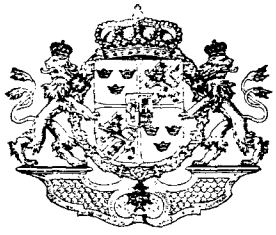
STATISTISKA MEDDELANDEN
Ser. F. Band XIX.

Arkivexemplar

SOCIALA MEDDELANDEN

UTGIVNA AV

K. SOCIALSTYRELSEN

ÅRG. 1921

HÄFTEN 1—6

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNER

INLEDNING

TILL

Sociala meddelanden / utgifna af K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik. – Stockholm, 1912-1967. Ingår 1912-1953 i: Statistiska meddelanden. Ser. F, Sociala meddelanden. – Fr. o. m. 1913 utgiven av Socialstyrelsen.
Kumulerade sakregister för 1903-1922, 1923-1932, 1933-1942 och 1943-1947.
1915-1944 även med innehållsförteckning på franska, 1945-1957 med sammanfattningar på franska och engelska, 1958 med sammanfattningar på engelska och 1959-1962 vissa nummer med sammanfattningar på engelska.
1959-1962: "Tidskriften Sociala meddelanden utges med åtta artikelnummer (Allmänna häftet) och tolv separata häften med statistiskt informationsmaterial (Statistisk information)".

Föregångare:

Meddelanden från K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik. – Stockholm : 1903-1911.

Efterföljare:

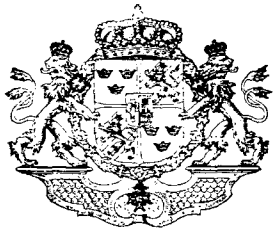
Socialnytt : sociala meddelanden / Socialstyrelsen. – Stockholm : Socialstyrelsen, 1968-1990.

Sociala meddelanden. 1921: 1-6.
Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2009.

urn:nbn:scb:se-socmed-19211

STATISTISKA MEDDELANDEN
Ser. F. Band XIX.

Arkivexemplar

SOCIALA MEDDELANDEN

UTGIVNA AV

K. SOCIALSTYRELSEN

ÅRG. 1921

HÄFTEN 1—6

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNER

STOCKHOLM 1921
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
204105

INNEHÅLL

Häft. 1.

Arbetsmarknaden under november månad 1920 1
Det internationella statistiska samarbetet . 3
Kollektivavtalen inom jordbruket år 1920 5
Arbetskonflikten inom byggnadsindustrien under år 1920 9
Fylleriförseelserna och deras orsaker under tredje kvartalet 1920 14
Olycksfall i arbete år 1916 23
Arbetstiden inom industri och hantverk m. m. i Sverige vid år 1917 25
Industrien i Sverige år 1918 30
Kvinnors och minderårigas användande inom industrien i Sverige år 1918 . . 35
Meddelanden från socialattachéerna . . . 39
Tyskland.
Socialiseringen av byggnadsarbetet 39
England.
Lagstiftningen mot oskälig prisstegring . . . 40
Den nya engelska lagen om arbetslöshetsförsäkring 42
Bostadsbyggande i England 48
Författningar rörande sociala frågor . . . 59
Kortare meddelanden: 60
Sverige och den internationella socialpolitiken 60
Internationella årsberättelser för yrkesinspektionen 60
Arbetslönerna i Danmark under andra kvartalet 1920 60
Arbetslöner och levnadskostnader i New York 1914—1920 61
Arbetsmarknaden i England under oktober 1920 61
Arbetsmarknaden i Tyskland under oktober 1920 62
Undersökning om arbetstiden i Norge 62
Fackföreningsrörelsen i Tyskland år 1919 . . . 63
Levnadskostnadernas stegring i Nederländerna 64
Den obligatoriska sjukförsäkringens landvinningar 65
Förslag till utvidgning av sjukförsäkringen i Österrike 65
Den norska medlingsinstitutionens verksamhet år 1919 66
Förslag till lag om invaliditets- och ålderdomsförsäkring i Österrike 66
Yrkesinspektionens verksamhet under tredje kvartalet 1920 67
Sveriges offentliga arbetsförmedling. November 1920 70
Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna den 30 september 1920 77
Livsmedelspriser och levnadskostnader. November 1920 77

Häft. 2.

Arbetsmarknaden under december månad 1920 81
Arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk år 1919 83
Arbetsinställelser i Sverige år 1919 . . . 91
Statens förlikningsmäns verksamhet år 1919 97
Nya instruktioner för förlikningsmän och arbetsdomare 98
Fackorganisationer och driftsråd i Tyskland 102
Den stora arbetsstriden i Italien i september 1920 109
Meddelanden från socialattachéerna 115
Tyskland.
Bostadsransoneringen och andra åtgärder mot bostadsbristen 115
Strejrätten vid samhällsviktiga företag 124
England.
Kolgruvestrejken i oktober 1920 125
Författningar rörande sociala frågor . . . 133
Kortare meddelanden: 133
De sociala ärendenas beredning i Schweiz . . 133
Arbetskamrarnas sammansättning i Österrike . 133
Ett nytt förslag till glidande löneskala 133
Arbetsmarknaden i England under november 1920 134
Arbetsmarknaden i Tyskland under november 1920 134
Åtgärder mot driftsinskränkningar inom industrien i Tyskland 135
Arbetslöshetsförsäkringen i Danmark 1919/20 . 135
Ny lagstiftning om arbetslöshetsunderstöd i Danmark 136
Internationella fackföreningskongressen i London 1920 136
Utvandringen från Sverige under tredje kvartalet år 1920 136
Sveriges offentliga arbetsförmedling December 1920 138
Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna den 31 oktober 1920 144
Rapporter från yrkesinspektörerna angående svårare olycksfall i arbete 146
Arbetsrådets beslut 147
Levnadskostnader under fjärde kvartalet 1920 151
Livsmedelskostnadernas förändringar å vissa orter i riket 158
Livsmedelspriser i Sverige. Sammandrag för 1913—december 1920 . . . 160
Livsmedelspriser å olika orter i riket. Fjärde kvartalet 1920 162
Fiskpriser i Stockholm och Göteborg. Oktober 1919—december 1920 172
Kreaturspriser samt tillförsel och konsumtion å vissa orter. Fjärde kvartalet 1920 174
Kreaturspriser i Stockholm, Malmö och Göteborg. Sammandrag för 1913—december 1920 176

Häft. 3.

Arbetsmarknaden under januari månad 1921 177
Arbetstillgången under fjärde kvartalet 1920 179
Utredningen rörande affärsanställda . . . 185
Arbetslön och arbetstid inom jordbruket år 1920 204
Skogsarbetarnas löneförhållanden under vintern 1920-21 210
Arbetsförmedlingen av sjömän under år 1920 214
Arbetstillgången inom sjömansyrket under år 1920 216
Förslag i fråga om kvinnors tillträde till statstjänst 218
Meddelanden från socialattachéerna . . . 224
Arbetslösbetsfrågan i England 224
Författningar rörande sociala frågor . . . 232
Kortare meddelanden: 233
Internationella arbetsbyråns organisation . . . 233
Arbetsförhållandena i Ryssland 234
Skiftarbete för kvinnor och minderåriga i England 234
Arbetsmarknaden i England under december 1920 236
Arbetsmarknaden i Tyskland under december 1920 236
Arbetslönerna i Danmark under tredje kvartalet 1920 236
Socialstyrelsens handläggning av arbetstidsärenden under fjärde kvartalet 1920 237
Danskt förslag till arbetstidslag 238
Åttatimmarsdagen inom jordbruket i Italien . 238
Nytt betänkande från danska bostadskommissionen 239
Fattigvården i Sverige år 1918 240
Den engelska fackföreningsrörelsen under år 1919 240
Kooperativa förbundets omsättning 1920 . . . 240
Livsmedelskostnader i Brüssel, Paris, London och Amsterdam 241
Ny olycksfallsförsäkringslag för fiskare i Norge 242
Ändringar i norska sjukförsäkringslagen . . . 242
Särskilda skiljedomare i arbetstvister 242
Den danska förlikningsmannainstitutionens verksamhet 1910—1919 242
Nederländskt lagförslag om medling i arbetstvister 243
Lagstiftningen om arbetsfred i Australien . . . 244
Arbetsinställelser i Finland under år 1919 . . 244
Arbetsinställelser i Schweiz åren 1911—1919 . 245
Arbetsinställelser i Argentina under år 1919 . 245
Det norska folkpensioneringsförslaget inför stortinget 245
Lagförslag om invaliditetsförsäkring i Danmark 246
Rapporter från yrkesinspektörerna angående svårare olycksfall i arbete 246
Arbetsrådets beslut 248
Sveriges offentliga arbetsförmedling Januari 1921 260
Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna den 30 november och 31 december 1920 266
Livsmedelspriser och levnadskostnader Januari 1921 269

Häft. 4.

Arbetsmarknaden under februari månad 1921 273
Bostadsförhållandena för kommunikationsverkens tjänstemän år 1919 275
Socialstyrelsens utredning om bostadsrationering m. m. 302
Fylleriförseelserna och deras orsaker under fjärde kvartalet 1920 325
Emigrationen år 1920 335
Socialstyrelsens utlåtande om kvinnors tillträde till statstjänster 337
Tillsyn över bränsleförbrukningen inom statsförvaltningen 340
Meddelanden från socialattachéerna m. fl. 342
Byggnadsgillesrörelsen i England 342
Det industriella läget i Förenta Staterna i december 1920 349
Arbetslösheten i Frankrike 354
Den tyska arbetsmarknaden vid årsskiftet . . 359
Reformer inom den tyska socialförsäkringen . 361
Författningar rörande sociala frågor . . . 363
Kortare meddelanden: 364
Omorganisation av det italienska arbetsrådet . 364
Driftsrådslagstiftningen i Italien 364
Lönestegringen i England 1914—1920 365
Arbetsmarknaden i England under januari 1921 365
Arbetsmarknaden i Tyskland under januari 1921 366
Åtgärder mot arbetslösheten i Norge 366
Arbetstidslagstiftningen i Belgien 366
Bostadsproduktionens främjande i Tyskland . 366
Internationell fackföreningsstatistik 1910—1919 367
Ändringsförslag beträffande olycksfallsförsäkringslagen 367
Arbetsinställelser i Tyskland år 1919 368
Invandringen till Förenta Staterna 1919—1920 368
Immigrationslagstiftningen i Förenta Staterna 369
Förslag till förbättringar beträffande folkpensioneringen 370
Yrkesinspektionens verksamhet under fjärde kvartalet 1920 371
Sveriges offentliga arbetsförmedling Februari 1921 374
Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna den 31 januari 1921 381
Livsmedelspriser och levnadskostnader Februari 1921 381

Häft. 5.

Arbetsmarknaden under mars månad 1921 385
Bostadssociala minimifordringar 387
Byggnadsverksamheten i rikets större städer år 1920 399
Socialstyrelsens förslag angående förhandlingsordning för statens tjänstemän . . . 407
Levnadskostnadernas stegring i de nordiska länderna 413
Socialiseringen av de tyska kolgruvorna . . 419
Meddelanden från socialattachéerna m. fl. . 425
Avvecklingen av statskontrollen över den engelska kolindustrien 425
Ny engelsk lag om arbetslöshetsförsäkring . . 429
Kongressen i Paris angående vinstandelsfrågan 431
Förslag till inrättande av ett allmänt immigrationskontor i Frankrike 432
Franskt förslag till socialförsäkringslag 434
Driftsrådslagstiftningen i Tyskland 436
Det industriella läget i Förenta Staterna i februari 1921 442
Författningar rörande sociala frågor. . . . 445
Kortare meddelanden: 446
Arbetsmarknaden i England under februari 1921 446
Arbetsmarknaden i Tyskland under februari 1921 446
Arbetslöshetslagstiftningen i Danmark 446
Arbetslöshetsfrågan i Belgien 446
Åtgärder mot arbetslösheten i Schweiz 448
Socialstyrelsens handläggning av arbetstidsärenden under första kvartalet 1921 448
Arbetstiden å svenska fartyg 449
Levnadskostnadernas förändringar i England . 449
Levnadskostnadernas förändringar i Förenta Staterna 450
Parti- och minutprisernas växlingar under senaste året 450
Riksförsäkringsanstaltens årsberättelse för 1919 452
Den norska skiljedomslagens avskrivning . . . 452
Pensionsstyrelsens årsberättelse för 1919 . . . 453
Sveriges offentliga arbetsförmedling. Mars 1921 454
Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna den 28 februari 1921 461
Levnadskostnader under första kvartalet 1921 461
Livsmedelskostnadernas förändringar å vissa orter i riket 470
Livsmedelspriser i Sverige. Sammandrag för 1913 — mars 1921 472
Livsmedelspriser å olika orter i riket. Första kvartalet 1921 474
Fiskpriser i Stockholm och Göteborg. Januari 1920 — mars 1921 484
Kreaturspriser samt tillförsel och konsumtion å vissa orter. Första kvartalet 1921 486
Kreaturspriser i Stockholm, Malmö och Göteborg. Sammandrag för 1913 — mars 1921. . 488

Häft. 6.

Arbetsmarknaden under april månad 1921 . 489
Arbetstillgången under första kvartalet 1921 491
Fylleriförseelserna och deras orsaker under första kvartalet 1921 497
Arbetslönernas stegring 1913—1920 i Sverige och vissa andra länder 503
Svenska arbetsgivareföreningens lönestatistiska årsbok 1919 506
Arbetstiden å vissa lantegendomar åren 1919—1920 511
Sveriges offentliga arbetsförmedling under år 1920 527
Bostadsförhållandena år 1920 i vissa av Stockholms och Göteborgs förstadssamhällen 538
Registrerade sjukkassors verksamhet åren 1916—1918 544
Olycksfall vid lastning och lossning av fartyg år 1920 547
Meddelanden från socialattachéerna 552
Frågan om den engelska fattigvårdens omorganisation 552
Den engelska kolgruvekonflikten våren 1921 . 554
Socialiseringen av den tyska kaliindustrien . . 559
Frågan om införande av åtta timmars arbetsdag inom jordbruket i Frankrike 561
Författningar rörande sociala frågor . . . 564
Kortare meddelanden 564
Den allmänna arbetsplikten i Bulgarien . . . 564
Arbetsförmedling av sjömän under första kvartalet 1921 565
Den offentliga arbetsförmedlingen i Danmark . 565
Den offentliga arbetsförmedlingen i Norge . . 566
Arbetslönerna i Danmark under fjärde kvartalet 1920 566
Lönesänkning inom brittiska handelsflottan . 567
Lantarbetarnas löneförhållanden i Förenta Staterna 567
Lönestegringen i Förenta Staterna 1907—1920 568
Lönestegringen i Kanada 1901—1920 568
Förslag om lagstadgad standardlön i Australien 568
Arbetsmarknaden i England under mars 1921 . 569
Arbetsmarknaden i Tyskland under mars 1921 569
Arbetsmarknaden i Förenta Staterna under mars 1921 569
Fråga om 44 timmars veckoarbetstid i Australien 570
Den nya danska bostadslagen 570
Landsorganisationen i Sverige under år 1920 . 570
Levnadskostnadsundersökningen på landsbygden 571
Medlingslagstiftningen i Tyskland 573
Sveriges offentliga arbetsförmedling. April 1921 574
Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna den 31 mars 1921 581
Livsmedelspriser och levnadskostnader April 1921 581

TABLE DES MATIÈRES

Livr. 1.

Pages

Le marché du travail pendant le mois de novembre 1920 . . . . . 1.
La collaboration internationale au sujet de la statistique . . . . . 3.
Contrats collectifs dans l'agriculture en Suède . . . . . 5.
Le lock-out dans l'industrie de construction en 1920 . . . . . 9.
Les délits d'ivresse et leurs causes pendant le troisième trimestre 1920 . . . . . 14.
Les accidents du travail en 1920 . . . . . 23.
La durée du travail dans l'industrie et les métiers etc. en Suède en 1917 . . . . . 25.
L'industrie en Suède en 1918 . . . . . 30.
L'emploi des femmes et des mineurs dans l'industrie en 1918 . . . . . 35.
Rapports des attachés sociaux:
Allemagne:
La socialisation de la construction . . . . . 39.
Angleterre:
Législation contre la hausse des prix . . . . 40.
La nouvelle loi anglaise au sujet de l'assurance contre le chômage . . . . . 42.
La construction d'habitations en Angleterre 48.
Lois concernant les questions sociales . . 59.

Courtes notices: Pages
La Suède et la politique sociale internationale . 60.
Annuaires internationaux de l'inspection du travail . . . . . 60.
Les salaires en Danemark pendant le second trimestre 1920 . . . . . 60.
Salaires et frais d'existence à New York 1914—1920 . . . . . 61.
Le marché du travail en Angleterre pendant le mois d'octobre 1920 . . . . . 61.
Le marché du travail en Allemagne pendant le mois d'octobre 1920 . . . . . 62.
Rapport sur la durée du travail en Norvège . . 62.
Le mouvement des syndicats professionnels en Allemagne en 1919 . . . . . 63.
La hausse des frais d'existence aux Pays-Bas . 64.
La conquête de l'assurance obligatoire contre la maladie . . . . . 65.
Projet d'extension de l'assurance contre la maladie en Autriche . . . . . 65.
La médiation en Norvège en 1919 . . . . . 66.
Projet de loi d'assurance contre la vieillesse et l'invalidité en Autriche . . . . . 66.
L'inspection du travail pendant le troisième trimestre 1920 . . . . . 67.
Les bureaux de placement publics en Suède. Novembre 1920 . . . . . 70.
Le chômage parmi les membres des organisations ouvrières le 31 septembre 1920 . 77.
Prix des denrées ménagères et frais d'existence. Novembre 1920 . . . . . 77.

Livr. 2.

Le marché du travail pendant le mois de décembre 1920 . . . . . 81.
La proportion de la main-d'œuvre relativement au besoin, la durée du travail et les salaires dans l'agriculture suédoise en 1919 . . . . . 83.
Les grèves et lock-outs en Suède en 1919 91.
L'activité des conciliateurs officiels en 1919 97.
Instructions nouvelles pour les conciliateurs et les juges du travail . . . . . 98.
Les organisations professionnelles et les comités du travail en Allemagne . . . . 102.
La grande lutte du travail en Italie en 1920 . . . . . 109.
Rapports des attachés sociaux:
Allemagne:
Le rationnement des habitations et d'autres mesures contre la pénurie . . . . . 115.
Le droit de faire grève aux entreprises importantes à l'intérêt public . . . . . 124.
Angleterre:
La grève aux houillères au mois d'octobre 1920 125.
Lois concernant les questions sociales . . 133.
Courtes notices:
L'organisation de l'administration sociale en Suisse . . . . . 133.
La composition des chambres du travail en Autriche . . . . . 133.
Projet nouveau d'une échelle glissante de salaires . . . . . 134.
Le marché du travail en Angleterre pendant le mois de novembre 1920 . . . . . 134.
Le marché du travail en Allemagne pendant le mois de novembre 1920 . . . . . 134.
Mesures contre la réduction dans l'industrie en Allemagne . . . . . 135.
L'assurance contre le chômage en Danemark 1919—20 . . . . . 135.
Législation nouvelle sur les secours de chômage en Danemark . . . . . 136.
La conférence internationale des syndicats ouvrières à Londres en 1920 . . . . . 136.
L'émigration de Suède pendant le troisième trimestre 1920 . . . . . 136.
Les bureaux de placement publics en Suède. Décembre 1920 . . . . . 138.
Le chômage des organisations ouvrières le 31 octobre 1920 . . . . . 144.
Rapports des inspecteurs du travail sur les graves accidents du travail . . . . . 146.
Résolutions du conseil du travail . . . . 147.
Frais d'existence pendant le quatrième trimestre 1920 . . . . . 151.
Changement des frais pour denrées ménagères dans certaines localités du pays . . . . . 158.
Prix des denrées ménagères en Suède. Tableau pour la période 1913—décembre 1920 . . . . . 160.
Prix des denrées ménagères dans différentes localités du pays. Quatrième trimestre 1920 . . 162.
Prix du poisson à Stockholm et à Gothembourg. Octobre 1919—décembre 1920 . . . . . 172.
Prix du bétail vivant, approvisionnement et consommation dans certaines localités du pays. Quatrième trimestre 1920 . . . . . 174.
Prix du bétail vivant à Stockholm, Malmö et Gothembourg. Tableau pour la période 1913—décembre 1920 . . . . . 176.

Livr. 3.

Pages

Le marché du travail pendant le mois de janvier 1921 . . . . . 177.
L'offre et la demande du travail pendant le quatrième trimestre 1920 . . . . . 179.
L'enquête sur les employées dans le commerce . . . . . 185.
Les salaires et la durée du travail dans l'agriculture pendant l'année 1920 . . . 204.
Les salaires des ouvriers forestiers pendant l'hiver 1920—21 . . . . . 210.
Le placement dans la marine marchande pendant l'année 1920 . . . . . 214.
L'offre et la demande de travail dans la marine marchande pendant l'année 1920 216.
Proposition sur l'admission des femmes au service de l'Etat . . . . . 218.
Rapports des attachés sociaux:
La question du chômage en Angleterre . . . . . 224.
Lois concernant les questions sociales . . 232.
Courtes notices:
L'organisation du Bureau International du Travail . . . . . 233.
Les conditions du travail en Russie . . . . . 234.
Le travail en équipes pour les femmes et les mineurs en Angleterre . . . . . 234.
Le marché du travail en Angleterre pendant le mois de décembre 1920 . . . . . 236.
Le marché du travail en Allemagne pendant le mois de décembre 1920 . . . . . 236.
Les salaires au Danemark pendant le troisième trimestre 1920 . . . . . 236.
Le règlement des questions de durée du travail pendant le quatrième trimestre 1920 . . . . . 237.
Projet de loi de la durée de travail au Danemark . . . . . 238.
La journée de huit heures dans l'agriculture en Italie . . . . . 238.

Pages

Nouveau rapport de la commission des habitations au Danemark . . . . . 239.
L'assistance publique en Suède pendant l'année 1918 . . . . . 240.
Le mouvement des syndicats professionnels en Angleterre pendant l'année 1919 . . . . . 240.
Le mouvement de l'Union coopérative pendant l'année 1920 . . . . . 240.
Prix des denrées ménagères à Bruxelles, Paris, Londres et Amsterdam . . . . . 241.
Nouvelle loi d'assurance contre les accidents du travail pour les pêcheurs en Norvège . . . . 242.
Changement de la loi norvégienne d'assurance contre la maladie . . . . . 242.
Arbitres spéciaux dans les conflits de travail . . 242.
L'institut de conciliation au Danemark pendant les années 1910—1919 . . . . . 242.
Projet de loi aux Pays-Bas concernant la conciliation . . . . . 243.
La législation concernant la paix industrielle en Australie . . . . . 244.
Les grèves et lock-outs en Finlande pendant l'année 1919 . . . . . 244.
Les grèves et lock-outs en Suisse pendant les années 1911—1919 . . . . . 245.
Les grèves et lock-outs dans la république Argentine pendant l'année 1919 . . . . . 245.
Le projet de pensions de vieillesse en Norvège . 245.
Projet de loi d'assurance contre l'invalidité au Danemark . . . . . 246.
Rapports des inspecteurs du travail sur les graves accidents du travail . . . . . 246.
Résolutions du conseil du travail . . . . 248.
Les bureaux de placement publics en Suède. Janvier 1921 . . . . . 260.
Le chômage parmi les membres des organisations ouvrières le 30 novembre et le 31 décembre 1920 . . . . . 266.
Prix des denrées ménagères et frais d'existence. Janvier 1921 . . . . . 269.

Livr. 4.

Le marché du travail pendant le mois de février 1921 . . . . . 273.
Les habitations des fonctionnaires des administrations de communication pendant l'année 1919 . . . . . 275.
Enquête sur le rationnement des habitations etc. . . . . 302.
Les délits d'ivresse et leurs causes pendant le quatrième trimestre 1920 . . . . . 325.
L'émigration en 1920 . . . . . 335.
Rapport de l'Administration du Travail sur l'entrée des femmes en charge des fonctions publics . . . . . 337.
L'inspection de la consommation de combustible dans l'administration de l'Etat 340.
Rapports des attachés sociaux etc.:
Le mouvement des confréries de construction en Angleterre . . . . . 342.
La situation dans l'industrie des Etats Unis pendant le mois de décembre 1920 . . . . . 349.
Le chômage en France . . . . . 354.
Le marché du travail en Allemagne à la fin de l'année 1920 . . . . . 359.
Réformes dans l'assurance sociale en Allemagne 361.
Lois concernant les questions sociales . . 363.

Courtes notices:
Réorganisation du Conseil du Travail en Italie 364.
Législation sur les comités du travail en Italie 364.
La hausse des salaires en Angleterre 1914—1920 365.
Le marché du travail en Angleterre pendant le mois de janvier 1921 . . . . . 365.
Le marché du travail en Allemagne pendant le mois de janvier 1921 . . . . . 366.
Mesures contre le chômage en Norvège . . . . . 366.
Législation sur la durée du travail en Belgique 366.
La subvention de la production d'habitations en Allemagne . . . . . 366.
Statistique internationale des syndicats professionnels en 1910—1919 . . . . . 367.
Amendement de la loi d'assurance contre les accidents . . . . . 367.
Grèves et lock-outs en Allemagne en 1919 . . . 368.
L'immigration aux Etats-Unis en 1919—1920 . . 368.
Législation sur l'immigration aux Etats-Unis . 369.
Amendements de la loi des pensions de vieillesse 370.
L'inspection du travail pendant le quatrième trimestre 1920 . . . . . 371.
Les bureaux de placement publics en Suède. Février 1921 . . . . . 374.
Le chômage parmi les membres des organisations ouvrières le 31 janvier 1921 . 381.
Prix des denrées ménagères et frais d'existence. Février 1921 . . . . . 381.

Livr. 5.

	Pages
Le marché du travail pendant le mois de mars 1921	385.
Exigences minimales sur les habitations au point de vue social	387.
La construction dans les plus grandes villes en Suède en 1920	399.
Projet de l'Administration Royale du Travail sur l'ordre de délibération pour les employées de l'Etat	407.
La hausse des frais d'existence dans les pays scandinaves	413.
La socialisation des mines de charbon en Allemagne	419.
Rapports des attachés sociaux etc.	425.
Arrangement du contrôle de l'Etat sur l'industrie de charbon en Angleterre	425.
Nouvelle loi anglaise sur l'assurance contre le chômage	429.
Le congrès à Paris concernant la question de participation au profit	431.
Projet sur l'institution d'un comptoir général d'immigration en France	432.
Projet de loi français sur l'assurance sociale	434.
La législation sur les comités du travail en Allemagne	436.
La situation industrielle aux Etats-Unis	442.
Lois concernant les questions sociales	445.
Courtes notices:	446.
Le marché du travail en Angleterre pendant le mois de février 1921	446.
Le marché du travail en Allemagne pendant le mois de février 1921	446.
La législation sur le chômage en Danemark	446.
La question du chômage en Belgique	446.
Mesures contre le chômage en Suisse	448.
Le règlement des questions de durée du travail par l'Administration du Travail	448.
La durée du travail sur les navires suédois	449.
La hausse des frais d'existence en Angleterre	449.
La hausse des frais d'existence aux Etats-Unis	450.
Les fluctuations des prix en gros et en détail pendant l'année dernière	450.
Rapport annuel de l'office des assurances de l'Etat pour 1919	452.
Décharge de la loi norvégienne sur l'arbitrage	452.
Rapport annuel de la direction de retraites pour la vieillesse pour 1919	453.
Les bureaux de placement publics en Suède. Mars 1921	454.
Le chômage parmi les membres des organisations ouvrières le 28 février 1921	461.
Frais d'existence pendant le premier trimestre 1921	461.
Changement des frais pour denrées ménagères dans certaines localités du pays	470.
Prix des denrées ménagères en Suède. Tableau pour la période 1913—mars 1921	472.
Prix des denrées ménagères dans différentes localités du pays. Premier trimestre 1921	474.
Prix du poisson à Stockholm et à Gothembourg. Janvier 1920—mars 1921	484.
Prix du bétail vivant, approvisionnement et consommation dans certaines localités du pays. Premier trimestre 1921	486.
Prix du bétail vivant à Stockholm, Malmö et Gothembourg. Tableau pour la période 1913—mars 1921	488.

Livr. 6.

Le marché du travail pendant le mois d'avril 1921	489.
L'offre et la demande de travail pendant le premier trimestre 1921	491.
Les delits d'ivresse et leurs causes pendant le premier trimestre 1921	497.
L'augmentation des salaires 1913—1920 en Suède et dans certains autres pays	503.
L'annuaire de statistique des salaires de l'Union des patrons de Suède pour 1919	506.
La durée du travail sur certaines terres pendant les années 1919—1920	511.
Les bureaux de placement publics en Suède en 1920	527.
Les conditions d'habitations en 1920 dans certains faubourgs de Stockholm et de Gothembourg	538.
L'activité des caisses de maladie enregistrées pendant les années 1916—1918	544.
Accidents au chargement et déchargement des navires en 1920	547.
Rapports des attachés sociaux:	552.
La question de la réorganisation de l'assistance publique en Angleterre	552.
Le conflit des houillères en Angleterre le printemps 1921	554.
La socialisation de l'industrie de potasse en Allemagne	559.
La question d'introduire la journée de huit heures dans l'agriculture en France	561.
Lois concernant les questions sociales	564.
Courtes notices:	564
La loi sur la prestation du travail en Bulgarie	564
Le placement des marins pendant le premier trimestre 1921	565.
Les bureaux de placement publics en Danemark	565.
Les bureaux de placement publics en Norvège	566.
Les salaires au Danemark pendant le quatrième trimestre 1920	566.
La diminution des salaires dans la marine marchande en Grande-Bretagne	567.
Les conditions des salaires des ouvriers agricoles aux Etats-Unis	567.
La hausse des salaires aux Etats-Unis 1907—1920	568.
La hausse des salaires au Canada 1901—1920	568.
Projet de salaires basiques conforme à la loi en Australie	568.
Le marché du travail en Angleterre pendant le mois de mars 1921	569.
Le marche du travail en Allemagne pendant le mois de mars 1921	569.
Le marché du travail aux Etats-Unis pendant le mois de mars 1921	569.
La question d'une durée du travail de 44 heures *par semaine en Australie*	570.
La nouvelle loi sur les habitations au Danemark	570.
La Confédération générale du travail en Suède pendant l'année 1920	570.
L'enquête sur les frais d'existence à la campagne	571.
La législation sur la médiation en Allemagne	573.
Les bureaux de placement publics en Suède. Avril 1921	574.
Le chômage parmi les membres des organisations ouvrières le 31 mars 1921	581.
Prix des denrées ménagères et frais d'existence. Avril 1921	581.

Arbetsmarknaden under november månad 1920.

Arbetsmarknaden har under november undergått en ytterligare betydande försämring. Delvis är denna försämring att tillskriva de svårigheter, som pläga vara förknippade med vintersäsongens början, men därutöver har den sedan några månader alltmera framträdande allmänna konjunkturnedgången gjort sig kännbar. Arbetsförmedlingsanstalternas rapporter förete ogynnsammare siffror än för motsvarande månad under något år sedan 1914.

Från de flesta håll rapporteras nu överflöd på arbetssökande även till jordbruket. Dock klagas här och var, såsom i Skaraborgs, Östergötlands och Stockholms län, över att de sökande sakna nödiga kvalifikationer. Brist på mjölkjungfrur synes vara en allmän företeelse. I Skåne gav betupptagningen till en tid god arbetstillgång. Skogsavverkningen hade ännu icke nått någon större omfattning.

Metallindustrien hade hårt drabbats av de ökade avsättningssvårigheterna. Vid järnbruken hade arbetspersonal i stor utsträckning permitterats. Flerstädes, särskilt i Västmanland, synas de permitterade emellertid hava beretts annan sysselsättning. Åtskilliga mekaniska verkstäder hade reducerat driften till 4 dagar per vecka, och flerstädes, såsom i Stockholm, hade även antalet arbetstimmar per dag minskats, men därutöver hade även uppsägningar förekommit. Flera glasbruk måste reducera arbetsstyrkan eller helt upphöra med sin verksamhet. Detsamma förmäles beträffande en del pappersbruk; i övrigt har arbetstiden inom sistnämnda industri i allmänhet begränsats till 4 dagar per vecka. Pappersmasseindustrien hade i allmänhet icke behöft företaga några dylika åtgärder. Textilindustriens läge hade ytterligare försvårats. Inskränkningar i driften, i allmänhet till 4 dagar per vecka, hava icke kunnat förhindra massavskedanden. Vid Norrköpings yllefabriker beräknades arbetsstyrkan redan i början av november hava minskats med c:a 800 personer, och i Borås voro i mitten av månaden c:a 300 textilarbetare arbetslösa. Tändsticksfabrikerna hade sedan ett par månader varit i gång endast 5 dagar per vecka. I övrigt synes däremot den kemisk-tekniska industrien i regel hava haft tillräckligt med arbete även i november månad. Inom byggnadsfacken medförde den långvariga lockoutens upphävande i slutet av månaden omedelbart ökning av arbetstillgången å hithörande områden (jfr sid. 9).

I allmänhet hava grovarbetare haft svårt att erhålla arbete. Detsamma rapporteras om hamn- och stuveriarbetarna i Göteborg samt beträffande sjömän, särskilt matroser.

Bland affärs- och kontorsanställda gjorde sig särskilt i de större städerna en ganska oroväckande arbetslöshet kännbar.

Den försämrade arbetstillgången för kvinnliga arbetare har haft till följd, att tillgången på platssökande till huslig tjänst för första gången på åratal ungefär motsvarat efterfrågan. Brist rådde emellertid alltjämt på väl kvalificerade hembiträden, såväl i städerna som på landet.

Antalet ansökningar om arbete *på 100 lediga platser* vid de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna utgjorde under månaden 155. Motsvarande siffror för föregående år framgå av efterföljande sammanställning:

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1902—1912 . . .	182	150	119	104	106	119	118	101	93	104	141	134
1913	153	133	110	97	99	112	107	96	89	98	129	117
1914	125	127	107	91	93	104	99	133	121	128	192	182
1915	202	181	147	125	118	135	134	122	110	110	141	113
1916	138	124	109	90	85	92	82	88	79	87	106	97
1917	110	124	118	108	93	94	88	83	81	100	115	105
1918	137	167	158	143	136	156	147	131	115	109	125	139
1919	179	162	141	111	99	100	101	97	92	92	113	110
1920	*125*	*112*	*91*	*80*	*84*	*92*	*94*	*95*	*98*	*110*	*155*	—
Därav inom jord- och skogsbruk:												
1913	97	84	83	66	72	71	77	87	75	77	96	92
1914	62	77	71	59	71	68	82	95	96	94	116	130
1915	100	92	90	80	85	81	95	105	87	75	84	84
1916	73	68	74	58	55	57	50	70	58	67	66	66
1917	57	59	64	58	50	46	35	49	47	69	73	79
1918	70	87	91	77	74	80	88	106	95	85	99	116
1919	122	95	90	69	67	64	74	104	94	83	110	95
1920	*95*	*85*	*77*	*64*	*71*	*63*	*68*	*87*	*85*	*84*	*111*	—
Övriga näringsgrupper:												
1913	170	151	119	108	106	122	116	101	94	108	141	122
1914	147	144	119	101	98	112	103	156	130	145	217	189
1915	225	209	165	150	126	147	144	130	119	127	165	119
1916	160	145	121	101	93	100	96	99	89	102	126	107
1917	128	150	140	132	110	111	132	119	107	117	133	112
1918	160	196	184	168	153	175	168	145	124	119	133	143
1919	192	181	157	126	109	110	109	94	91	97	114	113
1920	*133*	*121*	*96*	*86*	*88*	*101*	*102*	*98*	*104*	*127*	*174*	—

Växlingarna på arbetsmarknaden under de senaste åren framgå även av efterföljande tablå, avseende antalet *arbetslösa inom fackföreningarna* i procent av hela det redovisade medlemsantalet vid varje månadsskifte:

	31/1	28/2	31/3	30/4	31/5	30/6	31/7	31/8	30/9	31/10	30/11	31/12
1911	—	12·0	10·4	6·7	3·5	3·2	2·9	3·1	2·8	4·8	4·4	8·5
1912	11·1	8·4	6·5	5·2	3·7	3·3	2·8	2·7	2·9	3·6	5·7	8·4
1913	8·9	7·1	5·7	4·0	2·6	2·7	2·5	2·3	2·2	2·6	4·4	7·5
1914	10·4	7·5	6·5	5·1	3·2	3·1	3·0	8·1	7·7	8·1	10·8	15·0
1915	14·8	12·0	11·2	8·5	6·7	6·3	4·0	3·6	3·5	3·8	4·5	7·7
1916	8·0	6·7	5·2	4·7	3·3	2·7	2·7	2·2	2·2	2·3	2·2	5·4
1917	5·9	5·5	7·0	4·4	2·8	3·1	3·3	2·8	2·4	2·8	2·4	5·8
1918	6·0	5·0	4·9	5·0	4·0	4·6	4·2	3·5	3·7	3·2	3·4	7·3
1919	7·5	7·6	8·1	7·5	6·1	4·6	3·8	3·2	3·1	3·2	3·8	7·2
1920	*7·6*	*7·5*	*4·5*	*3·5*	*2·9*	*3·4*	*2·8*	*3·0*	*2·9*	—	—	—

I arbetslöshetsunderstöd utbetalades ännu under oktober, den sista månad, för vilken uppgift härom föreligger, endast 91 kr. Motsvarande siffra belöpte sig i september 1920 till 118 kr., i oktober 1919 åter till 4 441 kr.

Det internationella statistiska samarbetet.

Enligt art. 24 i förbundsakten för nationernas förbund skola alla internationella byråer, som redan upprättats genom allmänna fördrag, ställas under förbundets ledning, under förutsättning av de fördragsslutande staternas samtycke. Detsamma skall vara fallet med alla de byråer och kommissioner, som framdeles må komma att upprättas.

Med stöd av denna artikel inbjöd sekretariatet för nationernas förbund representanter för de befintliga internationella statistiska institutionerna samt vissa andra statistiska experter till en konferens i London i augusti 1919 för överläggning om formerna för det internationella statistiska samarbetet och ordnandet av det inbördes förhållandet mellan de olika statistiska byråer, som stå i förbindelse med nationernas förbund. Då förbundet vid ifrågavarande tidpunkt ännu ej var formellt konstituerat och deltagarna i konferensen ej heller från sina respektive regeringar erhållit några fullmakter att uppträda som officiella statsrepresentanter, kunde några beslut med bindande kraft icke fattas, utan inskränkte sig konferensen till att framlägga en del resolutioner och förslag angående riktlinjerna för den internationella statistikens framtida organisation. Sålunda uttalade sig konferensen i första hand för upprättande av en central, rådgivande statistisk institution, vilken borde hålla sina sammanträden på den ort, där ledningen av nationernas förbund bleve förlagd. Under sagda överledning borde arbetet efter sin olikartade beskaffenhet — befolkningsstatistik, socialstatistik, handelsstatistik, jordbruksstatistik o. s. v. — fördelas på de olika byråer, som redan funnes eller komme att upprättas för handhavande av internationella arbetsuppgifter. För att uppgöra detaljerad plan till en dylik arbetsfördelning borde tillsättas en internationell statistisk kommitté, vars betänkande, när detsamma förelåge färdigt, borde underställas de därav berörda internationella byråerna.

Vad konferensen sålunda hemställt, framlades för nationernas förbund vid förbundsrådets sammanträde i Rom den 19 maj 1920, och beslöts därvid tillsättande av den föreslagna kommittén, vari representation skulle beredas de viktigaste internationella instituten, nämligen Internationella byrån för handelsstatistik i Brüssel, Internationella statistiska institutet i Haag, Internationella lantbruksinstitutet i Rom och Internationella arbetsbyrån i Genève.

Förutom representanter för nämnda institut kallades till medlemmar i kommittén fyra andra sakkunniga, nämligen italienske senatorn Luigi Bodio, den spanske statistikern de Elola, direktören för Frankrikes allmänna statistik Lucien March och chefen för Kanadas officiella statistik Robert Coats.

De arbetsuppgifter, som förelades denna kommitté, voro följande:

1. Att tillhandagå förbundsrådet med utredningar rörande:

a) i vilken utsträckning insamling, sammanställande, bearbetning och utgivande av internationell statistik redan omhänderhades av internationella byråer;

b) i vilken utsträckning reglering av samarbetet mellan dessa byråer krävdes eller framdeles kunde komma att krävas.

2. Att inkomma med utredning och förslag rörande lämpligheten att inrätta ett centralt statistiskt råd med uppgift att biträda nationernas förbund i frågor rörande statistikens organisation, ävensom att, därest en sådan institution befunnes önskvärd, avgiva förslag beträffande instruktion och arbetsuppgifter för densamma.

3. Att inkomma med utredning och förslag rörande redan befintliga internationella statistiska institutioners ställning till nationernas förbund.

4. Att verkställa utredning rörande riktlinjerna för den internationella statistikens vidare utveckling och frågan, på vad sätt nationernas förbund bäst kunde främja denna utveckling.

Kommittén sammanträdde i Paris i oktober 1920 under ordförandeskap av senator Bodio. Det ärende, som vid detta första sammanträde upptog största uppmärksamheten, var frågan om den föreslagna internationella kommissionens sammansättning och befogenheter. Rörande denna fråga framträdde inom kommittén två delvis motsatta meningar. Majoriteten, som bestod av 9 bland kommitténs 12 medlemmar, föreslog en kommission sammansatt av 25 ledamöter, varav 15 skulle representera olika internationella institut och de övriga 10 utses av nationernas förbund genom förbundsrådet. Kommissionen skulle i de flesta frågor endast fungera som en rådgivande institution. De redan befintliga organen för den internationella statistiken skulle i stort sett bibehålla obeskuren självbestämmanderätt på sina respektive arbetsområden och behöva inhämta kommissionens mening allenast i frågor, som rörde fastställande av gränserna mellan olika byråers arbetsområden e. dyl. Vad särskilt beträffar internationella statistiska institutet, skulle detta bibehållas som en av nationernas förbund erkänd centralinstitution för den internationella statistiken vid sidan av kommissionen. Sålunda skulle institutet bland annat tillförsäkras att för kritisk granskning och framställande av eventuella ändringsförslag taga del av alla statistiska publikationer, som tillställdes nationernas förbund från andra byråer eller regeringarna i olika länder.

Minoriteten inom kommittén, vars talan främst fördes av internationella arbetsbyråns representant, d:r Royal Meeker, uttryckte som sin mening, att det för åstadkommande av en enhetlig organisation av statistiken oavvisligen krävdes, att inom nationernas förbund upprättades en särskild statistisk avdelning, jämställd med förbundets övriga tekniska organ. Vid sidan härav borde som rådgivande myndighet konstitueras ett statistiskt råd, där varje nation, tillhörande nationernas förbund, skulle vara representerad av en statistisk fackman och som i övrigt skulle bestå av representanter för olika internationella institutioner samt av en representant för nationernas förbunds sekretariat. Genom en dylik anordning skulle sekretariatet för nationernas förbund erhålla ett eget organ, utrustat med erforderlig sakkunskap för utövande av överinseendet över den internationella statistiken, så att icke, såsom i majoritetens förslag förutsättes, en institution av i viss mån privat karaktär, som statistiska institutet i Haag, härför skulle behöva anlitas. Slutligen borde enligt minoritetens förslag vart tredje år sammankallas en generalförsamling för behandling av viktigare statistiska frågor. Denna för-

samling skulle bestå av en representant för de olika till nationernas förbund anslutna nationerna, åtföljd av en eller flera tekniska experter.

Med hänsyn till de från varandra avvikande meningar, som sålunda gjort sig gällande inom kommittén, har förbundsrådet beslutat att, innan ärendet företages till avgörande, inhämta yttranden i frågan från de till nationernas förbund anslutna regeringarna.

Kollektivavtalen inom jordbruket år 1920.

De under sommaren 1919 — efter den första större löne- och avtalsaktionen bland lantarbetarna i Sverige — upprättade kollektivavtalen inom jordbruket omfattade dels ett riksavtal, innehållande allmänna bestämmelser angående arbets- och löneförhållanden, dels lokala löneavtal för vissa landskap.[1] Riksavtalets giltighetstid fastställdes till tiden från den 24 oktober 1919 till den 24 oktober 1922, varemot lokalavtalen skulle gälla endast ett år, till den 24 oktober 1920, för såvitt uppsägning från någondera parten verkställdes senast tre månader före utlöpningsdagen. Redan kort tid efter avtalens ikraftträdande förmärktes å arbetarsidan förberedande åtgärder för en ny avtalsrörelse under kommande år. Sålunda hölls i Uppsala i december 1919 en stor lantarbetarkonferens, vid vilken bl. a. tillsattes en samarbetskommitté, bestående av representanter för organisationerna i Uppland, Västmanland-Dalarna, Södermanland och Närke, för att utarbeta förslag till gemensamma lokalavtal för dessa landskap. Det torde alltså icke varit en överraskning, att, såsom skedde, lokalavtalen från arbetarsidan sades upp redan tidigt under våren, oaktat uppsägningstiden utlöpte först den 24 juli.

Jämte uppsägning av gällande avtal inlämnades ungefär samtidigt avtalsförslag för en del provinser — Halland, Västergötland, Värmland och Närke — där lokalavtal föregående år icke hade upprättats. Lantarbetarna i dessa provinser, som tidigare endast till ringa antal berörts av fackföreningsrörelsen, hade under hösten 1919 och följande vinter i större utsträckning sammanslutit sig, så att distriktsorganisationer under svenska lantarbetarförbundet kunnat bildas. Detta förbund kunde sålunda igångsätta årets avtalsrörelse inom åtta olika distrikt — förutom ovannämnda fyra, de äldre distriktsorganisationerna i Skåne, Östergötland, Södermanland och Västmanland. Inom sistnämnda landskap ägde emellertid förbundet nu endast några få avdelningar, enär flertalet organiserade lantarbetare efter fjolårets uppgörelse brutit sig ut ur detsamma och bildat mellersta Sveriges skogs- och lantarbetareförbund, omfattande även delar av Dalarna. De uppländska lantarbetarna bildade alltjämt ett fristående fackförbund, Upplands lantarbetareförbund.

Även på arbetsgivarsidan hade vissa organisatoriska förändringar skett sedan 1919 års avtalsuppgörelse. Stockholms och Uppsala läns arbetsgivarföreningar hade under våren sammanslagits till Upplands lantarbets-

[1] Se Soc. Medd. årg. 1919, sid. 638 ff.

givarförening samt nya länsföreningar bildats i Hallands, Värmlands och Älvsborgs län. Vidare hade en sammansvetsning ägt rum mellan de olika provinsföreningarna genom att lantarbetsgivarföreningarnas fullmäktige, som förut fungerat såsom riksorganisation, ersatts med en fastare sammanslutning, svenska lantarbetsgivarnes centralförening.

På grundval av de inlämnade avtalsförslagen upptogos förhandlingar distriktsvis under våren och försommaren, vilka emellertid icke i något fall ledde till uppgörelse. Enär förhandlingarnas strandande kunde befaras medföra öppna konflikter, särskilt i provinser, där kollektivavtal icke voro gällande, ansågs offentlig medling påkallad, vilken för åvägabringande av nödig enhetlighet borde utföras i ett sammanhang för de olika landsdelarna. Medlingen uppdrogs den 9 juli åt en särskild kommission.

De riktlinjer, som av Kungl. Maj:t vid tillsättandet lämnades kommissionen, angåvo, i likhet med föregående år, såsom förutsättning för medlingen bland annat, att parterna skulle avhålla sig från stridsåtgärder. I Västmanland hade emellertid arbetare, anslutna till mellersta Sveriges skogs- och lantarbetarförbund, under gällande avtalstid anordnat strejker, som det förefaller under inflytande av syndikalistisk agitation. Representanter från detta förbund kunde sålunda med hänsyn till den angivna förutsättningen för medling till en början icke tillåtas deltaga i förhandlingarna inför kommissionen, vilka öppnades i Stockholm den 21 juli. Efter upprepade hänvändelser av kommissionen återgingo dock arbetarna efter några dagar i arbetet, så att medlingen kunde omfatta samtliga av konflikten berörda distrikt. I andra provinser förekommande mindre strejker hade hävts, när förhandlingarna i Stockholm togo sin början.

Arbetsinställelsen i Västmanland hade av arbetsgivarna betecknats såsom brott mot gällande kollektivavtal. Å arbetarsidan hade däremot framkommit olika uppfattningar, huruvida riksavtalets bestämmelser om tvisters behandling lade hinder i vägen för arbetarna att tillgripa strejk under avtalstiden eller ej, samt om det berättigade i en sådan åtgärd. Riksavtalet stadgade nämligen uttryckligt förbud mot arbetsinställelse endast på grund av meningsskiljaktigheter angående tolkning eller tillämpning av gällande avtal. För att klargöra och fastslå tolkningen av denna betydelsefulla punkt upptogs frågan till överläggning inför medlingskommissionen, därvid även behandlades den ömtåliga frågan om föreningsrätten, som enligt arbetarnas förmenande i flera fall under det gångna avtalsåret kränkts, därigenom att arbetsgivare på sina håll tillämpat riksavtalets bestämmelser om rätt för arbetsgivaren att avskeda arbetare på så sätt, att avskedande ägt rum på grund av att arbetare tillhört en arbetarorganisation eller intagit en ledande ställning inom en sådan. Till förtydligande av riksavtalets stadganden i dessa punkter enades parterna på kommissionens förslag om följande tvenne uttalanden.

Under avtalets giltighetstid får icke något som helst störande ingrepp i arbetets gång förekomma; sålunda får icke vare sig strejk, blockad, lockout, bojkott e. d. av någondera parten tillgripas.

Om en arbetare ordentligt sköter sin plats och uppsäges eller avskedas, utan någon annan anledning än att han är medlem av eller intager en ledande ställning i arbetarorganisationen, är detta att anse såsom kränkning av föreningsrätten. När därför arbetare uppsäges eller avskedas, har arbetsgivaren skyldighet att vid arbetarorganisationens påfordran genom sin egen organisation lämna uppgift om de skäl, varför arbetaren uppsagts eller avskedats. Vägrar arbetsgivare att ange sådana skäl, är uppsägandet eller avskedandet att anse såsom en kränkning av föreningsrätten.

I samband med dessa frågor berördes vid förhandlingarna frågan om arbetares rätt att tillgripa obstruktion i arbetet (ca-cannysystemet) för genomdrivande av sina krav beträffande nytt avtal eller för att förbättra sina villkor i allmänhet. Arbetsgivarna betecknade ett sådant förfarande såsom uppenbart avtalsbrott, bl. a. under hänvisning till den paragraf i riksavtalet, där det heter: »Arbetare åligger att — — — — med flit, villighet och omsorg efter bästa förmåga utföra honom ålagt arbete.» Å arbetarsidan gjordes åter gällande, att tillgripande av obstruktion kunde anses berättigat, därest »under avtalets giltighetstid sådana genomgripande förändringar i det ekonomiska läget inträffat, att ändring i avtalets bestämmelser under löpande avtalsperiod utgjorde ett livsintresse för arbetarna», och arbetsgivarna vid förhandlingarna motsatte sig nödvändig revision av avtalet. Obstruktion i arbetet har — vid sidan av strejk hos ej organiserade arbetsgivare — under hösten 1920 tillgripits hos organiserade arbetsgivare i Södermanland.

Efter omfattande förhandlingar inför medlingskommissionen träffades i slutet av augusti månad lokalavtal för Östergötland och Halland, varefter snart följde uppgörelse beträffande Uppland, Skåne, Närke, Västmanland och Älvsborgs län. För Värmland, Skaraborgs län och Södermanland hava däremot avtal ännu ej upprättats. I sistnämnda landskap har dock under hösten i stor utsträckning å enskilda gårdar träffats överenskommelse om tillämpning av östgötaavtalet, i vissa fall med mindre ändringar.

I olikhet med fjolårets avtal hava de nu träffade lokalavtalen närmare reglerat arbetstiden. Sålunda har fastslagits det antal arbetstimmar, raster oräknade, som får uttagas per dag under årets olika månader. I de mellansvenska landskapen har i allmänhet fastställts följande indelning: november månad 8 timmar per dag, december $7^1/_2$, januari 8, februari $8^1/_2$, 1 mars—15 april 9, 16 april—30 september 10 och oktober 9 timmar. För södra Sverige har genomförts en annan indelning med arbetstiden jämnare fördelad på de olika månaderna. Med frånräknande av fridagar uppgår den sammanlagda arbetstiden per år till omkring 2 650 timmar, med undantag för Skåne, där den ordinarie arbetstiden är omkring 50 timmar längre per år än i övriga landskap. En ytterligare utökning av den ordinarie arbetstiden medgives dock enligt följande bestämmelser i avtalen:

Enskild arbetsgivare äger rätt att vid uppgörande av personliga avtal vidtaga jämkning i den ordinarie arbetstiden under förutsättning, att varje förlängning av den för viss månad föreskrivna dagliga arbetstiden med 1 timme medför en höjning av den kontanta årslönen med 25 kronor; dock att sådan utsträckning av arbetstiden ej får överstiga 1 resp. $^1/_2$ timme för var och en av högst 2 resp. 4 månader under året

och ej i något fall förekomma under de månader, då arbetstiden enligt avtalet uppgår till 10 timmar per dag.

I hallandsavtalet har bestämmelsen givits en annan form, varigenom den »utsträckta ordinarie arbetstiden» mera fått karaktären av övertidsarbete. Utöver den ordinarie arbetstiden är arbetare, som kör hästar samt tjänare i husbondens kost skyldig att — mot särskild ersättning — före arbetstidens början verkställa rengöring av spiltorna för samt rykt av högst tre hästar. För djurskötare har fastställts som ordinarie arbetstid den tid, »som erfordras för djurens rationella skötsel och vård, vilken tid i regel icke bör överstiga 10 timmar och under inga förhållanden för regelbundet återkommande arbete uppgå till mer än 11 timmar per dag, raster oräknade». Antalet raster per dag och deras längd har likaså fastslagits i lokalavtalen. De utgöras i allmänhet av 1 ½ timmes middagsrast samt två kafferaster om vardera ¼ timme under de tider av året, då arbetstiden överstiger 9 timmar per dag, och 1 timmes middagsrast jämte en eller två kafferaster under övriga månader.

Vad löneförmånerna beträffa, sökte man vid förhandlingarna till en början ernå en för hela riket gemensam norm härför. Sedan emellertid ett medlingsförslag i denna riktning förkastats, upptogs lönefrågan till lokal behandling. I de slutliga lokalavtalen variera därför i någon mån lönesatserna i de olika distrikten.

Naturaförmånerna utgöras i allmänhet av 1 350 kg. spannmål (råg, vete, korn, blandsäd, ärter), 1 460 liter mjölk, potatisland och trädgårdsland, bränsle, bostad »om antingen 2 rum och kök eller ett rum och kök med tillsammans en golvyta av minst 35 kvm.», läkarvård samt ¾ av kostnaderna för av läkare ordinerad medicin. I vissa landskap — Västmanland och Närke — har förmånen av delvis fri medicin utbytts mot högre kontant årslön. För vanlig kördräng samt tjänare i husbondes kost fastställdes sålunda den kontanta årslönen i dessa båda provinser till 1 100 kronor, varemot den i övriga mellansvenska landskap bestämdes till 1 075 kronor. Årsanställd kreatursskötare jämte fördräng och förkörare erhålla 100 kronor, fodermarsk, rättare, kreatursskötare i förmansställning m. fl. 200 kronor högre årslön. I Halland och Älvsborgs län är den avtalsenliga årslönen 25 kronor lägre än i Mellansverige. Beträffande Skåne (där den ordinarie arbetstiden för vanlig kördräng är längre än i övriga landskap) bestämdes den kontanta årslönen för de olika arbetargrupperna till resp. 1 100, 1 175 och 1 275 kronor. För dagsverkare, som icke åtnjuter några naturaförmåner, utgår i samtliga landskap en timlön av 92 öre. Kvinnlig arbetare erhåller för förekommande lantbruksarbeten en timlön av i Skåne 65 öre, i övriga provinser 55 öre. För mjölkning betalas 1·85 öre per liter.

Lokalavtalen äga giltighet från den 24 oktober 1920 till den 24 oktober 1921 med fyra månaders uppsägningstid. Förhandlingar om nytt avtal kunna icke mot endera partens bestridande påfordras tidigare än en månad efter den dag, avtalen senast kunnat uppsägas.

Arbetskonflikten inom byggnadsindustrien under år 1920.

Såsom känt är, hava arbetsförhållandena inom byggnadsindustrien under de senare åren i hög grad karakteriserats av oreda och förvirring. Avtalsuppgörelsen, som följde efter den omfattande konflikten sommaren 1918 och som under våren 1919 prolongerats att gälla till den 1 april 1920, hade endast för en kortare tid kunnat skapa lugna och ordnade arbetsförhållanden inom byggnadsverksamheten. Under senare halvåret 1919 och i ännu högre grad under första kvartalet 1920 hade genom flera samverkande omständigheter förhållandena, särskilt i vissa större städer, utvecklats därhän, att gällande kollektivavtal i verkligheten förlorat sin betydelse såsom normerande för arbetsvillkoren inom byggnadsindustrien. Orsakerna härtill torde till väsentlig del få tillskrivas den efter avtalens upprättande inträdda kraftiga stegringen av levnadskostnaderna. Bidragande orsaker torde även hava varit arbetsgivarnas delvis svaga organisationsförhållanden samt syndikalistiska stridsmetoder, som spritt sig även till vissa arbetarkretsar inom de äldre fackförbunden och som torde hava främjats av bristen på yrkesutbildad arbetskraft, särskilt i större städer. Vidare hade själva avfattningen av kollektivavtalens allmänna bestämmelser i vissa delar icke i önskvärd grad varit ägnad att förebygga slitningar mellan arbetsgivare och arbetare. Av dessa och andra anledningar hade under månaderna närmast före avtalens utlöpningstid utbrutit en rad öppna konflikter och en ytterst irriterad stämning skapats mellan arbetsgivare och arbetare. Det torde sålunda icke hava varit oväntat, att betydande svårigheter skulle uppstå och lägga hinder i vägen för en fredlig uppgörelse, när flertalet avtal inom byggnadsindustrien utlöpte den 1 april 1920.

Det visade sig också snart vid de förhandlingar om nya avtal, som under mars månad 1920 upptagits, att överenskommelse icke kunde ernås. I slutet av denna månad fattade svenska arbetsgivareföreningen, till vilken arbetsgivarna inom både husbyggnads- samt väg- och vattenbyggnadsbranschen numera äro anslutna, i anledning härav beslut om allmän lockout inom byggnadsverksamheten fr. o. m. den 1 april. Dessförinnan hade Kungl. Maj:t, då förhandlingarna mellan parterna strandade, förordnat särskild förlikningsman att medla i konflikten. Dennes ingripande ledde emellertid icke till uppgörelse. Ej heller bifölls förlikningsmannens hemställan om lockoutens inhiberande under vissa villkor, varför denna gick i verkställighet den 1 april. Vid ett senare medlingsförsök under maj månad visade det sig likaledes omöjligt att utjämna skiljaktigheterna mellan parterna, så att ett förslag från förlikningsmannen kunde väntas vinna anslutning av underhandlingsdelegerade och hava utsikter att godkännas av parterna. Efter

framställning av förlikningsmannen förordnades nu, den 28 maj, av Kungl. Maj:t en fyramannakommission, sammansatt av på detta arbetsområde särskilt erfarna personer, att fullfölja medlingen. De starka motsättningarna mellan parterna, delvis av principiell art, försvårade i hög grad kommissionens arbete. Uppgörelsens stora omfattning, som nödvändiggjorde vittgående och tidsödande förhandlingar, fördröjde likaledes medlingsarbetet. Kommissionen kunde sålunda först den 7 augusti framlägga ett fullständigt förslag till uppgörelse, innefattande allmänna bestämmelser, timlöner och ackordspriser för samtliga av uppgörelsen berörda orter. Förslaget blev emellertid icke godkänt. Ytterligare jämkningsförsök, liksom en av regeringen den 25 augusti till parterna riktad hemställan att under vissa förutsättningar upptaga kommissionens förslag av den 7 augusti till förnyad omprövning, visade sig jämväl fruktlösa, varför kommissionen den 7 september nödgades förklara förhandlingarna avbrutna. I början av november månad ansåg sig förlikningskommissionen åter böra göra ett försök att få konflikten bilagd. Förhandlingarna resulterade nu i ett nytt förslag till uppgörelse, som efter företagen omröstning godkändes av samtliga därav berörda parter vid sammanträde den 20 november.[1] Arbetet kunde i allmänhet återupptagas den 29 november eller nästan på dagen 8 månader efter det lockouten trädde i kraft. Å en del platser hade arbetsinställelsen varat ännu längre tid. Vid ett 60-tal arbetsplatser — därav c:a 40 i Stockholm med omnejd — pågingo nämligen vid lockoutens anordnande sedan längre eller kortare tid tillbaka strejker, i flertalet fall uppkomna på grund av tvist angående arbetstidens längd.

Vid tiden för lockoutens ikraftträdande voro till de tvenne däri deltagande yrkesförbunden — Sveriges byggmästareförbund och svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund — anslutna inemot 400 arbetsgivare i ett 40-tal städer och orter med en arbetarstam av över 10 000 arbetare. Under konfliktens gång anslöto sig ett 80-tal nya medlemmar till byggmästareförbundet, så att sammanlagda antalet av lockouten berörda arbetare torde hava uppgått till omkring 11 400. Av dessa torde omkring 9 700 arbetare hava tillhört de egentliga byggnadsarbetarfackförbunden — murarförbundet, träarbetarförbundet samt grov- och fabriksarbetarförbundet — och de övriga varit oorganiserade eller anslutna till organisationer av syndikalistisk karaktär. Arbetarna torde emellertid i stor utsträckning hava erhållit arbete hos icke organiserade arbetsgivare, särskilt för reparationsarbeten och mindre husbyggnader (villor), eller tagit anställning inom andra verksamhetsområden. Enligt uppgift hava nämligen i medeltal endast ungefär halva antalet av de genom lockouten utestängda arbetarna erhållit konfliktunderstöd från fackförbunden, vilket motsvarar inemot 25 % av de tre förbundens samtliga medlemmar inom byggnadsfacket.

Såsom ovan nämnts, hava de sista årens förvirrade förhållanden inom bygg-

[1] Det torde böra anmärkas, att detta förslag, ehuru tillkommet vid förhandlingar under förlikningskommissionens ledning, icke i alla delar kan betecknas såsom kommissionens medlingsförslag utan såsom ett förslag, som parternas underhandlingsdelegerade enats om att förorda till antagande.

nadsfacken bl. a. tillskrivits byggmästarnas lösa organisation. Centrala arbetsgivareförbundet, vars ledning och sammanhållning blivit allt svagare, hade slutligen efter uppgörelsen i augusti 1918 upplösts. Sedan arbetsgivarna reorganiserats i Sveriges byggmästareförbund och erhållit anslutning till svenska arbetsgivareföreningen, tog denna såsom sin första uppgift att motarbeta vissa enligt dess mening föreliggande missförhållanden. Lockouten har därför betecknats icke endast såsom en tillfällig aktion för genomdrivande av en ur arbetsgivarsynpunkt förmånlig avtalsuppgörelse, utan såsom ett led i strävandet att skapa ordnade arbetsförhållanden och återinföra avtalshelgd inom byggnadsindustrien.

Under åren 1909—1916 hade mellan centrala arbetsgivareförbundet och fackförbunden inom byggnadsindustrien varit gällande ett s. k. riksavtal, innehållande allmänna bestämmelser, som skulle vara gemensamma för och införas i alla lokalavtal, som upprättades. Riksavtalet innehöll bl. a. föreskrifter om skiljedomsförfarande vid meningsskiljaktigheter angående tolkningen eller tillämpningen av gällande avtal. Rättstvister finge sålunda icke föranleda stridsåtgärder, utan skulle, därest de icke genom ömsesidig överenskommelse ofördröjligen kunnat biläggas samt endera organisationen det påyrkade, senast en månad efter det tvisten uppstått hänskjutas till avgörande av en permanent förliknings- och skiljenämnd. Sedan riksavtalet upphört att gälla hade — vad beträffar här berörda fack — skiljedomsförfarandet ersatts med en bestämmelse i lokalavtalen, att rättstvister icke finge föranleda omedelbar arbetsinställelse, utan skulle därom förhandlas först mellan parterna lokalt eller distriktsvis och därefter mellan huvudorganisationerna.

När arbetsgivarförbunden efter uppsägningen av kollektivavtalen under våren 1920 fattade såsom sin uppgift att söka bringa reda och ordning i avtalsförhållandena, ansågs detta kunna ske endast genom att samtidigt med en reformering av de allmänna bestämmelserna — bl. a. i riktning att förebygga arbetsinställelser på grund av tvister rörande avtalens tolkning — återinföra riksavtalsprincipen inom byggnadsindustrien. Redan vid förhandlingarnas början visade det sig, att sistnämnda fråga skulle bereda de största svårigheter. Arbetsgivarna hävdade som ett oeftergivligt villkor för uppgörelse, att överenskommelse träffades om ett riksavtal, innefattande allmänna bestämmelser och timlöner, varefter på grundval härav lokala ackordsprislistor skulle upprättas. Gentemot detta påyrkade arbetarnas underhandlingsdelegerade lokala förhandlingar, enär de icke ägde befogenhet att träffa riksavtal eller överenskommelse om för alla orter gemensamma allmänna bestämmelser. Under hänvisning bl. a. till att arbetsgivarförbunden endast omfattade en del av arbetsgivarna inom byggnadsbranschen i riket, förklarade sig arbetarna icke kunna medgiva upprättande av ett riksavtal, som kunde bliva gällande även för platser, å vilka arbetsgivarna nu ej voro representerade och där man i en del fall ej kände förhållandena tillräckligt. I fråga om skiljedomsinstitutets återupptagande ställde sig flertalet å arbetarsidan likaledes avvisande.

Förutom ovannämnda frågor av större principiell innebörd utgjorde lönefrågan den främsta tvistepunkten, varjämte särskilt under förhandlingarnas senare skede motsättningen mellan parterna koncentrerades omkring vissa s. k. ordningsföreskrifter och framför allt kring arbetsgivarnas krav på godkännande av en deklaration rörande hävandet av stridsåtgärder, vidtagna av utom svenska arbetsgivareföreningen eller landsorganisationen stående (syndikalistblockader). Sålunda skulle de i uppgörelsen deltagande organisationerna omedelbart offentligen meddela sina medlemmar, att av utomstående vidtagna stridsåtgärder icke finge respekteras. I princip rådde enighet om nödvändigheten av att å båda sidor söka samverka till att ingångna avtal respekterades och att arbetsfreden under avtalstiden tryggades gentemot av utomstående anordnade strejker och blockader. Å arbetarsidan förmenade man emellertid, att fackförbundens prestige i sådant hänseende icke komme att stärkas genom en deklaration av dylikt innehåll, utan snarare tvärtom.

Den under förlikningskommissionens medverkan den 20 november 1920 träffade uppgörelsen mellan Sveriges byggmästareförbund och svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund, å ena sidan, samt de tre fackförbunden, å den andra, innefattas i dels ett riksavtal, innehållande allmänna bestämmelser för lokalavtal inom byggnadsindustrien, dels lokala avtal för de olika facken å ett 30-tal orter. De allmänna bestämmelserna liksom lokalavtalen gälla till den 1 april 1922. I den mån nya lokalavtal intill dess komma att upprättas mellan medlemmar och avdelningar av förbunden, skola de allmänna bestämmelserna lända till efterrättelse.

Bland mera betydelsefulla punkter i riksavtalet märkes särskilt bestämmelsen om tvisters slitande. Härvidlag stadgas, att meningsskiljaktigheter angående tolkningen eller tillämpningen av vare sig gällande kollektivavtal, ackordsprislistor eller särskilt uppgjorda ackord under inga förhållanden få föranleda arbetsinställelse, utan skola, därest de icke efter förhandling kunnat biläggas och endera organisationen det påyrkar, senast en månad efter det tvisten uppstått, hänskjutas till avgörande av en permanent skiljenämnd, till vilken vardera lokalorganisationen väljer två ledamöter. Finnes av Kungl. Maj:t förordnad särskild skiljedomare i arbetstvister inom distriktet, skall denne i första hand anmodas att fungera som skiljenämndens ordförande. I annat fall eller därest denne förklarat sig förhindrad samt skiljenämndens fyra ledamöter icke kunnat enas vid val av ordförande, utses denne av chefen för socialstyrelsen. Paragrafen innehåller vidare detaljerade bestämmelser om ärendes handläggning inom skiljenämnden. — Jämte lokala skiljenämnder skall inrättas en riksskiljenämnd, bestående av sju personer, av vilka arbetsgivarnas organisationer gemensamt välja tre och arbetarnas organisationer tre ledamöter, varefter ordföranden i statens centrala skiljenämnd anmodas att fungera som ordförande. Förklarar sig denne förhindrad mottaga uppdraget, utses ordföranden av de sex ledamöterna, där de kunna om valet enas, men i annat fall av chefen för socialstyrelsen. Till riksskiljenämnden kunna hänskjutas frågor, vilka anses vara av principiell innebörd

eller eljest av större räckvidd». Skiljenämnds dom är för parterna absolut bindande.

I lokalavtalen, som upprättats för varje fack och ort, hava utöver riksavtalets allmänna bestämmelser införts specialbestämmelser rörande arbetstidens förläggning, måltidsraster, avtalets giltighetsområde m. m. ävensom i en del fall rent lokala tilläggsbestämmelser, vilka emellertid icke få stå i strid med riksavtalets föreskrifter.

Beträffande lönerna innebär överenskommelsen en synnerligen kraftig höjning utöver förut gällande lönesatser. För grovarbetare i Stockholm har timlönen ökats med omkring 57 % från 1·40 enligt 1918 års avtal till 2·20 kr., för murare och träarbetare med 50 % från 1·60 till 2·40 kr. I Göteborg erhålla grovarbetare 1·95 samt murare och träarbetare 2·10 kr. per timme (enligt 1918 års avtal resp 1·20 och 1·30). För skåneorterna och flertalet av uppgörelsen berörda mellansvenska städer har timlönen fastställts till 1·85 för grovarbetare och 2 kr. för murare och träarbetare, vilket motsvarar omkring 60 % förhöjning å 1918 års löner. Lägst i löneavseende ligga i allmänhet städerna i Småland och Blekinge med en timlön av 1·80 för grovarbetare och 1·95 för murare och träarbetare. Orterna i närheten av Stockholm (Södertälje, Uppsala, Nynäshamn) hava en högre lönenivå än övriga landsortsstäder. Av de angivna timlönerna räknas 25 öre såsom dyrtidstillägg, vilket utgår å såväl timlöns- som ackordsarbete. Vid förhandlingarna om ackordspriser har man sålunda icke utgått från timlönerna (timpenning + dyrtidstillägg), utan från de fasta timpenningarna. De upprättade ackordsprislistorna hava dock icke baserats på de slutligen fastställda timpenningarna, utan på de av förlikningskommissionen i dess hemställan av den 7 augusti föreslagna, vilka understego de förstnämnda med 20 öre i Stockholm och närliggande städer samt Göteborg, 15 öre i skåneorterna, Halmstad och vissa mellansvenska städer samt 10 öre å övriga platser. Någon förhöjning av ackordsprisen utöver det tidigare förslaget har sålunda icke medgivits i överenskommelsen.

I samband med uppgörelsen för de egentliga byggnadsfacken träffades även överenskommelse om nya avtal för bleck- och plåtslagarfacket. Vid avtalens utlöpande inom detta fack den 1 april 1920 hade enighet icke uppnåtts mellan Sveriges bleck- och plåtslageriarbetsgivareförbund och svenska bleck- och plåtslagareförbundet om nya avtal, och hade därefter öppna konflikter utbrutit å en del platser. Sedermera under sommarens lopp kombinerades denna konflikt med lockouten inom byggnadsindustrien i övrigt, så att arbetsgivarföreningen krävde uppgörelse i de fyra facken samtidigt. Överenskommelsen, som omfattar 23 orter, har för bleck- och plåtslagarna liksom för övriga fack kodifierats i dels ett riksavtal (allmänna bestämmelser), dels lokala avtal med tillhörande prislistor. I lönehänseende hava bleck- och plåtslagarna i regel jämställts med murare och träarbetare.

Slutligen må omnämnas följande bestämmelse, som, ehuru ej införd i kollektivavtalen, har godkänts av samtliga av konflikten berörda förbund, nämligen

att alla av nämnda arbetsgivarförbund eller av ovan angivna fyra arbetarfackförbund, deras avdelningar eller medlemmar vidtagna lockouter, strejker, blockader och bojkotter varda omedelbart hävda;

att de fyra arbetarfackförbunden därjämte offentligt meddela sina medlemmar att, i den mån vid arbetsföretag, drivna av medlemmar av förenämnda tre arbetsgivarförbund, föreligga liknande stridsåtgärder, vidtagna av utomstående, dessa stridsåtgärder icke må av fackförbundens medlemmar respekteras; samt

att de vid dylika arbetsföretag förefintliga konflikter icke få från fackförbundens, deras avdelningars eller medlemmars sida föranleda framställande eller vidhållande av krav på väntetidsersättning.

Fylleriförseelserna och deras orsaker under tredje kvartalet 1920.[1]

Antal fylleriförseelser. Antalet under tredje kvartalet 1920 inträffade fylleriförseelser, om vilka socialstyrelsen före den 1 november erhållit uppgifter från åklagare- och polismyndigheterna, utgjorde, som av efterföljande huvudtabell framgår, 11 194. Av dessa begingos 10 970 av män och 224 av kvinnor. En översikt av fyllerifrekvensens storlek under de kvartal, för vilka dylik redovisning hittills föreligger, lämnas i vidstående diagram.[2]

Sammanlagda antalet fylleriförseelser under varje kvartal fr. o. m. år 1918 samt dessa tals storlek i förhållande till medeltalet förseelser per kvartal år 1917 har utgjort som följer:

	År 1917	År 1918				År 1919				År 1920		
	medeltal per kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.
Antal	4 630	3 006	4 740	5 343	5 765	5 980	9 598	9 697	9 828	11 907	11 990[3]	11194
Indextal	100	65	102	115	125	129	207	209	212	257	259	242

Efter den starka stegringen under första kvartalet 1920 har således antalet fylleriförseelser för landet i dess helhet förblivit i stort sett oförändrat. Siffran för tredje kvartalet visar emellertid någon nedgång, vilken knappast, såsom beträffande preliminärtalet för föregående kvartal varit fallet, torde komma att helt utplånas genom senare inflytande rapporter.

Fördelas fylleriförseelserna på månader, visar under tredje kvartalet augusti den högsta och juli den lägsta siffran, såsom framgår av följande sammanställning:

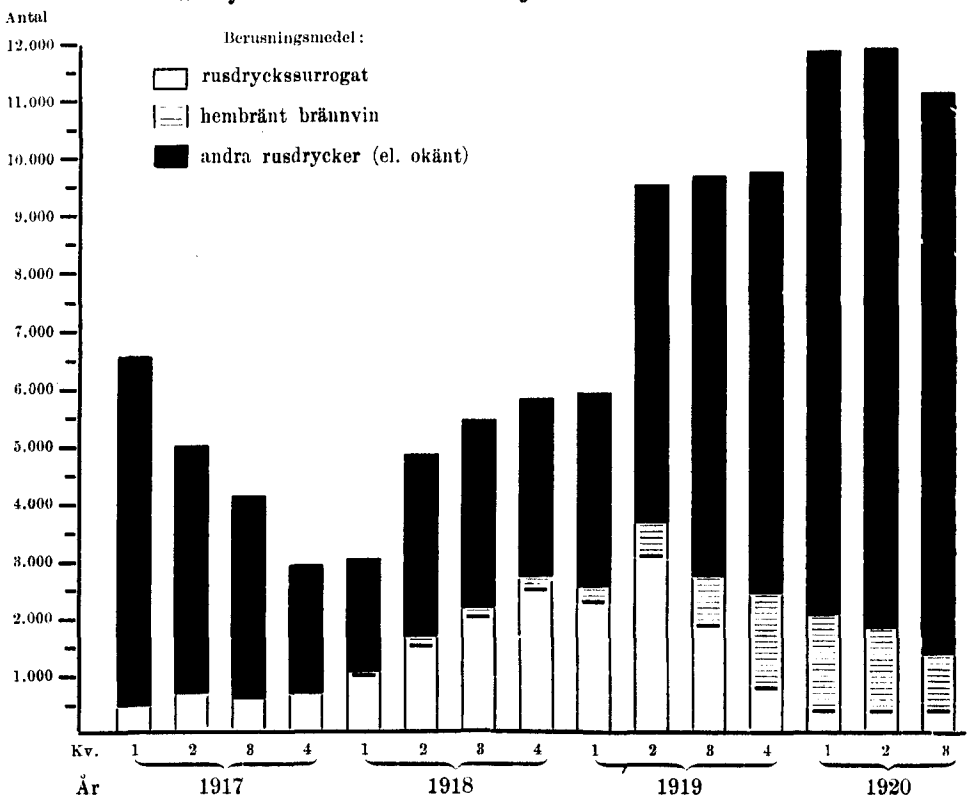
	Antal fylleriförseelser, inträffade under												
	jan.	febr.	mars	april	maj	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	ej uppg.
År 1919 . .	1 634	1 900	2 439	3 149	3 129	3 317	3 217	3 462	3 001	3 550	2 983	3 286	36
År 1920 . .	4 019	4 035	3 853	4 208	4 167	3 608	3 565	4 025	3 595	·	·	·	16

[1] Föregående kvartalsrapporter återfinnas i Soc. Medd., årg. 1917, sid. 731 ff., 1069 ff. och 1430 ff., årg. 1918, sid. 475 ff., 799 ff., 888 ff. och 1174 ff., årg. 1919, sid. 120 ff., 532 ff. och 901 ff., samt årg. 1920, sid. 287 ff., 609 ff. och 905 ff.

[2] Angående antalet fylleriförseelser genom rusdrycksurrogat (kol. 11 och 12) och hembränt bränvin (kol. 17) se sid. 22.

[3] Uppgifterna för andra kvartalet 1920 hava här som på övriga ställen i redogörelsen kompletterats med 417 senare rapporterade förseelser.

Antal fylleriförseelser under varje kvartal åren 1917—1920.

Hur redovisningskvartalets samtliga fylleriförseelser fördelade sig på vissa ortsgrupper och olika delar av landet åskådliggöres av nedanstående tablå:

Antal fylleriförseelser	Stockholms stad	Östra Sverige	Småland och öarna	Södra Sverige	Västra Sverige	Norra Sverige	Hela riket
i städer med mer än 10 000 inv. . .	2 216	838	224	1 218	3 029	932	**8 457**
i övriga städer	—	398	346	205	731	317	**1 997**
å landsbygden	—	116	102	102	182	238	**740**
tillhopa	2 216	1 352	672	1 525	3 942	1 487	**11 194**

Den mest anmärkningsvärda förändringen i fråga om fylleriförseelsernas fördelning på ortsgrupper är en betydlig nedgång sedan föregående kvartal i de större städerna. Denna nedgång är emellertid knappast större än minskningen enbart i Stockholm, där förseelserna nedgått med omkring en femtedel till 2 216, motsvarande 19·9 % av samtliga. Nedgången i Malmö, Uppsala, Västerås m. fl. större städer uppväges åter av ökning i ett flertal andra. Bland de mindre städerna märkes en tämligen allmän stegring i östra och södra Sverige, men i övrigt en mindre tillbakagång. På landsbygden slutligen har förseelsernas antal, av de preliminära talen att döma, företett en ej obetydlig ökning.

Av samtliga fylleriförseelser i riket begingos, som nämnts, 224 eller 2 % av kvinnor, och av dessa förseelser inträffade 104 i Stockholm, 47 i Göteborg, 14 i Malmö, 55 i övriga städer och 4 på landsbygden.

Fylleriförseelsernas orsaker. I kol. 3 av huvudtabellen angives antalet fylleriförseelser, beträffande vilka berusningsmedlet uppgivits, och i kol. 4—12 dessa förseelsers fördelning efter de olika slag av rusdrycker, som huvudsakligen använts. Då dessa uppgifter till största delen äro grundade på de anhållnas egna utsagor, kunna de ej göra anspråk på att vara fullt exakta, men omräknade i relativa tal böra de kunna tjäna som mätare på de olika berusningsmedlens betydelse och inträffade förskjutningar i nämnda avseende. I tablån å sid. 17 lämnas en översikt av dels den procentuella fördelningen av förseelserna på de särskilda berusningsmedlen under olika tidsperioder, dels relativa antalet genom olika slag av berusningsmedel orsakade fylleriförseelser under varje kvartal, varvid antalet dylika förseelser i medeltal per kvartal år 1917 sättes = 100.

Under redovisningskvartalet hade således 97·3 % av fylleriförseelserna orsakats av egentliga rusdrycker, bland vilka spritdrycker enbart eller i förening med öl tillskrivits 84·7 %. Förseelserna genom rusdryckssurrogat, av vilka den denaturerade spriten är det viktigaste, synas efter en mindre ökning föregående kvartal åter hava avtagit i betydelse, enär de uppgivas hava förorsakat endast 2·7 % av samtliga förseelser. Den lokala fördelningen av förseelserna ger vid handen, att surrogatfallen nu äro relativt talrikast på landsbygden, men även Göteborg visar, trots en kraftig nedgång sedan föregående kvartal, ännu en rätt hög siffra. Vad de särskilda slagen av rusdrycker beträffar, böra de procenttal, som åskådliggöra deras betydelse för olika orter och ortsgrupper, bedömas med försiktighet, då redovisade skiljaktigheter till stor del endast torde vara skenbara. Särskilt torde detta gälla kolumnerna »spritdrycker» och »spritdrycker och öl», vilka lämpligen böra betraktas sammanslagna och då utgöra i Stockholm och Göteborg c:a 82 %, i övriga städer c:a 87 % och på landsbygden c:a 84 %. Även talen för maltdryckernas relativa betydelse kunna till stor del bero på de uppgiftslämnande myndigheternas skiljaktiga redovisningssätt, och torde dessa siffror för övrigt ge en bild mindre av ölets än ölkaféernas roll i nykterhetshänseende.

I jämförelse med föregående kvartal äro förskjutningarna mindre betydande, särskilt som en minskning uti kolumnen »spritdrycker» och samtidig ökning av gruppen »spritdrycker och öl», såsom nyss antytts, knappast kan antagas innebära någon verklig förändring. Sedan tredje kvartalet föregående år visar tablån däremot betydande förskjutningar. Surrogaten upptogo då 19·3 %, spritdrycker samt spritdrycker och öl 56·4 %. Föres jämförelsen tillbaka till år 1918, märkas särskilt de då höga talen i kolumnerna »vin» och »tekniska preparat», varemot år 1917 ölets större roll är i ögonen fallande.

Utvecklingen av de olika berusningsmedlens betydelse såsom fylleriorsaker belyses ytterligare av tablåns senare del. Så t. ex. ange indextalen för spritdryckerna, att dessas betydelse som berusningsmedel sedan tredje kvartalet

Fylleriförseelser fördelade efter berusningsmedel.

Tidsperiod och område	Förseelser med känt berusningsmedel	Förseelser, vid vilka huvudsakliga berusningsmedlet uppgivits vara											
		sprit-dryck-er	vin	öl (andra malt-dryck-er)	sprit-dryck-er och vin	sprit-dryck-er och öl	sprit-dryck-er, vin och öl	vin och öl	rus-dryck-er, till-hopa	denatu-re-rad sprit	tek-niska prepa-rat	surro-gat, till-hopa
	Antal	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
1917, hela året	18 310	13·8	5·2	16·7	2·7	28·7	6·8	13·5	87·4	6·8	5·8	12·6
1918, »	18 638	23·5	12·6	1·2	10·0	7·1	3·8	5·1	63·3	27·9	8·8	36·7
1919, »	34 616	39·6	4·5	3·9	7·4	13·9	4·1	3·2	76·6	22·6	0·8	23·4
1919: 3 kvartalet	9 547	37·7	3·1	7·3	5·7	18·7	4·6	3·6	80·7	18·9	0·4	19·3
» 4 »	9 667	48·8	2·9	5·4	5·3	20·8	5·1	3·7	92·0	7·5	0·5	8·0
1920: 1 »	11 715	61·5	1·2	2·7	2·7	24·4	2·8	1·3	96·6	3·1	0·3	3·4
» 2 »	11 767	57·2	1·1	3·6	3·1	26·4	3·4	1·5	96·3	3·3	0·4	3·7
» 3 »	**10 989**	**53·0**	**1·1**	**4·5**	**2·7**	**31·7**	**2·7**	**1·6**	**97·3**	**2·2**	**0·5**	**2·7**
Därav												
Stockholm	2 102	67·8	3·1	5·6	4·9	13·9	1·0	1·0	97·3	2·6	0·1	2·7
Göteborg	2 144	58·4	0·6	9·4	0·7	24·4	1·2	1·6	96·3	3·6	0·1	3·7
övriga städer	6 018	46·1	0·6	2·1	2·9	40·5	3·9	1·7	97·8	1·4	0·8	2·2
landsbygden	725	51·6	0·4	5·9	0·3	32·1	2·4	2·3	95·0	4·2	0·8	5·0
Indextal												
1917, medeltal per kvartal	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*
1918: 1 kvartalet	65	119	83	12	185	35	54	24	51	182	141	163
» 2 »	102	186	204	10	349	37	74	43	79	323	199	266
» 3 »	115	207	312	3	493	16	50	46	83	516	133	340
» 4 »	124	183	377	4	489	13	51	41	82	655	146	420
1919: 1 »	129	280	183	4	573	25	60	23	90	720	33	403
» 2 »	207	579	225	14	652	51	96	44	158	984	37	546
» 3 »	209	571	125	91	438	136	141	56	193	583	13	320
» 4 »	211	749	116	69	410	153	158	58	222	233	19	134
1920: 1 »	256	1 145	59	41	254	217	107	25	283	116	12	68
» 2 »	257	1 069	52	54	298	236	126	29	283	127	18	77
» 3 »	**240**	**925**	**48**	**64**	**238**	**265**	**97**	**28**	**267**	**79**	**22**	**53**
Därav[1]												
Stockholm	234	1 979	89	45	352	153	50	20	261	82	4	48
Göteborg	263	1 290	54	87	133	273	51	24	278	126	20	111
övriga städer	250	778	27	62	237	290	122	32	277	51	40	46
landsbygden	161	360	20	69	22	256	65	38	196	188	7	37

1919 stigit med mer än 60 % och sedan år 1917 niodubblats. I fråga om surrogaten framstår den förut nämnda minskningen sedan nästföregående kvartal och även den väsentliga nedgången sedan motsvarande tid föregående år.

[1] Medeltal per kvartal år 1917 i resp. orter = 100.

Berusningsmedlens åtkomstsätt. I huvudtabellens kol. 13—18 lämnas vissa uppgifter om åtkomstsättet för rusdryckerna i de fall, där sådana varit berusningsmedlet. I nämnda fördelning hava av utrymmesskäl gjorts vissa sammandragningar, men lämnas en med tidigare kvartalsstatistik (utom beträffande rusdrycksurrogaten) överensstämmande fördelning i nedanstående tablå.

Fylleriförseelser genom rusdrycker, fördelade efter åtkomstsätt.

Område och tidsperiod	Antal fylleriförseelser med känt berusningsmedel	Förseelser (i %) genom *rusdrycker*, som huvudsakligen erhållits								Förs. (i %) gen. *rusdrycksurrogat*	
		från utminuteringsställe	från bolagsutskänkningsställe	från restaurang, ölstuga o. d.	från både utminutering och utskänkning	genom förmedling av andra, vid priv. samkväm o. d.	genom förmedling av andra samt å utskänkningsställe	genom olaglig rusdrycksbehantering	på annat eller obekant sätt	från försäljningsställe	erhållna på annat eller obekant sätt
Stockholm	2 102	4·2	5·9	13·5	1·2	21·7	3·9	46·1	0·8	0·1	2·6
Östra Sverige	1 327	8·8	20·3	12·1	9·4	25·8	19·0	1·2	0·9	0·2	2·3
Småland och öarna	663	15·7	13·0	9·7	10·1	29·7	16·1	—	1·2	0·6	3·9
Södra Sverige	1 500	18·2	15·3	16·5	5·2	30·5	11·6	0·1	1·7	0·1	0·8
därav Malmö	646	24·1	12·1	13·2	4·3	35·3	7·7	0·2	2·0	0·2	0·9
Västra Sverige	3 913	9·8	13·1	22·9	4·3	34·9	10·4	0·3	0·7	0·4	3·2
därav Göteborg	2 144	6·1	12·7	29·9	2·4	38·2	6·7	0·2	—	0·3	3·5
Norra Sverige	1 484	12·7	9·2	18·8	8·2	29·3	15·9	2·7	1·4	0·7	1·1
1920: 3 kvart. s:a	**10 989**	**10·5**	**12·4**	**17·6**	**5·3**	**29·6**	**11·5**	**9·4**	**1·0**	**0·3**	**2·4**
» 2 »	11 767	13·0	13·3	17·3	4·0	27·7	7·6	12·6	0·8	0·2	3·5
» 1 »	11 715	11·8	14·3	14·8	5·0	26·2	9·5	14·1	0·9	0·3	3·1
1919: 4 »	9 667	10·5	8·4	19·4	5·5	20·9	8·7	17·9	0·7	0·4	7·6
» 3 »	9 547	12·4	5·5	18·1	5·6	20·1	8·3	9·8	0·9	0·6	18·7
År 1919	34 616	11·0	6·0	16·9	4·8	20·2	6·8	10·3	0·6	0·9	22·5
» 1918	18 638	31·2	23·6		5·0	—	—	3·1	0·4	36·7	
» 1917	18 310	22·9	47·3		15·3	—	—	0·1	1·8	12·6	

Från utminuterings- och utskänkningsställen erhållna rusdryckers betydelse för gatufylleriet synes sålunda under kvartalet hava gått något tillbaka, i det de förra uppgivits hava vållat 10·5 % och de senare 12·4 % av samtliga fylleriförseelser med känt berusningsmedel, emot resp. 13·0 % och 13·3 % under andra kvartalet. Däremot anger tablån stegring i fråga om helt eller delvis »genom andra» eller »vid privata samkväm» erhållna rusdrycker, vilka sammanlagt tillskrivas 41·1 % av totalsumman emot 35·3 % föregående kvartal. Den redan föregående kvartal märkbara nedgången av de genom

olaglig rusdryckshantering åtkomna spritdryckernas betydelse för fylleriförseelsefrekvensen har detta kvartal varit än mera utpräglad. Under fjärde kvartalet 1919, då denna trafik synes ha stått på sin höjdpunkt, tillskrevos 1 734 förseelser förtäring av hembränt brännvin, men därpå följande kvartal nedgick siffran till 1 654 och 1 478 samt under redovisningskvartalet till 1 037, motsvarande resp. 17·9, 14·1, 12·6 och 9·4 % av samtliga förseelser, rörande vilka berusningsmedlet utrönts. I övriga under egentliga rusdrycker förda dryckesgrupper ha förändringarna varit mindre betydande.

Hur förhållandena gestalta sig inom olika landsdelar och ortsgrupper belyses dels av vidstående tablå, dels av följande sammanställning, där den procentuella andelen av de fall, då rusdryckerna uppgivas helt eller delvis hava erhållits »genom förmedling av andra», sammanförts under beteckningen »a» och de fall, som direkt tillskrivits olaglig rusdrycksbantering (hembränning etc.), betecknats med »b»:

		Stockholm		Göteborg		Övriga städer		Landsbygden		Hela riket	
		a	b	a	b	a	b	a	b	a	b
1919:	1 kv.	12·8	7·1	25·4	7·2	26·4	1·1	25·5	10·2	**21·1**	**5·1**
	2 kv.	14·0	8·0	31·6	9·6	31·7	1·9	32·5	15·0	**26·5**	**6·5**
	3 kv.	16·2	21·7	33·7	6·1	34·9	1·6	30·9	13·6	**28·4**	**9·8**
	4 kv.	16·3	49·7	39·3	6·9	32·8	2·4	37·0	16·5	**29·6**	**17·9**
1920:	1 kv.	18·7	54·1	36·7	1·6	42·6	0·9	44·6	7·1	**35·7**	**14·1**
	2 kv.	22·2	50·7	40·6	0·8	38·3	0·9	39·9	9·2	**35·3**	**12·6**
	3 kv.	25·6	46·1	44·9	0·2	44·7	0·5	43·9	4·4	**41·1**	**9·4**

Gruppen b har under tredje kvartalet, ehuru i olika grad, avtagit i hela landet, men då samtidigt och lika genomgående den »misstänkta» a-gruppen svällt ut ganska betydligt, och gränsen mellan de båda grupperna givetvis är rätt svävande, torde ännu en viss försiktighet vara nödvändig vid avgörandet, huruvida den olagliga brännvinstillverkningen faktiskt befinner sig på tillbakagång såsom fylleriorsak.

I fråga om rusdrycksurrogaten märkes en mindre ökning av förseelserna genom de från försäljningsställe erhållna, men däremot en betydlig nedgång beträffande de övriga, på mindre legitim väg erhållna berusningsmedlen inom denna kategori.

Fylleriförseelserna och deras orsaker under tredje kvartalet 1920.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
			Antal fylleriförseelser, där huvudsakliga berusningsmedlet utgjordes av									Antal förseelser genom rusdrycker (kol. 4—10), som erhållits					
Område	Hela antalet fylleriförseelser	Därav sådana, rörande vilka berusningsmedlet uppgivits	spritdrycker (bränn-vin, konjak, punsch o. d.)	vin	öl (andra maltdrycker)	spritdrycker och vin	spritdrycker och öl	spritdrycker, vin och öl	vin och öl	rusdrycksurrogat: den. sprit	rusdrycksurrogat: tekn. prep.	från utminuteringsställe	från bolagsutskänkningsställe	från restaurang, ölstuga o. d.	genom förmedling av andra, vid priv. samkväm o. d.	genom olaglig rusdrycksförsäljning	på flera av nu angivna (eller obekant) sätt
Stockholms stad	**2 216**	**2 102**	**1 425**	**65**	**117**	**102**	**293**	**22**	**22**	**54**	**2**	**89**	**124**	**283**	**457**	**969**	**124**
Stockholms län	**203**	**202**	**68**	**2**	**4**	**5**	**107**	**7**	**7**	**2**		**12**	**22**	**38**	**45**	**6**	**77**
Södertälje . .	112	111	33	2	3	3	58	4	6	2	—	5	13	16	23	—	52
Övriga städer .	54	54	22	—	—	2	29	1	—	—	—	4	7	4	20	—	19
Landsbygden .	37	37	13	—	1	—	20	2	1	—	—	3	2	18	2	6	6
Uppsala län .	**264**	**264**	**123**	—	**4**	**6**	**117**	**10**	**2**	**1**	**1**	**32**	**24**	**13**	**87**	**6**	**100**
Uppsala . . .	166	166	70	—	1	6	78	9	2	—	—	17	19	10	42	6	72
Enköping . . .	90	90	48	—	3	—	36	1	—	1	1	10	5	3	45	—	25
Landsbygden .	8	8	5	—	—	—	3	—	—	—	—	5	—	—	—	—	3
Södermanl. län	**256**	**256**	**122**	**1**	**2**	**6**	**94**	**20**	**3**	**7**	**1**	**20**	**50**	**31**	**52**	**1**	**94**
Nyköping . .	49	49	6	1	—	—	37	2	1	2	1	2	6	1	5	—	32
Eskilstuna . .	89	89	62	—	—	5	16	—	—	5	—	9	30	22	10	1	12
Övriga städer .	89	89	37	—	2	1	31	16	2	—	—	6	14	7	25	—	37
Landsbygden .	29	29	17	—	—	—	10	2	—	—	—	3	—	1	12	—	13
Östergötl. län	**436**	**416**	**140**	—	**9**	**8**	**228**	**10**	—	**18**	**3**	**34**	**133**	**60**	**89**	**1**	**73**
Linköping . .	126	126	59	—	2	3	57	1	—	2	2	14	31	23	32	—	22
Norrköping . .	188	187	30	—	4	3	131	3	—	15	1	1	87	25	17	1	40
Övriga städer .	84	65	30	—	2	2	30	1	—	—	—	9	15	12	20	—	9
Landsbygden .	38	38	21	—	1	—	10	5	—	1	—	10	—	—	20	—	7
Jönköpings län	**274**	**273**	**153**	—	**2**	**2**	**85**	**6**	—	**25**	—	**45**	**30**	**13**	**105**	—	**55**
Jönköping . . .	104	104	54	—	—	—	45	3	—	2	—	8	22	5	30	—	37
Övriga städer .	132	131	78	—	2	2	37	3	—	9	—	26	8	8	63	—	17
Landsbygden .	38	38	21	—	—	—	3	—	—	14	—	11	—	—	12	—	1
Kronobergs län	**132**	**129**	**85**	—	**1**	—	**42**	—	—	—	**1**	**23**	**17**	**18**	**47**	—	**23**
Växjö	83	80	57	—	1	—	22	—	—	—	—	10	16	15	30	—	9
Landsbygden .	49	49	28	—	—	—	20	—	—	—	1	13	1	3	17	—	14
Kalmar län .	**169**	**164**	**64**	—	**4**	**2**	**82**	**6**	**2**	**1**	**3**	**30**	**19**	**26**	**41**	—	**44**
Kalmar . . .	68	68	41	—	3	1	23	—	—	—	—	14	7	13	27	—	7
Västervik . .	52	52	15	—	—	1	33	—	—	1	2	4	7	11	10	—	17
Övriga städer .	43	38	5	—	—	—	24	6	2	—	1	8	5	2	2	—	20
Landsbygden .	6	6	3	—	1	—	2	—	—	—	—	4	—	—	2	—	—
Gottlands län .	**97**	**97**	**14**	—	—	—	**78**	**4**	**1**	—	—	**6**	**20**	**7**	**4**	—	**60**
Visby	88	88	7	—	—	—	76	4	1	—	—	6	19	7	4	—	52
Landsbygden .	9	9	7	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	8
Blekinge län .	**162**	**162**	**67**	—	**1**	**1**	**87**	**3**	**3**	—	—	**23**	**35**	**22**	**46**	—	**36**
Karlskrona . .	88	88	23	—	—	—	63	2	—	—	—	13	29	3	20	—	23
Övriga städer .	66	66	40	—	1	1	20	1	3	—	—	9	5	17	25	—	10
Landsbygden .	8	8	4	—	—	—	4	—	—	—	—	1	1	2	1	—	3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Område	Hela antalet fylleri-förseelser	Därav sådana, rörande vilka berus-nings-medlet upp-givits	Antal fylleriförseelser, där huvudsakliga berusnings-medlet utgjordes av									Antal förseelser genom rusdrycker (kol. 4—10), som erhållits					
			sprit-drycker (bränn-vin, konjak, punsch o. d.)	vin	öl (andra malt-drycker)	sprit-drycker och vin	sprit-drycker och öl	sprit-drycker, vin och öl	vin och öl	rusdrycks-surrogat: den. sprit	rusdrycks-surrogat: tekn. prep.	från utminuteringsställe	från bolagsutskänk-ningsställe	från restaurang, öl-stuga o. d.	genom förmedling av andra, vid priv. sam-kväm o. d.	genom olaglig rus-dryckshantering	på flera av nu angivna (eller obekant) sätt
Kristianstads l.	**189**	**182**	**106**	**1**	**2**	**2**	**60**	**6**	**2**	**3**	—	**25**	**21**	**25**	**78**	—	**30**
Kristianstad .	73	73	54	—	1	2	14	1	—	1	—	9	8	5	35	—	15
Övriga städer .	56	56	20	—	—	—	31	5	—	—	—	6	8	14	17	—	11
Landsbygden .	60	53	32	1	1	—	15	—	2	2	—	10	5	6	26	—	4
Malmöhus län	**1 174**	**1 156**	**636**	**2**	**10**	**14**	**461**	**19**	**3**	**9**	**2**	**225**	**174**	**200**	**334**	**1**	**211**
Malmö	661	646	478	2	7	8	141	3	—	6	1	156	78	85	228	1	91
Lund	55	54	37	—	—	1	14	1	—	1	—	15	7	18	8	—	5
Landskrona .	123	123	35	—	2	—	85	—	1	—	—	22	16	38	25	—	22
Hälsingborg .	186	185	46	—	—	3	132	3	—	1	—	16	49	38	38	—	43
Ystad	18	18	7	—	—	1	9	—	—	—	1	3	3	3	5	—	3
Trälleborg . .	14	14	5	—	—	—	4	2	2	1	—	4	2	2	2	—	3
Övriga städer .	83	83	20	—	1	1	51	10	—	—	—	4	18	8	18	—	35
Landsbygden .	34	33	8	—	—	—	25	—	—	—	—	5	1	8	10	—	9
Hallands län .	**193**	**193**	**121**	—	**1**	—	**56**	**3**	**2**	**10**	—	**44**	**25**	**15**	**67**	—	**32**
Halmstad . . .	107	107	73	—	—	—	21	2	1	10	—	28	11	8	39	—	11
Övriga städer .	86	86	48	—	1	—	35	1	1	—	—	16	14	7	28	—	21
Landsbygden .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Göteb. o. Boh. l.	**2 404**	**2 381**	**1 347**	**13**	**214**	**26**	**619**	**31**	**37**	**91**	**3**	**167**	**286**	**686**	**883**	**6**	**259**
Göteborg . . .	2 162	2 144	1 251	13	202	16	522	26	34	78	2	131	273	641	818	5	196
Uddevalla . .	61	61	27	—	2	—	29	—	—	2	1	15	5	2	20	—	16
Övriga städer .	83	82	39	—	4	10	21	5	3	—	—	11	5	29	17	—	20
Landsbygden .	98	94	30	—	6	—	47	—	—	11	—	10	3	14	28	1	27
Älvsborgs län	**443**	**438**	**204**	**4**	**18**	**11**	**160**	**30**	**7**	**4**	—	**57**	**73**	**54**	**134**	**1**	**115**
Trollhättan . .	70	70	26	—	9	—	32	2	—	1	—	6	22	4	25	—	12
Borås	154	154	77	2	—	11	54	6	2	2	—	10	40	12	46	—	44
Övriga städer .	205	200	93	2	5	—	72	22	5	1	—	35	11	36	57	1	59
Landsbygden .	14	14	8	—	4	—	2	—	—	—	—	6	—	2	6	—	—
Skaraborgs län	**281**	**281**	**146**	—	**1**	**28**	**98**	**3**	**2**	**3**	—	**51**	**15**	**28**	**119**		**65**
Städerna . . .	254	254	135	—	—	28	83	3	2	3	—	48	4	27	114	—	58
Landsbygden .	27	27	11	—	1	—	15	—	—	—	—	3	11	1	5	—	7
Värmlands län	**394**	**393**	**158**	**5**	**26**	**26**	**120**	**14**	**14**	**14**	**16**	**37**	**52**	**84**	**108**	**4**	**78**
Karlstad . . .	254	254	108	2	15	20	76	8	10	6	9	13	45	56	77	4	44
Kristinehamn .	60	60	27	2	—	6	9	3	3	7	3	7	—	22	15	—	6
Övriga städer .	60	60	11	—	11	—	31	2	1	—	4	11	6	5	8	—	26
Landsbygden .	20	19	12	1	—	—	4	1	—	1	—	6	1	1	8	—	2
Örebro län .	**227**	**227**	**89**	**2**	**5**	**3**	**105**	**20**	**1**	**2**	—	**26**	**62**	**28**	**53**	—	**56**
Örebro	161	161	65	2	—	3	70	19	1	1	—	12	54	21	34	—	39
Övriga städer .	43	43	12	—	3	—	26	1	—	1	—	13	8	4	4	—	13
Landsbygden .	23	23	12	—	2	—	9	—	—	—	—	1	—	3	15	—	4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Område	Hela antalet fylleriförseelser	Därav sådana, rörande vilka berusningsmedlet uppgivits	Antal fylleriförseelser, där huvudsakliga berusningsmedlet utgjordes av: sprickdrycker (brännvin, konjak, punsch o. d.)	vin	öl (andra maltdrycker)	sprickdrycker och vin	sprickdrycker och öl	sprickdrycker, vin och öl	vin och öl	rusdrycksurrogat: den. sprit	rusdrycksurrogat: tekn. prep.	Antal förseelser genom rusdrycker (kol. 4—10), som erhållits: från utminuteringsställe	från bolagsutskänkningsställe	från restaurang, ölstuga o. d.	genom förmedling av andra, vid priv. samkväm o. d.	genom olaglig rusdrycksbehandling	på flera av nu angivna (eller obekant) sätt
Västmanl. län	**193**	**189**	**79**	**2**	**3**	**3**	**81**	**17**	**4**	—	—	**18**	**41**	**18**	**70**	**2**	**40**
Västerås . . .	108	106	52	2	3	3	39	6	1	—	—	15	16	9	39	2	25
Övriga städer .	81	80	24	—	—	—	42	11	3	—	—	3	25	9	28	—	15
Landsbygden .	4	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—
Kopparbergs län	**201**	**201**	**100**	—	**29**	**6**	**51**	**8**	**3**	**1**	**3**	**29**	**3**	**50**	**53**	**29**	**33**
Falun	66	66	34	—	4	4	22	1	1	—	—	1	—	30	13	12	10
Övriga städer .	42	42	17	—	6	—	9	7	1	—	2	9	3	7	7	3	11
Landsbygden .	93	93	49	—	19	2	20	—	1	1	1	19	—	13	33	14	12
Gävleborgs län	**441**	**441**	**166**	—	**10**	**9**	**211**	**20**	**20**	**1**	**4**	**46**	**87**	**63**	**92**	**11**	**137**
Gävle	194	194	88	—	3	6	82	6	8	1	—	15	18	35	51	—	74
Söderhamn . .	124	124	19	—	4	2	87	9	2	—	1	4	64	10	16	—	29
Hudiksvall . .	55	55	21	—	1	1	31	1	—	—	—	12	3	8	10	—	22
Landsbygden .	68	68	38	—	2	—	11	4	10	—	3	15	2	10	15	11	12
Västernorrl. län	**418**	**416**	**134**	**9**	**22**	**11**	**190**	**20**	**23**	—	**7**	**37**	**30**	**77**	**90**	—	**175**
Härnösand . .	139	137	29	—	15	2	71	11	6	—	3	10	24	21	21	—	58
Sundsvall . .	205	205	70	2	3	7	108	5	7	—	3	17	1	39	47	—	98
Övriga städer .	44	44	18	6	2	2	7	1	7	—	1	8	4	12	13	—	6
Landsbygden .	30	30	17	1	2	—	4	3	3	—	—	2	1	5	9	—	13
Jämtlands län	**167**	**167**	**111**	**4**	**3**	**10**	**13**	**10**	**15**	—	**1**	**33**	**6**	**44**	**71**	—	**12**
Östersund . .	164	164	109	4	2	10	13	10	15	—	1	33	6	44	68	—	12
Landsbygden .	3	3	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—
Västerbottens l.	**90**	**90**	**41**	**5**	—	**11**	**15**	**10**	**1**	—	**7**	**14**	—	**36**	**23**	—	**10**
Städerna . . .	79	79	30	5	—	11	15	10	1	—	7	9	—	36	17	—	10
Landsbygden .	11	11	11	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	6	—	—
Norrbottens län	**170**	**169**	**127**	**1**	**2**	**1**	**29**	**3**	**1**	—	**5**	**30**	**10**	**9**	**103**	—	**12**
Luleå	40	40	38	—	—	—	1	—	—	—	1	7	—	—	31	—	1
Övriga städer .	97	97	67	1	—	1	21	3	1	—	3	11	10	9	54	—	10
Landsbygden .	33	32	22	—	2	—	7	—	—	—	1	12	—	—	18	—	1
Hela riket: städerna	**10 454**	**10 264**	**5 452**	**113**	**447**	**291**	**3 249**	**285**	**158**	**216**	**53**	**1 009**	**1 330**	**1 841**	**3 000**	**1 005**	**1 810**
Hela riket: landsb.	**740**	**725**	**374**	**3**	**43**	**2**	**233**	**17**	**17**	**30**	**6**	**144**	**29**	**87**	**251**	**32**	**146**
Summa	**11 194**	**10 989**	**5 826**	**116**	**490**	**293**	**3 482**	**302**	**175**	**246**	**59**	**1 153**	**1 359**	**1 928**	**3 251**	**1 037**	**1 956**
1920: 2 kvart.[1]	11 990	11 767	6 735	124	417	367	3 108	394	180	394	48	1 533	1 564	2 031	3 257	1 478	1 462
» 1 »	11 907	11 715	7 212	142	313	315	2 856	334	152	360	31	1 381	1 678	1 735	3 072	1 654	1 804
1919: 4 »	9 828	9 667	4 721	278	526	504	2 015	494	355	722	52	1 014	814	1 868	2 018	1 734	1 445
» 3 »	9 697	9 547	3 595	299	699	539	1 788	441	345	1 806	35	1 185	532	1 726	1 917	933	1 413
År 1919 . . .	**35 103**	**34 616**	**13 725**	**1557**	**1 368**	**2 550**	**4 802**	**1 422**	**1108**	**7 810**	**274**	**3 826**	**2 083**	**5 849**	**6 999**	**3 582**	**4 213**
» *1918* . . .	**18 854**	**18 638**	**4 379**	**2340**	**218**	**1 855**	**1 326**	**712**	**948**	**5 199**	**1 651**	**5 808**	**4 390**	·	·	**582**	**1 008**
» *1917* . . .	**18 521**	**18 310**	**2 519**	**960**	**3 066**	**490**	**5 259**	**1 248**	**2464**	**1 238**	**1 066**	**4 196**	**8 650**	·	·	**16**	**3 144**

[1] Se noten å sid. 14.

Olycksfall i arbete år 1916.[1]

Absoluta och relativa antalet olycksfall. Hela antalet olycksfall i arbete, som inträffat under år 1916 och som redovisats i den officiella olycksfallsstatistiken, utgjorde 25 500; motsvarande siffra för år 1915 var 23 732.

Olycksfallsfrekvensen — antalet olycksfall per 1 000 årsarbetare — har däremot sjunkit något i jämförelse med föregående år, från 54·9 till 54·1. Olycksfallens fördelning på olika yrkesgrupper framgår av nedanstående tabell:

Yrkesgrupper	Totala antalet skadade	Antal olycksfall per 1 000 årsarbetare					Därav medförande			
		Män	Kvinnor	Över 18 år	Under 18 år	Tillsammans	övergående skador	kvarstående men	dödlig påföljd	okänd påföljd
Malmbrytning och metallindustri .	10 327	81·0	20·5	78·6	80·3	78·8	75·9	2·3	0·6	0·0
Jord- och stenindustri	1 781	64·1	2·7	64·0	26·1	59·6	57·0	2·0	0·6	0·0
Skogshantering och träindustri . .	3 630	56·2	16·7	55·1	58·2	55·6	51·0	4·0	0·5	0·1
Pappers- och grafisk industri . .	1 858	54·6	6·7	48·9	34·0	46·9	43·6	2·4	0·8	0·1
Livsmedelsindustri	858	31·6	13·8	26·6	15·9	25·6	24·1	1·0	0·5	—
Textil- och beklädnadsindustri . .	385	17·4	4·7	8·5	10·3	8·9	8·0	0·8	0·1	0·0
Läder-, hår- och gummivaruindustri	235	21·6	4·8	13·8	23·7	15·7	14·6	1·2	—	—
Kemisk-teknisk industri	776	52·5	31·6	43·6	57·6	45·9	43·7	1·6	0·6	—
Byggnadsverksamhet	1 196	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kraft-, belysnings- och vattenverk m. m.	286	33·7	—	33·8	14·6	33·4	31·4	0·5	1·5	—
Handel och varulager	120	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Landtransport	4 031	—	—	—	—	66·3	64·1	1·1	1·1	—
Annan yrkesrörelse	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Inalles	**25 500**	**62·3**	**9·9**	—	—	**54·1**	**51·5**	**2·0**	**0·6**	**0·0**
1915	23 732	63·8	8·5	—	—	54·9	51·7	2·3	0·6	0·3

En jämförelse mellan olycksfallsfrekvensen för män och för kvinnor inom olika industrigrupper utvisar, att den förra i regel är flera gånger högre än den senare. Anledningen härtill torde huvudsakligen vara att söka dels däruti, att männen i regel utföra det farligare arbetet, och dels i kvinnornas större försiktighet.

[1] Utgör en sammanfattning av huvudinnehållet i den uti serien Sveriges officiella statistik, socialstatistik utkomna publikationen: *Olycksfall i arbete år 1916.*

Olycksfallen efter tillkomst och förlopp. Olycksfallens fördelning efter de maskiner, redskap etc., vid vilkas handhavande de inträffat, framgår av följande tablå:

	Antal	%		Antal	%
Ångpannor och ångrör	168	0·66	Transportbanor	1 257	4·93
Motorer	88	0·34	Spårvägar (för persontrafik)	196	0·77
Transmissioner	241	0·95	Järnvägar	2 304	9·04
Elektriska ledningar	61	0·24	Sprängämnen	77	0·30
Arbetsmaskiner	5 009	19·64	Lastning, bärning och lyftning (för hand)	5 667	22·22
Uppvärmnings-, belysnings- och kemiska apparater	625	2·45	Fall	1 013	3·97
Handverktyg	3 352	13·15	Fallande föremål	944	3·07
Redskap o. andra arbetsanordningar	1 971	7·73	På annat eller okänt sätt	1 237	4·85
Hissredskap	862	3·38	Summa	**25 500**	**100·00**
Åkdon och djur	428	1·68			

Av tablån framgår, att under år 1916 liksom under tidigare år över hälften av samtliga olycksfall äro att hänföra till de trenne grupperna: arbetsmaskiner, handverktyg samt lastning, bärning och lyftning för hand. Närmast efter dessa i betydelse följa järnvägar, redskap och arbetsanordningar, transportbanor o. s. v. Av relativt mindre betydelse äro elektriska ledningar, motorer, sprängämnen m. fl.

Olycksfallen efter skadans påföljd. De för år 1916 redovisade olycksfallen fördelade sig med hänsyn till påföljden såsom av följande tabell framgår:

	Män		Kvinnor		Tillhopa	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Övergående skada.						
5—15 dagar	10 683	43·0	284	41·7	10 967	43·0
16—30 »	7 532	30·3	225	33·0	7 757	30·4
31—60 »	3 893	15·6	99	14·6	3 992	15·6
61—90 »	877	3·5	18	2·7	895	3·5
91—120 »	281	1·1	3	0·4	284	1·1
121—180 »	189	0·8	3	0·4	192	0·7
181—270 »	68	0·3			68	0·3
271—360 »	13	0·1	—		13	0·1
Över 360 »	15	0·1	—	—	15	0·1
Inalles	**23 551**	**94·8**	**632**	**92·8**	**24 183**	**94·8**

	Män		Kvinnor		Tillhopa	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Invaliditet.						
Under 10 %	244	1·0	22	3·2	266	1·0
10—25 »	469	1·9	23	3·4	492	1·9
25—50 »	155	0·6	2	0·3	157	0·6
50—75 »	43	0·2	—	—	43	0·2
75—100 »	13	0·1	—	—	13	0·1
Inalles	**924**	**3·8**	**47**	**6·9**	**971**	**3·8**
Döden	**329**	**1·3**	**2**	**0·3**	**331**	**1·3**
Okänd påföljd	**15**	**0·1**	—	—	**15**	**0·1**
Samtliga	**24 819**	**100·0**	**681**	**100·0**	**25 500**	**100·0**
År 1915	23 171	100·0	561	100·0	23 732	100·0

Bortsett från de olycksfall, vilkas slutliga påföljd ej varit känd, befinnas således 2 582 eller 10·1 % av hela antalet hava medfört antingen övergående arbetsoförmåga under mer än 60 dagar, invaliditet ej understigande 10 % eller döden, d. v. s. följder, som, därest ej särskilda omständigheter (t. ex. grov vårdslöshet från den skadades sida e. d.) inverkat, jämlikt 4 § i lagen den 5 juli 1901 bort föranleda ersättning.

En jämförelse mellan här angivna totalsiffror och motsvarande uppgifter för år 1915 visar en betydlig nedgång i antalet invaliditetsolycksfall, varemot antalet lindrigare olycksfall resp. olycksfall med dödlig utgång avsevärt ökats.

De skadades olycksfallsförsäkring. Av samtliga de personer, som under år 1916 anmälts såsom skadade vid olycksfall i arbete, hava 18 001 eller 70·6 % varit försäkrade enligt bestämmelserna i nyssnämnda lag, under det att återstående 7 499 antingen varit oförsäkrade eller försäkrade enligt andra grunder. Denna grupp utgöres dock till ganska stor del av statens och kommuners arbetare. Lämnas dessa utom räkningen, torde man kunna antaga, att av samtliga under år 1916 skadade arbetare i runt tal ¾ varit försäkrade för ersättning, med eller utan tillägg, enligt lagen den 5 juli 1901. I fråga om lagförsäkringarna gällde dessa i 15·8 % av samtliga olycksfall endast ersättning enligt bestämmelserna i olycksfallsersättningslagen; i 31·9 % var den skadade dessutom tillförsäkrad ersättning under karenstiden och i 22·9 % av fallen ytterligare andra förmåner, därav i främsta rummet ersättning för olycksfall utom arbetet. Av de lagförsäkrade skadade voro 44·7 % försäkrade i riksförsäkringsanstalten, 21·7 % i enskilda försäkringsanstalter samt 33·6 % uti för ändamålet bildade arbetsgivarsammanslutningar.

Arbetstiden inom industri och hantverk m. m. i Sverige vid år 1917.

Den s. k. Arbetstidskommittén har, vid sidan av och till stöd för sitt i denna tidskrift vid upprepade tillfällen omnämnda lagstiftningsarbete, jämväl låtit verkställa omfattande statistiska utredningar, vilkas huvudresultat sammanfattats i en nu föreliggande berättelse rörande *arbetstiden inom industri och hantverk i Sverige vid år 1917*. Denna undersökning erbjuder särskilt intresse såsom givande en ingående redogörelse för arbetstidsförhållandena, sådana dessa gestaltat sig på den fria överenskommelsens väg, innan de rönt starkare påverkan från lagstiftningsmaktens sida.

Undersökningen, vars material erhållits genom utsändande under yrkesinspektionens medverkan av frågeformulär till arbetsgivarna, omfattar sammanlagt 13 345 arbetsställen och 438 313 arbetare, varav 411 084 (93·8 %) tillhörde den egentliga industrien (minst 10 arbetare per arbetsställe) och återstående 27 229 (6·2 %) småindustrien och hantverket.

Medan flertalet industriarbetare arbetade i vanligt dagarbete, har arbete i varandra enligt en bestämd plan avlösande skift uppgivits förekomma vid 1 357 arbetsställen och för 58 013 arbetare, utgörande resp. 10·2 och 13·2 % av samtliga redovisade arbetsställen och arbetare. Bland näringsgrenar, där skiftarbete varit särskilt vanligt, märkas främst råsockerbruk (66·4 % av arbetarna), pappersmassefabriker (59·3 %), järn- och stålverk (57·4 %), malm-

brytning (55·6 %), sorteringsverk vid flottning (54·8 %), sockerraffinaderier (47·0 %), pappersbruk (40·6 %), elektricitetsverk (38·8 %) och svavelsyrefabriker (36·6 %) etc..

Det stora flertalet eller 75·8 % av samtliga skiftarbetare arbetade i företag, som drevos dygnet runt med två skift à 12 timmar eller med tre skift à 8 timmar på två eller tre lag, vilka trenne skiftformer omfattade resp. 45·2, 11·3 och 19·3 % av hela antalet skiftarbetare. Av de återstående sysselsattes 19·5 % i två skift på vartdera mindre än 12 (vanligen 8 à 9) timmar och alltså vid företag, som endast drevos under en del av dygnet (särskilt gruvor), medan för 4·7 % slutligen tillämpades skiftanordningar av särskilda slag. Åt belysning genom tabeller och diagram av de talrika, delvis mycket invecklade skiftformer, som voro gängse inom industrien, ägnas i berättelsen stor uppmärksamhet.

Beträffande tiden för det dagliga *arbetets början och slut* meddelas, att flertalet eller 57·9 % av icke-skiftarbetarna börjat sitt arbete kl. 6—7 fm. och så gott som alla de övriga eller 36·2 % kl. 7—8 fm., medan ej mindre än 75·7 % slutade arbetet kl. 6—7 em., 12·2 % kl. 5—6 em. och 7·1 % kl. 7—8 em.; för återstoden inföll arbetets slut tidigare eller senare.

I fråga om raster har undersökningen utvisat, att bland icke-skiftarbetare 8·5 % hade en enda rast per dag, medan 78·0 %, alltså det stora flertalet, hade två raster, 9·8 % tre raster och 1·3 % fyra raster eller mera. Utan regelbundna raster arbetade 1·3 %, medan för de återstående 1·1 % inga som helst raster uppgivits förekomma. Rasternas sammanlagda längd per dygn utgjorde i genomsnitt 1·6 timme. Beträffande skiftarbetarna visar undersökningen, att 54·4 % av dessa haft regelbundna raster samt att för dessa rasternas sammanlagda längd i genomsnitt per dygn och arbetare utgjort 1·3 timme. Icke mindre än 45·6 % av skiftarbetarna hava emellertid uppgivits sakna raster eller icke haft några regelbundna sådana.

Beräknar man efter uppgifterna om tiden för arbetets början och slut den ordinarie *bruttoarbetstiden per dag* (dygn), befinnes denna hava utgjort för 32·0 % av samtliga redovisade arbetare 12 timmar, för 29·7 % 11½ timmar, för 19·8 % 11 timmar och för 11·0 % 8½—10½ timmar. För endast 0·9 % har densamma överstigit 12 timmar, medan den för 5·2 % åter varit begränsad till högst 8 timmar. För återstående 1·4 % saknas uppgifter. I genomsnitt för samtliga arbetare har bruttoarbetsdagens längd utgjort 11·2 timmar (för minderåriga ävenså).

Frånräknas tiden för måltidsraster, erhålles den ordinarie *nettoarbetstiden per dag*, vilken för 57·2 % av de redovisade arbetarna utgjorde jämnt 10 timmar och för 23·2 % 8½—9½ timmar, medan den för 10·4 % var längre än 10 timmar (för 3·2 % 12 timmar lång) och för 8·0 % begränsats till högst 8 timmar (för 1·4 % till högst 7 timmar). För 1·2 % saknas uppgifter i förevarande hänseenden. Bland arbetare med mera än 10 timmars nettoarbetsdag märkas 63·5 % av råsockerbrukens arbetare samt 57·4 % av bomullsspinneriernas, 54·5 % av pappersbrukens, 31·4 % av järn- och stålverkens och 28·2 % av pappersmassefabrikernas arbetare. Bland de arbetare åter, för vilka netto-

arbetstiden per dag utgjorde högst 8 timmar, tillhörde c:a hälften järnmalmsgruvor, järn- och stålverk samt mejerier. I genomsnitt för samtliga arbetare blev nettoarbetstidens längd per dag 9·7 timmar (för de minderåriga 9·6). Bland de olika större yrkesgrupperna uppvisar pappersmasse- och papperstillverkning det högsta medeltalet, 10·3 timmar, och malmbrytning det lägsta, 8·3 timmar.

Jämföras nu erhållna siffror med motsvarande för äldre officiella arbetstidsundersökningar, finner man, att nettoarbetstidens längd per dag i genomsnitt år 1917 var 0·3 timme kortare än år 1905 och 1·4 à 1·5 timme mindre än år 1885.

Mer och mer har det även i Sverige blivit regel, att särskilt vid större företag arbetet avslutas tidigare på lördag än å övriga veckodagar (»engelska veckan»). Medan år 1905 38·8 % av de redovisade arbetarna hade kortare lördagsarbetstid, var detta år 1917 fallet med icke mindre än 80·5 %. Oförändrad arbetstid å lördagar uppgavs för 18·0 % och längre arbetstid å lördagar än andra dagar för 0·3 % (huvudsakligen en del mejeri- och bageriarbetare), medan för 1·2 % lördagsarbetstiden icke uppgivits.

I fråga om ordinarie *nettoarbetstiden per vecka* utvisar nedanstående tablå, huru arbetarna fördelade sig efter veckoarbetstidens längd så väl år 1917 som tolv år förut:

År	Hela antalet redovisade arbetare	Därav, i %, med en nettoarbetstid per vecka av timmar										
		under 48	48	49—51	52—53	54—55	56	57	58—59	60	över 60	obestämt
1905	345 466	2·9	2·9	1·7	1·9	6·1	3·9	8·5	13·2	34·7	20·9	3·3
1917	438 313	3·8	2·3	4·6	6·4	12·9	13·5	24·7	13·4	10·7	6·5	1·2

Medan år 1905 flertalet arbetare hade omkring 60 timmars arbetstid per vecka, förekom år 1917 en om än mindre utpräglad koncentration kring 57 timmar. Bland arbetare med mera än 60 timmars arbetstid per vecka märkas 67·9 % av råsockerbrukens, 52·2 % av pappersbrukens, 27·3 % av pappersmassefabrikernas och 27·2 % av järn- och stålverkens arbetare, medan bland arbetare med högst 48 timmars arbetstid må nämnas 79·7 % av kolgruvornas, 65·1 % av järngruvornas, 34·5 % av mejeriernas, 22·0 % av glasbrukens och 21·1 % av boktryckeriernas arbetspersonal.

I genomsnitt för samtliga arbetare har nettoarbetstiden per vecka beräknats till 56·4 timmar för samtliga arbetare och till 55·3 timmar enbart för de minderåriga. Motsvarande medeltal för åren 1885 och 1905 hava beräknats till resp. 66·4 och 59·5 timmar, vadan alltså sedan dess en genomsnittlig arbetstidsförkortning av resp. 10·0 och 3·1 timmar ägt rum.

Jämföras arbetsställen av olika storlek, befinnes medelarbetstiden per vecka inom småindustri och hantverk vara något kortare än inom industrien i övrigt, eller 55·9 timmar. Detta resultat har dock väsentligen influerats av förhållandena inom vissa särskilda industrier, medan för näringsgrenar, inom vilka det egentliga hantverket är i mera avsevärd grad representerat, arbetstiden inom detta merendels ställer sig något längre än inom industrien.

Även mellan olika landsdelar och ortsgrupper hava konstaterats delvis ganska betydande olikheter i veckoarbetstiden, vilka betingas icke blott av näringslivets skiftande gestaltning utan även av lokala sedvänjor.

Vad nu sagts i fråga om arbetstidens längd gäller dock blott med modifikation för vissa yrkesgrenar, där på grund av klimatiska förhållanden e. d. *arbetstiden förkortas* under vissa tider av året. Bland samtliga redovisade arbetare uppgivas 5·9 % varit sysselsatta vid arbetsställen med dylik periodisk arbetstidsförkortning, företrädesvis inom byggnadsindustri, jord- och stenindustri samt träindustri.

Inom vissa näringsgrenar har arbetet t. o. m. legat helt nere under någon större eller mindre del av året. Medan sålunda, om man bortser från 13·8 % av arbetarantalet med felande uppgifter i detta avseende, antalet arbetare med fulla 52 arbetsveckor per år utgjorde 53·7 %, har arbetsveckornas antal per år för 24·1 % uppgivits vara begränsat till 34—51 och för 8·4 % till mindre än 34, vilka sistnämnda sålunda kunna betecknas som utpräglade säsongarbetare och huvudsakligen påträffas inom yrkesgrupperna jord- och stenindustri, flottning och träindustri, livsmedelsindustri och stuverirörelse.

Vid sidan av nu berörda uppgifter om arbetstidens längd per dag, vecka och år lämnas ock en redogörelse rörande *nattarbetets* förekomst och omfattning inom den svenska industrien. Man har därvid alternativt utgått från tvenne olika definitioner på nattarbete, i det att såsom natt ansetts dels tiden mellan kl. 10 em. och 5 fm., dels emellan kl. 8 em. och 6 fm. Resultaten av dessa båda beräkningar skilja sig dock icke alltför mycket åt, varför här må redogöras endast för undersökningen om nattarbete i den senare, vidsträcktare bemärkelsen. Sådant arbete har förekommit vid 1 814 eller 13·6 % av samtliga arbetsställen och för 60 138 eller 13·7 % av de redovisade arbetarna. Sistnämnda procenttals motsvarighet blir för den egentliga industrien 14·4 men för hantverket och småindustrien endast 4·1. Bland de minderåriga arbetarna hava endast 4·8 % haft ordinarie nattarbete.

Nattarbetarna utgöras så gott som helt och hållet av skiftarbetare. De skiftgående nattarbetarnas antal uppgår sålunda till 57 328, utgörande icke mindre än 95·3 % av hela antalet nattarbetare, medan de icke-skiftgående nattarbetarna beräknats till endast 2 810 (4·7 %), flertalet sysselsatta vid bagerier och mejerier. Bland nattarbetarna utgjordes 8 314 av kvälls- eller morgonarbetare, vilkas nattarbetstid endast omfattar några (högst 4) kvälls- eller morgontimmar, medan, om man bortser från ett fåtal ospecificerade, såsom egentliga nattarbetare återstå 51 482, så gott som uteslutande skiftarbetare. Antalet nattarbetstimmar, som dessa arbetare prestera, beror givetvis närmast på skiftanordningens beskaffenhet, vilken merendels låter nattarbetet återkomma blott varannan eller var tredje vecka och sålunda reducerar detsamma till i medeltal 3·8 timmar per dygn. För de icke-skiftgående nattarbetarna blir motsvarande genomsnitt 2·4 timmar per dygn.

I nära samband med nattarbetet står *sön- och helgdagsarbetet*, varmed förstås regelbundet, under hela eller viss del av året återkommande arbete, som till större eller mindre del förlagts till tiden mellan lördag (resp. dag före

helgdag) kl. 12 midnatt och samma tidpunkt påföljande söndag (resp. helgdag). Ordinarie söndagsarbete i denna mening har uppgivits förekomma vid 2 161 eller 16·2 % av de undersökta arbetsställena och för 39 842 eller 9·1 % av de vid dessa redovisade arbetarna. Bland söndagsarbetarna voro 34 175, alltså det stora flertalet, skiftarbetare, medan återstående 5 667 huvudsakligen utgjordes av vissa arbetare vid bagerier, mejerier, renhållningsverk etc. Arbete på skift har inom vissa industrier, såsom pappersmasse- och papperstillverkning, livsmedelsindustri, kemisk-teknisk industri, kraft- och belysningsverk, masugnar och martinugnar m. fl., så gott som undantagslöst varit förenat med söndagsarbete i större eller mindre utsträckning, vilket däremot i regel icke varit fallet beträffande skiftarbetet vid exempelvis järngruvor, valsverk, järn- och stålmanufakturverk samt sågverk.

Bland de skiftgående söndagsarbetarna hava 44·0 % haft arbete varje söndag och 4·7 % två söndagar av tre, medan 46·2 % arbetat varannan och 5·1 % var tredje söndag. I genomsnitt per »arbetssöndag» hava nämnda fyra grupper sysselsatts resp. 8·7, 8·6, 5·5 och 3·8 timmar. Av de icke skiftgående söndagsarbetarna har det stora flertalet varit sysselsatt i medeltal 5·9 timmar under så gott som var och en av årets söndagar.

För att en fullständig bild av industriens arbetstidsförhållanden må erhållas, bör dock hänsyn tagas icke blott till det ordinarie arbetet utan även till *övertidsarbetet*. Mer eller mindre fullständiga uppgifter rörande det efter konjunkturerna i hög grad växlande industriella extraarbetet hava erhållits för åren 1913, 1915 och 1917, på grundval varav genomsnittssiffror uträknats. Övertidsarbetets utsträckning har uppgivits för 2 082 arbetsställen med 163 853 arbetare (37·4 % av hela antalet), bland vilka 86 341 eller 52·7 % uppgivas hava haft sådant. Särskilt utbrett har övertidsarbetet varit inom grafisk och diverse pappersindustri (74·7 % av arbetarna) och livsmedelsindustri (72·0 %), relativt sällsynt åter inom jord- och stenindustri (29·5 %) samt textil- och beklädnadsindustri (33·1 %).

Övertidsarbetets genomsnittliga längd per år och arbetare har beräknats till 114·4 timmar för samtliga arbetsställen. För höga medeltal utmärka sig stuverirörelse, pappersmasse- och papperstillverkning, grafisk industri etc. samt livsmedelsindustri med 203·4 resp. 144·7, 138·6 och 130·4 timmar, för låga åter särskilt läder-, hår- och gummivaruindustri samt malmbrytning med 59·3 resp. 79·4 timmar.

En betydelsefull faktor i våra dagars arbetstidsförhållanden är slutligen förekomsten eller saknaden av *semester*, varmed här förstås sammanhängande ledighet från arbetet under minst 3 dagar med bibehållande, helt eller delvis, av löneförmåner. Enligt inkomna uppgifter har dylik ledighet vid år 1917 förekommit vid 2 917 arbetsställen med 69 462 arbetare, representerande 15·8 % av alla, medan för tolv år sedan sistnämnda procenttal endast utgjorde 2·6. Vanligast har arbetarsemester förekommit vid kraft-, belysnings- och vattenverk samt inom den grafiska industrien, där 71·1 resp. 62·1 % av arbetarna åtnjutit sådan. Semesterns längd har i medeltal per arbetare varit 6·6 arbetsdagar.

Industrien i Sverige år 1918.[1]

(Enligt kommerskollegii berättelse.)

Antalet redovisade industrianläggningar uppgick för år 1918 till 10 518 och antalet av den vid dem sysselsatta personalen till 424 562, därav 39 282 tillhörande förvaltnings- och 385 280 arbetarpersonalen. Värdet av industriens för avsalu framställda produkter har skattats till 5 037 miljoner kronor. Medtagas även värdena å mellanprodukter, avsedda för vidare bearbetning vid resp. framställningsverk, erhålles en summa av 5 862 miljoner kronor. De angivna värdesummorna äro 13 resp. 12 % högre än motsvarande summor för år 1917 och 33 resp. 35 % högre än för år 1916. Denna ökning innebär i stort sett ej någon kvantitativ ökning av produktionen utan är beroende på fortsatt stegring av prisen å industrialstren. Såsom framgår av nedanstående tabell rörande vissa viktigare tillverkningar, hava posterna tackjärn och ett flertal andra bergverksprodukter, gjutgods, sågverksprodukter, pappersmassa, papper, tändstickor m. fl. att uppvisa avsevärt minskade tillverkningskvantiteter; endast järnmalm, cellulosapapper och garveriprodukter kännetecknas av ökning.

	Ökning (eller minskning) i procent av					
	tillverkningskvantiteten		totala produktvärdet		medelvärdet pr kvantitetsenhet	
	1916/17	1917/18	1916/17	1917/18	1916/17	1917/18
Järnmalm	—11	7	21	8	36	1
Tackjärn	13	— 8	104	— 1	80	7
Smältstycken och råskenor	— 4	—19	60	— 7	66	14
Göt	— 5	— 6	53	16	62	23
Smitt och varmvalsat järn och stål	— 5	— 9	75	12	82	24
Tackjärnsgjutgods	2	—17	83	— 3	81	18
Metallgjutgods	8	—34	71	—23	59	16
Koks	—32	—32	5	5	54	55
Ohyvlade bräder	—14	—12	6	2	24	16
Lådämnen	—11	—20	10	— 8	23	15
Pappersmassa	—23	—10	— 1	0·5	28	12
Papp	—31	— 6	— 0·2	58	44	46
Papper	—16	—13	32	30	57	49
därav tidningspapper	— 9	—31	39	— 8	52	33
» rent cellulosapapper	— 6	3	66	35	77	30
Bomullsgarn	—47	—85	—21	—75	48	61
Beredda hudar och skinn	—29	17	—18	43	15	22
Skovaror	—15	—18	13	20	31	74
Såpa och tvål	—42	—36	40	— 1	140	55
Träkol	— 8	—14	31	1	42	18
Tändstickor	— 8	—32	3	1	12	48
Svavelsyra	—28	—19	29	—23	78	— 5

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1904, s. 191; 1905, s. 131; 1906, s. 462; 1907, s. 344; 1908, s. 632; 1909, s. 549; 1910, s. 469; 1911 s. 463; 1912, s. 473; 1913, s. 466; 1914, s. 310; 1915, s. 752; 1916, s. 764; 1918, s. 52 och 996; 1919, s. 993.

Tab. 1. Industriella anläggningar i Sverige år 1918.

Industrigrupper	Industriella anläggningar			Förvaltningspersonal	Arbetarpersonal[1]						Tillverkningsvärde			Eff. hkr använda i omedelbar maskindrift
		Därav ägda av			Inom industrien anställda arbetare					Hemarbetare	i miljoner kr.	i % av totalbeloppet	i kr. per industriell anläggning	
	Hela antalet	aktiebolag	andra bolag		Antal	%	Antal per arbetsställe	Därav kvinnor	Därav minderåriga					
1. Malmbrytning och metallindustri	**1 995**	1 055	250	16 085	**139 750**	36·3	70	5 320	15 345	562	1 872·8	37·2	938 753	434 125
2. Jord- och stenindustri	**991**	593	99	1 938	**39 911**	10·4	40	2 977	4 649	10	213·0	4·2	214 947	68 203
3. Träindustri	**2 037**	820	326	3 056	**56 542**	14·7	28	840	8 016	37	490 3	9·7	240 709	168 964
4. Pappers- och grafisk industri	**788**	484	63	3 956	**42 550**	11·0	54	7 630	6 041	29	617·4	12·3	783 447	323 848
5. Livsmedelsindustri	**2 852**	740	173	5 073	**33 398**	8·7	12	11 287	2 176	15	773·5	15·4	271 204	106 577
6. Textil- och beklädnadsindustri	**537**	291	51	3 779	**35 216**	9·1	66	23 568	4 767	4 761	351·8	7·0	655 117	68 106
7. Läder-, hår- och gummivaruindustri	**372**	135	31	1 455	**13 406**	3·5	36	4 463	2 051	364	298·6	5·9	803 378	15 260
8. Kemisk-teknisk industri	**426**	264	60	2 084	**18 147**	4·7	43	5 047	2 412	15	295·7	5·9	694 177	33 911
9. Kraft-, belysnings- och vattenverk	**520**	227	9	1 856	**6 360**	1·6	12	55	194	—	124·2	2·4	238 937	21 955
Summa år 1918	**10 518**	**4 609**	**1 062**	**39 282**	**385 280**	**100·0**	**37**	**61 187**	**45 651**	**5 793**	**5 037·3**	**100·0**	**478 950**	**1 240 949**
» » 1917	**10 791**	4 334	1 038	36 430	**401 325**	100·0	37	68 141	50 031	8 816	4 450·1	100·0	412 385	1 200 855
» » 1916	**10 590**	4 047	1 051	33 614	**397 823**	100·0	38	70 510	52 054	9 420	3 777·4	100·0	356 697	1 125 398
» » 1915	**9 828**	3 797	997	30 738	**373 936**	100·0	38	67 043	48 536	10 098	2 715·3	100·0	276 277	1 022 459

[1] Siffrorna äro beräknade med ledning av uppgifterna i tab. 7 i kommerskollegii berättelse.

Den sålunda framträdande produktionsminskningen sammanhänger givetvis med de särskilda förhållanden inom näringslivet, som togo sin början under senare hälften av år 1916 och som med hänsyn till industrien inledde ett varubristens och varuregleringarnas skede, vilket år 1918 nådde sin kulminationspunkt.

Industriens fördelning gruppvis och de olika industrigruppernas relativa betydelse belyses av *tab. 1.* Vad de vid fabrikerna anställda *arbetarna* beträffar, äro närmare uppgifter om dessas fördelning på olika industrigrenar att finna i efterföljande specialredogörelse rörande kvinnors och minderårigas användande inom industrien. Med avseende å de i tabellen upptagna hemarbetarna är att märka, att därmed givetvis icke avses samtliga i riket befintliga dylika arbetare, utan endast sådana, som arbetat åt till industristatistiken redovisningsskyldiga företag. Inom de under rubriken *förvaltningspersonal* sammanförda personalgrupperna utgjorde antalet anställda som följer:

	1918	1917
Föreståndare (direktörer, disponenter, m. fl.)	5 990 (därav 105 kvinnor)	5 752 (därav 155 kvinnor)
Teknisk förvaltningspersonal	8 906 (» 234 »)	7 848 (» 159 »)
Kontorspersonal	18 280 (» 5 037 »)	16 774 (» 4 504 »)
Lagerbokhållare, butiksbiträden m. fl.	4 818 (» 2 075 »)	4 709 (» 1 945 »)
Resande i firmans tjänst	1 288 (» 14 »)	1 347 (» 15 »)

Med avseende å industrianläggningarnas fördelning efter ägare har under redogörelseåret vissa icke alldeles obetydliga förskjutningar inträtt. Av aktiebolag drevos sålunda 44 % av anläggningarna, mot 40 % år 1917 och 38 % år 1916; motsvarande procenttal för ensamma personer hade däremot gått tillbaka från 37 till 36 % och för ekonomiska föreningar från 10 till 7 %. Sistnämnda förskjutning sammanhänger med en förändring i fråga om mejeriers medtagande i industristatistiken, i så måtto att av andelsföreningsmejerierna medtagits endast sådana, vid vilka smör- eller osttillverkning ägt rum, samt av övriga mejerier de, vilka för smör- eller osttillverkning redovisat en kvantitet invägd mjölk av i runt tal 100 000 kg. Denna gallring är det också, som föranlett den ovan påvisade minskningen av antalet kvinnliga föreståndare.

Summariska uppgifter angående den av industrien använda drivkraften lämnas i nedanstående sammanställning:

	Samtliga primärmotorer		Därav för omedelbar maskindrift		Därav för drivande av elektricitetsgeneratorer	
	eff. hästkrafter	%	eff. hästkrafter	%	eff. hästkrafter	%
Motorer drivna med:						
vatten	1 037 020	67·73	215 483	20·78	821 537	79·22
ånga	450 550	29·42	201 441	44·71	249 109	55·29
olja eller gas	43 642	2·85	9 407	21·55	34 235	78·45
Summa	**1 531 212**	**100·00**	**426 331**	**27·84**	**1 104 881**	**72·16**

Tab. 2. Industrien inom olika län.

Län	Antal arbetsställen	Antal industriarbetare	Tillverkningens värde		Medelfolkmängd	Antal industriarbetare på 1 000 inv.	Tillverkningens värde i kronor per inv.
			Miljoner kronor	%			
Stockholms stad	800	39 765	603·4	12·0	410 810	97	1 469
Stockholms län	340	13 933	212·3	4·2	231 280	60	918
Uppsala län	226	7 533	101·2	2·0	134 064	56	755
Södermanlands län	418	14 573	158·0	3·1	188 400	77	839
Östergötlands län	610	20 880	283·6	5·6	301 964	69	939
Jönköpings län	548	17 520	171·7	3·4	223 242	78	769
Kronobergs län	260	8 827	67·6	1·4	157 528	56	429
Kalmar län	407	11 501	112·6	2·2	229 239	50	491
Gottlands län	84	1 319	10·3	0·2	55 950	24	185
Blekinge län	253	6 918	64·8	1·3	148 662	47	436
Kristianstads län	461	10 265	132·3	2·6	238 287	43	555
Malmöhus län	960	37 720	534·4	10·6	480 427	79	1 112
Hallands län	245	5 095	68·1	1·4	147 901	34	461
Göteborgs och Bohus län	636	34 212	416·8	8·3	416 675	82	1 000
Älvsborgs län	527	19 969	241·6	4·8	297 853	67	811
Skaraborgs län	616	10 925	102·8	2·1	242 630	45	424
Värmlands län	411	16 423	258·0	5·1	263 274	62	980
Örebro län	523	19 968	295·4	5·9	215 106	93	1 373
Västmanlands län	393	15 298	236·6	4·7	165 966	92	1 426
Kopparbergs län	477	20 268	306·6	6·1	248 949	81	1 232
Gävleborgs län	481	20 101	278·7	5·5	264 156	76	1 055
Västernorrlands län	327	17 032	213·3	4·2	261 778	65	815
Jämtlands län	176	3 046	31·0	0·6	129 174	24	240
Västerbottens län	177	5 040	46·9	0·9	176 040	29	266
Norrbottens län	162	7 149	89·8	1·8	177 994	40	502
Hela riket	**10 518**	**385 280**	**5 037·3**	**100·0**	**5 807 349**	**66**	**867**

Inom industrien användes vidare för omedelbar maskindrift, förutom de av primärmotorer utvecklade 426 331 effektiva hästkrafterna, även 814 618 effektiva hästkrafter, utvecklade av elektriska motorer; härigenom uppgår den inom industrien till maskindrift använda drivkraften, som av tab. 1 framgår, till sammanlagt 1 240 949 effektiva hästkrafter, vilket i förhållande till år 1917 innebär en ökning med 3·3 %.

Industriens fördelning ortsvis åskådliggöres av två sammanställningar (*tab. 2 och 3*), den ena för länen, den andra för viktigare städer. De här framställda relationstalen giva tillsammans en ganska god bild av de olika länens och orternas grad av industrialisering.

Tab. 3. Industrien i rikets städer.

Städer med mer än 1 000 industriarbetare:	Antal arbetsställen	Antal arbetare	Tillverkningens värde		Medelfolkmängd	Antal industriarbetare per 1 000 inv.	Tillverkningens värde i kronor per inv.
			Miljoner kronor	%			
Stockholm	800	39 765	603·4	24·7	410 810	97	1 469
Göteborg	322	20 431	260·5	10·7	197 208	104	1 321
Malmö	289	12 841	199·8	8·2	111 490	115	1 792
Norrköping	152	8 044	94·0	3·9	57 513	140	1 635
Eskilstuna	134	7 142	78·0	3·2	30 427	235	2 563
Gävle	110	4 700	69·2	2·8	36 438	129	1 899
Hälsingborg	119	4 557	83·4	3·4	45 047	101	1 852
Jönköping	76	4 369	44·8	1·8	28 741	152	1 558
Borås	87	4 084	50·6	2·1	23 921	171	2 117
Västerås	59	4 082	81·3	3·3	28 590	143	2 842
Örebro	116	3 782	67·6	2·8	34 764	109	1 943
Landskrona	48	2 830	44·2	1·8	18 401	154	2 403
Karlskrona	46	2 657	15·5	0·6	27 870	95	557
Trollhättan	30	2 643	36·7	1·5	14 888	178	2 462
Uppsala	77	2 630	35·8	1·4	27 778	95	1 289
Södertälje	32	2 496	35·4	1·5	14 413	173	2 458
Huskvarna	10	2 132	18·1	0·7	7 828	272	2 309
Linköping	59	1 867	21·9	0·9	25 995	72	844
Västervik	34	1 802	16·9	0·7	11 765	153	1 435
Lidköping	28	1 760	18·3	0·8	8 188	215	2 238
Karlstad	47	1 746	27·6	1·1	18 856	93	1 463
Halmstad	48	1 649	25·0	1·0	18 858	87	1 325
Nyköping	37	1 604	15·6	0·6	11 478	140	1 357
Kalmar	33	1 594	25·6	0·1	16 643	96	1 537
Uddevalla	24	1 494	14·9	0·6	13 617	110	1 096
Lund	55	1 453	18·2	0·8	23 002	63	791
Tidaholm	7	1 360	10·0	0·4	4 721	288	2 124
Arvika	25	1 350	21·9	0·9	5 412	249	4 040
Oskarshamn	21	1 339	11·2	0·5	8 681	154	1 286
Trelleborg	44	1 304	26·8	1·1	10 889	120	2 415
Katrineholm	22	1 281	12·3	0·5	7 699	166	1 600
Vänersborg	21	1 182	12·5	0·5	8 522	139	1 472
Söderhamn	31	1 160	12·1	0·5	11 248	103	1 074
Falun	25	1 119	18·9	0·8	12 210	92	1 546
Nässjö	36	1 098	19·1	0·8	7 976	138	2 392
Kristianstad	42	1 012	19·1	0·8	12 520	81	1 526
Övriga städer	1 036	21 841	275·3	11·3	307 239	71	896
Summa	**4 182**	**178 200**	**2 441·0**	**100·0**	**1 661 646**	**107**	**1 469**

Kvinnors och minderårigas användande inom industrien i Sverige år 1918.[1]

Med ledning av kommerskollegii industriberättelse, varav i det föregående ett referat lämnats, sysselsattes inom den svenska industrien år 1918 tillhopa 385 280 arbetare, mot 401 325 år 1917 och 397 823 år 1916. I vad mån kvinnor och minderåriga ingå i dessa siffror, framgår av följande sammanställning:

	Antal			I % av hela antalet arbetare		
	1918	1917	1916	1918	1917	1916
Kvinnor, inalles	61 187	68 141	70 510	15·88	16·98	17·72
därav: vuxna	50 516	55 684	57 022	13·11	13·88	14·33
minderåriga	10 671	12 457	13 488	2·77	3·10	3·39
Män, »	34 980	37 574	38 566	9·08	9·37	9·70
Summa minderåriga	45 651	50 031	52 054	11·85	12·47	13·09
Hela antalet vuxna kvinnor och minderåriga av båda könen .	**96 167**	**105 715**	**109 076**	**24·96**	**26·34**	**27·42**

Såväl de kvinnliga som de minderåriga arbetarna hava, efter vad härav framgår, minskats till antalet sedan föregående år, både absolut och relativt. Användningen av kvinnor och minderåriga inom industrien under åren 1896—1918 framgår av tabellen å nästa sida, vilken jämväl utvisar, i vad mån olika län förete skiljaktigheter med avseende å kvinnors och minderårigas användande inom industrien. Deras sammanlagda antal var relativt taget störst i Stockholms stad med 37·7 %, varefter följa Älvsborgs län med 36·0 %, Göteborgs och Bohus län med 34·9 %, Hallands län med 32·9 %, Östergötlands län med 31·1 % och Malmöhus län med 26·5 %. Sist kommer Norrbottens län med 11·4 %.

Beträffande kvinnors och minderårigas användande i arbete inom olika industrigrenar meddelas detaljerade uppgifter i tabellen å sid. 37—38.

Kvinnor och minderåriga utgöra tillsammans mer än hälften av arbetsstyrkan inom textil- och beklädnadsindustrien (74·6 %) samt dessutom inom följande till andra industrigrupper hörande yrkesgrenar:

Tobaksfabriker	85·0 %	Päls- och skinnvarufabriker	62·1 %
Choklad- och karamellfabriker	82·6 »	Fiskberedningsanstalter o. konservfabriker	58·0 »
Kartongfabriker o. annan pappersindustri .	76·8 »	Gummivarufabriker	56·6 »
Mejerier	65·2 »	Tändsticksfabriker	52·7 »
Punsch-, vin- och läskedrycksfabriker . .	62·4 »	Guld- och silvervarufabriker	52·0 »

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1903, s. 28; 1904, s. 200; 1905, s. 140; 1906, s. 471, 1907, s. 354; 1908, s. 641; 1909, s. 559; 1910, s. 479; 1911, s. 477; 1912, s. 482; 1913, s. 455; 1914, s. 299; 1915, s. 762; 1916 s. 771; 1918, s. 47 och 1003; 1919, s. 988.

Inom industrien sysselsatta kvinnor och minderåriga i olika landsdelar år 1918.

Län	Kvinnor (vuxna och minderåriga)		Minderåriga		Vuxna kvinnor och minderåriga av båda könen	
	Antal	% av hela antalet arbetare	Antal	% av hela antalet arbetare	Antal	% av hela antalet arbetare
Stockholms stad	12 858	32·3	3 653	9·2	14 992	37·7
» län	1 758	12·6	1 409	10·1	2 808	20·2
Uppsala »	924	12·3	868	11·5	1 621	21·5
Södermanlands »	1 445	9·9	1 942	13·3	3 030	20·8
Östergötlands »	4 721	22·6	2 487	11·9	6 485	31·1
Jönköpings »	2 404	13·7	2 527	14·4	4 325	24·7
Kronobergs »	938	10·6	1 443	16·3	2 090	23·7
Kalmar »	1 464	12·7	1 662	14·5	2 657	23·1
Gottlands »	147	11·1	81	6·1	198	15·0
Blekinge »	735	10·6	703	10·2	1 315	19·0
Kristianstads »	1 379	13·4	963	9·4	2 098	20·4
Malmöhus »	7 339	19·4	4 015	10·6	9 977	26·5
Hallands »	1 151	22·6	753	14·8	1 676	32·9
Göteborgs och Bohus »	9 331	27·3	4 256	12·4	11 942	34·9
Älvsborgs »	5 332	26·7	2 585	12·9	7 190	36·0
Skaraborgs »	1 907	17·4	1 170	10·7	2 779	25·4
Värmlands »	1 064	6·4	2 113	12·9	2 965	18·1
Örebro »	2 056	10·3	2 310	11·6	3 898	19·5
Västmanlands »	707	4·6	1 762	11·5	2 271	14·8
Kopparbergs »	686	3·4	2 289	11·3	2 830	14·0
Gävleborgs »	1 862	9·3	2 697	13·4	4 154	20·7
Västernorrlands »	645	3·8	2 283	13·4	2 868	16·8
Jämtlands »	133	4·4	263	8·6	383	12·6
Västerbottens »	110	2·2	695	13·8	802	15·9
Norrbottens »	91	1·3	722	10·1	813	11·4
Hela riket 1918	**61 187**	**15·9**	**45 651**	**11·8**	**96 167**	**25·0**
» » 1917	68 141	17·0	50 031	12·5	105 715	26·3
» » 1916	70 510	17·7	52 054	13·1	109 076	27·4
Medeltal för åren 1911—1915	62 361	17·5	46 515	13·1	96 219	27·1
» » » 1906—1910	57 138	17·4	44 461	13·6	89 409	27·3
» » » 1901—1905	51 304	17·0	42 360	14·0	82 543	27·3
» » » 1896—1900	45 465	17·0	36 977	13·8	73 376	27·4

Det är i allmänhet kvinnorna — vuxna eller minderåriga — som i främsta rummet bidraga till de höga procenttalen inom ovan nämnda yrkesgrupper. Å andra sidan kan anmärkas, hurusom inom träindustrien de manliga minderåriga utgöra 13·9 % av samtliga arbetare, kvinnorna däremot blott 1·5 %; vid tegelbruken äro motsvarande siffror 10·5 och 2·6 % o. s. v. Absolut taget förekommer största antalet minderåriga vid sågverken och hyvlerierna (5 777, därav blott 82 kvinnliga) samt de mekaniska verkstäderna (5 764, därav 114 kvinnliga).

Kvinnors och minderårigas användande inom industrien år 1918.

(Enligt kommerskollegii berättelse.)

Yrkesgrupper	Hela antalet arbetare	Därav: kvinnor (vuxna och minderåriga) Antal	kvinnor (vuxna och minderåriga) % av hela antalet arbetare	minderåriga Antal Manl.	minderåriga Antal Kvinnl.	minderåriga Antal Summa	minderåriga % av hela antalet arbetare	vuxna kvinnor och minderåriga av båda könen Antal	vuxna kvinnor och minderåriga av båda könen % av hela antalet arbetare
1. *Malmbrytning och metallindustri*									
Järnmalmsgruvor och anrikningsverk	**12 027**	185	1·5	1 156	52	1 208	10·0	1 341	11·1
Andra malmgruvor och anrikningsverk	**2 435**	30	1·2	184	11	195	8·0	214	8·8
Verk för framställning av järn o. stål	**19 369**	6	0·0	1 393	—	1 393	7·2	1 399	7·2
Verk för framställning av andra metaller	**859**	—	—	37	—	37	4·3	37	4·3
Järn- och stålmanufaktur	**16 322**	831	5·1	2 468	202	2 670	16·4	3 299	20·2
Mekaniska verkstäder	**56 157**	853	1·5	5 650	114	5 764	10·3	6 503	11·6
Skeppsvarv och båtbyggerier	**10 247**	15	0·1	909	1	910	8·9	924	9·0
Fabriker för elektriska maskiner	**3 774**	534	14·1	584	97	681	18·0	1 118	29·6
Fabriker f. elektr. apparater o. ledningar	**3 304**	1 216	36·8	256	260	516	15·6	1 472	44·6
Instrument- och urfabriker	**2 044**	134	6·6	262	27	289	14·1	396	19·4
Metallmanufaktur	**5 325**	706	13·3	749	139	888	16·7	1 455	27·3
Guld- och silvervarufabriker	**1 481**	594	40·1	176	61	237	16·0	770	52·0
Annan järn- och metallindustri	**339**	78	23·0	38	27	65	19·2	116	34·2
Summa	**133 683**	**5 182**	**3·9**	**13 862**	**991**	**14 853**	**11·1**	**19 044**	**14·2**
2. *Jord- och stenindustri*									
Kolgruvor	**2 474**	13	0·5	206	—	206	8·3	219	8·9
Torvindustri	**9 366**	1 192	12·7	1 136	425	1 561	16·7	2 328	24·9
Brytning jämte grovhuggning av sten	**4 383**	18	0·4	220	5	225	5·1	238	5·4
Finare stenförädlingsindustri	**1 485**	—	—	43	—	43	3·0	43	3·0
Kalk- och kritbruk	**2 310**	12	0·5	43	—	43	1·9	55	2·4
Cementfabriker	**1 140**	12	1·1	81	7	88	7·7	93	8·2
Stengods- och lergodsfabriker	**128**	12	9·4	23	5	28	21·9	35	27·3
Tegelbruk	**8 676**	225	2·6	907	65	972	11·2	1 132	13·0
Porslins- och kakelfabriker	**2 519**	963	38·2	165	144	309	12·3	1 128	44·8
Glasindustri	**4 901**	425	8·7	834	199	1 033	21·1	1 259	25·7
Annan jord- och stenindustri	**1 868**	40	2·9	62	24	86	6·3	102	7·5
Summa	**38 750**	**2 912**	**7·5**	**3 720**	**874**	**4 594**	**11·9**	**6 632**	**17·1**
3. *Träindustri*									
Sågverk och hyvlerier	**39 482**	253	0·6	5 695	82	5 777	14·6	5 948	15·1
Låd- och fanerfabriker	**642**	10	1·6	167	2	169	26·3	177	27·6
Snickeri- och möbelfabriker	**12 828**	307	2·4	1 470	74	1 544	12·0	1 777	13·9
Annan trävarufabrikation	**2 723**	266	9·8	419	50	469	17·2	685	25·2
Summa	**55 675**	**836**	**1·5**	**7 751**	**208**	**7 959**	**14·3**	**8 587**	**15·4**
4. *Pappers- och grafisk industri*									
Pappersmassefabriker	**14 849**	145	1·0	1 052	4	1 056	7·1	1 197	8·1
Pappersbruk och pappfabriker	**8 172**	1 431	17·5	558	331	889	10·9	1 989	24·3
Kartongfabriker o. annan pappersind.	**6 819**	4 772	70·0	466	1 533	1 999	29·3	5 238	76·8
Tapetfabriker	**227**	45	19·8	56	9	65	28·6	101	44·5
Grafiska anstalter	**1 556**	237	15·2	302	66	368	23·7	539	34·6
Boktryckerier	**8 179**	919	11·2	1 198	193	1 391	17·0	2 117	25·9
Summa	**39 802**	**7 549**	**19·0**	**3 632**	**2 136**	**5 768**	**14·5**	**11 181**	**28·1**
5. *Livsmedelsindustri*									
Kvarnrörelser	**2 199**	6	0·3	63	—	63	2·9	69	3·1
Stärkelsefabriker	**501**	16	3·2	2	—	2	0·4	18	3·6
Pressjästfabriker	**233**	7	3·0	14	—	14	6·0	21	9·0
Bagerier	**2 724**	1 112	40·8	91	92	183	6·7	1 203	44·2
Råsockerbruk (inkl. saftstationer)	**6 457**	99	1·5	4	—	4	0·1	103	1·6
Sockerraffinaderier	**880**	117	13·3	13	—	13	1·5	130	14·8
Kombinerade sockerfabriker	**498**	80	16·1	9	—	9	1·8	89	17·9

Yrkesgrupper	Hela antalet arbetare	Därav							
		kvinnor		minderåriga				vuxna kvinnor och minderåriga av båda könen	
		Antal	% av hela antalet arbetare	Antal			% av hela antalet arbetare	Antal	% av hela antalet arbetare
				Manl.	Kvinnl.	Summa			
Choklad- och karamellfabriker	2 402	1 917	79·8	67	452	519	21·6	1 984	82·6
Brännvinsbrännerier	71	—	—	2	—	2	2·8	2	2·8
Destilleringsverk	22	—	—	—	—	—	—	—	—
Bryggerier och mälterier	4 766	1 189	24·9	165	25	190	4·0	1 354	28·4
Fabriker för andra dryckesvaror	535	304	56·8	30	2	32	6·0	334	62·4
Tobaksfabriker	4 385	3 645	83·1	81	622	703	16·0	3 726	85·0
Mejerier	2 726	1 740	63·8	37	19	56	2·1	1 777	65·2
Margarin- och flottfabriker m. m.	142	41	28·9	2	2	4	2·8	43	30·3
Slakterier och charkuterier	1 125	152	13 5	67	1	68	6·0	219	19·5
Fiskberednings- och konservfabriker	804	443	55·1	23	39	62	7·7	466	58·0
Annan livsmedelsindustri	707	259	36·6	37	89	126	17·8	296	41·9
Summa	31 177	11 127	35·7	707	1 343	2 050	6·6	11 834	38·0
6. *Textil- och beklädnadsindustri*									
Bomullsindustri: spinnerier	3 579	2 299	64·2	247	379	626	17·5	2 546	71·1
väverier	3 616	2 765	76·4	97	225	322	8·9	2 862	79·1
vaddfabriker	233	120	51·5	5	28	33	14·2	125	53·6
Linne-, hamp- o. juteindustri: spinnerier	1 153	801	69·5	131	179	310	26·9	932	80·8
väverier	1 088	840	77·2	71	160	231	21·2	911	83·7
Ylleindustri: spinnerier	2 945	1 284	43·6	484	277	761	25·8	1 768	60·0
väverier	3 844	2 874	74·8	83	308	391	10·2	2 957	76·9
shoddyfabriker	114	65	57·0	1	2	3	2·6	66	57·9
Trikåfabriker	2 236	2 068	92·5	21	326	347	15·5	2 089	93·4
Band- och gardinfabriker m. m.	1 085	785	72·4	67	155	222	20·5	852	78·5
Repslagerier och bindgarnsfabriker	486	231	47·5	43	12	55	11·3	274	56·4
Sömnadsfabriker	7 527	6 476	86·0	67	763	830	11·0	6 543	86·9
Hatt- och mössfabriker	1 925	1 596	82·9	55	268	323	16·8	1 651	85·8
Färgerier och impregneringsfabriker	3 130	997	31·9	61	58	119	3·8	1 058	33·8
Annan hithörande industri	365	206	56·4	28	27	55	15·1	284	64·1
Summa	33 326	23 407	70·2	1 461	3 167	4 628	13·9	24 868	74·6
7. *Läder-, hår- o. gummivaruindustri*									
Garverier	2 343	38	1·6	146	3	149	6·4	184	7·9
Päls- och skinnvarufabriker	959	515	53·7	81	78	159	16·6	596	62·1
Skofabriker	6 979	2 643	37·9	690	510	1 200	17·2	3 333	47·8
Gummivarufabriker	1 234	637	51·6	61	46	107	8·7	698	56·6
Annan hithörande industri	1 618	596	36·8	219	192	411	25·4	815	50·4
Summa	13 133	4 429	33·7	1 197	829	2 026	15·4	5 626	42·8
8. *Kemisk-teknisk industri*									
Färg- och fernissfabriker	285	64	22·5	9	4	13	4·6	73	25·6
Olje-, tvål-, ljus- och parfymfabriker	1 468	600	40·9	36	75	111	7·6	636	43·3
Konstgödningsfabriker	701	7	1·0	21	—	21	3·0	28	4·0
Kolnings- och trädestillationsverk	1 696	8	0·5	98	3	101	6·0	106	6·3
Krutbruk o. andra sprängämnesfabriker	1 254	576	45·9	41	52	93	7·4	617	49·2
Tändsticksfabriker	7 767	3 184	41·0	910	768	1 678	21·6	4 094	52·7
Annan kemisk-teknisk industri	4 030	556	13·8	239	93	332	8·2	795	19·7
Summa	17 201	4 995	29·0	1 354	995	2 349	13·7	6 349	36·9
9. *Kraft-, belysnings- o. vattenverk*									
Elektricitetsverk	4 190	26	0·6	168	—	168	4·0	194	4·6
Gasverk	2 110	16	0·8	18	—	18	0·9	34	1·6
Vattenledningsverk	991	13	1·3	8	—	8	0·8	21	2·1
Summa	7 291	55	0·8	194	—	194	2·7	249	3·4
Egentliga fabriksarbetare (gr. 1—9)	370 038	60 492	16·3	33 878	10 543	44 421	12·0	94 370	25·5
Chaufförer, kuskar, lagerarb. m. m.	15 242	695	4·6	1 102	128	1 230	8·1	1 797	11·8
Summa	385 280	61 187	15·9	34 980	10 671	45 651	11·8	96 167	25·0

Meddelanden från socialattachéerna.

Tyskland.

Socialiseringen av byggnadsarbetet.

De tyska byggnadsarbetarna ha sedan ungefär ett års tid kraftigt förordat socialisering av byggnadsindustrien. De förklara, att socialiseringsfrågan för deras vidkommande icke är löst genom att byggnadsverksamheten går över från privatkapitalistiskt husbyggande till kommunalt eller av kommunerna subventionerat byggnadsarbete, som lämnas till privata entreprenörer i och för utförande, utan att de för sin del måste fordra, att de privata entreprenörerna sättas ur spelet och socialiserade företag få omhändertaga byggnadsarbetet. De ha för detta ändamål under sista halvåret på en hel del platser i landet startat byggnadsfirmor på kooperativ grundval, och dessa ha nu sammanfattats till ett förbund under namnet Verband sozialer Baubetriebe, G.m.b.H., som har sitt säte i Hamburg, medan själva affärsledningen är förlagd till Berlin. Orsaken till delningen är, att man i Hamburg tror sig kunna räkna på att bli erkänd som allmännyttigt företag och därför befriad från den höga skatt på driftskapitalet, som på grund av de nya förmögenhetsskatterna numera uttagas, medan man icke tror sig kunna påräkna samma tillmötesgående i Berlin. Den s. k. Bauhütte, som byggnadsarbetarnas organisationer startade i Berlin under sistlidna våren, har hunnit utföra rätt mycket arbete. Den erhöll i driftskapital 2 miljoner mark från Märkische Heimstätte, som finansieras genom offentliga medel och har till uppgift att främja bostadsbygget i Mark-Brandenburg. Företaget har tydligen arbetat med stor framgång under detta halvår, ty bland de privata byggnadsfirmorna betraktas den nya konkurrensen redan nu med stor oro. Enligt ett uttalande, som socialförsäkringsanstalten för privatfunktionärer i dagarna avgivit, har denna anstalt för utförande av stora byggnadsföretag använt sig av vidkommande Bauhütte för att för det första motverka de ofantligt höga fordringar, som de privata byggnadsentreprenörerna uppställt, och samtidigt söka uppnå vissa fördelar för själva socialförsäkringen. Bådadera ha lyckats över förväntan. Sålunda har företaget i Berlin erhållit i uppdrag uppförandet av 38 familjehus. En med nämnda socialförsäkrings medel startad Bauhütte i Stettin uppför 130 hus med 160 bostäder, och ett tredje företag i Frankfurt am Main har erhållit i uppdrag att uppföra 27 hus med 42 bostäder. I uttalandet fastställes, att de arbetare, nämnda företag anställa, i medeltal ha murat in över 750 tegelstenar dagligen, medan arbetsprestationen vid den privata byggnadsverksamheten enligt alla erfarenheter lär vara väsentligt lägre. Men utom det, att arbetsprestationen i det socialiserade företaget höjts, har försäkringsanstalten även haft den fördelen, att de offerter, den nu erhåller från privata byggnadsidkare, ha blivit väsentligt gynnsammare. Den ringbildning, de privata entreprenörerna dittills upprätthållit för att skruva upp prisen och förebygga konkurrens dem emellan, har sålunda på flera ställen brutits.

Berlin den 30 oktober 1920.

Wilhelm Jansson.

England.

Lagstiftningen mot oskälig prisstegring.

Lagen om oskälig prisstegring av den 19 augusti 1919 gällde ursprungligen endast för sex månaders tid, men förlängdes sedermera på tre månader samt genom en ny lag av år 1920 (Profiteering Amendment Act, 1920) på ytterligare tolv månader.

Genom lagen hava följande befogenheter lagts i händerna på handelsministeriet:

1. Att verkställa utredning rörande varors priser och produktionskostnader samt mellanhandsvinster å alla stadier av varans distribution.

2. Att upptaga och undersöka klagomål över oskälig vinst vid varors försäljning samt att efter parternas hörande antingen låta vid klagomålet bero eller bestämma ett skäligt pris för varan samt ålägga säljaren att återbetala till köparen vad som erlagts utöver det oskäliga priset.

3. Att från olika håll införskaffa uppgifter om beskaffenheten, omfattningen och utvecklingen av truster och liknande sammanslutningar.

Därest vid anställd undersökning eller på grund av framställt klagomål omständigheterna befinnas giva anledning därtill, skall handelsministeriet mot säljaren anställa åtal inför domstol (court of summary jurisdiction). Om domstolsbehandlingen giver till resultat, att det försäljningspris, varom fråga är, lämnar en i betraktande av omständigheterna orimlig vinst, kan säljaren ådömas böter å högst 200 £ eller fängelse under högst tre månader eller bägge straffen i förening.

Vägran att efterkomma handelsministeriets beslut om vad som skall anses för skäligt pris eller om återbetalning till köparen bestraffas med böter å högst 50 £ eller fängelse under högst en månad eller bägge straffen i förening.

För medvetet oriktiga uppgifter, som lämnas ministeriet i och för dess undersökningar eller vid behandling av klagomål, gäller bötesstraff å högst 50 £ eller fängelse upp till tre månader eller bägge straffen i förening.

Förhandlingarna inför handelsministeriet rörande inkomna klagomål skola vara tillgängliga för allmänheten, försåvitt icke ministeriet i särskilda fall annorlunda föreskriver. Lämnade upplysningar om enskilda affärstransaktioner skola dock behandlas konfidentiellt.

Av det ovanstående framgår, att lagen lade i handelsministeriets hand att fastställa maximipriser, men enligt de förklaringar, som avgåvos under parlamentsbehandlingen, avsåg man att göra ett mycket försiktigt bruk av denna befogenhet.

Lagen bemyndigar vidare handelsministeriet att upprätta lokala och andra nämnder, på vilka ministeriets befogenheter jämlikt lagen kunna överlåtas.

I enlighet härmed upprättades en *central nämnd* (Central Committee), som fick på sig överlåten befogenheten att undersöka priser, produktionskostnader och mellanhandsvinster, att upptaga och avgöra klagomål över oskäliga priser vid varors försäljning en gros samt att införskaffa uppgifter om truster, ringar och karteller. Nämnden, i vilken som första ordförande fungerade Mr. Mc. Curdy, dåvarande parlamentarisk sekreterare i livsmedelsministeriet, består av c:a 150 personer, representerande arbetsgivare, konsumenter, fackliga organisationer och den kooperativa rörelsen.

För fullgörande av sitt uppdrag har nämnden fördelat sig på tre ständiga kommittéer, nämligen en kommitté för varuprisundersökningar, en för klagomål samt en för truster. Dessa hava i sin tur tid efter annan tillsatt subkommittéer.

Kommittén för varuprisundersökningar (Investigation of Prices Committee) utreder produktionskostnaderna för olika varor å skilda tillverkningsstadier. Resultatet publiceras tid efter annan för att tjäna allmänheten till ledning och måttstock för bedömande, huruvida de priser, som begäras i handeln, äro rimliga. Dessa undersökningar tjäna även till vägledning för lokala nämnder vid deras behandling av klagomål över oskäliga priser vid försäljning i detalj av sådana varor, som varit föremål för kommit-

téns undersökningar. Intill den 1 oktober 1920 förelågo i tryck rapporter över resultatet av undersökningar beträffande tillverkningskostnader för: 1) ull och ullgarn; 2) träskor; 3) kamgarn; 4) skodon av standardtyp; 5) motorbränsle; 6) järnsängar; 7) droger och läkemedelstabletter (aspirin); 8) käx; 9) möbler; 10) tvinntyg; 11) tändstickor; 12) tegel. Dessutom pågick vid nämnda tid undersökning av tillverkningskostnaderna för en mängd andra varor.[1]

Kommittén för klagomål (Complaints Committee) upptager och undersöker enskilda klagomål över oskäliga priser vid annan försäljning än detaljhandel. Om kommittén vid en första undersökning i ämnet finner sannolikt, att klagomålet är befogat, uppdrages åt en subkommitté att handlägga ärendet samt att höra parterna. Kommittén har behandlat ett stort antal fall av klagomål över oskälig prisstegring från tillverkares eller grossisters sida, och i några fall har klagomålet funnits vara befogat med den påföljd, att vederbörande åtalats och dömts böter.

Trustkommittén (Committee on Trusts) företager undersökningar rörande beskaffenheten, omfattningen och utvecklingen av truster och liknande sammanslutningar. Hittills (1 oktober 1920) hava publicerats rapporter rörande förekomsten av trustbildningar inom: 1) handeln med fisk; 2) hovslageriyrket; 3) vägtrafiken; 4) tobaksindustrien; 5) sytrådsfabrikationen; 6) elektriska lampindustrien; 7) saltindustrien; 8) handeln med frukt; 9) detaljhandeln i allmänhet; 10) tvättindustrien; 11) tegeltillverkningen. Inom ett stort antal andra branscher pågår undersökning.[1]

Såsom i lagen avsågs, uppmanade handelsministeriet kommunala myndigheter och grevskapsråd inom hela landet att upprätta *lokala nämnder*, till vilka överlätos ministeriets befogenheter jämlikt lagen med avseende å försäljning i detalj. Av 2 300 lokalmyndigheter i Storbrittannien och Irland, som sålunda uppmanades att tillsätta nämnder, hava endast 300 icke efterkommit uppmaningen.

Nämnderna hava upptagit och avgjort tusentals klagomål över oskäliga priser, och i vissa fall har säljaren ålagts att återbetala till köparen vad som ansetts överstiga skäligt pris, varjämte i några fall följt åtal inför allmän domstol samt bötesstraff.

Enligt lagen äger säljaren rätt att mot beslut av lokal nämnd vädja till särskilda, av handelsministeriet tillsatta appellationsdomstolar. På grund härav hava 109 dylika domstolar upprättats inom De förenade konungarikena, men endast i ett relativt ringa antal har gjorts bruk av vädjorätten.

Genom beslut av handelsministeriet har lagen efter hand utsträckts att äga tillämpning å praktiskt taget alla vanliga förnödenhetsartiklar. Under lagens stadganden falla sålunda allehanda beklädnadsartiklar, husgeråd, sybehörsartiklar, möbler, byggnadsmaterial, droger och läkemedel, medicinska instrument, bränsle- och belysningsartiklar, verktyg, mått och vikter ävensom mätnings- och vägningsinstrument samt framför allt sådana födoämnen, som icke underställts prisreglering i annan väg. På grund av de nya bestämmelserna i 1920 års tilläggslag har dessutom lagens tillämpningsområde utsträckts till följande branscher: lagning, ändring och tvätt av beklädnadsartiklar och hushållslinne; lagning, förändring och rengöring av ur; lagning och förändring av skor och paraplyer.

Uti ett inom handelsministeriet utarbetat memorial angående lagens verkningar framhålles, att dessa icke få bedömas allenast efter antalet framställda och prövade klagomål. Lagen medför otvivelaktigt också den verkan, att den avskräcker affärsmännen från försök till prisuppskörtning, då de ju måste vara beredda på att bliva inkallade för en nämnd och visa, att de icke tagit oskäligt betalt, med risk att drabbas av åtal inför domstol och straff.

Då den ursprungliga lagen antogs av parlamentet, rådde, framhålles det vidare i memorialet, ganska allmänt den uppfattningen, att de höga varupriserna huvudsakligen berodde på oskäliga vinster, som gjordes av tillverkare, grossister och detaljhandlare. Vid tillämpningen av lagen har det emellertid visat sig, att profitmakeri existerar i

[1] Se Soc. Medd., årg. 1920, sid. 420 f., 515 f.

betydligt mindre omfattning, än allmänheten förmodade, och att orsaken till de höga priserna i första hand får sökas uti den förstöring av världens kapitaltillgångar, som kriget medförde. En annan orsak till de höga priserna är att finna däri, att alla större fabriker under kriget koncentrerade sina krafter på framställning av krigsmaterial och en avsevärd tid måste förflyta, innan fabrikationen kunde omläggas till fredsbruk. Maskinerna lämnades på grund av kriget till stor del att förfalla, och stora svårigheter hava mött att ersätta dem. Vidare har det varit mycket svårt att erhålla råmaterial för fabrikationen. Lägger man härtill, att industrien måst anpassa sig efter de ändrade arbetsvillkor, exempelvis den kortare arbetstid, som numera införts, finner man en serie av orsaker, som i förening med den utomordentligt stora efterfrågan i världen på alla slags varor drivit upp priserna på deras nuvarande nivå.

I memorialet påpekas, att endast i ett fåtal fall detaljhandlare framställt klagomål mot grossister, och man fann därför nödigt att i 1920 års tilläggslag införa en bestämmelse, enligt vilken repressaliers utövande under form av bojkott belägges med straff.

Vid de undersökningar, som verkställts rörande trustväsendet, har det i några fall befunnits, att trustbildningen varit till gagn för konsumenterna och medfört ett lägre pris för varan i fråga, än som varit möjligt vid fri konkurrens. I andra fall hava kunnat påvisas missbruk av trustväsendet, och i de publicerade rapporterna föreligger ett omfattande material, som kan bliva till nytta vid prövning av frågan om permanent lagstiftning i ämnet.

Åtskilliga sammanslutningar av detaljhandlare hava klagat över att lagen lett till trakasserier, något som i memorialet anföres såsom bevis på att lagstiftningen i många fall verkat avskräckande å försök till prisuppskörtning.

Påpekas må slutligen, att 1920 års tilläggslag, förutom bestämmelser av mera teknisk natur, innehåller två nya stadganden av större betydelse.

Enligt det ena av dessa stadganden kan en grupp av tillverkare eller distributörer underställa handelsministeriet förslag till standardpriser för viss vara, vilka, om ministeriet godkänner förslaget, skola gälla såsom skäliga i lagens mening. Om ministeriet anser, att på detta sätt standardvaror i tillfredsställande mängd tillföras marknaden, kan ministeriet medgiva tillverkarna i fråga befrielse från att underkastas granskning, vad gäller standardiserade varuslag eller liknande artiklar.

Enligt det andra nya stadgandet utsträckes lagens tillämpning till avbetalningsinköp och uthyrning av föremål. Likaså kan lagen genom särskild förordning göras tillämplig å lagning, ändring, färgning, rengöring, tvätt eller annan behandling av varor likaväl som å försäljning och uthyrning. Jämväl vägtrafik av olika slag kan underkastas lagens stadganden.

London den 10 oktober 1920.

Erik Sjöstrand.

Den nya engelska lagen om arbetslöshetsförsäkring. [1]

Sedan det i Sociala Meddelanden tidigare (årg. 1920, sid. 310) refererade förslaget till allmän arbetslöshetsförsäkring genomgått parlamentsbehandling, har utfärdats lag i ämnet, som trädde i kraft den 8 november 1920.

Enligt lagen skall försäkringen omfatta all slags anställning med följande undantag:

Arbete i jordbruk (inkl. trädgårdsskötsel o. skogshantering).

Huslig tjänst.

Militärtjänst.

Fast anställning: a) i kommunens tjänst, b) i poliskåren, c) vid järnvägarna, d) vid gas-, vatten- och elektricitetsverk, dockor, kanaler och spårvägar samt s. k. lätta järnvägar, e) i sådan tjänst, som är förenad med lagstadgad rätt till pension.

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1912, sid. 307 f.

Skollärarbefattning, med vilken är förenad rätt till pension, jämte vissa andra lärarbefattningar.

Agentur eller kommissionärskap, som innehaves såsom bisyssla.

Annat arbete än kroppsarbete, om lönen överstiger 250 £ årligen.

Tillfällig anställning hos annan än vederbörande arbetsgivare eller hos sport- eller nöjesklubb.

Sådant arbete, som undantages genom särskild förordning och i allmänhet har karaktär av bisyssla.

Sådan anställning å fiskefartyg, för vilken hela ersättningen utgår i form av vinstandel.

Anställning i äkta makes eller makas tjänst.

Arbete utan lön, som av barn utföres för föräldrars eller andra försörjares räkning.

Det tillkommer arbetsministern att med finansdepartementets samtycke och parlamentets efterföljande sanktion utsträcka lagens giltighetsområde även till här ovan angivna anställningar.

Vid prövning av fråga, om en anställning är att anse såsom underkastad försäkring eller icke, skall hänsyn i främsta rummet tagas till det arbetes beskaffenhet, varmed den anställde är sysselsatt, och därefter till själva företaget, vari han är anställd.

Alla personer inom de av lagen omfattade yrkena äro försäkringspliktiga, därest de uppnått 16 års ålder. Därifrån medgives dock undantag för personer, som visa sig vara i besittning av pension eller annan arbetslös inkomst, uppgående till minst 26 £ om året, eller som för sitt huvudsakliga livsuppehälle äro beroende av annan eller till väsentlig del hämta sin inkomst av annan än försäkringspliktig anställning.

Den nya lagen beräknas komma att omfatta nära 12 milj. personer, varav $8^1/_3$ milj. män och inemot $3^1/_2$ milj. kvinnor. Enligt en anställd kalkyl skulle 628 000 försäkringspliktiga män och 456 000 kvinnor befinna sig i åldern 60 till 80 år. Den år 1911 införda arbetslöshetsförsäkringen omfattade endast $2^1/_3$ milj. arbetare inom byggnadsfacken, skeppsbyggnads-, mekaniska verkstads- m. fl. industrier. Under kriget utsträcktes försäkringen att omfatta ytterligare $1^1/_2$ milj. arbetare inom metall-, sprängämnes-, läder-, kemisk-tekniska m. fl. industrier. Den nya lagen skulle sålunda medföra nära nog en tredubbling av de försäkrades antal.

Avgifterna för försäkringen hava ytterligare höjts utöver de belopp, som föreslogos av regeringen, och medan enligt förslaget statens bidrag skulle utgå med en tredjedel av arbetarnas och arbetsgivarnas sammanlagda tillskott, har statsbidraget fixerats till belopp något understigande nämnda proportion. Avgifternas och statsbidragets storlek för olika kategorier av försäkrade utvisas av efterföljande sammanställning:

	Bidrag per vecka (i pence)		
	från arbetaren	från arbetsgivaren	från staten
Vuxna män	4	4	2
» kvinnor	3	$3^1/_2$	$1^2/_3$
Män under 18 år	2	2	$1^1/_3$
Kvinnor under 18 år	$1^1/_2$	2	1

Arbetsgivaren är i första hand skyldig att erlägga avgift för hos honom anställd arbetare, vilken avgift han sedermera äger avdraga från arbetarens lön eller annan till arbetaren utgående kontant ersättning för den tidsperiod, som avgiften hänför sig till. Har arbetsgivaren icke på detta sätt gjort sig betäckt för sitt utlägg, står det honom öppet att i vanlig domstolsväg väcka talan för utfående av sin fordran. Har arbetaren under en avgiftsvecka haft anställning hos flera arbetsgivare, är den förste av dessa pliktig att för honom erlägga föreskriven avgift. Genom särskild förordning kan bestämmas, att såsom arbetsgivare i lagens bemärkelse betraktas den person, un-

der vars inseende den försäkrade arbetar utan att vara hos honom anställd och som då å ena sidan övertager rätten att göra vederbörligt avdrag från lönen, å andra sidan förpliktas att låta det inkasserade bidraget gå i avräkning å fordran hos den egentlige arbetsgivaren.

Avgift erlägges icke, vare sig av arbetsgivare eller arbetare, för de personer, som äro i besittning av ålderdomspension enligt 1908 års lag med senare tillägg. Har däremot någon på grund av förut angivna särskilda skäl befriats från försäkringsplikt, är arbetsgivaren likväl skyldig att inbetala sin del av bidragssumman, och om den fritagne sedermera underkastas försäkringsplikt, kan stadgas, att tvenne dylika bidrag skola betraktas såsom ett helt, täckande såväl arbetsgivarens som arbetarens bidragsskyldighet. För dem, som sålunda befriats från försäkringsplikt, erlägger också staten bidrag enligt en särskild skala.

Liksom förut skall vederbörande ministerium utfärda bestämmelser rörande sättet för avgifternas erläggande, vilket fortfarande förutsättes skola ske genom att i anskaffade böcker eller kort arbetsgivaren fäster märken, representerande avgifternas belopp.

Likaså har bibehållits den tidigare bestämmelsen, att om vederbörande ministerium efter förloppet av sju år från lagens ikraftträdande finner arbetslöshetsfonden vara antingen otillräcklig eller mer än tillräcklig för att uppfylla lagens bestämmelser eller anser försäkringsavgifterna vara för höga eller för låga, ministeriet kan efter inhämtande av finansdepartementets samtycke genom särskild förordning revidera avgiftsbeloppet, varvid avgiften ej får höjas med mer än 1 d. per vecka för arbetsgivare eller arbetare, ej heller proportionen mellan bägges avgifter rubbas. Enligt den nu antagna lagen — i motsats till propositionen och tidigare lagstiftning — kan emellertid vid dylik revision icke bestämmas olika avgifter för olika industrier eller yrken, vilket uppenbarligen sammanhänger därmed, att enligt den nya lagen industrierna medgivits större frihet att upprätta egen arbetslöshetsförsäkring med bidrag från statskassan (se nedan). Det har vidare tillagts, att revisionen kan avse en utjämning av avgifter och understödsbelopp mellan män och kvinnor. Med enahanda begränsning, som nyss nämnts, kan ock en provisorisk reglering av avgiftsbeloppen ske, närhelst understödsfonden befinnes vara i fara för insolvens.

För arbetsgivares eller arbetares försummelse eller vägran att betala stadgade avgifter gäller fortfarande bötesstraff å högst 10 £, liksom också för försök å arbetsgivarens sida att göra större avdrag från arbetslönen än lagen medgiver. Dessutom är arbetsgivaren i händelse av bristande avgiftsbetalning skyldig att till arbetslöshetsfonden erlägga ett belopp, motsvarande hela summan av felande avgifter för ett år, utan rätt för honom att från arbetaren återkräva dennes del i avgiftsbeloppet.

Några särskilda bestämmelser om rätt för arbetsgivare, som berett sina anställda fortlöpande sysselsättning under viss tid, att återfå erlagda försäkringsavgifter, återfinnas icke, varemot i den nya lagen — i motsats till propositionen — bibehållits bestämmelsen om att en försäkrad, som betalt avgifter under minst 500 veckor, äger att vid fyllda sextio år återfå det av honom inbetalda beloppet jämte $2^1/_2$ % ränta på ränta, med avdrag dock för eventuellt åtnjutet arbetslöshetsunderstöd. Har försäkringsplikten för ifrågavarande person inträtt efter fyllda 55 års ålder, minskas kravet å fullgjord avgiftsbetalning i proportion till åldern. Den som sålunda återfått erlagda avgifter, är i fortsättningen skyldig att erlägga dylika, men med hänsyn till rätten att erhålla arbetslöshetsunderstöd anses ifråga om män tre femtedelar och ifråga om kvinnor fem åttondelar av de återbetalda försäkringsavgifterna hava blivit erlagda. Uppgår antalet av de fortsatta avgifterna till 100, är den försäkrade berättigad att på samma villkor återfå dessa och vid hans frånfälle tillfaller uppstående överskott å gjorda inbetalningar de efterlevande.

För att komma i åtnjutande av arbetslöshetsunderstöd fordras, att den försäkrade
1) visar att för honom erlagts minst 12 veckoavgifter enligt lagen;

2) ingivit föreskriven ansökan om arbetslöshetsunderstöd samt kan bevisa, att han efter ansökningsdagen fortfarande varit arbetslös;

3) är arbetsduglig, men ur stånd att erhålla lämpligt arbete;

4) ej till fullo utnyttjat sina anspråk på arbetslöshetsunderstöd jämlikt lagen;

5) visar, att, om han av försäkringstjänsteman uppmanats att deltaga i en enligt lagens bestämmelser anordnad undervisningskurs, han också bevistat densamma.

Den försäkrade skall dock icke anses hava brustit i fullgörande av lagens bestämmelser för erhållande av arbetslöshetsunderstöd, om han avböjt att antaga

1) erbjuden anställning, som blivit ledig på grund av arbetskonflikt;

2) erbjuden anställning i sitt distrikt till lägre lön eller på mindre förmånliga villkor än han där förut erhållit eller kunde hava erhållit, om han haft arbete i sin vanliga sysselsättning;

3) erbjuden anställning i annat distrikt till lägre lön eller på mindre förmånliga villkor än vad avtal mellan distriktets arbetsgivar- och arbetarorganisationer i allmänhet i nämnda hänseende föreskriva, eller, om dylika avtal ej finnas, vad »goda arbetsgivare» (good employers) i distriktet vanligen tillerkänna sina arbetare.

En arbetslös anses icke diskvalificerad för erhållande av understöd därför att han fortsätter med ett arbete vid sidan av sin egentliga sysselsättning och å annan än ordinarie arbetstid samt mot en ersättning av högst 3 s. 4 d. per dag. Tvenne arbetslöshetsperioder om minst två dagar vardera, som åtskiljas av högst två dagars arbete under sammanlagt högst 24 timmar, eller tvenne arbetslöshetsperioder om minst tre dagar vardera, som åtskiljas av högst sex veckors arbete, skola betraktas såsom en enda sammanhängande arbetslöshetsperiod.

Den nya lagens bestämmelser om diskvalifikationsgrunder överensstämma i huvudsak med de tidigare gällande. Sålunda är försäkrad, som på grund av arbetsinställelse, strejk eller lockout, förlorar sin anställning, ej berättigad till arbetslöshetsunderstöd, så länge arbetsinställelsen varar. Härifrån gäller dock undantag för det fall, att den i arbetsinställelsen deltagande bona fide erhåller anställning vid annat företag i branschen eller åtager sig regelbundet arbete i annan bransch. Den, som förlorar sin anställning till följd av dåligt uppförande (misconduct) eller som frivilligt lämnar den utan skälig anledning, erhåller intet arbetslöshetsunderstöd under de sex första veckorna från den dag, då anställningen upphörde, eller under den kortare tid å högst en vecka, som kan bliva fastställd jämlikt lagen. Vidare går rätten till understöd förlorad under den tid, då den försäkrade sitter i fängelse eller är intagen å arbetsinrättning eller annan försörjningsanstalt, som helt eller delvis underhålles av allmänna medel, samt då han vare sig tillfälligt eller permanent är bosatt utanför De förenade konungarikenas gränser. Åtnjutes sjuk- eller invaliditetsunderstöd enligt 1911 års lag eller ålderdomspension enligt 1908 års lag, kan samtidigt ej erhållas arbetslöshetsunderstöd. Dessutom stadgas, att om avgift icke erlägges under helt försäkringsår och detta icke beror på den försäkrades sjukdom, rätten till arbetslöshetsunderstöd förloras, intill dess tolv nya veckoavgifter erlagts, och om avgift icke erlägges under en period av fem försäkringsår, betraktas personen i fråga såsom om han tidigare icke deltagit i försäkringen.

Rätten till arbetslöshetsunderstöd kan icke bortförskrivas eller förpantas, och vid konkurs utgår understödet fortfarande till den försäkrade.

Arbetslöshetsunderstödets belopp är 15 s. per vecka för män och 12 s. för kvinnor. För försäkrade under 18 års ålder utgör understödet hälften av nämnda belopp. Förstnämnda understödsbelopp kunna provisoriskt reduceras ned till 13 s. för män och 10 s. för kvinnor, om understödsfonden befinnes vara hotad av insolvens.. Understödet utgår för högst femton veckor under loppet av ett år. Varje understödsvecka måste motsvaras av sex avgiftsveckor och arbetslösheten anses börjad den dag, ansökan om understöd inlämnats. Det tillkommer vederbörande minister att bestämma högre understödsbelopp eller förändra understödsperiodens längd resp. propor-

tionen mellan understöds- och avgiftsveckor. Dock kan icke understödsbeloppet ökas utöver 17 resp. 14 s. eller minskas under 13 resp. 10 s. per vecka, ej heller understödsperioden förlängas utöver femton veckor per år eller proportionen mellan understöds- och avgiftsveckor ändras utan i kraft av särskild förordning, som förelägges parlamentet.

Med avseende å *försäkringens administration* märkes, att denna i normala fall torde förutsättas fortfarande komma att ligga i händerna på den offentliga arbetsförmedlingen. Härvid skola liksom tidigare särskilda distriktstjänstemän (insurance officers) hava i uppdrag att avgöra, huruvida och till vilket understödsbelopp den arbetslöse är berättigad. Åtnöjes den försäkrade icke med tjänstemannens beslut, har han rätt att påfordra ärendets hänskjutande till en av vederbörande minister utsedd paritetisk nämnd (court of referees), dit ock tjänstemannen av eget initiativ kan förvisa målet. Nämndens beslut är icke definitivt, utan vardera parten kan vädja till en av regeringen utsedd opartisk, vars utslag är slutligt bindande.

Dessutom innehåller lagen bestämmelser om särskilda inspektörer, som skola hava tillträde till alla arbetsplatser i och för kontroll över att lagens bestämmelser efterlevas samt för framställande av förfrågningar till försäkringspliktiga personer. Arbetsgivaren eller hans ombud är skyldig att tillhandagå med alla begärda upplysningar och att förete vederbörliga handlingar vid äventyr av bötesstraff å högst 5 £.

I den nya lagen återfinnas i huvudsak tidigare bestämmelser om utbetalning av understöd m. m. genom fackliga organisationer av anställda, som tilldela sina medlemmar stadgeenligt arbetslöshetsunderstöd. Härvid har dock gjorts det betydelsefulla tillägget, att med fackliga organisationer i förevarande avseende jämställts sjukkassor (friendly societies), som vunnit erkännande enligt 1911 års lag om sjuk- och invaliditetsförsäkring. Tillägget, som motiverats därmed, att försäkringen utsträckts att omfatta helt nya grupper av anställda och däribland sådana inom mindre väl organiserade yrken, bekämpades, likväl utan resultat, mycket ivrigt av de organiserade arbetarna. Från sistnämnda håll gjordes gällande, att den med understödets utbetalning oupplösligt förenade uppgiften att finna passande sysselsättning för den arbetslöse icke lämpligen kunde anförtros åt sjukkassorna, vilka saknade anknytning till arbetsgivarna och över huvud icke vore rustade att åtaga sig någon förmedling av industriarbete. Det befarades också å arbetarhåll, att sjukkassorna komme att vid konflikt utnyttjas för anskaffning av strejkbrytare eller för beredande av anställning mot mindre önskvärda villkor. Såsom ett medgivande mot yrkandena från arbetarhåll får emellertid betraktas den i lagen införda bestämmelsen, att sjukkassa eller facklig organisation för att få övertaga utbetalning av understöd skall hava träffat anordningar för utrönande av löne- och arbetsvillkor inom vederbörande yrken samt för mottagande och kungörande av anmälningar om lediga platser i syfte att så skyndsamt som möjligt bringa kompetent ledig arbetskraft i kontakt med arbetsgivaren.

Såsom villkor för att en sjukkassa eller facklig organisation skall kunna tilldelas här ifrågavarande uppgift gäller vidare, att dess stadgeenligt utgående arbetslöshetsunderstöd med minst en tredjedel överstiger det belopp, som den obligatoriska statsförsäkringen avser att meddela. Sjukkassan eller föreningen erhåller med periodiska mellanrum ur den statliga understödsfonden återbetalt vad som svarar mot lagstadgat understöd och åtager sig att från sina medlemmar inkassera bidraget till den statliga försäkringen i samband med överskjutande kontingent. För så vitt endast sistnämnda belopp betraktas såsom egentlig kontingent, följer härav, att den i stadgarna fastställda kontingenten nedsättes med ett belopp svarande mot bidraget till den statliga försäkringen.

Tilläggas må, att den arbetslöse liksom förut i varje fall måste ingiva sin arbetslöshetsbok till arbetsförmedlingsanstalten jämte ansökan om understöd. Förklarar han sig därvid vilja uppbära understödet genom en sjukkassa eller förening, underrättar anstalten denna om ansökningen med uppgift om det understödsbelopp, vartill sökan-

den är berättigad. I och för kontroll måste den arbetslöse dagligen anmäla sig å anstalten (eller annan föreskriven plats), varom sjukkassan eller föreningen underrättas.

Lagen bemyndigar vederbörande minister att med finansdepartementets samtycke utbetala till sjukkassa eller förening, som övertagit utbetalning av arbetslöshetsunderstöd, ett bidrag till administrationskostnaderna svarande mot högst en shilling för varje veckounderstöd, som utbetalas ur den statliga fonden.

Av vidsträckt betydelse torde komma att bliva de stadganden i lagen, som medgiva särskilda industrier att *ställa sig utanför den statliga försäkringen* under förutsättning, att de upprätta egen arbetslöshetsförsäkring enligt system, som bereder de försäkrade minst lika stora förmåner som den statliga försäkringen (special scheme). För att sådan försäkring skall komma till stånd, fordras att förslag därtill uppgöres av vederbörande s. k. Whitley-råd inom industrien eller av en sammanslutning, omfattande en övervägande majoritet av såväl arbetsgivare som arbetstagare, varefter arbetsministern med eller utan ändringar kan fastställa planen, som därmed förlänas obligatorisk giltighet. Jämväl kan ministern av eget initiativ, efter samråd med vederbörande intressenter, förordna om upprättandet av särskild försäkring för en industri.

Sådan anordning kan avse försäkring mot såväl total som partiell arbetslöshet, men får icke omfatta andra personer än sådana, vilka betraktas som anställda i lagens bemärkelse. Lagens allmänna stadganden äga tillämpning endast i den mån därom särskilt förordnas, och alldeles oberoende av lagen kunna meddelas föreskrifter om bl. a. det organ, som skall handhava administrationen, rörande tillsyn över verksamheten samt — med finansdepartementets samtycke — rörande placering av fonder och revision av räkenskaper. Såsom bidrag till administrationskostnaderna skall årligen erläggas av statsmedel ett belopp, som fastställes av arbetsministern, men som högst får uppgå till tre tiondelar av den summa, varmed staten skulle hava bidragit, om lagens allmänna bestämmelser ägt tillämpning inom industrien i fråga.

I enahanda ordning, som nyss beskrivits, kan för viss industri träffas anordning om försäkring mot arbetslöshet under tid, då understöd icke utgår enligt lagen, eller om försäkring mot partiell arbetslöshet eller om utbetalning till försäkrade av större understödsbelopp än det lagstadgade (supplementary scheme). Sådan *tilläggsförsäkring* erhåller efter arbetsministerns godkännande obligatorisk giltighet, men kostnaderna härför få icke till någon del bestridas av statsmedel.

Vid såväl försäkring enligt särskilt system som tilläggsförsäkring gäller, att arbetsministern äger rätt att avfordra vederbörande förvaltningsorgan periodiska uppgifter om arbetslöshet inom industrien i fråga ävensom övriga upplysningar rörande försäkringen.

Bland lagens övriga allmänna stadganden må nämnas, att liksom tidigare försäkringsavgifterna såväl som statsbidraget skola inflyta till en *arbetslöshetsfond*, som står under arbetsministerns förvaltning och varur understöd och försäkringskostnader bestridas. Påpekas må, att ur fonden kan lämnas ersättning för förskott av allmänna medel, som enligt 1909 års lag om offentlig arbetsförmedling lämnats försäkrad för bestridande av kostnader för resa till anvisad plats. Förutsättningen härför är givetvis, att personen ifråga skulle vara berättigad till arbetslöshetsunderstöd, om han icke erhölle platsen. Vägrar den arbetssökande utan skälig grund att antaga platsen, kan det utbetalda beloppet återkrävas från honom eller avdragas från arbetslöshetsunderstöd, som framdeles tillfaller honom.

Särskilda undantagsföreskrifter meddelas med avseende å arbetslöshetsförsäkring för sjöfolk samt demobiliserade.

Lagen innehåller en del övergångsbestämmelser, bland vilka märkes en, som under det första året av lagens giltighet berättigar till understöd under sammanlagt högst åtta veckor, så snart fyra veckoavgifter erlagts.

London den 21 november 1920.

Erik Sjöstrand.

Bostadsbyggande i England.

Sammanfattning av erfarenheter från en med statsunderstöd företagen studieresa i februari och mars 1920 av arkitekten Gerdt Stendahl.[1]

Den engelska arbetarbostadens beskaffenhet och utveckling.

Det drag i den engelska stadsbilden, som för en svensk är mest i ögonen fallande, är det vidsträckta användandet av enfamiljshuset. Ehuru det ej är fullkomligt allenarådande, utgör det likväl även i de största städerna den absolut övervägande formen för bostaden, och då dessutom ett stort antal flerfamiljshus utgöras av förändrade större enfamiljshus, sätter det sin prägel på de ojämförligt största delarna av de engelska städerna. Det sluter inom sig ett mycket stort antal arter av varierande värde, och om man summerar de fördelar och nackdelar det medfört för städernas utveckling, är det nog så svårt att komma till ett positivt resultat.

Sämst är det i de trånga centrala delarna, där tomtbredden inklämts till ett minimum, gårdsytan likaså och utvecklingen fått gå på djupet och för de större husen även på höjden; bäst är det i de yttre och senast byggda stadsdelarna, där ofta ett halvt friliggande byggnadssätt tillämpats och såväl gator som gårdar hava tillfredsställande mått och tillåta plantering av träd och häckar. Det största antalet utgöres otvivelaktigt av de mindre tillfredsställande, smala och djupa radhusen.

Byggnaderna ligga vanligen i mycket långsträckta men smala kvarter, ibland med en trång gemensam väg längs genom kvarteret. Gatufasaderna äro ytterst smala, och byggnaderna hava därför sin ojämförligt största utsträckning på djupet. Det oaktat äro de oftast försedda med en flygel åt gårdssidan. Denna flygel är ibland endast byggd i en våning, ibland i två liksom huvudkroppen av byggnaden. Bottenvåningen innehåller två rum, ett åt gatan och ett åt gården, samt ett diskkök, »scullery», och ett bränsleförråd i flygeln. Trappan leder till övre våningen med tvenne sovrum eller, om flygeln är i två våningar, med tre. Rummens mått äro synnerligen små, gaturummet vanligen endast 12 kvadratmeter, gårdsrummet 14 kvadratmeter, diskköket mellan 6 och 7 kvadratmeter. På grund av att gårdsflygeln upptager största delen av fönsterväggen, är köket synnerligen dåligt belyst. Rumshöjden varierar mellan 2·4 och 2·7 meter.

Med hänsyn till de utrymmen, som erbjudas, representerar typen en ingalunda föraktlig standard, fyra eller fem rum, köket inberäknat, och därjämte diskkök. Där husen äro nya och i gott skick samt gator och gårdar ej för smala, måste den anses som en ganska god bostad.

När den ej är tillfredsställande, beror detta på helt andra faktorer än husets utrymmesförhållanden. Dessa äro i första hand trånga gator och gårdar, belägenhet i allt för tätbyggda stadsdelar och i närheten av fabriker m. m. Dessa förhållanden äro i England, särskilt i storstäderna, av den allra största betydelse på grund av den täta stenkolsrök, vilken alstras ur massan av dåligt förbrännande öppna spisar och av den fuktiga luften kvarhålles eller pressas ned mot marken. Härtill kommer, att byggnaderna ofta äro dåligt uppförda eller illa hållna. Dålig gaturenhåll-

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1919, sid. 928—932.

ning och uppsamlande av en massa skräp på de privata gårdarna torde i detta sammanhang förtjäna omnämnas; ett obeskrivligt tröstlöst yttre möter en med hundratal av nedsvärtade oförändrat lika hus i rader, utan den enklaste prydnad eller annat avbrott i murraden än den grad av förfall, vari byggnaderna befinna sig. Ännu ett missförhållande är slutligen husens utnyttjande för flera familjer, varvid alla enfamiljshusets fördelar förbytas i så mycket större olägenheter.

Vid de första kommunala byggena i slutet av 1800- och början av 1900-talet, där det gällde reglering av slums, ansåg man det lämpligt att bygga flerfamiljshus, dels emedan man sköt skulden för de dåliga förhållandena på enfamiljshusen, dels emedan inköpet av de gamla husen gjorde markkostnaden dyr och talade för ett intensivt bebyggande. I flera av de större städernas äldre delar, kan man nu se prov på sådant bebyggande. Byggnaderna äro sällan mer än tre våningar höga; enstaka exempel på fyra- och femvåningshus finnas dock. Lägenheterna i dessa hus äro i allmänhet efter engelska förhållanden ganska små: två, tre och fyra rum med små diskkök. Ett karakteristiskt drag hos de senare av dessa byggnader är, att trapporna bruka ligga öppna på utsidan av husen och ingångarna till de olika lägenheterna äro från balkonger.

Byggandet av stora hyreskaserner efter dessa metoder har emellertid endast varit ett övergångsstadium av relativt kort varaktighet. Trädgårdsstadsrörelsen hade visat på den rätta riktningen för förbättrandet av bostadsbyggandet, och dess principer hava hastigt vunnit terräng.

Dessa principer hava varit att flytta allt bostadsbyggande ut till städernas utkanter eller helt ut på landsbygden för att därigenom erhålla tillräckligt med utrymme för en mera tillfredsställande och sund byggnadsform, med utnyttjande av det karakteristiska engelska enfamiljshuset. De former, som byggandet därvid iklätt sig, ha på intet sätt utgjort något helt nytt i förhållande till de gamla formerna för byggande av bostäder; allt det nya, som tillkommit, bottnar direkt i de möjligheter, som det ökade utrymmet öppnar. I stället för gator av minimibredd hava mellan husen erhållits stora avstånd, vilka kunna planteras, i stället för små stenlagda gårdar hava erhållits rymliga planterade trädgårdstäppor, i stället för smala och djupa hus hava erhållits breda byggnader med litet djup, så att alla utrymmen kunna bliva väl belysta, i stället för långa obrutna rader av oföränderligt lika hus har erhållits möjlighet till avbrytande av husraderna, till förskjutande av fasadlinjerna och till omväxlande behandling av fasaderna. Men i övrigt består trädgårdsstaden av fullkomligt samma element som den gamla engelska staden, ett bostadshus i två våningar med sin egen förgård och gård, i de flesta fall sammanbyggt med de närliggande byggnaderna.

Detta den engelska trädgårdsstadens egenskap av en naturlig utveckling i fråga om den yttre utformningen, vilken varit en stor styrka och bidragit till dess stora framgång, har motsvarats av ett lika försiktigt framgående i fråga om organisationen. Vad som i detta fall verkar slående på en svensk är, att den engelska trädgårdsstadsrörelsen avstått från att basera rörelsen på den individuella äganderätten till husen. Man har ansett det bättre, att många komma i åtnjutande av trädgårdsstadens fördelar som hyresgäster än några få i form av ägare till sina bostäder. Visserligen har, i allmänhet åtminstone, några hinder ej lagts i vägen för inköp av husen från hyresgästernas sida, utan tvärt om detta uppmuntrats, men som regel hava husen byggts för uthyrande.

I fråga om planläggning av nya bostadsområden, som nu äro avsedda att byggas, ha nu, som förut nämnts, vederbörande helt slagit in på trädgårdsstadsrörelsens linjer. I det att man skildrar de utredningar beträffande byggandet, som gjorts, eller de fordringar, som vederbörande ställa, eller de anläggningar, som nu utföras med statssubvention, kan man därför säga, att man skildrar, huru en väl anlagd engelsk trädgårdsstad är eller bör vara beskaffad.

Planläggning av bostadsområden, utläggande av gator m. m.

Utväljandet av lämpliga områden har stor betydelse för resultatet även i ekonomiskt hänseende. Så föranleda till exempel mycket sluttande områden dyrbara gatuanläggningar och rörledningsnät, mycket lågt liggande områden förorsaka ofta stora kostnader för avloppssystemen med pumpning o. s. v. Kommunikationerna influera på många sätt, dels direkt på byggnadskostnaderna, i den mån de beröra materialtransporterna, dels även genom det större eller mindre värde, de uppförda bostäderna erhålla, beroende på deras tillgänglighet. Kan gas, elektrisk kraft och vatten erhållas från närbelägna verk eller ledningsnät, minskar detta naturligtvis i hög grad kostnaderna, likaså bekvämlig anslutning till befintliga gatunät, allt omständigheter, som tala för att ej förlägga de nya bostadsområdena allt för långt borta från moderstäderna.

Bliva anläggningarna tillräckligt stora, kan likväl inträffa att uppförande av särskilda anläggningar för det ena eller andra ändamålet är lönande, och i samma mån minskas naturligtvis den ekonomiska vinsten av den nära belägenheten intill befintliga orter.

För planernas anordning är av stor betydelse den bestämmelse, som av regeringen införts beträffande antalet av hus pr acre, nämligen att detta ej får överstiga 12. Härvid inräknas gatumarken, men ej större planteringar eller lekfält m. m. Detta utrymme är så avpassat, att tillräcklig fasadlängd och tillräckligt stora gårdar samt därjämte tillräckligt många avbrott i husraderna kunna erhållas. Det vanligast förekommande antal hus, som sammanbygges till ett komplex, är fyra. Två, sex och åtta förekomma, ehuru mera sparsamt, och någon gång ännu flera, men då aldrig i obruten linje, utan oftast som en med flyglar försedd byggnad.

För ekonomien i fråga om gatuanläggningar är det avgörande, att från de utlagda gatorna entré till största möjliga antal byggnader erhålles och att gatornas bredder och soliditet i utförandet noggrant rättar sig efter behovet. Kraftigare och med större bredder anlagda gator fordra ett intensivare byggande, och därför bör i allmänhet undvikas att gruppera bostadsområdena kring mycket starkt trafikerade vägar. Alltför slösaktigt anses också att helt begränsa större öppna planteringar med utlagda gator.

De flesta av de stadsplaner, som nu göras för bostadsområden, äro planlagda med sträng hänsyn till ekonomien. Jämfört med svenska förhållanden äro i allmänhet kvarteren av mycket större dimensioner. Som exempel kan anföras planen för Swanpool, där ett kvarter med 1 280 meters omkrets rymmer ej mindre än 214 styoken enfamiljshus och en större byggnad. För att uppnå ett sådant resultat utan allt för stort slöseri med mark har tillgripits utvägen att anordna ett stort antal återvändsgator med vändplatser. Man bör även lägga märke till att nämnda stadsplan endast på en ytterligt liten sträcka begränsas av en väg. Denna väg är en sedan gammalt befintlig väg. Att anlägga nya gator och sedan endast bebygga dem på ena sidan, det har man här ej råd till.

Det torde böra anmärkas, att hälsovårdsministeriet vid granskning av stadsplanerna för de nya bostadsområdena lägger den största vikt vid att sund ekonomi i dessa hänseenden tillvaratagas. Vid ansökan om fastställelse skall uppgivas bland annat antalet hus, som skola uppföras på området, areal av gatumark, areal av öppna platser etc. samt de beräknade kostnaderna för gatuarbeten, utvändiga ledningar m. m.

Beträffande kostnaderna för mark, gator och utvändiga ledningar i städer anlagda efter dessa principer, jämförda med samma kostnader för städer byggda med flerfamiljshus, är svårt att bestämt yttra sig. De moderna engelska arbetarbostadshusen draga rätt så stor fasadlängd, i genomsnitt 8—9 meter, mellanrummen mellan de olika komplexen inberäknade. Trots detta är det ej alls otroligt, att de flesta moderna

engelska planer skulle stå sig relativt bra i en jämförelse med moderna svenska stadsplaner för hyreshus i fråga om den genomsnittliga gatulängden pr eldstad. En del jämförande beräkningar i detta hänseende skulle säkerligen vara nog så givande. Tyvärr har tiden ej medgivit mig att här framlägga några sådana.

Skulle emellertid en sådan undersökning giva vid handen, att de engelska anläggningarna i dessa hänseenden ligga efter våra mycket tätare bebyggda stadsdelar, är det likväl nog så sannolikt, att engelsmännen genom ekonomiskt utförande av gatuarbetena kompensera detta försprång. Lika stor omsorg, som nedlägges på utnyttjandet av gatorna för husfasader, lika stor omsorg nedlägges på att noggrant avpassa gatubredder och gatubeläggningens styrka efter den blivande trafiken. Det är för en god ekonomi i fråga om gatuarbeten väl så viktigt att ej göra gatorna för små eller för svaga som att ej göra dem för breda eller för kraftiga. Ty kommer på svaga gator en större trafik än den, för vilken de avpassats, bliva de snart fördärvade av denna och få byggas om. Med anledning härav har i ett kommittébetänkande rörande planläggning och byggnadskonstruktioner framhållits, att det skulle vara fördelaktigt, om de lokala myndigheterna finge en viss makt att förhindra genomgående trafik att passera lättare lagda vägar. Emellertid kan mycket vinnas endast genom att vid planläggningen noga genomarbeta trafikproblemen och att sedan noga skilja på de gator, vilka skola bära genomgående trafik, och de, vilka enbart hava att tillgodose det lokala behovet.

Ehuru avståndet mellan husraderna å vardera sidan gatorna sällan understiger 70 fot (21 m.), utläggas gatorna till synnerligen obetydliga bredder, i det ofta mera än halva mellanrummet upptages av förgårdar och planteringar.

I fråga om ledningar för vatten och särskilt avlopp kunna betydande besparingar göras därigenom, att ledningarna från varje hus ej dragas var för sig ut till huvudledningen i gatan. Särskilt avloppsledningarna från kök och W. C., vilka i allmänhet komma ned på baksidan av husen, bliva härigenom onödigt kostsamma. Genom att förena ledningarna från flera hus i gemensamma serviser kunna betydande rörlängder sparas.

Planläggning av moderna engelska arbetarbostadshus.

Hustyper. Liksom i fråga om stadsplanerna det ej ifrågasättes att till förmån för ekonomiska synpunkter inskränka på det önskvärda utrymmet, så ifrågasättes ej heller vid fastslåendet av hustyper för de statsunderstödda bostäderna någon inskränkning i detta hänseende.

För England hava fastslagits tvenne huvudtyper, benämnda klass A och klass B. Den förra innehåller dagrum, diskkök och tre sovrum, den senare förmak (parlour), dagrum, diskkök och tre sovrum. Sovrummen äro ibland endast två och ibland fyra, och typerna nämnas då A 2 resp. A 4 eller B 2, B 4.

Beträffande det antal av de olika hustyperna, som bör uppföras, har det bestämts, att flertalet skall utgöras av klasserna A och B. Endast 5 % av lägenheterna få vara av typ A 2, d. v. s. med 3 rum och diskkök. Denna synnerligen höga standard å lägenheterna motiveras därmed, att i det nuvarande bostadsbeståndet mindre lägenheter än dessa äro så rikligt företrädda, att någon ökning härav varken är behövlig eller önskvärd. Det bör emellertid anmärkas, att de engelska arbetarnas krav på utrymmen i bostäderna äro betydligt högre än de svenska och att den redan bestående standarden i detta hänseende är avsevärt bättre än i Sverige.

Att så är fallet och även att det är möjligt för engelsmännen att nu bygga efter en så hög standard är beroende på många förhållanden, klimatiska och ekonomiska, och ej minst på tradition och levnadsvanor.

Klimatet inverkar ej endast förmedelst frågan om byggnadens soliditet och priset

härför på möjligheten av en hög bostadsstandard, utan erhåller inflytande på denna fråga i lika hög grad genom sitt påverkande av priset för uppvärmningen.

Uppvärmningsfrågan har nu särskilt på sista tiden vunnit alldeles enorm betydelse på grund av de höga bränslepriserna. Härvid bör observeras, att visserligen sovrummen i de engelska bostäderna till allra största delen förses med eldstad för uppvärmning, men att trots detta de nästan aldrig uppvärmas. Detta beror naturligtvis i första hand på det milda klimatet, men även på vanan att sova i oeldade rum. Följden av att de ej uppvärmas är den, att de enbart användas till sovrum och ej till bostadsrum samtidigt och därför utan större olägenhet kunna göras mycket små. Dessa sist nämnda förhållanden återverka i sin tur dels så, att det blivit en orsak att stödja kravet på ett förmak (parlour), dels så att rummen bliva relativt billiga. Sovrummet är för engelsmannen enbart en kabyss, där man ligger om natten, men under inga omständigheter vistas på dagen. Kanske har till detta betraktelsesätt även bidragit, att sovrummen nästan aldrig ligga i samma våning som boningsrummen. Att detta skiljande av sov- och dagrum och kravet på det stora antalet sovrum resulterat i mycket stora hygieniska och etiska fördelar hos den engelska bostadstypen, måste under alla förhållanden starkt framhållas.

Dagrum och köksutrymmen. När man talar om att den engelska arbetarbostaden innehåller så och så många rum och diskkök, så uppkommer möjligen hos en del svenska läsare en allt för hög tanke om de utrymmen dessa rum representera. Dels äro de engelska rummen betydligt mindre än rum i svenska bostäder, och dels måste i de flesta fall ett av dessa rum anses i det väsentliga motsvara det svenska arbetarköket. Dagrummet (living-room) är i verkligheten ett utvecklat och förbättrat kök. En stark tendens förefinnes visserligen, särskilt i städerna, att utveckla det till enbart mat- och vistelserum och att överflytta all matlagning och större delen av hushållsarbetet till diskköket, men ännu så länge inredas de flesta dagrum med kokspis. När så är fallet, utgör det i verkligheten ett förbättrat svenskt arbetarbostadskök, varifrån disk- och grovgöromål överflyttats till ett särskilt utrymme. Måhända är det fel att framställa det som en inträffad förbättring, ty sannolikt hava aldrig dessa grovgöromål annat än tillfälligtvis försiggått i köken, utan i den gamla goda tiden, då vatten- och avloppsledningar saknades, åtminstone större delen av året verkställts utanför byggnaden. Under sådana omständigheter har det naturligtvis aldrig kunnat falla någon in att fördärva dagrummet med indragande av dessa göromål, utan när vatten- och avloppsledningar tillkommo hava dessa fått stanna i en utbyggnad bakom husen. Huru självklar olämpligheten för att ej säga omöjligheten av att verkställa dessa grovgöromål i bostadsrummet framstår för engelsk uppfattning, framgår av anordningar i en del av de förut omtalade hyreskasernsbyggena, som uppfördes omkring sekelskiftet, där anordnande av diskkök till varje lägenhet ej ansågs kunna ifrågakomma. I Peabody Buildings i Southwark (London) hade vatten och avlopp med utrymme för verkställande åtminstone av en del grovgöromål placerats i trapphusen och därjämte i varje våning en tvättstuga. I varje våning lågo fyra lägenheter, vilkas invånare fingo ena sig om tvenne diskplatser och en tvättstuga. Att ej sparsamhet med ledningar förorsakat detta arrangement låg utom allt tvivel, ty sparandet av endast en obetydlig del av det utrymme, diskplatserna nu upptogo, hade betalat den ökade kostnaden för att förse varje lägenhet med vatten och avlopp. Orsaken till anordningen var uppenbart att hålla köken fria från grovarbetet.

Dagrummet är sålunda i allmänhet kokplats och vistelserum för familjen, i den mån denna är hemma. Dess eldstad är i regel även på vintern den enda, som användes i huset, och tjänar sålunda samtidigt till kokspis och värmekälla för det rum, där familjen vistas. Rummet är alltid det största i byggnaden; 180 kvadratfot (16·7 kvadratmeter) anses som minimum, ett visserligen ej synnerligen stort mått i och för sig, men likväl så stort som köken i svenska arbetarlägenheter, vilka tjäna samma ändamål, men därjämte tjänstgöra som diskkök. Då en hel del av köksgöromålen

verkställas i dagrummet, bör det ordnas så, att plats erhålles för två bord. Några fasta bänkar finnas aldrig och endast sällan några väggfasta skåp. I de nya husen förlägges alltid rummet så, att solljus erhålles.

Diskköket förlägges alltid så nära dagrummet som möjligt, men har likväl ej alltid direkt dörr till detta. När kokningen försiggår i dagrummet, är likväl den direkta kommunikationen regel. I diskköket försiggår ej endast disk och rensning, utan även all tvätt. Någon särskild tvättstuga finnes endast undantagsvis. Med anledning härav hör alltid en bykpanna med särskild eldstad till dess inredning. Även om allt matlagningsarbetet flyttas till diskköket, blir detta likväl ej boningsrum. Detta förhindras dels genom dess obetydliga storlek, dels genom dess inredning med stenväggar och tegel-, asfalt- eller cementgolv. Som minimimått angives 80 kvadratfot (7·4 kvm.) men ej sällan överskrides detta mått, och om bad- eller kokspis anordnas, är större golvyta regel. Sällan torde den emellertid överstiga 100 kvadratfot (9·3 kvm.).

Ett engelskt diskkök verkar i regel ganska bråtigt på grund av den myckna komplicerade attiralj som finnes samlad där, och med sina tegelväggar verkar det ofta ganska uthusmässigt, även när det är nytt. I gengäld är det engelska dagrummet ett bra mycket prydligare bostadsrum än det svenska köket. Den enda köksinredning, som finnes i ett sådant rum, är ju kokspisen, och den engelska spisen är oftast en mycket elegant pjäs. Den eldas alltid med kol och dess anordning torde i allmänhet ej vara lämpad efter svenska förhållanden.

Uppvärmning. Hela det engelska uppvärmningssystemet, byggt som det är på eldning med kol i öppna spisar, har i och för sig intet av intresse för oss svenskar, i synnerhet som det är både oekonomiskt och otillfredsställande, men förklarar en del egenheter i byggnadssättet för bostaden. Den öppna spisen ger ju värme, medan den eldas, men ej någon alls, sedan brasan brunnit ut. Därjämte är rummet, även när brasan är tänd, mycket ojämnt uppvärmt.

Med de senaste tidernas svåra kolförhållanden har man emellertid börjat tänka på att göra förbättringar i fråga om uppvärmningen av husen. Man har försökt med gaskaminer, vilka förekomma rätt så ymnigt, och man har börjat rikta uppmärksamheten på frågan om centraluppvärmning, men längre har man knappast kommit. I detta fall erhöll jag den intressanta upplysningen, att man i Swanpool, vars stadsplan förut omnämnts, hade för avsikt att anordna en värmecentral för hela anläggningen. Då staden är av betydande dimensioner och centralen skulle förläggas i periferien, förfrågade jag mig beträffande systemet, men kunde ej erhålla tillfredsställande besked härom. Emellertid var avsikten att först på prov bygga en mindre provisorisk central för endast en mindre del av anläggningen.

Badrum. Badkar skall alltid finnas i de statsunderstödda husen. Detta får, om det är mycket trångt om utrymmet, under vissa omständigheter placeras i diskköket, men anordningen anses mindre tillfredsställande och därför anordnas i de flesta fall ett särskilt badrum. Varmvattnet tages så gott som alltid från en cistern i kokspisen, och det är därför av vikt, att badrummet kommer i närheten av kokspis och diskkök. Badkaren göras relativt små; hälsovårdsministeriets typer voro 1·63 × 0·69 m. och 1·49 × 0·69 m. i plan. Ett litet badkar bjuder ju visserligen ej den trevnad som ett stort, men fyller väl sitt ändamål, är lättare att få plats för och är framför allt väsentligt billigare i bruket. Badrummet förlägges stundom i bottenvåningen, stundom i övre våningen. I allmänhet anses det senare vara fördelaktigare, men utrymmet medgiver endast sällan denna förläggning annat än i hus med »parlour».

I Skottland placeras i regel vattenklosetten i badrummet, i de engelska husen oftast i ett särskilt utrymme. Detta är nästan alltid förlagt i bottenvåningen och så, att ingången vetter mot en öppen förstuga åt gården, dit dörren från diskköket även

leder. Från denna förstuga kommer man även i allmänhet till ett förvaringsrum för kol av c:a 2 kvm. storlek.

Boningsrummen. Sovrummen äro efter svenska förhållanden betraktade mycket små. I en byggnad av klass A anses det största böra vara minst 150 kv.-fot (14 kvm.), men ett enstaka rum får göras så litet som 65 kv.-fot (6 kvm.) och med en luftkub av 520 kbfot (14·7 kbm.). En garderob, av visserligen mycket obetydlig storlek, finnes vanligen i vartdera av de större sovrummen.

Frågan angående rummens storlek är ju i högsta grad beroende av det sätt, varpå de begagnas. I en bostad av det slag, som representeras av de engelska statsunderstödda typerna, där olika rum finnas för olika ändamål, och där framförallt så många sovrum finnas i varje lägenhet, kan helt naturligt rumsstorleken göras mycket mindre än i lägenheter med endast två eller tre rum, vilka samtidigt tjäna till dag- och sovrum.

Ur denna synpunkt måste man även se den minskning i fordringarna på rummens höjd, som vidtagits beträffande de statsunderstödda bostadshusen. Under det att förr, åtminstone i regel, ej mindre höjd än 9 fot (2·75 m.) medgavs i boningsrum, tillåtes nu en höjd av endast 8 fot (2·44 m.). Denna förändring har jag även hört sammanställas med införande av elektriskt ljus i lägenheterna, vilket nu är regel, under det att förr gas var det oftast förekommande lyset.

Jag återgiver nedan en sammanfattning av minimiutrymmena i de två vanligaste typerna av statsunderstödda hus, klass A och klass B. De engelska måtten äro förvandlade till kvadrat- resp. kubikmeter:

	Klass A		Klass B	
	Golvyta	Luftkub	Golvyta	Luftkub
Förmak	—	—	11·2	27·2
Dagrum	16·8	40·8	16·8	40·8
Diskkök	7·4	18·2	7·4	18·2
Skafferi	2·2	—	2·2	—
Sovrum n:r 1	14·0	34·0	14·9	36·2
» » 2	9·3	22·6	11·2	27·2
» » 3	6·0	14·7	10·2	24·9

De ovan angivna måtten äro ej en gång för alla fastslagna, utan modifikationer göras med hänsyn till speciella omständigheter.

Med så många olika utrymmen, som dessa hus innehålla, kunna naturligtvis planerna variera i det oändliga, i synnerhet som byggnadsmaterialet i allmänhet medgiver förskjutningar av väggar utan nämnvärd kostnadsökning. Lättheten att variera planen ökas med frontens utsträckning. Som jag förut påpekat, utgör just denna utsträckning av huset i fasadriktningen en väsentlig skillnad från de gamla husen, vilka voro mycket smala på den leden. När nu husen utsträckas på längden, bliva de naturligtvis i stället mycket smala på andra leden. Jag har vid ett tillfälle antecknat en bredd av endast 4·25 m. utvändigt mått. Engelsmännen äro emellertid ej rädda för detta, värmesynpunkten generar dem ej och spännvidderna för bjälklag och takstolar minskas, vilket med den ringa tillgången på trä är en stor fördel. Däremot vinnes god belysning för rummen, lätthet att arrangera planen och bättre bredd på tomterna. Mellantomter förses vanligen två och två med en gemensam portgång för tillträde till gården, emedan man funnit detta bli ett billigare arrangement än att förse kvarteren med små gemensamma vägar till gårdarna på baksidan.

Kommunikationer och trappor. För en ekonomisk planläggning är av stor betydelse att trappan placeras rätt. Detta betyder oftast, att den förlägges så, att man kommer upp centralt i övre våningen. Härigenom kan trappans övre plan göras litet, men i alla fall entré erhållas till alla sovrummen från detta. Trapporna göras både smala och branta. Tre fot är den vanliga bredden och stegen göras $7^1/_2$ tum höga och 9 tum breda (188 × 225 mm.). Även det nedre planet inskränkes till det minsta möjliga. Trappan utgår i de allra flesta fall från en liten tambur eller förstuga vid huvudingången. Från detta utrymme kommer man alltid till dagrummet och likaså till förmaket, där sådant finnes, samt därjämte någon gång till andra utrymmen. Karakteristiskt för den engelska planläggningen är, att aldrig dörrar från ett rum till ett annat förekomma. Varje rum har alltid en ingång från trapprummet eller tamburen, vilket anses nödvändigt; att sätta in flera dörrar skulle dels fördärva väggytan, dels öka kostnaderna. Undantag härifrån utgör dörren mellan dagrummet och diskköket, vilken är önskvärd på grund av bekvämlighet i matlagningsarbetet, när detta är fördelat på bägge utrymmena. Men även där så är fallet förekommer ibland, att direkt förbindelse ej finnes, utan att man måste passera genom antingen trapprummet eller en köksförstuga. Såvida bostadsrum ej finnas i vindsutrymmet, drages aldrig trappan dit, utan man nöjer sig med att göra det åtkomligt med en lucka. Utrymmet pressas till det minsta möjliga, och konstruktionen medgiver nästan aldrig dess användande till något annat ändamål, vad detta än många vara. Badrummet är ofta ur kommunikationssynpunkt egendomligt förlagt. Sällan ligger det, som förut nämnts, i övre våningen, och det är ej ovanligt, att man för att komma från ett sovrum till badrummet måste passera trappa, dagrum och diskkök, ibland därjämte en förstuga. En del av dessa saker synas egendomliga och komma lätt en svensk att rycka på axlarna, men man kan vara säker om att, när dessa egendomligheter före komma. så finnas goda skäl för dem. Förläggandet av ett badrum på det allra lämpligaste sättet kan förorsaka svåra försämringar av planen i andra hänseenden eller avsevärd fördyring, och då inställer sig synpunkten, att det är bättre att hava ett litet badrum, som ej är så väl beläget, än att ej hava något badrum alls. Att hava den allra bästa kommunikation till badrummet är kanske också, när allt kommer omkring, ej en så värst betydande faktor jämfört med en hel del andra, då det gäller att skapa en god bostad. Att väga alla synpunkter mot varandra och att veta, vilka bekvämligheter man bör avstå ifrån, är just den svåraste konsten i planläggningen, och det är min uppfattning, att vi just häri ha ofantligt mycket att lära av engelsmännens byggnadssätt.

Byggnadsmetoder och byggnadskostnader.

De engelska konstruktionsmetoderna variera naturligtvis väsentligt på olika platser av landet, beroende på lokala material, klimatskillnader och byggnadstradition, men i fråga om de statsunderstödda byggnaderna bliva dessa skillnader ej så särdeles märkbara. Härtill bidrager nog ej endast den förändring i husens typ, som påpressas i samband med statsunderstödet, utan även den tendens för ytterligt gående besparingar, som genomgår hela arbetet med bostadsbyggandet. En person, van vid svenska förhållanden, måste ideligen förvåna sig över, huru ytterligt lätt och klent allt göres, och när han tänkt sig in i, vad de skilda klimatiska förhållandena innebära i detta hänseende, måste han fråga sig, om dessa äro tillräckliga att förklara den stora skillnaden. Säkerligen äro de ej det, utan förhållandet är nog att, även om avdrag göres för de fördelaktigare klimatiska förhållandena, engelska bostadshus byggas mycket mindre solitt än svenska. Trots den kontroll, som utövas över de statsunderstödda byggena även i fråga om konstruktionernas kvalitet, förefaller det mig, som om dessa i ifrågavarande hänseende i stort sett innebära en viss tillbakagång från den närmast föregående tiden. Den »översoliditet», om jag så får kalla det, som myndigheternas

kontroll aldrig kan åstadkomma, men som under alla omständigheter har en viss betydelse, är på väg att försvinna, en tendens, varav vi även i Sverige haft känning under kristiden. Allt utföres så nära minimum som möjligt, och det engelska minimum förefaller, som förut nämnts, för en svensk ibland förvånande lågt. Vad jag haft tillfälle att se är dock uteslutande, huru det för närvarande bygges i England. I vilka fall det är en *sänkning* av förutvarande standard, ett bibehållande av den eller någon gång en förbättring, det är mig i de flesta fall omöjligt att angiva, och det har ju kanske ej heller så stort intresse.

Standardisering anses kunna vara fördelaktig i en hel del fall, såsom för husplaner, för vissa dimensioner å byggnader, t. ex. för spännvidder å tak, för måtten på de viktigaste rummen, trappor, fönster, dörrar och rörledningar. Standardisering av ett antal goda mönster för en del utstyrsel, som kokspisar, öppna spisar, badkar, diskanordningar (sinks) m. m. anses även fördelaktig. Likväl böra ej hela komplex byggas efter standardiserade ritningar.

Att uppgiva fixa *byggnadskostnader* för uppförande av olika sorters hus är ej möjligt, då dessa ständigt variera. Liksom i Sverige har under det sistförflutna året kostnaderna kontinuerligt varit i stigande, såväl för arbete som för material. Av uppgifter i oktober 1919 i »Housing», hälsovårdsministeriets officiella organ för bostadskampanjen, framgår, att den genomsnittliga kostnaden då ställde sig omkring 660 £ för A-hus och omkring 770 £ för B-hus. Några fullt pålitliga siffror för motsvarande kostnader, som de för närvarande ställa sig, har jag ej lyckats få. Räknar man emellertid med en kostnadsökning av 15 %, vilket ej är för högt tilltaget, erhålles ett pris för A-hus av 760 £ och för B-hus av 885 £. Dessa priser äro för färdiga byggnader med alla invändiga ledningar etc. Däremot ingå ej några kostnader för gatuarbeten eller utvändiga ledningar, ej heller för mark. Dessa kostnader uppgåvos i oktober 1919 ställa sig för mark c:a 18 £ per hus, för gator etc. 40—50 £ per hus. En inblick i byggnadskostnadernas fördelning på olika slag av arbeten i småhus av dessa sorter giver nedanstående år 1918 för ett dubbelhus beräknade tabell. Kostnaderna angivas i procent å hela byggnadskostnaden.

Administration, försäkringar etc.	3·25	Beslag etc.	1·75
Schaktning och betongarbeten	5·00	Järnarbeten och spisar	4·18
Dräneringar och utvändiga rör å tomten	1·00	Putsning (invändig)	11·25
Tegelmurning	31·00	Rörledningar (invändiga)[1]	5·75
Skiljeväggar (i övre våningen)	2·25	Vattentunnor	1·00
Taktäckning (flata tegel)	4·50	Målnings- och glasarbeten	2·75
Timmermans- och snickeriarbeten	26·37		Summa 100·00

De ovan angivna priserna för A-hus och B-hus beteckna ett pris pr kubikfot byggnadsvolym av nära 1 s. 5 d., vilket motsvarar ett pris av mellan 47 och 48 kronor pr kubikmeter.

Dessa priser äro ju i förhållande till priserna i Sverige synnerligen låga, och därför inställer sig frågan, på vilka faktorer prisskillnaden beror, och i vad mån skillnaden är möjlig eller lämplig att kompensera genom en anslutning till de engelska byggnadsmetoderna. En stor del av prisskillnaden måste vara en oföränderlig faktor, närmast fallande på svårare klimatiska förhållanden, men även beroende på andra lokala omständigheter, som ej kunna förändras och som influera på materialtillgång och materialutval. En annan faktor är delvis föränderlig, nämligen förhållandet mellan arbets- och materialpris, ty dessa bero till största delen på den allmänna prisnivån i respektive länder, som i sin tur är en följd av dels permanenta faktorer av ovan an-

[1] Husen voro belägna på landsbygden och försedda med torvmullsklosett.

givna beskaffenhet, dels tillfälliga förskjutningar i de ekonomiska förhållandena. Denna faktor kan endast till en mycket liten del påverkas genom direkta åtgärder. Slutligen ingår som en föränderlig faktor de olika fordringarna på kvalitén, den mer eller mindre ekonomiska planläggningen och konstruktionen, den mer eller mindre ekonomiska arbetsorganisationen. Det är väsentligen endast denna faktor, vi kunna påverka genom direkta åtgärder, i varje fall är det den enda, för vars förändrande i detta sammanhang åtgärder kunde föreslås. Det torde vara en ganska utbredd åsikt, att denna faktor är synnerligen betydande, och att sålunda orsaken till våra höga byggnadskostnader och dyra bostäder skulle väsentligen bero på överdrivna pretentioner, mindre ekonomiska byggnads- och arbetsmetoder eller oskäliga profiter. Utan att på något sätt påstå eller tro, att det är bra som det är i dessa hänseenden, är jag fullt övertygad om, att dessa åsikter äro felaktiga. Jag håller för ganska troligt, att svenskarna verkligen slösa mera i sitt bostadsbygge än engelsmännen. Men det är därför ej säkert, att detta slöseri är uteslutande av ondo, ty det finnes i detta fall ett berättigat slöseri, nämligen att göra en del arbeten fullgott, där andra nöja sig med mer eller mindre underhaltigt.

Men det finnas andra ekonomien berörande frågor, som ej äro avfärdade med ett eventuellt konstaterande, att vi spara så mycket vi kunna eller böra, och det är frågan om själva byggnadssystemet. I Sverige framgå vi vid bostadsbyggandet efter två väsentligt olika system med en avgrund till skillnad. Det ena är det vanliga kasernsystemet med en massa lägenheter, vilka hyras ut. Det andra systemet är enfamiljshuset, som måste ägas av invånaren och oftast helt uppföras av honom själv. Till råga på detta äro även ifrågavarande system i fråga om utrymmesanspråk i alla hänseenden varandras motsatser, hyreskasernen med minsta möjliga lägenheter i stora blockkvarter och det egna hemmet med ofta alltför spatiösa utrymmen, nästan alltid helt friliggande med stort slöseri av mark och därför alltför dyrt för att kunna bliva till nytta eller glädje för det stora flertalet av folket. Jag vill ej neka till att försök gjorts på sista tiden att förbättra en del av dessa förhållanden, men de hava ej berört den viktigaste punkten, nämligen att frambringa en bostadsform, som ligger någonstans emellan för dyrt och för dåligt.

Det första villkoret för att något sådant skall kunna åstadkommas är, att man uppgiver tanken på att ställa ägandet av bostaden som villkor för erhållande av en del önskvärda fördelar hos densamma. Den bättre bostaden kan även det förutan betinga ett svåröverkomligt pris, utan att ett betydande engångsutlägg behöver tillkomma som ett ytterligare hinder i uppförsbacken. Och detta är tyvärr ej den enda svårigheten, som ifrågavarande villkor förorsakar. För det egna hemmet finnes ingen medelväg, där är endast det bästa bra nog, men gäller det att hyra, då kan även en liten förbättring mottagas med tacksamhet.

Sammanfattning och slutledningar.

Det är de små förbättringarnas väg, de engelska bostadsreformatorerna gått, och det är genom begränsningen av pretentionerna, som de vunnit sina framgångar. Det är samma väg vi måste gå, både administrativt och tekniskt, om vi skola åstadkomma någon förbättring i bostadsvillkoren för flertalet av folket. Med tanke på detta måste jag anse, att det är ett för stort steg att nu kunna nå dit, där engelsmännen äro i fråga om bostadsstandarden, eller för sangviniskt att ens hoppas på att en övergång nu skall kunna göras till ett modificrat enfamiljshussystem, men steget är i varje fall ofantligt mycket mindre än till det svenska egna hemmet eller enbart dess byggnadssystem. Ty den engelska statsunderstödda bostaden är, även när den är som störst, en betydligt blygsammare företeelse än det svenska egna hemmet. Kanske kunde en modifierad och försvenskad typ av detta bliva en ersättning för de egna hem inom

städernas hank och stör, som nu ofta äro till hinder för städernas utveckling och i varje fall ej äro ägnade till bostäder för någon större del av folket.

Men skall något sådant kunna åstadkommas, då gäller det att särskilt i dessa tider gå fram efter stränga linjer, så att inga idealfordringar i fråga om plan eller utrustning få förstöra arbetets successiva utveckling. Vi måste lära oss engelsmännens politiska förmåga att pruta på det ej absolut nödvändiga och ibland även på detta, om det hjälper saken framåt. Särskilt få vi lära oss att i fall av behov kunna släppa på den konstruktiva och plantekniska standarden för att nå andra fördelar i samma standard eller i ekonomiskt hänseende.

Liksom vi måste släppa på de friliggande egnahemshusen för att fördela deras överflödande markutrymme på ett något större antal mer eller mindre sammanbyggda enfamiljshus, eller möjligen någon annan medeltyp av hus, så måste vi köpa de nytillkomna rummen genom reduktion av den genomsnittliga rumsstorleken, förenklande av väggar och golv, som ej dela lägenheter, minskande av kommunikationsutrymme m. m. I våra nuvarande hyreslägenheter kunna vi ej pressa sådana detaljer, men om vi i stället byggde lättare hustyper med endast några enstaka lägenheter eller allra helst rena enfamiljshus, då skulle många av de nuvarande fordringarna kunna sänkas. Jag avser här ej myndigheters fordringar, utan de hos allmänheten och särskilt hos byggarna själva invanda fordringarna.

De direkta lärdomar, vi i dessa hänseenden kunna draga ur engelsmännens byggnadsmetoder, äro emellertid ej så många; därtill äro förhållandena i fråga om levnadsvanor, klimat och materialtillgång allt för skilda. Jag sammanfattar nedan de slutsatser, jag i detta fall kommit till.

Om rumsantalet i lägenheterna ökas, kunna rummens storlek rätt avsevärt minskas. En lägenhet med flera mindre rum äger fördelar framför en med färre och större.

En så sträng uppdelning i bostads- och sovrum, som förekommer i England, är ej möjlig eller lämplig att införa i Sverige, ty betingelsen för denna är i första hand, att sovrummen ej uppvärmas. Med anledning härav kunna och böra vi ej syfta mot att bygga fullt samma antal rum som engelsmännen.

Det engelska diskköket är en ur hundraårig tradition framvuxen företeelse och torde ej kunna införas i Sverige. Försöktes det, skulle det i flertalet bostäder otvivelaktigt i bruket bliva ett mindre och sämre kök. Delning av det husliga arbetet på två utrymmen är därjämte en stor olägenhet.

I fråga om planläggning och konstruktioner är den engelska bostaden helt byggd och utvecklad för enfamiljshuset och lämnar inga som helst lärdomar för byggande av större hyreshus. För byggande av enfamiljshus däremot finnes mycket att lära, särskilt i fråga om planläggning.

Utrymmena göras i dessa hus mycket mindre än i Sverige. Spännvidderna böra minskas och 2·4 meters höjd i rummen bliva normalmått. Dörrar mellan rummen kunna stundom uteslutas, varigenom de mindre rummen bliva mera användbara. Trappor, som gå endast till små sovrum, kunna göras smalare och brantare; de lämpa sig i de engelska husen väl till standardarbeten.

Sammanbyggandet av enfamiljshusen till större eller mindre komplex gör markåtgången mindre och minskar framför allt gatulängderna i mycket stor utsträckning. Ett allt för stort inskränkande av frontbredden till fyra à fem meter, som i de gamla engelska enfamiljshusen, gör gårdarna allt för smala för att bjuda någon trevnad och försvårar husens planläggning; därjämte förorsakas genom husens större djup stora onyttiga vindsutrymmen, vilkas utnyttjande vållar ytterligare kostnader. Sju till nio meter är en god frontlängd å tomterna. Mellanrummet mellan de skilda komplexen torde vid träbyggnader behöva ökas något över de engelska måtten, men borde på grund av den ringa byggnadstätheten utan fara kunna göras mindre, än vad som nu fordras. Genom ekonomisk planläggning, på sätt ovan beskrivits, torde gatukostnaderna per eldstad kunna nedbringas till åtminstone omedelbar närhet av vad som här i landet är normalt för sammanbyggda trevåningshus.

Att avstå från källare under husen torde endast i ringa utsträckning vara lönande i Sverige. Till väggar och tak måste helt andra konstruktioner än de engelska också väljas. Tegelväggar med luftmellanrum och även andra väggar efter engelsk konstruktion äro genomgående för klena för vårt klimat. Härvid hava vi ej endast att räkna med den lägre yttre temperaturen, utan även med den högre inre temperaturen i våra på ett helt annat sätt uppvärmda rum. Samma förhållanden inverka på takkonstruktionen. Engelsmännen hava sovrummen i övre våningarna skilda från vindsutrymmet endast genom ett lager puts på tunna plattor eller rent av på läkt och vindsutrymmet täckt med enbart ett lag skiffer på läkt e. d. Klenare dimensioner i golv mellan våningarna och enklare utförande av dessa, när det gäller enfamiljshus, torde vara det enda, som mera direkt kunde efterliknas i Sverige.

I England brukliga anordningar för avlopp och diskning borde införas. Kostnaderna härför böra kunna nedbringas genom standardiserade planer av husen och uppgörande av fullständiga ritningar för rörarbetet för de olika typerna.

Anm. Förutom ovanstående innehåller den till socialstyrelsen ingivna reseberättelsen även en redogörelse för den engelska bostadsfrågans allmänna läge och åtgärder för dess lösande. Då hithörande spörsmål förut upprepade gånger behandlats i socialattachéns i London i Soc. Medd. återgivna rapporter (årg. 1919, sid. 802, årg. 1920, sid. 174, 421, 518 och 934), har denna del här icke i tryck återgivits. Likaså hava av utrymmeshänsyn måst uteslutas vissa delar av huvudsakligt tekniskt intresse.

Författningar rörande sociala frågor.

I Svensk Författningssamling hava under tiden 24 november—20 december 1920 publicerats följande författningar rörande sociala frågor.

N:r		Daterad
734.	K. kung. ang. upphävande av kung. d. 2 aug. 1919 (n:r 536) ang. ersättning för understöd åt arbetslös tobakspersonal	19 nov.
738.	K. kung. ang. upphävande av förord. d. 28 juni 1918 (n:r 57) ang. lokala myndigheter för livsmedelsregleringen	26 »
764.	Lag om ändrad lydelse av 4 § i lagen d. 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring (n:r 120)	19 »
765.	K. förordning om byggnadsskatt	19 »
798.	K. skrivelse angående reglemente för Norrbottens läns rättshjälpsanstalt	26 »
799.	K. resolution om fastställelse av grundstadgar för Institutet för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning	3 dec.
801.	K. kung. ang. understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar	3 »
813.	K. reglemente för statens skola för utbildning av distriktssköterskor	10 »
814.	K. kung. ang. stipendier åt elever vid statens skola för utbildning av distriktssköterskor	10 »

Kortare meddelanden.

— Allmänna sociala frågor. —

Sverige och den internationella socialpolitiken. Två av Kungl. Maj:t tillsatta delegationer hava i december 1920 upplösts, nämligen delegationen för Sverige av den permanenta nordiska socialpolitiska kommissionen samt delegationen för Sverige av den nordiska kommissionen för undersökning av möjligheterna för ett gemensamt uppträdande utåt från de nordiska ländernas sida på det socialpolitiska området. I stället för dessa delegationer har Kungl. Maj:t tillsatt en ny delegation med uppgift att i samverkan med vederbörande ämbetsmyndigheter bevaka Sveriges intressen med avseende på det internationella socialpolitiska samarbetet och därvid särskilt förbereda Sveriges deltagande i den internationella arbetsorganisationens konferenser ävensom verka för ett gemensamt uppträdande utåt från de nordiska ländernas sida på det socialpolitiska området. Därjämte skall delegationen övertaga de arbetsuppgifter, som tidigare överlämnats till de nu upplösta delegationerna, men icke av dem kunnat slutföras. I den nya delegationen, som antagit namnet Sveriges socialpolitiska delegation, har förordnats till ordförande t. f. generaldirektören i socialstyrelsen E. G. Huss samt till ledamöter direktören J. S. Edström, kanslirådet i socialdepartementet R. G. H. von Koch, ledamoten av andra kammaren H. Lindqvist, byråchefen i socialstyrelsen J. A. E. Mollin, landsorganisationens ordförande A. Thorberg samt ordföranden i svenska arbetsgivareföreningen A. H. von Sydow. Till suppleanter hava förordnats för ordföranden, advokaten J. E. Löfgren, för ledamöterna, disponenten O. H. Almström, ledamoten av försäkringsrådet O. Carlsson, yrkesinspektrisen Kerstin Hesselgren, ledamoten av arbetsrådet K. W. Holmström, bankdirektören C. G. Lagercrantz och f. d. bruksdisponenten B. E. Wijkander. Till sekreterare har antagits byråchefen O. E. F. Järte.

— Arbetarskydd. —

Internationella årsberättelser för yrkesinspektionen. Enligt ett av styrelsen för internationella arbetsbyrån vid sammanträde den 5 oktober 1920 fattat beslut skall genom byråns försorg årligen utgivas en redogörelse för yrkesinspektionens verksamhet i samtliga stater, som äro anslutna till internationella arbetsorganisationen. I anledning härav har byråns direktör i skrivelse den 1 november 1920 erinrat regeringarna i berörda stater om önskvärdheten av att bland de officiella publikationer, som enligt föregående beslut regelbundet skola tillställas arbetsbyrån, upptagas även yrkesinspektionens årsberättelser, ävensom anhållit, att till arbetsbyrån måtte meddelas, vid vilken tid av året nämnda årsberättelser kunna beräknas föreligga i tryck. På grundval härav skall tidpunkten för den internationella berättelsens utarbetande sedermera bestämmas så, att i denna berättelse måtte kunna införas de senaste möjliga data från olika länder.

(Bulletin of the International Labour Office.)

— Arbetslöner. —

Arbetslönerna i Danmark under andra kvartalet 1920. Enligt den av statistiska departementet på grundval av arbetsgivareföreningens uppgifter utarbetade statistiken hava arbetarnas genomsnittliga timförtjänster från 1914 till andra kvartalet 1920 ökats, som följande tablå utvisar:

Öre per timme	Köpenhamn			Övriga orter			Hela landet		
	1914	1920	1920	1914	1920	1920	1914	1920	1920
Manliga arbetare:		1 kv.	2 kv.		1 kv.	2 kv.		1 kv.	2 kv.
Yrkesarbetare	67·1	236	247	54·8	191	197	61·3	214	223
Icke yrkesarbetare . . .	47·5	190	202	40·8	158	171	45·5	171	183
Tillsammans	61·0	218	229	48·2	175	184	55·0	196	205
Kvinnliga arbetare	32·3	114	123	25·7	104	111	29·6	111	119
Samtliga arbetare	**54·4**	**193**	**204**	**44·9**	**166**	**174**	**50·2**	**180**	**189**

Ökningen från första till andra kvartalet 1920 är i huvudsak beroende på den allmänna löneuppgörelse, som träffades mellan huvudorganisationerna den 5 april och var avsedd att äga tillämpning intill augusti månad samma år. För grovarbetarförbundets vidkommande genomfördes emellertid redan den 28 maj en ny uppgörelse, enligt vilken arbetarna omedelbart kommo i åtnjutande av ett förskott å den löneförhöjning, som augustiregleringen redan då kunde beräknas komma att medföra. Detta är orsaken till att grovarbetarnas timförtjänster i förestående statistik utvisa en större ökning än yrkesarbetarnas, ett förhållande, som torde komma att ändras under tredje kvartalet, då augustiregleringen träder i kraft för samtliga arbetargrupper.

(Statistiske Efterretninger.)

Arbetslöner och levnadskostnader i New York 1914—1920. Under det Förenta staternas officiella lönestatistik, såsom framgår av i denna tidskrift förut lämnat referat (årg. 1920, sid. 524), övervägande grundar sig icke på beräkningar av arbetarnas faktiska genomsnittsinkomster under vissa tidsperioder, utan på från olika orter inhämtade uppgifter om vid viss tidpunkt gällande arbetslöner, har staten New York på detta område sin speciella statistik, åstadkommen efter likartad metod, som ligger till grund för socialstyrelsens motsvarande undersökningar. Sålunda inhämtas för varje månad från olika arbetsgivare uppgifter angående dels medelantalet arbetare, dels totalbeloppet under en vecka utbetalad avlöning, och beräknas på grund av dessa uppgifter genomsnittliga veckoinkomsten inom olika industrier. Ingen åtskillnad göres mellan manliga och kvinnliga, vuxna och minderåriga arbetare, men med hänsyn till materialets stora omfattning — c:a 600 000 arbetare eller 1/3 av hela antalet inom statens industri anställda — anses de erhållna siffrorna dock giva en god bild av lönenivåns förändringar från den ena månaden till den andra. Den första månad, för vilken statistik föreligger, är juni 1914, vilken månad också tagits till utgångspunkt för beräknande av den relativa lönestegringen. Nedanstående sammanställning anger huvudsiffrorna för sagda månad jämte motsvarande tidpunkter de följande åren intill 1920, då lönenivån nådde sitt hittillsvarande maximum, samt därjämte för juli—oktober 1920, då ett avbrott i lönestegringen framträdde, som synes stå i samband med en begynnande minskning av levnadskostnaderna:

Genomsnittlig arbetsinkomst:	Juni 1914	Juni 1915	Juni 1916	Juni 1917	Juni 1918	Juni 1919	Juni 1920	Juli 1920	Aug. 1920	Sept. 1920	Okt. 1920
Dollar per vecka	12·70	12·81	14·41	16·20	20·44	22·51	28·77	28·49	28·71	28·73	28·93
Indextal . . . *100*		101	113	128	161	177	227	224	226	226	228
Levnadskostnadsindex *100*		101	113	154	164	186	221	221	209	205	—

Som av tablån framgår, höllo sig löneinkomsterna intill mitten av 1916 ungefär i jämnhöjd med levnadskostnadsnivån. Den därefter inträdande starka prisstegringen medförde emellertid en sänkning av arbetslönernas realvärde, som fullt kompenserades först på hösten 1919, då indextalet för lönestegringen steg förbi levnadskostnadssiffran, ett förhållande, vari de senaste månaderna ej heller medfört någon ändring.

(Labor Market Bulletin.)

— Arbetsmarknad och arbetslöshet. —

Arbetsmarknaden i England under oktober 1920. Den försämring av arbetstillgången, som kunde påvisas redan i september, blev under oktober ännu mera framträdande. Under senare hälften av månaden gjorde sig till följd av den stora kolgruvestrejken en kännbar bränslebrist gällande inom hela industrien och åtskilliga av de viktigare näringsgrenarna hade vid månadens slut mycket svårt att ge sina arbetare sysselsättning. Antalet arbetslösa inom fackorganisationerna undergick också under månaden en betydande ökning, från 2·2 till 5·3 %, och antalet understödsberättigade arbetslösa växte från 274 000 till c:a 500 000. Därtill kom, att ett stort antal arbetare hade fått arbetstiden förkortad.

Antalet vid månadens början pågående arbetsinställelser utgjorde 93 och antalet under oktober påbörjade 71, bland vilka såsom den mest betydande är att nämna den 1·1 miljon arbetare omfattande kolgruvestrejken, som tog sin början den 18 oktober. Hela antalet av konflikterna berörda arbetare utgjorde 1·2 miljon, mot 104 000 föregående månad och 630 000 i oktober 1919 (då bl. a. en omfattande konflikt vid järnvägarna ägde rum).

Den sedvanliga statistiken över antalet vid arbetsförmedlingsanstalterna anmälda arbetssökande under månadens sista vecka har på grund av kolgruvestrejken uteblivit.

(Labour Gazette.)

Arbetsmarknaden i Tyskland under oktober 1920. Den oklarhet och osäkerhet, som kännetecknade läget under september, synes hava gjort sig gällande även följande månad. Om den föregående krisens verkningar på vissa områden började bli mindre kännbara, motvägdes detta å andra sidan av den minskade arbetstillgång, som den kalla årstidens inträde alltid medför. Inom många näringsgrenar, särskilt metallindustrien, utövade kolbristen dessutom alltjämt ett deprimerande inflytande.

Antalet försäkringspliktiga i sjukkassorna, som förut företett en månad för månad fortgående minskning — i september dock blott 0·06 % — visade under oktober åter någon ökning, med 0·5 %. Fackförbundens arbetslöshetsstatistik antydde också en något förbättrad arbetstillgång; relativa antalet arbetslösa utgjorde 4·1 %, mot 4·5 % föregående månad. Understödsverksamheten för arbetslösa undergick en motsvarande inskränkning; antalet understödstagare minskades under månaden med 8·6 %.

Vid arbetsförmedlingsanstalterna hade relativa antalet arbetssökande av båda könen även ledes minskats mot föregående månad. På 100 lediga platser kommo för männen 199 arbetssökande, mot 217 i september, för kvinnorna resp. 126 och 128. (Reichsarbeitsblatt.)

— Arbetstid. —

Undersökning om arbetstiden i Norge. På anmodan av kommittén för revision av yrkesinspektionslagstiftningen igångsatte socialdepartementet år 1918 en undersökning angående arbetstidens längd år 1916 inom byggnadsverksamheten, för lager- och transportarbetare samt vid småföretag (med mindre än 5 arbetare) inom jord- och stenindustrien. Det närmaste syftet med undersökningen var att anskaffa material för bedömandet av frågan om utvidgning av giltighetsområdet för 1915 års arbetarskyddslag, vilken begränsade arbetstiden till 54 timmar per vecka vid under densamma hörande företag.[1] Ehuru arbetstidsförhållandena i Norge sedermera genom 1919 års 8-timmarslag undergått en radikal omgestaltning, torde en kortfattad redogörelse för huvudresultaten i departementets publicerade undersökning vara av intresse, helst den avser fack, vilka erbjuda särskilda svårigheter vid mera allmänna socialstatistiska specialundersökningar och därför vid dylika ofta ej medtages.

För att undgå vidlyftiga utredningsarbeten lät sig departementet för sin undersökning nöja med det primärmaterial, som fanns tillgängligt hos den norska riksförsäkringsanstalten. Undersökningen begränsades vidare till att omfatta endast sådana företag, som varit igång hela eller större delen av året. Sålunda erhöllos uppgifter om veckoarbetstidens längd från c:a 3 000 företag, tillhörande de nämnda näringsgrupperna. Materialet lämnade emellertid ingen upplysning om arbetarantalet vid de särskilda företagen. I stället har socialdepartementet använt sig av riksförsäkringsanstaltens uppgifter om det sammanlagda antalet utgjorda arbetsveckor vid de särskilda företagen. Då ju endast sådana företag, vilka varit i gång hela eller större delen av året, medräknats, torde i själva verket dessa jämförelsetal även giva en någorlunda riktig bild av arbetarantalets fördelning på resp. företag.

[1] Soc. Medd. årg. 1916, sid. 59.

Vissa huvudresultat av undersökningen sammanfattas i nedanstående tablå:

	Hela antalet utgjorda arbetsveckor	Därav (i %) arbetsveckor med en längd av: högst 48 timmar	48½—54 timmar	54½—57 timmar	57½—59½ timmar	60 timmar och däröver
Byggnadsverksamhet	551 700	1·2	20·4	66·9	5·6	5·9
Transportverksamhet	160 120	5·5	28·1	33·9	8·9	28·6
Arbete å varulager	426 710	9·6	31·9	25·6	4·0	28·9
Jord- och stenindustri	35 200	4·7	21·2	52·9	11·5	9·7

Man finner, att vid de till byggnadsverksamheten samt jord- och stenindustrien hörande företagen en veckoarbetstid på 54 ½ à 57 timmar varit mest i bruk. Vad transport- och lagerarbetarna beträffar, har däremot arbetstidens längd varit mycket växlande; bortåt 30 % av antalet utgjorda arbetsveckor hava här haft en längd av 60 timmar eller mera.

En jämförelse med motsvarande svenska förhållanden, i den mån dessa komma till synes i arbetstidskommitténs i detta häfte refererade utredning av arbetstidens längd år 1917 — alltså vid ungefär samma tidpunkt, som den norska undersökningen avser — ger vid handen, att arbetarnas fördelning efter veckoarbetstidens längd inom svensk byggnadsindustri varit i det allra närmaste densamma som de utgjorda arbetsveckornas motsvarande gruppering inom den norska. Jord- och stenindustriens mindre företag (i den svenska undersökningen är gränsen satt vid 10 arbetare) tyckas däremot hava företett väsentligt mera heterogena arbetstidsförhållanden i Sverige än i Norge.

— Föreningsväsen. —

Fackföreningsrörelsen i Tyskland år 1919. I sista häftet av Soc. Medd. för år 1915 (sid. 1367) lämnades på grundval av uppgifter i »Korrespondenzblatt» en översikt av de fria (socialdemokratiska) fackorganisationernas utveckling från tiden för socialistlagarnas upphävande (1890) till världskrigets utbrott (1914). Hur krigsåren och den därpå följande revolutionstiden inverkat på rörelsens utveckling framgår av efterföljande ur samma källa hämtade statistik:

År	Antal förbund	Antal medlemmar	Därav kvinnor	Inkomster Milj. Mk.	Utgifter Milj. Mk.
1911	58	2 339 785	191 382	72·1	60·0
1912	50	2 553 162	222 809	80·4	61·2
1913	49	2 573 718	230 347	82·2	75·0
1914	48	2 075 759	210 314	71·0	79·7
1915	48	1 159 497	177 535	41·6	35·0
1916	48	966 705	185 810	34·1	30·2
1917	49	1 106 657	268 614	39·3	28·6
1918	50	1 664 991	422 957	59·8	41·7
1919	52	5 479 073	1 192 767	247·3	201·4

Skillnaden mellan ovan angivna siffror och förut publicerade uppgifter för åren 1911—1914 är beroende därpå, att i statistiken nu även medtagits hembiträdes- och lantarbetarförbunden, för vilka organisationer några uppgifter förut icke framlagts av hänsyn till inom dessa arbetsområden gällande koalitionsförbud.

För de icke socialdemokratiska arbetarorganisationerna har revolutionen och fredsslutet lika väl som för de »fria» föreningarna medfört en starkt ökad medlemsanslutning. De kristliga fackföreningarna, som enligt i Soc. Medd. förut återgivna uppgifter (årg. 1918, sid. 1218), år 1915 gått ner till en medlemssiffra av 61 086, voro sålunda 1919 uppe vid 858 283 medlemmar och de s. k. tyska (liberala) föreningarna hade från ett minimum av 57 766 medlemmar år 1916 ökats till 189 831 år 1919.

(Korrespondenzblatt.)

— Levnadskostnader. —

Levnadskostnadernas stegring i Nederländerna.[1] I »Maandschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek» meddelas resultaten av beräkningar rörande levnadskostnadernas stegring för en arbetarfamilj i Amsterdam, utförda av denna stads statistiska kontor. Undersökningarna, som avse samtliga i en hushållsbudget ingående utgiftsposter med undantag av skatter, verkställas numera kvartalsvis. Tidigare har jämväl skatteposten medräknats, men från och med marsundersökningen innevarande år har denna post uteslutits, varvid omräkning av förut publicerade stegringssiffror verkställts.

Vid beräknandet av prisstegringen tillämpas två olika metoder, av vilka den ena i viss mån skiljer sig från alla andra i övriga länder använda beräkningssätt. Som primärmaterial har man nämligen ett visst antal hushållsböcker (för senaste undersökningen, avseende juni månad, 32 stycken), vilka förts under en fyraveckorsperiod. Sedan man med ledning av dessa funnit de verkliga utgifterna per vecka och konsumtionsenhet inom ett arbetarhushåll, beräknar man, vad denna förbrukning skulle kosta enligt de under år 1910—1911 gällande priserna. Genom att sätta utgiftssummorna vid de båda undersökningstillfällena i relation till varandra erhålles den procentiska prisstegringen. Då emellertid det på detta sätt vunna resultatet ej klargör, huru stor kostnadsstegringen skulle bliva, om det varit möjligt att under kristiden uppehålla samma levnadssätt som före kriget, tillämpas jämsides med den ovan angivna en annan metod, varvid man såsom i Sverige räknar med oförändrad standard, d. v. s. utgår från konsumtionen före krigsutbrottet och beräknar kostnaden för denna förbrukning enligt de priser, som gälla vid resp. undersökningstillfällen.

Resultaten enligt båda beräkningssätten för såväl livsmedel som samtliga levnadskostnader framgå av följande sammanställning, utvisande prisstegringen (i %) sedan 1910—11 under förutsättning av:

A. samma förbrukning 1910—11 som vid resp. undersökningstillfällen;
B. samma förbrukning som 1910—11.

Undersökningsperiod	Levnadskostnader		Livsmedelskostnader	
	A	B	A	B
1917: febr.—mars	28·0	32·3	34·9	36·9
augusti	37·6	41·8	—	—
1918: febr.—mars	45·7	65·0	45·5	60·8
aug.—sept.	65·9	83·0	64·8	85·1
nov.—dec.	61·5	77·0	65·1	81·2
1919: mars	66·4	83·8	73·3	89·4
juni	80·4	94·8	89·3	103·9
september	83·2	98·1	90·2	100·9
december	100·1	104·8	111·5	114·9
1920: mars	113·8	113·7	116·1	116·9
juni	114·6	116·8	122·6	124·9

Tabellen visar, att stegringen beträffande såväl livsmedel som samtliga levnadskostnader genomgående varit större, då man räknar med 1910—11 års budget som basis, detta beroende på att arbetarklassen inskränkt förbrukningen av särskilt de varuslag, som stigit mest i pris. Emellertid har från och med slutet av år 1919 skillnaden mellan de verkliga och de på grundval av levnadsstandarden före kriget beräknade utgifterna minskats ganska väsentligt, och vid marsundersökningen föreligger strängt taget ingen skillnad.

Stegringen för de olika i hushållsbudgeten ingående posterna är tämligen växlande. Utgår man från samma förbrukning 1910—11 som vid senaste undersökningstillfället, juni 1920, utgjorde sålunda stegringen för livsmedel 122·6 %, bostad 14 %, bränsle och lyse 141 %, beklädnad 213 % samt övriga utgifter 108 %.

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1919, sid. 363 och 592.

— Sjukförsäkring. —

Den obligatoriska sjukförsäkringens landvinningar. Enligt vad internationella arbetsbyrån i sin pressöversikt framhållit, hava i nästan alla länder, där obligatorisk sjukförsäkring ännu icke genomförts, under senaste år framträtt starka strävanden att få till stånd en sådan försäkring i stället för den hittillsvarande frivilliga sjukkasserörelsen. Förutom i vårt eget land står denna fråga sålunda på dagordningen i Italien, Schweiz, Frankrike och Belgien. I Italien föreligger redan ett utarbetat lagförslag, avgivet i januari 1920 av en för ändamålet tillsatt kommitté. I Belgien är frågan sedan 1919 föremål för kommitténutredning, medan i Schweiz och Frankrike lagar äro under utarbetande inom vederbörande regeringsdepartement.

Vad försäkringens organisation beträffar, bygger det italienska förslaget på att förvaltningen fortfarande skall handhavas av redan befintliga sjukkassor och samma system kommer antagligen att tillämpas i Schweiz och Frankrike. I Schweiz hava sjukkassorna under förutsättning, att så blir fallet, också förklarat sig beredda att understödja den obligatoriska försäkringens genomförande. I samma riktning uttalade sig den franska sjukkassekongress, som hölls i Angers i slutet av oktober 1920, sedan arbetsministern Jourdain under den föregående överläggningen förklarat, at inga farhågor behövde hysas för inskränkning av kassornas rätt att själva bestämma över användningen av sina fonder och intagande av nya medlemmar. I Belgien har generalsekreteraren för de socialistiska sjukkassorna, Jouniaux, utarbetat ett förslag till samarbete mellan sjukkassor och fackföreningar för socialförsäkringens handhavande, vilket förslag nyligen godkänts av fackförbundens centralkommission och belgiska arbetarpartiet.

Förslag till utvidgning av sjukförsäkringen i Österrike. I april månad 1920 har den österrikiska riksregeringen framlagt ett förslag till viktiga förändringar av sjukförsäkringslagen Därest detta förslag blir antaget och upphöjt till lag, kommer försäkringsplikten att utvidgas til att omfatta i stort sett alla mot lön anställda arbetstagare samt dessutom även vissa kategorier endast till hälften självständiga näringsidkare. Försäkringspliktiga bliva sålunda bl. a. lant- och skogsarbetare, tjänare i hemmen samt personer, som innehava offentliga befattningar; vad statens tjänstemän beträffar, förutsättas dessa fortfarande skola stå utanför den allmänna sjukförsäkringen, men få sina förhållanden reglerade genom särskild lag. Av försäkringsplikten komma likaledes att omfattas alla s. k. hemarbetare ävensom sådana personer, som yrkesmässigt hava sysselsättning hos flera olika arbetsgivare, såsom privatlärare, hemsömmerskor, hjälphustrur o. d.

Förslagets ojämförligt största betydelse ligger däruti, att det avser ett inrymmande under försäkringstvånget av de yrkesgrupper, som tillhöra lant- och skogsarbetet. I nu gällande sjukförsäkringslag förutsättes visserligen, att försäkringen för lant- och skogsarbetare skall regleras genom lagstiftning i varje särskilt kronland, dock har ingenstädes detta hittills ägt rum. Ifrågavarande stora grupper av osjälvständiga lönarbetare hava sålunda varit i avsaknad av de förmåner, som en sjukförsäkring medför. Nödvändigheten av särskilda bestämmelser i fråga om lant- och skogsarbetarnas sjukförsäkring har från arbetares såväl som från arbetsgivares sida upprepade gånger framhållits under påpekande av de båda nämnda näringsgruppernas särställning, speciellt i organisationshänseende. Till följd härav är det också, som förslaget i fråga om dessa arbetargrupper inslagit på en särskild väg. De särskilda bestämmelserna, som dock icke avse försäkringsprestationerna, innebära bland annat, att såsom organ för försäkringen skola fungera ett nytt slag av sjukkassor, s. k. jordbrukskassor.

Det föreliggande förslaget upptager i samband med sjukförsäkringen för lant- och skogsarbetare, åtminstone i viss mån, jämväl frågan om familjeförsäkring. Försäkrades barn, i ålder ej överstigande 14 år, som bo i hemmet och som ej själva äro försäkringspliktiga, skola nämligen kunna beredas fri läkarvård, bekostad av jordbrukskassan. Vårdas barnet å sjukvårdsanstalt, skall sjukkassan jämväl vara pliktig att under en tid av högst fyra veckor ersätta anstalten för vård och förplägnad, därvid kostnaderna beräknas efter den lägsta understödsklassen.

Förslaget blev icke slutbehandlat i nationalförsamlingen, innan densamma på hösten 1920 upplöstes i och för nyval, och det torde därför komma att dröja ännu någon tid, innan den nya lagen kan väntas föreligga. Däremot genomfördes genom av nationalförsamlingen i juli 1920 fattade

beslut tvenne för sjukförsäkringens utveckling betydelsefulla partiella reformer, nämligen dels höjning av avgifts- och understödsbelopp till en penningvärdets fall motsvarande nivå, dels den förut berörda speciella regleringen av statstjänstemännens sjukförsäkring.

— Strejker, lockouter m. m. —

Den norska medlingsinstitutionens verksamhet år 1919.[1] Under medlingsinstitutionens fjärde verksamhetsår — 1919 — handlades enligt 1915 års lag av medlingsmännen tillhopa 154 konflikter, mot 122 år 1918, 73 år 1917 och 39 år 1916. Av konflikterna kommo 37 på riksmedlingsmannen. Förbud mot arbetsinställelse utfärdades av riksmedlingsmannen vid 15 arbetstvister. Inalles voro 50 av de redovisade arbetstvisterna förbundna med arbetsinställelse, däribland 5 tvister, där förbud häremot utfärdats.

Antalet av de redovisade arbetstvisterna berörda arbetsgivare utgjorde 3 349 och antalet arbetare 106 022.

(Sociale Meddelelser.)

— Ålderdoms- och invaliditetsförsäkring. —

Förslag till lag om invaliditets- och ålderdomsförsäkring i Österrike. Frågan om införande av invaliditets- och ålderdomsförsäkring för arbetare, som vid krigsutbrottet 1914 efter långa förarbeten nalkades sin lösning, men genom de därpå följande händelserna sköts å sido, har nu åter av regeringen tagits under omprövning. Enligt vad statssekreteraren för sociala ärenden låtit komma till offentligheten, bygger det under utarbetande varande lagprojektet i huvudsak på 1908 års lagförslag, för vilket en utförlig redogörelse på sin tid lämnades i denna tidskrift (årg. 1909, sid. 240). Bland de modifikationer, som med hänsyn till de ändrade tidsförhållandena måst vidtagas, gäller den viktigaste avgifternas och pensionernas storlek, som på grund av penningvärdets fall måst mångdubblas. Medan det äldre förslaget upptog endast sex inkomstklasser, inom vilka avgifterna växlade mellan 0·12 och 0·72 öst. kronor per vecka, upptager det nya utkastet femton klasser, inom vilka veckoavgifterna i öst. kronor skola utgöra som följer:

Klass	Inkomst per dag	Avgift per v.	Klass	Inkomst per dag	Avgift per v.	Klass	Inkomst per dag	Avgift per v.
I	högst 3	0·90	VI . . .	10—12	3·96	XI . . .	24—28	9·36
II	3—4	1·26	VII . . .	12—14	4·68	XII . . .	28—32	10·80
III	4—6	1·80	VIII . . .	14—16	5·40	XIII . . .	32—40	12·96
IV	6—8	2·52	IX . . .	16—20	6·48	XIV . . .	40—50	16·20
V	8—10	3·24	X . . .	20—24	7·92	XV . . .	över 50	18·00

Klassindelningen är densamma, som enligt en i juli 1920 antagen lag tillämpas för sjukförsäkringen (se ovan). Till grund för tariffen ligger den beräkningen, att avgifterna skola motsvara 6 % av genomsnittliga arbetsinkomsten inom respektive klasser. Enligt 1908 års förslag var motsvarande relationstal lägst 2, högst 3·7 %, vadan alltså det nya projektet även frånsett det förändrade penningvärdet innebär en avsevärt ökad belastning av försäkringsbärarna.

(Arbeiterschutz.)

[1] Soc. Medd. årg. 1917, s. 1485; årg. 1918, s. 1104; årg. 1920, s. 660.

Yrkesinspektionens verksamhet

under *tredje kvartalet* år 1920.

Tab. 1. Sammandrag av yrkesinspektörernas rapporter för juli—september 1920.

	Yrkesinspektören i distriktet									Sprängämnesinspektören	Yrkesinspektrisen	Summa
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX			
Inspekterade arbetsställen	122	162	86	110	295	241	60	108	56	10	164	**1 414**
Sammanlagt arbetarantal	5 000	5 887	4 163	3 060	5 376	3 602	3 304	7 473	5 531	379	11 847	**55 622**
Sammanlagt kraftbelopp (eff. hkr.)	8 732	17 385	11 953	8 100	10 376	33 486	10 738	28 806	17 549	608	—	**147 733**
Inspektions- och resedagar: för yrkesinspektören . .	67	47	33	43	67	39	32	40	53	28	36	**485**
» assistenter	38	40	8	20	81	72	15	26	11	—	47	**358**
Arbetsställen, till vilka lämnats skriftliga meddelanden (med anledning av inspektion)	33	73	55	41	115	130	19	60	46	22	64	**658**
Inkomna protokoll över besiktning av ångpannor: större besiktning . . .	16	47	16	24	36	41	20	24	31	—	—	**255**
mindre » . . .	75	104	42	66	84	133	43	73	93	—	—	**713**
Inkomna protokoll över besiktning av kokare eller andra kärl under tryck: större besiktning . . .	2	—	—	1	—	2	2	—	—	—	—	**7**
mindre » . . .	—	23	—	1	—	48	2	—	—	—	—	**74**
Inkomna intyg över besiktning och avprovning av hissar eller kranar .	56	4	2	36	98	154	95	1	5	—	—	**451**
Inkomna anmälningar om olycksfall i arbete . .	879	1 100	650	677	1 334	1 515	1 146	1 220	1 093	5	—	**9 619**
därav med dödlig utgång	4	4	10	5	17	12	10	7	14	—	—	**83**
Framställning till Konungens befallningshavande om tillämpning av 38 eller 39 § lagen om arbetarskydd	—	1	—	6	7	7	1	6	—	—	—	**28**
Anmälningar till åtal . .	—	1	—	2	4	26	—	2	9	—	—	**44**
Lämnade eftergifter . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Tab. 2. Sammandrag av underinspektörernas rapporter för juli—sept. 1920.

	Yrkesinspektionsdistrikt									Summa
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
Jordbruk:										
Inspekterade arbetsställen	133	287	153	132	426	215	284	53	16	**1 699**
Använda eff. hästkrafter	2 425	6 825	2 765	2 590	6 442	2 631	3 061	511	315	**27 565**
Hantverk:										
Inspekterade arbetsställen	53	11	4	9	91	94	56	42	2	**362**
Sysselsatta arbetare	150	36	16	31	209	193	108	94	5	**842**
Använda eff. hästkrafter	139	40	11	24	166	313	240	111	4	**1 048**
Övrig verksamhet:										
Inspekterade arbetsställen	99	40	173	151	125	266	167	187	60	**1 268**
Sysselsatta arbetare	944	232	486	514	600	1 257	385	703	396	**5 517**
Använda eff. hästkrafter	311	289	1 590	2 720	1 676	2 162	5 420	2 920	702	**17 790**
Hela antalet:										
Inspekterade arbetsställen	**285**	**338**	**330**	**292**	**642**	**575**	**507**	**282**	**78**	**3 329**
Sysselsatta arbetare [1]	**1 094**	**268**	**502**	**545**	**809**	**1 450**	**493**	**797**	**401**	**6 359**
Använda eff. hästkrafter	**2 875**	**7 154**	**4 366**	**5 334**	**8 284**	**5 106**	**8 721**	**3 542**	**1 021**	**46 403**
Förrättnings- och resedagar	107	129	88	79	147	165	150	88	61	**994**
Lämnade skriftliga meddelanden	57	15	25	20	44	26	33	8	—	**228**
Inkomna protokoll över besiktning av ångpannor:										
större besiktning	10	70	101	58	94	28	14	23	4	**402**
mindre »	7	25	82	83	256	107	22	39	11	**632**

Tab. 3. Sammandrag av bergmästarnes rapporter för juli—sept. 1920.

	Bergmästardistrikt						Summa
	norra	Gävle-Dala	östra	mellersta	västra	södra	
Inspekterade arbetsställen	—	12	13	4	80	18	**127**
Sammanlagt arbetarantal	—	45	521	190	1 102	1 161	**3 019**
» kraftbelopp (eff. hästkrafter)	—	140	2 249	805	574	1 321	**5 089**
Förrättnings- och resedagar:							
för bergmästaren	—	8	—	6	22	15	**51**
» gruvingenjören	—	5	13	—	—	—	**18**
Arbetsställen, till vilka lämnats skriftliga meddelanden, med anledning av inspektion	—	2	4	—	4	1	**11**
Inkomna intyg över besiktning och avprovning av hissar eller kranar	1	1	—	—	35	49	**86**
Inkomna anmälningar om olycksfall i arbete	25	109	27	82	103	93	**439**
därav med dödlig utgång	—	2	1	1	—	—	**4**

[1] Arbetarna inom jordbruket ej medräknade.

Tab. 4. Sammandrag av specialinspektörernas för järnvägsdrift rapporter för juli—sept. 1920.

	Statens järnvägar				
	överinspektören för säkerhetstjänsten	överinspektören för trafiktjänsten	inspektören för rullande materiel	Enskilda järnvägarna	Summa
Besökta arbetsställen	172	[1])	11	136	**319**
Ungefärligt antal av besöken berörda arbetare	3 091	[1])	—	940	**4 031**
Förrättnings- och resedagar	42	[1])	30	45	**117**
Antal lämnade skriftliga meddelanden	3	2	19	17	**41**
Inkomna anmälningar om olycksfall i järnvägsdrift icke förorsakade av elektrisk ström	366	[2])	[2])	132	**498**
därav med dödlig utgång	2	[2])	[2])	4	**6**
Inkomna anmälningar om olycksfall i järnvägsdrift förorsakade av elektrisk ström	—	—	—	—	—
därav med dödlig utgång	—	—	—	—	—

Tab. 5. Sammandrag av specialinspektörernas för elektriska anläggningar rapporter för juli—sept. 1920.

	Inspektionsdistrikt				Summa
	norra	östra	västra	södra	
Inspekterade elektriska anläggningar	16	9	24	30	**79**
Total eff. kilowatt	1 058	—	4 300	6 500	**11 858**
Sysselsatta arbetare	23	17	62	62	**164**
Inspektions- och resedagar	1	—	—	—	**1**
Antal arbetsställen, till vilka lämnats skriftliga meddelanden med anledning av inspektion	8	9	24	18	**59**
Inkomna anmälningar om olycksfall i arbete förorsakade av elektrisk ström	2	5	5	6	**18**
därav med dödlig utgång	1	1	3	5	**10**

[1]) Siffrorna gemensamma för överinspektörerna för säkerhetstjänsten och trafiktjänsten.
[2]) » » » statens järnvägars tre specialinspektörer.

Sveriges offentliga arbetsförmedling.

November månad år 1920.

Under hänvisning till de efterföljande tabeller, som närmare redogöra för den offentliga arbetsförmedlingen i olika delar av landet,[1] lämnas här en sammanfattande framställning av dess viktigaste resultat under november månad.

Översikt av verksamheten under *november* månad 1920.

	Manliga avdeln.			*Kvinnliga avdeln.*			*Tillsammans*		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
Stockholms stad	2 618	954	862	3 144	2 504	1 853	**5 762**	**3 458**	**2 715**
Stockholms län	2 201	482	434	399	496	227	**2 600**	**978**	**661**
Uppsala stad och län	651	289	247	167	189	129	**818**	**478**	**376**
Södermanlands län	433	272	209	199	212	125	**632**	**484**	**334**
Östergötlands län	767	504	396	415	435	249	**1 182**	**939**	**645**
Norrköping	539	317	280	477	228	163	**1 016**	**545**	**443**
Jönköpings län	350	164	134	101	108	49	**451**	**272**	**183**
Kronobergs län	53	23	18	63	81	44	**116**	**104**	**62**
Norra Kalmar län	64	50	38	38	42	24	**102**	**92**	**62**
Södra Kalmar län	173	74	60	95	88	43	**268**	**162**	**103**
Gottlands län	122	48	46	43	36	22	**165**	**84**	**68**
Blekinge län	580	225	179	247	268	154	**827**	**493**	**333**
Kristianstads län	493	357	270	284	406	200	**777**	**763**	**470**
Malmöhus län: Malmö	960	411	333	1 106	968	504	**2 066**	**1 379**	**837**
Malmöhus län: Lund	284	129	116	124	76	54	**408**	**205**	**170**
Malmöhus län: Landskrona	91	69	65	40	28	24	**131**	**97**	**89**
Malmöhus län: Hälsingborg	712	301	279	332	185	126	**1 044**	**486**	**405**
Malmöhus län: Ystad	191	104	93	72	70	31	**263**	**174**	**124**
Malmöhus län: Trälleborg	278	208	191	43	31	26	**321**	**239**	**217**
Malmöhus län: Eslöv	247	157	131	32	59	22	**279**	**216**	**153**
Malmöhus län: Skurup	117	88	85	25	33	20	**142**	**121**	**105**
Hallands län	220	132	93	109	142	64	**329**	**274**	**157**
Göteb. o. Bohus län	242	67	55	107	109	61	**349**	**176**	**116**
Göteborg	1 781	934	895	983	930	643	**2 764**	**1 864**	**1 538**
Älvsborgs län	589	168	142	55	81	24	**644**	**249**	**166**
Skaraborgs län	383	261	212	184	341	116	**567**	**602**	**328**
Värmlands län	113	98	80	134	187	110	**247**	**285**	**190**
Örebro län	421	299	229	334	403	243	**755**	**702**	**472**
Västmanlands län	568	278	229	289	285	208	**857**	**563**	**437**
Kopparbergs län	318	86	84	195	244	151	**513**	**330**	**235**
Gävle stad och län	164	108	103	146	156	131	**310**	**264**	**234**
Västernorrlands län	79	67	59	81	84	37	**160**	**151**	**96**
Jämtlands län	117	60	51	140	113	87	**257**	**173**	**138**
Västerbottens län	186	64	60	115	141	83	**301**	**205**	**143**
Norrbottens län	139	89	79	100	145	88	**239**	**234**	**167**
Tillsammans nov. 1920	**17 244**	**7 937**	**6 837**	**10 418**	**9 904**	**6 135**	**27 662**	**17 841**	**12 972**
» okt. 1920	*19 472*	*14 310*	*11 509*	*12 579*	*14 801*	*8 812*	*32 051*	*29 111*	*20 321*
» nov	14 229	8 956	7 217	8 598	11 178	6 358	22 827	20 134	13 575
» » 1918	14 593	11 138	9 082	13 566	11 403	7 416	28 159	22 541	16 498
» » 1917	14 982	14 479	10 890	10 708	7 939	5 772	25 690	22 418	16 662

[1] De särskilda anstalterna uppräknas i tablån här ovan; med avseende å anstalternas olika kontor hänvisas till förteckningen å omslagets 3:e sida.

Översikt av verksamheten för huvudgrupper av arbete.

Yrkesgrupper	Arbetssökande personer	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar per 100 led. pl. nov. 1920	okt. 1920	nov. 1919	Tillsatta platser per 100 lediga nov. 1920	okt. 1920	nov. 1919
Manliga avdelningen										
Jordbruk m. m.	4 383	4 701	3 474	2 739	135	97	141	79	75	78
Skogshushållning	646	698	510	436	137	86	105	85	88	90
Gruvdrift och malmförädling	59	59	8	8	.	.	.	.	.	.
Industri och hantverk m. m.	4 109	4 666	1 159	1 066	403	237	235	92	86	87
Handel och samfärdsel	2 977	3 147	1 433	1 307	220	161	144	91	86	66
Husligt arbete	5	5	2	2	.	.	.	.	.	.
Allmän och litterär verksamhet	19	20	12	11	.	.	.	.	.	.
Annat arbete	3 250	3 948	1 339	1 268	295	206	142	95	94	83
Summa	**15 448**	**17 244**	**7 937**	**6 837**	**217**	**136**	**159**	**86**	**80**	**81**
Kvinnliga avdelningen										
Jordbruk m. m.	686	705	1 498	525	47	44	41	35	37	28
Skogshushållning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gruvdrift och malmförädling	—	—	3	—	.	.	—	.	.	—
Industri och hantverk m. m.	1 159	1 271	228	144	557	408	103	63	67	53
Handel och samfärdsel	1 438	1 580	1 067	744	148	119	73	70	62	50
Husligt arbete	5 108	6 612	6 965	4 638	95	80	80	67	65	64
Allmän och litterär verksamhet	134	143	137	80	104	111	113	58	49	52
Annat arbete	101	107	6	4	.	.	.	.	.	.
Summa	**8 626**	**10 418**	**9 904**	**6 185**	**105**	**85**	**77**	**62**	**60**	**57**
Tillsammans										
Jordbruk m. m.	5 069	5 406	4 972	3 264	109	84	110	66	65	63
Skogshushållning	646	698	510	436	137	86	105	85	88	90
Gruvdrift och malmförädling	59	59	11	8	.	.	.	.	.	.
Industri och hantverk m. m.	5 268	5 937	1 387	1 210	428	261	202	87	83	79
jord-, sten- och glasindustri	270	303	64	60	.	251	.	.	94	.
metall- och maskinindustri	1 124	1 240	192	163	646	248	259	85	76	71
trävaruindustri	238	249	29	25	.	.	.	.	.	.
byggnadsverksamhet	1 322	1 508	538	510	280	189	224	95	88	91
läder-, hår- och gummiindustri	127	132	14	6	.	.	.	.	.	.
textilindustri	703	725	10	2	.	.	.	.	.	.
beklädnadsindustri	460	524	127	83	413	341	97	65	70	55
närings- o. njutningsämnesind.	424	608	309	275	197	162	144	89	83	85
kemisk-teknisk o. belysningsind.	44	46	3	3	.	.	.	.	.	.
trämasse- och pappersindustri	79	83	9	5	.	.	.	.	.	.
grafisk industri	53	54	8	5	.	.	.	.	.	.
ej särskilt specificerade	424	465	84	73	.	457	261	.	.	87
Handel och samfärdsel	4 415	4 727	2 500	2 051	189	142	100	82	75	56
kontors-, bank- o. d. personal	209	213	58	38	.	.	.	.	.	.
butiks- och magasinspersonal	671	735	202	156	364	258	124	77	79	72
hotell- och restaurangpersonal	991	1 103	823	590	134	104	71	72	65	57
landtransport	663	711	461	339	154	97	75	74	59	42
sjötransport	1 871	1 953	930	904	210	177	.	97	95	.
ej särskilt specificerade	10	12	26	24	.	.	.	.	.	.
Husligt arbete	5 113	6 617	6 967	4 640	95	80	80	67	65	64
Allmän och litterär verksamhet	153	163	149	91	109	115	109	61	52	58
Annat arbete	3 351	4 055	1 345	1 272	301	213	145	95	94	82
Summa	**24 074**	**27 662**	**17 841**	**12 972**	**155**	**110**	**113**	**73**	**70**	**67**

Utanför de orter, där anstalterna äro belägna, tillsattes under månaden 1 937 platser, varav 1 534 manliga och 403 kvinnliga; motsvarande tal under samma månad föregående år voro resp. 1 284, 1 034 och 250 samt under nästlidna månad resp. 3 119, 2 582 och 537.

	Arbetsförmedlingsanstalter	Jordbruk m. m.			Skogshushållning			Gruvdrift o. malmförädling			Jord-, sten- o. glasindustri			Metall- o. maskinindustri		
		Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.
	Manliga avdelningen															
1	Stockholms stad	10	2	2	—	—	—	—	—	—	5	1	1	272	32	22
2	Stockholms län	1 039	390	351	126	46	45	—	—	—	18	—	—	144	5	3
3	Uppsala stad och län	225	199	171	55	30	20	—	—	—	28	10	10	37	1	1
4	Södermanlands län	175	174	127	15	24	11	—	1	1	1	—	—	35	2	2
5	Östergötlands län	414	351	261	43	56	52	10	—	—	7	—	—	33	15	13
6	Norrköping	128	73	54	4	6	6	1	—	—	5	—	—	36	1	—
7	Jönköpings län	75	56	37	91	52	46	—	—	—	10	13	12	27	4	4
8	Kronobergs län	10	10	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
9	Kalmar län	104	59	37	27	30	26	—	—	—	—	—	—	9	—	—
10	Gottlands län	63	20	30	34	26	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	163	100	64	—	15	15	—	—	—	72	2	2	37	4	4
12	Kristianstads län	323	309	231	31	9	9	—	—	—	19	—	—	7	3	1
13	Malmöhus län: Malmö	140	197	130	—	—	—	—	—	—	3	—	—	65	12	12
14	Hälsingborg	131	84	67	—	—	—	1	—	—	13	2	—	45	4	2
15	Övriga anstalter	666	565	500	—	1	1	—	—	—	24	6	6	72	9	8
16	Hallands län	79	91	59	6	14	11	—	—	—	7	—	—	22	7	5
17	Göteborgs och Bohus län	51	32	23	—	—	—	—	—	—	12	9	9	13	1	—
18	Göteborgs stad	74	48	42	5	4	3	—	—	—	15	1	1	161	44	42
19	Älvsborgs län	30	28	13	—	—	—	—	—	—	3	—	—	40	6	5
20	Skaraborgs län	198	183	136	37	15	15	—	—	—	32	15	15	6	6	6
21	Värmlands län	36	45	33	24	25	24	—	—	—	4	—	—	2	1	1
22	Örebro län	184	190	138	19	16	15	23	7	7	14	5	4	20	4	2
23	Västmanlands län	292	217	187	35	36	20	—	—	—	—	—	—	25	1	—
24	Kopparbergs län	28	13	13	82	19	19	19	—	—	8	—	—	30	9	9
25	Gävle stad och län	14	11	7	5	25	25	4	—	—	2	—	—	14	10	10
26	Västernorrlands län	9	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Jämtlands län	19	13	8	35	37	37	1	—	—	—	—	—	4	—	—
28	Västerbottens län	20	8	7	12	6	6	—	—	—	—	—	—	7	6	6
29	Norrbottens län	1	1	1	12	18	15	—	—	—	—	—	—	4	2	2
	Kvinnliga avdelningen															
1	Stockholms stad	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	51	1	1
2	Stockholms län	72	234	73	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Uppsala stad och län	24	43	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Södermanlands län	32	47	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Östergötlands län	41	83	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Norrköping	15	16	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Jönköpings län	5	20	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Kronobergs län	6	13	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	14	27	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Gottlands län	2	10	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	38	78	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Kristianstads län	61	190	49	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Malmöhus län: Malmö	27	105	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	1	1
14	Hälsingborg	25	9	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Övriga anstalter	58	193	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	Hallands län	23	50	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	Göteborgs och Bohus län	32	26	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Göteborgs stad	18	14	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—
19	Älvsborgs län	—	4	1	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—
20	Skaraborgs län	12	91	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Värmlands län	19	35	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Örebro län	60	123	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	Västmanlands län	77	101	67	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24	Kopparbergs län	11	28	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Gävle stad och län	4	8	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Västernorrlands län	—	8	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Jämtlands län	4	10	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	Västerbottens län	9	19	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	Norrbottens län	2	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Trävaruindustri			Byggnadsverksamhet			Läder-, här- o. gummiindustri			Textilindustri			Beklädnadsindustri			Närings- o. njutningsämnesindustri			Kem.-tekn. o. belysningsindustri			
Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	
21	7	4	554	74	68	7	3	3			—	11	2	2	266	173	173	7		—	1
1	—	—	190	6	5	3	—		—			8	—		27	4	3				2
5	—	—	26	1	1		—	—				4	—	—	6	2	2	—		—	3
4	—	—	18	2	2		—		—	—		—	—		1				—		4
17	1	1	36	9	9	4			6		—	—		—	6	3	2	—			5
23	1	1	44	185	173	2	—		138				1	1	7	1	1	1			6
8	3	1	10	1	1	5	1	1	—	—		1		—	1	—	—	8		—	7
—	—	—	1	—	—	—	—		—	—		—			—	—	—	—	—	—	8
—	—	—	17	4	4	—	—	—	—	—		—	—		3	—	—	—	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	28	22	22	4	1	1	3	—	—	3	—	—	9	22	22	—	—	—	11
4	—	—	10	2	—	—	—	—	2	1	1	—	—	—	8	4	3	—	—	—	12
19	2	4	104	7	11	5	1	—	6	—	—	17	—	—	7	1	—	—	—	—	13
2	—	—	57	5	5	11	—	—	2	—	—	4	—	—	8	—	—	—	—	—	14
8	3	3	48	23	20	29	5	—	7	—	—	3	2	2	45	7	7	—	—	—	15
16	—	—	16	8	6	—	1	1	5	—	—	1	—	—	19	2	2	—	—	—	16
1	—	—	8	11	11	—	—	—	2	—	—	—	—	—	4	2	—	2	—	—	17
33	4	3	105	30	27	5	—	—	8	—	—	9	1	—	18	1	1	4	—	—	18
6	1	1	69	91	90	16	—	—	107	—	—	5	—	—	1	—	—	—	—	—	19
1	—	—	14	9	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	3	—	—	—	20
—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21
2	—	—	12	6	6	2	—	—	—	—	—	28	—	—	7	1	1	—	—	—	22
2	1	1	37	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	23
8	—	—	35	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	4	—	—	—	24
16	2	2	10	7	6	1	—	—	—	—	—	2	1	1	5	—	—	—	—	—	25
3	—	—	6	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	1	—	—	26
3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	27
40	2	2	41	19	19	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	1	—	—	—	28
4	1	1	9	5	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29
2	—	—	—	—	—	3	—	—	9	4	1	163	77	54	65	21	18	10	2	2	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	1	7	2	1	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
—	—	—	—	2	2	—	2	—	9	—	—	9	3	—	1	9	5	1	—	—	5
—	—	—	—	—	—	2	—	—	272	—	—	36	5	3	11	1	—	—	1	1	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	1	—	—	3	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	1	1	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	6	3	3	—	2	—	—	—	—	12
—	1	1	—	—	—	3	—	—	68	—	—	122	15	6	17	5	3	5	—	—	13
—	—	—	—	—	—	11	—	—	3	—	—	7	2	—	2	2	2	—	—	—	14
—	—	—	—	—	—	3	—	—	20	—	—	5	—	—	4	1	1	—	—	—	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	1	—	—	1	2	—	—	—	—	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	2	—	—	—	17
—	—	—	—	—	—	6	—	—	24	1	—	40	5	4	22	7	4	3	—	—	18
—	—	—	—	—	—	8	—	—	16	4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	19
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	8	11	5	—	—	—	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	2	1	4	2	1	—	—	—	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	1	1	—	—	—	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	1	—	—	—	—	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	27
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29

	Arbetsförmedlingsanstalter	Trämasse- o. pappersindustri			Grafisk industri			Industri o. hantverk, ej specific.			Kontors-, bank- o. d. personal			Butiks- o. magasinspersonal		
		Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.
	Manliga avdelningen															
1	Stockholms stad	3	1	1	20	3		45	4	4	57	29	17	191	62	54
2	Stockholms län	—	—	—	—	—	—	33			4	1	1	41	1	1
3	Uppsala stad och län	—	—	—	—	—	—	18	2	2		—	—	7	—	—
4	Södermanlands län	1	—		—		—	27	5	3				5	1	1
5	Östergötlands län	—	—	—	2			17	11	11	4	—	—	8	1	—
6	Norrköping	5	—	—	1		—	12	2	2	—		—	4	4	4
7	Jönköpings län	5	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	3	—	—
8	Kronobergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	—	—	—	—	—	—	3	9	9	—	—	—	—	—	—
10	Gottlands län	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—
11	Blekinge län	—	—	—	—	—	—	22	—	—	—	—	—	7	5	5
12	Kristianstads län	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	8	2	2
13	Malmöhus län: Malmö	—	—	—	4	—	—	55	1	1	18	2	2	47	4	3
14	Hälsingborg	5	—	—	—	—	—	14	1	1	1	—	—	8	—	—
15	Övriga anstalter	—	—	—	1	—	—	25	2	2	1	—	—	11	—	—
16	Hallands län	1	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	1	—	—
17	Göteborgs och Bohus län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
18	Göteborgs stad	9	2	2	12	5	5	10	4	2	18	11	8	79	11	8
19	Älvsborgs län	—	—	—	—	—	—	63	12	12	—	1	—	1	—	—
20	Skaraborgs län	—	—	—	—	—	—	8	1	1	4	—	—	4	—	—
21	Värmlands län	—	—	—	—	—	—	7	10	5	—	—	—	2	—	—
22	Örebro län	8	—	—	—	—	—	5	1	—	—	—	—	5	3	2
23	Västmanlands län	—	—	—	—	—	—	7	—	—	1	—	—	3	—	—
24	Kopparbergs län	4	—	—	—	—	—	2	2	2	—	—	—	4	1	1
25	Gävle stad och län	—	—	—	—	—	—	1	4	4	—	1	1	4	—	—
26	Västernorrlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	—
27	Jämtlands län	2	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	3	1	1
28	Västerbottens län	—	—	—	—	—	—	8	2	2	—	—	—	4	—	—
29	Norrbottens län	—	—	—	—	—	—	3	1	1	1	—	—	1	—	—
	Kvinnliga avdelningen															
1	Stockholms stad	12	1	—	6	—	—	4	—	—	44	8	6	109	45	30
2	Stockholms län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
3	Uppsala stad och län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Södermanlands län	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—
5	Östergötlands län	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	8	2	2
6	Norrköping	1	—	—	2	—	—	3	—	—	—	1	—	1	3	1
7	Jönköpings län	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	1	1
8	Kronobergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
10	Gottlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	3	2
12	Kristianstads län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	6	1	1
13	Malmöhus län: Malmö	12	—	—	3	—	—	30	7	6	44	—	—	68	27	20
14	Hälsingborg	1	2	1	—	—	—	17	1	1	—	—	—	3	2	2
15	Övriga anstalter	—	—	—	—	—	—	10	2	2	—	—	—	4	1	1
16	Hallands län	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
17	Göteborgs och Bohus län	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Göteborgs stad	8	2	1	1	—	—	—	—	—	3	—	—	17	7	3
19	Älvsborgs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—
20	Skaraborgs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	5	—	—
21	Värmlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Örebro län	3	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	4	—	—
23	Västmanlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	2	1
24	Kopparbergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2
25	Gävle stad och län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	3	3	3
26	Västernorrlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
27	Jämtlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	1	1
28	Västerbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	2	2
29	Norrbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	1	1

Hotell- o. restaurang-personal			Land-transport			Sjötransport			Handel och samfärdsel, ej specific.			Husligt arbete			Allmän o. litterär verksamhet			Annat arbete			
Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T.p	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L.p.	T.p.	
25	10	9	186	88	61	314	189	182	—	—	—	4	2	2	10	4	3	610	268	254	1
1	—	—	53	9	6	54	1	1	—	—	—	—	—	—	3	1	1	456	18	17	2
—	2	2	12	2	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	227	40	36	3
1	—	—	—	—	—	7	14	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	143	49	48	4
1	3	2	36	13	12	12	1	1	—	—	—	—	—	—	1	3	3	110	37	29	5
2	—	—	24	7	4	14	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	88	34	32	6
2	1	—	5	3	3	6	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	87	28	28	7
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	12	12	8
1	—	—	7	—	—	11	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55	21	21	9
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	2	1	10
3	—	—	21	14	10	33	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	175	39	33	11
3	1	1	5	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	71	23	20	12
3	1	1	64	37	25	217	104	102	6	—	—	—	—	—	—	—	—	180	42	42	13
4	—	—	21	5	4	320	181	181	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65	19	19	14
—	—	—	24	11	11	17	17	17	—	—	—	—	—	—	1	—	—	226	104	104	15
2	1	1	4	1	1	21	1	1	1	—	—	—	—	—	—	1	1	16	5	5	16
2	—	—	3	2	2	77	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65	10	10	17
7	1	1	66	93	88	738	394	384	—	—	—	1	—	—	3	—	—	401	280	278	18
—	—	—	21	3	3	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	226	25	17	19
7	4	4	6	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	61	24	22	20
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	17	17	21
4	2	2	8	10	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	78	54	50	22
1	—	—	10	6	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	152	16	15	23
6	6	5	20	7	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	71	20	19	24
—	2	2	15	6	6	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	64	39	39	25
—	—	—	3	3	1	1	8	8	—	—	—	—	—	—	—	1	1	53	43	37	26
2	3	1	3	2	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	38	3	3	27
2	2	2	3	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45	14	12	28
2	2	1	8	4	4	5	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	89	53	48	29
406	204	155	19	13	6	8	1	—	4	25	24	2 114	2 054	1 525	92	42	27	9	6	4	1
42	25	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	272	228	129	—	6	3	—	—	—	2
8	13	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	133	131	90	1	1	1	—	—	—	3
14	7	6	2	2	1	—	—	—	—	—	—	147	155	92	—	1	1	—	—	—	4
33	35	22	1	4	1	—	—	—	—	—	—	298	284	171	7	9	7	5	—	—	5
16	18	14	1	2	1	—	—	—	—	—	—	77	178	128	—	3	3	40	—	—	6
7	9	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	74	73	36	1	5	5	—	—	—	7
2	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	54	63	35	—	1	—	—	—	—	8
8	19	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	105	82	43	1	1	1	—	—	—	9
3	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37	23	19	1	1	1	—	—	—	10
20	17	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	180	169	102	—	—	—	—	—	—	11
17	18	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	185	191	134	—	—	—	—	—	—	12
73	43	29	36	76	43	1	1	—	—	—	—	566	671	378	8	16	2	3	—	—	13
34	31	21	—	1	1	3	2	2	—	—	—	209	133	93	4	—	—	13	—	—	14
16	20	19	7	2	2	—	—	—	1	—	—	207	167	109	—	1	1	1	—	—	15
9	7	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	59	77	45	1	5	4	3	—	—	16
13	17	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58	59	38	2	5	4	—	—	—	17
76	36	18	7	15	8	80	7	4	—	1	—	634	827	600	9	8	—	33	—	—	18
—	4	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	65	21	—	1	—	—	—	—	19
23	29	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	133	207	80	1	1	1	—	—	—	20
4	11	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	109	139	87	2	2	1	—	—	—	21
31	35	28	5	12	12	—	—	—	—	—	—	195	223	151	3	6	5	—	—	—	22
20	22	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	172	149	114	3	7	7	—	—	—	23
38	47	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	141	160	107	3	7	4	—	—	—	24
17	15	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	116	126	107	2	3	1	—	—	—	25
12	10	7	—	—	—	1	—	—	—	—	—	68	56	25	—	5	1	—	—	—	26
37	39	30	1	1	—	—	—	—	—	—	—	89	61	51	2	—	—	—	—	—	27
21	17	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	80	103	62	—	—	—	—	—	—	28
22	29	19	—	—	—	—	1	—	—	—	—	72	111	66	—	—	—	—	—	—	29

Antalet arbetslösa inom arbetarorganisationerna den 30 september 1920.

Fackförbund	Redovisade avdelningar	Redovisade medlemmar[1]				Arbetslösa					Orsak		Arbetslediga på grund av					Arbetslöshetsdagar				
		Män			Tillsammans	Män			Tillsammans									Antal redovisade			Antal dagar under sept. 1920
		Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor		Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor	Antal	%	arbetsbrist	tillfällig orsak	sjukdom	arbetskonflikt	värnplikt	annan orsak	Tillsammans	Antal avdeln.	medlemmar	arbetslösa	
Bageri- o. konditoriindustriarb.-förb.	18	2 121	234	662	**3 017**	60	—	1	**61**	**2·0**	61	—	22	—	44	—	**66**	11	1 356	29	**697**
Bleck- och plåtslagareförbundet	51	1 360	90	—	**1 450**	40	2	—	**42**	**2·9**	42	—	57	208	46	3	**314**	8	705	40	**813**
Bokbindareförbundet	13	338	49	848	**1 235**	7	—	7	**14**	**1·1**	14	—	56	—	11	—	**67**	3	811	13	**227**
Bryggeriindustriarbetareförbundet	22	2 058	55	862	**2 975**	3	—	13	**16**	**0·5**	16	—	112	—	36	3	**151**	3	241	12	**268**
De förenade förbunden	40	2 204	135	267	**2 606**	132	18	67	**217**	**8·3**	189	28	49	333	115	—	**497**	13	1 153	179	**1 528**
Elektriska arbetareförbundet	60	2 208	14	—	**2 222**	57	—	—	**57**	**2·6**	57	—	60	155	274	10	**499**	10	520	21	**577**
Gjutareförbundet	94	3 440	385	9	**3 834**	28	—	—	**28**	**0·7**	28	—	150	20	170	2	**342**	9	811	17	**163**
Grov- o. fabriksarbetareförbundet	24	21 195	1 425	1 580	**24 200**	1 458	54	230	**1 742**	**7·2**	1 165	577	958	354	1 205	370	**2 887**	76	9 816	1 140	**23 984**
Gruvindustriarbetareförbundet	21	1 490	111	20	**1 621**	11	2	10	**23**	**1·4**	12	11	44	194	45	—	**283**	4	505	17	**199**
Handelsarbetareförbundet	81	4 938	560	1 598	**7 096**	111	15	7	**133**	**1·9**	131	2	134	41	140	—	**315**	34	5 449	130	**2 844**
Hattarbetareförbundet	2	68	—	—	**68**	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	**4**	—	—	—	—
Litografiska förbundet	15	761	82	—	**843**	6	—	—	**6**	**0·7**	6	—	14	—	14	—	**28**	—	—	—	—
Kommunalarbetareförbundet	79	6 386	272	292	**6 950**	41	—	1	**42**	**0·6**	42	—	239	4	132	1	**376**	7	785	33	**546**
Metallindustriarbetareförbundet	52	—	—	—	**41 896**	—	—	—	**793**	—	—	—	—	—	—	—	—	28	17 559	99	**1 557**
Därav: Järnbruksarbetare	23	—	—	—	**7 547**	—	—	—	**55**	**0·7**	—	—	—	—	—	—	—	10	1 593	55	**721**
Mek. verkstadsarbetare	29	—	—	—	**34 349**	—	—	—	**738**	**2·1**	—	—	—	—	—	—	—	18	15 966	44	**836**
Murareförbundet	34	2 025	169	—	**2 194**	85	—	—	**85**	**3·9**	81	4	28	647	10	13	**698**	6	210	35	**905**
Måleriarbetareförbundet	33	1 406	54	1	**1 461**	19	—	—	**19**	**1·3**	19	—	19	—	37	—	**56**	1	418	19	**366**
Sadelmakare- o. tapetserareförb.	38	1 052	85	134	**1 271**	42	—	—	**42**	**3·3**	42	—	31	21	32	4	**88**	9	761	43	**389**
Sko- och läderindustriarbetareförb.	34	3 170	536	1 309	**5 015**	9	3	—	**12**	**0·2**	8	4	89	6	168	1	**264**	2	70	4	**108**
Skorstensfejeriarbetareförbundet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skrädderiarbetareförbundet	51	1 258	177	2 951	**4 386**	9	8	128	**145**	**3·3**	132	13	121	199	55	—	**375**	12	1 448	125	**3 250**
Slakteri- o. charkuteriarbetareförb.	22	714	50	112	**876**	13	—	9	**22**	**2·5**	22	—	15	2	23	1	**41**	3	476	22	**562**
Stenindustriarbetareförbundet	25	735	75	—	**810**	46	—	—	**46**	**5·7**	43	3	46	17	26	5	**94**	8	569	37	**928**
Stuckatörförbundet	1	24	1	—	**25**	18	—	—	**18**	**72·0**	18	—	—	—	—	—	—	1	25	18	**540**
Sågverksindustriarbetareförbundet	142	10 447	1 414	9	**11 870**	176	35	—	**211**	**1·8**	151	60	504	157	591	20	**1 272**	18	1 985	122	**1 769**
Textilarbetareförbundet	38	2 512	242	3 570	**6 324**	11	2	71	**84**	**1·3**	84	—	211	11	120	59	**431**	3	1 850	75	**1 947**
Tobaksindustriarbetareförbundet	10	689	77	3 743	**4 509**	—	—	—	—	—	—	—	52	—	17	1	**70**	—	—	—	—
Transportarbetareförbundet	28	1 243	102	524	**1 869**	59	6	—	**65**	**3·5**	65	—	48	—	44	—	**92**	7	431	58	**1 209**
Träarbetareförbundet	122	7 414	885	26	**8 325**	329	27	—	**356**	**4·3**	348	8	271	362	267	14	**914**	56	5 149	349	**6 632**
Tunnbinderiarbetareförbundet	8	226	14	—	**240**	1	—	—	**1**	**0·4**	1	—	3	—	4	—	**7**	1	8	1	**30**
Typografförbundet	17	660	220	34	**914**	15	2	—	**17**	**1·9**	17	—	22	—	50	3	**75**	7	689	14	**321**
Väg- o. vattenbyggnadsarbetareförb.	14	719	9	—	**728**	43	—	—	**43**	**5·9**	43	—	17	5	20	1	**43**	7	411	43	**1 122**
Summa	**1 189**	[2] —	[2] —	[2] —	**150 830**	[2] —	[2] —	[2] —	**4 340**	**2·9**	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	**10 357**	**347**	**54 011**	**2 695**	**53 481**

[1] Jfr noten å efterföljande sida. — [2] Enär uppgifter icke kunnat erhållas från samtliga organisationer, hava slutsummor icke nedräknats.

Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna.

Den 30 september 1920.

I arbetslöshetsrapporteringen den 30 september 1920 hava deltagit 30 fackförbund. Från skorstensfejeriarbetarförbundet hava för denna månad uppgifter icke erhållits. Antalet medlemmar i de rapporterande fackföreningarna utgjorde tillsamman 150 830, varav 4 340 eller 2·9 % voro arbetslösa.[1] Motsvarande siffror för föregående månader framgå av sammanställningen vid den å sid. 2 införda arbetsmarknadsöversikten.

Resultaten av rapporteringen om antalet arbetslösa inom de särskilda organisationerna föreligga i vidstående tabell, som utgör en sammanfattning av de bearbetade frågeformulärens uppgifter.

Livsmedelspriser och levnadskostnader.

Livsmedelspriser under november månad 1920.[2] De noteringar av minuthandelspriser å livsmedel, som meddelas i efterföljande sammandragstabell för socialstyrelsens ombudsorter (fr. o. m. 1920 till antalet 49), hava inhämtats och bearbetats på ungefär samma sätt, som tidigare varit fallet.[3] Under hänvisning till denna tabell må följande anföras rörande de under de senaste månaderna inträffade prisförändringarna å de olika varuslagen.

Bland de varuslag, som från oktober till november varit föremål för *prisstegring*, torde särskilt böra nämnas ägg och oskummad mjölk. Att medelpriset å sistnämnda livsmedel stigit med 1 öre per liter beror på relativt starka prishöjningar i västgötastäderna och vissa smålandsorter. I stort sett *oförändrade* sedan oktober äro medelpriserna å bl. a. mjöl, flertalet brödsorter, potatis, socker samt fotogen. Den i slutet av månaden inträffade prissänkningen å vetemjöl med 4 kr. per 100 kg. hade ännu ej inverkat på minutpriserna, när noteringarna för den här offentliggjorda indexberäkningen verkställdes. *Prissänkning* åter har konstaterats för bl. a. smör, risgryn, kött och fläsk, kaffe, salt sill samt bränsle. I fråga om priserna å färsk fisk har

[1] Till följd av det skydd, som dessa uppgifter åtnjuta enligt 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen, kan icke meddelas, i vad mån siffrorna avse hela antalet medlemmar inom fackförbunden. På grundval av dessa siffror kunna alltså inga slutsatser dragas beträffande fackförbundens verkliga medlemsantal eller rörande förändringar i detta hänseende.

[2] Preliminära uppgifter.

[3] För de förändringar i fråga om inhämtandet av det prisstatistiska primärmaterialet, som företagits vid ingången av år 1920, har redogörelse lämnats i häfte nr 5, årg. 1920.

Medelpris per år (1913—1919) och per månad (nov. 1919—nov. 1920)

	Varuslag	Kvantitet	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	Nov. 1919	Dec. 1919
			öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre
1	Mjölk: oskummad	l.	14	15	16	19	25	× 38	47	47	47
2	handskummad	»	8	8	9	10	15	× 24	—	—	—
3	separerad	»	6	6	7	8	12	× 19	23	22	22
4	Smör: borde- (mejeri-)	kg.	236	239	292	××310	× 401	× 587	729	733	715
5	mat- (lands-)	»	213	218	260	295	× 358	× 546	727	727	714
6	Ost: helfet, okryddad	»	164	162	197	257	× 305	× 372	624	625	620
7	halvfet, »	»	121	119	149	191	× 234	× 332	500	462	452
8	Margarin: växt-, bästa sort	»	135	144	170	216	—	—	433	383	385
9	Ägg: svenska, färska	tjog	159	171	198	237	343	725	681	827	865
10	» konserverade	»	137	151	169	204	307	615	716	724	739
11	Potatis: gammal	hl.	—	—	—	526	× 955	×1200	1271	873	877
12	»	5 l.	28	30	36	33	× 58	× 68	71	53	53
13	färsk	»	46	80	87	76	146	237	102	—	—
14	Ärter, gula	kg.	31	35	57	55	× 63	× 66	78	70	70
15	Bruna bönor	»	48	49	75	111	199	× 173	214	155	150
16	Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort [3]	»	31	33	40	××38	× 42	× 50	× 75	78	78
17	råg-, » » »	»	22	23	32	××29	× 36	× 41	× 56	57	57
18	rågsikt-, » » »	»	27	29	39	××34	—	—	× 73	73	73
19	Gryn: havre- (ångpreparerade)	»	36	42	52	50	× 68	× 82	99	95	95
20	ris-, bästa sort svenska (»R. T.»)	»	41	41	46	52	× 75	× 73	111	167	168
21	Rågbröd: hårt, grovt spisbröd	»	41	43	54	53	× 62	× 73	96	103	103
22	hårt, knäckebröd	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	mjukt, limpa, söt	»	38	40	48	49	× 60	× 75	96	100	99
24	» » sur (»grovbröd»)	»	30	31	38	38	× 45	× 49	64	67	68
25	Vetebröd: skorpor, ordinära [4]	»	76	78	88	90	× 117	× 180	230	229	229
26	mjukt, bil- bakat med vatten [4]	»	43	46	53	54	× 68	× 88	116	115	115
27	ligaste sort » » mjölk [4]	»	60	61	67	66	× 83	× 144	167	133	133
28	Nötkött, färskt: stek	»	122	116	140	193	219	567	563	457	449
29	soppkött	»	100	95	119	169	193	507	490	388	380
30	Kalvkött, stek: gödkalv	»	131	130	154	203	× 215	546	512	533	527
31	spädkalv	»	72	70	87	122	× 148	357	312	319	320
32	Fårkött: färskt, stek	»	133	130	158	215	258	626	600	432	435
33	salt, svenskt	»	114	118	139	194	241	546	547	435	423
34	Renkött, färskt, stek	»	119	121	140	184	261	509	557	453	479
35	Fläsk: färskt	»	133	129	191	233	× 270	× 388	605	557	550
36	salt, svenskt (sidfläsk)	»	140	137	198	246	× 287	× 404	619	586	574
37	» amerikanskt »	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
38	Fisk, färsk: abborre	»	75	76	80	99	122	211	202	203	200
39	gädda	»	108	110	117	149	188	317	333	331	319
40	sill	»	34	35	45	68	91	149	110	112	113
41	strömming	»	38	39	43	56	65	123	114	126	120
42	torsk	»	55	57	62	82	111	196	160	149	146
43	rödspotta (»spätta»)	»	79	81	89	123	167	295	244	238	238
44	kolja	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
45	salt: sill, prima	»	[1]) 45	45	57	97	105	145	148	149	148
46	strömming	»	30	31	36	61	73	100	105	80	77
47	Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	56	58	72	111	152	293	223	154	162
48	Kaffe (obränt), prima Santos	»	170	159	161	209	× 315	× 307	316	344	344
49	Socker, bit-	»	67	65	66	×68	× 70	× 92	× 133	× 134	× 134
50	Salt (matsalt)	»	—	10	10	13	19	31	32	30	30
51	Svagdricka	l.	6	6	7	8	10	14	16	17	16
52	Fotogen, Water White	»	20	21	23	27	37	—	71	46	45
53	Ved: björk- (osågad, hemkörd (per	famn	2560	2630	2890	3810	5520	7850	8220	8830	8940
54	barr- (»storfamn»: 3·56 kbm)	»	2040	2110	2310	3060	4500	6620	6740	7160	7250
55	Bränntorv	100 kg.	196	220	290	385	670	1035	896	876	914
56	Kol: antracit- (»valnöt»)	hl.	401	411	531	717	803	—	—	—	—
57	eng. hushålls- (fyrkol) hemkörd	»	234	242	307	548	707	—	—	—	—
58	Koks: gasverks- (krossad) [5] hemkörd	»	165	157	211	292	413	—	—	—	—
59	eng. kamin- »	»	189	190	248	339	521	—	—	—	—

[1]) Uppgifterna för år 1913 avse sill av märket »K. K. K.». — [3]) Uppgifterna avse för juni 1920 leringen av brödsäd salufördes ej rena vetebrödstyper, vadan de meddelade priserna avse kvalitekoks. — [6]) Preliminära siffror. — × Maximipris. — ×× Eljest fastställda pris. (Beträffande maximipris-

För samtliga orter (44 orter åren 1913—1919 samt 49 orter år 1920).

Jan. 1920	Febr. 1920	Mars 1920	April 1920	Maj 1920	Juni 1920	Juli 1920	Aug. 1920	Sept. 1920	Okt.[6]) 1920	Nov.[6]) 1920	Höjning (+) eller sänkning (−) i %		
öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	nov. 1913—nov. 1920	nov. 1919—nov. 1920	
46	44	44	44	44	43	42	44	43	43	44	+ 214·3	− 6·4	1
28	26	26	26	26	26	26	26	25	26	26	+ 225·0	—	2
20	19	19	19	19	18	18	18	18	18	18	+ 200·0	− 18·2	3
677	616	665	695	636	601	599	704	692	685	668	+ 177·2	− 8·9	4
667	605	648	687	649	608	594	684	672	677	668	+ 205·0	− 8·1	5
600	572	556	538	529	510	501	498	497	499	497	+ 203·0	− 20·5	6
433	413	397	390	381	367	349	347	355	355	356	+ 194·2	− 22·9	7
388	388	381	381	380	371	367	368	372	372	369	+ 167·4	− 3·7	8
784	620	469	426	393	414	476	576	587	663	757	+ 269·3	− 8·5	9
725	600	464	362	367	[2]) 413	—	—	—	580	642	+ 330·9	− 11·3	10
906	914	919	902	908	865	860	831	1131	1098	1111	—	+ 27·3	11
55	56	56	55	55	53	52	55	72	69	69	+ 155·6	+ 30·2	12
—	—	—	—	—	—	282	100	—	—	—	—	—	13
69	69	69	69	69	69	69	69	69	69	70	+ 125·8	0·0	14
148	148	147	144	138	136	131	125	119	114	108	+ 134·8	− 30·3	15
78	78	78	91	91	97	98	95	93	99	99	+ 219·4	+ 26·9	16
56	56	57	57	57	57	57	57	56	54	54	+ 157·1	− 5·3	17
73	73	73	74	74	74	74	75	73	73	72	+ 176·9	− 1·4	18
95	104	106	106	103	102	101	100	99	100	99	+ 175·0	+ 4·2	19
175	178	181	180	183	185	187	184	180	168	157	+ 282·9	− 6·0	20
106	106	106	107	108	111	113	114	114	114	114	+ 178·0	+ 10·7	21
135	135	135	136	138	139	141	141	140	141	141	—	—	22
98	98	98	103	105	107	109	109	109	108	108	+ 184·2	+ 8·0	23
67	68	68	70	72	72	72	72	73	72	72	+ 140·0	+ 7·5	24
229	230	232	249	253	260	264	263	264	266	269	+ 258·7	+ 17·5	25
113	113	114	124	127	133	134	136	136	136	136	+ 216·3	+ 18·3	26
132	132	133	142	148	148	152	150	149	148	150	+ 150·0	+ 12·8	27
426	390	386	388	390	400	411	415	414	406	382	+ 213·1	− 16·4	28
359	325	321	323	326	333	344	349	351	342	318	+ 214·9	− 18·0	29
531	487	488	494	492	502	499	499	503	493	475	+ 258·3	− 11·3	30
310	279	279	273	262	266	269	269	277	278	265	+ 263·0	− 16·9	31
427	423	441	448	466	475	467	486	436	397	358	+ 181·9	− 17·1	32
408	397	404	396	406	407	406	397	385	369	332	+ 186·2	− 23·7	33
475	489	458	465	460	—	—	—	—	466	375	+ 231·9	− 17·2	34
519	466	460	450	433	432	435	440	453	458	437	+ 223·7	− 21·5	35
549	493	482	473	455	454	453	456	465	472	456	+ 221·1	− 22·2	36
402	388	378	370	361	355	347	349	351	353	358	—	—	37
202	214	210	190	168	166	180	192	196	198	191	+ 154·7	− 5·9	38
325	330	326	283	281	288	315	329	333	325	314	+ 188·1	− 5·1	39
84	63	71	86	98	102	124	143	132	113	115	+ 228·6	+ 2·7	40
123	113	116	104	102	105	100	88	97	103	115	+ 167·4	− 8·7	41
150	145	147	134	136	133	142	137	137	132	142	+ 153·6	− 4·7	42
237	233	227	193	188	201	233	226	223	224	230	+ 187·5	− 3·4	43
174	157	159	148	148	150	147	142	146	144	160	—	—	44
139	132	126	123	119	117	116	121	120	117	110	+ 144·4	− 26·2	45
75	70	69	72	71	69	73	82	85	77	76	+ 145·2	− 5·0	46
160	163	161	163	164	162	154	154	151	152	146	+ 160·7	− 5·2	47
345	355	362	363	363	362	357	325	311	295	274	+ 69·1	− 20·3	48
[4]) 134	[4]) 165	[4]) 165	[4]) 165	[4]) 165	[4]) 165	[4]) 166	[4]) 177	[4]) 177	[4]) 177	[4]) 177	+ 164·2	+ 32·1	49
30	30	30	30	31	31	31	31	31	31	30	—	0·0	50
16	16	16	16	16	16	16	17	17	17	17	+ 183·3	0·0	51
46	50	57	58	58	61	62	64	67	67	67	+ 219·0	+ 45·7	52
9080	9210	9310	9400	9980	10540	11020	11270	11240	11190	10990	+ 324·3	+ 24·5	53
7230	7360	7400	7490	7930	8490	8840	9020	9010	8990	8740	+ 324·3	+ 22·1	54
875	874	881	911	950	992	1029	1009	1036	1042	1014	+ 417·3	+ 15·8	55
1846	1875	1877	1886	1925	2046	2178	2288	2306	2282	2244	+ 466·7	—	56
1504	1522	1514	1554	1665	1737	1848	1872	1858	1778	1697	+ 637·8	—	57
1025	1058	1057	1053	1093	1196	1289	1327	1388	1326	1259	+ 701·9	—	58
1085	1109	1125	1127	1186	1305	1373	1406	1417	1388	1353	+ 627·4	—	59

två orter. — [3]) Uppgifterna avse 1919 75 % utmalning. — [4]) Under tiden för den statliga reglering närmast motsvarande de i varulistan angivna. — [5]) T. o. m. år 1919 avse uppgifterna okrossad bestämmelser å olika varuslag hänvisas till Soc. Medd., årg. 1920, noten å sid. 680.)

icke någon enhetlig tendens varit rådande. En höjning av medelpriset visa färsk sill och strömming, rödspotta samt kolja, sänkning åter abborre och gädda.

Sammanfattning av livsmedelsprisernas förändringar under kristiden. Till belysande av de allmänna förändringar, som med avseende å livsmedelspriserna ägt rum i detaljhandeln från tiden före världskrigets utbrott till och med november 1920, meddelas nedanstående indexserier, vilka utarbetats på sätt förut beskrivits i Sociala Meddelanden (årg. 1920, sid. 752 ff.).

		År 1914		År 1915				År 1916				År 1917		
	Juli 1914	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.
Aritmetiska (»oväg-da») medeltal .	100	103	108	114	121	129	138	143	148	162	175	190	197	208
»Vägda» medeltal .	100	103	107	113	121	124	128	130	134	142	152	166	175	181

	1917	År 1918				År 1919				År 1920					
	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	Okt.[1]	Nov.[1]
Aritmetiska (»oväg-da») medeltal .	235	268	305	330	372	364	352	343	332	316	316	331	330	325
»Vägda» medeltal .	201	227	255	277	320	335	328	311	308	293	295	304	306	303

Enligt vad såväl den »ovägda» som den »vägda» indexserien giver vid handen, har den allmänna prisnivån i fråga om livsmedel, lyse och bränsle under november månad visat en tydlig tendens till nedgång, och den »vägda» indexsiffran har sedan oktober sänkts med 3 enheter.

Levnadskostnadernas allmänna förskjutningar under kristiden. Det må noga observeras, att samtliga ovan angivna stegringssiffror endast avse den förhöjning, som drabbat priserna å livsmedel, lyse och bränsle. För att däremot få en fullständig bild av prisstegringens inverkan å en familjs hela utgiftsstat måste tydligen undersökningen utsträckas till att omfatta även övriga i budgeten ingående poster, såsom hyra, kläder, skatter m. m., vilka utgiftsposter förete delvis väsentligt andra prisrörelser. En dylik beräkning finnes publicerad i häfte 11 av Sociala Meddelanden 1920 (sid. 1048), och enligt denna uppgick den allmänna stegringen av levnadskostnaderna från juli 1914 till tiden omkring den 1 oktober 1920 till c:a 181 % mot 170 % vid närmast föregående undersökningstillfälle, den 1 juli 1920.

[1] Preliminära uppgifter.

Arbetsmarknaden under december månad 1920.

Läget å arbetsmarknaden fortsatte även under december att utveckla sig i ogynnsam riktning. Arbetsförmedlingsanstalternas rapporter förete i stort sett ungefär samma bild som föregående månad. Denna bild motsvarar emellertid icke fullt verkligheten, ty många arbetssökande hava, såsom ock i rapporterna angives, ansett det lönlöst att anmäla sig hos anstalterna i fråga.

Vad speciellt jordbruket beträffar, har överskottet av arbetssökande hos förmedlingsanstalterna något ökats sedan föregående månad. Alltjämt klagas dock över brist på mjölkjungfrur. För skogsavverkningen har efterfrågan å arbetskraft varit mindre än vanligt vid denna tid på året.

Den fortskridande konjunkturförsämringen inom metallindustrien markerades genom släckning av allt flera masugnar samt nya avskedanden och permitteringar eller inskränkning av arbetstiden vid mekaniska verkstäder, skeppsvarv m. m. I början av december beräknades, att antalet från mekaniska verkstäder sedan 1 oktober avflyttade arbetare överstigit antalet nyantagna med 2 500; delvis hava dessa dock erhållit annat arbete, t. ex. vid sågverk eller vid skogsavverkning. Inom bleck- och plåtslageriyrket var dock arbetstillgången ännu i slutet av december god, och gjutarna syntes likaledes hava blivit mindre hårt drabbade än andra fack inom metallindustrien. Ytterligare ett antal glasbruk nedlades under månaden. Vid dess mitt hade samtliga fönsterglasbruk av den belgiska konkurrensen tvingats att upphöra med sin verksamhet, och kristallglasbruken hade måst reducera driften. Vid pappersbruken vidtogos ytterligare inskränkningar, och om sådana förmäldes nu även från en del trämassefabriker. Vad textilindustrien beträffar, kunde alltjämt ingen ljusning i situationen skönjas för yllefabrikerna. Bomullsfabrikerna höllos i gång, ehuru deras läge försämrades. Enligt en av textilarbetarförbundets förtroendeman utförd beräkning voro vid mitten av månaden 2 500 textilarbetare arbetslösa, medan 2 000 à 3 000 fått arbetstiden förkortad. Inom skrädderiyrket syntes avskedanden i någon större utsträckning ännu icke hava förekommit, ehuru arbetstillgången var väsentligt mindre än vanligt vid denna tid på året, då eljest arbetet plägar starkt forceras. Skofabrikerna inskränkte i allmänhet arbetstiden till 4 à 5 dagar per vecka. Flera företag, tillhörande olika grenar av den kemisk-tekniska industrien tvingades av den utländska konkurrensen att minska arbetstiden. Byggnadsindustrien har erbjudit bättre arbetstillgång, ehuru arbetslöshet rapporterats för särskilt målare.

Åkeriarbetarna i Stockholm ledo stor brist på arbete, varemot tillgån-

gen på hyror för sjömän betecknades som god, såväl i Stockholm som i Norrland och i Skåne. I Göteborg var arbetstillgången god för maskinpersonal, men mindre god för matroser.

Vad det husliga arbetet beträffar, rapporteras från Stockholm alltjämt otillräcklig tillgång på fullt duglig arbetskraft.

Antalet ansökningar om arbete *på 100 lediga platser* vid de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna utgjorde under månaden 153. Motsvarande siffror för föregående år framgå av efterföljande sammanställning:

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1902—1912	182	150	119	104	106	119	118	101	93	104	141	134
1913	153	138	110	97	99	112	107	96	89	98	129	117
1914	125	127	107	91	93	104	99	133	121	128	192	182
1915	202	181	147	125	118	135	134	122	110	110	141	113
1916	138	124	109	90	85	92	82	88	79	87	106	97
1917	110	124	118	108	93	94	88	83	81	100	115	105
1918	137	167	158	143	136	156	147	131	115	109	125	139
1919	179	162	141	111	99	100	101	97	92	92	113	110
1920	*125*	*112*	*91*	*80*	*84*	*92*	*94*	*95*	*98*	*110*	*155*	*153*
Därav inom jord- och skogsbruk:												
1913	97	84	83	66	72	71	77	87	75	77	96	92
1914	62	77	71	59	71	68	82	95	96	94	116	130
1915	100	92	90	80	85	81	95	105	87	75	84	84
1916	73	68	74	58	55	57	50	70	58	67	66	66
1917	57	59	64	58	50	46	35	49	47	69	73	79
1918	70	87	91	77	74	80	88	106	95	85	99	116
1919	122	95	90	69	67	64	74	104	94	83	110	95
1920	*95*	*85*	*77*	*64*	*71*	*63*	*68*	*87*	*85*	*84*	*111*	*123*
Övriga näringsgrupper:												
1913	170	151	119	108	106	122	116	101	94	108	141	122
1914	147	144	119	101	98	112	103	156	130	145	217	189
1915	225	209	165	150	126	147	144	130	119	127	165	119
1916	160	145	121	101	93	100	96	99	89	102	126	107
1917	128	150	140	132	110	111	132	119	107	117	133	112
1918	160	196	184	168	153	175	168	145	124	119	133	143
1919	192	181	157	126	109	110	109	94	91	97	114	113
1920	*133*	*121*	*96*	*86*	*88*	*101*	*102*	*98*	*104*	*127*	*174*	*159*

Växlingarna på arbetsmarknaden under de senaste åren framgå även av efterföljande tablå, avseende antalet *arbetslösa inom fackföreningarna* i procent av hela det redovisade medlemsantalet vid varje månadsskifte:

	31/1	28/2	31/3	30/4	31/5	30/6	31/7	31/8	30/9	31/10	30/11	31/12
1911	—	12·0	10·4	6·7	3·5	3·2	2·9	3·1	2·8	4·3	4·4	8·5
1912	11·1	8·4	6·5	5·2	3·7	3·3	2·8	2·7	2·9	3·6	5·7	8·4
1913	8·9	7·1	5·7	4·0	2·6	2·7	2·5	2·3	2·2	2·6	4·4	7·5
1914	10·4	7·5	6·5	5·1	3·2	3·1	3·0	8·1	7·7	8·1	10·3	15·0
1915	14·8	12·0	11·2	8·5	6·7	6·3	4·0	3·6	3·5	3·8	4·5	7·7
1916	8·0	6·7	5·2	4·7	3·3	2·7	2·7	2·2	2·2	2·3	2·2	5·4
1917	5·9	5·5	7·0	4·4	2·8	3·1	3·3	2·8	2·4	2·8	2·4	5·8
1918	6·0	5·0	4 9	5·0	4·0	4·6	4·2	3·5	3·7	3·2	3·4	7·3
1919	7·5	7·6	8·1	7·5	6·1	4·6	3·8	3·2	3·1	3·2	3·8	7·2
1920	*7·6*	*7·5*	*4·5*	*3·5*	*2·9*	*3·4*	*2·8*	*3·0*	*2·9*	*4·5*	—	—

Arbetslöshetens utbredning inom olika fack framgår närmare av tabellen å sid. 145.

Arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk år 1919.[1]

Undersökningen angående arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk år 1919 är närmast baserad på uppgifter från kommunalstämmoordförandena i 2 229 landskommuner, motsvarande 95·8 % av de kommuner å rikets landsbygd, varifrån dylika uppgifter infordrats genom utsända frågeformulär. Beträffande arbetstid och arbetslön hava emellertid även beräkningar verkställts på grundvalen av särskilda uppgifter, som erhållits direkt från lantarbetsgivare och lantarbetare genom förmedling av vederbörande fackorganisationer. Antalet använda arbetsgivaruppgifter uppgår till 463 och antalet arbetaruppgifter till 314, vilka, då organisationsväsendet inom jordbruket har sin huvudsakliga utbredning inom Mälarprovinserna, Östergötland och Skåne, i flertalet fall härröra från dessa landsdelar.

Tillgång på lantarbetare. Det för undersökningen använda frågeformuläret upptog såsom första punkt spörsmålet angående tillgång på lantarbetare inom resp. landsbygdskommuner. Svaret skulle innefatta ett allmänt omdöme om, huruvida de å orten bosatta eller dit regelbundet återkommande lantarbetarna kunde anses utgöra tillräcklig arbetskraft för de vid jordbruket förekommande arbetena, betraktade som ett helt, samt avgivas med användande av något av orden: god, tillräcklig eller otillräcklig. Det inkomna materialet utvisar, att av de uppgiftslämnande kommunerna 139 eller 6·2 % hade god arbetartillgång, 1 301 eller 58·4 % tillräcklig och 714 eller 32·0 % otillräcklig, medan 75 socknar eller 3·4 % av hela antalet ej ansett sig kunna lämna bestämt svar på frågan Vid jämförelse med föregående år visa siffrorna någon förbättring av tillgången på arbetskraft, och har denna förbättring särskilt gjort sig gällande i Norrland och Mälarprovinserna.

Arbetstid. Beträffande arbetstiden lämnas i berättelsen uppgifter för tre lantarbetargrupper, nämligen dels egentliga jordbruksarbetare, varmed avses sådana arbetare, som utföra arbetet på fälten samt de därmed sammanhängande göromålen i lador, å logar etc., dels körkarlar, vilkas huvudsakliga uppgift är att köra de dragare, som behövas vid jordbruksarbetet, men som dessutom vanligen skola rykta hästarna och rengöra stallarna, samt dels slutligen den med kreaturens skötsel sysselsatta ladugårdspersonalen. På grundvalen av det från kommunalstämmoordförandena inkomna primärmaterialet meddelas arbetstidsuppgifter beträffande nämnda tre arbetargrupper

[1] Utgör en sammanfattning av huvudinnehållet utav den av socialstyrelsen i serien Sveriges officiella statistik: socialstatistik utgivna publikationen med denna titel.

dels för sommaren, varmed här avses jordbrukets högsäsong eller de tre månader av sommarhalvåret, då arbetet i allmänhet börjar tidigast och slutar senast, och dels för vintern eller de tre månader av vinterhalvåret, då dagen är som kortast och arbetet börjar senast och upphör tidigast. — Med ledning av arbetsgivarnas och arbetarnas uppgifter lämnas motsvarande data endast med hänsyn till sommararbetstiden.

Huvudresultaten av de på grundval av kommunalstämmoordförandenas uppgifter verkställda beräkningarna rörande arbetstidens längd återgivas i nedanstående tab. A. Här anföres först bruttoarbetstiden eller det tidsrum, varunder arbetaren är bunden av sitt arbete. Frånräknas rasterna, erhålles arbetarens nettoarbetstid, som betecknar den effektiva arbetstiden så noggrant detta över huvud är möjligt med hänsyn till jordbruksnäringens egenartade arbetsförhållanden. Det må sålunda framhållas, att inom industrien arbetstiden i regel räknas från arbetarens ankomst till och intill hans avgång från arbetsplatsen, medan på en större lantgård ofta avsevärd del av arbetstiden tages i anspråk för tillryggaläggande av vägen från huvudgården till arbetsplatsen och tillbaka igen.

Tab. A. Jordbrukets medelarbetstid år 1919.
(Enligt uppgifter från kommunalstämmornas ordförande.)

Län	Arbetstid i timmar per dag för																	
	egentliga jordbruksarbetare						körkarlar						kreatursskötare					
	Sommar			Vinter			Sommar			Vinter			Sommar			Vinter		
	brutto	raster	netto	brutto	raster	netto	brutto	raster	netto	brutto	raster	netto	brutto	raster	netto	brutto	raster	netto
Stockholms	11·9	2·0	9·9	9·0	1·3	7·7	12·8	2·2	10·6	9·8	1·5	8·3	13·9	3·1	10·8	13·8	3·1	10·7
Uppsala	12·0	2·0	10·0	9·1	1·3	7·8	13·2	2·4	10·8	10·4	1·7	8·7	14·1	3·1	11·0	14·0	3·1	10·9
Södermanlands	12·0	2·1	9·9	8·8	1·2	7·6	12·8	2·2	10·6	9·7	1·3	8·4	13·9	3·8	10·1	13·9	3·8	10·1
Östergötlands	12·1	2·3	9·8	9·1	1·3	7·8	12·5	2·3	10·2	9·6	1·3	8·3	13·8	3·1	10·7	13·6	3·1	10·5
Jönköpings	12·3	2·4	9·9	8·8	1·2	7·6	12·5	2·4	10·1	9·2	1·3	7·9	13·8	2·6	11·2	13 2	2·7	10·5
Kronobergs	12·0	2·0	10·0	9·1	1·2	7·9	12·3	2·0	10·3	9·5	1·2	8·3	13·9	2·5	11·4	13·1	2·4	10·7
Kalmar	12·0	2·1	9·9	9·0	1·2	7·8	12·4	2·2	10·2	9·4	1·3	8·1	13·9	2·6	11·3	13·3	2·6	10·7
Gottlands	12·8	2·4	9·9	9·0	1·2	7·8	12·5	2·4	10·1	9·3	1·3	8·0	14·0	2·7	11·3	13·5	2·7	10·8
Blekinge	11·5	1·8	9·7	9·3	1·2	8·1	12·1	2·0	10·1	9·7	1·3	8·4	13·7	2·8	10·9	13·3	2·8	10·5
Kristianstads	11·4	1·6	9·8	9·6	1·1	8·5	11·8	1·7	10·1	9·9	1·2	8·7	13·2	2·8	10·4	12·6	2·8	9·8
Malmöhus	11·5	1·6	9·9	9·8	1·2	8·6	12·0	1·7	10·3	10·3	1·3	9·0	13·2	3·2	10·0	12·6	3·2	9·4
Hallands	12·4	2·3	10·1	9·5	1·4	8·1	12·6	2·3	10·3	9·6	1·4	8·2	14·2	3·3	10·9	13·2	3·3	9·9
Göteborgs och Bohus	12·3	2·5	9·8	8·9	1·3	7·6	12·6	2·5	10·1	9·4	1·4	8·0	14·0	2·9	11·1	13·2	2·9	10·3
Älvsborgs	12·4	2·4	10·0	8·8	1·3	7·5	12·6	2·4	10·2	9·1	1·3	7·8	14·0	2·8	11·2	13·3	2·8	10·5
Skaraborgs	12·3	2·3	10·0	8·5	1·1	7·4	12·4	2·3	10·1	8·7	1·1	7·6	13·9	2·9	11·0	13·4	2·9	10·5
Värmlands	12·2	2·5	9·7	8·8	1·3	7·5	12·3	2·5	9·8	8·9	1·3	7·6	13·8	3·2	10·6	13·3	3·2	10·1
Örebro	11·6	2·2	9·4	8·8	1·2	7·6	11·8	2·2	9·6	9·1	1·2	7·9	13·8	3·6	10·2	13·5	3·6	9·9
Västmanlands	11·8	2·0	9·8	9·3	1·3	8·0	12·6	2·2	10·4	9·9	1·5	8·4	14·1	3·6	10·5	13·9	3·6	10·3
Kopparbergs	11·8	2·4	9·4	9·7	1·6	8·1	12·0	2·4	9·6	9·9	1·6	8·3	13·6	3·3	10·3	13·2	3·3	9·9
Gävleborgs	11·8	2·3	9·5	9·2	1·7	7·5	11·9	2 3	9·6	9·5	1·7	7·8	13·8	3·0	10·8	13·4	3·0	10·4
Västernorrlands	12·5	2·4	10·1	8·9	1·4	7·5	12·6	2·4	10·2	9·1	1·5	7·6	13·7	2·7	11·0	13·1	2·7	10·4
Jämtlands	12·6	2·8	9·8	9 8	1·9	7·9	12·7	2·8	9·9	10·0	2·0	8·0	13·3	2·8	10·5	12·5	2·8	9·7
Västerbottens	12·6	2·2	10·4	8·9	1·4	7·5	12·6	2·2	10·4	8·9	1·4	7·5	14·0	2·6	11·4	13·4	2·6	10·8
Norrbottens	13·1	2·6	10·5	9·9	2·0	7·9	13·2	2·6	10·6	10·1	1·9	8·2	14·2	2·8	11·4	13·3	2·8	10·5
Hela riket år 1919	12·1	2·2	9·9	9·1	1·3	7·8	12·5	2·3	10·2	9·5	1·4	8·1	13·8	3·0	10·8	13·3	3·0	10·3
» » » 1918	12·3	2·2	10·1	9·2	1·3	7·9	12·6	2·3	10·3	9·5	1·4	8·1	13·9	2·9	11·0	13·4	2·8	10·6

För *egentliga jordbruksarbetare* utgjorde under sommaren bruttoarbetstiden 12·1 timmar, rasternas längd 2·2 timmar samt nettoarbetstiden 9·9 timmar per dag i genomsnitt för hela riket. De avvikelser, som länsmedeltalen förete från riksmedeltalen giva vid handen, att arbetstiden är växlande inom olika delar av landet. Utgår man från riksmedeltalet för bruttoarbetstiden, 12·1 timmar, befinnas de län, vilkas genomsnittliga arbetstid understiger riksmedeltalet och där densamma sålunda är relativt kort, gruppera sig till två geografiska områden, nämligen dels de tre sydsvenska länen, som uppvisa den kortaste arbetsdagen i riket (omkring 11½ timmar), och dels Mälarprovinserna, där arbetsdagen är upp till en halv timme längre (högst 12 timmar). Detta distrikt övergår gradvis såväl mot söder som norr i de två återstående, mellersta och södra Sverige samt Norrland omfattande områdena, där länsmedeltalen överstiga riksmedeltalet och där arbetstiden sålunda är jämförelsevis lång (upp till omkring 13 timmar). Ehuru, såsom nyss framhållits, bruttoarbetstiden är olika i Sydsverige och Mälarområdet, är nettoarbetstiden densamma (10 timmar), beroende på att rastetiden i det förra området plägar utgöra 1·5 timmar (endast middagsrast) men 2 timmar i det senare (fördelad på middagsrast och ett par kafferaster). I de två områdena med lång arbetsdag inläggas flera och längre raster, så att den effektiva arbetstiden blir 10½ à 11 timmar. Sistnämnda anordning av arbetstiden representerar ett äldre arbetssystem, som likväl synes alltmer undanträngas av det i Sydsverige och Mälardalen numera allmänt tillämpade systemet med inskränkning av rasternas antal och längd.

Under vintern utgjorde bruttoarbetsdagen 9·1 timmar och nettoarbetsdagen 7·8 timmar i genomsnitt för hela riket, vilka tal understiga motsvarande genomsnittssiffror för sommaren med resp. 3·1 och 2·2 timmar. Även beträffande vinterarbetstiden förefinnas olikheter mellan vissa landsdelar, men är under den kallare årstiden arbetstiden i stort sett kortast, där den är längst under sommaren, och längst där den under sommaren är kortast.

Körkarlarna synas vanligen sluta sitt arbete samtidigt med de övriga jordbruksarbetarna. Tiden för arbetets början är däremot ofta olika för de båda lantarbetargrupperna, särskilt i Mälarlänen och Skåne, där körkarlarna i och för stallarbetets utförande börja ½—2 timmar före de egentliga jordbruksarbetarna. I vissa trakter hava körkarlarna samma arbetstid som de egentliga jorbruksarbetarna, och få de förra då rycka ut något efter de senare.

Kreatursskötarna äro av jämförelsevis ringa betydelse för största delen av Norrland, varför hithörande länsmedeltal i tabellen satts med mediævalstil. Deras genomsnittliga bruttoarbetstid har för riket i dess helhet uppskattats till 13·8 timmar under sommaren och 13·5 timmar under vintern. Kreatursskötarnas arbetsdag är sålunda vanligen mycket lång, men kunna under vissa timmar sysslorna inskränkas till tillsyn och passning, då tillfälle till vila och raster beredes. På grund av antydda förhållanden är det emellertid förenat med vissa svårigheter att exakt angiva rastetiden. Den har i genomsnitt beräknats utgöra 3·0 timmar såväl sommar som vinter, och

nettoarbetstiden skulle sålunda uppgå till resp. 10·8 och 10·3 timmar. Djurskötselns natur medför, att kreatursskötarna äro bundna av tjänsten jämväl under söndagarna, men vanligen beredas de ledighet var tredje söndag.

Framhallas bör, att under sommarmånaderna de egentliga jordbruksarbetarnas och körkarlarnas arbete på lördagen å många gårdar upphör ½—2 timmar tidigare än under veckans fem övriga arbetsdagar ävensom att övertidsarbete mot särskild betalning stundom förekommer.

Beträffande arbetstidens förändring under ett större antal år föreligga uppgifter endast med avseende på de egentliga jordbruksarbetarnas sommararbetstid, för vilken årliga data förefinnas från och med år 1911. Huvudresultaten av hithörande undersökningar för denna nioårsperiod sammanställas i följande tablå:

		1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919
Medelarbetstid under sommaren, timmar per dag	brutto	12·7	12·7	12·6	12·6	12·5	12·3	12·3	12·3	12·1
	raster	2·2	2·3	2·2	2·2	2·2	2·2	2·2	2·2	2·2
	netto	10·5	10·4	10·4	10·4	10·3	10·1	10·1	10·1	9·9

Såsom härav framgår, har den genomsnittliga sommararbetstiden under perioden förkortats med över en halv timme per dag eller 3·6 timmar per vecka. Enbart under år 1919 synes arbetstiden hava förkortats med i genomsnitt 0·2 timmar per dag.

Arbetsgivarnas och arbetarnas uppgifter rörande arbetstiden stämma i stort sett väl överens, men förete dock vissa karakteristiska skiljaktigheter. Enligt båda parterna är för egentliga jordbruksarbetare bruttoarbetstiden under sommaren 11·9 timmar per dag, varemot rastetiden ofta uppskattats olika, så att den i genomsnitt belöper sig enligt arbetarna till 1·8 timmar och enligt arbetsgivarna till 2·0 timmar. I enlighet härmed utgör nettoarbetstiden resp. 10·1 och 9·9 timmar per dag. I fråga om körkarlarna hava arbetarna upptaxerat det extra arbete med skötseln av dragarna, som ifrågavarande arbetare äro skyldiga att utföra, högre än arbetsgivarna, varför bruttoarbetsdagen skulle i genomsnitt utgöra enligt arbetsgivarna 12·5 timmar och enligt arbetarna 12·9 timmar samt nettoarbetstiden resp. 10·4 och 10·9 timmar. Kreatursskötarnas svärbestämliga arbetstid skulle enligt arbetsgivarna i genomsnitt utgöra 13·8 timmar brutto och 10·2 timmar netto per dag mot resp. 14·4 och 11·2 timmar enligt arbetarna.

Arbetslön. De löneuppgifter, som inhämtats för förevarande undersökning, avse jordbrukets lägst kvalificerade och lägst avlönade yrkesspecialiteter, för vilka avlöningen i huvudsak regleras genom resp. orters sedvänja, men icke av löneförhållandena för de yrkes- eller förtroendemän, vilkas lön till väsentlig del utmätes i förhållande till vederbörande arbetares personliga duglighet. Förstnämnda arbetargrupper omfatta emellertid det stora flertalet lantarbetare och förekomma över hela eller åtminstone större delen av riket.

Tab. B. Lantarbetarnas löneförmåner år 1919. (Enligt uppgifter från kommunalstämmornas ordförande.)

Län	Tjänare				Statavlönade körkarlar (eller andra jordbruksarbetare)		Daglönare									
	Manliga		Kvinnliga				Fasta manliga		Tillfälliga manliga				Tillfälliga kvinnliga			
							I egen kost		I egen kost		I arbetsgivares kost		I egen kost		I arbetsgivares kost	
	Kontant årslön, kr.	Kontant årslön samt värde av kost och logi, kr.	Kontant årslön, kr.	Kontant årslön samt värde av kost och logi, kr.	Kontant årslön, kr.	Kontant årslön samt värde av naturaförmåner, kr.	Sommardaglön, kr.	Vinterdaglön, kr.	Sommardaglön, kr.	Vinterdaglön, kr.	Sommardaglön, kr.	Vinterdaglön, kr.	Sommardaglön, kr.	Vinterdaglön, kr.	Sommardaglön, kr.	Vinterdaglön, kr.
Stockholms	898	2 005	588	1 514	864	2 269	7·93	5·85	9·02	6·86	6·02	4·21	4·78	3·54	3·21	2·41
Uppsala	954	2 082	704	1 662	888	2 294	7·61	5·72	9·01	6·63	6·18	4·38	4·61	3·55	3·44	2·49
Södermanlands	904	1 968	552	1 400	881	2 256	7·75	5·87	9·07	6·76	5·94	4·25	4·51	3·44	3·26	2·35
Östergötlands	884	1 900	552	1 383	834	2 108	7·15	5·41	8·71	6·61	5·88	4·29	5·03	3·83	3·48	2·61
Jönköpings	941	1 983	529	1 365	830	1 931	7·38	5·78	8·30	6·42	5·57	4·05	4·83	3·59	2·98	2·18
Kronobergs	946	1 913	503	1 283	813	1 903	6·97	5·56	7·60	5·98	5·00	3·58	4·28	3·35	2·73	2·07
Kalmar	807	1 721	473	1 220	755	1 846	6·37	4·85	7·23	5·46	4·73	3·44	4·32	3·13	2·82	2·09
Gottlands	761	1 750	434	1 238	712	1 822	7·09	5·33	8·08	5·94	5·06	3·35	4·90	3·62	2·94	1·99
Blekinge	769	1 725	429	1 180	715	1 961	6·44	5·32	7·10	5·62	4·84	3·70	4·09	3·10	2·75	2·02
Kristianstads	845	1 752	461	1 184	737	1 995	6·74	5·39	7·88	6·11	5·38	4·12	4·96	3·85	3·46	2·63
Malmöhus	829	1 791	481	1 249	782	2 207	6·98	5·69	7·75	6·24	5·38	4·10	4·93	4·02	3·42	2·66
Hallands	754	1 696	418	1 151	733	1 951	6·75	5·13	7·52	5·64	4·75	3·47	4·80	3·69	2·97	2·13
Göteborgs och Bohus	713	1 679	427	1 201	796	2 005	6·11	4·52	7·32	5·38	4·38	3·22	4·52	3·43	2·84	2·09
Älvsborgs	821	1 826	469	1 260	789	1 969	6·61	5·18	7·61	5·79	4·96	3·70	4·86	3 65	3·10	2·28
Skaraborgs	920	1 896	511	1 299	772	1 951	6·04	4·33	7·09	4·98	4·62	3·11	4·68	3·31	3·17	2·15
Värmlands	897	1 899	468	1 237	953	2 154	6·70	5·41	8·14	6·54	5·46	4·32	4·67	3·56	3·23	2·45
Örebro	953	1 957	607	1 447	884	2 204	6·58	5·06	8·14	6·15	5·67	4·06	4·85	3·86	3·61	2·68
Västmanlands	953	2 019	636	1 540	910	2 321	7·26	5·46	9·14	6·91	6·29	4·71	4·81	3·74	3·35	2·61
Kopparbergs	1 109	2 221	474	1 348	1 291	2 175	7·83	7·30	9·65	9·16	6·64	6·27	4·74	4·05	3·31	3·18
Gävleborgs	874	1 809	394	1 138	—	—	7·69	6·53	9·09	7·75	6·45	5·37	4·56	3·68	2·99	2·50
Västernorrlands	913	1 968	431	1 291	—	—	8·34	6·78	9·59	7·78	6·75	5·28	5·18	4·15	3·53	2·58
Jämtlands	1 071	2 195	477	1 335	—	—	9·57	7·94	10·81	9·34	7·43	6·11	5·72	4·79	3·53	2·85
Västerbottens	953	2 002	426	1 206	—	—	10·06	8·94	10·78	9·01	7·79	6·10	5·12	4·01	3·15	2·44
Norrbottens	796	1 873	394	1 193	—	—	10·75	8·61	11·38	8·99	7·34	5·48	5·45	4·10	3·30	2·36
Hela riket år 1919	**884**	**1 903**	**502**	**1 320**	**826**	**2 088**	7·36	5·90	8·58	**6·72**	**5·76**	**4·33**	**4·82**	**3·71**	**3·22**	**2·43**
» » » 1918	689	1 629	376	1 131	646	1 764	5·99	4·69	7·14	5·62	4·75	3·63	4·00	3·07	2·67	2·02
» » » 1917	489	1 146	286	818	457	1 256	4·23	3·20	5·00	4·00	3·43	2·63	2·95	2·29	1·93	1·46
» » » 1916	398	906	241	655	390	987	3·28	2·55	3·77	3·02	2·63	1·96	2·23	1·75	1·52	1·18
» » » 1915	343	755	212	547	346	883	2·72	2·07	3·13	2·34	2·18	1·55	1·87	1·43	1·29	0·98
» » » 1914	332	702	202	501	334	811	2·62	1·97	3·02	2·24	2·10	1·46	1·81	1·38	1·24	0·92
» » » 1913	326	683	197	485	329	720	2·54	1·92	2·97	2·19	2·05	1·43	1·77	1·34	1·21	0·89
» » » 1912	318	667	190	470	320	710	2·47	1·85	2·87	2·11	1·98	1·36	1·72	1·30	1·17	0·86
» » » 1911	311	648	184	456	314	687	2·40	1·81	2·79	2·04	1·94	1·32	1·67	1·25	1·14	0·83

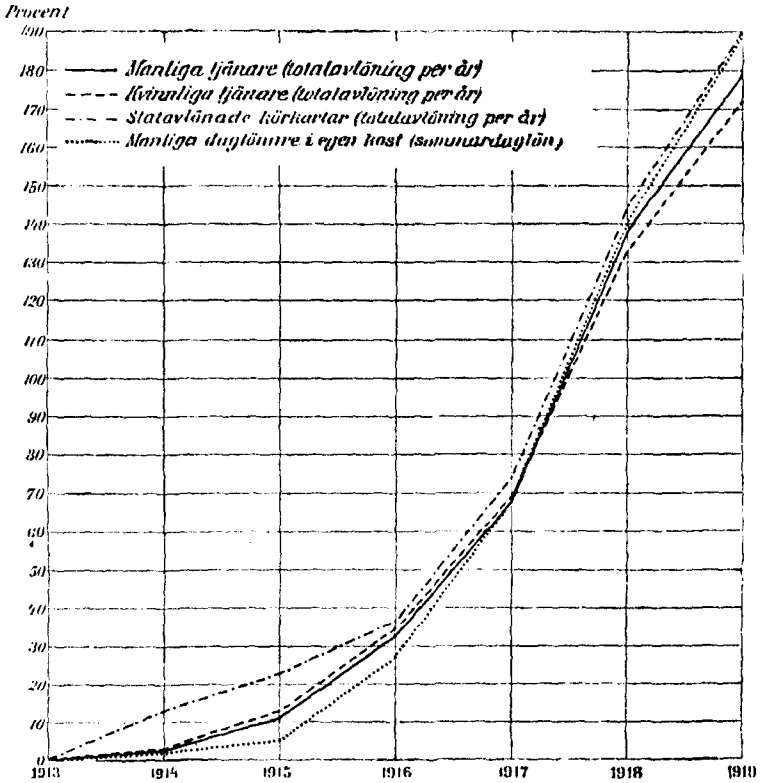
De på grundval av kommunalstämmoordförandenas uppgifter för olika län och riket i dess helhet uträknade genomsnittliga arbetsprisen under år 1919 återgivas i förestående tab. B. Då vissa av arbetargrupperna äro av ringa betydelse för Dalarnas och Norrlands jordbruk, återgivas till desamma hänförliga löneuppgifter i tabellen för dessa landsdelar med mediævalstil. Här meddelas först de för det mindre jordbruket viktigaste arbetskraft, det ogifta tjänstefolket, beräknade lönerna, vilka utgå i form av kontant årslön samt fri kost och logi. Utöver de här siffermässigt uppskattade löneförmånerna givas särskilt i Norrland klädespersedlar o. d. till stundom ganska högt värde.

För de i regel gifta tjänare, vilka under namn av statare förekomma på större egendomar i de egentliga jordbruksbygderna och som, förutom kontant årslön, uppbära s. k. stat av mjölk, spannmål, potatis m. m. samt innehava för familj avsedd bostad, utgör arbetsinkomsten per år enligt uppgiftslämnarnas värdering i genomsnitt 2 088 kr. (för vanliga körkarlar). Häri ingår hyresvärdet av fri bostad, vilken i Sydsverige vanligen består av två rum och kök men i den övriga delen av riket i regel av en enrumslägenhet, med 133 kr. samt det uppskattade värdet av fritt bränsle med 147 kr. i genomsnitt.

Vid sidan av statare förekomma manliga och kvinnliga daglönare, vilka utföra jordbruksarbete mot dagspenning (stundom timlön) med eller utan kosthåll. Särskilt vid Bergslagens bruksegendomar sysselsättas dagsverkare, vilka förbundit sig att under längre eller kortare tid arbeta hos samma arbetsgivare och som på grund härav benämnas fasta daglönare, medan huvudparten av den i de egentliga jordbruksbygderna sysselsatta daglönarklassen gemenligen utgöres av arbetare, som utan att vara bundna av muntligt eller skriftligt arbetsavtal mot dags- eller timpenning utföra jordbruksarbete. Av dessa tillfälliga daglönare erbjuda de manliga i egen kost ett speciellt intresse därigenom, att det är beträffande dessa lösarbetare industriens konkurrens om arbetskraften mest direkt ger sig tillkänna, och dagsverkspriset för dem tenderar därför att närma sig den nivå, som betecknas exempelvis av de lönesatser, med vilka i norr skogsindustrien, i söder tegel- och sockerindustrierna m. fl. betala sin tillfälliga arbetshjälp. Såsom av tabellen framgår, utgjorde för denna arbetargrupp sommardaglönen 8·58 kr. och vinterdaglönen 6·72 kr. i genomsnitt för hela riket. Inom de olika länen är sommardaglönen högst i Norrbottens län (11·38 kr.) och vinterdaglönen högst i Jämtland (9·34 kr.), medan Skaraborgs län framvisar den lägsta såväl sommar- som vinterdaglönen (7·09 resp. 4·98 kr.). Vill man erhålla en översikt över dagsverksprisets relativa höjd inom olika landsdelar, kan man säga, att hela Nord- och Mellansverige ned till Östergötlands län utmärker sig för relativt höga arbetslöner, medan de södra delarna av riket däremot hava jämförelsevis låga arbetspris.

Lönenivåns procentuella stegring för vissa viktigare lantarbetarkategorier från år 1913 till och med år 1919 utvisas genom efterföljande sammanställning och diagram.

Lönestegring 1913—1919.

År	Manliga tjänare		Kvinnliga tjänare		Statavlönade körkarlar		Tillfälliga daglönare Manliga				Kvinnliga			
							i egen kost		i arbetsg:s kost		i egen kost		i arbetsg:s kost	
	Kontant årslön	Kontant samt kost o. logi	Kontant årslön	Kontant samt kost o. logi	Kontant årslön	Kontant och naturaförmåner	Sommardaglön	Vinterdaglön	Sommardaglön	Vinterdaglön	Sommardaglön	Vinterdaglön	Sommardaglön	Vinterdaglön
	a) Indextal, om avlöningen *år 1913* sättes = 100													
1914	102	103	103	103	102	113	102	102	102	102	102	103	102	103
1915	105	111	108	113	105	123	105	107	106	108	106	107	107	110
1916	122	133	122	135	119	137	127	138	128	137	126	131	126	133
1917	150	168	145	169	139	174	168	182	167	184	167	171	160	163
1918	211	239	191	233	196	245	240	257	232	254	226	229	221	227
1919	271	279	255	272	251	290	289	307	281	303	272	277	266	273
	b) Indextal, om avlöningen *närmast föregående år* sättes = 100													
1914	102	103	103	103	102	113	102	102	102	102	102	103	102	103
1915	103	108	105	109	104	109	104	104	104	106	103	104	104	107
1916	116	120	114	120	113	112	120	129	121	126	119	122	118	120
1917	123	126	119	125	117	127	133	132	130	134	132	131	127	123
1918	141	142	131	138	141	140	143	141	138	138	136	134	138	138
1919	128	117	134	117	128	118	120	120	121	119	121	121	121	120

Från året närmast före krigsutbrottet eller år 1913 och till slutet av år 1919 har totalavlöningen för tjänare ökats med 170 à 180 % samt för statare med 190 %, medan dagspenningen för daglönare stigit med 166—207 %. Under tiden 1918—1919 utgjorde lönestegringen cirka 20 % mot cirka 40 % 1917—1918.

Huvudresultaten av de på arbetsgivarnas och arbetarnas uppgifter baserade löneberäkningarna meddelas i följande tablå:

	Manliga tjänare		Kvinnliga tjänare		Statavlönade körkarlar		Daglönare i egen kost					
							Fasta manliga		Tillfälliga manliga		Tillfälliga kvinnliga	
	Kontant årslön	Kontant samt kost o. logi	Kontant årslön	Kontant samt kost o. logi	Kontant årslön	Kontant och naturaförmåner	Sommardaglön	Vinterdaglön	Sommardaglön	Vinterdaglön	Sommardaglön	Vinterdaglön
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
a) enligt arbetsgivarna	882	1 965	551	1 435	857	2 281	7·38	5·79	8·38	6·52	4·60	3·60
b) » arbetarna .	851	1 930	528	1 433	832	2 151	6·83	5·44	7·83	6·22	4·15	3·26
b) i % av a) . .	*96*	*98*	*96*	*100*	*97*	*94*	*93*	*94*	*93*	*95*	*90*	*91*

Jämföras arbetsgivarnas och arbetarnas löneuppgifter med varandra, finner man, såsom var att vänta, att de senare i regel ställa sig något lägre än de förra. För årsanställda arbetare (manliga och kvinnliga tjänare samt statare) med naturaförmåner hava arbetarna uppskattat kontantlönen 3 à 4 % lägre än arbetsgivarna. Naturaförmånernas värde för tjänarna är enligt båda parterna ungefär detsamma, varför skillnaden mellan de beräknade totalavlöningarna icke överstiger 2 %. Vad statarnas naturaförmåner angår, råder ej heller någon nämnvärd meningsskiljaktighet beträffande värdet av i avlöningen ingående mjölk, spannmål och liknande lantmannaprodukter, medan värdet av fri bostad och bränsle av arbetarna uppskattats omkring 20 % lägre än av arbetsgivarna. Motsvarande skillnad mellan totalavlöningarna belöper sig till 6 %. För de arbetare, som åtnjuta daglön, har denna av arbetarna uppgivits vara 7—10 % lägre än enligt arbetsgivarnas uppgifter.

Arbetsinställelser i Sverige år 1919.[1]

Antal och omfattning. Under år 1919 hava, enligt tillgängliga uppgifter, i Sverige inträffat 440 arbetsinställelser (strejker och lockouter). Antalet arbetsinställelser ävensom antalet därav direkt berörda arbetsgivare och arbetare samt förlorade arbetsdagar i jämförelse med de föregående åren framgår av nedanstående tab. A.

Tab. A. Arbetsinställelser under åren 1903—1919.

År	Strejker			Lockouter			Arbetsinställelser av bland. karaktär			Hela antalet			Antal förlorade arbetsdagar
	Antal	Arbetsgivare	Arbetare	Antal	Arbetsgivare	Arbetare	Antal	Arbetsgivare	Arbetare	arb.-inst.	arbetsgivare	arbetare	
1903	109	256	5 970	16	96	982	17	126	17 619	**142**	**478**	**24 571**	642 000
1904	169	383	8 299	12	62	1 218	34	153	2 731	**215**	**598**	**12 248**	386 000
1905	152	325	13 186	12	12	456	25	510	19 264	**189**	**847**	**32 906**	2 390 000
1906	239	668	15 050	8	12	560	43	49	3 045	**290**	**729**	**18 655**	479 000
1907	243	498	11 278	23	37	5 669	46	283	6 593	**312**	**818**	**23 540**	514 000
1908	229	473	17 187	38	125	2 672	35	826	20 498	**302**	**1 424**	**40 357**	1 842 200
1909	102	7 707	229 248	22	451	71 364	14	30	1 137	**138**	**8 188**	**301 749**	11 799 700
1910	66	127	3 420	5	5	101	5	14	150	**76**	**146**	**3 671**	39 000
1911	85	150	4 940	9	1 759	15 145	4	11	491	**98**	**1 920**	**20 576**	569 800
1912	108	168	5 797	4	337	2 166	4	284	2 017	**116**	**789**	**9 980**	292 145
1913	118	203	9 574	1	1	17	—	—	—	**119**	**204**	**9 591**	303 344
1914	105	181	8 832	8	64	5 368	2	2	185	**115**	**247**	**14 385**	620 469
1915	70	100	4 277	7	7	813	3	3	29	**80**	**110**	**5 119**	83 270
1916	218	474	19 287	2	2	41	7	23	1 383	**227**	**499**	**20 711**	474 718
1917	458	1 399	45 019	8	8	1 016	9	17	666	**475**	**1 424**	**46 701**	1 108 819
1918	668	1 756	50 377	10	10	756	30	923	10 090	**708**	**2 689**	**61 223**	1 436 409
1919	*414*	*1 977*	*69 980*	*10*	*10*	*727*	*16*	*376*	*10 334*	**440**	**2 363**	**81 041**	*2 295 910*

Antalet arbetsinställelser har sålunda under år 1919 varit mindre än 1918 och 1917, men däremot större än under något av åren 1903—1916. I avseende på arbetarantalet överträffas 1919 allenast av storstrejksåret 1909.

Av samtliga konflikter hava 340 berört endast en arbetsgivare. Vid 50 konflikter har antalet berörda arbetsgivare utgjort 2—5, vid 22 konflikter 6—10, i 13 fall 11—20 och i 6 fall 21—70. Återstående nio konflikter berörde 71—300 arbetsgivare.

Av arbetsinställelserna voro 177, eller 40 %, av helt ringa storlek, omfattande högst 25 arbetare. Av större omfattning — berörande mer än 100 arbetare — voro 92 konflikter eller 21 % av samtliga.

[1] Utgör en sammanfattning av den av socialstyrelsen i serien Sveriges officiella statistik: socialstatistik utgivna publikationen med denna titel.

Arbetsinställelser, påbörjade under år

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Näringsgrenar	Antal arbetsinställelser påbörjade under				Hela antalet arbetsinställelser	Karaktär			Orsaker		
	1:sta kvartalet	2:dra kvartalet	3:dje kvartalet	4:de kvartalet		Strejker	Lockouter	Bland. eller obestämb. konfl.	Lönefrågor	Organisationsspörsmål	Andra och okända orsaker
1 Malmgruvor	—	1	3	—	4	3	1	—	1	—	3
2 Järn- och stålverk	1	—	6	2	9	9	—	—	7	—	2
3 Järn- och stålmanufaktur	9	2	5	2	18	17	—	1	15	2	1
4 Mekaniska verkstäder	8	9	10	1	28	27	—	1	19	—	9
5 Skeppsvarv	4	—	1	—	5	5	—	—	2	—	3
6 Metallmanufaktur m. m.	1	2	4	2	9	9	—	—	6	2	1
7 Kolgruvor	1	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—
8 Torvindustri	—	13	2	—	15	14	—	1	15	—	—
9 Stenbrott och stenhuggerier	1	3	4	—	8	8	—	—	6	—	2
10 Tegel- och kalkbruk m. m.	1	9	3	—	13	12	—	1	9	1	3
11 Glasindustri	—	1	1	—	2	2	—	—	1	1	—
12 Annan jord- och stenindustri	—	2	1	—	3	3	—	—	2	—	1
13 Skogsavverkning m. m.	2	2	1	1	6	6	—	—	6	—	—
14 Flottning	—	6	—	—	6	6	—	—	6	—	—
15 Sågverk och hyvlerier	9	16	15	5	45	39	3	3	37	—	8
16 Vedsågerier	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	1
17 Låd- och fanérfabriker	1	—	1	1	3	3	—	—	3	—	—
18 Prånvarv och båtbyggerier	—	—	1	—	1	1	—	—	1	—	—
19 Snickeri- och möbelfabriker	—	8	5	—	13	11	1	1	12	—	1
20 Tunnbinderier m. m.	2	3	—	—	5	5	—	—	5	—	—
21 Pappersmassefabriker	2	3	8	5	18	17	—	1	12	1	5
22 Pappersbruk och pappfabriker	2	—	3	—	5	5	—	—	2	—	3
23 Kartongfabriker m. m.	—	1	—	—	1	1	—	—	1	—	—
24 Grafiska anstalter	—	—	1	—	1	1	—	—	1	—	—
25 Kvarnar	—	1	1	—	2	2	—	—	1	—	1
26 Bagerier	1	4	3	4	12	11	—	1	9	—	3
27 Råsockerbruk och raffinaderier	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28 Choklad- och karamellfabriker	1	2	—	—	3	3	—	—	2	—	1
29 Bryggerier och mälterier	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30 Tobaksfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
31 Slakterier och charkuterier	2	3	1	3	9	8	1	—	6	1	2
32 Konservfabriker m. m.	—	—	1	—	1	1	—	—	—	—	1
33 Spinnerier och väverier	3	1	1	—	5	4	—	1	3	—	2
34 Skrädderier	—	8	6	3	17	16	—	1	17	—	—
35 Hatt- och mössfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36 Garverier m. m.	—	—	2	—	2	2	—	—	2	—	—
37 Skofabriker	1	5	3	—	9	9	—	—	9	—	—
38 Gummivarufabriker	—	1	1	—	2	1	1	—	1	—	1
39 Sadelmakerier m. m.	—	2	2	1	5	5	—	—	5	—	—
40 Konstgödningsfabriker m. m.	—	1	1	—	2	2	—	—	2	—	—
41 Kolnings- och trädestillationsverk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
42 Sprängämnesfabriker	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
43 Tändsticksfabriker	1	1	—	—	2	2	—	—	2	—	—
44 Kemisk-tekniska fabriker	1	1	3	2	7	7	—	—	6	1	—
45 Husbyggnadsverksamhet	4	8	18	2	32	32	—	—	26	—	6
46 Målning och glasmästeri	—	9	5	—	14	14	—	—	14	—	—
47 Monteringsarbeten	3	2	4	3	12	11	—	1	10	—	2
48 Väg- och gatubyggnader	2	4	2	1	9	8	1	—	7	2	—
49 Järnvägs- och spårvägsbyggnader	—	5	1	—	6	6	—	—	5	—	1
50 Vattenbyggnader	2	—	5	—	7	6	—	1	5	1	1
51 Elektricitetsverk	2	—	1	—	3	3	—	—	2	1	—
52 Handel och varulager	3	3	3	3	12	10	1	1	8	2	2
53 Järnvägsdrift	2	—	1	—	3	3	—	—	2	1	—
54 Åkerirörelser	3	2	3	—	8	8	—	—	6	1	1
55 Lastning och lossning	—	4	5	—	9	8	—	1	7	—	2
56 Sjöfart	1	—	3	—	4	4	—	—	4	—	—
57 Jordbruk och fiske	1	1	3	5	10	9	1	—	6	3	1
58 Annan yrkesrörelse	4	2	5	2	13	13	—	—	7	3	3
59 *Summa år 1919*	**81**	**152**	**159**	**48**	**440**	**414**	**10**	**16**	**344**	**23**	**73**

1919, inom olika näringsgrenar.

13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	
Resultat				Känt högsta antal direkt berörda					Arb.-givarnas organisation		Arbetarnas organisation		Antal förlorade arbetsdagar	
Arbetsgivarens villkor	Arbetarnas fordringar	Kompromiss	Okänt eller oavgjort	arbetsgivare	arbetare vid strejker	arbetare vid lockouter	arbetare vid bl. eller obest. konfl.	arbetare Tillsammans	Helt eller delvis org.	Icke organiserade	Helt eller delvis org.	Icke organiserade		
3	1	—	—	4	130	17	—	147	4	—	4	—	12 643	1
2	1	5	1	9	1 627	—	—	1 627	8	1	8	1	84 031	2
5	5	8	—	33	571	—	550	1 121	11	7	18	—	79 407	3
9	3	16	—	54	3 421	—	32	3 453	18	10	27	1	119 879	4
1	1	3	—	5	1 167	—	—	1 167	4	1	5	—	3 772	5
3	2	4	—	40	761	—	—	761	6	3	9	—	36 692	6
—	—	1	—	1	14	—	—	14	1	—	1	—	84	7
7	—	8	—	19	1 473	—	65	1 538	4	11	15	—	41 207	8
3	—	5	—	8	325	—	—	325	6	2	8	—	9 920	9
4	1	8	—	14	366	—	47	413	7	6	11	2	17 512	10
—	1	1	—	2	71	—	—	71	1	1	2	—	5 703	11
—	1	2	—	3	328	—	—	328	2	1	3	—	790	12
1	—	5	—	6	807	—	—	807	3	3	4	2	17 397	13
2	1	3	—	17	386	—	—	386	1	5	1	5	2 778	14
14	6	25	—	104	3 851	79	269	4 199	21	24	37	8	92 437	15
1	—	—	—	1	38	—	—	38	—	1	1	—	5 358	16
1	—	2	—	3	181	—	—	181	1	2	3	—	2 054	17
—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	18
1	1	11	—	163	358	41	6 000	6 399	6	7	13	—	581 474	19
—	2	3	—	8	239	—	—	239	4	1	5	—	14 935	20
1	6	11	—	18	3 133	—	26	3 159	16	2	16	2	62 216	21
1	1	3	—	5	591	—	—	591	4	1	5	—	11 108	22
1	—	—	—	1	56	—	—	56	1	—	1	—	448	23
1	—	—	—	190	6 569	—	—	6 569	1	—	1	—	328 450	24
—	1	1	—	24	802	—	—	802	2	—	2	—	24 980	25
2	5	5	—	63	361	—	535	896	5	7	12	—	10 021	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
1	—	2	—	3	301	—	—	301	1	2	3	—	8 655	28
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
2	3	4	—	36	105	81	—	186	4	5	8	1	1 759	31
1	—	—	—	1	70	—	—	70	—	1	1	—	420	32
1	1	3	—	5	234	—	30	264	3	2	4	1	1 276	33
1	7	9	—	220	612	—	1 879	2 491	9	8	15	2	55 842	34
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35
—	2	—	—	2	51	—	—	51	2	—	2	—	271	36
3	1	5	—	89	510	—	—	510	8	1	9	—	4 084	37
1	—	1	—	2	330	70	—	400	2	—	2	—	25 030	38
—	2	3	—	103	271	—	—	271	2	3	5	—	13 944	39
—	1	1	—	2	191	—	—	191	2	—	2	—	8 446	40
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	41
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42
—	—	2	—	2	371	—	—	371	2	—	1	1	2 868	43
1	3	3	—	7	189	—	—	189	4	3	7	—	8 267	44
7	12	12	1	46	892	—	—	892	19	13	28	4	29 009	45
1	5	8	—	92	400	—	—	400	10	4	14	—	6 043	46
3	3	6	—	16	306	—	687	993	8	4	12	—	12 429	47
3	3	3	—	9	562	35	—	597	1	8	6	3	21 271	48
6	—	—	—	6	262	—	—	262	2	4	4	2	12 575	49
3	1	1	2	7	321	—	12	333	2	5	7	—	4 178	50
—	1	2	—	3	21	—	—	21	1	2	3	—	1 816	51
3	3	6	—	50	398	400	2	800	6	6	12	—	15 562	52
1	—	2	—	134	3 602	—	—	3 602	1	2	2	1	108 547	53
2	3	3	—	21	327	—	—	327	2	6	7	1	2 842	54
4	2	3	—	43	2 231	—	200	2 431	7	2	7	2	32 864	55
—	2	2	—	322	21 027	—	—	21 027	2	2	3	1	279 292	56
6	2	2	—	20	7 820	4	—	7 824	6	4	10	—	62 285	57
2	4	6	1	326	950	—	—	950	5	8	11	2	11 039	58
115	**101**	**219**	**5**	**2 363**	**69 980**	**727**	**10 334**	**81 041**	**248**	**192**	**398**	**42**	**2 295 910**	59

Vid jämn fördelning av antalet berörda arbetare på antalet konflikter erhålles såsom medeltal per konflikt under redogörelseåret 184. Motsvarande siffra för tiden 1903—1918 (frånsett storstrejksåret 1909) var 99.

Fördelning efter näringsgrupper. Det största antalet arbetsinställelser har under redogörelseåret inträffat inom trävaruindustri och byggnadsverksamhet med vardera 18 % av samtliga konflikter, varefter följer metallindustrien med 16 %. Motsvarande procenttal för åren 1903—1918 voro respektive 17, 23 och 17. Av arbetarna kommo på trävaruindustrien 15 % mot 14 % i medeltal under de föregående åren. För byggnadsindustrien voro motsvarande siffror 4 resp. 20 % samt för metallindustrien 10 resp. 21 %.

Arbetsinställelsernas fördelning på de särskilda näringsgrenarna framgår av tabellen å sid. 92—93.

Av de i senaste statistik angående industri och bergshantering upptagna näringsgrupperna intog pappers- och grafisk industri, med hänsyn till arbetsinställelsernas relativa utbredning, främsta rummet under år 1919 med 239 av konflikter berörda arbetare per 1 000 sysselsatta. Därnäst kom trävaruindustrien med 177 arbetare per 1 000. Relativt låga siffror uppvisade å andra sidan belysnings- och vattenverk (3 per 1 000) samt kemisk-teknisk industri (41 per 1 000).

Orsaker. Lönefrågorna hava i ännu större utsträckning än under normala år givit anledning till arbetskonflikter. Sammanlagt hava ej mindre än 78 % av samtliga under året inträffade arbetsinställelser haft sin orsak i tvister rörande dylika frågor, medan motsvarande siffra för åren 1903—1918 var i medeltal 71 %. Vid det övervägande antalet av hithörande konflikter har frågan gällt löneförhöjning; direkt lönesänkning har i allenast 7 fall anförts som orsak till arbetskonflikt.

Av övriga tvister avse 7 % arbetares antagande och avskedande, 5 % införande av kollektivavtal samt 3 % arbetstiden.

Varaktighet. Av samtliga arbetsinställelser hava 25 % pågått högst en vecka och 65 % avslutats inom en månad; 37 arbetsinställelser (9 %) hava sträckt sig över längre tid än 3 månader. Vad beträffar antalet berörda arbetare, kommo 66 % på konflikter av kort varaktighet (högst en månad), medan 10 % drabbades av långvariga konflikter (över 3 månader).

Resultat. Arbetsinställelsernas och därav berörda arbetares fördelning under åren 1903—1919 efter konflikternas resultat framställes i följande tablå:

Resultat	Arbetsinställelser				Av arbetsinställelser berörda arbetare			
	1903—1918		*1919*		1903—1918		*1919*	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%[1]	Antal	%
Arbetsgivarnas villkor	1 014	*28*	115	*26*	376 981	*58* (25)	14 461	*18*
Arbetarnas fordringar	1 090	*30*	101	*23*	66 070	*10* (19)	10 217	*13*
Kompromiss	1 352	*38*	219	*50*	196 727	*31* (55)	56 004	*69*
Okänt eller oavgjort	146	*4*	5	*1*	6 205	*1* (1)	359	*0*
Summa	**3 602**	*100*	**440**	*100*	**645 983**	*100*	**81 041**	*100*

[1] Siffrorna inom parentes angiva procenttalen för samma period frånsett år 1909, vars stora siffror (c:a 300 000 arbetare) högst väsentligt förskjuta de övriga årens medeltal.

Storlek och resultat. Vid jämförelse mellan arbetsinställelsernas resultat och antalet därav berörda arbetare framgår, att arbetarna haft mest framgång i de mindre omfattande och arbetsgivarna i de större konflikterna. I genomsnitt hava de på arbetsgivarnas villkor bilagda konflikterna omfattat 126 arbetare, medan medeltalet för de enligt arbetarnas fordringar avslutade uppgått till 101.

Orsaker och resultat. I vad mån de särskilda tvistefrågorna lett till olika resultat, framgår av följande sammanställning:

Tab. B. Sammanställning av arbetsinställelsernas orsaker, varaktighet och resultat.

Arbetsinställelsernas fördelning efter:	Resultat												Hela antalet	
	Arbetsgivarnas villkor		Kompromiss: I huvudsak ag:s villkor		Kompromiss: Lika eftergifter		Kompromiss: I huvudsak arb:s fordringar		Arbetarnas fordringar		Okänt eller oavgjort			
	Arb. inst.	Arb.	Arb. inst.	Arb.	Arb. inst.	Arb.	Arb. inst.	Arb.	Arb. inst.	Arb.	Arb. inst.	Arb.	arb. inst.	arb.
I. Orsaker.														
Löneförhöjning . .	66	12 003	9	754	159	39 074	15	384	70	8 199	—	—	**319**	**60 414**
Lönesänkning . .	3	245	—	—	4	444	—	—	—	—	—	—	**7**	**689**
Andra lönefrågor .	6	468	—	—	7	2 160	—	—	4	77	1	160	**18**	**2 865**
Föreningsrätten . .	—	—	—	—	1	12	—	—	2	65	—	—	**3**	**77**
Kollektivt avtal .	1	180	—	—	8	10 447	—	—	11	391	—	—	**20**	**11 018**
Andra organisationsspörsmål . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Personliga förhållanden	—	—	—	—	—	—	—	—	1	81	—	—	**1**	**81**
Arbetstiden . . .	6	342	—	—	6	968	—	—	2	34	—	—	**14**	**1 344**
Arbetares antagande o. avskedande	19	566	—	—	6	710	—	—	4	283	1	2	**30**	**1 561**
Arbetets anordning	1	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**1**	**21**
Tolkning av avtal	4	153	—	—	2	729	—	—	5	939	—	—	**11**	**1 821**
Andra orsaker . .	9	483	—	—	2	322	—	—	2	148	3	197	**16**	**1 150**
Summa	**115**	**14 461**	**9**	**754**	**195**	**54 866**	**15**	**384**	**101**	**10 217**	**5**	**359**	**440**	**81 041**
II. Varaktighet.														
Högst 7 dagar . . .	34	2 191	2	121	34	4 058	5	92	35	7 733	—	—	**110**	**14 195**
8— 14 » . . .	22	1 506	1	4	39	11 963	4	173	21	981	—	—	**87**	**14 627**
15— 30 » . . .	21	2 669	3	96	43	20 760	2	34	23	915	—	—	**92**	**24 474**
31— 90 » . . .	26	7 563	2	503	57	9 986	3	74	17	491	—	—	**105**	**18 617**
91—180 » . . .	6	419	—	—	19	1 502	—	—	4	74	—	—	**29**	**1 995**
Över 180 » . . .	3	94	—	—	3	6 597	1	11	1	23	—	—	**8**	**6 725**
Obestämbar tid . .	3	19	1	30	—	—	—	—	—	—	5	359	**9**	**408**
Summa	**115**	**14 461**	**9**	**754**	**195**	**54 866**	**15**	**384**	**101**	**10 217**	**5**	**359**	**440**	**81 041**

Av de konflikter, som gällde löneförhöjning, bilades, såsom härav synes, flertalet genom ömsesidiga eftergifter, vilket givetvis innebär en förändring av arbetsvillkoren till arbetarnas fördel. Vidare hava arbetarna haft övervägande framgång vid konflikter, där fråga varit om införande av kollektivt avtal, medan tvister om arbetstiden samt arbetares antagande och avskedande merendels bilagts på arbetsgivarnas villkor.

Organisationsväsendets inflytande på resultaten. Av de konflikter, vid vilka arbetarna varit organiserade, hava 24 % bilagts i enlighet med arbetarnas fordringar och 25 % på arbetsgivarnas villkor, medan för oorganiserade arbetare motsvarande siffror varit 10 och 33 %. Av de arbetsinställelser, som inträffat hos organiserade arbetsgivare, hava 25 % avslutats på arbetsgivarnas villkor och 18 % med godkännande av arbetarnas fordringar. De ej organiserade arbetsgivarna hava däremot vid 30 % av hela antalet konflikter godkänt arbetarnas fordringar och i 27 % av samtliga fall gjort sina villkor gällande.

Varaktighet och resultat. Vid sammanställning av arbetsinställelsernas varaktighet och resultat framgår, såsom förestående tab. B utvisar, att särskilt de långvarigare konflikterna i relativt stor utsträckning lösts genom kompromiss. Detta var nämligen fallet med 60 % av de arbetsinställelser, som varat över en månad, mot 51 % för konflikter av 8—30 dagars varaktighet och 37 % för konflikter, som avslutats inom en vecka.

Förlorade arbetsdagar. Antalet genom arbetsinställelser förlorade arbetsdagar för hela perioden 1903—1919 framgår av tabellen å sid. 92—93. En sammanställning av antalet förlorade arbetsdagar med hela antalet vid industri och bergshantering sysselsatta arbetare giver vid handen, att genom arbetsinställelser under år 1919 inom ifrågavarande näringsgrupper förlorats i genomsnitt 5·4 arbetsdagar per arbetare och år. Till jämförelse må meddelas, att motsvarande siffror för åren 1908—1918 voro resp. 4·3, 29·3, 0·1, 1·5, 0·7, 0·5, 1·1, 0·2, 0·6, 1·7 och 2·1 samt för perioden 1903—1907 i medeltal c:a 2·3.

Avtalsbrott. Beskyllningar för avtalsbrott hava av parterna framställts vid 100 arbetsinställelser. I 84 av dessa fall hava arbetarna enligt arbetsgivarnas framställning genom arbetets nedläggande gjort sig skyldiga till avtalsbrott. Arbetarna hava åter i 8 fall motiverat arbetsinställelsen med avtalsstridigt förfarande från arbetsgivarens sida. Vid 8 av ifrågavarande konflikter föreligga ömsesidiga beskyllningar för avtalsbrott.

Förhandling, medling och skiljedom. Förhandlingarna hava enligt uppgift föregått arbetsinställelsen i 180 fall, medan sådana ej förekommit i 260 fall.

Under året har skiljedom förekommit för biläggande av 6 arbetsinställelser. Statens förlikningsmän hava i 75 fall medverkat till konflikters lösning.

Statens förlikningsmäns verksamhet år 1919.[1]

Enligt förlikningsmännens jämlikt 13 § i lagen angående medling i arbetstvister avgivna berättelser har antalet arbetstvister, vilka varit föremål för någon deras åtgärd, under år 1919 utgjort 212 gentemot 95 i medeltal under åren 1917—1918.

I samtliga dessa fall har förlikningsmannens medling antingen erbjudits eller begärts. I en del fall har emellertid någon förhandling inför förlikningsmannen icke kommit till stånd, antingen av det skäl, att förlikningsmannens erbjudande om medling avslagits, eller ock av annan anledning, såsom att konflikten redan varit löst, då medlingsanbud framställts, eller strax därefter blivit bilagd. Medan sålunda under år 1919 medling av förlikningsmännen försöktes i 212 tvister, ägde medlingsförhandling rum i 151 eller 71·2 % av hela antalet. Beträffande de 61 fall, då medling under redogörelseåret icke kom till stånd, var detta i 16 fall, eller 7·5 % av samtliga i förlikningsmännens berättelser omförmälda arbetstvister, beroende på vägran från arbetsgivarnas sida att underhandla.

Av ifrågavarande 151 förhandlingsärenden kommo 33 på förlikningsmannen i första distriktet, 21 på andra, 23 på tredje, 31 på fjärde, 21 på femte, 18 på sjätte och 4 på sjunde distriktet.

Arbetsinställelse förelåg i 111 fall eller 73·5 % av samtliga förhandlingsärenden. Antalet av förhandlingsärendena berörda arbetsgivare utgjorde inalles 2 458 och antalet arbetare 74 116, därav 1 563 arbetsgivare och 40 678 arbetare vid förhandlingsärenden med arbetsinställelse. En jämförelse med statistiken över arbetsinställelserna under redogörelseåret giver vid handen, att förlikningsmännen tagit befattning med 24·8 % av samtliga sagda år i riket inträffade arbetsinställelser, omfattande 50 % av de av dessa berörda arbetarna. I det övervägande flertalet av dessa konflikter hade arbetsinställelsen utbrutit, innan ännu någon förhandling kommit till stånd. Detta var under år 1919 fallet med ej mindre än 100 ärenden, medan blott 11 arbetsinställelser föregingos av förhandlingar inför förlikningsmannen. Beträffande de under åren 1907—1918 inträffade öppna konflikter, vilka föranledde ingripande av förlikningsman, utbröto 92·1 % före och 7·9 % efter första medlingssammanträdet.

Initiativet till medlingen utgick i 134 fall från förlikningsmannen, i 7 fall från arbetsgivarna, i 4 fall från arbetarna och i 6 fall från båda parterna.

Med hänsyn till förhandlingsärendenas fördelning efter näringsgrupper stod gruppen malmbrytning och metallindustri främst med 32 ärenden. Därnäst kom skogshantering och träindustri med 23 samt byggnadsverksamhet med 22 ärenden. Land- och sjötransport har att uppvisa det största

[1] Utgör en sammanfattning av den av socialstyrelsen utgivna redogörelsen för »*Statens förlikningsmän för medling i arbetstvister verksamhet år 1919.*»

antalet berörda arbetare, vilket däremot år 1918 var fallet med byggnadsverksamhet och år 1917 med malmbrytning och metallindustri.

Av särskilt intresse är att undersöka förhandlingsärendenas fördelning efter konflikternas orsaker, emedan därigenom erhålles en närmare inblick i arten av förlikningsmännens verksamhet. Det befinnes sålunda, att bland de 151 ärenden, vilka varit föremål för förhandlingar inför förlikningsman, ej mindre än 114, eller 75·5 %, hänföra sig till löneförhöjningstvister. Tvister rörande arbetares antagande och avskedande representeras av 9 ärenden, eller 6 %, tvister rörande begäran om kollektivavtal och konflikter angående arbetstiden av vardera 7 ärenden, eller 4·6 %, samt tvister angående tolkning av avtal av 6 ärenden, eller 4 %. I övrigt hava tvister angående lönesänkning och andra lönefrågor, frågor om föreningsrätten samt ej särskilt nämnda organisationsspörsmål endast i ett fåtal fall föranlett medling.

Av de 151 förhandlingsärendena hava under året 104, eller 68·9 %, lett till resultat, i det de bragts till avgörande inför förlikningsman. I återstående 47 fall, eller 31·1 % av samtliga förhandlingsärenden, är förlikningsmannens medling att betrakta såsom väsentligen resultatlös, i det att ärendets slutbehandling övertagits av skiljenämnd, förlikningskommission eller av parterna själva eller har tvisten förblivit olöst.

Vid fördelning med hänsyn till resultatets innebörd av de konflikter, som bilagts omedelbart inför förlikningsmännen, framgår, att 90 konflikter, eller 59·7 % av hela antalet förhandlingsärenden, avgjorts genom kompromiss, medan 7, eller 4·6 %, utfallit till arbetarnas och lika många till arbetsgivarnas förmån.

Nya instruktioner för förlikningsmän och arbetsdomare.

Efter av socialstyrelsen avgivet förslag har Kungl. Maj:t den 31 december 1920 utfärdat kungörelser med närmare föreskrifter angående medling i arbetstvister samt angående särskilda skiljedomare i arbetstvister och deras verksamhet. Den förstnämnda av dessa kungörelser är avsedd att ersätta Kungl. Maj:ts instruktion den 31 december 1906 för förlikningsmännen, vilken författning med hänsyn till 1920 års nya lag om medling i arbetstvister befunnits böra i vissa hänseenden revideras. Den ändrade rubriken har motiverats därmed, att i såväl den gamla som den nya författningen förekomma vissa stadganden, som ej avse förlikningsmännens utan tillsynsmyndighetens (socialstyrelsens) uppgifter, vadan den förutvarande benämningen ej fullt täcker författningens innehåll.

Genom samma dag fattat beslut har Kungl. Maj:t jämväl bemyndigat socialstyrelsen att från och med ingången av år 1921 inom styrelsen anordna en förlikningsmannaexpedition samt å densamma förordna sekreterare och skrivbiträde.

De nämnda kungörelsernas lydelse är som följer:

Kungl. Maj:ts kungörelse med närmare föreskrifter angående medling i arbetstvister;

given den 31 december 1920.

§ 1.

Förlikningsman, som avses i 1 § i ovannämnda lag, förordnas av Kungl. Maj:t för viss tid eller tills vidare.

Förlikningsman kan när som helst av Kungl. Maj:t entledigas.

§ 2.

Förlikningsman har att inom det honom jämlikt ovannämnda lag tilldelade verksamhetsområde med varsamhet och omsikt fullgöra vad honom enligt samma lag åligger. Han är ock pliktig att avgiva utlåtande i ärende, som Kungl. Maj:t eller socialstyrelsen för sådant ändamål till honom överlämnar.

Förlikningsman bör söka förskaffa sig kännedom om kollektivavtal och övriga bestämmelser, som gälla ifråga om arbetsförhållandena inom hans verksamhetsområde.

§ 3.

Vid frånvaro från hemorten skall förlikningsman sörja för, att upplysning om hans vistelseort finnes att tillgå i hans hem eller å visst annat för socialstyrelsen tillkännagivet ställe. Uppgår frånvaron till mer än åtta dagar i följd, skall socialstyrelsen underrättas om vistelseorten.

§ 4.

Den, som innehaft eller innehar uppdrag såsom förlikningsman, vare förbjudet att röja ej mindre yrkeshemlighet, varom han under fullgörande av sitt uppdrag erhållit kännedom, än även annat förhållande, mot vars yppande förbehåll gjorts i enlighet med stadgandet i 7 § i ovannämnda lag.

§ 5.

Ej må förlikningsman av arbetsgivare eller arbetare eller deras organisationer tillgodonjuta gottgörelse, i vad form det vara må, för sin medverkan vid biläggande av uppkommen arbetstvist eller eljest.

Av förhandling, däri förlikningsman deltager, föranledda kostnader, såsom för protokollsföring eller lokalhyra, bestridas av parterna efter eget avgörande.

§ 6.

Då genom förlikningsmans medverkan förlikning uti arbetstvist träffas ävensom där förlikningsman eljest, jämlikt 2 § i ovannämnda lag, på anmodan går arbetsgivare och arbetare till handa för åvägabringande av överenskommelser, varom i berörda paragraf förmäles, bör han dels söka få i överenskommelsen intagna sådana bestämmelser, som kunna vara ägnade att för framtiden förekomma störande avbrott i arbetet, dels ock

verka för att åt varje dylik överenskommelse, som helst bör] avfattas skriftligen, gives en klar och otvetydig formulering.

§ 7.

Finner sig förlikningsman icke kunna medhinna eller icke lämpligen böra taga befattning med en eller flera inom hans verksamhetsområde uppkomna arbetstvister, bör han om förhållandet göra anmälan till socialstyrelsen, som har att skyndsamt med eget yttrande hos Kungl. Maj:t anmäla vad sålunda förefallit.

§ 8.

Inträffar inom förlikningsmans verksamhetsområde omständighet, som måste anses äga särskild betydelse för annan förlikningsmans verksamhet, bör denne härom underrättas.

§ 9.

Förlikningsmännen stå under inseende av socialstyrelsen, som har att söka leda deras verksamhet så, att största möjliga likformighet i tillämpningen av ovannämnda lag och denna kungörelse vinnes samt nödig samverkan förlikningsmännen emellan ernås. Styrelsen äger, där så finnes lämpligt, kalla förlikningsmännen, en eller flera, till överläggning inför generaldirektören eller den ledamot i styrelsen, till vilkens handläggning ärenden angående medling i arbetstvister höra. Styrelsen bör söka tillhandahålla förlikningsmännen sådana upplysningar, som kunna vara ägnade att främja deras verksamhet.

§ 10.

Har enligt 12 § i ovannämnda lag särskild förlikningskommission eller person förordnats att medla i viss arbetstvist, skall för sådan kommission eller person i tilllämpliga delar gälla vad i denna kungörelse är stadgat om förlikningsman. Berättelse över dylik medling bör insändas till socialstyrelsen så snart ske kan och senast inom en månad efter uppdragets fullgörande.

Denna kungörelse skall lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1921. Genom kungörelsen upphäves instruktionen den 31 december 1906 (n:r 113 sid. 4) för förlikningsmän för medling i arbetstvister.

Kungl. Maj:ts kungörelse med närmare föreskrifter angående särskilda skiljedomare i arbetstvister;

given den 31 december 1920.

§ 1.

Skiljedomare, som avses i ovannämnda lag, har att på anmodan av parter ensam avgöra tvister rörande enskilda eller kollektiva arbetsavtals rätta innebörd och tillämpning eller på anmodan av parter eller av dem valda skiljemän såsom opartisk ordförande i skiljenämnder deltaga i dylika tvisters slitande.

§ 2.

Skiljedomare bör ej medverka till slitande av arbetstvist i fall, där skiljeavtalet innefattar rätt för parterna att klandra skiljedomen.

§ 3.

Därest påkallad medverkan till slitande av arbetstvist skulle för skiljedomare medföra längre resa från hans hemvist, och annan skiljedomare finnes för de tvistande att tillgå på närmare håll, bör skiljedomaren avböja till honom riktad framställning om medverkan till tvistens slitande, såvida ej, med hänsyn till särskilt förhållande sådan medverkan ändock synes lämpligen böra ifrågakomma.

§ 4.

Förutom det arvode samt den rese- och traktamentsersättning, allt av statsmedel, som må tillkomma skiljedomare, äger han för sin medverkan vid slitande av arbetstvist åtnjuta särskild ersättning av parterna. Kan enighet om ersättningens belopp ej vinnas, må frågan därom av skiljedomaren hänskjutas till socialstyrelsen, som äger fastställa beloppet.

I skiljedomen bör, där enighet i nyss berörda avseende vunnits, göras anteckning om ersättningens belopp. Har enighet ej vunnits, bör sådant förhållande i skiljedomen angivas.

§ 5.

Finner part i arbetstvist, vid vars slitande skiljedomare medverkat, den överenskomna eller av socialstyrelsen fastställda ersättningen till skiljedomaren vara för parten synnerligen betungande med hänsyn till hans ekonomiska omständigheter, eller föreligger eljest skälig anledning, att part ej bör själv vidkännas samma ersättning, må han hos Kungl. Maj:t anhålla, att ersättningen skall helt eller delvis utgå av statsmedel. Grundar sig dylik anhållan på omständighet av förstnämnda slag, skall vid ansökningen fogas sådan uppgift rörande sökandens förmögenhetsvillkor, som föreskrives i 4 § i lagen den 19 juni 1919 (n:r 367) om fri rättegång.

§ 6.

Utöver vad ovan föreskrivits må skiljedomare för sin medverkan vid slitande av arbetstvist icke tillgodonjuta gottgörelse, i vad form det vara må, av vare sig arbetsgivare, arbetare eller deras organisationer.

§ 7.

Skiljedomare skall föra dagbok angående vad som förefaller i de tvister, med vilka han tager befattning. Skiljedomar, som i sådana tvister avkunnas, skola i dagboken fullständigt intagas eller densamma biläggas.

Dagboken eller avskrift därav jämte bilagor skall inom tre månader efter utgången av varje kalenderår insändas till socialstyrelsen, som har att årligen till Kungl. Maj:t avgiva berättelse över skiljedomarnas verksamhet. I huvudskrift insänd dagbok skall snarast möjligt återställas till skiljedomaren.

§ 8.

Socialstyrelsen bör söka tillhandahålla skiljedomarna sådana upplysningar, som kunna vara ägnade att främja deras verksamhet.

Denna kungörelse träder i kraft dagen efter den, då kungörelsen, enligt därå meddelad uppgift, utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Fackorganisationer och driftsråd i Tyskland.

Den industriella demokratiens princip har i Tyskland tagit gestalt dels i driftsrådsinstitutionen, dels också i en betydande förstärkning av fackorganisationernas ställning. Över driftsrådsinstitutionen och dess uppkomst har en framställning lämnats i en föregående artikel i denna tidskrift (årg. 1920, sid. 424 ff.) I anslutning härtill skall i det följande uppmärksamheten fästas på huvuddragen i den industriella demokratiens utveckling i Tyskland och refereras vissa uttalanden, ägnade att belysa de olika uppfattningar, som gjort sig gällande angående fackorganisationernas och driftsrådens inbördes relationer.

De tyska kollektivavtal, som funnos före kriget, avsågo huvudsakligen den mindre industrien och hantverket, medan storindustriens arbetsgivare framgångsrikt bekämpade arbetarorganisationernas krav på att erkännas som förhandlande part. Under kriget skedde emellertid ett omslag i arbetsgivarnas hållning; de stora industriidkarna, som förutsågo, att krigsslutet under alla förhållanden skulle komma att medföra stora svårigheter, sökte nu samförstånd med arbetarnas ledare. Den 15 november 1918, alltså strax efter vapenstilleståndet, slöts mellan ledande arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer (de senare representerande såväl arbetare som förvaltningspersonal) ett avtal, gällande för all industri, handel, hantverk och samfärdsel i Tyskland, vilket kan sägas beteckna ett genombrott för den industriella demokratiens princip i detta land.

Fackorganisationerna erkändes här uttryckligen som arbetarnas legitima representation, och det fastställdes, att arbetsvillkoren inom de särskilda näringsgrenarna skulle regleras genom kollektivavtal, vilkas efterlevande på arbetsplatser med mera än 50 arbetare skulle övervakas av arbetarutskott. Kollektivavtalen borde bland annat innehålla föreskrifter om upprättandet av paritetiska förhandlingsnämnder. Arbetsgivar- och arbetarorganisationerna ålades att söka genom anskaffande av råvaror och arbetsorder möjliggöra de från krigstjänsten återvändandes återanställning på arbetsplatserna. Arbetsförmedlingen skulle ordnas paritetiskt, vilket betecknar ett viktigt framsteg. Slutligen överenskoms i avtalet — som för övrigt innehöll bland annat en bestämmelse om åttatimmarsdagens införande — bildandet av en samarbetsorganisation (Arbeitsgemeinschaft) av representanter för arbetsgivar- och arbetstagarförbunden, med uppgift att tillse genomförandet av de träffade bestämmelserna samt över huvud att reglera det tyska näringslivets ekonomiska och sociala förhållanden ävensom att uttala sig beträffande dithörande lagstiftnings- och förvaltningsgöromål. Som organ för samarbetet fungera:

1. ett centralutskott och en centralstyrelse,
2. grupputskott och gruppstyrelser för större näringsgrupper,
3. utskott och styrelser för särskilda fack- och distriktsavdelningar.

De särskilda gruppernas organ väljas paritetiskt av resp. arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. Bland centralutskottets medlemmar tillsätta riksorganisationerna å ömse sidor vardera sex och fackgrupperna de övriga, varvid i regel på varje 100 000-tal arbetstagare (arbetare och tjänstemän) kommer en arbetsgivar- och en arbetstagarrepresentant; mindre grupper kunna vid valet sammanslås till en större. Centralutskottet behandlar sådana frågor, som röra flera olika fack. Det tillsätter en centralstyrelse, som blir dess verkställande organ och som består av en arbetsgivar- och en arbetstagarrepresentant för varje industrigrupp jämte några representanter för riksorganisationerna.

För såvitt sådant överenskommits i kollektivavtal, kan centralstyrelsen, ävensom grupp- eller avdelningsstyrelse, fungera som förlikningsnämnd.

Större grupporganisationer — var för sig även benämnda samarbetsorganisationer — hava enligt detta program bildats för bergsbruket, metall-, livsmedels-, textil-, beklädnads-, sten-, trä-, pappers-, läder-, glas- och porslins-, fett- och oljeindustrierna, kemisk-tekniska industrien, transportverksamheten och jordbruket. I regel hava ock dessa större grupper, såsom i programmet angivits, uppdelats såväl i fackavdelningar för olika specialgrenar som i distriktsavdelningar för olika landsdelar. Så har exempelvis den kemiska industrien uppdelats på fackavdelningar för behandling av ekonomiska frågor och på distriktsavdelningar för behandling av sociala frågor.

Genom en dylik organisation har man ernått, att de olika frågorna allt efter sin art kunna behandlas särskilt för olika landsdelar, fack eller hela industrigrupper eller ock gemensamt för flera industrigrupper eller för hela landets näringsliv.

Centralutskottet, som kan betraktas som hela samarbetsorganisationens generalförsamling, höll sitt konstituerande möte den 12 december 1919. Därvid beslöts tillsättandet av åtta särskilda utskott, på vilka fördelades följande särskilda slag av angelägenheter, som kunna bliva föremål för den högsta instansens behandling: 1) löne- och arbetsvillkor, 2) socialpolitisk lagstiftning och arbetarförsäkring, 3) handelspolitik, 4) råvaruanskaffning, 5) kolanskaffning och samfärdsel, 6) skatteangelägenheter, 7) fredstraktatens genomförande, 8) samarbetsorganisationens egna angelägenheter. Till vartdera av dessa utskott skulle varje till samarbetsorganisationen hörande industrigrupp sända två representanter, en för arbetsgivarna och en för arbetstagarna, varjämte centralstyrelsen skulle utse tvenne ordförande.

Den tyska samarbetsorganisationen, grupperad på industrigrupper, som ovan visats, företer en påtaglig likhet med de av arbetsgivare och arbetare sammansatta engelska industrinämnderna. Medan emellertid dessa i England blivit den ekonomiska demokratiens kärna, från vilken fabrikskommittéerna organiskt utväxa, synes den tyska samarbetsorganisationen hava haft tämligen svårt att göra sig gällande gentemot den revolutionära

driftsrådspropagandan. Dock torde efterhand över tio miljoner fackligt organiserade arbetstagare och så gott som hela industriens arbetsgivare hava blivit representerade i denna organisation. Dess verksamhet har resulterat i en mycket kraftig utveckling av kollektivavtalsinstitutet; också inom jordbruket hava kollektivavtal upprättats. Även på det sociala lagstiftningsarbetets fält har samarbetsorganisationen varit verksam, dels genom egna initiativ, dels genom av regeringen infordrade yttranden rörande av densamma framlagda förslag.

Såsom ett av staten insatt led i samarbetsorganisationen torde det av riksregeringen på våren 1920 inrättade provisoriska riksnäringsrådet kunna betraktas. Detta huvudsakligen av arbetsgivar- och arbetarrepresentanter, men därjämte av en del ämbetsmän, representanter för konsumenterna, särskilda sakkunniga m. fl. sammansatta råd har till uppgift att avgiva utlåtanden rörande lagförslag av större social eller ekonomisk betydelse samt att självt framkomma med dylika förslag. Det skall sedermera ersättas med ett råd, vars sammansättning och befogenheter definitivt bliva bestämda genom en särskild, under förberedelse varande lag, och vilket skall fungera som högsta instans i den tyska driftsrådsinstitutionen. Riksnäringsrådet synes på så sätt komma att bliva föreningslänken mellan denna institution samt arbetsgivarnas och arbetstagarnas samarbetsorganisation.

Arbetarrådsprincipen synes i Tyskland hava utvecklat sig oberoende av och delvis i strid mot de principer, som ligga till grund för den ovan beskrivna samarbetsorganisationen. Ehuruväl den lag om driftsråd, som omsider i början av 1920 kommit till stånd, icke kan betraktas som särdeles radikal, hava dessa råds egentliga förespråkare utgjorts av de mot samarbetsorganisationen fientligt stämda radikala grupperna inom arbetarrörelsen, kommunisterna och de oavhängiga socialisterna. Dessa hava velat — mer eller mindre omedelbart — uppbygga hela rikets politiska och ekonomiska verksamhet på de arbetarråd, som under revolutionen bildats runtom i landet, och som sedan uppträdde med särdeles vittgående anspråk.

För det betydligt måttfullare program för lagstiftning om arbetarråd, som av den socialdemokratiska riksregeringen utskisserades i början av år 1919 under trycket av den politiska generalstrejken och som senare (augusti 1919) i mera utformat skick infogades i den nya riksförfattningen, har i den förut anförda artikeln redogjorts i Sociala Meddelanden (sid. 427). Erinras må endast, att i detsamma utlovades lagstiftning om såväl distrikts- och riksnäringsråd som om driftsråd. Regeringen förklarade, att den med detta program — av vilket hittills endast lagstiftningen om driftsråd realiserats — endast velat skapa ett komplement till fackförbunden och samarbetsorganisationerna, vilka det alltjämt skulle åligga att reglera frågor om *löner och arbetsvillkor*. Dylika frågors reglering genom de särskilda företagens i stället för genom yrkesfackens representationer skulle nämligen betyda en tillbakagång i den ekonomiska utvecklingen och uppamma konkurrens mellan olika företags arbetare. Det väsentliga i avseende på driftsråden vore enligt regeringens mening, att dessa finge inblick i företagens ekonomi.

Regeringens program sammanföll i stort sett med de — i enskildheter tämligen invecklade — förslag till problemets lösning, som framlagts av flertalssocialisterna. På »rådskongressen» i Berlin i april 1919 gingo visserligen dessa i så måtto längre än regeringen, att de uttalade sig för förlänande av vetorätt i lagstiftningsfrågor åt riksnäringsrådet — här kallat arbetskammare (Kammer der Arbeit) — men denna ståndpunkt accepterades icke på den socialdemokratiska partidagen i Weimar i juni 1919, där riksnäringsrådet i enlighet med regeringens program endast tillerkändes rådgivande och förslagsställande befogenheter i fråga om lagstiftning.

Bland fackförbundens ledande män intogo en del i början en avvisande hållning även mot det moderata programutkast, som framlades av regeringen. På den kongress, vartill fackförbunden samlades i Nürnberg i juli 1919, och som bland annat resulterade i att en fastare sammanslutning av dessa förbund kom till stånd, nämligen »der Allgemeine Deutsche Gewerkschaftsbund» (A. D. G.), accepterades emellertid vissa riktlinjer, vilka i huvudsak överensstämde med regeringens. Framhävas må här endast kongressbeslutets bestämda anvisningar i fråga om fackförbundens medverkan. Dessa skola sålunda meddela direktiv åt arbetarrepresentationen i de föreslagna näringsråden, varjämte förbundens centralorganisation, det nybildade Gewerkschaftsbund, skall tillsätta platsutskott på de olika orterna med uppgift bland annat att konsolidera förbindelsen med de på var plats bildade driftsråden. En detaljerad plan för denna förbindelses anordning har sedermera utarbetats, såsom i det följande närmare omförmäles. Kongressen sökte även befästa fackförbundens ställning genom att besluta, att driftsrådens organisation och uppgifter skulle regleras i kollektivavtalen; på så sätt kunde ock formerna för rådens verksamhet anpassas efter olika industriers särskilda förhållanden. Slutligen krävdes rättighet för organisationernas representanter att närvara vid varje förhandling mellan arbetsgivare och driftsråd.

Den i början av år 1920 antagna lagen om driftsråd uppdrager i vissa avseenden — exempelvis i fråga om arbetares anställning och uppsägning — snävare gränser för driftsrådens befogenhet än Nürnbergerkongressen föreslagit. Emellertid har fackföreningarnas organ, »Korrespondenzblatt», förklarat sig i stort sett tillfredsställt med lagen och hänvisat till den möjlighet, som erbjudits fackföreningarna att genom kollektivavtal utvidga rådens verksamhetsområde, i den mån så kan anses påkallat.

Framhållas må, att fackorganisationernas intressen blivit i driftsrådslagen tillgodosedda genom flera särskilda bestämmelser. Sålunda betonas uttryckligen, att driftsråden ej få göra intrång på organisationernas verksamhet. Vidare föreskrives, att på begäran av en fjärdedel av ett driftsråds medlemmar representanter för vederbörande organisationer äga deltaga i rådets överläggningar (men ej i dess beslut). Den medverkan i fråga om regleringen av löner m. m., som tillkommer driftsråden, för såvitt kollektivavtal härom ej finnas, skall slutligen enligt lagen alltid ske i samförstånd med vederbörande organisationer.

En detaljerad plan för driftsrådens anknytning till fackorganisationernas platsutskott på de särskilda orterna har i maj 1920 uppgjorts gemensamt av styrelserna för de sammanslutna fackförbunden (A. D. G.) och för förvaltningspersonalens organisation (Arbeitsgemeinschaft der Angestellten). Enligt denna plan uppdelas driftsråden på femton yrkesgrupper, nämligen: 1) bank- och försäkringsväsen samt handel, 2) byggnads- och stenindustri, 3) beklädnads- och textilindustri, 4) kemisk industri, 5) fria yrken, 6) grafisk och pappersindustri, 7) träindustri, 8) jordbruk, 9) närings- och njutningsämnesindustri, 10) läderindustri, 11) metallindustri, 12) statliga och kommunala verk och institutioner, 13) kommunikationsanstalter, 14) bergsbruk och malmförädling, 15) socialförsäkring. Varje grupps driftsrådsmedlemmar — eller eventuellt utav dessa valda delegerade — bilda en särskild ortssammanslutning (Vollversammlung) och välja fem ombud, därav åtminstone två arbetare och två tjänstemän, i ett särskilt gruppråd; detta utgöres därjämte av åtminstone en arbetar- och en tjänstemannarepresentant för varje yrkesförbund, som kan anses i särskild grad företräda ifrågavarande industrigrupp. Jämte dessa gruppinstanser, vilkas uppgift blir att söka erhålla en överblick över de särskilda industriernas förhållanden på orten, bildas trenne organ för samtliga därstädes representerade gruppers driftsråd, nämligen generalförsamlingen, centralrådet och verkställande utskottet. Generalförsamlingen består av industrigruppförsamlingarnas medlemmar, eller på större orter av delegerade för desamma, samt av medlemmarna i de platsutskott, vilka representera de sammanslutna fackförbunden och förvaltningspersonalens organisation. Dess huvuduppgift blir att, understödd av centralrådet och det verkställande utskottet, i samförstånd med fackförbunden utstaka riktlinjer för driftsrådens verksamhet på orten. Centralrådet utgöres av en tjänstemanna- och en arbetarrepresentant för varje industrigrupp jämte medlemmarna i de nämnda organisationernas platsutskott. Dessa platsutskott välja även fem representanter i det verkställande utskottet, vilket därjämte består av fem representanter för centralrådet, bland dem åtminstone två arbetare och två tjänstemän.

Arbetarnas och förvaltningspersonalens centralorganisationer hava i Berlin upprättat en driftsrådscentral, som meddelar driftsråd och platsutskott anvisningar angående bestämmelsernas genomförande.

Denna organisationsplan tillmötesgår i viss mån de i det följande närmare berörda kraven på en arbetarorganisation, baserad på industriförbundsprincipen. Någon verklig ombildning av de gamla fackförbunden ifrågasättes dock icke, endast en anpassning i syfte att vid desamma binda de nyskapade driftsråden. De gamla fackförbunden hava ansetts böra upprätthållas såsom bäst skickade att kollektivt reglera löne- och arbetsförhållandena för de särskilda yrkesfacken i enlighet med de riktlinjer, som uppställts av arbetsgivar- och arbetarförbundens samarbetsorganisation.

De gamla fackföreningsledarnas försiktiga politik i driftsrådsfrågan lyckades emellertid icke avväpna motståndet från mera radikalt syftande riktningar.

Den radikala oppositionen hade gjort sig gällande inom fackförbunden själva. Dessa hade rekryterats med massor av nya medlemmar, vilka kände sig obundna av traditioner och icke voro svåra att vinna för omstörtande planer. På kongressen i Nürnberg synes en minoritet på nära 1/3 av de röstande ombuden hava tillhört oppositionen. Och på det stora metallarbetarförbundets kongress i Stuttgart i oktober 1919 hade majoritet erhållits för en resolution i revolutionär anda. I denna stämplades de av arbetsgivar- och arbetstagarförbunden skapade samarbetsorganisationerna såsom hinderliga för klasskampen. Mot dessa organisationer, och särskilt mot järnindustriens, framfördes även den anmärkningen — vilken synes hava haft ett visst fog för sig — att de i sin löne- och varuprispolitik riktat arbetsgivare och arbetare på konsumenternas bekostnad. (Det kan vara av intresse att erinra om, att från konservativt fackföreningshåll farhågor yppats, att med alltför stora befogenheter utrustade driftsråd skulle komma att verka på samma sätt.) I den ovannämnda resolutionen krävdes å andra sidan ombildning av fackförbunden, vilka söndersplittrade arbetarnas aktion, till stora, såväl kropps- som själsarbetare omfattande industriförbund; endast på sådana förbund kunde ett kampdugligt, socialismen verksamt förberedande driftsrådssystem baseras. I stort sett innebar denna resolution en anslutning till de oavhängiga socialisternas program. Metallarbetarförbundet hade härmed i själva verket brutit med de av de sammanslutna fackförbunden på Nürnbergerkongressen överenskomna principerna, ehuru förbundet ej formellt uträtt ur förbundssammanslutningen (A. D. G.).

Driftsrådslagens bestämmelser måste givetvis, sedda från den av metallarbetarförbundet sålunda intagna ståndpunkten, te sig helt och hållet otillräckliga. Förbundets organ, »Metallarbeiterzeitung», vars redaktion efter Stuttgartkongressen övertogs av den radikale Richard Müller, underkastade lagen en särdeles ingående kritik. I denna framhålles såsom en abnormitet, att driftsrådet tilldelats uppgiften att »understödja arbetsgivaren i främjandet av företagets ekonomiska syften», vilket förklaras liktydigt med att understödja honom i hans strävan efter vinst, samt att »söka förebygga driftsrubbningar», alltså också att hindra strejker, även när sådana påkallas av arbetarnas intresse. Och uppmärksamheten fästes i detta sammanhang på den lagbestämmelse, som bemyndigar arbetsgivaren att, för den händelse driftsrådet groft försummat sina åligganden — inklusive de ovannämnda — kräva dess upplösning genom den lokala skiljenämnden.

Emellertid befanns även från metallarbetarförbundets synpunkt, att de lagliga driftsråden dock utrustats med befogenheter, som vore värda att utnyttjas, och att de därför borde sammanföras i lämpliga organisationer. Dock yppade sig olika meningar i fråga om de lämpliga organisationsformerna, återspeglande de divergenser, som inom hela det oavhängiga socialistiska partiet gjorde sig gällande på denna punkt.

En riktning inom förbundet, företrädd av den ovannämnde Richard Müller, ansåg sig sålunda tolka Stuttgartkongressens beslut riktigt genom att anbefalla driftsrådens anslutning till den självständiga driftsrådscen-

tral, som av oavhängiga socialister och kommunister etablerats i Berlin. Denna driftsrådscentral har propagerat en på industrigrupper uppdelad revolutionär organisation av driftsråden, i sin verksamhet oberoende av de gamla fackförbunden.

Mot denna uppfattning hävdades av andra inflytelserika medlemmar inom metallarbetarförbundet, att den revolutionära industriförbundsorganisationen, på vilken enligt Stuttgartkongressens beslut driftsrådssystemet skulle baseras, säkrast uppbyggdes genom en organisk ombildning av de gamla fackförbunden, icke genom en osäker nybildning. Denna uppfattning blev den segrande inom metallarbetarförbundets styrelse, vilken sålunda avvisade tanken på driftsrådens sammanslutning i en självständig organisation. »Metallarbeiterzeitung», som i sammanhang med detta avgörande, vilket skedde i juni 1920, växlat redaktion, har i stället anbefallt de till metallindustrien hörande driftsrådens medverkan i den av arbetar- och tjänstemannaorganisationernas centralstyrelser uppställda, nyss refererade planen för driftsrådens anknytning till fackförbunden.

Ehuru metallarbetarförbundets pressorgan alltjämt deklarerar en bestämd motsättning till Nürnbergerkongressens enligt dess uppfattning alltför moderata program och avvisar varje tanke på anslutning till arbetsgivar- och arbetarförbundens samarbetsorganisation, synes dock det ovan berörda avgörandet i fråga om driftsrådens organisation kunna anses beteckna ett närmande från metallarbetarförbundets sida till de sammanslutna fackförbundens politik. Över huvud synes fackförbundens position i kampen mellan olika riktningar inom Tysklands arbetarrörelse hava betydligt stärkts efter det lyckliga avvärjandet av den Kappska revolten, i vilket ju dessa förbund hade en väsentlig andel.

Fackförbundens ställning synes ytterligare hava befästs på den av »Allgemeine Deutsche Gewerkschaftsbund» och »Arbeitsgemeinschaft der Angestellten» inkallade driftsrådskongressen i Berlin i början av oktober 1920. Denna kongress, i vilken c:a 1 000 ombud för driftsråden deltogo, anslöt sig med stort flertal till de bägge förbundsorganisationernas ovan återgivna program för driftsrådens anknytning till förbundens platsutskott.

Å andra sidan har på sistone framträtt tecken till att arbetsgivarnas och arbetarnas samarbetsorganisation icke längre omfattas med någon livligare sympati från bestämmande håll inom fackföreningarna. På ett sammanträde av fackföreningsledarna i A. D. G:s utskott i Berlin i november 1920 röstade sålunda 1/3 av deltagarna för ett förslag om utbrytning ur samarbetsorganisationen. Det framhölls här, att något hopp om förbättring av arbetarnas förhållanden icke längre kunde fästas vid denna organisation, och att den inblick i företagens ledning, som genom densamma kunde erhållas, säkrare kunde vinnas på annat sätt. Även i den resolution, som fattades av majoriteten på ifrågavarande sammanträde och vari förslaget om utbrytning ur samarbetsorganisationen icke biträdes, göres det uttalandet, att denna organisation måhända kommer att bliva överflödig i och med inrättandet av distriktsnäringsråd, varom, som förut nämnts, lagstiftning förberedes.

Den stora arbetsstriden i Italien i september 1920.

Av de många arbetskonflikter, som det italienska näringslivet under år 1920 haft att genomgå, var den under september månad utkämpade striden inom metallindustrien särskilt ägnad att tilldraga sig uppmärksamhet även utom det egna landets gränser, kanske icke så mycket på grund av konfliktens omfattning i och för sig som fastmer med hänsyn till de egenartade stridsmetoder, som därvid kommo till användning, och den reglering av det framtida förhållandet mellan kapital och arbete, som i samband med konfliktens biläggande ställdes i utsikt. Internationella arbetsbyrån har också ägnat denna konflikt särskild uppmärksamhet och i sin publikationsserie intagit en utförlig redogörelse däröver.[1] Likaså har socialattachén vid svenska beskickningen i Paris berett sig tillfälle att på nära håll följa berörda händelser samt inkommit med en för frågans studium värdefull rapport över gjorda iakttagelser. Det är i huvudsak sagda material, som ligger till grund för efterföljande inom socialstyrelsen utarbetade framställning av konfliktens uppkomst och förlopp samt därav vunna resultat, i den mån desamma nu kunna överblickas.

Konfliktens orsaker och uppkomst. Som konfliktens första dag kan betecknas den 18 juni 1920, då arbetarna inom metallindustrien i Milano till sina arbetsgivare framställde de fordringar, om vilka tvisten sedan kom att röra sig. Den organisation, som närmast stod bakom aktionen, var det till italienska landsorganisationen anslutna metallarbetarförbundet, efter sina initialer vanligen benämnt F. I. O. M. (Federazione Italiana Operai Metallurgici). Även de övriga, mindre organisationerna inom facket, den syndikalistiska (Unione Sindicale), katolska (Sindicato Nazionale) och borgerligt-republikanska (Unione del Lavore) inkommo emellertid ungefär samtidigt med liknande framställningar. Metallarbe arförbundets sekreterare, den socialistiske deputerade Bruno Buozzi, hade i inledningen till den av förbundet ingivna skrivelsen sammanfattat arbetarnas krav i följande punkter:

1. Genomförande av en systematisk reglering av lönerna för olika arbetargrupper inom varje industri.
2. Genomförande av enhetlig lönestandard för likställda arbetargrupper inom olika industrier med behörigt hänsynstagande till de speciella förhållandena inom varje industri och levnadskostnaderna å olika orter.
3. Upprättande av en glidande skala för dyrtidstillägg, så att arbetarna tillförsäkras kompensation för levnadskostnadernas stegring utan att varje gång, en ny prisförhöjning inträder, behöva för den skull sätta i gång en särskild lönerörelse.
4. Höjning av utgående löner, så att dessa måtte täcka den redan inträdda stegringen av levnadskostnaderna.

Med utgångspunkt från dessa principiella krav framställdes vidare detaljerade förslag till avlöningar dels för malmförädlingsindustrien och dels för mekaniska industrien.

De första förhandlingarna mellan parternas representanter togo sin början den 15 juli 1920. Efter en veckas preliminära överläggningar förklarade arbetsgivarna redan den 22 juli, att de inom industrien rådande konjunkturerna icke medgåve några höjningar av redan utgående löner. Metallarbetarförbundet publicerade i anledning härav ett utförligt genmäle, vari bland annat hänvisades till industriens stora krigs-

[1] *International Labour Office:* Studies and reports, ser. A, nr 2 & 11 (24 sept. & 5 nov. 1920).

vinster. Från arbetsgivarsidan anfördes häremot, att bolagens fonderade reserver vore något, varpå ingen utomstående ägde rätt att framställa några anspråk; arbetarna i sin tur hänvisade till, att arbetsgivarna under krigsåren, då fråga uppstått om ökad delaktighet i avkastningen, städse åberopat, hurusom det låge i arbetarnas eget intresse, att industrien under den goda tiden kunde avsätta reservkapital till kommande kriser.

Då utsikterna att på fredlig väg ernå uppgörelse emellertid visade sig mörka, utfärdade först metallarbetarförbundet och sedan även de andra organisationerna order till sina medlemmar att till en början vägra allt övertidsarbete och omedelbart därefter att igångsätta obstruktion för nerbringande av arbetsprestationerna. I sådant syfte utfärdades följande förhållningsregler:

1. Produktionen borde inskränkas till ett minimum. Arbetare, som hade styckackord, borde icke tjäna in mer än den garanterade timlönen, och den, som hade premieackord, borde likaledes se till, att produkten blev så liten som möjligt.
2. Ingen arbetare finge försumma arbetstiden och var och en borde till det yttre ådagalägga flit, så att arbetsgivaren ej finge anledning att avskeda arbetare eller förklara lockout.
3. Ingen finge använda andra verktyg än sådana, som vore i gott skick och passande för arbetet.
4. Nödvändiga reparationer å maskiner o. d. skulle utföras så långsamt som möjligt.
5. Ingen skulle utföra annat än sitt eget arbete, gällande detta särskilt smörjning, rengöring o. d.
6. Lagens förbud mot smörjning och rengöring, då maskinerna vore i gång, skulle noggrant iakttagas.
7. Om en arbetare avskedades för att ha handlat i överensstämmelse med dessa regler, borde han likväl kvarstanna i fabriken och följande dagar infinna sig vid arbetet på samma tid som kamraterna. Bleve han handgripligen utvisad, borde han söka hålla sig kvar med vad medel som helst, med våld, om så behövdes.
8. Om lockout förklarades, borde arbetarna i trots därav återvända till sina arbetsplatser, bryta upp dörrarna, om så behövdes, och fortsätta arbetet.

Obstruktionstaktikens tillämpning. Konfliktens andra skede, obstruktionsperioden, varade intill slutet av augusti. Att den av arbetarna tillämpade stridsmetoden gjorde sig nog så kännbar framgår tydligt av de siffror rörande produktionens nedgång, som framlagts från vissa verk. Den stora automobilfabriken Fiat såg t. ex. sin tillverkningskapacitet minskas från i medeltal 67 till 26 vagnar dagligen.

Från arbetsgivarnas sida betecknades obstruktionen från början som lag- och avtalsstridig. Vid sammanträde med de av konflikten berörda arbetsgivarna den 26 augusti fattades det beslut, att enär arbetarnas tillvägagångssätt bevisligen stödde sig på av metallarbetarförbundet utfärdade order, så skulle arbetsgivarnas organisation häremot tillgripa de kraftåtgärder, som stode densamma till buds, i sista hand lockout.

Under de närmast följande dagarna gjordes de första medlingsförsöken från regeringens sida, till en början genom förhandlingar med parterna var för sig. Den 28 augusti förklarade metallarbetarförbundets sekreterare, att han fortfarande vore villig förhandla direkt med arbetsgivarna, men att betydande eftergifter från deras föregående ståndpunkt krävdes, om utsikter skulle finnas till uppgörelse. Känslan av att öppen strid vore oundviklig, synes redan nu hava behärskat alla parter, och metallarbetarförbundets styrelse uppmanade arbetarna hålla sig beredda att omedelbart efterkomma de order, som kunde komma.

Lockouten och besättandet av fabrikerna. Konflikten kom till utbrott den 30 augusti, då en fabrik i Milano i anledning av begånget sabotage lät lockouten träda i kraft för den avsedda tiden. I överensstämmelse med fackförbundets förhållnings-

regler vägrade arbetarna lämna sina arbetsplatser och förklarade sig på egen hand övertaga och fortsätta fabriksdriften.

Som motåtgärd kom den 1 september den officiella lockoutförklaringen från arbetsgivarnas organisation, mekaniska och metallurgiska arbetsgivarföreningen. Fackförbundet besvarade lockouten med att uppmana arbetarna att besätta fabrikerna och fortsätta arbetet, utan våldförande av personer eller skadegörelse å egendom. Under de följande dagarna spred sig rörelsen snabbt till olika delar av landet, icke endast inom industrien, utan även bland lantarbetare och bönder. Den 1 och 2 september hade det givna föredömet redan vunnit efterföljd i Genua och Neapel. Den 3 voro alla verkstäder i Milano besatta av arbetarna, och man räknade i Rom sju stora verk, som undergått samma öde. Denna och nästa dag utbredde sig rörelsen vidare till Bergamo, Brescia, Novara, Venedig, Ancona m. fl. orter. Söndagen den 5 bildade arbetarna i Turin ett rött garde. Denna dag var ur ordningssynpunkt synnerligen kritisk, enär någon avlöning för den gångna veckan flerstädes icke kunnat uppbringas. I Milano företogs vid en fabrik stormning av kontoret i syfte att bemäktiga sig avlöningskassan. I Neapel ordnades saken genom att fackföreningarna ur sina reservfonder utanordnade erforderliga medel.

Den 6 och 7 september började en avmattning göra sig märkbar. Särskilt i Rom och Genua framträdde tydliga tecken till osäkerhet och tvekan bland arbetarna. Några förhandlingar mellan parterna kommo dock icke till stånd, enär arbetsgivarna som första villkor härför uppställt, att fabrikerna skulle utrymmas och den vanliga ordningen återställas.

Regeringen, som under konfliktens första skede varnat arbetsgivarna för att låta det gå till lockout, hade, då denna uppmaning icke beaktats, förklarat sig icke vilja aktivt ingripa i konflikten. Försöken till medling fortsattes emellertid alltjämt. Arbetsministern Labriola, en av de två socialister, som ha säte i italienska regeringen, höll den 2 och 3 september konferenser med representanter för de olika parterna, varvid bland annat dryftades möjligheten att bland arbetarna bilda kooperativa organisationer, vilka mot skälig ersättning till de förutvarande arbetsgivarna skulle övertaga fabriksdriften. Såväl kooperativa förbundet (Sindicato Nazionale della Cooperative) som det borgerligt färgade arbetarförbundet (Unione del Lavore) förklarade sig vilja medverka till en lösning i sådan riktning. Metallarbetarförbundet hade samtidigt från landsorganisationen erhållit försäkran om samtliga organiserade arbetares stöd i den påbörjade kampen. Denna solidaritetsförklaring bekräftades ytterligare vid en konferens i Milano den 5 september, vari förutom de fackliga organisationerna även den socialistiska partistyrelsen var representerad. Därest arbetsgivarna framhärdade i sitt motstånd eller regeringen övergåve sin neutrala hållning, förklarade man här, kunde striden icke längre begränsas till ett enda fack, utan hela Italiens proletariat måste lägga sin makt i vågskålen för att framtvinga arbetarnas medbestämmanderätt inom industrien och hela näringslivets socialisering.

Åtskilliga händelser under de följande dagarna visade också, att det av metallarbetarna givna föredömet icke saknade anklang inom andra arbetargrupper. En gång tillämpad, vann metoden med besättande av fabriker flerstädes efterföljd. Litet varstädes i Italien började arbetare, som icke voro lockoutade eller på annat sätt inblandade i metallarbetarkonflikten, att besätta fabrikerna och bemäktiga sig driftsledningen; så var bland annat fallet vid textilfabriker, gummifabriker, bryggerier och vissa kemisk-tekniska fabriker. Från industrien spred sig rörelsen till transport- och lantarbetare. De utanför landsorganisationen stående radikala fackorganisationerna inom kommunikationsväsendet — järnvägsmännen, sjöfolket samt telegraf- och postpersonalen — gåvo på olika sätt rörelsen sitt stöd, och bondebefolkningen på de syditalienska storgodsen tillämpade på sitt sätt den nya taktiken genom att beslagtaga och utskifta jorden, ett tilltag, som man här och var sökte ge laglighetens sken genom åberopande av de under 1919 utfärdade vanhävds- och expropriationslagarna.

Den 10 och 11 september sammanträdde landsorganisationens representantskap i Milano för att fatta slutligt avgörande i fråga om organisationens ställning till konflikten. Av flertalet mera framskjutna fackföreningsmän hävdades härvid den meningen, att striden borde begränsas till det fackliga området; ett motförslag, avseende aktionens utvidgning till alla områden av näringslivet — d. v. s. revolutionär generalstrejk — understöddes däremot från de närvarande representanterna för socialistiska arbetarpartiets styrelse. Vid votering segrade den förra meningen med c:a 60 procent av de avgivna rösterna.

Regeringens ingripande. Vid denna tidpunkt fann regeringen omsider tillfället lämpligt att lämna sin hittills intagna avvaktande hållning och mera aktivt ingripa i konflikten. Konseljpresidenten Giolitti, som för tillfället vistades på semester i Alperna, gav omkring den 10 september order åt prefekterna att hos representanter för de stridande parterna förhöra sig om utsikterna för medling, och infann sig den 15 själv i Turin för att hastigt göra sig underrättad om förhandlingarnas gång och därefter nästan lika hastigt framlägga ett förslag till uppgörelse. Redan dagen därpå kunde officiellt meddelas pressen, att förslaget blivit preliminärt godkänt. De följande dagarna fortsattes förhandlingarna direkt mellan parterna och den 19 september undertecknades uppgörelsen av de båda huvudorganisationernas ordförande.

Vad beträffar den lönetvist, som från början föranlett konflikten, bilades denna enlikt konseljpresidentens förslag sålunda, att arbetarna erhöllo en generell löneförhöjning med 4 lire per dag för vuxna män samt för kvinnor och minderåriga i proportion därtill. Företag med högst 75 arbetare medgåvos dock att tillämpa löner, som med intill 20 % understego storindustriens. I fråga om metallarbetarnas krav på retroaktiv utbetalning av de nya lönerna för juli månad ingicks en kompromiss, så att löneförhöjningen skulle anses hava trätt i kraft den 15 juli. Arbetarna avstodo från fordran på utfående av avlöning för den tid, de egenmäktigt hållit fabrikerna besatta, medan arbetsgivarna å sin sida nedlade anspråken på ersättning för under konflikten förorsakade skador och förbundo sig att utan inskränkning återtaga sina förutvarande arbetare. Vad den sistnämnda punkten beträffar, fogades dock till uppgörelsen den reservationen, att arbetsgivarna för egen del av principiella hänsyn icke skulle ansett sig kunna stå till svars för ett sådant medgivande, utan härvidlag endast böjt sig för statsmaktens påtryckning och konseljpresidentens uttryckliga förklaring, att regeringen åtoge sig ansvaret för de moraliska konsekvenser, denna eftergift kunde medföra.[1]

Som synes berördes i den mellan parterna träffade uppgörelsen icke den fråga, som under konfliktens utveckling i själva verket varit den dominerande och nästan trängt den ursprungliga lönetvisten i bakgrunden, nämligen frågan om arbetarnas medbestämmanderätt med avseende å driftens ledning. Detta spörsmål, där överensstämmelse mellan parterna näppeligen skulle kunnat åvägabringas, hade konseljpresidenten med ett resolut grepp avfört från dagordningen genom att förklara, att regeringen ämnade taga berörda fråga i egna händer och å lagstiftningsväg bringa densamma till lösning. För utarbetande av utredning och lagförslag skulle tillsättas en kommission av tolv ledamöter, varav arbetsgivarnas och arbetarnas huvudorganisationer skulle utse hälften vardera.

Arbetets återupptagande. Arbetsgivarna hade redan den 16 september, alltså omedelbart efter medlingsförslagets framläggande och innan uppgörelsen ännu undertecknats, haft tillfälle att å allmänt möte dryfta och godkänna sina representanters åtgöranden. Från denna sida var uppgörelsen alltså definitivt godtagen. Å arbetarsidan åter måste överenskommelsen underställas landsorganisationens kongress, som sammanträdde i Milano den 22 september. De meningsskiljaktigheter, som förut

[1] Med hänsyn till sådana fall, där på grund av svårare personliga kontroverser vissa arbetares kvarstannande på en arbetsplats befunnes omöjligt, har tillsatts en särskild kommission med uppgift att förmedla dylika arbetares anställning på annan arbetsplats.

framträtt inom representantskapet, kommo här ånyo till synes, men med tre fjärdedelars majoritet segrade dock ett av organisationens ordförande framlagt förslag om uppgörelsens hänskjutande till allmän omröstning inom fackföreningarna. Den 26 september förelåg omröstningsresultatet, utvisande c:a 127 900 röster för och 44 500 röster mot uppgörelsen. På grund av denna utgång anbefalldes från organisationsledningen fabrikernas omedelbara utrymmande, där så ej redan skett, och arbetets återupptagande senast måndagen den 4 oktober.

Den stora konflikten, som en månad tidigare tyckts hota att revolutionera hela landets ekonomiska liv, var härmed bilagd. De enstaka oroligheter, som här och var ägde rum i samband med fabrikernas utrymmande, förmådde icke på allvar störa freden, men föranledde bland annat utfärdandet av ett gemensamt upprop från metallarbetarförbundet och de privatanställda tjänstemännens förening, vari båda organisationerna vädjade till sina medlemmar att för de misshälligheter, som den sista tidens händelser kunde ha medfört, ej glömma den intressegemenskap, som borde förefinnas mellan alla, vilka voro anställda inom samma näring.

Efterdyningar och framtidsutsikter. Vilka följder den sålunda för denna gång bilagda konflikten skall få för Italiens ekonomiska och politiska liv är ännu omöjligt att överskåda. Det är åtminstone tvenne i hög grad osäkra faktorer, som härvid måste tagas med i räkningen. Å ena sidan återstår att se, hur långt regeringen, det vill i detta fall närmast säga den nuvarande konseljpresidenten Giolitti, har vilja och förmåga att realisera det program för arbetarkontroll över industrien, vars framläggande avgjorde arbetarnas beslut att för denna gång inställa den påbörjade aktionen. Å andra sidan beror mycket på, hur länge den meningsriktning inom arbetarrörelsen, som stått bakom sagda beslut, bibehåller majoriteten inom fackföreningarna, och vilken ställning densamma kommer att intaga, därest regeringens blivande åtgöranden icke motsvara de från arbetarhåll därpå ställda förväntningarna. — Vad regeringen beträffar, torde vissa hållpunkter för bedömande av dess avsikter vara att finna i det stora tal, konseljpresidenten höll i senaten den 26 september som genmäle mot ett från högerhåll framfört angrepp mot regeringens politik under konflikten. Den oavvisliga nödvändigheten av det nuvarande produktionssystemets ersättande med ett bättre hävdades härvid med en skärpa, som utsatte regeringschefen för våldsam kritik från arbetsgivarpressen både inom och utom landet. Från andra håll har emellertid påvisats, hurusom regeringens största triumf i detta medlarvärv just varit, att den lyckats förmå båda parterna till viktiga medgivanden, fått arbetarna att lämna tillbaka fabrikerna och arbetsgivarna att godkänna löneuppgörelsen, men för egen del i själva verket icke bundit sig med några utfästelser. Vad den bebådade lagen om arbetarkontroll skall innehålla, vet ännu ingen. Tills vidare dryftas frågan av de sex arbetsgivarna och sex arbetarna i kommissionen, men regeringen, som icke tillkallat dessa representanter, utan låtit dem utses av parterna själva, behöver tydligen varken rättsligt eller moraliskt anse sig förpliktad att acceptera den lösning av problemet, som kan bliva ett resultat av denna utredning. Genom kommissionens sammansättning av enbart representanter för de stridande, utan några neutrala element, synes för övrigt tämligen säkra garantier ha skapats för att från detta håll åtminstone icke skall framkomma något förslag, som genom den enighet, varmed detsamma framförts, är ägnat att imponera på de tvehågsna.

Av de båda fraktionerna inom kommissionen är det hittills endast arbetarna, som framlagt de riktlinjer, efter vilka driftskontrollen enligt dess mening bör organiseras. Enligt det förslag, som från denna sida framlagts, skall personalens medbestämmanderätt icke inskränkas till frågor av social innebörd — avlönings-, anställnings- och ordningsfrågor — utan åsyftas att få en enhetlig teknisk och ekonomisk kontroll över hela industrien. Denna kontroll skall för varje industri utövas av ett kontrollråd, under vilket sortera vid varje särskilt företag utsedda revisorer, valda av arbetarna på samma gång som bolagets övriga revisorer och med samma ställning och rättig-

heter som dessa. Samarbetet mellan de olika kontrollråden skall ordnas och övervakas av ett högsta arbetarråd för hela landet.

Landsorganisationens överstyrelse har ävenledes framlagt sin ställning till frågan i en cirkulärskrivelse, vari förklaras, att arbetarna tilltvungit sig överenskommelsen av arbetsgivarna och att denna avser att införa »en arbetarnas fackliga kontroll över alla slag av industriella företag» De befogenheter, som böra tillkomma de i enlighet härmed tillsatta kontrollorganen, sammanfattas i följande punkter:

1. att kontrollera inköp av råämnen;
2. att hava överinseende över försäljningen av produkterna;
3. att fastställa priset å dessa;
4. att hava kontroll över lönerna;
5. att kontrollera utgiftsstaten;
6. att avgöra, för vilket arbete varje särskild arbetare lämpar sig;
7. att fastställa arbetsvillkoren inom varje särskilt företag;
8. att kontrollera, att de nuvarande ägarnas och företagsledarnas andel i vinsten skäligen begränsas;
9. att avgöra, när anskaffande av nya maskiner erfordras för ersättande av utslitna eller omoderna;
10. att övervaka de hygieniska och sanitära förhållandena;
11. att efterse, att alla verktyg tillhandahållas av arbetsgivaren;
12. att söka förebygga konstlade kriser inom industrien;
13. att förhindra »dumping» eller ett tidvis inträffande översvämmande av marknaden med billiga varor;
14. att genom de vid varje fabrik utsedda arbetarrepresentanterna granska alla kontrakt samt förhindra alla utgifter för propaganda mot arbetarklassen o. d.

Regeringens taktik att tills vidare icke närmare klarlägga sin ståndpunkt i frågan kan innebära en styrka, men kan måhända även giva upphov till nya konflikter. Inom arbetarlägret synes man efter hand ha kommit till insikt om, att det åsyftade målet i och med den träffade uppgörelsen icke varit så säkerställt, som man till en början föreställde sig, och man har börjat angripa ledningen för att den icke skött sina kort försiktigare. Under november månad har hållits den ena arbetarkonferensen efter den andra för att dryfta situationen. Ytterlighetsmännen på den bolsjevistiska flygeln hava fortsatt sina förberedelser för en ny aktion, vilket givit regeringen anledning att ingripa med häktningar. I samband härmed anhöllos också sent omsider en del personer, som begått lagöverträdelser under metallarbetarkonflikten. Efter dessa åtgöranden att döma kände regeringen i november sin ställning starkare än i september, något som kanske får tillskrivas det samarbete, som ägt rum mellan de olika borgerliga partierna vid de efter konflikten under hösten förrättade kommunala valen. Därest denna nya borgerliga samling skulle leda till, att lagen om arbetarkontroll torkar in eller krymper samman till oigenkännlighet, lär det icke vara omöjligt, att det italienska samhället får gå till mötes en ny kris av ännu allvarligare art än den redan genomkämpade, då den organiserade arbetarklassen utan tvivel kommer att med alla de maktmedel, som stå till dess förfogande, försvara vad den förut vunnit. Vilka vapen, som vid en dylik ny konflikt kunna komma att brukas, beror i främsta rummet på utgången av de kraftmätningar, som för närvarande pågå mellan de olika riktningarna inom den italienska arbetarrörelsen.

Meddelanden från socialattachéerna.

Tyskland.

Bostadsransoneringen och andra åtgärder mot bostadsbristen.

Bostadsnödens orsaker. Bostadsbristen i Tyskland har uppstått genom det fullständiga nedläggande av bostadsbygget, som måste ske vid krigets utbrott. Arbetskrafterna mobiliserades dels för fronttjänst och sedan i allt större utsträckning för krigsproduktion. Byggnadsmaterialet måste användas för härens behov; med undantag av tegel måste nästan alla byggnadsämnen, som under kriget kunde produceras, gå samma väg. Därtill bör läggas, att för en del städers vidkommande redan de tvenne sista åren före kriget stillestånd rådde inom byggnadsindustrien. Medan man under år 1912 i 37 tyska städer uppförde tillsammans 61 335 bostäder, hade antalet påföljande år gått ned till 45 220 och 1914 till 32 330. År 1917 åter uppfördes endast 1 712 bostäder, och det följande året visade ungefär samma bild. Bostadsbehovet hade emellertid icke minskats. Visserligen har landet förlorat närmare 2 miljoner döda i kriget, men detta betyder icke liknande minskning i behovet av antalet bostäder, enär en stor del av de fallna ju icke voro gifta och sålunda icke hade egna bostäder; för de andras vidkommande funnos åter familjerna kvar och med dem bostadsbehovet. Vid sidan härav tillkom också det stora antalet av nya äktenskap med åtföljande bostadsbehov. Efter krigets slut kom den oerhörda flyttningsströmmen från alla områden, som Tyskland förlorade eller skulle förlora, och även från andra östliga områden strömmade ett stort antal flyktingar in i landet. Sålunda har enbart staden Berlin sett c:a 60 000 personer invandra från Polen och Galizien. Även ett stort antal tyska tjänstemän i de områden, som besatts av fransmän och polacker, har därifrån utvandrat eller måst utvandra. Bostadsbehovet har sålunda av olika orsaker ökats. Bostadsproduktionen däremot ligger fortfarande nere på grund av de oerhörda byggnadsprisen; man behöver blott hänvisa till, att ett ton cement år 1914 kostade 300 mark, men den 1 april 1920 icke mindre än 4 061 mark; ett kilogram linoljefernissa, som i fredstid kostade 55 pfennig, är nu uppe i 32 mark. Man räknar med femton gångers ökning i byggnadskostnaderna i medeltal. Ett hus med två våningar erfordrade i byggnadskostnader c:a 180 mark per kvm. golvyta i fredstid, och detta pris steg med 50 mark per kvm. för varje våning, som huset byggdes högre. Nu betalar riket för de mindre välbyggda hus, som uppföras, ett tillskott på 180 mark per kvm., under förutsättning att stat och kommuner ge samma belopp. Under år 1919 påbörjade och sedan dess färdigställda bostadsbyggen fordrade en utgift ur allmänna medel på över en miljard, och under löpande år ha ytterligare 500 miljoner mark beviljats. Men ändock är det hela endast en droppe i havet, ty ensamt i Berlin äro c:a 50 000 bostadssökande anmälda, för vilka inga bostäder kunna anskaffas. Liknande förhållanden förefinnas i andra städer.

Lagstiftnings- och förvaltningsåtgärder. Under anförda omständigheter har lagstiftning och förvaltning nödgats inskrida. Man kan uppdela de åtgärder, som tillgripits, på tvenne skilda grupper:

1) Åtgärder till hyresgästernas skydd.

2) Åtgärder till ökning av bostadstillgången (genom byggande av nya bostäder eller jämnare fördelning av redan befintliga).

Bland de åtgärder, som äro att hänföra till den förra kategorien, böra i första rummet nämnas anordningarna från 1914—1915, som avsågo att förebygga, det mobiliserade soldaters familjer, under tiden familjeförsörjaren var i fält, mot sin vilja kunde uppsägas av husägaren. I samband härmed inrättades i de flesta städer med över 10 000 invånare en särskild förlikningsnämnd för hyrestvister (»Mietseinigungsamt»), vars ursprungliga uppgift framgår av namnet. Den skulle i hyresstridigheter medla mellan parterna för att undvika, att under kriget och, »borgfreden», de vanliga domstolarna skulle behöva syssla med hyresprocesser. Under årens lopp ha emellertid dessa nämnder, som inrättats av kommunerna, fått allt större uppgifter, och de äro i dag i hela landet stommen i den organisation, som upprättats för bostadsförmedling, bostadsransonering o. s. v.[1] Utan nämndens medgivande kan sålunda i de flesta tyska stadskommuner ingen hyresgäst uppsägas, ingen bostad uthyras och ingen hyra påökas. Vid sidan därutav eller direkt i samband med hyresnämnden upprätta kommunerna sina bostadskontor (»Wohnungsämter»), till vilka varje våning måste anmälas och varifrån bostadssökande erhålla anvisning på dylik.

Lagbestämmelserna mot oskälig hyresstegring m. m. innehållas i en förordning om skydd för hyresgäster (Mieterschutzverordnung), i nu gällande form utfärdad den 23 sept. 1918 med tillägg av den 22 juni 1919. Till grund för bostadsransoneringen ligger åter en den 11 maj 1920 utfärdad lag om åtgärder mot bostadsbristen. Denna lag legaliserar och utvidgar de befogenheter med avseende å det befintliga bostadsbeståndets fördelning, som redan förut genom förordningar tilldelats de enskilda staternas myndigheter. I praktiken har detta fört till två olika slag av ingrepp, dels tvångsuppdelning av större bostäder, dels ock, där en dylik uppdelning icke kan genomföras, tvångsinkvartering av hyresgäster. Inkvarteringen kan försiggå antingen så, att den bostadsbehövande får hyra möblerat hos vidkommande bostadsinnehavare, eller ock så, att rummen utrymmas och den inkvarterade själv får hålla sig med möbler.

Grunderna för bostadsransoneringen. Vid fastställandet av storleken av den bostad, en familj får ha, finnas inga egentliga föreskrifter att följa. I regel har emellertid den praktik utbildats, att varje familj bör få ha ett rum mer än antalet familjemedlemmar. Men så långt jag lyckats fastställa, följer man denna regel ingenstädes schematiskt, utan man har tagit hänsyn till en familjs faktiska bostadsbehov och den bostads storlek, i vilken en familj bor. Det är tänkbart, att en familj på grund av familjeförsörjarens verksamhet kan ha större representationsplikter och därför måste ha möjlighet till att uppfylla dessa för att icke denna verksamhet skall lida avbräck. Tänkbart är ock, att en familj kan ha en bostad med mycket stora rum, som gör, att den kan avstå från att ha ett rum mera än antalet familjemedlemmar, och att en annan familj kan ha mycket små rum, som gör, att själva bostadens golvyta blir mycket mindre än den förstnämnda familjens, fastän rummens antal är större än antalet familjemedlemmar. Man har därför avstått ifrån att ge enhetliga regler för fastställandet av den bostadsstorlek, som kan tillerkännas varje person. Det ligger i kommunernas hand att för sitt område ordna detta förhållande. Kommunerna måste för sin del undersöka varje enskild bostad för att fastställa den familjs bostadsbebov, som innehar bostaden, och huruvida bostaden i övrigt lämpar sig för delning eller för tvångsinkvartering.

För att emellertid få en viss enhetlighet i praktiken inom hela riket, har riksregeringen utarbetat en mönsterförordning, som tillställts de olika fristaternas regeringar. Denna mönsterförordning har ännu icke hunnit genomföras överallt genom de enskilda staternas myndigheter, men dess bestämmelser användas i större eller mindre

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1918, sid. 79.

utsträckning redan i alla kommuner, som särskilt lida av bostadsbristen. Förordningen sammanfattar för det praktiska användandet de principiella bestämmelser, som redan föreligga i riksregeringens förordningar och av riksdagen beslutade lagbestämmelser på detta område. Denna lagstiftning omfattar förutom de förutnämnda lagarna av den 23 sept. 1918 och den 11 maj 1920 bl. a. följande författningar:

1) Verordnung zur Behebung der dringendsten Wohnungsnot (den 9 dec. 1919).

2) Gesetz über Enteignungsrecht von Gemeinden bei Aufhebung oder Ermässigung von Rayonbeschränkungen (den 27 april 1920).

3) Reichsheimstättengesetz (den 10 maj 1920).

4) Bestimmungen des Reichsrats über die Gewährung von Darlehen aus Reichsmitteln zur Schaffung neuer Wohnungen (den 10 jan. 1920).

5) Bestimmungen über die Gewährung von Beihilfen aus Reichsmitteln zur Errichtung von Bergmannswohnungen (den 21 jan. 1920).

Vi kunna förbigå dessa lagar även av den orsak, att t. ex. »Reichsheimstättengesetz» ju har andra uppgifter än de, som äro föremål för förevarande utredning. Den tyska bostadsfrågan har en komplikation, som vi lyckligtvis icke ha att befara i Sverige. På grund av Tysklands nederlag i kriget och därefter följande ekonomiska sammanstörtande samt särskilt på grund av Versaillestraktatens hårda fredsbestämmelser torde Tyskland för nästa generations vidkommande åtminstone icke kunna upprätthålla det industriella liv, det hade före kriget. Många tusenden i detta land — man använder ännu högre siffror — torde knappast finna någon möjlighet till existens inom städerna eller industriområdena. Man vill försöka att lösa deras existensfråga med att flytta ut så många som möjligt på landsbygden, och för detta ändamål måste en inre kolonisation genomföras, vilken skall underlättas av den lagstiftning här ovan nämnes.

Däremot har lagen om åtgärder mot bostadsbristen, på vilken även nämnda mönsterförordning i huvudsak stöder sig, större intresse för oss. Dess grundläggande betydelse synes mig vara, att landsregeringarna kunna genom förordningar förplikta sina kommuner till bostadsransonering. Det behöves icke längre, såsom i de tidigare, juridiskt häftigt omstridda förordningarna i samma sak, att en kommun har stor bostadsbrist eller att den upprättat en hyresnämnd, för att den skall kunna övergå till bostadsransonering, utan de enskilda staternas regeringar äro genom lagen av den 11 maj 1920 oberoende i detta hänseende. De kunna företaga åtgärder för att fördela de bostadssökande på flera kommuner, där det visar sig omöjligt att skaffa dem bostäder inom en kommun. Sålunda kan en industrikommun, om landsregeringen gör bruk av sina vittgående rättigheter, erhålla möjlighet att fördela sina bostadssökande på närliggande villastäder, där det kan tänkas finnas överloppsrum, som kunna beslagtagas. Innan lagen tillkom, och medan hela bostadsransoneringen stödde sig på riksregeringens förordningar, var frågan juridiskt omstridd. De högre domstolarna hade visserligen tillerkänt de å administrativ väg utfärdade förordningarna juridisk giltighet på grund av det särskilda bemyndigande, riksregeringen av riksdagen erhållit att utfärda nödiga förordningar med laga kraft under kriget och senare för demobiliseringen av armén. Däremot obstruerade de lägre domstolarna, som icke ville foga sig i detta, utan hävdade författningsbestämmelserna om fastighetsägarnas rättigheter och bostadens hemfred. Detta är numera icke möjligt, därför att en otvetydig rikslag föreligger. För Preussens vidkommande kunde för övrigt icke heller förut något tvivel egentligen uppstå om det berättigade i dylika åtgärder, ty den allmänna preussiska landsrätten föreskriver, att staten kan ålägga en medborgare nackdelar, såvida den bestående fördelen för staten och andra medborgare betydligt överväger ifrågasatta nackdel. Ett sådant fall föreligger ovillkorligen, när det gäller att skaffa bostäder åt folk, som icke ha tak över huvudet, medan andra ha överflöd därpå.

Lagstiftningen möjliggör även förhindrande av att bostadstillgången minskas genom nedrivning av byggnader eller delar därutav eller genom användande av lägenheter

för andra än bostadsändamål eller slutligen genom att flera bostäder sammanslås till *en* sådan. I alla dessa fall erfordras kommunens medgivande.

Lagens tillämpning handhaves av de förutnämnda kommunala bostadskontoren. Dessa bostadskontor ha allt det administrativa, som bostadsfrågans ordnande medför, till sin uppgift, sålunda bostadsförmedling, genomförande av beslagtagandet av bostäder och byggnader, ombyggnad av lämpliga fastigheter till bostadsändamål o. s. v.

Inredning av affärslokaler o. d. till bostadsändamål. I fråga om denna sistnämnda åtgärd praktiseras följande förfaringssätt. En oanvänd fabriksbyggnad, som lämpar sig för bostadsändamål, beslagtages av kommunens organ; husägaren ställes inför alternativet att själv efter bostadskontorets ritningar inrätta bostäder i byggnaden och erhåller då av kommunen tillskott för detta ändamål, vars storlek bestämmes från fall till fall, och varvid användas de medel, som stats- resp. riksregeringen ställt till förfogande för anskaffande av nya bostäder. Gör ägaren bruk av denna sin rättighet att själv ändra om byggnaden till bostadsbyggnad, så behåller han förvaltningen av densamma, inkasserar själv hyrorna o. s. v. Därest han vägrar att själv göra detta, kan kommunen, som beslagtagit byggnaden, företaga nödvändiga byggnadsarbeten, den förvaltar själv byggnaden, inkasserar hyrorna, sörjer för reparationerna etc., men måste enligt gällande rätt till den egentlige husägaren betala skälig ersättning för byggnaden.

Tvångsinkvartering och tvångsuppdelning av lägenheter. Fastsättandet av ersättningssumman i ett fall såsom det här skildrade bör ju icke falla sig så svårt. Mer komplicerad blir frågan, där kommunerna använda sig av rätten till tvångsinkvartering eller tvångsuppdelning av bostäder. Det är möjligt, att lokaliteter genom tillbyggnader eller andra ändringar kunna erhålla ett större värde, än de hade förut, och i så fall är kommunen endast skyldig att betala den ersättning, som motsvarade byggnadens tidigare ändamål, och kan alltså göra en vinst på åtgärden ifråga. Men om den delar upp en större lyxvåning i mindre bostäder, så upphör lyxkaraktären av ifrågavarande bostad och därmed även den lyxhyra, som förut betalades. Den förutvarande hyresgästen kan följaktligen kräva en reduktion av hyresbeloppet, så att det motsvarar det värde, bostaden för honom kan ha efter tvångsdelningen. Hans rätt att kräva ersättning eller hyresreduktion riktar sig mot hyreskontraktets andra avtalspart, husägaren, men då denne av kommunen tvingats till åtgärden ifråga, blir det kommunen, som gäldar för det hela. Kommunerna ha, enligt vad jag tror mig kunna fastställa, under de båda sista årens praktik blivit allt försiktigare ifråga om tvångsuppdelning av bostäder, därför att denna åtgärd många gånger medför rätt stora omkostnader. Dessutom föreligga ofta nog stora tekniska svårigheter vid uppdelning av bostäder. I de flesta stora städerna finnes mestadels endast en uppgång i husen och en ingång till varje bostad, och i dessa fall stöter uppdelningen rätt ofta på oövervinnerliga svårigheter. Vid de resor, jag på socialstyrelsens uppdrag företagit, har det visat sig, att man helst använder sig av tvångsinkvarteringssystemet och avstår från tvångsuppdelning, där den icke på grund av förhållandena är lätt att genomföra och räntabel. För Sachsens vidkommande förklarades mig på Landeswohnungsamt i Dresden, att bland de större städerna egentligen endast Chemnitz med fördel tillämpat tvångsuppdelning, enär med därvarande byggnadssystem husen i rätt stor utsträckning hade två uppgångar. Även i mer lantliga kommuner har tvångsuppdelning kunnat genomföras — bostadsbristen är nämligen här ingen enbar stadsföreteelse, utan den sträcker sig även till landsbygden.

I Hamburg förklarade bostadskommissarien, att tvångsuppdelning av honom användes så litet som möjligt, utan lägger han mera an på tvångsinkvarteringen, som för staden ställer sig billigare och samtidigt är det skyndsammaste medlet att skaffa bostad åt sådana, som ha behov därutav. Han kallar denna åtgärd ett mycket hårt och obehagligt medel för att lindra bostadsbristen, men man kan icke avstå därifrån, så länge bostadsnöden är så stor.

Urvalet av passande hyresgäster. Svårigheten ligger emellertid i att finna ut sådana personer, som lämpa sig för tvångsinkvartering hos viss familj. Det är naturligtvis omöjligt att inrymma två familjer med många barn i samma bostad, även om bostaden har tillräckligt antal rum, och man måste ju också i någon mån åtminstone taga hänsyn till den miljö, de personer tillhöra, som skola inkvarteras i samma bostad. Den kommunala institution, som sålunda skall avgöra om tvångsinkvartering i varje särskilt fall, har en mycket svår uppgift, ty den måste sörja för, att icke folk, som i kulturellt hänseende äro absolut motsättning till varandra, tvingas att bo i samma bostad. Taktkänsla och förutseende, människokännedom o. s. v. äro sålunda förutsättning för att dylika kommunala organ skola lyckas med sin uppgift. Föreningen av tyska bostadskontor ha utgivit vissa riktlinjer, varuti bland annat säges, att man trots de betydande missförhållanden, som äro förbundna med tvångsinkvarteringen, icke kan avstå från densamma, fastän den icke räcker till att häva bostadsnöden. Tvångsinkvarteringen måste principiellt utsträckas till alla storleksklasser av bostäder, och man måste i så stor utsträckning som möjligt taga hänsyn till det enskilda fallets särskilda förhållanden och undvika varje schematiserande. Man kan endast angiva allmänna riktlinjer för det antal personer, som få inhysas i en bostad. Man måste sträva efter att inrymma familjerna i rymliga och ekonomiskt skilda bostadsdelar. Varest detta icke är möjligt, måste man försöka att bringa samman personer, som passa för varandra. Vid fastsättande av hyrans storlek måste tagas hänsyn till betalningsförmågan hos de enskilda hyresgästerna. Rummens objektiva hyresvärde kan icke ensamt fälla utslaget. Man måste kräva av innehavarna av större bostäder, att de på grund av tvångsinkvarteringens offentligt-rättsliga karaktär för sin del äro redo att påtaga sig de nödvändiga obekvämligheterna. Att avstå från tvångsinkvartering i stora bostäder kan vara berättigat blott i det fall, att en sådan åtgärd medför fara för särskilda konstvärden eller rummen endast med betydliga finansiella uppoffringar kunna inrättas till flera bostäder.

Tvångsomflyttning. Man har även försökt att få fram tanken på en tvångsomflyttning av hyresgäster. Därigenom skulle vinnas, att man i stället för tvångsinkvartering hos sådana, som ha för stora bostäder, skulle kunna låta dem själva flytta över från den större bostaden till den mindre. Naturligtvis måste kommunen stå för den nackdel, vidkommande familj därutav skulle ha, samt även för flyttningsomkostnaden. Men denna tanke har ännu, så långt jag funnit, icke kunnat realiseras. I stället har tyska stadsförbundet (»der Städtetag») intagit en avböjande hållning inför projektet. Stadsförbundets i denna fråga kompetenta utskott förklarar bland annat, att någon praktisk vinst icke står att vänta av förslagets genomförande; de få bostadsmöjligheter, som kanske skulle kunna vinnas, skulle icke stå i någon relation till det ingrepp i privata rättigheter, som dylik tvångsomflyttning innebär. Ävenså förklarar utskottet, att genomförandet av en sådan åtgärd utan allt tvivel skulle i varje enskilt fall bjuda på mycket betydliga svårigheter, vartill man tror sig kunna sluta av de svårigheter, som yppats vid den mycket enklare tvångsinkvarteringen.

Skatt på överloppsrum. Frågan om beskattning av överloppsrum eller, som den här i landet kallas, bostadslyxskatt har varit uppe inom de flesta fristaterna. I Preussen är en dylik skatt förbjuden enligt en bestämmelse i gällande kommunalskattelag. Stödda på denna lagbestämmelse ha de provinsiella regeringsorganen hittills nekat att godkänna införandet av dylik skatt. Däremot föreligga inga dylika hinder i de landslagar, som gälla för de sydtyska staterna och Sachsen. Men enligt vad jag under min studieresa inhämtat, har man i Baden, Württemberg och Bayern avstått från en dylik skatt, därför att den enligt de beräkningar, som uppgjorts, icke skulle vara givande. Man förklarade mig på flera ställen, att en dylik skatt endast skulle kunna ha till uppgift att inbringa medel för förnyat bostadsbygge. De summor, den skulle kunna giva, bleve emellertid så ringa, att det icke lönade

sig att framskapa den förbittring, som nödvändigtvis måste följa på en skatt, som till hela sin läggning måste bli mer eller mindre godtycklig. Dessutom hade man även, vid en närmare överläggning om projektet, kommit till den övertygelsen, att de omkostnader, som skattens genomförande skulle medföra, bleve så stora, att de antagligen komme att uppsluka hela det skattebelopp, man skulle kunna tänka sig få pålagt. Ty skattens genomförande skulle betyda, att man måste uppmäta hvarje skattepliktig bostad. Det ginge icke an att beräkna skatten enligt antalet rum, därför att begreppet rum är för svävande för att på detta begrepp bygga en allmän beskattning, utan man bör beräkna en sådan skatt efter den golvyta, som en familj bebor, vilket förutsätter, att varje bostad måste uppmätas, och omkostnaderna för en dylik åtgärd måste av ganska naturliga skäl bliva betydliga. Den enda stad jag påträffat, som genomfört en dylik skatt, är staden Glauchau i Sachsen, där stadsfullmäktige den 24 september 1920 beslutade att upptaga en bostadslyxskatt.

Så långt jag kunnat finna, propageras en dylik bostadslyxskatt inom kommunerna i huvudsak av socialdemokraterna. Man säger, att skatten skall fylla ett dubbelt ändamål:

1) Upprättande av nya inkomstkällor.

2) Vinnande av bostadsrum.

Den förstnämnda uppgiften bestrides, som av ovanstående meddelande från södra Tyskland framgår, från auktoritativt håll. Det andra målet, nämligen att frigöra bostadsrum, uppnås ju utan vidare med de åtgärder, som redan tillgripits inom kommunerna och som vila på rikslagstiftningen och de enskilda statsregeringarnas förordningar om beslagtagande av överloppsrum och alla andra lokaliteter, som kunna tjäna bostadsändamålet. Det är klart, att det måste vara mycket mera rationellt att helt enkelt lägga beslag på delar av stora bostäder än att genom en skatt söka förmå bostadsinnehavaren att avstå från en del av sin bostad.

Friköp från ransonering mot kompensation. Däremot har jag på flera ställen i landet funnit ett helt nytt förfaringssätt, som synes mig vara mycket mera effektivt och framför allt också genomförbart, utan att några särskilda förvaltningsomkostnader uppstå utöver dem, som tillkomma på grund av själva ransoneringssystemet. Sålunda har bostadskommissarien i Hamburg börjat praktisera ett kompensationssystem, som han sade sig i framtiden vilja på ett särskilt sätt utveckla och forcera. Vid beslagtagandet av rum i de ofta nog stora, men enhetligt för en hel familj byggda villor, som Hamburgs gamla patricierfamiljer bebo, ha ofta nog yppat sig stora svårigheter med inkvartering av passande tvångshyresgäster, liksom överallt annars i det tyska riket. Bostadskommissarien i Hamburg har därför på önskan av sådana patricierfamiljer gjort ett försök med att frigiva de rum han beslagtagit, mot villkor att vidkommande bostadsägare för egen räkning bygger motsvarande antal bostadsrum och ställer dessa till stadens disposition. Han får i ersättning hyrorna, och huset förblir hans egendom, men förfoganderätten övergår på bostadskommissarien. När jag var i Hamburg, hade just startats en kooperativ sammanslutning av fjorton dylika bostadsinnehavare, som enligt av bostadskommissarien godkända ritningar och förslag gemensamt ville uppföra ett bostadshus, vilket skulle innehålla bostäder med det antal rum, som hos ifrågavarande bostadsinnehavare beslagtagits. Fördelen, som på detta sätt kunde uppnås, vore, enligt vad jag inhämtade, att faktiska bostäder av ekonomisk enhetstyp byggdes, som voro av varaktigt värde, medan tvångsinkvarteringen hos vidkommande bostadsinnehavare endast vore en nödfallsåtgärd och på grund av svårigheter för utfinnande av lämpliga hyresgäster även har sina skuggsidor. Byggnadsarbetarna i Hamburg ha gått med på denna tanke, och enligt vad jag av byggnadsarbetarförbundets ordförande erfor, ämna de med det snaraste på stadens mark bygga upp ett mönsterhus med tvenne lägenheter å 2 rum och kök, som sedan skulle förevisas alla dem, som vilja på liknande sätt frigöra sig från ransoneringsbestämmelserna.

Enligt vad jag sedan fann i södra Tyskland, har man även därstädes här och där börjat praktisera ett dylikt kompensationssystem men med den skillnad, att man t. ex.

i Frankfurt am Main och Stuttgart hittills begärt ett kontant kompensationsbelopp af den bostadsinnehavare, som velat friköpa sig från tvångsinkvartering. I Frankfurt am Main lär man ha inrättat sig efter bostadsinnehavarens ekonomiska förhållanden och kräver sålunda en kompensationssumma på upp till 25 000 mark per beslagtaget rum. I Stuttgart har man nöjt sig med i genomsnitt 5 000 mark per rum, och har detta hittills inbringat c:a 1 miljon mark, som bostadskontoret kunnat använda såsom tillskott eller för inredande av bostäder i de gamla husens vindsvåningar. Utgiften för detta ändamål har hittills uppgått till 1·3 miljon mark, så att större delen av utgifterna sålunda blivit täckta genom kompensationsförfarandet. I Karlsruhe förkastades kompensationsprincipen av sociala skäl. Det finnes naturligtvis starka motiv för denna uppfattning, men strängt taget är ju ingreppet i en familjebostads oantastbarhet lika osocialt som emottagandet av en dylik kompensationssumma från välsituerade personer, varigenom kommunen slipper bära ansvaret för tvångsinkvartering i bostäder, som ofta nog bland annat inrymma höga konstvärden och andra dyrbarheter. I varje fall synes mig detta förfaringssätt, enligt de informationer jag erhöll på min resa, vara mera givande och för bostadsfrågans lösning mera ändamålsenligt än skatten på överloppsrum, vars indrivande enligt sakens natur måste stöta på stora svårigheter och medföra stora omkostnader. Kompensationen är ju visserligen också i princip endast en skatt på bostadslyxen eller, om man så vill, på överloppsrum, men den är en skatt, som betalas frivilligt av bostadsinnehavaren för att återfå sin rätt till dispositionen över hela sin bostad, medan en generell skatt på överloppsrum måste påläggas och uppbäras enligt allmänna skattegrundsatser och sålunda måste medföra betydande administrationsomkostnader. Det gäller ju nämligen icke blott att en gång för alla kontrollera en bostads storlek, utan man måste även permanent kontrollera antalet personer, som bebo en bostad, för att till en var tid kunna fastställa, om bostadsinnehavaren betalar den skatt, han enligt bestämmelserna bör betala. Med kompensationssystemet däremot har man fått, såsom i Stuttgart och Frankfurt am Main, en bestämd summa för varje friköpt rum i förskott eller, såsom i Hamburg, fått nya bostäder byggda av dem, som därigenom önska frigöra sig från ransoneringsbestämmelserna. Stuttgart har dessutom säkrat sig för framtida ransoneringsbehov genom att i varje enskilt fall avsluta ett kontrakt med bostadsinnehavaren, gällande för 15 år, men med uppsägningsrätt för stadsmyndigheterna, ifall bostadsbristen skulle bli så svår, att ransoneringsbestämmelserna måste i betydande grad åtstramas. I så fall skall vidkommande bostadsinnehavare av staden åter utfå det kompensationsbelopp, han inbetalat, men med avdrag för den tid, han varit befriad från ransoneringsbestämmelserna. Hamburgsystemet torde ju knappast kunna gå samma väg. Bostadskommissarien i Hamburg sätter mindre pris på att erhålla kontanta avlösningsbelopp än att få faktiska bostäder, som bostadsinnehavarna själva måste bygga, och för vilka staden på sin höjd lämnar fri byggnadstomt. Båda systemen synas mig dock vara ändamålsenliga. Man kan använda det ena utan att förkasta det andra. Där förhållandena äro sådana som i Hamburg med dess rika köpmanna- och patricierfamiljer kan det vara lämpligast ur bostadsfrågans synpunkt att låta vidkommande villaägare bygga nya bostäder för att undgå ransonering, medan man på andra ställen, där man har mera med medelklassfolk att göra, kan använda sig av den kompensationsmetod, jag lärt känna i Frankfurt am Main och Stuttgart.

Åtgärder mot fastighetsspekulationen. Ett intressant lagstiftningsarbete, som i detta sammanhang förtjänar omnämnande, har man åstadkommit i Baden. För att motverka kommande hyresstegringar på grund av husspekulation har i Baden genomförts en lag, enligt vilken vid fastighetsförsäljning kräves de offentliga myndigheternas godkännande. Detta godkännande skall inhämtas av den myndighet, som skall bevilja lagfarten, eller i fall det gäller tvångsförsäljning, av den domstol, som utför exekutionen. Staten förbehåller sig förköpsrätten till alla fastigheter, men kan överlåta denna förköpsrätt på kommunerna eller allmännyttiga företag. För utövandet av

förköpsrätten är under vissa bestämmelser expropriation tillåten. Lagen gäller emellertid icke för transaktioner, som företagas mellan äkta makar eller med hänsyn till en laglig arvinges kommande arvsrätt. Ej heller gäller lagen för försäljningen av sådana fastigheter, där stat eller kommuner uppträda som säljare eller köpare. Slutligen äro undantagna från lagen jord- och skogsbruksfastigheter på mindre än en hektars storlek, som av en lantbrukare säljes till en annan.

Dylika allmännyttiga intressen, som kunna taga skada genom fastighetsförsäljning, kunna vara av mångahanda slag. Det kan t. ex. vara önskvärt att förhindra en fastighets övergående på utländska händer. Ur bostadsfrågans synpunkt är det önskvärt, att en fastighet, som kanske representerar ett värde på 100 000 mark, icke får försäljas för 500 000 eller 1 000 000 mark, därför att en dylik spekulationsaffär ju för framtiden måste stegra hyrorna eller, om den göres för något affärsföretags räkning, prisen på de varor, som senare skola tillhandahållas inom fastigheten.

Hyreslagstiftningens och ransoneringspolitikens inverkan på bostadsproduktionen. Tillämpningen av lagstiftningen om maximihyror är liksom bostadsransoneringen för de olika staternas vidkommande beroende av särskilda författningar. Den preussiska förordningen av den 9 december 1918 medger rätt för kommunerna att fastställa en maximigräns, intill vilken hyrorna få stegras. Berlin har på grund av denna förordning fastställt en hyresstegring på 30 % av det hyresbelopp, som betalades den 1 juli 1914, häri dock icke inberäknat reparationskostnader och värme. I allmänhet har man hållit sig på denna linje även i andra preussiska kommuner, och högre än 50 % hyresstegring tror jag knappast får förekomma. Verkningarna av systemet med maximihyror äro emellertid ur bostadsfrågans allmänna synpunkter icke odelat gynnsamma. Det har visserligen varit till stor fördel för befolkningen, att hyresutgifterna för en familj icke kunnat stiga i samma grad som alla andra livsförnödenheter. Ur den allmänna folkhushållningens synpunkt kvarstår även den värdefulla faktorn, att de hus, som byggdes till billigare pris före kriget, icke genom spekulation ha kunnat bringas upp till ett mer eller mindre fiktivt orättmätigt värde. Dessa två fördelar äro oomtvistliga. Men däremot har man på skilda håll börjat tvivla på, huruvida icke dessa bestämmelser såväl som ransoneringsbestämmelserna i allmänhet inkräkta på bostadsproduktionen. Det är tydligt, att privata kapitalägare icke kunna intressera sig för bostadsbygge, så länge de icke ha den ringaste utsikt till att få någon ränta på det kapital, de investera i bostadsbygget. De ha ingen säkerhet för att hyresdomstolen tillåter dem att taga ut sådana hyresbelopp, som äro nödvändiga för att få det hela att gå ihop, och de ha icke heller någon säkerhet för att nya och ännu mera åtstramade maximihyres- och ransoneringsbestämmelser en dag icke skall åsamka dem rent utav ruinerande förluster. Under sådana omständigheter har den privata byggnadsverksamheten så gott som nedlagts. Den bayerska regeringen överväger för närvarande att helt och hållet frigiva nybyggda hus från hyresreglering och andra ransoneringsbestämmelser för att på så sätt främja det privata bostadsbygget. Man är klar över, att bostadsbygget på hittillsvarande allmännyttiga grundval med kommunernas och rikets understöd icke är hållbart i längden, därför att det blir omöjligt såväl för riket och fristaterna som för kommunerna att anskaffa nödigt kapital, och att man sålunda måste finna på medel, som kunna egga och uppmuntra det privata bostadsbygget. Den grundläggande principen i detta system av tillskott ur offentliga medel för allmännyttig byggnadsverksamhet har ju varit, att tillskotten skola täcka en stor, om icke den största delen av de merkostnader, ett husbygge numera förorsakar, jämfört med fredspriset. Därigenom skulle hyrorna i det nya huset kunna hållas nere vid samma nivå som i det gamla huset. Men så snart som det visar sig omöjligt att på denna grundval få upp bostadsproduktionen till en sådan höjd, att den kan täcka behovet av nya bostäder, blir man naturligtvis tvungen att överväga nya åtgärder. De faktiska erfarenheterna i detta land tala ett tydligt språk. Före kriget förekom i huvudsak privat bostadsproduktion, och den räckte nästan överallt till att

täcka behovet. Nu är den på grund av bestämmelserna om hyresreglering och ransonering nästan omöjliggjord, och den offentliga byggnadsverksamheten visar sig vara oförmögen att producera vad som behövs. Det är som antytt antagligt, att Bayern kommer att göra ett försök med att befria nybyggda hus från hyresreglering och ransoneringsbestämmelser för att åter egga privatkapitalet att befatta sig med bostadsbygget. För de gamla husens vidkommande åter avses ingen ändring i hittillsvarande åtgärder.

Hyresbeskattning. Däremot synes i de sydtyska staterna tanken på en hyresbeskattning vara ganska fast rotad. Riksregeringen har själv sedan längre tid tillbaka haft denna fråga under övervägande, och ett förslag framlades i riksrådet den 29 juli 1920, som går ut på uttagandet av en avgift till främjande av bostadsbygget. Denna avgift skulle uttagas på alla byggnader, som voro färdigställda före den 1 juli 1918. Undantagna skola vara byggnader av offentlig e. d. karaktär. Till grund för avgiften skall läggas det årliga avkastningsvärdet (»Nutzungswert») under tiden från den 1 juli 1913 till den 30 juni 1914 samt för sådana byggnader, som uppförts efter den 30 juni 1914, taxeringsbeloppet. Avgiften till staten skall vara 15 % av avkastningsvärdet. Kommunerna skola dessutom för sin del erhålla 15 % av avkastningsvärdet, men kan statsregeringen dels befria kommunerna från uttagandet av denna tilläggsskatt, dels också bestämma densamma till ett högre belopp än 15 %. Statsregeringen kan även överföra rätten till uttagandet av dylikt kommunalt tillägg på kommunalförbunden. De summor, som medelst denna skatt inkomma, skola användas till täckande av de utgifter, som riket resp. kommunerna påtaga sig för främjande av bostadsbygget.

I motiveringen till förslaget uttalas, att det visserligen hittills lyckats att hålla hyrorna i de gamla husen nere, men att hela utvecklingen på det ekonomiska området går i den riktningen, att bostadshyrorna måste anpassas efter den allmänna prisutvecklingen. De föreskrifter, som utfärdats till hyresgästernas skydd, ha icke alltid räckt till att hålla hyresstegringen tillbaka, ty i talrika fall ha hyrorna stegrats utöver den gräns, som hyresnämnderna tillåtit, därför att bostadsbristens oerhörda tryck på befolkningen slutligen medför, att den enskilde endast för att få en bostad betalar även det högre pris, som av honom kräves, och som i och för sig kolliderar med hyresnämndernas bestämmelser. Men, säger man i motiveringen, skulle man fullständigt frigiva hyresstegringen, så skulle man uppnå, att hyrorna i de gamla husen skulle stiga så länge, tills de uppnådde den höjd, som medför räntabilitet även i efter nuvarande byggnadspris nybyggda hus. Därmed skulle uppstå en stor prisstegring för de gamla husen och dessas ägare sålunda erhålla en vinst, som icke bör tillkomma dem, därför att den uppstode, utan att de använt varken kapital eller arbete, och sålunda vore en oförtjänt vinst. Lagens uppgift skall därför vara att genom uttagande av en dylik skatt överföra denna vinst på det allmänna och att förhindra, att den odelat tillflyter de privata husägarna. Genom att sedan använda skattebeloppen till främjande av bostadsbygget på allmännyttig grundval vill man komma fram till en utjämning mellan hyresvärdet i gamla och nybyggda hus.

Mot detta lagförslag ha i synnerhet socialdemokraterna uttalat sig under motivering, att det vore osocialt att på detta sätt stegra hyrorna. I södra Tyskland erhöll jag det intrycket, att man därstädes, såvida lagen ej faller inom rikslagstiftningen, kommer att gå fram självständigt med en dylik hyresskattelag för att få fram medel till främjande av bostadsbygget.

Bland åtgärder för bostadsproduktionens främjande må till sist också nämnas de försök, som gjorts att nedbringa byggnadskostnaderna genom att använda sig av s. k. *sparsamma byggnadssätt*. Sålunda har man på grund av kolbristen och de höga kolprisen försökt använda sig av stampad lera i stället för brända tegelstenar. Erfarenheterna lära icke ha varit de bästa. I Bajern har man gjort goda erfarenheter med användandet av slagg, som bindes med cement, men för övrigt hörde jag ingenstädes

några lovsånger för det billigare byggnadsmaterialet. Rationell besparing har däremot uppnåtts, där staterna ur sina skogar lämnat trä till allmännyttigt bostadsbygge till pris, som ligga långt under de gängse marknadsprisen.

Riksregeringen förbereder nu en ny lag, om huru hyror för framtiden skola beräknas, men detta arbete har ännu icke hunnit fram till parlamentarisk behandling i sådan omfattning, att jag närmare behöver uppehålla mig vid saken i detta sammanhang.

Berlin den 7 december 1920.

Wilhelm Jansson.

Strejkrätten vid samhällsviktiga företag.

Den förordning angående strejkrätten, som rikspresidenten utfärdade den 10 november 1920 i anledning av elektricitetsarbetarnas s. k. vilda strejk i Berlin, har fört till en långvarig diskussion i den tyska offentligheten och även till förhandling i riksdagen. Rikspresidenten hade i enlighet med artikel 48 i riksförfattningen påbjudit, att arbetsinställelse icke finge tillgripas vid sådana företag, som förse befolkningen med gas, vatten och elektricitet, med mindre än att skiljenämnd först skall ha fällt utslag och efter utslagets förkunnande minst tre dagar ha förgått. Den som i strid mot denna förordning uppfordrar till dylik arbetsinställelse eller vid genomförandet av en sådan skadar maskiner, anläggningar eller inrättningar, så att upprätthållandet av driften omöjliggöres eller försvåras, riskerar fängelse eller böter intill 15 000 mark. Bli genom arbetsinställelse dylika verk helt eller delvis satta ur drift, skall inrikesministern vara berättigad att anordna nödhjälpsarbeten för säkerställande av konsumenterna. Uppstående kostnader falla på verkets ägare. Sådana arbetare och tjänstemän, som fortsätta arbetet och föra driften vidare, skola skyddas och få icke på något sätt ekonomiskt förfördelas.

I riksdagen krävde kommunisterna upphävandet av förordningen, medan flertalssocialisterna föreslogo ett uttalande, som innebar godkännande av rikspresidentens förordning med hänsyn till de förhållanden, under vilka den utfärdades, varemot krävdes förordningens upphävande, sedan den offentliga ordningen och säkerheten numera är återställd. Flertalssocialisternas förslag förkastades av riksdagen. Från nationalliberal sida hade till kommunisternas förslag om upphävandet av förordningen fogats ett tillägg, som föreslog förordningens upphävande först när rikslagstiftningen hunnit besluta om det lagförslag till behandling av arbetskonflikter, som förberedes inom riksregeringen och antagligen under närmaste framtiden skall komma till avgörande i riksdagen.[1] Under stark munterhet antog riksdagen med stor majoritet denna kommunistisk-nationalliberala motion, som sålunda upprätthåller strejkförbudet inom gas-, vatten- och elektricitetsverken, till dess riksdagen hunnit besluta en särskild lag i hela frågan om medling och skiljedom i arbetstvister.

Riksdagens beslut betraktas emellertid på sina håll icke som författningsrättsligt giltigt, därför att den artikel i riksförfattningen, som rikspresidenten åberopar i sin förordning, endast ger honom rättighet att utfärda dylika förordningar, så länge den offentliga ordningen och säkerheten så kräva. Denna del av diskussionen synes dock vara tämligen överflödig, ty det hela kommer naturligtvis an på, när regeringen själv anser den offentliga ordningen och säkerheten vara säkerställd. Däremot är det viktigt, att en icke ringa del av arbetarorganisationerna med skärpa vända sig mot förordningen. Landsorganisationen har genom sitt organ även uttalat sig mot densamma. Arbetsgivarna för sin del, liksom kanske den större delen av befolkningen, ha icke

[1] Jfr. Soc. Medd., årg. 1920, sid. 486.

något att invända mot förordningen i och för sig, men äro även de motståndare till de paragrafer i regeringens lagförslag om medling och skiljedom i arbetskonflikter, som åsyftas i riksdagens beslut om upprätthållande av den nuvarande förordningen. Dessa paragrafer innebära nämligen, att innan arbetsgivarna få företaga en lockout eller arbetarna en strejk, måste förlikningsnämnden anlitas och antingen ha åstadkommit enighet mellan parterna eller själv fällt ett utslag. Utslaget skall visserligen icke binda parterna, men de få företaga lockout eller strejk först sedan efter företagen hemlig votering arbetsinställelsen beslutats med minst $^2/_3$ majoritet. Därest lockouten eller strejken skulle medföra fara för befolkningens hälsa eller försörjning med för livsbehovet nödvändiga ting, får den icke påbörjas, förrän en vecka förflutit, sedan beslutet om lockout eller strejk meddelats till förvaltningsmyndigheterna. Mot denna bestämmelse vända sig såväl arbetsgivare som arbetare, vilka utan hänsyn till medlingsförfarandet vilja ha rättighet att proklamera lockout eller strejk, när det passar dem. I det utskott, som arbetsministeriet hade tillkallat, bestående av representanter för de organiserade arbetsgivarna och arbetarna, voro dessa eniga om, att hela medlingsförfarandet i första rummet borde vila på deras egna organisationer och avtal, och att det statliga ingripandet först bör komma senare, när parterna själva icke kunnat ena sig. Beträffande frågan, huruvida nämnda utslag skulle ha bindande kraft kunde de båda parterna icke ena sig, vadan i denna punkt utskottet icke kom till något beslut. Arbetsgivarna avböjde att tillägga utslaget bindande kraft annat än i högsta fall för s. k. livsviktig drift. Av arbetstagarna voro en del för bindande skiljedomsutslag utan inskränkning till enbart livsviktig drift; en annan del av arbetstagarna ville åter tills vidare icke binda sig i frågan.

Situationen är sålunda för närvarande den, att rikspresidentens förordning av den 10 november 1920, som gäller s. k. livsviktig drift, förblir gällande. Huruvida riksdagen sedan kan komma till någon enighet om skiljedomsförslaget, får framtiden utvisa.

Med hänsyn till tjänstemännens strejkrätt har riksregeringen för någon vecka sedan offentligen förklarat, att den tillerkänner tjänstemännen rättighet att sammansluta sig i fackliga organisationer; den s. k. koalitionsrätten med inbegripande av strejkrätt kan den emellertid icke för tjänstemännens del godkänna. Tjänstemännen ha andra möjligheter att göra sig hörda, och deras värv är av sådan art, att de icke kunna ha rätt till att öppna strejk emot samhället. Rikspostministern, som inom sitt verk under de senaste veckorna haft fall av s. k. passivt motstånd, har i en not till sina underordnade förklarat, att sådana tjänstemän, som inträda i strejk eller visa olust i tjänsten, ha att vänta disciplinär undersökning med avsked som eventuell påföljd. Tillfälliga arbetskrafter, som ansluta sig till dylik rörelse, skola avskedas på stället.

Mot denna regeringens hållning ha de stora tjänstemannaorganisationerna protesterat. De taga för tjänstemännen i anspråk samma rättigheter, som enligt lagar och författningar tillkomma alla tyska medborgare.

Berlin den 11 december 1920.

Wilhelm Jansson.

England.

Kolgruvestrejken i oktober 1920.

I.

Den sedan 18 oktober pågående allmänna strejken vid de engelska kolgruvorna är den svåraste konflikt, som landet haft att utstå sedan vapenstilleståndet. Den hotande situationen i februari 1919 avvärjdes genom att de då från kolgruvearbetarna framställda kraven på högre lön, kortare arbetstid och driftens socialisering hänvisades till

en särskild undersökningskommission, den s. k. Sankeykommissionen, varjämte en stor konferens av arbetsgivare och arbetare sammankallades för att dryfta det industriella problemet i hela dess vidd. I viss mån kan den nuvarande konflikten spåras tillbaka till situationen i februari 1919. Frågan om högre lön och kortare arbetstid erhöll visserligen en temporär lösning i enlighet med Sankeykommissionens förslag. Men de förhoppningar, som man från bägge sidor torde hava fäst vid resultatet av kommissionens arbete i denna del, kunna icke sägas hava infriats.

Vad först lönefrågan beträffar, hade vid tiden för Sankeykommissionens tillsättande lönerna inom kolindustrien sedan krigets början höjts med 93 %. I enlighet med kommissionens förslag bragtes löneförhöjningen upp till 122·7 % vid en tid, då den officiella levnadskostnadsindex visade en stegring med 110 % utöver nivån före kriget (1 april 1919). Redan härav inses, att den s. k. Sankeylönen endast till en del avsåg att utgöra kompensation för stegrade levnadskostnader, medan den i övrigt åsyftade att bereda gruvarbetarna en högre levnadsstandard än de åtnjöto före kriget.

Den fortsatta stegringen i levnadskostnaderna framkallade i mars 1920 nya krav på löneförhöjning från arbetarnas sida jämte hot om strejk. En kompromiss träffades emellertid, varigenom genomsnittslönen bragtes upp på en nivå, som med 154 % översteg nivån före kriget. Samtidigt utgjorde stegringen i levnadskostnaderna 130 %, vilket nu av arbetare åberopas såsom bevis, att även vid denna sista löneförhöjning avsågs att trygga dem i besittningen av den förbättrade levnadsstandard, som Sankeylönen berett dem.

Ursprunget till den nu uppkomna konflikten är till väsentlig del att söka i levnadskostnadernas fortgående stegring. Då det nu aktuella kravet å löneförhöjning med 2 s. per dag för vuxna, 1 s. för arbetare i åldern 16—18 år och 9 d. för arbetare under 16 år, först framställdes den 7 sistlidne juli, hade levnadskostnadsindex höjt sig till 152 och motiverade sålunda ur arbetarnas synpunkt sett en höjning motsvarande Sankeylönen, till den del denna avsåg att åvägabringa en höjning i levnadsstandarden.

Att emellertid lönekravet ursprungligen sammankopplades med ett krav å nedsättning i priset för hushållskol med 14 s. 2 d. per ton, är otvivelaktigt att härleda till arbetarnas segt vidhållna motstånd mot statskontrollens avveckling och mot industriens återställande på den privata äganderättens grund.

Sedan majoriteten i Sankeykommissionen uti sin slutrapport uttalat sig för gruvdriftens övergång i samhällets ägo, har i vida arbetarkretsar och även på visst liberalt håll rått den uppfattningen, att regeringen vore bunden att efterkomma kravet på nationalisering i enlighet med ett uttalande av Bonar Law i underhuset den 25 mars 1919. Regeringen har emellertid på det bestämdaste tagit avstånd från nationaliseringstanken och sedan ett halvår successivt vidtagit åtgärder för avveckling av den under kriget införda statskontrollen. Det första steget togs den 12 sistlidne maj, då priset för hushållskol höjdes med 14 s. 2 d. och för industrikol med 4 s. 2 d., varmed enligt handelsministern Sir Robert Horne's förklaring avsågs att återställa priset för kol i den inhemska konsumtionen på en fullt ekonomisk basis. Att prisförhöjningen för hushållskol bestämdes till 10 s. mera per ton, förklaras därav, att några månader förut priset å dylikt kol nedsatts med samma belopp. Det andra steget i riktning mot kontrollens avveckling togs den 7 sistlidne juni, då ransoneringen på den inhemska marknaden avskaffades jämte maximipriserna i engros- och detaljhandeln. Däremot fortfor kolets pris vid gruvöppningen att vara underkastat reglering till belopp, som fastställts den 12 maj. Då detta pris, om också avsett att täcka produktionskostnaderna och den garanterade vinst, som enligt lag av innevarande år tillkommer gruvbolagen, likväl betydligt understeg det pris, som kunde erhållas på en fri marknad, var det också nödvändigt att bibehålla restriktionerna i exporthandeln, vilka t. o. m. skärptes. Det tredje och, såsom avsågs, definitiva steget i riktning mot avveckling av den under kriget införda statskontrollen togs genom den nya kolgruvelagen av den 16 sistlidne augusti, vilken är byggd på principen om gruv-

driftens förblivande i privat ägo, men samtidigt innehåller bestämmelser om viss tillsyn från samhällets sida i syfte att främja tekniska förbättringar, arbetarskyddsanordningar m. fl. sociala ändamål samt med rätt för arbetarna att hava en rådgivande stämma ifråga om de villkor, under vilka arbetet bedrives. Dock innehåller lagen vissa övergångsbestämmelser, enligt vilka nuvarande statskontroll beträffande exportkvantiteter, priser på inhemsk marknad och arbetslöner förlänges till den 31 augusti 1921 samt, med parlamentets medgivande, ytterligare sex månader.

Det är att märka, att arbetarna i enlighet med sin principiella uppfattning bekämpat avvecklingspolitiken samt, i vad på dem ankommer, förklarat sig icke skola göra bruk av de bestämmelser i den nya lagen, som tillerkänna dem ett rådgivande inflytande i vissa frågor. Det dubbla kravet å löneförhöjning och prisnedsättning för hushållskol framfördes också helt kort tid efter det regeringen kungjort beslutet om prisförhöjning. Att avsikten med det senare kravet var att lägga hinder för kontrollens avveckling, har redan i det föregående antytts.

Därvid lämnade arbetarna emellertid icke ur sikte den rent ekonomiska synpunkten. Enligt deras uppfattning lämnade kolgruveindustrien ett överskott, som var tillräckligt att bestrida den under sistlidne mars beviljade löneförhöjningen, utan att förhöjning i kolpriset behövt tillgripas. Om också beräkningar av detta slag alltid måste lida av stor osäkerhet, syntes dock en i början av juni d. å. publicerad officiell översikt av vinsten å gruvdriften under första kvartalet 1920 bestyrka arbetarnas uppfattning. Nettovinsten visade sig nämligen uppgå till mer än 14 milj. £, motsvarande mer än 57 milj. £ per år. Sedan en garanterad utdelning åt bolagen med 26 milj. £ frändragits, återstod ett belopp tillräckligt att täcka den merkostnad, som förorsakades av löneförhöjningen i mars månad. Ja, gruvarbetarförbundets sekreterare, mr. Frank Hodges, gjorde t. o. m. gällande, att industrien lämnade ett överskott å c:a 6 milj. £ om året, sedan bolagen erhållit sin utdelning och arbetarna sin löneökning. Detta förklaras därav, att i kostnadssiffran för första kvartalet ingick den ökade lön, som utgått från den 12 mars.

När därför det inhemska kolpriset den 12 maj höjdes och denna prisförhöjning obestritt ansågs skola tillföra industrien en extra vinst å 60 milj. £ om året, funno sig arbetarna därav — liksom av stegringen i levnadskostnaderna — föranlåtna att framställa det förut omnämnda dubbla kravet å dels löneförhöjning, dels nedsättning i priset för hushållskol till förutvarande belopp. Kostnaden för den begärda löneförhöjningen beräknades till 27 milj. £ om året, medan prissänkningen ansågs skola medföra en minskning i den årliga inkomsten av industrien med 36 milj. £. Därmed skulle hava absorberats hela den extra vinsten av prisförhöjningen den 12 maj samt därutöver hälften av det ytterligare överskott å 6 milj. £ om året, vilket arbetarna ansågo förefinnas.

Regeringen förklarade sig emellertid av flera skäl förhindrad att biträda kravet. Det förnämsta skälet torde hava varit, att, såsom förut påpekats, prisförhöjningen avsåg att återställa gruvindustrien på en ekonomisk basis och utgjorde ett led i regeringens systematiska strävanden att avveckla statskontrollen. Ett annat skäl var, att genomförandet av arbetarnas krav skulle hava utplånat den extra vinst av industrien, varå statskassan ansågs kunna göra anspråk i enlighet med de grunder, som fastställts i 1920 års lag om fördelning av vinsten inom kolindustrien. Påpekas må, att enligt denna lag all vinst utöver bolagens garanterade tilldelning till nio tiondelar tillfaller statskassan.

Som nämnt framfördes till stöd för arbetarnas krav vissa beräkningar rörande dels vinsten å kolgruveindustrien, dels levnadskostnadernas stegring sedan krigets början, jämförd med lönens ökning. Förstnämnda kalkyl baserade sig på driftsresultatet under innevarande års första kvartal, men handelsministern ansåg det vara tvivelaktigt, om lika gott resultat kunde påräknas i fortsättningen, och utvecklingen har härvidlag givit honom rätt. Såsom ett huvudresultat av statistiken rörande industriens vinst under andra kvartalet framgår nämligen, att vinstutsikterna voro betydligt mindre gynn-

samma än arbetarna gjort sig räkning på, då de först framställde sina krav. Arbetarna underläto heller icke att taga konsekvenserna av detta förhållande. Vid konferens inför handelsministern den 16 september frångingo de sitt krav på nedsättning i priset för hushållskol, medan däremot lönekravet vidhölls. Samtidigt yrkade de, att, därest löneförhöjningen medgåves, den icke måtte uttagas genom förhöjt kolpris å den inhemska marknaden samt att undersökning skulle verkställas rörande möjligheten att nedsätta priset å hushållskol. Jämväl krävdes utredning om orsakerna till produktionens minskning jämte förslag avseende dess ökning samt en ingående undersökning av det inom industrien rådande lönesystemet.

Den akuta tvistefrågan hade sålunda reducerats till ett lönekrav, som arbetarna emellertid nu pressade med desto större styrka. Såsom motiv anfördes huvudsakligen den inträffade stegringen i levnadskostnaderna. Att märka är också, att utvecklingen sedan den tid, då lönekravet först framfördes i juli månad, varit ägnad att förläna ökad styrka åt detta krav. Medan den officiella levnadskostnadsindex den 1 juli visade en stegring över nivån före kriget med 152 procent, uppgick motsvarande procenttal den 1 september till 161 för att följande månad stiga till 164. Dessutom kunde det med säkerhet väntas, att levnadskostnadsindex under innevarande oktober skulle stiga med åtskilliga poäng.

Vid de konferenser, som under september — den 9, 16, 17 och 20 — höllos inför handelsministern, framkastade denne, att arbetarnas lönekrav kunde hänskjutas till den år 1919 inrättade permanenta skiljedomstolen för arbetstvister i och för prövning av kravets berättigande med hänsyn till levnadskostnadernas storlek och löneförhållandena inom andra industrier eller alternativt, att en löneökning kunde baseras på produktionens storlek efter någon grund, varom överenskommelse kunde träffas mellan bolagen och arbetarna. Arbetarna avböjde emellertid att ingå på dessa förslag, innan uppgörelse träffats om omedelbar löneförhöjning i överensstämmelse med deras krav. Å bägge sidor vidhöllos dessa ståndpunkter, och konferenserna inför handelsministern medförde sålunda intet resultat. Såsom framhålles i Labour Gazette, kunde konfliktläget nu sammanfattas sålunda, att uppgörelse om löneförhöjning på basis av levnadskostnadernas storlek eller löneförhållandena inom andra industrier var utesluten, vadan enda lösningen nu stode att finna i någon metod, genom vilken löneförhöjningen gjordes beroende av produktionens storlek.

Det ursprungliga konfliktläget hade sålunda betydligt förskjutits och å ömse sidor var man nu hänvisad att söka finna någon ny formel för uppgörelse. Icke desto mindre rådde den egendomliga situationen, att en bland gruvarbetarna anställd omröstning givit till resultat en betydande majoritet — 606 782 röster mot 238 865 — för strejk i och för genomdrivande av arbetarnas ursprungliga, tvåfaldiga krav och att en konferens av gruvarbetardelegerade redan fattat beslut om strejkens etablerande den 26 september. Ytterligare tillspetsades situationen därav, att fackföreningskongressen i Portsmouth den 8 september uttalade sin fulla anslutning till gruvarbetarnas krav och att dessa därför i viss mån ansågo sig kunna räkna på hela arbetarrörelsens stöd.

I detta kritiska skede inträdde övriga deltagare i trippelalliansen, nämligen järnvägsmännens och transportarbetarnas förbund, såsom ett slags medlare och fingo till stånd ett sammanträffande mellan premiärministern och representanter för alliansen den 22 september. Premiärministern utvecklade därvid närmare det av handelsministern framförda förslaget om löneförhöjning på basis av viss produktionsmängd. Tills vidare ställde sig gruvarbetarnas delegerade avvisande häremot liksom mot tanken att hänskjuta tvisten till skiljedom, men slutligen samtyckte de till att uppskjuta strejken en vecka och under tiden träda i förhandling med gruvägarnas förbund om förslaget att grunda löneförhöjningen på viss produktionsmängd. Efter en veckas förhandlingar mellan parterna förelåg också ett förslag i angiven riktning, som gruvarbetarförbundet samtyckte att hänskjuta till omröstning bland arbetarna, samtidigt som strejken uppsköts på ytterligare fjorton dagar.

Det kan på goda grunder antagas, att arbetarnas massa icke bemödade sig att inträngа i meningen med detta förslag. Det torde också kunna påstås, att förslaget knappast var ägnat att i och för sig medföra den ökade produktion, som därmed avsågs. Förutsättningen härför hade givetvis varit, att löneförhöjningen stått i visst förhållande till den enskilde arbetarens prestation, med andra ord utgått enligt något individuellt ackordsystem. Däremot måste det ur den enskilde arbetarens synpunkt vara av så gott som ingen betydelse, om han spände sina krafter till det yttersta, då en ökning i lönen enligt förslaget baserade sig på den alldeles overkliga förutsättningen av en samfälld ansträngning från mer än 1.2 miljon arbetares sida.

Till den del produktionsminskningen kunnat läggas arbetarna till last, sammanhänger detta otvivelaktigt med förekomsten av en garanterad minimilön. För den viktiga kategori av gruvarbetare, som utgöres av kolhuggare, utgår visserligen grundlönen enligt tonberäkning, men en del krigstidstillägg jämte Sankeylönen utgå med lika belopp för alla arbetare, oberoende av deras prestation. Till väsentligt del är därför det nu rådande lönesystemet icke ägnat att sporra till ökad ansträngning. Känt är också, att detta system i många fall medfört skolkning i arbetet eller minskad effektivitet. Någon förbättring härutinnan kunde den föreslagna metoden för beräkning av lönetilläggets storlek knappast väntas medföra.

Fråga är emellertid, om icke produktionsminskningen i än högre grad förorsakats av bolagens obenägenhet att under nu rådande vinstbegränsningssystem upptaga till brytning nya och mera rikt givande flötser ävensom att vidtaga maskinella anordningar för åstadkommande av ökat driftresultat. Det uppgives obestritt, att bolagen ganska allmänt nöja sig med brytning av sämre lager för att vid kontrollens fullständiga avveckling kunna i full utsträckning draga fördel av de bättre lagrens exploatering. Något medel till avhjälpande av dessa hinder för ökad produktion anvisades icke i förslaget till uppgörelse i annan mån än att paritetiska nämnder skulle upprättas för överläggning i ämnet.

För arbetarna torde det ganska allmänt hava stått klart, att skulden till den ringa produktionen icke helt eller ens huvudsakligen kunde läggas på dem. Det i medlingsförslaget uppställda villkoret om viss produktionsmängd torde därför av dem — i den mån de reflekterade över förslagets innebörd — hava betraktats såsom ineffektivt och dessutom ägnat att framställa arbetarnas sak i en mindre gynnsam dager inför allmänheten. Det var därför knappast ägnat att förvåna, att omröstningen visade en ännu större majoritet mot medlingsförslaget än det tidigare strejkbeslutet, nämligen 653 098 röster mot 181 428.

Emellertid rådde icke full klarhet, om resultatet av denna omröstning borde betraktas såsom en bekräftelse å det tidigare strejkbeslutet. Omröstningen under augusti hade försiggått under en helt annan situation, och de krav, för vilka beslut fattats att strejka, hade väsentligt modifierats. På många håll gjordes därför gällande, att omröstningen skulle betraktas såsom gällande ett visst förslag till uppgörelse, men däremot icke frågan om strejk. Även från arbetarna förnummos flera uttalanden om att de icke ansett sig rösta för strejk. Gruvarbetarförbundets ledande män, som voro väl medvetna om att i flera distrikt, exempelvis södra Wales och Skottland, rådde en mycket aggressiv stämning och otålighet över förhandlingarnas långvarighet, anslöto sig emellertid till den uppfattningen, att på grund av medlingsförsökets misslyckande den tvenne gånger uppskjutna strejken automatiskt måste träda i kraft från den 18 oktober. Den 14 oktober fattade också gruvarbetarnas delegeradeförsamling beslut i sist angivna riktning och lämnade härom skriftligt meddelande till premiärministern jämte tillkännagivande, att strejken ägde rum för genomdrivande av arbetarnas ursprungliga lönekrav. I sitt svar beklagade premiärministern detta beslut och förklarade, att regeringen alltjämt vore villig att pröva varje framkommet förslag till fredlig lösning.

Den 18 oktober inträdde sålunda strejk vid samtliga kolgruvor, och jämlikt beslut av delegeradeförsamlingen upprätthölls endast sådant arbete, som oundgängligen erfordrades för gruvornas underhåll.

Regeringen utfärdade omedelbart i kraft av gällande försvarslag (Defence of the Realm Regulations) trenne förordningar, varigenom

1) leveranser av kol till hushållen begränsades till $^1/_{20}$ ton per vecka med förbud för leverans till förbrukare, som innehade mer än $^1/_2$ ton förråd, varjämte den industriella förbrukningen begränsades till hälften av de senaste fyra veckornas med rätt dock för vederbörande fördelningsnämnd (District Coal and Coke Supply Committee) att medgiva ökning;

2) kolförbrukningen vid gasverken underkastades inskränkning;

3) ljusskyltning o. dyl. förbjöds, liksom också belysning av affärer efter stängningstiden.

Genom en senare förordning föreskrevs licens från vederbörande lokalmyndighet för leverans av kol och koks till industri- och affärsföretag med viss företrädesrätt för livsmedelsindustrier samt sjukvårdsanstalter och skolor. Såsom villkor för erhållande av licens föreskrevs deklaration utav inneliggande förråd och uppgift om genomsnittlig konsumtion. I händelse av behov förehölls rätten att genomföra verklig ransonering beträffande leverans av kol till hushållen.

Med avseende å livsmedelsförsörjningen infördes inga andra restriktioner än att sockerransonen nedsattes från 12 uns till 8 uns per individ och vecka, och att lagring av livsmedel för längre tid än en vecka förbjöds. Mera vittgående ransonering av livsmedel förebådades emellertid i händelse av behov.

Strejken nödvändiggjorde jämväl vissa inskränkningar i järnvägstrafiken, som vidtogos fr. o. m. den 25 oktober och sträckte sig till 10 à 20 % av normala lägenheter. Som därjämte sympatistrejk hotade vid järnvägarna, varom också beslut fattats vid ett delegerademöte av järnvägsmän den 21 oktober, men sedermera uppskjutits i avvaktan på resultatet av nya förhandlingar med regeringen, har livsmedelsministeriet måst träffa förberedelser för distribution av livsmedel enligt samma plan, som så framgångsrikt tillämpades under järnvägsstrejken i september och oktober 1919. Det uppgives nu, att förberedelserna härför äro avslutade, och att åtgärderna kunna träda i kraft omedelbart, om så skulle erfordras.

Om strejkens inverkan på industrien föreligga ännu inga tillförlitliga uppgifter. Visst är dock, att vissa branscher, särskilt lervaruindustrien, järn- och stålverken, skeppsbyggnadsindustrien och transportarbetarfacket redan från början rönte svår känning av strejken. En i pressen synlig uppgift, att inemot en miljon arbetare till följd av strejken skulle hava försatts ur arbete, torde måhända vara överdriven och det anses, att arbetslösheten icke blivit så omfattande, som man befarat. Känt är också, att lagring av kol för industriella ändamål försiggått i ganska stor utsträckning under sommaren. För tiden t. o. m. den 21 oktober föreligger en officiell uppgift, enligt vilken antalet arbetare vid företag, som nedlagts på grund av strejken, uppgår till 50 805. Dessutom uppgivas 102 062 arbetare hava blivit sysslolösa genom reduktion av arbetsstyrkan.

Åt de genom strejken ofrivilligt arbetslösa skall enligt beslut av regeringen utgå särskilt understöd med 1 £ i veckan för dem, som fullgjort något slag av krigstjänstgöring, och 11 s. i veckan för övriga, som äro försäkrade enligt 1911 års lag om sjuk- och invaliditetsförsäkring. För unga personer i åldern 16—18 år utgår halvt understöd, för barn däremot intet. Understödet utbetalas genom de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna eller efter särskild överenskommelse genom arbetsgivarna.

Vid debatt i underhuset den 19 oktober framkom från gruvarbetarrepresentanten Brace ett förslag till uppgörelse, som visserligen vid tillfället avvisades av premiärministern, men som dock spelat en ledande roll vid de förnyade underhandlingar, som under de sista dagarna ägt rum med regeringen. Enligt detta förslag skulle omedelbart medgivas den begärda löneförhöjningen, dock endast provisoriskt och i avvaktan på resultatet av produktionen mot slutet av året. En kommitté av arbetsgivare, arbetare och representanter för statsintresset skulle vidare bestämma den proportion, i vilken vinsten av industrien skulle gå till delning mellan arbetsgivare, arbetare och stats-

kassan. För framtida reglering av gruvarbetarlönen skulle före årsskiftet upprättas en central nämnd. För överläggning om medel att öka produktionen skulle uti landet upprättas särskilda nämnder.

London den 28 oktober 1920.

Erik Sjöstrand.

II.

De förhandlingar, som under strejkens andra vecka upptogos mellan regeringen och gruvarbetarförbundet, rörde sig i huvudsak efter de linjer, som uppdragits i det Braceska förslaget. Detta led emellertid av den svagheten, att ingen anvisning däri lämnades å de grunder, efter vilka den förestående revisionen av lönebestämmelserna skulle ske, och möjlighet öppnade sig sålunda för att landet inom mycket kort tid på nytt skulle kastas in i en omfattande lönestrid. Förhandlingarna inriktade sig därför på att utfinna någon metod, efter vilken lönerna kunde bestämmas under en viss respittid och till dess en definitiv reglering kommit till stånd. Inom kort tid nåddes också överenskommelse om en glidande löneskala, som formellt baserade sig på vinstens storlek, men i verkligheten stod i direkt relation till produktionen. Att arbetarrepresentanterna kunde biträda en sådan lösning, oaktat den senaste omröstningen givit en överväldigande majoritet mot regeringens förslag om löneförhöjning på basis av viss produktionsmängd, berodde givetvis därpå, att den glidande skalan endast skulle erhålla temporär giltighet. Ett försök, som dock icke ledde till resultat, gjordes också under förhandlingarna av arbetarrepresentanterna att starkt begränsa skalans omfattning, varmed möjlighet skulle hava öppnats för framställande av helt nya lönekrav under själva respittiden.

Överenskommelsen kom till stånd den 28 oktober och innehöll i korthet följande:

1. Respektive huvudorganisationer förbundo sig högtidligen att samverka för ernående av ökad produktion och upprättande av organ för framtida lönereglering, i och för vilket ändamål de skulle

a) träffa anstalter för upprättande av distriktsnämnder och en central nämnd med uppgift att verka för ernående av ökad produktion;

b) omedelbart gå i författning om utarbetande av förslag till reglering av lönerna inom industrien med hänsyn tagen bl. a. till industriens vinst och till de grunder, som borde gälla för användning av eventuellt överskott, vilket förslag fortast möjligt och senast den 31 mars 1921 skulle underställas regeringen.

2. I avvaktan på förslaget om definitiv lönereglering skulle med avseende å lönerna gälla följande:

a) Från och med arbetets upptagande skulle åt personer, som vore berättigade till erhållande av den s. k. Sankeylönen, med nedan angivna förbehåll (b) utgå löneförhöjning med 2 s. per skift för arbetare, som uppnått 18 års ålder, 1 s. per skift för arbetare i åldern 16—17 år och 9 d. för yngre arbetare.

b) Från den 3 januari 1921 räknat skulle storleken av nämnda löneförhöjning under viss övergångstid var fjärde vecka regleras automatiskt enligt nedan angivna grunder och på basis av resultatet utav driften under närmast föregående fyra veckorsperiod, dock så att till grund för lönerna under januari 1921 lades resultatet av driften under fem veckor närmast före den 18 december 1920.

Löneförhöjningen skulle regleras på grundval av driftsresultatet sålunda, att den stannade vid resp. 1 s., 6 d. och 4 $^1/_2$ d., om den genomsnittliga veckoinkomsten av kolexporten under en fyra veckorsperiod icke steg högre än motsvarande medeltal per vecka under tredje kvartalet 1920, varemot lönen skulle stiga med resp. 6 d., 3 d. och 2 $^1/_4$ d. för varje belopp av £ 288 000, varmed veckoinkomsten av exporthandeln översteg tredje kvartalets medelsiffra.

c) I och för bestämmande av inkomsten utav kolexporten — på vilken som nämnt den automatiska löneregleringen grundar sig — skulle allt kol, som producerades utöver en kvantitet, svarande mot 219 milj. ton per år, betraktas såsom exporterat och inkomsten ernås genom att multiplicera denna exportkvantitet med det genomsnittliga fob-pris, som rådde under tredje kvartalet 1920.

d) I samband med denna uppgörelse förpliktade sig regeringen att utfärda förordning om att de 10 % av överskjutande vinst, till vilka kolgruveägarna äro berättigade enligt 1920 års lag i ämnet, skulle minskas resp. ökas med en fjärdedel för varje belopp av 6 d., varmed arbetarnas lönetillägg minskas eller ökas.

Man finner härav, att inkomsten av exporthandeln skulle beräknas med användande av ett fixt pris samt på grundval av den kvantitet, som översteg en given produktionsmängd, oberoende av om detta överskott verkligen exporterats eller icke, varför, såsom nyss anmärktes, det i själva verket blev produktionens mängd, som gjordes till automatisk regulator för lönetilläggets storlek.

Sedan gruvarbetarförbundets styrelse godkänt uppgörelsen, lät den frågan gå till omröstning bland medlemmarna. Omröstningen visade visserligen en om ock ringa majoritet *mot* uppgörelsen — 346 504 röster mot 338 045 — men då enligt gruvarbetarförbundets stadgar erfordras två tredjedels majoritet för beslut om strejks fortsättande, ansågs omröstningen hava utfallit till förmån för arbetets återupptagande. Gruvarbetarnas delegeradeförsamling beslöt därför också vid sammanträde den 3 november att avblåsa strejken, varefter arbetet successivt återupptogs, så att driften torde hava nått sin normala omfattning måndagen den 8 november. Opposition mot strejkledningen förmärktes i synnerhet från södra Wales och Lancashire, som också hade att uppvisa de största majoriteterna mot uppgörelse, men beslutet om arbetets återupptagande efterkoms dock lojalt å alla ställen.

Produktionsminskningen till följd av strejken uppskattades till 13 à 14 milj. ton och gruvarbetarnas löneförlust till 14 à 15 milj. £. Därtill kommer, att en mängd andra företag nödgades inskränka eller helt nedlägga driften till följd av strejken. Antalet av de sålunda indirekt arbetslösa beräknades till c:a 350 000, varförutom många delvis försattes ur arbete. Såsom i föregående rapport omnämnts inskränktes också järnvägstrafiken till följd av strejken, varjämte infördes en viss ransonering av kolförbrukningen m. m. Med arbetets återupptagande i gruvorna bortföllo givetvis dessa restriktioner.

Uppgörelsen kan så till vida betraktas som en framgång för arbetarnas sak, att de, förutom den begärda löneförhöjningen under en övergångstid, i viss mån bereddes del i ledningen av industrien genom medlemskap i de nämnder, som hade att handlägga frågan om produktionens ökning. Ännu betydelsefullare torde dock vara, att överenskommelsen om lönens automatiska reglering förutsatte, att hela industrien ur finansiell synpunkt behandlades såsom enhet med gemensam vinstfond. I så måtto betecknar uppgörelsen enligt veckotidningen Observer:s förmenande rent av ett steg i riktning mot nationalisering. I samma riktning synas ock bestämmelserna ifråga om lönens reglering framdeles peka. Därmed skulle den i 1920 års lag om kolgruveindustrien införda bestämmelsen om lönens reglering distriktvis vara satt ur spelet.

Å andra sidan betecknar givetvis uppgörelsen en seger för statsmakten därigenom, att principen om lönens reglering på basis av produktionens storlek godtogs, låt vara endast provisoriskt. Såsom en seger för samhällsintresset måste det också betraktas, att i uppgörelsen ingingo andra bestämmelser, avseende att medföra en ökad produktion.

London den 21 november 1920.

Erik Sjöstrand.

Författningar rörande sociala frågor.

I Svensk författningssamling hava under tiden 21 december 1920—20 januari 1921 publicerats följande författningar rörande sociala frågor.

N:r		Daterad
	Årg. 1920	
890.	K. skrivelse angående reglemente för Malmö stads rättshjälpsanstalt	17 dec.
	Årg. 1921	
7.	K. kung. ang. fastställande av grundtal för dyrtidstillägg att gälla tills vidare från och med januari månad år 1921	14 jan.

Kortare meddelanden.

— Allmänna sociala frågor. —

De sociala ärendenas beredning i Schweiz. Det i denna tidskrift (årg. 1920, sid. 1155) förut omnämnda förslaget om upprättande av en arbetsbyrå inom folkhushållningsdepartementet har den 8 oktober 1920 antagits av förbundsförsamlingen.

Arbetarkamrarnas sammansättning i Österrike.[1] Den genom lagen den 26 februari 1920 stadgade sammansättningen av arbetarkamrarna har genom en den 1 oktober samma år utfärdad ny lag underkastats en del ändringar, i syfte att inom organisationen bereda särskild representation för den personal, som är anställd inom kommunikationsväsendet (järnvägar, ångbåtstrafik, post och telegraf). Till de två förutvarande sektionerna, för arbetare och förvaltningspersonal inom industrien, skola sålunda komma två nya sektioner för motsvarande personalgrupper inom kommunikationsväsendet. För att möjliggöra denna utvidgning, har maximiantalet medlemmar i en arbetarkammare ökats från 100 till 130.

Antalet enligt lagen upprättade arbetarkammare uppgår till sju, med säte i Wien, Linz, Salzburg, Innsbruck, Feldkirch, Graz och Klagenfurt.

— Arbetslöner. —

Ett nytt förslag till glidande löneskala. I »Soziale Praxis» har Reichsgerichtsrat A. Zeiler framlagt ett nytt förslag till arbetar- och tjänstemannalönernas anpassning efter växlingarna i penningens köpkraft. Här nedan följer en redogörelse för det huvudsakliga innehållet i denna artikel.

Till en början framhålles nödvändigheten av att man under perioder av hastiga växlingar i penningvärdet äger ett enkelt löneregleringssystem, som låter nominallönerna automatiskt återspegla dessa växlingar (»glidande löneskala»). I de fall, då denna princip tillämpats, har man hittills i regel låtit lönerna stiga eller falla i större eller mindre anslutning till förskjutningarna

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1920, sid. 432.

i levnadskostnaderna. De beräkningar av levnadskostnadernas förändringar, som härvid kommit till användning, avse alltid att belysa ökningen eller minskningen i kostnaderna inom en viss samhällsklass för uppehållande av en oförändrad levnadsstandard. Under perioder av ökad produktion och allmänt uppsving på näringslivets område erhålla emellertid de kategorier av löntagare, vilkas löner regleras i full överensstämmelse med levnadskostnadernas förändringar, uppenbarligen ej någon del i den allmänna förbättringen av levnadsvillkoren, ty deras löner äro ju så avpassade, att de jämnt täcka kostnaderna för ett oförändrat levnadssätt. Å andra sidan få dessa löntagare under perioder av allmän depression, då var och en måste vidtaga inskränkningar i sin konsumtion, ingen känning av de tryckta tiderna, vidare blir det då omöjligt att på grund av varubrist i längden kunna garantera någon samhällsklass en oförändrad levnadsstandard. I bådadera fallen leder sålunda detta avlöningssystem till missförhållanden. Dessa kunna dock undvikas, om man vid lönernas avvägande utgår från växlingarna i den *allmänna* levnadsstandarden. Som mått på dessa växlingar föreslår Zeiler *den genomsnittliga inkomsten i hela landet*, vilken kan variera med hänsyn till förändringar i både penningens köpkraft och det allmänna välståndet. Lägges denna inkomst till grund för ett nytt löneсystem med glidande skala, kommer ingen förskjutning med avseende på den ekonomiska ställningen att äga rum mellan de samhällsklasser, vilkas inkomster härleda sig från lönearbete och ej regleras efter det fria näringslivets ekonomiska lagar.

En sådan löneреglering kan blott försiggå en gang om året, beroende på att man endast så ofta kan på grundval av *inkomstskatten* beräkna genomsnittsinkomsten per invånare. De nuvarande säregna ekonomiska förhållandena göra det dock nödvändigt att komplettera de årliga lönerevisionerna med andra åtgärder, som avse att åstadkomma en utjämning inom varje budgetår. Härvid böra beräkningarna över levnadskostnadernas förändringar komma till användning. Lönerna skola dock ej till hela sin storlek omräknas efter förändringarna i de kalkylerade kostnaderna för uppehållandet av en oförändrad standard, utan erhålla ett tillägg, som växlar med de iakttagna förskjutningarna i de verkliga levnadskostnaderna vid en standard, som ligger strax över existensminimum. Ty under denna gräns böra lönerna aldrig få sjunka.

— Arbetsmarknad och arbetslöshet. —

Arbetsmarknaden i England under november 1920. Under förra delen av november influerades arbetstillgången kännbart av den bränslebrist, som blev en följd av strejken vid kolgruvorna (jfr sid. 125). Biläggandet av denna konflikt medförde åter en förbättring å arbetsmarknaden; ännu vid slutet av november var emellertid det allmänna läget avsevärt sämre än i början av oktober före konfliktens utbrott, och inom åtskilliga näringsgrenar, särskilt textil- och beklädnads- samt läder- och skoindustrierna, förekom i stor utsträckning arbetslöshet och inskränkning av arbetstiden.

Antalet arbetslösa inom fackorganisationerna minskades under månaden från 5·3 till 3·7 %. Till sistnämnda procenttal uppgick jämväl den 26 november arbetslösheten bland de försäkrade enligt den under månaden ikraftträdande nya arbetslöshetsförsäkringslagen (jfr h. 1, sid. 42). Å arbetsförmedlingsanstalterna voro samma dag anmälda 520 000 arbetssökande, mot 311 000 den 24 september. (För sista veckan i oktober förelåg på grund av kolgruvestrejken ingen motsvarande statistik.)

Antalet arbetsinställelser, som påbörjats under november, var 60 och antalet från föregående månad ännu pågående 76. Antalet av samtliga arbetsinställelser berörda arbetare var omkring 1·1 miljon mot 1·2 miljon föregående månad och 98 000 i november 1919. Lönеförbättringar kommo under september 1·9 miljon arbetare till godo. (Labour Gazette.)

Arbetsmarknaden i Tyskland under november 1920. Såsom varit att vänta, medförde den kalla årstidens annalkande i flera hänseenden ogynnsamma verkningar å arbetsmarknaden. Trots den ökade arbetstillgång, som yppades inom vissa industrier, måste det allmänna läget därför betecknas som otillfredsställande.

Antalet försäkringspliktiga i sjukkassorna visade oaktat depressionen en om ock obetydlig ökning, med 0·1 %, mot 0·5 % föregående månad. Även fackförbundens arbetslöshetsstatistik antydde en

något förbättrad arbetstillgång, åtminstone för de organiserade, d. v. s. i stort sett de bättre situerade skikten inom arbetarklassen; relativa antalet arbetslösa minskades under månaden från 4·2 till 3·9 %. Antalet av offentliga medel understödda arbetslösa ökades däremot med 0·5 %.

Vid arbetsförmedlingsanstalterna hade relativa antalet arbetssökande av båda könen även-ledes ökats mot föregående månad. På 100 lediga platser kommo för männen 212 arbetssökande mot 199 i oktober, för kvinnorna resp. 134 och 126. (Reichsarbeitsblatt.)

Åtgärder mot driftsinskränkningar inom industrien i Tyskland. Såsom ett led i de av staten vidtagna åtgärderna för avhjälpande av det tyska näringslivets iråkade nödläge och den alltjämt tilltagande arbetslösheten har den 8 november 1920 av rikshushållnings- och riksarbetsministrarna gemensamt utfärdats en förordning beträffande åtgärder mot driftsinskränkningar och driftsinställelser inom industrien. Förordningen innebär, att åtgärd, varigenom produktionen inom ett företag väsentligen minskas eller arbetare — överstigande ett visst i proportion till arbetsstyrkan stående antal — avskedas, icke må äga rum, utan att frågan först underställts vederbörande demobiliseringsmyndighet (*Demobilmachungsbehörde*). Denna senare, som genom förordningen tillagts en synnerligen vidsträckt befogenhet, äger att pröva de omständigheter, som föreligga, samt att vidtaga de åtgärder, som kunna vara av behovet påkallade för att möjliggöra ett fortsättande av driften.

I texten såväl som framför allt i de för förordningens tillämpning utfärdade direktiven hava närmare angivits några riktlinjer, vilka böra av demobiliseringsmyndigheten följas för ernående av sagda syfte. Är sålunda den tilltänkta driftsinskränkningen beroende på material- eller bränslebrist, skall demobiliseringsmyndigheten genom hänvändelse till vederbörande råvaru- respektive kolcentral söka utverka, att företaget erhåller för driftens obehindrade fortsättande nödvändig tilldelning. Därest åter driftsinställelsens grund är att söka i finansiella svårigheter, skall demobiliseringsmyndigheten vidtaga anstalter för att åt företaget anskaffa för driftens upprätthållande erforderlig kredit. Skulle slutligen svårigheterna att hålla företaget i gång hänföra sig till brist på efterfrågan av tillverkade alster, skall demobiliseringsmyndigheten söka tillförsäkra företaget nya beställningar genom hänvändelse till kommunala eller andra officiella myndigheter eller lämpliga enskilda sammanslutningar.

Demobiliseringsmyndighet har medgivits behörighet att i vissa fall, när så visar sig erforderligt för fyllande av dess uppgift, beslagtaga och expropriera enskilda företagare tillhöriga råvaror, bränsleförråd och halvfabrikat, ävensom för driftens upprätthållande nödvändiga maskiner m. m. samt är även bemyndigad överlåta dessa på annan enskild person.

Förordningens utfärdande har inom industriella kretsar emottagits med synbar oro, vilket även framgår av en i riksdagen framställd interpellation, undertecknad bl. a. av förutvarande finansministern Helfferich och trustledaren Stinnes. Man har nämligen i dessa kretsar dels ansett förordningen överflödig och dels framhållit, att därest överhuvudtaget bestämmelser av angiven innebörd bort utfärdas, regeringen ej vore behörig att på egen hand meddela föreskrifter, innebärande så betydande inskränkningar i den personliga äganderätten, utan i stället bort begagna sig av möjligheten att genom lagstiftning ernå ifrågavarande syfte.

Arbetslöshetsförsäkringen i Danmark 1919/20.[1] Vid slutet av räkenskapsåret 1918/19 (31/3 1919) funnos i Danmark 66 registrerade arbetslöshetskassor (mot 62 föregående år). Under året 1919/20 har ingen ny kassa registrerats, men två förutvarande sammanslagits, vadan alltså den 31 mars 1920 funnos 65 registrerade kassor. Samtliga kassor med allenast ett undantag voro avsedda att omfatta arbetare inom visst fack.

Antalet understödsberättigade medlemmar i arbetslöshetskassorna uppgick den 31 mars 1919 till inalles 296 387; vid samma tidpunkt 1920 hade antalet ökats till c:a 313 000.

Kassornas ordinarie inkomster uppgingo under räkenskapsåret till sammanlagt 8·4 miljoner kronor, medan utgifterna utgjorde 9·4 miljoner; den sålunda uppkomna bristen, bortåt 1 miljon kronor, har till ungefär tre fjärdedelar täckts genom extra statsbidrag, medan återstoden mäst bestridas av kassornas egna tillgångar, som följaktligen minskats från 3·5 till 3·3 miljoner kronor. Behållningen per medlem utgjorde den 31 mars 1920 endast 11 kronor eller hälften så mycket som två år tidigare.

Som ordinarie arbetslöshetsunderstöd utbetalades under redogörelseåret i genomsnitt 19 kronor per medlem, mot 37 kronor för 1918/19 och 32 kronor för 1917/18. Såsom av dessa siffror framgår, har arbetslösheten varit avsevärt mindre än under de närmast föregående åren. Medräknas det extraordinära kristidsunderstödet, vars utbetalande upphörde med detta räkenskapsår,[2] uppgick genomsnittliga understödsbeloppet till 26 kronor per medlem. (Social Forsorg.)

Ny lagstiftning om arbetslöshetsunderstöd i Danmark. Efter av regeringen framlagt förslag har danska riksdagen i december 1920 antagit en lag om tillfälliga statsbidrag i anledning av arbetslösheten, avsedd att träda i kraft den 1 januari 1921 och gälla under första kvartalet av detta år. Lagen innebär, att kommuner, som under sagda tidsperiod beviljat de kommunala hjälpkassorna anslag till understöd åt arbetslösa, skola av statsmedel erhålla ersättning för $^3/_5$ av det belopp, hjälpkassa för sådant ändamål utgivit. Understöd, varom här är fråga, skall kunna utgå till såväl medlemmar av registrerade arbetslöshetskassor som andra arbetslösa, under villkor att arbetslöshets- och hjälpkassans sammanlagda understöd ej får överstiga $^2/_3$ av i orten gängse arbetslön.

— Föreningsväsen. —

Internationella fackföreningskongressen i London 1920. Enligt beslut vid den i Soc. Medd. (årg. 1919, sid. 168) omnämnda fackföreningskonferensen i Bern i februari 1919 sammankallades i juli samma år en internationell kongress, den första efter kriget, för de till fackföreningsinternationalen anslutna landsorganisationerna. Representerade voro här tolv länder: Amerikas förenta stater, Belgien, Danmark, England, Frankrike, Holland, Norge, Schweiz, Sverige, Spanien, Tyskland och Österrike. — Vid den andra kongressen av samma slag, som hölls i London den 22—27 november 1920, hade antalet nationer ökats till sjutton med följande antal representerade arbetare:

England	8 000 000	Holland	240 000	Spanien	250 000
Tyskland	8 500 000	Italien	2 300 000	Polen	1 108 000
Frankrike	1 500 000	Österrike	800 000	Kanada	260 000
Belgien	700 000	Tjekoslovakien	750 000		
Danmark	300 000	Ungern	215 000	Summa	**25 606 000**
Norge	150 000	Schweiz	225 000		
Sverige	281 000	Luxemburg	27 000		

Landsorganisationerna i Litauen, Jugoslavien, Argentina och Peru hade meddelat, att de av ekonomiska eller andra skäl icke kunnat sända representanter. Frånvaron av representation från Förenta staterna motiverades åter av principiella skäl. Man synes inom den till internationalen anslutna landsorganisationen (American Federation of Labor) hava fruktat, att en fortsatt samverkan med de europeiska arbetarna skulle försvåra samarbetet med de övriga, mot socialismen misstrogna amerikanska fackorganisationerna.

En närmare redogörelse för kongressens arbete återfinnes i den svenska landsorganisationens nya tidskrift, »Fackföreningsrörelsen».

— Ut- och invandring. —

Utvandringen från Sverige under tredje kvartalet år 1920. Utvandringen från Sverige till främmande världsdelar uppgick under tredje kvartalet år 1920 till 1 899 personer, varav 918 män och 981 kvinnor. Över Stockholm, Malmö, Hälsingborg och Göteborg emigrerade sammanlagt 1 797, över Kristiania, Trondhjem och Bergen 65, samt över Köpenhamn 37 personer. Över svenska hamnar emigrerade dessutom 339 utlänningar.

De i Sverige hemmahörande utvandrarna befordrades från ovannämnda skandinaviska hamnar i följande antal:

[1] Soc. Medd. årg. 1920, sid. 434 och 730.
[2] » » » » » 407.

	1920						1919
	jan.-juni	juli	aug.	sept.	juli-sept.	jan.-sept.	jan.-sept.
Stockholm	228	49	46	98	193	**421**	**502**
Malmö	360	64	95	93	252	**612**	**407**
Hälsingborg	77	9	20	38	67	**144**	**70**
Göteborg	1 359	412	598	275	1 285	**2 644**	**1 400**
Kristiania	50	8	29	8	45	**95**	**45**
Trondhjem	10	3	6	8	17	**27**	**24**
Bergen	3	—	3	—	3	**6**	**4**
Köpenhamn	28	9	4	24	37	**65**	**8**
Summa	**2 115**	**554**	**801**	**544**	**1 899**	**4 014**	**2 469**

Under tredje kvartalet 1919 utvandrade 1 356 svenskar, och vid jämförelse härmed företer sålunda emigrationen under samma tid innevarande år en ökning av 543 personer.

Emigrationen under tredje kvartalet 1920 fördelade sig, i den mån den gått över någon av de förut nämnda svenska, norska och danska hamnarna, på rikets olika delar sålunda:

Län	Utvandringshamnar: svenska	norska	danska	Summa år 1920	Summa år 1919	Län	Utvandringshamnar: svenska	norska	danska	Summa år 1920	Summa år 1919
Stockholms stad	86	2	1	89	87	Älvsborgs län	119	4	—	123	88
» län	26	—	—	26	37	Skaraborgs »	48	1	—	49	52
Uppsala »	4	3	—	7	7	Värmlands »	105	11	—	116	75
Södermanlands »	23	—	—	23	30	Örebro »	44	—	—	44	29
Östergötlands »	78	—	—	78	53	Västmanlands »	16	1	—	17	22
Jönköpings »	86	—	—	86	68	Kopparbergs »	83	4	—	87	52
Kronobergs »	93	—	—	93	21	Gävleborgs »	106	3	—	109	116
Kalmar »	127	8	—	135	90	Västernorrlands »	65	5	—	70	61
Gottlands »	6	—	2	8	18	Jämtlands »	42	10	—	52	28
Blekinge »	106	—	—	106	54	Västerbottens »	61	2	—	63	15
Kristianstads »	96	—	3	99	33	Norrbottens »	36	7	—	43	8
Malmöhus »	131	—	7	138	101	Ej angivet »	—	—	24	24	—
Hallands »	103	—	—	103	86	Hela riket	**1 797**	**65**	**37**	**1 899**	**1 356**
Göteb. o. Bohus »	107	4	—	111	125						

Härtill komma de 339 emigranter, vilka, såsom nämnts, från annat land utvandrat över svenska hamnar. Inalles befordrades alltså på nämnda sätt 2 238 utvandrare.

De i Sverige hemmahörande utvandrarnas fördelning på vissa åldersgrupper framgår av följande översikt:

	Män		Kvinnor		Tillsammans	
	antal	%	antal	%	antal	%
Under 15 år	124	13·5	103	10·5	227	11·9
15—20 »	339	36·9	250	25·5	589	31·0
20—30 »	274	29·8	347	35·4	621	32·7
30—40 »	92	10·0	145	14·8	237	12·5
40—50 »	44	4·9	54	5·5	98	5·2
50 år och däröver	45	4·9	82	8·3	127	6·7
Summa	**918**	**100·0**	**981**	**100·0**	**1 899**	**100·0**

Av samtliga 1 899 svenska utvandrare tillhörde således 32·7 % åldersgruppen 20—30 år, 31·0 % gruppen 15—20 år och 12·5 % gruppen 30—40 år. Barn under 15 år utgjorde 11·9 % av hela antalet och 11·9 % hade uppnått 40 års ålder.

I fråga om utvandrarnas fördelning efter kön inom de olika åldersgrupperna förefunnos betydande skiljaktigheter. Av männen tillhörde 36·9 %, men av kvinnorna endast 25·5 % åldersgruppen 15—20 år. Gruppen 20—30 år däremot var talrikast representerad bland kvinnorna med 35·4 % mot 29·8 % bland männen.

Sveriges offentliga arbetsförmedling.

December månad år 1920.

Under hänvisning till de efterföljande tabeller, som närmare redogöra för den offentliga arbetsförmedlingen i olika delar av landet,[1] lämnas här en sammanfattande framställning av dess viktigaste resultat under december månad.

Översikt av verksamheten under *december* månad 1920.

	Manliga avdeln.			*Kvinnliga avdeln.*			*Tillsammans*		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
Stockholms stad	2 717	988	906	2 243	2 462	1 836	**4 960**	**3 450**	**2 742**
Stockholms län	1 789	237	224	239	327	147	**2 028**	**564**	**371**
Uppsala stad och län	395	154	121	114	142	101	**509**	**296**	**222**
Södermanlands län	292	145	109	85	91	56	**377**	**236**	**165**
Östergötlands län	480	241	193	226	249	148	**706**	**490**	**341**
Norrköping	422	239	216	268	193	128	**690**	**432**	**344**
Jönköpings län	278	124	105	77	100	50	**355**	**224**	**155**
Kronobergs län	25	13	9	43	66	26	**68**	**79**	**35**
Norra Kalmar län	117	18	15	31	41	25	**148**	**59**	**40**
Södra Kalmar län	134	67	53	70	69	28	**204**	**136**	**81**
Gottlands län	73	15	8	19	29	9	**92**	**44**	**17**
Blekinge län	385	140	123	146	222	103	**531**	**362**	**226**
Kristianstads län	290	184	135	168	249	138	**458**	**433**	**273**
Malmöhus län: Malmö	807	242	229	733	827	535	**1 540**	**1 069**	**764**
Malmöhus län: Lund	238	61	58	65	41	27	**303**	**102**	**85**
Malmöhus län: Landskrona	101	33	33	22	31	15	**123**	**64**	**48**
Malmöhus län: Hälsingborg	463	129	127	187	150	109	**650**	**279**	**236**
Malmöhus län: Ystad	160	59	47	67	39	29	**227**	**98**	**76**
Malmöhus län: Trälleborg	258	64	61	26	25	21	**284**	**89**	**82**
Malmöhus län: Eslöv	142	93	78	32	63	26	**174**	**156**	**104**
Malmöhus län: Skurup	54	26	22	13	27	9	**67**	**53**	**31**
Hallands län	247	114	94	51	98	36	**298**	**212**	**130**
Göteb. o. Bohus län	305	96	80	68	66	42	**373**	**162**	**122**
Göteborg	1 596	1 017	975	780	1 066	697	**2 376**	**2 083**	**1 672**
Älvsborgs län	466	211	203	68	75	26	**534**	**286**	**229**
Skaraborgs län	262	108	82	137	229	88	**399**	**337**	**170**
Värmlands län	283	87	82	76	113	55	**359**	**200**	**137**
Örebro län	339	228	177	195	300	171	**534**	**528**	**348**
Västmanlands län	411	156	127	134	188	104	**545**	**344**	**231**
Kopparbergs län	229	83	76	105	160	82	**334**	**243**	**158**
Gävle stad och län	151	61	58	101	117	96	**252**	**178**	**154**
Västernorrlands län	70	49	45	37	64	26	**107**	**113**	**71**
Jämtlands län	106	45	42	131	115	90	**237**	**160**	**132**
Västerbottens län	152	54	45	88	105	63	**240**	**156**	**108**
Norrbottens län	128	82	71	102	146	92	**230**	**228**	**163**
Tillsammans dec. 1920	**14 965**	**5 660**	**5 029**	**6 947**	**8 285**	**5 284**	**21 312**	**13 945**	**10 263**
» nov. 1920	*17 244*	*7 937*	*6 837*	*10 418*	*9 901*	*6 135*	*27 662*	*17 841*	*12 972*
» dec. 1919	10 879	6 580	5 489	5 616	8 395	4 691	16 495	14 975	10 180
» » 1918	11 789	7 567	6 482	10 249	8 281	5 433	22 038	15 848	11 915
» » 1917	11 880	11 280	9 080	6 174	5 925	4 222	18 054	17 205	13 302

[1] De särskilda anstalterna uppräknas i tablån här ovan; med avseende å anstalternas olika kontor hänvisas till förteckningen å omslagets 3:e sida.

Översikt av verksamheten för huvudgrupper av arbete.

Yrkesgrupper	Arbetssökande personer	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar per 100 led. pl.			Tillsatta platser per 100 lediga		
					dec. 1920	nov. 1920	dec. 1919	dec. 1920	nov. 1920	dec. 1919
Manliga avdelningen										
Jordbruk m. m.	2 035	2 277	1 331	971	171	135	130	73	79	64
Skogshushållning	418	443	366	332	121	137	87	91	85	87
Gruvdrift och malmförädling	70	70	8	8	.	.	.	.	.	.
Industri och hantverk m. m.	4 223	4 778	1 075	981	444	403	291	91	92	84
Handel och samfärdsel	2 739	2 864	1 219	1 120	235	220	122	92	91	71
Husligt arbete	2	2	1	1	.	.	.	.	.	.
Allmän och litterär verksamhet	10	10	29	29	.	.	.	.	.	.
Annat arbete	3 228	3 920	1 631	1 587	240	295	145	97	95	98
Summa	**12 725**	**14 364**	**5 660**	**5 029**	**254**	**217**	**165**	**89**	**86**	**83**
Kvinnliga avdelningen										
Jordbruk m. m.	318	332	794	226	42	47	32	28	35	21
Skogshushållning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	.
Gruvdrift och malmförädling	—	—	—	—	—	.	—	—	.	—
Industri och hantverk m. m.	729	896	205	131	437	557	94	64	63	48
Handel och samfärdsel	855	1 046	930	618	112	148	54	66	70	46
Husligt arbete	2 897	4 505	6 253	4 206	72	95	71	67	67	64
Allmän och litterär verksamhet	74	86	97	47	88	104	66	48	58	40
Annat arbete	68	82	6	6	.	.	.	.	.	.
Summa	**4 941**	**6 947**	**8 285**	**5 234**	**84**	**105**	**67**	**63**	**62**	**56**
Tillsammans										
Jordbruk m. m.	2 353	2 609	2 125	1 197	123	109	97	56	66	49
Skogshushållning	418	443	366	332	121	137	87	91	85	86
Gruvdrift och malmförädling	70	70	8	8	.	.	.	.	.	.
Industri och hantverk m. m.	4 952	5 674	1 280	1 112	443	428	236	87	87	74
jord-, sten- och glasindustri	251	268	17	16	.	.	.	.	.	.
metall- och maskinindustri	1 063	1 215	145	119	838	646	308	82	85	62
trävaruindustri	264	273	21	15	.	.	.	.	.	.
byggnadsverksamhet	1 428	1 598	570	534	280	280	355	94	95	91
läder-, hår- och gummiindustri	123	131	14	12	.	.	.	.	.	.
textilindustri	452	499	6	5	.	.	.	.	.	.
beklädnadsindustri	403	488	115	82	424	413	90	71	65	48
närings- o. njutningsämnesindustri	426	607	309	269	196	197	143	87	89	79
kemisk-teknisk o. belysningsindustri	40	40	6	2	.	.	.	.	.	.
trämasse- och pappersindustri	66	77	7	3	.	.	.	.	.	.
grafisk industri	46	52	14	10	.	.	.	.	.	.
ej särskilt specificerade	590	426	56	45	.	.	205	.	.	79
Handel och samfärdsel	3 594	3 910	2 149	1 738	182	189	81	81	82	56
kontors-, bank- o. d. personal	250	251	62	54	.	.	.	.	.	.
butiks- och magasinspersonal	507	545	225	176	242	364	85	78	77	68
hotell- och restaurangpersonal	558	703	656	426	107	134	65	65	72	54
landtransport	537	585	424	318	138	154	62	74	74	48
sjötransport	1 737	1 821	735	722	248	210	246	98	97	98
ej särskilt specificerade	5	5	47	47	.	.	.	.	.	.
Husligt arbete	2 899	4 507	6 254	4 207	72	95	71	67	67	64
Allmän och litterär verksamhet	84	96	126	76	76	109	72	60	61	48
Annat arbete	3 296	4 002	1 637	1 593	244	301	147	97	95	98
Summa	**17 666**	**21 311**	**13 945**	**10 263**	**153**	**155**	**110**	**74**	**73**	**68**

Utanför de orter, där anstalterna äro belägna, tillsattes under månaden 720 platser, varav 536 manliga och 184 kvinnliga; motsvarande tal under samma månad föregående år voro resp. 603, 475 och 128 samt under nästlidna månad resp. 1 937, 1 534 och 403.

	Arbetsförmedlingsanstalter	Jordbruk m. m.			Skogshushållning			Gruvdrift o. malmförädling			Jord-, sten- o. glasindustri			Metall- o. maskinindustri		
		Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.
	Manliga avdelningen															
1	Stockholms stad	13	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	289	44	36
2	Stockholms län	662	135	126	119	39	37	—	—	—	4	—	—	173	3	3
3	Uppsala stad och län	103	41	25	12	23	20	—	—	—	28	—	—	78	—	—
4	Södermanlands län	58	72	43	10	14	11	—	—	—	7	—	—	30	—	—
5	Östergötlands län	181	145	105	24	30	24	15	—	—	3	—	—	26	4	4
6	Norrköping	57	24	24	1	—	—	—	—	—	3	—	—	37	3	2
7	Jönköpings län	38	34	16	29	6	6	—	—	—	1	1	1	13	2	2
8	Kronobergs län	4	8	4	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	—
9	Kalmar län	59	49	33	13	23	23	—	—	—	4	—	—	9	2	1
10	Gottlands län	13	11	5	3	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	44	32	22	—	31	31	—	—	—	44	—	—	48	3	1
12	Kristianstads län	87	106	66	—	—	—	—	—	—	5	—	—	17	—	—
13	Malmöhus län: Malmö	39	44	34	—	—	—	—	—	—	1	—	—	72	7	6
14	Hälsingborg	57	21	19	—	—	—	1	—	—	3	1	1	21	—	—
15	Övriga anstalter	307	191	156	1	4	4	1	—	—	14	—	—	54	5	4
16	Hallands län	49	36	20	3	6	6	—	—	—	15	—	—	21	4	2
17	Göteborgs och Bohus län	47	41	26	1	19	19	—	—	—	18	1	—	11	1	1
18	Göteborgs stad	63	34	29	—	2	—	—	—	—	11	14	14	137	37	32
19	Älvsborgs län	8	10	5	1	21	20	—	—	—	2	—	—	30	12	11
20	Skaraborgs län	109	59	35	35	11	11	—	—	—	—	—	—	2	2	2
21	Värmlands län	29	16	13	5	4	4	—	—	—	71	—	—	5	—	—
22	Örebro län	101	106	81	30	30	23	22	8	8	8	—	—	10	2	—
23	Västmanlands län	104	85	57	30	20	20	23	—	—	—	—	—	31	—	—
24	Kopparbergs län	17	13	12	57	17	15	6	—	—	6	—	—	23	4	4
25	Gävle stad och län	3	1	1	1	4	4	—	—	—	2	—	—	20	4	4
26	Västernorrlands län	5	6	4	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—
27	Jämtlands län	6	3	3	38	32	32	—	—	—	—	—	—	4	—	—
28	Västerbottens län	13	6	6	16	8	6	—	—	—	4	—	—	1	2	—
29	Norrbottens län	1	2	1	14	18	13	2	—	—	—	—	—	3	1	1
	Kvinnliga avdelningen															
1	Stockholms stad	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42	1	1
2	Stockholms län	37	87	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Uppsala stad och län	6	4	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Södermanlands län	8	7	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Östergötlands län	30	30	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Norrköping	10	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Jönköpings län	4	24	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Kronobergs län	2	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	9	26	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Gottlands län	1	10	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	12	58	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Kristianstads län	20	73	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Malmöhus län: Malmö	11	45	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	2	2
14	Hälsingborg	7	13	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Övriga anstalter	16	61	9	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
16	Hallands län	9	41	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	Göteborgs och Bohus län	40	28	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Göteborgs stad	8	22	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
19	Älvsborgs län	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Skaraborgs län	5	47	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Värmlands län	6	15	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Örebro län	38	97	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	Västmanlands län	24	53	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24	Kopparbergs län	5	17	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Gävle stad och län	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Västernorrlands län	1	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Jämtlands län	4	7	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	Västerbottens län	6	9	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	Norrbottens län	2	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Trävaruindustri			Byggnadsverksamhet			Läder-, hår- o. gummiindustri			Textilindustri			Beklädnadsindustri			Närings- o. njutningsämnesindustri			Kem.-tekn. o. belysningsindustri			
Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	
27	5	4	572	55	44	7	2	1	1	—	—	14	2	—	255	200	197	7	—	—	1
1	1	1	198	10	10	—	—	—	—	—	—	19	—	—	20	2	2				2
5	—	—	28	17	12	1	—	—	—	—	—	3	—	—	4	1	1	—	—	—	3
10	—	—	18	8	7		—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4
11	2	1	46	17	17	7	—	—	9	—	—	1	—	—	6	4	4	—	—	—	5
18	—	—	49	147	133	1	—	—	117	4	4	3	—	—	8	—	—	1	—	—	6
25	1	—	18	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	1	5	—	—	7
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	8
3	—	—	19	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	1	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
4	1	—	28	16	16	2	—	—	—	—	—	1	—	—	7	1	1	—	—	—	11
1	—	—	22	1	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	13	6	4	—	—	—	12
29	1	1	85	11	11	3	—	—	8	—	—	30	1	—	8	—	—	1	—	—	13
2	—	—	50	12	12	11	—	—	2	—	—	—	—	—	7	—	—	8	—	—	14
9	—	—	76	27	27	36	5	4	8	—	—	3	2	2	76	7	7	1	—	—	15
17	1	—	39	51	51	5	4	4	11	—	—	2	—	—	22	—	—	—	—	—	16
2	—	—	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	2	2	—	—	17
22	3	2	109	48	44	8	1	1	2	—	—	8	2	2	14	3	2	2	1	1	18
9	—	—	81	120	120	10	—	—	85	—	—	4	—	—	2	—	—	—	—	—	19
—	—	—	7	3	3	2	2	2	—	—	—	—	—	—	1	2		—	—	—	20
35	—	—	12	—	—	5	—	—				—			1	—		—	—	—	21
3	1	1	10	8	8	3	—	—	2	—	—	35	—	—	8	8	8	—	—	—	22
4	—	—	44	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1		—	—	—	23
8	2	2	12	4	4	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	2	2	—	—	—	24
7	1	1	9	3	3	1	—	—	—	—	—	11	—	—	2			—	—	—	25
6	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	26
3	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	1	—	—	—	—	27
8	2	2	14	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	—	—	—	28
2	—	—	7	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29
1	—	—	—	—	—	2	—	—	10	1	1	163	58	43	62	23	11	9	3	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	3	1	—	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	1	1	6	3	3	—	—	—	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	130	—	—	22	10	9	15	2	2	—	1	1	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	1	2	1	1	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	1	—	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	—	6	6	6	4	—	—	—	—	—	12
—	—	—	—	—	—	6	—	—	42	—	—	76	15	7	14	7	4	2	—	—	13
—	—	—	—	—	—	6	—	—	2	—	—	10	—	—	4	1	—	—	—	—	14
—	—	—	—	—	—	3	—	—	4	—	—	5	1	1	—	3	3	—	—	—	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	1	2	1	—	—	—	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	17
—	—	—	—	—	—	6	—	—	23	1	—	24	3	—	18	8	6	—	1	—	18
1	—	—	—	—	—	3	—	—	30	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	19
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	2	3	9	2	—	—	—	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	21
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	7	1	1	2	1	1	—	—	—	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	—	3	1	—	—	—	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	24
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	27
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29

	Arbetsförmedlingsanstalter	Trämasse- o. pappersindustri			Grafisk industri			Industri o. hantverk, ej specific.			Kontors-, bank- o. d. personal			Butiks- o. magasinspersonal		
		Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.
	Manliga avdelningen															
1	Stockholms stad	1	1	—	17	8	5	80	6	5	128	21	16	206	72	65
2	Stockholms län	—	—	—	—	—	—	33	—	—	—	—	—	34	3	2
3	Uppsala stad och län	—	—	—	1	1	1	12	2	1	—	1	1	8	—	—
4	Södermanlands län	—	—	—	—	—	—	17	2	1	—	—	—	—	—	—
5	Östergötlands län	—	—	—	1	—	—	18	1	1	1	—	—	7	1	1
6	Norrköping	8	—	—	6	—	—	8	4	4	1	—	—	3	—	—
7	Jönköpings län	20	—	—	—	—	—	4	2	2	—	—	—	—	2	2
8	Kronobergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	—	—	—	1	—	—	34	—	—	1	—	—	3	—	—
10	Gottlands län	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	—	—	—	—	—	—	16	1	1	—	—	—	4	—	—
12	Kristianstads län	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	2	—	—
13	Malmöhus län: Malmö	1	1	—	6	—	—	52	5	5	14	5	5	43	4	4
14	Hälsingborg	—	—	—	2	1	1	7	—	—	—	—	—	5	—	—
15	Övriga anstalter	—	—	—	2	—	—	22	1	1	1	—	—	5	3	3
16	Hallands län	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—
17	Göteborgs och Bohus län	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	—	1	—	—
18	Göteborgs stad	9	—	—	11	1	1	12	6	6	8	5	4	46	7	6
19	Älvsborgs län	—	—	—	—	—	—	36	4	4	1	—	—	4	—	—
20	Skaraborgs län	—	—	—	—	—	—	10	—	—	3	1	1	3	—	—
21	Värmlands län	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	2	1	1
22	Örebro län	6	1	1	—	—	—	9	1	—	1	—	—	—	1	—
23	Västmanlands län	—	—	—	—	—	—	5	—	—	1	—	—	—	—	—
24	Kopparbergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
25	Gävle stad och län	—	—	—	1	—	—	1	4	3	—	1	1	3	—	—
26	Västernorrlands län	1	—	—	—	—	—	1	2	2	—	—	—	2	—	—
27	Jämtlands län	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	1	—
28	Västerbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	6	1	1
29	Norrbottens län	—	—	—	—	—	—	3	1	1	—	—	—	1	1	1
	Kvinnliga avdelningen															
1	Stockholms stad	9	2	2	2	1	—	7	1	—	46	12	11	63	65	40
2	Stockholms län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
3	Uppsala stad och län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Södermanlands län	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Östergötlands län	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	3	2	2
6	Norrköping	—	—	—	1	—	—	1	—	—	1	1	1	3	1	1
7	Jönköpings län	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	2	2
8	Kronobergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—
10	Gottlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	5	3	2
12	Kristianstads län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Malmöhus län: Malmö	4	—	—	—	2	2	9	12	7	27	13	12	44	34	24
14	Hälsingborg	4	1	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	2	11	11
15	Övriga anstalter	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	1	—	—
16	Hallands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	Göteborgs och Bohus län	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
18	Göteborgs stad	7	1	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	2	4	—
19	Älvsborgs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	1	—	—
20	Skaraborgs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Värmlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
22	Örebro län	2	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—
23	Västmanlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
24	Kopparbergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	1
25	Gävle stad och län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Västernorrlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
27	Jämtlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
28	Västerbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	3	3
29	Norrbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	2	1	1

Hotell- o. restaurang-personal			Land-transport			Sjötransport			Handel och samfärdsel, ej specific.			Husligt arbete			Allmän o. litterär verksamhet			Annat arbete			
Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	
18	6	5	151	92	61	291	160	160	1	—	—	2	1	1	7	10	10	624	303	296	1
—	—	—	28	3	3	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	464	41	40	2
—	—	—	6	6	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	106	60	55	3
—	—	—	6	1	1	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	129	48	46	4
3	—	—	21	6	6	15	1	1	—	—	—	—	—	—	1	1	1	84	29	28	5
1	1	1	17	13	9	20	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	63	42	38	6
1	—	—	10	5	5	9	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	103	67	67	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	5	5	8
—	1	1	3	—	—	14	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	83	7	7	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	56	—	—	10
2	—	—	12	14	10	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	140	40	40	11
1	—	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	126	71	65	12
2	1	1	48	33	33	199	41	41	2	—	—	—	—	—	—	—	—	164	88	88	13
3	1	1	6	5	5	239	70	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	18	18	14
—	—	—	27	14	14	29	13	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	281	64	64	15
1	—	—	11	4	3	27	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	19	5	5	16
—	—	—	6	1	1	94	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	82	31	31	17
6	1	—	62	87	75	674	421	412	—	10	10	—	—	—	1	14	14	391	320	320	18
—	—	—	15	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	178	41	40	19
3	3	3	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	77	25	25	20
—	—	—	10	6	4	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	98	60	60	21
3	—	—	9	11	1	5	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	73	51	46	22
—	—	—	9	4	4	2	7	7	—	—	—	—	—	—	—	1	1	156	37	37	23
5	5	5	17	9	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	73	27	23	24
1	—	—	20	7	6	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57	36	35	25
1	3	2	2	3	2	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	34	34	26
2	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	43	7	6	27
2	1	1	6	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	78	22	21	28
1	—	—	5	3	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	87	52	47	29
209	202	126	10	11	9	5	1	1	2	33	33	1 536	2 001	1 524	44	44	29	10	5	5	1
36	18	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	156	218	100	1	1	1	—	—	—	2
6	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	101	131	93	1	2	2	—	—	—	3
3	5	2	1	1	1	—	—	—	—	—	—	71	76	49	1	1	1	—	—	—	4
15	20	19	1	3	3	—	—	—	—	—	—	147	185	104	13	5	2	5	—	—	5
8	11	4	3	2	—	—	—	—	—	—	—	40	163	110	1	1	—	33	—	—	6
5	7	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	61	61	34	—	1	1	—	1	1	7
2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37	57	23	1	3	1	—	—	—	8
13	18	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	68	65	34	—	—	—	—	—	—	9
2	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	17	7	1	—	—	—	—	—	10
12	17	9	2	2	1	—	—	—	—	—	—	112	142	74	1	—	—	—	—	—	11
20	21	15	2	2	2	—	—	—	—	—	—	113	146	96	—	1	—	—	—	—	12
54	44	27	20	49	20	1	—	—	—	—	—	405	595	420	3	9	1	9	—	—	13
12	13	7	—	—	—	5	—	—	—	—	—	121	109	86	—	2	1	5	—	—	14
9	9	4	6	3	3	—	—	—	—	—	—	172	149	107	—	—	—	2	—	—	15
4	5	3	—	1	1	—	—	—	—	—	—	29	46	22	—	3	1	3	—	—	16
1	6	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	21	30	16	1	1	1	1	—	—	17
59	25	9	6	8	3	91	18	14	—	—	—	506	967	662	10	8	1	14	—	—	18
3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	63	25	—	3	—	—	—	—	19
14	18	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	113	152	72	—	—	—	—	—	—	20
5	8	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	53	88	43	2	2	1	—	—	—	21
24	19	17	2	5	4	—	—	—	—	—	—	118	176	112	—	—	—	—	—	—	22
13	19	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	94	108	71	—	2	1	—	—	—	23
27	34	23	3	2	2	—	—	—	—	—	—	64	102	50	1	3	1	—	—	—	24
10	15	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	87	97	84	1	3	—	—	—	—	25
3	11	4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	32	46	20	—	—	—	—	—	—	26
49	41	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	73	67	51	2	—	—	—	—	—	27
12	13	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	78	45	2	2	2	—	—	—	28
17	23	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	80	118	72	—	—	—	—	—	—	29

Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna.

Den 31 oktober 1920.

I arbetslöshetsrapporteringen den 31 oktober 1920 hava deltagit 28 fackförbund. Från gruvarbetar-, skorstensfejeriarbetar- och stuckatörförbunden hava uppgifter icke erhållits. Antalet medlemmar i de rapporterande fackföreningarna utgjorde tillsamman 142 034, varav 6 085 eller 4·3 % voro arbetslösa.[1]

En sammanställning av tillgänglig arbetslöshetsstatistik från Sverige och vissa andra länder visar följande resultat:

Årsmedeltal:	Sverige		Norge		Danmark		England		Tyskland		Holland		Kanada	
	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %
1913 .	54 547	4·4	16 160	1·8	112 400	7·5	927 000	2·1	1 972 624	2·9	64 918	5·1	—	—
1914 .	60 866	6·7	16 327	2·4	123 800	9·9	970 000	2·3	1 634 839	7·1	75 929	16·2	—	—
1915 .	61 961	7·8	16 299	2·2	134 300	7·7	922 000	1·1	1 008 633	3·2	106 381	14·6	—	—
1916 .	67 509	4·2	16 616	0·9	145 100	4·9	943 000	0·4	815 467	2·2	132 044	5·8	104 903	1·9
1917 .	86 857	3·9	17 562	1·2	159 700	9·2	966 000	0·6	944 520	1·0	147 818	9·6	128 071	1·9
1918 .	105 435	4·4	17 602	1·9	217 600	17·4	1 108 000	0·8	1 248 094	1·3	190 396	10·0	164 123	1·4
1919 .	121 877	5·4	18 036	1·9	295 753	10·7	1 338 000	2·4	3 342 591	3·3	294 786	8·9	176 857	3·5
1920														
Jan. .	119 719	7·6	18 760	2·4	272 828	13·2	1 564 066	2·9	4 765 352	3·4	379 069	10·6	173 161	4·3
Febr..	109 748	7·5	18 878	1·9	294 934	9·6	1 539 032	1·6	4 858 951	2·9	397 320	8·5	181 405	4·3
Mars .	126 035	4·5	18 884	1·5	294 834	6·7	1 567 170	1·1	4 993 630	1·9	403 771	7·7	.	3·4
April	114 467	3·5	17 788	1·3	314 000	3·5	1 560 904	0·9	5 026 695	2·0	398 354	8·0	182 436	2·8
Maj .	121 140	2·9	17 721	0·9	304 419	2·8	1 572 085	1·1	5 233 666	2·7	396 531	7·3	201 650	2·9
Juni .	126 406	3·4	.	0·7	305 550	2·1	1 602 870	1·2	5 600 000	4·0	—	—	194 023	2·5
Juli .	124 609	2·8	18 580	1·1	309 830	2·1	1 498 473	1·4	5 074 229	6·0	—	—	185 527	2·6
Aug. .	133 693	3·0	18 598	1·4	304 085	2·4	1 669 257	1·6	5 555 012	5·9	—	—	187 432	4·0
Sept..	150 830	2·9	18 394	1·7	308 177	2·7	1 636 012	2·2	5 355 618	4·5	—	—	189 253	3·3
Okt. .	142 034	4·3	—	—	315 073	3·6	1 400 890	5·3	5 232 758	4·2	—	—	215 212	6·0
Nov. .	—	—	—	—	316 879	6·1	1 611 756	3·7	5 605 851	3·9	—	—	—	—

De här sammanställda månadsuppgifterna för år 1920 avse i allmänhet sista dagen i resp. månader eller viss veckodag i månadens sista vecka. Vad den svenska statistiken beträffar, har, såsom för uppgiftslämnarna inom fackorganisationerna är välbekant, detta förfarande faktiskt tillämpats under hela året, ehuru de för resp. månadsskiften gällande uppgifterna intill senaste tiden i överensstämmelse med äldre praxis betecknats som gällande första dagen i den påföljande månaden i stället för sista dagen i den förflutna.

[1] Till följd av det skydd, som dessa uppgifter åtnjuta enligt 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen, kan icke meddelas, i vad mån siffrorna avse hela antalet medlemmar inom fackförbunden. På grundval av dessa siffror kunna alltså inga slutsatser dragas beträffande fackförbundens verkliga medlemsantal eller rörande förändringar i detta hänseende.

Antalet arbetslösa inom arbetarorganisationerna den 31 oktober 1920.

Fackförbund	Redovisade avdelningar	Redovisade medlemmar[1]				Arbetslösa					Orsak		Arbetslediga på grund av					Arbetslöshetsdagar			
		Män		Kvinnor	Tillsammans	Män		Kvinnor	Tillsammans		arbetsbrist	tillfällig orsak	sjukdom	arbetskonflikt	värnplikt	annan orsak	Tillsammans	Antal redovisade			Antal dagar under okt. 1920
		Helt betalande	Halvt betalande			Helt betalande	Halvt betalande		Antal	%								avdeln.	medlemmar	arbetslösa	
Bageri- o. konditoriindustriarb.-förb.	16	2 050	249	486	2 785	68	1	3	72	2·6	72	—	30	—	36	3	69	13	2 652	70	1 591
Bleck- och plåtslagareförbundet	38	1 085	72	—	1 157	46	—	—	46	4·0	44	2	65	111	32	3	211	10	640	43	836
Bokbindareförbundet	14	843	113	1 758	2 714	9	—	7	16	0·6	16	—	143	—	29	3	175	3	2 241	16	390
Bryggeriindustriarbetareförbundet	28	2 141	47	861	3 049	6	—	25	31	1·0	31	—	110	—	47	—	157	6	1 532	28	688
De förenade förbunden	39	2 138	122	259	2 519	135	26	80	244	9·7	203	41	54	10	79	5	148	17	1 343	183	3 703
Elektriska arbetareförbundet	61	2 209	12	—	2 221	71	—	—	71	3·2	53	18	35	—	109	6	150	19	1 147	67	1 478
Gjutareförbundet	29	1 406	139	—	1 545	24	—	—	24	1·6	24	—	86	58	37	1	182	5	439	17	121
Grov- o. fabriksarbetareförbundet	196	19 171	1 265	1 581	22 017	1 189	86	213	1 488	6·8	944	544	829	619	689	236	2 373	77	8 673	1 287	21 358
Gruvindustriarbetareförbundet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Handelsarbetareförbundet	80	4 884	608	1 707	7 199	82	47	4	133	1·8	133	—	121	—	148	—	269	24	3 448	117	3 144
Hattarbetareförbundet	2	68	—	—	68	—	—	—	—	—	—	—	4	—	3	—	7	—	—	—	—
Litografiska förbundet	15	764	86	—	850	5	4	—	9	1·1	9	—	12	188	10	—	210	—	—	—	—
Kommunalarbetareförbundet	79	6 797	249	260	7 306	55	4	2	61	0·8	60	1	268	161	97	—	526	12	1 398	50	908
Metallindustriarbetareförbundet	54	—	—	—	44 375	—	—	—	1 433	3·2	—	—	—	—	—	—	—	27	7 570	152	2 375
Därav: Järnbruksarbetare	21	—	—	—	6 886	—	—	—	216	3·1	—	—	—	—	—	—	—	11	3 032	48	786
Mek. verkstadsarbetare	33	—	—	—	37 489	—	—	—	1 217	3·2	—	—	—	—	—	—	—	16	4 538	104	1 589
Murareförbundet	31	1 422	135	—	1 557	144	2	—	146	9·4	144	2	10	412	9	1	432	11	323	74	1 537
Måleriarbetareförbundet	29	2 083	61	1	2 145	133	3	—	136	6·3	134	2	30	14	18	—	62	8	1 452	131	1 976
Sadelmakare- o. tapetserareförb.	39	1 048	90	86	1 224	18	1	—	19	1·6	19	—	26	25	29	—	80	7	600	18	342
Sko- och läderindustriarbetareförb.	34	3 237	543	1 408	5 188	117	9	6	132	2·5	131	1	102	20	73	7	202	11	1 655	50	716
Skorstensfejeriarbetareförbundet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skrädderiarbetareförbundet	17	373	12	1 293	1 678	—	—	125	125	7·4	125	—	27	—	1	—	28	2	288	125	3 240
Slakteri- o. charkuteriarbetareförb.	18	661	43	98	802	18	—	5	23	2·9	23	—	16	2	11	1	30	5	587	23	418
Stenindustriarbetareförbundet	38	1 175	92	—	1 267	134	—	—	134	10·6	130	4	29	86	13	3	131	12	333	88	1 902
Stuckatörförbundet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sågverksindustriarbetareförbundet	103	7 206	1 185	2	8 393	489	51	—	540	6·4	290	250	364	67	301	20	752	24	2 495	255	5 983
Textilarbetareförbundet	42	2 742	248	4 054	7 044	109	33	317	459	6·5	367	92	287	—	87	7	381	7	2 433	287	5 599
Tobaksindustriarbetareförbundet	10	701	72	3 798	4 571	3	1	2	6	0·1	6	—	205	—	13	3	221	2	203	6	144
Transportarbetareförbundet	24	942	66	527	1 535	63	—	—	63	4·1	63	—	30	1	16	—	47	9	544	63	710
Träarbetareförbundet	113	6 765	853	25	7 643	538	47	—	585	7·7	557	28	271	201	283	5	760	61	5 745	522	9 994
Tunnbinderiarbetareförbundet	8	223	15	—	238	22	2	—	24	10·1	24	—	4	—	3	—	7	3	70	24	362
Typografförbundet	4	77	23	6	106	6	—	—	6	5·7	6	—	4	—	1	1	6	1	74	5	132
Väg- o. vatteubyggnadsarbetareförb.	16	828	10	—	838	59	—	—	59	7·0	59	—	20	7	11	—	38	5	256	22	506
Summa	1172	[2] —	[2] —	[2] —	142 034	[2] —	[2] —	[2] —	6 085	4·3	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	381	48 141	3 723	70 153

[1] Jfr noten å föregående sida. — [2] Enär uppgifter icke kunnat erhållas från samtliga organisationer, hava slutsummor icke nedräknats.

Rapporter från yrkesinspektörerna angående svårare olycksfall i arbete.

1. Olycksfallet inträffade vid en vanlig flyttbar cirkelsåg med fram- och återgående bord. N., som var försågare, stod vid inmatningssidan och höll just på att uppsåga en mindre stock i plankor. Då en planka blivit utskuren och bordet var i tillbakagående, hade stocken kommit i beröring med klingans baksida, varvid sågtänderna fått tag i stocken och slungat densamma mot N., vilken träffades i huvudet med så stor kraft, att han sanslös föll till marken och påföljande dag avled.

Enligt såväl olycksfallsanmälan som polisförhörsprotokollet skulle sågen varit försedd med skyddsanordning som vanligt vid cirkelsågar. Vid yrkesinspektörens undersökning framgick dock, att klyvkniv saknats vid olyckstillfället. Efter olycksfallet har emellertid klyvkniv anordnats och fanns på sin plats vid yrkesinspektörens besök.

2. I en vanlig klyvsåg med valsmatning hade en längre »bake» kluvits, varvid en 2 ½ × ⅝ tums ribba av 3·5 meters längd erhållits. Denna ribba blev av någon anledning gripen av tänderna på sågklingans bakre kant och kastad tillbaka mot inmatningsvalsarna, mellan vilkas övre del den passerade. Därefter slog den ned mot golvet, där den bröts utav, varvid en av bitarna, om c:a 30 cm. längd, träffade hjälpkantaren V. i halsen, som därvid svårt skadades. V. fördes omedelbart till lasarettet, där han dock samma dag avled.

För att förhindra ett upprepande av liknande olycksfall föreskrev yrkesinspektören anordnandet av särskilt skydd vid klyvsågarna, så att ett tillbakakastande av ribb eller bakar ej vidare kan förekomma. Ifrågavarande skyddsanordning består av en mellan klingan och matarvalsarna anordnad hänglucka, vars nedersta kant går c:a 50 mm. nedanför klingans övre del. Hängluckan är rörligt anordnad i den över klingan anbragta skyddsplåten, vilken är höj- och sänkbar alltefter klingans storlek. Skulle en ribba kastas tillbaka, stöter den emot hängluckan, som därvid slår an mot matarvalsarna och därigenom hindras i sin bakåtgående rörelse.

3. Förmannen G. var sysselsatt med matning av ett tröskverk, varvid han stod vid matarbordets vänstra sida. Hans vänstra hand har därvid kommit i beröring med slagtrumman och dragits in i verket. Vid försöket att med den högra handen taga loss den vänstra har även denna dragits in på samma sätt. Till följd av de härvid erhållna skadorna måste G:s båda händer amputeras.

Till förekommande av flera dylika olyckor har underinspektören vid besök på platsen föreskrivit, att inmatning skall ske från ändan av matarbordet och icke från sidan av detsamma.

4. J. var satt att sköta en s. k. utskottskvarn för söndermalning av pappersavfall, uppställd i undervåningen till ett pappersbruk. Kvarnen består av en med stålknivar försedd skruv, som roterar inuti en gjutjärnscylinder, på vars innerväggar äro anbragta mot knivarna svarande förhöjningar. Pappersavfallet matas för hand uti en tratt, vars överkant är belägen 1·4 meter över golvet.

Då åsyna vittnen till olyckshändelsen saknas, kan ej med säkerhet avgöras, huru därvid tillgått, men troligt är, att J. stigit upp på kvarnen och med foten sökt packa ned utskottet i tratten samt därvid indragits i maskinen.

Olycksfallet torde hava inträffat vid 4-tiden på eftermiddagen, men först vid ½ 6-tiden upptäcktes detsamma av några arbetare. Kvarnen stoppades då genast, och den livlösa kroppen framdrogs ur maskinen. Ett ben hade då dragits in i kvarnens cylindriska del och fullständigt söndermalts. Det andra benet hade vikts uppåt huvudet samt jämte kroppen i övrigt lagt sig omkring kvarnaxeln och medföljt denna varv efter varv. Döden torde hava varit så gott som ögonblicklig.

Vid besök på olycksplatsen föreskrev yrkesinspektören, att på väggen invid kvarnen anslag av följande lydelse skulle uppsättas, »Förbjudet att stiga upp på kvarnen under gång.» För att hindra personer att få in armarna i tratten, varvid de kunna komma i beröring med knivarna, föreskrevs

att tratten skulle förses med en träsarg runt om av c:a 250 mm. bredd och med en lutning inåt tratten av c:a 20°.

5. H. skulle smörja ett intill en oskyddad cylindrisk kuggväxel beläget lager. Då han sträckte fram högra handen mot lagret, råkade han få in den i växeln, med påföljd att hela armen ända upp till axeln indrogs och söndersargades, varvid växeln stannade.

Växeln var på grund av ombyggnad för tillfället oskyddad, men hade förut varit överskyddad med huv. Den tillhörde transmissionen för en kubbtransportör, vilken utan olägenhet för arbetet kunnat stoppas under den korta tid, som åtgår för smörjning av lagren.

Arbetsrådets beslut.

1316. Arbetsrådets beslut den 8 april 1920 i anledning av en av styrelsen för Karlskoga barnhem gjord ansökning om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

Sökanden har i huvudsak anfört följande:

I Karlskoga barnhem äro intagna 35 barn, som vårdas av en föreståndarinna, 3 barnsköterskor och en kokerska. Personalens huvudsakliga uppgifter bestå i att sköta barnen samt att hålla lokalerna rena och snygga.

Under anförande härav anhåller sökanden, att arbetsrådet måtte avgöra, huruvida det arbete, som utföres av förenämnda personal, är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning äger tillämpning.

Arbetsrådet finner, att den verksamhet, som utövas vid Karlskoga barnhem, icke är att hänföra varken till sådan rörelse, som omförmäles i 1 § 1) lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919, eller till sådant arbetsföretag, som avses i 1 § 2) samma lag. På grund härav förklarar arbetsrådet, att det arbete, som utföres av den i ansökningen avsedda personalen, icke är att hänföra till sådant arbete, varå lagen om arbetstidens begränsning äger tillämpning.

1334. Arbetsrådets beslut den 8 april 1920 i anledning av en av Annebergs tändsticksfabrik, Smålands Anneberg, gjord ansökan om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

Annebergs tändsticksfabrik äger en i Smålands Anneberg belägen större kökträdgård. I denna trädgård hava under föregående somrar sysselsatts 4 till 5 av fabrikens arbetare. Dessa hava efter det ordinarie fabriksarbetets slut mot särskild betalning dagligen utfört några timmars arbete i trädgården. Fabrikens totala arbetsstyrka utgör 410 personer. Fabriksarbetarna användas turvis till arbete i trädgården. Till detta trädgårdsarbete åtgår en tid av 40 till 50 timmar i månaden.

Sökanden har anhållit, att arbetsrådet måtte avgöra, huruvida det arbete, som i sökandens förenämnda trädgård utföres av de i ansökningen omförmälda fabriksarbetarna, är att hänföra till sådant arbete, varå lagen om arbetstidens begränsning äger tillämpning.

Arbetsrådet förklarar, att det arbete, som i sökandens omförmälda trädgård på sätt i ansökningen angivits utföres av hos sökanden anställda fabriksarbetare, är att hän-

föra till sådant arbete, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

Detta beslut är utfärdat i enlighet med den mening, som omfattades av arbetsrådets flesta ledamöter (herrar *Elmquist*, *Ribbing*, föredragande, *Bosœus* och *Holmström*). Herr *Wijkander* var av skiljaktig mening och ansåg, att arbetsrådet bort förklara, att det i ansökningen avsedda trädgårdsarbetet jämlikt 1 § h) lagen om arbetstidens begränsning vore undantaget från lagens tillämpning.

1342. Arbetsrådets beslut den 8 april 1920 i anledning av en av Hellefors bruks aktiebolag, Hellefors, gjord ansökning om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

Medelst en sökanden tillhörig smalspårig bruksbana, vilken ej är koncessionerad järnväg, transporteras alla råmaterialier och färdiga produkter för Hellefors järnverk, Hellefors sliperi och såg, Säfvenfors hytta samt Sikfors hytta, anrikningS- och brikettverk, ävensom stora mängder skogs- och jordbruksprodukter samt livsmedel för ortsbefolkningen. Den folkmängd, som är beroende av denna trafikled, uppgår till cirka 4 800 personer. Persontrafik förekommer icke och tidtabell finnes ej fastställd. Vid banan äro anställda 45 arbetare, vilkas nuvarande arbetstid utgör 8 ½ timmar under var och en av veckans fem första dagar samt 5 timmar på lördagarna. Då tillförseln av råmaterialier till de lika industrierna måste anpassas efter dessas behov samt efter tillförseln å Bergslagernas järnväg, med vilken förbindelse finnes endast genom ifrågavarande smalspåriga bana, kan det emellertid ej undvikas, att tåg ibland oförutsett måste insättas, för att industrien skall kunna hållas i gång. Vid svårare snöfall måste därjämte arbetskraft fritt kunna disponeras för snöskottning med mera.

Under anförande härav har sökanden anhållit att få använda förenämnda, vid banan anställda arbetare till arbete under sådan arbetstid, att densamma såsom medeltal för fyra veckor uppgår till 48 timmar i veckan.

Därest denna ansökan bifalles, är det sökandens avsikt att så långt sig göra låter för ifrågavarande arbetare tillämpa en arbetstid av 8 ½ timmar under var och en av veckans fem första söckendagar samt 5 ½ timmar på lördagarna.

Över ansökningen hava vederbörande arbetare erhållit tillfälle att yttra sig. Något yttrande från arbetarna har dock icke inkommit till arbetsrådet.

Arbetsrådet finner skäligt med stöd av 5 § tredje stycket lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 medgiva sökanden rätt att använda de vid sökandens smalspåriga bruksbana anställda arbetarna till arbete vid banan under annan arbetstid än i 4 § av lagen stadgas, såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för vecka överstiger 48 timmar.

1344. Arbetsrådets beslut den 8 april 1920 i anledning av en av charkuteriutköraren E. A. Gustafsson i Stockholm jämte ett antal andra hos slakteriföretag i Stockholm anställda charkuteriutkörare gjord ansökning dels om avgörande, huruvida sökandena äro att räkna såsom arbetare enligt lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919, dels ock om undantag från bestämmelserna i nämnda lag.

Sökandena hava anfört i huvudsak följande:

Sökandena idka försäljning av matvaror genom kringkörning med häst och vagn eller automobil inom och utom Stockholm. Nämnda transportmedel tillhandahållas av de charkuterifirmor, som lämna varor till sökandena. Å de varor, som sökandena försälja, erhålla de viss rabatt från firmorna å de fastställda partiprisen men åtnjuta ingen avlöning eller annan inkomst från dessa. Sökandenas ställning i förhållande till dessa firmor är sålunda fullt självständig. Kunderna väljas

och uppsökas utan åtgörande från charkuterifirmornas sida, och dessa äga ingen kännedom om vilka kunderna äro. Sökandena få också vidkännas alla förluster, som kunna uppstå genom leverans på kredit till kunderna. Då dessutom utkörningen av varor understundom äger rum till platser belägna på ett avstånd av flera mil från Stockholm, måste arbetet givetvis redan på grund av sin natur bliva mycket oregelbundet.

Under hänvisning till vad sålunda anförts hava sökandena hemställt, att arbetsrådet måtte förklara, att arbetet jämlikt 1 § c) lagen om arbetstidens begränsning är undantaget från lagens tillämpning.

Därest arbetsrådet skulle anse lagen tillämplig å arbetet i fråga, hava sökandena hemställt, att arbetsrådet jämlikt 5 § lagen om arbetstidens begränsning måtte bevilja sökandena »dispens från 8-timmarslagens bestämmelser i fråga om arbetstidens längd».

Över ansökningen hava ovannämnda firmor avgivit yttrande.

Arbetsrådet förklarar, att sökandena, med hänsyn till vad i ärendet blivit upplyst, icke äro att räkna såsom arbetare enligt lagen om arbetstidens begränsning. Vid sådan prövning föranleder sökandenas i ansökningen gjorda yrkande om undantag från lagen intet arbetsrådets uttalande.

1368. Arbetsrådets beslut den 12 april 1920 i anledning av en av Lidköpings bryggeriaktiebolag gjord ansökning om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

Vid sökandens bryggeri finnes, förutom andra arbetare, anställd en hästskötare. Dennes arbete består huvudsakligen i att under såväl söcken- som sön- och helgdagar sköta sex hästar. Han har sin bostad i stallbyggnaden, vilken ligger avsides från bryggeriet. I hans arbete ingår även att under ett par timmar varje förmiddag utföra körning vid bryggeriet. Det är för sökanden omöjligt att kontrollera hans arbetstid. Arbetet är, med undantag av körningen, av beskaffenhet att medföra allenast ringa ansträngning.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har sökanden anhållit, att arbetsrådet måtte förklara, att lagen om arbetstidens begränsning icke äger tillämpning å det arbete, som utföres av nämnda arbetare.

Över ansökningen har den ifrågavarande arbetaren avgivit yttrande.

Arbetsrådet finner, att det arbete, som utföres av den i ansökningen omförmälda arbetaren, huvudsakligen är att hänföra till djurskötsel. På grund härav förklarar arbetsrådet, att arbetet i fråga på grund av 1 § h) lagen om arbetstidens begränsning är undantaget från lagens tillämpning.

1384. Arbetsrådets beslut den 12 april 1920 i anledning av en av Axel Nilsson och Fritz Berglund, båda i Kristinehamn, gjord ansökning om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökandena hava anfört i huvudsak följande:

Sökandena äro anställda som arbetare hos firman Skandinaviska borst- & träindustrien i Kristinehamn. Enär sökandena äro behäftade med lyte, kunna de icke genom arbete hos firman förtjäna tillräckligt för sitt uppehälle. Sökandena äro därför nödsakade att under lördagarna för egen räkning bedriva försäljning av borstar.

Under hänvisning till vad sålunda anförts hava sökandena anhållit om tillstånd att under de fem första söckendagarna i veckan hos firman arbeta in den tid, som förspilles genom bortovaron under lördagarna.

Arbetsrådet finner, att de av sökandena åberopade omständigheterna icke lagligen kunna föranleda, att firman medgives rätt att använda sökandena till arbete under

annan arbetstid än i 4 § lagen om arbetstidens begränsning stadgas. På grund härav föranleder framställningen icke någon arbetsrådets vidare åtgärd.

1415. Arbetsrådets beslut den 15 april 1920 i anledning av en av Norrlands stufvareförbund i Sundsvall gjord ansökning om utlåtande i fråga rörande tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

Understundom inträffar att fartyg måste expedieras under natten. I synnerhet gäller detta i fråga om ångare, som gå i kusttrafik. För den händelse dygnet skall anses börja klockan 12 midnatt, skulle detta innebära, att ett stuvarelag, som arbetat 8 timmar, raster oräknade, till exempel från klockan 7 förmiddagen till klockan 5 eftermiddagen, åter skulle kunna utgå i arbete klockan 12 midnatt för att under det då påbörjade dygnet utföra 8 timmars arbete. Härigenom skulle det stå arbetsgivarna fritt att förlägga arbetstiden till vilka tider som helst å dygnet, utan att någon inskränkning i fråga om lagstadgat övertidsarbete därigenom uppstår.

Under anförande härav har sökanden anhållit, att arbetsrådet måtte göra ett uttalande, vid vilka tider det i 4 § första stycket lagen om arbetstidens begränsning omnämnda dygnet bör anses börja och sluta.

Arbetsrådet avgiver det utlåtande, att den i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 omnämnda tidsperioden ett dygn skall anses börja klockan tolv midnatt och sluta tjugufyra timmar därefter.

1422. Arbetsrådets beslut den 15 april 1920 i anledning av en av Utansjöåns flottningsförening, Sollefteå, gjord ansökning om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

Utansjöåns till allmän flottled upplåtna vattendrag i Högsjö socken, Västernorrlands län, utfaller i Ångermanälven nedanför denna älvs skiljeställe vid Sandslån. Särskilt skiljeställe har därför måst anordnas av sökanden. Detta är förlagt ett stycke ovanför Utansjöåns utlopp i Ångermanälven. Den virkesmängd, som utsorteras vid skiljestället, är icke stor. Under åren 1901—1918 hava där utsorterats tillhopa 8 138 380 kubikfot virke. Enär sorteringen icke bereder regelbundet arbete, har densamma icke varit anförtrodd åt någon särskild arbetsstyrka utan har tillsammans med flottningen bortgivits på entreprenad för ett pris i ett för allt. Sorteringen utföres av samma arbetare, som förrätta flottningsarbetet, och pågår ungefär en månad om året.

Under åberopande av vad sålunda anförts har sökanden anhållit, att arbetet vid i ansökningen ifrågakomna skiljeställe måtte undantagas från tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning.

Över ansökningen hava Sågverksförbundet och Svenska sågverksindustriarbetareförbundet avgivit yttranden.

Den 10 april 1920 hava förhandlingar mellan representanter för Flottningschefsföreningen och Svenska sågverksindustriarbetareförbundet hållits inför arbetsrådet.

Arbetsrådet finner, att det i ansökningen angivna sorteringsarbetet till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider. På grund härav förklarar arbetsrådet med stöd av stadgandet i 1 § c) lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919, att ifrågavarande arbete, så länge det bedrives under nuvarande förhållanden, icke kan anses hänförligt till sådant arbete, varå nämnda lag äger tillämpning. Vid sådan prövning föranleder sökandens framställning om undantag från bestämmelserna i lagen beträffande ifrågavarande sorteringsarbete intet arbetsrådets yttrande.

Levnadskostnader under fjärde kvartalet 1920.

På grundval av från 49 ombudsorter inhämtade prisuppgifter har socialstyrelsen numera verkställt beräkningar rörande levnadskostnadernas allmänna stegring från juli 1914 till 1 januari 1921. Angående de åtgärder, som av styrelsen från och med år 1920 vidtagits för erhållande av ett ytterligare förbättrat prisstatistiskt primärmaterial, hänvisas till Soc. Medd., häfte 5, årg. 1920, sid. 540 ff. I efterföljande sammanställning lämnas redogörelse för de förändringar, som träffat de olika posterna.

I indexberäkningen ingående huvudposter.

Livsmedel, lyse och bränsle. Under hänvisning till sammandragstabellen för livsmedelspriserna (sid. 160—161) och tabellerna över kreaturs- och fiskpriser i vissa större städer (sid. 172—176) må följande anföras rörande de under kvartalet iakttagna prisväxlingarna å de särskilda varuslagen.

Den genomsnittliga prisnivån å *mjölk* har under kvartalet bibehållit sig i stort sett oförändrad; medelpriset för oskummad mjölk var sålunda under de olika månaderna resp. 43, 44 och 43 öre per liter och för separerad mjölk 18 öre under samtliga månader. Att medelpriset steg med 1 öre per liter under november berodde på relativt starka prishöjningar i västgötastäderna och vissa smålandsorter. Sänkningen under december betingades av rätt kraftig prisnedgång å vissa norrlandsorter.

Vad *smör* beträffar, har under redovisningskvartalet kunnat konstateras en stadigt fortskridande prissänkning. Medelpriserna för mejerismör hava under de olika månaderna varit resp. 6·85, 6·68 och 6·48 kr. per kg. samt för landssmör 6·77, 6·68 och 6·54 kr. I fråga om prisrelationen mellan de båda smörsorterna torde böra framhållas, att icke blott å samtliga norrlandsorter utan även på andra håll landssmöret betingat ett pris, som, i vissa fall ganska betydligt, överstigit priset å mejerismör, en omständighet som haft till följd, att under december månad medelnoteringen för landssmör varit 6 öre högre per kg. än för mejerismör. *Ost* och *växtmargarin* hava i stort sett bibehållit sig oförändrade i prishänseende. Beträffande det sistnämnda varuslaget har emellertid i december en svag tendens till stegring kunnat förmärkas.

Med avseende å *färska ägg* har under redovisningskvartalet inträffat den för årstiden vanliga prisuppgången. Genomsnittspriset, som under september månad utgjorde 5·87 kr. per tjog, hade sålunda i oktober stigit till 6·63 kr., i november till 7·57 och i december till 7·76 kr. per tjog. Den höjning, som ägt rum från oktober till december är ej på långt när så stor under innevarande år som under de närmast föregående åren, och redan under första veckan av december hade prisstegringen nått sin kulminationspunkt, en omständighet som pekar på att ett mera normalt prisläge torde kunna väntas på äggmarknaden.

Medelpriset å *potatis*, som under september var 72 öre per 5 liter, sjönk i oktober till 69 öre, vilket pris bibehållits oförändrat till kvartalets slut. Anmärkningsvärt höga priser hava noterats i Skåne och Västra Sverige, enligt uppgift beroende på minskad odling och mindre god skörd.

Gula ärter hava ej undergått någon prisförändring sedan föregående kvartal, under det att medelpriserna å *bruna bönor*, *havregryn* och *risgryn* visa fortgående nedgång.

I fråga om *mjöl* hava åtskilliga prisväxlingar ägt rum. Minutmedelpriset å vetemjöl, som för september noterades med 93 öre per kg., steg under oktober till 99 öre beroende på förhöjda partipriser. Sålunda höjde kvarnarna priset på vetemjöl den 1 oktober med 6·50 kr. per 100 kg. Orsaken härtill var närmast den, att världsmarknadspriset stod så högt, att det drev fram en höjning även för den svenska varan. I viss grad torde också de höjda arbetslönerna hava spelat in. I slutet av november inträffade emellertid en sänkning i partiprisnivån, varigenom minutmedelpriset i december nedbringades till 95 öre per kg. För råg- och rågsiktmjöl har under kvartalet en svag sänkning ägt rum. Priserna å *bröd* synas ej nämnvärt hava påverkats av mjölprisernas stigande eller fallande utan äro i stort sett oförändrade sedan september månad.

Under föregående kvartal konstaterades, att samtliga slag av *kött* utom fårkött varit föremål för större eller mindre prisstegring, trots det att tendensen å kreatursmarknaden genomgående varit sjunkande. Jämföras minutpriserna å kött under det nu tilländalupna kvartalet med för samma tid beräknade medelpriser för olika slag av kreatur, levande vikt, i enlighet med från slakthusen lämnade uppgifter (sid. 174—175), visar det sig, att såväl beträffande kött som kreatur ett markerat prisfall ägt rum. Det köttslag, som varit underkastat den största prissänkningen är färskt fårkött, och har medelpriset å denna vara gått ned från 4·36 kr. per kg. under september till 3·48 kr. under december. Nötkött har under samma tid sjunkit med i runt tal 50 öre per kg. och gödkalvstek med 45 öre. Den successiva prisuppgång, som beträffande *fläsk*, såväl färskt som salt, konstaterats under föregående kvartals samtliga månader, fortsatte jämväl under oktober, då medelpriset för färsk och salt vara utgjorde resp. 4·58 och 4·72 kr. per kg. Under november och december hava emellertid betydande prissänkningar inträffat, och medelpriserna under sistnämnda månad noterades till 4·06 kr. per kg. för färskt

och 4·33 kr. för salt fläsk. Svinpriserna hava förändrats i ungefär samma proportion som fläskpriserna.

I fråga om priserna å *färsk fisk* har en genomgående sänkning ägt rum med undantag för färsk strömming, som stigit något. De med ledning av insända noteringar från Stockholms stads slakthus- och saluhallsstyrelses noteringskommission samt från Göteborgs stads fiskhamnsauktioner framräknade partimedelpriserna utvisa ej någon enhetlig tendens. Priset å *salt sill*, som alltsedan årets början månad för månad sjunkit, visade under augusti en ökning med 5 öre per kg. men har sedan oavbrutet gått ned. Medelpriserna för redovisningskvartalets olika månader voro resp. 1·17, 1·10 och 1·04 kr. per kg.

Priset å *kaffe*, som under föregående kvartal visade en väsentlig nedgång, har nu ytterligare sjunkit, och mot septembernoteringen, 3·11 kr. per kg., svarar i december 2·64 kr. *Socker*priset, vilket som bekant fortfarande är statsreglerat, har under december å en del ombudsorter varit underkastat förhöjning på grund av ökade fraktkostnader, varigenom medelpriset för sagda månad låg 1 öre högre per kg. än under de båda första kvartalsmånaderna.

Vad slutligen *lyse* och *bränsle* beträffar, hava under det nu gångna året från flertalet ombudsorter inkommit prisuppgifter å kol och koks, varför medelpriser numera framräknas jämväl för dessa varuslag. Den stegring, som alltsedan årets början månad för månad konstaterats, har i slutet av oktober upphört och efterträtts av en rätt kraftig prissänkning. Medelpriserna för antracit och engelska hushållskol, som för september voro resp. 23·06 och 18·58 kr. per hl., noterades i mitten av december till 20·81 och 14·23 kr. per hl. Ungefär motsvarande sänkning utvisar koksen. Sedan noteringarna för den här offentliggjorda indexberäkningen verkställdes, har ytterligare prisnedsättning skett beträffande såväl kol som koks, och dessa varuslag hava nu i större utsträckning än förut kommit till användning för industriella ändamål och för centraluppvärmning. Härigenom har efterfrågan på ved blivit mindre, vilket haft till följd, att priserna å såväl björk- som barrved ganska väsentligt reducerats. Sålunda har medelpriset för björkved sjunkit från 112·40 kr. per storfamn under september till 105·00 kr. under december samt för barrved under samma tid från 90·10 kr. till 82·50 kr. per storfamn. Genomsnittspriset å fotogen har kvarstått oförändrat i 67 öre per liter under kvartalets samtliga månader.

Sammanfattning av livsmedelspriserna förändringar under kristiden. Till belysande av de allmänna förändringar, som med avseende å livsmedelspriserna ägt rum i detaljhandeln från tiden före världskrigets utbrott till och med december 1920, meddelas å efterföljande sida tvenne indexserier, vilka utarbetats på sätt förut beskrivits i Sociala Meddelanden (årg. 1920, sid. 752 ff.).[1]

Av dessa indexserier är det den »vägda», som kommer till användning vid beräknandet av de totala levnadskostnadernas förändringar.

[1] För de varuslag, som till följd av varuknapphet eller annan orsak varit försvunna ur marknaden, hava prisförändringarna beräknats vara underkastade samma procentuella förskjutningar som därmed närmast jämförbara ersättningsvaror.

Livsmedelskostnadernas förändringar 1914—1920.

Indextal (juli 1914 = 100).

År	Medeltal för								
	Mejeriprod., ägg o. margarin (10 varuslag)[1]	Bröd, mjöl och gryn (11 varuslag)	Kött (8 varuslag)	Fisk (9 varuslag)	Övriga födoämnen (6 varuslag)	Bränsle och lyse (7 varuslag)	Aritmetiska (»oväggda») medeltal	»Väggda» indextal	Relativ sedelcirkulation[2]
1914 3:e kv.	101	109	98	102	103	107	**103**	**103**	121
4:e kv.	110	118	95	102	112	108	**108**	**107**	128
1915 1:a kv.	112	124	106	103	128	112	**114**	**113**	133
2:a kv.	114	135	122	102	135	119	**121**	**121**	130
3:e kv.	124	133	137	118	129	135	**129**	**124**	131
4:e kv.	141	124	140	142	130	151	**138**	**128**	136
1916 1:a kv.	143	124	144	150	137	159	**143**	**130**	144
2:a kv.	146	125	157	152	138	167	**148**	**134**	151
3:e kv.	152	126	182	176	150	187	**162**	**142**	156
4:e kv.	170	131	193	196	168	192	**175**	**152**	168
1917 1:a kv.	179	159	192	203	202	207	**190**	**166**	185
2:a kv.	190	161	193	188	225	228	**197**	**175**	201
3:e kv.	203	158	190	202	228	264	**208**	**181**	210
4:e kv.	237	161	212	251	221	330	**235**	**201**	233
1918 1:a kv.	275	173	285	286	241	347	**268**	**227**	260
2:a kv.	283	188	445	323	237	352	**305**	**255**	285
3:e kv.	304	189	506	377	234	372	**330**	**277**	307
4:e kv.	414	244	490	430	266	395	**372**	**320**	339
1919 1:a kv.	400	255	467	354	295	414	**364**	**335**	340
2:a kv.	403	256	474	307	284	389	**352**	**328**	328
3:e kv.	383	264	476	303	259	370	**343**	**311**	313
4:e kv.	383	274	407	294	240	393	**332**	**308**	314
1920 1:a kv.	331	278	360	272	243	410	**316**	**293**	316
2:a kv.	303	296	349	255	243	447	**316**	**295**	320
3:e kv.	308	301	355	277	241	500	**331**	**304**	326
4:e kv.	325	293	329	266	237	488	**323**	**301**	322
Okt.	321	297	348	270	240	502	**330**	**306**	325
Nov.	328	294	327	272	237	492	**325**	**303**	324
Dec.	325	289	312	255	234	469	**314**	**294**	318

[1] Från och med 1920 9 varuslag.

[2] För ytterligare belysning av frågan rörande penningens under kristiden minskade köpkraft har i denna kolumn insatts av professor Gustav Cassel beräknade och genom välvilligt tillmötesgående styrelsen tillhandahållna indextal rörande den relativa sedelcirkulationen. (Rörande principerna för cirkulationssiffrornas beräkning hänvisas till professor Cassels bok: Dyrtid och sedelöverflöd.)

Bostad. Enligt vad som framgått av uppgifter från ett flertal hyresnämnder i riket (jfr Soc. Medd. årg. 1920, sid. 1027), har vid senaste undersökningstillfället den 1 oktober 1920 den genomsnittliga stegringen av bostadshyrorna sedan 1914 beräknats till c:a 55 %, vilken siffra nu kvarstår oförändrad.

Beklädnad. Beklädnadspostens stegring har beräknats med ledning av de prisuppgifter å vissa slag av tyger, garner, kläder och skodon, vilka liksom förut inhämtats genom socialstyrelsens ombud. En närmare redogörelse för insamlingsförfarandet och de under innevarande år vidtagna förändringarna härutinnan ävensom för de vanskligheter, som göra sig gällande vid försöken att erhålla ett fullt tillförlitligt prismaterial på detta område, återfinnes i häfte 5, sid. 549 ff. av Soc. Medd. årg. 1920.

Efterföljande tabell åskådliggör de prisförändringar, som till beklädnadsposten hörande artiklar varit underkastade från krigets början fram till oktober 1920.

Medelpris för socialstyrelsens ombudsorter.
(Åren 1914—1919 för 44 orter samt år 1920 för 49 orter.)

Beklädnadsartiklar	1914 (mitten)	Dec. 1916	1917	1918	1919	Jan. 1920	April 1920	Juli 1920	Okt. 1920	Dec. 1920
	Kr.	Kr.	Kr	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Tyger och garner:										
Ylletyg (till damklänning) . pr m.	2·50	5·00	7·00	13·50	13·75	12·50	12·75	12·50	12·00	10·05
Bomullstyg (till dito) . . . pr m.	0·50	0·80	1·15	2·50	1·90	1·90	2·15	2·35	2·35	2·00
Ullgarn . . » kg.	6·50	20·00	27·00	50·00	45·00	46·00	41·25	39·25	30·30	25·15
Herrkläder:										
Herrkostym, best. .	65·00	90·00	120·00	205·00	228·00	245·00	265·00	280·00	290·00	270·00
» konf.	40·00	60·00	80·00	130·00	135·00	150·00	175·00	190·00	200·00	178·00
Vinteröverrock, best.	70·00	95·00	118·00	195·00	217·00	240·00	260·00	265·00	275·00	259·00
» konf.	40·00	60·00	75·00	123·00	130·00	145·00	165·00	175·00	185·00	165·00
Bomullsskjorta . .	2·00	3·00	4·00	7·25	7·25	7·00	6·75	7·00	7·25	6·50
Ylletröja	3·50	6·50	9·25	14·50	14·00	13·50	14·50	17·00	17·25	14·75
Yllekalsonger . . .	3·50	6·50	9·00	14·25	14·00	13·75	14·75	17·50	17·75	15·50
Yllestrumpor . . .	1·25	2·50	3·10	5·50	4·75	5·00	5·10	5·20	5·10	4·40
Arbetsblus	2·15	—	—	—	7·25	7·50	7·90	8·20	8·50	7·50
Skodon:										
Kängor, smorläder .	9·50	16·50	21·00	29·00	31·00	33·00	34·00	34·50	34·50	30·50
Stövlar	16·50	31·50	38·00	63·00	62·50	66·00	66·00	67·00	67·50	59·50
Kängor av boxkalv:										
mans-	13·00	19·50	26·00	39·25	40·25	43·50	44·50	45·75	46·50	41·50
dam-	11·50	17·00	23·00	36·75	37·50	40·00	41·50	42·50	43·50	39·00
barn-	7·00	10·50	13·50	19·50	17·25	18·50	18·85	20·25	21·25	19·25
Halvsulning och klackning . . .	3·50	5·50	6·75	8·25	9·75	10·25	10·70	11·65	11·75	11·35

Den nu slutförda undersökningen visar, att den fortgående prisstegring, som sedan en längre tid tillbaka konstaterats beträffande kläder och skodon, numera avstannat och efterföljts av ett för samtliga i tabellen intagna varuslag ganska markerat prisfall. Under förutsättning att vederbörande hushåll sökt bibehålla samma standard, synes man, med ledning av de siffror, som här sammanställts, vara berättigad att draga den slutsatsen, att utgifterna för beklädnadsposten sjunkit med i runt tal 9 % sedan föregående undersökningstillfälle den 1 oktober, och den genomsnittliga stegringen sedan 1914 belöper sig nu till c:a 255 %. Det torde böra framhållas, att denna procentsiffra givetvis endast är ett uppskattat medeltal, som i varje fall ej kan betecknas såsom för högt utan snarare såsom något för lågt.

Skatter. Skatteposten kvarstår vid detta beräkningstillfälle oförändrad och avser de skatter, som förfallit till betalning under år 1920. Omräkning med tillämpande av 1921 års skattesatser kommer att ske vid den indexberäkning, som företages den 1 april 1921.

Övriga utgifter. Beräkningar, företagna på grundval av uppgifter från ledande firmor samt med hänsyn till den betydelse, som hithörande utgiftsposter anses hava i en normalfamiljs budget, hava givit vid handen, att posten »övriga utgifter» under innevarande kvartal ej undergått någon nämnvärd förändring, utan utgör den procentuella stegringen från juli 1914 fortfarande 145 %.

Sammanfattning. Levnadskostnadsindex.

Det må observeras, att samtliga å sid. 154 angivna stegringssiffror, vilka framräknas månatligen, endast avse den förhöjning, som drabbat priserna å livsmedel, lyse och bränsle, och äro sålunda noga att skilja från det av socialstyrelsen vid varje kvartalsskifte meddelade indextalet för de totala levnadskostnadernas allmänna stegring under kristiden. Sistnämnda tal inbegriper nämligen utom livsmedelskostnaderna jämväl kostnaderna för bostad, beklädnad, skatter och »övriga utgifter», vilka utgiftsposter delvis förete väsentligt andra prisrörelser.

Den nu senast utförda beräkningen rörande levnadskostnadernas stegring avser prisläget omkring den 1 januari 1921 och hänför sig som förut till en s. k. normalfamiljs (man, hustru och två barn) budget före kriget, slutande på en total utgiftssumma av c:a 2 000 kr. per år. Denna budget har uppdelats på ovan omnämnda huvudposter i enlighet med de numera definitiva resultaten av 1913—1914 års levnadskostnadsundersökning. Därefter har på samma sätt som förut (se Soc. Medd., årg. 1918, sid. 188—189) utgiftsstegringen beräknats för varje särskild huvudpost under förutsättning av en i huvudsak oförändrad levnadsstandard, alltså med bortseende från de besparingar och omläggningar i hushållningen, vilka på grund av dyrtiden i större eller mindre utsträckning måst göras. Det må påpekas, att beräkningarna äro grundade på uppgifter, inhämtade från styrelsens ombuds-

orter, varför de sålunda närmast äro belysande för förhållandena i städer och stadsliknande samhällen. Då de äro byggda på medelpris för samtliga dessa orter, kan det givetvis inträffa, att inom några orter prisförskjutningarna för flera eller färre varuslag varit avvikande från de beräknade medeltalen. Emellertid torde det kunna fastslås, att de nedan angivna indextalen få betecknas såsom minimisiffror.

Storleken av den procentiska ökningen av *årsbudgetens särskilda huvudposter*, beräknade enligt prisförhållandena vid tiden före krigets utbrott (mitten av år 1914) och vid tidpunkten för resp. levnadskostnadsberäkningar, belyses genom följande översikt:

	1914	1916	1917		1918				1919				1920				1921
	juli	dec.	maj	sept.	1 jan.	1 april	1 juli	1 okt.	1 jan.	1 april	1 juli	1 okt.	1 jan.	1 april	1 juli	1 okt.	1 jan.
Födo- och njutningsämnen.	100	152	174	180	214	229	258	281	323	327	318	311	307	287	287	298	286
Bostad	100	108	108	112	112	112	112	112	120	120	120	130	130	130	130	155	155
Bränsle och lyse	100	168	190	240	275	280	286	305	381	367	326	294	307	333	372	400	380
Beklädnad . .	100	160	170	210	250	270	285	350	350	320	310	330	345	370	390	390	355
Skatter . . .	100	109	109	109	109	114	114	114	114	160	160	160	160	290	290	290	290
Övriga utgifter	100	125	130	150	175	185	195	220	225	215	210	215	220	230	235	245	245
Summa utgifter	**100**	**139**	**152**	**166**	**192**	**203**	**219**	**242**	**267**	**265**	**257**	**257**	**259**	**265**	**270**	**281**	**271**
Ökn. l. minskn. i %, fr. närmast föreg. beräkn.	—	+39	+9	+9	+16	+6	+8	+10	+10	−0·5	: 3	—	+0·5	+2·4	+1·8	+4·3	+3·6

Som av ovanstående framgår, utgör den allmänna stegringen av levnadskostnaderna från juli 1914 till det senaste undersökningstillfället, den 1 januari 1921, 171 % och kan sålunda betecknas med indexsiffran 271. Detta innebär, att en normalfamilj med en årsbudget före kriget av 2 000 kr. numera måste giva ut 5 424 kr. för att kunna uppehålla sin tidigare levnadsstandard.

I jämförelse med indexsiffran vid närmast föregående kvartalsskifte visar den nu framräknade en nedgång med 10 enheter eller 3·6 %. Bidragande till sänkningen hava varit förskjutningar i *nedåtgående* riktning av posterna livsmedel, beklädnad, lyse och bränsle. Livsmedelspostens sänkning, som i främsta rummet orsakat indextalets nedgång, hänför sig till större eller mindre prisfall å flertalet varuslag, bland vilka särskilt må nämnas smör, vetemjöl, kött och fläsk. I detta sammanhang torde böra erinras om, att prisuppgifterna på livsmedel samt lyse och bränsle äro de i följande tabell sid. 160—161 angivna och för december månad insamlade. Även prissänkningen å kläder och skodon har väsentligt medverkat till levnadskostnadsindexens nedgång; av mindre betydelse är minskningen för gruppen lyse och bränsle. Posterna bostad, skatter och »övriga utgifter» äro, såsom förut framhållits, vid den nu verkställda beräkningen oförändrade.

Livsmedelskostnadernas förändringar å vissa orter i riket.

Utgifter för livsmedel, lyse och bränsle för en normalfamilj med en utgiftsstat år 1914 av ca 2 000 kronor.[1]

A. Juli 1914 = 100.

Ort	1914		1915	1916	1917	1918	1919	1920	1920			
	Juli	2:dra halvåret							1:sta kvartalet	2:dra kvartalet	3:dje kvartalet	4:de kvartalet
Stockholm	100	106	123	140	179	283	330	307	304	303	314	306
Södertälje	100	106	121	138	178	273	319	298	292	296	305	298
Uppsala	100	108	125	142	185	281	334	314	312	315	313	314
Nyköping	100	104	119	138	180	268	319	293	289	288	297	298
Eskilstuna	100	105	120	136	183	267	319	289	283	287	292	295
Linköping	100	107	123	143	188	277	330	306	299	301	311	313
Norrköping	100	105	121	138	179	267	320	298	290	296	306	300
Motala	100	104	125	146	190	280	332	310	305	307	316	313
Jönköping	100	104	122	141	179	271	326	304	299	304	308	305
Växjö	100	105	123	142	178	267	322	300	295	300	304	301
Kalmar	100	104	120	140	182	260	297	277	274	271	284	280
Västervik	100	103	119	136	175	261	307	291	289	287	293	295
Visby	100	106	122	137	170	249	305	289	285	286	295	290
Karlskrona	100	105	127	145	181	253	303	284	280	281	286	288
Kristianstad	100	108	130	149	192	283	318	296	289	293	304	297
Malmö	100	104	124	142	187	281	318	295	290	291	304	294
Lund	100	105	127	145	186	278	312	292	289	289	296	293
Landskrona	100	106	130	146	189	275	325	306	300	300	314	311
Hälsingborg	100	105	126	145	185	276	313	293	287	288	301	297
Ystad	100	105	131	148	188	281	312	297	286	293	307	300
Halmstad	100	106	127	146	187	274	310	290	284	285	298	294
Göteborg	100	106	127	147	192	299	337	318	313	316	323	319
Lysekil	100	105	119	139	180	268	312	297	294	295	299	301
Vänersborg	100	104	122	143	186	285	330	303	304	299	299	311
Borås	100	106	127	145	187	282	322	306	301	303	309	309
Tidaholm	100	103	121	142	177	260	307	285	284	281	285	289
Karlstad	100	108	122	143	182	274	327	311	303	307	315	317
Örebro	100	107	123	142	182	267	321	300	295	297	307	302
Kopparberg	100	107	121	142	183	272	331	312	306	308	319	314
Västerås	100	105	123	142	182	276	333	307	304	303	311	308
Falun	100	105	119	139	180	275	326	308	303	301	313	313
Domnarvet och Borlänge	100	105	121	142	186	288	334	—	—	—	—	—
Ludvika	100	103	116	137	180	268	328	302	297	295	307	309
Gävle	100	107	120	142	184	278	325	312	305	308	318	315
Söderhamn	100	108	121	140	184	280	334	317	315	315	317	319
Sundsvall: staden	100	105	120	144	184	282	337	318	323	317	323	307
sågverksdistriktet	100	103	117	143	189	283	333	317	318	313	321	317
Nyland	100	103	114	140	184	266	322	—	—	—	—	—
Östersund	100	106	118	139	181	270	317	305	304	302	308	307
Umeå	100	106	117	141	187	269	324	308	300	303	315	313
Luleå	100	104	117	137	182	270	322	310	301	306	319	315
Boden	100	107	119	138	183	277	330	—	—	—	—	—
Malmberget och Gällivare	100	104	115	128	168	257	323	309	304	302	316	313
Kiruna	100	104	116	130	169	262	325	316	307	311	325	322
Samtliga orter	**100**	**105**	**121**	**139**	**181**	**270**	**320**	**298**	**293**	**295**	**304**	**301**

[1] Såsom framhållits i Soc. Medd. årg. 1920, sid. 748, har denna tabell varit föremål för en omräkning varvid de tidigare publicerade indextalen för åren 1914—1919 undergått smärre förändringar.

B. Den genomsnittliga utgiftssumman för samtliga orter (»riksmedeltalet») = 100.

Ort	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1920 1:sta kvartalet	1920 2:dra kvartalet	1920 3:dje kvartalet	1920 4:de kvartalet
Stockholm	119	120	121	119	117	124	123	122	123	122	122	120
Södertälje	105	108	106	104	103	106	105	105	104	105	105	104
Uppsala	102	103	103	101	102	103	104	104	105	106	102	104
Nyköping	98	99	98	97	98	98	99	97	97	96	97	98
Eskilstuna	101	103	102	100	104	101	103	100	99	100	99	101
Linköping	96	97	98	98	100	98	99	98	98	98	98	99
Norrköping	100	103	103	102	102	101	103	103	102	103	104	102
Motala	93	94	97	97	98	97	97	97	97	97	97	97
Jönköping	95	93	93	92	91	92	94	94	94	94	93	93
Värnamo	—	—	—	—	—	—	—	89	88	89	89	88
Växjö	89	88	90	89	86	86	89	88	88	89	88	87
Kalmar	102	101	101	102	102	97	94	94	94	93	95	94
Västervik	93	93	92	91	90	90	89	91	92	91	90	91
Visby	97	96	96	92	89	87	91	92	92	92	92	91
Karlskrona	101	100	105	103	100	93	95	95	95	95	94	95
Kristianstad	96	96	102	101	100	99	94	94	93	94	94	93
Malmö	101	101	104	103	105	105	101	100	100	100	101	99
Lund	99	99	103	102	101	101	96	97	97	97	96	96
Landskrona	99	97	105	102	101	99	99	100	99	99	100	100
Hälsingborg	99	98	103	102	101	101	97	97	96	96	98	97
Ystad	98	96	103	100	99	99	93	94	93	94	96	94
Halmstad	101	99	103	102	101	99	95	95	95	95	96	95
Varberg	—	—	—	—	—	—	—	92	91	92	93	91
Göteborg	102	102	106	106	107	112	107	108	108	108	107	107
Lysekil	101	101	100	101	100	100	99	101	101	101	99	101
Vänersborg	99	98	99	100	100	103	101	99	101	99	96	101
Borås	98	99	102	102	101	102	98	100	100	100	99	100
Lidköping	—	—	—	—	—	—	—	94	94	93	93	95
Tidaholm	97	97	99	100	96	95	94	94	95	94	92	94
Karlstad	99	101	99	100	98	99	100	102	101	102	101	103
Arvika	—	—	—	—	—	—	—	101	98	101	102	101
Örebro	100	101	101	100	99	98	99	99	99	99	100	99
Kopparberg	93	93	93	94	94	93	96	97	96	97	97	96
Västerås	100	100	101	101	100	101	104	102	103	102	102	102
Falun	99	99	97	98	98	100	101	101	102	100	101	102
Avesta	—	—	—	—	—	—	—	98	96	98	98	98
Domnarvet och Borlänge	93	93	93	94	95	96	97	—	—	—	—	—
Ludvika	97	97	94	95	97	99	100	98	98	97	98	100
Mora	—	—	—	—	—	—	—	103	102	102	103	103
Gävle	101	101	99	101	101	102	101	104	103	104	104	104
Söderhamn	96	97	95	95	97	98	99	101	102	102	99	101
Sundsvall: staden	104	103	101	105	104	106	108	108	112	109	108	104
sågverksdistriktet	98	98	93	99	101	101	101	103	104	102	102	102
Nyland	100	98	92	97	99	95	98	—	—	—	—	—
Kramfors	—	—	—	—	—	—	—	101	100	102	100	101
Östersund	102	102	99	101	101	101	101	104	105	104	103	103
Umeå	97	95	90	94	96	93	95	96	95	96	97	97
Vilhelmina	—	—	—	—	—	—	—	109	109	109	108	109
Luleå	103	104	100	101	104	103	105	108	106	108	109	108
Boden	101	103	100	100	103	104	105	—	—	—	—	—
Malmberget och Gällivare	116	115	110	106	107	110	117	119	119	118	120	120
Kiruna	118	116	110	107	107	111	117	122	120	121	123	123
Samtliga orter	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

Medelpris per år (1913—1920) och per månad (dec. 1919—dec. 1920)

	Varuslag	Kvantitet	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	Dec. 1919	Jan. 1920
			öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre
1	Mjölk: oskummad	l.	14	15	16	19	25	× 38	47	44	47	46
2	» handskummad	»	8	8	9	10	15	× 24	—	26	—	28
3	» separerad	»	6	6	7	8	12	× 19	23	19	22	20
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	286	289	292	××310	× 401	× 587	729	657	715	677
5	» mat- (lands-)	»	213	218	260	295	× 358	× 546	727	651	714	667
6	Ost: helfet, okryddad	»	164	162	197	257	× 305	× 372	624	524	620	600
7	» *halvfet*, »	»	121	119	149	191	× 234	× 332	500	374	452	433
8	Margarin: växt-, bästa sort	»	135	144	170	216	—	—	433	376	385	388
9	Ägg: svenska, färska	tjog	159	171	198	287	343	725	681	578	865	784
10	» konserverade	»	137	151	169	204	307	615	716	533	739	725
11	Potatis: gammal	hl.	—	—	—	526	× 955	× 1200	1271	60	877	906
12	»	5 l.	28	30	36	33	× 58	× 68	71	963	53	55
13	» färsk	»	46	30	37	76	146	237	102	191	—	—
14	Ärter, gula	kg.	31	35	57	55	× 63	× 66	78	69	70	69
15	Bruna bönor	»	48	49	75	111	199	× 173	214	130	150	148
16	Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort [3]	»	31	33	40	××38	× 42	× 50	× 75	91	78	78
17	» råg-, » » »	»	22	23	32	××29	× 36	× 41	× 56	56	57	56
18	» rågsikt-, » » »	»	27	29	39	××34	—	—	× 73	73	73	73
19	Gryn: havre- (ångpreparerade)	»	36	42	52	50	× 68	× 82	99	101	95	95
20	» ris-, bästa sort svenska (»R. T.»)	»	41	41	46	52	× 75	× 73	111	176	168	175
21	Rågbröd: hårt, grovt spisbröd	»	41	43	54	58	× 62	× 78	96	111	103	106
22	» hårt, knäckebröd	»	—	—	—	—	—	—	—	139	—	135
23	» mjukt, limpa, söt	»	38	40	48	49	× 60	× 75	96	105	99	98
24	» » » sur (»grovbröd»)	»	30	31	38	38	× 45	× 49	64	71	68	67
25	Vetebröd: skorpor, ordinära [4]	»	76	78	88	90	× 117	× 180	230	254	229	229
26	» mjukt, bil-, bakat med vatten [4]	»	43	46	53	54	× 68	× 88	116	128	115	113
27	» ligaste sort, » » mjölk [4]	»	60	61	67	66	× 83	× 144	167	145	133	132
28	Nötkött, färskt: stek	»	122	116	140	193	219	567	563	398	449	426
29	» soppkött	»	100	95	119	169	193	507	490	333	380	359
30	Kalvkött, stek: gödkalv	»	131	130	154	203	× 215	546	512	493	527	531
31	» spädkalv	»	72	70	87	122	× 148	357	312	274	320	310
32	Fårkött: färskt, stek	»	133	130	158	215	258	626	600	431	435	427
33	» salt, svenskt	»	114	118	139	194	241	546	547	385	423	408
34	Renkött, färskt, stek	»	119	121	140	184	261	509	557	442	479	475
35	Fläsk: färskt	»	133	129	191	233	× 270	× 388	605	449	550	519
36	» salt, svenskt (sidfläsk)	»	140	137	198	246	× 287	× 404	619	470	574	549
37	» » amerikanskt »	»	—	—	—	—	—	—	—	364	—	402
38	Fisk, färsk: abborre	»	75	76	80	99	122	211	202	191	200	202
39	» gädda	»	108	110	117	149	188	317	333	312	319	325
40	» sill	»	34	35	45	68	91	149	110	102	113	84
41	» strömming	»	38	39	43	56	65	123	114	106	120	123
42	» torsk	»	55	57	62	82	111	196	160	139	146	150
43	» rödspotta (»spätta»)	»	79	81	89	128	167	295	244	219	238	237
44	» kolja	»	—	—	—	—	—	—	—	152	—	174
45	» salt: sill, prima	»	[1] 45	45	57	97	105	145	148	120	148	139
46	» strömming	»	30	31	36	61	78	100	105	74	77	75
47	Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	56	58	72	111	152	293	223	156	162	160
48	Kaffe (obränt), prima Santos	»	170	159	161	200	× 315	× 307	316	331	344	345
49	Socker, bit-	»	67	65	66	× 68	× 70	× 92	× 133	× 168	× 134	× 134
50	Salt (matsalt)	»	—	10	10	13	19	31	32	31	30	30
51	Svagdricka	l.	6	6	7	8	10	14	16	16	16	16
52	Fotogen, Water White	»	20	21	23	27	37	—	71	60	45	46
53	Ved: björk-, osågad, hemkörd (per	famn	2560	2630	2890	3810	5520	7850	8220	10310	8940	9080
54	» barr- (»storfamn»: 3·56 kbm)	»	2040	2110	2310	3060	4500	6620	6740	8230	7250	7230
55	Bränntorv	100 kg.	196	220	290	385	670	1035	896	964	914	875
56	Kol: antracit- (»valnöt»)	hl.	401	411	531	717	803	—	—	2069	—	1846
57	» eng. hushålls- (fyrkol) hemkörd	»	234	242	307	543	707	—	—	1664	—	1504
58	Koks: gasverks- (krossad) [5] hemkörd	»	165	157	211	292	418	—	—	1177	—	1025
59	» eng. kamin- » hemkörd	»	189	190	248	339	521	—	—	1249	—	1085

[1]) Uppgifterna för år 1913 avse sill av märket »K. K. K.». — [3]) Uppgifterna avse för juni 1920 leveringen av brödsäd salufördes ej rena vetebrödstyper, vadan de meddelade priserna avse kvalitetskoks. — × Maximipris. — ×× Eljest fastställda pris. (Beträffande maximiprisbestämmelser å olika varu-

för samtliga orter (44 orter åren 1913—1919 samt 49 orter år 1920).

Febr. 1920	Mars 1920	April 1920	Maj 1920	Juni 1920	Juli 1920	Aug. 1920	Sept. 1920	Okt. 1920	Nov. 1920	Dec 1920	Höjning (+) eller sänkning (−) i %		
öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	dec. 1913—dec. 1920	dec. 1919—dec. 1920	
44	44	44	44	43	42	44	43	43	44	43	+ 207·1	− 8·5	1
26	26	26	26	26	26	26	25	26	26	25	+ 212·5	—	2
19	19	19	19	18	18	18	18	18	18	18	+ 200·0	− 18·2	3
616	665	695	636	601	599	704	692	685	668	648	+ 168·9	− 9·4	4
605	648	687	649	608	594	684	672	677	668	654	+ 197·3	− 8·4	5
572	556	538	529	510	501	498	497	499	497	492	+ 198·2	− 20·6	6
413	397	390	381	367	349	347	355	355	356	344	+ 179·7	− 23·9	7
388	381	381	380	371	367	368	372	372	369	376	+ 172·5	− 2·3	8
620	469	426	393	414	476	576	587	663	757	776	+ 257·6	− 10·8	9
600	464	362	367	[2]) 413	—	—	—	580	640	645	+ 324·8	− 12·7	10
914	919	902	908	865	860	831	1131	1098	1109	1108	—	+ 26·8	11
56	56	55	55	53	52	55	72	69	69	69	+ 165·4	+ 30·2	12
—	—	—	—	—	282	100	—	—	—	—	—	—	13
69	69	69	69	69	69	69	69	69	70	69	+ 122·6	− 1·4	14
148	147	144	138	136	131	125	119	114	109	106	+ 130·4	− 29·8	15
78	78	91	91	97	98	95	93	99	99	95	+ 206·5	+ 21·8	16
56	57	57	57	57	57	57	56	54	54	53	+ 152·4	− 7·0	17
73	73	74	74	74	74	75	73	73	72	72	+ 176·9	− 1·4	18
104	106	106	103	102	101	100	99	100	99	95	+ 163·9	0·0	19
178	181	180	183	185	187	184	180	168	157	150	+ 265·9	− 10·7	20
106	106	107	108	111	113	114	114	114	114	113	+ 175·6	+ 9·7	21
135	135	136	138	139	141	141	140	141	141	141	—	—	22
98	98	103	105	107	109	109	109	108	108	108	+ 184·2	+ 9·1	23
68	68	70	72	72	72	72	73	72	72	72	+ 140·0	+ 5·9	24
230	232	249	253	260	264	263	264	266	268	265	+ 253·3	+ 15·7	25
113	114	124	127	133	134	136	136	136	136	137	+ 211·4	+ 19·1	26
132	133	142	148	148	152	150	149	149	150	149	+ 148·3	+ 12·0	27
390	386	388	390	400	411	415	414	406	382	364	+ 200·8	− 18·9	28
325	321	323	326	333	344	349	351	342	318	299	+ 199·0	− 21·8	29
487	488	494	492	502	499	499	503	493	475	459	+ 250·4	− 12·9	30
279	279	273	262	266	269	269	277	278	265	261	+ 252·7	− 18·4	31
423	441	448	466	475	467	486	436	397	358	348	+ 171·9	− 20·0	32
397	404	396	406	407	406	397	385	369	332	312	+ 169·0	− 26·2	33
489	458	465	460	—	—	—	—	406	375	408	+ 223·8	− 14·8	34
466	460	450	433	432	435	440	453	458	437	406	+ 205·3	− 26·2	35
493	482	473	455	454	453	456	465	472	456	433	+ 204·9	− 24·6	36
388	378	370	361	355	347	349	351	353	3.8	356	—	—	37
214	210	190	168	166	180	192	196	198	191	187	+ 136·7	− 6·5	38
330	326	283	281	288	315	329	333	325	314	299	+ 167·0	− 6·8	39
63	71	86	98	102	124	143	132	113	115	94	+ 161·1	− 16·8	40
113	116	104	102	105	100	88	97	103	115	109	+ 159·5	− 9·2	41
145	147	134	136	133	142	137	137	132	142	129	+ 126·3	− 11·6	42
233	227	193	188	201	233	226	223	224	230	218	+ 165·9	− 8·4	43
157	159	148	148	150	147	142	146	144	160	143	—	—	44
132	126	123	119	117	116	121	120	117	110	101	+ 131·1	− 29·7	45
70	69	72	71	69	73	82	85	77	76	74	+ 131·3	− 3·9	46
163	161	163	164	162	154	154	151	152	146	145	+ 154·4	− 10·5	47
355	362	363	363	362	357	325	311	295	274	264	+ 64·0	− 23·3	48
*165	*165	*165	*165	*165	*166	*177	*177	*177	*177	*178	+ 165·7	+ 32·8	49
30	30	30	31	31	31	31	31	31	30	30	-	0·0	50
16	16	16	16	16	16	17	17	17	17	17	+ 183·3	+ 6·3	51
50	57	58	58	61	62	64	67	67	67	67	+ 219·0	+ 48·9	52
9210	9310	9400	9980	10540	1102)	11270	11240	11190	10990	10500	+ 302·3	+ 17·4	53
7360	7400	7490	7930	8490	8849	9020	9010	8990	8740	8250	+ 294·7	+ 13·8	54
874	881	911	950	992	1029	1009	1036	1042	1014	960	+ 387·8	+ 5·0	55
1875	1877	1886	1925	2046	2178	2288	2306	2280	2244	2081	+ 425·5	—	56
1522	1514	1554	1665	1737	1848	1872	1858	1778	1697	1423	+ 524·1	—	57
1058	1057	1053	1093	1196	1289	1327	1388	1316	1259	10 6	+ 574·7	—	58
1109	1125	1127	1186	1305	1373	1406	1417	1394	1347	1118	+ 501·1	—	59

två orter. — [3]) Uppgifterna avse 1919 75 % utmalning. — [4]) Under tiden för den statliga regter närmast motsvarande de i varulistan angivna. — [5]) T. o. m. år 1919 avse uppgifterna okrossad slag hänvisas till Soc. Medd., årg. 1920, noten å sid. 680.)

	Varuslag (Jfr sid. 160)	Kvantitet	Stockholm			Södertälje			Uppsala			Nyköping		
			Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.
1	Mjölk: oskummad	l.	50	48	48	50	48	46	46	46	45	38	38	38
2	handskummad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	separerad	»	22	20	21	15	15	15	21	21	20	14	14	14
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	688	660	643	675	663	650	709	681	658	670	648	640
5	mat- (lands-)	»	643	629	600	659	657	642	691	695	687	660	648	639
6	Ost: helfet	»	548	544	520	500	490	475	519	561	588	517	483	492
7	halvfet	»	369	364	362	—	375	300	375	383	388	375	333	350
8	Margarin, växt-	»	370	368	376	384	380	390	371	374	375	383	362	368
9	Ägg: färska	tjog	703	816	853	683	781	752	697	740	782	680	749	711
10	konserverade	»	653	628	648	—	588	580	675	675	681	—	650	575
11	Potatis: gammal	5 l.	79	78	77	60	56	63	66	69	69	50	49	48
12	»	hl.	1282	1307	1304	982	1036	1071	1014	913	931	738	750	641
13	färsk	5 l.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Ärter, gula	kg.	63	66	66	56	61	59	58	58	60	54	63	62
15	Bruna bönor	»	129	106	100	102	100	103	125	100	100	117	117	119
16	Mjöl: vete-	»	107	107	100	100	101	94	103	103	99	98	98	94
17	råg-	»	57	56	56	56	57	57	50	50	50	51	51	51
18	rågsikt-	»	73	72	72	72	73	72	68	68	67	68	68	68
19	Gryn: havre-	»	105	104	100	100	100	90	100	100	100	107	108	101
20	ris-	»	—	161	158	170	153	150	167	155	150	182	172	152
21	Rågbröd: grovt spisbröd	»	122	121	121	116	112	113	109	111	113	105	105	105
22	knäckebröd	»	142	143	143	132	131	130	142	146	148	115	114	115
23	limpa, söt	»	130	131	131	123	123	123	119	120	120	97	95	94
24	» sur	»	95	99	101	77	77	77	95	94	93	—	—	—
25	Vetebröd: skorpor	»	303	303	300	288	288	300	300	300	300	241	236	233
26	mjukt, bakat med vatten	»	181	177	177	138	138	138	138	138	140	165	163	151
27	mjukt, » » mjölk	»	219	221	221	154	154	154	150	150	152	190	187	177
28	Nötkött, färskt: stek	»	455	441	409	434	408	394	429	424	420	433	423	393
29	soppkött	»	369	351	321	334	308	300	336	341	331	334	345	321
30	Kalvkött: gödkalv	»	573	549	543	476	438	425	509	492	504	567	546	499
31	spädkalv	»	344	340	325	236	213	216	232	231	237	301	300	281
32	Fårkött: färskt	»	440	417	398	424	353	370	425	427	415	419	384	373
33	salt	»	352	346	310	—	—	—	370	371	333	375	325	275
34	Renkött, färskt	»	—	—	522	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Fläsk: färskt	»	528	508	474	474	440	408	457	453	429	485	480	417
36	salt, svenskt	»	542	509	489	475	463	413	464	446	429	500	500	450
37	» amerikanskt	»	338	385	357	—	—	—	350	350	358	350	375	375
38	[1]) Fisk, färsk: abborre	»	226	225	191	241	228	215	238	208	190	159	152	147
39	gädda	»	336	319	281	342	340	290	338	317	300	285	274	266
40	sill	»	130	142	113	135	160	105	134	118	100	126	125	100
41	strömming	»	119	136	111	123	127	114	124	124	115	113	124	85
42	torsk	»	191	193	178	189	239	190	190	205	214	153	163	163
43	rödspotta	»	226	243	229	250	283	279	240	229	240	—	188	247
44	kolja	»	173	194	178	176	201	199	192	196	200	180	188	200
45	salt: sill	»	121	109	106	118	108	100	103	100	100	112	102	76
46	strömming	»	84	88	80	—	85	75	100	100	100	50	50	—
47	Kabeljo	»	167	153	149	141	147	156	151	151	150	164	164	159
48	Kaffe	»	275	248	247	290	285	263	291	270	273	308	276	271
49	Socker	»	174	174	174	174	174	175	181	180	180	179	179	179
50	Salt	»	33	32	32	31	28	30	35	30	30	30	30	30
51	Svagdricka	l.	25	22	24	—	—	15	22	22	22	15	15	15
52	Fotogen	»	61	61	61	65	65	65	67	67	67	61	62	62
53	[2]) Ved: björk-	famn	14650	14130	13830	14000	14000	13000	11660	11330	11300	11750	11480	11110
54	barr-	»	11470	11010	10950	10000	10000	9000	8370	8370	7800	8370	8230	7730
55	Bränntorv	100 kg	1667	1127	1167	1167	1250	1167	973	980	—	—	—	—
56	Kol: antracit-	hl.	2225	2273	1909	2500	2500	2300	2283	2240	1900	—	—	—
57	eng. hushålls-	»	1750	1500	1363	—	—	—	—	—	—	—	—	—
58	Koks: gasverks-	»	1324	1201	862	1500	1333	900	1492	1440	900	1280	1240	1040
59	eng. kamin-	»	1419	1233	950	—	—	1000	—	—	—	—	—	—

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Uppsala under okt. 240, gös 350 och lake 250 öre; för Nyköping under okt. sjötunga 200 öre, under nov. gös 320, id 165 och gös 345 och lake 250 öre samt under dec. gös 300 och lake 250 öre; för Linköping under okt. gös 385, hällehällefundra 400, lake 265, röding 465, rödtunga 270, sik 290, vitling 130 och ål 480 öre samt under dec. gös ping vitling under okt. 110, under nov. 135 samt under dec. 90 öre; för Motala sjötunga under okt. 210, nov. rödtunga 250, sik 270 och vitling 150 öre samt under dec. lake 275 och sik 255 öre. — [2]) I Motala har

Eskilstuna			Linköping			Norrköping			Motala			Jonköping			Värnamo			
Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	
39	39	39	37	38	38	39	39	39	38	38	38	40	40	40	36	36	36	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	18	18	23	23	21	—	—	—	2
14	14	14	14	14	14	15	15	15	16	16	16	—	—	—	15	15	15	3
670	655	640	689	673	649	700	684	677	678	653	630	700	694	665	689	672	650	4
691	672	648	679	658	630	668	651	651	686	673	647	651	646	626	600	600	600	5
538	538	525	481	476	502	567	554	517	489	490	511	414	450	444	523	530	519	6
369	369	375	348	353	357	417	408	350	350	338	317	250	260	263	354	400	375	7
390	385	390	369	368	378	398	395	392	358	357	362	388	383	380	388	388	390	8
743	792	722	663	740	711	694	788	788	652	706	696	626	745	796	596	745	799	9
—	712	712	—	—	—	550	600	617	500	500	500	—	—	—	—	—	690	10
73	70	68	69	71	68	70	70	68	50	57	56	42	42	42	60	60	60	11
1172	1104	1094	1005	1005	945	1000	1008	1049	907	933	907	800	800	800	700	840	840	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	59	58	65	65	65	73	73	75	14
100	105	99	102	100	100	120	98	100	109	99	99	100	100	100	117	100	100	15
99	96	92	94	94	90	97	97	93	95	97	94	96	96	92	94	93	90	16
52	53	53	48	48	48	53	53	53	50	50	50	53	53	53	55	50	50	17
71	71	72	66	66	66	69	69	68	68	68	69	72	72	72	72	71	70	18
98	98	90	100	100	90	110	100	100	109	108	99	100	100	93	100	100	95	19
175	156	153	159	150	144	152	152	—	180	151	149	179	150	150	—	160	160	20
94	94	92	118	119	121	110	110	107	113	114	113	119	122	117	137	132	132	21
112	110	108	148	148	148	140	140	140	137	135	133	147	141	143	153	150	150	22
120	137	135	98	98	100	112	112	105	133	127	122	103	103	103	99	99	99	23
-	—	—	88	88	87	84	84	80	85	85	89	69	69	70	64	64	64	24
230	287	300	300	300	300	300	300	290	270	264	225	261	262	263	175	175	175	25
123	130	160	125	125	127	154	154	150	149	144	149	126	126	127	—	—	—	26
138	160	167	155	155	153	135	135	131	—	—	—	161	160	161	100	100	100	27
428	427	407	389	372	349	437	400	400	434	408	385	415	394	359	380	350	337	28
344	342	330	352	337	315	385	350	347	374	347	314	330	293	277	342	296	290	29
497	488	468	510	490	494	555	515	521	440	422	393	424	424	410	433	404	394	30
247	261	265	—	—	—	300	275	275	286	254	260	262	262	245	228	227	229	31
431	429	406	400	365	342	470	404	442	380	350	311	400	400	359	362	279	296	32
—	—	—	379	350	285	425	375	388	360	300	267	—	—	—	—	—	—	33
—	—	—	—	—	-	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
500	500	441	441	417	384	486	446	450	436	410	379	400	400	400	407	366	328	35
500	500	450	453	440	404	525	475	475	442	408	400	400	400	400	433	408	377	36
—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	—	—	—	325	300	—	37
164	188	188	223	242	224	247	212	220	231	236	217	—	—	-	200	200	200	38
322	329	277	330	318	296	320	288	263	362	319	299	--	350	306	300	300	300	39
143	136	—	122	152	102	130	147	75	131	127	96	110	100	94	156	126	97	40
133	141	129	122	141	117	115	122	98	136	144	117	125	123	122	110	110	104	41
198	200	175	171	183	155	190	151	125	—	189	127	158	158	125	136	150	151	42
248	258	210	233	265	228	213	242	200	220	246	244	221	200	204	225	257	247	43
150	188	156	158	196	159	167	173	144	166	184	162	133	154	115	148	185	157	44
115	100	90	100	100	100	120	100	100	122	100	100	114	100	100	125	108	97	45
—	—	—	100	100	—	80	75	75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46
150	154	156	181	189	193	150	150	150	153	154	146	150	150	150	—	140	150	47
300	263	275	266	268	254	259	253	245	249	247	247	300	250	250	313	290	280	48
179	179	179	175	175	175	175	174	174	177	177	177	175	175	175	175	175	175	49
34	29	29	30	30	29	30	30	30	29	29	29	30	30	30	28	28	28	50
17	17	17	-	—	—	18	18	18	20	20	20	22	22	22	20	20	20	51
67	67	67	65	64	65	67	67	67	64	64	64	68	68	68	70	70	70	52
12280	12100	11210	12960	12890	11930	13000	12530	11890	11680	11390	10860	11800	11600	11470	9770	8820	8550	53
8900	8540	8540	11530	11530	10860	10300	10330	9800	8950	8770	8900	9600	9600	9600	7880	6720	6170	54
1083	1083	1043	1090	1067	1067	1050	1050	1050	933	900	900	—	—	—	700	650	625	55
2125	2125	2000	2320	2333	2308	2250	2250	2250	2200	2200	1900	2500	2500	1900	2000	2000	—	56
—	—	—	—	—	—	1600	1600	1350	—	1900	—	—	—	—	—	—	—	57
1250	1230	1050	1345	1320	1190	1400	1200	10.0	—	—	--	925	925	925	1200	1150	—	58
1513	—	1025	1290	1290	1190	1400	1200	1050	1425	1300	1050	1350	1350	900	1500	1575	—	59

braxen 190, gös 350 och makrill 200 öre, under nov. braxen 200 och lake 250 öre samt under dec. braxen sjötunga 245 öre samt under dec. gös 300 och id 150 öre: för Eskilstuna under okt. gös 325 öre, under nov. flundra 395, id 190 makrill 150, röding 500, rödtunga 235, vitling 115 och ål 480 öre, under nov gös 400, 360, hällefundra 400, lake 210, röding 410, rödtunga 300 sik 250, vitling 105 och ål 550 öre: för Norrköunder nov. 240 samt under dec. 225 öre: för Värnamo under okt. rödtunga 225 och vitling 115 öre, under betalats för ribbved under okt. och nov. 64·10 samt under dec. 62·30 kr. per famn. — × Maximipris.

	Varuslag (Jfr sid. 160)	Kvantitet	Växjö			Kalmar			Västervik			Visby		
			Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.
1	Mjölk: osknmmad	l.	38	38	38	37	40	38	37	40	40	40	40	40
2	handskummad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	separerad	»	18	18	18	—	—	12	17	20	20	16	16	16
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	700	681	650	650	629	615	693	670	644	652	634	614
5	mat- (lands-)	»	653	627	610	646	638	617	635	632	607	611	624	602
6	Ost: helfet	»	488	481	475	583	550	543	600	533	488	518	522	525
7	halvfet	»	350	338	313	400	—	—	—	—	—	375	380	370
8	Margarin, växt-	»	365	375	380	360	360	360	393	395	395	368	350	369
9	Ägg: färska	tjog	616	640	640	653	753	763	588	694	706	582	654	679
10	konserverade	»	—	—	—	—	600	—	—	615	—	—	—	—
11	Potatis: gammal	5 l.	55	49	48	60	60	58	56	56	49	65	75	64
12	»	hl.	800	775	775	990	950	950	1000	875	—	768	720	720
13	färsk	5 l.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Ärter, gula	kg.	70	73	70	79	79	79	70	70	70	61	63	62
15	Bruna bönor	»	100	100	100	106	104	100	125	125	125	100	108	112
16	Mjöl: vete-	»	96	96	92	95	95	92	96	96	92	97	97	93
17	råg-	»	54	55	54	52	53	53	57	55	57	50	50	50
18	rågsikt-	»	71	71	71	68	68	68	74	75	72	70	70	70
19	Gryn: havre-	»	100	100	95	100	100	88	113	108	108	110	102	100
20	ris-	»	—	180	140	180	154	152	160	—	160	165	150	150
21	Rågbröd: grovt spisbröd	»	120	120	120	144	143	133	—	130	130	95	95	95
22	knäckebröd	»	145	145	144	150	149	140	135	135	135	150	150	150
23	limpa, söt	»	98	98	98	89	89	87	100	100	100	110	110	110
24	» sur	»	59	59	59	57	57	57	63	63	63	60	60	60
25	Vetebröd: skorpor	»	244	253	253	228	228	228	300	300	300	270	270	270
26	mjukt, bakat med vatten	»	100	100	100	122	122	121	108	123	123	133	133	133
27	mjukt, » » mjölk	»	146	146	146	151	151	151	—	—	—	138	138	138
28	Nötkött, färskt: stek	»	364	342	322	382	367	343	413	388	388	344	306	299
29	soppkött	»	335	316	297	336	310	287	335	319	300	297	262	252
30	Kalvkött: gödkalv	»	449	446	405	468	469	475	445	425	425	381	312	301
31	spädkalv	»	294	272	249	263	262	263	225	225	225	—	—	—
32	Fårkött: färskt	»	359	306	300	352	329	317	320	269	250	318	277	287
33	salt	»	350	300	300	—	—	—	325	225	225	310	258	261
34	Renkött, färskt	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Fläsk: färskt	»	399	390	350	464	423	399	400	398	379	368	372	351
36	salt, svenskt	»	400	380	350	466	439	400	450	425	400	375	385	350
37	» amerikanskt	»	—	—	—	—	—	—	400	375	—	—	—	—
38	[1]) Fisk, färsk: abborre	»	239	249	236	213	—	204	110	113	107	—	—	—
39	gädda	»	343	330	306	285	270	241	275	275	256	283	229	250
40	sill	»	—	113	—	131	125	—	—	—	—	—	—	100
41	strömming	»	82	102	98	121	133	96	86	91	86	50	62	42
42	torsk	»	107	102	86	69	105	100	61	73	79	130	150	97
43	rödspotta	»	227	232	238	200	206	194	—	—	—	250	250	—
44	kolja	»	138	131	142	125	—	—	—	—	—	—	—	—
45	salt: sill	»	129	125	123	150	138	120	125	123	105	120	100	100
46	strömming	»	—	—		63	—	90	—	—	—	—	—	—
47	Kabeljo	»	—	—	—	125	125	125	—	—	—	153	149	151
48	Kaffe	»	283	250	239	314	279	260	319	288	26	301	264	259
49	Socker ×	»	172	172	172	175	175	175	174	175	175	175	175	175
50	Salt	»	34	31	30	30	30	29	30	30	30	35	31	30
51	Svagdricka	l.	20	20	20	18	18	18	15	15	15	12	12	12
52	Fotogen	»	70	70	70	63	63	63	65	65	65	66	66	66
53	[2]) Ved: björk-	famn	9120	9120	8440	10080	9300	8840	9610	9610	9080	12180	12180	12220
54	barr-	»	7160	6800	6170	7750	6980	6200	7830	7830	6910	10560	10560	10010
55	Bränntorv	100 kg	767	750	700	—	—	—	—	—	—	—	—	—
56	Kol: antracit-	hl.	2400	2400	2000	—	—	2500	2500	2500	2000	2400	2400	2225
57	eng. hushålls-	»	—	—	—	—	—	—	1600	1600	1200	—	—	—
58	Koks: gasverks-	»	—	—	—	1120	1220	920	1400	1400	1100	—	—	1050
59	eng. kamin-	»	1500	1500	1200	—	—	—	—	—	—	1450	1450	1125

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Växjö under okt. för Visby under okt. flundra 165, hälleflundra 400, lax 300, sik 250, sjötunga 250 och ål 300 öre, under nov. öre; för Malmö ål under okt. 375 öre samt under nov. och dec. 415 öre — [2]) I Visby har betalats under

Karlskrona			Kristianstad			Malmö			Lund			Landskrona			Hälsingborg			
Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	
38	40	40	36	36	36	36	36	36	32	32	32	36	36	36	36	36	36	1
28	28	28	16	16	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
—	—	18	—	—	—	12	12	12	10	10	10	12	12	12	12	12	12	3
660	638	630	613	605	600	650	613	598	640	609	598	650	635	620	630	618	598	4
623	621	602	608	598	598	—	600	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
570	560	575	600	530	550	559	558	563	483	488	488	581	556	531	515	510	510	6
400	425	425	430	430	420	380	364	364	354	363	365	375	350	350	413	413	413	7
370	370	380	340	346	350	359	344	345	343	343	350	350	350	360	358	345	360	8
629	689	673	625	740	708	640	753	760	670	782	788	679	760	800	657	758	730	9
—	—	—	—	—	588	600	600	600	—	—	600	—	—	625	—	600	600	10
75	73	73	75	75	75	88	89	89	100	85	84	80	79	93	84	84	84	11
1292	1250	1250	1200	1200	1200	1283	1300	1300	1400	1357	1314	1440	1500	1500	1365	1345	1335	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
70	70	70	70	80	80	74	74	74	75	75	75	79	79	79	75	75	75	14
100	100	101	100	90	90	103	99	95	108	113	105	141	100	100	90	98	100	15
100	100	96	93	93	89	100	100	96	100	100	96	96	96	92	100	100	96	16
54	54	54	48	48	48	60	60	60	55	55	55	52	54	52	52	55	55	17
72	72	72	65	70	65	75	75	75	73	73	72	74	73	71	72	74	74	18
100	100	100	90	90	90	96	90	90	100	100	100	103	105	98	94	98	94	19
150	150	150	155	—	—	166	150	150	173	150	150	—	—	164	150	150	150	20
115	115	115	118	118	118	145	146	145	128	128	123	95	95	100	—	—	—	21
—	150	150	150	150	156	178	180	178	153	155	165	161	161	161	167	167	167	22
89	91	89	79	79	79	77	77	77	80	80	78	87	87	84	88	88	88	23
57	55	56	58	58	58	50	50	50	50	50	51	54	54	54	56	56	56	24
241	233	232	225	225	225	240	240	235	—	200	200	258	250	217	212	212	212	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	132	130	129	—	—	—	26
127	133	125	123	123	123	138	138	138	149	148	148	—	—	—	127	127	127	27
390	364	353	380	346	333	450	430	415	407	398	396	427	412	357	427	388	380	28
342	311	301	328	290	279	381	368	354	345	319	300	384	375	321	372	334	328	29
481	475	456	503	470	465	558	550	546	561	529	517	544	519	510	495	464	475	30
313	293	270	340	303	303	358	340	330	338	317	294	343	294	272	296	284	283	31
350	349	336	400	358	375	425	394	398	417	363	350	468	415	390	394	393	375	32
315	310	290	375	375	375	—	—	—	—	—	—	450	425	—	—	—	—	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
438	435	400	441	418	390	490	436	425	450	438	400	450	450	400	433	394	372	35
446	447	400	450	425	425	582	550	548	500	500	475	500	488	450	500	450	450	36
—	—	—	—	—	—	400	—	—	—	—	—	350	—	—	—	—	—	37
159	148	148	194	188	—	178	170	179	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38
251	242	223	303	293	300	334	303	305	387	377	350	350	350	331	308	303	292	39
—	—	—	125	125	100	93	108	119	106	119	106	80	96	100	98	103	93	40
63	87	66	78	95	94	—	94	90	—	—	—	—	—	—	—	98	—	41
65	69	47	94	94	86	102	94	87	115	119	95	79	86	84	92	92	86	42
192	217	202	233	200	200	201	209	199	238	240	204	193	177	188	205	199	183	43
—	—	—	150	125	125	100	—	115	182	167	154	—	—	—	100	—	—	44
115	115	100	155	150	126	148	148	140	129	124	121	134	125	121	136	121	121	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46
—	—	—	150	—	—	140	132	160	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47
250	250	240	275	250	220	301	290	286	310	290	282	344	328	266	309	285	282	48
174	174	174	173	173	173	173	173	174	174	174	174	170	170	170	175	175	175	49
38	37	37	30	30	25	29	30	30	34	34	35	28	28	27	32	31	30	50
17	17	17	15	15	15	16	15	15	15	15	15	15	15	15	17	17	17	51
65	65	65	62	62	62	62	62	62	64	64	64	62	62	62	62	62	62	52
10790	10600	9690	11970	10710	10080	15200	13000	12150	13800	13170	11840	15200	15200	15200	13610	13610	12660	53
—	—	—	10080	8820	8190	14400	12190	11260	11970	11170	9980	13400	13400	13400	10960	10960	10020	54
900	900	900	900	900	900	1300	1313	1250	1167	1083	1043	1210	1210	—	1200	1175	1069	55
—	2500	2500	2000	1700	1600	2300	2300	2064	—	—	—	2100	2200	2200	2100	2100	2000	56
—	1950	1600	1900	1500	1200	1833	1813	1529	1743	1425	1250	1855	1600	—	1700	1700	1500	57
1200	1150	1000	—	—	—	1330	1130	855	1150	1000	875	1165	1065	965	1360	1235	965	58
1333	1250	1200	1400	1050	1000	1425	1375	1113	1300	1238	969	1400	1300	1200	1400	1400	1164	59

sik 250 och ål 400 öre; för Kalmar under okt. sjötunga 200 öre samt under nov. flundra 175 och ål 350 öre: flundra 170, lax 300, sik 210 och ål 310 öre samt under dec. flundra 130, lax 500, sik 250 och slätvar 250 okt. och nov. för alved 112·10 samt under dec. för alved 113·90 och för tvetved 71·20 kr. per famn. — × Maximipris.

	Varuslag (Jfr sid. 160)	Kvantitet	Ystad			Halmstad			Varberg			Göteborg		
			Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec	Okt.	Nov.	Dec.
1	Mjölk: oskummad	l.	36	36	32	36	36	35	33	34	34	48	48	48
2	handskummad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	28	28
3	separerad	»	12	12	12	17	17	16	15	15	15	20	20	20
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	630	605	570	650	640	631	652	640	628	700	670	670
5	mat- (lands-)	»	—	—	—	638	622	610	619	617	602	655	660	650
6	Ost: helfet	»	571	571	571	517	513	537	425	431	425	500	450	425
7	halvfet	»	383	375	380	363	370	350	300	283	292	300	290	290
8	Margarin, växt-	»	360	343	358	375	375	395	349	348	350	360	360	360
9	Ägg: färska	tjog	577	725	750	677	731	747	630	697	716	658	781	766
10	konserverade	»	—	650	600	550	550	550	—	—	600	550	550	550
11	Potatis: gammal	5 l.	75	75	75	77	76	78	75	75	75	73	92	85
12	»	hl.	1050	1100	1100	1481	1500	1447	1200	1375	1300	1200	1400	1300
13	färsk	5 l.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Ärter, gula	kg.	73	74	74	75	85	85	77	76	74	80	80	80
15	Bruna bönor	»	90	100	100	100	100	100	107	106	100	85	110	110
16	Mjöl: vete-	»	100	96	92	96	96	92	98	98	93	100	99	94
17	råg-	»	55	55	55	50	50	50	50	50	50	60	56	54
18	rågsikt-	»	70	70	75	68	68	68	71	72	72	79	78	76
19	Gryn: havre-	»	100	94	90	110	100	100	100	99	90	100	100	95
20	ris-	»	168	160	156	172	162	157	165	153	150	—	140	140
21	Rågbröd: grovt spisbröd	»	—	—	—	142	142	142	—	—	—	104	104	100
22	knäckebröd	»	163	163	163	165	165	165	160	160	160	120	120	120
23	limpa, söt	»	82	81	81	87	84	84	86	84	84	130	130	129
24	» sur	»	54	51	51	61	61	60	66	67	67	76	76	74
25	Vetebröd: skorpor	»	317	317	315	230	220	220	250	250	250	284	284	284
26	mjukt, bakat med vatten	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	146	146	144
27	mjukt, » » mjölk	»	163	163	163	148	150	152	—	—	—	172	172	168
28	Nötkött, färskt: stek	»	415	372	354	388	356	348	411	392	383	425	425	425
29	soppkött	»	348	323	294	342	307	300	311	290	280	375	375	356
30	Kalvkött: gödkalv	»	493	472	456	445	421	405	—	—	—	505	525	525
31	spädkalv	»	281	229	237	309	286	279	298	299	272	325	313	313
32	Fårkött: färskt	»	344	323	305	367	332	322	320	293	270	405	375	363
33	salt	»	—	—	—	383	367	320	—	—	—	—	—	—
34	Renkött, färskt	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Fläsk: färskt	»	420	400	400	445	404	388	406	388	350	490	450	450
36	salt, svenskt	»	458	450	442	483	445	429	420	400	390	500	488	475
37	» amerikanskt	»	—	—	—	350	400	350	350	350	338	350	—	350
38	[1]) Fisk, färsk: abborre	»	—	—	—	—	233	—	200	—	—	269	—	—
39	gädda	»	350	350	325	356	331	350	—	—	—	405	381	344
40	sill	»	—	—	90	100	—	92	64	75	75	97	119	104
41	strömming	»	64	80	75	—	150	144	—	—	—	165	179	156
42	torsk	»	91	90	75	67	89	74	49	77	43	130	131	122
43	rödspotta	»	320	325	300	205	209	203	220	208	176	245	244	216
44	kolja	»	—	—	100	100	121	98	92	107	86	125	135	141
45	salt: sill	»	134	137	140	111	101	107	112	96	88	113	113	113
46	strömming	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
47	Kabeljo	»	—	—	—	150	138	150	145	123	124	140	125	125
48	Kaffe	»	280	246	258	360	264	248	258	244	236	238	225	225
49	Socker[×]	»	174	174	174	173	173	173	175	175	175	172	172	172
50	Salt	»	33	33	34	25	25	25	27	27	26	30	30	30
51	Svagdricka	l.	13	13	13	15	15	15	15	15	15	20	20	20
52	Fotogen	»	62	62	6	63	63	63	58	58	58	61	61	61
53	[2]) Ved: björk-	famn	13700	11950	11950	11410	11290	10780	11330	11330	9970	14960	14750	14250
54	barr-	»	11650	9730	9730	9530	9290	9330	8900	8900	7650	11880	11750	11250
55	Bränntorv	100 kg	869	900	783	930	900	846	977	958	750	—	—	—
56	Kol: antracit-	hl.	2013	1950	1917	—	—	2000	2100	2100	1967	2000	2000	1750
57	eng. hushålls-	»	1688	1415	1046	1650	1650	1250	2000	2000	1800	1650	1550	1300
58	Koks: gasverks-	»	1225	1025	850	—	—	—	—	—	—	1160	1060	960
59	eng. kamin-	»	1238	1131	908	1400	1400	1200	1350	1300	1000	1246	1275	960

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Ystad under okt. å 200, rödtunga 115, vitling 60 och ål 405 öre, under nov. flundra 85, hälleflundra 365, vitling 95 och ål 450 öre under nov. 250 öre; för Vänersborg under okt. tunga 200 och vitling 75 öre samt under dec. vitling 100 öre; under okt. 119·30, under nov. 118·00 samt under dec. 113·10 och för rivbved under okt. 104·00, under nov. 96·60

[×]) Maximipris.

Lysekil			Vänersborg			Borås			Lidköping			Tidaholm			Karlstad			
Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	
42	43	43	40	40	40	40	45	45	30	33	33	30	34	34	45	45	45	1
25	28	28	—	—	25	—	25	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
15	15	18	18	18	18	20	20	20	12	14	14	10	14	14	20	20	20	3
730	719	670	700	670	658	700	663	650	650	635	620	640	635	620	669	648	631	4
700	694	675	680	675	640	635	643	652	613	607	600	625	635	619	676	674	649	5
450	425	425	417	433	433	431	439	450	425	408	408	480	460	480	475	521	471	6
—	—	—	—	—	—	321	329	314	275	258	258	375	360	370	317	350	—	7
360	360	380	357	353	380	380	380	400	357	357	380	380	385	385	370	357	370	8
657	747	724	638	696	717	656	731	707	675	738	713	537	610	653	681	781	771	9
—	—	575	—	—	—	560	579	600	—	—	—	—	—	—	600	640	—	10
65	72	72	75	75	75	75	88	88	75	75	83	60	71	70	100	100	95	11
1200	1400	1400	1450	1500	1500	1250	1311	1275	1375	1242	1333	1040	1200	1100	1225	1225	1255	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18
70	75	75	80	78	77	65	75	75	52	55	52	70	75	73	70	70	70	14
115	100	100	133	107	100	119	100	100	103	100	100	113	115	100	100	98	98	15
100	100	95	100	98	96	96	96	92	100	100	95	100	100	96	98	98	94	16
52	52	50	56	51	50	55	55	50	45	45	45	58	58	55	54	54	54	17
73	73	70	75	74	71	74	74	70	70	70	67	75	75	75	72	72	72	18
100	100	95	100	100	97	100	100	95	100	100	92	100	100	95	97	95	85	19
—	155	150	170	140	125	178	167	150	168	170	170	150	150	150	—	152	148	20
125	125	125	90	90	90	107	108	111	100	100	100	135	136	135	115	118	115	21
150	150	150	150	150	150	153	158	159	167	167	165	150	150	150	137	139	139	22
105	105	105	110	110	110	109	99	99	100	100	100	105	102	102	113	118	123	23
80	85	85	100	100	100	81	81	81	—	—	—	83	83	83	92	94	94	24
200	200	200	320	320	320	239	239	239	200	250	200	210	210	210	292	290	305	25
130	130	13	125	125	125	128	128	128	123	123	123	—	—	—	124	115	121	26
140	140	140	165	165	165	153	153	153	115	115	115	160	160	160	155	153	152	27
400	400	350	400	400	350	419	381	370	418	388	388	450	425	400	406	354	350	28
350	350	308	375	375	300	333	321	310	365	325	325	350	325	300	354	306	300	29
430	400	350	433	433	383	446	436	421	475	475	475	466	448	435	470	437	430	30
240	238	222	225	225	200	249	228	220	268	258	257	265	250	248	283	270	279	31
450	375	313	433	433	342	379	327	314	385	357	376	436	408	400	453	386	368	32
—	—	—	—	—	—	313	—	250	442	408	367	—	—	400	—	367	375	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
450	425	350	480	450	388	426	407	382	455	425	425	450	428	400	473	450	418	35
500	500	400	425	425	425	436	413	378	483	442	408	450	450	400	480	430	450	36
350	350	350	—	—	—	300	—	300	385	367	358	—	—	—	375	310	—	37
—	—	—	—	—	—	213	229	—	173	172	169	250	250	244	219	213	247	38
—	—	—	—	—	—	336	333	325	230	228	238	350	350	350	342	348	336	39
81	71	61	120	—	—	104	134	82	104	114	93	115	100	89	115	126	—	40
—	—	—	—	—	—	—	142	135	—	—	133	—	—	131	140	143	148	41
80	76	65	—	148	117	95	112	92	—	167	130	—	179	125	214	190	179	42
189	172	156	200	233	200	215	235	217	199	213	210	245	250	231	221	250	232	43
79	76	65	130	149	120	116	140	125	113	126	132	137	146	128	168	182	174	44
110	100	100	125	117	100	99	85	90	107	90	85	110	100	100	124	117	104	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46
125	125	125	125	120	120	133	128	127	133	133	128	150	150	150	155	145	140	47
325	300	300	287	267	250	306	285	275	300	267	258	325	315	310	310	289	272	48
176	176	176	177	177	177	177	177	177	170	170	170	175	175	175	174	174	174	49
30	30	25	35	35	35	30	30	30	28	27	27	35	35	35	28	26	26	50
15	15	15	15	15	15	—	—	—	13	13	13	17	17	17	20	20	20	51
65	65	65	63	63	63	68	68	62	67	65	65	70	70	70	64	64	64	52
15000	13750	13750	12500	12500	12000	12260	12070	12160	11670	11470	10280	8820	8820	8820	12600	12600	11210	53
12000	12000	10000	8900	8900	8000	9230	9230	9010	9360	9100	7910	5800	5480	5360	10080	10080	9360	54
—	1133	1133	—	—	—	—	—	—	958	958	883	—	—	—	—	—	—	55
2250	—	2025	—	—	—	2300	2263	1967	2183	2183	1817	—	—	—	1950	1850	1600	56
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1433	—	—	—	1550	1250	1250	57
—	—	—	900	1075	950	—	—	—	1250	1250	1000	1475	1475	1200	1150	1125	900	58
1400	1400	1050	1100	1100	1050	1338	1308	—	1433	1400	—	—	—	—	1275	1250	850	59

350 öre; för Halmstad under okt. flundra 65, hälleflundra 400, karp 350, lake 250, lax 800, sik 300, piggvar samt under dec. flundra 85, lax 900, vitling 70 och ål 500 öre: för Göteborg makrill under okt. 200 samt för Tidaholm under okt. sik 300 öre samt under dec. lake 225 öre. — [2]) I Halmstad har betalats för bokved samt under dec. 64.10 kr. per famn. I Varberg har betalats under dec. för bokved 99·70 kr. per famn. —

	Varuslag (Jfr sid. 160)	Kvantitet	Arvika			Örebro			Kopparberg			Vasterås		
			Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.
1	Mjölk: oskummad	l.	45	45	45	42	42	42	47	46	45	43	43	43
2	» handskummad	»	25	25	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	» separerad	»	20	20	20	16	16	16	24	23	22	18	18	18
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	700	680	660	650	650	620	685	666	649	663	664	649
5	» mat- (lands-)	»	658	670	654	650	650	638	694	666	650	699	694	682
6	Ost: helfet	»	500	500	500	517	492	475	450	475	450	486	479	475
7	» halvfet	»	—	—	—	400	392	377	300	375	300	350	338	325
8	Margarin, växt-	»	375	375	375	350	345	360	400	400	400	370	374	364
9	Ägg: färska	tjog	622	745	746	672	727	698	653	717	800	706	787	778
10	» konserverade	»	—	—	—	—	—	600	—	550	638	600	624	630
11	Potatis: gammal	5 l	65	80	67	55	55	52	53	52	54	55	53	53
12	»	hl.	1250	1325	1250	880	900	850	1000	1015	1000	960	1021	1060
13	» färsk	5 l.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Ärter, gula	kg.	80	80	70	60	60	60	63	63	62	56	58	53
15	Bruna bönor	»	140	140	100	105	105	90	98	97	94	103	100	100
16	Mjöl: vete-	»	100	100	94	95	95	91	102	100	95	103	103	98
17	» råg-	»	58	50	50	50	50	50	56	53	52	58	50	49
18	» rågsikt-	»	78	72	72	65	65	65	75	75	70	75	75	73
19	Gryn: havre-	»	100	100	95	88	85	85	94	98	93	100	100	98
20	» ris-	»	—	150	150	160	140	140	150	154	150	175	165	139
21	Rågbröd: grovt spisbröd	»	—	—	—	92	92	90	95	94	92	105	105	101
22	» knäckebröd	»	145	145	145	125	125	125	122	120	120	121	121	120
23	» limpa, söt	»	108	108	108	123	125	123	103	102	102	113	116	116
24	» » sur	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Vetebröd: skorpor	»	300	300	300	300	300	300	240	240	218	257	257	257
26	mjukt, bakat med vatten	»	116	116	116	155	155	155	105	105	105	143	133	133
27	mjukt, » » mjölk	»	—	—	—	157	158	158	107	120	107	121	122	122
28	Nötkött, färskt: stek	»	398	380	370	418	377	373	430	394	413	400	400	369
29	» soppkött	»	344	295	318	313	310	292	350	319	319	338	338	305
30	Kalvkött: gödkalv	»	430	413	400	475	404	428	540	469	469	507	466	433
31	» spädkalv	»	241	238	204	278	275	313	288	292	288	250	250	250
32	Fårkött: färskt	»	391	326	303	400	355	340	410	366	344	442	389	381
33	» salt	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
34	Renkött, färskt	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Fläsk färskt	»	444	420	385	475	440	425	453	431	406	500	495	429
36	» salt, svenskt	»	500	400	400	475	475	450	500	—	417	483	483	450
37	» » amerikanskt	»	350	350	350	330	350	350	350	350	375	350	350	350
38	[1])Fisk, färsk: abborre	»	210	250	233	148	124	123	—	—	—	—	—	—
39	» gädda	»	315	348	348	318	304	285	350	317	350	321	303	235
40	» sill	»	137	150	115	117	140	135	126	100	82	111	125	96
41	» strömming	»	—	—		122	138	119	110	—	105	99	108	98
42	» torsk	»	140	160	145	123	150	133	145	153	159	200	215	200
43	» rödspotta	»	—	225	200	219	244	215	231	220	250	214	219	195
44	» kolja	»	131	150	145	140	188	155	143	130	149	147	158	145
45	salt: sill	»	150	135	115	95	93	80	120	112	104	98	108	100
46	» strömming	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
47	Kabeljo	»	180	180	—	150	150	150	163	140	125	150	140	140
48	Kaffe	»	326	284	270	245	233	233	310	310	265	300	292	276
49	Socker[×]	»	174	174	174	175	175	175	182	182	182	181	181	181
50	Salt	»	30	30	30	25	25	25	30	30	30	20	20	19
51	Svagdricka	l.	15	15	15	—	—	—	—	—	—	19	20	20
52	Fotogen	»	65	65	65	64	64	64	70	70	70	68	70	70
53	[2]) Ved: björk-	famn	11000	11000	11000	13860	13860	13020	7830	8310	7120	12460	12460	11570
54	» barr-	»	9500	9500	9500	10080	10080	9240	5340	5870	5340	9520	8900	8540
55	Bränntorv	100 kg	—	—	—	—	—	—	1000	—	—	—	—	—
56	Kol: antracit	hl.	2100	2100	1800	2275	2250	2077	2050	2050	2000	2467	2000	1950
57	» eng. hushålls-	»	1800	1800	1500	—	1800	1600	—	—	—	—	—	
58	Koks: gasverks-	»	1200	1233	1100	1245	1245	1045	1400	1325	1275	1463	1150	850
59	» eng. kamin-	»	—	—	—	1500	1300	1100	—	—	—	—	1400	950

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Arvika under okt. samt under dec. braxen 200, hallefiundra 360 och lake 210 öre; för Örebro under okt. vitling 110 öre; för och lake 200 öre; för Falun vitling under okt. 115, under nov. 110 samt under dec. 100 öre; för Ludvika 150, hälleflundra 325, sik 325, sjötunga 190 och vitling 115 öre, under nov. gös 450, havslax 165, hälleflundra öre; för Mora under okt. gädda 400 öre; för Gävle sik under okt. 310 samt under nov. 300 öre; för Söderkr. per famn. I Söderhamn har betalats för knubb under okt. och nov. 53·60 samt under dec. 50·40 kr. per

Falun			Ludvika			Avesta			Mora			Gavle			Söderhamn			
Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	
48	48	48	46	45	45	42	43	43	55	55	50	53	52	50	50	50	50	1
24	24	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	27	25	—	—	—	2
24	24	24	—	—	—	15	15	15	—	—	—	25	25	23	25	25	25	3
730	681	650	688	658	626	689	677	652	700	700	693	709	698	679	700	700	688	4
740	686	650	688	658	626	690	686	655	—	—	—	725	720	705	745	741	727	5
464	486	454	438	425	450	450	450	443	460	470	463	494	498	487	458	464	458	6
338	342	250	350	350	—	300	317	300	350	—	—	300	325	336	—	—	—	7
369	369	373	368	368	370	345	350	350	380	380	390	375	383	395	380	380	386	8
719	819	896	666	808	877	642	776	782	713	796	842	652	771	817	656	745	840	9
—	700	706	—	—	720	—	700	675	—	750	700	—	684	689	—	—	—	10
77	70	70	77	70	70	53	53	56	—	—	88	56	59	58	50	51	53	11
1429	1214	1265	1405	1286	1286	—	1000	—	857	1071	1071	800	837	853	967	1000	1000	12
--	—	—	--	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
70	70	70	70	68	68	62	64	63	65	64	64	67	66	67	69	70	70	14
116	115	94	113	111	100	113	102	100	133	126	113	126	102	99	119	118	116	15
102	100	94	101	104	99	105	103	97	100	100	99	99	99	94	99	100	96	16
55	55	50	55	52	50	49	55	50	57	55	52	57	55	54	58	52	52	17
73	73	73	74	72	72	76	72	71	75	75	73	77	75	74	75	72	72	18
100	100	94	90	93	93	98	100	95	100	100	98	99	98	92	100	100	95	19
170	153	124	155	150	158	—	—	140	175	169	150	161	153	152	186	159	150	20
100	95	94	95	95	93	106	107	102	103	103	110	110	111	111	100	100	100	21
122	125	120	122	121	120	124	132	125	136	136	136	128	128	128	125	125	125	22
121	119	111	140	140	140	120	120	120	108	108	108	146	139	140	139	139	142	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24
257	251	241	250	300	300	270	270	270	250	250	250	288	291	284	272	267	285	25
139	135	130	165	163	163	130	130	130	108	108	108	150	156	153	159	147	158	26
140	137	132	—	—	—	—	—	—	—	—	--	—	162	158	175	175	175	27
496	444	407	464	445	379	450	450	389	450	430	430	405	368	358	456	455	400	28
398	353	316	423	388	326	399	375	328	370	350	331	348	316	307	358	352	325	29
521	494	450	495	463	438	483	443	420	550	538	525	527	478	480	591	568	554	30
350	309	269	283	—	—	288	257	253	290	250	275	286	275	292	332	333	304	31
508	425	415	455	417	400	446	402	379	440	388	375	391	350	354	427	404	400	32
—	—	—	425	—	345	—	—	—	—	—	—	350	300	293	450	325	306	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	450	—	—	—	34
500	475	441	480	426	404	492	445	400	500	474	450	468	447	420	453	462	401	35
482	485	454	485	475	450	450	447	450	475	475	450	480	466	438	463	475	458	36
358	350	350	358	350	350	325	350	350	356	358	358	338	350	367	375	350	375	37
225	200	225	200	175	183	—	188	192	200	—	—	208	217	194	150	150	150	38
370	345	330	333	300	338	327	319	306	401	365	305	339	318	300	295	319	288	39
115	105	89	109	100	90	108	125	90	100	73	75	99	84	75	—	—	75	40
105	107	100	101	120	107	104	110	103	105	125	100	97	99	117	66	76	106	41
200	163	188	152	140	113	—	163	156	150	—	165	136	165	171	150	150	147	42
248	250	225	225	—	200	—	225	206	—	—	—	227	243	244	217	238	225	43
151	151	149	144	190	108	156	150	146	125	—	133	200	215	179	150	150	144	44
121	114	111	100	108	100	100	108	90	100	100	100	115	105	103	100	100	100	45
74	75	78	—	—	—	83	73	60	75	67	58	53	54	52	—	—	—	46
—	153	150	150	150	142	158	165	158	200	—	—	165	168	169	—	—	—	47
300	268	261	293	250	268	253	278	275	288	283	275	315	260	253	304	297	283	48
179	179	179	182	182	182	182	182	182	182	182	182	180	178	178	184	185	184	49
29	29	26	30	30	30	35	34	34	30	30	30	28	28	28	37	38	37	50
—	—	—	12	12	12	15	15	15	—	—	—	16	16	16	—	—	—	51
70	70	70	68	69	69	64	65	65	78	78	78	69	69	69	62	69	70	52
10680	10680	10680	9890	9890	9890	11640	11640	8820	—	—	—	11590	11530	10810	8510	8510	7880	53
7120	7120	7120	7250	7250	7250	8110	8110	6300	7060	6300	6300	8950	9050	8590	7250	7250	6300	54
--	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55
2500	2300	2300	2100	2100	1900	2500	2100	2100	2400	2400	1875	2200	2200	2200	—	—	—	56
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2133	2220	1800	—	—	—	57
1500	1500	1350	1300	1350	1275	1700	1400	1200	—	—	—	1250	1250	1000	—	—	—	58
1500	1500	1500	—	—	—	—	—	—	1500	1400	1000	1450	1400	1100	—	—	—	59

hälleflundra 350, lake 220 och ål 400 öre, under nov. braxen 190, gös 400, hälleflundra 340 och lake 210 öre Västerås under okt. och nov. flundra 350, gös 345 och lake 195 öre samt under dec. flundra 350, gös 300 under okt. vitling 120 öre samt under nov. sik 260 öre; för Avesta under okt. braxen 100, gös 376, havslax 330, lake 275, sik 325, sjötunga 150 och vitling 100 öre samt under dec. gös 350, havslax 150 och vitling 100 hamn under nov. lake 300 och sik 350 öre. — [2]) I Arvika har under hela kvartalet betalats för ribbved 90·00 famn. — [×] Maximipris.

	Varuslag (Jfr sid. 160)	Kvantitet	Sundsvall: staden			Sundsvall: sågverksdistriktet			Kramfors			Östersund		
			Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.
1	Mjölk: oskummad	l.	50	51	50	51	51	50	50	50	50	50	50	50
2	handskummad	»	30	35	29	34	37	30	—	—	—	30	30	30
3	separerad	»	25	25	25	25	25	25	30	30	30	25	25	25
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	715	705	664	708	702	680	750	733	705	741	738	686
5	mat- (lands-)	»	744	744	729	745	748	735	754	750	747	750	750	750
6	Ost: helfet	»	480	492	488	470	488	487	475	490	490	490	480	500
7	halvfet	»	333	333	325	340	330	325	—	—	350	—	—	367
8	Margarin, växt-	»	390	372	377	386	387	388	400	400	405	390	383	382
9	Ägg: färska	tjog	652	797	853	672	784	833	750	875	908	730	849	888
10	konserverade	»	—	700	700	500	698	702	—	750	767	-	630	696
11	Potatis: gammal	5 l.	61	57	56	55	51	58	80	88	88	75	75	67
12	»	hl.	1081	1036	1048	1036	929	1036	964	964	964	858	858	899
13	färsk	5 l.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Ärter, gula	kg.	70	68	68	66	68	69	81	81	80	70	70	70
15	Bruna bönor	»	120	117	113	108	111	109	136	112	112	129	130	126
16	Mjöl: vete-	»	98	96	94	102	99	95	104	100	96	100	100	96
17	råg-	»	57	56	54	56	56	55	63	63	55	55	55	55
18	rågsikt-	»	76	73	72	74	74	74	80	75	75	73	73	73
19	Gryn: havre-	»	93	90	88	93	96	92	108	102	98	96	97	90
20	ris-	»	158	164	147	158	160	148	175	175	171	200	171	163
21	Rågbröd grovt spisbröd	»	114	111	110	109	108	108	128	127	126	125	125	124
22	knäckebröd	»	126	123	122	123	121	122	139	137	139	135	135	134
23	limpa, söt	»	104	104	104	107	113	112	122	121	126	120	120	120
24	» sur	»	85	80	80	85	80	80	—	—	—	90	90	90
25	Vetebröd: skorpor	»	225	225	225	205	213	215	330	344	340	300	300	300
26	mjukt, bakat med vatten	»	130	130	130	127	127	127	170	180	170	160	160	160
27	mjukt, » » mjölk	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	190	190	190
28	Nötkött, färskt: stek	»	405	369	360	410	362	331	330	287	291	388	377	365
29	soppkött	»	341	297	287	331	290	256	283	241	232	313	314	315
30	Kalvkött gödkalv	»	558	552	523	523	523	500	—	—	—	610	588	570
31	spädkalv	»	300	283	312	273	258	266	236	229	250	305	319	317
32	Fårkött: färskt	»	407	340	345	385	335	322	—	231	300	370	350	347
33	salt	»	417	306	308	450	325	325	300	300	300	350	350	325
34	Renkött, färskt	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	379
35	Fläsk: färskt	»	494	480	435	491	479	439	438	425	400	465	475	469
36	salt, svenskt	»	500	494	463	488	463	475	450	450	—	—	—	500
37	» amerikanskt	»	367	363	350	379	386	364	350	360	363	350	350	354
38	[1]) Fisk, färsk: abborre	»	—	156	178	—	132	150	—	—	—	242	213	200
39	gädda	»	350	335	323	330	318	313	400	392	363	365	350	328
40	sill	»	—	—	100	—	100	100	—	—	—	100	100	106
41	strömming	»	63	103	12	59	91	119	75	75	—	110	135	133
42	torsk	»	—	200	200	—	—	—	—	150	150	150	150	157
43	rödspotta	»	220	219	250	—	—	—	—	—	—	200	203	—
44	kolja	»	200	200	200	—	—	—	—	150	150	150	150	151
45	salt: sill	»	113	106	104	111	104	103	104	101	106	100	100	100
46	strömming	»	73	68	68	58	59	58	60	60	60	—	—	—
47	Kabeljo	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
48	Kaffe	»	300	278	257	288	260	242	311	318	314	300	276	277
49	Socker[×]	»	182	178	176	181	178	181	190	180	190	180	180	180
50	Salt	»	29	26	27	28	27	28	32	34	35	31	31	31
51	Svagdricka	l.	15	15	15	12	13	12	15	15	15	15	15	18
52	Fotogen	»	70	73	70	68	69	69	75	75	75	75	75	74
53	[2]) Ved: björk-	famn	10970	10870	10860	9200	9260	9110	6500	8250	8250	7840	7840	7840
54	barr-	»	9120	9250	8610	7430	7060	7200	5000	5000	5000	6600	6600	6600
55	Bränntorv	100 kg.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
56	Kol: antracit-	hl.	2500	2500	2500	—	—	—	—	—	—	2700	2700	2715
57	eng. hushålls-	»	2000	2000	1650	—	—	—	—	—	—	—	—	—
58	Koks: gasverks-	»	1235	1285	1085	—	—	—	—	—	—	1550	1550	1500
59	eng. kamin-	»	1350	1350	1100	—	—	—	—	—	—	—	—	1500

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Sundsvall: staden: 325 öre samt under dec. lake 250 och sik 350 öre; för Umeå under okt. lake 150, lax 700, laxöring 450, sik under okt. löja 150 och sik 280 öre, under nov. löja 150 och sik 265 öre samt under dec. sik 250 öre; för under dec. sik. 225 öre; för Kiruna under okt. hälleflundra 280, löja 175, röding 280 och sik 285 öre, under sik 2[illegible]0 öre. — [2]) I Sundsvall: staden har betalats under okt. för plankknubb 81·30 och för brädved 75·60, 80·60 och för plankved 79·40 kr. per famn. I Sundsvall: sågverksdistriktet har betalats under okt. för brädved 56·70 kr. per famn. Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag har tillhandahållit sin personal bränsle hela kvartalet björkved till 66·00 och barrved till 58·80 kr. per famn. — [×] Maximipris.

Umeå			Vilhelmina			Luleå			Malmberget o. Gällivare			Kiruna			Samtliga orter			
Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	
46	46	46	57	57	57	55	55	50	70	65	60	70	70	63	43	44	43	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	26	25	2
23	23	23	—	—	—	23	23	20	—	—	—	—	—	—	18	18	18	3
695	681	653	698	694	681	750	742	700	740	724	701	703	700	700	685	668	648	4
695	690	670	—	—	—	750	742	702	760	738	72:	700	706	715	677	668	654	5
483	550	500	467	450	450	550	558	550	544	540	530	508	518	508	499	497	492	6
367	450	375	—	—	—	—	—	—	450	—	400	—	—	—	355	356	344	7
367	353	368	360	360	355	398	398	398	391	389	394	389	372	371	372	369	376	8
658	805	860	738	815	844	720	821	851	675	773	881	705	830	892	663	757	776	9
618	700	730	—	—	—	—	700	667	—	—	738	—	—	738	580	640	645	10
68	60	60	—	—	—	70	70	70	88	84	84	77	77	81	69	69	69	11
—	1133	—	1000	1000	1000	850	905	905	1571	1500	1429	—	—	—	1098	1109	1108	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
70	70	69	79	78	76	77	78	79	69	75	74	74	75	71	69	70	69	14
124	113	110	161	138	138	130	132	140	128	127	126	141	125	133	114	109	106	15
100	100	95	99	100	95	110	110	105	99	100	97	102	100	97	99	99	95	16
55	57	53	59	60	55	60	60	60	59	58	57	58	58	54	54	54	53	17
75	76	75	77	77	75	75	75	75	75	75	75	78	75	76	73	72	72	18
100	100	95	100	100	98	100	100	100	97	98	99	97	95	97	100	99	95	19
165	154	150	—	—	—	180	165	150	173	160	159	155	159	150	167	157	150	20
120	120	120	—	—	—	102	102	102	129	130	128	130	133	—	114	114	113	21
140	140	140	145	145	145	125	125	125	143	143	145	142	145	143	141	141	141	22
115	115	115	100	100	100	120	120	120	123	123	123	121	121	121	108	108	108	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	72	72	72	24
300	300	300	400	400	400	350	350	350	300	300	300	263	263	263	266	268	265	25
135	135	135	—	—	—	150	150	150	—	—	—	—	—	—	136	136	137	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	149	150	149	27
336	303	300	300	300	270	340	306	305	330	289	275	346	313	300	406	382	364	28
250	233	225	280	280	230	290	252	242	290	243	229	290	245	233	342	318	299	29
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	350	—	—	493	473	459	30
213	205	248	200	200	170	231	234	238	250	211	224	234	226	195	278	265	261	31
321	323	348	320	320	300	342	320	331	341	301	291	339	308	331	367	358	348	32
325	300	283	—	—	—	350	383	330	350	350	303	300	250	288	369	382	312	33
—	—	—	—	—	—	431	—	392	388	369	355	350	381	350	406	375	408	34
445	443	411	450	450	400	494	449	413	475	454	418	460	445	428	458	437	406	35
450	467	400	—	—	—	500	488	450	475	471	460	475	425	450	472	456	433	36
363	350	350	338	344	345	367	400	400	341	356	352	375	390	390	358	358	356	37
148	150	200	—	—	—	100	150	138	150	150	—	—	—	125	198	191	187	38
268	288	271	—	—	—	278	250	238	283	251	257	250	263	294	325	314	299	39
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	83	82	82	76	113	115	94	40
130	142	—	—	—	—	75	75	—	125	—	—	—	—	—	103	115	109	41
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	112	106	—	119	125	132	142	129	42
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	224	230	218	43
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	144	160	143	44
108	100	105	100	100	100	133	133	113	119	119	97	100	100	90	117	110	104	45
100	93	82	50	50	50	93	76	90	92	88	89	100	100	100	77	76	74	46
—	150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	152	146	145	47
300	263	230	285	267	247	313	283	300	314	301	288	300	290	277	295	274	264	48
180	180	180	—	190	190	185	185	193	189	188	189	183	178	181	177	177	178	49
32	28	28	41	41	38	25	30	30	37	37	36	32	31	33	31	30	30	50
18	16	18	—	—	—	20	20	20	20	20	20	18	18	18	17	17	17	51
70	70	70	82	82	80	65	60	60	90	80	85	80	88	89	67	67	67	52
7570	7850	8230	4880	4880	4880	8540	8010	8000	7140	7140	7140	8380	8380	8380	11190	10990	10500	53
6590	6520	6440	—	—	—	7120	6940	6760	5950	5950	5950	7660	7660	7660	8990	8740	8250	54
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1042	1014	960	55
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3000	3000	3000	2280	2244	2081	56
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1778	1697	1423	57
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2000	2000	2000	1316	1259	1096	58
—	1675	1600	—	—	—	1645	1645	1645	—	—	—	—	—	—	1394	1347	1118	59

lax under okt. 715 samt under nov. 700 öre; för Kramfors under okt. flundra 315 öre, under nov. hälleflundra 245 och ål 500 öre, under nov. lake 195 och sik 300 öre samt under dec. lake 185 och sik 250 öre; för Luleå Malmberget under okt. löja 200, röding 250 och sik 260 öre, under nov. löja 140 och sik 250 öre samt nov. flundra 290, hälleflundra 280, röding 280 och sik 280 öre samt under dec. hälleflundra 290, röding 290 och under nov. för brädved 69·30 och för plankknubb 79·40 samt under dec. för brädved 68·70, för plankknubb brädved 55·40, under nov. för brädved 63·00, för plankknubb 56·70 och för plankved 75·60 samt under dec. för till följande priser: i Malmberget under hela kvartalet björkved till 45·40 kr. per famn samt i Kiruna under

Medelpriser (partipriser utan förbindelse) okt. 1919—dec. 1920.

(Enligt veckonoteringar från Stockholms stads slakthus- och saluhallsstyrelses noteringskommission.)

Slag	Kvantitet	Okt. 1919	Nov 1919	Dec. 1919	Jan 1920	Febr. 1920	Mars 1920	April 1920	Maj 1920	Juni 1920	Juli 1920	Aug. 1920	Sept. 1920	Okt. 1920	Nov. 1920	Dec. 1920
		Medelpris (öre)														
Fisk och *fiskvaror:*[1])																
Abborre, stor . .	kg.	178	162	138	169	229	194	158	140	119	138	208	169	184	190	119
liten .	»	133	113	94	108	140	131	111	60	57	—	158	108	121	133	75
Braxen	»	175	160	—	—	—	175	150	118	114	144	147	140	150	150	—
Gråsej	»	100	103	—	—	—	—	—	—	125	—	90	—	—	—	—
Gädda, levande .	»	—	258	255	260	—	—	—	280	217	—	320	290	249	237	206
slaktad .	»	283	239	233	281	355	331	175	263	201	350	329	281	237	236	180
Gös	»	363	368	350	366	413	400	325	326	276	288	324	294	330	338	313
Hälleflundra, stor	»	321	245	241	288	350	313	285	260	263	225	255	219	232	225	244
liten	»	200	145	125	—	250	250	175	145	150	150	150	150	175	—	—
Id	»	—	150	—	—	—	175	134	115	120	159	140	135	139	133	125
Kolja, svensk .	»	115	102	113	155	154	141	120	117	109	116	97	125	121	125	106
Kummel . . .	»	180	—	—	—	—	—	—	—	200	163	—	—	—	—	—
Kungsflundra .	»	131	122	119	130	—	—	—	—	—	—	—	93	117	100	—
Lake, stor . .	»	—	184	216	219	213	201	158	125	125	—	100	—	—	200	133
insjö- liten . .	»	—	—	—	125			—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lax, färsk . .	»	675	690	750	—	625	738	625	675	524	513	720	538	920	675	667
Långa	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Piggvar	»	—	—	—	—	—	—	275	175	150	—	—	255	251	258	175
Röding	»	350	350	350	—	—	—	317	—	—	350	425	343	363	316	283
Rödspotta, stor .	»	178	194	169	174	148	131	108	118	165	186	144	131	148	178	155
liten	»	100	163	125	—	100	94	83	—	—	—	130	95	119	165	—
Sik, stor . . .	»	291	207	225	—	—	—	238	247	250	275	288	259	255	231	200
liten . . .	»	—	200	—	—	—	—	225	175	175	—	—	225	—	—	—
Siklöja	»	110	—	—	—	—	—	—	—	—	—	178	—	230	—	—
Sill, färsk . . .	lådа[2])	—	—	5000	3267	2550	3167	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» » . . .	kg.	84	82	94	70	55	—	63	70	—	50	105	103	90	85	70
Sjötunga, stor .	»	258	250	250	—	—	—	176	149	160	163	186	169	173	220	—
liten	»	125	166	—	—	—	—	98	100	98	123	123	125	127	—	—
Slätvar	»	—	217	238	250	250	250	200	160	138	225	—	250	230	219	178
Strömming . .	»	84	97	101	105	75	88	61	56	66	91	58	48	65	83	65
Torsk, m. huvud	»	70	82	65	113	84	76	55	76	—	75	60	61	67	85	63
svensk huvudlös	»	151	118	129	165	151	184	138	151	163	159	131	139	154	156	124
Vitling, stor . .	»	69	73	83	100	64	55	43	74	58	61	47	60	56	78	65
liten .	»	45	48	50	25	30	23	—	50	—	40	—	32	36	50	—
Ål, levande, stor	»	—	394	—	—	—	—	—	—	—	—	400	390	—	—	—
liten	»	—	303	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	—
Skaldjur:																
Hummer . . .	tjog	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2400	—	—	—
Krabbor . . .	»	1300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1725	1575	1450	1267
Kräftor, stora .	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
små . .	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	412	294	200	—	—
Räkor, stora . .	kg.	175	185	—	—	300	250	275	—	200	—	—	—	—	—	—
kokta små . .	»	—	135	125	150	210	125	—	—	—	—	—	—	225	—	—

Marknadens läge i fråga om fisk och fiskvaror:

Tillgång	*Efterfrågan*	*Tendens*	*Tillgång*	*Efterfrågan*	*Tendens*
30/9—6/10 knapp	mycket livlig	fallande	11/11—17/11 otillr.	mycket livlig	svävande
7/10—13/10 »	livlig	svävande	18/11—24/11 god	medelmåttig	fallande
14/10—20/10 »	»	»	25/11—1/12 »	livlig	svävande
21/10—27/10 god	»	»	2/12—8/12 riklig	dålig	»
28/10—3/11 otillr.	»	stigande	9/12—15/12 knapp	livlig	fallande
4/11—10/11 »	»	»	16/12—22/12 god	medelmåttig	»
			23/12—29/12 »	»	»

[1]) Prisuppgifterna avse slaktad fisk av ordinär storlek, där ej annat uppgives.
[2]) Vikt omkring 85 kg.

Fiskpriser i Göteborg

Medelpriser okt. 1919—dec. 1920.

(Enligt noteringar från Göteborgs fiskhamnsauktioner.)

Slag	Okt. 1919	Nov. 1919	Dec. 1919	Jan. 1920	Febr. 1920	Mars 1920	April 1920	Maj 1920	Juni 1920	Juli 1920	Aug. 1920	Sept. 1920	Okt. 1920	Nov. 1920	Dec. 1920
	Kr. per låda (c:a 85 kg.)														
Sill, stor	39·10	56·95	62·90	55·25	22·95	28·05	35·70	60·35	—	96·05	96·90	53·55	51·85	65·45	45·90
» blandad	—	—	39·95	55·25	16·15	15·30	16·15	32·30	—	—	66·30	43·35	32·30	45·90	33·15
» liten	—	—	—	17·85	10·20	8·50	5·10	—	—	—	—	—	22·10	26·35	21·25
	Öre per kg.														
Kolja, stor	90	83	83	110	101	114	93	67	85	55	55	75	75	100	86
» halvstor	83	80	90	126	96	92	71	58	69	44	48	63	69	93	79
» liten	56	57	56	76	59	49	37	36	40	25	28	36	40	48	39
Vitling	48	57	57	78	66	59	49	39	43	19	19	27	34	52	35
Torsk, stor	89	69	66	79	81	91	61	74	70	67	55	70	79	82	58
» liten	53	57	52	68	46	51	32	34	25	25	20	25	37	50	29
Långa	117	137	124	169	137	145	120	140	96	125	106	111	118	115	130
Gråsik	70	61	59	—	85	83	54	68	49	67	54	56	63	71	55
Tunga, röd	222	205	243	255	315	309	110	94	106	136	121	120	141	193	245
» äkta	722	300	680	587	1101	624	328	273	291	804	985	847	720	268	248
Rocka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Piggvar	327	277	346	349	565	374	292	296	268	473	419	294	291	251	213
Slätvar	246	179	224	193	300	271	191	203	207	314	282	199	207	193	148
Rödspotta	184	178	177	172	193	171	79	114	136	150	127	120	145	171	123
Hälleflundra	335	306	295	278	388	373	267	236	244	279	275	214	200	203	220
Havskatt	—	—	—	—	49	56	37	43	37	71	78	110	—	—	—
Marulk	122	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kummel	119	81	—	—	—	—	—	113	128	119	92	69	93	74	—
Tonfisk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Stör	65	—	—	—	210	188	214	124	145	—	—	—	—	158	—
Tillförsel:															
Antal båtar	163	171	110	543	684	656	775	1 282	1 570	1 144	1 050	1 724	1 272	792	838
» lådor	36 658	25 171	25 523	65 896	84 517	34 328	13 602	17 443	18 826	24 338	20 474	25 874	26 479	23 214	23 044

Anm. Ovanstående noteringar avse de priser, som av fiskeriidkarna erhållits vid fiskhamnsauktionerna i Göteborgs stads fiskhamn, och äro sålunda att betrakta såsom förstahandspriser utan inräknande av några transport- eller distributionskostnader.

De från Stockholm erhållna noteringarna åter avse de priser, som av partihandlare i fisk betingats vid försäljning till minuthandlare. I frågavarande noteringar avse sålunda vara, som oftast passerat en eller flera mellanhänder.

Kreatursslag	Stockholm			Eskilstuna			Linköping		
	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.
Kreaturspriser. (Öre per kg. levande vikt.)									
Kor:									
Extra prima	170	154	145	167	149	143	149	141	130
Kl. 1. Yngre, fullt feta, köttiga	155	139	130	142	126	128	130	123	113
» 2. Äldre, fullt feta, köttiga	135	119	110	119	105	103	105	99	95
» 3. Mindre feta	94	74	65	101	81	65	84	80	78
» 4. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	62	60	60
Kvigor (och stutar):									
Extra prima	185	169	160	178	156	148	156	146	140
Kl. 1. Fullt feta, köttiga	165	149	140	152	131	133	133	123	118
» 2. Mindre feta	100	84	75	119	99	88	104	97	95
» 3. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	82	80	80
Tjurar:									
Extra prima	169	149	145	—	—	—	156	154	148
Kl. 1. Fullt köttiga (minst 700 kg.)	154	134	130	—	—	—	138	141	135
» 2. Fullt köttiga (500—700 »)	139	119	115	147	128	113	113	120	115
» 3. Mindre köttiga	114	94	85	124	103	85	92	98	95
» 4. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	77	84	83
Oxar:									
Extra prima	185	169	160	—	—	—	149	141	130
Kl. 1. Fullt feta, köttiga	165	149	140	155	134	130	128	122	113
» 2. Mindre feta	104	84	75	110	101	83	100	99	95
» 3. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	75	75	75
Kalvar:									
Sötmjölkskalvar (90—100 kg.)	270	263	273	221	213	220	283	250	253
» (70—90 »)				212	203	200	231	195	195
Skummjölkskalvar	220	213	223	168	171	173	140	125	125
Får:									
Yngre, feta	141	140	135	167	129	125	127	119	118
Äldre, »	131	130	125	147	123	113	102	95	96
Lamm	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Svin:									
Slakterisvin (75—100 kg.)	264	249	243	264	241	228	269	239	223
Rena, större svin (100—170 kg.)	254	239	233	250	228	205	259	229	215
Suggor	188	174	160	175	171	163	206	189	176
Tillförseln till offentliga slakthus.[1]	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.
Tjurar	210	174	135	24	28	23			
Kor	2 367	2 411	1 917	178	157	166	1 254	843	752
Övriga nötkreatur				20	34	30			
Gödkalvar	596	517	495	[2])201	[2])179	[2])262	199	128	169
Spädkalvar	209	295	187	[3])317	[3])297	[3])238	313	348	344
Får och lamm	448	410	292	193	200	107	246	218	127
Svin	846	1 151	1 323	296	270	300	356	264	315
Spädgrisar	27	59	62	22	9	13	—	—	—
Hästar och föl	148	174	145	43	51	28	68	57	52
Beräknad konsumtion av kött- och fläskvaror.									
Nötkreatur	4 682	4 648	5 059	232	228	226	—	—	—
Gödkalvar	4 539	4 327	5 517	[2])224	[2])191	[2])289	—	—	—
Spädkalvar	3 291	4 016	5 331	[3])378	[3])369	[3])337	—	—	—
Får och lamm	13 144	11 923	10 062	242	243	131	—	—	—
Svin[4])	9 571	10 231	12 433	335	302	323	—	—	—
Spädgrisar	95	330	827	26	11	22	—	—	—
Hästar och föl	254	289	285	46	56	32	—	—	—

[1]) I Göteborg tillförseln till kreatursmarknaden och slakthuset. — [2]) Större kalvar. — [3]) Mindre

Norrköping			Karlskrona			Malmö			Halsingborg			Göteborg		
Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.	Okt.	Nov.	Dec.
—	—	—	—	—	—	155	138	133	154	141	135	—	—	—
132	123	120	—	—	—	138	128	124	138	123	115	138	128	123
112	103	100	—	—	—	114	108	105	122	103	95	111	95	95
97	88	85	—	—	—	87	75	75	99	85	78	82	60	60
72	63	60	—	—	—	64	50	50	87	75	—	—	—	—
152	143	140	—	—	—	186	169	168	181	173	158	—	—	—
132	134	135	—	—	—	161	150	149	169	150	145	154	140	135
106	98	94	—	—	—	129	124	115	142	130	125	130	115	115
72	63	60	—	—	—	88	78	75	108	92	90	—	—	—
157	148	145	—	—	—	157	144	145	165	147	140	—	—	—
147	138	135	—	—	—	147	131	132	151	138	133	146	138	130
137	128	125	—	—	—	135	122	122	135	127	123	131	120	120
102	93	90	—	—	—	110	93	94	121	110	105	119	105	105
77	68	65	—	—	—	87	74	76	—	—	—	—	—	—
142	133	130	—	—	—	—	—	—	167	163	—	—	—	—
132	123	120	—	—	—	—	—	—	149	145	138	149	138	135
97	88	85	—	—	—	115	—	115	129	127	125	134	125	125
—	—	—	—	—	—	—	—	—	115	110	105	—	—	—
219	210	235	—	—	—	206	195	200	167	165	165	213	213	213
219	210	235	—	—	—	170	166	168	150	146	140	180	180	180
148	143	203	—	—	—	140	136	138	131	126	118	133	133	133
131	120	130	—	—	—	133	125	116	141	126	127	141	135	130
100	100	108	—	—	—	116	108	98	—	—	—	121	115	115
135	123	134	—	—	—	147	145	133	159	153	149	—	—	—
263	230	210	—	—	—	243	229	222	317	295	283	230	215	211
263	230	210	—	—	—	241	224	213	327	301	280	230	210	201
219	186	165	—	—	—	176	163	151	230	214	183	148	135	123
st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.
			61	48	25	113	146	177	6	33	37	644	455	420
433	442	386	146	155	99	498	585	903	306	347	355	2 185	1 878	1 122
			160	152	105	639	722	879				666	537	477
[2])523	[2])460	[2])417	31	22	13	431	477	467	30	15	27	846	565	432
[3])308	[3])366	[3])366	126	152	146	321	265	272	23	24	13	488	585	549
320	225	162	225	140	68	998	682	950	243	70	75	2 408	1 415	686
228	248	282	193	324	322	2 473	2 704	2775	409	423	595	4 314	4 193	3 517
35	50	48	—	—	12	181	243	477	—	—	26	1 235	673	70
55	50	45	18	39	27	90	77	90	46	40	35	263	293	139
447	460	394	428	408	264	946	991	963	344	364	284	—	—	—
[2])601	[2])546	[2])509	142	130	101	458	483	453	232	155	232	—	—	—
[3])454	[3])551	[3])561	331	378	464	545	648	711	336	490	453	—	—	—
552	490	314	1 341	1 039	535	1 283	907	1063	839	609	601	—	—	—
294	346	434	348	539	457	2 353	2 643	2456	743	774	1 138	—	—	—
45	70	73	2	1	36	188	263	492	18	6	55	—	—	—
72	80	76	18	40	29	90	78	96	47	43	25	—	—	—

kalvar. — *) Ej amerikanskt fläsk.

Kreatursprisər för Stockholm, Malmö och Göteborg 1913—dec. 1920.

Medelpris (öre) för kg. levande vikt per år (1913—1920) och per månad (okt. 1919—dec. 1920) för alla tre orterna.

Kreatursslag (Jfr sid. 174)	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	Okt. 1919	Nov. 1919	Dec. 1919	Jan. 1920	Febr. 1920	Mars 1920	April 1920	Maj 1920	Juni 1920	Juli 1920	Aug. 1920	Sept 1920	Okt. 1920	Nov. 1920	Dec. 1920
Kor:																							
Extra prima[1]) . .	61	61	94	—	119	309	282	167	222	204	206	184	175	168	169	173	173	171	171	170	163	146	139
Kl. 1.	55	53	77	100	106	262	236	148	187	178	176	159	153	149	150	156	156	152	152	151	144	132	126
» 2.	50	48	71	91	95	233	203	127	158	151	150	134	133	131	131	136	136	135	133	130	120	107	103
» 3 [2])	41	36	53	76	76	184	141	96	104	97	104	102	103	102	101	103	106	105	105	101	88	70	67
Kvigor (och stutar).																							
Extra prima[3]) . .	66	66	93	115	129	339	301	185	227	215	215	195	185	180	182	191	192	190	193	190	186	169	164
Kl. 1.	60	58	80	105	117	289	257	163	204	191	188	168	163	161	163	171	173	169	169	166	160	146	141
» 2.	50	47	65	87	91	231	198	126	156	149	150	135	129	127	129	133	134	132	132	127	120	108	102
Tjurar:																							
Extra prima [4]) . .	65	63	90	—	122	315	267	166	207	199	201	182	165	163	165	167	173	177	176	170	163	147	145
Kl. 1.	62	58	82	105	112	278	234	152	181	175	175	162	149	149	151	157	160	163	163	158	149	134	131
» 2.	58	54	76	100	103	259	215	139	165	157	159	148	136	136	138	144	147	150	150	145	135	120	119
» 3. [5])	50	44	60	89	86	218	175	120	138	132	137	132	121	118	120	126	130	132	132	127	114	97	95
Oxar:																							
Extra prima [6]) . .	63	61	92	—	126	342	295	186	233	214	220	205	185	185	183	193	198	190	193	190	185	169	160
Kl. 1. [7])	57	54	78	104	115	293	258	159	205	186	190	168	157	159	159	166	168	166	163	161	157	144	138
» 2. [8])	48	45	66	89	92	230	200	123	157	149	144	132	122	123	122	128	132	126	132	130	118	105	105
Kalvar:																							
Sötmjölkskalvar:																							
(90—100 kg.)[9]) .	73	67	87	105	104	299	285	241	290	275	273	275	274	269	270	268	248	215	207	216	230	224	229
(70—90 »)[9]) .	67	62	79	99	96	281															207	203	207
Skummjölkskalvar.	57	49	69	85	83	243	226	173	216	204	208	200	190	186	187	184	171	152	154	162	164	161	165
Får:																							
Yngre	58	55	70	92	113	299	257	178	173	170	167	172	187	211	222	220	198	188	179	157	138	133	127
Äldre	53	47	62	83	101	278	236	157	152	144	148	153	166	186	197	196	174	164	152	137	123	118	113
Svin:																							
Slakterisvin . . .	82	74	129	168	167	220	359	242	329	332	328	290	258	251	229	229	217	220	246	259	246	231	225
Rena, större svin .	81	71	131	164	157	172	348	236	325	327	315	281	251	246	226	226	213	213	240	254	242	224	216
Suggor	68	58	122	151	160	221	279	165	244	241	228	192	179	183	164	162	150	147	160	173	171	157	145

[1]) Uppgifterna för år 1913 avse Stockholm och Malmö, för 1914 och 1915 endast M., för 1917—juni 1918 endast M. samt därefter St. och M. — [2]) Uppgifterna för åren 1913—1917 avse St. och M. — [3]) Uppgifterna för år 1913 avse St. och M., för 1914—april 1918 endast M. samt därefter St. och M. — [4]) Uppgifterna för maj—sept. 1914 avse endast M., för okt. 1914—dec. 1915 St. och M., för april 1917—april 1918 endast M. samt därefter St. och M. — [5]) Uppgifterna för åren 1913—1917 samt för april—aug. 1918 avse St. och M. — [6]) Uppgifterna avse för år 1913 St. och M., 1914 M. och Göteborg, 1915 och sept. 1917—april 1918 endast M., maj 1918—juli 1919 St. och M. samt därefter endast St. — [7]) Uppgifterna avse okt.—dec. 1920 endast St. och G. — [8]) Uppgifterna avse för jan., maj, juni och okt. 1918, för juli—sept. 1919 St. och M. samt för april—juli 1920 St. och G. — [9]) Uppgifterna avse 1913—mars 1919 endast M. och för april 1919 St. och M.

Arbetsmarknaden under januari månad 1921.

Arbetsförmedlingsanstalternas rapporter utvisa en betydande försämring av arbetsmarknadens läge under januari månad. Medan antalet anmälda lediga platser icke mycket ökats sedan föregående månad, har antalet ansökningar om arbete nära fördubblats. Förhållandet mellan tillgång och efterfrågan å arbetskraft har också, såsom tablån å nästa sida utvisar, varit det ogynnsammaste, som hittills någonsin förekommit. Delvis får ökningen av antalet arbetssökande tillskrivas den omständigheten, att de arbetslösa förmåtts att i större utsträckning anmäla sig hos den offentliga arbetsförmedlingen. Å andra sidan torde särskilt på landsbygden mycken arbetslöshet hava tillkommit, vilken aldrig blivit registrerad. Av rapporterna framgår, att de lediga platser, som stått till buds, huvudsakligen erhållits vid husligt arbete och jordbruk samt vid av städerna eller av skogssällskapets statsarbeten igångsatta nödhjälpsarbeten. Såsom naturligt är, hava dylika arbeten lättare kunnat anordnas i städerna eller i dessas närhet. Från en del håll förmäles emellertid, att nödhjälpsarbeten planeras även å större arbetsplatser på landsbygden och att provisoriska filialer av arbetsförmedlingsanstalterna där upprättats eller ombud anställts för de arbetssökandes omhändertagande.

Av de olika industrigrupperna företedde metallindustrien den kanske mest framträdande försämringen. Speciellt gäller detta järnverken, som i slutet av månaden beräknades gå med knappt hälften av normal drift; även de mekaniska verkstäderna och skeppsvarven hava emellertid allt hårdare drabbats av krisen. Vid verkstäderna återupptogs driften efter julhelgen i allmänhet endast i starkt reducerad omfattning. Enligt en av verkstadsföreningen utförd beräkning skulle verkstädernas den 1 oktober till c:a 60 000 arbetare uppgående personal vid mitten av januari hava minskats med omkring 10 %, och arbetstiden för de övriga förkortats i ungefär samma proportion; vid de olika verkstäderna varierade arbetstidsförkortningen mellan en och tre dagar per vecka. Cementfabriker, kalkbruk och tegelbruk hade även reducerat eller inställt sin tillverkning, vilket delvis visserligen sammanhänger med årstiden, men till stor del också berott på de osäkra avsättningsförhållandena. Bland glasbruken voro förutom samtliga fönsterglasbruk även åtskilliga småglasbruk helt nedlagda. Sågverkens arbetarpersonal fick alltmera känning av minskning i arbetstillgången, och detsamma gäller snickerifabrikerna, trämassefabrikerna samt de redan förut illa ställda pappersbruken. Även vid kvarnar och bagerier har arbetstillgången varit knapp. Textilindustriens verksamhet beräknades vid mitten av månaden varit inskränkt till ungefär 50 % av den normala. Garverier och skofabriker ledo allmänt av depressionen och hava flerstädes helt inställt driften. Vid tändsticksfabrikerna har arbetstiden delvis inskränkts till fyra

dagar i veckan. Byggnadsindustriens arbetstillgång synes i det hela också hava varit knapp. Vad speciellt måleriarbetarna beträffar, beräknades 42 % av dessa varit arbetslösa vid mitten av månaden.

Såväl stuveriarbetare och sjömän som åkeriarbetare ledo stor brist på arbete.

Inom jordbruket var arbetsmarknaden efter årstiden normal. Inom skogshanteringen var arbetstillgången däremot ovanligt liten.

För husligt arbete eftersöktes fortfarande kvalificerad personal. Beträffande kafé- och restaurangrörelsen rapporteras från Stockholm i stort sett normal arbetsmarknad, d. v. s. med ett mindre överskott på uppasserskor och städerskor.

Antalet ansökningar om arbete *på 100 lediga platser* vid de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna utgjorde under månaden 246. Motsvarande siffror för föregående år framgå av efterföljande sammanställning:

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1902—1912	182	150	119	104	106	119	118	101	93	104	141	134
1913	153	133	110	97	99	112	107	96	89	98	129	117
1914	125	127	107	91	93	104	99	133	121	128	192	182
1915	202	181	147	125	118	135	134	122	110	110	141	113
1916	138	124	109	90	85	92	82	88	79	87	106	97
1917	110	124	118	108	93	94	88	83	81	100	115	105
1918	137	167	158	143	136	156	147	131	115	109	125	139
1919	179	162	141	111	99	100	101	97	92	92	113	110
1920	125	112	91	80	84	92	94	95	98	110	155	153
1921	*246*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav inom jord- och skogsbruk:												
1918	70	87	91	77	74	80	88	106	95	85	99	116
1919	122	95	90	69	67	64	74	104	94	83	110	95
1920	95	85	77	64	71	63	68	87	85	84	111	123
1921	*120*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Övriga näringsgrupper:												
1918	160	196	184	168	153	175	168	145	124	119	133	143
1919	192	181	157	126	109	110	109	94	91	97	114	113
1920	133	121	96	86	88	101	102	98	104	127	174	159
1921	*276*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Växlingarna på arbetsmarknaden under de senaste åren framgå även av efterföljande tablå, avseende antalet *arbetslösa inom fackföreningarna* i procent av hela det redovisade medlemsantalet:

	31/1	28/2	31/3	30/4	31/5	30/6	31/7	31/8	30/9	31/10	30/11	31/12
1911	—	12·0	10·4	6·7	3·5	3·2	2·9	3·1	2·8	4·3	4·4	8·5
1912	11·1	8·4	6·5	5·2	3·7	3·3	2·8	2·7	2·9	3·6	5·7	8·4
1913	8·9	7·1	5·7	4·0	2·6	2·7	2·5	2·3	2·2	2·6	4·4	7·5
1914	10·4	7·5	6·5	5·1	3·2	3·1	3·0	8·1	7·7	8·1	10·3	15·0
1915	14·8	12·0	11·2	8·5	6·7	6·3	4·0	3·6	3·5	3·8	4·5	7·7
1916	8·0	6·7	5·2	4·7	3·3	2·7	2·7	2·2	2·2	2·3	2·2	5·4
1917	5·9	5·5	7·0	4·4	2·8	3·1	3·3	2·8	2·4	2·8	2·4	5·8
1918	6·0	5·0	4·9	5·0	4·0	4·6	4·2	3·5	3·7	3·2	3·4	7·3
1919	7·5	7·6	8·1	7·5	6·1	4·6	3·8	3·2	3·1	3·2	3·8	7·2
1920	*7·6*	*7·3*	*4·5*	*3·5*	*2·9*	*3·4*	*2·8*	*3·0*	*2·9*	*4·3*	*7·0*	*15·8*

Arbetslöshetens utbredning inom olika fack framgår närmare av tabellerna å sid. 267—268.

Arbetstillgången under fjärde kvartalet 1920

enligt uppgifter från industriidkare m. fl.

Följande översikt över arbetstillgång m. m. inom olika yrken och näringar under fjärde kvartalet av år 1920 är, liksom föregående redogörelser av samma slag, till huvudsaklig del grundad på uppgifter, som å särskilda frågeformulär insamlats från arbetsgivare inom olika näringsgrenar. Frågeformulären hava fortfarande till största delen infordrats genom socialstyrelsens ombud i orterna, vilka för närvarande uppgå till ett antal av 47, varav 23 äro föreståndare för arbetsförmedlingskontor, tillhörande Sveriges offentliga arbetsförmedling. Direkt av socialstyrelsen hava emellertid dylika uppgifter insamlats från arbetsgivare i Stockholm med närmaste omnejd ävensom från sådana arbetsgivare i landsorten, som i regel sysselsätta minst 200 arbetare.

För ifrågavarande kvartal hava besvarade formulär återkommit från 2 391 arbetsgivare med 278 105 arbetare, varav *2 376* arbetsgivare med *276 846* arbetare inom industri och hantverk samt transportarbete. En bearbetning av de inkomna svaren har givit vid handen, att arbetstillgången under fjärde kvartalet 1920, i jämförelse med samma kvartal föregående år, ansågs såsom *bättre* av 167 arbetsgivare med 25 451 arbetare (9 %), såsom *oförändrad* av 665 arbetsgivare med 71 743 arbetare (26 %) och såsom *sämre* av 1 544 arbetsgivare med 179 652 arbetare (65 %).

Följande sammanställning möjliggör ett närmare bedömande av *arbetstillgången inom industri och hantverk under fjärde kvartalet 1920:*

	Antal redovisade arbetare (medeltal)	Arbetare (i %) anställda hos arbetsgivare, vilka angivit arbetstillgången såsom: A. mycket god, B. god eller medelgod, C. mindre än medelgod.											
		1:a kvartalet			2:a kvartalet			3:e kvartalet			4:e kvartalet		
		A.	B.	C.	A.	B.	C.	A.	B.	C.	A.	B.	C
1911 . . .	178 648	9	78	13	10	77	13	11	74	15	10	79	11
1912 . . .	197 904	13	75	12	18	77	5	21	74	5	19	75	6
1913 . . .	252 047	20	74	6	21	76	3	20	75	5	17	78	5
1914 . . .	253 115	16	76	8	18	76	6	7	61	32	13	64	23
1915 . . .	264 540	20	65	15	20	68	12	29	63	8	29	64	7
1916 . . .	281 793	33	61	6	38	57	5	39	55	6	39	56	5
1917 . . .	273 888	33	53	14	29	53	18	26	54	20	17	62	21
1918 . . .	258 230	10	62	28	12	65	23	14	64	22	9	60	31
1919 . . .	256 612	5	47	48	9	54	37	12	60	28	14	67	19
1920 . . .	301 335	18	71	11	20	72	8	11	61	28	3	37	60

Då läget på arbetsmarknaden givetvis inverkar på och återspeglas i den offentliga arbetsförmedlingens verksamhet, meddelas ur de månatliga redogörelserna för nämnda verksamhet till ytterligare jämförelse efterföljande sammanställning, utvisande tillgång och efterfrågan på arbetskraft.

På 100 *lediga platser* kommo följande antal *ansökningar om arbete:*

	4:e kvartalet 1919			3:dje kvartalet 1920			4:e kvartalet 1920		
	dec.	nov.	okt.	sept.	aug.	juli	dec.	nov.	okt.
Jordbruk	97	110	82	94	104	74	123	109	84
Skogsbruk	87	105	169	121	118	73	121	137	86
Övriga näringsgrenar	113	114	97	91	94	109	159	174	127
Samtliga »	110	113	92	92	97	101	153	155	110

Siffrorna markera, att den under 1920 års tredje kvartal påbörjade försämringen av konjunkturerna på den svenska arbetsmarknaden har blivit ännu mycket större under årets fjärde kvartal. Av samtliga 276 846 redovisade arbetare voro nu endast 3 % anställda hos arbetsgivare, vilka angivit arbetstillgången såsom mycket god, medan icke mindre än 60 % tillhörde företag, från vilka arbetstillgången uppgivits vara sämre än medelgod. Så ogynnsamma siffror hava icke någonsin förut framkommit som resultat av dessa från arbetsgivare insamlade uppgifter om konjunkturläget. Under 1919 års första kvartal uppgick dock procenttalet arbetare, anställda hos arbetsgivare, vilka betecknat arbetstillgången som sämre än medelgod, till 48, och närmade sig sålunda det nu uppnådda procenttalet. För det första kvartalet år 1909, vilket betecknar kulmen av den år 1908 inträdda svåra krisen, blev åter motsvarande siffra icke högre än 39 %. Beräkningen baserades emellertid då på uppgifter från ett mycket mindre urval av arbetsgivare, måhända representerande de solidaste företagen; de kompletterande uppgifter, som vid denna undersökning insamlades från fackföreningarna, gåvo för samma tidpunkt till resultat procenttalet 76.

Driftsreduktioner i form av avskedanden och permitteringar eller minskning i arbetstiden hava under 1920 års sista kvartal blivit en företeelse av mycket betydande omfattning. Bland samtliga 2 376 rapporterande företag inom industrien hava icke mindre än 964 eller 41 % under kvartalets lopp måst göra dylika inskränkningar. Därtill kommo de helt nedlagda företagen, som icke här medräknats. Det kan i det hela anses betecknande för läget, att siffrorna nu visa en minskning av antalet företag sedan det 3:dje kvartalet 1920 med c:a 100 och en minskning av antalet arbetare med c:a 25 000; räknat från det 2:dra kvartalet blir arbetarantalets minskning c:a 40 000.

Med ledning av tabellen å sid. 182—183, som utgör en sammanfattning av de lämnade uppgifterna från arbetsgivare inom industri och hantverk, har utarbetats efterföljande allmänna översikt över *arbetstillgången inom vissa större näringsgrupper:*

	Arbetare (i %) anställda hos arbetsgivare, vilka angivit arbetstillgången såsom: A. mycket god, B. god eller medelgod, C. mindre än medelgod								
	4:e kvart. 1920			3:dje kvart. 1920			4:e kvart. 1919		
	A.	B	C.	A.	B.	C.	A.	B.	C.
Malmbrytning och metallindustri	1	34	65	11	58	31	10	61	29
Jord- och stenindustri	7	23	70	7	61	32	3	62	35
Trävaruindustri	5	56	39	11	75	14	10	73	17
Pappers- och grafisk industri	4	44	52	13	73	14	14	78	8
Livsmedelsindustri	2	74	24	11	79	10	7	90	3
Textil- och beklädnadsindustri	—	11	89	6	44	50	38	60	2
Läder-, hår- och gummivaruindustri	1	22	77	16	67	17	28	71	1
Kemisk-teknisk industri	—	16	84	—	25	75	1	83	16

Gruppen *malmbrytning och metallindustri* rapporterar genomgående stockning i produktion och avsättning, beroende på det fortgående prisfallet. För gruvorna hava sålunda exportsvårigheterna ökats och arbetstillgången väsentligt försämrats sedan närmast föregående kvartal. Vad malmförädlingsverken beträffar, hava ytterligare ett antal masugnar nedblåsts, och flera valsverk hava tvingats inställa driften, enligt uppgift till följd av tysk konkurrens. Stålverken synas hava varit mindre berörda av krisen än övriga järnverk. Järn- och stålmanufakturverken klaga ävenså över både exportsvårigheter, vilka delvis tillskrivas den höga svenska valutan, och konkurrens genom import av utländska fabrikat (ex. knivar); man begränsar ock produktionen i avvaktan på ytterligare nedgång av materialprisen. Bland de hithörande verk, vilka alltjämt uppgivit god eller medelgod arbetstillgång, märkas en del hästskofabriker samt en större vapenfabrik. Bland de mekaniska verkstäderna var det endast ett mindretal, som nu icke förmälde mindre god eller dålig arbetstillgång. Till detta bättre ställda mindretal hörde bl. a. en del velocipedverkstäder, järnvägsverkstäder och i övrigt sådana verkstäder, som ännu hade gamla order outförda; en del leveranser återstodo bl. a. efter det arbetsavbrott, som förorsakades av konflikterna i början av året. På nya beställningar råder emellertid brist, och den utländska konkurrensen, speciellt den tyska, har varit kännbar särskilt inom vissa tillverkningsgrenar, såsom automobilfabrikationen. Vid skeppsvarven minskades arbetstillgången; de varv, som angivit åtminstone medelgod arbetstillgång, omfattade dock ännu flertalet redovisade varvsarbetare. Den elektromekaniska industrien uppvisade en väsentlig försämring sedan föregående kvartal. Bland undantagen märkes telefonindustrien, som haft god arbetstillgång. Övriga grenar av metallindustrien voro i regel dåligt ställda. Såsom orsak till depressionen nämnes, förutom utländsk konkurrens, även det fortgående prisfallet å råmaterialier, som gör, att producenterna själva förhålla sig avvaktande.

Inom *jord- och stenindustrien* framträdde kolgruvorna med god arbetstillgång. Torvindustrien låg till stor del nere, dels till följd av årstiden, dels till följd av höga frakter och dålig avsättning av torvströ. Stenhuggerierna klagade alltjämt över höga sjöfrakter och för export ogynnsamma valutaförhållanden. Vid kakel-, porslins- och lerkärlsfabrikerna var arbetstillgången mindre än närmast föregående kvartal, och på flera håll hade driftsreduktioner företagits. Vid tegelbruken medförde årstiden arbetsminskning, varjämte avsättningen försvårades genom byggnadskonflikten och genom import av tegel från Tyskland. Kalkbruken, som ju i regel icke kunna hållas i full drift under vintern, hade ock lidit av de höga järnvägsfrakterna, och cementfabrikerna drabbades, förutom av den långvariga byggnadskonflikten, även av svårigheter till följd av vattenbrist vid vissa kraftstationer. Glasbruken tillhörde en av de sämst ställda industrigrenarna. Samtliga fönsterglas- och åtskilliga småglasbruk nedlades under kvartalets lopp. God arbetstillgång rapporterades däremot ännu från ett större buteljglasbruk.

Näringsgrenar	Hela antalet		Tillgång å arbete: Mycket god		God		Medelgod		Mindre god	
	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.
Malmbrytning och metallindustri:										
Malmgruvor	59	8 700	—	—	13	1 589	8	890	17	4 091
Malmförädlingsverk	79	24 522	1	405	10	6 123	8	520	24	6 419
Järn- och stålmanufaktur	86	8 162	—	—	15	1 911	12	1 210	20	2 177
Mekaniska verkstäder	262	34 732	3	761	34	2 188	47	8 421	81	10 077
Skeppsvarv	26	10 085	1	91	5	3 112	5	3 930	7	1 304
Elektromekanisk industri	28	8 225	—	—	5	2 564	5	365	5	2 757
Annan metallindustri	67	5 854	1	39	8	763	5	841	26	2 552
Jord- och stenindustri:										
Kolgruvor	7	2 713	3	1 143	4	1 570	—	—	—	—
Torvindustri	29	539	2	64	3	65	2	16	10	252
Stenbrott och stenhuggerier	43	3 621	1	53	4	275	2	27	12	489
Kakel-, porslins- och lerkärlsindustri	15	1 987	—	—	5	168	2	766	6	882
Tegelbruk	82	2 515	1	5	6	183	11	271	23	537
Glasbruk	26	3 225	—	—	3	579	1	34	7	1 236
Cementfabriker, kalkbruk samt annan jord- och stenindustri	44	4 796	—	—	5	198	7	407	16	2 663
Trävaruindustri:										
Sågverk	239	27 020	6	1 625	57	7 528	67	10 472	61	5 016
Snickeri- och möbelfabriker	158	7 506	1	35	16	574	26	875	52	2 924
Annan trävarufabrikation	19	605	—	—	2	180	3	118	5	168
Pappers- och grafisk industri:										
Trämassefabriker	78	14 553	1	951	24	4 063	16	3 626	22	3 448
Pappersbruk	30	6 280	—	—	2	967	2	62	5	700
Bokbinderier och annan pappersind.	45	3 983	2	325	12	988	6	363	10	1 062
Boktryckerier och grafiska anstalter	88	5 543	2	51	18	790	33	2 360	25	1 604
Livsmedelsindustri:										
Kvarnindustri	24	1 191	2	180	3	69	8	338	7	346
Bagerier	36	1 441	—	—	10	446	14	677	8	216
Sockerindustri	24	4 439	3	272	9	2 312	11	1 710	1	145
Choklad- och konfektfabriker	24	2 951	—	—	7	1 124	8	613	6	738
Bryggerier och bränn erier	57	4 158	—	—	23	2 025	24	1 305	8	638
Tobaksfabriker	9	4 567	—	—	2	1 219	3	2 113	3	724
Annan livsmedelsindustri	40	1 513	4	68	15	462	12	504	7	450
Textil- och beklädnadsindustri:										
Bomullsindustri	38	9 335	—	—	—	—	2	334	9	2 021
Jute- och linneindustri	10	2 975	—	—	—	—	—	—	3	984
Ylleindustri	40	4 268	1	93	2	416	—	—	9	650
Trikåfabriker	30	2 338	—	—	3	76	1	15	6	141
Skrädderi- och sömnadsyrket	70	5 430	—	—	3	371	10	490	26	2 543
Annan hithörande industri	79	4 354	2	39	10	482	17	1 072	20	1 314
Läder-, hår- o. gummivaruindustri:										
Garverier och läderfabriker	24	1 596	—	—	—	—	3	173	6	387
Skofabriker	57	7 456	—	—	4	571	13	1 784	23	2 879
Gummivarufabriker	7	2 147	—	—	—	—	—	—	6	2 131
Annan läder-, hår- och gummivaruind.	39	1 661	1	101	2	70	6	300	13	489
Kemisk-teknisk industri:										
Ljus-, tvål-, olje- och färgfabriker	23	1 114	—	—	1	130	1	33	8	642
Konstgödningsfabriker	7	999	—	—	2	338	2	340	3	321
Tändsticksfabriker	9	7 514	—	—	—	—	—	—	8	5 349
Annan kemisk-teknisk industri	39	2 821	—	—	6	365	8	821	11	1 000
Byggnadsverksamhet	69	2 571	—	—	6	407	8	352	30	1 198
Kraft-, belysnings- och vattenverk	37	6 679	2	2 083	13	2 561	9	1 042	9	802
Handel och varulager	45	2 430	—	—	7	201	17	1 001	13	1 010
Land- och sjötransport	29	5 132	1	51	1	48	11	2 819	11	1 376
Summa	**2 376**	**276 846**	**41**	**8 435**	**380**	**50 071**	**456**	**53 410**	**682**	**78 852**
Summa 3:dje kv. 1920	2 482	301 622	281	32 577	866	125 769	590	57 909	498	62 462
» 2:dra » »	2 511	317 978	353	63 380	1 257	169 159	539	59 615	246	19 750
» 1:sta » »	2 510	308 894	332	56 261	1 194	163 233	601	57 097	244	24 181
» 4:de » 1919	2 066	251 560	234	35 755	865	107 232	510	61 842	310	35 370

Dålig		Arbetstillgången i jämförelse med motsvarande tid föregående år						Tillgång å arbetskraft					
		Bättre		Oförändrad		Sämre		Brist		Normal tillgång		Överflöd	
A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.
21	2 130	7	2 149	12	2 057	40	4 494	—	—	21	1 616	38	7 084
36	11 055	5	4 923	20	4 568	54	15 031	1	28	33	9 656	45	14 838
39	2 864	7	558	14	1 773	65	5 831	—	—	42	3 955	44	4 207
97	13 285	15	1 075	58	5 052	189	28 605	3	429	122	12 673	137	21 630
8	1 648	3	1 459	3	192	20	8 434	2	1 162	11	5 667	13	3 256
13	2 539	1	1 645	6	415	21	6 165	1	151	14	3 085	13	4 989
33	1 659	2	705	10	467	55	4 682	—	—	26	2 033	41	3 821
—	—	1	462	6	2 251	—	—	—	—	2	498	5	2 215
12	142	1	41	10	154	18	344	—	—	14	370	15	169
24	2 777	3	126	15	1 701	25	1 794	—	—	17	714	26	2 907
2	171	3	147	2	21	10	1 819	—	—	12	1 525	3	462
41	1 519	2	12	33	719	47	1 784	1	5	30	757	51	1 753
15	1 376	3	213	3	537	20	2 475	1	70	11	1 740	14	1 415
16	1 528	7	441	14	2 071	23	2 284	—	—	19	2 584	25	2 212
48	2 379	19	3 678	102	13 903	118	9 439	4	464	107	15 431	128	11 125
63	3 098	8	230	24	987	126	6 289	—	—	69	3 371	89	4 135
9	139	1	47	6	268	12	290	—	—	9	296	10	309
15	2 465	11	2 849	32	6 413	35	5 291	1	22	34	7 088	43	7 443
21	4 551	—	—	2	967	28	5 313	1	11	9	1 255	20	5 014
15	1 245	2	338	15	996	28	2 649	4	121	28	1 989	13	1 873
10	738	3	134	26	1 179	59	4 230	3	117	53	3 577	82	1 849
4	258	—	—	10	442	14	749	—	—	8	228	16	963
4	102	3	91	17	649	16	701	1	9	18	945	17	487
—	—	3	798	21	3 641	—	—	—	—	14	2 104	10	2 335
3	476	2	447	7	1 023	15	1 481	—	—	9	1 041	15	1 910
2	190	9	382	42	2 809	6	967	—	—	40	2 867	17	1 291
1	511	—	—	4	1 805	5	2 762	—	—	2	1 746	7	2 821
2	29	14	432	16	562	10	519	—	—	23	848	17	670
27	6 980	1	65	1	895	36	8 375	—	—	22	4 100	16	5 235
7	1 991	—	—	—	—	10	2 975	—	—	5	1 375	5	1 600
28	3 109	1	93	2	416	37	3 759	—	—	14	1 430	26	2 838
20	2 106	2	41	1	40	27	2 257	—	—	11	559	19	1 779
31	2 026	3	270	4	495	63	4 665	1	32	31	1 848	38	3 550
30	2 047	2	85	33	808	44	4 061	2	71	35	1 931	42	2 952
15	1 036	1	36	2	143	21	1 417	—	—	10	704	14	892
17	2 222	3	158	10	1 273	44	6 025	—	—	27	4 475	30	2 981
1	16	—	—	—	—	7	2 147	—	—	1	265	6	1 882
17	701	1	158	4	213	34	1 290	1	101	17	503	21	1 057
13	309	1	93	2	163	20	858	—	—	5	304	18	810
—	—	1	109	4	584	2	306	—	—	3	534	4	465
1	2 165	—	—	—	—	9	7 514	—	—	5	3 613	4	3 901
14	635	3	104	13	1 342	23	1 375	1	4	13	927	25	1 890
25	614	7	267	16	597	46	1 707	2	28	21	480	46	2 063
4	191	3	490	22	5 482	12	707	—	—	26	5 287	11	1 392
8	218	2	49	11	763	32	1 618	—	—	24	1 362	21	1 068
5	838	1	51	10	907	18	4 174	—	—	12	1 423	17	3 709
817	**86 078**	**167**	**25 451**	**665**	**71 743**	**1 544**	**179 652**	**80**	**2 825**	**1 079**	**120 774**	**1 267**	**153 247**
247	22 905	440	73 219	1 205	134 962	837	93 441	313	46 793	1 878	214 973	291	39 856
116	6 074	837	145 219	1 295	144 744	389	28 015	569	92 677	1 810	211 382	132	13 919
139	8 122	901	139 419	1 261	137 986	348	31 489	407	63 235	1 875	219 463	228	26 196
147	11 369	564	74 950	1 005	115 705	497	60 905	295	42 561	1 487	172 651	284	36 348

Inom *trävaruindustrien* framträdde sågverken med en i regel jämförelsevis god arbetstillgång, vad beträffar de stora anläggningarna i Norrland, varemot de mindre verken till stor del inställt sågningen för vintern i anledning av de genom depressionen på trävarumarknaden vållade avsättningssvårigheterna. Snickeri- och möbelfabrikernas läge försämrades under kvartalet ytterligare; c:a 80 % av hithörande arbetare arbetade nu vid företag med sämre än medelgod arbetstillgång. Exporten hämmades av fallande priser, och samtidigt mötte på den inhemska marknaden en av valutaförhållanden främjad konkurrens från Tyskland, Danmark och Finland.

Inom gruppen *pappers- och grafisk industri* uppvisade nu trämassefabrikerna tämligen ojämn arbetstillgång. För inemot halva arbetarantalet var arbetstillgången sämre än medelgod, och på en del håll måste inskränkningar göras, vilket tillskrives dels vattenbrist, dels också minskad efterfrågan på trämassa. Pappersbrukens ställning var med enstaka undantag dålig till följd av brist på beställningar, och driftsreduktioner, i allmänhet till 4 dagar per vecka, omförmälas från det stora flertalet företag. Vid bokbinderierna hade arbetstillgången nu blivit mindre än medelgod för mera än halva antalet arbetare, och vid boktryckerierna hade läget även avsevärt försämrats sedan föregående kvartal, ehuru alltjämt flertalet arbetare här tillhörde företag med åtminstone medelgod arbetstillgång. Driftsinskränkningar voro inom bägge dessa yrkesgrenar mindre vanliga.

Livsmedelsindustrien har, såsom kunde väntas, varit mindre berörd av krisen, ehuru verkningarna även för denna industrigrupp bliva alltmera kännbara. Vid flertalet kvarnar hade sålunda läget försämrats sedan föregående kvartal, och nära halva antalet hade måst företaga inskränkningar. Vid flertalet bagerier åter var arbetstillgången tillräcklig; en del anmäla minskad avsättning, tillskriven bl. a. ökad hembakning. Vid sockerfabrikerna hade betkampanjen pågått under större delen av kvartalet. Choklad- och konfektfabrikernas läge försämrades i många fall starkt under kvartalet; vid inemot hälvten av de redovisade företagen måste arbetarantalet minskas till följd av bristande avsättning. Bryggeriernas arbetstillgång var i allmänhet tillräcklig. Avsättningssvårigheter hava däremot drabbat bl. a. margarinfabriker och fabriker för tillverkning av kondenserad mjölk.

Textil- och beklädnadsindustriens samtliga grenar hade under 1920 års sista kvartal med få undantag mindre god eller dålig arbetstillgång, i det stora flertalet fall dålig. Driftsinskränkningar i form av avskedanden eller förkortning av arbetstiden, i allmänhet till 4, här och var endast till 3 dagar per vecka, hava varit regel vid bomulls-, ylle- och trikåfabriker samt inom jute- och linneindustrien och hava omförmälts även från åtskilliga konfektions- och sömnadsfabriker samt i övrigt från bindgarns- och bandfabriker, repslagerier, kappfabriker m. fl. branscher. Vid mitten av december månad beräknades 2 500 textilarbetare vara arbetslösa, medan 2 000 à 3 000 hade fått arbetstiden förkortad. Bland orsaker till depressionen nämnes den utländska importen, men även det fortgående prisfallet å råvaror.

Läget inom *läder-, hår- och gummivaruindustrien* hade väsentligt försämrats sedan närmast föregående kvartal. Flertalet garverier och läderfabriker hade gjort inskränkningar, därtill föranledda dels av skofabrikernas återhållsamhet vid inköp, dels av konkurrens från tyskt och amerikanskt håll. Även skofabrikernas arbetstillgång var nu övervägande otillräcklig. Gummivarufabrikerna ledo allmänt av brist å beställningar.

Flertalet redovisade företag, tillhörande den *kemisk-tekniska industrien*, hade måst reducera driften.

Byggnadsverksamheten förlamades under största delen av kvartalet av konflikten och synes även efter dennas avslutande hava varit tämligen matt. Livligast förefaller den att hava varit på sådana orter, där statliga eller kommunala byggen varit i gång.

Inom gruppen *land- och sjötransport* hava åkeriarbetarna haft dålig arbetstillgång. För stuveriarbetarna var tillgången på arbete mycket ojämn på olika platser och tider; från Göteborg förmäles om normal arbetstillgång, ehuru otillräcklig i förhållande till antalet tillströmmande stuveriarbetare.

Jordbruket har till följd av depressionen inom industrien haft ovanligt god tillgång på arbetskraft; tillgången på arbete minskades efter hand.

Skogsavverkningen har varit ovanligt liten för årstiden, beroende på försvårad avsättning av såväl trävaror som av massaved.

Utredningen rörande affärsanställda.

Preliminär redogörelse för vissa resultat av utredningen (personalens antal, fördelning inom olika näringsgrenar, löneförhållanden m. m.).

Ämne och plan för undersökningen. Den svenska arbetarklassens arbetsförhållanden och därmed sammanhängande spörsmål hava under de senaste årtiondena i hög grad varit föremål för statsmakternas intresse. En naturlig följd härav har också varit, att vederbörande statistiska ämbetsverk framför allt tagit hänsyn till arbetsförhållandena inom denna samhällsklass vid sina statistiska undersökningar. Tack vare genomgripande lagbestämmelser samt på en kraftig och målmedveten organisation stödda strävanden har också arbetarklassen under de senaste åren i många avseenden sett sina arbetsvillkor avsevärt förbättras. De samhällselement, som tillhopa bilda den svenska medelklassen, hava däremot, särskilt under kristiden, åtminstone

delvis sett sin ställning undergå en tydlig försämring, varom bland annat åtskilliga framställningar till Kungl. Maj:t samt till socialstyrelsen med begäran om utredningar rörande deras arbetsförhållanden bära tydligt vittnesbörd.

Det har därför framstått som alltmer nödvändigt att vid de socialstatistiska undersökningarna ägna uppmärksamhet även åt denna samhällsklass, speciellt i den mån den utgöres av tjänstemän och affärsanställda. Vid tidigare verkställda officiella undersökningar rörande vissa yrkesgrupper har hänsyn visserligen ej uteslutande tagits till arbetarnas utan jämväl till den i yrket sysselsatta tekniska och kontorspersonalens arbetsförhållanden. Sålunda må framhållas, att exempelvis undersökningen om den mekaniska verkstadsindustrien även berörde den inom denna industri sysselsatta tekniska personalen och kontorspersonalen samt att vid hotell- och restaurangundersökningen uppgifter införskaffats jämväl beträffande föreståndare- och kontorspersonalen. Någon närmare inblick i de s. k. affärsanställdas arbetsförhållanden över huvud har man dock ej kunnat erhålla genom dessa specialundersökningar, för vilka nu antydda utredningar mera varit en bisak.

Med avseende på krisåren har emellertid socialstyrelsen på uppdrag av Kungl. Maj:t verkställt en allmän löneundersökning, och sedan resultaten härav för åren 1913—1919 offentliggjorts,[1] äger man i största allmänhet kännedom om löneförhållandena även för den tekniska och kontorspersonalen under kristiden. Även om härigenom lönernas allmänna förskjutningar för ifrågavarande personal vunnit sin belysning, kunna likväl de framräknade resultaten ej anses lämna någon mera uttömmande eller ingående bild av den affärsanställda personalens faktiska löneförhållanden. Härför fordras nämligen långt mera specificerade uppgifter än vad som kunnat erhållas vid den summariska löneundersökningen.

I avsikt att bereda möjlighet till ett mera ingående studium av här berörda samhällsklassers arbetsförhållanden hade Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 6 juni 1918 — samtidigt som uppdrag lämnades åt socialstyrelsen att inkomma med plan för förenämnda summariska löneundersökning — jämväl anbefallt styrelsen att uppgöra plan till *en mera speciell utredning rörande löneförhållandena för förvaltnings- och teknisk personal av högre och lägre grad utanför statstjänst.* På grund av vissa mellankommande hinder har emellertid plan för denna undersöknings närmare utförande först kunnat upprättas under förra delen av år 1920.

Beträffande denna plan, som uppgjorts i samråd med särskilda tillkallade sakkunniga, representerande såväl principaler som personal, må här blott nämnas, att enligt densamma i första hand ett särskilt frågeformulär (med bifogad lönebilaga) skulle utsändas till såvitt möjligt samtliga företag i riket, sysselsättande personal av här ifrågavarande slag (med vissa undantag). Mot bakgrunden av det omfattande uppgiftsmaterial, som sålunda kunde förväntas inkomma rörande de affärsanställdas allmänna löne-, arbets-

[1] Soc. Medd., årg. 1920, sid. 585.

tids- och anställningsförhållanden m. m., skulle den andra delen av undersökningen ägnas åt att i detalj belysa de problem, som sammanhänga med nämnda samhällsgrupps individuella levnads- och arbetsvillkor, sådana de te sig ur personalens synpunkt. För detta ändamål hade i samråd med de sakkunniga utarbetats ett frågekort, avsett att utsändas för besvarande *till ett efter representativa grunder utvalt antal affärsanställda*. *Ett dylikt* representativt urval ansågs emellertid, på grund av den officiella statistikens styvmoderliga behandling av handeln och närstående områden samt den mycket begränsade kännedom man därför ägde om affärsföretagen och deras personal, icke kunna verkställas för det dåvarande utan först då uppgifter härom erhållits genom särskilda undersökningar, anordnade dels med användande av redan tillgängliga uppgifter, dels genom utsändande i ovan angiven utsträckning av de för arbetsgivarna avsedda formulären.

Antalet företag inom handel, industri och samfärdsel. Vad beträffar företagens antal inom industri, handel och samfärdsel, redovisar den officiella statistiken 39 955 handelsföretag (1915), 10 518 industriföretag (1918), 41 affärsbanker (1920), 150 försäkringsföretag samt 125 enskilda järnvägar. För här ifrågavarande ändamål krävas dock individualuppgifter rörande dessa företag. I avsaknad av ett centraliserat och aktuellt handelsregister har därvid tagits såsom utgångspunkt Sveriges handelskalender 1920, i vissa avseenden kompletterad med specialkalendrar över banker, enskilda järnvägar o. d., ävensom med förteckningar, utarbetade genom de s. k. mellanhandssakkunnigas försorg, över de större städernas affärer i livsmedelsbranschen samt inom socialstyrelsen förefintliga och vid andra undersökningar använda adresslistor över industriella företag m. m. På grundval av detta material har utarbetats efterföljande tab. A, vilken åskådliggör, huru de företag, som beröras av utredningen, fördela sig inom olika grupper av orter samt på huvudgrupper av näringsgrenar. Tabellen är upprättad med ledning av handelskalendern och ovan berörda övriga förteckningar, sedan ur desamma uteslutits de företag, beträffande vilka kännedom vunnits, att de upphört att existera.[1]

Vid årsskiftet 1919—1920 skulle enligt tabellen inom handel, industri och samfärdsel hava förefunnits inemot 60 000 företag, varav över c:a 46 300 hänförde sig till *handel*, 9 500 till *industri*, 1 600 till *banker* och *försäkringsföretag* samt 2 500 till gruppen »*övriga*», innefattande tekniska byråer, ingenjörsbyråer, enskilda järnvägar, rederier, föreningar m. fl. Ifrågavarande uppgifter äro av särskilt intresse, då veterligt någon motsvarande, lokalt differentierad beräkning ej tidigare verkställts för vårt land.

I tabellen har av utrymmesskäl ej kunnat medtagas den mera detaljerade specifikation efter branscher, som verkställts med avseende på grosshandel, detaljhandel, industri o. s. v. Det må emellertid förtjäna påpekas, att en-

[1] Det må i detta sammanhang förtjäna påpekas, att handelskalendern visat sig vara en synnerligen tillfredsställande utgångspunkt för en dylik undersökning, enär endast 1·6 procent av de tillskrivna företagen befunnits hava upphört.

Tab. A. Antal företag inom handel, industri och samfärdsel
(enligt handelskalendern 1920 och särskilda register).

Ortsgrupper	Grosshandel	Detaljhandel	Industri	Banker	Försäkringsföretag	Övriga	Summa
Mellersta Sverige.							
Stockholm	1 979	4 605	755	19	105	731	8 194
Göteborg	993	2 346	490	9	88	445	4 371
Övriga städer med över 10 000 inv.	1 022	4 762	1 107	79	23	346	7 339
Städer med under 10 000 inv.	597	3 221	807	147	11	244	5 027
Köpingar och municipalsamhällen	357	2 479	680	132	1	45	3 694
Landsbygden	942	6 856	2 369	430	3	54	10 654
Sydsverige (Skåne och Blekinge).							
Malmö	539	1 909	289	7	43	131	2 918
Övriga städer med över 10 000 inv.	326	2 114	327	27	24	172	2 990
Städer med under 10 000 inv.	104	546	111	17	7	52	837
Köpingar och municipalsamhällen	173	974	208	40	3	23	1 421
Landsbygden	347	1 732	593	56	1	8	2 737
Dalarne och Norrland.							
Städer med över 10 000 inv.	443	1 296	232	30	14	117	2 132
Städer med under 10 000 inv.	192	628	146	30	1	62	1 059
Köpingar o. municipalsamhällen	106	794	214	60	1	24	1 199
Landsbygden	351	3 574	1 206	206	—	32	5 369
Hela riket	**8 471**	**37 836**	**9 534**	[1] **1 289**	**325**	**2 486**	**59 941**

ligt den verkställda beräkningen grosshandelsföretagen fördelade sig efter branscher på följande sätt:

Manufakturer och korta varor	618	Spannmål och foderämnen	1 328
Kolonialvaror, viktualier, specerier	987	Övriga branscher	2 217
Järn, trä och oljor	3 321	Samtliga	8 471

Detaljaffärerna fördelade sig mellan följande branscher på nedan angivna sätt:

Manufakturer och korta varor	4 695	Skodon och läder	1 345
Möbler, mattor, sängkläder	977	Böcker, musikalier och papper	893
Mode- och pälsvaror	1 402	Tobak och tidningar	1 178
Specerier och kolonialvaror	14 276	Järn och maskiner	1 514
Konsumtionsföreningar	967	Glas, porslin och bosättningsartiklar	535
Matvaror (inkl. bröd och mjölk)	6 541	Kol, ved och oljor	300
Frukt, grönsaker och blommor	1 179	Urmakeri- och guldsmedsvaror	1 223
Vin- och spritvaror (systembolag)	144	Färger och kemikalier	667

Bland de viktigaste grupperna inom industrien må nämnas malmbrytnings- och metallindustri med 1 861 företag, jord- och stenindustri med 1 190 företag samt skogshantering och träindustri med 2 388 företag.

[1] Bankkontor (å olika orter); de självständiga bankernas antal var 41.

Visserligen kan denna statistik icke anses alldeles uttömmande, då i vårt land utan tvivel torde existera ett antal företag, som av den ena eller andra anledningen ej uppförts i förenämnda kalendrar och förteckningar. Framför allt torde detta gälla vissa slag av småaffärer i storstäderna, såsom cigarr- och husgerådsaffärer, ävensom mindre mode- och sybehörsaffärer o. d., varemot verkställda kontrollräkningar givit vid handen, att i medelstora och små städer samt på landsbygden även småföretag synnerligen fullständigt varit medtagna. Vad beträffar storstädernas matvaru- och speceriaffärer m. m., torde de meddelade siffrorna kunna betraktas såsom fullt uttömmande, enär desamma äro baserade på individualuppgifter över hithörande affärer, som genom resp. städers hälsovårdsnämnder insamlats för de av Kungl. Maj:t tillsatta s. k. mellanhandssakkunniga och av dessa benäget ställts till förfogande för här ifrågavarande ändamål. Det må förtjäna påpekas, att det vid ovanstående tabells upprättande fått gälla såsom norm, att företag, vilka inom samma ort haft en eller flera filialer, räknats såsom ett enda företag, varemot filialer å skilda orter (bl. a. bankkontor) av praktiska skäl upptagits som särskilda enheter.

Antalet redovisade företag. Till samtliga här angivna företag utsändes i början av september 1920 frågeformulär, vilka skulle vederbörligen ifyllda återsändas, beträffande Stockholm senast den 15 oktober och i övrigt till den 1 oktober. Under höstens lopp hava ett flertal av de företag, till vilka frågeformulär utsänts, insänt vederbörligen ifyllda formulär. Det har emellertid befunnits, att den övervägande delen av de i tab. A upptagna företagen, särskilt inom handeln, bedriva sin rörelse utan särskilt anställd personal. Inkomna uppgifter, kompletterade genom av socialstyrelsens tjänstemän och ombud i orterna verkställda specialundersökningar, hava sålunda ådagalagt, att c:a 40 000 av de i tab. A medtagna företagen drivas utan särskilt anställd personal, under det att endast c:a 19 000 sysselsätta personal av det slag, som här avses, nämligen kontors- och butikspersonal samt teknisk personal. Särskilt å landsbygden och i småstäderna synes det förhållandet råda, att företagen till c:a tre fjärdedelar skötas av företagsinnehavarna själva eller deras anhöriga, men även i de större städerna torde ungefär hälften av alla företag drivas utan särskilt anställd personal.

Av de 19 000 företag, som beräknas sysselsätta kontors- och butikspersonal eller teknisk personal, hava emellertid endast ungefär hälften vid ingången av sistlidna december månad lämnat önskade upplysningar. Anledningen till detta förhållande synes vara att söka i flera samverkande orsaker. Förutom en inom vissa kretsar rådande obenägenhet att över huvud lämna upplysningar av statistisk natur — vilket ju ingalunda är förvånansvärt bl. a. i betraktande av det ringa intresse den officiella statistiken hittills ägnat särskilt den inrikes handeln — torde framför allt den omständigheten hava bidragit, att småföretagens innehavare ansett uppgifter om deras fåtaliga personal vara av mindre intresse för utredningen, utan att beakta att denna

persongrupp sammantagen torde uppnå en betydande numerär. De större företagen åter hava i betydligt större utsträckning haft blicken öppen för fördelen av att redan på ett tidigt stadium av utredningsarbetet få göra sin uppfattning hörd och sålunda avgivit önskade uppgifter.

Efterföljande tab. B åskådliggör, huru de företag, till antalet 7 281, som för år 1919 redovisat anställd personal och för vilka uppgifter inkommit t. o. m. dec. 1920, äro fördelade på olika näringsgrenar och ortsgrupper.

Tab. B. Redovisade företag med affärsanställda vid slutet av år 1919.

Ortsgrupper	Grosshandel	Detaljhandel	Industri	Banker	Försäkringsföretag	Övriga	Summa
Mellersta Sverige.							
Stockholm	249	314	209	17	39	112	940
Göteborg	132	152	108	7	19	69	487
Övriga städer med över 10 000 inv.	136	438	306	78	16	70	1 044
Städer med under 10 000 inv.	61	431	188	122	3	42	847
Köpingar och municipalsamhällen	18	157	122	104	—	13	414
Landsbygden	14	432	334	237	1	11	1 029
Sydsverige (Skåne och Blekinge).							
Malmö	74	91	80	6	10	14	275
Övriga städer med över 10 000 inv.	69	211	96	22	4	37	439
Städer med under 10 000 inv.	17	54	19	13	—	7	110
Köpingar och municipalsamhällen	14	71	40	27	—	1	153
Landsbygden	21	83	83	11	—	1	199
Dalarne och Norrland.							
Städer med över 10 000 inv.	71	186	84	31	10	20	402
Städer med under 10 000 inv.	19	80	30	32	—	8	169
Köpingar och municipalsamhällen	11	78	38	40	—	—	167
Landsbygden	6	252	178	168	--	2	606
Hela riket	**912**	**3 030**	**1 915**	[1] **915**	**102**	**407**	**7 281**

Av vad ovan sagts framgår, att en avsevärd del av de företag, som bort lämna uppgifter, hittills uraktlåtit detta. Från socialstyrelsens sida hava emellertid vidtagits vissa åtgärder för att söka förmå så många som möjligt av de resterande att fullgöra uppgiftslämnandet och därigenom medverka till ett fullgott undersökningsresultat. Sålunda hava vissa av styrelsens tjänstemän vid personliga besök på en del platser erhållit löfte om ytterligare ett antal uppgifter, varjämte styrelsens ombud å 25 orter erhållit i uppdrag att ombesörja påminnelsearbetet, i regel med gott resultat. Vad beträffar Stockholm, har huvudsakligen använts den metoden att telefonledes uppmana ve-

[1] Kontor av 36 redovisade banker.

derbörande att inkomma med uppgifter. Tages hänsyn till, att de stora företagen nästan genomgående lämnat uppgifter — av våra 41 affärsbanker saknas sålunda blott 5 mindre — samt att det huvudsakligen är de mindre företagen, som ännu ej mera fullständigt redovisat, torde emellertid de inkomna uppgifterna vederbörligen kompletterade med dem, som med all sannolikhet inom den närmaste tiden inkomma, kunna anses tillräckliga för ett tämligen uttömmande studium av arbets- och löneförhållandena inom affärslivet.[1]

Den vid redovisade företag anställda personalens antal och fördelning. Beträffande de företag, vid vilka teknisk personal samt kontors- och butiksanställda under år 1919 förefunnits, lämnas i nedanstående tab. C en översikt över den där anställda personalen, varvid denna fördelats på män, kvinnor och minderåriga (under 18 år). Medan hela antalet affärsanställda i enskild tjänst i Sverige torde kunna uppskattas till högst 100 000 samt vid av utredningen berörda företag till c:a 80 000, utgjorde den här redovisade perso-

Tab. C. Antal personal vid redovisade företag år 1919.

Ortsgrupper	Grosshandel	Detaljhandel	Industri	Banker	Försäkringsföretag	Övriga	Summa
Mellersta Sverige.							
Stockholm	2 461	2 886	3 862	2 272	1 398	777	13 656
Göteborg	1 086	805	1 311	444	410	545	4 601
Övriga städer med över 10 000 inv.	672	1 777	4 066	857	82	438	7 892
Städer med under 10 000 inv.	208	1 259	1 367	641	5	198	3 678
Köpingar och municipalsamhällen	55	391	672	361	—	79	1 558
Landsbygden	31	884	2 680	540	1	43	4 179
Sydsverige (Skåne och Blekinge).							
Malmö	491	383	825	283	152	66	2 200
Övriga städer med över 10 000 inv.	393	808	718	366	7	178	2 470
Städer med under 10 000 inv.	91	131	157	77	—	35	491
Köpingar och municipalsamhällen	37	187	361	88	—	4	677
Landsbygden	53	159	578	35	—	—	825
Dalarne och Norrland.							
Städer med över 10 000 inv.	297	736	680	434	25	118	2 290
Städer med under 10 000 inv.	92	269	417	196	—	23	997
Köpingar och municipalsamhällen	26	236	278	159	—	—	699
Landsbygden	14	615	1 250	304	—	20	2 203
Hela riket	**6 007**	**11 526**	**19 222**	**7 057**	**2 080**	**2 524**	**48 416**
Därav män	3 532	4 561	14 939	4 904	968	1 847	30 751
kvinnor	1 866	5 315	3 133	1 901	943	520	13 678
minderåriga	609	1 650	1 150	252	169	157	3 987

[1] Sedan här ovan meddelade siffror uträknats, hava ytterligare c:a 500 uppgifter inkommit till socialstyrelsen.

nalen sammanlagt 48 416 personer, varav 30 751 voro män, 13 678 kvinnor och 3 987 minderåriga. På 1 000 affärsanställda män komma sålunda 445 kvinnor, vilken proportion dock avsevärt växlar inom olika företagsgrenar. Industrien sysselsätter sålunda endast 210 och bankerna 388 kvinnor på 1 000 män, medan åter grosshandelns personal är representerad av 528 kvinnor på 1 000 män. Detaljhandeln slutligen är däremot här kännetecknad av, att kvinnorna äro till antalet flera än den manliga personalen, i det siffran för hela gruppen blir 1 165 kvinnor på 1 000 män. Sexualproportionen bland de minderåriga har ej uträknats, såsom varande av mindre betydelse. Bland dessa synes emellertid ett relativt större antal kvinnor finnas, än vad fallet är hos de vuxna.

Föreliggande material erbjuder även möjlighet att belysa den intressanta frågan rörande *antalet anställda inom olika företag* och därmed förhållandet mellan stor- och småföretagen inom förevarande verksamhetsområde. I nedanstående tab. D har en gruppering skett av de redovisade företagen alltefter antalet anställda per företag.

Tab. D. Antal redovisade företag, fördelade med hänsyn till personalens antal vid slutet av år 1919.

Företag med nedanstående antal anställda vid slutet av år 1919	Grosshandel	Detaljhandel	Industri	Banker	Försäkringsföretag	Övriga	Samtliga företag		Personal vid slutet av år 1919	
							Antal	Procentuell fördelning	Antal	Procentuell fördelning
Utan fast anställd personal	1 470	6 969	2 830	335	35	871	12 510	63·2	—	—
Med 1 anställd	147	1 035	295	86	12	81	1 656	8·4	1 656	3·4
» 2 anställda	186	776	325	305	18	59	1 669	8·4	3 338	6·8
» 3 »	121	440	241	148	14	48	1 012	5·1	3 036	6·3
» 4 »	108	250	173	108	5	45	689	3·5	2 756	5·7
» 5 »	67	142	156	65	4	29	463	2·3	2 315	4·8
» 6—10 »	164	261	334	113	9	86	967	4·9	7 736	16·0
» 11—15 »	45	68	152	37	8	22	332	1·7	4 316	8·9
» 16—20 »	26	22	71	9	4	16	148	0·8	2 664	5·5
» 21—25 »	11	14	42	10	6	5	88	0·5	2 024	4·2
» 26—50 »	28	11	76	17	10	11	153	0·8	5 814	12·0
» 51—100 »	6	5	38	6	9	4	68	0·3	5 113	10·6
» 101—200 »	3	4	8	6	3	1	25	0·1	3 250	6·7
» 201—300 »	—	1	3	3	—	—	7	0·0	1 574	3·3
» 301—400 »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» 401—500 »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» 501 och däröver	—	1	1	2	—	—	4	0·0	2 824	5·8
Samtliga företag	**2 382**	**9 999**	**4 745**	**1 250**	**137**	**1 278**	**19 791**	**100·0**	—	—
Därav med personal	912	3 030	1 915	915	102	407	7 281	—	48 416	100·0

Tabellen utvisar, att av de 19 791 företag, rörande vilka socialstyrelsen hitintills kunnat införskaffa upplysningar om antalet anställda, 7 281 eller 36·8 % drivas med avlönad personal, under det att de övriga 12 510 företagen eller nära två tredjedelar av samtliga (63·2 %) skötas utan personal av det slag som här avses. Inom detalj- och grosshandeln utföres arbetet vid detta slag av företag vanligen av affärsinnehavaren själv eller av hans anhöriga, vilket förhallande även gäller beträffande kontorsarbetet inom de små industriföretag, vilka uppgivits vara skötta utan särskilt anställd personal. De bankkontor, som här redovisats utan personal, äro i regel belägna å landsbygden samt hållas tillgängliga för allmänheten endast en eller annan dag i veckan, varför expeditionsarbetet i allmänhet kan omhänderhavas av personer i orten med annan sysselsättning. De i tab. D upptagna försäkringsföretagen utan personal äro agenturfirmor.

Företag med en anställd utgöra 8·4 % och företagen med två anställda likaledes 8·4 % av företagen. Mera ingående efterforskningar å vissa orter tyda emellertid på, att åtminstone antalet företag med en anställd i verkligheten ligger något högre, ett förhållande, som ju är naturligt med hänsyn till, att småföretagen i större utsträckning än andra uraktlåtit att lämna begärda uppgifter. Dock synes inom den mindre handeln i stor utsträckning tillämpas systemet att hava två anställda, vanligen ett biträde och en springpojke. Företag med 5—25 anställda utgöra 10·2 % av samtliga, under det att endast 0·8 % av företagen sysselsätta en så stor personal som 26—50. Mer än 100 anställda hava endast 32 (0·1 %) av de redovisade företagen.

Även om storföretagen sålunda, vad beträffar antalet företag, äro sparsamt förekommande, spela de dock för den här behandlade samhällsgruppen en stor roll till följd av det betydande antal anställda, som där sysselsättes. Ifrågavarande förhallande torde framgå därav att, såsom tab. D utvisar, exempelvis c:a 26 % av hela personalen finnes anställd vid företag med mer än 50 anställda, under det att endast 3·4 % äro anställda i firmor med en anställd. Det vore givetvis, ej minst med hänsyn till de olika sociala förhållanden, under vilka särskilt de lägre kontors- och butiksanställda arbeta inom stor- och småföretagen, av betydelse att kunna uppdraga någon ungefärlig gränslinje mellan stor- och smådrift. På grund av olikartade arbetsförhållanden m. m. inom skilda näringsgrenar låter det sig emellertid knappast göra att generellt verkställa en sådan uppdelning. Dock torde kunna anses, att särskilt inom handeln och industrien företag med mer än 50 anställda böra betraktas såsom storföretag, ett förhållande, som styrkes därutav, att alla detaljaffärer av varuhustyp bedrivas med minst denna personalstyrka. Företag med mer än 25—50 anställda torde dock i många fall drivas under sådana förhållanden, att den lägre personalens arbetsvillkor och allmänna sociala miljö rätt nära ansluta sig till storföretagens.

I genomsnitt för samtliga företag komma 2·4 anställda per firma. Inom grosshandeln är siffran 2·5, inom detaljhandeln 1·2, inom industrien 4·1, inom bankerna 5 6 per kontor (men 186 per företag), inom försäkringsbranschen 15·2 per kontor samt inom övriga branscher 2·0 personer per företag. I detta

sammanhang må nämnas, att docenten S. Helander i sitt arbete »Vår moderna handel» på grundval av kommerskollegii statistik beräknat antalet anställda per företag till 1·52 personer. Då denna siffra närmast torde hänföra sig till enbart handelns anställda, synes god överensstämmelse förefinnas mellan de båda beräkningarna.

De affärsanställdas löneförhållanden 1919. Å de utsända frågeformulären hava av arbetsgivarna begärts individuella uppgifter rörande den affärsanställda personalens löneförhållanden under åren 1914 — alltså tiden vid krigsutbrottet — 1919 samt första halvåret 1920. Då förutom själva lönebeloppen individualuppgifter även införskaffats beträffande personalens ålder, anställningstid i firman, utbildning, yrkesställning m. m., erbjuder det insamlade materialet möjlighet till en uttömmande lönestatistik. Det är dock uppenbart, att en med hänsynstagande till alla dessa olika faktorer genomförd sådan statistik måste taga lång tid i anspråk för sitt utförande. Till följd av det stora aktuella intresse, som ifrågavarande löneuppgifter måste anses äga, har det emellertid ansetts önskvärt att så snart som möjligt meddela vissa preliminära resultat rörande personalens löneinkomster inom olika yrkesgrenar. Härför har valts år 1919, enär uppgifterna för år 1920, vilka ju omfatta första halvåret, äro mindre lämpade för en dylik utredning, särskilt då storleken av de ofta betydande löneförmåner, som i form av gratifikationer, tantiem o. d. skulle tillkomma viss personal, vid tiden för uppgifternas avgivande ännu icke kunnat fastställas. Det må dock framhållas, att lönerna under år 1920 i allmänhet torde ligga åtskilligt över 1919 års lönenivå, i vissa större företag ända till 20 %.

Även om den jämförelsevis korta tid, som förflutit sedan uppgifterna inkommit till socialstyrelsen, ej möjliggjort en efter ovan antydda metoder utarbetad detaljerad lönestatistik för de affärsanställda, har dock för den nu föreliggande preliminära redogörelsen primärmaterialet fördelats med hänsyn till personalens kön, ålder, yrkesspecialitet och kvalifikationer, varjämte uppdelning skett allt efter företagens läge i storstäder, i övriga städer eller å landsbygden. Detta har i efterföljande lönetabeller (tab. 1—6) tillämpats på så sätt, att för var och en av yrkesgrupperna grosshandel, detaljhandel, industri, banker och övriga företag redovisats den under hela år 1919[1] anställda personalen, fördelad i företagsledare, kontors-, butiks- och lagerpersonal samt teknisk personal. Inom varje sådan grupp har fördelning skett i män, kvinnor och minderåriga, varjämte uppdelning verkställts med hänsyn till, huruvida vederbörandes arbete varit att betrakta såsom kvalificerat arbete (*grupp A*) eller såsom övervägande rutinarbete (*grupp B*). Särskilt denna sista uppdelning har i många fall varit svår att verkställa särskilt till följd därav, att någon gemensam norm för angivande av personalens yrken och befattningar icke finnes inom affärsvärlden. Observeras må, att vid sagda uppdelning hänsyn allenast tagits till det inom resp. branscher förekommande arbetet,

[1] I överensstämmelse med inom lönestatistiken hävdvunnen praxis har såsom årsanställd räknats endast sådan personal, som varit anställd minst 11 månader år 1919.

icke kontors- och butiksarbetet i allmänhet, varför det mycket väl kan inträffa, att exempelvis en såsom okvalificerad betecknad bankman vid eventuell överflyttning till vanligt affärskontor skulle bliva betecknad som kvalificerad kraft. Är emellertid denna gräns svår att draga, är den dock i socialt avseende mycket betydelsefull, såsom givande en åtminstone ungefärlig föreställning om dragningen av den skiljelinje, som uppdelar de olika slagen affärsanställda i ett smalare, övre lager, vars sociala fråga löser sig så att säga av sig självt genom successiv uppflyttning, till sist i principalernas led, och ett alltjämt växande bottenskikt av okvalificerade kontors- och butiksanställda, vilka i allt större utsträckning söka förbättring i sina arbets- och levnadsförhållanden genom samma medel och metoder som kroppsarbetarna.

Löneuppgifter för personal, som varit anställd under hela år 1919, föreligga som ovan nämnts för 38 681 personer, varav 25 789 äro män, 10 910 kvinnor och 1 982 minderåriga (under 18 år). Bland männen hava 8 209 eller 32 % hänförts till kvalificerad personal, under det att 17 580 eller 68 % tillhöra gruppen övrig personal. Av den kvinnliga personalen har ett betydligt mindre antal, 621 eller endast 6 %, kunnat anses utföra kvalificerat arbete av det slag, som här avses. Vad beträffar de olika näringsgrenarna, kännetecknas gruppen »övriga företag» — vari såsom nämnts ingå försäkringsföretag, enskilda järnvägar, rederier m. m. — av en relativt hög procentuell andel (42 %) kvalificerade manliga tjänstemän, under det att grosshandel, banker och industri hava betydligt lägre siffror, nämligen resp. 36, 36 och 31 %. Detaljhandeln synes bedrivas med ett relativt lågt antal kvalificerad manlig personal, i det att denna personals andel beräknats endast utgöra 18 %. Dock bör härvid framhållas, att även i detta förhållande en väsentlig skillnad förefinnes mellan städernas stora affärsföretag och detaljhandeln i allmänhet, i det att procenten av kvalificerad arbetskraft är betydligt högre inom de förra.

Går man till de olika slag av verksamhet, som utövas inom nämnda företagsgrenar, erhåller man i viss mån förklaring till olikheterna i förhållandet mellan kvalificerad personal och rutinarbetare. Detaljhandeln sysselsätter sålunda till övervägande del butikspersonal, industrien teknisk personal och kontorspersonal samt banker, grosshandelsföretag och övriga företag huvudsakligen kontorspersonal. För hela undersökningsområdet utgör bland den *manliga* kontorspersonalen de såsom kvalificerade betecknade 32 % och rutinarbetarna 68 %. Motsvarande procenttal för butikspersonalen utgöra 13 och 87 %, för lagerpersonalen 22 och 78 % samt för den tekniska personalen 31 och 69 %. Vad beträffar den *kvinnliga* personalen, skulle kontorspersonalen bestå av 8 % kvalificerade och 92 % övriga, under det att butiks- och lagerpersonalen till 98 % utgöres av kvinnor med endast rutinarbete. I städerna, framför allt de större, är dock andelen kvalificerade kvinnliga anställda större än de här meddelade siffrorna, vilka utgöra ett medeltal för riket i dess helhet.

Tabellerna 1—5 meddela för varje sådan grupp i sista kolumnen den genomsnittliga löneinkomsten under år 1919. Genomsnittslönen för kvalificerade

manliga anställda utgör, som synes, 9 707 kr., och för kvinnliga 5 970 kr. Övriga vuxna manliga ha en genomsnittslön av 3 779 och övriga vuxna kvinnor en genomsnittslön av 2 561 kr. Minderårigas genomsnittslön är 1 194 kr.

Det må emellertid framhållas, att de i tabellerna uträknade beloppen för de genomsnittliga löneinkomsterna icke i och för sig lämna en uttömmande bild av vederbörande personalgrupps löneförhållanden. För en grupp, inom vilken exempelvis så gott som alla anställda åtnjuta en löneinkomst mellan 7 000 och 8 000 kronor, erhålles nämligen samma genomsnittliga lönesiffra som för en grupp, där hälften av personalen har 3 000 och hälften 12 000 kr. De genomsnittliga lönebeloppen böra därför jämföras med de vid sidan av dessa publicerade sammanställningar, som utvisa löneinkomsternas variationer kring medeltalet.

Nedanstående tab. E åskådliggör i sammandragen form i medeltal för hela riket, huru personalens löner inom de viktigaste yrkesgrenarna procentuellt fördela sig på olika löneinkomstgrupper.

Tab. E. De affärsanställda (minderåriga ej medräknade), grupperade med hänsyn till löneinkomsten år 1919.

Löneinkomstgrupper m. m.	Grosshandel		Detaljhandel		Industri		Banker		Övriga		Hela personalen	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Antal personal	2 741	1 420	3 673	4 364	12 662	2 351	4 223	1 603	2 490	1 172	25 789	10 910
Därav med en löneinkomst år 1919 i %:												
Under 1 000 kr. .	1·2	1·6	3·2	8·6	0·5	2·3	1·8	2·7	0·6	1·3	1·2	4·7
1 000— 2 000 » .	8·3	24·7	18·9	40·9	5·0	27·4	6·4	9·8	5·4	10·9	7·6	28·1
2 000— 3 000 » .	15·1	37·2	26·0	33·1	10·2	33·1	8·3	22·1	8·8	33·8	12·5	32·1
3 000— 4 000 » .	19·2	23·0	21·1	12·7	18·7	24·0	14·5	30·0	12·0	32·7	17·7	21·2
4 000— 5 000 » .	15·3	8·9	10·8	2·7	22·4	8·5	14·8	21·0	14·6	12·5	18·0	8·5
5 000— 6 000 » .	10·6	2·7	6·6	1·2	13·3	3·3	11·9	8·1	11·1	4·8	11·6	3·2
6 000— 7 000 » .	7·6	1·3	4·0	0·4	7·9	0·8	9·2	4·0	11·2	2·5	7·9	1·4
7 000— 8 000 » .	4·3	0·4	2·2	0·1	5·5	0·3	7·3	1·2	7·1	0·8	5·3	0·4
8 000— 9 000 » .	3·8	0·1	2·2	0·1	4·0	0·2	6·1	0·8	6·2	0·3	4·8	0·2
9 000—10 000 » .	2·6	—	1·4	0·1	2·8	—	4·3	0·2	5·5	0·2	3·1	0·1
10 000—15 000 » .	7·9	0·1	2·8	0·1	6·3	0·1	11·3	0·1	12·5	0·1	7·4	0·1
15 000 och däröver .	4·1	—	0·8	—	3·4	—	4·1	—	5·0	0·1	3·4	0·0
Genomsnittlig löneinkomst i kr. . .	**5 637**	**2 834**	**3 818**	**2 230**	**5 723**	**2 795**	**6 432**	**3 652**	**6 841**	**3 805**	**5 666**	**2 755**

Medellönen för män (kvalificerade så väl som övriga) belöper sig till 5 666 kr., men endast 11·6 % av denna grupp åtnjuta en lön, som ligger mellan 5 000 och 6 000 kr. Tablån utvisar, att 8·8 % hava årslöner under 2 000 kr. och 12·5 % löner mellan 2 000 och 3 000 kr., medan årliga löneinkomsten för 17·7 %

ligger mellan 3 000 och 4 000 kr. och för 18·0 % mellan 4 000 och 5 000 kr. o. s. v. I övrigt må framhållas, att männens löner äro tämligen utbredda över hela inkomstskalan, under det att de kvinnliga lönerna i större utsträckning äro anhopade vid vissa inkomstlägen, såsom exempelvis inom detaljhandeln, där 41 % av alla kvinnor åtnjutit en lön, som ligger mellan 1 000 och 2 000 kr. Ifrågavarande omständighet får givetvis ses i samband med det ovan berörda förhållandet, att den manliga personalen till betydligt större utsträckning än kvinnorna innehava kvalificerade poster, under det att den stora massan av affärsanställda kvinnor endast bekläda underordnade, tämligen likartade tjänster, såsom butiksbiträden, maskinskriverskor e. d.

Vad beträffar det förhållandet, att i tabellerna för vissa personer, särskilt kvinnor, redovisats en årslön, som understiger 1 000 kr., må framhållas, att vid bearbetningen såvitt möjligt alla personer utmönstrats, vilkas avlöning endast kunnat betraktas såsom biförtjänst, men att måhända i några fall på grund av ofullständiga upplysningar i materialet dylika »delarbetare» medtagits; vidare kunna här ingå vissa affärsinnehavarens familjemedlemmar, anställda mot ringa kontant ersättning. Dock hava undersökningar i främmande länder, särskilt Norge, visat, att på detta område även eljest i vissa fall förekomma löner, väsentligt understigande gällande existensminimum.

I överensstämmelse med planen för utredningen äro i tabellerna ej medtagna personer, vilkas årslön överstigit 25 000 kr. Detta streck överskreds år 1919 enligt erhållna uppgifter av tillhopa 431 personer, varav 98 tillhörde grosshandeln, 27 detaljhandeln, 154 industrien, 58 bankerna och 94 övriga företag.

Vad beträffar vidare jämförelse mellan lönerna inom de olika företags grupper och yrkesgrenar, vari uppdelning skett, hänvisas till efterföljande tabeller. I stort sett torde kunna sägas, att grupperna »övriga företag» (vari som nämnts ingå försäkringsföretag, enskilda järnvägar, rederikontor m. m.) samt banker hava de högsta lönerna för så väl kvalificerade som ej kvalificerade män och kvinnor, under det att detaljhandeln har den lägsta lönenivån. Det är emellertid, såsom tidigare nämnts, ej möjligt, att av dessa generella, hela yrkesgrupper omfattande löneberäkningar draga några mera ingående slutsatser, huruvida och i vad mån olika yrkesgrenar eller enskilda företag kunna anses avlöna personal med samma kvalifikationer högre eller lägre än andra. För ett dylikt omdöme erfordras en vida mera ingående bearbetning av materialet under hänsynstagande till den däri sysselsatta personalens individuella utbildning, yrkesspecialitet, ålder i yrket m. m., vilket först kan ske i samband med utarbetande av den slutliga undersökningsberättelsen. De kompletterande uppgifter, som komma att inflyta genom de ovan omnämnda av personalen besvarade frågekorten, synas dessutom i hög grad vara ägnade att belysa ifrågavarande synnerligen betydelsefulla problem. Nu meddelade preliminära resultat avse blott att möjliggöra en allmänt orienterande överblick över lönenivåns läge inom affärsvärldens olika grenar.

Tab. 1. De affärsanställdas löneinkomster år 1919. *Grosshandel.*

(Enligt arbetsgivarnas uppgifter.)

Yrkesspecialitet m. m. (M. = män 18 år och däröver, Kv. = kvinnor 18 år och däröver, Mind. = minderåriga under 18 år. Ang. grupperna A och B, se texten sid. 194)		Antal personal	Antal personal med en löneinkomst år 1919 av kr.												Genomsnittlig löneinkomst kr.
			under 1 000	1 000–2 000	2 000–3 000	3 000–4 000	4 000–5 000	5 000–6 000	6 000–7 000	7 000–8 000	8 000–9 000	9 000–10 000	10 000–15 000	15 000 och däröver	
Företagsledare . .	M.	183	—	—	—	—	3	8	13	6	18	15	59	61	13 020
	Kv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Summa	**183**	—	—	—	—	**3**	**8**	**13**	**6**	**18**	**15**	**59**	**61**	**13 020**
Kontorspersonal.															
Grupp A	M.	598	—	—	—	4	20	102	101	81	72	40	133	45	9 109
	Kv.	84	—	—	—	14	30	17	15	5	2	—	1	—	5 281
Grupp B	M.	984	26	147	249	258	199	71	23	10	1	—	—	—	3 369
	Kv.	1 010	17	255	395	256	70	16	1	—	—	—	—	—	2 696
	Mind.	170	70	93	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1 224
	Summa	**2 846**	**113**	**495**	**650**	**533**	**319**	**206**	**140**	**96**	**75**	**40**	**134**	**45**	**4 264**
Butikspersonal.															
Grupp A	M.	38	—	—	—	—	—	10	6	5	2	6	9	—	8 368
	Kv.	3	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—	
Grupp B	M.	129	2	12	41	32	26	9	7	—	—	—	—	—	3 503
	Kv.	149	4	31	64	28	19	2	1	—	—	—	—	—	2 776
	Mind.	31	12	16	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 300
	Summa	**350**	**18**	**59**	**108**	**60**	**47**	**21**	**14**	**5**	**2**	**6**	**10**	—	**3 559**
Lagerpersonal.															
Grupp A	M.	133	—	—	—	—	31	29	33	12	9	7	8	4	6 889
	Kv.	6	—	—	—	—	4	2	—	—	—	—	—	—	
Grupp B	M.	520	4	65	110	196	98	42	5	—	—	—	—	—	3 430
	Kv.	157	2	64	63	27	1	—	—	—	—	—	—	—	2 268
	Mind.	55	21	33	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1 244
	Summa	**871**	**27**	**162**	**173**	**223**	**135**	**73**	**38**	**12**	**9**	**7**	**8**	**4**	**3 621**
Teknisk personal.															
Grupp A	M.	44	—	—	—	—	5	9	10	3	2	4	9	2	8 241
	Kv.	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	
Grupp B	M.	112	—	2	13	36	39	11	10	1	—	—	—	—	4 232
	Kv.	10	—	1	6	1	1	1	—	—	—	—	—	—	3 020
	Mind.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Summa	**167**	—	**3**	**19**	**37**	**45**	**21**	**21**	**4**	**2**	**4**	**9**	**2**	**5 229**
Hela personalen.															
Grupp A	M.	996	—	—	—	4	59	158	163	107	103	72	218	112	9 465
	Kv.	94	—	—	—	14	36	19	16	5	2	—	2	—	5 338
Grupp B	M.	1 745	32	226	413	522	362	133	45	11	1	—	—	—	3 452
	Kv.	1 326	23	351	528	312	91	19	2	—	—	—	—	—	2 657
	Mind.	256	103	142	9	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1 237
	Samtliga	**4 417**	**158**	**719**	**950**	**853**	**549**	**329**	**226**	**123**	**106**	**72**	**220**	**112**	**4 481**
Därav i:															
Stockholm, Göteborg och Malmö	M.	1 639	10	97	213	298	272	182	143	83	66	48	154	73	6 028
	Kv.	1 052	5	226	381	267	112	36	16	5	2	—	2	—	2 994
	Mind.	139	34	95	8	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1 403
	Summa	**2 830**	**49**	**418**	**602**	**566**	**385**	**218**	**159**	**88**	**68**	**48**	**156**	**73**	**4 673**
Övriga städer . .	M.	952	17	111	170	201	127	88	59	31	37	16	57	38	5 145
	Kv.	337	14	110	139	55	15	2	2	—	—	—	—	—	2 416
	Mind.	110	66	44	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 023
	Summa	**1 399**	**97**	**265**	**309**	**256**	**142**	**90**	**61**	**31**	**37**	**16**	**57**	**38**	**4 163**
Landsbygden . .	M.	150	5	18	30	27	22	21	6	4	1	8	7	1	4 489
	Kv.	31	4	15	8	4	—	—	—	—	—	—	—	—	1 961
	Mind.	7	3	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Summa	**188**	**12**	**36**	**39**	**31**	**22**	**21**	**6**	**4**	**1**	**8**	**7**	**1**	**3 954**

Tab. 2. De affärsanställdas löneinkomster år 1919. *Detaljhandel.*

(Enligt arbetsgivarnas uppgifter.)

Yrkesspecialitet m. m. (M = män 18 år och däröver, Kv. = kvinnor 18 år och däröver, Mind. = minderåriga under 18 år. Ang. grupperna A och B, se texten sid. 194)		Antal personal	Antal personal med en löneinkomst år 1919 av kr.												Genomsnittlig löneinkomst kr.
			under 1 000	1 000–2 000	2 000–3 000	3 000–4 000	4 000–5 000	5 000–6 000	6 000–7 000	7 000–8 000	8 000–9 000	9 000–10 000	10 000–15 000	15 000 och däröver	
Företagsledare . .	M.	123	—	—	—	—	1	8	12	17	19	14	41	11	10 477
	Kv.	3	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	
	Summa	**126**	**—**	**—**	**—**	**—**	**2**	**9**	**12**	**17**	**19**	**14**	**42**	**11**	**10 405**
Kontorspersonal.															
Grupp A	M.	151	—	—	—	—	2	29	38	21	19	14	21	7	8 364
	Kv.	35	—	—	—	—	13	12	6	3	—	1	—	—	5 569
Grupp B	M.	344	4	48	89	95	73	29	6	—	—	—	—	—	3 371
	Kv.	679	9	185	298	155	31	1	—	—	—	—	—	—	2 577
	Mind.	37	17	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 097
	Summa	**1 246**	**30**	**253**	**387**	**250**	**119**	**71**	**50**	**24**	**19**	**15**	**21**	**7**	**3 538**
Butikspersonal.															
Grupp A	M.	337	—	—	—	—	83	74	53	27	36	20	33	11	7 242
	Kv.	65	—	—	—	—	17	25	12	2	3	3	3	—	*6 140*
Grupp B	M.	2 405	110	606	812	580	198	66	26	7	—	—	—	—	2 744
	Kv.	3 477	360	1 564	1 116	372	55	10	—	—	—	—	—	—	2 044
	Mind.	872	510	345	16	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1 079
	Summa	**7 156**	**980**	**2 515**	**1 944**	**953**	**353**	**175**	**91**	**36**	**39**	**23**	**36**	**11**	**2 443**
Lagerpersonal.															
Grupp A	M.	38	—	—	—	—	5	18	4	7	—	2	2	—	6 426
	Kv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grupp B	M.	192	3	35	52	80	20	2	—	—	—	—	—	—	2 974
	Kv.	73	4	30	19	18	1	1	—	—	—	—	—	—	2 337
	Mind.	22	14	7	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 050
	Summa	**325**	**21**	**72**	**72**	**98**	**26**	**21**	**4**	**7**	**—**	**2**	**2**	**—**	**3 104**
Teknisk personal.															
Grupp A	M.	20	—	—	—	—	—	3	1	2	8	1	5	—	8 900
	Kv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grupp B	M.	63	—	4	4	19	16	13	7	—	—	—	—	—	4 417
	Kv.	32	2	7	11	8	2	1	1	—	—	—	—	—	2 799
	Mind.	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Summa	**116**	**2**	**12**	**15**	**27**	**18**	**17**	**9**	**2**	**8**	**1**	**5**	**—**	**4 721**
Hela personalen.															
Grupp A	M.	669	—	—	—	—	91	132	108	74	82	51	102	29	8 093
	Kv.	103	—	—	—	—	31	38	18	5	3	4	4	—	5 988
Grupp B	M.	3 004	117	693	957	774	307	110	39	7	—	—	—	—	2 865
	Kv.	4 261	375	1 786	1 444	553	89	13	1	—	—	—	—	—	2 139
	Mind.	932	541	373	17	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1 080
	Samtliga	***8 969***	***1 033***	***2 852***	***2 418***	***1 328***	***518***	***293***	***166***	***86***	***85***	***55***	***106***	***29***	***2 761***
Därav i:															
Stockholm, Göteborg och Malmö	M.	952	6	73	131	236	156	95	77	38	48	20	49	23	5 206
	Kv.	1 957	59	534	819	401	78	37	16	3	3	3	4	—	2 632
	Mind.	193	77	114	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 170
	Summa	**3 102**	**142**	**721**	**952**	**637**	**234**	**132**	**93**	**41**	**51**	**23**	**53**	**23**	**3 331**
Övriga städer . .	M.	1 529	50	288	411	329	148	104	57	36	27	29	44	6	3 752
	Kv.	1 849	203	923	524	143	36	14	3	2	—	1	—	—	1 991
	Mind.	523	357	157	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 010
	Summa	**3 901**	**610**	**1 368**	**944**	**472**	**184**	**118**	**60**	**38**	**27**	**30**	**44**	**6**	**2 550**
Landsbygden . .	M.	1 192	61	332	415	209	94	43	13	7	7	2	9	—	2 793
	Kv.	558	113	329	101	9	6	—	—	—	—	—	—	—	1 611
	Mind.	216	107	102	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1 168
	Summa	**1 966**	**281**	**763**	**522**	**219**	**100**	**43**	**13**	**7**	**7**	**2**	**9**	**—**	**2 279**

Tab. 3. De affärsanställdas löneinkomster år 1919. *Industri.*

(Enligt arbetsgivarnas uppgifter.)

Yrkesspecialitet m. m. (M. = män 18 år och däröver, Kv. = kvinnor 18 år och däröver, Mind. = minderåriga under 18 år. Ang. grupperna A och B, se texten sid. 194)		Antal personal	Antal personal med en löneinkomst år 1919 av kr.												Genomsnittlig löneinkomst kr.
			under 1 000	1 000–2 000	2 000–3 000	3 000–4 000	4 000–5 000	5 000–6 000	6 000–7 000	7 000–8 000	8 000–9 000	9 000–10 000	10 000–15 000	15 000 och däröver	
Företagsledare . .	M.	582	—	—	—	—	18	51	44	46	51	42	147	183	12 373
	Kv.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	
	Summa	**583**	—	—	—	—	**18**	**51**	**44**	**46**	**52**	**42**	**147**	**183**	**12 366**
Kontorspersonal.															
Grupp A	M.	1 323	—	—	—	—	77	177	217	221	166	114	257	94	8 974
	Kv.	69	—	—	—	—	12	36	12	5	3	—	1	—	5 888
Grupp B	M.	3 668	46	424	698	934	1 075	329	127	33	1	—	1	—	3 713
	Kv.	1 795	36	504	598	459	165	33	—	—	—	—	—	—	2 719
	Mind.	427	168	237	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 234
	Summa	**7 282**	**250**	**1 165**	**1 318**	**1 393**	**1 329**	**575**	**356**	**259**	**170**	**114**	**259**	**94**	**4 299**
Butikspersonal.															
Grupp A	M.	17	—	—	—	—	1	5	1	7	1	1	1	—	7 135
	Kv.	4	—	—	—	—	—	—	3	1	—	—	—	—	
Grupp B	M.	55	1	8	14	15	10	4	3	—	—	—	—	—	3 409
	Kv.	128	9	42	55	14	6	2	—	—	—	—	—	—	2 366
	Mind.	6	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Summa	**210**	**13**	**53**	**69**	**29**	**17**	**11**	**7**	**8**	**1**	**1**	**1**	—	**3 076**
Lagerpersonal.															
Grupp A	M.	169	—	—	—	—	35	41	35	15	16	10	13	4	7 100
	Kv.	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	
Grupp B	M.	527	4	52	109	209	108	38	6	1	—	—	—	—	3 518
	Kv.	163	6	58	62	34	3	—	—	—	—	—	—	—	2 361
	Mind.	24	12	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 092
	Summa	**884**	**22**	**122**	**171**	**243**	**146**	**80**	**41**	**16**	**16**	**10**	**13**	**4**	**3 926**
Teknisk personal.															
Grupp A	M.	1 891	—	—	—	1	143	186	274	292	272	193	386	144	9 149
	Kv.	11	—	—	—	—	—	6	3	2	—	—	—	—	6 136
Grupp B	M.	4 430	17	148	471	1 206	1 366	848	295	78	1	—	—	—	4 313
	Kv.	179	3	41	64	57	14	—	—	—	—	—	—	—	2 721
	Mind.	46	16	29	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1 322
	Summa	**6 557**	**36**	**218**	**535**	**1 265**	**1 523**	**1 040**	**572**	**372**	**273**	**193**	**386**	**144**	**5 646**
Hela personalen.															
Grupp A	M.	3 982	—	—	—	1	274	460	571	581	506	360	804	425	9 466
	Kv.	86	—	—	—	—	12	43	18	8	4	—	1	—	5 986
Grupp B	M.	8 680	68	632	1 292	2 364	2 559	1 219	431	112	2	—	1	—	4 006
	Kv.	2 265	54	645	779	564	188	35	—	—	—	—	—	—	2 674
	Mind.	503	199	281	22	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1 235
	Samtliga	**15 516**	**321**	**1 558**	**2 093**	**2 930**	**3 033**	**1 757**	**1 020**	**701**	**512**	**360**	**806**	**425**	**5 134**
Därav i:															
Stockholm, Göteborg och Malmö	M.	3 687	6	122	221	430	1 022	573	370	224	171	119	281	148	6 276
	Kv.	1 182	19	220	394	336	130	63	12	5	2	—	1	—	3 077
	Mind.	162	34	113	14	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1 430
	Summa	**5 031**	**59**	**455**	**629**	**767**	**1 152**	**636**	**382**	**229**	**173**	**119**	**282**	**148**	**5 868**
Övriga städer . .	M.	4 698	27	286	516	903	981	668	335	252	177	125	287	141	5 558
	Kv.	869	16	295	296	181	59	13	4	3	2	—	—	—	2 594
	Mind.	247	118	124	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 142
	Summa	**5 814**	**161**	**705**	**817**	**1 084**	**1 040**	**681**	**339**	**255**	**179**	**125**	**287**	**141**	**4 927**
Landsbygden . .	M.	4 277	35	224	555	1 032	830	438	297	217	160	116	237	136	5 427
	Kv.	300	19	130	89	47	11	2	2	—	—	—	—	—	2 262
	Mind.	94	47	44	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 146
	Summa	**4 671**	**101**	**398**	**647**	**1 079**	**841**	**440**	**299**	**217**	**160**	**116**	**237**	**136**	**5 138**

Tab. 4. De affärsanställdas löneinkomster år 1919. *Banker.*

(Enligt arbetsgivarnas uppgifter.)

Yrkesspecialitet m. m. (M. = män 18 år och däröver, Kv. = kvinnor 18 år och däröver, Mind. = minderåriga under 18 år. Ang. grupperna A och B, se texten sid. 194)		Antal personal	Antal personal med en löneinkomst år 1919 av kr.												Genomsnittlig löneinkomst kr.
			under 1 000	1 000–2 000	2 000–3 000	3 000–4 000	4 000–5 000	5 000–6 000	6 000–7 000	7 000–8 000	8 000–9 000	9 000–10 000	10 000–15 000	15 000 och däröver	
Företagsledare . .	M.	159	—	—	—	—	—	6	8	6	4	6	54	75	14 739
	Kv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Summa	**159**	—	—	—	—	—	**6**	**8**	**6**	**4**	**6**	**54**	**75**	**14 739**
Kontorspersonal.															
Grupp A	M.	1 365	—	—	—	—	—	69	99	252	249	174	423	99	10 126
	Kv.	199	—	—	—	—	—	99	62	20	13	3	2	—	6 339
Grupp B	M.	2 699	75	271	352	611	625	427	280	52	4	2	—	—	4 074
	Kv.	1 404	44	157	354	480	336	31	2	—	—	—	—	—	3 280
	Mind.	146	14	120	10	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1 577
	Summa	**5 813**	**133**	**548**	**716**	**1 093**	**961**	**626**	**443**	**324**	**266**	**179**	**425**	**99**	**5 316**
Butikspersonal		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lagerpersonal		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Teknisk personal . . .		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hela personalen.															
Grupp A	M.	1 524	—	—	—	—	—	75	107	258	253	180	477	174	10 608
	Kv.	199	—	—	—	—	—	99	62	20	13	3	2	—	6 339
Grupp B	M.	2 699	75	271	352	611	625	427	280	52	4	2	—	—	4 074
	Kv.	1 404	44	157	354	480	336	31	2	—	—	—	—	—	3 280
	Mind.	146	14	120	10	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1 577
	Samtliga	**5 972**	**133**	**548**	**716**	**1 093**	**961**	**632**	**451**	**330**	**270**	**185**	**479**	**174**	**5 567**
Därav i:															
Stockholm, Göteborg och Malmö	M.	1 813	2	63	93	233	300	254	190	147	120	69	255	87	7 048
	Kv.	572	1	5	76	161	162	86	50	16	11	2	2	—	4 472
	Mind.	102	2	91	8	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1 658
	Summa	**2 487**	**5**	**159**	**177**	**395**	**462**	**340**	**240**	**163**	**131**	**71**	**257**	**87**	**6 234**
Övriga städer . .	M.	1 628	10	72	166	252	224	173	143	115	101	89	197	86	6 759
	Kv.	551	10	40	117	199	124	41	13	4	2	1	—	—	3 649
	Mind.	39	9	28	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1 390
	Summa	**2 218**	**29**	**140**	**284**	**452**	**348**	**214**	**156**	**119**	**103**	**90**	**197**	**86**	**5 892**
Landsbygden . .	M.	782	63	136	93	126	101	75	54	48	36	24	25	1	4 320
	Kv.	480	33	112	161	120	50	3	1	—	—	—	—	—	2 679
	Mind.	5	3	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Summa	**1 267**	**99**	**249**	**255**	**246**	**151**	**78**	**55**	**48**	**36**	**24**	**25**	**1**	**3 687**

Tab. 5. De affärsanställdas löneinkomster år 191 . *Övriga företag.*

(Enligt arbetsgivarnas uppgifter.)

Yrkesspecialitet m. m. (M. = män 18 år och däröver, Kv. = kvinnor 18 år och däröver, Mind. = minderåriga under 18 år. Ang. grupperna A och B, se texten sid. 194)		Antal personal	Antal personal med en löneinkomst år 1919 av kr.												Genomsnittlig löneinkomst kr.
			under 1 000	1 000–2 000	2 000–3 000	3 000–4 000	4 000–5 000	5 000–6 000	6 000–7 000	7 000–8 000	8 000–9 000	9 000–10 000	10 000–15 000	15 000 och däröver	
Företagsledare . .	M.	112	—	—	—	—	—	6	7	5	5	8	34	47	14 214
	Kv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Summa	**112**	—	—	—	—	—	**6**	**7**	**5**	**5**	**8**	**34**	**47**	**14 214**
Kontorspersonal.															
Grupp A	M.	672	—	—	—	—	3	36	80	102	108	105	183	55	10 019
	Kv.	139	—	—	—	—	37	56	29	9	4	2	1	1	5 848
Grupp B	M.	1 205	15	131	200	270	285	156	112	32	4	—	—	—	4 002
	Kv.	1 028	14	127	394	384	109	—	—	—	—	—	—	—	2 967
	Mind.	143	58	73	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 321
	Summa	**3 187**	**87**	**331**	**606**	**654**	**434**	**248**	**221**	**143**	**116**	**107**	**184**	**56**	**4 897**
Butikspersonal		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lagerpersonal.															
Grupp A	M.	13	—	—	—	—	—	—	2	1	3	1	6	—	10 038
	Kv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grupp B	M.	12	—	1	—	2	5	4	—	—	—	—	—	—	4 442
	Kv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Mind.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Summa	**25**	—	**1**	—	**2**	**5**	**4**	**2**	**1**	**3**	**1**	**6**	—	**7 352**
Teknisk personal.															
Grupp A	M.	241	—	—	—	—	—	12	34	28	33	22	89	23	10 504
	Kv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grupp B	M.	235	—	3	18	27	71	63	44	9	—	—	—	—	4 984
	Kv.	5	1	1	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	·
	Mind.	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	·
	Summa	**483**	**1**	**6**	**20**	**27**	**72**	**75**	**78**	**37**	**33**	**22**	**89**	**23**	**7 696**
Hela personalen.															
Grupp A	M.	1 038	—	—	—	—	3	54	123	136	149	136	312	125	10 584
	Kv.	139	—	—	—	—	37	56	29	9	4	2	1	1	5 848
Grupp B	M.	1 452	15	135	218	299	361	223	156	41	4	—	—	—	4 165
	Kv.	1 033	15	128	396	384	110	—	—	—	—	—	—	—	2 963
	Mind.	145	58	75	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 324
	Samtliga	**3 807**	**88**	**338**	**626**	**683**	**511**	**333**	**308**	**186**	**157**	**138**	**313**	**126**	**5 542**
Därav i:															
Stockholm, Göteborg och Malmö	M.	1 518	7	78	131	199	221	156	165	106	88	88	197	82	6 921
	Kv.	1 036	10	90	347	360	131	53	28	9	4	2	1	1	3 382
	Mind.	107	30	65	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 445
	Summa	**2 661**	**47**	**233**	**490**	**559**	**352**	**209**	**193**	**115**	**92**	**90**	**198**	**83**	**5 323**
Övriga städer . .	M.	839	7	54	80	86	126	102	92	60	57	42	101	32	6 596
	Kv.	123	5	35	47	20	12	3	1	—	—	—	—	—	2 667
	Mind.	36	27	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	981
	Summa	**998**	**39**	**98**	**127**	**106**	**138**	**105**	**93**	**60**	**57**	**42**	**101**	**32**	**5 910**
Landsbygden . .	M.	133	1	3	7	14	17	19	22	11	8	6	14	11	7 471
	Kv.	13	—	3	2	4	4	—	—	—	—	—	—	—	3 223
	Mind	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Summa	**148**	**2**	**7**	**9**	**18**	**21**	**19**	**22**	**11**	**8**	**6**	**14**	**11**	**7 011**

Tab. 6. De affärsanställdas löneinkomster år 1919. *Sammandrag för samtliga grupper.*

(Enligt arbetsgivarnas uppgifter.)

Yrkesspecialitet m. m. (M. = män 18 år och däröver, Kv. = kvinnor 18 år och däröver, Mind. = minderåriga under 18 år. Ang. grupperna A och B, se texten sid. 194)		Antal personal	Antal personal med en lönninkomst år 1919 av kr.												Genomsnittlig löneinkomst kr.
			under 1 000	1 000–2 000	2 000–3 000	3 000–4 000	4 000–5 000	5 000–6 000	6 000–7 000	7 000–8 000	8 000–9 000	9 000–10 000	10 000–15 000	15 000 och däröver	
Företagsledare . .	M.	1 159	—	—	—	—	22	79	84	80	97	85	335	377	12 776
	Kv.	4	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	1	—	
	Summa	**1 163**	—	—	—	—	**23**	**80**	**84**	**80**	**98**	**85**	**336**	**377**	**12 759**
Kontorspersonal.															
Grupp A	M.	4 109	—	—	—	4	102	413	535	677	614	447	1 017	300	9 525
	Kv.	526	—	—	—	14	92	220	124	42	22	6	5	1	5 930
Grupp B	M.	8 900	166	1 021	1 588	2 168	2 257	1 012	548	127	10	2	1	—	3 810
	Kv.	5 916	120	1 228	2 039	1 734	711	81	3	—	—	—	—	—	2 873
	Mind.	923	327	543	50	3	—	—	—	—	—	—	—	—	1 295
	Summa	**20 374**	**613**	**2 792**	**3 677**	**3 923**	**3 162**	**1 726**	**1 210**	**846**	**646**	**455**	**1 023**	**301**	**4 631**
Butikspersonal.															
Grupp A	M.	392	—	—	—	—	84	89	60	39	39	27	43	11	7 846
	Kv.	72	—	—	—	—	19	25	15	3	3	3	4	—	6 222
Grupp B	M.	2 589	113	626	867	627	234	79	36	7	—	—	—	—	2 796
	Kv.	3 754	373	1 637	1 235	414	80	14	1	—	—	—	—	—	2 084
	Mind.	909	525	364	19	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1 088
	Summa	**7 716**	**1 011**	**2 627**	**2 121**	**1 042**	**417**	**207**	**112**	**49**	**42**	**30**	**47**	**11**	**2 511**
Lagerpersonal.															
Grupp A	M.	353	—	—	—	—	71	88	74	35	28	20	29	8	7 056
	Kv.	7	—	—	—	—	4	3	—	—	—	—	—	—	
Grupp B	M.	1 251	11	153	271	487	231	86	11	1	—	—	—	—	3 407
	Kv.	393	12	152	144	79	5	1	—	—	—	—	—	—	2 319
	Mind.	101	47	52	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1 165
	Summa	**2 105**	**70**	**357**	**416**	**566**	**312**	**178**	**85**	**36**	**28**	**20**	**29**	**8**	**3 714**
Teknisk personal.															
Grupp A	M.	2 196	—	—	—	1	148	210	319	325	315	220	489	169	9 277
	Kv.	12	—	—	—	—	—	6	4	2	—	—	—	—	6 167
Grupp B	M.	4 840	17	157	506	1 288	1 492	935	356	88	1	—	—	—	4 345
	Kv.	226	6	50	83	66	18	2	1	—	—	—	—	—	2 786
	Mind.	49	16	32	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1 341
	Summa	**7 323**	**39**	**239**	**589**	**1 356**	**1 658**	**1 153**	**680**	**415**	**316**	**220**	**489**	**169**	**5 757**
Hela personalen.															
Grupp A	M.	8 209	—	—	—	5	427	879	1 072	1 156	1 093	799	1 918	865	9 707
	Kv.	621	—	—	—	14	116	255	143	47	26	9	10	1	5 970
Grupp B	M.	17 580	307	1 957	3 232	4 570	4 214	2 112	951	223	11	2	1	—	3 779
	Kv.	10 289	511	3 067	3 501	2 293	814	98	5	—	—	—	—	—	2 561
	Mind.	1 982	915	991	70	5	1	—	—	—	—	—	—	—	1 194
	Samtliga	**38 681**	**1 733**	**6 015**	**6 803**	**6 887**	**5 572**	**3 344**	**2 171**	**1 426**	**1 130**	**810**	**1 924**	**866**	**4 616**
Därav i:															
Stockholm, Göteborg och Malmö	M.	9 609	31	433	789	1 396	1 971	1 260	945	598	493	344	936	413	6 375
	Kv.	5 799	94	1 075	2 017	1 525	613	275	122	38	22	7	10	1	3 104
	Mind.	703	177	478	44	3	1	—	—	—	—	—	—	—	1 389
	Summa	**16 111**	**302**	**1 986**	**2 850**	**2 924**	**2 585**	**1 535**	**1 067**	**636**	**515**	**351**	**946**	**414**	**4 980**
Övriga städer . .	M.	9 646	111	811	1 343	1 771	1 606	1 135	686	494	399	301	686	303	5 524
	Kv.	3 729	248	1 408	1 123	598	246	73	23	9	4	2	—	—	2 437
	Mind.	955	577	362	15	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1 060
	Summa	**14 330**	**936**	**2 576**	**2 481**	**2 370**	**1 852**	**1 208**	**709**	**503**	**403**	**303**	**686**	**303**	**4 423**
Landsbygden . .	M.	6 534	165	713	1 100	1 408	1 064	596	392	287	212	156	292	149	4 834
	Kv.	1 382	169	589	361	184	71	5	3	—	—	—	—	—	2 146
	Mind.	324	161	151	11	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1 167
	Summa	**8 240**	**495**	**1 453**	**1 472**	**1 593**	**1 135**	**601**	**395**	**287**	**212**	**156**	**292**	**149**	**4 239**

Arbetslön och arbetstid inom jordbruket år 1920.

I efterföljande översikt meddelas resultaten av vissa preliminära beräkningar rörande löner och arbetstid inom jordbruket under år 1920, vilka utförts på grundvalen av uppgifter, som under november och december månader 1920 inkommit från kommunalstämmoordförandena i rikets landskommuner samt från organiserade lantarbetsgivare och lantarbetarfackföreningar, och vilka skola läggas till grund för en senare utkommande utförlig redogörelse för arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom jordbruket under sagda år.

Arbetslön. De på grundvalen av uppgifter från *kommunalstämmoordförandena* verkställda löneberäkningarna, vilka närmast skola hänföra sig till kalenderåret 1920 men jämväl, särskilt för de årsanställdas vidkommande, torde vara tillämpliga på hela tjänsteåret 1920—21, äro baserade på från mer än två tredjedelar av rikets landskommuner inkomna svar. I tab. A återgivas genomsnittliga lönesiffror för hela riket beträffande jordbrukets viktigaste arbetarkategorier, sammanställda med motsvarande siffror för åren 1913—1919, varvid jämväl uträknats indextal, utvisande den procentiska lönestegringen under perioden.

Enligt dessa uppgifter synes den genomsnittliga ökningen av lantarbetarnas kontantlöner under perioden 1913—1920 för samtliga arbetarkategorier kunna anslås till omkring 220 %. Ökningen synes hava varit större för tjänare samt för tillfälliga daglönare med avseende på vinterdaglönen (230—238 %) än för övriga arbetargrupper (210—220 %). Av de år, som ingå i sagda period, företer 1918 den starkaste lönestegringen, vilken uppgick till 30 à 40 % av föregående års löner. Enligt de i tabellen meddelade preliminära siffrorna för 1920 kan den lönestegring, som därunder ägt rum, anslås till omkring 20 % i genomsnitt för samtliga arbetargrupper. Denna stegring synes genomgående ha varit större å ena sidan för tjänare och statare (22—33 %) än för daglönare (7—18 %), å den andra för kvinnliga arbetare (15—33 %) än för manliga (7—27 %).

För de lantarbetargrupper, vilkas avlöning till stor del utgår in natura, beror totalavlöningens stegring givetvis på, i vad mån naturaförmånernas värde under året kan anses hava förändrats. Den tidsödande bearbetningen av hithörande uppgifter har visserligen ännu ej medhunnits, men en antydan om den värdestegring, som härvidlag ägt rum, ger ökningen av den fria kostens ungefärliga värde, sådant detta kan beräknas genom skillnaden mellan daglön i egen och arbetsgivarens kost. Åren 1914, 1919 och 1920 uppgick denna skillnad beträffande manliga arbetare till resp. 0·92, 2·82 och 2·97 kr. för sommardaglönen och till resp. 0·76, 2·39 och 2·50 kr. för vinter-

Tab. A. Lantarbetarnas kontantlöner under år 1920 enligt uppgifter från kommunalstämmoordförande.

Lantarbetargrupper	Absoluta tal, kr.								Indextal							
	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920[1]	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920[1]
Tjänstefolk:																
Manliga tjänare . . . årslön	326	332	343	398	489	689	884	1 082	100	102	105	122	150	211	271	332
Kvinnliga » . . . »	197	202	212	241	286	376	502	665	100	103	108	122	145	191	255	338
Statare:																
Körkarlar . . . . . årslön	329	334	346	390	457	646	826	1 052	100	102	105	119	139	196	251	320
Kreatursskötare . . . »	375	378	391	437	511	721	936	1 163	100	101	104	117	136	192	250	310
Tillfälliga daglönare:																
Manliga:																
i egen kost, sommardaglön	2·97	3·02	3·13	3·77	5·00	7·14	8·58	9·39	100	102	105	127	168	240	289	316
vinterdaglön	2·19	2·24	2·34	3·02	4·00	5·62	6·72	7·22	100	102	107	138	183	257	307	330
i arbetsgivarens kost, sommardaglön	2·05	2·10	2·18	2·63	3·48	4·75	5·76	6·42	100	102	106	128	167	232	281	313
vinterdaglön	1·48	1·46	1·55	1·96	2·68	3·63	4·38	4·72	100	102	108	137	184	254	303	330
Kvinnliga:																
i egen kost, sommardaglön	1·77	1·81	1·87	2·23	2·95	4·00	4·82	5·66	100	102	106	126	167	226	272	320
vinterdaglön	1·34	1·38	1·43	1·75	2·29	3·07	3·71	4·32	100	103	107	131	171	229	277	322
i arbetsgivarens kost, sommardaglön	1·21	1·24	1·29	1·52	1·93	2·67	3·22	3·80	100	102	107	126	160	221	266	314
vinterdaglön	0·89	0·92	0·98	1·18	1·45	2·02	2·48	2·79	100	103	110	133	163	227	278	313

daglönen samt beträffande kvinnliga arbetare till resp. 0·56, 1·60 och 1·86 kr. för sommardaglönen och till resp. 0·45, 1·28 och 1·53 för vinterdaglönen. Härav synes framgå, att kostens värde mer än tredubblats sedan tiden före kriget samt att ifrågavarande värde även under sista året fortsatt att stiga, om än i långsammare tempo än under de närmast föregående åren.

De i det föregående meddelade siffrorna utgöra på de särskilda socken-uppgifterna grundade riksmedeltal och giva sålunda ingen upplysning om ställningen inom olika landsdelar. I tab. B äro emellertid preliminära siffror för genomsnittslönerna (i kontant) år 1920 uträknade för de fem större landsdelar, vilka pläga komma till användning inom socialstyrelsens statistik.

Denna sammanställning synes giva vid handen, att lönenivån i norra, östra och södra Sverige i stort sett kan sägas vara genomgående högre än i det sammanhängande område, som utgöres av Småland och öarna samt västra Sverige. Vad de olika arbetarkategorierna beträffar, torde dränglönerna vara högst i södra Sverige. I fråga om statarna äro, om man bort-

[1] Preliminära tal.

Tab. B. Lantarbetarnas kontantlöner under år 1920 inom olika landsdelar enligt uppgifter från kommunalstämmoordförande.

Lantarbetargrupper	Östra Sverige	Småland och öarna	Södra Sverige	Västra Sverige	Norra Sverige	Hela riket
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Tjänstefolk:						
Manliga tjänare . . . . . årslön	1 096	1 047	1 152	1 037	1 146	**1 082**
Kvinnliga » . . . . . »	780	637	715	623	538	**665**
Statare:						
Körkarlar . . . . . årslön	1 082	1 028	1 090	1 005	1 715	**1 052**
Kreatursskötare . . . . . »	1 234	1 125	1 167	1 111	1 687	**1 163**
Tillfälliga daglönare:						
Manliga: i egen kost . . . . sommardaglön	9·91	8·86	9·31	8·84	11·07	**9·39**
vinterdaglön	7·59	6·73	7·43	6·57	8·99	**7·22**
i arbetsgivarens kost sommardaglön	7·10	6·01	6·54	5·71	7·97	**6·42**
vinterdaglön	5·31	4·29	5·02	4·01	6·19	**4·72**
Kvinnliga: i egen kost . . . . sommardaglön	5·68	5·31	5·99	5·65	5·62	**5·66**
vinterdaglön	4·39	3·99	4·83	4·08	4·56	**4·32**
i arbetsgivarens kost sommardaglön	4·07	3·46	4·12	3·69	3·76	**3·80**
vinterdaglön	3·08	2·47	3·18	2·57	2·94	**2·79**

ser från Nordsverige, där dylika arbetare, som tabellens mediævalsiffror antyda, äro av ringa betydelse, kontantlönerna för körkarlar ävenledes högst i Sydsverige, medan beträffande kreatursskötarna östra Sverige synes intaga första och Sydsverige andra rummet. De kvinnliga tjänarnas löner äro högst i östra och lägst i norra Sverige. I fråga om de dagavlönade arbetarna kommer norra Sverige i första, östra Sverige i andra och södra Sverige först i tredje rummet med hänsyn till manliga daglönare, medan med avseende på kvinnliga Sydsverige intager första och norra Sverige tredje platsen. I det förenämnda mellansvenska området med jämförelsevis låga arbetspris synes lönenivån ligga lägst i västra Sverige för alla arbetargrupper utom kvinnliga daglönare, för vilka lönen är lägst i Småland med öarna.

Med avseende å skiljaktigheter i lönehänseende mellan olika landsdelar må erinras om, att Nordsveriges höga plats å löneskalan betingas av förhållanden, som ligga längre tillbaka i tiden, i det att redan långt före krisåren lönerna här för alla arbetarkategorier utom kvinnliga tjänare plägat vara avsevärt högre än i övriga landsdelar. Under år 1919 började emellertid skillnaden mellan Norrland och övriga landsdelar förminskas, och denna utjämning framträder ännu tydligare i 1920 års lönesiffror. En jämförelsevis hög lönenivå har även tidigare varit utmärkande för östra Sverige. Däremot hava lantarbetarlönerna i södra Sverige förut varit relativt låga, men

härutinnan synes det senaste året hava medfört en märkbar förändring, innebärande ett starkt uppdrivande av lönenivån därstädes. Det ligger nära till hands att ställa detta förhållande i sammanhang med den utbredning, som organisationsväsendet inom jordbruket under senare år nått särskilt i södra och östra Sverige, varest arbetarorganisationerna också förmått genomdriva kollektiva löneuppgörelser med väsentligt höjda och tämligen enhetliga lönesatser.[1]

Till komplettering av kommunalmyndigheternas uppgifter meddelas i tab. C på grundvalen av särskilda upplysningar från organiserade *lantarbetsgivare* och *lantarbetarfackföreningar* uträknade lönesatser, vilka hänföra sig till enahanda arbetsplatser inom det större jordbruket företrädesvis i de landsdelar, där organisationsrörelsen vunnit större utbredning, nämligen mellersta Sverige (huvudsakligen Mälarprovinserna och Östergötland) och södra Sverige (huvudsakligen Skåne). I samband med lönesiffrorna för hela området meddelas indextal, utvisande förhållandet mellan arbetsgivarnas och arbetarnas uppgifter.

Tab. C. Lantarbetarnas kontantlöner under år 1920 enligt uppgifter från lantarbetsgivare och lantarbetarorganisationer.

Lantarbetargrupper		Mellersta Sverige		Södra Sverige		Hela området		
		Enligt arbetsgivarna	Enligt arbetarna	Enligt arbetsgivarna	Enligt arbetarna	Enligt arbetsgivarna	Enligt arbetarna	Medeltal av arb:s uppgifter, om ag:s sättes = 100
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
Tjänstefolk	Manliga tjänare . . årslön	1 089	1 025	1 169	1 124	**1 119**	**1 060**	*95*
	Kvinnliga » . . »	729	700	732	713	**730**	**704**	*96*
Statare	Körkarlar . . . . »	1 083	1 060	1 108	1 115	**1 090**	**1 077**	*99*
	Kreatursskötare . . »	1 216	1 198	1 196	1 193	**1 211**	**1 197**	*99*
Tillfälliga daglönare i egen kost	Manliga . . sommardaglön	9·85	9·30	9·85	9·22	**9·71**	**9·28**	*96*
	vinterdaglön	7·77	7·26	7·64	7·55	**7·74**	**7·33**	*95*
	Kvinnliga . sommardaglön	5·50	5·20	6·59	6·48	**5·83**	**5·58**	*96*
	vinterdaglön	4·41	4·13	5·26	5·28	**4·68**	**4·55**	*97*

Såsom är att vänta, hava arbetarna i genomsnitt uppskattat lönerna något lägre än arbetsgivarna, men skillnaden utgör endast 1—5 %, varför överensstämmelsen kan anses vara god. De differenser i lönehänseende mellan södra och östra Sverige, som ovan berörts, komma till synes även här, och jämväl i övrigt är överensstämmelsen god mellan motsvarande siffror i tab. C och tab. B.

[1] Se Soc. Medd. 1921, häft. 1, sid. 5.

Tab. D. Arbetstid för jordbruksarbetare år 1920 enligt uppgifter från kommunalstämmoordförande.

Län och landsdelar	Dagsverkets ordinarie längd (med frånräknande av raster) i timmar under var och en av nedanstående månader											
	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Stockholms län . . .	7·6	8·0	8·5	9·4	9·9	9·9	9·9	9·9	9·6	8·7	7·8	7·3
Uppsala » . . .	7·7	8·2	8·7	9·4	9·8	9·9	9·9	9·9	9·8	8·9	7·9	7·4
Södermanlands » . . .	7·6	8·0	8·6	9·5	9·9	9·9	9·9	9·9	9·7	8·7	7·8	7·3
Östergötlands » . . .	7·5	7·6	8·2	9·1	9·6	9·7	9·7	9·7	9·5	8·6	7·7	7·4
Jönköpings » . . .	7·4	7·6	8·2	8·9	9·7	9·8	9·9	9·9	9·5	8·6	7·7	7·3
Kronobergs » . . .	7·4	7·7	8·1	9·1	9·6	9·8	9·8	9·8	9·6	8·6	7·7	7·4
Kalmar » . . .	7·2	7·4	7·9	8·6	9·6	9·7	9·7	9·7	9·5	8·6	7·5	7·1
Gottlands » . . .	7·5	7·8	8·1	9·0	9·6	9·9	9·9	9·8	9·6	8·6	8·0	7·4
Blekinge » . . .	7·8	8·1	8·7	9·5	9·7	9·8	9·8	9·8	9·7	9·1	8·3	7·9
Kristianstads » . . .	8·1	8·2	8·9	9·7	9·9	9·9	9·9	9·9	9·9	9·1	8·6	8·1
Malmöhus » . . .	8·1	8·2	9·1	9·8	9·9	9·9	9·9	9·9	9·9	9·4	8·8	8·1
Hallands » . . .	8·0	8·3	8·4	9·3	9·9	9·9	9·9	9·9	9·8	9·0	8·2	7·9
Göteborgs och Bohus » . . .	7·5	7·6	8·1	9·0	9·5	9·5	9·5	9·5	9·3	8·2	7·7	7·5
Älvsborgs » . . .	7·3	7·6	8·1	9·2	9·7	9·8	9·8	9·8	9·6	8·5	7·7	7·3
Skaraborgs » . . .	7·2	7·4	8·0	9·1	9·8	9·8	9·9	9·8	9·5	8·5	7·6	7·2
Värmlands » . . .	7·4	7·6	8·1	9·0	9·7	9·8	9·8	9·8	9·6	8·6	7·6	7·3
Örebro » . . .	7·6	7·8	8·3	9·1	9·7	9·8	9·8	9·8	9·6	8·8	7·7	7·5
Västmanlands » . . .	7·4	7·7	8·7	9·3	9·8	9·8	9·8	9·8	9·6	8·5	7·8	7·3
Kopparbergs » . . .	7·8	7·9	8·1	9·3	9·5	9·6	9·7	9·7	9·6	8·4	8·0	7·9
Gävleborgs » . . .	7·6	7·9	8·4	8·9	9·6	9·6	9·8	9·7	9·4	8·7	7·8	7·4
Västernorrlands » . . .	7·1	7·2	7·8	8·3	9·1	9·5	9·7	9·5	9·1	8·2	7·4	7·1
Jämtlands » . . .	7·6	7·7	7·9	8·4	9·1	9·4	10·0	9·7	9·2	8·2	7·7	7·5
Västerbottens » . . .	7·3	7·4	8·0	8·6	9·4	9·7	9·8	9·7	9·3	8·4	7·6	7·3
Norrbottens » . . .	7·5	8·0	8·4	9·0	9·7	10·5	11·0	11·0	10·1	9·2	8·0	7·5
Hela riket	7·6	7·8	8·4	9·2	9·7	9·8	9·8	9·8	9·6	8·7	7·9	7·5
Därav:												
Östra Sverige	7·5	7·9	8·5	9·3	9·8	9·8	9·8	9·8	9·6	8·7	7·8	7·4
Småland och öarna	7·3	7·6	8·1	8·9	9·6	9·8	9·8	9·8	9·5	8·6	7·7	7·3
Södra Sverige	8·1	8·2	9·0	9·7	9·9	9·9	9·9	9·9	9·9	9·3	8·7	8·1
Västra Sverige	7·4	7·6	8·1	9·1	9·7	9·8	9·8	9·8	9·5	8·6	7·7	7·3
Norra Sverige	7·4	7·6	8·0	8·6	9·3	9·6	9·9	9·8	9·3	8·4	7·7	7·4

Arbetstid. Tab. D innehåller beräkningar av den genomsnittliga *nettoarbetstiden* per dag under årets olika månader inom län och landsdelar samt för riket i dess helhet för vanliga jordbruksarbetare (ordinarie arbete utom rykt o. d.) enligt uppgifter från omkring 1 250 kommunalstämmoordförande, och i tab. E sammanställas motsvarande, på omkring 265 arbetsgivar- och

210 arbetaruppgifter grundade arbetstidssiffror för samma områden, som omförmälts beträffande tab. C. Dessa beräkningar, vilka huvudsakligen gälla för det större jordbruket, avse vanliga arbetsdagar och taga sålunda ej hänsyn till den arbetstidsförkortning, som numera ofta äger rum på lördagarna. Angående arbetstidens art och bestämning hänvisas till vad som anförts i en i ett föregående häfte av denna tidskrift meddelad redogörelse för arbetstiden inom jordbruket år 1919.[1]

För riket i dess helhet skulle enligt tab. D den dagliga nettoarbetstiden under månaderna juni—augusti, då arbetsdagen är som längst, utgöra i genomsnitt 9·8 timmar samt under december—februari, då arbetsdagen är kortast, 7·5—7·8 timmar. Till jämförelse kan erinras om att enligt den, visserligen efter något avvikande metod, utförda arbetstidsberäkningen i publikationen »Arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk år 1919» den genomsnittliga sommar- och vinterarbetstiden för samma arbetarkategori under år 1919 skulle uppgå till resp. 9·9 och 7·8 timmar. Att döma av dessa siffror skulle arbetstiden under det sistförflutna året hava ytterligare förkortats, vilket också kom till uttryck vid den förenämnda kollektiva avtalsuppgörelsen, då bl. a. den effektiva arbetstiden inom jordbruket fastställdes till 2 650 à 2 700 timmar per år med en tidsindelning för olika månader, som nära ansluter sig till den i tabellen angivna.

Tab. E. Arbetstid för jordbruksarbetare år 1920 enligt uppgifter från lantarbetsgivare (ag.) och lantarbetarorganisationer (a.).

Landsdelar		Dagsverkets ordinarie längd (med frånräknande av raster) i timmar under var och en av nedanstående månader (medeltal)											
		Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Mellersta Sverige	ag.	7·9	8·4	8·9	9·7	10·0	10·0	10·0	10·0	9·9	9·0	8·0	7·5
	a.	7·9	8·4	8·9	9·7	10·0	10·0	10·0	10·0	9·9	9·0	8·1	7·6
Södra Sverige	ag.	8·1	8·4	9·7	10·0	10·0	10·0	10·0	10·0	10·0	9·4	9·0	8·0
	a.	8·0	8·2	9·9	10·0	10·0	10·0	10·0	10·0	10·0	9·2	9·0	8·1
Hela området	ag.	8·0	8·4	9·1	9·8	10·0	10·0	10·0	10·0	9·9	9·0	8·2	7·6
	a.	7·9	8·3	9·2	9·8	10·0	10·0	10·0	10·0	9·9	9·0	8·3	7·7

Ännu tydligare kommer den avtalsbestämda arbetstidsförläggningen till uttryck i de direkt från arbetsgivare och arbetare inhämtade arbetstidsuppgifterna, vilka sammanställts i tab. E. Avvikelserna från tab. D äro, som synes, små, men anmärkningsvärt nog skulle enligt båda parterna den genomsnittliga arbetstiden i regel vara något längre än enligt kommunalstämmoordförandenas uppgifter. Förklaringsgrunden härtill torde böra sökas dels i uppgifternas olika lokala räckvidd och omfattning, dels i de stora svårigheter, som äro förenade med att på ett nöjaktigt sätt fastställa och angiva arbetstiden inom jordbruket.

[1] Soc. Medd. 1921, häft. 2, sid. 83.

Skogsarbetarnas löneförhållanden under vintern 1920—21.

Levnads- och arbetsförhållandena för de 100 à 150 tusen personer, vilka vintertid sysselsättas med skogsarbete i Sveriges nordligare delar, hava inom socialstyrelsen gjorts till föremål för en detaljerad undersökning, vilken i slutet av år 1916 offentliggjordes under titeln »Skogsarbetarnas levnads- och arbetsförhållanden i Värmland, Dalarna och Norrland».[1] Ifrågavarande undersökning åskådliggör väsentligen de förhållanden, som normalt plägat råda inom förevarande arbetsområde, och lämnar i stort sett å sido de förändringar, som de därefter förflutna åren medfört för den nordsvenska skogshanteringens ekonomi och därmed även för dess arbetsförhållanden. Beträffande en sida av dessa, nämligen lönevillkoren, belysas emellertid förändringarna under de senaste åren genom av styrelsen anordnade mindre specialundersökningar, avseende december månad vartdera av åren 1916—1920, vilka grunda sig på uppgifter, avgivna av jägmästarna i resp. revir.

Enligt dessa uppgifter ställde sig under nämnda tidsperiod i norra Sverige normala dagsförtjänsten (vid ackordsarbete) för huggare och körare på följande sätt:

Skogsarbetarnas löner i norra Sverige under åren 1913—1920.

Överjägmästardistrikt	Huggare							Körare (häst och karl)						
	Medelförtjänst per dag, kr.					Ökning eller minskning (–) i %		Medelförtjänst per dag, kr.					Ökning eller minskning (–) i %	
	1913	1917	1918	1919	1920	1913–1920	1919–1920	1913	1917	1918	1919	1920	1913–1920	1919–1920
Bergslags . .	3·10	7·63	9·17	9·00	9·90	219·4	10·0	8·40	15·79	23·17	18·58	20·05	138·7	7·9
Stockh.—Gävle	4·31	11·14	18·28	9·80	10·70	148·3	9·2	9·34	27·32	46·95	20·90	20·50	119·5	– 1·9
Dalarnes . . .				12·25	14·31	232·0	16·8				31·05	31·72	239·6	2·2
Mell. Norrlands	3·88	9·30	13·10	10·60	12·18	213·9	14·9	8·06	23·95	35·90	26·25	27·95	246·8	6·5
Härnösands . .	3·25	9·03	12·60	11·90	11·50	253·8	– 3·4	7·25	22·40	34·60	31·30	26·81	269·8	– 14·3
Umeå		8·28	12·94	9·61	10·62	226·8	10·5		22·33	34·56	26·22	25·18	247·3	– 4·0
Skellefteå . .	3·42	8·81	11·75	9·06	10·00	192·4	10·4	6·63	20·38	33·00	22·75	22·43	238·3	– 1·4
N. Norrbottens	3·41	10·40	14·92	11·31	11·42	234·9	1·0	6·73	21·05	29·69	23·27	23·69	252·0	1·8
Ö. Norrbottens		8·08	12·96	11·14	11·92	249·6	7·0		18·29	29·21	24·96	25·88	284·5	3·7
Samtliga	3·57	9·06	13·26	10·65	11·54	223·2	8·4	7·56	21·34	32·52	25·30	25·33	235·1	0·1

[1] Soc. Medd., årg. 1917, sid. 56.
[2] Soc. Medd., årg. 1916, sid. 1383, 1918, sid. 27, 1919, sid. 16 och 1920 sid. 149.

Härav framgår, att sedan år 1913 arbetsförtjänsten undergått en oavbruten stegring till och med år 1918, då huggarlönerna voro inemot fyra gånger och körlönerna nära fem gånger högre än före kristiden. Under år 1919 sjönko såväl huggar- som körlönerna genomgående ganska avsevärt (c:a 20 %), men under 1920 visa de förra ånyo någon stegring (8·4 %), under det att körlönerna i genomsnitt stå på ungefär samma nivå som i dec. 1919. Den för huggarna konstaterade löneökningen har emellertid till omfattningen ställt sig ganska växlande inom olika områden. I Härnösands överjägmästardistrikt, där lönereduceringen under år 1919 var skäligen obetydlig, finner man t. o. m. en fortsatt, om än obetydlig, minskning även under 1920 (3·4 %). Starkast har ökningen varit i Dalarnes distrikt (16·8 %) samt i Mellersta Norrlands distrikt (14·9 %). Körlönerna, som i stort sett icke förete någon större förändring under 1920, visa emellertid en mindre stegring i Bergslags och Mellersta Norrlands distrikt (7·9 resp. 6·5 %). Mera i ögonen fallande är dock den kraftiga reduceringen i Härnösands distrikt (14·3 %), beroende på orsaker, som ovan antytts.

Jämföras 1920 års arbetsförtjänster med de omedelbart före kristiden gängse, befinnas under mellantiden huggarlönerna hava ökats med omkring 225 % och körlönerna med omkring 235 %, d. v. s. vid slutet av år 1920 var lönenivån betydligt över tre gånger så hög som före kriget. Bortser man från det nytillkomna Stockholm—Gävle distrikt, för vilket den procentuella stegringen endast ungefärligen kan beräknas, är löneökningen för huggare under hela perioden 1913—20 minst i Skellefteå distrikt (192·4 %) och högst i Härnösands (253·8 %). Motsvarande procentsiffror för körarna, resp. 138·7 och 284·5, falla på resp. Bergslagsdistriktet och Övre Norrbottens distrikt.

Den ökning från föregående år, som huggarnas löner förete under innevarande vintersäsong, har emellertid ansetts vara av tillfällig natur och icke innebära någon tendens till fortsatt stegring. Under den allmänna depression, som för närvarande gör sig gällande inom näringslivet, torde konjunkturerna på trävarumarknaden sannolikt komma att ytterligare försämras och taga sig uttryck i minskad efterfrågan på arbetskraft och sjunkande löner. I denna riktning peka även uttalanden från vissa revir, där man redan under vinterns lopp till följd av det allmänna prisfallet väntar nedgång i arbetsförtjänsterna.

Tablån belyser jämväl lönernas nuvarande genomsnittsnivå inom de nordsvenska överjägmästardistrikten, men en fylligare bild av löneförhållandenas gestaltning inom hela riket under innevarande vintersäsong giva tabellerna å nästa sida, varest genomsnittstalen kompletterats med uppgifter om rådande normalförtjänster för huggare och körare inom varje revir.

Tabellerna giva en åskådlig bild av, huru växlande arbetsförtjänsterna i olika trakter äro inom detta arbetsområde. För huggare synes den vanligaste dagsinkomsten i södra och mellersta Sverige vara 6—10 kr., men i norra Sverige äro dagsförtjänster på 10—13 kr. och däröver minst lika vanliga. Liksom huggarförtjänsterna uppvisa körarförtjänsterna tvenne tämligen skarpt avgränsade löneområden, nämligen ett sydligare, sträckande sig

Skogsarbetarnas avlöningsförhållanden under december 1920 enligt uppgifter från reviren.

I. *Huggare.*

Överjägmästar-distrikt	Antal uppgiftslämnande revir	Antal revir, där normala dagsförtjänsten utgjorde i kronor:											Medelförtjänst per dag, kr.
		6·00 –6·99	7·00 –7·99	8·00 –8·99	9·00 –9·99	10·00 –10·99	11·00 –11·99	12·00 –12·99	13·00 –13·99	14·00 –14·99	15·00 –15·99	16·00 o. däröver	
Södra	7	3	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	7·42
Smålands	9	1	—	5	3	—	—	—	—	—	—	—	8·11
Västra	9	—	3	3	—	2	1	—	—	—	—	—	8·61
Östra	9	—	2	1	3	1	1	1	—	—	—	—	9·16
Bergslags	10	1	—	1	2	3	2	—	1	—	—	—	9·90
Stockholm—Gävle	5	—	—	—	—	3	1	1	—	—	—	—	10·70
Dalarnes	11	—	—	—	—	2	2	—	2	—	1	4	14·31
Mellersta Norrlands	11	—	—	—	1	2	1	4	1	—	1	1	12·18
Härnösands	11	—	—	—	—	3	4	2	1	—	1	—	11·50
Umeå	8	—	—	—	1	3	2	2	—	—	—	—	10·62
Skellefteå	8	—	1	2	—	2	—	3	—	—	—	—	10·00
Nedre Norrbottens	13	—	—	—	2	3	4	1	1	—	2	—	11·42
Övre Norrbottens	13	—	—	—	2	4	1	1	—	1	4	—	11·92
Samtliga	**124**	**5**	**7**	**14**	**15**	**28**	**19**	**15**	**6**	**1**	**9**	**5**	**10·67**

II. *Körare* (häst och karl).

Överjägmästar-distrikt	Antal uppgiftslämnande revir	Antal revir, där normala dagsförtjänsten utgjorde i kronor:												Medelförtjänst per dag, kr.
		under 15·00	15·00 –16·99	17·00 –18·99	19·00 –20·99	21·00 –22·99	23·00 –24·99	25·00 –26·99	27·00 –28·99	29·00 –30·99	31·00 –32·99	33·00 –34·99	35·00 –36·99	37·00 o. däröver	
Södra	7	1	2	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16·92
Smålands	9	—	2	5	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	18·72
Västra	9	—	3	3	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	18·69
Östra	9	—	1	4	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	19·16
Bergslags	10	—	3	1	2	1	1	1	1	—	—	—	—	—	20·65
Stockholm—Gävle	5	—	—	—	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	20·50
Dalarnes	11	—	—	—	—	3	1	—	—	1	—	—	3	3	31·72
Mellersta Norrlands	11	—	—	—	—	2	—	4	—	3	—	—	1	1	27·95
Härnösands	11	—	—	—	—	1	—	5	3	—	2	—	—	—	26·81
Umeå	8	—	—	—	1	—	—	5	1	1	—	—	—	—	25·18
Skellefteå	8	—	1	1	2	—	—	3	—	—	—	1	—	—	22·43
Nedre Norrbottens	13	—	—	—	3	4	1	2	1	2	—	—	—	—	23·69
Övre Norrbottens	13	—	—	—	1	3	—	3	1	5	—	—	—	—	25·88
Samtliga	**124**	**1**	**12**	**17**	**17**	**19**	**3**	**23**	**9**	**12**	**2**	**1**	**4**	**4**	**23·44**

till och med Bergslagsdistriktet, med förtjänster på 15—23 kr., och ett nordligare, innefattande Dalarnes och norr därom belägna distrikt, med körlöner på 20—30 kr. och däröver. För såväl huggare som körare nå lönerna sin höjdpunkt i Dalarnes distrikt med en genomsnittlig dagsförtjänst av resp. c:a 14 och 32 kr.

Nu meddelade löneuppgifter avse skogsarbetarnas huvudmassa, vilken utgöres av personer, som endast under vissa delar av året ägna sig åt skogshanteringen. Vid sidan av dessa lösa arbetare finnas emellertid, särskilt på skogsegendomar i södra och mellersta delarna av landet, skogstorpare och andra fasta skogsarbetare med för längre tid ingångna arbets- och arrendeavtal. Enär dylika torpinnehavare i regel äro förpliktade att utgöra vissa arbetsprestationer enligt i kontrakten fixerade villkor och pris, äro de förhindrade att fordra lön för sitt arbete i enlighet med rådande konjunkturer. Med hänsyn till nödvändigheten av en effektiv reglering efter det allmänna prisläget av dylika för längre tid avtalade arbetspriser medgav Kungl. Maj:t, efter hemställan av domänstyrelsen, genom beslut den 21 juni 1916 att för då löpande arrendeår finge på vissa villkor beviljas skälig förhöjning av det arbetspris, som enligt gällande kontrakt skulle betalas till hyresgäster och arrendatorer av inägor å kronoparker och andra under skogsstatens förvaltning ställda skogar. Detta medgivande har genom ett flertal kungl. beslut, senast av den 20 februari 1920 och den 14 augusti 1920, utsträckts att gälla även för arrendeåren 1917—18, 1918—19, 1919—20 och 1920—21. Dylika tillägg hava jämväl, om än i växlande utsträckning, i regel beviljats av de enskilda skogsägare, som sysselsätta personal av detta slag.

I nedanstående tablå ha sammanställts de arbetsförtjänstuppgifter för år 1920, som avse fasta skogsarbetare, skogstorpare m. fl. och vilka i flertalet fall synas gälla arrendatorer på de allmänna skogarna. Det må emellertid framhållas, att avgivande av exakta uppgifter härom fortfarande möter stora svårigheter på grund av de alltjämt mycket skiftande formerna för dylika avtal. Endast mera sällan synes sålunda följas den principen, att fullt arrende beräknas för jordupplåtelsen och därmed följande naturaförmåner samt att ersättning betalas för brukarens arbetsprestationer efter i orten gängse arbetspris, utan vanligen tillämpas grundsatsen nedsatt arrende och lägre arbetspris än de normala:

Överjägmästardistrikt		Södra	Smålands	Västra	Östra	Bergslags	Sthlm—Gävle	Dalarnes
Antal uppgiftslämnande revir . .		7	9	9	7	10	5	3
Arbetsförtjänst i kr. per dag för	huggare	5·95	5·61	6·19	6·35	7·50	8·20	8·33
	körare (häst o. karl)	14·28	11·66	12·91	12·00	14·45	16·10	16·00

Inom de nordligare överjägmästardistrikten sysselsättas ännu knappast några fasta skogsarbetare i egentlig mening. De kronans skogstorpare och odlingslägenhetsinnehavare, som omnämnas från övre Norrland, hava sålunda icke någon kontraktsbestämd arbetsskyldighet, utan när de utföra skogsarbete, avlönas de efter samma grunder som de lösa arbetarna.

Arbetsförmedlingen av sjömän under år 1920.[1]

Platsanskaffningsverksamheten för sjömän vid Sveriges redareförenings och de av den offentliga arbetsförmedlingen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg övertagna förhyrningskontoren har under 1920 omfattat 15 223 förmedlade platser, uppdelade på årets olika månader i enlighet med nedanstående tablå:

Januari	1 286	April	1 178	Juli	1 616	Oktober	1 363
Februari	863	Maj	1 601	Augusti	1 577	November	1 120
Mars	933	Juni	1 342	September	1 506	December	838

Antalet förhyrningar, fördelade på olika huvudgrupper av bemanningen, framgår av följande sammanställning, varvid för jämförelse även medtagits motsvarande siffror för 1918 och 1919:

Bemanningsgrupper	Antal förhyrda sjömän						Därav utlänningar					
	Hela året			Okt.—dec.			Hela året			Okt.—dec.		
	1918	1919	1920	1918	1919	1920	1918	1919	1920	1918	1919	1920
Befälhavare	6	9	9	4	1	1	—	—	—	—	—	—
Styrmän	38	51	152	14	9	40	—	—	—	—	—	—
Maskinister	33	21	177	15	8	35	—	—	—	—	—	—
Däcksmanskap	5 120	5 896	6 494	1 329	1 558	1 433	28	65	110	12	35	33
Maskinmanskap	3 404	4 267	5 862	888	1 033	1 255	10	17	66	4	8	25
Kökspersonal	1 389	1 768	2 529	332	415	557	14	10	27	2	5	2
Summa	**9 990**	**12 012**	**15 223**	**2 582**	**3 024**	**3 321**	**52**	**92**	**203**	**18**	**48**	**60**

Inom gruppen »kökspersonal» hava av kvinnor besatts 184 platser. — Den närmare fördelningen på de skilda bemanningsspecialiteterna angives här nedan:

	1918	1919	1920		1918	1919	1920
Befälhavare	6	9	9	Annan däckspers.	38	37	43
Styrmän	38	51	152	Donkeymän	161	164	231
Maskinister	33	21	177	Smörjare	24	50	416
Bästemän	134	92	120	Motormän	85	124	187
Konstaplar	28	36	39	Eldare	2 496	3 041	3 813
Båtsmän	199	226	190	Kollämpare	622	876	1 179
Timmermän	209	238	252	Annan maskinpers.	16	12	36
Segelmakare	2	6	7	Stuertar	290	299	352
Matroser	1 566	1 791	2 120	Kockar	585	582	738
Lättmatroser	1 807	1 828	1 963	Annan kökspers.	514	887	1 439
Jungmän	1 137	1 642	1 760	Summa	**9 990**	**12 012**	**15 223**

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1918, sid. 63, årg. 1919, sid. 46 och 1920, sid. 157.

Förhyrningen, fördelad på de olika kontoren för vart och ett av åren 1918, 1919 och 1920, ställer sig sålunda:

	1918	1919	1920		1918	1919	1920
Gävle	175	284	561	Oxelösund . .	9	116	210
Göteborg . . .	5 954	6 174	6 840	Stockholm . .	1 002	1 276	2 046
Halmstad . . .	227	266	327	Sundsvall . . .	158	236	420
Hudiksvall . .	11	9	25	Söderhamn . .	57	79	134
Hälsingborg . .	474	775	1 562	Sölvesborg . .	48	69	88
Härnösand . .	66	134	219	Trälleborg . .	46	90	142
Kalmar	294	367	414	Uddevalla . . .	117	76	—
Karlshamn . .	157	260	183	Umeå	2	—	—
Karlskrona . .	31	64	104	Västervik . . .	23	50	66
Landskrona . .	219	343	416	Visby	25	1	9
Luleå	34	7	5	Ystad	20	61	74
Malmö	450	764	808	Åhus	52	92	63
Marstrand . .	4	—	—	Örnsköldsvik .	2	11	15
Norrköping . .	68	142	214	Summa	**9 990**	**12 012**	**15 223**
Oskarshamn . .	265	266	278				

Fullständiga uppgifter, utvisande relationen mellan antalet platssökande och antalet lediga platser, hava insänts från följande förhyrningskontor:

Kontor	Ansökningar om arbete				Lediga platser				Ansökningar per 100 lediga platser			
	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.
Gävle	·	146	192	149	·	247	179	152	·	59	107	98
Göteborg . . .	1 896	2 411	2 956	2 312	1 719	1 830	2 213	1 476	110	132	134	157
Halmstad . . .	183	176	117	149	106	112	79	30	173	157	148	497
Hudiksvall . .	·	26	30	39	·	11	16	9	·	·	·	·
Hälsingborg .	923	642	841	799	277	405	527	361	333	159	160	221
Kalmar . . .	230	218	138	120	94	146	110	78	244	149	125	154
Karlshamn . .	120	110	·	92	63	50	·	20	190	220	·	460
Karlskrona . .	110	120	60	·	32	43	22	·	344	279	273	·
Landskrona . .	90	114	174	135	57	104	183	59	158	110	95	229
Malmö	·	210	165	602	·	206	161	256	·	102	102	235
Oskarshamn .	73	88	91	86	51	97	85	45	143	91	107	191
Oxelösund . .	111	77	87	124	59	61	46	52	188	126	189	238
Stockholm . .	·	1 010	1 203	895	·	598	772	528	·	169	156	170
Söderhamn . .	·	80	48	48	·	48	53	38	·	167	91	126
Trälleborg . .	159	14	·	31	30	43	·	28	530	33	·	111
Västervik . .	50	14	24	·	18	6	10	·	·	·	·	·
Summa	**3 945**	**5 456**	**6 126**	**5 581**	**2 506**	**4 007**	**4 456**	**3 182**	**157**	**136**	**137**	**178**

Under *fjärde kvartalet* 1920 har överflöd å arbetskraft inrapporterats från 14 kontor, nämligen Göteborg, Halmstad, Hudiksvall, Hälsingborg, Kalmar, Karlshamn, Karlskrona, Landskrona, Malmö, Oskarshamn, Oxelösund, Stockholm, Åhus och Örnsköldsvik. Normal tillgång har anmälts från kontoren i Gävle, Härnösand, Norrköping, Sundsvall, Söderhamn, Sölvesborg, Trälleborg, Västervik och Ystad, medan brist på arbetskraft ej förelegat vid något kontor.

Enligt vad som framgår av ovanstående olika sammandragstabeller, är ökningen under år 1920 av antalet förmedlade platser avsevärd, uppgående till över 52 procent från 1918 och till nära 27 procent från 1919. Närmaste anledningen härtill torde vara att söka i den betydligt livligare sjöfarten under särskilt 1920 års första tio månader, vilken emellertid i viss mån redan mot slutet av året avsevärt avtog och därmed förorsakade en motsvarande mindre tillgång av lediga platser inom sjömansyrket. Icke desto mindre uppvisar förmedlingsverksamheten för just fjärde kvartalet under 1920 en ej obetydlig ökning från motsvarande tidrymd föregående år, vilken ökning helt och hållet faller på de fyra förhyrningskontor, som under årets lopp övertagits av den offentliga arbetsförmedlingen. Medan nämligen under sista kvartalet 1919 det sammanlagda antalet förmedlade platser vid Sveriges redareförenings dåvarande förhyrningskontor i Göteborg, Stockholm, Hälsingborg och Malmö var 2 030, steg antalet under motsvarande tid 1920, då den offentliga arbetsförmedlingen övertagit verksamheten, till 2 537, vilket tyder på, att övergången från privat till offentlig drift haft ett gynnsamt inflytande på ifrågavarande förmedlingsverksamhet. Denna övergång ägde rum i Hälsingborg den 1 januari, i Stockholm den 1 april, i Göteborg den 15 maj och i Malmö den 27 september 1920. Meningen är att, i den mån så finnes lämpligt, under den närmaste framtiden successivt införliva även den å övriga platser av Sveriges redareförening bedrivna förhyrningsverksamheten med den offentliga arbetsförmedlingen.

Arbetstillgången inom sjömansyrket under år 1920.[1]

Enligt till socialstyrelsen från rikets samtliga sjömanshus inkomna uppgifter uppgick hela antalet under år 1920 påmönstrade sjömän till 44 515, och antalet avmönstrade till 44 392 mot resp. 40 859 och 39 282 år 1919. Av påmönstringarna utgjorde de i inrikes fart 3 202 och av avmönstringarna 3 066 eller resp. 7·2 och 6·9 % (mot 8·7 och 8·4 % år 1919.)

Fördelningen på de olika månaderna åren 1919 och 1920 framgår av efterföljande översikt:

[1] Soc. Medd., årg. 1917, sid 33; årg. 1918, sid. 61; årg. 1919, sid. 44; årg. 1920, sid. 285.

	Påmönstrade		Avmönstrade		Antal påmönstrade per 100 avmönstrade	
	1919	1920	1919	1920	1919	1920
Januari	5 994	7 504	7 173	7 464	84	101
Februari	1 995	3 419	1 578	3 338	126	102
Mars	3 406	4 342	2 227	2 468	153	176
April	4 869	4 142	2 178	2 236	224	185
Maj	4 080	4 180	2 201	2 892	185	145
Juni	3 405	3 804	2 473	3 191	138	119
Juli	3 167	3 519	2 738	3 045	116	116
Augusti	2 868	3 709	2 731	3 464	105	107
September	2 682	3 254	2 881	3 678	93	88
Oktober	2 976	2 543	3 512	3 395	85	75
November	2 593	2 383	3 565	3 706	73	64
December	2 824	1 716	6 025	5 515	47	31
Summa	**40 859**	**44 515**	**39 282**	**44 892**	**104**	**100**

År 1919 förekom det största antalet såväl på- som avmönstrade sjömän under januari månad (resp. 14·7 och 18·3 %) och så var även fallet under år 1920 (resp. 16·9 och 16·8 %). De övriga månaderna år 1920 voro påmönstringarna talrikast under mars, april, maj och juni, medan december, november och september hade att uppvisa högsta antalet avmönstrade.

Antalet på- och avmönstrade sjömän vid rikets olika sjömanshus under år 1920 framgår av följande tablå:

Sjömanshus	Påmönstrade	Avmönstrade	Sjömanshus	Påmönstrade	Avmönstrade
Luleå	229	207	Karlshamn	362	313
Örnsköldsvik	158	163	Sölvesborg	476	623
Härnösand	659	559	Kristianstad	264	287
Sundsvall	918	614	Ystad	446	485
Hudiksvall	46	37	Trälleborg	362	342
Söderhamn	241	198	Malmö	2 672	2 664
Gävle	1 071	1 092	Landskrona	1 007	949
Stockholm	7 103	6 963	Hälsingborg	2 319	2 341
Nyköping	577	598	Halmstad	785	831
Norrköping	807	852	Göteborg	16 448	16 150
Västervik	403	444	Uddevalla	347	432
Oskarshamn	629	556	Lysekil	1 207	1 245
Kalmar	902	736	Strömstad	482	602
Visby	248	195	Karlstad	376	345
Karlskrona	329	329	Övriga	1 509	1 414
Ronneby	1 133	1 826	Summa	**44 515**	**44 892**

Av påmönstringarna under året kommo icke mindre än 16 448 eller 36·9 % av samtliga på sjömanshuset i Göteborg, varefter följde sjömanshuset i Stockholm med 7 103 eller 16·0 %, i Malmö med 2 672 eller 6·0 %, i Häl-

singborg med 2 319 eller 5·2 % och i Lysekil med 1 207 eller 2·7 %. Dessa fem sjömanshus räknade sålunda tillsammans 29 749 påmönstringar eller 66·8 % av hela antalet under år 1920. Beträffande avmönstringarna blev ordningsföljden mellan sjömanshusen något olika eller i främsta rummet Göteborg med 16 150 (36·4 %), Stockholm med 6 963 (15·7 %), Malmö med 2 664 (6·0 %), Hälsingborg med 2 341 (5·3 %) och Ronneby med 1 826 (4·1 %), sålunda tillsammans för de fem sjömanshusen 29 944 avmönstringar, vilket utgör 67·5 % av samtliga under året.

Av de under året påmönstrade utgjordes 2 823 av fartygsbefälhavare, 6 765 av styrmän och maskinister, 16 736 av däcksmanskap, 11 058 av eldarmanskap och 7 133 av kökspersonal.

Till nationaliteten voro av de under året påmönstrade 44 515 sjömännen 43 447 eller 97·6 % svenskar, 189 norrmän, 174 danskar, 325 finnar och ryssar, 148 tyskar, 179 övriga vita samt 53 andra raser. Bland de under samma tid avmönstrade 44 392 sjömännen voro 43 064 eller 97·0 % svenskar, 317 norrmän, 287 danskar, 313 finnar och ryssar, 157 tyskar, 203 av övriga vita raser samt 51 av annan ras.

Förslag i fråga om kvinnors tillträde till statstjänst.

I fjärde häftet av Sociala Meddelanden för föregående år (sid. 351 ff.) refererades det betänkande rörande kvinnors tillträde till s. k. fullmaktstjänster samt därav föranledda grundlagsändringar, som den 14 februari 1920 avgivits av de för sagda frågas utredning tillkallade sakkunniga. I huvudsaklig överensstämmelse med nämnda betänkande framlade Kungl. Maj:t för 1920 års riksdag förslag till ändrad lydelse av §§ 4, 28, 33 och 108 regeringsformen samt § 70 riksdagsordningen, vilka förslag jämväl antogos såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling och sedermera av innevarande års riksdag bekräftats. De hinder, som grundlagarna hittills uppställt mot kvinnors tillträde till vissa statstjänster, hava härmed i stort sett bortfallit.

De förutnämnda sakkunniga hava ungefär samtidigt härmed framlagt andra delen av sitt betänkande, innefattande förslag till särskild lagstiftning om kvinnas behörighet att innehava statstjänst samt utredning om kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden m. m. Betänkandet, som daterats den 27 december 1920, är undertecknat av de sakkunnigas ordförande, fru Emilia Broomé, samt komministern Harald Hallén, advokaten Mathilda Staël von Holstein, ledamoten å justitiedepartementets lagavdelning, hovrättsassessorn Axel Afzelius och redaktören Anders Pers, de två sistnämnda nytillkallade att deltaga i utredningen i stället för byrå-

chefen H. von Schulzenheim, som efter det förra betänkandets avlämnande på framställning entledigats från uppdraget.

Beträffande sättet för det åt de sakkunniga anförtrodda utredningsuppdragets fullföljande erinras i betänkandet, att det ofta och med styrka framhållits såsom ett önskemål, att grunderna för kvinnors tillträde till statstjänster i så stor utsträckning som möjligt kunde frigöras från beroendet av statsregleringen genom att de utformades till bestämmelser av lags natur. Till de bestämmelser, vilka ansetts böra erhålla sådan natur, hör i främsta rummet regeln om kvinnas principiella likställdhet med man i fråga om behörighet att innehava statstjänst; i lag böra jämväl angivas de områden av statstjänsten, från vilka kvinnor skola vara uteslutna. Detsamma gäller enligt kommitterades mening frågan om gift kvinnas behörighet att innehava statstjänst; de speciella bestämmelser, som i detta hänseende eventuellt kunna finnas erforderliga, synas icke äga nödvändigt sammanhang med statsregleringen, utan fastmera hava sin naturliga plats i den lagstiftning, som anvisar området för kvinnors anställning i statens tjänst. Beträffande de kvinnliga statstjänarnas pensionering äro bestämmelser meddelade i den speciella lagstiftning, som gäller i detta avseende. Härav torde följa, att de nya eller ändrade bestämmelser, som påkallas av den nu ifrågasatta utvidgningen av kvinnors tillträde till statstjänster, böra infogas i den redan befintliga lagstiftningen. Därest pensionering av kvinnliga statstjänares efterlevande anhöriga anses böra komma till stånd, synes denna fråga likaledes böra ordnas på hittills vanligt sätt för såväl manliga som kvinnliga statstjänare och sålunda icke föranleda särskilda lagstiftningsåtgärder. De återstående frågor, vilka varit föremål för utredning, nämligen om vissa statstjänsters eventuella reserverande för kvinnor samt om principerna för de kvinnliga statstjänarnas avlönande, hava kommitterade däremot ansett icke vara av beskaffenhet att böra eller kunna regleras genom lag, utan fortfarande som hittills böra behandlas såsom statsregleringsärenden.

Frågan om behörighet för kvinnor att innehava statstjänst. Det av kommitterade utarbetade förslaget till lag härom är av följande lydelse:

1 §.

I fråga om behörighet att innehava statstjänst skall med de undantag, i denna lag angivas, kvinna vara likställd med man.

Angående kvinnas behörighet att innehava prästerlig eller annan kyrklig tjänst gäller vad därom särskilt stadgas.

2 §.

Följande statstjänster må ej innehavas av kvinna:

1. militära och civilmilitära tjänster ävensom övriga tjänster, med vilka är förenad skyldighet att tjänstgöra vid armén eller marinen;
2. diplomatiska och konsulära tjänster, socialattaché- och kanslistbefattningar däri dock ej inbegripna;
3. tjänster vid fångvårdsanstalt, allmän uppfostringsanstalt, allmän alkoholistanstalt eller annan dylik inrättning, såvida tjänsten avser yttre bevakning eller med den-

samma är förenad skyldighet att inom anstalten utöva ledning eller bevakning huvudsakligen av män eller manliga minderåriga; dock må utan hinder härav kvinna kunna, där särskilda omständigheter därtill föranleda, innehava befattning såsom lärare vid anstalt, som nu sagts;

4. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att ansvara för eller biträda vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet; dock må utan hinder härav kvinna kunna för särskild uppgift innehava anställning vid poliskår;

5. tjänster, tillhörande tullverkets kust- och gränsbevakning;

6. tjänster vid skogsstaten, med vilka är förenad skyldighet att fullgöra bevakning;

7. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att meddela undervisning i gymnastik vid högre allmänt läroverk eller seminarium för utbildande av manliga folkskollärare.

De närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpning av vad sålunda stadgats, utfärdar Konungen.

Av de sålunda angivna undantagen från den allmänna likställighetsprincipen berördes och motiverades de fyra förstnämnda redan i första delen av de sakkunnigas betänkande. Om de i femte och sjätte punkterna tillagda undantagen gäller givetvis detsamma, som varit bestämmande för polistjänsternas undantagande. Vad slutligen beträffar den sista punkten, vilken motiverats med ett uttalande i lärarlönenämndens förslag den 31 oktober 1914, har detsamma sin motsvarighet däruti, att gymnastiklärartjänsterna vid högre kvinnliga läroanstalter hänförts till de befattningar, som, enligt vad i det följande närmare anföres, ansetts böra reserveras för kvinnor.

Gift kvinnas behörighet att innehava statstjänst. Enligt kommitterades uppfattning bör tiden nu anses inne att låta de inskränkningar, som för närvarande gälla i fråga om gift kvinnas behörighet att innehava statstjänst, helt bortfalla. Kommitterade föreslå följaktligen, att gift kvinna skall i berörda hänseende vara likställd med ogift. I samband härmed anföres bl. a. följande:

Då kommitterade funnit sig böra intaga den nu angivna ståndpunkten, är orsaken härtill ingalunda att finna i ett underskattande av de olägenheter, anställning av gift kvinna kan medföra för statstjänsten. Att dylika olägenheter kunna uppstå, och att därför anställning av gift kvinna i många fall icke är önskvärd eller bör främjas, är alltför påtagligt för att det skulle behöva här närmare utvecklas. Men då anställning av gift kvinna över huvud medgives, är det enligt kommitterades övertygelse icke riktigt att söka bot för eventuella missförhållanden av denna art genom att försätta statens gifta kvinnliga befattningshavare i en undantagsställning; endast i ringa mån torde på denna väg vinnas åsyftad verkan. I all synnerhet om kvinnor, på sätt nu avses, erhålla principiellt lika behörighet med män till statens tjänster, synes ett bibehållande av de för närvarande gällande reglerna i fråga om gift kvinna icke kunna förordas. — — — — — — — — — — — — — — — — —

En förutsättning för att gift kvinna skall kunna likställas med ogift i fråga om behörighet att innehava statstjänst är emellertid, att likställigheten även med avseende å tjänstens krav göres verklig mellan alla befattningshavare, manliga såväl som kvinnliga. Kommitterade hava redan förut återgivit ett uttalande av löneregleringskommittén, vilket har avseende å vissa särskilda olägenheter på grund av gifta kvinnors anställning i statstjänsten. Under instämmande i vad sålunda anförts vilja kommitterade ytterligare framhålla vikten av att beträffande denna kategori av statstjänare icke må tagas andra hänsyn än till tjänsten och dess behöriga fullgörande.

Avlöning. I fråga om förhållandet mellan manliga och kvinnliga statstjänares avlöningsförmåner föreslå kommitterade, att principen lika lön för man och kvinna i samma befattning skall läggas till grund för avlöningens bestämmande beträffande såväl begynnelse- eller grundlön som ålderstillägg och övriga avlöningsförmåner.

Beträffande sambandet mellan denna reform och den utsträckta behörighet att innehava statstjänst, som enligt förslaget skall tillkomma kvinnorna, göres följande uttalande:

Såsom en förutsättning för denna utredning gäller, att kvinnor skola i princip erhålla samma behörighet som män till statens alla ämbeten och tjänster. Under det att kvinnorna hittills blott steg för steg upptagits på nya områden av statstjänsten för att prövas i skilda uppgifter, måste efter likställighetsprincipens godkännande denna prövning anses avslutad och ett erkännande givet, att det kvinnliga arbetet för statstjänsten i dess helhet har icke mindre värde än det manliga. I fråga om behörigheten för kvinnor att innehava statstjänst kommer därmed en omkastning att äga rum: vad som förut var undantag, blir hädanefter regel. Det förändrade läge, i vilket frågan om kvinnornas ställning i statstjänsten därmed inträder, kan näppeligen undgå att inverka på bedömandet av de kvinnliga statstjänarnas avlöningsfråga. Så länge kvinnornas upptagande i statstjänsten skedde successivt, kunde häri ligga ett visst berättigande för att åtminstone tills vidare hålla deras avlöning på ett något lägre plan än för män i motsvarande ställning. Kvinnornas anställande hade då ännu i viss mån karaktären av experiment, och man kunde därför hava skäl för att vilja avvakta resultatet, innan man definitivt bestämde sig för att med avseende å löneförmåner jämställa dem med de manliga befattningshavarna. Annorlunda blir förhållandet, när man finner kvinnorna kunna i allmänhet bekläda samma befattningar som män; en lönereduktion till kvinnornas nackdel kan då ej längre förklaras genom en hänvisning till att de i förhållande till männen i statstjänsten intaga en undantagsställning, vilken kunnat motivera upprätthållandet av särskilda avlöningsgrunder. Om det ena könets företräde till det stora flertalet tjänster upphör, är det i och för sig naturligt och följdriktigt, att likställighet bör gälla även i fråga om de rättigheter och skyldigheter, som åtfölja tjänsten.

Beträffande sättet för den föreslagna reformens genomförande göres vidare följande erinran:

Om principen *lika lön för man och kvinna i samma befattning* lägges till grund för statens avlöningssystem, har detta till följd, att vissa nuvarande avlöningsstater och avlöningsbestämmelser böra undergå förändring. Sålunda bör beträffande varje befattning, som kan innehavas av man eller kvinna, den nuvarande skillnaden mellan manliga och kvinnliga tjänstemän upphöra och för befattningen angivas blott ett lönebelopp. — — — — Skulle, särskilt vid kommunikationsverken, i något fall förekomma, att befattningar, som upptagits under en gemensam beteckning, i verkligheten äro med hänsyn till göromålens beskaffenhet så olikartade, att beteckningen måste anses avse två skilda tjänster, förutsättes helt naturligt för tillämpning av den nu förordade avlöningsprincipen, att en uppdelning av tjänsterna äger rum. Å andra sidan böra under en gemensam beteckning sammanföras sådana befattningar, vilka tilläventyrs hava olika benämning, men i själva verket äro likartade med hänsyn till de därmed förbundna göromålen.

Pensionering. Enligt kommitterades uppfattning vore den i och för sig mest önskvärda lösningen av frågan om pensionsåldern, att även i detta avseende likställighet må kunna införas mellan manliga och kvinnliga befattningshavare. Då kommitterade funnit sig förhindrade att för närvarande

tillstyrka en så vittgående förändring som denna, har det därför måst framstå såsom angeläget att undersöka, huruvida nu åtminstone ett steg kunde tagas i riktning mot det angivna målet. Det har synts kommitterade som om skillnaden i den normala avgångsåldern utan olägenhet för tjänsten borde kunna bestämmas till fem år i stället för nuvarande sju år. I sådant syfte har föreslagits en höjning av den normala pensionsåldern för kvinnor från 60 till 62 år.

I de fall, då lägre pensionsålder än 67 år är fastställd för manliga befattningshavare, bör givetvis den allmänna pensionsåldern för kvinnlig befattningshavare reduceras på motsvarande sätt. Dock har den allmänna regeln om fem års lägre pensionsålder för kvinnlig än för manlig innehavare av samma befattning endast i ett fall ansetts böra medföra, att i berörda särskilda fall för kvinnlig befattningshavare skulle fastställas lägre pensionsålder än 60 år. Det undantag, som härutinnan föreslagits, gäller kvinnliga befattningshavare, tillhörande sjukvårdspersonalen vid statens anstalter för sinnessjuka, vilka befattningshavare på grund av tjänstens särskilda ansträngande beskaffenhet ansetts böra bibehållas vid den nuvarande pensionsåldern 55 år. Samma pensionsålder bibehålles även för de uteslutande för kvinnor avsedda telefonisttjänsterna vid telegrafverket.

I fråga om det antal *tjänstår*, som erfordras för rätt till oavkortad pension, gäller enligt 1907 års civila pensionslag, att för kvinnlig befattningshavare genomgående stadgats ett lägre sådant antal än för manlig, men enligt pensionslagen för kommunikationsverken, att antalet är detsamma för manlig och kvinnlig tjänsteman. Kommitterade hava härutinnan föreslagit den ändring i 1907 års lag, att oavsett skillnad i pensionsålder antalet tjänstår skall bestämmas lika för kvinnlig och för manlig befattningshavare. Då många kvinnliga befattningshavare inträda i tjänst vid så tidig ålder, att de vid avgången räkna lika många tjänstår som de för manliga tjänstemän i regel stadgade, har det nämligen synts innebära en orättvisa mot dessa kvinnor, om i följd av ett stadgande i lagen om kortare erforderligt antal tjänstår deras pensionsunderlag skulle minskas eller deras pensionsavgifter ökas.

Den merkostnad, som medföljer pensioneringen av kvinnliga befattningshavare på grund av deras lägre pensionsålder och högre medellivslängd, skall enligt förslaget kompenseras därmed, att *pensionsavgiften* i förhållande till den för manlig innehavare stadgade ökas med dels 10 %, dels ock ytterligare 25 % för varje år, varmed pensionsåldern för kvinna understiger den för man gällande.

För pensionering av efterlevande pupiller skall kvinnlig statstjänare erlägga avgift, motsvarande 1 % av det för befattningen gällande familjepensionsunderlag. Däremot hava kommitterade icke funnit skäl föreslå pensionering av efterlevande make till kvinnlig befattningshavare, då något behov av sådan pensionering sällan torde föreligga och för övrigt den allmänna uppfattningen lärer ställa sig tämligen främmande för införande av en dylik änklingspensionering.

En av de sakkunniga, fröken Staël von Holstein, har rörande denna punkt avgivit ett särskilt yttrande, vari anförts bl. a. följande:

Jag har ej kunnat ansluta mig till kommitterades förslag, utan anser jag, att i de befattningar, där tillträde lämnas öppet för män och kvinnor, pensionsåldern bör bestämmas lika samt för kvinnor fastställas samma pensionsavgifter som för män med skyldighet att i likhet med män och med samma avgifter bidraga till efterlevandes pensionering — detta givetvis under förutsättning att avlöningsprincipen lika lön i samma befattning vinner tillämpning. Dessa sistnämnda avgifter böra erläggas jämväl av kvinnorna ej blott av den orsak, att deras reallön givetvis icke bör utgå med högre belopp än männens, utan även därför, att jag anser, att det bör vara såväl en skyldighet för dem att gemensamt med männen draga denna tunga, som ock en rätt att få sörja för att icke deras efterlevande genom deras frånfälle komma i ekonomiskt betryckt ställning.

Vissa statstjänsters reserverande för kvinnor. I fråga om sådana tjänster, som enligt nu gällande bestämmelser äro uteslutande förbehållna kvinnor, hava kommitterade som regel icke funnit sig föranlåtna att föreslå någon ändring av nuvarande ordning. Undantag göres dock härvidlag bl. a. för vissa befattningar inom undervisningsväsendet, där den nuvarande skillnaden mellan lärar- och lärarinnetjänster ansetts böra bibehållas endast med hänsyn till gymnastik och kvinnlig slöjd. Dessutom böra enligt förslaget sådana tjänster, vilka icke äro i vidare mån reserverade för kvinnor än att för närvarande visst förhållande är fastställt mellan antalet manliga och antalet kvinnliga befattningar, utan inskränkning kunna innehavas av män eller kvinnor.

Bland de befattningar, vilka sålunda förutsättas komma att reserveras för kvinnor, märkas i första hand de s. k. hushållsbefattningarna vid olika statsinstitutioner ävensom vissa befattningar vid sjuk- och fångvården. Förutom dessa befattningar, till vilka kvinnornas självskrivenhet torde vara oomtvistlig, föreslå de sakkunniga emellertid, att även de nuvarande *kvinnliga biträdesbefattningarna* vid statens ämbetsverk böra för framtiden uteslutande förbehållas kvinnorna. Vad beträffar frågan om denna begränsning, torde bliva tillfälle återkomma därtill i samband med det yttrande, socialstyrelsen anbefallts avgiva över de sakkunnigas förslag.

Meddelanden från socialattachéerna.

Arbetslöshetsfrågan i England.[1]

I. Arbetslöshetens omfattning.

Arbetsförmedlingsanstalternas uppgifter. De fullständigaste uppgifter, som finnas att tillgå om arbetslösheten, erhållas från de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna, där var och en är skyldig att registrera sig för utfående av arbetslöshetsunderstöd enligt försäkringslagen eller det för demobiliserade ännu utgående särskilda understödet (out-of-work-donation). Sedan den nya lagen om arbetslöshetsförsäkring trätt i kraft den 8 november 1920, har försäkringen utvidgats att omfatta allt kroppsarbete utom sådant inom jordbruket (inkl. trädgårdsskötsel och skogshantering), huslig tjänst, fast anställning i kommunal tjänst, vid järnvägarna m. m. samt vissa tillfälliga sysslor. Även annat arbete än kroppsarbete omfattas av lagen, därest lönen icke överstiger 250 £ årligen.[2] Den från anstalterna erhållna statistiken måste därför antagas vara ganska fullständig, om också otvivelaktigt en mängd arbetslösa inom områden, som icke beröras av lagen, underlåta att registrera sig vid arbetsförmedlingsanstalterna. I arbetartidningen »Daily Herald» har uppgivits, att antalet av de icke registrerade arbetslösa skulle vara högst betydande, vid årsskiftet uppgående till icke mindre än 700 000, varigenom den totala arbetslöshetssiffran skulle springa upp inemot $1^1/_2$ miljon redan för en månad sedan, men det har icke varit möjligt att konstatera tillförlitligheten av denna uppgift.

Om också uti de av en del fackliga organisationer lämnade arbetslöshetsuppgifterna en stegring i arbetslöshetsprocenten kan spåras tillbaka ända till maj 1920, så var det först under oktober, som arbetslösheten tog en mera kritisk omfattning. Förhållandena under sistnämnda månad stodo emellertid under påverkan av den allmänna kolgruvearbetarstrejken 18 oktober—3 november, och hade denna icke inträffat, skulle sannolikt någon större försämring i läget på arbetsmarknaden icke hava inträffat förrän i november, då prisfallet på varumarknaden först tog verklig fart. Den engelska arbetsmarknadens intima beroende av de ekonomiska konjunkturerna framgår även under nu gjorda förutsättningar med all önskvärd tydlighet.

Enligt de i »Labour Gazette» offentliggjorda uppgifterna, kompletterade med senare meddelanden i pressen, utgjorde antalet registrerade män och kvinnor vid nedanstående tillfällen:

	Män	Kvinnor	Minderåriga	Summa
27 aug. 1920	229 076	53 982	—	283 058
24 sept. »	252 132	61 149	—	313 281
30 okt. »	410 684	60 991	—	471 675
26 nov. »	374 000	103 000	43 000	520 000
31 dec. »	500 000	180 000	68 000	748 000
7 jan. 1921	—	—	—	855 626
14 » »	—	—	—	930 704
21 » »	—	—	—	998 000

[1] I den rapport från socialattachén, varur efterföljande redogörelse hämtats, ingår även ett kapitel om »*Den ekonomiska situationen i dess förhållande till arbetslösheten*», vilket i tryck publiceras i *Kommersiella Meddelanden*.

[2] Se närmare Soc. Medd., årg. 1921, sid. 42 ff.

Uppmärksammas bör, att uppgifterna från och med slutet av år 1920 måste antagas vara vida mera fullständiga än tidigare, emedan de mot arbetslöshet försäkrades antal genom den nya lagens ikraftträdande den 8 november 1920 ökades från 3½ miljoner till inemot 12 miljoner och de dessförinnan icke försäkrade sannolikt i stor utsträckning underläto att anmäla sig å arbetsförmedlingsanstalterna.

De fackliga organisationernas statistik. Då tillgängliga beräkningar av de arbetslösas antal i procent av de försäkrade icke synes erbjuda ett tillfredsställande material för jämförelser, må här i stället meddelas den månatliga arbetslöshetsprocenten inom de fackliga organisationer, omfattande mer än 1½ miljon huvudsakligen yrkesskickliga arbetare, som därom lämna regelbundna uppgifter till arbetsministeriet:

Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
2·9	1·6	1·1	0·9	1·1	1·2	1·4	1·6	2·2	5·8[1]	3·7	6·1

Den sist angivna siffran är den högsta, som vid något årsskifte konstaterats bland de fackliga organisationerna sedan slutet av år 1909, då motsvarande siffra uppgick till 6·6 %. På andra tider av året har emellertid under den sista tioårsperioden vid några tillfällen nåtts en högre arbetslöshetsprocent, nämligen mer än 11 % i mars 1912, mer än 7 % i augusti 1914 och inemot 7 % vid slutet av januari 1910.

Brist på arbete och driftsinskränkningar (arbete på kort tid) inom olika industrier. Begynnande brist på arbete framträdde redan under sommaren 1920 i sko- och läderindustrierna, vid bomullsväverierna samt inom trikå- och jutebranscherna. Vid början av oktober rådde utpräglad depression inom de flesta grenar av textil- och beklädnadsindustrierna samt vid sko- och läderfabrikerna. Gruvarbetarstrejken under sistnämnda månad förorsakade i stor utsträckning arbetslöshet och driftsinskränkningar inom nästan alla större industrier. Efter strejken inträdde en kortvarig förbättring, som emellertid efterträddes av en så gott som allmän nedgång mot slutet av året.[2]

Att i mycket stor utsträckning förekommer arbete på »kort tid» framgår av uppgifter från arbetsförmedlingsanstalterna, enligt vilka vid årsskiftet 446 486 personer framställt anspråk på understöd för kort tid enligt lagen om arbetslöshetsförsäkring. Därunder innefattas icke förkortning med en dag i veckan, ej heller reducerat antal timmar för varje dag eller under vissa dagar i veckan. Systematiskt arbete på kort tid synes framför allt förekomma inom textilindustrien samt i mindre utsträckning inom maskin-, järn- och stålindustrierna m. fl.

II. Av det allmänna vidtagna eller planerade åtgärder mot arbetslösheten.

Redan på sommaren 1920 påkallade frågan om arbetslösheten särskilt bland demobiliserade den engelska regeringens synnerliga uppmärksamhet och en regeringskommitté tillsattes den 13 augusti för att handlägga frågan. Den 19 oktober avgav sedermera premierministern i underhuset en förklaring rörande de närmast påtänkta åtgärderna, som voro av trenne slag: först och främst anställande av ytterligare ett stort antal demobiliserade i byggnadsindustrien, vidare sysselsättandet av demobiliserade med vägars anläggande och förbättring och slutligen anställande försöksvis av ytterligare arbetare i vissa yrken, som ledo av brist på fullt utbildad arbetskraft. Jämte vägarbeten påtänktes också andra arbeten av allmännyttig karaktär.

---

[1] Siffran påverkad av kolstrejken, men icke avseende gruvarbetarförbundet.
[2] Jfr sid. 236.

Anställande av demobiliserade i byggnadsindustrien. Vad beträffar anställandet av demobiliserade i byggnadsindustrien, kom härvid i betraktande dels behovet av arbete för de arbetslösa, dels behovet av arbetarbostäder. Den ena synpunkten betingades också av den andra såtillvida, som erbjudna arbetstillfällen ofta ej kunde antagas av brist på bostad å platsen. Vid nyssnämnda tillfälle angavs bristen på yrkesskickliga arbetare i byggnadsindustrien till 65 000, vilket i sin tur skapade brist på arbetstillfällen för hantlangare o. dyl.

Förhandlingar om anställandet av arbetskraft för utbildning i byggnadsindustrien hade redan längre tid förts mellan regeringen och en särskild kommitté inom byggnadsindustriens industriråd. Den 6 oktober 1920 hade kommittén enats om ett förslag rörande dels anställandet av vuxna personer i åldern 19—26 år såsom lärlingar (adult apprenticeship), dels garanti för viss lön under sådan tid, då arbetet på grund av ogynnsamma väderleksförhållanden icke kunde fortgå. För de vuxna lärlingarna skulle utbetalas minimilöner, stigande vid en lärlingstid av tre år från 50 till 90 % av gällande distriktslön, vid en lärlingstid av fyra år från $33^1/_3$ till 90 %. Antalet vuxna lärlingar i ett yrke jämte förekommande yngre lärlingar skulle icke få överstiga det antal, som kunde vara föreskrivet i gällande lärlingsregulativ eller som bestämdes genom överenskommelse mellan arbetsgivarna och vederbörande fackorganisation.

Vad beträffar lönegarantin under ogynnsamma väderleksförhållanden, innehöll kommitténs förslag, att vid bostadsbyggen enligt regeringens husbyggnadsplan förlorad tid upp till 22 timmar per vecka skulle ersättas med 50 % av tidlönen och förlorad tid utöver 22 timmar med ytterligare 25 % av tidlönen. Denna anordning hade föreslagits av hälsovårdsministern, som å regeringens vägnar accepterade även kommitténs förslag i övrigt.

Emellertid tillkännagav premierministern vid debatten i underhuset den 19 oktober, att förslaget om vuxna lärlingar icke var tillräckligt för att tillgodose behovet av arbetstillfällen för demobiliserade. Såsom ett komplement till denna anordning förklarade han det vara regeringens avsikt att anställa ett större antal demobiliserade vid för ändamålet särskilt reserverade byggnadsföretag, där de sålunda nyanställda skulle utbildas under ledning av organiserade yrkesmän och ersättas med viss procent av gällande distriktslön, successivt stigande upp till full lön. Hela det antal demobiliserade, som genom lärlingsplanen för vuxna beräknades kunna beredas sysselsättning, uppskattades till 50 000.

På arbetarhåll synes emellertid den sist framförda planen på »utspädning» av yrket hava väckt misstro och föranlett nya krav på garantier mot sådan arbetslöshet, som eventuellt senare kunde uppstå till följd av arbetarstammens ökning. Speciellt framhölls, att den av regeringen erbjudna garantin för förlorad arbetstid endast hade avseende å bostadsbyggen, men att man å arbetarhåll ämnade kräva dess tillämpning även å andra byggnadsföretag.

En extra kongress av byggnadsarbetare den 26 oktober, som bl. a. hade under omprövning den av regeringen sist framförda planen, nöjde sig därför med att som svar hemställa om förklaring från regeringens sida, vilka garantier som erbjödos i vederlag mot »utspädningen» och suspensionen av gällande lärlingsregulativ. Förklaringen lämnades den 18 december av arbetsministern å regeringens vägnar och innehöll i huvudsak följande: antalet demobiliserade, som bereddes anställning i byggnadsindustrien, skulle beräknas efter genomsnittlig proportion av en för varje femtal yrkeslärda, proportionen varierande inom olika fack, allt efter behovet av arbetskraft. Minimiantalet av de sålunda anställda skulle uppgå till 50 000. I vederlag för dessas utbildning i yrket erbjöd regeringen ett bidrag av 5 £ för varje anställd, att utgå till vederbörande fackorganisationer med 2 £ vid utbildningens början och 3 £ vid dess avslutning. I samband härmed förklarade sig regeringen villig att å bostadsbyggen tillämpa lönegarantin för tid, som ginge förlorad på grund av regnig eller omild väderlek. Någon garanti därutöver för eventuell arbetslöshet vore icke erforderlig med hänsyn

till det existerande stora behovet av bostäder. I varje fall stode det yrket fritt att enligt den nya lagen om arbetslöshetsförsäkring träffa anstalter för extra understöd utöver det lagliga med användande härvid av det utlovade lärlingsbidraget.

Regeringens erbjudande är för närvarande föremål för omröstning inom fackföreningarna och resultatet härav kommer att kungöras den 3 innevarande februari. Av uttalanden i pressen att döma synas några större utsikter icke finnas för bifall. Speciellt torde den bland hantlangare och måleriarbetare i viss utsträckning förekommande arbetslösheten vara ägnad att påverka organisationernas omröstning i negativ riktning.[1]

Anläggning och förbättring av vägar m. fl. allmännyttiga arbeten. Under debatten i underhuset den 19 oktober 1920 meddelade vidare premierministern, att avsikten var att bereda sysselsättning åt ett stort antal demobiliserade vid anläggning och förbättring av vägar genom att omedelbart och på en gång sätta i verket de arbeten, som eljest under de närmaste fyra åren planerats av trafikministern. Speciellt hade man för avsikt att inom och i trakten av London anlägga ett antal genomfartsvägar. Bidrag till anläggningskostnaderna skulle lämnas av statens vägfond.

Enligt vad som senare meddelats, bestrider staten hälften av kostnaden för anläggning av genomfartsvägar, förutsatt att vederbörande lokalmyndighet åtager sig den andra hälften. Vad beträffar underhåll och ombyggnad av vägar bidrager staten genom trafikministeriet med 25 till 50 % av kostnaderna, varförutom biträde lämnas med anskaffning av lån på lindriga villkor. I »Labour Gazette» för januari 1921 uppgives, att 70 lokala myndigheter vidtagit anstalter för omläggning av genomfartsvägar och att arbetet redan igångsatts uti 7 distrikt inom London och 44 distrikt inom landet i övrigt. Antalet arbetare, som sysselsattes vid dylika företag, angavs den 15 januari vara 7 496. Ungefär samtidigt meddelades i pressen, att 11 653 icke yrkeslärda arbetslösa sysselsattes med vägarbeten, uppenbarligen innefattande även anläggning av andra än genomfartsvägar samt underhåll och ombyggnad av vägar.

Centralkommitté för andra statsunderstödda arbeten. I allmänhet tillämpas den principen, att de nödhjälpsarbeten, som startas, komma till stånd genom samverkan mellan vederbörande regeringsmyndigheter och de lokala myndigheterna. Tillika har det befunnits nödigt att skapa en central instans för att stå de kommunala myndigheterna bi uti dylika frågor. Den 21 december meddelade arbetsministern i underhuset, att regeringen tillsatt en kommitté under ordförandeskap av lord St. Davids, till vars förfogande äskades 3 milj. £ att fördelas bland kommunerna såsom bidrag vid utförande av andra nödhjälpsarbeten än vägarbeten och byggnadsverksamhet. Vid anslagens fördelning skulle tillämpas följande principer:

1. Arbetena skulle anordnas endast inom sådana områden, där enligt arbetsministeriets bestyrkande förelåg arbetslöshet, för vars avhjälpande icke vidtagits åtgärder i annan väg.
2. Företrädesrätt till arbete måste lämnas demobiliserade.
3. Statens bidrag skulle icke i något fall få överskrida 30 % av de löner, som utgingo till de arbetslösa.
4. Arbetet måste godkännas av vederbörande regeringsmyndighet såsom varande lämpligt arbete av allmännyttig karaktär.

Det äskade beloppet av 3 milj. £ beviljades också omedelbart av parlamentet. Hittills synes emellertid anslaget endast i ringa omfattning hava tagits i anspråk. Den 12 januari 1921 meddelade lord St. Davids, att kommunerna — sannolikt av finansiella skäl — förhållit sig avvaktande och att dittills endast 30 000 £ kunnat fördelas i statsbidrag. Framställning om bidragets ökning från 30 till 75 % av arbetskostnaderna har också gjorts hos regeringen av representanter för ett stort antal kommunalmyndigheter, men avslagits under hänvisning bl. a. till de ökade statsbidrag, som numera utgå för undervisning m. fl. ändamål. Medan kommunalskatterna sedan

[1] Enligt notis i Times den 4 februari 1921 förkastades förslaget med 310 000 röster mot 2 500

tiden före kriget ökats till i genomsnitt det dubbla, hava statsskatterna stigit till icke mindre än det femdubbla. Samtidigt meddelades också, att statens bidrag till väganläggning under löpande finansår uppgå till 12 milj. £ gentemot endast 2 miljoner före kriget.

Tilläggas må, att ett stort antal kommunalmyndigheter i större befolkningscentra tillsatt särskilda arbetslöshetskommittéer, i några fall benämnda »rekonstruktionskommittéer», i och för verksamhetens organisation efter rationella principer och samarbete med arbetsförmedlingsanstalter m. m.

Lag om förenklat expropriationsförfarande för allmännyttiga arbeten. För att underlätta här ifrågavarande nödhjälpsarbetens igångsättande genom förvärv tvångsvis av erforderlig mark har också på regeringens förslag antagits en ny lag, som utfärdades den 3 december 1920 (Unemployment Relief Work's Act, 1920). Lagen har avseende å allmännyttiga arbeten, vilka definieras såsom anläggning och förbättring av vägar samt andra trafikleder, inbegripet broar, viadukter och underfartsvägar, utvidgning eller annan förbättring av vattenvägar, anläggning eller förbättring av hamnar, anläggning av avloppsledningar och vattenverk, återvinnande eller dränering av mark, skogsplantering samt arbeten i samband med dylika företag. Bestämmelserna i 1890 års bostadslag om tvångsförvärv av mark, skola äga tillämpning vid förvärv av mark för här ifrågavarande allmännyttiga arbeten. Tvångsbestämmelserna äga dock endast tillämpning under förutsättning, att arbetsministern prövar så lämpligt vara med hänsyn till förekommande av ovanligt stor arbetslöshet på platsen.

Lagen lägger i verkligheten inga helt nya befogenheter i händerna på det allmänna, utan avser endast att underlätta och påskynda expropriationsförfarandet. Speciellt märkes, att genom en under parlamentsbehandlingen tillagd bestämmelse trafikministeriet eller vederbörande lokala myndighet beklätts med befogenhet att efter tillsägelse endast en vecka i förväg hos jordägaren taga i anspråk mark, som erfordras för anläggning av genomfartsväg eller vägförbättringar.

Lagen äger endast giltighet under ett års tid.

Extra arbeten vid statens industriella verk. Vid statens industriella verk och anläggningar hava upptagits diverse arbeten i ersättning för den minskade tillverkningen av krigsmaterial. Dessa arbeten innefatta tillverkning av lokomotiv, tillverkning och reparation av järnvägsvagnar, reparation av motorlastvagnar, iordningställande av verktyg m. fl. reparationsarbeten samt diverse arbeten för privata firmors räkning.

För att undvika avskedanden i större skala har arbetet fördelats på ett större antal arbetare genom förkortning i arbetstiden.

Uppmaning till landets arbetsgivare att systematiskt införa arbete på kort tid. Vid årsskiftet riktade handelsministern en uppmaning till landets arbetsgivare att för undvikande av avskedanden eller för att möjliggöra återanställning av redan avskedade fördela arbetstillfällena på största möjliga antal genom systematiskt införande av arbete på kort tid. Såsom lämpligt förordades också att vidtaga dylika åtgärder i samråd med vederbörande fackförening.

Denna uppmaning synes på arbetarhåll hava förorsakat den missuppfattningen, att även industrier som kunde bereda sina anställda full sysselsättning, exempelvis kolgruveindustrien, borde genom arbete på kort tid vara behjälpliga att öka arbetstillfällena. Något sådant har emellertid icke avsetts, utan allenast att på här ifrågavarande väg utjämna arbetstillgången inom en och samma bransch.

Utvidgning av bestämmelserna i arbetslöshetsförsäkringslagen och förlängd understödsperiod för demobiliserade. Enligt övergångsbestämmelserna i den nya lagen om arbetslöshetsförsäkring erfordras under första året för erhållande av arbetslöshetsunderstöd, att minst fyra veckoavgifter erlagts. Följaktligen voro de vid lagens ikraftträ-

dande den 8 november 1920 redan arbetslösa icke kvalificerade för erhållande av understöd, enär enligt lagen bidrag skall erläggas av de i försäkringspliktiga yrken anställda.[1] Det befanns därför lämpligt att låta även de förut arbetslösa komma i åtnjutande av lagens förmåner, såsom skedde genom en den 23 dec. 1920 utfärdad tilläggslag (Unemployment Insurance Temporary Provision Amendment Act, 1920).

Enligt denna lag skall varje person, som under var och en av tio särskilda veckor sedan slutet av 1919 eller fyra särskilda veckor sedan den 4 juli 1920 varit anställd i försäkringspliktigt yrke, i fråga om understöd intill den 31 mars 1921 anses hava fullgjort fyra veckobetalningar.

Tilläggas må, att det för demobiliserade avsedda särskilda arbetslöshetsunderstödet (out-of-work-donation) alltjämt utgår i enlighet med bestämmelser, som tid efter annan förlängts, senast till den 31 mars 1921. Detta understöd utgår med 20 s. i veckan för män och 15 s. för kvinnor för en maximiperiod av sammanlagt 15 veckor under tiden 8 nov. 1920—31 mars 1921. Under de första 12 månaderna efter demobiliseringen utgör dock understödsbeloppet 29 resp. 25 s. per vecka.

Diverse planerade eller redan vidtagna åtgärder. Vid debatt i underhuset den 21 december 1920 bragtes å tal en del åtgärder mot arbetslösheten, som sedermera torde hava varit föremål för övervägande inom regeringen.

Sålunda framkastades det förslaget, att varje industri skulle i huvudsak själv bära kostnaderna för den inom industrien rådande arbetslösheten. Bland ett större antal arbetsgivare har sedermera diskuterats en plan till förbättrad arbetslöshetsförsäkring, byggd på liknande princip. Grunddragen i planen äro, att understödet skall utgå i procent av arbetslönen, växlande mellan 50 och 75 procent av denna, att arbetarens bidrag skall beräknas i proportion av hans lön (förslagsvis 1 d. per 10 s.) och statens bidrag med ungefär samma belopp som enligt gällande lag, medan hela återstoden av kostnaden bestrides av arbetsgivarna och utgår i proportion till utbetalda arbetslöner efter en procentsats, som växlar inom olika industrier allt efter arbetslöshetsrisken. Genomsnittligen beräknas arbetsgivarens bidrag komma att utgöra 2 % av lönebeloppet och årskostnaden för hela försäkringen anslås till 56 milj. £, varvid förutsättes, att den nya försäkringen får samma omfattning som nu gällande.

Vidare fördes vid debatten den 21 december på tal att tillsätta en särskild kommission för utredning av hela frågan om arbetslösheten eller ock sammankalla en konferens, liknande den stora industrikonferensen i februari 1919. Frågan om utredningskommission har sedermera upptagits av regeringen, men fallit på grund av bristande överenskommelse med arbetarsidans representanter rörande omfattningen av kommissionens uppdrag.

Såsom i föregående sammanhang nämnts, hava ock dels vidtagits, dels planerats ytterligare åtgärder för underlättande av export på kredit till länder med deprecierad valuta. Tilläggas må, att särskilda anstalter träffats för att bereda avsättning för de hopade lagren av ull.

Slutligen kan nämnas, att regeringen enligt premierministerns meddelande i underhuset den 19 oktober haft för avsikt att bereda sysselsättning genom vädjan till vederbörande fackliga organisationer inom gjuteriyrket och tackjärnsbranschen samt vid järnvägsvagnverkstäderna att suspendera gällande fackföreningsregler för att medgiva anställning av nytt folk.

Såvitt bekant torde dock planen ännu icke hava kommit till utförande, åtminstone icke i någon större utsträckning.

[1] Se Soc. Medd., årg. 1921, sid. 42 ff.

III. Den engelska arbetarrörelsens program i arbetslöshetsfrågan.

Då arbetsministern, som ovan nämnts, vid årsskiftet inbjöd representanter för den engelska arbetarrörelsen att deltaga i en kommitté för utredning av arbetslöshetens omfattning och möjligheten att utvidga arbetslöshetsförsäkringen, vägrade arbetarsidan att taga del i en sådan utredning, emedan den ansåg uppdraget vara för begränsat. Upprepade gånger erbjöd sig sedermera regeringen att vidga ramen för kommitténs uppdrag, så att detta slutligen även skulle omfatta en undersökning av arbetslöshetens orsaker, som arbetarna uppställt såsom en huvudfordran. Även det sista erbjudandet förkastades emellertid vid en gemensam konferens mellan fackföreningskongressens parlamentariska kommitté och arbetarpartiets styrelse. Skälet för detta avslag torde hava varit, att en för vid klyfta ansågs finnas mellan regeringens och arbetarrörelsens program, sådant detta formulerats senast vid arbetarpartiets kongress den 29 december 1920.

I stället beslöts, att arbetarrörelsen skulle formulera sitt eget program, såsom sedermera skett genom en vid konferensen tillsatt kommitté, bestående av Sidney Webb, Miss A. S. Lawrence, R. Williams, Arthur Henderson, Miss Margaret Bondfield, E. L. Poulton, A. A. Purcell och C. W. Bowerman. Kommitténs utlåtande med bifogade resolutionsförslag framlades för en konferens av delegerade för hela rörelsen den 27 januari 1921 och antogs, utan att i sak någon meningsskiljaktighet framträdde.

Utlåtandet är ganska omfattande och dock synnerligen koncentrerat. Det rör sig på en mängd vitt skilda områden, från kriget i Mesopotamien till skolåldern för barn, och innehåller förutom en kortfattad historik såväl allmänt ekonomiska och sociala betraktelser som praktiska förslag. I så gott som varje punkt polemiseras mot regeringens hållning och åtgärder, så att aktstycket snarast har karaktären av en politisk självständighetsförklaring. I trots av det politiska syftet innehåller emellertid utlåtandet tillräckligt mycket av intressanta iakttagelser och positiva uppslag för att påkalla ett allmänt intresse. I den borgerliga pressen har också utlåtandet i allmänhet rönt ett aktningsfullt mottagande och med hänsyn till ämnets vikt förtjänar det säkerligen ett allvarligt begrundande.

Den exposé av den utrikespolitiska situationen ur ekonomisk synpunkt, som lämnas i det inledande kapitlet, tager framför allt sikte på de förhållanden, som anses ha sin upprinnelse i fredsfördragen. Den uppfattning om Versaillesfredens finansiella och ekonomiska bestämmelser, som här kommer till synes, är densamma, som företrädes av Keynes i hans bekanta arbete om fredsfördragets ekonomiska följder, och kan knappast sägas vara någon specifik arbetarståndpunkt, utan delas säkerligen långt ut på borgerligt håll. I Times har också förnekats, att — utom vad Ryssland beträffar — de framställda kraven på återställandet av den ekonomiska samfärdseln i Europa skulle vara någon arbetarrörelsens tillhörighet.

I detta sammanhang framföres den anklagelsen mot regeringen att efter fredsslutet hava lämnat den enskilda industrien fältet fritt för en kortsynt politik, som genom höga priser och vinster framkallat det rådande dödläget. Sant är också, att arbetarrörelsen allt sedan vapenstilleståndet kämpat för inflationens stävjande, men den brittiska regeringen torde dock icke kunna frånkännas äran att först bland de krigförande hava vidtagit systematiska åtgärder i nämnda syfte. Man återfinner ej heller i utlåtandet någon antydan, i vad mån penningknappheten och medveten deflationspolitik kan hava bidragit till det nuvarande läget. Icke desto mindre skulle genomförandet av de positiva åtgärder, som föreslås i utlåtandet, otvivelaktigt hava till följd att framkalla inflation.

I statsfinansiellt hänseende klandras — under Times instämmande — regeringen för kostsamma krigiska företag och erinras om den utomordentliga skattebördan, som också är ett stående tema uti alla klagomål från affärshåll. Märkligt nog saknas i

utlåtandet varje tal om den av arbetarrörelsen länge med iver påyrkade beskattningen av förmögenheter eller krigsvinster.

Gentemot regeringens understöd åt strävandena att fördela tillgängligt arbete genom arbetstidens förkortning förklaras dylika anordningar vila på en falsk och trångsint beräkningsgrund. I stället framföres den, som det förefaller, beaktansvärda synpunkten, att den ekonomiska efterfrågan inom landet på allt sätt bör hållas vid makt och att detta icke kan ske på bättre sätt än genom köpkraftens fördelning på största antal händer under form av löner. På detta sätt stimuleras efterfrågan å industriens produkter, medan för placering avsedda pengar icke hava någon nödvändig eller omedelbar inverkan på den ekonomiska efterfrågan.

Ur samma synpunkt avges en bestämd förklaring mot lönenedsättningspolitiken såsom ägnad att minska köpkraften och därigenom öka depressionen inom industrien. Frågan om denna politiks betydelse ur internationell konkurrenssynpunkt avfärdas mera lättvindigt med det uttalandet, att den minskade köpförmågan på kontinenten är en följd av kriget och fredsfördragen. Icke lönesatserna i England utan växelkurserna på andra länder förklaras vara huvudorsaken till handelns nedgång. Botemedlet häremot säges vara köpkraftens återställande i utlandet. Av de positiva yrkandena finner man längre fram, att detta skall ske bl. a. genom anordningar för export på kredit under det allmännas kontroll. Sådan bör dock endast lämnas mot villkor att restriktioner i handeln mellan länderna slopas och att den systematiska valutaförsämringen upphör. Även finner man det radikala kravet framfört, att järnvägssystemen mellan Tyskland och Ryssland ställas under kontroll av Nationernas Förbund. Frågan om den internationella handelns återställande befinnes sålunda innefatta åtskilliga svårlösta problem.

I övrigt kan programmet i korthet sammanfattas i det ofta brukade slagordet: »*Arbete eller understöd*».

I understödsavseende ställas högst betydande krav på samhället. Varje arbetslös skall vara understödsberättigad till belopp av minst 40 s. i veckan för varje familjeförsörjare och 25 s. för varje ogift man eller kvinna över 18 år med tillägg för anhöriga. Vid partiell arbetslöshet kräves understöd i proportion till den minskade arbetstiden. Understödsperioden skall vara obegränsad, i motsats till vad gällande arbetslöshetsförsäkringslag bestämmer.

Understödet anses böra innefatta gällande understöd enligt försäkringslagen, men kostnaderna för vad som överstiger det sistnämnda, skola icke bestridas genom avgifter från vare sig arbetsgivare eller arbetare, utan helt och hållet åvila staten. Vad finansieringen av detta förslag beträffar, hänvisas speciellt till minskning i utgifterna för militära företag samt till förefintligheten av en samlad fond å 19 milj. £, som avsatts i och för arbetslöshetsförsäkringen. Att också sistnämnda fond kan göras användbar, torde allmänt anses, då fonden avsetts just för sådana tider som den nu rådande.

Under rubriken »understöd» innehållas också förslag rörande yrkesmässig utbildning av arbetslösa män och kvinnor, varvid i förra fallet de lokala myndigheterna tänkas villiga att anordna kurser med bidrag från statskassan. Stor vikt lägges vidare på att barn under 14 år icke medgivas befrielse från skolgången, varigenom icke mindre än 350 000 barn under år 1921 skulle dragas ut ur arbetsmarknaden. Dessutom yrkas på bemyndigande för undervisningsstyrelsen att å en ort höja skolåldern över 14 år, på genomförandet av bestämmelserna i 1918 års undervisningslag om fortsättningsskolor, på ökat antal stipendier och friplatser i högre skolor samt på återkallandet av utfärdade cirkulärskrivelser om indragningar i utgifter för undervisningsändamål.

Denna del av programmet synes förtjäna stor uppmärksamhet och innehåller oförnekligen mycket beaktansvärda uppslag. Hur berättigat kravet på »sparsamhet i statsförvaltningen» än kan vara under nuvarande tider, synes dock sparsamheten sist av allt böra gå ut över utbildningsmöjligheterna för det uppväxande släktet och även för de ofrivilligt arbetslösa. Att märka är också, att dessa yrkanden delvis endast avse verkställigheten av den nyligen antagna undervisningslagen.

Synnerligen rikhaltigt är programmet, vad gäller åtgärder för beredande av arbetstillfällen, varvid uppställts såsom princip, att arbetet bör vara i vidsträcktaste mening produktivt eller, som det ock kallas, »socialt nödvändigt» samt ersättas som vanligt lönarbete. Däremot tages bestämt avstånd från s. k. nödhjälpsarbeten mot ersättning, som nätt och jämnt beräknas täcka kostnaderna för livsuppehället.

Som ett led i programmet för beredande av arbetstillfällen ingår också dels att, som nämnt, förhindra tillströmningen av icke vuxen arbetskraft, dels lagligen begränsa arbetstiden till 44 timmar i veckan i enlighet med fackföreningskongressens tidigare krav.

Ett gammalt önskemål på arbetarhåll, som även framfördes av den stora industrikonferensen i februari 1919, är, att staten bör under sådana tider som de rådande omedelbart igångsätta egna arbeten, som eljest skolat utföras i en framtid, samt att statens beställningar, såvitt möjligt, böra koncentreras på närvarande tid. Detsamma bör gälla kommuner samt speciellt äga tillämpning å vägarbeten och byggandet av bostäder. För att underlätta anställandet av arbetslösa i byggnadsindustrien förordas uppställandet av ett garanterat minimiprogram för de närmaste fem årens bostadsproduktion samt av de fackliga organisationerna begärd säkerhet mot arbetslöshet. De av arbetarna upprättade byggnadsgillena böra på allt sätt uppmuntras i stället för att hållas tillbaka.

I strid mot regeringens sparsamhetspolitik kräves vidare, att kommunerna uppmanas att skrida till uppförandet av nödiga skolbyggnader m. m. samt att de anstalter, som träffats att förhindra kommunal upplåning, återkallas; i stället bör statens kredit ställas till kommunernas förfogande genom lån ur den för allmänna arbeten avsedda fonden.

Slutligen märkas uti denna del av programmet yrkanden på drastiska mått och steg mot ringar och trustbildningar inom byggnadsämnesindustrien, åtgärder för omedelbart igångsättande av reparationsarbeten vid järnvägar, kanaler och hamnar samt återupplivandet av krigstidens statskontroll över jordbruket i syfte att öka odlingsarbetet.

Konferensen kommer att på nytt sammanträda den 23 innevarande februari för att taga ståndpunkt till frågan om vidare åtgärder.

London den 2 februari 1921.

Erik Sjöstrand.

Författningar rörande sociala frågor.

I Svensk författningssamling hava under tiden 21 januari—20 februari 1921 publicerats följande författningar rörande sociala frågor.

N:r	Årg. 1920	Daterad
898.	K. kung. med närmare föreskrifter angående medling i arbetstvister	31 dec.
899.	K. kung. med närmare föreskrifter angående särskilda skiljedomare i arbetstvister .	31 »
914.	K. kung. ang. resekostnads- och traktamentsersättning vid utövande av tillsyn å härbärgen för skogsavverknings-, kolnings- och flottningsarbetare	31 »

Kortare meddelanden.

— Allmänna sociala frågor. —

Internationella arbetsbyråns organisation. I internationella arbetsbyråns veckopublikation, »Bulletin», har lämnats en översikt av arbetsbyråns organisation, enligt vilken arbetet skulle vara fördelat på följande avdelningar.

1. *Direktörens kabinett* står under ledning av fransmannen C. Lemercier. Dess tjänstemän utgöras dels av direktörens personliga sekreterare, dels av representanter för de viktigaste, till internationella arbetsorganisationen anslutna länderna, vilka ha till uppgift att upprätthålla förbindelsen med de fackliga sammanslutningarna i resp. länder. Bland dess tjänstemän märkas d:r William Martin (Schweiz), som leder de allmänna utredningsarbetena, och fransmannen Viple, som handhaver förbindelserna med pressen.

2. *Allmänna avdelningen* (the Common Services) ledes av ställföreträdande direktören, H. B. Butler, och omfattar en organiseringssektion (Establishment Section), en sektion för finansiella och kommersiella frågor, som bl. a. ombesörjer försäljningen av byråns publikationer, samt ytterligare tre sektioner för budgets-, räkenskaps- och personalfrågor.

3. *Diplomatiska avdelningen* är en av de bägge avdelningar, vilka upprättats för att omhändertaga det administrativa arbete, som enligt bestämmelserna i del XIII av fredstraktaten åligger arbetsbyrån. Sålunda är denna avdelning ansvarig för förberedelserna till internationella arbetskonferensens sammanträden samt för arbetet i samband med ratifikationer av konventioner o. d. Den utgör även styrelsens sekretariat och upprätthåller de officiella förbindelserna med nationernas förbunds sekretariat. Chef för avdelningen är engelsmannen Phelan, biträdd av fransmannen Pône.

4. *Vetenskapliga avdelningen*, som är den andra av ovannämnda administrativa avdelningar, har till närmaste åliggande det arbete, som tilldelats byrån i enlighet med bestämmelserna i § 396 av fredstraktaten, nämligen insamling och spridning av uppgifter rörande den internationella regleringen av arbetsförhållanden och arbetsvillkor. Denna avdelning redigerar sålunda bl. a. arbetsbyråns publikationer. Chef för avdelningen är d:r Royal Meeker, f. d. direktör för Förenta Staternas arbetsstatistiska byrå i Washington.

5. Jämte förutnämnda avdelningar ha inrättats ett antal *tekniska sektioner* för att biträda de administrativa avdelningarna och de för vissa specialutredningar tillsatta internationella kommissionerna i deras arbete. Såsom ledare för sådana sektioner fungera bl. a.

för emigration och arbetslöshet: Varlez (Belgien);
för jordbruksfrågor: d:r di Palma Castiglione (Italien);
för maritima frågor: Randall (England);
för utredningen rörande ryska förhållanden och bolsjevismen (se nedan): d:r Pardo (Italien);
för socialförsäkringen: de Roode (Holland);
för kooperation: d:r Fauquet (Frankrike);
för fabrikshygien: d:r Carozzi (Italien).

En speciell teknisk sektion har till uppgift att utföra den av styrelsen vid dess sammanträde i Genua beslutade undersökningen rörande världsproduktionen och den efter världskriget inträdda produktionskrisen. Denna utredning ledes av professorn i nationalekonomi vid Genèves universitet Edgar Milhaud.

Utom byråns huvudsäte i Genève hava å fyra platser, i Paris, London, Rom och Washington, särskilda korrespondenter anställts för att underlätta byråns förbindelse med respektive länder.

Arbetsförhållandena i Ryssland. I den redogörelse för planläggningen av Internationella arbetsbyråns publikationsverksamhet, som lämnades i elvte häftet av Sociala Meddelanden för år 1920 (sid. 1020), omnämndes bland annat, att byrån ämnade göra arbetsförhållandena i Ryssland till föremål för en särskild undersökning. Första resultatet härav föreligger nu i en av arbetsbyrån utgiven publikation, »Labour Conditions in Soviet Russia». Arbetet betecknas såsom en systematisk uppslagsbok och bibliografi, utarbetad närmast som ledning för den av byrån tillsatta undersökningskommissionen. Någon uttömmande och slutgiltig framställning av arbetsförhållandena i det nuvarande Ryssland gör arbetet ej anspråk på att lämna och det har därför, såsom i förordet framhålles, ej varit utan tvekan, som detsamma framlagts för offentligheten. Man har nämligen med rätta ansett, att det för en institution i arbetsbyråns ställning låge stor vikt uppå att icke annat än i fullt avslutad form framlägga resultaten av utförda undersökningar. Å andra sidan måste det med hänsyn till den rådande bristen på kunskapskällor rörande nuvarande ryska förhållanden anses betydelsefullt, att allt som förefunnes av autentiska, om ock icke i allo fullständiga aktstycken gjordes tillgängligt för intresserade kretsar. Arbetsbyrån har på grund härav funnit sig böra redan nu giva allmänheten del av det förhandenvarande studiematerialet.

Den förutnämnda undersökningskommissionen tillsattes av arbetsbyråns styrelse å dess sammanträde den 22 mars 1920, efter ett av den polske regeringsdelegaten Sokal vid konstituerande sammanträdet den 26 januari väckt förslag.[1] Kommissionen sammansattes av tolv ledamöter, därav fem arbetare, fem arbetsgivare och två regeringsdelegater. Insamlingen av det nu publicerade studiematerialet har för kommissionens räkning ombesörjts av en italiensk expert, d:r Pardo, anställd vid internationella arbetsbyrån.

Det nu föreliggande arbetet, vilket som nämnts har till främsta syfte att vid uppdragets tillträdande giva kommissionens ledamöter en orientering över de rådande socialpolitiska förhållandena i Ryssland, upptages till största delen av en översikt över arbetslagstiftningen och dess tillämpning under sovjetregimen. Bland källskrifter, som kommit till användning för utarbetande av denna framställning, anföras i första hand en av den bolsjevistiska propagandabyrån utgiven officiell publikation, »Russian Code of Labour Laws,» samt en av enskild person, den i Ryssland före och under revolutionen bosatte fransmannen Labry, utgiven samling av ryska lagar och förordningar, »Une Legislation Communiste.» Det material, som förelegat i dessa publikationer, har sedermera kompletterats med kungörelser och notiser, som sammanförts ur olika ryska tidningar samt ur kommunikéer, vilka utsänts genom den trådlösa telegrafen i Moskva och upptagits vid tyska, franska och engelska mottagningsstationer. Som bilaga följer en bibliografi över utkommen litteratur beträffande ryska förhållanden under bolsjevikväldet samt referat och recensioner av en del bland dessa publikationer.

— Arbetarskydd. —

Skiftarbete för kvinnor och minderåriga i England. Såsom i denna tidskrift förut omförmälts (årg. 1920, sid. 1022), hava i England synnerligen delade meningar gjort sig gällande beträffande ett framkommet förslag att — i samband med Englands anslutning till internationella konventionen om kvinno- och barnarbete — vidtaga en jämkning i fabrikslagen, varigenom skulle möjliggöras att använda kvinnor och minderåriga i dubbla skift. För frågans utredning tillsattes i augusti 1920 en särskild kommitté (Departmental committee on two shift system), som den 12 november avgav ett utförligt betänkande.

Såsom i nämnda betänkande inledningsvis erinras, har användande av kvinnor och minderåriga i dubbla skift praktiskt taget varit förbjudet genom 1901 års fabrikslag, som begränsat arbetstiden för sådana arbetare till kl. 6 fm.—6 em. eller 7 fm.—7 em., eventuellt (utom i textilindustrien) 8 fm.—8 em. Under kriget medgavs med hänsyn till tillverkningen av krigsförnödenheter undantag från denna bestämmelse. I ammunitionsfabriker och andra likartade företag infördes i stor utsträckning kontinuerlig drift, varvid arbetet till en början ofta bedrevs i två skift om tolv timmar. Då det emellertid snart nog visade sig, att en dylik arbetstid i längden

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1920, sid. 179.

var för ansträngande för kvinnor och minderåriga, övergick man emellertid efter hand allmänt till åtta timmars arbetsdag och tre skift. Fredsslutet och den därmed följande demobiliseringen ställde dessa arbetare inför en hotande arbetslöshetskris. Då man för framtiden måste räkna med en till 48 timmar i veckan begränsad arbetstid, men både arbete och arbetskraft fanns i överflöd, började man inom industrien i stor utsträckning tillämpa tvåskiftssystem. Skulle de under kriget meddelade dispenserna, som möjliggjorde dylikt arbete för kvinnor och minderåriga, omedelbart indragits, måste följden bli, att dessa fullständigt utträngts av manlig arbetskraft. Med hänsyn härtill sågo sig myndigheterna nödsakade att tills vidare i viss utsträckning medgiva användande av kvinnor och minderåriga i för- och eftermiddagsskift, varemot det egentliga nattarbetet efter fredsslutet åter förbjöds.

Kommitténs uppgift var, såsom av det föregående framgår, att utreda, huruvida de tillfälligt meddelade eftergifterna i fråga om arbetstidens förläggning utan olägenhet kunde för framtiden legaliseras i samband med revideringen av fabrikslagen. Kommittén hade, såsom i betänkandet anföres, vid behandlingen av detta spörsmål funnit sig böra taga hänsyn till särskilt tre synpunkter, nämligen skiftarbetets inverkan å arbetarnas hälsotillstånd, å familjelivet och å arbetslösheten. Vad de två förstnämnda synpunkterna beträffar, kom kommittén till den slutsatsen, att de farhågor, som härvidlag framförts, voro ogrundade eller åtminstone överdrivna. Den arbetslöshetsrisk, som hotade tusentals kvinnor, därest skiftarbetet helt förbjödes, vore däremot en mycket allvarlig faktor att taga hänsyn till. Någon definitiv ändring av fabrikslagen kunde emellertid ej tillstyrkas, innan en längre tids erfarenhet förelåge, utan föreslog kommittén, att chefen för inrikesdepartementet tills vidare skulle bemyndigas att under vissa villkor medgiva kvinnors och minderårigas användande i dubbla skift i sådana fall, där särskilt behov av dylik arbetsindelning förelåge, d. v. s. vid säsongarbete, i industrier, med kontinuerlig drift och vid företag, där tillfällig brist å utrymme eller arbetsmaskiner nödvändiggjorde arbetets uppdelning å skift. Kommitténs förslag sammanfattas i följande fyra punkter:

1. För kvinnor samt minderåriga över sexton år skulle tillstånd kunna erhållas att tillämpa en arbetstid av högst åtta timmar, förlagd mellan kl. 6 fm. och 10 em. (lördagar kl. 6 fm.—2 em). Dylikt tillstånd skulle kunna meddelas antingen enskilda företag eller vissa grupper av företag, allt under förutsättning, att av departementschefen i samband härmed utfärdade skyddsföreskrifter noggrant iakttoges. I licenserna skulle uttryckligen angivas, att varje missbruk föranledde tillståndets omedelbara återkallande.

2. För minderåriga under sexton år, som redan innehade anställning vid fabrik, där tvåskiftssystem tillämpades, skulle tillstånd kunna erhållas att fortsätta med detta arbete, men skulle inga nya licenser utfärdas för arbetare under sagda ålder.

3. Tillstånd, varom här vore fråga, skulle lämnas för en tid av högst fem år och borde, sedan exempelvis fyra år förflutit, ny utredning verkställas om de erfarenheter, som under tiden kunnat vinnas, varefter frågan i sin helhet borde upptagas till slutlig omprövning.

4. De villkor, som sålunda anbefallts med avseende å minderårigas användande vid skiftarbete, borde gälla även glasindustrien, som hittills varit undantagen från fabrikslagens bestämmelser i förevarande hänseende.

Vad kommittén sålunda föreslagit, vann i huvudsak parlamentets bifall, och fogades därtill efter i underhuset väckt förslag det tillägget, att tillstånd till skiftarbete, varom här vore fråga, icke skulle lämnas, med mindre ansökan därom samfällt ingivits av vederbörande arbetsgivare och majoriteten av de berörda arbetarna. Likaså bestämdes, att dylikt tillstånd ej skulle få medgivas inom viss industri, därest vidkommande arbetsgivar- och fackorganisationer, representerande mer än hälften av näringsidkarna och arbetarna inom ifrågavarande näringsgren, enat sig om att däremot inlägga gensaga. Om tillståndet redan beviljats, då sådan framställning gjordes, skulle detsamma indragas med högst fyra månaders respit.

Den sålunda genomförda nya lagen om kvinno- och barnarbete (Employment of Women, Young Persons and Children Act, 1920) utfärdades den 23 december och trädde i kraft med 1921 års ingång.

— Arbetsmarknad och arbetslöshet. —

Arbetsmarknaden i England under december 1920. Arbetsmarknadens allmänna läge undergick under december en avgjord försämring. De enda branscher, från vilka rapporterades god arbetstillgång, voro jordbruket, kolgruveindustrien samt lervaru-, tegel- och cementtillverkningen, varjämte tämligen goda arbetstillfällen funnos inom byggnadsverksamheten, tackjärnsindustrien, knivsmedsyrket samt glastillverkningen. Av de fackliga organisationernas uppgifter framgår det, att särskilt tobaks-, textil-, beklädnads-, sko- och läderbranscherna samt — dock i mindre grad — metall-, maskin- och skeppsbyggnadsyrkena voro hårt drabbade av arbetslöshet.

Antalet arbetslösa inom fackorganisationerna ökades under månaden från 3·7 till 6·1 %; bland de enligt arbetslöshetslagen försäkrade var ökningen något mindre, från 3·7 till 5·8 %. Härtill kom ett stort antal partiellt arbetslösa. — Vid arbetsförmedlingsanstalterna voro vid årsskiftet anmälda 748 000 arbetssökande mot 520 000 vid slutet av november. Antalet lediga platser hade samtidigt nedgått från 53 000 till 49 000.

Antalet arbetsinställelser, som påbörjats under december, var 34 och antalet från föregående månad ännu pågående 65. Antalet av samtliga arbetsinställelser berörda arbetare var omkring 72 000 mot 1·1 miljon föregående månad och 110 000 i december 1919. Löneförbättringar kommo under december 115 000 arbetare till godo, en i förhållande till föregående månader påfallande låg siffra. Därtill kom såsom ett anmärkningsvärt tidstecken, att för 4 000 arbetare inrapporterats lönesänkning.

(Labour Gazette.)

Arbetsmarknaden i Tyskland under december 1920. Ökad arbetslöshet, täta omflyttningar av arbetskraft och driftsrubbningar av olika slag karakteriserade under december arbetsmarknaden inom nästan alla näringsgrenar.

Antalet försäkringspliktiga i sjukkassorna minskades under månaden med 1·7 %; antalet av offentliga medel understödda arbetslösa ökades å andra sidan med ej mindre än 17 %, från c:a 350 000 till över 400 000. Enligt fackförbundens uppgifter utgjorde arbetslöshetsiffran vid månadens slut 4·1 %, mot 3·9 % föregående månadsskifte.

Vid arbetsförmedlingsanstalterna hade relativa antalet arbetssökande av båda könen ävenledes ökats mot föregående månad; på 100 lediga platser för män kommo 232 arbetssökande, mot 212 i november, för kvinnor resp. 143 och 134.

I själva verket torde de anförda siffrorna, ehuru var på sitt sätt vittnande om den allmänna depressionen, ingalunda ge fullt uttryck för det verkliga läget, enär de stränga understödsrestriktionerna och den ringa arbetstillgången säkerligen avhöllo många av de arbetslösa från att anmäla sig vare sig som understöds- eller arbetssökande.

(Reichsarbeitsblatt.)

— Arbetslöner. —

Arbetslönerna i Danmark under tredje kvartalet 1920. Enligt den av statistiska departementet på grundval av arbetsgivarföreningens uppgifter utarbetade statistiken hava arbetarnas genomsnittliga timförtjänster från 1914 till tredje kvartalet 1920 ökats, som följande tablå utvisar:

Öre per timme	Köpenhamn			Övriga orter			Hela landet		
	1914	1920 2 kv.	1920 3 kv.	1914	1920 2 kv.	1920 3 kv.	1914	1920 2 kv.	1920 3 kv.
Manliga arbetare:									
Yrkesarbetare	67·1	247	258	54·8	197	210	61·3	223	235
Icke yrkesarbetare . . .	47·5	202	213	40·8	171	182	45·5	183	194
Tillsamman	61·0	229	239	48·2	184	195	55·0	205	215
Kvinnliga arbetare . . .	32·3	123	134	25·7	111	121	29·6	119	129
Samtliga arbetare	**54·4**	**204**	**214**	**44·9**	**174**	**185**	**50·2**	**189**	**199**

Ökningen under tredje kvartalet beror i huvudsak på den allmänna löneregleringen, som på grund av riksavtalet den 5 april 1920 ägde rum från den 1 augusti. Genom denna reglering höjdes timlönerna genomgående med 13 öre. För grovarbetarna, som redan i maj i förskott erhållit en löneförhöjning med 5 öre, blev emellertid ökningen i augusti endast 8 öre. Den nämnda höjningen med 13 öre skulle, då densamma gällde blott två månader under kvartalet, hava motsvarat en genomsnittlig stegring av arbetsförtjänsten med 8—9 öre mot föregående kvartal. Att döma av de i ovanstående tablå anförda siffrorna, var emellertid förskjutningen i allmänhet minst 10 öre, vadan en del löneförbättringar synas hava ägt rum vid sidan av augustiregleringen.

(Statistiske Efterretninger.)

— Arbetstid. —

Socialstyrelsens handläggning av arbetstidsärenden under fjärde kvartalet 1920. Omfattningen av det arbete, som socialstyrelsens arbetarskyddsbyrå under fjärde kvartalet 1920 nedlagt på handläggning av ärenden rörande arbetstidslagen, framgår av följande sammandrag.

	Ingående	Utgående
Ärenden rörande 6 § av arbetstidslagen[1]	335	54
» » 7 § » »	313	325
Förfrågningar angående »	12	18
Remisser från arbetsrådet för utredning	19	19
Arbetsrådets beslut, avskrift till yrkesinspektörerna	483	483
Ärenden rörande bagerilagen	6	6
Summa	**1 168**	**905**

Följande ärenden angående extra arbeten, utförda med stöd av 6 § av arbetstidslagen (nödfallsarbeten) hava under kvartalet handlagts:

	Inkomna	Beviljade	Avslagna eller återförvisade
Anmälningar om utsträckning av arbetstiden under högst 2 dygn	281	—	6
Ansökningar om rätt till utsträckning av arbetstiden under längre tid än 2 dygn	30	27	3
Summa	**311**	**27**	**9**

Efter olika slag av orsaker, som föranlett utsträckning av arbetstiden, fördelade sig ärendena sålunda: skada eller fara för skada å arbetsmaskiner 54, å driftmotorer 46, genom eldsvåda 25, genom explosion 2, å fartyg 8, å gas-, vatten- och avloppsledningar 70, å kraftledningar och elektriska anläggningar 36, genom is och snö 5, å transmissioner 5, å transport- och lyftanordningar 13, å ugnar och kokare etc. 6, genom uteblivande av arbetare 6, å varor och fabrikat 18, å ångpannor och ångledningar 14, genom översvämning 3.

Ansökningar enligt 7 § av arbetstidslagen hava inkommit till ett antal av 313, varav beviljades 234 ansökningar för säsong- och 62 för tillfälligt arbete. Avslagna blevo 6 och återförvisade 11 ansökningar.

På olika slag av arbetare fördelade sig ansökningarna sålunda: byggnadsarbetare 2, driftsarbetare 269, eldare och maskinister 12, reparatörer och montörer 10, restaurangpersonal 1, transport- och stuveriarbetare 1, vakter 1.

---

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1920, sid. 505, 843, 1026.

Danskt förslag till arbetstidslag. Den i februari 1919 tillsatta danska arbetstidskommissionen har nu avgivit sitt första betänkande, innefattande förslag till lag om arbetstiden inom industri och hantverk. Ett ytterligare förslag, avseende handel, samfärdsel och jordbruk, kommer senare att utarbetas. Såsom vid kommissionens tillsättande angavs i denna tidskrift (årg. 1919, sid. 190), var det ursprungligen avsett, att den förra delen av betänkandet skulle vara färdig den 1 juli och senare delen den 1 oktober 1919. Sedan emellertid frågan om arbetstidens reglering erhållit en provisorisk lösning genom det mellan de danska arbetsgivar- och arbetarorganisationerna i maj 1919 träffade avtalet (årg. 1919, sid. 384), ansågs en forcering av lagstiftningen på detta område ej erforderlig, utan bestämdes, att kommissionen skulle få uppskjuta avgivandet av sitt förslag, intill dess den på hösten 1919 sammanträdande internationella arbetskonferensens konventionsförslag förelåge, så att den danska lagstiftningen från början skulle kunna anpassas efter denna konvention. Kommissionens nu framlagda förslag följer också denna riktlinje. Där så kunnat ske, har hänsyn även tagits till de andra nordiska ländernas lagstiftning på detta område. Som beaktansvärt må emellertid härvid framhållas, att de svenska lagbestämmelserna om övertidsarbete, som å arbetsgivarhåll ofta betecknats såsom allt för rigorösa, av den danska kommissionen tvärtom ansetts lämna allt för vida gränser. Förslaget begränsar den medgivna överarbetstiden till högst 10 timmar per månad och 50 timmar per kalenderår mot resp. 25 och 150 timmar enligt svensk lag.

Den föreslagna lagen skall, därest densamma blir genomförd, senast tre år efter ikraftträdandet underställas riksdagen för eventuell revision. Kommissionens ordförande har i denna punkt uttalat den avvikande mening, att ifrågavarande revisionsförslag bort framläggas redan efter ett års tillämpning.

Kommissionens förslag är undertecknat av samtliga arbetarrepresentanterna jämte de tre opartiska ledamöterna. De i kommissionen insatta arbetsgivarna hava i avgiven reservation enhälligt avstyrkt den föreslagna lagstiftningen och såsom skäl härför anfört:

att en dylik lag är överflödig, då de arbetare, varom det är fråga, redan hava den föreslagna arbetstiden,

att en sådan lag är skadlig, då den binder näringslivet vid en bestämd arbetstid, utan hänsyn till utvecklingen av de ekonomiska förhållandena, särskilt i de länder, med vilka Danmark skall konkurrera, samt

att en dylik lag är farlig för samhället därigenom, att den innebär ett första steg hän emot statlig reglering av arbetsvillkoren och banar väg för en tvångsreglering av arbetstiden inom alla förvärvsgrenar.

Åttatimmarsdagen inom jordbruket i Italien. Italienska deputeradekammaren har sedan februari 1920 haft under behandling ett lagförslag om begränsning av arbetstiden inom jordbruket till högst 8 timmar per dag eller 48 timmar per vecka. I fall av trängande brådska skall enligt förslaget därutöver få utföras övertidsarbete med högst 2 timmar per dag eller 12 timmar per vecka mot en ersättning, som med minst 23 % överstiger den ordinarie timlönen. För den internationella socialpolitiken har detta lagprojekt särskilt intresse med hänsyn därtill, att frågan om begränsning av arbetstiden inom jordbruket blir ett av de viktigaste ärendena vid internationella arbetskonferensen i Genève i oktober 1921,[1] och internationella arbetsbyrån har på grund härav gjort frågans utveckling i Italien till föremål för en särskild undersökning. Efter vad här påvisas, är den genom lagförslaget åsyftade arbetstidsbegränsningen i stor utsträckning redan genomförd i det italienska jordbruket genom avtal mellan arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer. Vad som möjliggjort denna reforms jämförelsevis snabba genomförande har tydligen varit de säregna sociala förhållanden, som råda å italienska landsbygden, där en mycket stor del av befolkningen utgöres av lösa arbetare, vilka för sitt uppehälle äro hänvisade till dagsverksarbete. Av hela den italienska jordbruksbefolkningen, som enligt 1911 års folkräkning uppgick till 9 miljoner män och kvinnor över 10 år, utgjordes sålunda 4·2 miljoner av dylika daglönare, medan jordägare voro endast 1·7 miljon, arrendatorer 0·7, hälftenbrukare 1·6, årsanställda arbetare 0·4, boskapsherdar 0·2 samt trädgårds- och skogsarbetare m. fl. 0·2 miljon. Bland de nämnda daglönarna, som i allmänhet leva i en

[1] Soc. Medd. årg 1920, sid. 522.

ständig osäkerhet för morgondagen, har fackföreningsrörelsen vunnit stark utbredning under de senaste åren, särskilt efter de till kriget inkallade värnpliktigas återkomst, då den större tillgången å arbetskraft medfört ökad arbetslöshet. En begränsning av arbetstiden har under dessa förhållanden ofta framstått såsom den enda utvägen att bereda ett större antal arbetare delaktighet i de befintliga arbetstillfällena.

Beträffande de nationalekonomiska verkningarna av arbetstidens förkortning äro omdömena så växlande, att det ännu synes omöjligt bilda sig något slutgiltigt omdöme. Från arbetsgivarhåll har man gjort gällande, att den av reformen framkallade fördyringen av arbetskraften haft för folknäringen skadliga verkningar icke blott genom att lantbruksprodukterna stigit i pris, utan ock genom att jordägarna måst åsidosätta alla nyodlingar och andra större kulturarbeten, som icke omedelbart kunna förväntas giva full avkastning. Härigenom har också efterfrågan å arbetskraft minskats, varigenom reformens värde som botemedel mot arbetslösheten blivit problematiskt. Å arbetarsidan har man emellertid varit beredd på denna eventualitet, och har därför flerstädes i samband med begränsningen av arbetstiden inryckts en bestämmelse i avtalen, varigenom varje arbetsgivare ålagts att giva sysselsättning åt ett visst, i proportion till jordarealen stående antal daglönare. — En annan omständighet, som kan befaras vara ägnad att öka det redan befintliga överskottet å arbetskraft, är, att den kortare arbetstiden lockat en hel del småbrukare, särskilt inom den talrika hälftenbrukarklassen, att som biförtjänst söka daglönsarbete.

(*International Labour Office.* Studies and Reports, ser. K, nr 4: The Eight-hour Day in Italian Agriculture.)

— Bostadsförhållanden. —

Nytt betänkande från danska bostadskommissionen. Den s. k. bostadskommissionen av 1918, vars föregående betänkande och förslag angående beskattning av överloppsrum m. m. varit föremål för särskilt omnämnande i denna tidskrift (årg. 1920, sid. 939), har den 29 december 1920 avslutat sina arbeten med avgivande av ett andra betänkande, innefattande förslag till lag rörande bostadsförhållandena. I denna lag skola enligt förslaget sammanföras gällande och enligt kommissionens uppfattning erforderliga nya bestämmelser rörande understöd åt byggnadsverksamheten, hyresreglering, bostadsinspektion, bostadsförmedling, fastställande av stadsplaner m. m. Vad byggnadssubventioneringen beträffar, har man utgått från ett årligt nybyggnadsbehov av 9 000 lägenheter, för vilka statsunderstöd skulle vara erforderligt. Efter en beräknad medelkostnad av 15 000 kronor per lägenhet, skulle årliga byggnadskostnaden bliva 135 miljoner kronor, varav 1/3 (c:a 45 miljoner) beräknas kunna uppbringas genom hypoteksföreningar och andra kreditinstitut och 1/5 (c:a 27 miljoner) anses böra täckas genom direkt statsunderstöd, medan återstoden förutsättes komma att bestridas genom de byggandes egna medel, genom kommunala bidrag eller genom lån av statsmedel eller mot statsborgen. För sistnämnda låneverksamhet skall upprättas en statens bostadsfond å 30 miljoner kronor. Bestämmelserna för fondens användning äro, som i motiveringen framhålles, utformade efter mönster av motsvarande institut i Sverige och Norge. Fondens relativt ringa storlek motiveras med, att de privata kreditinstituten i Danmark nått bättre utveckling än i Sverige och sålunda kunna beräknas lämna byggnadsverksamheten ett mera effektivt stöd.

Det direkta tillskottet av statsmedel har föreslagits till högst 20 % av byggnadskostnaderna, under villkor att byggnaden underkastas framtida statskontroll beträffande hyresvillkor, underhåll o. d. Önskar husägaren, att denna kontroll skall begränsas till en tid av tolv år, nedsättes bidraget till högst 15 %. Rörande sättet för anskaffande av medel till dessa subventioner hava i kommissionen framförts flera olika förslag, avseende bl. a. upptagande för ändamålet av särskild byggnads- eller värdestegringsskatt i en eller annan form. Då emellertid intet av dessa förslag kunnat vinna erforderlig majoritet, har kommissionen stannat vid att överlämna åt regering och riksdag att avgöra, hur bemälda medel skola anskaffas.

Bestämmelserna om hyresreglering skola enligt förslaget tills vidare antagas endast för en tid av ett år, medan lagen i övrigt förutsättes böra äga giltighet under fyra år, dock med rätt för regeringen att för varje år reglera statsbidragens maximibelopp, allt efter som dessa med hänsyn till eventuella förändringar av det ekonomiska läget kunna anses kräva jämkning.

— Fattigvård. —

Fattigvården i Sverige år 1918. Enligt den av statistiska centralbyrån utgivna berättelsen angående kommunernas fattigvård uppgick antalet personer i hela riket, som under år 1918 åtnjöto fattigunderstöd, till sammanlagt 256 441, vilket i jämförelse med föregående år innebär en minskning med 2 222 personer eller 0·9 %. Nedgången kommer huvudsakligen på gruppen tillfälliga understödstagare, vilka minskats med 2 144 personer eller 3·9 %. Antalet personer med varaktigt understöd, till vilken kategori hör omkring $^4/_5$ av understödstagarna, är däremot i det närmaste oförändrat.

I likhet med föregående år har värdet av full försörjning starkt ökats under 1918, beroende på krigets fördyrande inverkan och penningvärdets fall. Medelvärdet för hela riket är beräknat till 353 kronor, vilket innebär en stegring med 98·3 % från 1914. Motsvarande värdeökning åren 1911—1914 var 12·7 %.

— Föreningsväsen. —

Den engelska fackföreningsrörelsen under år 1919. Hela antalet medlemmar i de engelska fackföreningarna uppgick enligt arbetsministeriets statistik vid slutet av år 1919 till c:a 8 024 000, därav 6 695 000 manliga och 1 329 000 kvinnliga. Medlemsökningen under året utgjorde 20·8 %, därav bland männen 23·4 och bland kvinnorna 8·8 %. I jämförelse med tiden vid krigsutbrottet har medlemsantalet nästan fördubblats, såsom följande tablå utvisar:

	Miljoner medlemmar					
	1914	1915	1916	1917	1918	1919
Manliga	3·7	3·9	4·0	4·6	5·4	6·7
Kvinnliga	0·5	0·5	0·7	0·9	1·2	1·3
Summa	4·2	4·4	4·7	5·5	6·6	8 0

Med mer än 50 % har medlemsantalet under år 1919 ökats inom åtskilliga fack, såsom målare, byggnadsgrovarbetare, läderarbetare, jordbruksarbetare och spårvägspersonal. Inom bank- och försäkringsmannaorganisationerna, som jämväl ingå i denna statistik, är medlemssiffran under året mer än fördubblad.

(Labour Gazette.)

— Kooperation. —

Kooperativa förbundets omsättning 1920. De siffror, som ange försäljningen under år 1920 från de svenska konsumentföreningarnas centralorganisation Kooperativa förbundet, äro nu färdiga och visa, att omsättningen nämnda år uppgått till 69 519 887 kr.

För att belysa förbundets utveckling under kristiden meddelas här nedan uppgifter rörande omsättningens storlek samt förändringar under åren 1913—1920.

	Omsättning	Ökning (+) eller minskning (−) sedan föregående år	
	Kronor	Kronor	%
1913	7 621 304	+ 876 957	+ 13·0
1914	9 889 252	+ 2 267 948	+ 29·8
1915	16 497 640	+ 6 608 388	+ 66·8
1916	22 013 041	+ 5 515 401	+ 33·4
1917	21 802 603	— 210 438	— 1·0
1918	27 708 059	+ 5 905 456	+ 27·1
1919	69 149 626	+ 41 441 567	+ 149·5
1920	69 519 887	+ 370 261	+ 0·6

Den depression inom varumarknaden, som kriget och de därav orsakade import- och exportförbuden för flertalet varor medförde, gjorde sig tydligt märkbar i förbundets omsättningssumma under åren 1917 och 1918 trots den samtidigt inträffade stegringen i prisnivån. När sedan under år 1919 dessa förbud lättades, inträdde, som synes av tabellen, en hastig förändring i förbundets totala omsättning, varvid denna steg med icke mindre än 149·5 % av föregående års försäljningssumma. Orsaken till denna stora ökning i omsättningen var, att förbundet under ifrågavarande år importerade stora partier amerikanskt fläsk, flott, kondenserad mjölk m. m.

Då under år 1920 denna import inskränktes till en obetydlighet och därjämte vid slutet av samma år ett allmänt prisfall gjorde sig gällande, blev följden, att föregående års stegringsprocent icke ens tillnärmelsevis kunde uppnås. Av tablån synes, att ökningen i förbundets omsättning från år 1919 även inskränker sig till ca 370 000 kr. eller 0·6 % av sistnämnda års totalsumma.

Denna ökning i 1920 års försäljningssumma hänför sig till en ökad omsättning i förbundets fabriksvaru- och förlagsavdelningar, medan åter såväl viktualie- som kolonialvaruavdelningarnas försäljning av ovanberörda orsaker minskats sedan näst föregående år.

— Levnadskostnader. —

Livsmedelskostnader i Brüssel, Paris, London och Amsterdam. I Revue du Travail framlägger belgiska arbetsministeriet resultaten av en undersökning rörande livsmedelspriserna i fyra ovan angivna städer under september månad 1920. Vid denna undersökning hava väsentligt andra principer tillämpats än de, som gemenligen komma till användning, då det gäller en jämförelse mellan prisförhållandena i olika länder. Att utan vidare sätta olika länders indextal sida vid sida och därav draga slutsatser rörande prisnivån finner arbetsministeriet under alla förhållanden vara vanskligt och ofta missvisande. Dels är nämligen det antal varuslag, som de resp. ländernas indices omfatta, ej detsamma, dels kan varuslagens kvalitet vara olika. Vidare nöja sig en del länder med att beräkna prisförskjutningarna beträffande enbart livsmedel, under det att andra låta undersökningen omfatta förnödenheter i allmänhet. Olika »vägningssystem» tillämpas också: än beräknas konsumtionens storlek efter en konstruerad budget, än efter en faktisk; i vissa fall avse budgetsundersökningarna endast en enda samhällsklass, i andra fall åter flera. På grund av ovan anförda skäl ansåg belgiska arbetsministeriet det omöjligt att med de vanligen förekommande beräkningsgrunderna nå fram till full jämförbarhet beträffande prisnivån i skilda länder.

För att söka utröna, huru prisnivån å livsmedel ställer sig i andra länder i förhållande till Belgien, har man tänkt sig, att en belgisk arbetare beger sig till utlandet och där bibehåller samma levnadsstandard, d. v. s. förbrukar lika mycket av samma varuslag som i hemlandet.

För detta ändamål verkställdes i Brüssel i september 1920 en indexberäkning, baserad på prisuppgifter å 22 slag av livsmedel, vägda med hänsyn till deras betydelse i en belgisk arbetarfamilj. Samtidigt införskaffades från Paris, London och Amsterdam priserna å samma varor såväl för sagda månad som för tiden närmast före kriget. Vid materialets bearbetande hava de olika mynt-, mått- och viktslagen omräknats till de i Belgien förekommande; beträffande reduceringen till belgiska francs har man räknat med normal kurs, utan hänsynstagande till växelkursens förändringar under kristiden.

Efterföljande tablå utvisar kostnaderna för en och samma kvantitet av de 22 varuslagen 1914 och september 1920 i de fyra städerna samt den procentiska ökningen. Vidare finnas indextal, belysande skillnaden mellan prisnivån i Brüssel å ena sidan och i Paris, London, Amsterdam å den andra.

Städer	Kostnader i francs 1914	Kostnader i francs sept. 1920	Ökn. i % 1914—1920	Relativa kostnader 1914 (Brüssel = 100)
Brüssel	3·36	17·52	421	100
Paris	5·15	19·33	275	153
London	4·95	13·65	176	147
Amsterdam	3·71	9·90	165	110

Av ovanstående framgår, att levnadskostnaderna, i den mån de nödvändiga utgifterna för nämnda 22 varuslag få anses representativa härför, före kriget voro betydligt lägre i Brüssel än i någon

av de övriga städerna. Paris kom högst och därnäst London. I september 1920 var Paris fortfarande dyrast med Brüssel på andra plats, under det att London och Amsterdam kommo på resp. tredje och fjärde plats. Den största ökningen från 1914 till 1920 utvisar Brüssel med 421 %, den lägsta Amsterdam med 165 %.

— Olycksfallsförsäkring. —

Ny olycksfallsförsäkringslag för fiskare i Norge. Den 10 december 1920, samtidigt med den nedan omförmälda nya sjukförsäkringslagen, utfärdades jämväl en ny norsk lag om olycksfallsförsäkring för fiskare. Såväl ersättnings- som avgiftsbelopp inom denna försäkringsgren hava härigenom blivit avsevärt höjda mot vad förut varit fallet.[1] Årspremien blir 10 kronor, varav 4 betalas av den försäkrade och 4 av staten, medan återstoden bestrides ur en särskild kassa, 1920 års fiskarfond. Livränta skall vid full invaliditet utgöra 60 % av den skadades arbetsförtjänst, beräknad till 1 200 kronor per år för fiskare under 60 år och 1 000 vid högre ålder. Vid dödsfall tilldelas änka och barn samt eventuellt efterlevande föräldrar likaledes livräntor i viss proportion till sagda belopp.

(Sociale Meddelelser.)

— Sjukförsäkring. —

Ändringar i norska sjukförsäkringslagen. Genom en efter stortingets beslut den 10 december 1920 utfärdad lag, som trätt i kraft den 8 januari 1921, hava vissa ändringar införts i 1915 års norska sjukförsäkringslag. Den för löntagare, icke tillhörande kroppsarbetarklassen, gällande inkomstgränsen för delaktighet i sjukförsäkringen, som från början var fastställd till 1 600—1 800 kronor, men genom en under år 1917 beslutad lagändring höjdes till 3 000 kronor har nu flyttats upp till 6 000 kronor. Dessutom hava en del ändringar vidtagits beträffande lagens bestämmelser om disposition å kassornas reservfonder, fastställande av funktionärsarvoden m. m.

(Sykeforsikringsbladet.)

— Strejker, lockouter, medlings- och skiljedomsförfarande. —

Särskilda skiljedomare i arbetstvister. Kungl. Maj:t har den 4 februari 1921 förordnat nedannämnda personer att intill utgången av år 1922 vara särskilda skiljedomare i arbetstvister, nämligen rådmannen i Stockholm Frans August Lind, assessorn i Göta hovrätt, vice häradshövdingen Sven Bellinder, borgmästaren i Kristianstad Birger Gustaf Borgström, advokaten Johan Victor Samuel de Maré i Göteborg, rådmannen i Örebro Nils Siösteen, rådmannen i Gävle, vice häradshövdingen Carl Vilhelm Fredrik Höglind och häradshövdingen i Medelpads västra domsaga Herman Fredrik Swedborg.

Närmare föreskrifter om dessa skiljedomares verksamhet återfinnas i den med stöd av lagen den 28 maj 1920 av Kungl. Maj:t den 31 december utfärdade kungörelsen, vilken återgivits i förra häftet av denna tidskrift, sid. 100.

Den danska förlikningsmannainstitutionens verksamhet 1910—1919. I publikationsserien Danmarks Sociallovgivning har utkommit en av förlikningsmannen Adolph Jensen utarbetad redogörelse för den danska förlikningsmannainstitutionen, vari förutom en framställning av medlingslagstiftningens utveckling och praktiska tillämpning även lämnas en statistisk översikt över omfattningen av förlikningsmannens verksamhet under de år, denna lagstiftning varit gällande. Från september 1910, då verksamheten började, till juni 1919, då statistiken uppgjordes, har redovisats följande antal förhandlingsärenden, d. v. s. sådana ärenden, där officiell kallelse till förhandlingssammanträde tillställts parterna.[2]

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1916, sid. 591.
[2] Jfr lagen den 12 april 1910, § 3 (Soc. Medd. årg. 1910, sid. 787).

	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	Summa
Januari . . .	·	6	—	—	—	—	3	2	—	4	15
Februari . . .	·	2	2	1	—	—	8	2	4	6	25
Mars	·	3	—	2	—	—	7	—	1	4	17
April	·	—	2	3	2	1	8	—	3	9	28
Maj	·	—	2	—	—	1	3	1	—	7	14
Juni	·	—	—	—	—	—	1	—	—	2	3
Juli	·	1	—	—	2	—	—	1	1	·	5
Augusti . . .	·	4	2	2	2	—	—	—	—	·	10
September . .	—	—	1	1	—	—	—	—	—	·	2
Oktober . . .	1	1	1	2	—	—	—	1	—	·	6
November . .	1	—	2	2	—	—	—	—	—	·	5
December . .	—	—	—	—	1	—	—	1	—	·	2
Summa	2	17	12	13	7	2	30	8	9	(32)	132

Ärendenas fördelning på olika år och månader är som synes ganska ojämn, vilket emellertid får sin förklaring av de inom den danska industrien rådande avtalsförhållandena. Under åren 1911—13 hade danska arbetsgivarföreningen i sin avtalspolitik koncentrerat sig på kravet om gemensam avtalstid för så många fack som möjligt. Som mål uppsattes, att avtalen borde utlöpa på våren 1916 och genomdrevs därför — i många fall mot medgivande av successiva löneförhöjningar under avtalstiden — att de under 1911 ingångna avtalen fingo en giltighetstid av fem år, mot fyra år 1912 och tre år 1913. Under åren 1914 och 1915 blev förlikningsmannens arbetsbörda därför föga betungande, varemot första halvåret 1916 bjöd på så mycket flera medlingsuppgifter. Med hänsyn till de osäkra krigstidsförhållandena enades man nu i allmänhet om en kortare avtalstid, två år, och då nya avtalsregleringar under 1918 kommo på dagordningen, träffades uppgörelser mestadels på endast ett år. Vid detta tillfälle ordnade organisationerna sina flesta mellanhavanden utan förlikningsmannens medverkan, men 1919, då arbetarnas krav gingo ut på både avsevärda löneförhöjningar och förkortning av arbetstiden, måste medling i så mycket flera fall anlitas.

Med hänsyn till medlingens resultat fördela sig de i statistiken medtagna 132 förhandlingsärendena som följer:

Förlikningsmannens medlingsförslag antaget av båda parterna	60
» » avslaget av arbetarna	15
» » » » arbetsgivarna	8
» » » » båda parterna	4
Uppgörelse träffad mellan parterna själva	39
Intet medlingsförslag möjligt	6

I sammanlagt 33 fall, en fjärdedel av samtliga, blev medlingen sålunda utan resultat. I åtskilliga av dessa fall kom emellertid förlikningsmannens vid medlingssammanträdena förkastade förslag att ligga till grund för den uppgörelse, som sedermera efter längre eller kortare dröjsmål kom till stånd mellan parterna själva.

Nederländskt lagförslag om medling i arbetstvister. I den redogörelse för de senaste årens utländska lagstiftning rörande medling i arbetstvister, som lämnades i femte häftet av denna tidskrift för 1920 (sid. 482), anfördes bland annat, att i Nederländerna, där någon sådan lagstiftning ännu ej kommit till stånd, frågan därom likväl erhållit aktualitet genom en vid berörda tidpunkt (april 1920) utkämpad omfattande konflikt inom hamnarbetaryrket. Det väntade lagförslaget blev den 24 december 1920 förelagt generalstaternas andra kammare. Såsom medel till biläggande av arbetstvister och förebyggande av sådana förutsättes i förslaget medling, skiljedom samt anordnande av särskilda undersökningar (enquêter) rörande orsakerna till uppkomna konflikter och ansvaret för desamma. Sistnämnda förfarande skall komma till användning endast i fråga om konflikter, som beröra mer än 100 arbetare, och efter särskilt förordnande av arbetsministern. För handhavande av medlingsärendena tillsättes en statens förlikningsman (Rijksbemiddelaar) i vart och ett av de distrikt, i vilka riket för sådant ändamål indelas. Där så för åstadkommande av upp-

görelse befinnes lämpligt, skall förlikningsmannen kunna överlämna en tvist till en för ändamålet bildad förlikningsnämnd, i vilken han själv eventuellt kan fungera som ordförande. Anlitande av skiljedom är frivilligt, men förutsätter förbindelse från parterna att underkasta sig domstolens utslag.

Lagstiftningen om arbetsfred i Australien. Förbundsparlamentet i Australien har i september 1920 antagit en ny författning, benämnd lag om arbetsfred inom industrien (Industrial Peace Act 1920), vilken avser att åstadkomma snabbare och smidigare former för biläggande av arbetstvister, än som stått till buds genom den förut gällande skiljedomslagstiftningen. Lagen tillskapar för ändamålet fyra nya organ, nämligen ett förbundsråd (Commonwealth Council), distriktsråd, specialdomstolar och lokala nämnder (Local Boards). Samtliga dessa institutioner skola bestå av ett lika antal arbetsgivar- och arbetarrepresentanter jämte en ordförande, som väljes av de övriga ledamöterna eller, om dessa ej kunna enas, utses av generalguvernören. Förbunds- och distriktsråden skola i främsta rummet ha till uppgift att söka förebygga arbetstvister; de skola sålunda bland annat hava att föranstalta utredningar samt avgiva betänkanden och yttranden rörande frågor, som avse arbetsförhållandena inom industrien. Råden skola härvid hava befogenhet att tillkalla och höra sakkunniga samt tillsätta undersökningskommittéer. Därest trots dessa förebyggande åtgärder en arbetstvist utbryter eller hotar att uppkomma, kan densamma hänskjutas till en av de enligt lagen upprättade specialdomstolarna, vilkas utslag hava samma bindande verkan som beslut av de enligt äldre lagstiftning inrättade skiljedomstolarna. Dessa specialdomstolar kunna upptaga en tvist till prövning antingen efter framställning från parterna själva eller ock på initiativ av domstolens ordförande eller någon medlem av regeringen. I senare fallet skall dock, innan domstolen upptager saken till avgörande, försök göras att å ett förhandlingssammanträde åvägabringa uppgörelse mellan parterna. De lokala nämnderna skola i förhållande till specialdomstolarna utgöra ett slags lägre instanser med befogenhet att fälla utslag i tvister, som till dem hänskjutits av parterna själva eller av vederbörande specialdomstol.

Som lagens egentlige upphovsman betecknas den nuvarande australiske premierministern Hughes, vars genomgående praktiska syn på tingen har satt sin tydliga prägel på de anförda bestämmelserna. Det summariska rättsförfarande, som lagen förutsätter, har emellertid ej undgått att väcka allvarliga betänkligheter inom fackjuristernas krets. Presidenten för den federala skiljedomstolen (Federal Arbitration Court) har också protesterat mot den nya lagstiftningen genom att avgå från sin befattning, som han innehaft allt sedan domstolens tillkomst 1907.

Arbetsinställelser i Finland under år 1919.[1] Under år 1919 redovisades i den finska statistiken sammanlagt 39 arbetsinställelser med 136 direkt berörda arbetsgivare och 4 065 berörda arbetare. Av bemälda konflikter voro 32 strejker, 2 lockouter och 5 av blandad eller omtvistad karaktär. Inom olika näringsgrenar fördelade sig dessa arbetsinställelser på följande sätt:

	Arbets-inställelser	Berörda arbetare	Förlorade arbetsdagar		Arbets-inställelser	Berörda arbetare	Förlorade arbetsdagar
Metallarbetare	4	225	1 860	Beklädnadsarbetare	1	36	220
Guld- o. silverarbetare	2	54	1 340	Tryckeriarbetare	1	78	160
Kakelugnsmakeriarb.	1	24	770	Målare	2	19	320
Läder- o. skoarbetare	4	141	5 020	Hamnarbetare	7	2 365	140 840
Brädgårds- o. sågarb.	8	568	1 950	Lagerarbetare	1	10	20
Andra träarbetare	4	147	5 820	Flottningsarbetare	2	320	1 320
Textilarbetare	1	41	160	Utarbetare	1	37	330
				Summa	**39**	**4 065**	**160 130**

Antalet berörda arbetare utgjorde 82·6 % av samtliga vid de resp. arbetsställena sysselsatta arbetarna.

Den vanligast förekommande konfliktorsaken var lönetvister, som föranledde 55·5 % av samtliga arbetsinställelser. Resultaten av arbetsinställelserna voro mestadels ofördelaktiga för arbetarna,

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1920, sid. 656.

om man tager i betraktande antalet av de arbetare, som icke lyckades få sina fordringar genomdrivna. Dessa uppgingo till 2 495 eller 61·4 % av alla arbetare, som deltagit i arbetsinställelserna. Kompromiss kom till stånd för 1 235 arbetare eller 30·4 % av hela antalet, medan endast 335 eller 8·2 % av de i arbetsinställelserna delaktiga arbetarna fingo sina fordringar genomdrivna helt och hållet.

Den genomsnittliga varaktigheten för arbetsinställelserna var ungefär 28 dagar och på varje arbetare kom något mer än 39 förlorade arbetsdagar.

(Social Tidskrift.)

Arbetsinställelser i Schweiz åren 1911—1919. Landsorganisationen i Schweiz meddelar i sin redogörelse över de till organisationen anslutna fackförbundens verksamhet en del uppgifter angående sådana arbetstvister, vilka föranletts antingen av arbetarnas begäran om löneförhöjning eller av krav på förkortad arbetstid. Antalet av sådan anledning framkallade arbetsinställelser utgjorde under åren 1911—1919 som följer:

År	Strejker	Berörda arbetare	Lock-outer	Berörda arbetare	Förlorade arbetsdagar
1911	79	3 735	6	285	55 870
1912	54	4 002	11	1 005	108 878
1913	57	5 707	7	273	102 537
1914	27	1 353	4	1 785	255 284
1915	9	1 234	3	313	29 521
1916	34	3 328	1	2	32 597
1917	136	13 109	4	350	158 654
1918	264	24 318	4	64	289 860
1919	233	21 294	4	843	337 801

Av ovanstående tablå framgår, att strejkernas antal och omfattning varit något mindre under 1919 än närmast föregående år, medan däremot antalet förlorade arbetsdagar varit större än något år förut.

(Revue Syndicale, oct. 1920.)

Arbetsinställelser i Argentina under år 1919. Den officiella statistiken i Argentina redovisade för år 1919 367 arbetsinställelser, samtliga strejker och omfattande 308 967 arbetare. Båda siffrorna äro de högsta, som redovisats sedan landets officiella statistik inrättades år 1907. En av strejkerna hade rent politisk karaktär och berörde 150 000 personer.

Den vanligast förekommande konfliktorsaken var begäran om löneförhöjning, som föranledde ej mindre än 240 strejker eller 65·4 % av hela antalet; därnäst kommo tvister om föreningsrätten med 90 strejker (24·6 %). Av de under året inträffade strejkerna bilades 39·7 % enligt arbetarnas fordringar, 39·9 % på arbetsgivarnas villkor och 20·1 % genom kompromiss; den politiska strejken är givetvis här icke medräknad.

De flesta strejkerna inträffade inom beklädnads-, metall- och livsmedelsindustrierna ävensom samfärdseln. Inom livsmedels- och trävaruindustrierna, den kemisk-tekniska industrien och samfärdseln innebar konfliktresultatet i de flesta fall framgång för arbetsgivarna, men inom beklädnads- och metallindustrierna segrade merendels arbetarna.

(Bulletin du Ministère du Travail.)

— Ålderdoms- och invaliditetsförsäkring. —

Det norska folkpensioneringsförslaget inför stortinget. Norska regeringen har i början av innevarande år för stortinget framlagt ett förslag till lag om ålderdomsförsäkring, i huvudsak byggt på den s. k. folkpensionskommitténs i september 1920 avgivna, i denna tidskrift förut refererade förslag (årg. 1920, sid. 1164). Den i kommitténs förslag jämväl inbegripna invaliditetspensioneringen har regeringen av finansiella skäl ansett böra tills vidare lämnas å sido. Då det sålunda

närmast gällt att ordna pensioneringen för den nu levande äldre generationen, där de pensionsberättigades egna tillskott i varje fall icke kunna beräknas lämna något större bidrag till kostnaderna, har regeringen liksom kommittén ansett sig böra förorda den ur administrativ synpunkt enklaste anordningen med en uteslutande av allmänna medel finansierad pensionering, utan att därför något definitivt avgörande får anses träffat angående vilket system, som bör användas för en framtida kombinerad ålderdoms- och invaliditetspensionering.

Utgifterna för den föreslagna pensioneringen beräknas till c:a 56 miljoner kronor per år. Utredningen angående de inkomstkällor, som staten och kommunerna skola kunna anlita för uppbringande av dessa medel, var vid förslagets framläggande ännu ej slutförd, och någon tidpunkt för den nya lagens ikraftträdande kunde i propositionen därför icke angivas, utan förutsattes, att särskilt avgörande därom senare skulle träffas.

(Sociale Meddelelser.)

Lagförslag om invaliditetsförsäkring i Danmark. De i december 1919 av danska regeringen framlagda förslagen till nya lagar om ålderdoms- och invaliditetspensionering samt i samband därmed stående ändringar i sjukkasselagen, vilka förut i korthet refererats i Sociala Meddelanden (årg. 1920, sid. 280) nådde vid den då pågående riksdagssessionen icke till avgörande behandling, enär det utskott, till vilket förslagen hänvisats, ej blev i stånd att i tid avgiva sitt betänkande. I stället komma förslagen i delvis omarbetad form att föreläggas årets riksdag. Beträffande invaliditetsförsäkringen samt därmed sammanhängande ändringar i fattigvårds- och sjukkasselagarna framlades förslag i folketinget den 15 december 1920, varemot förslaget om ålderdomspensionering bebådats komma något senare.

Invaliditetspensioneringen är i det nya förslaget — i motsats mot vad föregående år var fallet — byggd på försäkringsprincipen och har anknutits till sjukförsäkringen på så sätt, att medlemskap i registrerad sjukkassa jämväl medför delaktighet i invaliditetsförsäkringen. Kostnaderna för denna tilläggsförsäkring bestridas genom bidrag av de försäkrade själva och deras arbetsgivare samt stat och kommun.

Den i nära samband med invaliditetsförsäkringen stående frågan om beredande av delaktighet i sjukförsäkringen för kroniskt sjuka personer har man nu liksom förra året velat lösa genom att av allmänna medel tillförsäkra sjukkassorna ersättning för de utgifter, de åtaga sig genom intagande av dylika medlemmar. I det nya förslaget har rätten att vinna inträde i sjukkassa emellertid begränsats till personer, som ehuru lidande av kronisk sjukdom äro åtminstone delvis arbetsföra och vilkas medtagande sålunda ur försäkringssynpunkt är åtminstone i någon mån försvarligt. Personer, som äro helt och permanent arbetsoförmögna, hava däremot ej ansetts böra medtagas i sjukförsäkringen och kunna följaktligen icke heller bliva delaktiga i den föreslagna invaliditetsförsäkringen, utan förutsättes, att dessa sjukas försörjning skall ordnas genom särskilda understöd av allmänna medel men utan fattigvårds karaktär, på sätt närmare stadgas i det framlagda förslaget till ändringar i fattiglagen.

Rapporter från yrkesinspektörerna angående svårare olycksfall i arbete. (Forts.)

6. En arbeterska i en konservfabrik, biträde vid betjäning av en tillslutningsmaskin, gick bort till ett värmeelement, sannolikt för att hämta ett klädesplagg, som hon lagt på elementet för torkning. På ett avstånd av 80 cm. framför elementet stod en tillslutningsmaskin. Mitt emellan denna och elementet kom en transmissionsaxel in från ena sidan, på en höjd av c:a 60 cm. över golvet, och gick fram ungefär i jämnhöjd med elementets mitt.

Huruvida hon vid framkomsten till elementet endast sträckte sig fram för att taga plagget eller bockat sig ned för att taga upp det från golvet, har icke kunnat utrönas. I varje fall kom

hon så nära axeln med kjolarna, att dessa fastnade på axeln. Denna drog henne med runt flera varv, varunder hon slog huvudet mot golvet så hårt, att döden så gott som omedelbart följde.

Den fria, oskyddade axeländan hade omedelbart efter olycksfallet avkapats. Vid inspektion på arbetsstället dagen därpå lämnades anvisning om att inga slag av klädespersedlar finge förvaras i arbetslokalen, utan endast i därför anvisade lokaler.

7. Ö. hade fått i uppdrag att laga taken på brädstaplarna i en brädgård. Han skulle klättra upp på en av staplarna och fattade därvid tag i en av plankorna i takresningen i avsikt att svinga sig upp på stapeln. Plankan lossnade, med påföljd att Ö. störtade baklänges till marken, och flera plankor i takresningen rasade ned. En av dessa träffade honom i huvudet, så att ett stort krossår uppstod. Han avled omedelbart av de genom slaget erhållna skadorna.

8. N. höll på med att klyva en bräda i en med klyvkniv försedd cirkelsåg. Innan brädan var fullt genomsågad, knep densamma till om klingans bakre kant, lyftes upp och kastades tillbaka på så sätt, att den icke genomsågade delen »åkte» efter sågbordet. N., som härvid träffades av brädan i magtrakten, avled efter några dagar.

9. Vid skrotsprängning medelst hejarkula skötte D. hissanordningen från en plats i tredje våningen i en intill arbetsplatsen liggande byggnad. För att erhålla ökad sprängverkan vid kulans nedslag inom stockpallisaden hade man använt ett stycke rundjärn av skroten, vilket var gängat i ena ändan. Vid ifrågavarande tillfälle hade järnkulan lyfts c:a 10 m. och släppts ned på järnet, som skulle skrotas.

Vid kulans nedslag slungades den ovannämnda gängade delen av rundjärnet, om c:a 1 kg:s vikt, liksom en projektil i rikoschettering upp mot och in genom den fönsteröppning å vinden, där D. stod, och slog in ögat på honom. D. fördes omedelbart till lasarettet, där han emellertid avled efter några dagar.

Vid en tidigare av yrkesinspektören verkställd inspektion av arbetsstället befanns icke av nöden att vidtaga några särskilda åtgärder utöver de vanliga anvisningarna. Efter olyckan blev emellertid även ett tak lagt ovanpå pallisaden, så att hejningen numera sker liksom inne i en barrikaderad kåta.

10. Vid en vattenrörspanna, tillverkad av Deutsche Babcock- & Wilcoxwerke och i drift sedan 1916, inträffade, att slamsamlaren lösslets från de tuber, som voro infästade i densamma. Genom de fria tubändarna utströmmade genast vattnet i pannan samt övergick omedelbart i ångform, varvid bland annat pannans murverk raserades. Muraren T., som ankom till sitt arbete å en bredvidliggande, under uppsättning varande panna av samma konstruktion, 15 minuter före arbetstidens början, inklämdes mellan det nedfallande murverket och den nya pannans mur samt brändes så svårt, att han avled under transporten till lasarettet. Eldaren P., som synes ha befunnit sig vid den främre delen av den nya pannan, lyckades krypande taga sig ur pannrummet, men var även svårt bränd och avled senare å lasarettet.

Strax före olyckstillfället hade övermaskinisten passerat genom pannrummet och observerat, att ångtrycket var 18·5 kg. per cm.^{2} Pannans högsta tillåtna ångtryck var 20 kg. per cm.^{2}

Vid undersökning av slamsamlaren, som bestod av ett draget fyrkantrör med isvetsade gavlar, befanns densamma hava varit fästad vid tuberna medelst slät inpressning av tuberna i cylindriska hål i slamsamlaren. En del av tubinfästningarna synas hava varit otäta någon tid närmast före olyckan. Några av tubhålen befunnos även vara icke fullt runda, utan hava intill $^1/_4$ mm. större diam. vinkelrätt mot tubraden.

Vid det tryck, för vilket pannan varit avsedd, borde en slät inpressning av tuberna i cylindriska hål utan ändarnas utvidgande icke hava förekommit, så länge tillförlitligheten av en sådan infästning icke varit mera ingående undersökt.

Arbetsrådets beslut.

1431. Arbetsrådets beslut den 15 april 1920 i anledning av en av Nedre Dalälvens flottningsförening, Gysinge, gjord ansökning om undantag från tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

I Dalälven 1,5 kilometer ovanför staden Avesta finnes ett skiljeställe, benämnt Avesta skiljeställe. Närmaste uppåt älven befintliga skiljeställe är beläget vid Torsångsbro omkring 65 kilometer längre upp. Skiljestället är av enskild natur och äges av Avesta sulfat- och trävaruaktiebolag i likvidation. Vid detsamma utskiljes virke såväl för nämnda bolag som för Kungl. domänstyrelsen och statens järnvägar och uppgår den kvantitet, som avskiljes, till 50 000 à 60 000 stycken flottgods per dag. Skiljningsarbetet har hittills bedrivits med en arbetsstyrka av i genomsnitt 30 man med endast ett dagskift om 12 timmar. Häri hava dock ingått två raster om tillhopa 2 timmar, så att den effektiva arbetstiden utgjort 10 timmar per dygn. Vattendraget mellan Torsångs och Avesta skiljeställen består omväxlande av korta forsar och långa sel samt utvidgar sig vid Hedemora stad till en mindre sjö, Hofran, belägen cirka 15 kilometer ovanför Avesta skiljeställe. Mellan sjön Hofran och Avesta består vattendraget av så gott som ett enda stort sel, endast avbrutet cirka 4 kilometer ovanför Avesta skiljeställe av den lilla Asköforsen. Med undantag av själva skiljemagasinet, vilket beräknas rymma cirka 150 000 timmer, finnes på hela sträckan mellan Torsångs och Avesta skiljeställen intet timmermagasin, ej heller någon hållbom. Flottningsföreningen har sökt tillstånd till inrättande av hållbom i sjön Hofran, men fått denna ansökning avslagen, och beror föreningens över beslutet om avslag anförda besvär ännu på prövning av regeringsrätten. Bristen på magasin på den långa sträckan mellan de båda skiljeställena i förening med vattendragets ovan angivna naturliga beskaffenhet föranleder, att virkestillgången vid Avesta skiljebom blir synnerligen ojämn. Om motvind inträffar, blir virket kvarliggande i de långa selen, och virkesbrist inträder vid skiljestället. Om såsom ofta inträffar, motvinden varar flera dygn, måste skiljningsarbetet inställas, till dess vindstilla eller lämplig vindriktning inträder. Då nedkomma de stora mängder virke, som under tiden för motvinden hopat sig i selen, nästan samtidigt till Avesta skiljeställe och överfylla det där befintliga tappningsmagasinet. Ungefär enahanda olägenheter, som ovan angivits såsom beroende på olämpliga vindförhållanden, förekomma även då vattenståndet förändras. Skiljningsarbetet är alltså i så hög grad påverkat av naturförhållandena, att detsamma däruti nnan är att jämställa med bäck- eller strömflottning.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har sökanden anhållit, att arbetsrådet måtte för arbetet vid nämnda skiljeställe medgiva undantag från bestämmelserna i 4 § av lagen om arbetstidens begränsning.

Den 10 april 1920 hava förhandlingar mellan representanter för Flottningschefsföreningen och Svenska sågverksindustriarbetareförbundet hållits inför arbetsrådet.

Arbetsrådet finner skäligt allenast på det sätt bifalla den gjorda framställningen, att arbetsrådet, med stöd av 5 § tredje stycket lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919, medgiver sökanden rätt att för utsortering av virke vid Avesta skiljeställe använda arbetare till arbete under annan arbetstid än i 4 § av lagen stadgas, för såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för en tidrymd av högst fyra veckor blir längre, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

1456. Arbetsrådets beslut den 19 april 1920 i anledning av en av Sättnaåns flottningsförening, Sundsvall, gjord ansökning om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

Vid Sättnaåns utflöde i den så kallade Selångersfjärden i Selångers socken, Västernorrlands län, finnes ett skiljeställe. Skiljningen sker ute på fjärden, för vilket ändamål gallringsbryggor

utläggas varje år, och pågår sorteringsarbetet vanligen från tiden omkring den 20 maj till slutet av juli. Själva flottningen i Sättnaån skall enligt gällande reglemente vara avslutad den 1 juli. Från Selångersfjärden måste virket forslas i fasta flottar till havet. På grund härav stakas flottarna ned till Selångersån och forslas vidare till havet av samma manskap, som verkställer sorteringen och flottläggningen. Härvid måste lämpliga vind- och strömförhållanden utnyttjas, enär höjdskillnaden mellan Selångersfjärden och havet är så ringa, att havsströmmen vid pålandsvind går upp i Selångersfjärden och helt och hållet omöjliggör framförandet av virkesflottarna. Någon regelbunden arbetstid kan på grund härav ej iakttagas. Icke heller kan arbetet bedrivas på skift, då en regelbunden avlösning är ett oeftergivligt villkor för allt skiftarbete.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har sökanden anhållit om undantag från tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning beträffande det arbete, som utföres vid ifrågavarande skiljeställe.

I anledning av ansökningen hava den 10 april 1920 förhandlingar mellan representanter för Flottningschefsföreningen och Svenska sågverksindustriarbetareförbundet hållits inför arbetsrådet.

Arbetsrådet finner skäligt allenast på det sätt bifalla den gjorda framställningen, att arbetsrådet med stöd av 5 § tredje stycket lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 medgiver sökanden rätt att för sortering av virke vid skiljestället vid Sättnaåns utflöde i den så kallade Selångersfjärden ävensom för framforsling av detta virke i flottar vidare till havet använda härför erforderligt manskap till arbete å annan tid än i 4 § av nämnda lag stadgas, för såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för en tid av fyra veckor blir längre, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

1570. Arbetsrådets beslut den 22 april 1920 i anledning av en av Stockholms stads fattigvårdsnämnd gjord ansökning om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

Vid Sättra gård å Adelsö finnes en barnkoloni, avsedd för emottagande av sjukliga och klena barn. Denna koloni står under förvaltning av Stockholms stads fattigvårdsnämnds utackorderingsbyrå. Kolonien omfattar fem från varandra skilda hem. Å varje sådant hem kunna emottagas intill 18 barn. Inom varje hem finnas en vårdarinna och 2 biträden, som svara för detsammas skötsel. De uppdela arbetet sinsemellan, men vårdarinnan åligger att utöva den närmaste ledningen såväl med hänsyn till sjukvården som allmänna angelägenheter. Vakt om nätterna hålles ej, och vid sjukdomstillfällen tillkallas särskilda biträden. En examinerad sjuksköterska har överinseendet över kolonien i dess helhet och bär ansvaret för koloniens ekonomi och sjukvården vid barnhemmen. I en från barnhemmen skild ekonomibyggnad äro bosatta förenämnda föreståndarinna, 2 tvättersker och ett biträde, vilket senare ombesörjer matlagning med mera för inom ekonomibyggnaden boende personer. Från sistnämnda byggnad utlämnas till barnhemmen erforderliga råvaror. Matlagningen för de olika hemmen äger rum inom varje särskilt hem.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har sökanden anhållit om arbetsrådets avgörande, huruvida det arbete, som ifrågakommer vid nämnda barnkoloni, är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning äger tillämpning.

Arbetsrådet finner, att den verksamhet, som av sökanden bedrives vid Sättra barnkoloni, icke kan anses hänförlig varken till sådan rörelse, som omförmäles i 1 § 1) lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919, eller till sådant arbetsföretag, som avses i 1 § 2) nämnda lag. På grund härav förklarar arbetsrådet, att det arbete, som utföres av personalen vid nämnda barnkoloni, icke är att hänföra till sådant arbete, varå berörda lag om arbetstidens begränsning äger tillämpning.

1580. Arbetsrådets beslut den 30 april 1920 i anledning av en av Vulcans tändsticksfabrik, Tidaholm, gjord ansökning om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

I sökandens industri är det nödvändigt att med hänsyn till inkomna order snabbt kunna anpassa tillverkningen med avseende på tändstickornas grovlek, längd med mera. På grund härav måste omställningar och reparationer av maskinerna allt som oftast förekomma.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har sökanden anhållit om tillstånd att använda 30 vid sökandens fabrik anställda arbetare för omställningar och reparationer av maskiner under sådan tid, som omförmäles i 5 § tredje stycket av lagen om arbetstidens begränsning.

Över ansökningen hava vederbörande arbetare beretts tillfälle att yttra sig. Något yttrande från arbetarna har emellertid icke inkommit till arbetsrådet.

Arbetsrådet finner skäligt med stöd av 5 § tredje stycket av lagen om arbetstidens begränsning medgiva sökanden rätt att använda de i ansökningen omförmälda arbetarna till omställningar och reparationer av maskiner under annan arbetstid än i 4 § av lagen stadgas, såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för en tidrymd av högst fyra veckor blir längre, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

1635. Arbetsrådets beslut den 30 april 1920 i anledning av en av Aktiebolaget Mälardalens tegelbruk, Stockholm, genom Sveriges tegelindustriförening gjord ansökning om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

Tegelbränning är ett arbete, som visserligen kräver vakthållning dygnet runt men som medför synnerligen ringa fysisk ansträngning. Arbetet består i att brännaren ungefär en gång i halvtimmen underhåller elden i ugnen med några skovlar kol eller ett par vedträn, samtidigt som han iakttager bränningsprocessens fortskridande. Icke mer än ungefär en tredjedel av brännarens arbetstid är upptagen med verkligt arbete. Den mellan eldningarna liggande tiden kan av brännaren disponeras efter gottfinnande till vila och måltider. Arbetet har även hittills till övervägande del bedrivits av äldre eller mindre arbetsföra män. Bränningen är utan tvivel den viktigaste grenen av tegelbruksarbetet. För detsamma finnas icke några effektiva mekaniska kontrollapparater eller mätare. Resultatet av bränningen är därför helt och hållet beroende på brännarens skicklighet, påpasslighet och vana. Därest icke stora skador skola uppstå, är det därför nödvändigt, att till bränningen hava väl inövat folk med intresse, omdömesförmåga och fallenhet för yrket. Tillgången på dylika arbetare är knapp.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har sökanden anhållit, att arbetsrådet måtte medgiva sökanden rätt att använda arbetare vid Viksunds tegelbruk, Hilleshögs socken, Stockholms län, till tegelbränning med tre skift under 56 timmar i veckan, raster inberäknade.

Arbetsrådet finner skäligt på det sätt bifalla ansökningen, att arbetsrådet med stöd av 5 § andra stycket lagen om arbetstidens begränsning medgiver sökanden rätt att använda arbetare vid ovan omförmälda tegelbruk till tegelbränning med tre skift under högst 10 timmar om dygnet, såvitt därigenom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor, än att den motsvarar 56 timmar i veckan.

1721. Arbetsrådets beslut den 3 maj 1920 i anledning av en av Kungl. boktryckeriet P. A. Norstedt & söner, Aktiebolaget Centraltryckeriet i Stockholm, K. L. Beckmans boktryckeri, Isaac Marcus boktryckeri aktiebolag, Ivar Haeggströms boktryckeri och bokförlagsaktiebolag, P. Palmquists aktiebolag samt Kungl. hofboktryckeriet Iduns tryckeri-aktiebolag gjord ansökning om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökandena hava anfört i huvudsak följande:

Sökandena hava i betydande omfattning åtagit sig sättning och tryckning av de kungl. propositionerna till riksdagen, justitie- och militieombudsmännens berättelser med mera samt tryck- och bokbinderiarbete för riksdagens räkning. Ovan angivna slag av statstryck måste utan tvivel anses tillgodose ändamål av synnerligen stort allmänt intresse, enär oberäknelig skada av ekonomisk, politisk eller social natur kan åsamkas staten, därest ej berörda arbeten till bestämd tid och i varje fall med största tänkbara skyndsamhet färdigställas. Erfarenheten under en lång följd av år har givit vid handen, att på grund av dessa beställningars brådskande natur arbetet i tryckerierna måste starkt forceras, varvid personalen i stor utsträckning måst utföra arbete å övertid.

Under hänvisning till vad sålunda anförts hava sökandena anhållit, att arbetsrådet måtte medgiva sökandena rätt att från och med den 1 november varje år till och med utgången av den månad av därpå följande år, under vilken riksdagen avslutas, för utförande av i ansökningen angivna slag av tryckarbeten och bokbinderi använda hos sökandena anställda bokbinderiarbetare och typografiska arbetare utöver den i 7 § lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 medgivna övertid till arbete under högst 60 timmar under loppet av en kalendermånad eller under sammanlagt 480 timmar under loppet av ett kalenderår.

Statssekreterarna i justitie-, lantförsvars-, sjöförsvars-, civil-, ecklesiastik- och jordbruksdepartementen hava för respektive departements del tillstyrkt bifall till framställningen.

Över ansökningen har yttrande avgivits av styrelsen för Svenska typografförbundet.

Arbetsrådet finner, att arbetet med sättning, tryckning och bindning av Kungl. Maj:ts propositioner till riksdagen ävensom av det från riksdagens tryckeriexpedition beordrade riksdagstrycket måste anses tillgodose ändamål av synnerligen stort allmänt intresse. Med hänsyn härtill finner arbetsrådet skäligt med stöd av bestämmelserna i 5 § första stycket lagen om arbetstidens begränsning medgiva sökandena rätt att under tiden från och med den 1 november varje år till och med utgången av den månad, under vilken nästföljande års lagtima riksdag avslutas, använda arbetare, som fyllt 18 år, till nyssnämnda slag av arbeten under högst 60 timmar under loppet av en kalendermånad och högst 480 timmar under loppet av ett kalenderår utöver den arbetstid, som är stadgad i 4 § lagen om arbetstidens begränsning.

1761. Arbetsrådets beslut den 6 maj 1920 i anledning av en av Fryksdalens flottningsförening, Torsby, gjord ansökning dels om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919, dels ock om anstånd *med tillämpningen av nämnda lag.*

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

Sökanden verkställer utsortering av virke vid följande skiljeställen, nämligen Gråbo, Rådalen och Ångviken i Fryksände socken, Arneby, Malviken, Dunderängen och Rottneros i Sunne socken, Edsvalla och Nor i Nors socken samt Älfvenäs i Segerstads socken. De sex förstnämnda skiljeställena äro belägna i sjön Fryken och de tre sistnämnda i Norsälven. Vid Rottneros verkställes skiljning av virke i Rottnaälven för enskild virkesägares räkning. Samtliga skiljeställen äro så belägna, att arbetet med utsortering av virke är i hög grad beroende av vindförhållandena, varigenom detsamma blir synnerligen oregelbundet. Vissa dagar, då storm eller motvind råder, måste sorteringsarbetet ligga alldeles nere. Andra dagar, då vindförhållandena äro mera gynnsamma,

måste arbetet så mycket mera forceras. Vid Rottneros, Edsvalla och Nor måste sorteringsarbetet verkställas samtidigt med flottningsarbetet. Inom närmaste tiden komma nya skiljeställen att anläggas, som ersätta förenämnda i Frykensjön befintliga skiljeställen.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har sökanden anhållit, att arbetsrådet beträffande arbetet vid de i ansökningen angivna skiljeställena måtte medgiva sökanden befrielse från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning. Därest arbetsrådet icke skulle finna skäl bifalla denna ansökning beträffande arbetet vid skiljeställena i Frykensjön, har sökanden anhållit om anstånd med tillämpningen av ifrågavarande lag vid nämnda skiljeställen till den 1 januari 1922 eller till dess de nya sorteringsanordningarna hunnit färdigbyggas.

Den 10 april 1920 hava förhandlingar mellan representanter för Flottningschefsföreningen och Svenska sågverksindustriarbetareförbundet hållits inför arbetsrådet.

Arbetsrådet finner, att det i ansökningen angivna sorteringsarbetet vid Rottneros, Edsvalla och Nors skiljeställen till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider. På grund härav förklarar arbetsrådet med stöd av stadgandet i 1 § c) lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919, att ifrågavarande arbete, så länge detsamma bedrives under nuvarande förhållanden, icke kan anses hänförligt till sådant arbete, varå nämnda lag äger tillämpning. Vid denna prövning föranleder sökandens anhållan om undantag från bestämmelserna i lagen beträffande dessa skiljeställen intet arbetsrådets yttrande.

Beträffande sorteringsarbetet vid skiljeställena Gråbo, Rådalen, Ängviken, Arneby, Malviken och Dunderängen finner arbetsrådet sig endast på det sätt kunna bifalla den gjorda framställningen, att arbetsrådet med stöd av andra stycket promulgationsbestämmelserna till nämnda lag, medgiver sökanden anstånd med lagens tillämpning till den 1 januari 1921.

Sökandens framställning om undantag från lagens bestämmelser beträffande sorteringsarbetet vid Älfvenäs skiljeställe finner arbetsrådet icke skäl bifalla.

1773. Arbetsrådets beslut den 6 maj 1920 i anledning av en av Aktiebolaget Alfr. Ahlström & C:o, Norrköping, gjord ansökning om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

Sökanden bedriver minuthandel med manufakturvaror och möbler i en av sökanden förhyrd butik i två våningar i huset nr 22 vid Drottninggatan i Norrköping. De hos sökanden anställda butiksdrängarna hava till sysselsättning att sköta eldning och städning i butikslokalerna, att verkställa sopning av gård och gata, att biträda vid förevisande av tyngre varor såsom mattor och möbler, att deltaga i expeditionsarbetet i butiken särskilt vid avmätning av korkmattor och andra mattor, att verkställa förflyttningar av varor inom lokalerna samt inslagning, inpackning och transport av varor, som skickas med båt eller järnväg till köpare utanför staden, att hemforsla sålda varor till kunder i staden, att verkställa förtullning av från utlandet ankomna sändningar, att hemköra till sökanden ankommande gods eller utöva tillsyn vid åkares hemkörning av dylikt gods, att avlämna brev och försändelser på post och järnväg samt att hos kunderna uppbära likvid för räkningar.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har sökanden anhållit, att arbetsrådet måtte förklara, att butiksdrängarnas arbete jämlikt 1 § j) lagen om arbetstidens begränsning är undantaget från lagens tillämpning.

Arbetsrådet finner, att de i ansökningen avsedda butiksdrängarna icke äro att anse såsom biträden i handelsbod. På grund härav förklarar arbetsrådet, att det arbete,

som utföres av arbetarna i fråga, icke på grund av stadgandet i 1 § j) lagen om arbetstidens begränsning är undantaget från lagens tillämpning.

Detta beslut är utfärdat i enlighet med den mening, som omfattades av arbetsrådets flesta ledamöter (herrar *Elmquist*, *Bosœus*, föredragande, *Geijer*, *Larson*, *Holmström* och *Tholin*). Herr *Wijkander* anmälde sin reservation mot beslutet.

1779. Arbetsrådets beslut den 6 maj 1920 i anledning av en av Aktiebolaget Motorplogen June, Bankeryd, gjord ansökning dels om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning, dels ock om undantag från bestämmelserna i nämnda lag.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

Hos sökanden finnas anställda ett antal motorplogkörare. Dessa medföljа levererade plogar för instruktionskörning med mera hos de olika beställarna. Motorplogkörarnas arbetstid blir mycket oregelbunden och svår att bestämma. Det kan i regel icke för dem bliva tal om något ansträngande arbete, då de mestadels endast tjänstgöra såsom instruktörer.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har sökanden anhållit, att arbetsrådet måtte förklara, att lagen om arbetstidens begränsning icke äger tillämpning å det arbete, som utföres av motorplogkörarna.

Vidare har sökanden anhållit, att arbetsrådet måtte förklara, att det arbete, som utföres av en vid sökandens fabrik anställd maskinist samt av ett antal i fabriken anställda städare, är undantaget från tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning.

Slutligen har sökanden anhållit om tillstånd att använda ett antal nattvakter vid fabriken i fråga till dem åliggande tjänstgöring under 84 timmar i veckan eller, därest detta icke kan bifallas, under 60 timmar i veckan »i genomsnitt för hela året».

Över ansökningen hava vederbörande arbetare beretts tillfälle att yttra sig. Något yttrande från arbetarna har emellertid icke inkommit till arbetsrådet.

Arbetsrådet finner, att det arbete, som utföres av de i ansökningen omförmälda motorplogkörarna, till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider. På grund härav förklarar arbetsrådet, att arbetet i fråga jämlikt 1 § c) lagen om arbetstidens begränsning är undantaget från lagens tillämpning.

Däremot förklarar arbetsrådet, att lagen om arbetstidens begränsning äger tillämpning å det arbete, som utföres av den i ansökningen omförmälda maskinisten ävensom av de i ansökningen omförmälda städarna.

Beträffande de i ansökningen omförmälda nattvakterna finner sig arbetsrådet kunna allenast på det sätt bifalla ansökningen, att arbetsrådet medgiver sökanden rätt att använda nattvakterna i fråga till nattvaktstjänstgöring under högst 60 timmar i veckan med högst 10 timmar om dygnet.

1797. Arbetsrådets beslut den 12 maj 1920 i anledning av en av Askersunds bryggeri aktiebolag gjord ansökning om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

Sökanden har anhållit, att arbetsrådet måtte förklara, att lagen om arbetstidens begränsning icke äger tillämpning å det arbete, som utföres av ett antal vid sökandens bryggeri anställda ölutkörare.

Över ansökningen hava vederbörande arbetare avgivit yttrande.

Förhandlingar rörande arbetstidsförhållandena för utkörare av malt- och läskedrycker hava den 15 april 1920 hållits inför arbetsrådet mellan representanter för Bryggeriarbetsgifvareförbundet,

Apotekarnes mineralvattens aktiebolag och Aktiebolaget Stockholms bryggerier, å ena, samt representanter för Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet och Svenska handelsarbetareförbundet, å andra sidan.

Arbetsrådet finner med hänsyn därtill, att ovan omförmälda ölutkörare, enligt vad av ansökningen framgår, verkställa utkörningar på landsbygden, att det arbete, som av dem utföres, till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider. På grund härav förklarar arbetsrådet, att arbetet i fråga jämlikt 1 § c) lagen om arbetstidens begränsning är undantaget från tillämpningen av nämnda lag.

1798. Arbetsrådets beslut den 12 maj 1920 i anledning av en av Kiruna ölbryggeriaktiebolag gjord ansökning om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

Sökanden har anhållit, att arbetsrådet måtte förklara, att lagen om arbetstidens begränsning icke äger tillämpning å det arbete, som utföres av ett antal vid sökandens bryggeri anställda ölutkörare.

Över ansökningen hava vederbörande arbetare avgivit yttrande.

Förhandlingar rörande arbetstidsförhållandena för utkörare av malt- och läskedrycker hava den 15 april 1920 hållits inför arbetsrådet mellan representanter för Bryggeriarbetsgifvareförbundet, Apotekarnes mineralvattens aktiebolag och Aktiebolaget Stockholms bryggerier, å ena, samt representanter för Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet och Svenska handelsarbetareförbundet, å andra sidan.

Arbetsrådet finner, vid det förhållande, att ifrågavarande ölutkörare, enligt vad i ärendet blivit upplyst, icke avlönas med fast lön utan allenast med provision, att deras arbete utföres under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över dess anordnande. På grund härav förklarar arbetsrådet, att arbetet i fråga jämlikt 1 § a) lagen om arbetstidens begränsning är undantaget från tillämpningen av nämnda lag.

1866. Arbetsrådets beslut den 12 maj 1920 i anledning av en av Aktiebolaget Stockholms bryggerier gjord ansökning om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

Sökanden har anhållit, att arbetsrådet måtte förklara, att lagen om arbetstidens begränsning icke äger tillämpning å det arbete, som utföres av ett antal ölutkörare, anställda vid Hamburger bryggeriet, Münchens bryggeri, S:t Eriks bryggeri och Grönwalls bryggeri, samtliga i Stockholm.

Över ansökningen hava vederbörande arbetare avgivit yttrande.

Förhandlingar rörande arbetstidsförhållandena för utkörare av malt- och läskedrycker hava den 15 april 1920 hållits inför arbetsrådet mellan representanter för Bryggeriarbetsgifvareförbundet, Apotekarnes mineralvattens aktiebolag och Aktiebolaget Stockholms bryggerier, å ena, samt representanter för Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet och Svenska handelsarbetareförbundet, å andra sidan.

Arbetsrådet finner, att det arbete, som utföres av ölutkörare, vilkas avlöning utgår allenast med provision, utföres under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande. På grund härav förklarar arbetsrådet, att arbetet i fråga jämlikt 1 § a) lagen om arbetstidens begränsning är undantaget från lagens tillämpning.

Vidare finner arbetsrådet, att det arbete, som utföres av ölutkörare, vilka helt eller delvis hava sina utkörningar förlagda utom stads planlagda område, till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider. På grund härav förklarar arbetsrådet, att det arbete, vilket utföres av dylika ölutkörare, jämlikt 1 § c) lagen om arbetstidens begränsning är undantaget från lagens tillämpning.

Däremot förklarar arbetsrådet, att det arbete, som utföres av ölutkörare, vilka helt eller delvis hava tidlön och vilka verkställa utkörningar uteslutande inom stads planlagda område, icke till någon del är undantaget från lagens tillämpning.

Emellertid finner arbetsrådet i anledning av ansökningen skäligt med stöd av 5 § tredje stycket lagen om arbetstidens begränsning medgiva sökanden rätt att använda ölutkörare, å vilka lagen skall äga tillämpning, till dem åliggande göromål under annan arbetstid än i 4 § av lagen stadgas, såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för en tidrymd av högst fyra veckor blir längre, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

De förändringar i av sökanden tillämpade arbetstider, som föranledas av detta beslut, skola vara genomförda senast den 6 juni 1920, till vilken dag det av arbetsrådet den 27 december 1919 i ärendet meddelade anstånd skall gälla.

Detta beslut är utfärdat i enlighet med den mening, som omfattades av arbetsrådets flesta ledamöter (herrar *Bosæus*, föredragande, *Geijer*, *Holmström* och *Sjöberg*). Herr *Dahl*, med vilken herr *Larson* förenade sig, var så tillvida skiljaktig, att han ansåg att arbetsrådets beslut bort innehålla förklaring därom, att den skötsel, som utkörare ägnar åt dragare, jämlikt 1 § h) lagen om arbetstidens begränsning är undantagen från tillämpningen av lagen samt att den tid, som utkörare använder för dylik skötsel, följaktligen icke skall vid tillämpningen av lagen inräknas i hans arbetstid.

1931. Arbetsrådets beslut den 12 maj 1920 i anledning av en av Barnängens kemiska fabrikers aktiebolag gjord ansökning om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

Sökanden driver i Hudiksvall bland annat en elektrokemisk fabrik för framställning på elektrolytisk väg av natrium-(kalium-)hydrat, klor och vätgas samt en fetthärdningsanläggning, där vätgasen från elektrokemiska fabriken användes till härdning av fetter. I dessa anläggningar har arbetet hittills varit fördelat på tre åttatimmarsskift per dygn under veckans alla dygn. Därest på grund av bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning arbetsindelningen vid dessa fabriker måste ändras, måste antingen arbetet stå stilla på söndagarna eller också ett extra skift tillsättas. Av ekonomiska skäl kunna nämligen icke för saltlösning inom elektrolysöravdelningen sådana maskinella anordningar för närvarande vidtagas, att arbetstiden kan inskränkas till 48 timmar i veckan. Med hänsyn till de höga anläggningskostnaderna i jämförelse med de små vinstmöjligheterna samt på grund av den starka konkurrensen från utlandet föreligger jämväl stor svårighet att insätta ett extra skift. Arbetet vid fetthärdningsanstalten hänger intimt samman med arbetet i elektrolysöravdelningen. För driftens fortbestånd vid nu nämnda anläggningar erfordras att ånga tillhandahålles, varför arbetet med ångpannans eldning måste fortgå under samma tider som arbetet vid den elektrokemiska fabriken. På grund av ekonomiska orsaker kunna ej heller här sådana maskinella anordningar vidtagas, att arbetet kan förläggas inom ramen av 48 timmars arbetstid per vecka.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har sökanden anhållit, att arbetsrådet måtte medgiva sökanden rätt att använda saltlösare för elektrolysörer samt arbetare vid fetthärdningen och vid ångpannan till arbete »i medeltal i sju 8-timmars skift per vecka»

I anledning av ansökningen hava ledamöter av arbetsrådet den 7 april 1920 besökt fabriken, varvid sammanträde hållits med representanter för arbetsgivare och arbetare.

Arbetsrådet finner skäligt på det sätt bifalla den gjorda framställningen, att arbetsrådet med stöd av 5 § andra stycket i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 medgiver sökanden rätt att använda ovannämnda arbetare till i ansökningen angivet arbete under högst 10 timmar om dygnet, såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för en tidrymd av högst tre veckor blir längre, än att den motsvarar 56 timmar i veckan.

1958. Arbetsrådets beslut den 17 maj 1920 i anledning av en av Erik Laurent i Sundsvall gjord ansökning om avgörande, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919 äger tillämpning.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

Vid sökandens sågverk i Sundsvall finnas anställda ett antal timmeremottagare. Dessa hava till åliggande att emottaga och i sågverkets magasinsbommar inlägga det flottgods, som anländer från sorteringsställena i flottlederna, att tillvarataga vid flottgodsets transport använd flottningsmateriel samt att utöva tillsyn över magasinsbommarna. Flottgodset måste emottagas och inläggas i bommarna, när helst det ankommer till magasinet. Bogseringen, vilken utföres med ångbåt, är beroende av väder och vind. Det är därför omöjligt att bestämma tiden för flottgodsets ankomst till verkets magasinsbommar. Vare sig flottgodset anländer dag eller natt, vardag eller söndag, måste det omedelbart omhändertagas och inläggas i bommarna. Då i allmänhet vindstilla råder nattetid under sommarmånaderna, inträffar ankomsten av flottgodset under denna tid ofta under nätterna. Då en bogserbåt anländer till en magasinsbom, hava timmeremottagarna att öppna denna, varefter flottgodset intages i bommen med tillhjälp av en för ändamålet avsedd spelbåt. Därefter stänges bommen, och arbetet är därmed utfört. Tillvaratagandet av flottningsmaterielen sker sedermera under tid, som timmeremottagarna efter erhållen vila kunna disponera.

Under hänvisning till vad sålunda anförts och under åberopande av att det arbete, som utföres av ifrågavarande timmeremottagare, till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider, har sökanden anhållit, att arbetsrådet måtte förklara, att arbetet i fråga är undantaget från tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning.

Arbetsrådet finner, att det arbete, som i ansökningen avses, till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider. På grund härav förklarar arbetsrådet, att arbetet i fråga jämlikt 1 § c) lagen om arbetstidens begränsning är undantaget från lagens tillämpning.

1964. Arbetsrådets beslut den 17 maj 1920 i anledning av en av styrelsen för Svenska mässan i Göteborg gjord ansökning om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har — med förmälan, att under tiden från och med den 5 till och med den 11 juli 1920 kommer att anordnas en så kallad svensk mässa i Göteborg — anhållit om tillstånd att under nämnda tid använda ett antal vakter till vakthållning å för mässan upplåtna områden växelvis under 10 timmar varannan dag och 11 timmar varannan dag.

Därjämte har sökanden — med förmälan, att restauration kommer att anordnas inom mässans skilda lokaler — anhållit, att arbetsrådet måtte medgiva, att av den kökspersonal, som kommer att därvid sysselsättas, varje arbetare måtte under den tid, mässan kommer att pågå, få användas till arbete dels under 8 timmar om dagen, dels ock därutöver under sammanlagt 6 timmar.

Arbetsrådet finner med hänsyn därtill, att det arbete, som i ansökningen avses, skall fortgå allenast under kortare tid, skäligt med stöd av 5 § första stycket lagen om arbetstidens begränsning bifalla den gjorda framställningen.

2004. Arbetsrådets beslut den 20 maj 1920 i anledning av en av Torpshammars aktiebolag gjord ansökning om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Sökanden har anfört i huvudsak följande:

Torpshammars aktiebolags kartong- och trämassefabrik samt vattensåg äro belägna inom Torps socken av Västernorrlands län. Vid vattensågen, som är belägen vid Gimåns utlopp i Ljungan, äro anställda 3 stycken så kallade bomkarlar, vilkas arbete består i att taga emot timmer vid flottningen samt att frakta in detta till sågen och trämassefabriken. Största delen av sökandens virke kommer från Gimån, varest det frånskiljes vid ett 6 kilometer ovanför sågen liggande skiljeställe samt flottas i en cirka 6 kilometer lång flottningsränna ner i Ljungan. Sökandens virke frånskiljes från det allmänna virket i särskilda bommar vid ovannämnda skiljeställe och flottas separat genom rännan ner till sågen. När bommarna vid skiljestället äro fulla, meddelas detta ner till sågen. En bom lägges då framför denna för att infånga virket, varefter flottningen kan påbörjas. När denna är slut, drages bommen med det nedflottade virket tillbaka för att lämna fri genomfart till Ljungan för det allmänna virket. Flottningen är beroende på utgallringen från det allmänna virket. Man kan på grund härav ej beräkna, vilken tid av dygnet densamma kommer att ske.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har sökanden anhållit, att arbetsrådet måtte medgiva sökanden rätt att använda i ansökningen angivna bomkarlar till arbete under 9 timmar per dygn samt under vilken tid av dygnet som helst.

Arbetsrådet finner, att det arbete, som utföres av i ansökningen angivna bomkarlar, till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider. På grund härav förklarar arbetsrådet med stöd av stadgandet i 1 § c) lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919, att ifrågavarande arbete, så länge detsamma bedrives under nuvarande förhållanden, icke kan anses hänförligt till sådant arbete, varå nämnda lag äger tillämpning. Vid sådan prövning av ärendet föranleder sökandens anhållan om undantag från bestämmelserna i lagen intet arbetsrådets yttrande.

2021. Arbetsrådets beslut den 21 maj 1920 i anledning av en av Horndals jernverks aktiebolag genom Järnbruksförbundet gjord ansökning om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Järnbruksförbundet har anfört i huvudsak följande:

Masugnsprocessen kan av drifttekniska skäl icke avbrytas under söndagsdygnet. Varje avbrott eller »dämning» förorsakar nämligen förutom betydande direkta kostnader en mer eller mindre långvarig ojämnhet hos den produkt, som erhålles efter igångsättningen, ett fel, som för det svenska kvalitetstackjärnet är synnerligen farligt. För ännu några få år sedan bedrevs masugnsskötseln alltid med två skiftlag, vilka arbetade i medeltal 12 timmar om dygnet. Senare har man, i samband med slutande av riksavtal för järnindustrien, för att tillmötesgå från arbetarsidan framförda krav på förkortad arbetstid successivt övergått till arbete med tre skiftlag, av vilka vart och ett arbetar under 8 timmar om dygnet. Personalen vid en masugn utgör med detta arbetssätt i regel 30 à 35 arbetare.

Bessemerprocessen, såsom den i Sverige undantagslöst bedrives, med tackjärnet taget direkt från masugnen, måste ansluta sig till masugnsdriften. Det för bessemerblåsning tillverkade specialtackjärnet lämpar sig icke för andra ändamål. Vid bessemerverken användas, vare sig järn tages från en eller flera masugnar, 18 à 21 arbetare med 8 timmars arbete om dygnet.

Därest lagen om arbetstidens begränsning skulle tillämpas i sin fulla utsträckning för masugnar och bessemerverk, skulle det bliva nödvändigt att för utfyllande av det sjunde veckodygnets 24 timmar insätta ytterligare 5 à 7 arbetare vid varje masugn och 3 à 4 arbetare vid varje bessemerverk. Av driftstekniska skäl kan nämligen en minskning av arbetarnas antal under vissa perioder av arbetets gång icke genomföras, ehuru arbetarna under andra perioder vid en del befattningar äro endast ofullständigt sysselsatta, så att vilostunder kunna medgivas under skiftets lopp eller så att arbetet kan avslutas på kortare tid än den därför anslagna. Då ifrågavarande arbete kräver en viss yrkesvana, är det icke lätt att erhålla personal för dylika utökningar av arbetarantalet.

De flesta järnverk äro så belägna, att bostäder och sociala anordningar för arbetarna måste beredas uteslutande genom arbetsgivarens försorg. På de flesta ställen är det fullständigt uteslutet att, innan lagen om arbetstidens begränsning beträffande nu ifrågavarande arbete träder i kraft, hinna bygga eller anskaffa bostadsutrymme för den ökade personal, som kräves för produktionens kvantitativa vidmakthållande. Det vore önskvärt, att tillfälle lämnades arbetsgivarna att först bereda möjlighet för anställande av den ökade personal, som måste anskaffas på andra områden av järnverksdriften, där övergång från tvåskifts- till treskiftsarbete är av behovet påkallad. Den tämligen nyligen skedda övergången till arbete med tre skiftlag vid nu ifrågavarande delar av järnverksdriften har redan medfört stora kostnader och svårigheter för järnverken. Svårigheterna skulle i oerhörd grad stegras, utan att arbetarna bereddes tillnärmelsevis motsvarande fördelar, därest möjlighet till bibehållande av en arbetstid av 56 timmar i veckan beträffande dessa delar av driften icke lämnades öppen.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har Järnbruksförbundet anhållit, att arbetsrådet måtte medgiva ett antal medlemmar i förbundet, upptagna i en ansökningen bilagd förteckning, sådant undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning, att medlemmarna måtte erhålla rätt att använda arbetare vid hyttor med rostugnar och sintringsverk ävensom vid bessemerverk under en arbetstid av 56 timmar i veckan i medeltal för tre veckor.

Enligt vad i ärendet blivit upplyst avser ansökningen för Horndals jernverks aktiebolags vidkommande bolagets i Horndal belägna masugn.

I ärendet har yttrande avgivits av vederbörande arbetare ävensom av Svenska metallindustriarbetareförbundet.

Därjämte har arbetsrådet besökt ett antal masugnsanläggningar i Västmanlands, Kopparbergs och Gävleborgs län.

Arbetsrådet finner skäligt allenast på det sätt bifalla ansökningen, att arbetsrådet med stöd av 5 § andra stycket lagen om arbetstidens begränsning medgiver Horndals jernverks aktiebolag rätt att intill den 1 januari 1922 använda vid bolagets ifrågavarande masugn sysselsatta hyttdrängar, slaggdrängar (slaggskjutare), uppsättare, tackjärnsdragare, kolfatare, rostbrännare jämte malmskjutare samt maskinister och smörjare till arbete med tre skift under högst 10 timmar om dygnet, såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för någon arbetare under en tidrymd av högst tre veckor blir längre, än att den motsvarar 56 timmar i veckan.

Detta beslut är utfärdat i enlighet med den mening, som omfattades av arbetsrådets flesta ledamöter (herrar *Elmquist*, *Bosæus*, föredragande, *Geijer*, *Wijkander* och *von Sydow*). Herr *Holmström*, med vilken herr *Tholin* förenade sig, var av skiljaktig mening och anförde följande:

Arbetet vid hyttor och masugnar har redan före ikraftträdandet av lagen om arbetstidens begränsning bedrivits med tre skiftlag under 56 timmar i veckan och sålunda fortgått jämväl under sön- och helgdagar. Detta har av driftstekniska skäl erfordrats.

Enligt vår uppfattning skall dock även, där arbetet oundgängligen skall fortgå jämväl under sön- och helgdagar, den ordinarie arbetstiden per vecka och arbetare begränsas till 48 timmar, där detta utan allt för stora olägenheter kan äga rum. Uti ifrågavarande fall kan allenast genom en ringa ökning av arbetspersonalen arbetstiden fastställas till den i 4 § av lagen angivna arbetstiden av 48 timmar per vecka och arbetare. En dylik begränsning av arbetstiden torde också med hän-

syn såväl till arbetets art som de arbetslokaler, i vilka arbetet utföres, vara erforderlig. Enär enligt vår mening inga bärande skäl förebragts, som kunna påkalla ett medgivande för sökanden att fortfarande använda i ansökningen angivna arbetare till arbete under 56 timmar i veckan, anse vi, att sökandens framställning icke bort av arbetsrådet bifallas.

2039. Arbetsrådets beslut den 21 maj 1920 i anledning av en av Boxholms aktiebolag genom Järnbruksförbundet gjord ansökning om undantag från bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning den 17 oktober 1919.

Järnbruksförbundet har anfört bland annat följande:

Vid ett stort antal av de svenska martinverken, vilka drivas med två skiftlag med en arbetstid av 72 timmar i veckan, har man till undvikande av alltför lång arbetstid underlåtit att chargera ugnarna under söndagsdygnen och funnit sig i att under dessa dygn hålla ugnarna eldade utan att därav draga motsvarande nytta genom stålsmältning. Utgifterna för denna onyttiga eldning av ugnarna hava alltid varit stora. Med hänsyn till de nuvarande höga priserna samt den rådande knappheten på bränsle i landet måste en dylik anordning numera anses medföra en oförsvarlig misshushållning. För martinverkens eldning under söndagsdygnen åtgå nämligen varje år många tusen ton stenkol, representerande ett värde av flera miljoner kronor. Ett dylikt onödigt förbrukande av bränsle är från nationalekonomisk synpunkt synnerligen olämpligt. I de stora stålproducerande länderna skulle man möjligen kunna tillåta sig ett dylikt bränsleslöseri, men i Sverige, där stenkolen kostar minst 3 à 4 gånger så mycket som i dessa länder, skulle ett dylikt slöseri jämväl med hänsyn till konkurrensen med utlandet vara oförsvarligt. Då nu lagen om arbetstidens begränsning för martinverkens del framtvingar en övergång från arbete med två till arbete med tre skiftlag, är det därför nödvändigt att samtidigt införa söndagsdrift.

Under hänvisning till vad sålunda samt i övrigt anförts har Järnbruksförbundet anhållit, att arbetsrådet med stöd av 5 § andra stycket lagen om arbetstidens begränsning måtte medgiva ett antal medlemmar i förbundet, upptagna i en vid ansökningen fogad förteckning, rätt att använda arbetarna vid martinverken under en arbetstid av 56 timmar i veckan i medeltal för tre veckor.

Enligt vad i ärendet blivit upplyst avser ansökningen för Boxholms aktiebolags vidkommande arbetarna vid bolagets martinverk i Boxholm.

I ärendet har yttrande avgivits av vederbörande arbetare ävensom av Svenska metallindustriarbetareförbundet.

Därjämte har arbetsrådet besökt ett antal martinverk i Västmanlands och Kopparbergs län.

Arbetsrådet finner sig kunna allenast på det sätt bifalla ansökningen, att arbetsrådet med stöd av 5 § andra stycket lagen om arbetstidens begränsning medgiver Boxholms aktiebolag rätt att intill den 1 januari 1922 använda vid bolagets ifrågavarande martinverk sysselsatta arbetare till arbete med tre skift under högst 10 timmar om dygnet, såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för någon arbetare under en tidrymd av högst tre veckor blir längre, än att den motsvarar 56 timmar i veckan.

Detta beslut är utfärdat i enlighet med den mening, som omfattades av arbetsrådets flesta ledamöter (herrar *Elmquist*, *Bosæus*, föredragande, *Geijer*, *Wijkander* och *von Sydow*). Herr *Holmström*, med vilken herr *Tholin* förenade sig, var av skiljaktig mening och anförde följande:

Chargering av martinugnarna har hittills icke förekommit under sön- och helgdagar, och några tekniska skäl för utsträckning av arbetstiden vid ugnarna hava icke heller kunnat förebringas.

Vad Järnbruksförbundet anfört därom, att ugnarna taga skada under söndagsstilleståndet, har på det bestämdaste bestritts av erfarna martinsmältare.

Med hänsyn därtill, att arbetet är särskilt hårt och ansträngande, är det av stor vikt tillse, att den begränsning av arbetstiden, som föreskrives i lagen om arbetstidens begränsning, här tillämpas.

Då sålunda ifrågavarande arbete icke är sådant, som *oundgängligen* måste fortgå jämväl under sön- och helgdagar, finna vi jämlikt 5 § andra stycket av lagen icke lagligen påkallat medgiva undantag från bestämmelserna i 4 § av lagen.

På grund härav anse vi, att sökandens yrkande icke bort av arbetsrådet bifallas.

Sveriges offentliga arbetsförmedling.

Januari månad år 1921.

Under hänvisning till de efterföljande tabeller, som närmare redogöra för den offentliga arbetsförmedlingen i olika delar av landet,[1] lämnas här en sammanfattande framställning av dess viktigaste resultat under januari månad.

Översikt av verksamheten under *januari* månad 1921.

	Manliga avdeln.			*Kvinnliga avdeln.*			*Tillsammans*		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
Stockholms stad	4 034	614	550	2 661	2 784	1 598	**6 695**	**3 398**	**2 148**
Stockholms län	2 925	446	361	332	562	144	**3 257**	**1 008**	**505**
Uppsala stad och län	642	189	101	179	184	125	**821**	**373**	**226**
Södermanlands län	898	216	168	158	175	72	**1 056**	**391**	**240**
Östergötlands län	904	305	235	443	371	229	**1 347**	**676**	**464**
Norrköping	1 008	193	173	586	233	137	**1 594**	**426**	**310**
Jönköpings län	438	204	170	174	142	72	**612**	**346**	**242**
Kronobergs län	127	22	11	92	101	46	**219**	**123**	**57**
Norra Kalmar län	393	123	113	38	53	25	**431**	**176**	**138**
Södra Kalmar län	232	49	33	100	102	41	**332**	**151**	**74**
Gottlands län	553	172	156	39	53	12	**592**	**225**	**168**
Blekinge län	1 093	327	307	246	236	122	**1 339**	**563**	**429**
Kristianstads län	546	324	245	272	355	157	**818**	**679**	**402**
Malmöhus län: Malmö	2 363	223	215	1 281	710	471	**3 644**	**933**	**686**
Malmöhus län: Lund	380	71	66	133	83	52	**513**	**154**	**118**
Malmöhus län: Landskrona	310	56	54	46	41	25	**356**	**97**	**79**
Malmöhus län: Hälsingborg	1 326	131	123	331	178	127	**1 657**	**309**	**250**
Malmöhus län: Ystad	179	46	29	87	47	27	**266**	**93**	**56**
Malmöhus län: Trälleborg	370	171	169	47	38	34	**417**	**209**	**203**
Malmöhus län: Eslöv	153	79	69	29	45	20	**182**	**124**	**89**
Malmöhus län: Skurup	55	26	25	18	40	13	**73**	**66**	**38**
Hallands län	377	213	185	94	132	60	**471**	**345**	**245**
Göteb. o. Bohus län	456	254	233	130	112	46	**586**	**366**	**279**
Göteborg	4 710	775	693	1 160	852	617	**5 870**	**1 627**	**1 310**
Älvsborgs län	839	253	229	281	83	31	**1 120**	**336**	**260**
Skaraborgs län	412	195	114	179	323	110	**591**	**518**	**224**
Värmlands län	657	223	209	182	205	119	**839**	**428**	**328**
Örebro län	564	215	178	312	334	217	**876**	**549**	**395**
Västmanlands län	1 089	237	179	271	281	173	**1 360**	**518**	**352**
Kopparbergs län	453	68	63	149	170	113	**602**	**238**	**176**
Gävle stad och län	502	100	86	117	127	86	**619**	**227**	**172**
Västernorrlands län	594	196	189	60	56	23	**654**	**252**	**212**
Jämtlands län	261	79	77	154	164	112	**415**	**243**	**189**
Västerbottens län	181	63	58	109	120	81	**290**	**183**	**139**
Norrbottens län	145	86	77	102	160	95	**247**	**246**	**172**
Tillsammans jan. 1921	**30 169**	**6 944**	**5 943**	**10 592**	**9 652**	**5 432**	**40 761**	**16 596**	**11 375**
» dec. 1920	*14 365*	*5 660*	*5 029*	*6 947*	*8 285*	*5 234*	*21 312*	*13 945*	*10 263*
» jan. 1920	15 566	8 446	6 848	7 808	10 213	5 108	23 374	18 659	11 956
» » 1919	18 516	7 538	6 173	13 406	10 323	5 853	31 922	17 861	12 026
» » 1918	19 010	13 932	10 308	10 762	7 868	4 870	29 772	21 800	15 178

[1] De särskilda anstalterna uppräknas i tablån här ovan; med avseende å anstalternas olika kontor hänvisas till förteckningen å omslagets 3:e sida.

Översikt av verksamheten för huvudgrupper av arbete.

Yrkesgrupper	Arbetssökande personer	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar per 100 led. pl.			Tillsatta platser per 100 lediga		
					jan. 1921	dec. 1920	jan. 1920	jan. 1921	dec. 1920	jan. 1920
Manliga avdelningen										
Jordbruk m. m.	2 705	3 000	1 699	1 026	177	171	134	60	73	53
Skogshushållning	413	452	412	355	110	121	85	86	91	78
Gruvdrift och malmförädling	303	303	19	19	.	.	.	.	.	.
Industri och hantverk m. m.	12 582	13 298	1 778	1 694	748	444	334	95	91	87
Handel och samfärdsel	5 363	5 598	942	814	954	235	200	86	92	77
Husligt arbete	2	2	2	1	.	.	.	.	.	.
Allmän och litterär verksamhet	19	19	9	8	.	.	.	.	.	.
Annat arbete	6 647	7 497	2 083	2 026	360	240	157	97	97	98
Summa	**28 034**	**30 169**	**6 944**	**5 943**	**434**	**254**	**184**	**86**	**89**	**81**
Kvinnliga avdelningen										
Jordbruk m. m.	408	417	1 111	272	38	42	31	24	28	19
Skogshushållning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gruvdrift och malmförädling	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Industri och hantverk m. m.	2 356	2 446	332	240	737	437	116	72	64	50
Handel och samfärdsel	1 370	1 448	1 028	701	141	112	75	68	66	50
Husligt arbete	4 712	6 051	7 058	4 156	86	72	80	59	67	55
Allmän och litterär verksamhet	127	133	115	57	116	88	68	50	48	39
Annat arbete	86	97	8	6	.	.	.	.	.	.
Summa	**9 059**	**10 592**	**9 652**	**5 432**	**110**	**84**	**76**	**56**	**63**	**50**
Tillsammans										
Jordbruk m. m.	3 113	3 417	2 810	1 298	122	123	97	46	56	40
Skogshushållning	413	452	412	355	110	121	85	86	91	78
Gruvdrift och malmförädling	303	303	19	19	.	.	.	.	.	.
Industri och hantverk m. m.	14 938	15 744	2 110	1 934	746	443	278	92	87	78
jord-, sten- och glasindustri	588	598	100	99	598	.	.	99	.	.
metall- och maskinindustri	3 994	4 184	139	103	3 010	838	476	74	82	69
trävaruindustri	1 241	1 264	34	25	.	.	.	.	.	.
byggnadsverksamhet	3 777	4 035	1 265	1 250	319	280	346	99	94	94
läder-, hår- och gummiindustri	418	428	10	8	.	.	.	.	.	.
textilindustri	1 148	1 156	8	8	.	.	.	.	.	.
beklädnadsindustri	1 868	1 415	189	148	749	424	87	76	71	40
närings- och njutningsämnesindustri	882	1 005	271	226	371	196	183	83	87	78
kemisk-teknisk och belysningsindustri	155	164	8	6	.	.	.	.	.	.
trämasse- och pappersindustri	258	264	12	7	.	.	.	.	.	.
grafisk industri	152	155	12	6	.	.	.	.	.	.
ej särskilt specificerade	1 012	1 076	62	53	.	.	237	.	.	88
Handel och samfärdsel	6 753	7 046	1 970	1 515	358	182	128	77	81	62
kontors-, bank- o. d. personal	360	363	71	49	.	.	283	.	.	69
butiks- och magasinspersonal	865	892	164	121	544	242	194	74	78	72
hotell- och restaurangpersonal	797	849	812	537	105	107	59	66	65	53
landtransport	1 133	1 181	320	268	369	138	98	84	74	54
sjötransport	3 549	3 732	559	500	668	248	379	89	98	98
ej särskilt specificerade	29	29	44	40	.	.	.	.	.	.
Husligt arbete	4 714	6 053	7 060	4 157	86	72	80	59	67	55
Allmän och litterär verksamhet	146	152	124	65	123	76	73	52	60	41
Annat arbete	6 733	7 594	2 091	2 032	363	244	160	97	97	98
Summa	**37 093**	**40 761**	**16 596**	**11 375**	**246**	**153**	**125**	**69**	**74**	**64**

Utanför de orter, där anstalterna äro belägna, tillsattes under månaden 918 platser, varav 683 manliga och 235 kvinnliga; motsvarande tal under samma månad föregående år voro resp. 771, 587 och 184 samt under nästlidna månad resp. 720, 536 och 184.

	Arbetsförmedlingsanstalter	Jordbruk m. m.			Skogshushållning			Gruvdrift o. malmförädling			Jord-, sten- o. glasindustri			Metall- o. maskinindustri		
		Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T.p.
	Manliga avdelningen	**3 000**	**1 699**	**1 026**	**452**	**412**	**355**	**303**	**19**	**19**	**595**	**100**	**99**	**4 079**	**137**	**102**
1	Stockholms stad	13	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	567	27	17
2	Stockholms län	854	246	177	136	79	74	—	—	—	—	—	—	577	2	2
3	Uppsala stad och län	132	93	46	22	25	4	1	—	—	41	—	—	124	3	3
4	Södermanlands län	103	91	52	17	17	17	1	—	—	11	—	—	327	4	3
5	Östergötlands län	297	163	102	33	12	9	7	—	—	16	1	1	56	7	4
6	Norrköping	128	35	24	6	—	—	—	—	—	3	—	—	97	2	2
7	Jönköpings län	70	51	22	34	19	16	—	—	—	1	—	—	74	1	1
8	Kronobergs län	16	11	1	—	—	—	—	—	—	5	—	—	15	—	—
9	Kalmar län	65	50	28	5	—	—	—	—	—	8	—	—	39	1	—
10	Gottlands län	32	24	9	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—
11	Blekinge län	85	34	21	1	56	56	—	—	—	271	2	2	81	3	1
12	Kristianstads län	160	181	115	3	3	2	—	—	—	8	—	—	33	7	2
13	Malmöhus län: Malmö	42	36	26	—	—	—	—	—	—	3	—	—	418	7	8
14	Hälsingborg	86	15	10	—	—	—	7	—	—	14	—	—	169	—	—
15	Övriga anstalter	274	155	120	—	—	—	—	—	—	12	2	2	132	7	6
16	Hallands län	42	40	19	5	2	2	—	—	—	38	—	—	34	6	2
17	Göteborgs och Bohus län	41	38	18	1	—	—	—	—	—	14	4	4	28	1	1
18	Göteborgs stad	59	22	17	3	4	3	—	—	—	23	48	47	834	16	14
19	Älvsborgs län	14	18	5	—	15	15	—	—	—	8	—	—	43	22	17
20	Skaraborgs län	154	129	57	21	13	7	—	—	—	4	—	—	28	—	—
21	Värmlands län	31	27	18	2	21	17	—	—	—	80	43	43	72	1	1
22	Örebro län	114	86	50	17	22	22	28	11	11	13	—	—	25	—	—
23	Västmanlands län	111	104	54	43	51	44	185	2	2	—	—	—	134	1	1
24	Kopparbergs län	40	17	14	30	13	13	70	4	4	11	—	—	36	—	—
25	Gävle stad och län	10	13	6	1	19	16	—	—	—	3	—	—	53	5	4
26	Västernorrlands län	4	4	2	—	8	8	—	—	—	—	—	—	13	—	—
27	Jämtlands län	8	5	5	45	19	18	—	—	—	—	—	—	54	10	10
28	Västerbottens län	12	8	6	23	8	8	—	—	—	—	—	—	7	3	2
29	Norrbottens län	3	3	2	4	6	4	4	2	2	—	—	—	8	1	1
	Kvinnliga avdelningen	**417**	**1 111**	**272**	—	—	—	—	—	—	**3**	—	—	**105**	**2**	**1**
1	Stockholms stad	11	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	58	2	1
2	Stockholms län	35	161	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Uppsala stad och län	16	30	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Södermanlands län	14	38	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Östergötlands län	34	60	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Norrköping	5	9	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Jönköpings län	12	22	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
8	Kronobergs län	5	19	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	9	34	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Gottlands län	2	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	9	57	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Kristianstads län	42	155	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Malmöhus län: Malmö	6	46	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	—	—
14	Hälsingborg	12	12	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Övriga anstalter	31	74	16	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
16	Hallands län	11	32	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	Göteborgs och Bohus län	38	26	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Göteborgs stad	16	10	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	—	—
19	Älvsborgs län	2	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Skaraborgs län	7	67	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Värmlands län	5	22	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Örebro län	41	89	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	Västmanlands län	37	74	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24	Kopparbergs län	5	16	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Gävle stad och län	1	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Västernorrlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Jämtlands län	3	18	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	Västerbottens län	7	13	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	Norrbottens län	1	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Trävaruindustri			Byggnadsverksamhet			Läder-, hår- o. gummiindustri			Textilindustri			Beklädnadsindustri			Närings- o. njutningsämnesindustri			Kem.-tekn. o. belysningsindustri			
Ans.	L.p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p	Ans.	L. p.	T.p.	Ans.	L.p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p	T. p.	
1 255	**34**	**25**	**4 035**	**1 265**	**1 250**	**335**	**4**	**2**	**555**	**4**	**4**	**406**	**5**	**3**	**720**	**189**	**182**	**112**	**1**	—	
57	2	—	933	41	36	19	1	—	12	—	—	31	1	—	273	159	159	19	1	—	1
52	2	2	362	21	21	—	—	—	1	—	—	12	—	—	29	1	1	—	—	—	2
22	8	3	50	—	—	2	—	—	—	—	—	5	—	—	9	1	1	1	—	—	3
22	1	1	67	5	5	—	—	—	—	—	—	1	—	—	5	—	—	—	—	—	4
39	9	8	114	74	74	3	—	—	16	—	—	1	—	—	14	3	3	—	—	—	5
69	1	1	148	104	103	7	—	—	179	—	—	5	—	—	35	—	—	3	—	—	6
27	2	2	47	—	—	11	—	—	2	—	—	7	—	—	4	1	—	13	—	—	7
—	—	—	31	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	8
65	1	1	90	80	77	—	—	—	—	—	—	1	—	—	27	—	—	13	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
9	—	—	65	199	199	10	—	—	—	—	—	9	—	—	3	—	—	1	—	—	11
3	—	—	31	1	—	26	—	—	4	—	—	9	—	—	18	8	7	—	—	—	12
93	—	—	392	25	26	66	—	—	12	—	—	98	—	—	48	—	—	10	—	—	13
20	—	—	178	39	39	35	—	—	4	—	—	26	—	—	19	2	—	31	—	—	14
33	2	2	193	59	59	60	2	2	8	—	—	17	—	—	129	—	—	6	—	—	15
47	—	—	74	148	148	1	1	—	21	—	—	2	—	—	23	1	—	—	—	—	16
11	—	—	70	114	114	—	—	—	—	—	—	2	—	—	6	—	—	2	—	—	17
436	3	2	565	31	27	43	—	—	16	—	—	54	2	1	36	2	2	8	—	—	18
16	—	—	129	150	149	13	—	—	273	4	4	13	—	—	5	—	—	5	—	—	19
14	—	—	30	1	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	4	1	—	—	—	—	20
94	—	—	39	75	75	34	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	21
14	1	1	58	10	10	3	—	—	2	—	—	98	1	1	8	1	1	—	—	—	22
19	—	—	145	41	41	1	—	—	—	—	—	3	—	—	10	1	1	—	—	—	23
7	—	—	41	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	—	—	—	24
26	1	1	37	2	2	—	—	—	2	—	—	8	—	—	9	3	3	—	—	—	25
29	—	—	71	2	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—	3	—	—	—	—	—	26
8	—	—	21	23	23	1	—	—	—	—	—	1	1	1	2	—	—	—	—	—	27
20	1	1	40	11	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	3	3	—	—	—	28
3	—	—	14	5	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29
9	—	—	—	—	—	**93**	**6**	**6**	**601**	**4**	**4**	**1 009**	**184**	**140**	**285**	**82**	**44**	**52**	**7**	**6**	
5	—	—	—	—	—	3	6	6	11	—	—	181	77	44	67	15	5	23	6	5	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	11	2	1	—	1	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	2	—	1	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	6	4	4	5	7	5	1	—	—	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	248	3	3	120	6	5	53	4	1	—	—	—	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	4	—	—	7	4	2	4	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	6	6	6	2	3	3	—	—	—	12
1	—	—	—	—	—	49	—	—	68	—	—	288	18	12	52	2	1	16	—	—	13
—	—	—	—	—	—	13	—	—	7	—	—	22	—	—	4	1	1	—	—	—	14
—	—	—	—	—	—	5	—	—	12	—	—	13	2	2	4	2	2	1	—	—	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	—	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	2	1	—	—	—	17
—	—	—	—	—	—	13	—	—	47	1	1	225	38	38	66	20	17	7	1	1	18
3	—	—	—	—	—	10	—	—	173	—	—	52	2	2	—	1	—	—	—	—	19
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	10	2	—	—	—	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	56	23	23	—	—	—	—	—	—	21
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	—	—	10	—	—	—	—	—	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	—	—	—	24
—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	1	1	—	—	—	27
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	28
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29

	Arbetsförmedlingsanstalter	Trämasse- o. pappersindustri			Grafisk industri			Industri o. hantverk, ej specific.			Kontors-, bank- o. d. personal			Butiks- o. magasinspersonal		
		Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.
	Manliga avdelningen	**112**		—	**143**	**11**	**6**	**951**	**28**	**21**	**282**	**47**	**32**	**599**	**61**	**46**
1	Stockholms stad	10	—	—	39	9	4	154	10	6	107	19	13	237	39	29
2	Stockholms län	—	—	—	2	—	—	72	—	—	4	1	1	26	1	—
3	Uppsala stad och län	—	—	—	1	—	—	16	—	—	—	—	—	8	1	—
4	Södermanlands län	1	—	—	5	—	—	59	—	—	—	—	—	10	—	—
5	Östergötlands län	—	—	—	1	—	—	36	—	—	1	1	—	8	1	1
6	Norrköping	17	—	—	7	1	1	22	1	1	1	4	1	8	1	1
7	Jönköpings län	16	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	1	—	—
8	Kronobergs län	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	—	—	—	4	—	—	94	—	—	—	—	—	7	—	—
10	Gottlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	—	—	—	—	—	—	45	4	4	1	—	—	8	2	—
12	Kristianstads län	1	—	—	2	—	—	4	—	—	—	—	—	2	1	1
13	Malmöhus län: Malmö	3	—	—	25	1	1	186	2	2	30	3	3	81	1	1
14	Hälsingborg	1	—	—	4	—	—	45	1	1	1	—	—	14	—	—
15	Övriga anstalter	—	—	—	4	—	—	48	—	—	10	4	4	14	2	2
16	Hallands län	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	—
17	Göteborgs och Bohus län	1	—	—	2	—	—	—	—	—	4	—	—	2	—	—
18	Göteborgs stad	28	—	—	41	—	—	35	2	1	54	10	8	135	4	4
19	Älvsborgs län	2	—	—	—	—	—	28	1	—	3	—	—	2	—	—
20	Skaraborgs län	—	—	—	—	—	—	25	2	2	4	1	—	3	2	1
21	Värmlands län	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	2	—	—
22	Örebro län	7	—	—	—	—	—	17	—	—	3	—	—	9	—	—
23	Västmanlands län	1	—	—	1	—	—	33	—	—	3	—	—	4	—	—
24	Kopparbergs län	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	2	—	—
25	Gävle stad och län	1	—	—	—	—	—	6	3	2	—	—	—	2	1	1
26	Västernorrlands län	21	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	—	—
27	Jämtlands län	1	—	—	5	—	—	3	—	—	1	—	—	2	3	3
28	Västerbottens län	—	—	—	—	—	—	4	1	1	2	4	2	4	1	1
29	Norrbottens län	—	—	—	—	—	—	3	—	—	1	—	—	3	1	1
	Kvinnliga avdelningen	**152**	**12**	**7**	**12**	**1**	—	**125**	**34**	**32**	**131**	**24**	**17**	**293**	**103**	**75**
1	Stockholms stad	25	6	2	4	1	—	6	1	1	70	12	8	132	26	12
2	Stockholms län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
3	Uppsala stad och län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
4	Södermanlands län	1	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	5	—	—
5	Östergötlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	1	5	3	3
6	Norrköping	7	—	—	4	—	—	1	—	—	—	—	—	2	8	7
7	Jönköpings län	8	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	3	1	—
8	Kronobergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
9	Kalmar län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
10	Gottlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—	8	1	—
12	Kristianstads län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	1
13	Malmöhus län: Malmö	15	1	1	3	—	—	66	31	31	34	6	4	77	12	6
14	Hälsingborg	26	1	—	—	—	—	31	2	—	—	—	—	3	30	29
15	Övriga anstalter	3	—	—	—	—	—	8	—	—	3	1	1	8	3	3
16	Hallands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	11	11
17	Göteborgs och Bohus län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
18	Göteborgs stad	59	4	4	1	—	—	—	—	—	9	1	—	18	4	1
19	Älvsborgs län	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	1	—	—
20	Skaraborgs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—
21	Värmlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Örebro län	5	—	—	—	—	—	4	—	—	—	1	1	8	—	—
23	Västmanlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
24	Kopparbergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—
25	Gävle stad och län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Västernorrlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
27	Jämtlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	1
28	Västerbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	3	—	—
29	Norrbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—

Hotell- o. restaurang-personal			Land-transport			Sjötransport			Handel och samfärdsel, ej specific.			Husligt arbete			Allmän o. litterär verksamhet			Annat arbete			
Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L. p.	T.p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L. p.	T. p.	
70	**38**	**28**	**1 068**	**223**	**195**	**3 600**	**551**	**493**	**29**	**22**	**20**	**2**	**2**	**1**	**19**	**9**	**8**	**7 497**	**2 083**	**2 026**	
17	8	7	222	68	62	370	68	61	4	2	—	2	—	—	7	—	—	934	159	156	1
6	2	1	76	2	1	100	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	615	89	81	2
—	—	—	17	8	6	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	188	50	38	3
2	2	2	24	1	1	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	230	94	86	4
1	—	—	48	7	6	31	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	181	26	26	5
—	—	—	55	8	5	67	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	151	35	33	6
3	1	1	9	—	—	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	103	129	128	7
—	—	—	5	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	54	6	6	8
—	—	—	9	—	—	54	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	143	40	40	9
3	3	3	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	515	143	143	10
2	—	—	23	9	6	79	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	400	17	17	11
1	1	—	10	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	223	122	118	12
3	—	—	137	17	17	310	49	49	15	—	—	—	—	—	—	1	1	391	81	81	13
3	—	—	46	8	7	450	45	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	178	21	21	14
2	—	—	35	7	6	50	74	74	—	—	—	—	—	—	1	4	4	428	131	131	15
3	2	1	18	2	2	51	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	7	7	16
1	2	1	6	—	—	92	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	173	95	95	17
11	3	1	198	52	46	1 393	280	229	10	20	20	—	2	1	6	1	—	722	273	270	18
—	—	—	16	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	262	43	39	19
2	2	2	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	111	44	44	20
—	—	—	17	—	—	67	28	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	208	28	27	21
3	3	2	12	4	4	8	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	124	76	76	22
—	—	—	14	4	4	9	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	373	31	30	23
3	3	3	9	6	6	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	195	22	20	24
1	—	—	14	6	4	205	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	123	47	47	25
1	1	—	14	1	—	214	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	218	180	177	26
—	3	2	11	3	3	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	94	12	12	27
1	1	1	4	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58	19	19	28
1	1	1	8	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	93	63	58	29
779	**774**	**509**	**118**	**97**	**73**	**132**	**8**	**7**	**—**	**22**	**20**	**6 051**	**7 058**	**4 156**	**188**	**115**	**57**	**97**	**8**	**6**	
239	264	177	12	7	4	34	1	1	—	22	20	1 691	2 291	1 290	71	42	17	16	5	5	1
30	13	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	246	380	103	5	5	1	—	—	—	2
13	10	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	146	138	104	—	1	—	—	—	—	3
5	10	3	4	1	—	—	—	—	—	—	—	121	121	56	—	3	2	—	—	—	4
36	23	15	2	—	—	—	—	—	—	—	—	328	265	170	9	8	6	6	—	—	5
7	8	5	6	2	2	—	—	—	—	—	—	81	186	107	2	7	3	50	—	—	6
7	7	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	114	99	54	6	9	5	—	—	—	7
4	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	80	78	43	2	—	—	—	—	—	8
11	18	10	1	—	—	—	—	—	—	—	—	114	102	51	—	—	—	—	—	—	9
3	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	36	11	—	—	—	—	—	—	10
22	21	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	202	156	96	—	—	—	—	—	—	11
35	31	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	181	159	98	1	—	—	—	—	—	12
54	32	16	52	68	55	—	—	—	—	—	—	466	492	334	5	1	—	2	1	—	13
37	30	20	1	1	1	9	2	2	—	—	—	157	96	69	—	3	2	9	—	—	14
12	16	13	8	1	1	—	—	—	—	—	—	249	192	132	1	3	1	1	—	—	15
6	7	5	3	1	—	—	—	—	—	—	—	51	75	39	2	5	3	4	—	—	16
11	9	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	73	69	31	2	6	6	1	—	—	17
37	32	19	13	6	3	89	5	4	—	—	—	522	728	526	12	7	1	8	—	—	18
4	5	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	68	25	—	1	—	—	—	—	19
16	23	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150	221	95	—	1	—	—	—	—	20
6	10	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	112	148	86	2	—	—	—	2	1	21
18	22	19	7	6	5	—	—	—	—	—	—	201	215	141	1	1	1	—	—	—	22
20	22	19	—	1	—	—	—	—	—	—	—	210	177	120	3	6	4	—	—	—	23
33	31	24	1	1	1	—	—	—	—	—	—	101	121	82	4	—	—	—	—	—	24
18	13	8	1	2	1	—	—	—	—	—	—	90	103	75	2	2	2	—	—	—	25
7	10	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52	44	18	—	1	—	—	—	—	26
49	54	40	1	—	—	—	—	—	—	—	—	95	88	66	1	1	1	—	—	—	27
17	10	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	77	93	62	2	2	2	—	—	—	28
22	35	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	77	122	72	—	—	—	—	—	—	29

Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna.

Den 30 november och 31 december 1920.

I detta häfte publiceras samtidigt arbetslöshetsstatistiken för den 30 november och 31 december 1920. Det är socialstyrelsens avsikt att i nästa nummer av Sociala Meddelanden framlägga motsvarande uppgifter för januari 1921 och sedermera ytterligare en månadsöversikt i varje häfte, så att statistiken framdeles alltjämt skall komma ut en månad tidigare än förut varit fallet.

Det har givetvis icke kunnat undgås, att denna omläggning medfört en del luckor i statistiken, så att man för vinnande av den länge önskade tidigare publiceringen av arbetslöshetsuppgifterna måst lämna åsido en del organisationer, vilka icke kunnat i tid inkomma med uppgifter. I decemberstatistiken saknas sålunda som synes helt och hållet uppgifter från två fackförbund, pappersindustriarbetarförbundet samt väg- och vattenbyggnadsarbetarförbundet. Sammanlagda antalet redovisade arbetare uppgick den 30 november till 146 777 och den 31 december till 145 802.[1] Antalet arbetslösa utgjorde den 30 november 10 244 eller 7·0 % och den 31 december ej mindre än 22 982 eller 15·8 % av hela antalet, vilken siffra är den högsta, som har förekommit alltsedan 1911, då denna statistik började sammanställas. Endast den 31 december 1914 och 31 januari 1915 hade närmelsevis lika höga arbetslöshetssiffror att uppvisa, resp. 15·0 och 14·8 %.

Av de i statistiken medtagna organisationerna hade murarförbundet den 30 november den högsta arbetslöshetssiffran, 22 %. Den 31 december hade sagda procenttal ökats till 27·5, men förelåg ännu större arbetslöshet då inom grov- och fabriksarbetarförbundet (32·7 %), måleriarbetarförbundet (30 %) samt stuckatörförbundet (39·2 %).

En sammanställning av tillgänglig arbetslöshetsstatistik från Sverige och vissa andra länder visar tabellen å sid. 269.

I Danmark var arbetslösheten, efter vad härav framgår, vid årsskiftet i det närmaste lika stor som i Sverige. De redan föreliggande första veckorapporterna för januari visa en fortgående stegring till inemot 20 %.

[1] Till följd av det skydd, som dessa uppgifter åtnjuta enligt 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen, kan icke meddelas, i vad mån siffrorna avse hela antalet medlemmar inom fackförbunden. På grundval av dessa siffror kunna alltså inga slutsatser dragas beträffande fackförbundens verkliga medlemsantal eller rörande förändringar i detta hänseende.

Antalet arbetslösa inom arbetarorganisationerna den 30 november 1920.

Fackförbund	Redovisade avdelningar	Redovisade medlemmar[1]				Arbetslösa					Orsak		Arbetslediga på grund av					Arbetslöshetsdagar			
		Män		Kvinnor	Tillsammans	Män		Kvinnor	Tillsammans		arbetsbrist	tillfällig orsak	sjukdom	arbetskonflikt	värnplikt	annan orsak	Tillsammans	Antal redovisade			Antal dagar under nov. 1920
		Helt betalande	Halvt betalande			Helt betalande	Halvt betalande		Antal	%								avdeln.	medlemmar	arbetslösa	
Bageri- o. konditoriindustriarb.-förb.	16	2 071	258	695	**3 024**	93	1	25	**119**	**3·9**	119	—	35	—	18	—	**53**	13	2 646	119	**2 289**
Bleck- och plåtslagareförbundet	40	1 087	75	—	**1 162**	74	2	—	**76**	**6·5**	74	2	58	33	15	3	**109**	11	740	65	**1 233**
Bokbindareförbundet	15	731	101	1 556	**2 388**	9	—	29	**38**	**1·2**	38	—	98	—	19	1	**118**	4	1 984	25	**438**
Bryggeriindustriarbetareförbundet	24	2 205	56	880	**3 141**	13	—	58	**71**	**2·3**	71	—	103	—	25	—	**128**	7	1 601	68	**1 555**
De förenade förbunden	36	2 025	122	225	**2 372**	172	32	80	**284**	**12·0**	271	13	60	17	35	—	**112**	20	1 460	246	**4 811**
Elektriska arbetareförbundet	57	1 961	1	—	**1 962**	100	—	—	**100**	**5·1**	100	—	25	—	39	6	**70**	21	1 030	51	**1 109**
Gjutareförbundet	88	3 404	371	9	**3 784**	88	7	—	**95**	**2·5**	81	14	167	67	37	3	**274**	22	1 432	79	**1 167**
Grov- o. fabriksarbetareförbundet	208	20 609	1 259	1 671	**23 539**	2 206	129	203	**2 538**	**10·8**	1831	707	870	551	275	288	**1 984**	79	12 484	2 301	**45 494**
Gruvindustriarbetareförbundet	18	1 345	99	15	**1 459**	24	3	—	**27**	**1·9**	27	—	43	90	15	2	**150**	6	674	24	**523**
Handelsarbetareförbundet	85	4 816	625	1 625	**7 066**	179	80	4	**263**	**3·7**	257	6	130	2	71	5	**208**	34	4 747	263	**2 666**
Hattarbetareförbundet	2	69	—	—	**69**	3	—	—	**3**	**4·3**	3	—	5	—	—	—	**5**	1	56	2	**40**
Litografiska förbundet	15	771	82	—	**853**	5	—	—	**5**	**0·6**	5	—	12	195	13	—	**220**	—	—	—	—
Kommunalarbetareförbundet	79	6 362	229	135	**6 726**	81	5	7	**93**	**1·4**	81	12	180	160	42	—	**382**	16	1 676	81	**1 681**
Metallindustriarbetareförbundet	59	—	—	—	**45 110**	—	—	—	**2 417**	**5·4**	—	—	—	—	—	—	—	50	42 715	2 136	**42 008**
Därav: Järnbruksarbetare	26	—	—	—	**7 983**	—	—	—	**400**	**5·0**	—	—	—	—	—	—	—	18	5 611	279	**4 837**
Mek. verkstadsarbetare	33	—	—	—	**37 127**	—	—	—	**2 017**	**5·4**	—	—	—	—	—	—	—	32	37 104	1 857	**37 171**
Murareförbundet	29	1 387	134	—	**1 521**	307	28	—	**335**	**22·0**	331	4	7	178	5	3	**193**	13	459	87	**1 697**
Måleriarbetareförbundet	32	2 010	63	1	**2 074**	235	4	—	**239**	**11·5**	227	12	11	—	18	3	**32**	12	1 447	225	**4 614**
Pappersindustriarbetareförbundet	8	1 117	58	—	**1 175**	8	—	—	**8**	**0·7**	7	1	50	—	22	—	**72**	1	100	1	**26**
Sadelmakare- o. tapetserareförb.	39	1 042	92	121	**1 255**	39	1	—	**40**	**3·2**	40	—	22	42	7	2	**73**	11	924	40	**795**
Sko- och läderindustriarbetareförb.	37	3 202	469	1 563	**5 234**	327	26	14	**367**	**7·0**	365	2	90	16	52	3	**161**	12	1 855	154	**1 417**
Skorstensfejeriarbetareförbundet	7	254	11	—	**265**	16	—	—	**16**	**6·0**	16	—	7	8	14	—	**29**	3	176	16	**420**
Skrädderiarbetareförbundet	45	1 070	47	3 070	**4 187**	29	—	390	**419**	**10·0**	411	8	102	10	17	—	**129**	16	2 455	392	**9 435**
Slakteri- o. charkuteriarbetareförb.	22	754	54	109	**917**	22	2	4	**28**	**3·1**	27	1	26	2	7	3	**38**	9	637	28	**691**
Stenindustriarbetareförbundet	35	1 146	103	—	**1 249**	123	5	—	**128**	**10·2**	94	34	35	75	15	14	**139**	13	409	93	**1 746**
Stuckatörförbundet	2	37	1	—	**38**	6	—	—	**6**	**15·8**	6	—	1	—	—	—	**1**	1	26	6	**180**
Sågverksindustriarbetareförbundet	131	9 044	1 471	3	**10 518**	792	110	—	**902**	**8·6**	717	185	502	154	152	11	**819**	46	4 023	600	**12 176**
Textilarbetareförbundet	39	2 499	257	3 615	**6 371**	158	37	451	**646**	**10·1**	621	25	256	—	35	18	**309**	13	3 187	505	**9 928**
Tobaksindustriarbetareförbundet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Transportarbetareförbundet	23	965	67	—	**1 032**	94	12	—	**106**	**10·3**	106	—	40	—	15	—	**55**	12	670	106	**1 797**
Träarbetareförbundet	107	6 394	819	25	**7 238**	728	54	—	**782**	**10·8**	778	4	251	238	73	7	**569**	70	6 049	707	**13 668**
Tunnbinderiarbetareförbundet	8	226	14	—	**240**	34	2	—	**36**	**15·0**	36	—	5	—	1	—	**6**	4	186	26	**720**
Typografförbundet	7	174	52	11	**237**	11	2	1	**14**	**5·9**	14	—	2	—	3	2	**7**	4	153	14	**306**
Väg- o. vattenbyggnadsarbetareförb.	11	563	8	—	**571**	43	—	—	**43**	**7·5**	43	—	14	—	4	—	**18**	6	289	43	**817**
Summa	**1324**	[2] —	[2] —	[2] —	**146777**	[2] —	[2] —	[2] —	**10 244**	**7·0**	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	**530**	**96 290**	**8 513**	**165 447**

[1] Jfr noten å föregående sida. — [2] Enär uppgifter icke kunnat erhållas från samtliga organisationer, hava slutsummor icke nedräknats.

Antalet arbetslösa inom arbetarorganisationerna den 31 december 1920.

Fackförbund	Redovisade avdelningar	Redovisade medlemmar[1]				Arbetslösa					Orsak		Arbetslediga på grund av					Arbetslöshetsdagar			
		Män				Män												Antal redovisade			Antal dagar under dec. 1920
		Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor	Tillsammans	Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor	Tillsammans Antal	Tillsammans %	arbetsbrist	tillfällig orsak	sjukdom	arbetskonflikt	värnplikt	annan orsak	Tillsammans	avdeln.	medlemmar	arbetslösa	
Bageri- o. konditoriindustriarb.-förb.	19	2 462	263	642	**3 367**	212	9	81	**302**	**9·0**	280	22	17	—	23	1	**41**	16	3 067	296	**5 296**
Bleck- och plåtslagareförbundet .	35	1 071	80	—	**1 151**	102	3	—	**105**	**9·1**	105	—	41	—	7	2	**50**	17	908	97	**1 370**
Bokbindareförbundet	15	715	102	1 578	**2 395**	23	1	65	**89**	**3·7**	89	—	148	—	8	2	**158**	5	2 028	52	**1 186**
Bryggeriindustriarbetareförbundet	27	2 250	444	1 248	**3 942**	14	1	75	**90**	**2·3**	90	—	123	—	17	—	**140**	7	1 588	83	**2 065**
De förenade förbunden	42	2 282	115	249	**2 646**	405	34	83	**522**	**19·7**	504	18	66	—	27	32	**125**	26	1 785	466	**6 312**
Elektriska arbetareförbundet . . .	58	2 023	3	—	**2 026**	109	—	—	**109**	**5·4**	106	3	20	11	35	7	**73**	31	1 337	97	**2 109**
Gjutareförbundet	96	3 499	373	9	**3 881**	283	23	—	**306**	**7·9**	306	—	169	49	34	7	**259**	37	1 721	224	**2 707**
Grov- o. fabriksarbetareförbundet	189	23 091	1 456	1 849	**26 396**	7 443	400	799	**8 642**	**32·7**	6 681	1961	940	170	314	1804	**3 228**	140	14 507	7 132	**106302**
Gruvindustriarbetareförbundet . .	20	1 439	102	23	**1 564**	83	14	9	**106**	**6·8**	104	2	60	91	13	—	**164**	7	775	61	**1 240**
Handelsarbetareförbundet	86	4 275	651	1 547	**6 473**	205	102	6	**313**	**4·8**	313	—	180	—	60	—	**240**	45	5 292	310	**7 536**
Hattarbetareförbundet	2	65	—	—	**65**	4	—	—	**4**	**6·2**	4	—	2	—	—	—	**2**	2	65	4	**77**
Litografiska förbundet	15	757	81	—	**838**	5	—	—	**5**	**0·6**	5	—	7	192	7	—	**206**	—	—	—	—
Kommunalarbetareförbundet . . .	80	6 497	232	117	**6 846**	129	50	7	**186**	**2·7**	138	48	283	—	29	24	**336**	17	1 822	129	**2 561**
Metallindustriarbetareförbundet .	70	—	—	—	**38 509**	—	—	—	**5 000**	**13·0**	—	—	—	—	—	—	—	56	35 395	4 074	**69 480**
Därav: Järnbruksarbetare . .	34	—	—	—	**9 048**	—	—	—	**1 837**	**20·3**	—	—	—	—	—	—	—	23	6 149	1 091	**12 273**
Mek. verkstadsarbetare	36	—	—	—	**29 461**	—	—	—	**3 163**	**10·7**	—	—	—	—	—	—	—	33	29 246	2 983	**57 207**
Murareförbundet	26	1 290	126	—	**1 416**	355	34	—	**389**	**27·5**	389	—	11	15	3	12	**41**	14	569	161	**2 654**
Måleriarbetareförbundet	35	2 123	65	9	**2 197**	651	9	—	**660**	**30·0**	646	14	12	—	25	—	**37**	18	1 733	592	**9 020**
Pappersindustriarbetareförbundet .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pälsvaruarbetareförbundet	10	241	56	440	**737**	43	5	48	**96**	**13·0**	68	28	17	—	5	3	**25**	3	500	57	**1 386**
Sadelmakare- o. tapetserareförb. .	41	1 088	100	116	**1 304**	109	5	—	**114**	**8·7**	104	10	10	—	2	2	**14**	22	1 078	114	**1 535**
Sko- och läderindustriarbetareförb.	29	2 986	500	1 485	**4 971**	392	43	11	**446**	**9·0**	446	—	101	1	75	32	**209**	16	2 189	145	**3 266**
Skorstensfejeriarbetareförbundet .	7	254	11	—	**265**	16	—	—	**16**	**6·0**	16	—	7	8	14	—	**29**	3	176	16	**420**
Skrädderiarbetareförbundet . . .	53	1 312	73	2 217	**3 602**	74	6	665	**745**	**20·7**	745	—	88	6	48	—	**142**	26	2 555	621	**13 362**
Slakteri- o. charkuteriarbetareförb.	19	402	51	31	**484**	39	2	5	**46**	**9·5**	46	—	5	2	5	—	**12**	6	293	28	**786**
Stenindustriarbetareförbundet . .	21	821	110	—	**931**	202	22	—	**224**	**24·1**	191	30	40	—	14	7	**61**	12	606	199	**2 848**
Stuckatörförbundet	3	50	1	—	**51**	19	1	—	**20**	**39·2**	20	—	2	—	—	—	**2**	2	39	20	**498**
Sågverksindustriarbetareförbundet .	137	10 051	1 219	3	**11 273**	2 142	236	2	**2 380**	**21·1**	1689	691	434	99	152	376	**1 061**	62	5 874	1 616	**24 806**
Textilarbetareförbundet	34	1 931	214	2 641	**4 786**	260	36	260	**556**	**11·6**	447	109	195	—	26	67	**288**	11	2 175	477	**3 821**
Tobaksindustriarbetareförbundet .	10	721	78	3 817	**4 616**	15	—	5	**20**	**0·4**	20	—	153	—	4	3	**160**	2	2 378	15	**374**
Transportarbetareförbundet . . .	15	530	62	—	**592**	98	20	—	**118**	**19·9**	118	—	10	—	8	—	**18**	6	324	118	**2 259**
Träarbetareförbundet	125	7 160	829	18	**8 007**	1 196	113	3	**1 312**	**16·4**	1302	10	228	78	104	23	**433**	89	6 775	1 250	**19 449**
Tunnbinderiarbetareförbundet . .	6	204	14	—	**218**	40	3	—	**43**	**19·7**	43	—	6	—	1	—	**7**	3	167	43	**960**
Typografförbundet	8	179	58	16	**253**	12	4	2	**18**	**7·1**	18	—	8	—	3	2	**13**	4	152	16	**423**
Väg- o. vattenbyggnadsarbetareförb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	**1333**	[2] —	[2] —	[2] —	**145 802**	[2] —	[2] —	[2] —	**22982**	**15·8**	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	**705**	**97 873**	**18513**	**296108**

[1] Jfr noten å sid. 266. — [2] Enär uppgifter icke kunnat erhållas från samtliga organisationer, hava slutsummor icke nedräknats.

Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna i vissa länder.

Årsmedeltal:	Sverige		Norge		Danmark		England		Tyskland		Holland		Kanada	
	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %	Antal medlemmar	Arbetslösa, %
1913 .	54 547	4·4	16 160	1·8	112 400	7·5	927 000	2·1	1 972 624	2·9	64 918	5·1	—	—
1914 .	60 866	6·7	16 327	2·4	123 800	9·9	970 000	2·3	1 634 839	7·1	75 929	16·2	—	—
1915 .	61 961	7·8	16 299	2·2	134 300	7·7	922 000	1·1	1 008 633	3·2	106 381	14·6	—	—
1916 .	67 509	4·2	16 616	0·9	145 100	4·9	943 000	0·4	815 467	2·2	132 044	5·8	104 903	1·9
1917 .	86 857	3·9	17 562	1·2	159 700	9·2	966 000	0·6	944 520	1·0	147 818	9·6	128 071	1·9
1918 .	105 435	4·4	17 602	1·9	217 600	17·4	1 108 000	0·8	1 248 094	1·3	190 396	10·0	164 123	1·4
1919 .	121 877	5·4	18 036	1·9	295 753	10·7	1 338 000	2·4	3 342 591	3·3	294 786	8·9	176 857	3·5
1920														
Jan. .	119 719	7·6	18 760	2·4	272 828	13·2	1 564 066	2·9	4 765 352	3·4	379 069	10·6	173 161	4·3
Febr..	109 748	7·5	18 878	1·9	294 934	9·6	1 539 032	1·6	4 858 951	2·9	397 320	8·5	181 405	4·3
Mars .	126 035	4·5	18 884	1·5	294 834	6·7	1 567 170	1·1	4 993 630	1·9	403 771	7·7	·	3·4
April	114 467	3·5	17 788	1·3	314 000	3·5	1 560 904	0·9	5 026 695	2·0	398 354	8·0	182 436	2·8
Maj .	121 140	2·9	17 721	0·9	304 419	2·8	1 572 085	1·1	5 233 666	2·7	396 531	7·3	201 650	2·9
Juni .	126 406	3·4	·	0·7	305 550	2·1	1 602 870	1·2	5 600 000	4·0	—	—	194 023	2·5
Juli .	124 609	2·8	18 580	1·1	309 830	2·1	1 498 473	1·4	5 074 229	6·0	—	—	185 527	2·6
Aug. .	133 693	3·0	18 598	1·4	304 085	2·4	1 669 257	1·6	5 555 012	5·9	—	—	187 432	4·0
Sept..	150 830	2·9	18 394	1·7	308 177	2·7	1 636 012	2·2	5 355 618	4·5	—	—	189 253	3·3
Okt. .	142 034	4·3	·	2·1	315 073	3·6	1 400 890	5·3	5 232 758	4·2	—	—	215 212	6·0
Nov. .	146 777	7·0	—	—	316 879	6·1	1 611 756	3·7	5 605 851	3·9	—	—	216 285	10·0
Dec. .	145 802	15·8	—	—	306 943	15·1	1 534 586	6·1	5 544 558	4·1	—	—	—	—

Livsmedelspriser och levnadskostnader.

Livsmedelspriser under januari månad 1921.[1] De noteringar av minuthandelspriser å livsmedel, som meddelas i efterföljande sammandragstabell för socialstyrelsens ombudsorter (fr. o. m. 1920 till antalet 49), hava inhämtats och bearbetats på ungefär samma sätt, som tidigare varit fallet.[2] Under hänvisning till denna tabell må följande anföras rörande de under de senaste månaderna inträffade prisförändringarna å de olika varuslagen.

Under föregående års sista kvartal kunde för samtliga månader konstateras en rätt avsevärd prisnedgång beträffande flertalet i budgeten ingående varuslag. Prisfallet har fortsatt jämväl under januari månad, och från december hava ej mindre än 41 varuslag av de 58 redovisade varit föremål för *prissänkning*. Bland dessa må särskilt nämnas mjölk, smör, ägg, vetemjöl, vissa slag av bröd, kött och fläsk samt bränsle. Anmärkningsvärt kraftig är prisnedgången å kol och koks, som sjunkit med i runt tal 3 kr. per hl. Fullt *oförändrade*

[1] Preliminära uppgifter.

[2] För de förändringar i fråga om inhämtandet av det prisstatistiska primärmaterialet, som företagits vid ingången av år 1920, har redogörelse lämnats i häfte n:r 5, årg. 1920.

Medelpris per år (1913—1920) och per månad (jan. 1920—jan. 1921)

	Varuslag	Kvantitet	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	Jan. 1920	Febr. 1920
			öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre
1	Mjölk: oskummad	l.	14	15	16	19	25	× 38	47	44	46	44
2	» handskummad	»	8	8	9	10	15	× 24	—	26	28	26
3	» separerad	»	6	6	7	8	12	× 19	23	19	20	19
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	286	289	292	××310	× 401	× 587	729	657	677	616
5	» mat- (lands-)	»	213	218	260	295	× 358	× 546	727	651	667	605
6	Ost: helfet, okryddad	»	164	162	197	257	× 305	× 372	624	524	600	572
7	» halvfet, »	»	121	119	149	191	× 234	× 332	500	374	433	413
8	Margarin: växt-, bästa sort	»	135	144	170	216	—	—	433	376	388	388
9	Ägg: svenska, färska	tjog	159	171	198	237	343	725	681	578	784	620
10	» konserverade	»	137	151	169	204	307	615	716	533	725	600
11	Potatis: gammal	hl.	—	—	—	526	× 955	× 1200	1271	60	906	914
12	»	5 l.	28	30	36	33	× 58	× 68	71	963	55	56
13	» färsk	»	46	80	87	76	146	237	102	191	—	—
14	Ärter, gula	kg.	31	35	57	55	× 63	× 66	78	69	69	69
15	Bruna bönor	»	48	49	75	111	199	× 173	214	130	148	148
16	Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort [3]	»	31	33	40	××38	× 42	× 50	× 75	91	78	78
17	» råg-, » » »	»	22	23	32	××29	× 36	× 41	× 56	56	56	56
18	» rågsikt-, » » »	»	27	29	39	××34	—	—	× 73	73	73	73
19	Grvn: havre- (ångpreparerade)	»	36	42	52	50	× 68	× 82	99	101	95	104
20	» ris-, bästa sort svenska (»R. T.»)	»	41	41	46	52	× 75	× 73	111	176	175	178
21	Rågbröd: hårt grovt spisbröd	»	41	43	54	53	× 62	× 73	96	111	106	106
22	» hårt knäckebröd	»	—	—	—	—	—	—	—	139	135	135
23	» mjukt, limpa, söt	»	38	40	48	49	× 60	× 75	96	105	98	98
24	» » sur (»grovbröd»)	»	30	31	38	38	× 45	× 49	64	71	67	68
25	Vetebröd: skorpor, ordinära [4]	»	76	78	88	90	× 117	× 180	230	254	229	230
26	» mjukt, bil- bakat med vatten [4]	»	43	46	53	54	× 68	× 88	116	128	113	113
27	» ligaste sort » » mjölk [4]	»	60	61	67	66	× 83	× 144	167	145	132	132
28	Nötkött, färskt: stek	»	122	116	140	193	219	567	563	398	426	390
29	» soppkött	»	100	95	119	169	193	507	490	333	359	325
30	Kalvkött, stek: gödkalv	»	131	130	154	203	× 215	546	512	493	531	487
31	» spädkalv	»	72	70	87	122	× 148	357	312	274	310	279
32	Fårkött: färskt, stek	»	133	130	158	215	258	626	600	431	427	423
33	» salt, svenskt	»	114	118	139	194	241	546	547	385	408	397
34	Renkött, färskt, stek	»	119	121	140	184	261	509	557	442	475	489
35	Fläsk: färskt	»	133	129	191	233	× 270	× 388	605	449	519	466
36	» salt, svenskt (sidfläsk)	»	140	137	198	246	× 287	× 404	619	470	549	493
37	» amerikanskt »	»	—	—	—	—	—	—	—	364	402	388
38	Fisk, färsk: abborre	»	75	76	80	99	122	211	202	191	202	214
39	» gädda	»	108	110	117	149	188	317	333	312	325	330
40	» sill	»	84	85	45	68	91	149	110	102	84	63
41	» strömming	»	88	89	48	56	65	123	114	106	123	113
42	» torsk	»	55	57	62	82	111	196	160	139	150	145
43	» rödspotta (»spätta»)	»	79	81	89	123	167	295	244	219	237	233
44	» kolja	»	—	—	—	—	—	—	—	152	174	157
45	salt: sill, prima	»	[1] 45	45	57	97	105	145	148	120	139	132
46	» strömming	»	30	31	36	61	78	100	105	74	75	70
47	Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	56	58	72	111	152	238	223	156	160	163
48	Kaffe (obränt), prima Santos	»	170	159	161	209	× 315	× 307	316	331	345	355
49	Socker, bit-	»	67	65	66	×68	× 70	× 92	× 133	× 168	× 134	× 165
50	Salt (matsalt)	»	—	10	10	13	19	31	32	31	30	30
51	Svagdricka	l.	6	6	7	8	10	14	16	16	16	16
52	Fotogen, Water White	»	20	21	23	27	37	—	71	60	46	50
53	Ved: björk- osågad, hemkörd (per	famn	2560	2630	2890	3810	5520	7850	8220	10310	9080	9210
54	» barr- (»storfamn»: 3·56 kbm)	»	2040	2110	2310	3060	4500	6620	6740	8230	7230	7360
55	Bränntorv	100 kg.	196	220	290	385	670	1035	896	964	875	874
56	Kol: antracit- (»valnöt») hemkörd	hl.	401	411	531	717	808	—	—	2069	1846	1875
57	» eng. hushålls- (fyrkol) hemkörd	»	234	242	367	548	707	—	—	1664	1504	1522
58	Koks: gasverks- (krossad) [5] hemkörd	»	165	157	211	292	418	—	—	1177	1025	1058
59	» eng. kamin- » hemkörd	»	189	190	248	339	521	—	—	1249	1085	1109

[1]) Uppgifterna för år 1913 avse sill av märket »K. K. K.». — [3]) Uppgifterna avse för juni 1920 leringen av brödsäd salufördes ej rena vetebrödstyper, vadan de meddelade priserna avse kvalitekoks. — [5]) Preliminära siffror. — × Maximipris. — ×× Eljest fastställda pris. (Beträffande maximipris-

för samtliga orter (44 orter åren 1913—1919 samt 49 orter fr. o. m. år 1920).

Mars 1920	April 1920	Maj 1920	Juni 1920	Juli 1920	Aug. 1920	Sept. 1920	Okt. 1920	Nov. 1920	Dec 1920	Jan.[5]) 1921	Höjning (+) eller sänkning (—) i %		
öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	jan. 1914—jan. 1921	jan. 1920—jan. 1921	
44	44	44	43	42	44	43	43	44	43	42	+ 200·0	— 8·7	1
26	26	26	26	26	26	25	26	26	25	25	+ 212·5	— 10·7	2
19	19	19	18	18	18	18	18	18	18	17	+ 183·3	— 15·0	3
665	695	636	601	599	704	692	685	668	648	594	+ 148·5	— 12·3	4
648	687	649	608	594	684	672	677	668	654	590	+ 174·4	— 11·5	5
556	538	529	510	501	498	497	499	497	492	480	+ 192·7	— 20·0	6
397	390	381	367	349	347	355	355	356	344	344	+ 184·3	— 20·6	7
381	381	380	371	367	368	372	372	369	376	365	+ 164·5	— 5·9	8
469	426	393	414	476	576	587	663	757	776	648	+ 208·6	— 17·3	9
464	362	367	[2]) 413	—	—	—	580	640	645	578	+ 280·3	— 20·3	10
919	902	908	865	860	831	1131	1098	1109	1108	1127	—	+ 24·4	11
56	55	55	53	52	55	72	69	69	69	69	+ 155·6	+ 25·5	12
—	—	—	—	282	100	—	—	—	—	—	—	—	13
69	69	69	69	69	69	69	69	70	69	68	+ 126·7	— 1·4	14
147	144	138	136	131	125	119	114	109	106	102	+ 121·7	— 31·1	15
78	91	91	97	98	95	93	99	99	95	87	+ 180·6	+ 11·5	16
57	57	57	57	57	57	56	54	54	53	50	+ 138·1	— 10·7	17
73	74	74	74	74	75	73	73	72	72	68	+ 161·5	— 6·8	18
106	106	103	102	101	100	99	100	99	95	92	+ 155·6	— 3·2	19
181	180	183	185	187	184	180	168	157	150	134	+ 235·0	— 23·4	20
106	107	108	111	113	114	114	114	114	113	113	+ 175·6	+ 6·6	21
135	136	138	139	141	141	140	141	141	141	139	—	+ 3·0	22
98	103	105	107	109	109	109	108	108	108	104	+ 173·7	+ 6·1	23
68	70	72	72	72	72	73	72	72	72	70	+ 125·8	+ 4·5	24
232	249	253	260	264	263	264	266	268	265	250	+ 233·3	+ 9·2	25
114	124	127	133	134	136	136	136	136	137	128	+ 190·9	+ 13·3	26
133	142	148	148	152	150	149	149	150	149	143	+ 138·3	+ 8·3	27
386	388	390	400	411	415	414	406	382	364	355	+ 193·4	— 16·7	28
321	323	326	333	344	349	351	342	318	299	291	+ 191·0	— 18·9	29
488	494	492	502	499	499	503	493	473	459	449	+ 240·2	— 15·4	30
279	273	262	266	269	269	277	278	265	261	251	+ 243·8	— 19·0	31
441	448	466	475	467	486	436	397	358	348	347	+ 164·9	— 18·7	32
404	396	406	407	406	397	385	369	332	312	300	+ 156·4	— 26·5	33
458	465	460	—	—	—	—	406	375	408	425	+ 242·7	— 10·5	34
460	450	433	432	435	440	453	458	437	406	388	+ 193·9	— 25·2	35
482	473	455	454	453	456	465	472	456	433	411	+ 195·7	— 25·1	36
378	370	361	355	347	349	351	353	358	356	350	—	— 12·9	37
210	190	168	166	180	192	196	198	191	187	189	+ 142·3	— 6·4	38
326	283	281	268	315	329	333	325	314	299	300	+ 160·9	— 7·7	39
71	86	98	102	124	143	132	113	115	94	90	+ 157·1	+ 7·1	40
116	104	102	105	100	88	97	103	115	109	112	+ 173·2	— 8·9	41
147	134	136	133	142	137	137	132	142	129	135	+ 132·8	— 10·0	42
227	193	188	201	233	226	223	224	230	218	226	+ 175·6	— 4·6	43
159	148	148	150	147	142	146	144	160	143	153	—	— 12·1	44
126	123	119	117	116	121	120	117	110	104	98	+ 113·0	— 29·5	45
69	72	71	69	73	82	85	77	76	74	77	+ 133·3	+ 2·7	46
161	163	164	162	154	154	151	152	146	145	146	+ 156·1	— 8·8	47
362	363	363	362	357	325	311	295	274	264	253	+ 57·1	— 26·7	48
[4])165	[4])165	[4])165	[4])165	[4])166	[4])177	[4])177	[4])177	[4])177	[4])178	[4])178	+ 178·1	+ 32·8	49
30	30	31	31	31	31	31	31	30	30	29	—	— 3·3	50
16	16	16	16	16	17	17	17	17	17	17	+ 183·3	+ 6·3	51
57	58	58	61	62	64	67	67	67	67	67	+ 235·0	+ 45·7	52
9310	9400	9980	10540	11020	11270	11240	11190	10990	10500	9830	+ 278·1	+ 8·3	53
7400	7490	7930	8490	8840	9020	9010	8990	8740	8250	7660	+ 270·0	+ 5·9	54
881	911	950	992	1029	1009	1036	1042	1014	960	861	+ 324·1	— 1·6	55
1877	1886	1925	2046	2178	2288	2306	2280	2244	2081	1785	+ 353·0	— 3·8	56
1514	1554	1665	1737	1848	1872	1858	1778	1697	1423	1181	+ 418·0	— 21·5	57
1057	1053	1093	1196	1289	1327	1388	1316	1259	1056	746	+ 378·2	— 27·2	58
1125	1127	1186	1305	1373	1406	1417	1394	1347	1118	788	+ 330·6	— 27·4	59

två orter. — [3]) Uppgifterna avse 1919 75 % utmalning. — [4]) Under tiden för den statliga regter närmast motsvarande de i varulistan angivna. — [5]) T. o. m. år 1919 avse uppgifterna okrossad bestämmelser å olika varuslag hänvisas till Soc. Medd., årg. 1920, noten å sid. 680.)

äro medelpriserna å 7 varuslag, däribland potatis och socker. Den prisförskjutning i *uppåtgående* riktning, som ägt rum beträffande de återstående i tabellen upptagna varuslagen — i huvudsak färsk fisk — är helt obetydlig.

Sammanfattning av livsmedelsprisernas förändringar under kristiden. Till belysande av de allmänna förändringar, som med avseende å livsmedelspriserna ägt rum i detaljhandeln från tiden före världskrigets utbrott till och med januari 1921, meddelas nedanstående indexserier, vilka utarbetats på sätt förut beskrivits i Sociala Meddelanden (årg. 1920, sid. 752 ff.).

		År 1914		År 1915				År 1916				År 1917		
	Juli 1914	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.
Aritmetiska (»oväg-da») medeltal .	100	103	108	114	121	129	138	143	148	162	175	190	197	208
»Vägda» medeltal .	100	103	107	113	121	124	128	130	134	142	152	166	175	181

	1917	År 1918				År 1919				År 1920				1921
	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	Jan.[1]
Aritmetiska (»oväg-da») medeltal .	235	268	305	330	372	364	352	343	332	316	316	331	323	301
»Vägda» medeltal .	201	227	255	277	320	335	328	311	308	293	295	304	301	283

Enligt vad såväl den »ovägda» som den »vägda» indexserien giver vid handen, har den allmänna prisnivån i fråga om livsmedel, lyse och bränsle under januari månad högst väsentligt sjunkit, och den »vägda» indexsiffran är nu 11 enheter lägre än i december.

Levnadskostnadernas allmänna förskjutningar under kristiden. Det må noga observeras, att samtliga ovan angivna stegringssiffror endast avse den förhöjning, som drabbat priserna å livsmedel, lyse och bränsle. För att däremot få en fullständig bild av prisstegringens inverkan å en familjs hela utgiftsstat måste tydligen undersökningen utsträckas till att omfatta även övriga i budgeten ingående poster, såsom hyra, kläder, skatter m. m., vilka utgiftsposter förete delvis väsentligt andra prisrörelser. En dylik beräkning finnes publicerad i häfte 2 av Sociala Meddelanden 1921 (sid. 157), och enligt denna uppgick den allmänna stegringen av levnadskostnaderna från juli 1914 till tiden omkring den 1 januari 1921 till c:a 171 % mot 181 % vid närmast föregående undersökningstillfälle, den 1 oktober 1920.

[1] Preliminära uppgifter.

Arbetsmarknaden under februari månad 1921.

Under februari har läget på arbetsmarknaden enligt arbetsförmedlingsanstalternas rapporter ytterligare försämrats. Genom den av socialstyrelsen den 11 och 12 februari anordnade räkningen av arbetslösa torde antalet anmälda ansökningar om arbete denna månad hava blivit större, än vad det eljest skulle hava blivit; landsbygdens arbetslöshet synes dock flerstädes hava blivit endast ofullständigt redovisad. De lediga platser, som stått till buds, hava liksom föregående månad huvudsakligen erhållits vid husligt arbete och jordbruk samt vid av städerna eller av skogssällskapets statsarbeten anordnade nödhjälpsarbeten.

Ehuru underrättelser om nya inskränkningar inom industrien under februari månad inlöpt sparsammare än förut, hava dock sådana omförmälts från åtskilliga företag, särskilt inom metallindustrien. De mekaniska och elektriska verkstädernas sammanlagda arbetarantal beräknades av verkstadsföreningen i medlet av februari vara 21 % mindre än i september, och veckoarbetstiden vid hithörande företag kunde i genomsnitt anses hava förkortats med 12 %, eller från 48 till 42·1 timmar.[1] Inskränkningar hava även företagits vid enstaka cementfabriker och kalkbruk samt vid trämassefabriker och pappersbruk. Från Stockholms stads arbetsförmedlingsanstalt rapporteras, att ett avsevärt antal arbetslösa nu även tillkommit från den grafiska industrien och från livsmedelsindustrien. Flertalet större kvarnar arbetade i slutet av månaden på halv tid. Textilindustrien var alltjämt hårt betryckt; antalet arbetslösa beräknades av svenska textilarbetarförbundet vid mitten av månaden till 7—8 000. Örebros skofabriker hade redan i början av månaden reducerat driften genom avskedanden eller förkortning av arbetstiden, det senare i allmänhet till 30 à 35 timmar per vecka. Inom byggnadsindustrien synes arbetstillgången i stort sett icke hava förbättrats. Bland murarförbundets medlemmar voro vid mitten av månaden ungefär hälften utan arbete.

Stor arbetslöshet rådde även inom sjöfarten, vilket till någon del får tillskrivas maskinbefälskonflikten, men huvudsakligen de dåliga konjunkturerna på fraktmarknaden.

Efterfrågan på arbetskraft för jordbruket gällde huvudsakligen yngre arbetare till årstjänst, varemot behovet av tillfällig arbetshjälp var obetydligt. Förbättring väntas här med vårbrukets inträde.

Inom det husliga arbetet kunde alltjämt kunniga hembiträden finna sysselsättning. Brist på kvinnlig hotellpersonal förmäles från övre Norrland.

---

[1] En i dagspressen införd uppgift, att arbetstidssiffran vid verkstäderna gått ner med över 30 %, avser icke veckoarbetstidens genomsnittliga längd utan hela antalet per vecka utgjorda arbetstimmar, vilket givetvis även influerats av arbetsstyrkans minskning.

Antalet ansökningar om arbete *på 100 lediga platser* vid de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna utgjorde under månaden 301. Motsvarande siffror för föregående år framgå av efterföljande sammanställning:

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1902—1912	182	150	119	104	106	119	118	101	93	104	141	134
1913	153	133	110	97	99	112	107	96	89	98	129	117
1914	125	127	107	91	93	104	99	133	121	128	192	182
1915	202	181	147	125	118	135	134	122	110	110	141	113
1916	138	124	109	90	85	92	82	88	79	87	106	97
1917	110	124	118	108	93	94	88	83	81	100	115	105
1918	137	167	158	143	136	156	147	131	115	109	125	139
1919	179	162	141	111	99	100	101	97	92	92	113	110
1920	125	112	91	80	84	92	94	95	98	110	155	153
1921	*246*	*301*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav inom jord- och skogsbruk:												
1918	70	87	91	77	74	80	88	106	95	85	99	116
1919	122	95	90	69	67	64	74	104	94	83	110	95
1920	95	85	77	64	71	63	68	87	85	84	111	123
1921	*120*	*102*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Övriga näringsgrupper:												
1918	160	196	184	168	153	175	168	145	124	119	133	143
1919	192	181	157	126	109	110	109	94	91	97	114	113
1920	133	121	96	86	88	101	102	98	104	127	174	159
1921	*276*	*354*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Förhållandet mellan tillgång och efterfrågan å arbetsmarknaden har, såsom av tablån framgår, varit synnerligen ogynnsamt. Intrycket härav förstärkes ytterligare vid ett betraktande av den å sid. 375 införda mera detaljerade arbetsförmedlingsöversikten. Efter vad av densamma framgår, var inom gruppen industri och hantverk, tagen särskilt för sig, antalet ansökningar om arbete nära åtta gånger så stort som antalet lediga platser och skulle proportionen bliva ännu ofördelaktigare, om man i denna grupp icke inräknade byggnadsverksamheten, den enda bransch, som företedde någon mera betydande efterfrågan å arbetskraft.

Växlingarna på arbetsmarknaden under de senaste åren framgå även av efterföljande tablå, avseende antalet *arbetslösa inom fackföreningarna* i procent av hela det redovisade medlemsantalet:

	31/1	28/2	31/3	30/4	31/5	30/6	31/7	31/8	30/9	31/10	30/11	31/12
1911	—	12·0	10·4	6·7	3·5	3·2	2·9	3·1	2·3	4·3	4·4	8·5
1912	11·1	8·4	6·5	5·2	3·7	3·3	2·8	2·7	2·9	3·6	5·7	8·4
1913	8·9	7·1	5·7	4·0	2·6	2·7	2·5	2·3	2·2	2·6	4·4	7·5
1914	10·4	7·5	6·5	5·1	3·2	3·1	3·0	8·1	7·7	8·1	10·3	15·0
1915	14·8	12·0	11·2	8·5	6·7	6·3	4·0	3·6	3·5	3·8	4·5	7·7
1916	8·0	6·7	5·2	4·7	3·3	2·7	2·7	2·2	2·2	2·3	2·2	5·4
1917	5·9	5·5	7·0	4·4	2·8	3·1	3·3	2·8	2·4	2·8	2·4	5·8
1918	6·0	5·0	4·9	5·0	4·0	4·6	4·2	3·5	3·7	3·2	3·4	7·3
1919	7·5	7·6	8·1	7·5	6·1	4·6	3·8	3·2	3·1	3·2	3·8	7·2
1920	7·6	7·5	4·5	3·5	2·9	3·4	2·8	3·0	2·9	4·3	7·0	15·8
1921	*20·2*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Arbetslöshetens utbredning inom olika fack framgår närmare av tabellen å sid. 380.

Bostadsförhållandena för kommunikationsverkens tjänstemän år 1919.

Utredningens syftemål och utförande. I samband med uppgörande av ny dyrortsgruppering[1] införskaffade socialstyrelsen genom bemedling av resp. ämbetsverk uppgifter efter ett tämligen utförligt formulär rörande hyres- och bostadsförhållandena för tjänstemän, anställda vid statens järnvägar, telegrafverket, postverket, tullverket och statens vattenfallsverk, här nedan gemensamt kallade kommunikationsverken. Bostadsuppgifterna, vilka ifyllts av vederbörande tjänstemän själva men underkastats förberedande granskning och komplettering inom resp. ämbetsverk, inkommo under sommaren 1919 till socialstyrelsen. Här verkställdes på grundval av de å formulären angivna hyresuppgifterna i första hand en preliminär beräkning av de av tjänstemännen för hyresåret 1918/19 erlagda hyrorna å olika orter. Efter att denna undersökning slutförts, har primärmaterialet underkastats en genomförd bostadsstatistisk bearbetning, varav de viktigare resultaten meddelas i det följande. En dylik redogörelse har ansetts icke blott påkallad ur allmänt social synpunkt, utan även vara av praktisk betydelse för den bostadsnämnd, vilken i enlighet med avlöningsreglementet den 19 juni 1919 för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk skall taga befattning med nämnda tjänstemannagruppers bostadsförhållanden.

Vid grupperingen av det bostadsstatistiska materialet har i första hand åtskillnad gjorts mellan manliga och kvinnliga befattningshavare. Vidare hava, i huvudsak med ledning av den i kommunikationsverkens lönekommittés betänkande (av år 1919) innehållna löneklassindelningen, de manliga tjänstemännen uppdelats i sådana av högre och av lägre grad.[2] Det är vidare av vikt att i en undersökning av denna art söka belysa de växlingar i boendeförhållandena, som betingas av boningsortens geografiska läge, å densamma rådande bostadsvanor och andra lokala faktorer. Av utrymmeshänsyn ha emellertid de särskilda orterna, med undantag av de största städerna, i regel måst sammanslås till grupper, varjämte den i socialstyrelsens statistik förekommande uppdelningen på landsdelar i vissa fall förenklats så till vida, att »östra Sverige», »Småland och öarna» samt »västra Sverige», vilka landsdelar i bostadshänseende förete flera gemensamma drag, sammanslagits till ett område, benämnt »mellersta Sverige». Enär bostadsförhållandena i de landskommuner, varest vid sidan av jordbruket i större eller

[1] Se Soc. Medd., årg. 1920, sid. 861.

[2] Benämningarna »högre» och »lägre» grad, som i denna statistik av praktiska skäl kommit till användning, äro numera enligt kommitténs förslag avskaffade i nu gällande avlöningsreglemente.

Tab. A. Allmän översikt över bostadsförhållandena för kommunikationsverkens tjänstemän.

Ämbetsverk, ortsgrupper och landsdelar	Hela antalet uppgiftslämnare	Manliga tjänstemän av		Kvinnliga tjänstemän	Antal tjänstemän boende i				Antal ogifta tjänstemän boende i		Antal gifta eller f. d. gifta tjänstemän boende i				
		högre grad	lägre grad		av staten ägda (eller förhyrda) hus	övriga hus: eget hem	övriga hus: förhyrd bostad	övriga hus: fritt upplåten bostad	möbl. rum (eller inneh.)	självst. bostad	möbl. rum (el. inneh.)	självst. lägenh. om: enkelkök, enkelrum o. d.	självst. lägenh. om: 1 rum och kök	självst. lägenh. om: 2 rum och kök	självst. lägenh. om: 3 o. fl. rum och kök
Statens järnvägar	24 738	2 257	22002	479	7 236	1 858	14 155	1 489	5 350	2 032	131	318	7 847	6 446	2 614
Städer m. över 100 000 inv.	5 432	721	4 413	298	974	76	3 971	411	1 364	566	48	74	1 657	1 135	588
» » 10 000–100 000 »	4 654	419	4 175	60	696	319	3 303	336	1 189	318	18	68	1 418	1 152	491
Övriga städer	3 149	223	2 889	37	451	330	2 202	166	816	181	27	38	603	1 044	440
Köpingar o. municipalsamh.	3 995	296	3 655	44	877	427	2 510	181	973	297	15	55	1 067	1 165	423
Lands- Industrisocknar	4 461	346	4 079	36	2 273	465	1 461	262	681	404	13	48	1 779	1 134	402
bygden Jordbrukssocknar	3 047	252	2 791	4	1 965	241	708	133	327	266	10	35	1 323	816	270
Telegrafverket	8 989	420	2 826	5 743	451	168	3 538	4 832	6 056	961	101	76	891	579	325
Städer m. över 100 000 inv.	3 549	220	889	2 440	112	20	1 298	2 119	2 605	362	59	27	225	152	119
» » 10 000–100 000 »	2 212	91	709	1 412	55	33	942	1 182	1 474	238	18	21	243	142	76
Övriga städer	1 376	47	360	969	31	26	581	738	961	160	10	8	81	91	65
Köpingar o. municipalsamh.	1 271	54	592	625	212	59	493	507	684	143	8	6	250	136	44
Lands- Industrisocknar	373	7	163	203	27	16	137	193	216	34	5	9	59	36	14
bygden Jordbrukssocknar	208	1	113	94	14	14	87	93	116	24	1	5	33	22	7
Postverket	5 027	1 462	3 118	447	46	406	4 030	545	1 301	527	40	57	773	1 151	1 178
Städer m. över 100 000 inv.	2 108	503	1 854	251	17	58	1 722	311	549	267	15	28	416	459	874
» » 10 000–100 000 »	1 233	340	808	85	9	111	999	114	309	124	6	13	197	304	280
Övriga städer	780	270	453	57	5	87	624	64	202	68	8	4	70	193	235
Köpingar o. municipalsamh.	602	282	337	33	4	98	480	25	166	47	8	7	59	130	185
Lands- Industrisocknar	249	88	142	19	9	54	159	27	59	17	1	3	24	59	86
bygden Jordbrukssocknar	55	29	24	2	2	3	46	4	16	4	2	2	7	6	18
Tullverket	2 740	756	1 984	—	78	445	1 966	251	548	239	30	60	390	692	781
Städer m. över 100 000 inv.	1 146	431	715	—	5	42	995	104	267	128	16	22	184	268	261
» » 10 000–100 000 »	636	209	427	—	15	68	493	60	152	50	5	5	58	167	199
Övriga städer	240	52	188	—	8	38	178	16	45	9	1	4	47	58	76
Köpingar o. municipalsamh.	156	27	129	—	1	50	87	18	27	8	—	5	18	86	62
Lands- Industrisocknar	215	25	190	—	34	77	74	30	31	16	4	5	37	55	67
bygden Jordbrukssocknar	347	12	335	—	15	170	139	23	26	28	4	19	46	108	116
Statens vattenfallsverk	879	303	459	117	230	41	472	136	351	100	6	5	139	145	133
Städer m. över 100 000 inv.	221	112	47	62	2	—	160	59	141	36	1	2	10	7	24
» » 10 000–100 000 »	386	103	246	37	117	20	196	53	134	32	3	3	83	81	50
Övriga städer	70	20	42	8	18	2	41	9	28	9	—	—	15	7	11
Köpingar o. municipalsamh.	59	26	27	6	10	7	34	8	17	7	—	—	5	6	24
Lands- Industrisocknar	73	27	45	1	48	8	13	4	8	6	1	—	12	28	18
bygden Jordbrukssocknar	70	15	52	3	35	4	28	3	23	10	1	—	14	16	6
Samtliga verk	**42 373**	**5 198**	**30389**	**6 786**	**8 041**	**2 918**	**24 161**	**7 253**	**13 606**	**3 859**	**308**	**516**	**10040**	**9 013**	**5 031**
därav i															
Städer m. över 100 000 inv.	12 456	1 987	7 418	3 051	1 110	196	8 146	3 004	4 926	1 359	139	153	2 492	2 021	1 366
» » 10 000–100 000 »	9 121	1 162	6 365	1 594	892	551	5 933	1 745	3 258	762	50	110	1 999	1 846	1 096
Övriga städer	5 615	612	3 932	1 071	513	483	3 626	993	2 052	427	46	54	816	1 393	827
Köpingar o. municipalsamh.	6 083	635	4 740	708	1 104	636	3 604	739	1 867	502	31	73	1 399	1 473	738
Lands- Industrisocknar	5 371	493	4 619	259	2 391	620	1 844	516	995	477	24	65	1 911	1 312	587
bygden Jordbrukssocknar	3 727	309	3 315	103	2 031	432	1 008	256	508	332	18	61	1 423	968	417
Stockholm	7 985	1 259	3 927	2 799	675	97	4 635	2 578	3 870	903	97	133	1 300	1 006	676
Östra Sverige	6 888	793	4 919	1 176	1 494	424	3 665	1 305	2 145	566	35	73	1 959	1 391	719
Småland o. öarna	2 441	253	1 901	287	439	247	1 475	280	689	172	16	12	408	731	413
Södra Sverige	5 740	778	4 368	594	772	519	3 763	686	1 325	547	33	30	905	1 745	1 155
Västra »	9 557	1 100	7 433	1 024	1 921	655	5 770	1 211	2 902	806	60	66	2 335	2 160	1 228
Norra »	9 762	1 015	7 841	906	2 740	976	4 853	1 193	2 675	865	67	202	3 133	1 980	840

mindre utsträckning bedrivas industriella näringsgrenar, pläga avvika från den å den egentliga landsbygden rådande, har åtskillnad gjorts mellan industri- och jordbrukssocknar.

Undersökningens omfattning. En allmän översikt över de till resp. kommunikationsverk hörande tjänstemännens bostadsförhållanden lämnas i tab. A. Härav framgår, att inalles 42 373 tjänstemän, varav 5 198 (12·3 %) manliga av högre grad och 30 389 (71·7 %) av lägre grad samt 6 786 (16·0 %) kvinnliga, insänt uppgifter rörande sina bostadsförhållanden, vilken totalsiffra, om man bortser från viss tillfälligt anställd personal, torde motsvara ungefär två tredjedelar av hela antalet vid undersökningstillfället förefintliga tjänstemän. Av tjänstemännen tillhörde 24 738 (58·4 % av samtliga) statens järnvägar, 8 989 (21·2 %) telegrafverket, 5 027 (11·8 %) postverket, 2 740 (6·5 %) tullverket och 879 (2·1 %) statens vattenfallsverk.[1]

Undersöker man, huru de uppgiftslämnande tjänstemännen fördela sig efter boningsorternas geografiska läge, erhålles följande tablå (i %):

	Statens järnvägar		Telegrafverket		Postverket		Tullverket	Statens vattenfallsverk		Tillhopa	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	m.	kv.	m.	kv.
Stockholms stad	10·6	53·6	25·8	39·5	24·2	47·4	19·3	18·9	50·4	14·6	41·2
Östra Sverige	15·4	16·3	28·0	17·8	13·8	12·5	7·7	31·6	18·0	16·0	17·3
Småland och öarna	6·6	2·3	3·4	4·5	7·0	4·3	4·4	—	—	6·0	4·2
Södra Sverige	13·8	9·9	13·5	8·7	15·6	10·1	23·3	—	—	14·5	8·8
Västra Sverige	24·4	9·6	14·2	15·2	23·0	16·3	28·8	39·9	26·5	24·0	15·1
Norra Sverige	29·2	8·3	15·1	14·3	16·4	9·4	16·5	9·6	5·1	24·9	13·4
Hela riket	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
därav											
Städer m. över 100 000 inv.	21·2	62·2	34·2	42·5	40·5	56·2	41·8	20·9	53·0	26·4	45·0
» » 10 000–100 000 »	18·9	12·5	24·7	24·6	25·1	19·0	23·2	45·8	31·6	21·1	23·5
Övriga städer	12·8	7·8	12·5	16·9	15·8	12·7	8·8	8·1	6·8	12·8	15·8
Köpingar o. municipalsamh.	16·3	9·2	19·9	10·9	12·4	7·4	5·7	7·0	5·1	15·1	10·4
Landsbygden: Industrisocknar	18·2	7·5	5·2	3·5	5·0	4·3	7·8	9·4	0·9	14·4	3·8
Landsbygden: Jordbrukssocknar	12·6	0·8	3·5	1·6	1·2	0·4	12·7	8·8	2·6	10·2	1·5

Härav framgår, att, såsom var att vänta med hänsyn till ämbetsverkens skiljaktiga arbetsuppgifter, de särskilda tjänstemannagrupperna ganska olikformigt fördela sig på skilda landsdelar och ortsgrupper, ett betydelsefullt faktum vid bedömandet av deras bostadsförhållanden.

Bostädernas upplåtelseformer. Upplysningar angående tjänstemännens fördelning efter bostadshusens ägare och bostädernas upplåtelseformer meddelas i tab. A samt, i relativa tal, i tab. B å nästa sida.

[1] Dessutom föreligga uppgifter från inalles 29 kvinnliga befattningshavare, varav 1 vid statens järnvägar, 4 vid telegraf- och 24 vid postverket, vilka ingått äktenskap med personer tillhörande samma ämbetsverk och därför för undvikande av dubbelräkning icke medtagits i tabellerna.

Tab. B. Tjänstemännens fördelning efter bostädernas upplåtelseformer.

Landsdelar, ortsgrupper och ämbetsverk	Antal tjänstemän med bostad i av staten ägda (eller förhyrda) hus	Därav (i %) med			Antal tjänstemän med bostad i övriga hus	Därav (i %) med				
		förhyrd bostad	bostad upplåten mot löneavdrag	fritt upplåten bostad		eget hem	bostad förhyrd i		bostad fritt upplåten av	
							första hand	andra hand	föräldrar o. släktingar	andra
Stockholms stad	675	16·5	81·9	1·6	7 310	1·3	44·2	19·2	35·1	0·2
Mellersta Sverige	3 854	10·3	85·9	3·8	15 032	8·8	52·2	20·4	18·5	0·1
Göteborg	207	3·4	95·2	1·4	2 174	1·6	65·4	21·4	11·4	0·2
Andra städer m. över 10 000 inv.	603	16·9	73·6	9·5	4 790	4·9	52·8	20·3	21·9	0·1
Övriga städer	291	5·4	85·9	10·7	3 219	8·7	49·6	21·7	19·9	0·1
Köpingar och municipalsamh.	532	34·0	60·3	5·7	2 806	12·3	48·6	22·3	16·8	0·0
Landsbygden: industrisocknar	1 211	6·8	91·6	1·6	1 405	19·9	45·1	15·2	19·6	0·2
Landsbygden: jordbrukssocknar	1 010	1·3	98·0	0·7	638	24·6	46·1	14·0	15·0	0·3
Södra Sverige	772	2·9	96·6	0·5	4 968	10·4	61·7	14·1	13·3	0·5
Malmö	228	1·8	98·2	—	1 862	3·5	75·8	11·3	9·3	0·1
Andra städer m. över 10 000 inv.	108	13·0	84·2	2·8	1 456	9·3	57·7	15·0	18·0	—
Övriga städer	37	8·1	91·9	—	795	13·3	52·7	19·8	13·6	0·6
Köpingar och municipalsamh.	80	—	98·8	1·2	437	19·2	48·7	18·1	16·7	2·3
Landsbygden: industrisocknar	161	—	100·0	—	227	28·6	46·7	15·9	6·6	2·2
Landsbygden: jordbrukssocknar	158	0·6	99·4	—	191	33·5	39·8	9·4	14·7	2·6
Norra Sverige	2 740	2·6	95·8	1·6	7 022	13·9	46·9	22·2	16·9	0·1
Städer med över 10 000 inv.	181	9·9	89·0	1·1	1 983	9·2	50·2	18·8	21·7	0·1
Övriga städer	185	7·6	90·3	2·1	1 088	9·1	45·5	23·8	21·5	0·1
Köpingar och municipalsamh.	492	1·0	97·0	2·0	1 736	12·0	49·2	28·2	10·5	0·1
Landsbygden: industrisocknar	1 019	1·0	98·3	0·7	1 348	20·4	43·8	19·7	15·9	0·2
Landsbygden: jordbrukssocknar	863	2·9	94·8	2·3	867	24·3	41·3	20·0	14·1	0·3
Hela riket	**8 041**	**7·5**	**90·0**	**2·5**	**34 332**	**8·5**	**50·8**	**19·6**	**20·9**	**0·2**
därav i										
Städer med över 100 000 inv.	1 110	11·0	87·7	1·3	11 346	1·7	53·4	18·4	26·3	0·2
Städer med 10 000—100 000 inv.	892	15·0	78·0	7·0	8 229	6·7	53·1	19·0	21·2	0·0
Övriga städer	513	5·3	87·9	6·8	5 102	9·5	49·2	21·8	19·8	0·2
Köpingar och municipalsamh.	1 104	16·9	79·4	3·7	4 979	12·8	48·8	23·5	14·6	0·3
Landsbygden: industrisocknar	2 391	3·8	95·1	1·1	2 980	20·8	44·6	17·3	16·9	0·4
Landsbygden: jordbrukssocknar	2 031	1·9	96·8	1·3	1 696	25·5	42·9	16·5	14·5	0·6
Statens järnvägar	7 236	—	100·0	—	17 502	10·6	58·1	22·8	8·5	0·0
Telegrafverket	451	79·4	—	20·6	8 538	2·0	25·6	15·8	56·3	0·3
Postverket	46	87·0	—	13·0	4 981	8·1	64·4	16·5	10·5	0·5
Tullverket	78	85·9	—	14·1	2 662	16·7	60·9	13·0	8·7	0·7
Statens vattenfallsverk	230	58·7	—	41·3	649	6·3	38·4	34·4	20·6	0·3

Antalet tjänstemän med bostad i hus, som ägas (eller förhyras) av *staten*, var 8 041 eller 19·0 % av samtliga, under det att 34 332 tjänstemän (81·0 %) bodde i enskilda tillhöriga hus.

Av statsbostädernas personal utgjordes det övervägande flertalet (7 236 eller 90·0 %) av järnvägstjänstemän, vilka hade bostad upplåten av staten mot däremot svarande avdrag å lönen. Denna för statens järnvägar ännu vid denna tidpunkt karakteristiska upplåtelseform — vilken emellertid redan den 1 juli 1920 i samband med ny lönereglering upphörde och ersattes genom hyresupplåtelse efter ortens pris — var företrädesvis av betydelse i stationssamhällena på landsbygden, ett förhållande, som förklarar, att landsortens tjänstemän i långt större utsträckning taga statens bostäder i anspråk än de i städerna boende. Riktar man nämligen uppmärksamheten på de särskilda ortsgrupperna, visar det sig, att antalet järnvägstjänstemän med bostad i statens hus på landsbygden uppgick till omkring hälften, men i köpingar och municipalsamhällen till icke ens en femtedel och i städerna till endast omkring en tiondel av samtliga bostadsinnehavare.

Bland de övriga kommunikationsverkens personal är det endast telegraf- och vattenfallsverkens tjänstemän, som i någon nämnvärd utsträckning (resp. 451 och 230) bo i statens hus, varvid lägenheterna dels äro förhyrda, dels, ehuru i avsevärt mindre omfattning, fritt upplåtna. Inom telegrafverket märkas särskilt vid verkstäderna i Nynäshamn anställda arbetare och tjänstemän, som till stor del (188 pers.) förfoga över verket tillhöriga bostäder. Även i Stockholm är detta fallet med åtskilliga telegraftjänstemän; på övriga håll däremot äro dessa i regel hänvisade till bostäder i privata hus. För vattenfallsverkets vidkommande är det givetvis i främsta rummet den vid statens kraftanläggningar i Trollhättan och Porjus sysselsatta driftspersonalen, som i större utsträckning använder statens bostäder.

Bland de i *övriga hus* boende märkas först de 2 918 tjänstemän (8·5 %), som själva äga sina bostäder. De egna hemmen, som i våra tre, övervägande med hyreskaserner bebyggda storstäder givetvis äro mycket sällsynta (1·7 %), bliva talrikare i de smärre orterna och utgöra på den egentliga landsbygden ej mindre än 25·5 % av samtliga tjänstemannabostäder i »övriga hus». För de särskilda verken äro motsvarande jämförelsetal följande: statens järnvägar 10·6 %, telegrafverket 2·0 %, postverket 8·1 %, tullverket 16·7 % och vattenfallsverket 6·3 %. Olikheterna äro, som synes, ganska stora. Ser man på de absoluta talen, dominera givetvis statens järnvägar, i det ej mindre än 1 858 (63·7 % av samtliga) egnahemsinnehavare äro järnvägstjänstemän.

De tjänstemän, som förhyra lägenheter i första hand, utgöra 17 430 eller i genomsnitt 50·8 % av samtliga i »övriga hus» boende, av vilka 2 610 äro av högre grad och 13 626 av lägre grad samt 1 194 kvinnliga befattningshavare. De större städerna förete i allmänhet ett högre procenttal hyresbostäder än det genomsnittliga. Sålunda utgöra förstahandshyrande tjänstemän i Göteborg 65·4 % och i Malmö ej mindre än 75·8 % av samtliga.

De smärre orterna däremot, varest de egna hemmen, som nämnts, äro av större betydelse, visa lägre siffror (40—50 %).

Slutligen må uppmärksamheten riktas på de 6 731 tjänstemän, som förhyra bostad i andra hand (»möblerade rum»), utgörande 19·6 % av samtliga boende i »övriga hus», vidare de hos föräldrar eller släktingar inneboende (7 183 eller 20·9 %) samt det ringa fåtal (70 eller 0·2 %), som innehar bostad, fritt upplåten av andra personer.

Förhyrning av lägenheter i andra hand synes av procenttalen att döma vara något mindre vanlig bland Sydsveriges tjänstemän (14·1 %) än på övriga håll (c:a 20 %). Bland innehavare av dylika lägenheter äro 1 079 av högre grad, 4 708 av lägre grad och 944 kvinnliga, motsvarande resp. 20·8, 15·5 och 13·9 % av samtliga till de tre kategorierna hörande tjänstemän. De högre tjänstemännen disponera i regel ett ensamt rum (eller dubblett), under det att de lägre och kvinnliga i stor utsträckning äro hänvisade till att dela rum med en eller flera andra. Procenttalet i eget rum boende blir sålunda för de tre tjänstemannagrupperna resp. 93·7, 48·4 och 55·4. Även de skilda landsdelarna förete olikheter i berörda hänseende, i det att trångboddheten, i den mån den uttryckes genom tendensen att »dela» möblerade rum, är störst i norra Sverige och minst i de sydligaste landskapen.

De i föräldrahemmet eller hos andra anförvanter (ofta mot ingen eller ringa avgift) boende unga befattningshavarna, som inom övriga kommunikationsverk äro jämförelsevis fåtaliga, utgöra inom telegrafverket ej mindre än 56·3 % av den i »övriga hus» boende personalen. Här inverkar det stora antal telefonister, telegrambärare o. d. befattningshavare, som finnas i Stockholm och andra större städer och vilka övervägande bo i föräldrahemmen. Detta förhållande förklarar även i huvudsak, varför städernas tjänstemän överhuvud i större utsträckning än landsbygdens synas bo i föräldrahemmen.

Den lilla grupp tjänstemän, som för sig och sin familj åtnjuter förmånen av fri bostad (i hus, som icke ägas av staten), består i huvudsak av sådana, vilka i egenskap av vice värdar eller på grund av sin egen eller makens befattning som portvakt, vaktmästare etc. bo avgiftsfritt.

Bostädernas belägenhet i olika hustyper. Innan man ingår på lägenheternas storleksförhållanden, synes det vara lämpligt att belysa, i vilken omfattning tjänstemännens bostäder äro belägna i enfamiljs- och dylika småhus eller i hyreskaserner. I detta syfte ha i vidstående översikt landsdels- och ortsgruppsvis sammanställts de uppgifter angående antalet lägenheter i resp. bostadshus, som lämnats av tillsammans 39 638 tjänstemän.

Olikheterna mellan å ena sidan de större städernas, å den andra småstädernas och landsbygdens hustyper äro i ögonen fallande, och på grund av de i städer bosatta tjänstemännens ovan (sid. 277) antydda växlande frekvens avvika även de skilda landsdelarna avsevärt från varandra i detta hänseende. Under det att av storstädernas tjänstemän mer än fyra femtedelar och av de medelstora städernas över en fjärdedel bo i hyreskaserner med 10 o. fl. lägenheter, sjunker detta antal i småstäderna och på landsbygden till endast några få procent.

Landsdelar och ortsgrupper	Antal tjänstemän (i %) boende i hus med följande antal lägenheter:					
	1	2	3	4	5—9	10 o. fl.
Stockholms stad	1·7	2·2	1·3	1·7	11·8	81·3
Östra Sverige	17·7	20·2	10·2	9·5	23·5	18·9
Småland och öarna	19·3	27·3	13·5	13·3	18·4	8·2
Södra Sverige	15·4	14·2	7·8	7·4	17·4	37·8
Västra Sverige	19·6	18·8	8·0	9·4	15·5	28·7
Norra Sverige	27·0	27·3	11·6	13·3	16·8	4·0
Hela riket	17·5	18·2	8·5	9·0	17·0	29·8
därav						
Städer med över 100 000 inv.	1·9	2·1	1·4	1·8	11·3	81·5
Städer med 10 000—100 000 inv.	8·5	15·6	8·4	11·7	29·0	26·8
Övriga städer	14·0	26·1	14·0	15·7	24·8	5·4
Köpingar och municipalsamh.	18·2	27·5	12·1	15·9	19·7	6·6
Landsbygden { industrisocknar	40·7	30·8	11·8	7·8	6·9	2·0
Landsbygden { jordbrukssocknar	55·8	26·6	10·2	4·6	2·6	0·2

Bostädernas storlekstyper. Riktas därefter uppmärksamheten på lägenheterna, lämnas i tab. A samt tab. C uppgifter rörande bostädernas art och rumsantal. Enär bostadsförhållandena av naturliga skäl ställa sig avsevärt olika för gifta (och f. d. gifta) samt ogifta tjänstemän, ha lägenheterna i första hand fördelats efter innehavarens civilstånd. Av tab. C framgår, att hela antalet gifta (eller f. d. gifta) tjänstemän uppgår till 24 908 eller 58·8 % av samtliga. Motsvarande procenttal för de olika ämbetsverken äro följande: statens järnvägar 70·2 %, telegrafverket 21·9 %, postverket 63·6 %, tullverket 71·3 % och vattenfallsverket 48·7 %. Telegrafverkets låga jämförelsetal beror särskilt på, att antalet ogifta kvinnliga befattningshavare (telefonister m. fl.) är särskilt stort inom detta verk. Nu berörda förhållande medför även, att, vad de särskilda ortsgrupperna beträffar, det relativa antalet gifta tjänstemän blir lägst i de tre största städerna (49·5 %) men sedan successivt stiger i mindre städer och orter för att nå sitt maximum bland den egentliga landsbygdens tjänstemän (jordbrukssocknar 77·5 %).

Ser man först på de ogifta befattningshavarna, bo av dessa 13 606 eller ej mindre än 77·9 % i möblerade rum eller såsom inneboende hos föräldrar och anförvanter, under det att endast 3 859 förfoga över självständiga lägenheter. Ungefärligen samma procentuella fördelning gäller inom de olika verken, dock med undantag för telegrafverket, där de inneboendes antal är ännu högre på grund av det stora antal telefonister, minderåriga telegrambud m. fl., som bo i föräldrahemmen.

De ogifta tjänstemän, som innehava särskild bostad, tillhopa 22·1%, fördela sig efter lägenhetskategorier på följande sätt: i enkelrum eller enkelkök bo 6·7 %, i ett rum och kök 7·1 %, i 2 rum och kök 4·7 % samt i 3 o. fl. rum och kök 3·6 %. Dessa befattningshavare inskränka sig sålunda i flertalet fall till smärre lägenheter, och endast inom post- och tullverken utgöra de i större lägen-

Tab. C. Tjänstemännen fördelade efter olika slag av lägenheter.

Landsdelar, ortsgrupper och ämbetsverk	Antal ogifta tjänstemän	Därav (i %) boende i bostäder om					Antal gifta (eller f. d. gifta) tjänstemän	Därav (i %) boende i bostäder om							
		möbl. rum[1]	enkelkök, enkelrum o. d.	1 rum och kök	2 rum och kök	3 o. fl. rum och kök		möbl. rum[1]	enkelkök, enkelrum o. d.	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 rum och kök	5 rum och kök	6 o. fl. rum och kök
Stockholms stad	4 773	81·1	7·2	3·8	3·9	4·0	3 212	3·0	4·1	40·5	31·3	11·3	4·6	2·9	2·3
Mellersta Sverige	7 280	78·8	5·7	7·4	4·6	3·5	11 606	1·0	1·3	40·5	36·9	12·1	4·3	2·3	1·6
Göteborg	921	74·4	6·1	9·6	5·2	4·7	1 460	1·9	0·8	47·9	28·8	11·2	5·1	2·0	2·3
Andra städer m. över 10 000 inv.	2 421	82·4	5·7	5·2	3·5	3·2	2 972	1·0	2·2	44·4	33·5	11·5	3·9	2·2	1·3
Övriga städer	1 598	82·2	3·9	5·4	5·3	3·2	1 912	1·3	0·6	26·9	44·8	15·6	6·1	2·6	2·1
Köpingar och municipalsamh.	1 338	80·6	5·8	6·9	3·8	2·9	2 000	0·9	1·5	34·9	40·8	12·0	5·1	2·7	2·1
Landsbygden: industrisocknar	696	69·1	8·3	12·2	5·9	4·5	1 920	0·4	1·1	44·5	36·4	10·3	2·8	3·0	1·5
Landsbygden: jordbrukssocknar	306	59·8	8·2	19·6	8·2	4·2	1 342	0·2	1·0	45·9	36·7	12·4	2·4	0·8	0·6
Södra Sverige	11 872	70·8	5·4	7·2	9·8	6·8	3 868	0·9	0·8	23·4	45·1	19·5	5·8	2·7	1·8
Malmö	591	62·8	6·3	11·5	11·5	7·9	1 499	0·9	0·5	32·9	39·6	14·6	7·2	2·3	2·0
Andra städer m. över 10 000 inv.	631	74·8	4·6	4·9	7·9	7·8	933	1·0	0·3	14·8	50·8	22·1	6·0	3·6	1·4
Övriga städer	311	83·9	3·5	1·9	6·8	3·9	521	0·8	0·6	6·1	56·0	27·3	4·2	2·3	2·7
Köpingar och municipalsamh.	185	69·7	7·6	4·9	11·9	5·9	332	0·3	1·5	15·1	47·6	20·8	6·3	5·4	3·0
Landsbygden: industrisocknar	83	59·0	9·7	8·4	16·9	6·0	305	0·7	2·0	35·7	35·7	20·0	3·3	1·3	1·3
Landsbygden: jordbrukssocknar	71	60·6	4·2	18·3	11·3	5·6	278	1·1	1·8	29·8	42·4	20·9	2·2	1·4	0·4
Norra Sverige	3 540	75·6	8·6	10·8	3·3	1·7	6 222	1·1	3·2	50·4	31·8	8·6	2·6	1·5	0·8
Städer m. över 10 000 inv.	*968*	*81·8*	*7·3*	*4·7*	*3·7*	*2·5*	*1 196*	*0·9*	*3·6*	*45·3*	*31·5*	*10·4*	*4·4*	*2·1*	*1·8*
Övriga städer	570	83·7	7·0	6·7	1·7	0·9	703	2·3	5·5	38·4	34·8	10·0	5·0	2·7	1·3
Köpingar och municipalsamh.	846	77·9	9·8	8·0	3·1	1·2	1 382	0·9	2·8	47·0	36·0	8·5	2·0	2·0	0·8
Landsbygden: industrisocknar	693	67·1	8·1	19·2	3·7	1·9	1 674	0·9	2·3	56·6	30·0	7·4	1·8	0·7	0·3
Landsbygden: jordbrukssocknar	463	60·9	11·7	21·6	4·3	1·5	1 267	1·0	3·4	57·2	28·2	7·7	1·5	0·6	0·4
Hela riket	**17 465**	**77·9**	**6·7**	**7·1**	**4·7**	**3·6**	**24 908**	**1·2**	**2·1**	**40·3**	**36·2**	**12·3**	**4·1**	**2·2**	**1·6**
därav i															
Städer med över 100 000 inv.	6 285	78·4	6·9	5·4	4·8	4·5	6 171	2·2	2·5	40·4	32·8	12·1	5·3	2·5	2·2
Städer med 10 000—100 000 inv.	4 020	81·0	5·9	5·1	4·3	3·7	5 101	1·0	2·2	39·2	36·2	13·2	4·4	2·4	1·4
Övriga städer	2 479	82·8	4·6	5·3	4·6	2·7	3 136	1·5	1·7	26·0	44·4	16·3	5·5	2·6	2·0
Köpingar och municipalsamh.	2 369	78·8	7·4	7·1	4·2	2·5	3 714	0·8	2·0	37·7	39·6	11·5	4·0	2·7	1·7
Landsbygden: industrisocknar	1 472	67·6	8·3	15·3	5·5	3·3	3 899	0·6	1·7	49·0	33·6	9·8	2·4	1·9	1·0
Landsbygden: jordbrukssocknar	840	60·5	9·8	20·6	6·3	2·8	2 887	0·6	2·1	49·3	33·5	11·2	2·0	0·8	0·5
Statens järnvägar	7 382	72·5	8·2	11·0	5·4	2·9	17 356	0·8	1·8	45·2	37·1	10·0	2·7	1·5	0·9
Telegrafverket	7 017	86·3	4·1	3·9	3·5	2·2	1 972	5·1	3·9	45·2	29·4	8·3	4·1	2·3	1·7
Postverket	1 828	71·2	7·7	4·6	6·6	9·9	3 199	1·2	1·8	24·2	36·0	19·9	9·4	4·8	2·7
Tullverket	787	69·6	10·3	5·3	6·0	8·8	1 953	1·5	3·1	20·0	35·4	23·2	8·5	3·9	4·4
Statens vattenfallsverk	451	77·8	11·5	4·7	3·3	2·7	428	1·4	1·1	32·5	33·9	17·0	4·7	4·0	5·4

[1] Omfattar tjänstemän med lägenheter förhyrda i andra hand samt hos föräldrar etc. inneboende.

heter boende något nämnvärt antal. — Det kan slutligen förtjäna omnämnas, att landsbygdens ogifta tjänstemän i större utsträckning än övriga synas bo självständigt, framför allt i lägenheter om 1 och 2 rum och kök.

De gifta tjänstemän, som äro hänvisade till möblerade rum, utgöra givetvis ett ringa fåtal (1·2 % av samtliga). Även enkelrummet (med eller utan kokspis) spelar en obetydlig roll som familjebostad, i det att endast 2·1 % av de gifta tjänstemännen bo i sådana lägenheter. Om Stockholm undantages, äro enkelrummen av något större betydelse i norra Sverige (3·2 %) än i övriga landsdelar.

De övriga lägenhetskategoriernas betydelse såsom familjebostäder framgår av följande siffror: 40·3 % av tjänstemännen inneha lägenheter om 1 rum och kök, 36·2 % om 2 rum och kök, 12·3 % om 3 rum och kök samt 7·9 % om 4 o. fl. rum och kök. Tab. C ger emellertid vid handen, att denna fördelning är i hög grad beroende på lokala skiljaktigheter i fråga om bostadstyper och bostadsvanor. Under det att siffrorna för Stockholm och mellersta Sverige visa stor överensstämmelse med de genomsnittliga, kan man i övriga landsdelar konstatera betydliga avvikelser. I södra Sverige förfoga ej mindre än 45·1 % av de gifta tjänstemännen över lägenheter om 2 rum och kök, varjämte ett avsevärt antal (19·5 %) ha sådana om 3 rum och kök. I norra Sverige däremot dominera ett rum och köks-lägenheterna (50·4 %). Även de olika verken förete stora skiljaktigheter i fråga om lägenheternas kategorifördelning.

En klarare bild av familjebostädernas storlek i olika landsdelar o. s. v. får man emellertid genom att undersöka, i vilken omfattning tjänstemännen inneha smålägenheter (t. o. m. 2 rum och kök) eller större lägenheter. I syfte att närmare belysa detta har uppgjorts nedanstående översikt:

Antal gifta tjänstemän (i %) boende i	Stockholms stad	Mellersta Sverige	Södra Sverige	Norra Sverige	Hela riket	Statens järnvägar	Telegrafverket	Postverket	Tullverket	Statens vattenf.-verk
möblerade rum . . .	3·0	1·0	0·9	1·1	1·2	0·8	5·1	1·2	1·5	1·4
smålägenheter	75·9	78·7	69·3	85·4	78·6	84·1	78·5	62·0	58·5	67·5
större lägenheter . . .	21·1	20·3	29·8	13·5	20·2	15·1	16·4	36·8	40·0	31·1

Relativa antalet tjänstemannafamiljer i smålägenheter är sålunda störst i Nordsverige, under det att förhållandena i södra Sverige i detta avseende äro gynnsammare än inom andra landsdelar. Med hänsyn till tjänstemannagruppernas ovan påvisade olikformiga geografiska fördelning påverkar detta jämväl siffrorna för de olika verken. Sålunda synas post- och tullverkens tjänstemän ha de efter rumsantalet räknat rymligaste bostäderna, medan järnvägstjänstemännen förefalla vara sämst lottade i detta hänseende. Framhållas må dock, att man här som annorstädes måhända kommit till ett delvis annat resultat, om man kunnat taga hänsyn till icke blott rummens antal utan även till deras golvyta och kubikinnehåll.

Vad slutligen förhållandena inom skilda ortsgrupper beträffar, vill det synas, som om småbostadsfrekvensen är minst i de mindre städerna, där c:a 72 % av de gifta tjänstemännen inneha smålägenheter, störst däremot på landsbygden med ett jämförelsetal av omkring 85 %.

Tab. D. Smålägenhetsfrekvensen inom olika tjänstemannakategorier.

Landsdelar och ortsgrupper	Antal smålägenheter (t. o. m. 2 rum och kök) i % av samtliga självst. läg., bebodda av			
	manliga tjänstem. av		kvinnliga tjänstemän	samtliga tjänstemän
	högre grad	lägre grad		
Stockholms stad	36·5	91·9	76·2	78·4
Östra Sverige	22·7	93·4	79·4	83·1
Södertälje	21·7	91·5	100·0	80·4
Uppsala	34·3	92·4	50·0	85·4
Västerås	23·5	93·3	87·5	75·7
Nyköping	36·4	94·5	60·0	85·4
Eskilstuna	53·8	97·4	62·5	83·3
Linköping	16·7	90·6	86·7	83·2
Norrköping	30·4	92·5	81·0	85·1
Övriga städer	20·0	93·4	85·4	81·8
Köpingar o. municipalsamh.	21·7	93·0	86·0	81·4
Lands- ∫industrisocknar	20·3	94·5	61·3	81·7
bygden \jordbrukssocknar	7·7	96·3	100·0	88·6
Småland och öarna	14·6	82·6	67·1	74·1
Jönköping	27·3	89·2	70·0	80·1
Kalmar	12·5	60·5	100·0	50·8
Västervik	28·6	84·0	100·0	73·5
Övriga städer	14·8	81·2	63·2	71·4
Köpingar o. municipalsamh.	8·3	76·7	52·6	69·6
Lands- ∫industrisocknar	9·1	87·7	85·7	80·5
bygden \jordbrukssocknar	13·3	92·3	100·0	86·4
Södra Sverige	16·6	79·8	68·8	70·7
Karlskrona	—	69·7	—	47·9
Kristianstad	12·5	67·7	54·5	56·0
Malmö	19·4	85·4	60·9	74·4
Lund	6·9	89·0	65·0	76·0
Landskrona	21·4	76·5	83·3	66·2
Hälsingborg	15·9	74·6	66·7	65·5
Ystad	—	62·8	71·4	51·6
Trälleborg	31·7	80·6	100·0	72·0
Övriga städer	11·1	70·4	63·3	64·4
Köpingar o. municipalsamh.	9·3	73·0	84·6	66·7

Landsdelar och ortsgrupper	Antal smålägenheter (t. o. m. 2 rum och kök) i % av samtliga självst. läg., bebodda av			
	manliga tjänstem. av		kvinnliga tjänstemän	samtliga tjänstemän
	högre grad	lägre grad		
Lands- ∫industrisocknar	7·7	80·8	75·0	75·1
bygden \jordbrukssocknar	24·1	81·4	80·0	75·9
Västra Sverige	21·4	88·2	76·8	79·3
Halmstad	11·8	75·3	83·3	69·4
Göteborg	28·4	89·4	82·0	79·4
Uddevalla	7·7	86·5	42·9	72·3
Trollhättan	25·6	91·2	66·7	76·1
Borås	9·1	88·9	100·0	70·5
Karlstad	22·7	89·0	61·5	79·9
Kristinehamn	20·5	89·6	66·7	79·3
Örebro	24·5	92·6	85·7	85·7
Övriga städer	20·3	81·1	74·6	72·1
Köpingar o. municipalsamh.	19·7	87·1	88·9	79·8
Lands- ∫industrisocknar	14·7	92·3	50·0	84·1
bygden \jordbrukssocknar	11·8	88·4	100·0	81·3
Norra Sverige	28·3	94·8	86·2	87·2
Falun	40·0	97·2	88·9	85·5
Gävle	34·3	93·5	78·6	80·2
Söderhamn	16·7	91·1	100·0	84·4
Sundsvall	27·1	92·6	100·0	79·9
Östersund	25·0	90·1	81·8	78·5
Luleå	34·5	95·2	70·0	85·8
Övriga städer	27·4	91·7	90·6	82·3
Köpingar o. municipalsamh.	26·5	94·4	92·9	87·6
Lands- ∫industrisocknar	29·4	96·2	76·5	90·2
bygden \jordbrukssocknar	27·6	96·7	86·7	90·5
Hela riket	**25·1**	**89·6**	**76·6**	**80·1**
därav i				
Städer med över 100 000 inv.	31·6	89·6	75·6	77·7
Städer m. 10 000—100 000 inv.	24·1	88·5	75·5	78·6
Övriga städer	20·0	83·6	75·5	74·6
Köpingar o. municipalsamh.	20·9	89·1	84·3	80·9
Lands- ∫industrisocknar	21·1	93·3	67·2	85·4
bygden \jordbrukssocknar	19·6	92·8	88·0	86·2

Emellertid är det icke enbart de lokala förhållandena, som inverka bestämmande på bostadstypen. De ovan meddelade siffrorna rörande bostädernas storlek påverkas även av tjänstemannagruppens sociala sammansättning å olika orter. För att söka närmare åskådliggöra den inverkan, som dessa båda faktorer i förening utöva på tjänstemännens bostadsvillkor, har utar-

betats vidstående tab. D, i vilken angives relativa antalet i smålägenheter boende högre och lägre tjänstemän samt kvinnliga befattningshavare å vissa orter och ortsgrupper. Anmärkas bör, att tabellens uppgifter avse samtliga tjänstemän (även ogifta), boende i självständiga lägenheter. Huvudresultatet återges här nedan:

Antal (i %) i smålägenheter boende tjänstemän av	Stockholms stad	Östra Sverige	Småland och öarna	Södra Sverige	Västra Sverige	Norra Sverige	Hela riket
manl. högre grad	36·5	22·7	14·6	16·6	21·4	28·3	**25·1**
manl. lägre grad	91·9	93·4	82·6	79·8	88·2	94·8	**89·6**
kvinnliga	76·2	79·4	67·1	68·8	76·8	86·2	**76·6**
samtliga	78·4	83·1	74·1	70·7	79·3	87·2	**80·1**

Härav framgår, att, såsom var att vänta, de högre tjänstemännen förete en vida större bostadsrymlighet (c:a 25 % boende i smålägenheter) än de lägre (c:a 90 %) samt de kvinnliga befattningshavarna (c:a 75 %). De sydligare landsdelarnas gynnsammare inflytande på nu berörda förhållande är emellertid för samtliga tre grupper i ögonen fallande.

Lägenheternas utrustning med bekvämligheter. Vid en undersökning av tjänstemännens bostadsstandard äro även lägenheternas bekvämlighetsförhållanden av intresse. Bostädernas utrustning med vissa tillbehör åskådliggöres i tab. E, å vilken, liksom även i det följande, ingen åtskillnad göres mellan de olika verken, utan alla kommunikationstjänstemän äro sammanslagna till en gemensam grupp.

Av tabellen — vars uppgifter emellertid med hänsyn till frågeformulärets avfattning äro att anse som utpräglade minimisiffror — framgår bl. a. den stora skillnaden ur bekvämlighetssynpunkt mellan större och mindre lägenheter. Under det att exempelvis 83·6 % av de förra uppgivits vara försedda med tambur, är detta blott fallet med 47·0 % av de smärre. Centraluppvärmning, som för de uthyrda lägenheterna är av särskild betydelse ur hyressynpunkt, finnes i 10·9 % av de större och 3·3 % av smålägenheterna, badeller duschrum i resp. 17·8 och 1·6 % samt elektriskt ljus i resp. 87·4 och 71·1 %. Även i lokalt hänseende råda ganska växlande förhållanden. Tjänstemännen i norra Sverige hava jämväl ur denna synpunkt i allmänhet en lägre bostadsstandard än Syd- och Mellansveriges, särskilt beträffande sådana viktiga bekvämligheter som kokgas, vatten- och avloppsledning samt tvättstuga. Elektriskt ljus samt centraluppvärmning synas dock i Norrlands tjänstemannabostäder vara i det närmaste lika vanligt förekommande som på andra håll.

Slutligen må framhållas, att städerna, i främsta rummet de större, givetvis erbjuda tjänstemännen vida mer modernt utrustade lägenheter än landsortens och framför allt den rena landsbygdens samhällen.

De boendes hushållssammansättning. Uppmärksamheten må nu riktas från själva bostäderna till de i (de självständiga) lägenheterna boende, varvid i

Tab. E. Förekomsten av vissa bekvämligheter (i självständiga lägenheter).

a) = tjänstemän boende i smålägenheter (t. o. m. 2 rum och kök).
b) = » » » större lägenheter.

Landsdelar, ortsgrupper och tjänstemannakategorier		Antal i självständiga lägenheter boende tjänstemän, som lämnat uppgift	Därav (i %) boende i lägenheter försedda med												
			tambur	matkällare (mathod)	skafferi (matskåp)	tillgång till tvättstuga	vattenledning	avloppsledning	avträde: eget	avträde: gemensamt för 2 el. fl. familjer	centraluppvärmning	bad- eller duschrum	kokgas	elektriskt ljus
Stockholms stad	a	3 102	87·7	28·1	60·1	85·2	92·0	92·6	84·4	15·6	8·2	3·6	84·3	77·4
	b	864	97·0	77·8	83·4	86·2	98·3	97·8	97·1	12·9	13·2	27·5	94·4	85·9
Mellersta Sverige	a	10 282	49·3	68·1	67·4	74·1	53·5	59·8	46·9	53·1	2·8	1·8	23·4	79·0
	b	2 592	82·0	81·2	83·5	85·1	70·3	77·4	73·9	26·1	10·6	16·5	30·9	87·0
Göteborg	a	1 317	79·3	19·5	65·8	94·8	95·4	96·1	8·7	91·3	4·6	4·9	69·0	94·8
	b	*342*	*96·5*	*36·3*	*91·2*	*97·4*	*97·1*	*98·0*	*57·6*	*42·4*	*16·1*	*40·6*	*86·5*	*95·3*
Andra städer med över 10 000 inv.	a	2 710	59·8	70·0	68·5	85·9	82·3	84·2	32·2	67·8	3·1	2·7	47·2	94·9
	b	*638*	*88·4*	*87·9*	*85·3*	*89·7*	*92·8*	*94·7*	*73·2*	*26·8*	*8·5*	*13·3*	*57·8*	*97·3*
Övriga städer	a	1 599	50·7	75·4	63·6	80·4	70·2	73·4	44·9	55·1	1·5	0·6	7·9	92·4
	b	*554*	*81·6*	*89·0*	*80·5*	*86·8*	*83·1*	*89·9*	*74·6*	*25·4*	*9·2*	*10·3*	*18·2*	*97·1*
Köpingar o. municipalsamh.	a	1 733	45·4	70·3	63·2	74·7	33·9	58·4	58·7	41·3	4·2	2·0	4·8	86·4
	b	*473*	*72·9*	*87·9*	*81·6*	*78·6*	*54·8*	*70·0*	*78·9*	*21·1*	*14·2*	*23·9*	*7·2*	*91·1*
Landsbygden: industrisocknar	a	1 724	31·7	80·9	71·8	55·6	15·1	19·6	69·3	30·7	2·0	0·1	0·4	56·0
	b	*361*	*80·3*	*90·6*	*86·4*	*81·7*	*42·7*	*55·4*	*79·8*	*20·2*	*8·9*	*8·3*	*0·8*	*76·5*
Landsbygden: jordbrukssocknar	a	1 199	21·9	85·9	71·3	41·8	3·3	6·3	75·6	24·4	1·0	—	—	30·5
	b	*224*	*67·9*	*85·7*	*76·8*	*71·9*	*14·3*	*21·0*	*82·1*	*17·9*	*5·8*	*1·8*	—	*32·6*
Södra Sverige	a	3 056	65·3	72·0	74·7	88·6	70·3	79·4	29·7	70·3	2·9	1·4	47·8	77·3
	b	1 279	81·2	84·9	86·6	94·0	74·5	86·9	70·3	29·7	11·5	18·3	56·5	88·7
Malmö	a	1 256	85·5	63·5	84·7	95·7	95·8	97·7	15·1	84·9	4·2	2·1	75·7	82·6
	b	*436*	*94·3*	*82·3*	*93·6*	*97·3*	*94·7*	*98·4*	*73·4*	*26·6*	*20·4*	*32·6*	*95·3*	*97·2*
Andra städer med över 10 000 inv.	a	719	59·7	79·3	67·9	92·1	84·4	91·0	22·3	77·7	3·5	1·1	79·1	76·8
	b	*358*	*83·0*	*88·3*	*86·0*	*94·4*	*90·5*	*96·4*	*59·2*	*40·8*	*10·9*	*20·1*	*81·8*	*90·5*
Övriga städer	a	362	51·6	81·7	71·5	91·2	65·7	79·8	37·3	62·7	1·7	0·8	13·5	92·0
	b	*201*	*73·6*	*93·0*	*89·6*	*97·0*	*71·6*	*86·1*	*66·7*	*33·5*	*2·5*	*4·0*	*11·4*	*94·0*
Köpingar o. municipalsamh.	a	249	40·6	73·5	60·2	75·1	18·1	53·8	43·8	56·2	0·8	1·2	—	75·5
	b	*128*	*63·3*	*78·9*	*72·7*	*91·4*	*28·9*	*68·0*	*75·8*	*24·2*	*8·6*	*8·6*	—	*82·0*
Landsbygden: industrisocknar	a	250	40·8	74·4	66·8	69·2	10·8	24·4	60·8	39·2	—	4·0	—	56·4
	b	*84*	*75·0*	*79·8*	*76·2*	*91·7*	*21·4*	*54·8*	*89·3*	*10·7*	*2·4*	—	—	*65·5*
Landsbygden: jordbrukssocknar	a	220	46·8	76·8	70·0	70·0	13·2	28·2	62·3	37·7	0·9	0·5	0·5	50·5
	b	*72*	*52·8*	*77·8*	*76·4*	*80·6*	*23·6*	*44·4*	*84·7*	*15·3*	*1·4*	*1·4*	—	*51·4*
Norra Sverige	a	5 982	26·8	78·2	60·4	45·6	26·2	27·3	63·9	36·1	3·0	1·0	3·3	72·6
	b	895	78·8	92·0	82·7	67·9	55·3	58·9	82·0	18·0	8·5	11·7	9·9	88·4
Städer med över 10 000 inv.	a	1 096	29·7	77·6	57·6	56·0	68·4	70·1	55·0	45·0	2·2	2·1	16·5	93·7
	b	*247*	*87·4*	*93·9*	*83·0*	*78·1*	*90·3*	*92·3*	*85·0*	*15·0*	*11·7*	*25·1*	*33·2*	*99·2*
Övriga städer	a	628	36·3	66·4	54·3	44·7	47·0	47·8	52·7	47·3	2·9	2·1	1·6	87·9
	b	*138*	*84·0*	*92·2*	*79·0*	*60·1*	*69·6*	*70·3*	*81·2*	*18·8*	*6·5*	*15·9*	*5·0*	*93·4*
Köpingar o. municipalsamh.	a	1 337	31·1	76·1	66·6	55·0	23·0	24·2	61·0	39·0	4·6	1·0	0·1	88·3
	b	*192*	*76·6*	*90·1*	*81·8*	*58·9*	*51·6*	*57·3*	*84·9*	*15·1*	*9·4*	*5·7*	—	*91·1*
Landsbygden: industrisocknar	a	1 653	18·9	85·2	53·7	42·5	7·0	8·1	69·4	30·6	1·6	0·1	0·1	59·6
	b	*184*	*72·8*	*90·2*	*80·4*	*72·8*	*27·2*	*32·6*	*79·3*	*20·7*	*5·4*	*38·0*	—	*84·2*
Landsbygden: jordbrukssocknar	a	1 268	17·5	77·6	68·1	31·1	7·8	8·4	73·1	26·9	3·7	0·6	0·2	47·4
	b	*134*	*68·7*	*91·0*	*90·3*	*63·4*	*20·1*	*23·9*	*76·9*	*23·1*	*7·5*	*22·4*	—	*64·9*
Samtliga tjänstemän	a	22 422	47·0	60·9	60·6	64·8	49·8	54·0	50·3	49·7	3·3	1·6	27·6	71·1
	b	5 630	83·6	83·2	84·1	84·7	73·0	79·3	77·9	22·1	10·9	17·8	43·1	87·4
därav														
Manliga tjänstemän: av högre grad	a	972	79·0	55·2	60·3	65·3	70·3	74·2	70·4	29·6	18·1	12·6	45·0	87·3
	b	*2 918*	*92·4*	*88·3*	*89·9*	*88·7*	*79·9*	*85·4*	*88·6*	*11·4*	*16·4*	*29·7*	*47·6*	*89·6*
Manliga tjänstemän: av lägre grad	a	20 438	48·9	67·0	66·1	70·3	52·1	56·7	53·6	46·4	2·4	1·1	28·2	75·8
	b	*2 390*	*71·3*	*77·4*	*77·0*	*80·2*	*62·3*	*71·3*	*64·8*	*35·2*	*3·7*	*3·3*	*34·9*	*83·2*
Kvinnliga tjänstemän	a	1 012	62·6	51·3	57·4	67·7	72·4	76·7	53·7	46·3	13·0	4·8	46·9	88·1
	b	*322*	*92·9*	*80·1*	*84·2*	*82·6*	*89·1*	*94·1*	*79·2*	*20·8*	*13·4*	*18·0*	*64·3*	*97·5*

första hand hushållens sammansättning är av intresse. Upplysningar härom, avseende sammanlagt 28 188 tjänstemän, innehåller tab. F, i vilken för små och större lägenheter åskådliggöres hushållens sammansättning av vuxna och barn samt av familjemedlemmar och främmande. Hela antalet boende i smålägenheter är 90 011 och i större lägenheter 26 274 eller tillsammans 116 285 personer.

Totalantalet i bostäderna boende barn under 15 år har befunnits vara 41 289 eller 35·5 % av samtliga, vilket är högre än motsvarande siffra enligt 1912—1914 års allmänna bostadsräkning (31·2 %). Barnantalet är väsentligt större bland de i smålägenheter boende (med ett jämförelsetal av 37·6 %) än i familjer med större lägenheter (28·3 %), vilket förhållande står i samband med, att de lägre tjänstemännens familjer i genomsnitt äro betydligt barnrikare än de högres.

Under det att barnrikedomen bland tjänstemän i olika landsdelar synes vara ungefär lika stor, möjligen med obetydlig övervikt för norra Sveriges vidkommande, är skillnaden mellan städer och landsbygd i detta avseende mycket betydande. Lägst är det relativa barnantalet i Stockholm (24·7 %) samt Göteborg och Malmö, stiger sedan successivt i mindre städer och smärre orter för att inom jordbrukssocknarna uppnå den höga siffran 42·4 %.

Barnantalet inom olika ortsgrupper samt för vissa lägenhets- och tjänstemannakategorier belyses närmare i nedanstående tablå:

Ortsgrupper, lägenhets- och tjänstemannakategorier	Antal hushåll med uppgift om de boende	Därav (i %) med nedanstående antal barn under 15 år						
		0	1	2	3	4	5	6 o. fl.
Städer med över 100 000 inv.	7 330	43·4	25·5	17·4	7·9	3·6	1·3	0·9
Städer med 10 000—100 000 inv.	5 754	34·6	26·4	18·9	11·1	5·0	2·2	1·8
Övriga städer samt köpingar och municipalsamhällen	7 601	31·0	26·7	19·9	10·9	6·2	3·0	2·3
Landsbygden	7 503	29·6	22·9	18·9	11·8	7·7	4·4	4·7
Hela riket, hushåll boende i: 1 rum eller kök	1 250	79·9	10·4	5·7	1·8	1·2	0·6	0·4
1 rum och kök eller 2 rum	11 466	30·7	27·7	19·7	10·8	5·6	2·9	2·6
2 rum och kök	9 823	30·8	25·6	19·4	11·3	6·7	3·2	3·0
3 rum och kök	3 425	38·3	24·7	18·7	9·2	4·7	2·3	2·1
4 o. fl. rum och kök	2 224	40·5	21·7	18·6	10·8	5·3	2·1	1·0
Samtliga lägenheter	**28 188**	**34·6**	**25·3**	**18·8**	**10·4**	**5·7**	**2·7**	**2·5**
Manliga tjänstemän av högre grad	3 885	44·4	23·1	18·5	7·9	3·9	1·4	0·8
Manliga tjänstemän av lägre grad	23 010	29·9	26·8	19·7	11·3	6·3	3·1	2·9
Kvinnliga tjänstemän	1 293	88·2	6·8	3·1	1·3	0·4	0·1	0·1

Att barnen utgöra en vida mindre del av hushållsmedlemmarna i de större städerna än i de smärre samhällena är i ögonen fallande, och särskilt framträder skarpt det med invånarantalet starkt stigande procenttalet barnlösa

hushåll. Av tablån framgår därjämte, att de i 1 och 2 rum och kök boende familjerna äro de barnrikaste; omkring 6 % av dessa familjer hava vardera 5 eller flera minderåriga hemmavarande barn.

Å formulären begärdes även uppgift angående de vuxna hushållsmedlemmarnas fördelning på män och kvinnor. Tabellens siffror ge bl. a. vid handen, att småhushållen i genomsnitt räkna ungefär lika många manliga och kvinnliga medlemmar (resp. 30·9 och 31·5 %), under det att de senare dominera inom större hushåll (resp. 30·7 och 41·0 %), företrädesvis beroende på att tjänarna där spela vida större roll.

Vad nu anförts leder uppmärksamheten på frågan, i vilken utsträckning de boende utgöras av familjemedlemmar eller främmande personer, d. v. s. tjänare samt inhyrande och inneboende.

Enligt tillgängliga uppgifter uppgå familjemedlemmarna tillsammans till 109 458 personer eller 94·2 % av samtliga, under det att av tjänare inalles redovisats 3 889 (3·3 %) samt av inneboende m. fl. 2 938 (2·5 %). Vid 1913/14 års bostadsräkning konstaterades en tjänare- resp. inneboendefrekvens av 3·0 % och 3·3 %.

Förekomsten av tjänare är ett välståndstecken så till vida, att ekonomiskt och socialt bättre ställda familjer använda tjänarhjälp i större utsträckning än de övriga. Också är relativa antalet tjänare avsevärt högre i större lägenheter (9·1 %) än i smålägenheter (1·7 %), ävensom för högre tjänstemän (13·2 %) än för lägre (1·6 %). I lokalt hänseende kan man konstatera, att antalet tjänare i nordsvenska smålägenheter är något högre än det normala, sannolikt beroende på att, med hänsyn till de norrländska bostädernas lägre genomsnittliga rumsantal, sådana här i större omfattning än annorstädes bebos av mera välsituerade tjänstemän. I våra sydligaste landskap däremot är det icke ovanligt, att även lägre tjänstemän inneha lägenheter om 3 eller 4 rum och kök, vilket torde förklara den jämförelsevis låga tjänarprocenten för större lägenheter i södra Sverige.

Vid sidan av tjänarfrekvensen, ehuru pekande i motsatt riktning, är förekomsten av inhyrande och inneboende en viktig faktor, när det gäller att bedöma bostadsstandarden. För av tjänstemän bebodda småbostäder och större lägenheter har här konstaterats en genomsnittlig inneboendefrekvens av resp. 1·9 och 4·8 %. Inneboendesystemet praktiseras sålunda visserligen i större omfattning i de större lägenheterna, men då det här i regel blott innebär avskiljande av hela rum genom uthyrning i andra hand, är det ägnat att väcka mindre betänkligheter i bostadssocialt avseende än i smålägenheterna, där det ofta är liktydigt med samboende mellan familjemedlemmar och främmande.

Ser man på de särskilda tjänstemannakategorierna, förete kvinnorna en avsevärt högre inneboendefrekvens (5·9 %) än de manliga lägre (2·4 %) och högre (2·3 %) befattningsinnehavarna. Detta torde emellertid knappast vara annat än ett siffermässigt uttryck för det ofta förekommande förhållandet, att en kvinnlig tjänsteman tillsammans med en eller flera andra självför-

Tab. F. De boendes hushållssammansättning (i självständiga lägenheter).

Landsdelar, ortsgrupper och tjänstemannakategorier	Hela antalet boende i smålägenheter (t. o. m. 2 rum o. kök)	Därav (i %)					Hela antalet boende i större lägenheter	Därav (i %)				
		män	kvinnor	barn under 15 år	tjänare	inneboende och inhyrande		män	kvinnor	barn under 15 år	tjänare	inneboende och inhyrande
Stockholms stad	10 565	35·4	38·0	26·6	1·3	3·9	3 851	31·7	48·9	19·4	12·4	9·2
Mellersta Sverige	41 157	30·8	31·1	38·1	1·4	1·7	12 229	30·6	40·4	29·0	8·9	4·3
Göteborg	5 267	32·5	32·4	35·1	1·1	2·0	1 752	33·1	42·4	24·5	9·5	6·8
Andra städer med över 10 000 inv.	10 486	31·4	32·0	36·6	1·3	1·6	3 014	32·2	41·1	26·7	8·8	5·9
Övriga städer	6 381	30·9	32·1	37·0	1·5	1·8	2 561	30·2	39·4	30·4	8·7	4·4
Köpingar o. municipalsamh.	6 644	31·4	31·4	37·2	1·1	2·3	2 161	29·4	39·1	31·5	9·0	3·6
Landsbygden: industrisocknar	7 060	29·9	29·9	40·2	1·6	1·2	1 626	28·9	42·3	28·8	10·0	1·6
Landsbygden: jordbrukssocknar	5 319	28·3	28·2	43·5	1·6	1·1	1 115	28·9	36·8	34·3	7·2	1·3
Södra Sverige	11 778	30·5	30·6	38·9	0·8	0·9	5 653	31·0	38·6	30·4	6·3	2·6
Malmö	4 698	32·4	31·0	36·6	0·7	1·2	1 891	32·1	40·2	27·7	7·8	2·5
Andra städer med över 10 000 inv.	2 655	30·2	31·9	37·9	1·0	0·5	1 591	31·0	40·3	28·7	6·3	3·2
Övriga städer	1 403	29·4	29·2	41·4	0·9	1·1	928	29·5	35·7	34·8	5·7	2·7
Köpingar o. municipalsamh.	990	29·2	30·3	40·5	0·4	1·0	551	30·8	37·6	31·6	5·4	1·6
Landsbygden: industrisocknar	1 021	28·3	29·7	42·0	1·0	1·1	365	30·7	33·7	35·6	3·3	3·0
Landsbygden: jordbrukssocknar	1 011	27·4	28·6	44·0	1·0	0·6	327	28·7	36·4	34·9	3·4	0·6
Norra Sverige	26 511	29·3	30·0	40·7	2·6	1·8	4 541	29·8	39·1	31·1	10·5	5·0
Städer med över 10 000 inv.	4 617	32·0	32·5	35·5	1·9	2·0	1 214	31·1	43·9	25·0	12·2	4·9
Övriga städer	2 710	29·4	31·9	38·7	2·9	2·7	748	30·0	39·3	30·7	11·6	8·4
Köpingar o. municipalsamh.	5 640	29·5	29·4	41·1	2·1	2·1	954	30·9	38·4	30·7	10·2	6·2
Landsbygden: industrisocknar	7 507	28·8	29·1	42·1	2·8	1·5	872	29·7	35·8	34·5	7·9	3·1
Landsbygden: jordbrukssocknar	6 037	27·6	28·8	43·6	3·2	1·2	753	26·3	36·2	37·5	9·5	2·8
Hela riket	**90 011**	**30·9**	**31·5**	**37·6**	**1·7**	**1·9**	**26 274**	**30·7**	**41·0**	**28·3**	**9·1**	**4·8**
därav i												
Städer med över 100 000 inv.	20 530	33·9	35·0	31·1	1·1	2·8	7 494	32·1	45·2	22·7	10·6	7·0
Städer m. 10 000 - 100 000 inv.	17 758	31·4	32·1	36·5	1·4	1·5	5 819	31·6	41·5	26·9	8·8	5·0
Övriga städer	10 494	30·3	31·7	38·0	1·8	2·0	4 237	30·0	28·6	31·4	8·5	4·7
Köpingar o. municipalsamh.	13 274	30·4	30·5	39·1	1·5	2·1	3 666	30·0	38·7	31·8	8·8	4·0
Landsbygden: industrisocknar	15 588	29·3	29·5	41·2	2·2	1·3	2 868	29·4	39·2	31·4	8·5	2·2
Landsbygden: jordbrukssocknar	12 367	27·9	28·5	43·6	2·3	1·1	2 195	28·0	36·6	35·4	7·5	1·7
Manliga tjänstemän: av högre grad	2 775	38·5	35·3	26·2	6·4	1·0	13 032	28·6	43·9	27·5	14·6	2·6
Manliga tjänstemän: av lägre grad	85 215	31·1	30·2	38·7	1·5	1·9	12 133	34·9	34·2	30·9	2·8	6·6
Kvinnliga tjänstemän	2 021	10·0	82·2	7·8	3·3	3·4	1 109	10·6	81·8	7·6	13·3	10·6

sörjande kvinnor förhyr en lägenhet, varvid dessa senare personer något oegentligt redovisats som »inneboende».

Vad olika ortsgrupper beträffar, äro de inneboende väsentligt talrikare i städerna, i all synnerhet huvudstaden (5·3 % av de boende), än i landsortens smärre samhällen. Bland de olika landsdelarna har Sydsverige den lägsta inneboendefrekvensen, under det att norra Sveriges tjänstemän även i detta hänseende förete mindre gynnsamma boendeförhållanden.

För att ytterligare något belysa hithörande förhållanden har utarbetats nedanstående översikt, i vilken lägenheterna fördelats efter familjens sammansättning:

Antal lägenheter (i %), där de boende utgöras av	1 rum eller kök	1 rum och kök eller 2 rum	2 rum och kök	3 rum och kök	4 o. fl. rum och kök	Samtliga lägenheter
Endast familjemedlemmar	96·3	91·5	84·5	65·6	28·5	81·1
Familjemedlemmar och tjänare (med eller utan inneboende)	2·2	5·5	8·3	23·3	64·8	13·2
Familjemedlemmar och inneboende .	1·5	3·0	7·2	11·1	6·7	5·7

De lägenheter, där de boende enbart bestå av familjens medlemmar utan några främmande element, utgöra 22 872 eller över fyra femtedelar av samtliga. I 3 708 fall (13·2 %) tillkomma även tjänare (samt i vissa fall inhyrande e. d.), under det att 1 608 hushåll (5·7 %) utgöras av familjemedlemmar jämte främmande inneboende. Det är att märka, att medan av enrumslägenheterna endast 2—3 % mottagit inneboende, gäller detta om var fjortonde av tvårums- och var nionde av trerumsbostäderna.

Boendetätheten. Bäst belyses tjänstemännens bostadsstandard genom en undersökning av boendetätheten. I detta syfte har utarbetats efterföljande tab. G, vari finnes angivet antalet boende per 100 rum inom olika lägenhetskategorier.

För samtliga lägenheter utgör nämnda relationstal 145, vilket tal ej alltför mycket avviker från motsvarande siffror enligt senaste allmänna bostadsräkningar (122 i Stockholm, 146 i Göteborg, 132 i övriga städer, 193 i industrisamhällena och 150 på den egentliga landsbygden). Bortses från dubbletter etc., som i mycket stor utsträckning innehavas av ensamboende ogifta tjänstemän, sjunker boendetätheten successivt med växande rumsantal. Sålunda visar gruppen enkelrum etc. ett jämförelsetal av 201, 1 rum och kök av 197, 2 rum och kök av 145 o. s. v., under det att jämförelsetalet i de båda högsta lägenhetskategorierna nedgår till 81 resp. 75.

Av de tre tjänstemannakategorierna har gruppen lägre tjänstemän en medelboendetäthet väsentligt överstigande den genomsnittliga, nämligen 164 boende per 100 rum, medan både högre manliga och kvinnliga befattningshavare visa betydligt lägre siffror, nämligen resp. 92 och 90.

Tab. G. Antal boende per 100 rum i självständiga lägenheter.

Landsdelar, ortsgrupper och tjänstemannakategorier	Antal boende per 100 rum i								
	samtliga självständiga lägenheter	1 rum eller kök	2 o. fl. rum utan kök	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 rum och kök	5 rum och kök	6 o. fl. rum och kök
Stockholms stad	**128**	**176**	**89**	**173**	**131**	**104**	**87**	**83**	**75**
Mellersta Sverige	**144**	**182**	**111**	**193**	**146**	**112**	**96**	**81**	**74**
Göteborg	150	165	153	198	146	123	104	91	79
Andra städer med över 10 000 inv.	145	203	81	191	142	112	100	78	76
Övriga städer	134	143	58	188	144	110	95	82	75
Köpingar och municipalsamh.	134	173	131	179	142	108	87	82	73
Landsbygden { industrisocknar	147	174	126	198	146	107	88	81	63
Landsbygden { jordbrukssocknar	163	194	150	205	161	118	108	69	90
Södra Sverige	**126**	**152**	**127**	**183**	**135**	**106**	**95**	**77**	**70**
Malmö	127	140	82	176	135	102	90	82	69
Andra städer med över 10000 inv.	119	147	94	172	130	105	103	75	70
Övriga städer	121	144	200	177	133	111	95	82	81
Köpingar och municipalsamh.	119	144	168	198	132	105	93	67	56
Landsbygden { industrisocknar	141	150	140	211	138	99	124	83	66
Landsbygden { jordbrukssocknar	149	333	210	204	155	114	73	67	73
Norra Sverige	**174**	**249**	**103**	**218**	**161**	**125**	**103**	**81**	**84**
Städer med över 10 000 inv.	158	225	77	214	153	122	97	80	75
Övriga städer	164	266	175	210	163	133	114	82	81
Köpingar och municipalsamh.	165	210	57	202	162	122	95	87	92
Landsbygden { industrisocknar	181	229	133	223	157	120	91	79	83
Landsbygden { jordbrukssocknar	196	330	156	232	171	133	134	67	107
Hela riket	**145**	**201**	**104**	**197**	**145**	**112**	**95**	**81**	**75**
därav i									
Städer med över 100 000 inv.	133	173	95	180	135	107	92	84	74
Städer med 10 000—100 000 inv.	142	207	82	196	141	112	100	78	74
Övriga städer	138	209	91	195	145	114	98	82	77
Köpingar och municipalsamh.	143	192	126	191	147	111	89	81	74
Landsbygden { industrisocknar	160	204	131	211	149	110	92	81	66
Landsbygden { jordbrukssocknar	175	293	172	219	164	122	113	68	94
Manliga tjänstemän { av högre grad	92	109	64	129	118	101	90	79	73
Manliga tjänstemän { av lägre grad	164	227	181	201	149	122	113	94	88
Kvinnliga tjänstemän	90	160	87	108	82	74	74	78	75

Tab. H. Bostadslägenheterna fördelade efter antalet boende per lägenhet.

Ortsgrupper, tjänstemannakategorier och lägenhetstyper	Antal lägenheter med nedanstående antal boende[1]										Antal lägenheter med mer än 2 boende per rum	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 o.fl.	absolut	%
Städer med över 100 000 inv.												
1 rum eller kök	228	131	*43*	*15*	*6*	*4*	*1*	—	—	—	69	16·1
2 rum eller 1 rum och kök	173	577	887	659	*322*	*181*	*82*	*32*	*16*	*9*	642	21·9
3 rum eller 2 rum och kök	34	357	605	543	373	207	*103*	*50*	*32*	*14*	199	8·6
3 rum och kök	12	144	210	225	159	78	45	21	*13*	*4*	17	1·9
Summa	**447**	**1 209**	**1 745**	**1 442**	**860**	**470**	**231**	**103**	**61**	**27**	**927**	**14·1**
Städer med 10 000—100 000 inv.												
1 rum eller kök	124	56	*45*	*22*	*7*	*4*	*2*	*1*	—	—	81	31·0
2 rum eller 1 rum och kök	76	380	640	485	*292*	*169*	*98*	*50*	*25*	*18*	652	29·2
3 rum eller 2 rum och kök	36	301	492	443	295	199	*128*	*64*	*33*	*27*	252	12·5
3 rum och kök	12	93	164	170	121	90	56	24	*15*	*17*	32	4·2
Summa	**248**	**830**	**1 341**	**1 120**	**715**	**462**	**284**	**139**	**73**	**62**	**1 017**	**19·3**
Övriga städer samt köpingar o. municipalsamh.												
1 rum eller kök	159	59	*42*	*16*	*5*	*7*	*3*	*4*	—	—	77	26·0
2 rum eller 1 rum och kök	120	446	712	542	*322*	*209*	*91*	*55*	*22*	*22*	721	28·4
3 rum eller 2 rum och kök	53	384	748	660	465	346	*186*	*118*	*59*	*57*	420	13·7
3 rum och kök	14	109	225	229	190	95	63	42	*18*	*25*	43	4·3
Summa	**346**	**998**	**1 727**	**1 447**	**982**	**657**	**343**	**219**	**99**	**104**	**1 261**	**18·2**
Landsbygden												
1 rum eller kök	114	59	*33*	*27*	*13*	*11*	*3*	*3*	*2*	*1*	93	35·0
2 rum eller 1 rum och kök	140	605	834	736	*532*	*367*	*231*	*134*	*86*	*89*	1 439	38·3
3 rum eller 2 rum och kök	35	297	497	523	346	280	*167*	*103*	*70*	*93*	433	18·0
3 rum och kök	8	92	152	156	131	73	62	29	*17*	*22*	39	5·3
Summa	**297**	**1 053**	**1 516**	**1 442**	**1 022**	**731**	**463**	**269**	**175**	**205**	**2 004**	**27·9**
Hela riket												
1 rum eller kök	**625**	**305**	*163*	*80*	*31*	*26*	*9*	*8*	*2*	*1*	**320**	**25·6**
2 rum eller 1 rum och kök	**509**	**2 008**	**3 073**	**2 422**	*1 468*	*926*	*502*	*271*	*149*	*138*	**3 454**	**30·1**
3 rum eller 2 rum och kök	**158**	**1 339**	**2 342**	**2 169**	**1 479**	**1 032**	*584*	*335*	*194*	*191*	**1 304**	**13·3**
3 rum och kök	**46**	**438**	**751**	**780**	**601**	**336**	**226**	**116**	*63*	*68*	**131**	**3·8**
Summa	**1 338**	**4 090**	**6 329**	**5 451**	**3 579**	**2 320**	**1 321**	**780**	**408**	**398**	**5 209**	**20·1**
Manliga tjänstemän av högre grad												
1 rum eller kök	118	2	*3*	*1*	—	—	—	—	—	—	4	3·2
2 rum eller 1 rum och kök	111	34	27	15	*3*	*1*	*1*	*1*	—	—	6	3·1
3 rum eller 2 rum och kök	35	165	164	129	76	42	*18*	*7*	*7*	*3*	35	5·4
3 rum och kök	19	213	283	305	250	102	60	24	*10*	*7*	17	1·3
Summa	**283**	**414**	**477**	**450**	**329**	**145**	**79**	**32**	**17**	**10**	**62**	**2·8**
Manliga tjänstemän av lägre grad												
1 rum eller kök	354	217	*141*	*73*	*29*	*24*	*9*	*8*	*2*	*1*	287	33·4
2 rum eller 1 rum och kök	277	1 824	2 979	2 387	*1 455*	*922*	*499*	*270*	*149*	*138*	3 433	31·5
3 rum eller 2 rum och kök	60	1 035	2 096	2 016	1 385	984	*566*	*328*	*187*	*188*	1 269	14·3
3 rum och kök	15	167	396	442	335	232	166	91	*53*	*61*	114	5·8
Summa	**706**	**3 243**	**5 612**	**4 918**	**3 204**	**2 162**	**1 240**	**697**	**391**	**388**	**5 103**	**22·6**
Kvinnliga tjänstemän												
1 rum eller kök	153	86	*19*	*6*	*2*	*2*	—	—	—	—	29	10·8
2 rum eller 1 rum och kök	121	150	67	20	*10*	*3*	*2*	—	—	—	15	4·0
3 rum eller 2 rum och kök	63	139	82	24	18	6	—	—	—	—	—	—
3 rum och kök	12	58	72	33	16	2	—	1	—	—	—	—
Summa	**349**	**433**	**240**	**83**	**46**	**13**	**2**	**1**	—	—	**44**	**3·8**

[1] Lägenheter med mer än 2 boende per rum äro angivna med kursiv stil.

Boendetäthetens lokala växlingar äro även mycket betydande, vilket en blick på siffrorna för de olika landsdelarna visar. De åtminstone efter rumsantalet förhållandevis knappa bostäderna för norra Sveriges tjänstemän medföra givetvis även en anmärkningsvärt hög boendetäthet, nämligen 174 per 100 rum. I Sydsverige åter är trångboddheten minst (126), under det att mellersta Sverige även i detta hänseende intager en mellanställning (144). Den relativt låga boendetätheten bland huvudstadens tjänstemän (128) är värd att särskilt uppmärksammas, liksom även den i ögonen fallande starka trångboddheten på landsbygden i alla landsdelar.

För att ge en närmare inblick i hithörande förhållanden och i främsta rummet för att belysa bostadsstandarden i småbostäderna, har utarbetats tab. H, å vilken de mindre lägenheterna (t. o. m. 3 rum och kök) fördelats efter antalet boende per lägenhet. Ett studium av denna tabell ger vid handen, att av samtliga sådana lägenheter ha 5 209 (20·1 %) mer än 2 boende per rum och skulle sålunda efter gängse normer kunna anses vara överbefolkade. Det övervägande flertalet eller inalles 4 758 dylika bostäder tillhöra kategorierna 1 rum och kök (2 rum), som även visar den högsta procenten överbefolkade (30·1 %), samt 2 rum och kök (med 13·3 %). Bland de här fåtaliga enkelrumslägenheterna ha omkring en fjärdedel en så stark trångboddhet, vilken däremot är ytterst sällsynt bland 3 rum och köks-lägenheterna (3·8 % överbefolkade).

Det framgår vidare av tabellen, att en så stor trångboddhet, som den här ifrågavarande, praktiskt taget endast förekommer i lägre befattningshavares bostäder. Ej mindre än 5 103 lägenheter med över 2 boende per rum tillhöra nämligen denna kategori (motsvarande 22·6 % av samtliga av lägre tjänstemän innehavda), under det att de båda övriga grupperna i detta hänseende spela en försvinnande liten roll så väl absolut som relativt.

Skillnaden i trångboddhet mellan i städerna och å landsbygden boende tjänstemän är även påtaglig. Under det att antalet överbefolkade lägenheter i här använd bemärkelse i städer och stadsliknande orter utgör 14—19 % av samtliga, är motsvarande siffra för landsbygden c:a 28 %. De å landet bosatta tjänstemännens bostadsförhållanden äro alltså ur boendetäthetssynpunkt väsentligt ogynnsammare, ett förhållande, som redan i det föregående konstaterats.

Hyresförhållandena. Det närmaste syftemålet med denna undersökning har, som ovan nämnts, varit att vinna närmare inblick i de hyrespris, som tjänstemännens bostäder betingade för hyresåret 1918/19. I tab. I meddelas för resp. orter och ortsgrupper den genomsnittliga årshyran 1918/19 för i första hand förhyrda lägenheter av olika kategorier *i enskilda hus* (varvid centralvärmelägenheter icke medtagits). Då det visat sig önskvärt att lära känna den lokalt mycket växlande hyresnivån å var och en av de större orterna, ha städer med mer än 10 000 invånare redovisats nominativt.

Tab. I. Medelhyror hyresåret 1918/19 för lägenheter i enskilda tillhörliga hus.

Orter, ortsgrupper och tjänstemannakategorier	Antal tjänstemän *med* bostad i första hand	Årlig medelhyra i kr. för lägenheter om 1 rum eller kök	2 el. fl. rum utan kök	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 rum och kök	5 rum och kök	6 o. fl. rum och kök	samtliga	Antal tjänstemän *med* bostad i andra hand	Årlig medelhyra i kr. för eget rum	delat rum: per person	delat rum: per rum
Stockholms stad	2 914	393	701	411	611	905	1 185	1 484	2 180	642	1 381	681	399	818
Östra Sverige	2 702	178	398	248	384	567	766	946	1 181	350	878	370	262	551
Södertälje	100	223	650	264	399	673	790	938	—	378	64	533	354	721
Uppsala	238	156	463	249	419	610	647	1 000	1 350	371	62	450	288	588
Västerås	40	203	—	275	465	760	1 025	900	—	398	25	483	372	744
Nyköping	78	128	500	247	377	607	708	—	—	333	62	305	244	503
Eskilstuna	50	133	440	281	375	600	909	950	—	392	18	370	324	648
Linköping	225	113	—	231	388	644	754	925	1 297	354	62	371	278	566
Norrköping	532	168	462	251	412	589	811	1 100	1 340	342	129	395	274	569
Övriga städer	423	187	333	248	387	483	665	718	945	352	161	334	245	529
Köpingar o. municipalsamh.	680	215	362	260	374	550	831	1 219	1 277	363	213	330	254	542
Lands- {industrisocknar	259	208	225	226	363	528	693	817	800	332	56	313	154	429
bygden {jordbrukssocknar	77	116	150	195	244	327	400	—	—	208	26	285	183	365
Småland och öarna	1 032	162	287	198	303	394	560	655	865	319	428	302	234	508
Jönköping	108	179	400	191	350	478	683	800	875	336	30	356	280	560
Kalmar	54	240	—	214	280	487	812	713	—	409	19	390	387	1007
Västervik	22	250	—	227	320	325	550	—	—	327	1	450	—	—
Övriga städer	449	171	283	220	336	412	556	729	922	348	209	319	244	523
Köpingar o. municipalsamh.	268	140	261	171	261	350	501	516	700	283	136	268	208	451
Lands- {industrisocknar	71	121	—	168	256	280	484	—	500	253	20	229	148	296
bygden {jordbrukssocknar	60	150	—	161	257	286	345	—	—	228	13	220	179	476
Södra Sverige	2 895	188	331	238	332	490	668	838	853	371	694	344	242	510
Karlskrona	43	—	—	275	344	464	736	843	—	474	20	353	263	591
Kristianstad	38	300	—	220	310	462	608	—	1 025	404	16	344	300	600
Malmö	1 286	230	450	254	384	563	729	909	1 166	405	208	383	278	617
Lund	116	164	525	183	296	504	628	983	1 050	389	42	393	230	460
Landskrona	59	240	240	266	304	418	343	860	1 000	357	11	416	—	—
Hälsingborg	352	254	528	231	343	537	882	992	1 519	423	86	381	262	525
Ystad	41	120	350	210	263	403	541	590	—	323	19	412	206	412
Trelleborg	151	200	292	219	313	456	738	863	1 200	350	25	292	240	480
Övriga städer	417	173	270	227	300	424	475	633	839	340	157	301	239	487
Köpingar o. municipalsamh.	210	114	287	172	261	348	460	687	775	287	56	262	254	661
Lands- {industrisocknar	106	141	220	181	241	277	360	800	500	235	36	238	199	398
bygden {jordbrukssocknar	76	160	186	160	212	303	163	—	—	211	18	188	180	360
Västra Sverige	3 861	228	363	264	382	551	792	1 003	1 199	383	1 747	380	277	591
Halmstad	144	184	210	209	329	486	672	875	—	367	40	352	255	531
Göteborg	1 333	320	591	320	512	718	986	1 293	1 482	482	466	534	351	773
Uddevalla	63	240	300	220	355	488	691	880	800	367	29	359	267	533
Trollhättan	72	144	—	198	353	561	600	—	900	327	40	406	253	507
Borås	84	300	360	280	359	538	1 000	750	1 000	385	21	372	255	510
Karlstad	119	180	—	266	413	619	731	1 170	—	414	62	442	305	672
Kristinehamn	200	269	—	233	359	550	837	883	—	345	152	367	271	567
Örebro	385	260	—	273	409	613	904	967	1 000	379	148	441	293	604
Övriga städer	683	218	239	206	312	449	620	847	966	339	327	333	223	457
Köpingar o. municipalsamh.	377	172	232	217	299	438	638	817	878	295	276	290	218	476
Lands- {industrisocknar	295	147	264	198	293	495	788	675	833	271	137	251	219	469
bygden {jordbrukssocknar	156	133	138	185	231	289	328	800	—	222	49	223	126	253
Norra Sverige	3 225	176	411	258	415	608	779	1 006	1 219	347	1 448	379	254	554
Falun	45	247	—	240	377	1 000	888	1 000	900	396	9	435	420	840
Gävle	153	189	417	266	498	595	909	1 137	1 450	408	47	526	407	671
Söderhamn	90	147	—	204	309	479	850	1 400	—	288	32	292	239	535
Sundsvall	172	155	600	270	505	748	941	1 167	1 350	421	45	448	305	610
Östersund	254	212	495	326	509	750	916	1 305	1 600	465	135	471	297	672
Luleå	250	214	660	307	484	677	916	1 188	—	417	87	474	252	601

Tab. I (forts.). Medelhyror hyresåret 1918 19 för lägenheter i enskilda tillhöriga hus.

Ortsgrupper och tjänstemannakatekategorier	Antal tjänstemän med bostad i första hand	Årlig medelhyra i kr. för lägenheter om									Antal tjänstemän med bostad i andra hand	Årlig medelhyra i kr. för		
		1 rum eller kök	2 el. fl. rum utan kök	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 rum och kök	5 rum och kök	6 o. fl. rum och kök	samtliga		eget rum	delat rum per person	delat rum per rum
Övriga städer	484	205	520	290	466	689	776	972	1 285	404	245	435	287	650
Köpingar o. municipalsamh.	831	166	397	264	384	555	666	870	1 008	328	469	348	237	521
Lands- { industrisocknar	589	175	360	227	348	500	565	450	950	275	215	278	285	492
bygden { jordbrukssocknar	857	148	223	199	332	446	583	601	618	240	164	283	221	471
Hela riket	**16 629**	**239**	**482**	**278**	**403**	**595**	**830**	**1 093**	**1 427**	**410**	**6 576**	**426**	**293**	**623**
därav i														
Städer m. över 100 000 inv.	5 533	376	660	353	519	774	830	1 371	1 888	549	2 055	606	382	802
Städer m. 10 000–100 000 inv.	4 228	188	433	256	382	569	783	1 004	1 270	380	1 538	411	285	598
Övriga städer	2 456	198	327	245	346	462	627	807	918	356	1 099	345	248	532
Köpingar o. municipalsamh.	2 366	173	303	249	332	456	676	822	1 069	324	1 150	313	232	508
Lands- { industrisocknar	1 320	173	258	218	314	460	618	688	756	281	464	270	222	469
bygden { jordbrukssocknar	726	143	191	192	261	338	400	651	613	229	270	256	208	441
Manliga { av högre grad	2 199	425	633	368	527	709	868	1 109	1 436	772	1 047	581	500	932
tjänstemän { av lägre grad	13 383	203	301	276	392	518	681	918	985	347	4 603	341	274	587
Kvinnliga tjänstemän	1 047	296	495	304	395	654	995	1 116	1 619	462	926	509	373	762

Vad beträffar hyrorna i enskilda tillhöriga hus, framgår av tab. I, att växlingarna i hyresnivå mellan de olika landsdelarna icke äro särskilt stora, om man bortser från huvudstaden, där hyrorna i genomsnitt voro 70 à 100 % högre än i övriga orter. Däremot synas hyresprisen vara i hög grad beroende av ortens storlek, vilket även framgår av en blick på de i tabellen angivna medelhyrorna för skilda ortsgrupper. Högst äro tjänstemannahyrorna i stort sett i de större städerna, sjunka sedan successivt i smärre städer och övriga samhällen för att nå sitt minimum bland den egentliga landsbygdens tjänstemän. Även mellan de olika tjänstemannagrupperna äro skiljaktigheterna i hyreshänseende, som synes, mycket betydande.

Bland de i tab. I nominativt angivna större orterna utmärka sig, utom de tre största städerna, även flera norrländska, såsom Gävle, Sundsvall, Östersund och Luleå, för jämförelsevis höga hyror, under det att vissa sydsvenska städer, bl. a. Västervik, Lund och Ystad, synas vara relativt billiga i hyresavseende, åtminstone vad tjänstemannabostäder beträffar.

På grundval av uppgifter, som lämnats av inalles 6 576 i möblerade enkelrum boende tjänstemän,[1] ha även uträknats medelhyror för dylika bostäder, vilka redovisas i de sista kolumnerna av tab. I.

Även om materialet här i vissa fall av naturliga skäl visat sig mindre pålitligt och tabellens uppgifter därför måste användas med försiktighet, torde man dock i grova drag få en bild av de genomsnittliga hyrespris, som

[1] För 119 tjänstemän, huvudsakligen bestående av lägre järnvägspersonal med bostad i baracker etc. i norrländska stationssamhällen, föreligga otillfredsställande hyresuppgifter.

möblerade rum betingade under hyresåret 1918/19. Jämför man dessa med de omöblerade lägenheternas hyror, finner man i stort sett en ganska nära överensstämmelse beträffande hyresnivåns växlingar i större och mindre orter o. s. v.

För de tjänstemän, som förhyra bostad i *staten* tillhöriga hus – samtliga i första hand — ha hyresuppgifterna för 1918/19 sammanställts i nedanstående tablå:

Ortsgrupper	Antal tjänstemän med bostad i första hand	Årlig medelhyra i kr. för lägenheter om						Antal läg. med känd hyresstegring	Hyresindextal[1] enl. för år 1919/20 gällande avtal
		enkelkök, enkelrum o. d.	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 o. fl. rum och kök	samtliga		
Stockholms stad	106	234	348	493	806	1 500	428	88	100
Andra städer med över 10 000 inv.	80	119	185	288	432	675	310	33	105
Övriga städer samt köp. och municipalsamh. . .	202	205	281	444	455	497	337	170	102
Landsbygden	116	75	104	222	222	276	183	81	102
Hela riket	**504**	**140**	**261**	**381**	**395**	**450**	**316**	**372**	**102**

På grund av det vid här ifrågavarande tidpunkt ringa antalet uthyrda bostäder i statens hus är det vanskligt att med stöd av de ovan angivna medelhyrorna göra någon ingående jämförelse mellan den för statens och för privata lägenheter gällande hyresnivån. Bortser man emellertid från lokala förhållanden och riktar uppmärksamheten på siffrorna för hela riket, synes den genomsnittliga hyresnivån vara omkring 30 % högre i enskilda tillhöriga hus, vilken merbetalning emellertid varierar avsevärt för olika orter och lägenhetskategorier. För lägenheter om 1 och 2 rum och kök synes differensen mellan »övriga» och statens hyror i medeltal endast vara omkring 6 à 7 % men stiga till långt över 100 % för de stora lägenheterna.

Av intresse har även varit att känna *hyresstegringen* till följande hyresår. Av de tjänstemän, som förhyrde omöblerade lägenheter (utan centralvärme), ha inalles 11 637 eller 67·9 % kunnat insända användbara uppgifter angående den för hyresåret 1919/20 överenskomna hyran. Den sålunda kända hyresstegringen belyses genom de indextal, som meddelats för statens hus i förestående tablå samt för enskilda hus i tab. J, varest, för undvikande av alltför små tal, lägenheterna sammanförts i landsdelar och större ortsgrupper.

Vad statens bostäder beträffar, framgår av tablån, i den mån man vågar bygga på så fåtaliga uppgifter (inalles 372), att den genomsnittliga hyresstegringen här varit skäligen obetydlig (2 %).

[1] Hyra 1918/19 = 100.

Tab. J. Hyresstegring 1918/19—1919/20 för i första hand förhyrda lägenheter (utan centralvärme) i enskilda tillhöriga hus.

Landsdelar, ortsgrupper och tjänstemannakategorier	Antal lägenheter med känd hyresstegring	Hyresindextal (hyra 1918/19 = 100) enl. för år 1919/20 gällande avtal för lägenheter om								
		1 rum eller kök	2 o. fl. rum utan kök	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 rum och kök	5 rum och kök	6 o. fl. rum och kök	samtliga
Stockholms stad	2 125	110	114	109	109	111	110	113	111	110
Östra Sverige	1 777	105	109	108	108	109	108	109	118	108
Småland och öarna	790	109	104	107	107	108	106	114	109	107
Södra Sverige	2 014	108	105	107	107	107	110	106	105	107
Västra Sverige	2 685	107	105	107	109	108	107	108	111	108
Norra Sverige	1 874	104	102	107	107	107	107	105	104	106
Hela riket	**11 265**	**107**	**110**	**108**	**108**	**109**	**109**	**109**	**110**	**108**
därav i										
Städer med över 100 000 inv.	3 992	109	113	109	108	110	109	111	111	109
Städer med 10 000—100 000 inv.	3 071	107	105	108	108	108	108	107	106	108
Övriga städer	1 661	105	101	108	109	108	106	110	111	108
Köpingar och municipalsamh.	1 379	105	106	107	108	108	108	105	128	108
Landsbygden: industrisocknar	740	103	100	105	106	105	105	100	100	105
Landsbygden: jordbrukssocknar	422	101	104	104	104	101	117	100	100	104
Manliga tjänstemän: av högre grad	1 549	109	111	107	108	109	109	109	110	109
Manliga tjänstemän: av lägre grad	8 915	107	107	108	108	108	108	109	114	108
Kvinnliga tjänstemän	801	108	109	109	108	111	109	114	110	109

Större intresse erbjuda de för enskilda hus meddelade indextalen, vilka uträknats på grundval av uppgifter från 11 265 tjänstemän. Som tabellens sista kolumn utvisar, belöper sig hyresökningen för samtliga lägenheter till i medeltal c:a 8 %. Riktar man uppmärksamheten på olika storleksgrupper av bostäder, synes stegringen vara något, om än obetydligt, starkare för de större lägenheterna än för de mindre. Enkelrummen förete sålunda den minsta genomsnittliga hyresstegringen (7 %), under det att gruppen 6 o. fl. rum och kök visar en ökning av c:a 10 %. I lokalt hänseende finner man inga större avvikelser, utan synes hyresförhöjningen i genomsnitt vara ungefärligen densamma i de skilda landsdelarna, möjligen med undantag för Nordsverige, där bl. a. tjänstemännen i vissa större städer (Falun, Gävle, Söderhamn m. fl.) synas ha kommit undan med en något mindre hyresökning än den eljest normala. I samtliga landsdelar kan man för övrigt konstatera en något lägre hyresstegring för bostäder på landsbygden än i stadssamhällena, särskilt de större städerna, vilket torde framgå av indextalen för olika ortsgrupper. Skillnaden mellan de tre största städerna och den egentliga landsbygden i detta hänseende är dock, som synes, ej större än c:a 5 %.

Tab. K. Boendetid för tjänstemän med lägenheter förhyrda i första hand (utan centralvärme).

Landsdelar och ortsgrupper	Antal tjänstemän av högre grad, som lämnat uppgift om boendetiden	Därav (i %), som bebott sin lägenhet			Antal tjänstemän av lägre grad, som lämnat uppgift om boendetiden	Därav (i %), som bebott sin lägenhet			Antal kvinnliga tjänstemän, som lämnat uppgift om boendetiden	Därav (i %), som bebott sin lägenhet		
		mindre än 1 år	1—4 år	5 år och däröver		mindre än 1 år	1—4 år	5 år och däröver		mindre än 1 år	1—4 år	5 år och däröver
Stockholms stad	582	11·0	46·6	42·4	1 918	7·1	48·2	44·7	375	11·2	46·1	42·7
Mellersta Sverige	904	18·1	52·6	29·3	6 233	18·8	48·1	33·1	400	18·2	36·3	45·5
Göteborg	173	10·4	43·4	46·2	1 102	7·8	43·8	48·4	47	21·3	42·5	36·2
Andra städer med över 10 000 inv.	275	13·8	54·9	31·3	2 039	17·9	48·3	33·8	135	16·3	33·3	50·4
Övriga städer	211	17·5	57·4	25·1	1 208	20·0	48·1	31·9	122	15·6	33·6	50·8
Köpingar och municipalsamhällen	156	25·0	58·3	16·7	1 091	21·5	51·2	27·3	69	20·3	42·0	37·7
Landsbygden { industrisocknar	78	38·5	42·3	19·2	516	31·8	48·6	19·6	26	30·8	34·6	34·6
Landsbygden { jordbrukssocknar	11	18·2	36·4	45·4	277	28·5	51·3	20·2	1	—	100·0	—
Södra Sverige	341	17·6	46·0	36·4	2 408	16·4	49·5	34·1	125	20·8	36·0	43·2
Malmö	153	12·4	45·1	42·5	1 092	12·0	48·8	39·2	34	26·5	29·4	44·1
Andra städer med över 10 000 inv.	125	19·2	45·6	35·2	616	12·4	47·7	39·9	52	9·6	38·5	51·9
Övriga städer	39	23·1	53·8	23·1	354	22·6	55·4	22·0	23	—	—	—
Köpingar och municipalsamhällen	19	36·8	42·1	21·1	172	30·8	46·5	22·7	15	33·3	33·4	33·3
Landsbygden { industrisocknar	3	—	33·3	66·7	101	33·6	53·5	12·9	1	—	100·0	—
Landsbygden { jordbrukssocknar	2	50·0	50·0	—	73	30·1	46·6	23·3	—	—	—	—
Norra Sverige	356	25·0	52·8	22·2	2 712	27·2	48·4	24·4	128	25·0	37·5	37·5
Städer med över 10 000 inv.	150	16·0	54·7	29·3	744	19·6	49·6	30·8	62	22·6	33·9	43·5
Övriga städer	68	27·9	57·4	14·7	384	23·4	53·4	23·2	28	25·0	50·0	25·0
Köpingar och municipalsamhällen	72	30·5	43·1	26·4	723	27·4	50·8	21·8	26	23·0	38·5	38·5
Landsbygden { industrisocknar	40	32·5	60·0	7·5	538	32·7	46·1	21·2	5	20·0	40·0	40·0
Landsbygden { jordbrukssocknar	26	42·3	46·2	11·5	323	39·6	38·4	22·0	7	57·1	14·3	28·6
Hela riket	**2 183**	**17·3**	**50·0**	**32·7**	**13 271**	**18·4**	**48·4**	**33·2**	**1 028**	**16·8**	**40·0**	**43·2**
Städer med över 100 000 inv.	908	11·1	45·7	43·2	4 112	8·6	47·2	44·2	456	13·4	44·5	42·1
Städer med 10 000—100 000 inv.	550	15·6	52·7	31·7	3 399	17·3	48·5	34·2	249	16·5	34·5	49·0
Övriga städer	318	20·4	56·9	22·7	1 946	21·2	50·4	28·4	173	19·1	37·0	43·9
Köpingar och municipalsamhällen	247	27·5	52·6	19·9	1 986	24·4	50·7	24·9	110	22·7	40·0	37·3
Landsbygden { industrisocknar	121	35·6	47·9	16·5	1 155	32·4	47·9	19·7	32	28·1	37·5	34·4
Landsbygden { jordbrukssocknar	39	35·9	43·6	20·5	673	34·0	44·6	21·4	8	50·0	25·0	25·0

Boendetiden. I ett visst samband med hyresprisen står frågan om boendetiden. Uppgifter ha inkommit från 16 482 tjänstemän och sammanställts i tab. K, varjämte i tab. L (å nästa sida) för vissa lägenhetsgrupper åskådliggjorts boendetidens inverkan på medelhyrorna.

Enligt tab. K ha av så väl högre som lägre tjänstemän ungefär en tredjedel innehaft sina bostäder längre tid än 5 år, omkring hälften 1—4 år och återstoden mindre än 1 år. Kvinnorna synas i genomsnitt behålla sina lägenheter något längre än männen.

De lokala förhållandena torde även i detta hänseende spela en icke obetydlig roll, vilket relationstalen för de skilda landsdelarna utvisa. Särskilt må framhållas den genomgående låga boendetiden bland Nordsveriges tjänstemän, vilken möjligen står i samband med det för vissa tjänstemän tillämpade transportsystemet. I ögonen fallande är skillnaden mellan större och mindre orter. Procenttalen för de olika ortsgrupperna synas sålunda ge vid handen, att de i städer, framför allt större sådana, bosatta tjänstemännen i regel äro långvarigare hyresgäster än de i smärre samhällen boende.

Förhållandet mellan boendetid och hyresnivå åskådliggöres i tab. L (sid. 300), i vilken för större städer uträknats medelhyror för tjänstemän med olika boendetid. På grund av det jämförelsevis ringa antalet uppgifter för vissa orter är det givetvis vanskligt att draga några direkta slutsatser av dessa siffror. I vissa större städer, i främsta rummet Stockholm, Göteborg och Malmö, kan man dock konstatera ett tydligt samband mellan hyrespris och boendetid, i det att de bostäder, som innehafts under en längre tidrymd, betinga lägre hyror än lägenheter med kortare hyrestid.

Jämförelse mellan bostadsstandarden för stads- och statstjänstemän i Stockholm. För att klargöra, huru bostadsstandarden för statens tjänstemän ställer sig till den, som råder inom jämförliga samhällsgrupper, synes det vara av ett visst intresse att till denna redogörelse foga några sifferuppgifter rörande bostadsförhållandena år 1919 för Stockholms stads funktionärer (tjänstemän och arbetare), hämtade ur en av stadens statistiska kontor verkställd och i »Statistisk månadsskrift» publicerad utredning, omfattande 8 356 tjänstemän o. d. I efterföljande tab. M hava dessa uppgifter sammanställts med motsvarande siffror för tjänstemän vid statens kommunikationsverk i Stockholm, tillhopa ungefär lika många eller 7 985 personer.

En framträdande olikhet mellan de här redovisade stads- och statsfunktionärernas bostadsförhållanden finner man i fråga om hyresprisen. Att de senare genomgående fått vidkännas högre hyror än de förra, torde till någon del bero på, att stadens funktionärer till större del än statens utgöras av kroppsarbetare och därmed jämställda med i stort sett lägre anspråk på bostädernas kvalitet, men en annan verksam orsak till nämnda förhållande torde vara, att, såsom tabellen ock utvisar, de kommunala verken i större utsträckning varit i tillfälle att tillhandahålla bostäder till sina tjänstemän, än vad fallet i huvudstaden är med statens kommunikationsverk.

I detta sammanhang må slutligen även framhållas, att stadens tjänstemän

Tab. L. Medelhyror å vissa orter för tjänstemän med olika boendetid.

Orter	Antal lägenheter om 1–4 r. o. k. med uppgift om boendetiden	Medelhyra per år i kr. hyresåret 1918/19 för i första hand förhyrda lägenheter (utan centralvärme), som bebotts											
		mindre än 1 år				1—4 år				5 år och däröver			
		1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 rum och kök	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 rum och kök	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 rum och kök
Stockholm	2 419	440	630	905	1 279	414	628	930	1 198	402	604	879	1 153
Södertälje	88	268	503	825	—	269	420	675	885	245	359	567	600
Uppsala	206	258	584	583	—	246	413	659	613	250	391	578	661
Västerås	34	340	575	900	—	267	450	800	1 250	271	260	650	800
Nyköping	73	257	442	1 000	—	245	360	500	750	236	410	550	625
Eskilstuna	41	323	470	—	1 100	285	328	600	788	270	393	600	960
Linköping	209	256	414	800	900	219	387	676	779	238	383	567	692
Norrköping	464	241	408	638	1 188	250	411	604	764	261	414	539	716
Jönköping	97	192	314	494	—	197	368	439	650	187	335	507	715
Kalmar	48	180	234	543	—	240	283	466	812	221	287	479	—
Västervik	21	250	—	—	—	220	325	325	—	207	312	—	550
Karlskrona	38	—	407	564	720	264	354	487	886	200	315	442	703
Kristianstad	34	—	280	420	—	240	318	517	650	180	306	403	587
Malmö	1 226	260	386	626	1 000	256	385	553	747	248	383	558	691
Lund	107	178	355	575	725	187	286	495	617	180	280	502	573
Landskrona	53	297	302	660	—	228	291	409	—	240	306	330	343
Hälsingborg	332	254	340	695	800	213	347	512	911	251	345	522	860
Ystad	37	176	267	—	880	191	266	388	575	260	272	416	338
Trelleborg	137	222	294	467	900	217	315	494	708	224	311	393	700
Halmstad	133	217	331	471	600	198	280	520	629	204	352	466	767
Göteborg	1 237	340	538	720	1 158	328	528	734	957	306	497	705	991
Uddevalla	56	252	395	550	823	224	351	470	625	190	321	454	—
Trollhättan	68	183	412	727	—	212	339	453	—	193	302	473	600
Borås	30	—	339	—	—	216	398	588	1 000	280	361	514	—
Karlstad	114	294	349	700	800	278	438	644	600	229	406	602	764
Kristinehamn	185	250	404	1 150	867	230	354	477	957	218	349	488	612
Örebro	364	280	390	—	—	275	417	622	876	268	403	583	1 100
Falun	36	235	350	—	—	247	378	1 000	1 000	223	390	—	675
Gävle	125	333	617	650	—	257	477	644	926	244	430	525	850
Söderhamn	80	212	275	400	1 100	202	334	497	600	197	303	475	—
Sundsvall	140	266	514	880	1 200	280	501	753	914	253	515	675	920
Östersund	224	334	531	800	—	316	517	779	938	338	491	706	894
Luleå	225	321	542	765	925	309	494	674	870	296	456	566	975

Tab. M. Jämförelse mellan bostadsstandarden för stads- och statstjänstemän i Stockholm.

	Stadens funktionärer	Statens kommunikationstjänstemän
Antal uppgiftslämnare	8 356	7 985
därav (i %)		
män	72·5	64·9
kvinnor	27·5	35·1
boende i stadens, resp. statens hus	32·7	8·5
boende i övriga hus	67·3	91·5
med bostad förhyrd i första hand	56·1	41·8
med bostad förhyrd i andra hand	17·2	[1] 49·7
med bostad upplåten av staden, resp. staten	21·3	7·1
med bostad fritt upplåten av andra	1·8	0·2
med eget hem	3·6	1·2
Antal tjänstemän boende i självständig bostad[2]	5 236	3 541
därav (i %) med läg. om		
1 rum och kök	46·0	41·9
2 » » »	29·8	33·6
3 » » »	12·6	13·3
4 » » »	4·6	5·3
5 » » »	3·9	3·4
6 o. fl. rum och kök	3·1	2·5
Antal boende	[3] 24 494	[4] 14 416
(därav i %)		
barn under 15 år	22·9	24·7
tjänare	3·3	4·3
inhyrande och inneboende	5·0	5·3

	Stadens funktionärer	Statens kommunikationstjänstemän
Antal lägenheter (i %), där de boende utgöras av		
endast familjemedlemmar	[3] 82·3	[4] 75·2
familjemedlemmar och tjänare (med eller utan inneboende)	8·6	14·5
familjemedlemmar och inneboende	9·1	10·3
Antal boende per 100 rum i lägenheter om		
1 rum och kök	181	173
2 » » »	132	131
3 » » »	105	104
4 » » »	90	87
5 » » »	85	83
samtliga lägenheter	132	128
Antal lägenheter (i %) med mer än 2 boende per rum		
enkelkök, enkelrum	7·6	17·4
1 rum och kök	23·2	16·9
2 » » »	7·8	6·8
3 » » »	2·4	0·4
samtliga lägenheter (t. o. m. 3 rum och kök)	13·1	11·4
Medelhyra (i kr.) för i första hand uthyrda läg. (utan centralvärme)		
1 rum och kök	355	411
2 » » »	565	611
3 » » »	837	905
4 » » »	1 078	1 185
5 » » »	1 412	1 484

i långt större utsträckning än statens inneha självständiga lägenheter. Bland de senare äro nämligen nära nog hälften (49·7 %) hänvisade till möblerade rum, inackordering hos föräldrar etc., medan motsvarande siffra för stadsfunktionärerna är blott 17·2 %. Delvis torde denna olikhet ha sin grund i det ovan berörda starka inslaget av yngre kvinnlig personal i statens tjänst, framför allt inom telegrafverket.

[1] Häri hava även inberäknats de tjänstemän, vilka bo hos sina föräldrar (32·1 % av samtliga).
[2] Enkelrum el. -kök, dubbletter o. d. lägenheter hava här ej medtagits.
[3] Siffran avser i samtliga lägenheter boende.
[4] » » blott i självständiga lägenheter boende.

Socialstyrelsens utredning om bostadsransonering m. m.

Genom beslut den 25 september 1920 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att dels utarbeta en redogörelse för de åtgärder, som inom andra länder från det offentligas sida vidtagits — genom bostadsransonering, beskattning av överloppsrum eller annorledes — för åstadkommande av en jämnare fördelning av befintliga bostäder, ävensom för de verkningar av dessa åtgärder, som hittills kunnat skönjas, dels verkställa de beräkningar, som kunde finnas erforderliga för upprättande av förslag till motsvarande åtgärder i vårt land.[1] Med anledning härav har socialstyrelsen verkställt och den 5 mars 1921 till regeringen överlämnat följande utredning.

I. Åtgärder i utlandet.

Norge.

Bostadsransonering. Den 9 juli 1920 utfärdades i Norge en av stortinget med 64 röster mot 57 antagen provisorisk lag om tvångsfördelning av husrum.[2] Lagen bemyndigar kommunalstyrelsen i kommun, där offentlig hyresreglering införts och där bostadsförhållandena anses så kräva, att fatta beslut om införande av tvångsransonering av husrum. Dylikt beslut skall för att äga giltighet fastställas av regeringen.

Föremål för tvångsfördelning äro endast lägenheter, där antalet rum (köket oberäknat) överstiger antalet boende med mer än två. Två barn under 10 år ävensom två syskon under 20 år av samma kön räknas därvid som en boende. Under alla omständigheter äro lägenheter om tre rum (och kök) eller därunder undantagna från tvångsfördelning.

Innehavare av lägenhet, som enligt dessa bestämmelser må bliva föremål för tvångsfördelning, kan av hyresnämnden eller särskilt tillsatt fördelningsnämnd åläggas att uthyra alla eller en del av överloppsrummen. Därvid skall hänsyn tagas till innehavarens behov av rummen samt till dessas tillgång till egen ingång från förstuga. Innehavaren kan ock förständigas att upplåta lägenhetens vattenledning, avlopp och tambur.

Har inom en frist av minst fyra veckor nämndens beslut ej länt till efterrättelse, äger nämnden förordna om tvångsupplåtelse av överloppsrummen. Ersättning för upplåtelsen skall lämnas av kommunen med visst belopp per månad, motsvarande gängse hyra, med skäligt tillägg för innehavarens obehag av upplåtelsen. Kommunen är ansvarig för all skada, som kan förorsakas av den, till vilken överloppsrummen upplåtas.

Alla beslut rörande tvångsfördelning av husrum kunna överklagas hos en av regeringen för varje kommun tillsatt prövningsnämnd.

Förslag om bostadsransoneringslagens tillämpning har, så vitt känt är, endast blivit väckt i Bergen och Kristiania. I båda städerna förkastades förslaget. Vid frågans behandling i Kristiania kommunalstyrelse den 16 december 1920 förelågo avstyrkande yttranden från bostadsrådet, magistraten och beredningsutskottet. Bostadsrådet konstaterade, att med lagens strängaste tillämpning teoretiskt skulle vinnas 1 824 överloppsrum i Kristiania, varav dock högst hälften kunde tänkas bliva i praktiken disponibla. Då huvudmassan av dessa rum voro enkelrum, skulle tvångsransoneringen få en mycket ringa betydelse för bostadssökande familjer. Genom ransoneringens genomförande skulle kommunen nödgas påtaga sig ett betydande ekonomiskt ansvar och stora administrationskostnader, vilka icke stode i proportion till resultatet. Kommunalstyrelsen förkastade förslaget med 47 röster mot 36.

Förfogande över ej bebodda lägenheter. Den av branden i Bergen år 1916 framkallade bostadsbristen föranledde utfärdandet av en lag, som bemyndigade kommunen att expropriera nyttjanderätten till förenings- och församlingslokaler inom staden.[3] I

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1920, sid. 1028. — [2] Soc. Medd. årg. 1920, sid. 940. — [3] Soc. Medd. årg. 1916, sid. 1301.

slutet av nämnda år utsträcktes expropriationsrätten till att omfatta jämväl lediga bostadslägenheter, och efter hand beviljades en del andra städer samma befogenhet. Den 25 maj 1917 ersattes dessa särskilda förordningar med en allmän lag, som medgiver regeringen rätt att på ansökan av kommunalstyrelse bemyndiga kommun att förfoga över nyttjanderätten till förenings- och församlingslokaler samt lediga bostadslägenheter. En bostadslägenhet anses ledig, då den antingen ej användes eller inom 14 dagar skall upphöra att användas. Beslut om tvångsdisposition av bostadslägenhet skall utsätta viss tidsfrist, inom vilken husägaren må styrka, att lägenheten blivit upplåten eller tagen i anspråk för ägarens egen räkning. Kan detta styrkas, förfaller beslutet. Ersättning för nyttjanderätten skall fastställas till visst månatligt belopp. Därjämte har kommunen att svara för all skada på grund av förfogandet ävensom att gottgöra husägaren för därmed förenat obehag.

I februari månad 1919 hade lagen kommit i tillämpning inom 28 städer och 10 landskommuner.

Skatt på överloppsrum. Vid föredragning i statsrådet av propositionen om bostadsransoneringslagen reserverade sig ett av statsråden till förmån för en progressiv extraskatt på onödigt stora lägenheter. Med anledning av denna reservation uttalade sig stortingets socialkommitté enhälligt för en kommunal skatt efter antydda grunder, utan att frågan dock blev föremål för beslut från stortingets sida.

Danmark.

Bostadsransonering. I Danmark saknas underlag för såväl tvångsransonering av bostäder som för tvångsupplåtelse av lediga lokaler. Däremot hava vissa kommuner i anslutning till lagbestämmelserna angående uthyrning av bostadsrum i andra hand infört ett premiesystem, som avser att uppmuntra dylik uthyrning.[1] I Köpenhamn utbetalades sålunda år 1917 av kommunala medel en premie av 20 kronor under första månaden för uthyrning i andra hand av bostad för familj utan barn, 30 kronor för familj med högst tre barn och 50 kronor för familj med mer än tre barn. För varje följande månad utgick premien i samtliga fall med 10 kronor. Under fyra månader utbetalades enligt dessa grunder premier för uthyrning av bostad till 410 familjer med tillsammans 600 barn.

Bostadskommissionen uttalade i sitt betänkande av den 26 november 1917, att premiesystemet säkerligen i icke ringa grad bidragit till att minska antalet bostadsbehövande familjer. Emellertid hade det visat sig, att systemet i många fall medfört en så stark sammanträngning i bostäderna, att en ändring i principerna för premiebetalningen syntes påkallad. Kommissionen föreslog, att premierna framdeles endast skulle avse upplåtelse i andra hand av hel lägenhet under minst ett år. För en tvårumslägenhet skulle betalas en engångspremie av 135 kronor och för en tre- eller fyrarumslägenhet 150 kronor. Nödgades vederbörande för att kunna avstå sin lägenhet inhysa sig hos annan familj, skulle till honom dessutom utbetalas en premie av 20 kronor för den första och 10 kronor för varje följande månad.[2]

Skatt på överloppsrum. I ett den 15 april 1920 avgivit betänkande har bostadskommissionen framlagt förslag till kommunal beskattning av överloppsrum.[3] Skatteskyldigheten skulle icke inträda, förrän det inom en frist av fyra månader visat sig, att vederbörande lägenhetsinnehavare ej velat efterkomma anmaning att inskränka sitt bostadsinnehav. Med överloppsrum förstås enligt lagförslaget boningsrum, som överskjuter antalet boende med mer än två. Understiger rummens genomsnittsstorlek 15 kvm., anses deras antal vara det heltal, som erhålles vid den totala golvytans delning med 15 kvm. Två barn under 10 år räknas som en boende. Disponerar samma fa-

[1] Soc. Medd. årg. 1917, sid. 799. — [2] Soc. Medd. årg. 1917, sid. 1492. — [3] Soc. Medd. årg. 1920, sid. 939.

milj flera bostäder inom samma ort, räknas dessa som en. I rummens antal medräknas icke rum, som huvudsakligen användes för förvärvsmässigt arbete, eller rum, som bebos av pensionärer, inneboende eller tjänare. Skatteplikten bortfaller, därest icke överloppsrummen äga direkt ingång från förstuga.

Skatten skall enligt förslaget utgå med 400 (i städer med mindre än 25 000 invånare 300) kronor om året för varje överloppsrum. Den betalas av lägenhetsinnehavaren, vare sig denne är ägare eller hyresgäst. Skatteplikten bortfaller för närmaste halvår, om lägenhetsinnehavaren inom en månad före nästa fardag ställt sina överloppsrum till kommunens förfogande, vare sig hyresgäst blivit anvisad före fardagen eller icke. Föreslagen hyresgäst må två gånger avvisas, och lägenhetsinnehavaren är därefter endast skyldig att mottaga ensamstående person.

Finland.

Bostadsransonering. I Finland utfärdades den 12 september 1919 en lag angående hyresreglering, som bland annat bemyndigar statsrådet att utfärda bestämmelser om största antalet rum, som lägenhetsinnehavare må använda. I kraft av denna lag utfärdades den 27 oktober samma år statsrådets beslut angående reglering av hyresärenden, vilket gäller till den 31 maj 1921. Förordningen tillägger kommunalfullmäktige inom orter, där hyresnämnd finnes, befogenhet att fastställa maximiantalet rum, som av lägenhetsinnehavare må användas till bostad. Detta antal får dock ej sättas lägre, än att för varje familjemedlem kommer ett uppvärmbart rum och dessutom ett rum och kök gemensamt för hela familjen. I rumsantalet inräknas icke ämbetsbostad eller rum, som lägenhetsinnehavaren behöver med hänsyn till sitt ämbete, yrke eller näring. Tjänare inräknas i familjemedlemmarnas antal endast under förutsättning att de faktiskt utnyttja särskilda rum såsom bostad. Kommunalfullmäktiges beslut angående principerna för bostadsransoneringen skall underställas statsrådets prövning och fastställelse.

Frågan om bostadsransonerings införande har varit före inom vissa orter, men ingenstädes föranlett beslut härom.

Förfogande över ej bebodda lägenheter. Ovannämnda lag angående hyresreglering medgiver statsrådet att utfärda bestämmelser jämväl om förfogande över obegagnade och ledigblivande lokaler. I statsrådets beslut den 27 oktober 1919 har med stöd härav stadgats, att ingen må å samma ort innehava mer än en bostad. Vidare är föreskrivet, att hyresnämnd äger efter förslag av bostadsförmedlingen upplåta ledigbliven lokal, därest husvärden ej inom en månad själv upplåtit densamma. Beslut angående förfogande över lediga lokaler och s. k. dubbelbostäder kan sålunda av hyresnämnden självständigt fattas utan vare sig statsrådets eller kommunalfullmäktiges sanktion.

Estland.

Bostadsransonering. Sedan den 4 december 1919 gäller i Estland en hyreslag, som bland annat bemyndigar kommunerna att för beredande av bostäder åt husvilla rekvirera delar av lägenheter, därest bostadsutrymmet ej står i rimligt förhållande till familjens storlek. I kraft av denna bestämmelse antogo stadsfullmäktige i Reval, med 36 röster mot 32, den 27 september 1920 en förordning, som fastställer följande grunder för bostadsransonering inom staden.

I genomsnitt medgives varje person ett bostadsutrymme av 3 kvadratfamnars golvyta. Innehåller en lägenhet större utrymme, kan den överskjutande delen rekvireras. Därvid skall dock iakttagas, att en familj om 1 eller 2 personer må disponera minst 2 rum och kök, en familj om 3 eller 4 personer minst 3 rum och kök, en familj om 5 eller 6 personer minst 4 rum och kök o. s. v. Endast sådana rum kunna re-

kvireras, som äga särskild ingång, så att de inkvarterade hyresgästerna ej nödgas gå genom lägenhetsinnehavarens rum. Rum, som lägenhetsinnehavaren behöver för sin yrkesutövning, få icke rekvireras.

Beslut om rekvisition av bostadsrum utfärdas av en särskild kommission, och beslutet vinner laga kraft efter sju dagar. Inom denna tidsfrist kan beslutet överklagas hos stadsförvaltningen. Lägenhetsinnehavaren medgives rätt att inom två veckor med kommissionens godkännande själv anskaffa hyresgäst till de rekvirerade rummen.

Förfogande över ej bebodda lägenheter. Ovannämnda lag av den 4 december 1919 inrymmer rätt åt kommunerna att jämväl rekvirera hel lägenhet, därest lägenheten står ledig på grund av bristfälligt skick eller ej ständigt bebos av innehavaren eller dennes familj. Rekvisition äger för sådant fall rum enligt samma förfarande som rekvisition av lägenhetsdel.

Polen.

Bostadsransonering. Genom ett dekret av den 27 november 1919 åläggas kommunerna i Polen vissa förpliktelser med avseende å anskaffande av bostäder åt personer, som på grund av sin sysselsättning äro nödsakade att bo inom vederbörande kommun. För detta ändamål äger kommunen bland annat rekvirera delar av otillräckligt utnyttjade lägenheter. Härmed förstås lägenheter, vilkas rumsantal överskjuter antalet boende. I rumsantalet inräknas ej kök eller jungfrukammare. Ensamboende personer få disponera två rum samt familjer ett rum per familjemedlem, dock lägst tre och högst sex rum. Rekvisition kan även omfatta inventarier, som äro nödvändiga för de avskilda rummen. Hyresgäst, som genom kommunens försorg kommit i besittning av rekvirerad bostad, träder i direkt förbindelse med husägaren eller lägenhetsinnehavaren. Kommunen påtager sig följaktligen intet ansvar vare sig för hyrans erläggande eller för skadegörelse genom upplåtelsen.

Förfogande över ej bebodda lägenheter. Ovannämnda dekret bemyndigar kommunerna att för beredande av tillgång å bostäder jämväl rekvirera hela lägenheter. Förutsättning för sådan rekvisition är, att vederbörande lägenhet är obebodd. Såsom obebodd betraktas lägenhet, som faktiskt står oanvänd eller användes till förvaring av lösöre under vård av där inneboende person eller innehaves av person, vilken disponerar bostad även på annat håll. Rättsförhållandena ordnas enligt samma regler, som gälla vid rekvisition av överloppsrum.

Tyskland.[1]

Bostadsransonering. I Tyskland har frågan om bostadsransoneringens laglighet varit föremål för delade meningar, intill dess att lagen den 11 maj 1920 om åtgärder mot bostadsbristen bragte full klarhet i detta avseende. Lagen innehåller endast allmänna bestämmelser om hithörande frågor, vilka bestämmelser genom respektive statsregeringars förordnande bliva tillämpliga för underlydande kommuner. I syfte att befrämja en enhetlig lagtillämpning inom rikets olika delar har riksregeringen i anslutning till lagen utfärdat en s. k. mönsterförordning, avsedd att användas av statsregeringarna. Denna mönsterförordning innehåller med avseende å bostadsransoneringen i huvudsak följande regler.

För beredande av bostäder åt husvilla personer äger kommunalmyndighet beslagtaga rum inom lägenheter, vilkas rumsantal anses för stort i förhållande till antalet boende. Vid förfogandet skall hänsyn tagas till lägenhetsinnehavarens yrke samt familje- och personliga förhållanden. Kommunalmyndigheten äger antingen själv uthyra de beslagtagna rummen eller ock anvisa hyresgäst åt lägenhetsinnehavaren. Kan enighet ej

[1] Jfr den under rubriken »Meddelanden från socialattachéerna» införda uppsatsen i andra häftet av denna tidskrift för innevarande år (sid. 115 ff.), som till väsentlig del legat till grund för efterföljande redogörelse.

vinnas om hyresbeloppet, avgöres denna fråga av hyresnämnden. Kommunalmyndigheten äger att på egen bekostnad vidtaga ändringsarbeten, som erfordras för de beslagtagna rummens användande.

Mönsterförordningen har efter hand införts i flertalet tyska stater. Där så ej är fallet, ansluta sig dock statsregeringarnas förordningar mycket nära till densamma. Några bestämda regler för fastställande av en familjs legitima bostadsbehov meddelas icke i författningarna. Vid den praktiska tillämpningen har dock utbildat sig den grundsatsen, att en familj må disponera ett rum utöver familjemedlemmarnas antal. Denna regel följes dock ingenstädes schematiskt utan kan jämkas såväl uppåt som nedåt. Hänsyn tages nämligen till lägenhetsinnehavarens yrke och sociala ställning, till rummens storlek, till bostadsstandarden å vederbörande ort samt över huvud taget till alla omständigheter, som kunna inverka på bostadsbehovet. I allmänhet gäller, att lägenheter om tre rum och kök samt därunder äro undantagna från ransonering.

Sedan en lägenhet konstaterats vara för stor för innehavarens behov, underkastas densamma en byggnadsteknisk undersökning, som avser att utröna, huruvida lägenheten bäst lämpar sig för *uppdelning* eller s. k. *tvångsinkvartering*. Den senare formen för bostadsransonering innebär upplåtelse av enstaka rum, vilka ej behöva avskiljas från den övriga delen av lägenheten. Genom tvångsinkvartering vinnes sålunda ingen ny självständig familjebostad. Undersökningen verkställes å vissa orter av byggnadstekniskt utbildade tjänstemän hos bostadskammaren, å andra av kommittéer, bestående i allmänhet av en arkitekt, en husägare och en hyresgäst, stundom förstärkta med en stadsfullmäktig.

Förutsättning för tvångsuppdelning av lägenhet, varmed förstås avskiljande av ny, självständig familjebostad, synes i allmänhet vara, att kök med avlopp samt klosett kan inredas i den avskilda lägenheten ävensom att särskild ingång från förstuga kan vinnas till densamma. Då tvångsuppdelning sålunda i regel betingar stora kostnader, för vilka kommunen har att svara, synas de flesta kommuner söka såvitt möjligt undvika denna ransoneringsform och i stället anlita tvångsinkvartering. En del städer erbjuda dock på grund av byggnadssättet vissa möjligheter för tvångsuppdelning av större våningar. Så uppgives exempelvis detta system kunnat användas i Chemnitz, där de större lägenheterna ofta äro försedda med två uppgångar, ävensom i Stuttgart och Frankfurt am Main, där de större våningarna vanligen redan förut äro uppdelade i två självständiga delar, i det att tjänstefolkets bostäder äro förlagda till vindsvåningen.

Med avseende å resultatet av bostadsransoneringen i de tyska städerna må anföras följande uppgifter. I Dresden (548 000 inv.) undersöktes under första halvåret 1920 2 384 lägenheter om mer än 9 rum och kök, varav 663 visade sig ägnade för uppdelning eller inkvartering. Intill den 1 januari 1920 hade genom ransonering vunnits i München (596 000 inv.) 4 246 nya bostäder, i Nürnberg (533 000 inv.) 1 053, i Augsburg (102 000 inv.) 972, i Erlangen (25 000 inv.) 296 och i Schweinfurt (25 000 inv.) 245. I Stuttgart (286 000 inv.) ha vunnits inalles 1 900 familjebostäder och 3 000 enkelrum. I Karlsruhe (134 000 inv.) har man beräknat bostadsransoneringen komma att som totalresultat lämna omkring 1 200 nya bostäder. I Frankfurt am Main (415 000 inv.) undersöktes under ransoneringens första kvartal 4 515 lägenheter, varav 726 befunnos möjliga att uppdela eller lämpliga för inkvartering.[1] I Grossberlin lyckades man under år 1919 medelst byggnadsbidrag om tillhopa 184 milj. mark åstadkomma 17 600 lägenheter, varav ej mindre än 12 200 genom »inbyggande» i förefintliga äldre byggnader. Till någon del kan detta hava skett genom utnyttjande av vindar o. d. utrymmen, men sannolikt ingå här även i ett stort antal fall uppdelningar av större våningar.

Bostadsransoneringen anses i Tyskland icke innebära bostadsfrågans lösning utan endast utgöra en av förhållandena nödvändiggjord provisorisk åtgärd. Klagomålen mot

[1] De angivna befolkningssiffrorna avse år 1910.

systemet äro mångahanda. Tvångsinkvarteringen medför vanligen ett olidligt tillstånd för såväl lägenhetsinnehavaren som för hyresgästerna. Myndigheterna måste oupphörligen anlitas för slitande av tvister dem emellan. Tillståndet betecknas av direktören i Berlins bostadskammare såsom ett permanent krig. Bostadskamrarnas tjänstemän bliva under sina förrättningar ofta utsatta för våld från de förbittrade lägenhetsinnehavarnas sida, och på sina håll måste såväl inspektionen som kansliarbetet inom bostadskammaren försiggå under särskild polisbevakning. Tvångsuppdelningen av lägenheter, vilken av såväl lägenhetsinnehavarna som de bostadssökande helt naturligt föredrages framför inkvarteringen, ställer sig återigen alltför kostsam för kommunen, som själv får bekosta alla ändringsarbeten. Även där endast relativt obetydliga ändringsarbeten påkallas, kan kommunen ofta få vidkännas betydande kostnader i form av skadestånd för den värdeminskning, som en större lyxvåning i regel undergår vid uppdelning.

Förfogande över ej bebodda lägenheter. Ovannämnda mönsterförordning innehåller även bestämmelse, att kommun äger lägga beslag på lediga bostäder samt bostäder, som ej kunna betraktas som innehavarens huvudbostad. Beträffande ändringsarbeten, ersättning och uthyrning gälla samma regler som i fråga om ransonerade rum.

Skatt på överloppsrum. I samtliga tyska stater med undantag för Preussen torde lagstiftningen ej lägga hinder i vägen för kommunerna att upptaga skatt på överloppsrum eller s. k. bostadslyxskatt. En dylik skatt har diskuterats inom flertalet stater, men kostnaderna för ett sådant skattesystems genomförande ha ansetts komma att uppsluka alltför stor del av själva skattemedlen. Veterligen har endast staden Glauchau i Sachsen gjort ett praktiskt försök med bostadslyxskatt. Enligt ett stadsfullmäktigebeslut i september 1920 skola alla lägenhetsinnehavare beskattas för den del av lägenhetens golvyta, som överstiger ett visst skattefritt maximum. Detta maximum utgör 70 kvm. och ökas med 20 kvm. per person för de två första familjemedlemmarna och 15 kvm. för var och en av de följande. Skatten utgår med 2 mark per kvm. för de första 10 kvm., 5 mark för nästa 10 kvm., 10 mark för följande 20 kvm., 20 mark för ytterligare 20 kvm., 30 mark för nästa 30 kvm. samt 40 mark per kvm. för vad som överstiger 100 kvm.

En annan form för beskattning av överloppsrum praktiseras i ett flertal städer i samband med bostadsransoneringen. Systemet har uppstått i Hamburg, där bostadskommissarien medgiver innehavare av enfamiljshus, som skolat tvångsupplåtas, att friköpa sig från ransoneringen mot förbindelse att genom nyproduktion ställa ett visst antal bostadsrum till förfogande. Ett liknande system tillämpas i Frankfurt am Main och Stuttgart, där lägenhetsinnehavare, som förebringar särskilda skäl mot uppdelnings- eller inkvarteringsbeslut verkställighet, äger friköpa sin lägenhet antingen mot nybyggnadsförpliktelse eller mot utbetalning av visst penningbelopp.

Österrike.

Bostadsransonering. Då efter krigets slut stora människomassor strömmade tillbaka till de österrikiska städerna och de uppdrivna byggnadskostnaderna omöjliggjorde en nyproduktion av bostäder, nödgades regeringen vidtaga åtgärder för att bättre utnyttja det förhandenvarande bostadsbeståndet. Den 13 november 1918 utfärdades av riksregeringen en förordning, som innehöll bestämmelser angående rätt för kommuner att för bostadsbristens avhjälpande rekvirera bostadslägenheter eller delar av sådana. Förordningen meddelade bestämda regler för rekvisitionsrättens utövande, men överlämnade åt landsregeringarna att fatta beslut angående området för förordningens tillämpning. Den 9 april 1919 tillkom en ny riksförordning, som utsträckte landsregeringarnas befogenhet till att jämväl omfatta fastställandet av själva reglerna för rekvisitionsförfarandet. I kraft härav utfärdades bland annat av nederösterrikiska lands-

regeringen (varunder Wien lyder) en kungörelse angående rekvisition av bostäder den 30 juni 1919.

Enligt sistberörda författning äger kommun, i syfte att bereda bostad åt husvilla, rekvirera övertaliga rum i bebodda lägenheter. Såsom övertaliga anses rum, vilka eventuellt återstå, sedan för varje hushållsmedlem undantagits ett rum samt dessutom för hela familjens gemensamma behov ett rum. Därvid inräknas icke tjänstepersonal i familjemedlemmarnas antal. Såsom villkor för rekvisitionsrätten föreskrives, att de till avsöndring ifrågasatta rummen skola, eventuellt genom ändringsarbeten, kunna helt avskiljas från den övriga delen av lägenheten. Undantagna från rekvisition äro lägenheter om tre rum och kök samt därunder; dock att i trerumslägenhet, som bebos av ensam person, ett rum kan rekvireras. Rekvisitionsrätten uteslutes icke därav, att överloppsrummen äro uthyrda av lägenhetsinnehavaren, men om sådan uthyrning består sedan minst ett år tillbaka, skall hänsyn tagas härtill. Rekvisitionen kan även omfatta förefintliga möbler.

Efter förloppet av viss bestämd tidsfrist äger kommunen förfoga över rekvirerade rum. Vid denna tidpunkt anses kontrakt, varigenom dessa rum tidigare uthyrts, upphöra att gälla. Kommunen har att till lägenhetsinnehavaren betala skälig ersättning för dispositionsrätten, och fastställes densamma i sista hand av hyresnämnden. Ändringsarbeten, som erfordras för överloppsrummens avskiljande, skola bekostas av kommunen. Jämväl för all skada, som kan uppkomma genom rekvisition, häftar kommunen.

Förfogande över ej bebodda lägenheter. Ovan omförmälda förordning medgiver också kommunerna rätt att rekvirera hela lägenheter, som icke användas, vare sig de äro uthyrda eller ej. Häruti inbegripas s. k. dubbelvåningar ävensom lägenheter, vilka under mer än fyra veckors tid endast tjänat till förvaring av inventarier eller som under minst tre månaders tid stått lediga på grund av innehavarens vistelse å kurort el. dyl. Liknande rekvisitionsrätt gäller med avseende å lägenheter som helt och hållet uthyras i andra hand, ävensom i fråga om lägenheter, vilkas innehavare gjort sig skyldiga till vissa lagöverträdelser. Då kommunen rekvirerat hel lägenhet, är husägaren fortfarande berättigad till samma hyra, som gällt enligt senaste hyreskontrakt.

Genom rekvisition av överloppsrum och hela lägenheter kunde staden Wien åstadkomma 3 335 lägenheter och 1 710 enkelrum intill slutet av år 1919 samt 2 997 lägenheter under de tre första kvartalen av år 1920. Vid 1917 års bostadsräkning befanns staden äga sammanlagt 554 000 lägenheter, av vilka 8 249 då stodo lediga. Det synes antagligt, att en mycket betydande del av det genom rekvisition vunna bostadsutrymmet härrör från kaserner, baracker, sjukhus o. dyl. byggnader, vilka blivit disponibla efter krigets slut.

Schweiz.

Förfogande över ej bebodda lägenheter. Redan den 8 november 1918 utfärdades i Schweiz ett förbundsrådsbeslut angående förfogande över obegagnade bostadslägenheter. Sedermera hava dessa bestämmelser omarbetats samt intagits i ett förbundsrådsbeslut av den 9 april 1920 angående bostadsnödens bekämpande.[1] Enligt detta beslut äga kantonregeringarna förordna, att obegagnade lägenheter kunna av vederbörande kommun tagas i anspråk för beredande av bostad åt husvilla. Delar av bebodda lägenheter må icke på detta sätt disponeras. Har kommunen förfogat över en lägenhet, åligger det kommunen gentemot husägaren eller den forne lägenhetsinnehavaren att ej blott utbetala ett skadestånd, motsvarande skälig hyra, utan även ansvara för all skada, som må uppkomma på grund av förfogandet. Kantonregeringarnas beslut i förevarande hänseende skola, för att vinna rättskraft, stadfästas av edsförbundets justitie- och polisdepartement.

[1] Soc. Medd. årg. 1920, sid. 731.

Av de 25 schweiziska kantonerna och halvkantonerna hava 17 gjort bruk av ovanberörda bemyndigande, bland dem Bern, Zürich, Basel och Genève. Därvid hava regeringarna påbjudit bestämmelsernas tillämpning antingen inom hela kantonområdet eller inom vissa angivna kommuner, eller ock hava kommunerna bemyndigats att själva fatta beslut om tillämpningen. Bestämmelserna uppgivas sällan hava kommit till praktisk användning, men anses genom sin tillvaro hava haft den åsyftade inverkan att förmå husägare att omedelbart upplåta ledigblivna bostadslägenheter.

II. Frågans utveckling i Sverige.

1. Beskattning av överloppsrum.

Förslag vid 1917 års riksdag. I motion av herr Hage m. fl. hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag rörande progressiv beskattning för innehav eller utnyttjande av större bostadsvåningar. Motionärerna utgingo från den förutsättningen, att bostadsbyggandet på grund av de starkt ökade byggnadskostnaderna icke på långa tider framåt skulle komma att motsvara den efterfrågan på bostäder, som förefunnes. Vissa lagstiftningsåtgärder måste därför tillgripas, vid sidan av vad i övrigt skulle komma att vidtagas, för att bidraga till ett bättre ordnande av bostadsfrågan. Även om det icke kunde bliva fråga om ett ransoneringssystem för bostäder, såsom för livsmedel, borde dock en dryg beskattning på större våningar, progressivt växande uppåt efter antalet rum eller efter våningsytan — dock under hänsynstagande till antalet boende — i viss mån verka på samma sätt som ett sådant system. Skattens avkastning borde användas till lån eller understöd till företag för byggande av småbostäder.

I sitt betänkande över denna motion framhöll bevillningsutskottet bland annat, att den ifrågasatta skatten vore en objektskatt, som icke direkt byggde på de skattedragandes subjektiva skatteförmåga och sålunda drabbade synnerligen ojämnt. Där skatteförmågan blivit den ledande principen för beskattningens anordning, hade också dylika bostadsskatter förlorat i betydelse. Det vore vidare synnerligen vanskligt att förutse, vem bostadsskatten egentligen komme att träffa, innehavaren eller husägaren. Med avseende å motionens rent sociala syfte att åstadkomma bättre tillgång på mindre bostadslägenheter, vilket för motionärerna tydligen vore det i första hand bestämmande, ansåg utskottet, att det vore långt ifrån säkert, att detta syfte skulle kunna på den föreslagna vägen främjas. På grund av de anförda skälen hemställde utskottet, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Båda kamrarna avslogo därefter motionen.

I de nedan närmare omförmälda motioner, som samme motionär väckt vid de följande riksdagarna, framfördes ånyo jämväl denna fråga, men lades huvudvikten där vid kravet på *bostadsransonering,* varför dessa ärenden redovisats under sistnämnda rubrik.

Förslag hos Stockholms stadsfullmäktige. I motion den 21 oktober 1918 hemställde ledamöterna Folcker och Bagge, att stadsfullmäktige måtte ingå till Kungl. Maj:t med framställning om utredning angående införande av skatt på överloppsrum, syftande till ett rationellare utnyttjande av det redan befintliga bostadsbeståndet och till att lämna kommunerna ekonomiskt bidrag till nya åtgärder för produktionens främjande under den rådande bostadskrisen. Motionerna utgingo från att såsom normalt befolkad beteckna den lägenhet, som hade lika stort antal boende som eldstäder. Överskjutande rum skulle såsom överloppsrum utgöra en god grund för skattläggning, vilken föreslogs starkt progressiv med 300 kronor per rum och år för det första överloppsrummet, 500 kronor för det andra, 700 kronor för det tredje o. s. v. Då enligt företedd statistik antalet överloppsrum i Stockholm i lägenheter med 5 eller flera

eldstäder vid 1916 års början uppgick till närmare 22 600, skulle härigenom tydligen kunna uttagas betydliga belopp. Det föreslagna skattesystemet kunde sålunda betecknas såsom en slags automatiskt verkande bostadsransonering med rätt till friköpning genom erläggande av skatten.

Av de i ärendet hörda myndigheterna anslöt sig stadsarkitekten i huvudsak till förslaget, vilket dock endast borde avse verkliga hyresvåningar, men icke egna hem, eventuellt ej heller bostadsföreningar. Vid beräkning av antalet överloppsrum borde därjämte ett extrarum få frånräknas utöver det antal, som motsvarade ett rum per boende. Vidare föreslogs nedsättning av skattebeloppen samt deras beroende ej blott av överloppsrummens antal, utan även av lägenhetens storlek. Stadens statistiska kontor liksom fastighetsdirektören ställde sig mera skeptiska mot förslaget med hänsyn till de praktiska svårigheter och olägenheter, detsamma vore ägnat att medföra. Motionen avstyrktes jämväl av fastighetsnämnden och beredningsutskottet samt blev den 30 juni 1919 avslagen av stadsfullmäktige med 35 röster mot 33.

2. Bostadsransonering.

Förslag vid 1918 års riksdag. I motion i andra kammaren angående utredning i fråga om ordnande av bostadstillgången inom vissa samhällen erinrade herr Hage om sin vid föregående års riksdag framförda tanke på beskattning av innehav av stora våningar för åstadkommande av lindring i bostadsbristen. Motionären framförde nu ånyo sitt tidigare förslag om åtgärder mot bostadsbristen, dock med en vidare formulering, som inrymde bostadsransonering som en alternativ möjlighet. I första kammaren framfördes samma krav i en likalydande motion av herr Fr. Ström.

I gemensamt utlåtande till vederbörande utskott framhölls av *bostadskommissionen* och *socialstyrelsen*, att den föreslagna ransoneringen av befintliga bostadslägenheter vore ägnad att ur flera synpunkter ingiva starka betänkligheter. En sådan åtgärd vore ingalunda jämförlig med de av staten under kristiden redan vidtagna ransoneringsåtgärderna av nödvändiga förbrukningsartiklar, då ju en bostadslägenhet icke utan vidare kunde uppdelas i ett flertal mindre enheter. Såvida den ifrågasatta åtgärden icke skulle stanna vid att syfta till en form av ur samhällelig synpunkt ingalunda önskvärt inneboendesystem, krävdes omfattande och kostsamma ändringsarbeten, vilka merendels uppvägde de verkliga fördelar, som skulle vinnas genom en sådan uppdelning. På grund av den omständigheten, att stora lägenheter betingade relativt högre hyra än smärre, uppstode förutom byggnadstekniska svårigheter även sådana av ekonomisk art med hänsyn till fastighetsägarna. Det torde därjämte möta nära nog oöverstigliga svårigheter att i det enskilda fallet fastslå, i vad mån ett bostadsinnehav med hänsyn till de boendes antal och sysselsättning m. m. skäligen skulle kunna anses vara större än förhållandena påkallade.

Svenska stadsförbundets bostadsråd ansåg, att rent principiellt mycket talade för den föreslagna ransoneringen av bostäder, vilken teoretiskt vore lika berättigad, då det gällde nödvändighetsvaran bostäder, som i fråga om livsmedel. Fråga vore dock, om verkligt betydande resultat kunde vinnas och om förslaget vore i praktiken utförbart. Förutom vanskligheten att avgöra, vad av lägenhetsbeståndet som borde ransoneras, uppställde sig svårigheter att för de bostadssökande tillgodogöra de beslagtagna delarna av lägenheterna, och påpekade bostadsrådet härvid de ekonomiska svårigheterna i sammanhang med inrättande av kök i de nybildade lägenheterna samt dessas frånskiljande från återstående delar av de gamla lägenheterna.

Med stöd av de anförda yttrandena avstyrktes båda motionerna av vederbörande utskott och avslogos, i första kammaren utan votering och i andra kammaren med 121 röster mot 64.

Förslag vid 1919 års riksdag. Frågan om bostadsransonering framfördes även 1919 i motion av herr Hage. Motionen vann denna gång anslutning av vederbörande

andrakammarutskott, som dock framhöll, att en eventuell lag om ransonering icke borde avse lägenheter upp till 5 rum och icke heller generellt tillämpas för alla städer, utan borde åt varje stad överlämnas att besluta om sådan tillämpning inom dess område. Motionen bifölls också av andra kammaren, men avslogs av första kammaren, under hänvisning till att från Kungl. Maj:t snart vore att förvänta förslag till åtgärder i syfte att på ett mera varaktigt sätt främja bostadsproduktionen.

Förslag vid 1920 års riksdag. Under åberopande av bland annat det inom Stockholms stadsfullmäktige framförda kravet på beskattning av överloppsrum förnyade herr Hage även 1920 sin motion om bostadsransonering m. m. Sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottet framhöll i sitt utlåtande i anledning bland annat av denna motion, att det funnit de skäl, som från regeringen i annat sammanhang anförts mot bostadsransonering, tillräckligt bärande för att motivera avslag å förslaget att tillgripa bostadsransonering, innan man ännu prövat de åtgärder, som av Kungl. Maj:t föreslagits till bostadsfrågans lösning, samt hemställde om avslag å förevarande motion. Vid frågans behandling bifölls motionen i andra kammaren med 81 röster mot 72, men avslogs i första kammaren.

I Kungl. Maj:ts *proposition angående vissa anslag och lån till befrämjande av bostadsproduktionen m. m.* berördes även frågan om tvångsransonering av bostäder.[1] Sedan en översikt lämnats dels över i utlandet vidtagna eller mera allvarligt ifrågasatta åtgärder i detta syfte, dels över utvecklingen av denna fråga i vårt land, ingick föredragande departementschefen på en kritik av bostadsransoneringen. De förhoppningar om ökad tillgång på bostäder, som förespråkarna för denna åtgärd fäste därvid, föreföllo överdrivna. Om man, såsom andra kammarens utskott vid 1919 års riksdag syntes hava förutsatt, skulle från en ransonering avskilja lägenheter upp till 5 rum och kök, avskilde man i själva verket den väsentliga delen av bostadsbeståndet. Det kunde tryggt påstås, att en sådan ransonering icke nämnvärt kunde bidraga till en lösning av bostadsfrågan eller ens till en avsevärd lindring i bostadssvårigheterna. Då Stockholm väl vore den stad, där en bostadsransonering närmast skulle tänkas vara av betydelse, vore det ett tydligt erkännande av ransoneringens ringa betydelse för bostadsfrågan, att Stockholms stadsfullmäktige avvisat förslag om ransonering med en så överväldigande majoritet (se nedan), sammansatt av skiftande politiska och samhälleliga åsikter och inneslutande alla de närvarande femton kvinnorna, vilket i ett ämne som det förevarande vore att lägga märke till. Då den vådligaste sidan av bostadsnöden vore bristen på familjebostäder, borde det utrymme, som genom en ransonering skulle ställas till de bostadsbehövandes förfogande, i främsta rummet iordningställas till fristående bostadslägenheter. De omändringsarbeten, som krävdes härför, skulle emellertid bliva hindersamma för nyproduktion av bostäder och även på grund av dyrbarheten kräva subventionsmedel. Dylika medel komme dock till rationellare användning vid produktion av nya bostäder. Givetvis kunde förhållanden tänkas, då såsom en yttersta åtgärd måste trots allt tillgripas bostadsransonering. Då det vore att hoppas, att de åtgärder, som ifrågasatts i den förevarande propositionen, skulle möjliggöra en bostadsproduktion, som relativt snabbt kunde häva den svåraste bostadsbristen, hade departementschefen icke ansett sig böra upptaga förslag till lagstiftning om tvångsfördelning av bostäder bland de vid denna tidpunkt aktuella åtgärderna i bostadsfrågan.

Förslag i Stockholms stadsfullmäktige. I motion den 1 april 1919 föreslogs av herr Fr. Ström, m. fl., att stadsfullmäktige måtte utse en särskild bostadskommission med uppdrag att pröva frågan om bostadsransonering och eventuellt ingå med hemställan därom till Kungl. Maj:t, och i motion den 20 oktober samma år hemställde

[1] Soc. Medd. årg. 1920, sid. 809.

samma motionärer, att stadsfullmäktige måtte anhålla hos Kungl. Maj:t om framläggande för riksdagen av förslag till lag, som för kommun möjliggjorde en ransonering för bostadsändamål av överflödigt stora våningar, dubbellägenheter, lyxrestauranger, vissa överflödigt stora biograf-, bank- och affärspalats samt villor m. m. dylikt.

I utlåtande över dessa motioner erinrade Stockholms stads fastighetskontor om såväl de tekniska och ekonomiska hinder, som uppställde sig mot de föreslagna åtgärderna, som även de svårigheter, som sammanhängde med det rättsliga och administrativa anordnandet av en sådan ransonering. Mot förslagets genomförande talade dessutom även vissa ideella hänsyn. Dess djupa ingripande i privatlivet skulle hos de därav drabbade framkalla en oerhörd misstämning och förbittring, i vilket hänseende kristidens nödvändiga och ofta föga kännbara statsbeslag vore varnande exempel.

Sedan ifrågavarande motioner med stöd av fastighetskontorets yttrande blivit av beredningsutskottet avstyrkta, avslogos desamma av stadsfullmäktige med 84 roster mot 5.

3. Förfogande över ej bebodda lägenheter.

Enligt förfoganderättslagens ursprungliga lydelse ansågs tvekan råda, huruvida lagen jämväl omfattade förfogande över obegagnade lägenheter i syfte att därigenom bereda bostäder åt husvilla. I och med den ändring, som vid 1918 års riksdag vidtogs i fråga om lydelsen av lagens 5 §, blev emellertid detta förhållande fullt klarlagt. Ifrågavarande paragraf stadgar sålunda, att ägare eller innehavare av byggnad är pliktig att till kronan mot ersättning upplåta byggnaden eller del därav, därest det befinnes oundgängligen nödvändigt för beredande av bostad åt husvilla och så framt den ej av honom eller annan användes till bostad eller för rörelse eller annan verksamhet eller eljest genom upplåtelsen avsevärd skada eller olägenhet skulle vållas.

Stadgandet har veterligen hittills ej kommit till tillämpning. Från Västerås hyresnämnd föreligger en underdånig framställning om förfogande över ett antal obegagnade lägenheter i nämnda stad, vilken framställning dock ej ännu föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I motion vid 1919 års riksdag framhöll herr Hage, att ifrågavarande stadganden till följd av de för dess tillämplighet uppställda villkoren blivit utan praktisk betydelse, och hemställde, att lagrummet måtte erhålla sådan ändrad lydelse, att ägare eller innehavare av byggnad bleve pliktig att, där det befunnes erforderligt för beredande av bostad vid inträffad bostadsbrist inom ett samhälle, till kronan mot ersättning upplåta byggnaden eller del därav, så framt den ej av honom eller annan användes till bostad eller för rörelse eller annan verksamhet. Motionen avstyrktes emellertid av vederbörande utskott och avslogs av riksdagen.

Socialstyrelsen, som anbefallts avgiva yttrande i fråga om behovet av fortsatt giltighet av de i förevarande lagrum meddelade bestämmelserna, anförde i skrivelse den 31 december 1920, att styrelsen funnit sig böra taga under ingående omprövning, huruvida berörda stadgande i nuvarande form motsvarade sitt syftemål. Till denna fråga, vilken ännu icke befunne sig i utrett skick, skulle styrelsen återkomma i samband med anbefallt utlåtande angående hyresstegringslagens prolongering. Redan nu ansåge sig styrelsen emellertid kunna uttala, att därest ett stadgande av ifrågavarande innehåll befunnes lämpligt att alltjämt bibehållas, detsamma ej syntes böra anknytas till sådana utomordentliga förhållanden, som utgjorde förutsättning för förfoganderättslagens tillämpning, utan snarare böra intagas i hyresstegringslagen eller i en fristående lag. Skulle det nuvarande stadgandet eller förfoganderättslagen i sin helhet upphöra att gälla den 28 februari 1921, torde visserligen några månader komma att förflyta, innan stadgandet hunne prolongeras under annan lag, men någon olägenhet syntes därav icke kunna föranledas, i synnerhet som något förordnande med stöd av förfoganderättslagens ifrågavarande bestämmelser ej förekommit.

Sedermera har styrelsen i skrivelse den 18 februari 1921 med yttrande över hyresstegringslagens prolongation upptagit förevarande fråga till en mera ingående behandling samt därvid ej funnit sig böra förorda bestämmelser i syfte att möjliggöra tvångsförfogande över ej använda lägenheter.

III. Undersökning angående möjligheterna för en jämnare fördelning av befintligt bostadsutrymme.

Boendetätheten å en viss ort plägar i allmänhet uttryckas genom att beräkna antalet boende per 100 rum, men dylika allmänna statistiska medeltal innebära nästan alltid en föga verklighetstrogen nivellering av motsatser och olikheter. Särskilt starkt framträda sådana beträffande befolkningens faktiska fördelning på förhandenvarande bostäder. En åskådlig bild härav lämna vissa tabeller såväl i 1915 års kommunala bostadsräkningar för Stockholm och Göteborg som beträffande vissa landsortsstäder i 1912—14 års allmänna bostadsräkningar (lokalmonografier). Visserligen avse dessa siffror tidpunkter, som nu ligga åtskilliga år tillbaka, men åtminstone för Stockholms vidkommande synas sammanställningar mellan totalantalet lägenheter och boende för de senare åren giva vid handen, att boendetätheten icke väsentligt förändrats i genomsnitt, vilket visserligen icke utesluter, att de sociala och ekonomiska omvälvningarna kunnat i olika riktningar påverka bostadsbeståndets faktiska utnyttjande i de enskilda fallen. Av nu berörda tabeller, vari de begagnade (uthyrda, fritt upplåtna och av ägaren begagnade) lägenheterna fördelats dels efter rumsantalet, dels efter antalet i dem boende personer, framgår, huru ojämn fördelningen är. Medan det finnes enrumslägenheter, inrymmande ett 10-tal personer och däröver, bebos vissa lägenheter om 10 rum och kök och däröver av endast en eller ett par personer.

Vill man söka erhålla ett statistiskt mått på det ej till fullo utnyttjade bostadsutrymmet, måste man söka definiera begreppet underbefolkad lägenhet. Ännu mindre än i fråga om dess motsats, den överbefolkade lägenheten, kan man härvidlag bygga på några allmänt vedertagna normer. Utgår man från den i och för sig nog så låga bostadsstandard, som i vårt land råder bland befolkningens mindre bemedlade huvudmassa, torde det lämpa sig att som utgångspunkt för vidare beräkningar antaga, att den lägenhet är underbefolkad, som har flera rum (kök oberäknat) än boende, och sålunda de rum övertaliga, som överstiga antalet invånare i bostaden.

På grundval av denna kalkyl har uppgjorts tab. 1, som utvisar, att vid årsskiftet 1915—16 förefunnos i Stockholm 12 585 (13·4 %) underbefolkade lägenheter med 24 422 (11·7 %) övertaliga rum samt i Göteborg 3 807 (9·1 %) underbefolkade lägenheter med 7 168 (8·9 %) övertaliga rum. Göteborgssiffrorna äro överraskande låga, om man utgår från de båda städernas resp. befolkningsnumerär, men de äro av betydelse att fasthålla såsom korrektiv till de av den relativa talrikheten av medelstora och större lägenheter

Tab. 1. Begagnade bostadslägenheter i Stockholm och Göteborg vid årsskiftet 1915—16, där antalet boningsrum (kök oberäknat) överstiger antalet boende.

Lägenhetskategorier	Stockholm				Göteborg			
	Lägenheter med övertaliga rum		Övertaliga rum		Lägenheter med övertaliga rum		Övertaliga rum	
	antal	i % av hela gruppen	antal	i % av hela gruppen	antal	i % av hela gruppen	antal	i % av hela gruppen
1 kök utan rum[1]	3	0·6	3	0·6	1	0·2	1	0·2
1 rum utan kök[1]	94	0·8	94	0·8	27	0·9	27	0·9
2 » » »	990	48·3	1 039	25·3	191	55·5	204	29·7
3 o. fl. rum utan kök	154	58·8	262	25·8	55	44·0	131	27·2
1 rum och del i kök[1]	4	0·8	4	0·8	1	0·7	1	0·7
2 o. fl. rum och del i kök	6	9·4	6	4·3	3	21·4	3	10·3
1 rum och kök[1]	68	0·2	68	0·2	12	0·1	12	0·1
2 » » »	878	3·9	933	2·1	352	4·6	357	2·3
3 » » »	1 953	19·4	2 335	7·7	632	17·7	778	7·3
4 » » »	2 081	39·6	3 270	15·6	724	35·2	1 136	13·8
5 » » »	2 291	55·7	4 435	21·6	675	46·7	1 258	17·4
6 » » »	1 728	62·1	3 962	23·7	466	56·1	1 067	21·4
7 » » »	1 042	72·2	2 772	27·4	297	65·1	793	24·8
8 » » »	538	74·6	1 660	28·8	148	69·2	465	27·2
9 » » »	286	79·0	1 040	31·9	82	82·0	241	26·8
10 » » »	169	89·4	685	36·2	48	88·9	183	33·9
11 » » »	90	88·2	424	37·8	33	86·8	148	35·4
12 » » »	64	91·4	355	42·3	16	84·2	76	33·3
13 » » »	29	90·6	187	45·0				
14 » » »	29	85·3	195	41·0	44	95·7	287	38·9
15 o. fl. rum och kök	88	86·3	693	30·5				
Samtliga	**12 585**	**13·4**	**24 422**	**11·7**	**3 807**	**9·1**	**7 168**	**8·9**

präglade Stockholmstalen. Uppskattar man totalantalet bostadslägenheter i Sveriges städer och stadsliknande samhällen till c:a 450 000 med inemot 1 milj. boningsrum (exkl. kök), skulle man med stöd av nyssnämnda beräkningar kunna uppskatta antalet underbefolkade bostadslägenheter i här använd bemärkelse till c:a 45 000 med närmare 100 000 övertaliga rum.

De siffror för dolda bostadsreserver, som sålunda framkomma, synas beaktansvärda, särskilt i en tid av bostadsnöd som den nuvarande. Men det måste starkt understrykas, att man här rör sig endast med teoretiska beräkningar, vilkas resultat snabbt krympa samman, när man undersöker möjligheten av att praktiskt nyttiggöra desamma till lättande av den svåra ställningen på bostadsmarknaden.

Till en början må det framhållas, att såsom av tab. 1 delvis framgår, bland de begagnade bostadslägenheterna finnas ett antal, vilka redovisats såsom vid bostadsräkningstillfället bebodda av »0 personer» och därför räknats som i sin helhet disponibla. Otvivelaktigt finnas bland dessa, vad

[1] Avser rum, redovisade såsom bebodda av »0 personer».

Stockholm beträffar, ett antal delvis mycket rymliga våningar, vilka endast utnyttjas vid mer eller mindre tillfällig huvudstadsvistelse. Anledningarna till hållande av dylika »dubbelbostäder» äro givetvis mycket skiftande, från allenast nöjeslystnad och önskan att »leva med» i huvudstadens vintersäsong till sådana även i tider av bostadsnöd fullt legitima skäl som hänsyn till barnens skolgång och utbildning, till politikerns eller affärsmannens verksamhet etc. Med hänsyn härtill torde man få räkna med, att dessa skenbart lediga bostäder skola i verkligheten visa sig vara i stor utsträckning upptagna och sålunda inrymma ett väsentligt mindre antal överskottsrum än i tabellerna antytts.

Det må vidare betonas, att, därest man ser saken rent siffermässigt och anser rum och individer blott såsom enheter, vilka kunna godtyckligt kombineras, man rör sig med ett »atomistiskt» betraktelsesätt, som ligger ganska fjärran från de faktiska förhållandena. De bostadsbesittande och bostadssökande äro i regel icke enstaka individer, utan genom socialbiologiska eller socialekonomiska faktorer bildade familjer eller hushåll, och rummen existera vanligen ej för sig, utan byggnadstekniskt sammanfogade till efter olika tiders och socialgruppers genomsnittliga bostadsvanor och bostadsbehov avpassade lägenheter. Till detta mera organiska betraktelsesätt — som ju bl. a. förklarar, hurusom den faktiska bostadsnöden på grund av förändringar i hushållens antal, storlek och sammansättning kan tillväxa även vid stillastående eller tillbakagående befolkningsnumerär — bör hänsyn givetvis tagas, även när det gäller att fastlägga de statistiska grundvalarna för en jämnare fördelning av bostadsutrymmet. Enklast sker detta genom att undantaga de lägenhetsklasser, som sammanfalla med eller understiga den vid rådande bostadsstandard normala familjebostaden för mindre bemedlade. Mest i enlighet med våra förhållanden synes vara, att, såsom ock skett exempelvis i en i »Folkets Dagblad Politiken» framlagd beräkning rörande här ifrågavarande spörsmål, draga denna gräns vid 3 rum och kök (inkl.).[1] Härigenom skulle antalet övertaliga rum nedgå till c:a 20 000 i Stockholm och c:a 5 700 i Göteborg. I en av den danska bostadskommissionen på sin tid verkställd kalkyl drages, med hänsyn till den åtminstone efter rumsantalet högre bostadsstandarden i Danmark, gränsen först vid 5 rum och kök (inkl.), vilket skulle medföra en reducering av det beräknade rumstillskottet ned till 12 000, resp. 3 300. Måhända vore det dock lämpligt att ej utsträcka här ifrågasatta fritagande till dubbletter, tripletter o. d. lägenheter utom de egentliga familjebostädernas krets.

Framhållas må, att mot här anförda summariska beräkningar vissa erinringar givetvis kunna göras. Sålunda är ju rumsantalet, med hänsyn till boningsrummens växlande dimensioner, ett skäligen ofullkomligt mått på bostadsutrymmet, för vilket ett bättre uttryck erhålles genom uppmätning av lägenhetens golvyta eller kubikinnehåll. Vidare beror ju en familjs bostadsbehov icke blott på personantalet utan även på hushållets sammansättning. Härvid må blott erinras om, att i det föregående vuxna och barn

[1] Utredning av hr G. Rosencrantz, i april 1920 överlämnad till statsministern av Norra och Katarina vänstersocialistiska kvinnoklubbars bostadskommitté.

satts lika, ehuru de sistnämnda torde få anses ha förhållandevis mindre krav på bostadsutrymme. Exempelvis är tillämpligheten av den norska provisoriska lagen om tvungen fördelning av husrum av den 9 juli 1920 inskränkt till lägenheter, där antalet boningsrum, kök oberäknat, överstiger antalet boende över 10 år med mer än två; härvid räknas två barn under 10 år som en boende och likaså två syskon under 20 år och av samma kön. Slutligen hava vissa yrkesutövare, såsom läkare, vetenskapsmän och skriftställare, berättigade krav på särskilda arbetsrum, vilket ej kunnat beaktas vid förestående kalkyler.

Nu berörda synpunkter torde motivera en ytterligare revision av beräkningarna, och i än högre grad blir en sådan påkallad, därest man vill bilda sig en mening om, huruvida och i vad mån de i de underbefolkade lägenheterna teoretiskt förefintliga överloppsrummen verkligen kunna lösgöras från dem och ställas till bostadsmarknadens förfogande, enkannerligen i den för denna mest begärliga formen, nämligen såsom familjebostäder, uppfyllande åtminstone vissa byggnadstekniska och hygieniska minimifordringar.

För erhållande av nödigt underlag för verkställande av dylika beräkningar har av socialstyrelsen anordnats en *specialundersökning* med avseende på tvenne huvudstadens rotar. Härför utvaldes i första hand stadens nionde rote, Humlegårdsroten, vilken vid 1915 års bostadsräkning företedde det största genomsnittliga bostadsutrymmet (73 boende per 100 rum mot 124 i genomsnitt för hela staden), och därnäst, i syfte att få ett distrikt med lägre hyresnivå men likväl med avsevärt antal större lägenheter, femtonde roten, Maria kyrkorote (114 boende per 100 rum). För undersökningen, vilken skulle omfatta bostadslägenheter om 4 rum och kök och däröver, där antalet boningsrum, kök oberäknat, överstege antalet boende och där sålunda efter förut angivna grunder skulle förefinnas minst ett överloppsrum, användes särskilda kartoliner, upptagande för varje lägenhet upplysningar under tre huvudrubriker. Under I »Statistiska uppgifter från 1920 års huvudförteckningar med lägenhetsuppgifter samt mantalsuppgifterna» skulle införas uppgifter om fastighetens adress, fastighetsägarens namn och yrke samt om centraluppvärmning saknas eller finnes; vidare angående lägenhetens belägenhet, lägenhetsinnehavarens namn och yrke, lägenhetens rumsantal, upplåtelseform samt hyra för hyresåret 1919/20 ävensom beträffande de i lägenheten boende, fördelade på manliga och kvinnliga samt på familjemedlemmar (vuxna samt barn mellan 10—20 år och under 10 år), tjänare samt inhyrande eller inneboende. — Under II skulle införas vissa byggnadstekniska uppgifter, erhållna genom granskning av de i Stockholms stads byggnadsnämnds arkiv förevarande godkända byggnadsritningarna. Dessa uppgifter skulle i första hand angiva, om lägenheten finnes i nuvarande skick i de ursprungliga ritningarna eller om den är uppkommen genom sammanslagning av andra lägenheter. Därefter skulle utredas, om de efter ovan angivna grunder beräknade överloppsrummen kunde finna användning såsom antingen bostad för ensam person, varför förutsättning vore beredande av egen ingång från förstuga (tambur), eller ock såsom familje-

Tab. 2. Förekomsten av underbefolkade bostadslägenheter i Stockholms stads 9 och 15 rotar.

Lägenhetskategorier	9 roten			15 roten		
	Antal bostadslägenheter (1915/16)	Därav underbefolkade 1920		Antal bostadslägenheter (1915/16)	Därav underbefolkade 1920	
		Antal	%		Antal	%
4 rum och kök	294	161	54·8	211	76	36·0
5 » » »	275	216	78·5	197	72	36·5
6 » » »	235	164	69·8	79	44	55·7
7 » » »	160	125	78·1	36	30	83·3
8 » » »	94	86	91·5	18	9	50·0
9 » » »	64	64	100·0	6	6	100·0
10 » » »	40	29	72·5	(1)	2	·
11 » » »	18	17	94·4	(—)	2	—
12 » » »	(11)	15	·	1	1	100·0
13 » » »	9	8	88·9	2	—	—
14 » » »	9	6	66·7	1	—	—
15 o. fl. rum och kök	(23)	31	·	(1)	3	·
Samtliga	**1 282**	**922**	**74·8**	**553**	**245**	**44·3**

bostad, för vilken såsom minimifordringar därutöver uppställdes, att bostaden skulle bestå av minst två angränsande rum samt vara försedd med matlagningsanordning (kokspis eller gasledning), vatten och avlopp, isolering mellan lägenheterna samt eget avträde. För lägenheter, vari nya bostäder på detta sätt ansågos kunna »inbyggas», borde upprättas en enkel planskiss, varå förslag till förändringar skulle utmärkas med särskild färg. — Under avdelning III slutligen skulle granskning av sålunda uppgjorda förslag ske ur bostadshygieniska synpunkter, varvid plats fanns för ev. anteckningar om, under vilka förutsättningar förslagen till nya lägenheter kunde godkännas. — För den statistiska utredningen har anlitats biträde av rotemännen E. Ekermann och H. Jakobsson, medan den byggnadstekniska delen av densamma utförts av ingenjören Gustaf Larson och den bostadshygieniska granskningen verkställts genom bostadsinspektören doktor Magnus Herrlin.

De båda rotar, som sålunda gjorts till föremål för specialundersökning, omfattade vid årsskiftet 1915—16 tillhopa 5 301 bostadslägenheter, varav 1 785 eller 33·7 % om fyra rum och kök och däröver. I vad mån dessa sistnämnda befunnits vara underbefolkade i förut angiven bemärkelse, framgår av tab. 2, vilken ger vid handen, att detta var fallet med 1 167 (65·4 %), varav ej mindre än 922 (74·8 %) i nionde roten mot 245 (44·3 %) i femtonde roten. Särskilt procenttalen måste dock meddelas med viss reservation, då, såsom även tabellen ger vid handen, bostadsbeståndet sedan bostadsräkningen tydligen undergått vissa förändringar, särskilt genom uppdelning och sammanslagning.

Tab. 3. Översikt över de undersökta underbefolkade lägenheterna.

Lägenhetskategorier	Antal undersökta lägenheter	Därav		Medelhyra (i kr.) 1919/20 för uthyrda lägenheter		Antal bebodda lägenheter	Antal i dessa lägenheter boende							
		av ägaren begagnade	uthyrda	utan centralvärme	med centralvärme (inkl. värmeers.)		Familjemedl.			Tjänare	Inhyrande	Tillhopa		
							vuxna	barn 10—20 år	barn under 10 år			m.	kv.	Summa
9 roten														
4 rum och kök	151	1	150	1 479	3 289	143	205	4	5	85	52	99	252	351
5 » » »	195	8	187	1 895	3 172	188	314	17	12	154	58	148	407	555
6 » » »	137	6	131	2 362	5 304	132	266	43	19	148	19	130	365	495
7 » » »	108	12	96	3 029	5 499	104	227	45	16	156	17	121	340	461
8 » » »	73	12	61	3 515	8 409	69	154	49	13	125	8	101	248	349
9 » » »	41	7	34	4 658	7 909	39	79	19	10	87	10	55	150	205
10 » » »	20	5	15	4 531	11 258	17	40	12	6	42	4	26	78	104
11 » » »	10	3	7	4 150	11 190	9	22	10	6	23	2	24	39	63
12 » » »	11	4	7	4 400	11 677	10	27	12	6	34	—	20	59	79
13 » » »	6	1	5	5 000	16 120	5	10	3	1	14	8	13	23	36
14 » » »	5	2	3	5 840	15 800	5	20	4	—	19	—	14	29	43
15 o. fl. » » »	31	21	10	8 494	16 829	25	71	36	6	115	17	73	172	245
Samtliga	**788**	[1] **82**	**706**	**2 439**	**7 477**	**746**	**1 435**	**254**	**100**	**1 002**	**195**	**824**	**2 162**	**2 986**
15 roten														
4 rum och kök	76	5	71	1 216	3 060	76	145	8	4	19	11	74	113	187
5 » » »	72	8	64	1 520	3 927	71	144	17	3	38	24	83	143	226
6 » » »	44	5	39	1 668	4 222	43	100	8	2	34	14	50	108	158
7 » » »	30	6	24	1 947	4 946	30	67	14	2	25	16	42	82	124
8 » » »	9	1	8	2 371	7 818	9	20	7	4	14	4	17	32	49
9 » » »	6	2	4	1 650	5 726	5	11	3	3	10	1	10	18	28
10 » » »	2	—	2	2 327	—	2	4	2	1	3	2	5	7	12
11 » » »	2	—	2	3 525	—	2	8	4	1	2	—	7	8	15
12 » » »	1	1	—	—	—	1	3	1	—	3	—	2	5	7
13 » » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14 » » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 o fl. » » »	3	2	1	11 000	—	2	6	—	—	6	6	3	15	18
Samtliga	**245**	[2] **30**	**215**	**1 588**	**4 499**	**241**	**508**	**64**	**20**	**154**	**78**	**293**	**531**	**824**
Båda rotarna . .	**1 033**	[3] **112**	**921**	**2 226**	**7 042**	**987**	**1 943**	**318**	**120**	**1 156**	**273**	**1 117**	**2 693**	**3 810**

Beträffande här redovisade underbefolkade lägenheter hava bostads- och befolkningsstatistiska uppgifter insamlats för samtliga med undantag av 134 inom nionde roten (kv. Sperlingens backe) En översikt av ifrågavarande material lämnas i tab. 3. Härav framgår, att av de redovisade 1 033 lägenheterna 106 (10·3 %) voro av ägaren begagnade, 6 (0·6 %) fritt upplåtna och 921 (89·1 %) uthyrda. I nionde roten utgjorde medelhyran 1919—20 för lägenheter utan centralvärme 1 479 kr. för fyra rum och kök, 1 895 kr. för fem rum och kök, 2 362 kr. för sex rum och kök samt 3 029 kr. för sju rum och kök, medan i femtonde roten motsvarande belopp voro resp. 1 216, 1 520, 1 618 och 1 947 kr. Denna väsentligt lägre hyresnivå inom den undersökta

[1] Därav 2 lägenh. fritt upplåtna. [2] Därav 4 lägenh. fritt upplåtna. [3] Därav 6 lägenh. fritt upplåtna.

söderroten (248 kr. per rum eller »eldstad» mot 352 kr. i 9 roten) står i samband med den olikartade sociala strukturen hos de undersökta lägenheternas befolkning. Belysande för välståndsgraden är, att antalet tjänare utgjorde 33·6 % av de boende i nionde roten mot 18·7 % i den femtonde, samt att de mycket stora lägenheterna om 10 o. fl. rum och kök räkna resp. 10·5 och 3·3 % av samtliga i de båda rotarna redovisade.

Vid undersökningen redovisades tillhopa 46 (4·5 %) lägenheter (varav 42 inom nionde och 4 inom femtonde roten) som obebodda (eller bebodda blott av en eller annan tjänare), vilket emellertid ingalunda innebär, att desamma stodo lediga, utan att de disponerades av personer, vilka icke voro på orten mantalsskrivna och i regel hade sin egentliga bostad på annan plats. Frekvensen av dylika »dubbelbostäder», vilkas skiftande karaktär något berörts i det föregående, framgår för olika lägenhetskategorier, av följande uppställning:

Lägenhets-kategorier:	4 rum o. kök	5 rum o. kök	6 rum o. kök	7 rum o. kök	8 rum o. kök	9 rum o. kök	10 o. fl. rum o. kök
Antal lägenheter utan redovisade inv. . .	8	8	6	4	4	3	13

Från en annan sida belyses sättet för det förefintliga lägenhetsbeståndets utnyttjande genom ett förhållande, som i åtskilliga (26) fall konstaterats vid lägenheternas fördelning på storleksgrupper, nämligen att en av ett och samma hushåll bebodd och därför å en och samma kartolin redovisad lägenhet i verkligheten bildats genom sammanslagning av två (i två fall tre) lägenheter. Förekomsten av dylika sammanslagna lägenheter inom olika lägenhetskategorier belyses genom följande uppställning:

Lägenhets-kategorier:	6 rum o. kök	7 rum o. kök	8 rum o. kök	9 rum o. kök	10 rum o. kök	11 rum o. kök	12 rum o. kök	13 rum o. kök	14 rum o. kök	15 o. fl. rum o. kök
Hela antalet lägenheter	175	134	78	44	19	11	11	5	5	27
Därav bildade genom sammanslagning	1	2	1	2	2	3	1	3	1	10

Framhållas må, att det här uteslutande varit fråga om en rent yttre sammanfogning av angränsande lägenheter, vilka även efteråt bevarat sin självständiga prägel (särskilt genom bibehållande av de ursprungliga köken). Dessa mera ytliga och tillfälliga, vid den statistiska utredningen konstaterade sammanläggningar uttömma ingalunda hela antalet, då åtskilliga sådana torde verkställts genom viss mindre ombyggnad och därför, som nedan skall påvisas, först kunnat uppdagas genom byggnadsteknisk undersökning.

De övertaliga rum, som påträffats i de 987 undersökta lägenheterna med tillstädesvarande invånare, redovisas i tab. 4, varvid såsom sådana definierats dels, i enlighet med eljest i denna utredning tillämpade grundsatser, de boningsrum (kök oberäknat), vilka överskjuta antalet i lägenheten boende, dels, i överensstämmelse med den förenämnda norska bostadsransoneringslagen, de rum, vilka

Tab. 4. De underbefolkade lägenheterna fördelade efter antalet överloppsrum.

Lägenhetskategorier	Antal lägenh., där antalet boningsrum överstiger ant. boende	Därav med följande antal sålunda övertaliga rum					Hela ant. övertaliga rum i denna bemärkelse	Antal lägenh., där antalet boningsrum överstiger ant. boende över 10 år med mer än 2[1]	Därav med följande antal sålunda övertaliga rum					Hela ant. övertaliga rum i denna bemärkelse
		1	2	3	4	5 o. fl.			1	2	3	4	5 o. fl.	
9 roten														
4 rum och kök	143	71	66	6	—	—	221	6	6	—	—	—	—	6
5 » » »	188	57	76	47	8	—	382	55	47	8	—	—	—	63
6 » » »	139	41	36	38	17	—	295	56	39	17	—	—	—	73
7 » » »	104	25	28	24	22	5	266	53	26	22	5	—	—	85
8 » » »	69	13	18	15	10	13	202	45	20	12	10	3	—	86
9 » » »	39	3	8	7	7	14	145	32	9	8	10	4	1	77
10 » » »	17	2	—	6	4	5	65	16	6	5	3	1	1	35
11 » » »	9	3	—	1	1	4	34	8	2	1	3	1	1	23
12 » » »	10	3	—	2	—	5	40	9	4	—	—	3	2	27
13 » » »	5	—	—	—	2	3	26	5	—	1	3	—	1	17
14 » » »	5	—	—	2	—	3	26	5	1	1	1	—	2	17
15 o. fl. » » »	25	—	1	1	1	22	209	24	—	—	1	1	22	174
Samtliga	**746**	**218**	**233**	**149**	**72**	**74**	**1 911**	**314**	**160**	**75**	**36**	**13**	**30**	**683**
15 roten														
4 rum och kök	76	40	31	5	—	—	117	5	5	—	—	—	—	5
5 » » »	71	29	28	12	2	—	129	14	12	2	—	—	—	16
6 » » »	43	12	11	14	6	—	100	20	14	6	—	—	—	26
7 » » »	30	7	5	9	5	4	85	18	8	6	3	1	—	33
8 » » »	9	1	4	3	—	1	23	8	7	—	1	—	—	10
9 » » »	5	2	—	—	2	1	16	3	—	2	—	1	—	8
10 » » »	2	—	—	1	1	—	7	2	—	2	—	—	—	4
11 » » »	2	—	1	—	1	—	6	1	—	—	—	1	—	4
12 » » »	1	—	—	—	—	1	5	1	—	—	1	—	—	3
13 » » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14 » » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 o. fl. » » »	2	—	—	—	—	2	33	2	—	—	—	—	2	29
Samtliga	**241**	**91**	**80**	**44**	**17**	**9**	**521**	**74**	**46**	**18**	**5**	**3**	**2**	**138**
Båda roterna . .	**987**	**309**	**313**	**193**	**89**	**83**	**2 432**	**388**	**206**	**93**	**41**	**16**	**32**	**821**
	100·0	**31·3**	**31·7**	**19·6**	**9·0**	**8·4**	—	**100·0**	**53·1**	**24·0**	**10·6**	**4·1**	**8·2**	—

överstiga antalet i lägenheten boende, över 10 år gamla personer (2 barn under 10 år eller 2 syskon under 20 år räknade som en vuxen) med mer än två. Härav framgår, hurusom vid sistnämnda tillvägagångssätt knappt framkomma tredjedelen så många övertaliga rum som vid det förstnämnda. Anmärkningsvärt är, att, vid tillämpning av dessa grunder, 83 lägenheter befunnits innehålla så många överloppsrum som 5 eller flera, därav i vartdera ett fall resp. 16, 21 och 26. I dessa fall synes man dock hava att göra med enfamiljshus med merendels högt konstvärde.

Sedan den statistiska utredning, vars huvudresultat ovan skärskådats, blivit slutförd, skreds till dess fördjupande och kompletterande genom den bygg-

[1] Dessutom hava 2 barn under 10 år och 2 syskon under 20 år räknats som 1 vuxen.

Tab. 5. Översikt över den byggnadstekniska undersökningens resultat i fråga om möjligheterna att utnyttja överloppsrum i lägenheter med minst 2 sådana.

Lägenhetskategorier	Hela antalet läg., för vilka ritn. finnas	Läg., som bildats genom sammanslagning	Läg., där familjebostad kan avskiljas med		Läg., där enkelrum kan avskiljas	Summa läg., som kunna uppdelas	Läg., som ej kunna uppdelas	
			ringa kostnad	stor kostnad			på grund av sin planlösning (hyreshus)	enfamiljshus e. d.
9 roten								
4 rum och kök	18	—	—	—	—	—	18	—
5 » » »	44	—	14	1	2	17	27	—
6 » » »	17	—	6	—	—	6	11	—
7 » » »	25	—	19	2	1	22	3	—
8 » » »	10	1	6	—	—	7	3	—
9 » » »	23	1	14	2	—	17	6	—
10 o. fl. rum o. kök	33	6	11	3	—	20	2	11
Samtliga	**170**	**8**	**70**	**8**	**3**	**89**	**70**	**11**
15 roten								
4 rum och kök	32	1	6	—	3	10	22	—
5 » » »	40	—	5	—	7	12	28	—
6 » » »	27	—	6	—	7	13	14	—
7 » » »	19	2	5	—	7	14	5	—
8 » » »	7	2	2	2	—	6	1	—
9 » » »	1	—	1	—	—	1	—	—
10 o. fl. rum o. kök	3	1	1	—	—	2	—	1
Samtliga	**129**	**6**	**26**	**2**	**24**	**58**	**70**	**1**
Båda rotarna antal	**299**	**14**	**96**	**10**	**27**	**147**	**140**	**12**
Båda rotarna %	100·0	4·7	32·1	3·3	9·0	49·1	46·8	4·1
Därav med								
2 överloppsrum	142	3	37	2	15	57	85	—
3 »	72	5	18	3	8	34	38	—
4 »	43	—	25	2	4	31	11	1
5 o. fl. »	42	6	16	3	—	25	6	11
Avsynade								
före år 1880 4—6 rum o. kök	31	—	6	1	2	9	22	—
före år 1880 7 o. fl. » » »	32	5	19	—	5	29	3	—
1880—1889 4—6 » » »	53	—	14	—	8	22	31	—
1880—1889 7 o. fl. » » »	38	—	19	7	1	27	8	3
1890—1899 4—6 » » »	15	—	2	—	3	5	10	—
1890—1899 7 o. fl. » » »	13	2	8	—	2	12	1	—
1900—1909 4—6 » » »	56	—	9	—	6	15	41	—
1900—1909 7 o. fl. » » »	19	6	7	—	—	13	4	2
1910 och senare 4—6 » » »	14	1	3	—	—	4	10	—
1910 och senare 7 o. fl. » » »	15	—	6	1	—	7	3	5
ej uppg. år 4—6 » » »	9	—	3	—	—	3	6	—
ej uppg. år 7 o. fl. » » »	4	—	—	1	—	1	1	2

nadstekniska granskning, vars principer ovan angivits. För denna utvaldes inom fyra kvarter av nionde samt hela femtonde roten samtliga bostadslägenheter med minst två överloppsrum, resp. 180 och 151 eller tillhopa 331. Av dessa måste emellertid 32 utgallras, i huvudsak av det skäl, att byggnadsritningar till dem ej kunde återfinnas. I fråga om återstående 299 bostads-

lägenheter återgives utredningens huvudresultat i fråga om möjligheterna att utnyttja överloppsrummen i tab. 5. Härav framgår, att i 152 fall (50·9 %) lägenheterna ej kunnat vidare uppdelas, antingen enär de utgjordes av enfamiljshus eller, då de förefunnos i flerfamiljshus, på grund av planlösningen. I fråga om återstående 147 (49·1 %) lägenheter förefanns möjlighet att med större eller mindre kostnader »inbygga» nya lägenheter. Enklast var detta beträffande de 14 lägenheter, vilka befunnits vara bildade genom sammanslagning av lägenheter, i vilka de utan vidare åter kunna uppdelas; här har man dock att göra med sammanläggningar, som gått längre än till det blotta sammanförande (lägenheter med 2 kök), vilket berörts i det föregående. I 96 fall kunde familjebostäder och i 27 *fall enkelrum frånskiljas* med jämförelsevis ringa kostnader, vilka i genomsnitt uppskattats till i fråga om de senare 385 kr. och beträffande de förra 3 189 kr. Huru kostnadskalkylerna ställa sig för nytillkomna lägenheter av olika storlek, belyses genom följande uppställning:

Beräknade kostnader för ändringsarbeten	Antal nytillkomna bostadslägenheter om 1 rum o. kök	2 rum o. kök	3 rum o. kök	4 o. fl. rum o. kök	Samtliga
1 000—1 999 kr.	4	—	—	—	4
2 000—2 999 »	18	7	6	3	34
3 000—3 999 »	18	13	14	2	47
4 000—4 999 »	4	—	3	—	7
5 000—5 999 »	—	—	4	—	4
Samtliga	44	20	27	5	96

I återstående 10 fall kunde visserligen överloppsrummen sammanfogas till nya familjebostäder, men först efter betydande kostnader dragande ombyggnadsarbeten.

Framhållas må, att man vid kostnadsberäkningarna allenast tagit hänsyn till utgifterna för de byggnadstekniska ändringarna, icke till de hyresförluster, som stundom kunna inträffa vid en stor lägenhets uppdelning i tvenne mindre utan lyxbostadskaraktär. Vid ev. kalkyler bör jämväl beaktas, att vissa av de nytillkomna lägenheterna, särskilt inom de lägsta storleksklasserna, blivit av sådan art, att de ej torde vara begärliga på hyresmarknaden annat än i tider av bostadsbrist som den närvarande. Det må sålunda påpekas, att 26 av de 44 nybildade bostäderna om ett rum och kök och 4 av de 20 om två rum och kök hava uteslutande ingång genom köket, vilket emellertid icke gäller i fråga om någon av de 32 lägenheterna om tre rum och kök och däröver.

Tab. 5 bekräftar vidare i och för sig nog så naturliga förhållandet, att möjligheterna att i lägenhetsform tillgodogöra sig överloppsrummen starkt ökas i den mån dessa tillväxa i antal.

Då det icke synes uteslutet, att lägenhetstyper, som uppförts vid en viss tidsperiod, skulle vara bättre lämpade för uppdelning än de, som uppförts tidigare eller senare, hava i tabellen de undersökta lägenheterna jämväl fördelats efter tidpunkten för deras avsyning (och godkännande) av byggnadsnämn-

den. Det synes härav framgå, som om, såväl vad medelstora som stora lägenheter beträffar, de före sekelskiftet tillkomna skulle erbjuda något större uppdelningsmöjligheter än de nyare.

Rörande de principer, som följts vid den byggnadstekniska granskningen, må här framhållas följande.

Vid bedömande av i vad mån en underbefolkad lägenhet lämpligen kan uppdelas, har särskild uppmärksamhet fästs vid, att de byggnadsåtgärder, som erfordras, kunna utföras utan att i allt för hög grad ingripa störande i begagnandet av den äldre lägenhetsdelen. Vidare har tillsetts, att den äldre lägenhetsdelen i regel icke berövats till densamma hörande bekvämlighetsutrymmen, badrum, w. c. o. d. Vid uppdelandet av de underbefolkade lägenheterna har icke kunnat undvikas, att i många fall, särskilt där överloppsrummens antal varit stort, den äldre lägenhetsdelen kommer att, med hänsyn till utsikt och väderstreck, ligga avsevärt ogynnsammare än den frånskilda delen.

Då det gällt att avskilja 2 överloppsrum, vilka således komma att utgöra en lägenhet om ett rum och kök, har kravet å direkt ingång från tambur till rum icke ansetts nödvändigt att uppfylla, utan avses kommunikationen att gå över köket. Så snart avskiljandet avser större antal rum, har emellertid i regel kravet å kommunikation direkt från något av rummen till tamburen uppfyllts. Vid bedömandet av möjlighet att åstadkomma ny lägenhet av befintliga överloppsrum har även uppställts som villkor, att varje avskild lägenhet erhåller ett tamburutrymme om än av minsta mått samt minst en garderob. Genom att fasthålla kravet å tamburutrymme har det i allmänhet varit möjligt att anordna klosett inom lägenheten. Vid beräknandet av kostnaderna för anordnandet av de nya lägenheterna har avsetts att inreda det till kök avsedda utrymmet med köksspis, ev. gasledning samt vatten- och avloppsledningar med enkelt diskbord. Isoleringen mot den äldre lägenhetsdelen har avsetts att utföras medelst putsade platt- eller träväggar, som tapetseras. Där tidigare förbindelsedörr är belägen i tjock vägg beräknas dörrhålet igensatt med dubbla lag väggbitar. Anordnandet av avloppsstam måste på grund av gällande föreskrifter utföras med ledning över yttertaket, varför avloppsstam beräknas dragen genom samtliga bjälklag. För att nedbringa kostnaden samt obehagen för övriga boende har därför vid bedömandet av överloppsrummens avskiljande tillsetts, att möjlighet finnes till förläggning av avloppsstam i garderob eller dylikt utrymme, varigenom undvikes en i annat fall nödvändig och dyrbar reparation vid genomgång av rum.

I en del fall, då hel lägenhet icke kunnat avskiljas, har det i stället varit möjligt att avskilja ett av rummen till enkelrum. En del av de sålunda avskilda enkelrummen ha erhållit direkt ingång från förstuga, övriga däremot från tambur inom lägenhet. Vid sistnämnda kategori har emellertid tillsetts, att, om så önskas, möjlighet finnes att genom någon åtgärd, draperi, enkelt väggparti e. d. avskilja den del av tamburen, som ligger intill rummet, till en yttre tambur.

Vid den bostadshygieniska granskningen, vilken uteslutande avsett de uppgjorda skisserna över nya lägenheter, har i första rummet anmärkts, att köken sakna annan inredning än matlagningsanordning samt vatten och avlopp, varjämte bl. a. ett så viktigt tillbehör som skafferi försett med frisklufttillförsel direkt från det fria saknas. Vidare har framhållits, hurusom i många fall kanske flertalet, efter uppdelningen såväl den nya som den äldre lägenheten kommit att bestå av ett eller flera genomgångsrum, varigenom bostadens värde från hygienisk synpunkt blivit minskat.

* * *

Förevarande utredning har givit vid handen, att av de betydande bostadsreserver, vilka i form av övertaliga rum förefinnas i de större lägenheterna, blott en del kan för överkomliga kostnader omvandlas i för bostadsmarknaden mera begärlig och betydelsefull form, nämligen till smärre självstän

diga familjebostäder, uppfyllande vissa lågt ställda minimifordringar på utrymme och bekvämlighet. Vågar man generalisera de visserligen nog så små tal, på vilka den byggnadstekniska delen av utredningen vilar, skulle sådan omvandling vara möjlig beträffande omkring en tredjedel av de fall, där överloppsrum finnas till ett antal av minst tvenne. Med stöd av föregående beräkningar kan det möjliga antalet nya familjebostäder uppskattas till ungefär 2 000 i Stockholm och måhända dubbelt så mycket i Sveriges samtliga städer. Det må dock framhållas, att man här rör sig med maximisiffror, vilka vid eventuellt praktiskt omsättande i verkligheten med säkerhet komme att betydligt reduceras på grund av nödvändigt hänsynstagande till särskilda, i det föregående delvis berörda omständigheter, såsom bostadsinnehavarens yrkesutövning, lägenhetens upplåtelseform m. m.

Särskilt stora bliva, såsom bl. a. erfarenheterna från Tyskland ådagalagt, de rättsliga svårigheterna, därest en dylik uppdelning skulle framträda som led i en av offentlig myndighet verkställd bostadsransonering, varvid därjämte beklagliga verkningar på samhällstrevnad och familjeliv alltid måste uppstå. Nu antydda olägenheter kunna emellertid till stor del undvikas, därest man nöjer sig med att söka åstadkomma en viss utjämning av bostadsutrymmet på frivillighetens väg, varvid man, sådana tidsomständigheterna nu äro, knappast har annat att göra än att söka understödja och påskynda en redan påbörjad utveckling.

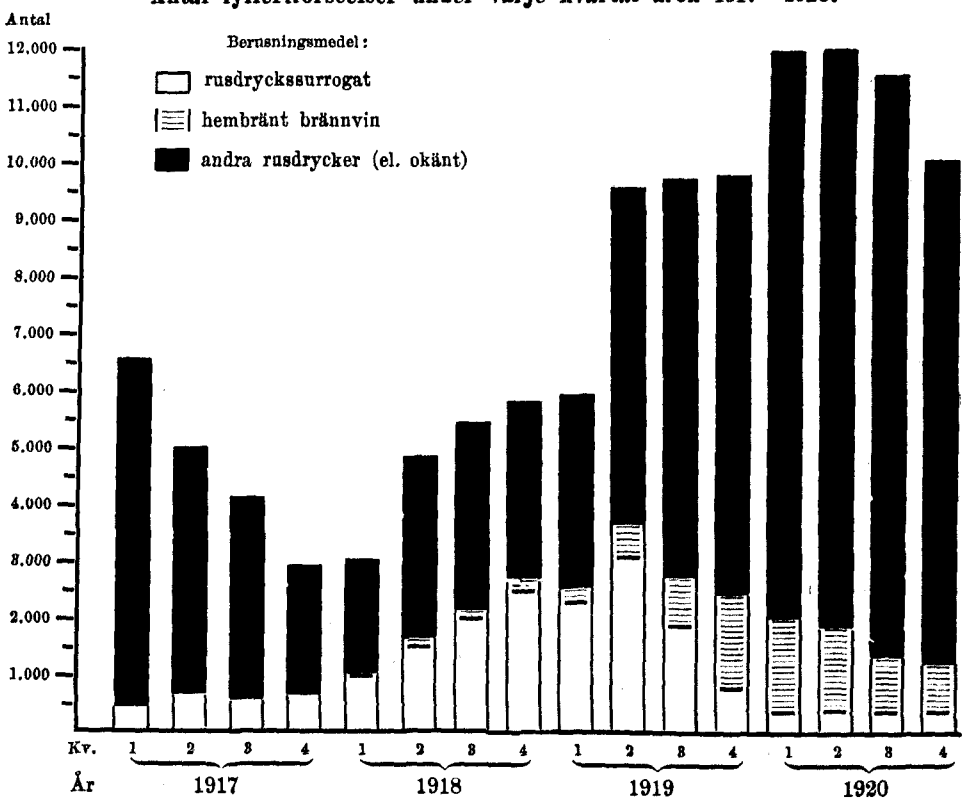
Även under mera normala förhållanden på bostadsmarknaden befinner sig bostadsbeståndet genom uppdelning och sammanslagning av lägenheter i en fortgående omvandling, vars riktlinjer bestämmas genom rådande ekonomiska och sociala förhållanden. Otvivelaktigt har den nuvarande depressionstiden såsom en åtminstone tillfällig verkan medfört en utjämning nedåt av levnads- och särskilt bostadsstandarden, varigenom efterfrågan alltmer förminskats efter de mycket stora bostäderna, vilka därjämte tjänstefolksfrågan, uppvärmningssvårigheter o. d. låtit framstå som mindre önskvärda även för den alltjämt minskade krets av personer, vilka oaktat privatförmögenheternas hopsmältning besitta de ekonomiska möjligheterna för utvecklande av större bostadslyx. Att döma av vissa uttalanden i tidningspressen vill det ock synas, som om åtminstone vissa hyresvärdar fått ögonen öppna för fördelarna av att även inom det förefintliga bostadsbeståndets ram kunna tillgodose den med berörda standardförskjutning sammanhängande ökade efterfrågan på medelstora och mindre bostäder, i synnerhet som detta — i den mån härför hindrande bestämmelser undanrödjas i gällande hyresstegringslag och vid dess tillämpning — i ej obetydlig utsträckning kan ske allenast genom särskiljande av under inverkan av andra konjunkturer sammanslagna lägenheter.

Fylleriförseelserna och deras orsaker under fjärde kvartalet 1920.

Jämte några sammanfattningssiffror för åren 1917—1920.[1]

Antal fylleriförseelser. Antalet under fjärde kvartalet 1920 inträffade fylleriförseelser, om vilka socialstyrelsen före den 1 februari erhållit uppgifter från åklagar- och polismyndigheterna, utgjorde, som av efterföljande huvudtabell framgår, 10 098. Av dessa begingos 9 852 av män och 246 av kvinnor. En översikt av fylleriförekvensens storlek under de kvartal, för vilka dylik redovisning hittills föreligger, lämnas i nedanstående diagram.[2]

Antal fylleriförseelser under varje kvartal åren 1917—1920.

[1] Föregående kvartalsrapporter återfinnas i Soc. Medd., årg. 1917, sid. 731 ff., 1069 ff. och 1430 ff., årg. 1918, sid. 475 ff., 799 ff., 888 ff. och 1174 ff., årg. 1919, sid. 120 ff., 532 ff. och 901 ff., årg. 1920, sid. 287 ff., 609 ff. och 905 ff. samt årg. 1921, sid. 14 ff.

[2] Angående antalet fylleriförseelser genom rusdryckssurrogat (kol. 11 och 12) och hembränt brännvin (kol. 17) se sid. 334.

Sammanlagda antalet fylleriförseelser under varje kvartal fr. o. m. år 1918 samt dessa tals storlek i förhållande till medeltalet förseelser per kvartal år 1917 har utgjort som följer:

	År 1917	År 1918				År 1919				År 1920			
	medeltal per kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.
Antal	4 630	3 006	4 740	5 343	5 765	5 980	9 598	9 697	9 828	11 973[1]	12 036[1]	11 473[1]	10 098[2]
Indextal	100	65	102	115	125	129	207	209	212	259	260	248	218[2]

Efter att under första halvåret 1920 ha hållit sig i det närmaste oförändrad visade fyllerifrekvensen för landet i sin helhet under tredje kvartalet en nedgående tendens, vilken nedgång även synes ha fortsatt under årets sista kvartal. Anmärkas må emellertid, att den nu föreliggande preliminära siffran för fjärde kvartalet torde komma att något höjas genom senare rapporter.

Fördelas fylleriförseelserna på månader, visar under fjärde kvartalet oktober den högsta och december den lägsta siffran, vilket framgår av följande tablå:

	Antal fylleriförseelser, inträffade under												
	jan.	febr.	mars	april	maj	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	ej uppg.
År 1919 . .	1 634	1 900	2 439	3 149	3 129	3 317	3 217	3 462	3 001	3 550	2 983	3 286	36
År 1920 . .	4 031	4 045	3 897	4 219	4 178	3 632	3 607	4 084	3 773	4 149	3 214	2 735	16

Nedgången under november och december är, som synes, ganska avsevärd, men är det särskilt med avseende på dessa månader, som förberörda kompletteringssiffror införväntas.

Hur redovisningskvartalets samtliga fylleriförseelser fördelade sig på vissa ortsgrupper och olika delar av landet åskådliggöres av nedanstående tablå:

Antal fylleriförseelser	Stockholms stad	Östra Sverige	Småland och öarna	Södra Sverige	Västra Sverige	Norra Sverige	Hela riket
i städer med mer än 10 000 inv. . .	2 176	742	195	1 167	2 835	786	**7 901**
i övriga städer	—	272	304	155	661	229	**1 621**
å landsbygden	—	97	51	62	158	208	**576**
tillhopa	2 176	1 111	550	1 384	3 654	1 223	**10 098**

Ser man på talen för de olika ortsgrupperna, vill det synas, som om minskningen i fyllerifrekvensen från föregående kvartal varit jämförelsevis mindre i de större städerna än i de smärre orterna och på landsbygden. Vissa mera betydande städer, såsom Uppsala, Västerås, Kristianstad, Lund, Hälsingborg, Ystad, Örebro och Falun, visa sålunda i stort sett oförändrade eller t. o. m. något ökade fyllerisiffror. Framhållas må även, att nedgången i de båda storstäderna Stockholm och Göteborg varit skäligen obetydlig (resp. 2·9 och 3·7 %). Vad förhållandena inom olika landsdelar beträffar, förete Östra Sverige (i främsta rummet de smärre städerna), Småland och öarna samt Nordsverige en förhållandevis kraftigare genomsnittlig minskning än övriga delar av landet. Av samtliga fylleriförseelser i riket begingos, som ovan nämnts, 246 eller 2·4 % av kvinnor, varav 140 i Stockholm, 57 i Göteborg, 16 i Malmö, 30 i övriga städer samt 3 på landsbygden.

[1] Uppgifterna för första, andra och tredje kvartalet 1920 hava här som på övriga ställen i redogörelsen kompletterats med resp. 66, 46 och 279 senare rapporterade förseelser.

[2] Preliminär siffra.

Fylleriförseelserna fördelade efter berusningsmedel.

Tidsperiod och område	Förseelser med känt berusningsmedel	Förseelser, vid vilka huvudsakliga berusningsmedlet uppgivits vara										
		spritdrycker	vin	öl (andra maltdrycker)	spritdrycker och vin	spritdrycker och öl	spritdrycker, vin och öl	vin och öl	rusdrycker, tillhopa	denaturerad sprit	tekniska preparat	surrogat, tillhopa
	Antal	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
1919: 4 kvartalet . . .	9 667	48·8	2·9	5·4	5·3	20·8	5·1	3·7	92·0	7·5	0·5	8·0
1920: 1 » . . .	11 780	61·7	1·2	2·7	2·7	24·2	2·8	1·3	96·6	3·1	0·3	3·4
» 2 » . . .	11 812	57·3	1·1	3·5	3·1	26·4	3·3	1·5	96·2	3·4	0·4	3·8
» 3 » . . .	11 253	53·3	1·1	4·5	2·6	31·5	2·7	1·6	97·3	2·2	0·5	2·7
» 4 » . . .	**9 864**	**56·2**	**1·1**	**3·6**	**2·1**	**29·4**	**2·8**	**1·5**	**96·7**	**2·7**	**0·6**	**3·3**
Därav i												
Stockholm	2 020	73·0	4·3	4·1	4·3	10·8	1·1	1·0	98·6	1·3	0·1	1·4
Göteborg	2 074	59·6	0·2	6·8	0·7	24·4	0·9	0·8	93·4	6·3	0·3	6·6
övriga städer	5 200	48·0	0·3	1·9	2·0	39·1	4·2	1·8	97·3	1·8	0·9	2·7
landsbygden	570	58·3	0·9	6·5	1·2	24·9	2·5	1·9	96·2	1·9	1·9	3·8
Indextal												
1917, medeltal per kvartal	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*
1918: 1 kvartalet . . .	65	119	83	12	185	35	54	24	51	182	141	163
» 2 » . . .	102	186	204	10	349	37	74	43	79	323	199	266
» 3 » . . .	115	207	312	3	493	16	50	46	83	516	133	340
» 4 » . . .	124	183	377	4	489	13	51	41	82	655	146	420
1919: 1 » . . .	129	280	183	4	573	25	60	23	90	720	33	403
» 2 » . . .	207	579	225	14	652	51	96	44	158	984	37	546
» 3 » . . .	209	571	125	91	438	136	141	56	193	583	13	320
» 4 » . . .	211	749	116	69	410	153	158	58	222	233	19	134
1920: 1 » . . .	257	1 153	59	42	256	217	107	25	285	116	12	68
» 2 » . . .	258	1 074	52	55	298	237	126	29	284	128	18	77
» 3 » . . .	246	951	50	66	241	270	97	29	273	81	22	54
» 4 » . . .	**215**	**880**	**46**	**47**	**172**	**221**	**87**	**23**	**238**	**85**	**24**	**57**
Därav i[1]												
Stockholm	224	2 049	119	31	300	114	48	19	254	41	4	25
Göteborg	254	1 275	17	61	117	265	38	12	261	211	50	189
övriga städer	216	700	12	47	141	242	112	29	238	56	37	48
landsbygden	127	319	33	60	78	156	54	24	156	69	13	22

Fylleriförseelsernas orsaker. I kol. 3 av huvudtabellen angives antalet fylleriförseelser, beträffande vilka berusningsmedlet uppgivits, och i kol. 4—12 dessa *förseelsers fördelning efter de olika slag* av rusdrycker, som huvudsakligen använts. Då dessa uppgifter till största delen äro grundade på de anhållnas egna utsagor, kunna de ej göra anspråk på att vara fullt exakta, men omräknade i relativa tal böra de i viss mån kunna tjäna som mätare på de

[1] Medeltal per kvartal år 1917 i resp. orter = 100.

olika berusningsmedlens betydelse och inträffade förskjutningar i nämnda avseende. I förestående tablå lämnas en översikt av dels den procentuella fördelningen av förseelserna på de särskilda berusningsmedlen under olika tidsperioder, dels relativa antalet genom olika slag av berusningsmedel orsakade fylleriförseelser under varje kvartal, varvid antalet dylika förseelser i medeltal per kvartal år 1917 sättes = 100.

Under redovisningskvartalet hade således 96·7 % av fylleriförseelserna orsakats av egentliga rusdrycker, medan till återstående 3·3 % orsaken uppgivits vara rusdryckssurrogat (i 2·7½ % denaturerad sprit). Detta innebär en ökning från föregående kvartal, vilken i genomsnitt är obetydlig men ganska avsevärd å vissa orter, särskilt Göteborg.

Vid 85·6 % av samtliga förseelser har berusningsmedlet uppgivits vara spritdrycker (eller den närstående gruppen »spritdrycker och öl»), vilken siffra föga avviker från motsvarande för närmast föregående kvartal (84·8 %). Den relativa betydelsen av spritdryckerna (enbart eller i förening med öl) synes inom olika orter och ortsgrupper ha varit ungefärligen densamma, vilket framgår av följande jämförelsetal: Stockholm och Göteborg c:a 84 %, övriga städer c:a 87 % samt landsbygden c:a 83 %.

Vad beträffar genomsnittstalen för maltdrycker, vin och övriga till de egentliga rusdryckerna hörande alkoholvaror, synas även här förskjutningarna från tredje kvartalet varit jämförelsevis obetydliga.

Berusningsmedlens åtkomstsätt. I huvudtabellens kol. 13—18 lämnas vissa uppgifter om åtkomstsättet för rusdryckerna i de fall, där sådana varit berusningsmedlet. I nämnda fördelning hava av utrymmesskäl gjorts vissa sammandragningar, men lämnas en med tidigare kvartalsstatistik (utom beträffande rusdryckssurrogaten) överensstämmande fördelning i omstående tablå.

Uteslutande från utminuteringsställen erhållna rusdrycker skulle, enligt vad tablån utvisar, hava förorsakat 9·0 % av samtliga fylleriförseelser, vilket innebär en obetydlig nedgång från föregående kvartal, då siffran var 10·8 %. Även det fylleri, som föranletts av rusdrycksmissbruk å restauranger o. d., företer någon tillbakagång, men om hänsyn tages till alla de förseelser, som tillskrivits förtäring å utskänkningslokaler av olika slag (även systembolagens), motsvarande 29·7 % av hela antalet, kan ingen nämnvärd förskjutning från föregående kvartal (29·6 %) konstateras. Vad åter beträffar de fyllerifall, som orsakats av »genom andra» eller »vid privata samkväm» erhållna rusdrycker, tillsammans 43·5 % av samtliga, ger tablån vid handen en fortsatt stegring från föregående kvartal, då detta slag av förseelser utgjorde 41·1 %. De genom olaglig rusdryckshantering åtkomna spritdryckerna, vilkas betydelse för fyllerifrekvensen tidigare under året oavbrutet avtagit, visa under detta kvartal ingen nämnvärd förändring.

Hur förhållandena gestalta sig inom olika landsdelar och ortsgrupper belyses dels av förutnämnda tablå, dels av följande sammanställning, där den procentuella andelen av de fall, då rusdryckerna uppgivas helt eller delvis hava erhållits »genom förmedling av andra», sammanförts under beteck-

Fylleriförseelser genom rusdrycker, fördelade efter åtkomstsätt.

Område och tidsperiod	Antal fylleriförseelser med känt berusningsmedel	Förseelser (i %) genom *rusdrycker*, som huvudsakligen erhållits								Förs. (i %) gen. *rusdrycksurrogat*	
		från utminuteringsställe	från bolagsutskänkningsställe	från restaurang, ölstuga o. d.	från både utminutering och utskänkning	genom förmedling av andra, vid priv. samkväm o. d.	genom förmedling av andra samt å utskänkningsställe	genom olaglig rusdrycksförsäljning	på annat eller obekant sätt	från försäljningsställe	erhållna på annat eller obekant sätt
4 kvartalet 1920.											
Stockholm	2 020	4·0	5·4	12·5	1·1	28·3	3·9	42·5	0·9	0·1	1·3
Östra Sverige . .	1 080	8·9	21·9	10·6	4·8	27·2	21·5	1·7	0·4	0·2	2·8
Småland och öarna	544	16·2	17·6	6·6	8·1	33·3	13·1	—	1·5	0·7	2·4
Södra Sverige . .	1 368	13·2	22·7	15·5	4·7	31·4	8·9	—	1·9	0·2	1·5
därav Malmö . .	545	20·7	17·6	12·1	3·7	33·4	7·5	—	2·6	0·2	2·2
Västra Sverige . .	3 633	8·9	13·9	19·9	3·7	36·0	11·5	0·3	0·7	0·5	4·6
därav Göteborg .	2 074	6·9	13·0	24·8	1·5	39·1	7·3	0·4	0·4	0·4	6·2
Norra Sverige . .	1 219	10·0	9·6	18·6	7·4	27·8	19·4	3·0	0·9	1·4	1·9
1920: 4 kvart. sa.	**9 864**	**9·0**	**13·9**	**15·8**	**4·2**	**31·7**	**11·8**	**9·4**	**0·9**	**0·5**	**2·8**
» 3 » . . .	11 253	10·8	12·3	17·3	5·4	29·7	11·4	9·3	1·1	0·3	2·4
» 2 » . . .	11 812	13·1	13·3	17·2	4·0	27·8	7·6	12·5	0·8	0·2	3·5
» 1 » . . .	11 780	12·0	14·3	14·7	5·0	26·3	9·4	14·1	0·9	0·2	3·1
1919: 4 » . . .	9 667	10·5	8·4	19·4	5·5	20·9	8·7	17·9	0·7	0·4	7·6
År 1920[1]	44 709	11·3	13·4	16·3	4·6	28·7	10·0	11·4	1·0	0·3	3·0
» 1919	34 616	11·0	6·0	16·9	4·8	20·2	6·8	10·3	0·6	0·9	22·5
» 1918	18 638	31·2	23·6		5·0	[2] —	[2] —	3·1	0·4	36·7	
» 1917	18 310	22·9	47·3		15·3	[2] —	[2] —	0·1	1·8	12·6	

ningen »a» och de fall, som direkt tillskrivits olaglig rusdryckshantering (hembränning etc.), betecknats med »b»:

		Stockholm		Göteborg		Övriga städer		Landsbygden		*Hela riket*	
		a	b	a	b	a	b	a	b	a	b
1919:	1 kv.	12·8	7·1	25·4	7·2	26·4	1·1	25·5	10·2	**21·1**	**5·1**
	2 kv.	14·0	8·0	31·6	9·6	31·7	1·9	32·5	15·0	**26·5**	**6·5**
	3 kv.	16·2	21·7	33·7	6·1	34·9	1·6	30·9	13·6	**28·4**	**9·8**
	4 kv.	16·3	49·7	39·3	6·9	32·8	2·4	37·0	16·5	**29·6**	**17·8**
1920:	1 kv.	18·7	54·1	36·7	1·6	42·4	0·9	43·0	7·3	**35·7**	**14·1**
	2 kv.	22·3	50·7	40·6	0·8	38·3	0·9	40·3	8·8	**35·4**	**12·5**
	3 kv.	25·7	46·1	44·9	0·2	44·7	0·5	43·9	4·4	**41·1**	**9·3**
	4 kv.	32·2	42·5	46·3	0·4	46·2	0·6	48·1	5·1	**43·5**	**9·4**

[1] Preliminära siffror.
[2] Ingår under rubriken »från utminuteringsställen».

Det hembrända brännvinets betydelse som berusningsmedel synes, som ovan nämnts, ha varit ungefärligen densamma som under föregående kvartal, möjligen med undantag för Stockholm, där en obetydlig nedgång kan konstateras.

Översikt över fylleriförseelserna åren 1917—1920. På grundval av de tidigare meddelade kvartalssiffrorna har i nedanstående tabell utarbetats en översikt över fylleriförseelsernas antal och de olika berusningsmedlens relativa betydelse åren 1917—1920. Enligt denna sammanställning uppgick hela antalet förseelser under år 1920 till 45 580, vilken siffra emellertid, såsom förut antytts, torde komma att ökas med ett eller annat hundratal fall (för fjärde kvartalet), varom uppgifter ännu ej föreligga.

Fylleriförseelserna under åren 1917—1920, fördelade efter orsaker.

Tidsperiod och område	Hela antalet fylleri-förseelser	Därav förseelser med känt berusnings-medel	Förseelser (i %), vid vilka huvudsakliga berusningsmedlet utgjordes av										
			sprit-drycker	vin	öl (andra malt-drycker)	sprit-drycker och vin	sprit-drycker och öl	sprit-drycker, vin och öl	vin och öl	rus-drycker, till-hopa	dena-turerad sprit	tek-niska pre-parat	surro-gat, till-hopa
År 1917 . . .	18 521	18 310	13·8	5·2	16·7	2·7	28·7	6·8	13·5	**87·4**	6·8	5·8	**12·6**
» 1918 . . .	18 854	18 638	23·5	12·6	1·2	10·0	7·1	3·8	5·1	**63·3**	27·9	8·8	**36·7**
» 1919 . . .	35 103	34 616	39·6	4·5	3·9	7·4	13·9	4·1	3·2	**76·6**	22·6	0·8	**23·4**
» 1920[1] . . .	**45 580**	**44 709**	**57·2**	**1·1**	**3·6**	**2·7**	**27·8**	**2·9**	**1·4**	**96·7**	**2·8**	**0·5**	**3·3**
Därav i													
Stockholm . .	10 104	9 544	71·5	3·5	3·5	5·6	10·7	1·1	1·1	**97·0**	2·9	0·1	**3·0**
Göteborg . . .	9 162	9 111	58·7	0·6	7·6	0·8	23·9	1·7	1·4	**94·7**	5·1	0·2	**5·3**
Malmö	2 705	2 655	77·3	0·3	0·9	0·9	17·8	0·6	0·2	**98·0**	1·8	0·2	**2·0**
övriga städer .	20 323	20 175	46·3	0·5	2·0	2·6	39·5	4·7	1·8	**97·4**	1·9	0·7	**2·6**
landsbygden .	3 286	3 224	61·9	0·4	4·5	0·6	24·5	2·6	1·5	**96·0**	2·7	1·3	**4·0**
Indextal													
År 1917 . . .	100	100	100	100	100	100	100	100	100	**100**	100	100	**100**
» 1918 . . .	102	102	174	244	7	381	25	57	38	**74**	420	155	**297**
» 1919 . . .	190	189	545	162	45	520	91	114	45	**166**	631	26	**351**
» 1920[1] . . .	**246**	**244**	**1 015**	**52**	**52**	**243**	**236**	**104**	**26**	**270**	**102**	**19**	**64**
Därav i													
Stockholm . .	273	265	2 371	113	31	464	132	61	24	**295**	106	4	**62**
Göteborg . . .	280	280	1 379	51	74	157	285	80	24	**290**	189	33	**168**
Malmö	286	282	937	40	28	144	113	45	10	**309**	51	200	**54**
övriga städer .	232	232	772	20	44	195	271	127	29	**257**	68	27	**49**
andsbygden .	178	179	483	20	58	53	216	80	27	**220**	132	13	**33**

[1] Preliminära siffror.

Jämförd med antalet fyllerifall under förevarande statistiks första år, 1917 (18 521), innebär denna siffra en betydande stegring. En blick på de i tabellens första kolumn meddelade indextalen ger vid handen, att fyllerifrekvensen, som år 1918 endast obetydligt (med c:a 2 %) översteg 1917 års siffra, under år 1919 var nära dubbelt samt under år 1920 ej mindre än två och en halv gånger större än år 1917. Tages antalet fylleriförseelser till mätare på nykterhetstillståndet, synes alkoholmissbruket sålunda ånyo ha nått en utbredning jämförlig med den, som rådde under tiden omedelbart före kristidens stränga restriktions- och ransoneringsåtgärder på här ifrågavarande område (1915 sakfälldes 47 948 personer för fylleri, och för 1916 har antalet förseelser beräknats till c:a 44 000). Det må emellertid i detta sammanhang framhållas, att år 1920 icke, i likhet med år 1919, visade oavbruten stegring, utan kulmen uppnåddes vid halvårsskiftet, varefter under årets båda sista kvartal kan konstateras en nedgående tendens.

Riktas uppmärksamheten på utvecklingen i olika orter och ortsgrupper har fyllerifrekvensens stegring åren 1917—1920 varit starkast i de tre största städerna (i vardera c:a 180 %), medan övriga städer och landsbygden visa svagare ökning (c:a 130 %, resp. c:a 80 %). Vad enbart huvudstaden beträffar, är emellertid årets totalsiffra (10 104) icke oväsentligt lägre än närmast föregående års (1919: 11 114), vilket förhållande avviker från utvecklingen i Göteborg och Malmö, där även det sistförflutna året medfört en betydande stegring av fyllerifrekvensen, vilket närmare framgår av följande tablå:

	1917		1918		1919		1920	
	antal fylleriförseelser	indextal	antal fylleriförseelser	indextal	antal fylleriförseelser	indextal	antal fylleriförseelser	indextal
Stockholm	3 705	100	6 264	169	11 114	300	**10 104**	**273**
Göteborg	3 270	100	3 897	119	6 750	206	**9 162**	**280**
Malmö	946	100	668	71	1 677	177	**2 705**	**286**
Övriga städer . .	8 750	100	6 850	78	12 868	147	**20 323**	**232**
Landsbygden . .	1 850	100	1 175	64	2 694	146	**3 286**	**178**

Beträffande de olika berusningsmedlen och deras betydelse som fylleriorsaker må hänvisas till kvartalsrapporterna, där vissa särdrag och utvecklingslinjer påvisats. Karakteristisk för år 1920 är spritdryckernas alltjämt växande roll som fylleriorsak. Grupperna »spritdrycker» samt »spritdrycker och öl», som år 1919 förorsakade något över hälften av samtliga fyllerifall, representerade under 1920 ej mindre än 85 %. Orsaken till denna betydliga stegring torde givetvis i väsentlig grad kunna tillskrivas den från och med 1920 års början starkt ökade tilldelningen av spritdrycker (37·8 milj. liter, varav 33·6 milj. liter till utminutering mot resp. 14·4 och 12·1 milj. föregående år). Härpå tyder bl. a., att de enbart förtärande av spritdrycker tillskrivna fyllerifallen, som under 1919 års sista kvartal utgjorde 4 721 (48·8 %), redan under det därpå följande sprungo upp till 7 266 eller 61·7 % av samtliga.

Måste man sålunda på den ökade legitima spritdryckstilldelningens debetsida skriva ett ökat antal fyllerifall i landsorten, kan såsom kreditpost upp-

föras det gradvisa undanträngandet av hemtillverkningen (och tidvis insmugglingen) av brännvin, vilken tidigare hade fått en mycket hotande utbredning i huvudstaden. Medan antalet fyllerifall, vilka polismyndigheterna ansett sig kunna ställa i samband med förtäring av hembränt brännvin under år 1919 utgjorde 3 582, uppgingo de år 1920 visserligen till 5 109, men medan av dessa 1 656 kommo på första kvartalet, redovisades blott 924 eller föga mer än hälften under det sista. Ett gynnsamt drag innebär det även, att den under krisåren så omfattande surrogatsupningen numera, av fylleristatistikens siffror att döma, åter bragts ned till en skäligen betydelselös företeelse. Särskilt i fråga om denaturerad sprit är nedgången i ögonen fallande, i det att år 1919 på denna grupp kommo 7 810 fyllerifall (22·6 %) mot 1 268 eller 2·8 % det senaste året.

Jämförelse mellan fylleriförseelserna i Sverige och dess grannländer. Liksom i föregående kvartalsredogörelser må slutligen i jämförelsesyfte en sammanställning göras mellan den svenska fylleristatistiken och motsvarande uppgifter för Norge, som dels lämnats i »Meddelelser fra det Statistiske Centralbyrå», dels erhållits genom benäget tillmötesgående av sistnämnda ämbetsverk:

Fylleriförseelser:		År 1917 medelt. per kv.	År 1918 1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	År 1919 1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	År 1920 1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.
Sverige	antal	4 630	3 006	4 740	5 343	5 765	5 980	9 598	9 697	9 828	11 973	12 036	11 473	10 098
	indextal	100	65	102	115	125	129	207	209	212	259	260	248	218
Norge	antal	7 777	5 231	5 697	5 956	6 030	7 783	10874	10285	8 468	8 106	8 805	8 651	·
	indextal	100	67	73	77	78	100	140	132	109	104	113	111	·

De norska kvartalssiffrorna giva vid handen, att i vårt västra grannland en bestämd nedgång inträdde med 1919 års sista kvartal, men att därefter fyllerifrekvensen varit jämförelsevis konstant. Hela antalet fylleriförseelser i Norge år 1920 torde varit c:a 34 000, vilket, i motsats till förhållandena i Sverige, innebär nedgång från föregående år, då motsvarande siffra var 37 410.

Av intresse är jämväl att sammanställa fylleriförseelserna i de fyra nordiska huvudstäderna, som skett i nedanstående tablå:

Antal fylleriförseelser i	År 1917	År 1918	År 1919	År 1920
Stockholm (419 500 inv.)	3 705	6 264	11 114	10 104
Kristiania (258 341 inv.)	13 672	12 217	16 938	13 624
Köpenhamn[1] (699 706 inv.)	4 865	2 269	4 225	5 047
Helsingfors (186 000 inv.)	·	·	5 488	12 307

Enär av gatufylleriet blott en viss, efter ortens praxis växlande del blir föremål för polisingripande och sålunda redovisad i statistiken, kunna dessa siffror knappast göra anspråk på att åskådliggöra nykterhetstillståndet i resp. städer, men de belysa däremot ganska väl dettas förändringar å samma ort under de fyra åren.

[1] Med Frederiksberg och Gentofte.

Fylleriförseelserna och deras orsaker under fjärde kvartalet 1920.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Område	Hela antalet fylleri-förseelser	Därav sådana, rörande vilka berusnings-medlet uppgivits	Antal fylleriförseelser, där huvudsakliga berusningsmedlet utgjordes av									Antal förseelser genom rusdrycker (kol. 4—10), som erhållits					
			sprit-drycker (bränn-vin, konjak, punsch o. d.)	vin	öl (andra malt-drycker)	sprit-drycker och vin	sprit-drycker och öl	sprit-drycker, vin och öl	vin och öl	rusdrycks-surrogat		från utminuteringsställe	från bolagsutskänkningsställe	från restaurang, ölstuga o. d.	genom olaglig rusdrycks-hantering genom förmedling av andra, vid priv. samkväm o. d.	genom olaglig rusdrycks-hantering	på flera av nu angivna (eller obekant) sätt
										den. sprit	tekn. prep.						
Stockholms stad	**2 176**	**2 020**	**1 475**	**87**	**82**	**87**	**218**	**21**	**21**	**27**	**2**	**80**	**109**	**252**	**572**	**858**	**120**
Östra Sverige	**1 111**	**1 080**	**491**	**3**	**17**	**18**	**465**	**48**	**6**	**29**	**3**	**96**	**237**	**114**	**294**	**18**	**289**
Södertälje . .	53	51	17	—	2	3	23	3	2	1	—	4	7	8	10	4	17
Uppsala . . .	163	163	76	—	3	5	71	7	—	1	—	13	20	9	54	2	64
Västerås . . .	108	104	72	—	1	1	28	1	—	1	—	12	9	18	41	—	23
Nyköping . .	49	49	7	—	—	1	39	1	—	1	—	—	11	2	6	1	28
Eskilstuna . .	84	84	74	—	1	1	6	—	—	2	—	10	13	20	21	—	18
Linköping . .	115	114	39	1	1	2	62	3	—	3	3	8	35	18	31	—	16
Norrköping . .	170	169	14	—	1	—	133	9	1	11	—	3	81	8	10	1	55
Övriga städer .	272	250	134	2	6	1	79	19	3	6	—	21	58	18	86	5	56
Landsbygden .	97	96	58	—	2	4	24	5	—	3	—	25	3	13	35	5	12
Småland och öarna . .	**550**	**544**	**275**	**—**	**2**	**8**	**223**	**16**	**3**	**13**	**4**	**88**	**96**	**36**	**184**	**—**	**123**
Jönköping . .	97	97	50	—	—	1	41	—	—	5	—	10	19	3	29	—	31
Kalmar . . .	61	61	26	—	—	1	33	—	—	—	1	10	16	10	16	—	8
Västervik . .	37	37	19	—	—	4	13	—	—	—	1	10	4	2	17	—	3
Övriga städer .	304	298	145	—	2	2	125	14	3	5	2	48	55	20	95	—	73
Landsbygden .	51	51	35	—	—	—	11	2	—	3	—	10	2	1	27	—	8
Södra Sverige	**1 384**	**1 368**	**816**	**1**	**4**	**7**	**484**	**29**	**4**	**20**	**3**	**180**	**310**	**212**	**430**	**—**	**213**
Karlskrona . .	111	111	31	—	—	—	77	1	—	1	1	14	39	10	21	—	25
Kristianstad .	99	98	77	—	—	2	18	1	—	—	—	10	16	13	52	—	7
Malmö	558	545	428	1	2	1	96	3	1	11	2	113	96	66	182	—	75
Lund	62	62	50	—	—	—	10	1	—	1	—	5	17	24	5	—	10
Landskrona .	96	95	26	—	—	—	69	—	—	—	—	4	20	30	26	—	15
Hälsingborg .	191	191	91	—	—	2	88	3	—	7	—	9	55	28	76	—	16
Ystad	32	31	21	—	—	—	10	—	—	—	—	8	6	6	3	—	8
Trälleborg . .	18	18	4	—	—	—	7	5	2	—	—	1	8	4	2	—	3
Övriga städer .	155	155	55	—	2	2	84	12	—	—	—	7	36	29	42	—	41
Landsbygden .	62	62	33	—	—	—	25	3	1	—	—	9	17	2	21	—	13

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Område	Hela antalet fylleri-förseelser	Därav sådana, rörande vilka berusnings-medlet uppgivits	Antal fylleriförseelser, där huvudsakliga berusningsmedlet utgjordes av									Antal förseelser genom rusdrycker (kol. 4—10), som erhållits					
			sprit-drycker (bränn-vin, konjak, punsch o. d.)	vin	öl (andra malt-drycker)	sprit-drycker och vin	sprit-drycker och öl	sprit-drycker, vin och öl	vin och öl	rusdrycks-surrogat		från utminuteringsställe	från bolagsutskänkningsställe	från restaurang, ölstuga o. d.	genom förmedling av andra, vid priv. samkväm o. d.	genom olaglig rusdrycks-hantering	på flera av nu angivna (eller obekant) sätt
										den. sprit	tekn. prep.						
Västra Sverige	**3 654**	**3 633**	**1 986**	**10**	**185**	**63**	**1 043**	**106**	**56**	**162**	**22**	**323**	**508**	**723**	**1 309**	**11**	**577**
Halmstad . . .	60	60	38	—	2	2	11	2	—	5	—	10	6	14	18	—	7
Göteborg . . .	2 085	2 074	1 237	4	142	14	506	18	17	131	5	144	270	514	810	8	192
Uddevalla . .	34	34	21	—	4	—	9	—	—	—	—	5	3	2	22	—	2
Trollhättan . .	63	63	16	—	3	—	38	5	—	1	—	5	23	1	21	—	12
Borås	129	128	78	—	—	13	26	6	4	1	—	6	31	5	42	—	43
Karlstad . . .	232	230	145	2	6	15	35	14	5	3	5	13	36	70	57	—	46
Kristinehamn .	55	55	31	2	—	1	9	3	—	6	3	8	—	14	23	—	1
Örebro	177	177	65	1	—	3	86	17	3	1	1	7	47	14	55	—	52
Övriga städer .	661	657	277	—	20	12	268	39	25	10	6	100	77	76	189	2	197
Landsbygden .	158	155	78	1	8	3	55	2	2	4	2	25	13	13	72	1	25
Norra Sverige	**1 223**	**1 219**	**499**	**10**	**68**	**28**	**469**	**52**	**52**	**11**	**30**	**122**	**117**	**227**	**338**	**37**	**337**
Falun	81	81	34	2	4	2	29	3	3	3	1	3	1	23	22	9	19
Gävle	170	170	37	1	1	6	107	10	4	4	—	7	26	26	27	2	78
Söderhamn . .	121	121	16	—	9	—	74	9	11	—	2	2	61	25	9	—	22
Härnösand . .	104	103	24	—	12	1	59	5	1	—	1	6	6	20	19	—	51
Sundsvall . .	163	162	39	—	1	2	112	2	3	—	3	10	—	31	23	—	95
Östersund . .	115	115	72	1	1	4	10	9	14	3	1	19	—	27	53	—	12
Luleå	32	32	28	—	—	—	—	—	—	—	4	7	—	—	21	—	—
Övriga städer .	229	229	121	2	13	13	51	12	8	—	9	23	12	52	91	3	39
Landsbygden .	208	206	128	4	27	—	27	2	8	1	9	45	11	23	74	23	21
Hela riket städerna	**9 522**	**9 294**	**5 210**	**106**	**321**	**204**	**2 760**	**258**	**131**	**251**	**53**	**775**	**1 329**	**1 512**	**2 899**	**895**	**1 580**
Hela riket landsb. .	**576**	**570**	**332**	**5**	**37**	**7**	**142**	**14**	**11**	**11**	**11**	**114**	**46**	**52**	**228**	**29**	**79**
Summa för 4 kv.	**10 098**	**9 864**	**5 542**	**111**	**358**	**211**	**2 902**	**272**	**142**	**262**	**64**	**889**	**1 375**	**1 564**	**3 127**	**924**	**1 659**
1920: 3 kvart.	11 473	11 253	5 994	119	508	297	3 545	303	178	250	59	1 218	1 380	1 949	3 346	1 051	2 000
» 2 »	12 036	11 812	6 765	125	418	367	3 120	394	180	395	48	1 544	1 569	2 033	3 278	1 478	1 467
» 1 »	11 973	11 780	7 266	142	319	315	2 859	334	152	361	32	1 409	1 683	1 735	3 097	1 656	1 807
1919: 4 »	9 828	9 667	4 721	278	526	504	2 015	494	355	722	52	1 014	814	1 868	2 018	1 734	1 445
År 1920 . . .	**45 580**	**44 709**	**25 567**	**497**	**1 603**	**1 190**	**12426**	**1 303**	**652**	**1 268**	**203**	**5 060**	**6 007**	**7 281**	**12848**	**5 109**	**6 933**
» *1919* . . .	**35 103**	**34 616**	**13 725**	**1557**	**1 368**	**2 550**	**4 802**	**1 422**	**1108**	**7 810**	**274**	**3 826**	**2 063**	**5 849**	**6 999**	**3 582**	**4 213**
» *1918* . . .	**18 854**	**18 638**	**4 379**	**2340**	**218**	**1 865**	**1 326**	**712**	**948**	**5 199**	**1 651**	**5 808**	**4 390**		**·**	**582**	**1 008**
» *1917* . .	**18 521**	**18 310**	**2 519**	**960**	**3 066**	**490**	**5 259**	**1 248**	**2464**	**1 238**	**1 066**	**4 196**	**8 650**		**·**	**16**	**3 144**

Emigrationen år 1920.[1]

Uppgifter rörande utvandringen från Sverige till främmande världsdelar hava nu inkommit även för fjärde kvartalet 1920, varigenom en överblick kan erhållas av emigrationen i dess helhet under nämnda år.

Vad då först beträffar emigrationen under 1920 års *fjärde kvartal*, uppgick densamma till 2 064 personer mot 1 030 samma tid år 1919. Av ifrågavarande utvandrare hava 1 956 emigrerat till främmande världsdelar över Stockholm, Malmö, Hälsingborg och Göteborg, 87 över Kristiania, Trondhjem och Bergen samt 21 över Köpenhamn. Dessutom ha 223 personer från annat land utvandrat över svenska hamnar.

I vilket antal de i Sverige hemmahörande emigranterna utvandrat över svenska, norska och danska hamnar under såväl *fjärde kvartalet 1920 som under hela år 1920* framgår av efterföljande tablå:

	År 1920						År 1919
	jan.—sept.	okt.	nov.	dec.	okt.—dec.	hela året	
Stockholm	421	133	67	42	242	663	714
Malmö	612	111	70	29	210	822	601
Hälsingborg	144	29	23	6	58	202	130
Göteborg	2 644	684	397	365	1 446	4 090	1 918
Kristiania	95	45	20	4	69	164	90
Trondhjem	27	9	4	1	14	41	27
Bergen	6	—	4	—	4	10	4
Köpenhamn	65	7	8	6	21	86	15
Summa	**4 014**	**1 018**	**593**	**453**	**2 064**	**6 078**	**3 499**

Utvandringen under fjärde kvartalet 1920 över svenska hamnar företer vid jämförelse med samma tid år 1919 en ökning av 981 personer (från 975 till 1 956) eller med 100·6 %, över norska hamnar av 39 personer (från 48 till 87) och över danska hamnar av 14 personer (från 7 till 21). Av de 2 064 svenska emigranter, som under fjärde kvartalet 1920 utvandrat över ovannämnda svenska, norska och danska hamnar, voro 1 055 män och 1 009 kvinnor.

Under *hela år 1920* utvandrade över förutnämnda svenska och utländska hamnar sammanlagt 6 078 svenska emigranter (3 157 män och 2 921 kvinnor).

[1] Jfr. Soc. Medd., årg. 1920, sid. 366.

Motsvarande siffror för de närmast föregående åren framgå av följande översikt, som jämväl utvisar emigrationens fördelning å olika månader.[1]

	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
Januari	451	274	124	150	246	32	134	219
Februari	826	521	251	391	23	103	82	128
Mars	1 794	1 150	413	420	51	34	265	353
April	2 583	1 608	559	814	223	47	137	234
Maj	2 171	1 320	376	955	289	136	288	973
Juni	1 047	799	319	232	355	38	207	208
Juli	1 191	739	284	351	369	129	399	554
Augusti	1 667	380	324	1 040	365	—	442	801
September	1 876	735	534	1 313	245	326	515	544
Oktober	1 613	650	372	451	143	99	313	1 018
November	820	555	331	984	58	128	531	593
December	306	220	191	537	170	39	186	453
Summa	**16 345**	**8 951**	**4 078**	**7 638**	**2 537**	**1 111**	**3 499**	**6 078**

Till jämförelse kan anföras, att utvandringen från Danmark under åren 1918—20 omfattade resp. 793, 3 341 och 6 300 personer.

Emigrationen under år 1920 fördelade sig på rikets olika delar på följande sätt:

Län	Utvandringshamnar: svenska	norska	danska	Summa utvandrare	Län	Utvandringshamnar: svenska	norska	danska	Summa utvandrare
Stockholms stad	318	13	7	338	Älvsborgs län	348	15	—	363
» län	76	2	—	78	Skaraborgs »	143	1	—	144
Uppsala »	24	5	—	29	Värmlands »	374	42	—	416
Södermanlands »	75	—	—	75	Örebro »	146	7	—	153
Östergötlands »	215	3	1	219	Västmanlands »	53	4	—	57
Jönköpings »	282	—	1	283	Kopparbergs »	246	10	—	256
Kronobergs »	281	1	—	282	Gävleborgs »	317	13	—	330
Kalmar »	390	8	—	398	Västernorrlands »	271	12	—	283
Gottlands »	40	—	2	42	Jämtlands »	129	32	—	161
Blekinge »	349	—	3	352	Västerbottens »	129	5	—	134
Kristianstads »	323	—	7	330	Norrbottens »	144	16	—	160
Malmöhus »	367	4	35	406	Ej angivet »	—	—	27	27
Hallands »	349	—	—	349	Hela riket	**5 777**	**215**	**86**	**6 078**
Göteb. o. Boh. »	388	22	3	413					

Härtill komma de 653 emigranter, vilka från annat land utvandrat över svenska hamnar. Inalles hava sålunda på denna väg befordrats 6 731 utvandrare.

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1913, sid. 670. — Enligt befolkningsstatistikens uppgifter, vari jämväl ingår utflyttningen till europeiska länder, uppgick totalantalet emigranter under år 1919 till 7 337, därav 4 008 till främmande världsdelar, samt antalet immigranter samtidigt till 7 809 resp. 3 573.

Utvandrarnas fördelning på vissa åldersgrupper under år 1920 framgår av nedanstående översikt:

	Män		Kvinnor		Summa	
	Absoluta tal	%	Absoluta tal	%	Absoluta tal	%
Under 15 år	320	10·1	292	10·0	612	10·1
15—19 »	1 275	40·4	730	25·0	2 005	33·0
20—29 »	942	29·9	1 088	37·2	2 030	33·4
30—39 »	359	11·4	414	14·2	773	12·7
40—49 »	146	4·6	147	5·0	293	4·8
50 år och däröver	115	3·6	250	8·6	365	6·0
Summa	3 157	100·0	2 921	100·0	6 078	100·0

Av samtliga 6 078 utvandrare under år 1920 tillhörde sålunda 2 030 eller 33·4 % åldersgruppen 20—30 år, 2 005 eller 33·0 % gruppen 15—20 år och 773 eller 12·7 % gruppen 30—40 år. Barn under 15 år utgjorde 10·1 % och 10·8 % hade uppnått 40 års ålder.

I fråga om utvandrarnas fördelning efter kön inom olika åldersgrupper förefunnos betydande skiljaktigheter. Två femtedelar (40·4 %) av männen men endast en fjärdedel (25·0 %) av kvinnorna tillhörde åldersgruppen 15—20 år. Däremot var gruppen 20—30 år talrikast representerad bland kvinnorna, nämligen med 37·2 % mot 29·9 % bland männen.

Socialstyrelsens utlåtande om kvinnors tillträde till statstjänster.

Sedan de av chefen för justitiedepartementet tillkallade sakkunniga för utredning av frågan om beredande av utsträckt behörighet för kvinnor att vinna tillträde till civil statstjänst avgivit sitt i förra häftet av Sociala Meddelanden (sid. 218) refererade betänkande och förslag i ämnet, har Kungl. Maj:t genom remiss den 19 januari 1921 anbefallt socialstyrelsen att avgiva utlåtande i ärendet, såvitt anginge fråga om behörighet för kvinna att innehava statstjänst inom styrelsens tjänsteområde. Med anledning härav har styrelsen i den 15 februari avgiven skrivelse anfört följande:

Styrelsen anser sig ej böra motsätta sig införandet av *full likställighet mellan män och kvinnor* med avseende å rätten att söka och innehava tjänster inom styrelsens tjänsteområde, helst som det i vissa grenar av styrelsens verksamhet understundom är värdefullt att äga tillgång till speciell sakkunskap i frågor, som röra kvinnorna. Över huvud synes det vara till fördel för det statliga arbete, som faller inom styrelsens verksamhetsområde, att kvinnor beredas tillfälle till fri och lika tävlan om samtliga tjänster, då därigenom möjligheterna ökas för lämpligt urval.

Ett hinder för realiserandet av detta önskemål kunde emellertid uppkomma genom de sakkunnigas förslag om att *biträdesbefattningarna skola fortfarande reserveras för kvinnor*. Under de senaste åren har styrelsen haft hos sig anställda ordinarie och extra biträden av olika lönegrader till ett genomsnittligt antal av omkring 60, bland

vilka åtskilliga avlagt studentexamen och en eller annan även akademisk examen. För närvarande bedriva tre studier vid Stockholms högskola och en vid institutet för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning i Stockholm, vid vilka studier tjänstgöringen inom ämbetsverket bereder dem ett ekonomiskt stöd. Det intresse för fortsatt utbildning, som på detta sätt framträtt och vilket styrelsen ansett sig böra uppmuntra genom beviljandet av tjänstledighet i viss utsträckning, kommer uppenbarligen att erhålla en stark sporre, därest tillträde till högre befattningar inom och utom verket nu skulle öppnas för kvinnor. Därav torde bliva följden, att inom styrelsen, liksom inom andra ämbetsverk med större antal biträden, alltid skulle förefinnas ett antal sådana befattningshavare med formell kompetens för anställning såsom tjänstemän av högre grad. Vid uppkommande ledigheter inom dessa grader skulle förstnämnda befattningshavare säkerligen göra anspråk på befordran och såsom skäl därför jämväl åberopa föregående tjänstgöring under ett antal år inom eller utom verket. Med strängt formell tillämpning av nuvarande befordringsprinciper synes det sannolikt, att härigenom skulle kunna efter hand framväxa ett visst monopol för kvinnor beträffande rekryteringen till amanuens- och förstagradsbefattningar. Och då från dessa de högre tjänsterna i regel besättas, skulle utsikterna för manliga tjänstemän kunna komma att ställa sig synnerligen litet lockande.

En sådan utveckling, som uppenbarligen icke kan betecknas såsom uppkonstruerad, utan måste anses som en konsekvens av de sakkunnigas förslag, är ägnad att ingiva allvarliga betänkligheter. Även om allt erkännande måste givas åt den personliga duglighet, som kvinnor redan haft tillfälle att ådagalägga på vissa områden i offentlig tjänst, och som måhända torde komma att efter hand starkare framträda, så har dock erfarenheten givit vid handen, att kvinnor i allmänhet — och särskilt gifta kvinnor — icke på samma sätt som män kunna helt uppgå i sin ämbetsuppgift samt att kvinnornas naturliga anlag, intressen och uppfostran hittills betagit dem många tillfällen till den konkreta erfarenhet om det samhälleliga livets realiteter, som står männen till buds. Dessa förhållanden utgöra den naturliga förklaringen till att inom enskilda företag, där varken några lagstadgade hinder eller några traditionella fördomar försvårat kvinnors användande, de likväl i regel icke kunnat göra sig gällande i konkurrens med männen om högre befattningar. Belysande är sålunda, att vid den inom socialstyrelsen nu pågående undersökningen av affärsanställdas arbets- och löneförhållanden inom alla grupper av undersökta affärsföretag männen befunnits vara relativt talrikare på ledande platser och mera kvalificerade befattningar än kvinnorna, samt att männen i genomsnitt erhålla 50 à 100 procent högre lön. Till och med inom detaljhandeln, som sedan generationer tillbaka i stor utsträckning använt kvinnlig arbetskraft, ligga männens löner omkring 70 procent högre. Även om någon ändring härutinnan småningom kan vara att förvänta genom en successiv förändring av de utbildnings- och andra samhällsförhållanden, som för närvarande minska kvinnornas konkurrensförmåga, så komma dock alltid — särskilt beträffande gifta kvinnor — att kvarstå vissa naturliga hinder för deras användbarhet i jämförelse med männen, i första hand mindre arbetsförmåga och större sjukdomsfrekvens. Under sådana förhållanden kan det icke ur statssynpunkt vara tillrådligt att vidtaga en anordning, som är ägnad att medföra särskilda svårigheter för den manliga rekryteringen till statens tjänst. Vill man bibehålla kvinnornas monopol till biträdesbefattningarna, måste det därför skapas garantier för att icke ämbetsverken genom gällande befordringsgrunder kunna komma att ställas inför tvånget att vid befordran till högre grader praktiskt taget välja endast bland kvinnliga biträden med erforderlig formell kompetens.

Sakkunnigförslaget i denna del synes för övrigt ur principiell synpunkt knappast rimligt. Då dess bärande tanke ju är att inom statsförvaltningen realisera kvinnans medborgerliga likställighet med mannen, synes konsekvensen fordra principens fulla tillämpning, i den mån icke särskilda hinder möta härför. Därest kvinnan skall hava tillträde till alla tjänster, från vilka hon icke till följd av bristande naturliga förutsättningar bör uteslutas, kräver sålunda följdriktigheten, att likställighetsprincipen

genomföres även i fråga om alla sådana tjänster, som mannen icke saknar naturliga förutsättningar att bekläda. Att biträdesbefattningarna i ämbetsverken icke skulle kunna bestridas av män på lika tillfredsställande sätt som av kvinnor, har icke ens påståtts, än mindre styrkts. Erinras må, att före kvinnornas tillträde till dessa befattningar kanslist- och kopistarbetet inom ämbetsverken genomgående utfördes av män. Att förläna kvinnorna den särskilda förmånen, som ensamrätten till biträdesbefattningarna skulle innebära, synes så mycket mindre befogat, som männen redan genom den dem åliggande värnplikten komma i efterhand efter kvinnorna.

Styrelsen anser sig böra framhålla, att frågan om biträdesbefattningarnas öppnande för män icke är allenast ett teoretiskt spörsmål, utan av stor reell räckvidd, i det att många manliga sökande otvivelaktigt skulle infinna sig. Ehuru man i allmänhet har kännedom om, att styrelsen är för sina biträdesbefattningar uteslutande hänvisad till kvinnlig rekrytering, har styrelsen likväl fått mottaga ett flertal ansökningar och förfrågningar från män, icke minst från nyblivna studenter eller universitetsstuderande, som önskat anställning. Det synes icke vara skäligt, att dessa förvägras samma rätt i detta avseende, som tillkommer deras kvinnliga kamrater, helst som med hänsyn till möjligheten av lämpligt urval statsintresset härigenom skulle komma att bättre tillgodoses.

Med avseende å de sakkunnigas förslag om beredande av *full likställighet mellan gift och ogift kvinna* ifråga om att innehava statstjänst kan styrelsen icke underlåta att framhålla, att ett konsekvent tillämpande av denna grundsats synes kunna leda till vissa olägenheter ifråga om tjänsteåliggandenas behöriga fullgörande. Då vid bedömande av förevarande spörsmål, såsom de sakkunniga framhålla, statsintresset här vore avgörande, måste till prövning upptagas, på vad sätt detta intresse skäligen bör tillvaratagas. De sakkunniga hava härvid erinrat om gällande bestämmelser i fråga om person, som gör sig skyldig till fel eller försummelse i tjänsten. Åsyftade bestämmelser i ämbetsverkens instruktioner äro emellertid synnerligen svåra att tillämpa ifråga om såväl manliga som kvinnliga befattningshavare, som i viss mån eftersätta tjänsten på grund av att deras uppmärksamhet och intressen starkt tagas i anspråk för utom tjänsten liggande uppgifter. Än svårare och ömtåligare skulle utan tvivel prövningen bliva i fall, då gift kvinna på grund av förhållanden, som äga samband med hennes äktenskap, icke kan anses uppehålla sin tjänst på tillfredsställande sätt. Då inträde i äktenskap för kvinna i allmänhet är ägnat att minska intresset, understundom också förmågan att sköta befattning, synes åtminstone ur statsintressets synpunkt skäl tala för ett bibehållande av den nu gällande regeln i detta avseende.

Beträffande vissa befattningar inom styrelsens tjänsteområde torde kunna antagas, att de praktiskt taget aldrig komma att beklädas av kvinnor. Detta gäller i fråga om befattningarna såsom byråchef, förste byråingenjör, byråingenjör och byråassistent för sjöfartsärenden å styrelsens arbetarskyddsbyrå samt yrkesinspektörs-, yrkesinspektörsassistent- och underinspektörsbefattningarna inom yrkesinspektionen. Med hänsyn till arbetets art samt de fordringar på föregående praktisk utbildning, som måste ställas å innehavarna av dessa befattningar, lärer det nämligen i ytterst sällsynta fall kunna ifrågakomma, att en kvinna skaffar sig den kompetens, som i förevarande fall erfordras.

Mot yrkesinspektrisbefattningens samt de kvinnliga assistentbefattningarnas reserverande uteslutande åt kvinnor samt mot den föreslagna ändringen av 23 § i lagen om arbetarskydd har styrelsen ej något att erinra.[1]

[1] Den åsyftade ändringen i arbetarskyddslagen avser, att följande, i 23 § ingående punkt skall utgå: »Såsom yrkesinspektör må jämväl anställas kvinna, och skall sådan yrkesinspektris förnämligast utöva tillsyn beträffande kvinnliga arbetare.»

Tillsyn över bränsleförbrukningen inom statsförvaltningen.

Kungl. Maj:t har den 5 mars 1921 anbefallt socialstyrelsen att verkställa utredning samt inkomma med förslag till genomförande av en i möjligaste mån effektiv kontroll över bränsleförbrukningen inom av statsverket disponerade byggnader och lokaler m. m. Uppdragets innebörd framgår närmare av följande, av statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet vid ärendets föredragning hållna anförande:

Den oerhörda stegring, som under de senare åren ägt rum beträffande alla bränslematerial, har givetvis medfört en motsvarande ökning i kostnaderna för uppvärmning av byggnader och lokaler. Det är därför såväl för den enskilde som för statsverket av större vikt än eljest, att uppvärmningen handhaves på sådant sätt, att bränsle icke onödigtvis förbrukas. Bristande sparsamhet eller okunnighet i förevarande avseende medföra lätt nog förluster, som för statsverkets vidkommande, med det stora antal byggnader och lokaler, vilkas uppvärmning bekostas av statsmedel, kunna uppgå till betydande belopp.

Från Kungl. Maj:ts sida hava jämväl under senare tid åtgärder vidtagits för åstadkommande av besparing i bränsleförbrukningen i landet. Sålunda inrättades enligt Kungl. Maj:ts brev den 4 februari 1916 industrikommissionens bränslebesparingsbyrå, med uppgift dels att genom spridande av lämpliga tryckalster samt genom direkta råd från yrkesinspektionens befattningshavare söka åstadkomma besparing i förenämnda hänseende inom landet och dels att genom anordnande av eldarkurser å olika orter lämna maskinskötare och eldare teoretisk och praktisk undervisning rörande de åtgärder, som från deras sida kunde vidtagas till minskning av bränsleförbrukningen. När sedermera bränslebesparingsbyrån under år 1918 upphörde med sin verksamhet, uppdrog Kungl. Maj:t genom brev den 30 augusti 1918 åt yrkesinspektionens befattningshavare att, tills vidare och intill dess annorlunda förordnades, i samband med deras tillsynsverksamhet i övrigt, genom råd och anvisningar främja besparing av bränsle vid staten, kommuner eller allmänna inrättningar tillhörande ångpanneanläggningar.

Ehuru de sålunda antydda åtgärderna säkerligen i allmänhet medfört god verkan, torde det dock med hänsyn till rådande förhållanden vara erforderligt, att en mera effektiv kontroll i berörda avseende vinnes beträffande statsverkets fastigheter och lokaler. Detta syfte torde bäst kunna vinnas genom att en centralmyndighet anförtros uppgiftens handhavande. Till denna myndighet skulle sålunda ingivas uppgifter angående beskaffenheten av förefintliga värmeledningsanläggningar, bränsleåtgång m. m. å olika platser inom landet och centralmyndigheten sålunda beredas tillgång till ett jämförande material för bedömande av uppvärmningens handhavande. Genom bearbetning av detta material och jämväl genom inspektioner, i den mån sådant kan finnas erforderligt, bör möjlighet vinnas till ett ingripande å platser, där rättelse i förevarande avseende kan vara påkallad.

Nu berörda åtgärd förutsätter ej, att den tillsynsverksamhet, som för närvarande åligger yrkesinspektionen och som är av mera lokal natur, för framtiden skall upphöra. Snarare bör det centrala kontrollorganet i möjligaste mån tillgodogöra sig och utnyttja resultatet av yrkesinspektionens förberörda verksamhet. I detta hänseende är att märka, att hos yrkesinspektionens befattningshavare finnas samlade uppgifter

från flertalet av de statens verk och inrättningar, där ångpannor användas för uppvärmnings- eller kraftändamål, rörande anläggningarnas förhållanden i tekniskt och ekonomiskt avseende. Då dessa uppgifter, där så behöves, lätt nog torde kunna fullständigas, föreligger sålunda redan från början ett uppgiftsmaterial, som i väsentlig grad torde underlätta ifrågavarande verksamhet. Jämväl i övrigt bör den erfarenhet, som yrkesinspektionens befattningshavare samlat i förevarande avseende, kunna komma till nytta, i det dessa befattningshavare torde böra få anlitas för inspektioner, införskaffande af uppgifter o. d.

Med hänsyn till det nära samarbete, som alltså förutsättes mellan yrkesinspektionen och den kontrollerande myndigheten, synes ändamålsenligt, att denna förlägges till *socialstyrelsen*.

Den nu ifrågasatta kontrollverksamheten bör i första hand inriktas på sådana av statsverket disponerade fastigheter och lokaler, för vilkas uppvärmning ångpanneanläggningar finnas eller där eljest eldning i större omfattning äger rum. Det är emellertid att märka, att inom vissa förvaltningsgrenar speciella åtgärder i förevarande syfte redan vidtagits. Sålunda kan nämnas, att inom arméförvaltningens fortifikationsdepartement finnes inrättad en särskild maskin- och värmebyrå, vars föreståndare beträffande de under arméförvaltningen stående anläggningarna utövar viss kontroll rörande bränsleförbrukningen. Jämväl vid statens järnvägar äro åtgärder i samma syfte vidtagna. Sålunda eller i övrigt vidtagna anordningar av liknande slag torde måhända böra fortgå. I vad mån nu berörda eller andra förvaltningsgrenar böra undantagas från den centrala kontrollmyndighetens verksamhetsområde, bör dock genom en blivande utredning klarläggas.

Såsom av det föregående framgår, skulle den ifrågasatta kontrollen i främsta rummet avse fastigheter och lokaler, vilkas uppvärmning äger rum på statsverkets bekostnad. I många fall torde emellertid en liknande kontroll vara av behovet påkallad beträffande landsting eller kommuner tillhöriga inrättningar. Det synes med hänsyn härtill lämpligt, att ifrågavarande verksamhet organiseras så, att densamma, åtminstone i viss utsträckning, kan omfatta jämväl inrättningar av nu nämnt slag, i den mån vederbörande därom göra framställning.

För utövande av det kontrolluppdrag, som enligt föreliggande förslag skulle ankomma på socialstyrelsen, torde tills vidare vara tillräckligt att inom styrelsen anställa en värmetekniskt utbildad person med något eller några biträden. Denna statens bränsleinspektör synes böra utrustas med befogenhet att från vederbörande myndigheter införskaffa erforderliga uppgifter ävensom att i förekommande fall anlita biträde av yrkesinspektionens befattningshavare. För arbetets underlättande torde därjämte vederbörande verk böra åläggas att regelbundet, exempelvis månadsvis, insända uppgifter rörande bränsleåtgång m. m.

Nu angivna riktlinjer för ordnandet av föreliggande fråga kunna givetvis icke, utan en närmare utredning, läggas till grund för ett definitivt förslag i ämnet. Denna utredning torde lämpligen uppdragas åt socialstyrelsen, som bör fullborda utredningen inom sådan tid, att den nya verksamheten kan taga sin början i god tid före nästa uppvärmningsperiods ingång.

Meddelanden från socialattachéerna m. fl.

Byggnadsgillesrörelsen i England.

Frågan om en reorganisation av byggnadsverksamheten i England har sedan ett par års tid varit föremål för undersökning av det inom denna näringsgren upprättade industrirådet (enligt Whitleysystemet). En inom rådet för ändamålet tillsatt kommitté har också utarbetat ett principförslag, som upprepade gånger varit föremål för överläggning inom rådet, utan att dock enighet mellan bägge sidornas representanter ännu kunnat uppnås. Vid rådets sammanträde under sistlidne november månad förelåg ett förslag från kommittén, till vilket en del arbetsgivare givit sin anslutning, men då skilda meningar yppade sig i plenarförsamlingen, återremitterades förslaget för vidare handläggning.

Kommitténs utlåtande bestod av tvenne delar. I första delen framlades förslag om bl. a. följande åtgärder:

1. Samverkan mellan offentliga myndigheter och inom byggnadsindustrien verksamma enskilda personer i syfte att reglera verksamheten, så att en jämn tillgång på arbete kunde beredas.
2. Understöd åt yrkesmän under tider av oundviklig arbetslöshet.
3. Pension åt yrkesmän till halva lönens belopp vid uppnådda 60 års ålder samt understöd åt avlidna yrkesmäns efterlevande.
4. Upprättandet av nämnder för samverkan mellan arbetsledning och arbetare.

Uti utlåtandets andra del föreslogs begränsad vinst å det i industrien nedlagda kapitalet, ersättning åt företagsledare enligt löneprincip samt användande av överskott å verksamheten till avsättning av reserver, lån åt nya företag, ersättning i särskilda fall för förtjänstfull verksamhet i yrket samt anslag till utbildning i facket och vetenskapligt-tekniska undersökningar. Kontroll över industrien skulle utövas av industrirådet.

Uti en reservation till betänkandet fanns framlagt ett förslag om industriens organisation efter s. k. gilles-linjer. Tanken på en lösning i sistnämnda riktning har redan tagit praktisk gestalt genom inrättandet på ett flertal orter av byggnadsgillen, vilka tillvunnit sig stor uppmärksamhet både i England och andra länder.

Principerna för byggnadsgillesrörelsen. Principerna för rörelsen, sådana de nyligen (i Times för den 22 januari 1921) framlagts av Malcolm Sparkes, ledare för det i London uti april 1920 bildade byggnadsgillet, äro i korthet följande.

Byggnadsgillena utgöra ett försök att grunda ett nytt industriellt system, åsyftande arbete i det allmännas tjänst i stället för arbete för egen vinst, varvid vetenskapliga metoder och tillgänglig yrkesskicklighet skall ställas till förfogande för bostadsproduktionen. Den nuvarande organisationen av byggnadsgillena kan icke betraktas såsom slutgiltig, utan är stadd i fortfarande utveckling och förbättring. Trenne drag äro framför andra utmärkande för denna organisation.

För det första avser gillet att trygga arbetarna mot förlust av arbetstid på grund av sjukdom, olyckshändelse eller ogynnsam väderlek, i tanke att därigenom en ny anda skall liva arbetet och att genom undanröjandet av fruktan för arbetslöshet var och en skall drivas att göra sitt bästa.

För det andra förlägges ansvaret för företagets skötsel hos de arbetande själva. Det förhållandet, att representanter för varje inom industrien sysselsatt yrkeskategori (inkl. teknici och administrationspersonal) deltaga i kontrollen över företagen, måste i högre grad än under något annat system vara ägnat att åstadkomma ett gott arbete. Gillesstyrelserna äro sammansatta av personer, som i grund och botten känna sitt yrke; trots sin makt hava de visat tillit till de utsedda arbetsledarna och medgivit dem en så hög grad av handlingsfrihet, som icke ens förekommer i de moderna aktiebolagen. Gillet representerar en organisation, som framkallar endräktig samverkan mellan alla vid ett företag sysselsatta i och för åstadkommandet av en god produkt till lägsta möjliga pris.

En tredje grundprincip i gillesorganisationen är, att uppkommet överskott icke fördelas under form av dividender, utan användes till produktionens höjande genom anskaffande av förbättrad materiell utrustning samt främjande av teknisk utbildning och vetenskapliga undersökningar.

Därefter övergår Sparkes till att redogöra för huru dessa principer realiserats i det av hälsovårdsministeriet godkända kontraktet för uppförande av bostäder genom byggnadsgillen, varur följande redan i detta sammanhang må anföras:

Som garanti mot vanskötsel från gillets sida har ministeriet rätt att på vissa villkor uppsäga kontraktet samt av den kooperativa försäkringsföreningen — vilken ställt *borgen* — återfå *högst en femtedel av den beräknade kostnaden för företaget*. Lyckas gillet utföra arbetet billigare än som beräknats, går vinsten till den kommun, för vars räkning husen uppföras. Ställa sig kostnaderna högre än beräknats, svarar kommunen också för sådan skillnad, som anses kunna godkännas (se sid. 448). I en del kontrakt med enskilda företagare stipuleras visserligen, att insparat kostnadsbelopp skall delas mellan kommunen och företagaren, liksom också den att företagaren medgivna vinsten kan reduceras, om kostnaderna överstiga beräkningarna, men det stora flertalet kontrakt med enskilda byggnadsföretagare lyda å visst bestämt belopp.

Invändningarna mot att arbetarna i gilleskontrakten åtnjuta en förmånsställning genom att vara tillförsäkrade kontinuerlig lön, bemöter slutligen Sparkes med det kravet, att ifrågavarande förmån utsträckes till hela industrien.

Uppkomsten av byggnadsgillen. Rörelsen leder sitt ursprung från Manchester, där det första gillet bildades i januari 1920 av byggnadsarbetarförbundets distriktsorganisation på platsen. Avsikten var till en början att bilda en gillesorganisation för nordvästra England, men då gillen snart växte fram i andra delar av landet, inriktade sig strävandena på att få till stånd en riksorganisation. I avvaktan härpå bildades vid konferens i Manchester under mars månad en centralorganisation (North-Western Building Guild eller National Building Guild, North Western Division), till vilken de lokala gillena anslötos såsom filialer.

Den centrala organisationen i Manchester. Tillsvidare uppdrogs åt det lokala gillet i Manchester att fungera såsom centralorganisation i nära samverkan med vederbörande distriktsavdelningar av byggnadsarbetarförbundet samt att träda i underhandling med kommunerna om uppförandet av bostäder. Den centrala organisationen fördelade sedan sitt arbete på flera kommittéer, nämligen för finansiella frågor, för anställning av personal, försäkring, kontinuerlig avlöning, inköp, avsyning och inspektion, överlåtelser, tvister och skiljedom, allmänna ärenden samt slutligen en arbetarkommitté, som hade att handlägga frågor om klagomål, förmånsrättigheter, utbildning och propaganda. Det ansågs, att de två förstnämnda kommittéerna uteslutande borde bestå av styrelseledamöter, medan i de övriga bereddes representation åt ett lika antal arbetare, utsedda antingen av verkstadsdelegerade (shop stewards) eller på annat sätt. Samtliga arbetare, som beretts tillträde till den centrala organisationen, skulle dessutom bilda en särskild kommitté, jämte ordföranden i centralstyrelsen. En liknande konstitution förordades för de lokala gillena. Tanken med hela denna anordning var

att bilda en motvikt mot byråkratiska tendenser samt att åvägabringa en intim kontakt med yrkesmännen på olika platser.

Vid en konferens för hela landet i Manchester under sistlidne oktober månad har sedermera beslutats att tillsätta en rekonstruktionskommitté av sex personer med uppdrag att avgiva förslag om en gillesförfattning, grundad på representativa och territoriella principer. Dessa personer, som representerade olika delar av landet, skulle tillsvidare adjungeras med centralstyrelsen.

Av meddelanden i pressen under nästlidne januari framgår, att inom byggnadsarbetarförbundet för närvarande planer äro å bane att upprätta en landsorganisation för hela rörelsen med de i Manchester och London (se nedan) bestående centralorganisationerna såsom distriktsavdelningar samt med förgreningar i de lokala gillena. Hand i hand härmed planeras en utvidgning av rörelsen, bland annat genom upprättandet av verkstäder för tillverkning av byggnadsmaterial.

För att kunna åtaga sig byggnadsarbeten måste emellertid ett gille ikläda sig formen av juridisk person, vilket skett genom att centralorganisationen i Manchester, kallad Building Guild, tillsvidare låtit registrera sig enligt Companies Acts, 1908—1917. Eventuellt har avsikten varit att lösa frågan om registrering genom anslutning till Kooperativa förbundet (Co-operative Wholesale Society). I stadgarna har bestämts, att aktier icke få innehavas av andra än styrelseledamöter, och styrelsen kan vägra registrering av aktietransport. Vid styrelsemedlemmars frånfälle eller avgång skola enligt stadgarna vidtagas åtgärder för att deras aktier övertagas av resp. efterträdare i styrelsen. I enlighet med grundprinciperna för rörelsen har styrelsen ej heller rätt att bestämma utdelning å aktierna. Utgivningen av aktier är sålunda endast en formell anordning, framtvungen av bestämmelserna i gällande lag.

Till centralorganisationen äro som nämnt anslutna lokala gillen. Dessa hava icke iklätt sig formen av juridiska personer och kunna därför icke själva avsluta kontrakt eller åtaga sig ekonomiska förpliktelser. Det är därför centralorganisationen, som, enligt vad man avser, skall åtaga sig den administrativa skötseln av de olika byggnadsföretagen, inköpa material, förvalta den gemensamma fond, varur kontinuerlig avlöning för yrkesmännen å olika platser bestrides, ombesörja propagandaarbetet samt bestämma om användande av eventuellt överskott, avsett för produktionens höjande.

Av de 40 £, som enligt fastställda kontrakt (se sid. 448) skola tillfalla gillet för varje uppfört hus och avse att garantera kontinuerlig avlöning, behåller centralorganisationen, enligt beslut fattat vid konferens i oktober 1920, hälften i och för fördelning bland yrkesmän på skilda orter. Likaså tillfaller 1 % av kostnaden för varje företag centralorganisationen i och för bestridande av administrationskostnader.

Vid nyssnämnda konferens i oktober 1920 uppdrogs dessutom åt centralstyrelsen att varje månad tillställa de lokala gillena ett sammandrag av inkomster och utgifter, att bemyndiga varje lokalstyrelse att underteckna checker samt att varje halvår utgiva en vederbörligen granskad balansräkning.

De lokala gillenas verksamhetsformer och uppgifter. Till mönster för de lokala gillenas stadgar hava i huvudsak tjänat stadgarna för den lokala organisationen i Manchester. Enligt dessa skall lokalstyrelsen sammansättas av en representant för varje fackförening i branschen jämte en förvaltningstjänsteman och en tekniker. Lokalstyrelsen utser ordförande, gillessekreterare och distriktssekreterare, av vilka den senare dock kan vara gemensam för central- och lokalorganisationerna. Om så nödigt befinnes, skall dessutom utses en arbetsledare (labour director), som måste vara fackföreningsman.

Varje representant i lokalstyrelsen skall i förening med arbetsledaren eller distriktssekreteraren vara ansvarig för anskaffning av material, arbetsvillkor och disciplinära förhållanden, vad medlemmarna av hans fackförening beträffar. I händelse av bristande överenskommelse mellan nämnda funktionärer hänskjutes frågan till lokalstyrel-

sen i dess helhet. Frågor berörande fackföreningsregler avgöras i samråd med vederbörande fackföreningsstyrelse.

Banktillgodohavanden stå under kontroll av lokalstyrelsen, men arbetsredskap och övrigt material tillhörande gillet förvaltas av en förtroendeman, som utses av styrelsen. Auktoriserade revisorer skola uppsätta och granska räkenskaperna, och deras beslut skall vara bindande för gillessekreteraren, med rätt dock för denne att vädja till styrelsen.

Alla administrativa befattningar skola tillsättas av gillessekreteraren med styrelsens godkännande samt på villkor, att de utsedda äro fackföreningsmedlemmar. Förmän utses av styrelsen efter förslag av vederbörande fackföreningsstyrelse.

Åtgärder eller beslut av lokalstyrelsen äro icke giltiga, för så vitt de utgöra ett hinder för upprättandet av en landsorganisation. Gillessekreteraren skall ock hava till uppgift att verka för en sådan organisation.

Enligt den arbetsplan, som förslagsvis uppgjorts, skall lokalstyrelsen vara ansvarig för ett noggrant utförande av ingångna kontrakt. För detta ändamål bör den, på sätt lämpligt befinnes, utse arbetsledare och förmän samt på bästa sätt använda omhänderhavda medel. Både i allmänhet och i enskildheter bör samverkan upprätthållas med den centrala gillesorganisationen, som är juridiskt ansvarig för ingångna kontrakt samt för den fond, varur kontinuerlig avlöning bestrides. De föreställningar, som göras av centralorganisationens tjänstemän, måste efterkommas, dock med vädjorätt för lokalstyrelsen.

Lokalstyrelsen skall föra kontroll över sin räkning med vederbörande bank, vara insättas de medel, som centralorganisationen mottager. Styrelsen kan själv träffa anstalter för inköp av egna redskap; ifall detta ombesörjes av centralorganisationen, skall denna innehålla ytterligare 3 % av byggnadskostnaderna, till dess köpesumman sålunda erlagts. Likaså kan lokalstyrelsen själv eller genom centralen beställa byggnadsmaterial. Såvitt möjligt böra angränsande lokalstyrelser uti affärshänseende etablera samverkan inbördes i och för kostnadernas nedbringande.

Det åligger lokalstyrelserna att sörja för gillesmedlemmarnas gemensamma bästa, verka för gott kamratskap samt genom propaganda och eget föredöme sprida gillesidén.

Byggnadsgillet i London. Byggnadsarbetarförbundets distriktsavdelning i London bildade i april 1920 en gillesorganisation, London Guild of Builders, som intager en fristående ställning i förhållande till Manchesterorganisationen, men är organiserad på samma grundval och fullföljer samma syften som denna. Det torde endast vara en tidsfråga, när dessa bägge distriktsorganisationer ingå i den tilltänkta rikssammanslutning, som i det föregående omnämnts.

Att döma av utsända prospekt synes emellertid Londongillet förete vissa smärre skiljaktigheter från systerorganisationen. Större vikt synes sålunda redan från början hava lagts på att erhålla medverkan från arkitekter, ingenjörer m. fl. högt stående yrkesgrupper. I gillesstyrelsen äro representerade icke blott fackföreningarna utan även s. k. godkända grupper, som redan bildats bland arkitekter och lantmätare och som planerats bland civilingenjörer, skulptörer och dekoratörer. Såsom godkända grupper kunna ock lokala gillesstyrelser (area committees) erhålla representation i huvudstyrelsen. Anmärkas må, att organisationen ännu befinner sig i tillblivelsestadiet.

Londongillet har till skillnad från Manchestergillet registrerats såsom ekonomisk förening enligt Industrial and Provident Societies Acts, 1893—1913. Aktierna lyda å rent nominellt belopp och liksom i Manchester lämnas ingen utdelning. Såsom ändamålet med verksamheten angives att icke endast uppföra byggnader, utan även utföra dekorationsarbeten m. m., driva handel och industriell verksamhet samt förrätta transporter, allt dock i förening med byggnadsverksamheten.

Huvudstyrelsen till- och avsätter arbetsledare och förmän i högre ställning (general

foremen), de sistnämnda dock efter förslag av lokalstyrelserna, medan s. k. avdelningsförmän utses av vederbörande gillesmedlemmar själva. Såsom något betydelsefullt framhålles det, att arbetsledaren icke utses av sina underlydande, utan genom huvudstyrelsen är ansvarig för samtliga yrkesmän inom distriktet. Likaså betonas vikten av att förtroende visas förmännen från styrelsens sida, och att de erhålla nödig handlingsfrihet.

Antalet byggnadsgillen och verksamhetens hittillsvarande omfattning. Enligt vad som uppgives i en av Manchesterorganisationen utsänd propagandaskrift från slutet av nästlidet år, hava lokala gillen bildats å 57 orter i anslutning till nämnda organisation. Därtill kommer Londongillet, i anslutning till vilket planeras upprättandet av 11 lokala gillen, enligt vad som meddelas i ett nyligen utsänt prospekt.

I förstnämnda skrift meddelas vidare, att anbud å byggnaders uppförande ingivits till 35 olika lokalmyndigheter. Hur långt med dessa kontrakt och den kontraherande verksamhetens omfattning fortskridit, framgår av en uppgift, meddelad i decembernumret av gillesrörelsens tidskrift »The Guildsman».

Man finner av denna uppgift — avseende Manchesterorganisationen — att arbetet redan påbörjats med utförandet av fem kontrakt, enligt vilka 635 hus skola uppföras. Trenne andra kontrakt, avseende uppförandet av 561 hus, hava likaså godkänts, och arbetet därå torde vid denna tid redan hava tagit sin början. Tretton kontrakt, omfattande över 1 000 bostadshus och ett sjukhus, väntade vid här ifrågavarande tidpunkt ännu på hälsovårdsministeriets godkännande.

Härtill är ytterligare att lägga ett kontrakt om uppförande av 380 hus i Walthamstow, varå Londongillet erhållit vederbörligt godkännande och arbetet redan tagit sin början. Samma gille har avslutat kontrakt om 200 byggnaders uppförande i Greenwich, där dock arbetet ännu icke tagit sin början, varjämte förhandlingar föras med flera andra lokalmyndigheter i trakten av London.

Av hälsovårdsministern har nyligen meddelats, att endast ett begränsat antal kontrakt — tjugu för byggnadsgillenas del, varav fyra i London — tillsvidare komme att godkännas, detta av det skälet, att man ämnade hålla tillbaka det allmännas byggnadsverksamhet i avvaktan på lägre kostnader. Någon absolut fastslagen gräns skall dock icke gälla.

Kooperativa förbundets medverkan vid gillenas byggnadsföretag. Till en början var avsikten, att gillena skulle anskaffa arbetskraft och kontrollera arbetets utförande, lämnande åt kommunalmyndigheterna att ombesörja inköp av material och leverera detsamma på platsen. Emellertid visade det sig mycket snart, att det stora flertalet kommuner saknade den för detta ändamål erforderliga organisationen och den erfarenhet, som krävdes för att erhålla prompt leverans och bästa pris. Gillena sågo sig därför nödsakade att själva vidtaga anstalter för inköp av material. Härtill hade emellertid krävts betydande kredit, som väl näppeligen stått att erhålla, därest icke Kooperativa förbundets byggnadsavdelning trätt emellan och erbjudit hjälp genom den kooperativa grosshandelsrörelsens bank (Co-operative Wholesale Bank).

Enligt denna sålunda träffade överenskommelse inköpes material av Kooperativa förbundet och levereras av detta på byggnadsplatsen. Betalning härför lämnas av vederbörande kommun direkt till Kooperativa förbundet, och alla uppgörelser om leverans skola rättsligen sett betraktas såsom direkt avtalade mellan kommunen och förbundet.

Huru betydelsefullt Kooperativa förbundets medverkan vid gillenas byggnadsföretag i själva verket är framgår också därav, att förbundet enligt det av hälsovårdsministeriet godkända kontraktsformuläret uppträder såsom kontraherande part jämsides med kommunen och gillet. En betydelsefull roll spelas därjämte av Kooperativa försäkringsföreningen (Co-operative Insurance Society), som garanterar kontraktets fullgörande intill ett belopp av 20 % å de beräknade kostnaderna.

Administrationen av gillenas byggnadsföretag. I allmänhet hava gillena hittills endast åtagit sig uppförandet av bostadshus för kommunernas räkning samt med understöd av allmänna medel enligt 1919 års bostadslag.[1] Såsom villkor för understöd gäller bland annat, att upprättade kontrakt om byggnaders uppförande skola hava godkänts av hälsovårdsministeriet. Manchester- och Londongillena trädde därför på sommaren 1920 i underhandling med ministeriet och ett gemensamt kontraktsformulär för gillesarbetet godkändes i augusti samma år.

Genom studium av detta kontraktsformulär erhåller man en närmare inblick i gillenas byggnadsverksamhet. Med uteslutande av mindre detaljer skall i det följande lämnas en beskrivning av kontraktsvillkoren.

Det förutsättes, att gillet träder i förhandling med en kommun om uppförande av visst antal bostadshus, vilkas nettokostnader enligt gällande dagspriser specificeras i en kontraktet bifogad lista med angivande av den beräknade totala nettokostnaden. Gillet åtager sig att skyndsammast utföra arbetet under tillsyn av en arbetsgivare — kommunens ombudsman, kallad arkitekten, — samt enligt dennes anvisningar. Kooperativa förbundet åtager sig att leverera byggnadsmaterial, för vilket kommunen erlägger likvid direkt till förbundet.

Den av kommunen tillsatta ombudsmannen utrustas med synnerligen vidsträckta befogenheter. Förutom det att han övar tillsyn över arbetet och meddelar anvisningar med avseende därå, äger han:

1) att fastställa arbetsvillkor för anställda arbetare;

2) att, om han så finner lämpligt, kräva viss arbetares avskedande;

3) att deltaga i beslut om anskaffning och underhåll av maskiner och verktyg;

4) att i förväg granska gillets beställningar av byggnadsmaterial och förbjuda viss beställning;

5) att meddela tillstånd till visst arbetes utlämnande i andra hand;

6) att avgöra, huruvida viss avgift skall betraktas såsom egentlig byggnadskostnad att ersättas av kommunen, dock med rätt för gillet att vädja till skiljedom;

7) att kontrollera erläggandet av de försäkringsavgifter, för vilka gillet svarar;

8) att när som helst granska gillets räkenskaper och varje vecka bestyrka gjorda utlägg för byggnadsarbetet i och för kostnadernas ersättande genom kommunen samt

9) att inspektera arbetet och använt material samt meddela förbud mot utförandet av sådant arbete eller användandet av sådant material, som icke står i överensstämmelse med kontraktet, dock med rätt för gillet att vädja till skiljedom.

Med iakttagande av allt detta tillkommer det närmast gillet att anställa arbetare, inkl. arbetsledare, förmän m. m., att avlöna dessa enligt i distriktet gällande villkor, att anskaffa maskiner och verktyg, att inköpa byggnadsmaterial — för vilket dock som nämnt betalning erlägges direkt av kommunen till Kooperativa förbundet — att ansvara för skada till person eller egendom under arbetets utförande och försäkra sig mot dylik skada ävensom mot brandfara samt att föra vederbörliga räkenskaper.

Gillet är ansvarigt för bristfälligt utförande av byggnadsarbetet. För kontraktets fullgörande skall gillet anskaffa garanti av Kooperativa försäkringsföreningen, såsom förut omförmälts.

Kommunen lämnar i löpande räkning ersättning för byggnadskostnaderna, såsom vilka betraktas:

a) arvoden och arbetslöner, *exkl.* ersättning för semester, under sjukdom samt under tid, då arbete ej pågår, men *inkl.* ersättning för arbetares resekostnader till och från arbetsplatsen;

b) kostnader för byggnadsmaterial — som betalas direkt till Kooperativa förbundet — med avdrag av övliga rabatter, undantagandes vad gillet erhåller i återbäring såsom medlem av förbundet;

c) kostnader för transport av material;

[1] Se Soc. Medd., årg. 1919, sid. 802; årg. 1920, sid. 174 och 421.

d) gillets kontorskostnader till belopp, varom överenskommelse träffas mellan parterna eller som fastställes genom opartisk skiljoman;

e) av gillet erlagda avgifter för de anställdas försäkring mot sjukdom, invaliditet och arbetslöshet samt för försäkring mot olycksfall i arbetet och brandskada;

f) registreringsavgifter o. dyl.;

g) avgifter för anställd värdering av kontorskostnader eller av överbliven material.

Därutöver skall gillet erhålla:

1:o. 6 % å ovan angivna kostnader till bestridande av huvudkontorets expenser samt såsom ersättning för slitning av maskiner och verktyg ävensom för erlagd borgenspremie;

2:o. £ 40 för varje enligt kontraktet uppfört hus.

Förstnämnda 6 % beräknas icke å den stegring i materialkostnader — men väl andra kostnader — som kan hava inträtt efter kontraktets avslutande, och utbetalas med 5 % under arbetets gång, medan återstående 1 % innehålles för att eventuellt gå i avräkning vid arbetets fullbordan.

Av nämnda £ 40 utbetalas £ 10, då en våning uppförts, ytterligare £ 10 vid takläggningen samt återstående £ 20, då huset är fullt färdigt.

Med hänsyn till under arbetets gång inträffade förändringar i materialkostnader och arbetspriser m. m. förutsättes, att den för hela företaget beräknade kostnaden jämkas, varvid gillet ersättes med de verkliga kostnaderna, utom vad gäller nyssnämnda 6 % å stegrade materialkostnader.

I övrigt må ur kontraktets bestämmelser nämnas, att allt inköp och levererad material övergår i kommunens ägo, men överbliven sådant skall av gillet bortföras samt gå i avräkning å den sista betalningen till gillet.

Kommunen kan när som helst efter fjorton dagars uppsägning utan angivande av skäl men beroende på hälsovårdsministerns godkännande häva kontraktet utom i avseende å redan påbörjade byggnader. Material, som vid kontraktets hävande inköpts eller beställts av gillet från Kooperativa förbundet, skall dock ersättas av kommunen, varjämte gillet skall gottgöras för åtagna förbindelser i och för byggnadsarbetet, i den mån förlust åsamkas genom kontraktets hävande.

Erfarenheter av gillenas byggnadsverksamhet. Rörande erfarenheterna av byggnadsgillenas verksamhet torde det ännu vara för tidigt att uttala något mera definitivt omdöme. Anmärkningsvärd är i varje fall den betydande omfattning, verksamheten redan tagit under en kort tid, och även den borgerliga pressen har börjat ägna rörelsen allt större uppmärksamhet. I arbetarpressen citeras ett uttalande av en kommunalanställd arkitekt, enligt vilken det kontraherade priset (inkl. förut nämnda 6 % och £ 40 per hus) skulle utgöra för ett bostadshus utan förmak (parlour) £ 830 och för ett bostadshus med »parlour» £ 920, vilket med £ 100 understege enskilda företagares anbud. Dessutom funnes utsikter för de beräknade kostnadernas nedbringande med £ 50—80 per hus. Samme sagesman angiver arbetets kvalitet vara synnerligen god och uppgiver murarnas arbetsintensitet belöpa sig till mer än 800 tegel om dagen.

Hälsovårdsministern har i en under november 1920 i pressen publicerad artikel ställt sig avvaktande med avseende å sitt omdöme om verksamheten. Gillesentusiasternas förväntningar att kunna ombesörja hela bostadsproduktionen betecknar han såsom fantastiska. Han meddelar därjämte, att ett nytt kontraktsformulär för gillenas företag är under utarbetande i hälsovårdsministeriet, varigenom det väntas, att gillesverksamheten skall kunna ytterligare utvidgas. Han tillförsäkrar ock gillena ett fortsatt välvilligt tillmötesgående från ministeriets sida.

London den 7 februari 1921.

Erik Sjöstrand.

Det industriella läget i Förenta Staterna i december 1920.

(Rapport från svenska konsulatet i Chicago.)

Fastän dagligen försäkringar givas i pressen av framstående bank- och industrimän, att det värsta är över, att prisreduceringarna nått botten och att en vändning till det bättre redan kan förmärkas på vissa områden, förekomma samtidigt notiser om ytterligare driftinskränkningar och avskedande av arbetare. Tillförlitliga statistiska uppgifter hava naturligtvis icke hunnit insamlas för de sista månaderna, och omfånget av arbetslösheten kan ännu ej överskådas. Enligt uppgift från American Federation of Labor har en undersökning, omfattande 141 städer, givit vid handen, att antalet arbetslösa i dessa vid slutet av december belöpte sig till 1 819 000. Det kan med full säkerhet fastslås, att depressionen spridit sig under december till de västra mellanstaterna och gjort sig än mera kännbar inom de industribranscher och i de delar av landet, där reaktionen varit starkast, enkannerligen New England samt Ohio och Michigan.

Varje dag den senaste månaden hava meddelanden förekommit i tidningarna om fabriker, där driften reducerats till tre eller fyra dagar i veckan, eller där den helt och hållet nedlagts. Så hava, för att nämna några exempel, i Fall River, Mass., ytterligare 10 bomullsspinnerier stängts. I Bristol, Conn., har The National India Rubber Company, som sysselsätter 4 600 arbetare, inställt driften. Av 45 000 arbetare i denna stad äro 12 000 sysslolösa. Bland andra industrisamhällen, som svårt träffats av depressionen, må nämnas Rochester, N. Y., med 18 000 och Providence, Rhode Island, med 25 000 arbetslösa, och en liknande situation erbjuder varje fabriksstad i New England. I staden New York utgjorde antalet arbetslösa 300 000, i Philadelphia 235 000 och i Boston 50 000.

I Cleveland har antalet arbetslösa, som i november uppskattades till 60 000, ökats till 70 000. I Detroit, Michigan, avskedades under förra hälften av december ytterligare 7 600 man, och sedan hava Ford Motor Company's fabriker, vilkas normala arbetsstyrka uppgår till 50 000 man, stängts intill den 1 februari. Antalet arbetslösa i Michigan anslogs i början av december till över 200 000, och vid ett möte av representanter för olika arbetsgivarföreningar i denna stat beslöt man tillställa guvernören en uppmaning, att staten ofördröjligt måtte påbörja diverse allmänna arbeten, för vilkas utförande $ 150 000 000 av legislaturen ställts till förfogande, utan att avvakta vidare prisfall på därför behövligt material, emedan mera än hälften av dessa arbetslösa stode vid nödens gräns, trots de höga lönerna under de senaste två åren.

Några andra av de större industristäderna i mellanvästern uppvisa även stor arbetslöshet. Så beräknas antalet arbetslösa i Cincinnati till 25 000, i St. Louis till 20 000, i Milwaukee till 30—40 000, i Indianapolis till 42 % av antalet arbetare.

De sydöstra staterna och särskilt Georgia samt North och South Carolina, där textilindustrien är starkt representerad, rapportera tilltagande arbetslöshet. Sammaledes är förhållandet med Texas, där utsikterna målas i mörka färger. Oklahoma rapporterar driftinskränkning vid oljeraffinaderierna, uppgående till 42 %, medan i Arizona arbetet vid gruvorna mångenstädes inställts. Vid koppargruvorna i Montana hava alla ogifta arbetare avskedats och i Washington har arbetslösheten ökats, emedan skogsavverkningen avsevärt inskränkts. Den enda stat, som rapporterar normala förhållanden, är California. I Chicago har arbetslösheten tilltagit betänkligt under de senaste veckorna. Antalet platssökande för varje hundratal lediga platser hos statens platsanskaffningsbyrå, som under oktober var 102 och för de första två veckorna av november 134, ökades sedan så mycket, att siffran för hela november steg till 159·7, och har den för första hälften av december hunnit upp till 234. Tillståndet ansågs så svårt, att förslag framlagts inom stadsfullmäktige om tillsättandet av en kommitté för att undersöka, hur offentliga arbeten skola kunna sättas i gång för att avhjälpa

bristen på arbetstillfällen. Antalet arbetslösa uppskattas till över 100 000. Svåraste depression råder inom husbyggningsbranscherna; mellan 25- och 30 000 inom dithörande yrken sakna anställning. Inom stålverksdistriktet (South Chicago—Indiana Harbor) har antalet arbetslösa ökats från 7 000 i november till 15—20 000. Åkerbruksredskapsfabrikerna (International Harvester Co) och järnvägsvagnsfabrikerna (Pullman Co) hava ännu nästan normal arbetsstyrka, men kunna ej längre fortsätta i samma skala, om icke nya beställningar snart inkomma. Inom textil-, skodons-, konfektions- och automobilindustrierna råda nära nog samma förhållanden som i östern.

Hur arbetslösheten fördelas på de olika industrigrenarna, därom ger följande av The Bureau of Labor statistics utarbetade tabell ett begrepp, fastän det förbehållet måste göras, att eftersom de fabriker, vilka lämnat de uppgifter, varpå beräkningen är baserad, endast utgöra ett fåtal, proportionen möjligtvis kan vara felaktig.

Industri	Antal fabriker	Antal arbetare			Genomsnittsavlöning per man. Minskning el. ökning %
		Okt. 1920	Nov. 1920	Minskning el. ökning %	
Järn och stål	109	188 007	181 923	— 3·2	— 1·5
Automobiler	44	108 893	96 721	—11·2	+11·2
Järnvägsvagnar	47	59 635	60 530	+ 1·5	— 3·3
Bomullsspinnerier	50	37 246	35 454	— 4·8	— 2·7
Bomullsväverier	15	9 482	9 226	— 2·7	— 5·4
Strumpor och trikåvaror	55	23 402	20 561	—12·1	— 8·3
Ylleväverier	51	32 943	28 829	—12·5	+ 4·5
Sidenväverier	43	16 850	16 264	— 3·5	— 9·0
Herrkläder	43	24 258	20 144	—17·0	— 7·9
Läder	32	13 198	12 206	— 7·5	— 2·1
Skodon	73	43 943	41 565	— 5·4	+ 2·6
Pappersbruk	54	33 622	32 668	— 2·8	— 2·4
Tobak	49	15 636	16 125	+ 3·1	— 0·5
Bituminöst kol	83	22 708	23 527	+ 3·6	— 3·8

Av dessa siffror framgår, att de enda industrier, som ej lidit avbräck i produktionen utan snarare ökat, äro reparationsverkstäderna för järnvägsvagnar, tobaksfabrikerna och kolgruvorna. Vad den förstnämnda industrien angår, har den sedan i våras arbetat för full fart för att till normala förhållanden återbringa järnvägarnas vagnspark, som, när statskontrollen upphörde, var i bedrövligt tillstånd. Inskränkningar i arbetsstyrkan vid de flesta järnvägarnas verkstäder hava emellertid under december företagits och från 10 % till 30 % avskedats. Kolbrytningen har under november och december forcerats för att fylla den brist i kolreserver, som orsakats av kolbrytarstrejkerna i november förra året samt mars och april detta år samt av järnvägsväxlarnas s. k. fribytarstrejk i våras. Emellertid måste inom kort brytningen avsevärt minskas, ifall ej konsumtionen för industriella ändamål ökas.

Vad järnindustrien beträffar, har förhållandet betydligt försämrats under december. Den prisreducering, som tog sin början i november för att avvända faran av kontraktsannuleringar och för att framlocka nya beställningar, hade ej önskad verkan. En drastisk sänkning av priserna över hela linjen av järnprodukter i början av december med tio dollars per ton förmådde ej ändra situationen, och vid de flesta verken blev man tvungen att antingen nedlägga driften helt och hållet eller inskränka den till hälften. Resultatet är, att vid järnindustrien i sin helhet produktionen nedgått till 55 % av dess kapacitet; för de oberoende stålverken är medeltalet 25 %, varierande mellan ingenting och 60 %. The United States Steel Corporation har å andra sidan ökat produktionen något, till 80—85 % av maximum, utan att hava sänkt sina priser, vilka äro desamma som i början av 1919, fastställda enligt överenskommelse med regeringen och lägre än de, som de oberoende bolagen ännu söka

vidhålla. Detta innebär ej, att icke även vid detta bolags stålverk personalindragningar företagits på grund av ökad arbetseffekt samt mindre tillfredsställande elements utbytande mot arbetare av en högre klass. Emellertid är reduktionen vid ståltrustens stora anläggningar i South Chicago och Gary obetydlig, jämfört med de avskedandena, som ägt rum vid de oberoende stålverken i Chicago-distriktet. Interstate Steel Company har helt nedlagt driften, men fortsätter påbörjade utvidgningsarbeten; Steel and Tube Company of America har släckt hälften av sina masugnar, reducerat ståltillverkningen i proportion härtill samt inställt alla konstruktionsarbeten, och Inland Steel Co håller endast ett par tunnplåtsvalsverk i gång.

Såsom först omnämnts, har Ford Motor Company alldeles nedlagt driften för januari; flera andra automobilfabriker höllo stängt mellan jul och nyår, men upptogo arbetet på nyåret i liten skala, 12—20 %. Detsamma gäller textilindustrien, särskilt ylle- och bomullsväverierna i New England, vilka, efter att hava legat nere sedan jul, åter börjat driften. Om härvid arbete beretts åt flera arbetare än under december är omöjligt att med tillgängliga uppgifter avgöra.

Det bör beaktas, att dessa uppgifter äro mycket approximativa, och att de till större delen hämtats från tidningsnotiser. Regeringen har igångsatt en utförlig utredning angående den faktiska arbetslösheten inom större industricentra, och en rapport därom har utlovats före slutet av januari. I de flesta fall betyder icke en driftinskränkning till en viss procent av normal produktion en motsvarande personalreducering. Övertidsarbete har avskaffats, varvid billigare driftkostnader vunnits; antalet arbetstimmar i veckan har nedsatts för att trots den nödvändiga driftinskränkningen kunna bibehålla en verkstadsorganisation. Vidare har ett stort antal arbetare återvänt till mindre bra betalta yrken, varifrån de lockats av de höga lönerna till högkonjunkturindustrierna. Emellertid är arbetslösheten stor över nästan hela landet, och den är stadd i tilltagande.

I föregående rapporter har påpekats, att den rådande depressionen föranletts av den köpstrejk, som av allmänheten igångsattes, när omjusteringen av priserna till en sundare nivå i somras sensationellt påbörjades med starka prisfall i lantmannaprodukter och det därpå följande bakslaget inom automobil- och gummiindustrierna, orsakat av en abnorm överproduktion. Sedan dess hava engrospriserna på så gott som alla industrivaror undan för undan reducerats, somliga lägre än de 1914 rådande priserna, men prisfallet är icke jämnt, och detaljpriserna hava ingalunda sjunkit i motsvarande proportion, så att levnadsomkostnaderna fortfarande endast obetydligt understiga försommarens. Den tabell, som för november utarbetats av the Bureau of Labor statistics, och som här återgives, kan således ej tjäna till bedömande av den prisstandard, som allmänheten ännu måste följa.

(1913 års pris = 100)	Oktober 1920	November 1920	Prisfall %
Lantmannaprodukter	182	165	8·3
Livsmedel	204	195	9·3
Kläder	257	234	8·9
Bränsle	282	258	8·5
Metaller	184	170	7·6
Byggnadsmaterial	313	274	12·5
Kemikalier	216	207	4·2
Husgerådsartiklar	371	369	0·5
Diverse	229	220	3·9
Medelvärde	*225*	*207*	*8·0*

Största prisfallet har enligt denna tabell drabbat byggnadsmaterial och likväl uppvisar sådant fortfarande nära nog högsta stegringen. Att detta prisfall dessutom varit högst varierande framgår av följande siffror:

	December 1918	Sommaren 1920	Januari 1921
Trävaror	164	328	149
Tegel	205	312	291
Sand och grus	203	266	260
Stålkonstruktioner	235	310	204
Cement	173	221	221

De höga materialkostnaderna äro orsaken till den stagnation inom byggnadsfacket, som tvungit därav beroende industrier att inskränka driften, och som orsakat en bostadsbrist, vilken i sin ordning lett därhän, att hyrorna äro högre än någonsin och levnadsomkostnaderna följaktligen högre än vad anförda siffror ge vid handen. Under en följd av år före 1914 byggdes mellan 350 000 och 400 000 bostäder årligen, under år 1919 endast 70 000, och siffran för 1920 anses bliva lägre. Resultatet är en brist på 1 1/4 miljon bostäder. Men utsikterna till livligare byggnadsverksamhet äro små, innan betydliga prisreduktioner på byggnadsmaterial ytterligare vidtagits och arbetslönerna, vilka inom denna bransch äro de högsta, blivit sänkta. På sina ställen hava sådana reduktioner antagits av arbetarna, t. ex. i Atlanta, Georgia, där en sänkning med 25—40 % genomförts. Men i de större städerna, där fackförbunden äro starka, hava några nya avtal ej avslutats. Det må slutligen påpekas en tredje faktor, som utövar stort inflytande, och där en högst väsentlig ändring är av nöden. Arbetsintensiteten har fallit nära nog till hälften, varigenom byggnadskostnaderna fördubblats. De undersökningar över missförhållanden inom byggnadsfacket i New York, som sedan en tid pågått och som frambragt flera sensationella avslöjanden, hava även belyst detta förhållande, såsom framgår av följande statistik:

	Timavlöning		Tegel lagda pr man och dag		Arbetskostnad för 1 000 tegel	
	Dollar	Index	Antal	Index	Antal	Index
1909	0·55	100·0	1 100	100·0	4·00	100·0
1916	0·65	118·2	900	81·8	7·22	180·5
1918	0·80	145·4	614	55·8	13·29	332·2
1919	1·00	181·8	587	53·4	17·04	426·0
1920	1·25	227·3	541	49·2	18·48	462·0

Medan lönerna höjts 127 %, har arbetsutbytet sålunda fallit till 49 % och arbetskostnaderna därigenom blivit över 4 1/2 gånger större.

Detta förhållande, som råder eller intill de sista månaderna rått inom varje industrigren, är en faktor av vikt vid lösandet av problemet, hur industrien skall kunna arbeta sig upp ur den nuvarande depressionen. Ökad produktion eller lönereduktion äro de alternativ, som industrien och arbetarna hava att välja emellan. Utan tvivel har arbetsintensiteten förbättrats betydligt; det är betecknande, att inom de industrier, som mest berörts av depressionen och vilka uppvisa största personalinskränkningen, nämligen automobil-, ylle- och skodonsindustrierna, genomsnittsavlöningen ökats. Inom dessa industrier hava endast de bästa arbetarna kvarhållits, gifta amerikanska medborgare eller aktieägare i bolagen. Arbetsgivarna hava i allmänhet uttalat sig emot lönesänkningar utom som nödfallsåtgärd. Emellertid har den reducerade arbetstiden medfört lägre avlöningar. Inom flera industrier, som antagit åttatimmarsdagen som bas, arbetades 10 till 12 timmar med 50 % extra betalning för övertid. Avskaffandet av detta övertidsarbete var liktydigt med en reduktion på 10—16 % av timavlöningen. En annan metod, som flerstädes tillämpats, är att återanställa avskedade arbetare enligt en lägre skala. I Chicago lära på så sätt tvenne närbelägna till samma bransch hörande fabriker praktiskt tagit bytt arbetare sinsemellan. Direkta lönesänkningar förekommo här och där redan i november. I början på december funno sig flera bolag, särskilt inom textilbranschen, tvungna att låta arbetarna välja mellan driftnedläggning eller en sänkning av lönen i medeltal 20 %. Exemplet följdes under senare

hälften av månaden av allt flera bolag, som tillkännagåvo en reduktion på 22·5 % från och med den 1 januari. Bland dessa må nämnas textilfabrikerna i Philadelphia med 200 000 arbetare och textilfabrikerna i New England med 300 000 arbetare. Naturligtvis väckte dessa tillkännagivanden protest från arbetarnas sida, men textilarbetarnas fackförbund i Massachusetts, till vilket en tredjedel av arbetarna inom branschen i denna stat hörde, utfärdade ett upprop till sina medlemmar att avhålla sig från strejk på grund av dessa lönesänkningar. Inom skrädderibranschen har däremot på flera håll liknande lönereduktion lett till strejk eller strejkhot. I Baltimore, Maryland, hava 1 000 arbetare i ett trettiotal fabriker strejkat, sedan arbetsgivarna tillkännagivit en lönesänkning till 1919 års nivå eller 25—30 %. I Boston pågå underhandlingar om arbetets återupptagande enligt lägre skala vid fabrikerna för manskläder, vilka vid jul stängdes för inventering. I New York har arbetet vid till denna industrigren hörande fabriker med 65 000 arbetare sedan någon tid legat nere antingen på grund av strejk eller lockout. Även här måste arbetarna antaga en 30 % reduktion, för att driften åter skall sättas i gång. Inom skoindustrien har likaledes en lägre löneskala rönt motstånd, men i allmänhet hava arbetarna funnit sig i det oundvikliga eller erkänt det berättigade i fordringen, att de också skola bära en del av bördan. Så t. ex. röstade 5 000 silkesfärgare i Paterson, N. J., först emot en 9 % lönesänkning, men återtogo sedan sitt beslut. Vid flera bolag, där en arbetarrepresentation införts, har en överenskommelse i godo ernåtts, flerstädes enligt en för arbetarna fördelaktig kompromiss, såsom vid en del handsk-, läder- och bomullsfabriker i New York och New England. Det har till och med hänt, att arbetarna genom sina representanter självmant föreslagit sänkning av avlöningen för att förekomma driftinskränkning. Särskilt må nämnas Riverside and Don River Cotton Mills i Donville, S. C., med 5 000 arbetare och Pullman Company i Chicago med 9 000 arbetare. Likaledes hava efter underhandlingar mellan bolaget och arbetarrepresentationen lönesänkningar på 10—15 % antagits av arbetarna vid de stora oberoende stålverksbolagen, Bethlehem Steel Corporation, Midvale Steel and Ordnance Company och Colorado Fuel and Iron Company.

Koppar- och zinkgruvorna i Klippigabergsstaterna hava även funnit sig nödgade till lönereduceringar, vilket likaledes är fallet vid timmerlägren i nordvästern. Huvudsakligen är det emellertid i de östra staterna, som denna rörelse vunnit styrka, medan industrierna i Chicago-distriktet och mellanvästern ännu intaga en avvaktande ställning. Att arbetslönerna måste sänkas i proportion med prisfallet i allmänhet och särskilt på livsförnödenheter antages som självklart. Men den allmänna åsikten, åtminstone i offentliga uttalanden är, att lönesänkningen måste anstå, tills en verklig reduktion av levnadsomkostnaderna gjort sig gällande, något som ännu ej är fallet. Om denna stundande minskning av arbetslönerna över hela linjen skall godtagas av arbetarna inom de industrier, där fackföreningarna äro starka, är problematiskt. Tecken finnas, som tyda på, att ett stort antal arbetsgivare vilja begagna sig av tillfället att avkasta fackförbundens ok och införa s. k. »Open shop», ett företag, som nödvändigt måste leda till skarpa strider inom industrien, varigenom en återgång till normala förhållanden på en lägre prisnivå skulle i hög grad förlängas och försvåras.

Utsikterna till en snar förbättring av den industriella ställningen äro därför trots alla optimistiska uttalanden små, och arbetslösheten har troligtvis ännu ej nått sin kulmen. I varje fall kommer det att dröja, innan de nu arbetslösa återbördats, och tills så blir förhållandet, äro utsikterna för nyankomna immigranter att finna arbete mörka. Överskottet på arbetskraft har som bekant föranlett representanternas hus att antaga ett lagförslag, enligt vilket immigration praktiskt taget skulle stoppas under en tidrymd av ett år. Detta förslag har emellertid mött starkt motstånd inom senaten och dess slutliga antagande är tvivelaktigt.[1]

[1] Jfr sid. 369.

Arbetslösheten i Frankrike.

I.

Man saknar ännu officiella siffror angående arbetslösheten, men från olika håll intygas, att denna starkt griper omkring sig. Det är i huvudsak trenne grupper av industrier, som äro svårast hemsökta: järn- och metallindustrien, textilindustrien samt konservindustrien. Huvudsätet för den senare är trakten kring Nantes, för textilindustrien dels Lille, Tourcoing, Roubaix, dels Troyes. Järn- och metallindustrien är som bekant till övervägande del förlagd till de östra provinserna, men vissa av dess branscher, såsom automobilindustrien, äro koncentrerade till Paris och dess omgivningar.

Konservindustrien lär räkna cirka 7 000 arbetslösa i Nantes och trakten däromkring. Man kan förutse, att arbetsinställelserna inom denna industri skola återverka på fiskerinäringen och att en hel del fiskare icke skola kunna få normal avsättning för sina produkter. Som speciella orsaker till att konservfabrikerna måste nedlägga driften, uppgivas de höga priserna på emballage, svårigheterna att till rimligt pris uppköpa konservburkar och konservlådor samt den höga införseltullen på oljor.

I trakten kring Lille, Tourcoing och Roubaix har cirka 38 % av den ordinarie arbetsstyrkan fått arbetstiden nedsatt till 25 à 40 timmar per vecka. Möss- och bandindustrien i Troyes lär ha fått inskränka driften i ännu större utsträckning. En hel del fabriker ha upphört med allt arbete.

Automobilindustrien i Frankrike befinner sig, liksom vad förhållandet är i de flesta andra länder, i ett synnerligen prekärt läge. Man har uppdrivit produktionen till den grad, att man under senaste år förfärdigat fem gånger mer åkdon än vad den inhemska marknaden kan finna avsättning för. Samtidigt har den stegrade konkurrensen från Amerika, Italien och England minskat möjligheterna för export, i synnerhet som de höga kolpriserna samt arbetslönerna bidraga till att hålla priset på franska automobiler relativt högt. Det har länge talats om att vissa företag, som under krigsåren fått ett häpnadsväckande uppsving, skulle helt inställa driften samt trots de stora krigsvinsterna vara i en situation, som tvingade dem att inställa sina betalningar. I stor utsträckning försöka automobilfabrikerna att omlägga produktionen och i allt större utsträckning förfärdiga järnvägsmaterial eller andra varor, efterfrågade i de förstörda provinserna. Genomgående ha de emellertid måst minska antalet arbetstimmar, i vissa fall helt inställa sin drift.

Inom järn- och metallindustrien i dess helhet beräknar man, att cirka 30 à 35 % av den normala arbetsstyrkan går arbetslös. Procenttalet är emellertid mycket olika för olika branscher. Allt arbete vid masugnarna är nedlagt och ett stort antal gjuterier stängda. Samtliga fabriker förklara, att de icke längre kunna fortfara att hålla så stor arbetarstam som hittills av ospecialiserade arbetare. Däremot äro specialarbetare alltjämt starkt efterfrågade.

Som främsta orsak till arbetsinställelserna inom järn- och metall- samt textilindustrierna uppgives, att efterfrågan av deras varor upphört på grund av de höga priserna. Dessa äro å sin sida en följd av priserna på kol och koks samt av de höga arbetslönerna, vilka i förhållande till arbetsprestationen ytterligare stegrats, i och med att bestämmelserna om 8-timmars arbetsdag börjat träda i kraft.

Under den närmaste tiden komma emellertid kolpriserna att avsevärt nedsättas. Dels har regeringen importerat stora kvantiteter amerikanska kol, vilka ställa sig billigare än de engelska, dels har den uppnått sänkning i pris på de senare. Hela den franska industrien avvaktar med stora förhoppningar resultaten av dessa nedsättningar i kol- och koksprisen och det saknas icke personer, även sådana i inflytelserik ställning, vilka förmoda, att därigenom den svåraste orsaken till krisen skall vara hävd.

Från de flesta håll betecknas emellertid en dylik tro med rätta som alltför optimistisk.

En lycka i olyckan är, att Frankrikes inhemska konsumtion för närvarande är exceptionellt hög på grund av rekonstruktionsarbetet i de norra provinserna. Denna konsumtion avser visserligen icke i nämnvärd omfattning sådana varor, som textil- och konservindustrierna frambringa, men väl allehanda produkter från järn- och metallindustrien. Man yrkar allmänt på att regeringen omedelbart skall träffa anstalter för utbetalande av de understöd, uppgående till 3 miljarder francs, vilka redan beviljats i fjolårets budget av parlamentet. Om utbetalningen av ett dylikt belopp kan äga rum under den närmaste tiden, räknar man med att beställningarna från de norra provinserna skola bliva en god hjälp för en hel del av de industriella företag, vilka på senaste tid fått inställa eller minska driften. Man hoppas även, att en del arbetslösa skola kunna förmås att söka arbete någonstädes vid återuppbyggandet i norr eller möjligen övergå till sysselsättning i jordbruk.

Den Leygueska regeringen har vid olika tillfällen haft till behandling frågan om vad som från statens sida bör åtgöras för att avhjälpa arbetslösheten. Man har vid dessa ministerråd enats om att icke på konstlad väg påverka produktionen och prisbildningen, utan att i största utsträckning lämna frihet på marknaden samt borttaga alla skrankor för import och export. Desslikes har man förkastat varje tanke på att tillgripa nationalverkstäder enligt 1848 års modell. Man har däremot enats om att påskynda igångsättandet av sådana offentliga arbeten, vilka under alla förhållanden skulle påbörjas under närmaste framtiden eller de närmast kommande åren. Vid upprepade sammanträden mellan socialministern (ministre du travail), ministern för de offentliga arbetena samt krigsministern har man enats om en lista på de arbeten, som lämpligen kunna igångsättas, och vilka till stor del äro av militär beskaffenhet eller avse anläggandet och omläggandet av vägar, järnvägslinjer, kanaler m. m.

Monaco den 12 januari 1921.

II.

Arbetslösheten giver allt mera anledning till oro. Den 28 januari var den föremål för en ingående debatt i deputeradekammaren. Då frågan senast berördes, var det i samband med interpellationer, som riktades till handelsministern, angående de åtgärder — hävande av import- och exportförbud, handelns fullständiga frigivande, förhöjning av olika tullsatser —, som man väntade av denne, och det var väsentligen industrimännen i kammaren, vilka då hade ordet. Denna gång var det olika arbetarrepresentanter, som interpellerade socialministern angående eventuella åtgärder för att minska arbetslösheten och de arbetslösas ekonomiska trångmål. På grund härav fick debatten en delvis annan karaktär och kom till stor del att upptagas av detaljerade skildringar om arbetslösheten på olika platser i landet.

Som några officiella siffror angående arbetslösheten inom hela landet icke föreligga, fick man nöja sig med att anslå denna, efter mindre noggranna beräkningsgrunder, till 2—300 000 personer, som antingen voro helt utan arbete eller fått sin arbetstid starkt minskad. Från Limoges förelågo exakta siffror. Dess maire, deputeraden Betoulle, kunde meddela, att i denna stora industristad, känd för sina porslinsfabriker och skofabriker, uppgick antalet arbetslösa den 22 januari till ungefär 6 000, av vilka 2 802 voro fullständigt utan arbete. Staden Limoges' utgifter för understöd till arbetslösa uppgick enbart för januari månad till 125 000 francs. Fortsätter arbetslösheten i samma omfattning som hittills, skulle Limoges behöva beräkna i 1921 års budget ett arbetslöshetsbidrag på 1·5 miljon francs och till detta bidrager staten endast med 33 %.

Till fullt arbetslösa utbetalas ett bidrag av 5·50 à 6 francs per dag. Detta är påtagligt alldeles otillräckligt. Alla beräkningar äro nämligen samstämmiga däri, att med nuvarande livsmedelspriser minimiutgifterna för en familj på 4 personer uppgå till 25 à 30 francs om dagen, varierande efter olika trakter av Frankrike, med de högsta levnadskostnaderna i norr och trakten kring Paris, de lägsta i yttersta Bretagne samt trakterna kring Le Mans i väster och Auxerre i öster, vilka bägge senare platser som bekant äro centra i stora åkerbruksdistrikt. Det talas visserligen om att livsmedelspriserna skola sjunka. I engroshandeln har så ägt rum, men detaljhandlarna hålla i det längsta priserna uppe, och ännu åtminstone är det — som enstämmigt intygas från alla håll — omöjligt att konstatera någon nämnvärd sänkning i dessa handlares priser. Däremot befinna sig tvenne utgiftsposter, de för skatter och bostäder, i stigande. Skatterna för 1920 äro avsevärt högre än för 1919. Troligen komma de att 1921 ytterligare stegras. Hyrorna hava tidigare genom särskild krigstidslagstiftning hållits nere vid någorlunda rimlig nivå. Dessa förordningar äro nu hävda och hyresvärdarna ha rätt öka hyrorna intill 40 %. Envar förstår, vad detta skall innebära, och att eventuell sänkning i vissa livsmedelspriser lätt kan neutraliseras genom den starka ökningen i skatter och hyror.

En fråga, som tilldrager sig särskild uppmärksamhet och som regeringen för närvarande har under behandling, utan att ännu ha fattat ståndpunkt till, är den om eventuella åtgärder för *reglering av utländsk arbetskraft*. Man vill härvidlag framgå med all önskvärd försiktighet och icke annat än i tvingande fall tillgripa hårdare bestämmelser. Redan nu finnas en hel del förordningar angående främlingar, som uppehålla sig i Frankrike mera än fjorton dagar. En lag av den 8 aug. 1893 förordnar om särskild anmälningsplikt för dem, som söka arbetsanställning. Ett dekret av den 2 april 1917 har infört plikt att innehava av mairen utfärdat identitetskort. Det finnes därutöver andra bestämmelser i passväg. Men alla dessa åtgärder hava visat sig föga verkningsfulla, eftersom de i många fall icke fullgöras och kontrollen vid gränsen liksom senare under uppehåll i landet är otillräcklig. Hur bristfällig gränsbevakningen är har ju på senaste tiden fått en uppseendeväckande illustrering genom Clara Zetkins oväntade deltagande på socialistkongressen i Tours. Som bekant hade franska regeringen vägrat henne pass och var order given att övervaka, att hon icke skulle komma in i landet. Icke förty lyckades hon att obemärkt av polis och tullnärer taga sig både in till Frankrike och ut igen. Om det går så lätt för en person, som är särskilt efterlyst, hur mycket enklare skall det då inte vara för en enkel arbetare att från Belgien eller Italien eller Saardistriktet kringgå den franska gränsbevakningen och komma in i landet utan pass och sedermera leva där, utan att fråga efter anmälan eller identitetskort.

På gränsen till Belgien är bevakningen synnerligen svår. Sedan årtionden tillbaka äro tiotusentals belgiska arbetare sysselsatta vid fabriker i norra Frankrike, särskilt i trakten kring Roubaix och Tourcoing. Arbetare passera på sina ställen dagligen i tusental fram och tillbaka över gränsen. De ha sina bostäder i Belgien, taga sin mat med sig, resa var morgon över till Frankrike och återvända på kvällen till sina hem.

Man har aldrig från franskt håll sett denna dagliga in- och utvandring med blida ögon, men man har haft behov av arbetskraft, belgierna äro dugliga arbetare och man har därför fått finna sig i förhållandena, sådana de en gång gestaltat sig. Under nuvarande trångmål för de franska arbetarna har man emellertid börjat att från franskt fackföreningshåll påtala det oegentliga uti vissa drag av denna belgiska in- och utvandring. Överenskommelser, som träffats mellan franska och belgiska fackföreningar, ha icke efterlevts. Man påyrkar därför statligt ingripande och motiverar detta ganska utförligt på ungefär följande sätt: I en tid av arbetslöshet i Frankrike finnas alltjämt franska fabriker, vilka till 70 à 80 % av arbetsstyrkan använda belgisk arbetskraft. Vore denna bosatt i Frankrike, kunde förhållandet icke utsättas för klander. Men flertalet belgiska arbetare äro bosatta i Belgien, betala ingen skatt i

Frankrike och göra inga inköp därstädes, enär de medföra sin mat från sina hem. De konkurrera med arbetslönerna, dels därför att de, såsom i stor utsträckning tillhörande vandrarsläktet, icke varit emottagliga för facklig organisation, dels enär levnadsomkostnaderna i Belgien äro avsevärt lägre än i Frankrike.

Nyligen har en förordning utfärdats, att ingen utländsk arbetare har rätt erhålla anställning i Frankrike, med mindre han fått ett certifikat i och för anställning av yrkesinspektionen. Man hade väntat, att denna förordning skulle i viss mån avhjälpa olägenheterna med den belgiska invasionen, vilken för övrigt i södra Frankrike har sin motsvarighet i en italiensk invasion, men så har icke blivit förhållandet, enär yrkesinspektionen saknar tillräcklig personal för att fullgöra detta nya åliggande. På grund härav har rapportören för socialministeriets budget för år 1921, nyutnämnde justitieministern Bonnevay, i sitt i dagarna utgivna betänkande föreslagit inrättandet av ett speciellt *immigrationskontor*. Det är sannolikt, att han efter sin upphöjelse till justitieminister skall veta att realisera detta sitt förslag.

Det faller av sig självt, att man icke avser förhindra all immigration av utländsk arbetskraft. Från alla håll erkännes, att landet har behov av dylik, temporärt — bl. a. av färgad sådan — för återuppbyggandet i norr, konstant för olika industrier i olika regioner av landet. Men man önskar kontrollera och övervaka denna arbetskraft, förhindra, att den konkurrerar ut fransk, samt få den att deltaga i de skatter, vilka numera så tungt trycka den franska nationen.

Bland de åtgärder, som i övrigt från olika håll föreslås för avhjälpande av arbetslösheten, märkes i första hand, att det stora antal offentliga arbeten, vilkas utförande man redan beslutat, med snaraste sättes i gång samt att statens utbetalningar av skadestånd och övriga ersättningar till enskilda eller kommuner i de norra provinserna verkställas, så att dessa få erforderlig köpkraft till att göra beställningar. Det yrkas dessutom på höjning av statens bidrag till kommunernas arbetslöshetsunderstöd samt påpekas nödvändigheten av att med snaraste få införd en rationell arbetslöshetsförsäkring.

Paris den 29 januari 1921.

III.

Fortsättningen på den debatt i arbetslöshetsfrågan, för vars tidigare del jag i en föregående rapport redogjort, ägde rum den 11 februari och använde den nye socialministern, Daniel-Vincent, tillfället att i ett längre anförande utförligt redogöra för sin åsikt i frågan. Hans tal kan lämpligen i de delar, som hava intresse för vårt land, sammanfattas som följer:

Krisen visade sig i Frankrike för första gången i maj 1920, då i skoindustrien och kort därefter i läderindustrien. Därnäst gjorde den sig kännbar i automobilindustrien för att numera vara utbredd inom nästan alla industrigrenar. Säkra siffror för bedömande av arbetslöshetens omfattning finnas ej. På fackföreningshåll talas om mycket höga siffror. Enda möjliga säkra utgångspunkten för en beräkning är antalet personer, som helt eller delvis uttaga arbetslöshetsbidrag. Men dessa siffror beröra endast en del av de arbetslösa, enär flertalet av dem icke äro helt arbetslösa och ett stort antal icke fråga efter att taga ut understöd. Den 5 februari utdelades emellertid 47 000 understöd, därav omkring 39 000 i Paris och dess omgivningar.[1] Utgående från dessa siffror torde det icke vara överdrivet att anslå de arbetslösas antal till 120 à 150 000.

Stigningen på kurvan av arbetslösa har varit snabb. I maj funnos endast 800 understödstagare, i juni 1 500, i juli 2 500, inemot november 8 000, i december 30 000. Senaste veckan växte antalet personer, vilka anmält sig som arbetslösa, med 12 949.

[1] Enligt l'Information sociale voro motsvarande siffror den 18 februari 54 000 resp. 46 000.

På regeringshåll hade man i god tid varit uppmärksam på den annalkande krisen och redan den 30 juni 1920 hade dåvarande socialministern, Jourdain, i ett förtroligt cirkulär manat till vissa skyddsåtgärder, såsom 1) begränsning av arbetstiden; 2) omplacering av arbetskraft från sådana trakter, som kunde väntas bliva särskilt hemsökta av arbetslöshet; 3) hemsändning av utländsk arbetskraft; 4) instiftande av arbetslöshetskassor. De riktlinjer som uppdrogos i detta cirkulär, äro de som man alltjämt i första rummet följer och som visat sig vara mest effektiva. Från arbetsgivarnas sida har man sökt att ställa sig dem till efterrättelse i största möjliga utsträckning.

Då man på sina håll talar om 8-timmars arbetsdagen som den främsta orsaken till krisen, tyckes man glömma bort, att det alltjämt finns ett land, där man arbetar med en arbetsdag på över 8 timmar, ja understundom 12 timmar, och att det är just detta land, Japan, i vilket krisen först bröt ut. Enligt Daniel-Vincents åsikt har krisen frambragts av ett flertal samverkande orsaker. I Frankrike torde emellertid främsta orsaken böra sökas i det tvära avbrott i beställningarna, vilket inträffade i den stund, man konstaterade krisens förefintlighet i Förenta Staterna och England, samt de avsevärda prisfallen i en del engrospriser. Köpkraften i Frankrike torde knappast hava minskats. I varje fall tyda insättningarna i sparkassorna ej därpå. Den 21—31 januari uppgingo sålunda insättningarna till 55 miljoner, medan uttagningarna endast uppgingo till 3 miljoner; första fjärdedelen av februari månad voro motsvarande siffror 49 miljoner och 2 miljoner. Detta tyder icke på försvagad ekonomi, utan förr på återhållen köplust. Det fördelaktiga intrycket av dessa siffror kvarstår vid en närmare granskning ej blott av totalsiffrorna för hela landet, utan även för enskilda trakter och städer. I Paris uppgingo sålunda insättningarna under januari till 10 miljoner, den högsta siffra, man någonsin kunnat uppvisa, medan för motsvarande tid uttagningarna utgjorde 3 miljoner. Även i Lille äro siffrorna för januari 1921 fördelaktigare än i januari 1920. I de speciella arbetarkassorna kan ett likartat förhållande konstateras.

Regeringen inriktar för närvarande sina strävanden vid arbetslöshetens bekämpande på: 1) igångsättandet av offentliga arbeten, 2) platsanskaffning åt arbetslösa, 3) understödsverksamhet och 4) åtgärder vis à vis utländsk arbetskraft i Frankrike. En återgång till jordbruket av en del av den arbetskraft, som under och efter kriget dragits till fabrikerna, vore i hög grad önskvärd, liksom en utvandring av arbetskraft från det övriga Frankrike till de norra provinserna. Redan under loppet av år 1920 ha 50 000 arbetare genom de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna återgått till jordbruksarbete. Men detta får endast vara början på en rörelse, som måste utvecklas till stor omfattning.

Frågan om den *utländska arbetskraften* är komplicerad och ömtålig. Frankrike får varken stå helt stängt eller helt öppet för invasion av utländsk arbetskraft. Man har i Italien skrivit om att Frankrike skulle utvisa all härvarande utländsk arbetskraft. Detta är alldeles ogrundat. Frankrike vill icke bryta mot de fria principer, som hittills reglerat arbetsmöjligheterna för utländsk arbetskraft, vilken redan är bosatt i Frankrike.

Vad åter angår invandringen av ny utländsk arbetskraft, ha sedan december 1920 restriktiva åtgärder vidtagits. Ingen utländsk arbetare får numera invandra, med mindre han vid gränsstationen visar sig vara i besittning av ett anställningskontrakt, viserat av byrån för utländska arbetare i socialministeriet. Frankrikes diplomatiska agenter i utlandet hava ävenledes fått order att icke visera pass för andra arbetare än de, som uppfylla ovanstående villkor angående viserat anställningskontrakt. Under senaste tid har som följd härav endast ett mindre antal utländska arbetare ankommit till Frankrike; under senaste veckan i januari invandrade sålunda endast 398 och utvandrade samtidigt 2 381.[1] Order har dessutom utsänts om att fransk arbetskraft

[1] Enligt l'Information sociale invandrade första veckan i februari 878, följande vecka åter endast 114 utländska arbetare; utvandringen under sagda fjorton dagar omfattade inalles 4 070 arbetare.

skall ha företräde vid platsanskaffning. Den utländska arbetskraft, som erhåller anställning, skall emellertid åtnjuta den lön, som är normal för det yrke, han tillhör, och den trakt, där han arbetar.

Kammaren har nyligen för januari och februari anslagit en summa av 4·5 miljoner francs till understöds- och arbetslöshetskassor. Det är regeringens avsikt att föreslå att statens bidrag till arbetslöshetsunderstödet höjes från 33 till 50 %. Dessa understöd utbetalas först sedan arbetaren uppfyllt en rad av betingelser, som äro tillräcklig garanti för att han verkligen är i behov därav. Sålunda måste arbetaren först förskaffa sig intyg om arbetslöshet från sin arbetsgivare och sedermera hänvända sig till arbetsförmedlingen för att beredas ny anställning; kan sådan icke anskaffas, stämplas hans kort av förmedlingen och har han först därefter rätt att utfå understöd. På vissa ställen, såsom Marseille, är det hans skyldighet att dagligen infinna sig på arbetsförmedlingen för att efterhöra plats och få sitt kort avstämplat.

Paris den 13 februari 1921.

Gunnar Löwegren.

Den tyska arbetsmarknaden vid årsskiftet.

De nu föreliggande siffrorna över den tyska arbetsmarknaden under december månad 1920 visa en ökad arbetslöshet. Antalet understödda arbetslösa utgjorde den 1 januari innevarande år 408 768 mot 349 382 den 1 december 1920. Ökningen utgör sålunda 59 386 under loppet av december månad eller 17 %.[1] Störst var ökningen i de arbetslösas antal inom gruppen män, vilken ökades med 20·6 %, medan de arbetslösa kvinnornas antal endast ökades med 3·4 %.

Den tyska arbetslöshetsstatistiken gör emellertid gällande, att dessa siffror endast innefatta de understödda arbetslösa, medan antalet icke understödda arbetslösa skall vara mycket större. Man hänvisar i Reichsarbeitsblatt till den engelska arbetslöshetssiffran, som skulle utgöra cirka 1 miljon i december månad. Denna siffra kommenteras i Reichsarbeitsblatt därhän, att man icke kan kontrollera, huru den kommit till, men att man antar, att den innehåller alla dem, som på grund av arbetslöshetsförsäkringslagen inkommit till arbetsförmedlingen med begäran om understöd. Skulle man i Tyskland sammanfatta alla dem, som på arbetsförmedlingskontoren söka arbete, så skulle man komma till en siffra, som vore mångfaldigt större än det redovisade antalet understödda arbetslösa. Detta påstående vinner emellertid icke stöd i de siffror, som offentliggöras i samma nummer av Reichsarbeitsblatt från de viktigaste arbetsförmedlingsanstalterna i riket. Enligt denna tabell utgjorde antalet arbetssökande den 19 januari 1921 inalles 474 544 och antalet lediga platser 52 706. Till denna arbetslöshetsberäkning ha 541 arbetsförmedlingskontor lämnat uppgifter. Det är ju antagligt, att siffran icke omfattar det verkliga antalet arbetssökande i riket, därför att många arbetsförmedlingsanstalter icke inlämnat rapporter. Men de största och viktigaste anstalterna får man väl anse vara inneslutna i rapporterna, ty de ha ju en ordnad förvaltning. Dessutom finna dessa siffror en god komplettering i fackorganisationernas rapporter om antalet arbetslösa bland deras medlemmar. De rapporterande förbunden hade sålunda i december månad 5 544 558 medlemmar, bland vilka 225 581 voro arbetslösa eller 4·1 % mot 3·9 % i november 1920 och 2·9 % i december 1919. Säkert är, att hela antalet arbetslösa överstiger antalet understödda arbetslösa. Men däremot lämna de föreliggande siffrorna intet som helst stöd för att de arbetslösas antal skulle vara mångfaldigt större än de understöddas. För övrigt har antalet understödda arbetslösa den 1 januari 1921 ännu icke hunnit upp till siffran under 1920 års två första månader, då den utgjorde 454 775 respektive 430 766, och siffran för den 1

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1921, sid. 236.

september 1920 var även den 414 600 mot de 408 768, som understöddes den 1 januari 1921. Jag kan sålunda även denna gång vid granskning av det tyska arbetslöshetsmaterialet icke komma till något annat slut än förut, nämligen att arbetslösheten här i landet i varje fall icke är större än i andra industriländer och särskilt hos oss hemma i Sverige.

Vad som däremot förtjänar att framhållas är, att arbetslöshetssiffrorna i Tyskland förnuftigtvis på grund av regeringens och även arbetsgivarnas egna anordningar hållas så långt nere som möjligt. I stället för att avskeda arbetare använder man i långt större utsträckning än förr metoden att inskränka arbetstiden eller att endast arbeta vissa dagar i veckan. Dessa »Kurzarbeiter» ha ju icke fullt ut samma förtjänst, som om de hade stadigvarande arbete, men de erhålla i många fall en högre betalning av arbetsgivarna, än deras verkliga arbetsförtjänst utgör. Delvis få de också understöd av offentliga medel. Några tillförlitliga siffror om denna förebyggande verksamhet stå mig icke till buds, så att jag kan icke lämna närmare meddelanden därom. Den förnämsta orsaken till denna reduktion av arbetstiden är liksom förut att söka i den oerhörda kolbrist, som gör sig gällande överallt i det tyska riket, och som tvingar industrien till inskränkningar i driften. Å andra sidan har den ekonomiska krisen på världsmarknaden naturligtvis också sitt inflytande på arbetstillgången inom den tyska industrien, och den bristande köpkraften hos befolkningen förlamar även här den industriella verksamheten. Något nämnvärt prisfall har den emellertid ännu icke framkallat. En del varupriser ha dock under det gångna årets senare hälft reducerats. Särskildt äro prisen inom beklädnadsbranschen något lägre än för ett år sedan. Sålunda kunna skodon, som ännu för ett år sedan hos Berlins skohandlare betalades med 200 till 300 mark, nu köpas för pris under 200 mark. Man får visserligen icke se på kvaliteten, när man köper dessa skor, men i varje fall finnas de att få för billigare pris än för någon tid sedan. Inom konfektionen kunna liknande prisfall antecknas, men även här är det svårt att avgöra, om icke prisfallen få skyllas på kvaliteten, ty i skrädderiaffärerna får man för en kostym, sydd efter mått, betala högre pris än för ett år sedan. Så kan nämnas, att i en av Berlins förnämsta skrädderiaffärer en blå kavajkostym, som ännu för ett år tillbaka kunde fås för 2 400 mark, nu är uppe i 3 500 mark, såvida den skall vara av engelsk cheviot. På livsmedelsmarknaden är icke något tal om prissänkningar ännu. Visserligen voro berlinprisen för livsmedel under augusti och september månader 1920 lägre än förut, men sedan oktober har en stegring ånyo inträtt, vilket väl delvis får återföras på upphävandet av ransoneringen med kött och potatis. Enligt staden Berlins statistiska beräkningar utgjorde minimiutgifterna för den nödvändiga veckoransonen för vuxen person 61·49 mark under december månad mot 60·25 mark i november, 59·90 mark i oktober, 57·48 mark i september, 57·20 mark i augusti, 71·43 i april och 62·80 i januari 1920. Enligt samma statistik beräknas sålunda livsmedelskostnaderna för Berlin per vecka som minimum vara 131·36 mark för en familj på man, hustru och ett barn i åldern 7—12 år. I denna siffra äro endast livsmedel inräknade, medan beklädnad, bostad, skatter, bränsle o. dyl. icke medtagits.

Det står sålunda utom allt tvivel, att befolkningens existensmedel äro ytterst inskränkta, även om arbetslöshetssiffrorna icke äro fullt så stora, som de på grund av pressnotiserna framställas. Om man får beräkna en kvalitetsarbetares veckoförtjänst i Berlin vid full arbetstillgång vara 300 mark, så är det klart, att han knappast kan sägas komma över svältgränsen med nuvarande varupris. Han måste betala 131·36 mark för ett existensminimum av livsmedel, som är vetenskapligt beräknat till 3 012 kalorier per person, med motsvarande avdrag för hustru och barn. Av den lön, han erhåller, avdrages redan hos arbetsgivaren 10 % för skatt samt kostnaderna för invaliditets- och sjukförsäkringen, vilka torde utgöra minst 3 mark i veckan. Han behåller då cirka 165 mark för bostad, kläder, dagliga reseutgifter o. s. v. Då spårvagnstariffen redan är uppe i 80 pfennig per enkel resa och antagligen kommer att höjas till 1 mark under de närmaste veckorna, är det icke svårt att räkna ut, huru

långt en arbetarfamilj även i gynnsammaste fall skall kunna reda sig med veckolönen. Tillkommer sedan arbetsbrist på grund av driftinskränkningar med motsvarande reduktion i arbetslönen, måste läget te sig ganska dystert för de breda massorna. Och ändock finns det de trakter i landet, där arbetarklassens läge av gammalt är mycket sämre än i Berlin. För den stora massan av tjänstemän i stats- och kommunaltjänst är situationen alls icke bättre än för kvalitetsarbetarna utan tvärtom. Ty medan kvalitetsarbetarna ändock ha lyckats få sin arbetslön höjd med 600 till 800 % och någon gång kanske ännu mera, ha tjänstemännens löner icke höjts mer än med cirka 400 %, medan de ju få dragas med samma levnadskostnader som de andra. Situationen är alltså alltjämt ganska svår.

Berlin den 5 februari 1921.

Wilhelm Jansson.

Reformer inom den tyska socialförsäkringen.

Höjda invaliditets- och ålderspensioner. Den tyska riksdagen har den 26 december 1920 antagit en lag om extra bidrag till pensionstagare, tillhörande invaliditets- och åldersförsäkringen. Enligt denna lag, som omedelbart promulgerades av riksregeringen, skola alla, som erhålla en invaliditets-, ålders- eller änkepension, få ett särskilt tillägg på 40 mark i månaden samt föräldralösa barn 20 mark i månaden. Tillägget betalas från och med den 1 januari 1921. För att täcka omkostnaderna för detta tillägg skola premierna i alla klasser av invaliditetsförsäkringen höjas med 100 %. Till dess inkomster ur denna premiehöjning börja inflyta, skall riket utbetala de nödvändiga summorna som förskott och erlägges sedan refusion från invaliditetsförsäkringen. Tidigare hade invaliditetspensionen höjts med ett extra tillägg på 30 mark i månaden, så att numera pensionen är 70 mark högre än det i riksförsäkringsordningen fastsatta fulla pensionsbeloppet.

Vad som emellertid ger de nya besluten sin största betydelse är premiefrågan. I den tyska invaliditets- och åldersförsäkringen har alltsedan dess tillkomst den så kallade kapitaltäckningsprincipen tillämpats, alltså samma försäkringstekniska princip, som användes i den svenska pensionsförsäkringen, och som bringar premierna i en sådan relation till räntorna, att vissa årliga överskott fonderas för framtiden. Det har varit omöjligt för Tyskland att genomföra ovannämnda pensionsförhöjningar under bibehållande av denna kapitaltäckningsprincip, ty då hade premierna nödvändigtvis måst höjas långt utöver vad nu är fallet. De nya veckokontingenterna skola utgöra allt efter löneklasserna 1·80—2·80 mark, vilket i och för sig icke skulle räcka till att enligt den gamla principen säkerställa det höga belopp, som tillägget till den ursprungliga pensionen numera utgör. Man har i stället för dessa tilläggspensioner måst använda sig av omläggningsprincipen, och man beräknar, att denna fördubbling av kontingenten skall räcka till täckande av de årliga extra tilläggen, medan några överskott i och för kapitaliserad fondering knappast stå att vänta av den högre premien.

Högre försäkringsgräns i privatfunktionärernas invaliditets- och åldersförsäkring. »Reichsversicherungsanstalt für Angestelltenversicherung» har inkommit med förslag om höjande av försäkringsgränsen inom denna försäkringsgren från 15 000 till 30 000 mark årlig inkomst. Hittills ha sådana funktionärer, som haft mer än 15 000 marks inkomst, stått utom försäkringen, men på grund av penningvärdets fall har det visat sig vara nödvändigt att höja gränsen till 30 000 mark. Premierna skola samtidigt höjas med 10 % i medeltal, samt skola dessutom två nya löneklasser tillfogas, nämligen en löneklass för 15—20 000 och en för 20—30 000 mark årlig inkomst. I den lägsta kontingentklassen, omfattande löntagare med intill 6 000 marks årsinkomst, skola månadspremierna sålunda utgöra 42 mark och i den högsta löneklassen, omfattande de försäkrade med en löneinkomst av 20—30 000 mark om året, skola premi-

erna utgöra 165 mark i månaden. Denna premie berättigar till en invaliditets- och ålderspension på 1 080 mark, efter 10 års premiebetalning, stigande till 2 880 mark efter 35 års premiebetalning i den lägsta klassen, och 3 360 mark respektive 10 860 mark i den högsta löneklassen.

Olycksfallsförsäkringen. Här förbereder regeringen själf en ändring, som på en viktig punkt skall tillgodose räntetagarnas behov på grund av penningvärdets fall. Hittills har vid fastsättandet av full livränta de första 1 800 mark av årsförtjänsten blivit helt medtagna i räkningen, men vad som låg över 1 800 mark tillgodoräknades den skadade endast med 33 1/3 %. Nu skall gränsen sättas till 7 400 mark, så att den inkomst, som understiger detta belopp, i framtiden skall fullt ut tillgodoräknas den skadade.

Sjukförsäkringen. Inom sjukförsäkringen förbereder regeringen en koncentration av sjukkassorna för vissa uppgifters lösning. Man ämnar distriktsvis sammansluta samtliga sjukkassor till förbund (»Kassenpflichtverbände»), vilka skola hava att lösa gemensamma uppgifter inom försäkringen, såsom avtal med läkare, tandläkare, apotekare och sjukhus, upprättande av sjukvårdsanstalter samt företagande av andra åtgärder för sjukdomars förebyggande o. s. v. De kunna enligt det lagförslag, som uppgjorts inom arbetsministeriet, begränsa sin samverkan till en eller flera områden inom sjukförsäkringen och få då gemensamt bära en del av kostnaderna för vidkommande område. Här liksom inom flera andra grenar av den tyska sjukförsäkringen föreslår emellertid regeringen dels en minimiprestation, dels en maximiprestation. Sjukkasseförbunden skola sålunda på de områden, de avtalat för sin gemensamma verksamhet, bära minst en fjärdedel, högst hälften av de gemensamma kostnaderna. Ändamålet med denna bestämmelse är att lämna den nya institutionen så stor frihet för egna åtgöranden som möjligt och att icke genom snäva lagbestämmelser binda den mer än nödvändigt är för att få ett samarbete till stånd inom den oerhört splittrade sjukförsäkringsorganisationen.

Arbetslöshetsförsäkringen. I en tidigare rapport av den 27 mars 1920 har jag skildrat det första utkastet till en tysk arbetslöshetsförsäkring, som utarbetades i arbetsministeriet för att få en grundval för diskussionen av den vidare behandlingen av problemet. I detta utkast föreslogos sjukkassorna såsom bärare av den nya försäkringsgrenen. Mot förslaget har emellertid riktats en mycket stark opposition från skilda håll. I synnerhet vände sig den offentliga arbetsförmedlingen mot projektet, därför att den ansåg sina intressen icke tillräckligt tillgodosedda genom förslaget. Även andra socialpolitiska kretsar instämde i denna uppfattning, att arbetslöshetsförsäkringen borde ordnas i så nära samband med arbetsförmedlingen som möjligt. Numera har en för ändamålet anordnad konferens under deltagande av representanter för arbetsministeriet, riksförsäkringsmyndigheterna m. fl., och i samarbete med bland andra även representanter för fackorganisationerna uppgjort vissa riktlinjer för en kommande arbetslöshetsförsäkring. Enligt dessa riktlinjer skall var och en, som är sjukförsäkrad, även vara försäkrad mot arbetslöshet. Premierna till arbetslöshetsförsäkringen skola uttagas tillsammans med premierna till sjukförsäkringen. Det tillkommer sjukkassorna att inkassera premierna tillsammans med sjukförsäkringsavgifterna från arbetsgivaren, och de få även till uppgift att utbetala själva arbetslöshetsunderstödet. Men däremot skola de icke ha att avgöra, vem som skall få arbetslöshetsunderstöd, utan själva genomförandet av arbetslöshetsförsäkringen skall vila på den offentliga arbetsförmedlingen. Sålunda skall den lagliga regleringen av arbetsförmedlingen och arbetslöshetsförsäkringen ske under sådana former, att den organiska förbindelsen mellan de båda säkerställes. Bidragen till arbetslöshetsförsäkringen skola betalas av arbetsgivaren och arbetstagaren till lika delar. Dessutom skola kommunerna eller kommunalförbunden betala tillskott. Riket skall till finansiellt svaga kommuner lämna hjälp samt även täcka en eventuell under-

balans i försäkringen, som skall centraliseras i en riksfond för att på så sätt kostnaderna mellan olika delar av riket må kunna utjämnas. Avgifterna skola fastsättas genom rikslag, men riksarbetsministern skall vara befogad att i fall av behov kunna höja avgifterna intill dubbla beloppet. I fråga om införande av särskilda riskklasser beslöt man att icke tillåta mera än två dylika klasser, nämligen en klass för säsongarbetare och en klass för andra arbetare. Avgörandet i tvister skall överlämnas till lämpliga av arbetsgivare och arbetstagare paritetiskt sammansatta nämnder. Särskild vikt skall också läggas på förebyggandet av arbetslöshet, och ur riksfonden skola de enskilda staterna kunna erhålla tillskott för utgifter till förebyggande av arbetslöshet. Man vill även överväga om lämpliga åtgärder för att intressera arbetsgivare och arbetstagare särskilt för denna senare fråga för att därigenom inskränka utgifterna för direkt arbetslöshetsunderstöd så mycket som möjligt.

Så långt gå de riktlinjer, som förbemälda sakkunniga och intressenter utarbetat, och som nu vid arbetsministeriets utformande av det slutliga lagförslaget antagligen komma att på vissa viktiga punkter följas.

Att frågan om arbetslöshetsförsäkring måste lösas i Tyskland så snart som möjligt erkännes ganska allmänt. Den princip, som nu tillämpas, nämligen försörjningsprincipen, är i längden ohållbar, ty den belastar rikets och kommunernas finanser på ett sätt, som dessa i längden omöjligen kunna bära. Under december månads sista hälft utbetalades sålunda icke mindre än 107 miljoner mark i arbetslöshetsunderstöd för hela riket. Den kommunala organisationen för denna försörjningsgren betyder icke heller något nedbringande av utgifterna, vadan ingen som helst anledning föreligger att bibehålla hittillsvarande system. Däremot synes man ha all anledning till att intressera de två grupper, som själva kunna utöva det största inflytandet såväl i fråga om förebyggande åtgärder som i fråga om kontroll av de faktiskt arbetslösa, för försäkringens ordentliga genomförande. Dessa båda grupper äro enligt allmän uppfattning arbetsgivare och arbetstagare, och dessa skola enligt riktlinjerna betala huvudparten i kostnaderna gemensamt. När vid sidan därav riket, staterna och kommunerna såsom tredje part intresseras, får man någorlunda säkerhet för att vad som verkligen kan göras till förebyggande av arbetslöshet också verkligen blir gjort.

Berlin den 2 februari 1921.

Wilhelm Jansson.

Författningar rörande sociala frågor.

I Svensk författningssamling hava under tiden 21 februari—20 mars 1921 publicerats följande författningar rörande sociala frågor.

N:r	Årg. 1921	Daterad
45.	K. skrivelse angående reglemente för Örebro läns rättshjälpsanstalt	11 febr.
55.	Lag med vissa bestämmelser mot oskäliga pris	28 »

Kortare meddelanden.

— Allmänna sociala frågor. —

Omorganisation av det italienska arbetsrådet. Italienska regeringen framlade i november 1920 förslag till lag om upprättande av ett riksarbetsråd, avsett att ersätta det hittills fungerande s. k. högre arbetsrådet, men i åtskilliga hänseenden utrustat med vidsträcktare befogenheter än denna äldre institution. Särskilt skall det nya rådet hava rätt att framkomma med egna initiativ till lagstiftnings- och förvaltningsåtgärder och icke, som hittills varit fallet, vara begränsat till att allenast kunna avgiva yttranden över från regeringen remitterade frågor. Rådet skall bestå av tre sektioner om resp. 60, 36 och 30 medlemmar, en för industri, en för jordbruk och en för arbeten i statens drift. Inom varje sektion skola medlemmarna till hälften vardera väljas av arbetsgivarna och arbetarna inom respektive arbetsområden. Generaldirektörerna för de till socialförvaltningen hörande ämbetsverken skola vara självskrivna ledamöter i rådet, dock utan rätt att i besluten deltaga.

Vid riksarbetsrådets första sammanträde skall rådet inom sig utse en förlikningS- och skiljedomskommission om tolv ledamöter, hälften arbetsgivare och hälften arbetare. Till denna kommission skall av socialministern eller av parterna själva kunna överlämnas uppdrag att medla vid mera omfattande eller ur andra synpunkter samhällsvådliga arbetskonflikter. Kan frivillig uppgörelse ej åvägabringas, skall ministern med parternas samtycke kunna överlämna tvisten till avgörande av en skiljenämnd, vars ledamöter parterna själva äga utse bland medlemmarna i den permanenta kommissionen.

Riksarbetsrådet skall även kunna vidtaga åtgärder för upprättande av lokala arbetsråd, vilkas befogenheter närmare komma att regleras i en särskild förordning.

(Revue de Travail.)

Driftsrådslagstiftningen i Italien. I den redogörelse för den stora arbetsstriden i Italien under hösten 1920, som lämnades i andra häftet av denna tidskrift (årg. 1921, sid. 109 ff.), anfördes bland annat, att den italienska regeringens politik tills vidare syntes gå ut på att hålla både arbetsgivare och arbetare i ovisshet om den närmare innebörden och omfattningen av det lagförslag rörande driftskontroll, som regeringen utfästat sig att framlägga. Den slöja, som sålunda varit utbredd över regeringens planer i detta avseende, har nu lyftats, i det tidningarna i början av februari blevo i tillfälle att återgiva det utkast till den nya lagen, som för granskning remitterats till arbetsrådet (se ovan). Förslagets publicering uppgives bero på ett diskretionsbrott, men har, efter vad man i pressen velat göra gällande, icke skett alldeles utan regeringens goda minne, enär på detta sätt möjliggjorts att, innan förslaget definitivt utformas, avlyssna den allmänna opinionens omdöme om detsamma.

Enligt förslaget skall för varje näringsgrupp väljas ett kontrollråd av nio medlemmar, varav sex utses av arbetarna och tre av förvaltningspersonalen. Såsom näringsgrupper, vilka var för sig skola hava ett sådant kontrollråd, nämnas särskilt: malmförädling, textilindustri, kemisk-teknisk industri, elektrisk industri, landtransport, sjötransport, kommunala arbeten, gruvdrift och stenbrytning, hotell- och restaurangrörelse. Undantagna från kontrollen äro statens arbeten, företag med mindre än 60 arbetare samt nyupprättade företag under de fyra första åren, som driften är i gång. Kontrollrådet skall vid varje till gruppen hörande arbetsplats utse två eller flera arbetare att fungera såsom rådets ombud.

Arbetsgivarna skola å sin sida som motsvarighet till kontrollrådet för varje industri utse en kommission av nio medlemmar. Båda de sålunda tillsatta korporationerna skola minst en gång om året hålla gemensamt sammanträde för överläggning om sådana angelägenheter, som ligga i bägge parternas intresse. I övrigt skola vid alla sammanträden i såväl kontrollrådet som arbetsgivarkommissionen två delegerade från andra parten äga att närvara och i överläggningen deltaga.

Inom varje industri skola fastställas bestämda regler för arbetares antagande och avskedande. Arbetsförmedlingen skall handhavas av arbetsbörser, vilkas styrelser paritetiskt sammansättas av representanter för arbetsgivarna och kontrollrådet. Till lediga platser skola de arbetssökande, som passa för arbetet, hänvisas i tur och ordning efter inskrivningsdatum å arbetsbörsen, dock så att å platsen bosatta arbetare erhålla företräde framför utomstående. Till politiska åsikter eller anslutning till viss fackförening skall ingen hänsyn få tagas varken vid antagande eller avskedande av arbetare. Om arbetsbrist inträder, skall arbetstiden minskas till 36 timmar i veckan, innan avskedanden av sådan orsak få äga rum.

Kostnaderna för kontrollrådens verksamhet skola enligt förslaget bestridas av arbetsgivare och arbetare med hälften vardera.

Den i förutnämnda artikel (sid. 112) omförmälda kommittén av arbetsgivar- och arbetarrepresentanter, vilken skulle ha till uppgift att verkställa den förberedande utredningen i driftsrådsfrågan, har icke haft någon andel i detta förslag. Kommittén fann sig nämligen redan efter ett fåtal sammanträden föranlåten att åtskiljas, utan att hava kommit till samförstånd i någon punkt utom därom, att en kompromiss mellan de motsatta uppfattningarna vore omöjlig. Från båda parternas sida har också redan anmälts missnöje med regeringens ovan refererade förslag.

— Arbetslöner. —

Lönestegringen i England 1914—1920. I femte häftet av denna tidskrift för 1920 återgavs efter Labour Gazette en sammanfattning av den engelska statistiken över lönestegringen under krigsåren, varav framgick, att genomsnittliga veckoinkomsten från början av augusti 1914 till slutet av februari 1920 kunde beräknas hava ökats med 120—130 %. Vid slutet av 1920 voro motsvarande siffror 170—180 %, enligt nu framlagda beräkningar för ett flertal näringsgrupper. Man har härvid i samtliga fall räknat med den för resp. industrier vid ifrågavarande tidpunkt normala arbetstiden, d. v. s. 48—60 timmar 1914 och 44—48 timmar 1920, allt efter olika yrken. Tager man däremot med i räkningen de tillfälliga förkortningar av arbetstiden, som den senaste tidens depression i många fall föranlett, blir resultatet givetvis för arbetarna mindre gynnsamt. Till belysning härav har uppgjorts en sammanställning över de verkliga medelförtjänsterna inom vissa industrier dels i juli 1920, då full arbetstillgång ännu förefanns, dels i december samma år, då driften flerstädes blivit inskränkt. Vid den förstnämnda tidpunkten förelåg enligt denna statistik en lönestegring av 175 %, från 1914 räknat, medan fem månader senare siffran sjunkit till 135 %. Särskilt framträdande var tillbakagången inom bomullsindustrien, som i juli 1920 uppvisade 205 %, i december åter blott 117 % högre lönenivå än 1914. (Labour Gazette.)

— Arbetsmarknad och arbetslöshet. —

Arbetsmarknaden i England under januari 1921. Arbetsmarknadens allmänna läge undergick under januari en fortgående försämring, som tog sig uttryck i en stark ökning av såväl antalet arbetslösa som antalet arbetare med reducerad arbetstid. Bland det fåtal näringsgrenar, som fortfarande hade god arbetstillgång, märktes i första rummet byggnadsämnesindustrien, och även inom byggnadsfacken var läget tämligen tillfredsställande. Bland de branscher, som särskilt ledo av depressionen, äro å andra sidan att nämna textil-, beklädnads-, läder- och skoindustrierna, såvensom bleckslageriyrket.

Antalet arbetslösa inom fackorganisationerna ökades under månaden från 6·1 till 6·9 %; bland de enligt arbetslöshetslagen försäkrade var ökningen något större, från 5·8 till 8·2 %. Härtill kom ett stort antal partiellt arbetslösa. — Vid arbetsförmedlingsanstalterna voro den 28 januari anmälda över en miljon arbetssökande mot $^3/_4$ miljon vid årsskiftet. Antalet lediga platser hade samtidigt nedgått från 49 000 till 47 000.

Antalet arbetsinställelser, som påbörjats under december, var 44 och antalet från föregående månad ännu pågående 49. Antalet av samtliga arbetsinställelser berörda arbetare var omkring 23 000, mot 72 000 i december och 119 000 i januari 1920. Löneförbättringar kommo under januari 700 000 arbetare till godo, varemot för ungefär dubbla antalet inrapporterades lönesänkning. (Labour Gazette.)

Arbetsmarknaden i Tyskland under januari 1921. Ehuru den blida väderlek, som var rådande under större delen av månaden, möjliggjorde igångsättande av åtskilliga säsongarbeten tidigare än eljest plägar vara fallet, företedde de siffror, efter vilka arbetsmarknadens allmänna läge brukar kunna bedömas, i åtskilliga hänseenden en ytterligare försämring. Enligt fackorganisationernas uppgifter uppgick sålunda arbetslöshetssiffran vid månadens slut till 4·4 %, mot 4·1 % den 31 december. Antalet av offentliga medel understödda arbetslösa ökades under månaden också med 5·5 %, från 410 000 till 432 000. Antalet försäkringspliktiga i sjukkassorna höll sig däremot i det närmaste konstant. Bland de kvinnliga medlemmarna framträdde någon minskning, som emellertid kompenserades av motsvarande ökning bland männen, antagligen beroende på den ökade efterfrågan av manlig arbetskraft för vårarbetet inom jordbruket. Arbetsförmedlingsstatistiken visar å andra sidan en ogynnsammare ställning för männen än för kvinnorna. Antalet arbetssökande på 100 lediga platser hade bland de förra ökats från 232 i december till 257 i januari, bland de senare däremot minskats från 143 till 135. (Reichsarbeitsblatt.)

Åtgärder mot arbetslösheten i Norge. I den översikt över arbetslöshetslagstiftningen i vissa länder, som lämnades i fjärde häftet av Sociala Meddelanden för föregående år, omnämndes bl. a. (sid. 413), att 1919 års storting anvisat ett extra anslag av 1 miljon kronor till åtgärder mot arbetslösheten. För innevarande budgetsår har för samma ändamål beviljats nära 5 miljoner och har dessutom en del behållningar från de föregående åren stått till förfogande, så att vid 1921 års början inalles 6 1/2 miljoner beräknades finnas för ändamålet tillgängliga. Beträffande användningen av dessa medel har socialdepartementet i cirkulär den 24 januari 1921 lämnat närmare föreskrifter. Till anordnande av nödhjälpsarbeten skall liksom förra året lämnas bidrag med 2 kronor för varje dagsverke. Därutöver kunna kommuner, som ha svårt att anskaffa medel till igångsättande av sådana arbeten, erhålla anslag i form av lån. Då i undantagsfall direkt understöd måste lämnas arbetslösa, som icke tillhöra arbetslöshetskassa, skall sådant understöd begränsas så, att det icke överstiger för familjeförsörjare 3/4 och för andra arbetare hälften av medelförtjänsten inom yrket, och skall högsta understödsbeloppet i varje fall utgöra 3 kronor per dag med tillägg av 1 krona för hustru och 20 öre för varje barn, dock så att sammanlagda beloppet ej överstiger 5 kronor. (Sociale Meddelelser.)

— Arbetstid. —

Arbetstidslagstiftningen i Belgien. Den i denna tidskrift (årg. 1920, sid. 435) förut omnämnda belgiska arbetstidslagen kom icke att, såsom avsett varit, träda i kraft med 1921 års början, enär det av kammaren i juli 1920 antagna förslaget icke i oförändrad form godtogs av senaten, varför lagen måste återremitteras till kammaren för ny behandling. Denna ägde rum den 27 januari samt 2 och 3 februari innevarande år. Sistnämnda dag blev lagen med en av regeringen föreslagen ändring ånyo godkänd med 143 röster mot 8. Därest förslaget i det skick, det nu erhållit, vinner även senatens bifall, skall lagen träda i kraft den 1 juli 1921, med rätt för konungen att även dessförinnan föreskriva densamma till efterlevnad för de industrier eller företag, där så finnes av omständigheterna påkallat.

— Bostadsförhållanden. —

Bostadsproduktionens främjande i Tyskland. Tyska regeringen hade i januari 1921 förelagt riksdagen förslag till en s. k. hyresskattelag, avsedd att inbringa medel till understödjande av bostadsproduktionen under den instundande byggnadssäsongen. Det var med hänsyn härtill nödvändigt, att lagen utan uppskov genomfördes redan under den pågående riksdagssessionen, något som emellertid visade sig stöta på svårigheter, enär motsatta meningar gjorde sig gällande rörande frågan, huruvida skatten borde utgå endast å bebyggda fastigheter eller om de enskilda staterna skulle medgivas att uttaga de erforderliga beloppen jämväl genom beskattning av icke bebyggda fastigheter. Då överensstämmelse rörande denna punkt ej kunde åvägabringas, men enighet rådde om frågans brådskande art, framlade ett antal enskilda riksdagsmän den 2 februari ett förslag till en provisorisk lag, som följande dag genomgick alla de föreskrivna tre läsningarna

i riksdagen och dagen därpå jämväl godkändes av riksrådet. Huvudinnehållet i denna s. k. nödlag är som följer:

Samtliga tyska stater skola vara skyldiga att till bostadsproduktionens främjande anslå ett belopp av 30 mark per invånare, att utgå under budgetåren 1921 och 1922. För uppbringande av dessa medel hänvisas staterna i första hand att upptaga en särskild hyresskatt enligt i regeringens förutnämnda förslag angivna grunder. Denna skatt skall emellertid, där så befinnes lämpligare, kunna utbytas mot någon annan form av fastighetsbeskattning, dock att sådan ej må åläggas obebyggda fastigheter och att hus, uppförda efter den 1 juli 1918, alltid skola därifrån fritagas. Närmare bestämmelser rörande den nya beskattningen skola av riksdagen fastställas före den 1 maj 1921. Har något beslut i frågan vid denna tidpunkt ännu ej kommit till stånd, överlämnas åt varje stat att efter gottfinnande reglera hithörande spörsmål.

(Kommunale Praxis.)

— Föreningsväsen. —

Internationell fackföreningsstatistik 1910—1919. Internationella arbetsbyrån har i sin publikationsserie »Studies and Reports» utgivit en översikt av fackföreningsrörelsens utveckling i olika länder det senaste decenniet, intill slutet av år 1919. Statistiken omfattar 21 länder, inom vilka antalet fackligt organiserade arbetare vid utgången av vart och ett av nedan angivna år utgjordo som följer:

	1910	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919
England	2 400 000	4 192 000	4 199 000	4 417 000	4 677 000	5 547 000	6 645 000	8 024 000
Tyskland	2 960 000	3 572 000	2 271 000	1 524 000	1 496 000	1 937 000	3 801 000	9 000 000
Förenta staterna	2 100 000	2 722 000	2 672 000	2 860 000	3 000 000	3 451 000	4 000 000	5 607 000
Frankrike	977 000	1 027 000	1 026 000	[1] —	[1] —	1 500 000	2 000 000	2 500 000
Italien	817 000	97[illegible] 000	962 000	806 000	701 000	740 000	[1] —	1 800 000
Belgien	139 000	203 000	203 000	[1] —	[1] —	[1] —	450 000	750 000
Nederländerna	154 000	220 000	227 000	251 000	304 000	369 000	456 000	625 000
Danmark	124 000	154 000	156 000	173 000	189 000	224 000	316 000	360 000
Sverige	115 000	136 000	141 000	151 000	189 000	244 000	302 000	339 000
Norge	47 000	64 000	68 000	78 000	81 000	94 000	180 000	144 000
Finland	15 000	28 000	31 000	30 000	42 000	161 000	21 000	41 000
Schweiz	75 000	89 000	50 000	65 000	89 000	149 000	177 000	224 000
Spanien	41 000	128 000	121 000	76 000	99 000	90 000	150 000	211 000
Österrike	200 000	253 000	147 000	112 000	109 000	211 000	295 000	772 000
Ungern	86 000	107 000	107 000	43 000	55 000	215 000	500 000	500 000
Tjekoslovakien	100 000	107 000	55 000	40 000	24 000	43 000	161 000	657 000
Rumänien	8 000	[1] —	[1] —	17 000	16 000	16 000	[1] —	[1] —
Kanada	120 000	176 000	166 000	143 000	160 000	205 000	249 000	378 000
Australien	302 000	498 000	523 000	528 000	546 000	564 000	582 000	628 000
Nya Zeeland	57 000	71 000	74 000	68 000	71 000	[1] —	[1] —	100 000
Serbien (Jugoslavien)	7 000	9 000	14 000	12 000	12 000	12 000	15 000	20 000

Sammanlagda medlemsantalet i fackföreningarna i angivna stater uppgick år 1910 till 10·8 miljoner, 1913 till 14·7 och 1919 till 32·7 miljoner. För krigsåren äro siffrorna i många fall osäkra och icke fullt jämförbara inbördes, enär skiljaktiga principer tillämpades i olika länder beträffande redovisningen av mobiliserade medlemmar.

— Olycksfallsförsäkring. —

Ändringsförslag beträffande olycksfallsförsäkringslagen. Socialförsäkringskommittén har den 29 januari 1921 till Kungl. Maj:t avgivit utlåtande över remisser den 24 januari 1919, den 30 januari och den 29 november 1920 angående förändringar i olycksfallsförsäkringslagen, huvudsakligen i syfte att vinna förenklingar med avseende å riksförsäkringsanstaltens åliggande uppgifter. I sitt utlåtande gör kommittén ett betydelsefullt principuttalande, i det kommittén ansluter

[1] Uppgift saknas.

sig till den av riksförsäkringsanstalten vid flera tillfällen uttalade meningen, att ett system med anstalten såsom ensam bärare av försäkringen är att föredraga framför det nuvarande systemet.

Utförligare redogörelse för utlåtandet lämnas i tidskriften Arbetarskyddet, årg. 1921, n:r 2.

— Strejker, lockouter m. m. —

Arbetsinställelser i Tyskland år 1919. Den officiella statistiken redovisade för år 1919 ej mindre än 4 970 arbetsinställelser, mot 772 år 1918 och 562 år 1917.[1] I verkligheten var emellertid ökningen säkerligen vida större, än vad dessa siffror utvisa, enär ett avsevärt antal konflikter under rådande oroliga förhållanden undgått uppmärksamheten. Liksom redan 1918 var fallet, har i statistiken åtskillnad gjorts mellan strejker av ekonomisk och politisk karaktär. Till den förra kategorien hänfördes 4 030, till den senare 902 konflikter. Hela antalet strejker var sålunda 4 932, medan lockouterna uppgingo till 38. Bland jordbruks- och skogsarbetare förekommo 164 strejker (därav 1 politisk) samt bland löntagare i tjänstemannaställning 1 lockout och 187 strejker (därav 2 politiska); övriga arbetsinställelser berörde arbetare inom industri eller hantverk. Av de olika industrigrupperna företedde gruvdriften och metallindustrien det avgjort största antalet av strejker berörda arbetare, åtminstone vad beträffar konflikter av ekonomisk karaktär. Till belysning kan anföras följande tablå, utvisande relativa antalet berörda arbetare — i procent av samtliga strejkande — inom fyra av de viktigaste näringsgrupperna:

	1899—1903	1904—08	1909—13	1914—18	1919
Gruvdrift	6·5	20·8	21·2	34·7	39·0
Metallindustri	15·2	18·7	26·3	26·7	30·7
Samfärdsel	3·0	2·2	2·4	1·0	8·2
Byggnadsverksamhet	36·3	25·0	23·7	2·6	3·2

I förhållande till hela antalet inom resp. näringsgrupper sysselsatta arbetare utgjorde de strejkande inom gruvdriften 80·3 %, inom metallindustrien 36·2 % och bland transportarbetarna 58·1 %.

Då antalet strejkande inom gruvdriften angivits till 756 000 och inom metallindustrien till 575 000, kan hela antalet av ekonomiska strejker berörda industriarbetare med stöd av ovan anförda relationstal beräknas till c:a 1·9 miljon. Någon exakt siffra är märkligt nog icke angiven i den officiella redogörelsen i »Reichsarbeitsblatt», måhända beroende därpå, att en mängd dubbelräkningar icke kunnat undvikas, då många arbetare varit invecklade i upprepade strejker.

Hela antalet genom arbetsinställelser av olika slag förlorade arbetsdagar har beräknats till 48·1 miljoner, varav 43·6 enbart inom de fyra ovan upptagna, mest hemsökta näringsgrupperna. Under 1918 var antalet förlorade arbetsdagar blott 5·2 miljoner och under femårsperioden närmast före kriget (1909—13) i medeltal 11·2 miljoner årligen.

(Reichsarbeitsblatt.)

— Ut- och invandring. —

Invandringen till Förenta Staterna 1919—1920. Enligt den av Förenta Staternas immigrationsbyrå utgivna årsberättelsen för redogörelseåret $^{1}/_{7}$ 1919—$^{30}/_{6}$ 1920 uppgick antalet invandrare under sagda år till 430 001, mot 141 132 föregående år (jfr Soc. Medd. årg. 1920, sid. 182). Antalet utvandrare ökades samtidigt från 123 522 till 288 315. Bland invandrarna voro 16 621 skandinaver, mot 8 261 föregående år. Av dessa kommo 5 862 resp. 2 243 från Sverige, 4 445 resp. 1 995 från Norge och 3 137 resp. 1 352 från Danmark; återstoden utgöres av sådana, som inkommit till Förenta Staterna från andra länder — huvudsakligen Kanada — och vilkas nationalitet icke närmare angivits.

Till jämförelse med förestående amerikanska invandringssiffror må anföras, att utvandringen från Sverige till främmande världsdelar under senare halvåret 1919 och förra hälften av 1920 utgjorde omkring 4 500 personer, enligt i denna tidskrift förut återgivna uppgifter från myndigheterna i de viktigare svenska, norska och danska hamnarna. I den svenska statistiken föreligger

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1920, sid. 658.

sålunda ett ej oväsentligt underskott, som emellertid till någon del torde utjämnas, när den på prästerskapets uppgifter grundade emigrationsstatistiken föreligger för år 1920. Under 1919 utvisade denna statistik inalles 4 008 transoceaniska emigranter (därav 3 777 till Förenta Staterna), medan de uppgifter, socialstyrelsen för sagda år erhållit från hamnmyndigheterna, endast upptogo 3 499 utvandrare.

Immigrationslagstiftningen i Förenta Staterna. Det i Sociala Meddelanden (årg. 1920, s. 732) förut återgivna, av nationalkommittén för immigrationslagstiftning utarbetade förslaget om begränsning av antalet invandrare från olika länder i viss proportion (5 %) till antalet i staterna redan bosatta personer av motsvarande nationalitet, framfördes på hösten 1920 i kongressen genom en av senator Dillingham väckt motion. Förslaget betraktades emellertid i vissa kretsar ej såsom tillräckligt effektivt, då detsamma skulle medgiva invandring av ryssar och vissa andra mindre önskvärda folkslag i betydligt större omfattning, än som anses med amerikanska intressen förenligt. I stället ha röster höjts för att man tills vidare borde helt avstänga all invandring för att därunder vinna tid att i lugn fullfölja lagstiftningsarbetet om invandringens framtida reglering och samtidigt hålla den utländska arbetskraften borta under den nu rådande depressionsperioden. Då kongressen den 6 december 1920 sammanträdde, förelågo tre särskilda motioner i sådan riktning. Senator King, demokratisk representant för Utah, föreslog ett under sex månader gällande invandringsförbud, de republikanska senatorerna Knutson från Minnesota och Johnson från Washington yrkade däremot på förbudets utsträckande till två år. Den sistnämndes motion blev med stark majoritet antagen av representanternas hus, dock med den modifikationen, att förbudstiden nedsattes till ett år. Ändringen avsåg att göra förslaget mer acceptabelt i senaten, där meningarna om denna lagstiftning voro synnerligen delade. Som motförslag mot det rena förbudet framkom ett av senator Sterling utarbetat förslag, anslutande sig till nationalkommitténs ovannämnda restriktionsprincip med proportionstalet satt till 10 %. Inom denna ram skulle invandringen vidare kontrolleras enligt följande grunder:

All kontroll över immigrationen skulle omhänderhavas av en särskild byrå, Immigration Board, under ledning av the Secretary of Labor. Denna byrå skulle genom sina i utlandet verksamma agenter undersöka all förestående utvandring och genom förhandlingar med de olika utländska staterna hålla sig underrättad om de sociala och andra förhållanden, som föranleda densamma. Byrån skulle vidare ha sin uppmärksamhet riktad på arbetsmarknaden inom de olika förbundsstaterna och undersöka, inom vilka industrigrenar arbetslöshet förekommer och inom vilka arbetarbrist råder samt med ledning härav ange, vilka slag av invandrare, som vore önskvärda. En statistik skulle upprättas över årliga antalet invandrare av olika folkgrupper, över naturalisationer samt över i Förenta Staterna födda barn av utländska föräldrar. Genom byråns försorg skulle även utarbetas broschyrer på engelska och utländska språk, avsedda att utdelas till invandrarna och giva dem en inblick i en invandrares skyldigheter och rättigheter. Förmedelst dessa åtgärder avsåg man att erhålla en ingående kännedom om immigranternas olika skaplynne samt att på grundvalen av denna kännedom ordna deras fördelning på skilda yrken och landsdelar.

Vidare föreslogs, att alla invandrade utlänningar skulle inregistreras mot en särskild årlig avgift, vilket skulle medföra en effektivare kontroll från polismyndigheternas sida efter samma metoder, som tillämpas i europeiska länder.

I Sterlings förslag förefunnos emellertid ett par betydelsefulla bestämmelser, som föranledde åtskillig meningsskiljaktighet och kritik. Kineser, japaner och andra orientaler, vilka hittintills förvägrats rätten att invandra till Förenta Staterna, skulle nämligen tillåtas att inkomma, under förutsättning att de styrkte sig hava något särskilt yrke. Grovarbetare skulle däremot fortfarande portförbjudas, och Immigration Board skulle i övrigt ha rätt att utesluta icke assimilerbara grupper. De orientaler, som redan vistades i landet och efterkommo gällande lagar, skulle, i motsats mot vad nu är fallet, kunna medgivas amerikansk medborgarrätt.

Senatens immigrationsutskott tillstyrkte med 5 röster mot 4 en lag, som i huvudsak överensstämmer med detta förslag, dock att proportionstalet nedsattes till 5 %, varjämte från de stadgade restriktionerna skulle undantagas invandrare från andra delar av Amerika. Japan och Kina skulle ej heller beröras av den nya lagstiftningen, utan skulle de med dessa länder ingångna särskilda fördragen fortfarande tillämpas. Förslaget antogs den 19 februari av senaten med den jämk-

ningen, att immigrationssiffran ytterligare sänktes till högst 3 % av den i landet redan bosatta befolkningen av respektive nationaliteter. Lagen, som efter den ursprunglige förslagsställaren benämnes Dillingham act, har sedermera även godkänts av representanternas hus och träder i kraft den 1 april 1921.

— Ålderdoms- och invaliditetsförsäkring. —

Förslag till förbättringar beträffande folkpensioneringen. Pensionsstyrelsen har den 23 februari 1921 till regeringen ingivit förslag om vissa ändringar i lagen om allmän pensionsförsäkring, avseende sådana förbättringar, som b'ivit påkallade genom de senaste årens förändringar av penningvärdet och som ansetts kunna genomföras utan att föregripa den pågående utredningen om enhetlig organisation av socialförsäkringen.[1]

Styrelsens förslag innebär först och främst en höjning av pensionstilläggen för dem, som från och med den 1 jan. 1922 bliva invalider. För närvarande är pensionstilläggens maximibelopp 150 kronor för man och 140 kronor för kvinna. Det föreslås nu, att dessa belopp skola fördubblas och att i samband därmed den inkomstgräns, som utesluter rätt till pensionstillägg och understöd, skulle bestämmas till 600 kronor för man och 560 för kvinna.

Härjämte föreslås en del ändringar i fråga om inkomstberäkningen. Sålunda anser styrelsen bland annat, att pension på grund av obligatoriska avgifter bör räknas såsom inkomst och att vid upptaxering av inkomst större sådan beräknas å förmögenhet än hittills varit fallet.

Vidare föreslås en utsträckning av rätten till pensionstillägg för barn till sådana fall, där det är fråga om gift invalid man, även om hans hustru icke är invalid, och om frånskild invalid man, allt under förutsättning att de hava att försörja barn eller adoptivbarn under 15 år. Detsamma gäller ogift invalid man beträffande adoptivbarn under 15 år. Barntilläggets maximibelopp — nu 75 kronor — föreslås höjt till 125 kronor.

Beträffande pensionsavgifterna har styrelsen ansett en höjning önskvärd, men har särskilt med hänsyn till sjukförsäkringen ansett sig härvid böra gå fram med den största varsamhet. Grundavgifterna böra, enligt styrelsens förslag, bibehållas vid sitt nuvarande belopp och likaså tilläggsavgifterna för en inkomst intill 1 500 kronor. För inkomst av 1 500 kronor och därutöver skulle tilläggsavgiften utgå med 1 proc. av inkomsten. Vad angår den övre inkomstgränsen, har man stannat vid 5 000 kronor, till följd varav tilläggsavgiftens högsta belopp blir 50 kronor.

Ifråga om beräkningen av avgiftspensionen innebär förslaget, att de försäkrade indelas i vissa åldersgrupper och att för samtliga personer inom en grupp pensionen utgår med viss lika procent av de för åldersperioden erlagda avgifterna. För de lägre åldrarna, där avgiftsprocentens absoluta variation är störst från år till år, omfattar varje period en femårsgrupp, för högre åldrar åter en tioårsgrupp. Pensionen i procent av erlagda avgifter utgör:

Åldersgrupp:	16—19	20—24	25—29	30—34	35—44	45—54	55—66 år
För män	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	15 %
» kvinnor	56 %	48 %	40 %	32 %	24 %	16 %	12 %

Enligt de föreslagna nya grunderna skulle högsta årliga avgiftspension utgöra för man kr. 906·30 och för kvinna 725·04, mot resp. 198·90 och 159·12 enligt nu gällande bestämmelser. I båda fallen förutsättes, att den högsta avgiften årligen erlagts från och med 16 till och med 66 års ålder.

Det föreslås, att de nya lagbestämmelserna skola träda i kraft från och med den 1 januari 1922.

En ledamot i pensionsstyrelsen, byråchefen Dickman, har reserverat sig i vissa punkter, särskilt beträffande det föreslagna sättet för avgiftspensionens beräkning, och en av de till styrelsens biträde förordnade sakkunniga, herr Hj. Branting, som i övrigt tillstyrker förslaget, ifrågasätter, om icke avgiftsprocenten för vissa inkomsttagare borde sättas lägre än den av styrelsen föreslagna, men den övre inkomstgränsen höjas.

Utförligare redogörelse för förslaget lämnas i Tidskrift för den svenska pensionsförsäkringen.

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1920, sid 1102.

Yrkesinspektionens verksamhet

under *fjärde kvartalet* år 1920.

Tab. 1. Sammandrag av yrkesinspektörernas rapporter för oktober—december 1920.

	Yrkesinspektören i distriktet									Sprängämnesinspektören	Yrkesinspektrisen	Summa
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX			
Inspekterade arbetsställen	75	184	72	80	114	36	43	75	62	12	324	**1 077**
Sammanlagt arbetarantal	5 723	13 530	3 966	7 224	4 764	880	4 860	4 257	4 284	135	5 716	**55 339**
Sammanlagt kraftbelopp (eff. hkr.)	4 743	48 649	7 606	14 246	12 457	133 804	33 068	19 810	19 025	324	—	**298 732**
Inspektions- och resedagar: för yrkesinspektören . .	57	26	31	41	48	30	39	45	44	28	49	**438**
» assistenter	28	77	8	24	47	13	8	16	16	—	105	**842**
Arbetsställen, till vilka lämnats skriftliga meddelanden (med anledning av inspektion)	19	83	44	21	46	54	11	34	53	14	38	**417**
Inkomna protokoll över besiktning av ångpannor: större besiktning . . .	33	47	33	15	70	63	24	24	24	—	—	**383**
mindre » . . .	79	112	71	59	143	81	31	54	37	—	—	**667**
Inkomna protokoll över besiktning av kokare eller andra kärl under tryck: större besiktning . . .	—	1	—	—	6	3	—	—	3	—	—	**13**
mindre » . . .	—	—	—	—	2	21	17	—	—	—	—	**40**
Inkomna intyg över besiktning och avprovning av hissar eller kranar .	31	23	20	5	122	66	104	16	14	—	—	**401**
Inkomna anmälningar om olycksfall i arbete . .	895	1 158	661	548	1 283	1 472	1 251	1 100	1 185	5	—	**9 558**
därav med dödlig utgång	5	7	8	5	9	11	13	7	10	—	—	**75**
Framställning till Konungens befallningshavande om tillämpning av 38 eller 39 § lagen om arbetarskydd	2	2	1	3	2	5	—	—	5	—	—	**20**
Anmälningar till åtal . .	4	1	2	4	6	17	12	1	9	—	2	**58**
Lämnade eftergifter . . .	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	

Tab. 2. Sammandrag av underinspektörernas rapporter för okt.—dec. 1920.

	Yrkesinspektionsdistrikt									Summa
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
Jordbruk:										
Inspekterade arbetsställen . .	—	217	127	54	244	111	158	77	16	**1 004**
Använda eff. hästkrafter . .	—	4 603	2 416	1 041	2 770	1 501	2 142	623	210	**15 306**
Hantverk:										
Inspekterade arbetsställen . .	79	51	45	41	151	54	98	115	9	**643**
Sysselsatta arbetare	187	167	107	156	352	126	235	229	20	**1 579**
Använda eff. hästkrafter . . .	131	186	115	104	297	157	288	335	38	**1 651**
Övrig verksamhet:										
Inspekterade arbetsställen . .	237	72	152	78	130	156	139	143	49	**1 156**
Sysselsatta arbetare	1 400	431	539	277	1 089	1 677	439	834	469	**7 155**
Använda eff. hästkrafter . . .	428	400	1 120	1 027	1 627	1 012	5 073	1 876	128	**12 691**
Hela antalet:										
Inspekterade arbetsställen . .	**816**	**340**	**324**	**173**	**525**	**321**	**395**	**335**	**74**	**2 803**
Sysselsatta arbetare [1]	**1 587**	**598**	**646**	**433**	**1 441**	**1 803**	**674**	**1 063**	**489**	**8 734**
Använda eff. hästkrafter . . .	**559**	**5 189**	**3 651**	**2 172**	**4 694**	**2 670**	**7 503**	**2 834**	**376**	**29 648**
Förrättnings- och resedagar . .	117	116	88	70	142	165	130	92	38	**958**
Lämnade skriftliga meddelanden	57	17	46	11	31	13	25	10	1	**211**
Inkomna protokoll över besiktning av ångpannor:										
större besiktning	26	62	113	66	74	22	21	25	14	**423**
mindre »	6	20	97	98	186	39	33	53	18	**550**

Tab. 3. Sammandrag av bergmästarnes rapporter för okt.—dec. 1920.

	Bergmästardistrikt						Summa
	norra	Gävle-Dala	östra	mellersta	västra	södra	
Inspekterade arbetsställen	5	14	13	14	—	13	**59**
Sammanlagt arbetarantal	1 229	581	587	1 160	—	2 001	**5 558**
» kraftbelopp (eff. hästkrafter) .	5 637	2 560	5 820	3 486	—	3 151	**20 654**
Förrättnings- och resedagar:							
för bergmästaren	7	14	2	7	—	13	**43**
» gruvingenjören	—	—	6	7	—	—	**13**
Arbetsställen, till vilka lämnats skriftliga meddelanden, med anledning av inspektion	2	3	—	—	—	7	**12**
Inkomna intyg över besiktning och avprovning av hissar eller kranar	—	—	—	1	150	21	**172**
Inkomna anmälningar om olycksfall i arbete	80	141	38	99	86	92	**536**
därav med dödlig utgång	—	2	—	1	—	—	**3**

[1] Arbetarna inom jordbruket ej medräknade.

Tab. 4. Sammandrag av specialinspektörernas för järnvägsdrift rapporter för okt.—dec. 1920.

	Statens järnvägar			Enskilda järnvägarna	Summa
	överinspektören för säkerhetstjänsten	överinspektören för trafiktjänsten	inspektören för rullande materiel		
Besökta arbetsställen	174	[1])	13	207	**394**
Ungefärligt antal av besöken berörda arbetare	2 722	[1])	—	940	**3 662**
Förrättnings- och resedagar	21	[1])	39	53	**113**
Antal lämnade skriftliga meddelanden	1	5	20[2])	5	**31**
Inkomna anmälningar om olycksfall i järnvägsdrift icke förorsakade av elektrisk ström	334	[1])	[1])	124	**458**
därav med dödlig utgång	2	[1])	[1])	1	**3**
Inkomna anmälningar om olycksfall i järnvägsdrift förorsakade av elektrisk ström	—	—	—	—	—
därav med dödlig utgång	—	—	—	—	—

Tab. 5. Sammandrag av specialinspektörernas för elektriska anläggningar rapporter för okt.—dec. 1920.

	Inspektionsdistrikt				Summa
	norra	östra	västra	södra	
Inspekterade elektriska anläggningar	71	11	20	15	**117**
Total eff. kilowatt	47 952	—	4 235	800	**52 987**
Sysselsatta arbetare	189	33	45	52	**319**
Inspektions- och resedagar	1	—	—	—	**1**
Antal arbetsställen, till vilka lämnats skriftliga meddelanden med anledning av inspektion	46	—	20	9	**75**
Inkomna anmälningar om olycksfall i arbete förorsakade av elektrisk ström	5	5	1	3	**14**
därav med dödlig utgång	3	2	—	2	**7**

[1]) Siffrorna gemensamma för överinspektörerna för säkerhetstjänsten och trafiktjänsten.
[2]) » » » statens järnvägars tre specialinspektörer.

Sveriges offentliga arbetsförmedling.

Februari månad år 1921.

Under hänvisning till de efterföljande tabeller, som närmare redogöra för den offentliga arbetsförmedlingen i olika delar av landet,[1] lämnas här en sammanfattande framställning av dess viktigaste resultat under februari månad.

Översikt av verksamheten under *februari* månad 1921.

	Manliga avdeln.			*Kvinnliga avdeln.*			*Tillsammans*		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
Stockholms stad	9 143	1 023	901	3 390	2 468	1 740	**12 533**	**3 491**	**2 641**
Stockholms län	4 833	812	750	297	387	135	**5 130**	**1 199**	**885**
Uppsala stad och län	801	382	303	155	190	125	**956**	**572**	**428**
Södermanlands län	1 461	339	288	155	171	82	**1 616**	**510**	**370**
Östergötlands län	1 640	429	333	441	397	217	**2 081**	**826**	**550**
Norrköping	1 544	178	172	942	189	116	**2 486**	**367**	**288**
Jönköpings län	780	278	237	191	195	91	**971**	**473**	**328**
Kronobergs län	266	106	82	84	148	45	**350**	**254**	**127**
Norra Kalmar län	208	168	155	31	45	21	**239**	**213**	**176**
Södra Kalmar län	854	118	99	103	99	45	**957**	**217**	**144**
Gottlands län	190	68	54	32	59	17	**222**	**127**	**71**
Blekinge län	2 155	391	363	306	325	147	**2 461**	**716**	**510**
Kristianstads län	1 008	295	223	235	350	150	**1 243**	**645**	**373**
Malmöhus län: Malmö	3 047	536	529	1 283	632	353	**4 330**	**1 168**	**882**
Malmöhus län: Lund	438	108	94	179	96	62	**617**	**204**	**156**
Malmöhus län: Landskrona	502	83	74	76	40	24	**578**	**123**	**98**
Malmöhus län: Hälsingborg	*1 432*	*268*	*260*	*317*	*151*	*89*	***1 749***	***419***	***349***
Malmöhus län: Ystad	509	63	44	170	79	38	**679**	**142**	**82**
Malmöhus län: Trälleborg	362	89	88	43	26	21	**405**	**115**	**109**
Malmöhus län: Eslöv	165	64	54	38	32	16	**203**	**96**	**70**
Malmöhus län: Skurup	48	40	30	21	42	16	**69**	**82**	**46**
Hallands län	611	203	*176*	232	*116*	52	**843**	**319**	**228**
Göteb. o. Bohus län	576	158	144	103	102	42	**679**	**260**	**186**
Göteborg	5 468	1 325	1 241	1 340	903	541	**6 808**	**2 228**	**1 782**
Älvsborgs län	1 311	344	322	458	77	47	**1 769**	**421**	**369**
Skaraborgs län	884	451	290	170	385	108	**1 054**	**836**	**398**
Värmlands län	794	313	301	180	203	115	**974**	**516**	**416**
Örebro län	989	293	230	328	379	201	**1 317**	**672**	**431**
Västmanlands län	1 701	451	401	240	300	153	**1 941**	**751**	**554**
Kopparbergs län	353	61	55	194	239	134	**547**	**300**	**189**
Gävle stad och län	1 066	322	315	109	116	89	**1 175**	**438**	**404**
Västernorrlands län	1 654	555	537	68	64	37	**1 722**	**619**	**574**
Jämtlands län	211	44	38	131	164	111	**342**	**208**	**149**
Västerbottens län	320	60	59	132	142	106	**452**	**202**	**165**
Norrbottens län	613	128	122	101	154	92	**714**	**282**	**214**
Tillsammans febr. 1921	**47 937**	**10 546**	**9 864**	**12 275**	**9 465**	**5 878**	**60 212**	**20 011**	**14 742**
» jan. 1921	*30 169*	*6 944*	*5 943*	*10 592*	*9 652*	*5 432*	*40 761*	*16 596*	*11 375*
» febr. 1920	12 977	7 915	5 988	7 620	10 485	5 388	20 597	18 400	11 376
» » 1919	17 080	7 958	6 377	11 922	9 891	5 532	29 002	17 849	11 909
» » 1918	17 103	10 077	7 675	13 308	8 179	5 053	30 411	18 256	12 728

[1] De särskilda anstalterna uppräknas i tablån här ovan; med avseende å anstalternas olika kontor hänvisas till förteckningen å omslagets 8:e sida.

Översikt av verksamheten för huvudgrupper av arbete.

Yrkesgrupper	Arbetssökande personer	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar per 100 led. pl.			Tillsatta platser per 100 lediga		
					febr. 1921	jan. 1921	febr. 1920	febr. 1921	jan 1921	febr. 1920
Manliga avdelningen										
Jordbruk m. m.	3 187	3 498	2 138	1 299	164	177	116	61	60	51
Skogshushållning	371	405	763	717	53	110	66	94	86	80
Gruvdrift och malmförädling	845	849	50	49	.	.	.	.	.	.
Industri och hantverk m. m.	23 397	24 667	3 376	3 304	731	748	284	98	95	88
Handel och samfärdsel	7 615	7 891	1 025	842	770	954	173	82	86	77
Husligt arbete	2	2	1	—	.	.	.	.	.	.
Allmän och litterär verksamhet	38	38	3	1	.	.	.	.	.	.
Annat arbete	9 802	10 587	3 190	3 152	332	360	174	99	97	97
Summa	**45 257**	**47 987**	**10 546**	**9 346**	**455**	**434**	**164**	**89**	**86**	**76**
Kvinnliga avdelningen										
Jordbruk m. m.	418	434	1 345	299	32	38	31	22	24	20
Skogshushållning	—	—	3	—	—	—	—	.	—	—
Gruvdrift och malmförädling	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Industri och hantverk m. m.	4 129	4 264	298	219	1431	737	127	73	72	53
Handel och samfärdsel	1 553	1 638	947	682	173	141	78	72	68	52
Husligt arbete	4 346	5 701	6 744	4 106	85	86	75	61	59	57
Allmän och litterär verksamhet	143	148	126	71	117	116	79	56	50	50
Annat arbete	80	90	2	1	.	.	.	.	.	.
Summa	**10 669**	**12 275**	**9 465**	**5 378**	**130**	**110**	**73**	**57**	**56**	**51**
Tillsammans										
Jordbruk m. m.	3 605	3 932	3 483	1 598	113	122	88	46	46	41
Skogshushållning	371	405	766	717	53	110	66	94	86	80
Gruvdrift och malmförädling	845	849	50	49	.	.	.	.	.	.
Industri och hantverk m. m.	27 526	28 931	3 674	3 523	787	746	244	96	92	79
jord-, sten- och glasindustri	988	996	266	266	374	598	.	100	99	.
metall- och maskinindustri	8 538	9 097	130	108	6998	3010	645	83	74	63
trävaruindustri	2 729	2 821	71	64	.	.	.	.	.	.
byggnadsverksamhet	6 211	6 540	2 605	2 584	251	319	259	99	99	95
läder-, hår- och gummiindustri	688	695	80	18	.	.	.	.	.	.
textilindustri	1 838	1 867	18	16	.	.	.	.	.	.
beklädnadsindustri	2 375	2 438	171	134	1426	749	92	78	76	55
närings- och njutningsämnesindustri	1 141	1 867	311	275	440	371	215	88	88	78
kemisk-teknisk och belysningsindustri	307	320	10	8	.	.	.	.	.	.
trämasse- och pappersindustri	518	529	13	9	.	.	.	.	.	.
grafisk industri	410	410	10	7	.	.	.	.	.	.
ej särskilt specificerade	1 798	1 851	39	34	.	.	208	.	.	86
Handel och samfärdsel	9 168	9 529	1 972	1 524	483	358	117	77	77	62
kontors-, bank- o. d. personal	728	784	100	71	784	.	.	71	.	.
butiks- och magasinspersonal	1 242	1 285	159	118	808	544	178	71	74	72
hotell- och restaurangpersonal	919	964	770	560	125	105	68	73	66	54
landtransport	1 658	1 727	296	249	583	869	89	84	84	50
sjötransport	4 555	4 748	611	499	777	668	281	82	89	99
ej särskilt specificerade	71	71	86	32	.	.	.	.	.	.
Husligt arbete	4 348	5 703	6 745	4 106	85	86	75	61	59	57
Allmän och litterär verksamhet	181	186	129	72	144	123	82	56	52	51
Annat arbete	9 882	10 677	3 192	3 153	334	363	177	99	97	97
Summa	**55 926**	**60 212**	**20 011**	**14 742**	**301**	**246**	**112**	**74**	**69**	**62**

Utanför de orter, där anstalterna äro belägna, tillsattes under månaden 1 303 platser, varav 1 052 manliga och 251 kvinnliga; motsvarande tal under samma månad föregående år voro resp. 825, 630 och 195 samt under nästlidna månad resp. 918, 683 och 235.

	Arbetsförmedlingsanstalter	Jordbruk m. m.			Skogshushållning			Gruvdrift o. malmförädling			Jord-, sten- o. glasindustri			Metall- o. maskinindustri		
		Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T.p.
	Manliga avdelningen	**3 498**	**2 138**	**1 299**	**405**	**763**	**717**	**849**	**50**	**49**	**977**	**266**	**266**	**8 756**	**130**	**108**
1	Stockholms stad	51	—	—	2	—	—	1	—	—	49	—	—	2 329	26	21
2	Stockholms län	864	287	238	88	67	58	124	—	—	13	—	—	1 360	1	—
3	Uppsala stad och län	189	118	55	20	36	28	5	—	—	51	—	—	162	1	1
4	Södermanlands län	121	106	58	14	13	11	21	—	—	9	—	—	585	2	2
5	Östergötlands län	428	222	141	42	19	15	29	—	—	33	—	—	169	10	5
6	Norrköping	124	34	33	3	—	—	—	—	—	3	—	—	220	4	3
7	Jönköpings län	112	78	38	30	27	27	—	—	—	2	—	—	156	3	2
8	Kronobergs län	29	37	13	—	—	—	—	—	—	58	1	1	35	9	9
9	Kalmar län	72	67	41	13	22	17	—	—	—	44	—	—	127	5	4
10	Gottlands län	28	23	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
11	Blekinge län	131	44	23	2	—	—	55	—	—	271	2	2	270	2	2
12	Kristianstads län	149	150	82	4	—	—	1	—	—	31	—	—	109	1	1
13	Malmöhus län: Malmö	35	74	74	—	—	—	—	—	—	6	—	—	551	4	4
14	Hälsingborg	83	25	19	—	10	10	7	—	—	10	—	—	278	—	—
15	Övriga anstalter	265	178	115	—	—	—	—	—	—	15	—	—	271	7	7
16	Hallands län	70	50	27	6	9	9	—	—	—	52	—	—	76	4	1
17	Göteborgs och Bohus län	41	40	27	—	—	—	—	—	—	11	—	—	76	—	—
18	Göteborgs stad	52	30	22	—	252	252	1	—	—	32	250	250	1 070	22	18
19	Älvsborgs län	30	29	11	—	8	8	—	—	—	25	—	—	81	19	19
20	Skaraborgs län	188	247	89	—	—	—	—	—	—	48	—	—	124	2	2
21	Värmlands län	42	27	18	27	54	51	—	—	—	33	9	9	141	—	—
22	Örebro län	151	129	75	10	23	22	43	19	18	24	1	1	55	3	2
23	Västmanlands län	137	105	60	41	16	16	428	—	—	2	—	—	209	1	1
24	Kopparbergs län	20	13	10	35	9	8	56	1	1	13	—	—	45	1	1
25	Gävle stad och län	14	7	5	7	13	11	35	—	—	5	—	—	173	2	2
26	Västernorrlands län	33	8	6	4	148	141	—	—	—	133	3	3	26	—	—
27	Jämtlands län	9	5	5	29	30	26	—	—	—	—	—	—	15	—	—
28	Västerbottens län	27	5	5	18	2	2	—	—	—	—	—	—	6	1	1
29	Norrbottens län	3	—	—	10	5	5	43	30	30	4	—	—	36	—	—
	Kvinnliga avdelningen	**434**	**1 345**	**299**	—	**3**	—	—	—	—	**19**	—	—	**341**	—	—
1	Stockholms stad	11	—	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	239	—	—
2	Stockholms län	39	103	36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Uppsala stad och län	16	25	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Södermanlands län	10	41	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Östergötlands län	42	99	44	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Norrköping	4	8	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—
7	Jönköpings län	20	45	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	—	—
8	Kronobergs län	6	33	5	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	11	36	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Gottlands län	4	21	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	27	86	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Kristianstads län	26	151	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Malmöhus län: Malmö	2	53	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—	—
14	Hälsingborg	5	18	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Övriga anstalter	27	88	14	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—
16	Hallands län	13	43	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	Göteborgs och Bohus län	24	15	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Göteborgs stad	10	17	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	—	—
19	Älvsborgs län	2	9	4	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Skaraborgs län	10	118	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—
21	Värmlands län	6	28	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Örebro län	43	121	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	Västmanlands län	35	91	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
24	Kopparbergs län	22	44	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Gävle stad och län	3	7	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Västernorrlands län	1	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Jämtlands län	3	15	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	Västerbottens län	10	20	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	Norrbottens län	2	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Trävaru-industri			Byggnads-verksamhet			Läder-, hår- o. gummi-industri			Textil-industri			Beklädnads-industri			Närings- o. njut-ningsämnes-industri			Kem.-tekn. o. belysnings-industri			
Ans.	L.p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L. p.	T.p.	Ans.	L.p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	
2 802	**70**	**63**	**6 540**	**2 605**	**2 584**	**518**	**14**	**12**	**743**	**7**	**6**	**886**	**18**	**18**	**905**	**226**	**218**	**214**	**4**	**4**	
219	6	5	1 654	57	47	72	6	4	28	—	—	111	3	1	347	211	211	34	—	—	1
129	1	1	698	208	205	12	2	2	13	—	—	24	—	—	63	—	—	6	—	—	2
14	12	11	88	112	112	2	—	—	—	—	—	4	—	—	6	1	—	—	—	—	3
56	—	—	150	8	8	4	—	—	—	—	—	1	—	—	5	—	—	—	—	—	4
217	10	9	242	103	103	6	—	—	13	—	—	4	7	7	19	2	—	4	—	—	5
111	—	—	228	90	89	21	—	—	279	—	—	20	—	—	40	—	—	3	—	—	6
107	1	1	60	—	—	7	1	1	2	—	—	12	—	—	9	—	—	17	—	—	7
15	—	—	21	12	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
134	5	5	127	167	167	1	—	—	5	—	—	3	—	—	13	—	—	8	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
32	—	—	179	230	230	28	—	—	—	—	—	15	—	—	14	—	—	4	—	—	11
45	3	1	115	—	—	25	—	—	2	—	—	17	—	—	36	1	—	—	—	—	12
156	2	2	564	199	199	82	3	3	9	—	—	144	—	—	81	—	1	46	—	—	13
30	—	—	205	152	152	53	—	—	4	—	—	44	—	—	22	2	1	30	—	—	14
57	2	2	281	53	53	87	—	—	16	—	—	23	1	1	112	2	2	5	—	—	15
58	1	1	78	125	125	5	—	—	69	—	—	4	—	—	12	1	—	2	—	—	16
53	—	—	78	64	64	—	—	—	—	—	—	3	—	—	1	—	—	8	—	—	17
588	11	10	558	35	32	48	—	—	19	1	—	61	6	4	45	—	—	13	3	3	18
46	1	1	246	225	224	22	—	—	268	6	6	38	1	—	12	—	—	7	—	—	19
30	7	7	71	11	11	6	2	2	3	—	—	21	—	—	7	2	—	1	—	—	20
73	—	—	83	87	87	30	—	—	1	—	—	4	—	—	5	—	—	—	—	—	21
19	1	—	118	16	16	2	—	—	4	—	—	284	—	—	13	1	1	—	—	—	22
54	—	—	289	261	261	—	—	—	3	—	—	9	—	—	12	—	—	3	—	—	23
12	—	—	41	15	15	—	—	—	2	—	—	1	—	—	3	1	1	—	—	—	24
126	1	1	91	138	137	4	—	—	2	—	—	33	—	—	15	—	—	16	—	—	25
269	3	3	140	205	204	—	—	—	—	—	—	3	—	—	3	—	—	2	1	1	26
7	—	—	26	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4	1	—	—	—	—	27
82	3	3	35	8	8	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	28
63	—	—	74	24	23	—	—	—	—	—	—	3	—	—	5	—	—	5	—	—	29
19	**1**	**1**	—	—	—	**177**	**16**	**6**	**1124**	**11**	**10**	**1 552**	**153**	**121**	**462**	**85**	**57**	**106**	**6**	**4**	
8	1	1	—	—	—	10	1	1	23	—	—	332	87	69	105	22	17	47	3	1	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	17	4	2	6	1	1	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	2	—	—	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	—	—	5	1	1	7	3	2	—	—	—	5
—	—	—	—	—	—	22	—	—	478	5	5	156	1	—	112	5	3	—	—	—	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	21	—	—	4	4	4	4	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	3	2	2	—	—	—	11
2	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	11	9	8	5	3	1	—	—	—	12
1	—	—	—	—	—	58	10	—	75	3	3	371	12	10	61	6	2	36	—	—	13
—	—	—	—	—	—	21	—	—	7	—	—	21	—	—	7	—	—	—	—	—	14
—	—	—	—	—	—	25	5	5	57	—	—	57	2	2	34	—	—	5	—	—	15
—	—	—	—	—	—	2	—	—	118	—	—	13	—	—	2	4	1	—	—	—	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	4	5	1	1	—	—	17
2	—	—	—	—	—	15	—	—	66	3	2	327	5	1	82	13	12	13	3	3	18
6	—	—	—	—	—	24	—	—	252	—	—	106	3	3	8	2	2	—	—	—	19
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	3	—	—	6	8	4	—	—	—	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	47	20	20	—	1	1	—	—	—	21
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	41	—	—	7	—	—	—	—	—	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	—	—	—	24
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	2	—	—	—	—	—	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	3	2	—	1	—	—	—	—	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	1	—	—	—	27
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	—	28
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29

	Arbetsförmedlingsanstalter	Trämasse- o. pappersindustri			Grafisk industri			Industri o. hantverk, ej specific.			Kontors-, bank- o. d. personal			Butiks- o. magasinspersonal		
		Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.
	Manliga avdelningen	**301**	—	—	**359**	**8**	**6**	**1666**	**28**	**24**	**516**	**72**	**50**	**950**	**99**	**78**
1	Stockholms stad	35	—	—	186	8	6	441	6	4	371	48	29	460	66	49
2	Stockholms län	2	—	—	3	—	—	97	—	—	13	1	1	49	1	1
3	Uppsala stad och län	—	—	—	2	—	—	18	1	—	—	—	—	15	—	—
4	Södermanlands län	1	—	—	6	—	—	119	1	1	2	—	—	18	3	2
5	Östergötlands län	3	—	—	4	—	—	40	—	—	6	4	3	8	3	3
6	Norrköping	35	—	—	17	—	—	44	—	—	3	—	—	11	5	5
7	Jönköpings län	19	—	—	1	—	—	16	—	—	—	—	—	2	—	—
8	Kronobergs län	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	2	—	—
9	Kalmar län	3	—	—	2	—	—	158	—	—	2	1	1	4	—	—
10	Gottlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	8	—	—	—	—	—	165	2	2	4	—	—	17	5	4
12	Kristianstads län	4	—	—	2	—	—	7	—	—	—	—	—	3	—	—
13	Malmöhus län: Malmö	5	—	—	33	—	—	189	3	3	31	4	3	114	3	3
14	Hälsingborg	2	—	—	7	—	—	53	—	—	3	—	—	21	—	—
15	Övriga anstalter	1	—	—	8	—	—	93	—	—	3	—	—	24	6	6
16	Hallands län	19	—	—	1	—	—	3	—	—	—	—	—	5	—	—
17	Göteborgs och Bohus län	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	3	1	—
18	Göteborgs stad	34	—	—	76	—	—	51	3	2	58	11	11	135	4	3
19	Älvsborgs län	3	—	—	—	—	—	36	3	3	3	—	—	7	—	—
20	Skaraborgs län	12	—	—	1	—	—	21	1	1	2	—	—	1	—	—
21	Värmlands län	1	—	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	1	—	—
22	Örebro län	16	—	—	4	—	—	21	—	—	2	—	—	16	1	1
23	Västmanlands län	2	—	—	—	—	—	46	—	—	4	2	2	6	—	—
24	Kopparbergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
25	Gävle stad och län	3	—	—	5	—	—	17	5	5	—	1	—	8	—	—
26	Västernorrlands län	81	—	—	—	—	—	8	—	—	1	—	—	5	1	1
27	Jämtlands län	3	—	—	—	—	—	5	—	—	3	—	—	7	—	—
28	Västerbottens län	—	—	—	—	—	—	7	2	2	5	—	—	2	—	—
29	Norrbottens län	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—
	Kvinnliga avdelningen	**228**	**13**	**9**	**51**	**2**	**1**	**185**	**11**	**10**	**218**	**28**	**21**	**335**	**60**	**35**
1	Stockholms stad	60	4	4	18	1	1	11	2	2	157	14	8	182	27	12
2	Stockholms län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	1	1	—	—	—
3	Uppsala stad och län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Södermanlands län	—	—	—	—	—	—	7	1	1	—	—	—	11	—	—
5	Östergötlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	2	2
6	Norrköping	19	—	—	26	1	—	2	—	—	1	—	—	4	3	1
7	Jönköpings län	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	1
8	Kronobergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
10	Gottlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	—	—	—	—	—	—	3	—	—	3	—	—	9	1	—
12	Kristianstads län	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	6	3	2
13	Malmöhus län: Malmö	35	2	2	3	—	—	72	5	5	27	8	8	57	7	8
14	Hälsingborg	29	—	—	2	—	—	56	2	2	1	—	—	4	3	3
15	Övriga anstalter	5	—	—	—	—	—	20	—	—	1	—	—	11	—	—
16	Hallands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—
17	Göteborgs och Bohus län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
18	Göteborgs stad	57	7	3	2	—	—	3	1	—	11	3	2	24	6	—
19	Älvsborgs län	3	—	—	—	—	—	6	—	—	2	1	1	—	—	—
20	Skaraborgs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
21	Värmlands län	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—
22	Örebro län	5	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—
23	Västmanlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1
24	Kopparbergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1
25	Gävle stad och län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Västernorrlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Jämtlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—
28	Västerbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	3	3
29	Norrbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	1	1

Hotell- o. restaurang-personal			Land-transport			Sjötransport			Handel och samfärdsel, ej specific.			Husligt arbete			Allmän o. litterär verksamhet			Annat arbete			
Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L. p.	T.p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L. p.	T. p.	
120	**40**	**33**	**1 633**	**209**	**185**	**4 603**	**599**	**490**	**69**	**6**	**6**	**2**	**1**	**—**	**38**	**3**	**1**	**10587**	**3 190**	**3 152**	
50	16	14	517	49	43	612	149	100	12	—	—	2	—	—	14	1	—	1 546	371	367	1
8	1	1	98	—	—	100	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	1 062	243	243	2
—	—	—	20	5	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	200	96	92	3
2	—	—	40	1	1	3	20	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	304	185	185	4
2	1	—	55	8	7	33	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	282	40	40	5
—	—	—	95	8	5	105	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	182	36	36	6
4	—	—	14	2	2	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	203	166	166	7
1	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	46	46	8
1	3	3	11	—	—	126	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	208	16	16	9
3	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	157	44	44	10
9	1	1	31	3	2	175	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	743	102	97	11
4	1	1	21	1	—	18	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	414	138	138	12
4	1	1	175	17	17	341	51	44	33	1	1	—	—	—	—	—	—	448	174	174	13
4	—	—	51	4	4	337	55	55	—	—	—	—	—	—	—	—	—	188	20	19	14
1	—	—	46	4	4	85	7	7	—	—	—	—	—	—	1	—	—	630	187	187	15
2	—	—	39	—	—	70	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	1	38	12	12	16
—	—	—	8	—	—	118	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	174	53	53	17
13	5	3	220	82	77	1 657	316	263	13	5	5	—	1	—	19	1	—	705	287	286	18
2	—	—	26	2	2	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	449	50	48	19
—	1	—	8	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	339	177	177	20
2	1	1	16	—	—	41	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	285	135	135	21
1	5	4	17	8	4	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	180	86	86	22
1	—	—	21	2	2	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	420	64	59	23
4	2	2	13	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	106	14	12	24
—	—	—	32	2	2	292	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	187	153	152	25
—	—	—	18	1	—	421	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	507	185	178	26
1	1	1	9	1	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	85	6	6	27
—	—	—	3	1	1	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	125	37	36	28
1	—	—	24	2	2	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	320	67	62	29
844	**730**	**527**	**94**	**87**	**64**	**145**	**12**	**9**	**2**	**30**	**26**	**5 701**	**6 744**	**4 106**	**148**	**126**	**71**	**90**	**2**	**1**	
277	202	148	20	9	5	33	1	1	1	30	26	1 732	2 021	1 415	99	41	28	16	2	1	1
29	9	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	187	266	87	7	3	3	—	—	—	2
13	15	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	124	145	98	1	2	1	—	—	—	3
6	9	7	—	1	1	—	—	—	—	—	—	119	118	63	1	1	1	—	—	—	4
30	15	15	2	1	1	—	—	—	—	—	—	311	268	145	7	8	7	11	—	—	5
9	8	5	3	4	4	—	—	—	—	—	—	60	153	94	—	1	1	41	—	—	6
12	14	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	95	128	65	—	3	—	—	—	—	7
7	12	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65	101	34	2	2	2	—	—	—	8
7	12	10	3	2	2	—	—	—	—	—	—	107	92	48	—	2	1	—	—	—	9
3	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	36	12	1	—	—	—	—	—	10
37	45	38	—	2	—	—	—	—	—	—	—	221	189	97	—	—	—	—	—	—	11
35	33	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	139	151	87	—	—	—	—	—	—	12
56	25	11	33	43	33	—	—	—	—	—	—	371	444	263	5	14	5	—	—	—	13
30	13	8	—	3	1	3	2	2	—	—	—	125	110	71	1	—	—	5	—	—	14
23	26	26	6	2	2	—	—	—	—	—	—	243	188	125	4	4	3	2	—	—	15
12	5	5	3	3	3	—	—	—	—	—	—	62	57	31	1	4	3	1	—	—	16
13	6	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57	71	34	—	4	—	—	—	—	17
50	36	16	10	6	3	109	8	6	—	—	—	498	784	489	8	11	2	14	—	—	18
5	6	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44	50	31	—	3	1	—	—	—	19
16	24	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	126	235	86	—	—	—	—	—	—	20
8	6	5	—	—	—	—	1	—	1	—	—	114	146	85	—	—	—	—	—	—	21
21	17	15	11	6	6	—	—	—	—	—	—	193	232	145	3	3	2	—	—	—	22
23	28	16	1	1	—	—	—	—	—	—	—	176	175	109	—	3	—	—	—	—	23
36	43	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	131	149	88	1	—	—	—	—	—	24
9	8	6	2	2	2	—	—	—	—	—	—	88	92	75	2	7	5	—	—	—	25
9	11	8	—	2	1	—	—	—	—	—	—	48	40	24	—	2	—	—	—	—	26
42	48	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	81	94	64	1	4	3	—	—	—	27
22	19	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	88	94	73	4	4	3	—	—	—	28
24	33	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	72	115	68	—	—	—	—	—	—	29

Antalet arbetslösa inom arbetarorganisationerna den 31 januari 1921.

Fackförbund	Redovisade avdelningar	Redovisade medlemmar[1]				Arbetslösa					Orsak		Arbetslediga på grund av					Arbetslöshetsdagar			
		Män			Tillsammans	Män			Tillsammans		arbetsbrist	tillfällig orsak	sjukdom	arbetskonflikt	värnplikt	annan orsak	Tillsammans	Antal redovisade			Antal dagar under jan. 1921
		Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor		Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor	Antal	%								avdeln.	medlemmar	arbetslösa	
Bageri- o. konditoriindustriarb.-förb.	15	1 736	511	460	2 707	302	1	79	382	14·1	382	—	10	50	21	1	82	12	1 302	195	3 687
Bleck- och plåtslagareförbundet	46	1 314	99	—	1 413	302	15	—	317	22·4	309	8	36	—	12	3	51	30	1 119	290	5 971
Bokbindareförbundet	14	268	50	802	1 120	14	5	89	108	9·6	107	1	43	—	2	—	45	5	854	73	1 461
Bryggeriindustriarbetareförbundet	21	2 083	28	680	2 791	16	—	56	72	2·6	72	—	88	1	15	—	104	7	1 511	65	1 649
De förenade förbunden	34	1 747	87	212	2 046	529	27	73	629	30·7	609	20	40	—	18	2	60	23	1 408	521	9 523
Elektriska arbetareförbundet	99	4 571	73	—	4 644	711	6	—	717	15·4	697	20	81	19	65	33	198	55	3 705	676	13 073
Gjutareförbundet	83	3 244	316	9	3 569	603	53	—	656	18·4	605	51	126	10	39	11	186	45	2 006	444	6 557
Grov- o. fabriksarbetareförbundet	220	20 911	1 340	1 925	24 176	6 880	434	572	7 886	32·6	6 911	975	654	494	249	2129	3 526	139	14 227	6 451	110815
Gruvindustriarbetareförbundet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Handelsarbetareförbundet	90	4 888	698	1 659	7 245	343	46	53	442	6·1	442	—	122	35	28	—	185	48	6 207	442	9 618
Hattarbetareförbundet	2	65	—	—	65	1	—	—	1	1·5	1	—	2	—	2	—	4	—	—	—	—
Litografiska förbundet	14	713	76	—	789	65	9	—	74	9·4	74	—	17	—	12	—	29	6	670	74	1 784
Kommunalarbetareförbundet	71	6 669	237	200	7 106	214	11	7	232	3·3	229	3	330	—	26	9	365	20	2 081	198	4 280
Metallindustriarbetareförbundet	92	—	—	—	48 746	—	—	—	8 609	17·7	—	—	—	—	—	—	—	81	46 374	7 539	155255
Därav: Järnbruksarbetare	39	—	—	—	9 387	—	—	—	2 131	22·7	—	—	—	—	—	—	—	35	8 027	1 678	26 335
Mek. verkstadsarbetare	53	—	—	—	39 359	—	—	—	6 478	16·5	—	—	—	—	—	—	—	46	38 347	5 861	128920
Murareförbundet	28	1 668	171	—	1 839	685	43	—	728	39·6	728	—	24	3	5	207	239	19	780	331	7 994
Måleriarbetareförbundet	37	1 944	66	1	2 011	979	10	—	989	49·2	908	81	6	—	24	—	30	27	1 781	923	18 470
Pappersindustriarbetareförbundet	15	2 106	88	7	2 201	119	15	—	134	6·1	121	13	107	—	51	—	158	8	1 053	114	2 154
Pälsvaruarbetareförbundet	10	224	102	453	779	66	17	88	171	22·0	153	18	19	—	10	3	32	6	597	159	4 114
Sadelmakare- o. tapetserareförb.	1	28	2	—	30	3	—	—	3	10·0	3	—	—	—	—	—	—	1	30	3	75
Sko- och läderindustriarbetareförb.	29	3 095	488	1 610	5 193	484	51	33	568	10·9	566	2	79	20	46	—	145	18	2 440	208	4 421
Skorstensfejeriarbetareförbundet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skrädderiarbetareförbundet	47	1 136	153	2 570	3 859	249	32	1 176	1 457	37·8	1248	209	68	7	11	—	86	25	2 820	1 242	27 421
Slakteri- o. charkuteriarbetareförb.	16	428	30	30	488	26	1	7	34	7·0	34	—	7	2	4	—	13	7	348	31	691
Stenindustriarbetareförbundet	29	1 151	101	—	1 252	218	7	—	225	18·0	220	5	26	51	11	12	100	13	593	189	3 275
Stuckatörförbundet	2	40	—	—	40	23	—	—	23	57·5	23	—	1	—	—	—	1	2	40	23	570
Sågverksindustriarbetareförbundet	112	8 168	1 226	2	93 96	2 198	292	1	2 491	26·5	1932	559	364	148	157	133	808	53	5 220	1 867	34 941
Textilarbetareförbundet	42	2 893	285	3 707	6 885	441	53	828	1 322	19·2	1311	11	213	6	58	16	293	18	4 044	1 222	22 693
Tobaksindustriarbetareförbundet	9	692	74	3 683	4 449	6	3	9	18	0·4	18	—	219	—	4	5	228	3	2 492	18	446
Transportarbetareförbundet	24	1 882	66	—	1 948	350	38	—	388	19·9	346	42	65	3	6	301	375	16	911	279	6 330
Träarbetareförbundet	123	6 428	833	19	7 280	2 168	265	5	2 438	33·5	2325	113	227	97	75	6	405	97	6 345	2 346	48 431
Tunnbinderiarbetareförbundet	14	401	33	—	434	120	6	—	126	29·0	126	—	12	—	2	14	28	12	427	124	2 076
Typografförbundet	3	138	54	14	206	9	4	1	14	6·8	14	—	6	—	2	1	9	2	193	14	267
Väg- o. vattenbyggnadsarbetareförb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	1342	[2] —	[2] —	[2] —	154707	[2] —	[2] —	[2] —	31254	20·2	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	798	111578	26061	508042

[1] *Jfr noten å nästa sida.* — [2] Enär uppgifter icke kunnat erhållas från samtliga organisationer, hava slutsummor icke nedräknats.

Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna.

Den 31 januari 1921.

Januari månad medförde, såsom var att vänta, en ytterligare ökning av arbetslösheten. Av de 154 707 medlemmar, som de rapporterande fackföreningarna tillsammans redovisat, voro ej mindre än 31 254 eller 20·2 % arbetslösa[1]. Av de mera betydande fackförbunden hade, såsom vidstående tabell utvisar, måleriarbetareförbundet den högsta arbetslöshetssiffran, 49·2 %. Mellan 30 och 40 % arbetslösa förekommo i övrigt inom murare-, skrädderi-, träsamt grov- och fabriksarbetareförbunden, ävensom i de förenade förbunden.

Livsmedelspriser och levnadskostnader.

Livsmedelspriser under februari månad 1921.[2] De noteringar av minuthandelspriser å livsmedel, som meddelas i efterföljande sammandragstabell för socialstyrelsens ombudsorter (fr. o. m. 1920 till antalet 49), hava inhämtats och bearbetats på ungefär samma sätt, som tidigare varit fallet.[3] Under hänvisning till denna tabell må följande anföras rörande de under de senaste månaderna inträffade prisförändringarna å de olika varuslagen.

Under föregående månad konstaterades ett ovanligt kraftigt prisfall beträffande fiertalet i budgeten ingående varuslag. *Prisnedgången* har fortsatt under februari och omfattar denna månad 49 varuslag av de 58, å vilka noteringar inhämtats. Bland dessa må särskilt nämnas mjölk, smör, ägg, vetemjöl, bröd, kött och fläsk samt bränsle. Den prisförskjutning i *uppåtgående* riktning, som ägt rum beträffande tillhopa 4 varuslag, är av helt underordnad betydelse och har blott obetydligt motverkat indexens markerade nedgång. *Oförändrade* äro medelpriserna å 5 varuslag, däribland salt sill och bitsocker.

Sammanfattning av livsmedelsprisernas förändringar under kristiden. Till belysande av de allmänna förändringar, som med avseende å livsmedelspriserna ägt rum i detaljhandeln från tiden före världskrigets utbrott till och med februari 1921, meddelas efterföljande indexserier, vilka utarbetats på sätt förut beskrivits i Sociala Meddelanden (årg. 1920, sid. 752 ff.).

---

[1] Till följd av det skydd, som dessa uppgifter åtnjuta enligt 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen, kan icke meddelas, i vad mån siffrorna avse hela antalet medlemmar inom fackförbunden. På grundval av dessa siffror kunna alltså inga slutsatser dragas beträffande fackförbundens verkliga medlemsantal eller rörande förändringar i detta hänseende.

[2] Preliminära uppgifter.

[3] För de förändringar i fråga om inhämtandet av det prisstatistiska primärmaterialet, som företagits vid ingången av år 1920, har redogörelse lämnats i häfte n:r 5, årg. 1920.

Medelpris per år (1913—1920) och per månad (febr. 1920—febr. 1921)

	Varuslag	Kvantitet	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	Febr. 1920	Mars 1920
			öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre
1	Mjölk: oskummad	l.	14	15	16	19	25	× 38	47	44	44	44
2	handskummad	»	8	8	9	10	15	× 24	—	26	26	26
3	separerad	»	6	6	7	8	12	× 19	23	19	19	19
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	236	239	292	××310	× 401	× 587	729	657	616	665
5	mat- (lands-)	»	213	218	260	295	× 358	× 546	727	651	605	648
6	Ost: helfet, okryddad	»	164	162	197	257	× 305	× 372	624	524	572	556
7	halvfet, »	»	121	119	149	191	× 234	× 332	500	374	413	397
8	Margarin: växt-, bästa sort	»	135	144	170	216	—	—	433	376	388	381
9	Ägg svenska, färska	tjog	159	171	198	237	343	725	681	578	620	469
10	» konserverade	»	137	151	169	204	307	615	716	533	600	464
11	Potatis: gammal	hl.	—	—	—	526	× 955	‘1200	1271	60	914	919
12	»	5 l.	28	30	36	33	× 58	× 68	71	963	56	56
13	färsk	»	46	80	87	76	146	287	102	191	—	—
14	Ärter, gula	kg.	31	35	57	55	× 63	× 66	78	69	69	69
15	Bruna bönor	»	48	49	75	111	199	× 173	214	130	148	147
16	Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort [3])	»	31	33	40	××38	× 42	× 50	× 75	91	78	78
17	råg-, » » »	»	22	23	32	××29	× 36	× 41	× 56	56	56	57
18	rågsikt-, » » »	»	27	29	39	××34	—	—	× 73	73	73	73
19	Grvn: havre- (ångpreparerade)	»	36	42	52	50	× 68	× 82	99	101	104	106
20	ris-, bästa sort svenska (»R. T.»)	»	41	41	46	52	× 75	× 73	111	176	178	181
21	Rågbröd: hårt, grovt spisbröd	»	41	43	54	53	× 62	× 73	96	111	106	106
22	hårt, knäckebröd	»	—	—	—	—	—	—	—	139	135	135
23	mjukt, limpa, söt	»	38	40	48	49	× 60	× 75	96	105	98	98
24	» » sur (»grovbröd»)	»	30	31	38	38	× 45	× 49	64	71	68	68
25	Vetebröd: skorpor, ordinära [4])	»	76	78	88	90	× 117	× 180	230	254	230	232
26	mjukt, bil- bakat med vatten [4])	»	43	46	53	54	× 68	× 88	116	128	113	114
27	ligaste sort » » mjölk [4])	»	60	61	67	66	× 83	× 144	167	145	132	133
28	Nötkött, färskt: stek	»	122	116	140	193	219	567	563	398	390	386
29	soppkött	»	100	95	119	169	193	507	490	333	325	321
30	Kalvkött, stek: gödkalv	»	131	130	154	208	× 215	546	512	498	487	488
31	spädkalv	»	72	70	87	122	× 148	357	312	274	279	279
32	Fårkött: färskt, stek	»	133	130	158	215	258	626	600	481	423	441
33	salt, svenskt	»	114	118	139	194	241	546	547	385	397	404
34	Renkött, färskt, stek	»	119	121	140	184	261	509	557	442	489	458
35	Fläsk: färskt	»	133	129	191	238	× 270	× 388	605	449	466	460
36	salt, svenskt (sidfläsk)	»	140	137	198	246	× 287	× 404	619	470	493	482
37	» amerikanskt »	»	—	—	—	—	—	—	—	364	388	378
38	Fisk, färsk: abborre	»	75	76	80	99	122	211	202	191	214	210
39	gädda	»	108	110	117	149	188	317	333	312	330	326
40	sill	»	34	35	45	68	91	149	110	102	63	71
41	strömming	»	38	39	43	56	65	123	114	106	113	116
42	torsk	»	55	57	62	82	111	196	160	139	145	147
43	rödspotta (»spätta»)	»	79	81	89	123	167	295	244	219	233	227
44	kolja	»	—	—	—	—	—	—	—	152	157	159
45	salt: sill, prima	»	[1]) 45	45	57	97	105	145	148	120	132	126
46	strömming	»	30	31	36	61	78	100	105	74	70	69
47	Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	56	58	72	111	152	293	223	156	163	161
48	Kaffe (obränt), prima Santos	»	170	159	161	209	× 315	× 307	316	331	355	362
49	Socker, bit-	»	67	65	66	×68	× 70	× 92	× 133	× 168	×165	×165
50	Salt (matsalt)	»	—	10	10	13	19	31	32	31	30	30
51	Svagdricka	l.	6	6	7	8	10	14	16	16	16	16
52	Fotogen, Water White	»	20	21	23	27	37	—	71	60	50	57
53	Ved: björk- (osågad, hemkörd (per	famn	2560	2630	2890	3810	5520	7850	8220	10310	9210	9310
54	barr- (»storfamn»: 3·56 kbm)	»	2040	2110	2310	3060	4500	6020	6740	8230	7360	7400
55	Bränntorv	100 kg.	196	220	290	385	670	1035	896	964	874	881
56	Kol: antracit- (»valnöt»)	hl.	401	411	531	717	803	—	—	2069	1875	1877
57	eng. hushålls- (fyrkol) hemkörd	»	234	242	307	548	707	—	—	1664	1522	1514
58	Koks: gasverks- (krossad) [5])	»	165	157	211	292	413	—	—	1177	1058	1057
59	eng. kamin- »	»	189	190	248	339	521	—	—	1249	1109	1125

[1]) Uppgifterna för år 1913 avse sill av märket »K. K. K.». — [2]) Uppgifterna avse för juni 1920 leringen av brödsäd salufördes ej rena vetebrödstyper, vadan de meddelade priserna avse kvalitekoks. — [6]) Preliminära siffror. — × Maximipris. — ×× Eljest fastställda pris. (Beträffande maximipris-

för samtliga orter (44 orter åren 1913—1919 samt 49 orter fr. o. m. år 1920).

April 1920	Maj 1920	Juni 1920	Juli 1920	Aug. 1920	Sept. 1920	Okt. 1920	Nov. 1920	Dec. 1920	Jan.[6]) 1921	Febr.[6]) 1921	Höjning (+) eller sänkning (−) i %		
öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	febr. 1914—febr. 1921	febr. 1920—febr. 1921	
44	44	43	42	44	43	43	44	43	42	39	+ 178·6	− 11·4	1
26	26	26	26	26	25	26	26	25	25	22	+ 175·0	− 15·4	2
19	19	18	18	18	18	18	18	18	17	15	+ 150·0	− 21·1	3
695	636	601	599	704	692	685	668	648	594	521	+ 122·6	− 15·4	4
687	649	608	594	684	672	677	668	654	590	515	+ 145·2	− 14·9	5
538	529	510	501	498	497	499	497	492	480	448	+ 174·8	− 21·7	6
390	381	367	349	347	355	355	356	344	344	315	+ 162·5	− 23·7	7
381	380	371	367	368	372	372	369	376	365	335	+ 142·8	− 18·7	8
426	393	414	476	576	587	663	757	776	648	531	+ 203·4	− 14·4	9
362	367	[2]) 413	—	—	—	580	640	645	578	470	+ 224·1	− 21·7	10
902	908	865	860	831	1131	1098	1109	1108	1127	1114	—	+ 21·9	11
55	55	53	52	55	72	69	69	69	69	70	+ 159·3	+ 25·0	12
—	—	—	282	100	—	—	—	—	—	—	—	—	13
69	69	69	69	69	69	69	70	69	68	66	+ 112·9	− 4·3	14
144	138	136	131	125	119	114	109	106	102	92	+ 100·0	− 37·8	15
91	91	97	98	95	93	99	99	95	87	76	+ 145·2	− 2·6	16
57	57	57	57	57	56	54	54	53	50	49	+ 133·3	− 12·5	17
74	74	74	74	75	73	73	72	72	68	66	+ 153·8	− 9·6	18
106	103	102	101	100	99	100	99	95	92	80	+ 122·2	− 23·1	19
180	183	185	187	184	180	168	157	150	134	111	+ 177·5	− 37·6	20
107	108	111	113	114	114	114	114	113	113	113	+ 175·6	+ 6·6	21
136	138	139	141	141	140	141	141	141	139	137	—	+ 1·5	22
103	105	107	109	109	109	108	108	108	104	99	+ 160·5	+ 1·0	23
70	72	72	72	72	73	72	72	72	70	66	+ 120·0	− 2·9	24
249	253	260	264	263	264	266	268	265	250	230	+ 206·7	0·0	25
124	127	133	134	136	136	136	136	137	128	120	+ 172·7	+ 6·2	26
142	148	148	152	150	149	149	150	149	143	134	+ 123·8	+ 1·5	27
388	390	400	411	415	414	406	382	364	355	334	+ 178·8	− 14·4	28
323	326	333	344	349	351	342	318	299	291	272	+ 174·7	− 16·8	29
494	492	502	499	499	503	493	475	459	449	424	+ 223·7	− 12·9	30
273	262	266	269	269	277	278	265	261	251	232	+ 217·8	− 16·8	31
448	466	475	467	486	436	397	358	348	347	336	+ 152·6	− 20·6	32
396	406	407	406	397	385	369	332	312	300	299	+ 153·4	− 24·7	33
465	460	—	—	—	—	406	375	408	425	390	+ 217·1	− 20·2	34
450	433	432	435	440	453	458	437	406	388	345	+ 163·4	− 26·0	35
473	455	454	453	456	465	472	456	433	411	365	+ 164·5	− 26·0	36
370	361	355	347	349	351	353	358	356	350	324	—	− 16·5	37
190	168	166	180	192	196	198	191	187	189	193	+ 141·3	− 9·8	38
283	281	288	315	329	333	325	314	299	300	301	+ 159·5	− 8·8	39
86	98	102	124	143	132	113	115	94	90	64	+ 100·0	+ 1·6	40
104	102	105	100	88	97	103	115	109	113	102	+ 155·0	− 9·7	41
134	136	133	142	137	137	132	142	129	135	127	+ 115·3	− 12·4	42
193	188	201	233	226	223	224	230	218	226	226	+ 179·0	− 3·0	43
148	148	150	147	142	146	144	160	143	153	139	—	− 11·5	44
123	119	117	116	121	120	117	110	104	98	98	+ 108·5	− 25·8	45
72	71	69	73	82	85	77	76	74	77	73	+ 128·1	+ 4·3	46
163	164	162	154	154	151	152	146	145	146	135	+ 141·1	− 17·2	47
363	363	362	357	325	311	295	274	264	253	246	+ 53·8	− 30·7	48
× 165	× 165	× 165	× 166	× 177	× 177	× 177	× 177	× 178	× 178	× 178	+ 178·1	+ 7·9	49
30	31	31	31	31	31	31	30	30	29	28	—	− 6·7	50
16	16	16	16	17	17	17	17	17	17	17	+ 183·3	+ 6·3	51
58	58	61	62	64	67	67	67	67	67	68	+ 240·0	+ 36·0	52
9400	9980	10540	11020	11270	11240	11190	10990	10500	9830	8880	+ 241·5	− 3·6	53
7490	7930	8490	8840	9020	9010	8990	8740	8250	7660	6970	+ 238·8	− 5·3	54
911	950	992	1029	1009	1036	1042	1014	960	861	807	+ 286·1	− 7·7	55
1886	1925	2046	2178	2288	2306	2280	2244	2081	1785	1563	+ 295·7	− 16·6	56
1554	1665	1737	1848	1872	1858	1778	1697	1423	1181	907	+ 297·8	− 40·4	57
1053	1093	1196	1289	1327	1388	1316	1259	1066	746	595	+ 286·4	− 43·8	58
1127	1186	1305	1373	1406	1417	1394	1347	1118	788	601	+ 226·6	− 45·8	59

två orter. — [3]) Uppgifterna avse 1919 75 % utmalning. — [4]) Under tiden för den statliga regler närmast motsvarande de i varulistan angivna. — [5]) T. o. m. år 1919 avse uppgifterna okrossad bestämmelser å olika varuslag hänvisas till Soc. Medd., årg. 1920, noten å sid. 680.)

	År 1914		År 1915				År 1916				År 1917			
	Juli 1914	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.
Aritmetiska (»ovägda») medeltal	100	103	108	114	121	129	138	143	148	162	175	190	197	208	235
»Vägda» medeltal	100	103	107	113	121	124	128	130	134	142	152	166	175	181	201

	År 1918				År 1919				År 1920				År 1921	
	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	Jan.[1]	Febr.[1]
Aritmetiska (»ovägda») medeltal	268	305	330	372	364	352	343	332	316	316	331	323	301	280
»Vägda» medeltal	227	255	277	320	335	328	311	308	293	295	304	301	283	262

Enligt vad såväl den »ovägda» som den »vägda» indexserien giver vid handen, har den allmänna prisnivån i fråga om livsmedel, lyse och bränsle under februari månad högst väsentligt sjunkit, och den »vägda» indexsiffran är nu 21 enheter lägre än i januari.

Levnadskostnadernas allmänna förskjutningar under kristiden. Det må noga observeras, att samtliga ovan angivna stegringssiffror endast avse den förhöjning, som drabbat priserna å livsmedel, lyse och bränsle. För att däremot få en fullständig bild av prisstegringens inverkan å en familjs hela utgiftsstat måste tydligen undersökningen utsträckas till att omfatta även övriga i budgeten ingående poster, såsom hyra, kläder, skatter m. m., vilka utgiftsposter förete delvis väsentligt andra prisrörelser. En dylik beräkning finnes publicerad i häfte 2 av Sociala Meddelanden 1921 (sid. 157), och enligt denna uppgick den allmänna stegringen av levnadskostnaderna från juli 1914 till tiden omkring den 1 januari 1921 till c:a 171 % mot 181 % vid närmast föregående undersökningstillfälle, den 1 oktober 1920.

[1] Preliminära uppgifter.

Arbetsmarknaden under mars månad 1921.

Läget på arbetsmarknaden under mars månad har i stort sett icke erfarit någon förbättring. Det stora flertalet arbetsförmedlingsanstalter rapportera i stället ytterligare försämring, vad industrien beträffar; inom jordbruket hade den tidiga våren givit några arbetsmöjligheter. Att under mars månad hela antalet ansökningar om arbete på 100 lediga platser blivit väsentligt mindre än föregående månad (jfr nedan) torde emellertid huvudsakligen förklaras av att denna siffra för februari blev särskilt hög genom den då anordnade räkningen av de arbetslösa. Därtill bör beaktas, att arbetsförmedlingsanstalternas redovisning i så måtto ger ett mindre gott uttryck för det verkliga marknadsläget, att bland »lediga platser» upptagas även sådana, som erhållits vid de av stat och kommuner alltjämt i ökad utsträckning organiserade nödhjälpsarbetena. Den bekymmersamma situationen belyses av att antalet arbetslösa enligt arbetslöshetskommissionens på socialstyrelsens räkning baserade uppskattning i början av mars kunde anslås till 50 000 à 60 000, samt av den exceptionellt höga arbetslöshetssiffran i fackföreningarnas redovisning för den sista februari.

Från metallindustrien förmäldes under månaden om en del nya driftsinskränkningar. Å andra sidan hade en och annan verkstad nu kunnat återtaga förut permitterade arbetare. Depressionen inom sågverksindustrien synes alltjämt i avsevärd grad hava tilltagit. Ett antal pappersmassefabriker hava under månaden inställt driften. Bland typograferna rådde alltjämt stor arbetslöshet. Bageriarbetarna fingo som vanligt bättre arbetstillgång veckorna före påsk. Beträffande textilindustrien anmäles ytterligare försämring, och arbetsförmedlingsanstalten i Örebro befarar inskränkningar inom skoindustrien utöver dem, som under månadens lopp företagits. Arbetstillgången inom byggnadsindustrien har i Stockholm varit större än i februari, dock alldeles otillräcklig i förhållande till behovet; i Skåne hava nya avskedanden ägt rum även inom denna bransch. Verksamheten lamslås av svårigheterna på lönemarknaden, de sjunkande materialpriserna och osäkerheten i fråga om hyreslagstiftningen.

Handelsverksamheten säges hava blivit något livligare i Malmö. Från Stockholm rapporteras alltjämt ett stort antal arbetslösa affärsanställda.

Stagnation rådde ävenledes inom sjöfarten. Tillgången på hyror var mycket begränsad för såväl däcks- som maskinpersonal, och nya uppläggningar av ångfartyg meddelas hava skett i södra Sverige.

Jordbruket har som nämnt företett den för årstiden normala ökningen i arbetstillgången. Ehuru många sökande till jordbruket anmält sig, synes brist hava rått på mjölkerskor samt på duglig ladugårdspersonal och på yngre drängar. I Skåne och i Göteborgs och Bohus län sägas arbetarna vara obenägna att antaga fasta platser inom jordbruket för de lägre löner, som

nu bjudas, och som på flertalet andra ställen synas accepteras. Inom skogsbruket synes arbetstillgången hava varit mycket liten.

Kvinnlig arbetskraft synes alltjämt vara livligt efterfrågad för husligt arbete liksom för jordbruksgöromål. I Stockholm har även efterfrågan på restaurangpersonal ökats, varemot i Göteborg någon nämnvärd nyanställning av dylik personal icke ägt rum.

Antalet ansökningar om arbete *på 100 lediga platser* vid de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna utgjorde under månaden 240. Motsvarande siffror för föregående år framgå av efterföljande sammanställning:

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1902—1912	182	150	119	104	106	119	118	101	93	104	141	134
1913	153	138	110	97	99	112	107	96	89	98	129	117
1914	125	127	107	91	93	104	99	133	121	128	192	182
1915	202	181	147	125	118	135	134	122	110	110	141	113
1916	138	124	109	90	85	92	82	88	79	87	106	97
1917	110	124	118	108	93	94	88	83	81	100	115	105
1918	137	167	158	143	136	156	147	131	115	109	125	139
1919	179	162	141	111	99	100	101	97	92	92	113	110
1920	125	112	91	80	84	92	94	95	98	110	155	153
1921	*246*	*301*	*240*	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav inom jord- och skogsbruk:												
1918	70	87	91	77	74	80	88	106	95	85	99	116
1919	122	95	90	69	67	64	74	104	94	83	110	95
1920	95	85	77	64	71	63	68	87	85	84	111	123
1921	*120*	*102*	*100*	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Övriga näringsgrupper:												
1918	160	196	184	168	153	175	168	145	124	119	133	143
1919	192	181	157	126	109	110	109	94	91	97	114	113
1920	133	121	96	86	88	101	102	98	104	127	174	159
1921	*276*	*354*	*288*	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Växlingarna på arbetsmarknaden under de senaste åren framgå även av efterföljande tablå, avseende antalet *arbetslösa inom fackföreningarna* i procent av hela det redovisade medlemsantalet:

	31/1	28/2	31/3	30/4	31/5	30/6	31/7	31/8	30/9	31/10	30/11	31/12
1911	—	12·0	10·4	6·7	3·5	3·2	2·9	3·1	2·8	4·8	4·4	8·5
1912	11·1	8·4	6·5	5·2	3·7	3·3	2·8	2·7	2·9	3·6	5·7	8·4
1913	8·9	7·1	5·7	4·0	2·6	2·7	2·5	2·3	2·2	2·6	4·4	7·5
1914	10·4	7·5	6·5	5·1	3·2	3·1	3·0	8·1	7·7	8·1	10·3	15·0
1915	14·8	12·0	11·2	8·5	6·7	6·3	4·0	3·6	3·5	3·8	4·5	7·7
1916	8·0	6·7	5·2	4·7	3·3	2·7	2·7	2·2	2·2	2·3	2·2	5·4
1917	5·9	5·5	7·0	4·4	2·8	3·1	3·3	2·8	2·4	2·8	2·4	5·8
1918	6·0	5·0	4·9	5·0	4·0	4·6	4·2	3·5	3·7	3·2	3·4	7·3
1919	7·5	7·6	8·1	7·5	6·1	4·6	3·8	3·2	3·1	3·2	3·8	7·2
1920	7·6	7·5	4·5	3·5	2·9	3·4	2·8	3·0	2·9	4·3	7·0	15·8
1921	*20·2*	*20·8*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Arbetslöshetens utbredning inom olika fack framgår närmare av tabellen å sid. 460.

Bostadssociala minimifordringar

å med allmänt understöd tillkommande smålägenheter.

Med anledning av en framställning från svenska stadsförbundets bostadsråd den 13 december 1919 erhöll dåvarande chefen för civildepartementet den 27 februari 1920 bemyndigande att tillkalla fem sakkunniga för avgivande av förslag, i och för vinnande av praktiska och socialhygieniska bostäder, i fråga om bostadssociala minimifordringar å med allmänt understöd tillkommande smålägenheter. De sakkunniga blevo Stockholms stads kanslichef, fil. dr Yngve Larsson, stadsarkitekten i Stockholm Sigurd Westholm, arkitekten Oswald Almqvist, sundhetsinspektören i Göteborg dr Gösta Göthlin samt fru Agnes Ingelman. Med stöd av kommitterade lämnat bemyndigande att under gången av sitt arbete tillkalla särskilda sakkunniga för utredningar, yttranden och meningsutbyten hava dessa därjämte med sig adjungerat byggnadsingenjören Gustaf Larson samt arkitekterna Carl Bergsten och Cyrillus Johansson, vilka båda senare tillika representerat en av svenska teknologföreningens avdelning för husbyggnadskonst tillsatt kommitté med utredningsuppgifter nära sammanfallande med dem, som blivit kommitterade anförtrodda. Dessutom hava yttranden i specialfrågor, tillhörande kommitterades uppdrag, efter kommitterades anmodan avgivits av särskilda sakkunniga.

Efter fullgjort uppdrag hava kommitterade den 28 februari 1921 till chefen för socialdepartementet avlämnat sitt den 3 december 1920 daterade betänkande, utgörande en volym om c:a 340 sidor, varav en stor del ägnats åt illustrationer och ritningar. Rörande innebörden av det åt kommitterade lämnade uppdraget, såsom detsamma av dem själva vid utredningens planläggning och utförande uppfattats, anföres inledningsvis följande:

Kommitterades uppdrag står i närmaste samband med den understödsverksamhet, staten sedan år 1917 utövar gentemot kommunal eller under kommunal tillsyn bedriven bostadsproduktion. I överensstämmelse härmed hava kommitterade ansett sin uppgift vara att till ledning, å ena sidan för kommunerna och övriga, under statlig och kommunal uppsikt arbetande byggnadsföretagare — här sammanfattade under benämningen den allmännyttiga byggnadsverksamheten — å den andra för statens byggnadsbyrå, som närmast handhar den statliga understödspolitiken, utreda, huru smålägenheter i understödda byggnadsföretag lämpligen böra planeras och anordnas för att bliva hygieniska, praktiska och trevliga utan att i ekonomiskt hänseende överskrida de gränser, som måste gälla för byggnadsföretag av här ifrågavarande art. Vid denna utredning hava kommitterade snart enats därom, att den allmännyttiga byggnadsverksamhetens arkitekter och byggherrar i så ringa mån som möjligt böra bindas av fasta, oböjliga föreskrifter rörande husens planering, och att största möjliga utrymme i stället bör lämnas åt de i vårt land mycket växlande vanorna och traditionerna å bostadsväsendets område samt åt de byggandes olika önskningar och förslag. Denna frihet må emellertid ej urarta till godtycke och vårdslöshet i planlägg-

ningen — för ingen annan bostadstyp är tvärtom en till varje kvadratmeter genomtänkt planläggning så nödvändig som för smålägenheten. Den följande utredningen vill söka angiva de huvudsynpunkter, som härvid böra vara vägledande, och i några fall hava kommitterade även ansett sig kunna förtäta dessa synpunkter till fasta bostadssociala minimifordringar. Men i huvudsak avse kommitterade att i form av anvisningar och råd, illustrerade med förebildliga — eller icke förebildliga! — planlösningar, underlätta arbetet å de understödda byggnadsföretagens planproblem. Det föreliggande kommittébetänkandet vill sålunda betraktas som ett utkast till en bostadssocial handbok vid smålägenhetens planering.

De huvudsakliga riktlinjer, efter vilka kommitterade uppbyggt sitt bostadsprogram, framgå av efterföljande, med hänsyn till det begränsade utrymmet givetvis starkt koncentrerade redogörelse.

I. Bostadsområdenas planering.

Fordran å en genomtänkt plananordning. Såsom den första och grundläggande bostadssociala minimifordran, som måste ställas å ett bostadsföretag för smålägenheter, framhålles, att detsamma måste bedrivas enligt en god och efter byggnadssättet lämpad plan. Rörande innebörden härav anföres bl. a. följande:

Denna fordran innebär för det första, att den understödda byggnadsverksamheten skall planeras och utföras icke så att säga per tomt utan per kvarter. De kommunala myndigheterna, vilka i de flesta fall tillhandahålla byggnadsmarken och sålunda äro i förevarande hänseende bestämmande, böra söka samla byggnadsföretagen till större, enhetligt planerade anläggningar. Gagnet av en omsorgsfull inre planläggning av bostaden kan gå nära nog alldeles förlorat, om byggnadens läge i terrängen, i förhållande till grannskap och gata icke är lämpligt. Och tvärtom kunna ej obetydliga eftergifter göras å fordringarna på utrymme inomhus, om genom en god stadsplan kraven på luft, ljus och trevnad i stället så mycket rikligare tillgodoses. Det är i regel varken ur ekonomiens eller trevnadens synpunkt någon mening med att förlägga de statsunderstödda husen å »strötomter» här och där inom områden, vilka till äventyrs redan äro bebyggda med högre och tätare byggnadssätt, än som för den understödda byggnadsverksamheten är medgivet. De möjligheter att leda bostadsförhållandenas utveckling, att skapa nya förebildliga bostadstyper och påverka bostadsvanorna, som den offentliga understödspolitiken lämnar, böra i stället begagnas till att underlätta utvecklingen av nya bostadsområden i enlighet med den nya stadsplanekonstens fordringar på ändamålsenlighet, ekonomi och skönhet. Den offentliga byggnadsverksamheten bör skapa nya arbetarkvarter och arbetarstadsdelar av annat och mera tilltalande slag än de äldre. — — — — — — — — — — — —

I nära samband med fordran på en enhetlig planläggning av den nya byggnadsverksamheten står frågan, om stadsplan skall utgöra en ovillkorlig förutsättning för statsunderstöd eller icke. I och för sig är den trygghet för ett planmässigt bebyggande, som fastställd stadsplan innebär, naturligtvis önskvärd. I många samhällen torde man även äga lämplig byggnadsmark inom det stadsplanelagda området, och det är under den utveckling av smålägenhetsproduktionen, som nu torde förestå, av synnerlig vikt, att städerna med största möjliga skyndsamhet söka ställa lämpliga stadsplaneområden till denna byggnadsverksamhets förfogande.

Av flera skäl torde det emellertid icke låta sig göra att inskränka statsunderstöden till byggnadsföretag allenast inom sådana områden. Bostadslån kunna nämligen undantagsvis utlämnas även för bostadsbyggande å ort, där byggnadsstadgan för rikets stä-

der ej gäller och stadsplan således ej finnes. Och jämväl inom stadssamhällena är det väl möjligt, att utom det planlagda området finnes byggnadsmark, som bättre lämpar sig för småbostadsbygge än tomter inom stadsplanen.

Under alla förhållanden måste emellertid kravet på en ändamålsenlig planering av de nya bostadsområdena och ett planmässigt fullföljande av bebyggandet strängt fasthållas. Detta krav torde i regeln lätt kunna tillgodoses därigenom, att området i fråga tillhör endast en ägare, vare sig denna är kommunen, en större arbetsgivare (brukssamhällen!) eller annan enskild person. — — — — Under inga förhållanden bör det förekomma, att understöd lämnas åt enstaka byggnadsföretag utom planlagt område, uppförda å vad som stadsplanemässigt kan betecknas som råmark.

I fråga om de nya företagens stadsplanering förorda kommitterade således till en början,

att statsunderstöd icke lämnas åt byggnadsföretag, vilka uppföras utan planmässighet sinsemellan eller i förhållande till förut bebyggda områden i fråga om gator, vägar, vatten- och avloppsledningar,

att vid beviljande av statsunderstöd företräde lämnas åt företag, som avse ett enhetligt, stadsplanemässigt ändamålsenligt bebyggande av större områden, framför enstaka bostadsbyggen å strötomter, samt

att, i syfte att underlätta ett sådant bebyggande, den understödda byggnadsverksamheten bedrives i nära samarbete med vederbörande kommunala myndigheter, nämligen förutom stadens fastighetsförvaltning, dess byggnadsnämnd, stadsingenjör och stadsarkitekt, ävensom dess bostadshygieniker, där sådan finnes.

Grunderna för bostadsområdenas planering. Att närmare angiva alla de synpunkter, som böra vara bestämmande för de nya bostadsområdenas planering, har ej ansetts tillhöra kommitterades uppdrag och vore ej heller möjligt på den korta tid, som stått till kommitterades förfogande. Kommitterade ha därför måst inskränka sig till vissa allmänna uttalanden rörande planläggningen vid radstående byggnadssätt. I fråga om det fristående byggnadssättet återigen hava kommitterade, med hänsyn till den betydelse detta byggnadssätt i form av egnahemsbyggen numera torde äga för den statsunderstödda byggnadsverksamheten, ansett sig böra uppställa mera detaljerade riktlinjer. Kommitterade hava i detta syfte vänt sig till en erfaren stadsplanetekniker, förste stadsingenjören i Göteborg Albert Lilienberg, med hemställan om yttrande i dessa frågor, och därjämte har av kommitténs ledamot arkitekten Oswald Almqvist en utförlig utredning lämnats av de olika synpunkter, som vid nya bostadsområdens planläggning böra iakttagas. Denna utredning, som genom en mångfald praktiska råd och anvisningar rörande planarbetets detaljer synts kommitterade väl ägnad att läggas till grund för arbetet å planering av nya bostadsområden, har i sin helhet avtryckts såsom särskild bilaga till betänkandet.

Då sättet för gatans och avloppsledningsnätets anläggning är av mycket stor betydelse för bostadskostnaderna, hava kommitterade tillika ansett sig böra närmare belysa dessa frågor. Varje besparing, som kan göras å de så att säga yttre bostadskostnaderna, kan nämligen komma de inre till godo och därmed bidraga till en höjning av den för arbetarklassen gängse låga bostadsstandarden. I detta ämne hava efter kommitterades anmodan

yttranden om gatornas och avloppsledningsnätets lämpligaste anordning ur ekonomisk synpunkt avgivits av några gatu- och vägbyggnadstekniker, bl. a. byggnadschefen i Lidingö köping, ingenjör Harald Skårman, samt ingenjör Erland Hedström vid Stockholms stads byggnadskontor, vilken sistnämnde lämnat en utförlig, som bilaga till betänkandet tryckt utredning. Under åberopande av dessa utredningar hava kommitterade i fråga om grunderna för stadsplanens anordning och genomförande ansett sig böra föreslå,

att de i bostadskommissionens förslag till ny byggnadsstadga för riket givna bestämmelserna om grunderna för stadsplan i allmänhet tjäna till ledning;

att kvarteren vid sammanhängande byggnadssätt förläggas i nordlig och sydlig längdriktning, där ej av terrängen eller andra lokala förhållanden annat betingas;

att vid kvarterens indelning till byggnadstomter noggrann hänsyn tages till det avsedda byggnadssättet, särskilt i syfte att vid bebyggande med radhus erhålla en för de planerade lägenheterna lämplig tomtbredd;

att de nya bostadsområdena förläggas till mark, som med hänsyn till läge, terräng, grundens beskaffenhet och andra exploateringskostnaderna påverkande faktorer är lämplig för lägre och glesare byggnadssätt;

att gators och tomters höjdlägen bestämmas i så nära anslutning till terrängen som möjligt;

att gatunätet anordnas med noggrann hänsyn till de olika ändamål gatorna hava att tjäna, att bostadsgatorna och deras körbanor sålunda icke givas större bredd än oundgängligen nödvändigt, att särskild gångbana endast anordnas å de viktigare bostadsgatorna samt att gator och avlopp i övrigt anläggas å i längden mest ekonomiskt, mot behovet svarande sätt, samt

att, i syfte att trygga iakttagandet av ovan angivna regler, stadsplane- och gatuarbetets ledning från början anförtros åt fullt sakkunnig, yrkesutbildad person.

II. Byggnadssätt och lägenhetstyper.

Olika hustyper. Den olikformighet, som utmärker småbostadsväsendet i vårt land, är icke någonstädes så framträdande som i fråga om byggnadssättet. Medan man exempelvis i England vid småbostadsbygge kan arbeta med praktiskt taget en enda hustyp, nämligen det radstående, tvåvånings enfamiljshuset, vilket, sammanbyggt med sina grannar i grupper om två, fyra eller sex, bildar de homogena element, varav stadsplanen kan uppbyggas, har man däremot i Sverige liksom i allmänhet i Mellaneuropa att räkna med en mångfald alldeles skiljaktiga, ofta geografiskt lokaliserade hustyper, från det fristående, envånings enfamiljshuset till sexvånings hyreskaserner. Vad särskilt den hustyp angår, som främst torde beröras av den nya understödspolitiken, nämligen de s. k. egnahemmen, har den hittills blott intagit en undanskymd ställning; enligt från statens byggnadsbyrå härom meddelade uppgifter omfattade de understödda egnahemmen år 1917 2·8, år 1919 5 % av eldstäderna (rum) i samtliga understödda bostadsföretag. I nästa års statsunderstödda byggnadsverksamhet synas visserligen proportionerna bliva alldeles omkastade.

Uppenbarligen kan det, säga kommitterade, icke ifrågakomma att nu söka införa någon slags standardtyp för statsunderstödda byggnader. Redan de klimatiska betingelserna äro i vårt land så skiftande, att det skulle möta mycket stora svårigheter att konstruera en ur värmeekonomisk synpunkt tillfredsställande enhetstyp. Härtill komma de likaså mycket olika byggnadstekniska faktorerna i skilda landsändar och i samhällen av olika storlek samt, i ej mindre mån, de i olika orter och mellan skilda klasser av de mindre bemedlade växlande bostadsvanorna. Liksom hittills bör den offentliga understödspolitiken följaktligen principiellt omfatta i det väsentliga samtliga de hustyper, som hittills erhållit subventioner. Härmed är emellertid icke sagt, att stat och kommun böra underlåta att använda sig av rätten att pröva understödssökande bostadsföretag jämväl i avseende å byggnadssättet. Byggnadssättet står i det närmaste samband med själva stadsplanen, ja, en nutida stadsplan inbegriper enligt svensk praxis såväl gatulinjer och gatuprofiler som sättet för kvarterens bebyggande. Uppenbarligen måste alltså plan och byggnadssätt bedömas i ett sammanhang, och den grundsats, som härvid enligt kommitterades mening bör vara ledande, torde tillfyllest hava framgått av föregående avdelning. Företräde bör lämnas åt ett lågt och glest byggnadssätt.

Emellertid avse kommitterade ingalunda att med det sammanträngda jämväl utesluta det sammanhängande, slutna byggnadssättet överhuvud från understöd av allmänna medel. Kommitterade äro tvärtom av den mening, att ett lågt, radstående byggnadssätt ej blott kan fylla skäliga hygieniska krav, utan även är ekonomiskt lämpligast och bäst tillgodoser bostadsbehovet för det stora flertal mindre bemedlade, vilka måste föredraga en hyreslägenhet framför ett eget hem.

I fråga om byggnadssättet vid statsunderstödda bostadsföretag föreslå kommitterade från denna utgångspunkt,

att understöd i allmänhet ej må tillkomma hus med flera än två våningar, dock att undantagsvis jämväl trevåningshus må understödjas, då ett lägre bebyggande med hänsyn till gällande tomtpris och till omgivningen skäligen ej kan fordras, och under förutsättning att lägenheter om två eller flera rum och kök i större omfattning inredas i sådan byggnad,

att vid slutet byggnadssätt gårds- och flygelbyggnader ej må förekomma, därest ej i stadsplaneväg ett ur hygienens och trevnadens synpunkt lämpligt gårdsbebyggande fastställts, samt

att i övrigt de i bostadskommissionens förslag till ny byggnadsstadga meddelade bestämmelserna om gård, byggnads höjd och antal våningar vid radstående och fristående byggnadssätt i huvudsak skola tjäna till ledning.

De olika typerna av understödda smålägenheter. De lägenhetstyper, som utredningen behandlar, äro i främsta rummet lägenheter om ett rum och kök, två rum och kök samt enkelrum, alltså smålägenheter i ordets trängsta bemärkelse. Som motiv till denna begränsning anföres bl. a. följande:

Givetvis vilja kommitterade ingalunda förneka den betydelse för småbostadsväsendet, som ett närmare studium jämväl av de större smålägenheternas bostadstekniska problem kunde äga. Exempelvis i England *börjar* det bostadssociala programmet för den nu pågående offentliga byggnadsverksamheten med den lägenhetstyp, vid vilken den här föreliggande utredningen *slutar*, nämligen fyra rum (och tvättrum). Oavsett att de ekonomiska förutsättningarna hos oss äro alldeles skiljaktiga från de engelska, måste hänsyn tagas därtill — och detta har för kommitterade mäst vara avgörande — att den allmännyttiga byggnadsverksamheten i vårt land hittills icke i nämnvärd omfattning avsett lägenheter, större än två rum och kök, och att över huvud erfarenheter saknas om större bostadstyper för de mindre bemedlades räkning. De nuvarande ekonomiska förutsättningarna för bostadsproduktionen göra det ej heller sannolikt, att detta förhållande kommer att undergå snara förskjutningar.

Liknande synpunkter hava för kommitterade varit bestämmande i fråga om den *minimistorlek*, som bör fordras av en statsunderstödd *familjebostad*. Då enkelrummet givetvis icke i detta hänseende kan godkännas, har spörsmålet väsentligen kommit att gälla lägenhetstypen *ett rum och kök*. Kommitterade hava i denna fråga befunnit sig i ett svårt läge.

Å ena sidan har från början full enighet rått därom, att en lägenhet om ett rum och kök, huru väl den än planeras och anordnas, icke fyller skäliga anspråk å en familjebostad.

Om man således icke kan vara i någon tvekan därom, att två rum och kök i princip borde utgöra minimistorleken å en familjebostad, hava kommitterade å andra sidan av flera skäl funnit sig förhindrade att föreslå, det lägenheter om allenast ett rum och kök nu skola uteslutas från den statliga understödspolitiken.

I första rummet må erinras om den övervägande andel, denna lägenhetstyp för närvarande utgör av hela smålägenhetsbeståndet. I Stockholm bildade år 1915 lägenheter om ett rum och kök 32·3 % av hela bostadsbeståndet, omfattande 31·4 % av befolkningen i dess helhet; i Göteborg äro motsvarande siffror 50·6 % och 50·5 %. Inom den allmännyttiga byggnadsverksamheten har ett rum och kökslägenheten likaså hittills intagit en dominerande plats. Det är sålunda uppenbart, att denna bostadstyp väl motsvarar de stora massornas ekonomiska möjligheter, och man måste vidare räkna med, att bostadsvanorna format sig härefter.

Att nu i ett slag vidtaga en så grundlig förändring av bostadsförhållandena, att lägenheter om ett rum och kök icke vidare byggas, är sålunda uppenbarligen omöjligt, och man må ej heller dölja för sig, att den nuvarande tidpunkten är särskilt ogynnsam för genomförande av väsentligt ökade bostadsanspråk, huru befogade dessa i och för sig än må vara. Ett tillägg av ett rum till lägenheten betyder med nuvarande byggnadskostnader i de större städerna en väsentlig ökning av hyran. Redan hyran för ett rum och kök i de understödda bostadsföretagen kommer, trots den rundliga subventionen i form av direkta bidrag och räntenedsättningen å statens bostadslån, att ligga väsentligt högre, än vad hyresgästerna inom denna lägenhetskategori hittills betalat, ofta troligen närma sig maximum av vad de skäligen anse sig kunna betala för bostaden.

Under dessa förhållanden torde det vara uppenbart, att en uteslutning av ett rum och kökslägenheten från statsunderstöd endast skulle lägga bördan av nyproduktionen av denna de mindre bemedlades viktigaste bostadstyp å andra skuldror än statens. Statens bostadspolitik skulle därmed förfela att åstadkomma den direkta lättnad i de fattigas bostadsförhållanden, som den avsett, och denna uppgift skulle i stället med hela sin tyngd falla på de för bostadsfrågan närmast ansvariga, nämligen kommunerna. En dylik utveckling vore varken lycklig eller mot kommunerna rättvis.

Även om det vore möjligt att från nybyggnadsverksamheten helt och hållet utesluta lägenheter om ett rum och kök, följer icke därav utan vidare en motsvarande förstoring av de mindre bemedlades familjebostad. De i sådana fall bestämmande faktorerna, nämligen bostadens ekonomiska förutsättningar och bostadsvanorna, skulle helt

visst verka i motsatt riktning. De större lägenhetstyperna skulle genom uppdelning och uthyrning i andra hand överbefolkas och utnyttjas på ett bostadssocialt olämpligt sätt. Och sämre än en vanlig ett rum och kökslägenhet är i varje fall en lägenhet om två rum och kök, som, oaktat den är planerad och anordnad för allenast en familj, uppdelas och uthyres jämväl åt personer ej tillhörande familjen. Med hänsyn härtill är det långt ifrån osannolikt, att rum och kökslägenhetens uteslutning icke skulle förbättra utan snarare försämra bostadsförhållandena.

Med hänsyn till alla dessa omständigheter hava kommitterade icke uteslutit ett rum och kök från sin utredning, utan tvärtom ägnat huvudparten av sitt arbete åt frågan, huru denna lägenhetstyp genom omsorgsfull planläggning och lämplig inredning bäst skall kunna så anordnas, att den fyller de krav, som böra ställas på en familjebostad. Då den allmännyttiga byggnadsverksamheten jämväl har till uppgift att höja bostadsvanorna och de mindre bemedlades anspråk å sina bostadsutrymmen, bör emellertid tillses, att de understödda bostadsföretagen icke inskränkas till ett rum och kökslägenheter utan i största möjliga omfattning även innehålla lägenheter om två rum och kök. Att uppställa någon bestämd regel rörande den andel de större lägenheterna böra utgöra av samtliga har emellertid ej ansetts lämpligt, utan ha kommitterade stannat vid yrkandet,

att vid planerande av understödda bostadsföretag skall, i syfte att öka familjebostadens storlek och till undvikande av för stort antal familjer inom varje hus eller huskomplex, tillses, att i desamma inredas lägenheter om två eller flera rum och kök i så stort antal, som plantekniska, sociala och ekonomiska förhållanden i varje särskilt fall medgiva.

III. Smålägenheternas planproblem.

Lägenhetstyper vid olika former av slutet byggnadssätt. Mest typisk för vår tids arbetarbostadsförhållanden är den byggnadstyp, som kallats det sammanträngda byggnadssättet eller hyreskasernen.

Denna är, såsom kommitterade framhålla, behäftad med åtskilliga grundläggande brister, som måste avhjälpas, om densamma skall kunna godkännas såsom smålägenhetsbyggnad. Höjden och våningsantalet bör sänkas, gårdsbebyggandet helt övergivas eller ock underkastas en noggrann, kvarteret i dess helhet omfattande reglering. Man är härmed framme vid det radstående byggnadssättet, som inom den statsunderstödda byggnadsverksamheten icke bör omfatta flera än två, i särskilda undantagsfall tre våningar.

Även bortsett från krigsårens omfattande allmännyttiga byggnadsverksamhet, där radhus av denna storlek varit den talrikast företrädda hustypen, är ett byggnadssätt, som närmar sig eller överensstämmer med det här angivna, i Sverige naturligtvis icke någon nyhet. Hit hör i främsta rummet det hävdvunna boningshuset i de svenska stadssamhällena, i form av tvåvånings trähus, ännu dominerande i alla städer, som icke härjats av eld, och även i de övriga, ända upp till storstäderna, det viktigaste smålägenhetshuset. I Göteborg har en liknande mellanform av radstående byggnadssätt

med gårdsbebyggande i landshövdingehuset en karakteristisk och utbredd representant. Och i Stockholm har byggnadsföretagaren i många fall genom inskränkningar i våningsantalet och i övrigt lämpliga plandispositioner sökt undanröja de värsta av de olägenheter, som vidlåda hyreskasernsystemet. Ofta har det härvid varit fråga om allmännyttiga byggnadsföretag.

En granskning av några av de planlösningar, som inom dessa tidigare radstående byggen kommit till användning för smålägenheter, och av de erfarenheter, som därvid vunnits, är, såsom kommitterade med ett flertal exempel påvisa, av stort intresse, då det nu gäller att uppställa ett bostadssocialt program för den framtida smålägenhetsproduktionen. I all synnerhet är detta fallet i fråga om landshövdingehuset, som utgör en enhetlig, på en och samma ort sedan länge i stor omfattning använd byggnadstyp och ofta varit föremål för förbättringar och moderniseringar. De härvid vunna erfarenheterna böra i viss mån kunna generaliseras — i fråga om såväl typens förtjänster som dess fel.

Antal lägenheter per hus. De första och för lägenhetsplanernas rationella utformning grundläggande frågor, som möta vid det radstående byggnadssättet, gälla antalet lägenheter per hus (eller trappuppgång) samt, i det fall i huset inrymmas flera uppgångar, antalet lägenheter vid varje trapplan (våning). Beträffande spörsmålet *en-* eller *flerfamiljshus*, som härvid i främsta rummet är avgörande, anföres bl. a. följande:

Enfamiljs radhus, som i England utgöra de vanligaste arbetarbostäderna, hava i vårt land blott undantagsvis kommit till användning för detta ändamål. Och dock är denna form av enfamiljshuset, jämte i regeln tillhörande trädgårdstäppa, den kanske bästa arbetarbostadstypen.

Radhusen hava bestämda ekonomiska företräden framför de fristående: i första rummet erfordra de senare längre gator och ledningar och betinga följaktligen väsentligt högre stadsplanekostnader; vidare äro de sammanbyggda husens byggnadskostnader relativt lägre än de friståendes. — — — Att det fristående byggnadssättet å andra sidan erbjuder stora fördelar, ligger i öppen dag och torde icke i detta sammanhang behöva närmare utvecklas. Med det större antalet fasader blir planlösningen lättare och kan på många sätt varieras; lägenheten bör därmed kunna göras bekvämare. Härtill kommer, såsom en kanske avgörande faktor, ovanan vid sammanbyggda enfamiljshus och förkärleken, även bland arbetarklassen, för den ensamliggande stugan, »det egna hemmet», naturlig nog i ett land med så ung stadsbildning som Sverige och utan traditioner av slutet byggda byar å landsbygden. Och utföres det egna hemmet i form av dubbelhus, så kunna även dess stadsplane- och byggnadsekonomiska brister i viss mån botas.

En annan orsak till att enfamiljs radhus ännu icke kunnat slå igenom i konkurrensen med annat radstående smålägenhetsbygge, är återigen av byggnadsekonomisk art. Det bostadsutrymme, som en vanlig svensk smålägenhet innehåller, är så litet, att det icke lönar sig att inrymma det i ett särskilt hus och fördela det å två våningar. Vid denna hustyp kan man alltså icke tillgodogöra sig den besparing i byggnadskostnader och tomtutrymme, per eldstad räknat, som ett större antal våningar avgjort medför. Av detta skäl är jämväl vid fristående byggnadssätt den mest gångbara egnahemstypen den, som även innehåller en eventuellt uthyrd lägenhet en trappa upp.

Förutom vad sålunda anförts tala enligt kommitterades uppfattning även starka sociala skäl för flerfamiljshuset. Detta är nämligen för närvarande

den lämpligaste formen för hyresbostaden, medan enfamiljshuset åtminstone i vårt land vanligen har karaktär av eget hem. Och de flesta mindre bemedlade hushåll måste föredraga hyresbostaden, då de icke kunna taga på sig de ekonomiska uppoffringar, som förvärv av ett eget hem betingar, och ej heller kunna eller böra binda sig vid en bostad av fixerad storlek och bestämt läge. Att under dessa förhållanden av arbetarbostaden kräva en fullständig avskildhet kan så mycket mindre försvaras, som man inom övriga samhällsklasser i det stora flertalet fall får nöja sig med en lägenhet inom ett större eller mindre hyreshus.

Förutsättningen för en god smålägenhet i ett sådant hus är emellertid en så långt gående *begränsning av lägenheternas antal per trappa*, som byggnadsekonomiskt är möjligt. Den boendetäthet, som enligt kommitterades mening bör betraktas såsom den normala och som vid den statsunderstödda byggnadsverksamheten i regeln icke bör överskridas, är fyra familjebostäder per trappa. Detta motsvarar tvåvånings radhus med två lägenheter i varje våning. Då tre våningar medgivas, följer därmed motsvarande höjning av antalet lägenheter.

I avseende å antalet lägenheter vid varje trappa och våningsplanen vilja kommitterade följaktligen föreslå,

att företräde lämnas åt byggnader med ett ringa antal lägenheter per hus (trappa), varvid emellertid hänsyn jämväl bör tagas till de olika bostadsföretagens sociala och ekonomiska förutsättningar,

att antalet lägenheter vid varje trappuppgång i allmänhet ej må överstiga i tvåvåningshus fyra, i trevåningshus sex,

att dessa siffror emellertid må höjas intill respektive åtta och nio, i den mån tomtens form eller hänsynen till gällande tomtpris och till omgivningen skäligen betinga ett sådant byggnadssätt, samt

att våning ej må så planeras, att fönstren till lägenhet, avsedd till familjebostad, vetta uteslutande åt ett nordligt väderstreck.

Rumshöjden. Vid bestämmande av rumshöjden hava kommitterade funnit sig kunna tillstyrka en nedsättning under hittills vanligen tillämpade mått. Härför tala både byggnads- och värmeekonomiska skäl. Engelsmännen ha ansett sig böra gå ned till en maximihöjd i statsunderstödda hus av 2·44 meter (8 fot) vilket med tanke på deras låga hus, glesa bebyggande och endast relativa omboning torde äga fog för sig. Kommitterade vilja för svenska förhållanden föreslå,

att rumshöjden i hus med högst två våningar och fyra lägenheter per trappa eller i högsta våningen i trevåningshus må sänkas till 2·50 meter eller i enstaka rum inom lägenheten, där särskilda omständigheter så föranleda, till 2·10 meter, samt

att rumshöjden i hus med större antal våningar eller lägenheter per trappa, än nyss sagts, i allmänhet ej må understiga 2·70 meter.

Nödvändiga utrymmen inom smålägenheterna. I fråga om smålägenhetens olika utrymmen, deras storlek och plananordning vid radstående byggnadssätt hava kommitterade sammanfattat sina yrkanden i följande punkter:

1. Statsunderstödd familjebostad bör minst innehålla ett rum, kök med skafferi, tambur, garderober, klosett (helt eller delvis) samt tvättrum, vidare vindskontor, matkällare, vedkällare, del i tvättstuga och torkvind, allt av den storlek och anordning, som här nedan angives.

2. Inom lägenheten bör i allmänhet det större utrymmet tillmätas rummet, det mindre köket. Rummets golvyta bör ej understiga 22 kvm., kökets ej 12 kvm.

Anordnas s. k. bostadskök, bör dess golvyta ej understiga 20 kvm. och rummet ej göras mindre än 16 kvm. Inrättas i köket s. k. kokvrå, bör denna hava eget fönster och göras tillräckligt rymlig.

3. Köket bör i allmänhet förläggas åt ett östligt, rummet åt ett västligt väderstreck.

4. Med hänsyn till planekonomin är det i allmänhet lämpligt att förlägga småutrymmena, tambur, klosett och garderober, helt eller delvis i husets mitt. I tresidigt belysta hus (slutet å en radhuslänga) samt i enfamiljs radhus bör emellertid om möjligt anordnas direkt belysning av tambur och även av klosett.

5. Tamburens golvyta må ej understiga 3 kvm. eller, om inom lägenheten ej finnes klosett, 2 kvm.

6. Av garderober skola finnas två, med en sammanlagd golvyta av minst $1^1/_2$ kvm. En garderob bör icke ensam göras större än $1^1/_2$ kvm. Finnas blott två garderober, bör ingendera hava dörr åt köket.

7. I orter, där i nyare allmännyttiga byggnadsföretag hittills plägat inredas en klosett inom varje lägenhet, bör så även framdeles ske.

I övrigt skall för två lägenheter finnas minst ett avträde. I radstående hyreshus med flera än en lägenhet i varje våning, skall avträdet vara förlagt till samma våning som de lägenheter, för vilka det är avsett.

Avträde må icke i hyreshus anordnas i källare eller oinredd vind.

Finnes inom lägenheten W. C., bör detta förläggas i eller intill lägenhetens tvättrum.

8. Lägenhetens tvättrum bör förläggas intill köket. Hänsyn bör härvid tagas till behovet av förbindelse med skorstensstocken (varmvattenberedning och ventilation) samt till vikten av ekonomi med vatten- och avloppsledningar. Direkt dager är för tvättrumet önskvärd, men ej nödvändig.

Tvättrummets golvyta bör ej understiga 3 kvm.

Lägenhetens sammanlagda minimigolvyta är sålunda vid vanlig anordning av rum och kök samt med särskilt avträde (torrklosett) inom lägenheten, runt 42 kvm. Anordnas bostadskök, stiger detta mått till runt 44 kvm.

9. I lägenheter om allenast ett rum och kök är direkt förbindelse mellan rum och kök icke erforderlig.

Direkt utgång från både rum och kök till tamburen bör under alla förhållanden finnas, däremot icke dörr från köket till trappsvalen.

10. Centraluppvärmning av småläggenheter i hyreshus kan ej förordas.

Spisen och skorstensstocken skola så förläggas och anordnas, att spisens heta rökgaser även kunna utnyttjas för andra uppvärmningsändamål (arielanordningar i angränsande rum).

11. Vid plandispositionen bör noggrann hänsyn tagas till lägenhetens möbleringsbehov. I allmänhet böra följande regler härvid tjäna till ledning.

Antalet dörrar bör, där så ske kan, inskränkas. Dörr bör i allmänhet ej placeras så nära hörn, att ej en stol får plats bakom. I köket bör finnas en två meters väggplats för soffa. Finnas i köket två dörrar, böra de icke förläggas på ömse sidor om och tätt intill spisen.

Fönster böra förläggas å så stort avstånd från varandra och från hörn, att utrymme däremellan finnes för en stol eller, där ej arkitektoniska hänsyn lägga hinder i vägen, en byrå eller liknande möbel. Fönster bör ligga c:a 80 cm. över golvet.

12. Vad här förordats äger i fråga om lägenheter om två eller flera rum och kök motsvarande tillämpning.

Lägenheter om två rum och kök böra företrädesvis anordnas på ettdera av följande sätt.

a) Kök och vardagsrum förläggas tvärs genom huset och stå i direkt förbindelse med varandra. Sovkammaren förlägges åt samma håll som vardagsrummet och med dörr emellan. Från sovkammare och kök, men ej från vardagsrum anordnas dörr till tamburen.

b) Kök och sovkammare förläggas åt samma sida av huset, vardagsrummet ensamt åt andra sidan. Alla rummen hava direkta dörrar till tamburen. Dörr må icke anordnas mellan köket och kammaren.

Rummens minimiarealer äro i lägenheter om två rum och kök: kök 12 kvm., vardagsrum 18 kvm., sovkammare 9 kvm., tambur $3^1/_2$ kvm., garderober $2^1/_2$ kvm., samt eventuellt W. C. eller tillsammans runt 45 kvm.

Anordnas bostadskök, så stiger kökets golvyta till 20 kvm., medan vardagsrummets minskas till 16 kvm., vadan lägenhetens hela golvyta i detta fall minst bör uppgå till runt 51 kvm.

Lägenheter om tre och flera rum och kök böra om möjligt anordnas i enfamiljshus.

13. Lägenhet om allenast ett rum må icke under några förhållanden användas som familjebostad.

Ligga enkelrummen strödda i större bostadsföretag, skola de äga köksinredning. Rummets golvyta bör därvid ej understiga 18 kvm.; därjämte skall finnas tambur om 1 kvm. och garderob om 1 kvm., eventuellt klosett inom lägenheten, likaså med 1 kvm:s golvyta. Lägenhetens sammanlagda yta således 20 eller 21 kvm.

Tillhör lägenheten ett större komplex av enkelrum med gemensamma hushållsanordningar, är särskild köksinredning överflödig.

14. Till varje familjebostad bör höra vindskontor, matkällare, vedkällare samt del i tvättstuga och torkvind.

Vindskontoret bör vara minst 6 kvm., och å denna yta må dess höjd icke någonstädes understiga 1 meter. Å vinden skall vidare anordnas torkvindsutrymme med korsdrag.

Matkällare bör vara cementerad och även i övrigt så avstängd från den övriga delen av källaren, att den kan hållas fri från råttor.

Till varje familjebostad bör höra del i tvättstuga med en golvyta av minst 15 kvm., en höjd av minst 2·20 m., god naturlig belysning och möjlighet till effektiv vädring.

15. I fristående eller radstående hus med högst två våningar må $^1/_3$ av vindens yta eller, om huset är avsett för endast en familj, hela vinden inredas för bostadsändamål, i radstående hus med tre våningar endast enstaka gavelrum efter byggnadsnämndens beprövande.

I allmänhet må ej åt vind tillmätas mera utrymme eller annan inredning, än vad dess användning till vindskontor och torkvind oundgängligen betingar.

16. I och för kontrollens underlättande böra i hyreshus anslås de föreskrifter rörande lägenhetens användning och inredning, som från statens och kommunens sida kunna meddelas såsom villkor för understöd.

Kökets inredning samt vatten- och avloppsanordningar. I allmänhet hava kommitterade icke ansett frågor om bostadens inredning ingå i sitt uppdrag, då inredningen i viss mån kan bestämmas oberoende av planen och under alla förhållanden hittills icke varit föremål för statens byggnadsbyrås, i många fall troligen icke heller för vederbörande kommunala myndigheters prövning. Den sammanhänger därjämte på viktiga punkter med byggnadstekniska spörsmål, vilka falla utom kommitterades arbetsområde.

Icke förty hava kommitterade ansett sig böra ägna särskild uppmärksamhet åt de sanitära anordningarna inom bostaden (vatten och avlopp) samt speciellt åt köksinredningen. Kökets och tvättrummets ändamålsenliga inredning särskilt i syfte att lämna bekväm tillgång till varmt och kallt vatten för diskning, tvätt och personlig toalett anse nämligen kommitterade vara av den väsentliga betydelse för att bostaden skall kunna fylla hygieniska och sociala minimikrav, att dess anordning på i betänkandet föreslaget eller eljest likvärdigt sätt bör betraktas som en förutsättning för understöd av allmänna medel.

I övrigt föreslås i detta sammanhang, att åt statens byggnadsbyrå måtte uppdragas att vidare utreda frågan om praktiska anordningar för hithörande göromål i smålägenheter samt att på lämpligt sätt verka för att sådana anordningar komma till användning inom den allmännyttiga byggnadsverksamheten.

Standardiserade planlösningar för smålägenheter. Utarbetandet av några plantyper, ägnade att åstadkomma en viss standardisering av smålägenheternas planlösning, hava de kommitterade icke funnit tillhöra sitt uppdrag. Kommitterade hava så mycket mindre ansett sig behöva taga någon befattning härmed, som det rikhaltiga illustrationsmaterial från krigsårens allmännyttiga bostadsbyggande, som stått till deras förfogande, i väsentlig mån torde kunna ersätta bristen å med kommitterades program överensstämmande typplaner. Bland detta material hava kommitterade utvalt en serie planer, som ur en eller flera av de synpunkter, kommitterade anlägga å smålägenhetens planproblem, erbjuda särskilda förtjänster. Även om endast en eller annan av dessa planer till alla delar fylla de krav, kommitterade anse sig böra uppställa — några hava till och med reproducerats allenast för att illustrera mera framträdande fel i planlösningen — lämna de dock en mångsidig belysning av de svårigheter, föreliggande planproblem erbjuda, och de olika sätt, som kunna tillämpas för att övervinna dem.

Till detta planmaterial från redan utförda byggen hava kommitterade fogat en serie utkast till smålägenhetsplaner, där man i större utsträckning än vanligt sökt att tillgodose kravet å sanitära bekvämligheter. Dessa planer hava synts kommitterade synnerligen belysande för de planproblem, som uppkomma genom tillkomsten av ett bad- eller tvättrum i smålägenheten. De sålunda återgivna lägenheterna åsyfta icke att utgöra standardtyper på smålägenheter med tvättrum, men torde vara väl ägnade att läggas till grund för försök att efter de fordringar, som kommitterade uppställt, disponera dylika lägenheter.

Byggnadsverksamheten i rikets större städer år 1920.

Bostadsproduktionen åren 1913—1920. I denna tidskrift har förut lämnats en kortfattad översikt över byggnadsverksamheten i Sveriges större städer under år 1919, varvid även redogjorts för kristidens inverkan på bostadsproduktionens omfattning under åren 1914—1919.[1]

Huru förhållandena i detta avseende gestaltat sig under år 1920 i jämförelse med föregående år framgår av omstående, på till socialstyrelsen årligen avgivna uppgifter från byggnadsnämnderna grundade tabell, vilken avser *Sveriges samtliga större städer* (med över 10 000 invånare) vid 1920 års slut,[2] d. v. s. i huvudsak de orter i vårt land, där en verklig bostadsmarknad existerar och en kontinuerlig, på spekulation anlagd byggnadsverksamhet plägat äga rum.

I de 35 städer, som denna tabell omfattar, tillkommo år 1913 genom ny-om- och tillbyggnad 5 955 bostäder. Betraktas byggnadsverksamheten under detta år som någorlunda typisk för bostadsproduktionens omfattning under tiden omedelbart före världskrigets utbrott och betecknas antalet då tillkomna bostadslägenheter med siffran 100, utgöra jämförelsetalen för åren 1914—1920 resp. 89, 58, 65, 81, 59, 51 och 35. Denna talserie åskådliggör, hurusom efter de båda första krisårens snabba nedgång (till resp. 5 292 och 3 471 nytillkomna lägenheter) bostadsproduktionen, tack vare de då vidtagna statliga och kommunala åtgärderna till byggnadsverksamhetens upphjälpande, åter visade ökning, kulminerande i 1917 års jämförelsevis höga siffra (4 811 nya bostäder). Däremot företer 1918 års produktion (3 543 läg.) ånyo en kraftig tillbakagång, vilken sedan ytterligare fortskridit, framför allt under fjolåret, då produktionen (2 072 läg.) i förhållande till närmast föregående år nedgick med c:a en tredjedel och med nära två tredjedelar understeg siffran för »normalåret» 1913. Antalet nya bostäder under år 1920 är sålunda avsevärt lägre än under något av de föregående krisåren, men i betraktande av de alldeles särskilt svåra förhållanden, som då rådde på byggnadsindustriens arbetsmarknad, kulminerande i en över så gott som hela den egentliga byggnadssäsongen utsträckt lockout, torde produktionen likväl kunna anses ha varit jämförelsevis betydande.

Bostadsproduktionen år 1920 å olika orter. Riktar man uppmärksamheten på utvecklingen å olika orter, visar emellertid bostadsproduktionen stora lokala

[1] Soc. Medd., årg. 1920, sid. 369 ff.

[2] För att vinna full jämförbarhet med tidigare år har även Visby medtagits i översikten, ehuru dess invånarantal den 31/12 1919 ej uppgick till 10 000.

Antal tillkomna bostadslägenheter under åren 1918, 1919 och 1920 i Sveriges större städer.

Städer	År 1913						År 1919						År 1920 (prel. siffror)					
	Enkelrum m. m.	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 o. fl. rum och kök	Summa	Enkelrum m. m.	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 o. fl. rum och kök	Summa	Enkelrum m. m.	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 o. fl. rum och kök	Summa
Stockholm .	593	916	680	221	410	2 820	130	403	101	51	121	806	65	216	57	43	124	505
Södertälje .	6	7	10	10	9	42	1	68	10	11	5	95	1	—	—	—	2	3
Uppsala . .	14	23	33	18	26	114	11	13	3	1	6	34	13	10	21	4	8	56
Nyköping .	1	9	13	1	2	26	12	59	15	1	—	[1]87	1	—	3	—	3	7
Eskilstuna .	9	47	9	4	9	78	17	2	13	6	1	39	6	3	14	1	3	27
Linköping .	10	63	43	21	41	178	4	2	6	8	6	26	7	5	23	4	8	47
Norrköping .	17	40	18	19	12	106	—	30	15	1	7	53	1	—	70	—	1	72
Jönköping .	3	4	26	5	19	57	6	20	14	4	10	54	15	8	20	7	8	58
Kalmar . .	3	—	8	4	8	23	13	3	27	1	1	45	1	—	7	3	4	15
Västervik .	2	3	5	2	8	20	3	4	2	—	—	9	—	—	1	—	—	1
Visby . . .	—	—	3	3	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Karlskrona .	8	11	22	11	9	61	1	53	5	4	3	66	8	45	14	—	3	70
Kristianstad	4	5	38	31	5	83	2	11	5	3	2	23	4	15	21	7	2	49
Malmö . . .	19	92	77	74	162	424	—	59	64	1	1	125	4	8	6	2	3	23
Lund . . .	34	7	22	6	25	94	4	1	2	1	3	11	9	3	11	—	3	26
Landskrona .	3	3	18	—	4	28	20	59	60	18	12	169	11	11	22	3	13	60
Hälsingborg	6	2	9	8	8	33	2	—	8	4	8	22	4	19	46	10	14	93
Ystad . . .	9	12	33	8	29	91	2	1	1	2	3	9	2	—	6	—	1	9
Trälleborg .	13	2	9	9	17	50	—	3	6	1	—	10	9	5	1	1	—	16
Halmstad . .	1	—	3	4	1	9	1	—	1	1	4	7	1	—	—	—	2	3
Göteborg . .	14	424	157	53	209	857	29	433	228	25	34	749	27	47	28	9	14	125
Uddevalla .	2	10	4	7	6	29	2	2	3	1	9	17	3	12	35	12	11	73
Borås . . .	12	44	34	13	14	117	—	—	11	3	12	26	79	66	31	4	4	184
Trollhättan .	3	40	25	—	5	73	—	6	14	6	—	26	4	8	3	1	4	20
Karlstad . .	2	5	2	2	4	15	8	40	11	5	10	74	3	20	58	11	10	102
Kristinehamn	—	7	14	4	3	28	4	19	25	4	—	52	1	38	12	17	2	70
Örebro . . .	15	44	53	21	51	184	3	47	5	4	5	64	13	3	2	1	1	20
Västerås . .	2	80	17	19	12	130	21	41	14	—	10	86	15	12	9	6	22	64
Falun . . .	6	4	10	4	8	32	4	12	5	1	7	29	2	3	4	7	9	25
Gävle . . .	5	8	2	2	2	19	11	32	12	13	—	68	11	41	7	1	1	61
Söderhamn .	—	4	1	1	3	9	1	—	—	—	2	3	3	1	1	6	2	13
Härnösand .	7	9	1	—	—	17	5	—	—	1	—	6	12	7	6	5	—	30
Sundsvall .	2	4	8	6	2	22	—	7	12	3	—	22	1	19	28	8	7	63
Östersund .	1	13	11	15	22	62	19	39	8	—	—	66	3	6	10	6	4	29
Luleå . . .	3	9	4	2	—	18	24	15	15	—	11	65	5	3	27	6	12	53
Samtliga	829	1 951	1 422	608	1 145	5 955	360	1 484	721	185	293	3 043	344	634	604	185	305	2 072

[1] I 1919 års preliminära redogörelse angavs antalet tillkomna lägenheter i Nyköping felaktigt till 94.

skiljaktigheter. I Stockholm (inberäknat Brännkyrka och Bromma) färdigbyggdes under år 1920 tillhopa 505 lägenheter, och bliva för huvudstadens vidkommande jämförelsetalen för åren 1913—1920 resp. 100, 80, 51, 38, 61, 20, 29 och 18. Bostadstillskottet i huvudstaden, som förra redovisningsåret visade tendens till någon ökning, har sålunda åter sjunkit avsevärt och uppgick under fjolåret till icke ens en femtedel av det normala. För Göteborgs vidkommande åskådliggöres utvecklingen 1913—1920 genom följande talserie: 100, 102, 92, 134, 153, 104, 87 och 15. Den enorma nedgången under fjolåret, då inalles blott 125 lägenheter färdigbyggdes, är så mycket mera anmärkningsvärd, som bostadstillskottet i Göteborg under kristiden merendels hållit sig över 1913 års nivå och ännu år 1919 utgjorde 749 lägenheter eller 87 % av den normala årsproduktionen. Även Malmö företer under redovisningsåret en skäligen svag bostadsproduktion, i det att endast 23 lägenheter tillkommo mot 125 närmast föregående år. Det siffermässiga uttrycket för bostadsproduktionens utveckling därstädes är indextalserien 100, 48, 9, 32, 36, 46, 29 och 5, varvid dock är att märka, att utgångsåret för denna ort är mindre lämpligt, enär detsamma utvisar ett osedvanligt stort lägenhetstillskott på grund av förberedelsearbeten till 1914 års baltiska utställning.

Det är uteslutande på grund av den i ögonen fallande starka nedgången i de tre största städernas, i främsta rummet Göteborgs, bostadstillskott (från sammanlagt 1 680 lägenheter år 1919 till 653 år 1920 eller med över 60 %), som den genomsnittliga tillbakagången i bostadsproduktionen under redovisningsåret blivit så betydande (c:a 32 %). Riktar man nämligen uppmärksamheten på övriga 32 städer, kan för dessa orter tillsammantagna konstateras en om än obetydlig ökning, i det att de redovisade nya lägenheterna under fjolåret tillhopa utgjorde 1 419 mot 1 363 under år 1919. Även här förekomma dock starka avvikelser. Anmärkningsvärt stor tillbakagång i bostadsbyggandet visa sålunda bl. a. Södertälje och Nyköping, där den under krigskonjunkturens inverkan förut rätt så livliga byggnadsverksamheten nu legat så gott som fullständigt nere, samt vidare Kalmar, Landskrona, Örebro och Östersund. I Linköping, Norrköping, Kristianstad, Hälsingborg, Uddevalla, Borås, Karlstad och Sundsvall m. fl. städer har produktionen av nya lägenheter däremot ökats sedan förra redovisningsåret, delvis ganska avsevärt.

Den allmännyttiga byggnadsverksamheten. Att bostadproduktionen sålunda under redogörelseåret kunnat hållas någorlunda uppe och till och med på sina håll visat tecken till förbättring, har givetvis detta år liksom de närmast föregående i väsentlig mån sin grund uti den av staten, kommuner, bostadsaktiebolag, industriella företag o. s. v. bedrivna allmännyttiga byggnadsverksamheten, vilken till följd av kreditsvårigheternas, prisstegringens och hyresregleringens förlamande inverkan på det privata spekulativa bostadsbyggandet efter hand fått allt större omfattning. Under år 1920 torde över 55 % av de nya lägenheterna få anses hava tillkommit direkt eller indirekt genom dylikt initiativ, men denna procentsiffra är dock lägre än motsvarande för närmast föregående år, vilket framgår av följande sammanställning, ut-

visande den allmännyttiga byggnadsverksamhetens omfattning i våra större städer åren 1914—1920:

		1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
Antal tillkomna bostadslägenheter .		5 292	3 471	3 887	4 811	3 543	3 043	2 072
Därav genom allmännyttig byggnadsverksamhet . .	antal	564	458	969	2 844	2 386	2 105	1 146
	procent	10·7	13·2	24·9	59·1	67·3	69·2	55·3

Medan under kristidens första år endast något mer än en tiondel av hela antalet tillkomna bostadslägenheter åstadkommits genom allmännyttig byggnadsverksamhet, föllo sålunda år 1916 en fjärdedel, år 1917 nära tre femtedelar, åren 1918 och 1919 över två tredjedelar samt år 1920 över hälften av bostadstillskottet på densamma. Den jämförelsevis kraftiga nedgång, som denna art av byggnadsverksamhet visar under det sista redovisningsåret, får emellertid icke direkt tillskrivas en motsvarande stegring av den enskilda, spekulativa bostadsproduktionen, ty förutsättningarna för ett vinstgivande privat hyreshusbyggande torde under fjolåret knappast hava förbättrats. Fastmer torde orsaken närmast böra sökas däruti, att egnahemsbyggandet, på grund av arbetsförhållandena inom byggnadsfacket samt vissa bestämmelser i gällande reglemente för statssubvention vid uppförande av hus med smålägenheter, blivit väsentligt mera framträdande än förut.

Beträffande de särskilda slagen av allmännyttig byggnadsverksamhet belyses deras relativa betydelse under åren 1914—1920 av nedanstående tablå:

Byggnadsverksamhetens utövare:	Genom allmännyttig byggnadsverksamhet tillkomna bostadslägenheter													
	år 1914		år 1915		år 1916		år 1917		år 1918		år 1919		år 1920	
	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%
staten	7	1·2	—	—	16	1·7	16	0·6	67	2·8	86	4·1	120	10·5
kommuner . .	120	21·3	164	35·8	368	38·0	1 124	39·5	758	31·8	761	36·1	470	41·0
bostadsfören. .	343	60·8	274	59·8	444	45·8	395	13·9	172	7·2	154	7·3	158	13·8
bostadsaktieb.							1 062	37·3	693	29·0	486	23·1	89	7·8
industriföret. o. d.	94	16·7	20	4·4	141	14·5	247	8·7	696	29·2	618	29·4	309	26·9

Som tablån ger vid handen, har den av statens affärsdrivande verk utövade byggnadsverksamheten under redovisningsåret varit avsevärt livligare än tidigare, i det att över en tiondel av bostäderna falla på denna grupp mot blott c:a 1—4 % under föregående år. De genom direkt kommunalt initiativ tillkomna lägenheterna äro visserligen till antalet färre än förra året, men visa dock relativ ökning (från c:a 36 % till 41 %), vilket senare även är fallet med de av bostadsföreningar, stiftelser m. m. uppförda, vilka under fjolåret utgjorde omkring 14 % mot 7 % år 1919. Bostadsföreningarnas insats är absolut densamma, men relativt dubbelt så stor som 1919, medan de allmännyttiga bostadsaktiebolagens andel sjunkit betydligt, såväl absolut som relativt; de representerade 1920 endast c:a 8 % mot över 23 % året förut. De genom industriens direkta försorg byggda lägenheterna visa visserligen procentuellt sett ingen större förändring (c:a 27 % mot 29 % föregående år), men

absolut taget har bostadstillskottet från denna källa nedgått till hälften mot året förut, ett tydligt utslag av de försämrade industriella konjunkturerna.

Den allmännyttiga byggnadsverksamheten i rikets större städer var år 1920 huvudsakligen lokaliserad till de 20 städer, som redovisas i nedanstående tablå:

Allmännyttig byggnadsverksamhet i vissa städer år 1920.

Städer	Antal tillkomna bostadslägenheter	Därav i hus uppförda av					Summa lägenheter tillkomna genom allmännyttig byggnadsverksamhet	
		staten	kommuner	bostadsföreningar	bostadsaktiebolag	industriella företag	antal	%
Stockholm	505	9	191	110	—	8	318	63·0
Eskilstuna	27	12	—	—	2	3	17	63·0
Norrköping	72	4	62	2	—	1	69	95·8
Jönköping	58	—	—	14	—	—	14	24·1
Karlskrona	70	48	2	—	—	6	56	80·0
Kristianstad	49	—	22	—	—	12	34	69·4
Lund	26	—	10	—	—	1	11	42·3
Landskrona	60	—	31	—	—	14	45	75·0
Hälsingborg	93	—	64	—	1	1	66	71·0
Göteborg	125	4	27	3	—	56	90	72·0
Uddevalla	73	2	1	16	21	7	47	64·4
Borås	184	—	—	—	10	140	150	81·5
Trollhättan	20	16	—	—	—	1	17	85·0
Kristinehamn	70	—	1	1	—	28	30	42·9
Örebro	20	—	12	—	—	1	13	65·0
Västerås	64	12	—	—	28	—	40	62·5
Gävle	61	—	8	8	21	5	42	68·9
Sundsvall	63	—	21	—	—	—	21	33·3
Östersund	29	—	10	—	6	—	16	55·2
Luleå	53	13	—	—	—	1	14	26·4

Tabellen utvisar, att i Norrköping, Karlskrona, Kristianstad, Landskrona, Hälsingborg, Göteborg, Borås, Trollhättan och Gävle över två tredjedelar av alla nya lägenheter under år 1920 tillkommit genom allmännyttig bostadsproduktion.

De nya lägenheternas storlekstyper. Återvänder man därefter till bostadsproduktionen i dess helhet, ger huvudtabellen även möjlighet att fastställa, på vilka olika slag av bostadslägenheter byggnadsverksamheten företrädesvis inriktat sig. Detta åskådliggöres närmare genom efterföljande tablå:

	Av 100 tillkomna lägenheter utgjordes följande antal av				
	enkelkök, enkelrum m. m.	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 o. fl. rum och kök
År 1913	13·9	32·8	23·9	10·2	19·2
» 1914	10·3	33·1	22·1	10·8	23·7
» 1915	15·7	29·0	23·6	10·0	21·7
» 1916	14·5	39·6	20·2	7·0	18·7
» 1917	13·7	52·9	19·3	4·5	9·6
» 1918	16·0	49·6	23·4	3·4	7·6
» 1919	11·8	48·8	23·7	6·1	9·6
» 1920	16·6	30·6	29·2	8·9	14·7

Det framgår av denna översikt, att byggnadsverksamheten, som under de närmast föregående krisåren företrädesvis varit inriktad på de minsta bostadstyperna, i all synnerhet enrumslägenheter, under år 1920 i viss mån ändrat karaktär, i det att behovet av medelstora och större lägenheter åter blivit något bättre tillgodosett än tidigare. Bostadsproduktionens avsevärda nedgång under fjolåret har nämligen uteslutande drabbat småbostäderna, i främsta rummet dem om 1 rum och kök, av vilka under detta år endast uppförts 634 eller mindre än en tredjedel av samtliga mot ej mindre än 1 484 eller nära nog hälften år 1919. Produktionen av större lägenheter (om 3 rum och kök eller däröver) företer däremot en om ock obetydlig ökning under redovisningsåret (490 nya läg. mot 478 år 1919), och komma dessa därigenom att utgöra c:a 24 % av hela lägenhetstillskottet, vilken siffra innebär en betydande stegring från år 1919, då jämförelsetalet var ungefär 16 %, och icke alltför mycket understiger motsvarande för år 1913 (29·4 %).

Den förskjutning av byggnadsverksamheten mot de mindre lägenhetstyperna, som kristidens särskilda förhållanden och speciellt den allmännyttiga bostadsproduktionens dominerande betydelse framkallat, synes sålunda, av redovisningsårets siffror att döma, vara på väg att i någon mån utjämnas. Detta förhållande, som torde stå i samband med det ovan nämnda livligare egnahemsbyggandet, medför även, att antalet tillkomna rum (boningsrum och kök) under året nedgått förhållandevis mindre (med 28 %) än lägenhetstillskottet (med 32 %). Utvecklingen i detta avseende sedan år 1913 belyses genom följande översikt:

		1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
Tillkomna bostadslägenheter	antal	5 955	5 292	3 471	3 887	4 811	3 543	3 043	2 072
	indextal	100	89	58	65	81	59	51	35
Tillkomna rum (boningsrum och kök)	antal	18 630	18 165	11 534	11 992	12 785	9 186	8 420	6 085
	indextal	100	98	62	64	69	49	45	33

Antalet rum per lägenhet har under år 1920 utgjort 2·9 (mot 2·8 år 1919 och 2·6 åren 1917—18), vilket dock är lägre än genomsnittet för 1913—1916, nämligen 3·2.

Huru de tillkomna rummen åren 1919 och 1920 fördelade sig på olika lägenhetskategorier, framgår av nedanstående översikt:

		Rum (boningsrum och kök) i nytillkomna lägenheter om					Rum, tillbyggda äldre lägenheter
		enkelkök, enkelrum m.m.	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 o. fl. rum och kök	
År 1919	antal . .	411	2 968	2 163	740	2 024	114
	%	4·9	35·2	25·7	8·8	24·0	1·4
År 1920	antal . .	387	1 268	1 812	740	1 789	89
	%	6·8	20·8	29·8	12·2	29·4	1·5

Medan lägenhetskategorien 4 o. fl. rum och kök under redovisningsåret omfattade 14·7 % av de nya lägenheterna, kommo på densamma en nästan dubbelt så stor andel (29·4 %) av de nya rummen. Likväl är det redovisade antalet rum (1 789), trots det något ökade antalet lägenheter, nu icke oväsentligt lägre än föregående år (2 024), vilket innebär en genomsnittlig minskning från 6·9 till 5·9 rum per lägenhet. De allra största lägenheterna synas sålunda, i likhet med de minsta, under det sista året ha avtagit i betydelse, medan nyproduktionen i främsta rummet omfattar medelstora lägenheter av det slag, 3—4 rumslägenheter, som särskilt lämpar sig för de statsunderstödda typerna av egna hem.

Nettotillskottet av lägenheter. Samtliga i det föregående anförda siffror avse endast bostadsproduktionens bruttoresultat, och för att erhålla det *faktiska bostadstillskottet* böra talen reduceras med hänsyn till den avgång av äldre lägenheter, som ägt rum genom rivnings- och ombyggnadsarbeten. Verkställda beräkningar hava givit vid handen, att totalantalet tillkomna bostäder i normala fall bör nedskrivas med c:a 10 %, därest bruttotalen skola förvandlas till nettotal. Denna beräkningsgrund synes emellertid ej vara fullt tillämplig för perioder med mera abnorm byggnadsverksamhet. Åren 1915 och 1916 med deras ringa byggnadsverksamhet var nämligen avgången av bostadslägenheter genom rivningar m. m. förhållandevis stor, och detta medförde, att medan nettotillskottet av lägenheter åren 1913—14 utgjorde c:a 90 % av bruttotillskottet, utgjorde detsamma åren 1915 och 1916 endast resp. 84 % och 88 % därav. Åren 1917—1920 uppgick däremot nettotillskottet till 91 à 94 %, vilken avsevärda höjning torde stå i samband med den rätt att pröva och ev. förbjuda rivningar av bostadshus, vilken hyresnämnderna fått sig tillagd genom de nya hyresstegringslagarna. Tages hänsyn till nämnda avgång av bostadslägenheter, skulle årliga nettoantalet tillkomna bostadslägenheter utgöra 5 359 år 1913, 4 759 år 1914, 2 918 år 1915, 3 417 år 1916, 4 467 år 1917, 3 241 år 1918, 2 763 år 1919 samt 1 935 år 1920. Betecknas nettotillskottet år 1913 med 100, utgöra motsvarande indextal för åren 1914—1920 resp. 89, 55, 64, 83, 60, 52 och 36. Om nettotillkomsten år 1913 anses någorlunda täcka det årliga normala bostadsbehovet, skulle i Sveriges större städer bostadsbyggnadsverksamhetens sammanlagda underskott under krisåren 1914—20 uppgå till c:a 14 000 lägenheter

Behovet av nya bostäder. Behovet av nya bostäder är emellertid ingalunda konstant, utan företer ganska hastiga växlingar. Det plägar ju ofta anses, att de årliga ökningstalen för stadsbefolkningen giva en ungefärlig bild av förhållandena härvidlag, men må det framhållas, att det ingalunda är folkökningen i och för sig, som i främsta rummet framkallar och stegrar behovet av nya bostäder. Den nuvarande bostadsbristen i våra stadssamhällen torde i huvudsak vara betingad av faktorer av delvis annan art, nämligen första hand det förhållande, i vilket de nybildade och genom inflyttning tillkomna hushållen stå till de upplösta eller bortflyttade. I föregående års redogörelse framhölls, hurusom den försvagade bostadsproduktionen icke förmått fylla det under krisåren småningom kumulerade bostadsunderskottet, utan att detta i stället på senaste tiden ytterligare ökats därigenom, att å ena sidan de ekonomiska konjunkturerna hos breda befolkningslager möjliggjort och framkallat ett behov av självständiga bostäder och större bostadsutrymmen, å den andra bostadsbristen och hyresregleringen i förening hos nuvarande lägenhetsinnehavare medfört en strävan att söka i det längsta bibehålla innehavda lägenheter och undvika alla bostadsflyttningar.

Under loppet av år 1920 har det ekonomiska läget avsevärt förändrats, och den nu inträdda starka depressionen på arbetsmarknaden måste givetvis öva ett kännbart tryck på alla samhällsklasser, icke minst befolkningens bredare lager, resulterande i en åtminstone tillfällig sänkning av levnadsstandarden. Det kan antagas, att denna standardförskjutning efter hand jämväl skall minska efterfrågan på nya, bättre och rymligare bostäder. Dock är fortfarande behovet av mindre familjebostäder synnerligen stort, åtminstone att döma efter i huvudstaden rådande förhållanden. Detta belyses av, att å Stockholms stads offentliga bostadsförmedling omkring den 1 oktober 1920 voro antecknade 1 027 bostadssökande och omkring 1 april 1921 1 199, för vilka inga nya bostäder kunde anvisas, ehuru behovet av sådana i det övervägande antalet fall framstod såsom nästan oavvisligt (t. ex. på grund av inkvartering i skolhus eller asyler, familjens inneboende, erhållen arbetsanställning i Stockholm, ingående av giftermål o. s. v.). Åtminstone i våra större städer föreligger alltjämt ett betydande underskott av smärre och medelstora familjebostäder, vilket, därest den nuvarande bostadsbristen skall kunna avhjälpas utan alltför stora sociala vådor, måste fyllas genom bostadsproduktion, vare sig i form av nybyggnader eller medelst delning av förefintliga större lägenheter.

Jämförelse mellan byggnadsverksamheten i Sverige, Norge och Danmark. Bostadsfrågan utgör i våra dagar ett av de mest brännande sociala spörsmålen ej blott i vårt land utan i snart sagt alla länder, ej minst våra grannländer. I syfte att belysa, hur man där sökt bemästra densamma, må anföras några siffror angående byggnadsverksamheten under år 1920 i 12 av Norges 18 större stadskommuner, hämtade ur »Sociale Meddelelser», häft. 3, årg. 1921, samt motsvarande uppgifter för 22 av Danmarks större städer (för hyresåret 1919—20), tagna

ur »Boligkommissionen af 1918, Betænkning II». Desamma ha jämte motsvarande svenska sammanställts i följande tablå:

Tillkomna läg. år 1920:[1]	Stockholm	Göteborg	Malmö	Övriga städer	Kristiania	Aker	Bergen	Trondhjem	Övriga städer	Köpenhamn	Aarhus	Odense	Övriga städer
Antal	483	73	23	1 356	360	857	151	101	596	3 889[2]	374	264	1 416
per 10000 inv.	12	4	2	20	14	162	17	19	37	56	50	54	46

I genomsnitt tillkommo i de större städerna under sagda tidsperiod i Sverige 14, i Norge 33 och i Danmark 53 lägenheter pr 10 000 invånare. Lägenheterna voro dessutom i Norge och Danmark avsevärt större än i Sverige, vilket torde framgå av nedanstående översikt:

	Tillkomna lägenheter (i %) om			
	1 rum el. 1 rum o. kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 o. fl. rum och kök
Sverige	47·2	29·2	8·9	14·7
Norge	16·0	39·3	20·7	24·0
Danmark[3]	3·3	47·0	39·7	10·0

Socialstyrelsens förslag angående förhandlingsordning för statens tjänstemän.

Socialstyrelsen avgav den 16 december 1920 ett betänkande med förslag till lag angående förhandling mellan staten och dess tjänstemän, vilket numera föreligger i tryck.

Av den skrivelse till Kungl. Maj:t, varmed betänkandet överlämnades, framgår bl. a., att socialstyrelsen i ärendet fått till sig remitterade framställningar om förhandlingsrätt från snart sagt alla statens verk med någon större personal. Styrelsen anför till sist i skrivelsen, att ärendet med hänsyn till andra och mer brådskande frågor samt det motstånd, tanken på en förhandlingsordning i allmänhet mött från ämbetsverkens sida, fått anstå länge nog, varför styrelsen, då ärendet förra året återupptogs, ansåg sig böra såvitt möjligt påskynda dess behandling. Med hänsyn därtill hade förslaget ej underkastats några mer ingående överläggningar med representanter för andra verk, varjämte betänkandet begränsats till vad som kunnat anses vara av mer huvudsaklig betydelse. Styrelsen gör ej heller anspråk på att framlägga något förslag till slutgiltig lösning av den komplicerade och ömtåliga frågan om förhandlingsordning för statens verk. För styrelsen har det synts i främsta rummet gälla att få till stånd en om också endast preliminär anordning, varigenom statens tjänstemän, utan avsevärdare rubbningar av bestående administrativa förhållanden eller av personalens organisationsväsen, skulle beredas tillbörligt medinflytande vid reglerandet av deras arbetsförhållanden.

[1] Siffrorna för Sverige och Norge avse nettotillskottet av lägenheter, för Danmark däremot bruttotillskottet.
[2] Siffran för Köpenhamn (och Frederiksberg) benäget erhållen av Det Statistiske Departement.
[3] Utom Köpenhamn (och Frederiksberg).

Styrelsen förutsätter, att Kungl. Maj:t framdeles, när vederbörande myndigheters och personalorganisationers yttranden över styrelsens förslag föreligga och närmare belysa frågan i olika avseenden, skall föranstalta om överläggningar i frågan med representanter för styrelserna och personalen inom andra verk.

Själva betänkandet inledes med en kortfattad historik, som visar, att frågan fördes upp på dagordningen genom motioner av herr Winberg m. fl. vid 1911 och 1912 års riksdagar, av vilka motioner dock ingendera vann riksdagens bifall. Av yttranden, som avgivits till vederbörande riksdagsutskott, samt av upplysningar, som inhämtats av styrelsen, framgår, att överläggningar, i sak mycket liknande vanliga avtalsförhandlingar mellan enskilda arbetsgivare och arbetare, i ett stort antal fall förekommit mellan kommunikationsverkens styrelser och dem underlydande personalgrupper.

Såsom av betydelse för frågan redogöres därefter för en del av statsmakterna vidtagna anordningar, vilka kunna anses tjäna att i ett eller annat avseende tillgodose kravet på en förhandlingsordning. Sålunda meddelas upplysningar om bl. a. kommunikationsverkens lönenämnd, marinens arbetares delegerade samt statens järnvägars, telegraf-, post- och vattenfallsverkens nämnder för frågor rörande arbetstiden, varjämte omnämnes det genom den reviderade lagen om medling i arbetstvister möjliggjorda tillsättandet av en särskild förlikningsman för arbetstvister inom statens verksamhet. Rörande de olika, personalrikare verkens arbetstagare och deras fördelning på olika organisationer meddelas en del uppgifter, varav framgår bl. a., att statens samtliga civila arbetstagare torde kunna anses uppgå till ungefär 100 000, varibland sannolikt omkring 70 000 äro att hänföra till tjänstemän och omkring 30 000 till arbetare.

I sin allmänna motivering till lagförslaget söker socialstyrelsen utreda, huru arbetsförhållandet, när staten är arbetsgivaren, ställer sig, och kommer därvid till den slutsatsen, att berörda förhållande ofta, såsom inom de s. k. affärsdrivande verken, är väsentligen likartat med det inom enskild verksamhet. Beträffande statens tjänstemän anser emellertid styrelsen, att de på grund av flera förhållanden intaga och även fortfarande böra intaga en viss särställning. Vad åter angår de i statens verksamhet sysselsatta arbetarna anser styrelsen, att de måste i avseende å förhandling och avtal helt likställas med den enskilda verksamhetens arbetare.

Enligt styrelsens mening skulle för övrigt sistberörda förhållande redan ha godtagits av statsmakterna genom förut antydda ändring i lagen om medling i arbetstvister jämte därtill hörande motivering, genom vilken ändring möjliggjordes tillsättande av särskild förlikningsman för statens verksamhet. Med hänsyn till detta godtagande, vilket dock måhända behövde auktoritativt påpekas, har styrelsen ansett sig ha skäl att från förevarande reglering avskilja statens arbetare och begränsa densamma till att endast avse statens tjänstemän.

Kravet på att med förhandlingsordningen skulle kombineras strejkförbud avfärdar styrelsen med att frågan om allmänfarliga strejker till sitt tillämp-

ningsområde ingalunda sammanfaller med frågan om förhandlingsordning för statens tjänstemän. Åtskillig statsverksamhet är nämligen av sådan art, att dess inställande ej medför någon allmän fara, under det inställandet av enskild verksamhet i många fall kan vara ägnat att medföra dylik fara. Såsom skäl för införande av en förhandlingsordning för statens tjänstemän anför socialstyrelsen i huvudsak följande:

För personalen måste det alltid innebära en fördel att vara tillförsäkrad rätt att bevaka sina intressen vid bestämmandet av för dem gällande villkor och att få framställda önskemål i nu berörda avseende upptagna till verklig behandling. Ej blott över huvud taget fördelaktigare villkor kunna därigenom vinnas, utan orättvisa och olägliga detaljbestämmelser kunna möjligen även undvikas. Jämväl för arbetsgivaren, d. v. s. här staten, lär det få anses fördelaktigt att lära känna sina arbetstagares uppfattning och på så sätt få möjlighet att undvika anordningar, som — måhända utan egentlig fördel för arbetsgivaren — kunna vara ägnade att giva anledning till konflikter. Vissa uppslag av praktisk nytta torde också kunna vara att förvänta från personalens sida. Med lämpligt avvägd begränsning av förhandlingsförfarandets tillämpning torde ej heller ämbetsverken behöva befara några avsevärdare olägenheter med hänsyn till arbetsledningens auktoritet eller arbetets rationella bedrivande. Såsom tidigare anförts, ha även ämbetsverken vid upprepade tillfällen inlåtit sig i förhandlingar med sin personal.

Styrelsen framhåller även, att den erfarenhet, som man i Danmark vunnit under en mångårig tillämpning av vissa förhandlingsregler för trafikverken, otvivelaktigt torde få anses tala till förmån för en förhandlingsordning för statens tjänstemän.

Enligt styrelsens uppfattning erbjuder det synnerligen stora svårigheter att få till stånd en behörig representation av personalen vid förhandling. Personalen består nämligen i de största verken av ett mycket stort antal grupper av skilda befattningshavare med olika intressen och olika organisationsförhållanden. Att för åstadkommande av en behörig representation tillskapa särskilda representativa organ eller ordna om och i fall av behov utveckla eller beskära de redan befintliga organisationerna, finner styrelsen möta stora betänkligheter.

Närmast med anledning av nu berörda svårigheter har styrelsen föreslagit upprättande av ett särskilt förhandlingsorgan, förhandlingsnämnden för statens verk, som skulle sörja för att personalen i varje särskilt fall bleve fullödigt representerad. Denna nämnd skulle därjämte, enligt styrelsens mening, tillgodose behovet av en opartisk och medlande ledning vid förhandlingarna.

Vid betänkandet äro fogade redogörelser för anordningar av intresse med hänsyn till förhandlingsfrågan i vissa främmande länder.

Mot socialstyrelsens beslut i frågan ha anmälts reservationer av byråchefen Bergsten — med instämmande av tf. byråchefen Järte — samt av socialfullmäktige von Sydow och Lindqvist.

Byråcheferna *Bergsten* och *Järte* ställa sig avvisande mot kravet på förhandlingsrätt över huvud taget, utan att dock vilja förneka behovet av mer tryggade möjligheter för tjänstemännen att göra sina synpunkter gällande i fråga om anställnings-, arbetstids- och lönevillkor, vilket behov bäst skulle tillgodoses genom bestämmelser i en

tjänstemannalag. Skulle emellertid en särskild lag om förhandling mellan staten och dess tjänstemän anses böra komma till stånd, borde från dess tillämpning undantagas frågor rörande arbetets tekniska anordnande. Därjämte göras erinringar mot det intrång i verkens självständiga beslutanderätt, som ligger i bestämmelsen angående hänvändelse till Kungl. Maj:t i fall av större meningsskiljaktighet mellan verken och dess tjänstemän.

Socialfullmäktigen *Hj. von Sydow* framhåller bl. a., att den föreslagna förhandlingsordningen icke skulle tillfredsställa de statsanställdas krav, då dessa gå ut på att få del i beslutanderätten rörande arbets- och lönevillkor. Å andra sidan måste nämnda förhandlingsordning anses som en etapp på vägen mot sådan medbestämmanderätt, vilket, om man anser att beslutanderätten alltjämt bör tillkomma statens organ ensamma, är ägnat att väcka betänkligheter. Reservanten slutar med att avstyrka förslaget.

Av socialfullmäktigen *H. Lindqvist* göres gällande, att de statsanställda arbetarnas krav på förhandlingsrätt icke kan anses tillfredsställande löst genom antagandet av den reviderade lagen om medling i arbetstvister. Mer direkta åtgärder äro påkallade för att nämnda arbetare skola komma i åtnjutande av sådan rätt. Vad statens tjänstemän angår, borde, om de också ej i förhandlingsavseende kunna helt likställas med arbetarna, deras anspråk på medbestämmanderätt kunna tillgodoses i avsevärt vidare mån än som skett i socialstyrelsens lagförslag.

Betänkandet resulterar, såsom dess rubrik angiver, i ett förslag till lag angående förhandling mellan staten och dess tjänstemän. Lagförslagets text lyder som följer:

Förslag till lag angående förhandling mellan staten och dess tjänstemän.

1 §.

Denna lag äger, där Konungen ej annorlunda förordnat, på sätt nedan angives tillämpning å förhållandet mellan staten såsom arbetsgivare och dess civila tjänstemän.

2 §.

Uppstår inom någon grupp av tjänstemän önskan om nya eller ändrade anställnings-, arbets- eller avlöningsvillkor för gruppen, må sådan önskan skriftligen framställas hos den myndighet, som äger att fastställa dylika villkor, och åligger det därefter denna myndighet att inom skälig tid å framställningen lämna skriftligt svar.

3 §.

Har inom myndighet väckts eller eljest i annat fall, än i 2 § avses, upptagits fråga om fastställande av nya eller ändrade anställnings- eller avlöningsvillkor eller av sådana arbetsvillkor, vilkas fastställande icke är att hänföra till arbetets tekniska anordnande, och är den ifrågasatta åtgärden av mer principiell eller eljest större betydelse för myndighetens egna eller underlydande tjänstemän eller någon betydande grupp av sådana tjänstemän, må frågan icke slutbehandlas av myndigheten, utan att de tjänstemän, som skulle direkt beröras av villkoren, genom anslag på arbetsplatsen eller genom meddelande till tjänstemännens sammanslutningar eller på annat lämpligt sätt beretts tillfälle att taga kännedom om villkoren och att beträffande dem inom viss skälig tid framställa erinringar. Hava erinringar framställts inom den utsatta tiden, åligger det myndigheten att inom skälig tid därefter å erinringarna lämna skriftligt svar.

4 §.

För fullgörande av de uppgifter, varom i det följande stadgas, skall finnas en särskild förhandlingsnämnd för statens verk, bestående av ordförande och två andra ledamöter, vilka samtliga förordnas av Konungen.

Konungen äger förordna, att vad i denna lag är stadgat rörande förhandlingsnämnden skall inom visst verksamhetsområde i större eller mindre utsträckning äga tillämpning i avseende å visst annat statens organ.

5 §.

Har i fråga om nya eller ändrade anställnings-, arbets- eller avlöningsvillkor, som varit föremål för behandling, varom i 2 eller 3 § stadgas, svar avgivits av myndigheten, må sammanslutning eller sammanslutningar, omfattande minst femtio tjänstemän, som skulle direkt beröras av de ifrågasatta villkoren, eller ock motsvarande antal sådana tjänstemän själva inom fjorton dagar efter svarets mottagande hos förhandlingsnämnden påkalla förhandling i frågan inför nämnden.

6 §.

Yppas mellan myndighet och dess egna eller underlydande tjänstemän tvist rörande tillämpningen av anställnings-, arbets- eller avlöningsvillkor, må av myndigheten eller ock, på sätt i 5 § angives, från tjänstemännens sida hos förhandlingsnämnden påkallas förhandling i frågan inför nämnden.

7 §.

Har förhandling inför förhandlingsnämnden påkallats från såväl myndighetens som tjänstemännens sida eller finner förhandlingsnämnden, där sådan förhandling påkallas allenast från den ena sidan, särskilda skäl tala därför, må nämnden, även om eljest föreskrivna betingelser icke äro för handen, till förhandling upptaga fråga om nya eller ändrade anställnings-, arbets- eller avlöningsvillkor eller om tillämpningen av gällande sådant villkor. Nämnden må dock icke till förhandling upptaga fråga, som rör allenast viss eller vissa personer.

8 §.

Framställningar om förhandling i andra fall, än där sådan medgives genom bestämmelse i 5, 6 eller 7 §, skola avvisas av förhandlingsnämnden; ägande nämnden därjämte avvisa eller vägra taga vidare befattning med fråga, som icke för någondera parten kan anses vara av avsevärd betydelse eller i vilken förhandling inför nämnden med hänsyn till tidigare eller i annan ordning upptagen behandling av frågan eller annat förhållande finnes obehövlig eller icke kunna förväntas främja frågans lösning.

Finnes fråga, vari förhandling påkallats, med hänsyn till sin omfattning eller annat förhållande böra behandlas på annat sätt, än i denna lag föreskrives, äger nämnden att därom göra framställning hos Konungen.

9 §.

När förhandlingsnämnden fått mottaga framställning om förhandling och funnit sig böra upptaga sådan, har nämnden att, efter tagen kännedom om den till förhandling hänskjutna frågan, träda i förbindelse såväl med vederbörande myndighet som, med anlitande av befintliga sammanslutningar eller särskilt utsedda delegerade eller på det sätt nämnden eljest i varje fall finner lämpligast, med de tjänstemän, som direkt beröras av frågan, samt söka åvägabringa enighet mellan parterna. Framställes från båda sidor önskan om muntlig förhandling eller finnes sådan eljest påkallad, har nämnden att föranstalta därom. Muntlig förhandling äger rum inför nämnden, eller, där nämnden för särskilt tillfälle så beslutet, inför någon dess ledamot.

När enighet vunnits eller nämnden eljest finner sig sakna skäl att längre fortsätta förhandlingen, har nämnden att på lämpligt sätt till parterna lämna skriftlig redogörelse för vad i huvudsak förekommit under förhandlingen.

Avslutas rörande anställnings-, arbets- eller avlöningsvillkor, som det ej tillkommer riksdagen att fastställa, förhandling, utan att enighet uppnåtts, och är ej mindre frå-

gan av vikt än även meningsskiljaktigheten betydande, äger nämnden att, i stället för att lämna nyss omförmälda redogörelse till parterna, med anmälan om förhandlingens utgång till Konungen överlämna sådan redogörelse i ärendet samt därom underrätta parterna. På Konungen ankommer sedermera att meddela beslut i frågan eller förordna om dess vidare handläggning.

10 §.

Förhandlingsnämnden äger att vid äventyr, att förhandlingen ändock avslutas, utsätta viss tid, inom vilken part har att inkomma med yttrande eller fullgöra annan åtgärd av betydelse för dess talan. Nämnden må även, där så finnes lämpligt, anmoda parterna att söka samfällt förbereda viss frågas vidare handläggning inför nämden.

Nämnden äger att, där så finnes erforderligt, påkalla biträde ej mindre av statens tjänstemän än även av andra sakkunniga.

11 §.

Förhandlingsnämndens redogörelser ävensom andra skriftliga handlingar, som i eller för tillämpningen av denna lag avlåtas av statens myndigheter, utgivas avgiftsfritt.

Kostnader för parts representerande inför förhandlingsnämnden eller eljest för utförande av dess talan med tillämpning av denna lag bestridas av parten.

12 §.

Beträffande anställnings-, arbets- eller avlöningsvillkor, vilka det ankommer på Konungen eller riksdagen att fastställa, skall i fall, som avses i 2 eller 3 §, ävensom i fråga om annan förhandling, varom stadgas i denna lag, så anses, som om vederbörande närmast underordnade myndighet, skulle äga att fastställa villkoren.

13 §.

Nya eller ändrade anställnings-, arbets- eller avlöningsvillkor, som enligt denna lag gjorts till föremål för förhandling, må icke fastställas, så länge förhandlingen fortgår; ej heller må därefter sådana villkor fastställas i fall, som avses i 2 eller 3 §, förr än fjorton dagar förflutit, efter det föreskrivet svar avgivits av myndigheten, eller, i fall där förhandling ägt rum inför förhandlingsnämnden, förr än nämnden lämnat föreskriven redogörelse för förhandlingen.

Utan hinder av vad här är stadgat må vederbörande myndighet, där så finnes av behovet påkallat, föreskriva, att anställnings-, arbets- eller avlöningsvillkor skall tillämpas tillsvidare, intill dess, med iakttagande av vad i nästföregående stycke sägs, villkor uti ifrågavarande avseende kan bliva fastställt.

14 §.

Genom denna lag göres icke ändring i vad eljest kan gälla beträffande rätt för statens tjänstemän att tillvarataga sina intressen i fråga om anställnings-, arbets- eller avlöningsvillkor.

15 §.

Närmare föreskrifter, som kunna erfordras för tillämpningen av denna lag, må meddelas av Konungen.

Levnadskostnadernas stegring i de nordiska länderna.

I anslutning till den i detta häfte ingående kvartalsöversikten över levnadskostnaderna i vårt land (sid. 461 ff.) lämnas i det följande en sammanfattning av den motsvarande statistik, som publicerats i Norge, Danmark och Finland, varjämte framlägges en jämförelse mellan prisläget i de olika nordiska länderna, sådant detta framgår av föreliggande statistiska beräkningar med de jämkningar, som för jämförbarhetens skull befunnits erforderliga. I samband härmed har slutligen också verkställts en sammanställning av minuthandelsprisen å livsmedel i Stockholm, Kristiania och Köpenhamn såsom fortsättning av i denna tidskrift förut publicerade översikter av samma slag.

Norge. I första häftet av »Sociale Meddelelser» för år 1921 har publicerats en beräkning av levnadskostnadernas stegring i Norge från krigsutbrottet till december 1920. Vid dessa beräkningar, som avse att belysa förhållandena för en arbetarfamilj med omkring 1 500 kronors inkomst under år 1914, har man utgått från konsumtionen före kriget och antagit, att denna förbrukning kunnat i stort sett bibehållas oförändrad. Beträffande den från och med mars månad 1920 företagna revisionen av såväl prismaterialet som beräkningssättet hänvisas till Soc. Medd., årg. 1920, sid. 943.

Utgiftsposter	Årsutgift enligt priserna under				Indextal (juli 1914 = 100)		
	juli 1914	mars 1920	juni 1920	dec. 1920	mars 1920	juni 1920	dec. 1920
Livsmedel	733	2 186	2 280	2 509	298	311	342
Hyra	239	352	352	371	147	147	155
Bränsle och lyse . . .	79	322	378	450	408	478	568
Beklädnad	194	623	649	673	322	336	348
Skatter	20	229	229	344	—	—	—
Övriga utgifter	263	692	726	777	263	276	295
Summa	**1 528**	**4 404**	**4 614**	**5 124**	**288**	**302**	**335**

Av ovanstående tabell framgår, att stegringen för samtliga levnadskostnader från mitten av 1914 till slutet av år 1920 uppgick till 235 %. Gruppen bränsle och lyse utvisar en ökning, som avsevärt överstiger stegringstalet för någon av de övriga huvudposterna. För den viktigaste posten, livsmedel, är ökningen något starkare än för samtliga poster i genomsnitt.

De norska undersökningarna hava sedan mars 1920 kompletterats med beräkningar över kostnadsstegringen för en familj bestående av sex personer med sammanlagt 3 000 kronors inkomst år 1914. Man har därvid funnit, att den totala ökningen sedan juli 1914 uppgick till 192 % i mars, 204 % i juni och 239 % i december 1920. För de flesta av huvudposterna befanns stegringen vara några få enheter högre när man räknade med den större budgeten än med den mindre.

Danmark. I »Statistiske Efterretninger», årg. 1921, h. 4, har publicerats resultatet av den senaste beräkningen av levnadskostnadernas stegring i Danmark från krigsutbrottet till januari 1921. Medan beräkningarna för åren 1914—1919 grundat sig på genomsnittspriser enbart för huvudstaden, har man numera inhämtat prisuppgifter från såväl Köpenhamn som provinsstäderna samt ett hundratal landskommuner med agglomererad bebyggelse. Ehuru undersökningen sålunda omfattar hela landet, kan resultatet dock jämföras med de förut enbart för Köpenhamn företagna beräkningarna. För en del utgiftsposter (ex. bostad) har dock stegringen varit högre i landsorten än i huvudstaden, så att skillnaden i prisnivå mellan Köpenhamn och övriga orter är mindre nu än före kriget. Beräkningarna över levnadskostnadsstegringen företagas halvårsvis. För livsmedel, bränsle och lyse samt beklädnad insamlas dock prisuppgifter för varje kvartal; medeltalet av noteringarna för halvårsskiftena och närmast föregående kvartal användes sedan vid indexberäkningen.

Levnadskostnadsberäkningarna, som utgå från en sammanlagd årsutgift av 2 000 kr. enligt priserna i juli 1914, visa följande resultat:

Utgiftsposter	Årsutgift enligt priserna under							Indextal, om utgifterna för juli 1914 sättas = 100					
	juli 1914	juli 1916	juli 1917	juli 1918	juli 1919	juli 1920	jan. 1921	juli 1916	juli 1917	juli 1918	juli 1919	juli 1920	jan. 1921
Livsmedel . . .	950	1 886	1 580	1 777	2 015	2 408	2 625	146	166	187	212	253	276
Bostad	285	292	300	307	322	371	371	102	105	108	113	130	130
Bränsle och lyse	100	175	220	275	292	563	578	175	220	275	292	563	578
Kläder, skodon, tvätt	270	432	513	702	837	959	789	160	190	260	310	355	292
Skatter och försäkringsavgifter m. m.	210	210	210	210	340	476	513	100	100	100	162	227	244
Övriga utgifter .	185	223	271	364	415	457	414	121	146	197	224	247	224
Summa	2 000	2 718	3 094	3 635	4 221	5 234	5 289	136	155	182	211	262	264

Under förutsättning av i stort sett oförändrad sammansättning av budgeten skulle årsutgifterna hava stigit från 2 000 kronor före kriget till 5 289 kronor vid senaste beräkningstillfället, motsvarande en ökning av de totala levnadskostnaderna med 164 %. Under samma tid hava kostnaderna för enbart livsmedel stegrats med 176 %. Den starkaste stegringen visar posten bränsle och lyse, som ökats med ej mindre än 478 %. Att indexen för denna post gått upp sedan närmast föregående undersökning, trots det att kol- och kokspriserna vid årsskiftet sjunkit rätt betydligt, är beroende på den ovan berörda omständigheten, att vid indexberäkningen använts medeltalet av noteringarna för årsskiftet och närmast föregående kvartal.

Finland. I Finland hava under krigstiden inga levnadskostnadsberäkningar verkställts. Då emellertid behovet av att kunna fastställa levnadskostnadernas ökning i jämförelse med tiden närmast före krigsutbrottet framträtt i alltmera kännbar grad, verkställer finska socialstyrelsen från och med ingången av år 1920 månatligen dylika beräkningar. De hittills vunna resultaten framläggas i första häftet av »Social Tidskrift» för år 1921. Vid beräkningarna, som avse att belysa förhållandena för en normalfamilj med 1 600 à 2 000 marks inkomst under 1908—1909, har man ej tagit någon hänsyn till konsumtionens förändring under kristiden, utan räknat med att förbrukningen kunnat i stort sett bibehållas oförändrad. Rörande tillvägagångssättet vid indexberäkningarna hänvisas till Soc. Medd., årg. 1920, sid. 1159.

Nedanstående indextal för levnadskostnadernas stegring i Finland under år 1920 i jämförelse med juli 1914 grundar sig på från 40 (tidigare 21) ombudsorter inhämtade uppgifter å minuthandelspriser.

	År 1914	År 1920					År 1921
	Juli	Jan.	April	Juli	Okt.	Dec.	jan.
Livsmedel	100	898	920	982	1 172	1 233	1 174
Beklädnad	100	924	979	1 049	1 134	1 126	1 089
Hyra	100	307	309	355	381	389	407
Bränsle	100	949	1 085	1 282	1 431	1 443	1 414
Tobak	100	1 175	1 320	1 262	1 378	1 384	1 385
Tidningar	100	401	401	401	401	401	818
Samtliga levnadskostnader	100	819	850	911	1 068	1 103	1 065

Av ovanstående sammanställning framgår, att kostnaderna för bränsle stigit mest, i det att desamma i januari 1921 voro mer än 14 gånger större än 1914; nästan lika mycket hade tobakspriserna stegrats. Livsmedelspostens stegring med inemot 1 100 % måste givetvis göra sig mest kännbar för de mindre bemedlade klasserna, men även ökningen med cirka 1 000 % beträffande beklädnadsartiklar väger tungt.

Samtliga levnadskostnader hava från början av år 1920 till december stigit med 34·6 %. Starkaste ökningen under denna period visa vedpriserna med något över 50 % och livsmedel med 37 %. För de övriga grupperna var stegringen följande: för hyra 27 %, beklädnad 22 %, tobak 18 %.

Förutom ovan meddelade indextal har på samma sätt som i Sverige framräknats en ovägd indexserie beträffande livsmedel, varvid de olika varuslagen sammanförts till följande 5 grupper: mejeriprodukter (5 varuslag), bröd, mjöl och gryn (10 varuslag), kött (9 varuslag), fisk (10 varuslag), övriga födoämnen (4 varuslag). Den starkaste stegringen sedan år 1914 utvisar gruppen bröd, mjöl och gryn, närmast följd av mejeriprodukter; minst har ökningen varit för fisk.

Jämförelse mellan de nordiska länderna. Vid den senaste prisstatistiska konferensen i Stockholm i september 1920, vid vilken representanter för den officiella socialstatistiken i samtliga nordiska länder voro närvarande, upptogs till behandling bland annat frågan om åstadkommande av större jämförbarhet mellan levnadskostnadsindices. Det konstaterades därvid, att en del skiljaktigheter förelågo med avseende å såväl omfattningen av de sex huvudposter, i vilka normalbudgeten uppdelas, som metoden för framräknandet av stegringen för ifrågavarande poster. Beträffande arten av dessa skiljaktigheter hänvisas till den i Soc. Medd., årg. 1920, sid. 1085 o. f. lämnade redogörelsen för konferensen. Man enades om att de olika länderna borde, för att möjliggöra jämförelser av indexberäkningarnas resultat, meddela varandra uppgift angående såväl utgiftssummorna 1914 som ock stegringsprocenten för de smärre poster, som ej hänfördes till samma huvudgrupp i samtliga länder (tobak, dryckesvaror, förtäring utom hemmet, tvätt- och renhållningsmedel, förenings- och försäkringsavgifter). Sedan numera dylika uppgifter utbytts länderna emellan, har det blivit möjligt att anställa jämförelser mellan stegringen av ej blott de totala levnadskostnaderna utan även de särskilda huvudposterna. I efterföljande tablå hava sålunda samman-

ställts indextalen över levnadskostnadernas stegring vid senaste årsskiftet för dessa poster, vilkas omfattning därvid fastställts i enlighet med vad som är fallet i Sverige. De svenska indextalen ingå alltså oförändrade i sammanställningen, men för de övriga länderna hava vissa omflyttningar av de nyssnämnda smärre posterna ägt rum, så att huvudposternas indextal ej alltid överensstämma med de ovan lämnade officiella indexsiffrorna. Till posten »födo- och njutningsmedel» hava sålunda här nedan förts i Norge och Danmark tobak, dryckesvaror och förtäring utom hemmet, vilka eljest bruka ingå i gruppen »övriga utgifter», samt i Finland tobak, som vid de finska beräkningarna brukar redovisas särskilt. Likaledes hava i den efterföljande sammanställningen till gruppen »övriga utgifter» räknats i Danmark tvätt och renhållningsmedel samt förenings- och försäkringsavgifter, vilka eljest pläga sammanföras med beklädnads- resp. skatteposten. Slutligen har som mått på skattepostens stegring i Norge insatts indextalet för skatteökningen för en familj, som före kriget hade en inkomst på 1 500 kr., vilken inkomst sedan höjts i enlighet med den allmänna lönestegringen under krisåren.

Levnadskostnadernas stegring vid årsskiftet 1920—1921 (juli 1914 = 100)

	Sverige	Norge	Danmark	Finland
Födo- och njutningsmedel	286	341	278	1 199
Bostad	155	155	130	407
Bränsle och lyse	380	568	578	1 414
Beklädnad	355	348	276	1 089
Skatter	290	731	342	—
Övriga utgifter	245	293	219	—
Samtliga utgifter	**271**	**335**	**264**	**1 065**

Om än allt fortfarande en del skiljaktigheter kvarstå med avseende å i främsta rummet metoden för insamlandet av prismaterialet, torde dock följande slutsatser kunna dragas beträffande levnadskostnadsstegringen vid senaste årsskifte. Prisökningen har för budgetens samtliga poster varit ojämförligt starkast i Finland, där den i genomsnitt är omkring 6 gånger så stor som i Sverige och Danmark och cirka 4 gånger så stor som i Norge. Av de tre sistnämnda länderna uppvisar Norge den största ökningen, därnäst kommer Sverige och sist Danmark. Då man, såsom förut framhållits, vid de danska indexberäkningarna utgått från priserna å de viktigaste varuslagen vid tvenne efter varandra följande kvartalsskiften, komma de danska indextalen att i jämförelse med övriga länders bliva något för höga, enär i Danmark pristendensen under föregående års senaste månader varit fallande.

I samtliga länder var stegringen å födo- och njutningsmedel större än den allmänna levnadskostnadsökningen. Frånsett Finland redovisar Norge den högsta stegringen; minst har ökningen varit i Danmark. Av budgetens huvudposter uppvisar i alla länderna bostaden de lägsta indextalen; hyresstegringen

uppgick i Danmark till endast 30 %, i Sverige och Norge till 55 % och i Finland till cirka 300 %. Bortser man från skatteökningen i Norge, finner man, att prisstegringen i alla länder varit störst för bränsle- och lyseartiklar. Orsaken till att det svenska indextalet för denna post är avsevärt lägre än det danska och norska, är till en del att söka i den omständigheten, att vid de svenska indexberäkningarna ej ingå priserna på kol och koks. Beklädnadsposten uppvisar likaledes en relativt stor ökning i samtliga länder. Även här hava priserna stigit mest i Finland och minst i Danmark, medan skillnaden mellan Sverige och Norge är obetydlig. Tabellen visar för de tre länder, för vilka indextal över skattestegringen finnas angivna, att denna varit starkast i Norge, därnäst i Danmark och lägst i Sverige. Genomsnittsökningen för övriga utgifter har i de tre redovisande länderna varit något lägre än den allmänna levnadskostnadsstegringen; det högsta indextalet uppvisar Norge, det lägsta Danmark.

Utvecklingen under år 1920 beträffande den totala levnadskostnadsstegringen i de nordiska länderna framgår av nedanstående sammanställning.

	Indextal (juli 1914 = 100)			Ökning i % under tiden		
	jan. 1920	juli 1920	dec. 1920 (jan. 1921)	jan. 1920–juli 1920	juli 1920–dec. 1920	jan. 1920–dec. 1920
Sverige . . .	259	270	271	4·2	0·4	4·6
Norge	(301)	302	335	(0.3)	10·9	(11·3)
Danmark . . .	242	262	264	8·3	0·8	9·1
Finland . . .	819	911	1 065	11·2	16·9	30·0

I samtliga länder stego levnadskostnaderna under förra hälften av år 1920 (beträffande Norge hänvisas till Soc. Medd., årg. 1920, sid. 943). Under det att levnadskostnaderna i Sverige och Danmark under eftersommaren stego för att sedan åter falla, så att de vid årsskiftet 1920—1921 voro ungefär lika höga som vid mitten av år 1920, fortsatte prisstegringen i Norge och Finland, varvid man dock, såsom ovan framhållits, även i dessa länder kunde märka, att prisstegringen vid årets slut i det närmaste avstannat.

Minuthandelspriser å livsmedel i Stockholm, Kristiania och Köpenhamn. I anslutning till den föregående redogörelsen för levnadskostnadernas stegring i de nordiska länderna lämnas i efterföljande tabell en jämförande översikt av priser och prisförändringar beträffande viktigare slag av livsförnödenheter, bränsle och lyse i detaljhandeln i Stockholm, Kristiania och Köpenhamn.[1] I tabellens första avdelning meddelas de beräknade medelpriserna i absoluta tal dels för den närmaste månaden före krigsutbrottet, nämligen juli 1914, dels för juli och oktober 1920 samt januari 1921. I den senare avdelningen åskådliggöres prisutvecklingen genom att priserna under juli 1914 satts lika med 100 samt prisuppgifterna för de följande tidpunkterna omräknats i förhållande därtill.

Uppgifterna för Stockholm äro hämtade ur socialstyrelsens fortlöpande, i denna tidskrift regelbundet meddelade livsmedelsprisstatistik, för Kristiania ur »Statistisk maanedsskrift» (utgiven av Kristiania statistiske kontor og folkeregister) samt för Köpenhamn

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1920, sid. 915.

Minuthandelspriser å vissa viktigare varuslag i Stockholm, Kristiania och Köpenhamn.

Varuslag	Stockholm				Kristiania				Köpenhamn			
	1914	1920		1921	1914	1920		1921	1914	1920		1921
	Juli	Juli	Okt.	Jan.	Juli	Juli	Okt.	Jan.	Juli	Juli	Okt.	Jan.
	Medelpris (öre)											
Mjölk, oskummad . . l.	17	48	50	48	19	54*	58	58	19	57*	71	59
Smör, mejeri- . . . . kg.	246	619	688	570	256	727	825	670	235	629	795	669
Margarin, växt- . . . »	139	378	370	362	—	349	378	370	125	321	321	318
Ägg, färska . . . . . tj.	150	572	703	770	180	821	1016	1008	150	669	920	1054
Potatis . . . . . 5 l.	35	62	79	79	52	74	93	99	25	74	102	91
Ärter, gula . . . . . kg.	26	62	63	62	40	149	155	158	40	131	126	119
Vetemjöl . . . . . »	32	100	107	92	[1]32	[1]130*	[1]130*	[1]130*	26	71*	95*	95*
Rågsiktmjöl . . . . . »	28	77	73	68	20	88*	91*	91*	—	—	—	—
Havregryn . . . . . »	84	103	105	92	36	100	114*	128	39	156	156	152
Rågbröd, sötlimpa . . »	40	129	130	127	24	81	87	87	[2]24	[2]50	[2]62*	[2]62*
Vetebröd, bak. m. mjölk »	66	220	219	206	—	140*	144*	144*	40	113	153	153
Nötkött, färskt: stek . »	125	464	455	391	132	494	500	480	—	[3]564	[3]552	[3]518
soppkött »	102	361	369	308	126	420	434	405	125	359	363	325
Kalvkött, stek: gödkalv »	145	611	573	555	141	630	713	608	[4]125	[4]381	[4]386	[4]342
spädkalv »	101	335	344	297	83	345	345	303	—	—	—	—
Fläsk: färskt . . . . »	149	500	528	446	145	520	619	552	[5]140	[6]376	[6]433	[6]404
salt . . . . . »	150	505	542	449	160	534	641	590		[7]491	[7]573	[7]531
Kaffe, Santos[9] . . . . »	166	360	275	250	214	473*	435	364	210	[8]680	[8]599	[8]570
Socker, bit- . . . . . »	64	162*	174*	174*	57	198*	198*	198*	43	74*	74*	74*
Fotogen, Water White l.	18	57	61	61	18	40	61	68	18	64	72	82
Kol . . . . . hl.	239	1950	1750	1167	180	1591*	1892*	1015	170	1633	1897	1242
Koks, gasverks- . . . »	133	1546	1324	593	165	1294*	1613*	750	125	1331	1502	813
	Relativa tal (juli 1914 = 100)											
Mjölk, oskummad . . l.	100	282	294	282	100	284	305	305	100	300	374	311
Smör, mejeri- . . . . kg.	100	252	280	232	100	284	322	262	100	268	338	285
Margarin, växt- . . . »	100	272	266	260	—	—	—	—	100	257	257	254
Ägg, färska . . . . . tj.	100	381	469	513	100	456	564	560	100	446	613	703
Potatis . . . . . 5 l.	100	177	226	226	100	142	179	190	100	296	408	364
Ärter, gula . . . . . kg.	100	238	242	238	100	373	388	395	100	328	315	298
Vetemjöl . . . . . »	100	313	334	288	100	406	406	406	100	273	365	365
Rågsiktmjöl . . . . . »	100	275	261	243	100	440	455	455	—	—	—	—
Havregryn . . . . . »	100	303	309	271	100	278	317	356	100	400	400	390
Rågbröd, sötlimpa . . »	100	323	325	318	100	338	363	363	100	208	258	258
Vetebröd, bak. m. mjölk »	100	333	332	312	—	—	—	—	100	283	383	383
Nötkött, färskt: stek . »	100	371	364	313	100	374	379	364	—	—	—	—
soppkött »	100	354	362	302	100	333	344	321	100	287	290	260
Kalvkött, stek: gödkalv »	100	421	395	383	100	447	506	431	100	305	309	274
spädkalv »	100	332	341	294	100	416	416	365	—	—	—	—
Fläsk: färskt . . . . »	100	336	354	299	100	359	427	381	100	310	359	334
salt . . . . . »	100	337	361	299	100	334	401	369				
Kaffe, Santos[9] . . . . »	100	217	166	151	100	221	203	170	100	300	285	271
Socker, bit- . . . . . »	100	253	272	272	100	347	347	347	100	172	172	172
Fotogen, Water White l.	100	317	339	339	100	222	339	378	100	356	400	456
Kol . . . . . hl.	100	816	732	488	100	884	1051	564	100	961	1116	731
Koks, gasverks- . . . »	100	1162	995	446	100	784	978	455	100	1065	1202	650

* Maximipris. — [1] Amerikanskt vetemjöl. — [2] »Sigtebrød.» — [3] »Oksekød, skært Kød.» — [4] »Kalvekød, Forkød». — [5] »Bov- og Brystflæsk.» — [6] »Fersk Svinebov». — [7] »Saltet Brystflæsk». — [8] Medelpris av olika kaffesorter. — [9] I Stockholm obränt, i Kristiania och Köpenhamn bränt kaffe.

ur »Statistiske Efterretninger». De svenska månadsnoteringarna utgöra för sådana varuslag, som i prishänseende pläga vara mera rörliga, genomsnitt av varje vecka inhämtade prisuppgifter, under det att sådana införskaffas blott vid mitten av månaden för de artiklar, beträffande vilka förändringarna av prisnivån bruka ske mindre hastigt. De norska prisuppgifterna äro inhämtade den 15 och de danska under den första veckan i varje månad.

I vissa avseenden torde prisuppgifterna för de i varuförteckningen upptagna artiklarna i de olika städerna ej hänföra sig till fullt jämförbara kvaliteter. De brödtyper, som föras i handeln i de olika städerna, äro sålunda till sammansättning och tillverkningssätt mer eller mindre olikartade. Beträffande Stockholm och Kristiania torde i övrigt noteringarna i allmänhet avse i huvudsak likvärdiga varor. Uppgifterna för Köpenhamn däremot äro särskilt i fråga om kött och fläsk delvis baserade på kvaliteter, som till sin beskaffenhet ej äro fullt jämförbara med motsvarande svenska och norska.

Beträffande *prisläget* under januari 1921 i Stockholm vid jämförelse med Kristiania och Köpenhamn framgår av tabellens första avdelning, att priserna å flertalet noterade varuslag voro lägre i Stockholm än i de båda andra huvudstäderna. Lägre priser än i Stockholm noterades i Kristiania för bröd och kol samt i Köpenhamn för margarin, bröd, gödkalvstek, färskt fläsk och socker. Jämföras Kristiania och Köpenhamn med varandra, visar det sig, att alla noteringar utom å mjölk, ägg, havregryn, vetebröd, nötstek, kaffe samt lyse- och bränsleartiklar voro högre i den norska huvudstaden.

Tabellens senare del visar, att *prisstegringen* för de olika varuslagen från juli 1914 till januari 1921 med helt få undantag varit sådan, att den stad, där prisnivån i januari 1921 varit högst, även haft den största prisökningen. Sålunda har stegringen, mätt genom antalet varuslag, som stigit högst, varit starkast i Kristiania, därnäst i Köpenhamn och minst i Stockholm.

Emellertid är denna metod att jämföra prisökningen å olika orter i hög grad ofullkomlig, enär den ej tager hänsyn till de olika varuslagens betydelse för hushållet. Några dylika beräkningar över prisstegringen (»vägda indextal») hava icke publicerats för Köpenhamns vidkommande, men finnas för Stockholm och Kristiania. Vid senaste årsskiftet voro de vägda indexsiffrorna beträffande livsmedelskostnaderna (häri inbegripet lyse och bränsle) för Stockholm 297 och för Kristiania 362.

Det finnes dock skäl att antaga, att prisstegringen i de tre huvudstäderna i det stora hela sammanfallit med den förut påvisade ökningen för respektive länder.

Socialiseringen av de tyska kolgruvorna.

Den i slutet av 1918 tillsatta socialiseringskommissionen, vars arbete resulterat i socialiseringslagen den 23 mars 1919[1], blev i april samma år upplöst av regeringen. Den ersattes emellertid ett år senare eller i maj 1920 med en ny, på grund av en mellan regeringen och de fackliga arbetarorganisationerna efter den misslyckade reaktionära statskuppen samma år träffad överenskommelse. Den nya kommissionen fann liksom den äldre sin första

[1] Soc. Medd. årg. 1920, sid. 317.

och mest betydande uppgift i utredningen av sättet och möjligheterna för kolgruvornas nationalisering. Utgångspunkten hade man i 1919 års kommissionsarbete och den på grundval härav uppbyggda organisationen.

Det väsentliga felet med denna organisation hade visat sig vara, att den ej tillräckligt tillgodosett konsumentintressena. På denna punkt inriktades nu framförallt kommissionens kritik. Rikshushållningsministeriet, som haft att företräda folkhushållets allmänna intressen, var maktlöst mot producentsyndikaten, vilka jämlikt 1919 års lag sammanslutits till en riksorganisation (Reichskohlenverband). Lika litet hade arbetarrepresentanterna förmått skydda konsumenterna. Tvärtom hade varje förhöjning av kolpriserna understötts av arbetarna, som fingo löfte om höjda löner vid höjda priser. Det s. k. rikskolrådet, som var sammansatt av representanter för arbetare, arbetsgivare och konsumenter, hade ej heller visat sig i stånd att värna om allmänhetens intressen, beroende dels på den nämnda solidariteten mellan arbetsgivare och arbetare, som tillsammans hade majoritet mot konsumenterna, dels ock därpå, att rådet ej fått rätt att fastställa detaljprisen, utan endast att uppgöra allmänna principer för prissättningen. På grund av dessa omständigheter blev förevarande organisationsform, såsom kommissionen framhöll, utan allt värde för genomförandet av en verklig socialisering, vars grundprincip måste vara att bringa privata och allmänna intressen i samklang, men dock inom behöriga gränser lämna plats för det privata initiativet.

Kommissionen framförde nu kravet på en starkare begränsning av gruvsyndikatens självstyre och en mer genomförd centralisation av kolindustriens ledning i rikskolrådet. Det var den rådande decentralisationen av industriens ledning till distriktssyndikaten, som legat till grund för den prispolitik, som förts och som stått i strid med det allmänna bästa. Medlemmarna voro ense om att kapitalprofiten i hög grad måste elimineras. Flertalet gingo än längre, i det de ansågo, att kolbrytningen borde läggas på en ur ekonomisk synpunkt helt och hållet kollektiv basis med uteslutande av enskild äganderätt till produktionsmedlen.

Beträffande tidpunkten för denna omläggning gingo meningarna i sär och kommissionen delade sig på två grupper, som var för sig framlade förslag till omorganisation. Det ena förslaget, som förordade en omedelbar omläggning av industrien, framlades som lagförslag (alt. I.), det andra, som gjorde gällande, att en så hastig förändring skulle inverka menligt på produktionen, framkom i form av ett betänkande (alt. II). Intetdera hade bakom sig någon absolut majoritet. Av kommitténs 23 ledamöter avhöll sig en från att taga ställning till förslagen, och de övriga fördelade sig i lika antal på de bägge alternativen, åtskilliga dock med anförande av reservation i en eller flera punkter. Frånsett dessa reservanter hörde till den s. k. majoritetsgruppen (alt. I) tio medlemmar, bl. a. socialdemokraterna Ad. Braun, Hilferding och Kautsky. Motförslaget räknade åter endast sex obetingade anhängare, med d:r W. Rathenau i spetsen.

Alternativ I. I motiveringen till detta förslag framhålles till en början, att detsamma ej finge betraktas blott som en reform av rådande förhållanden, utan som ett steg mot en fundamental omläggning av det kapitalistiska systemet. Framför allt måste man akta sig för att anse socialiseringen som ett återupplivande av krigstidens ekonomiska kontroll. Under kriget hade det varit nödvändigt att genom en skärpt kontroll leda produktionen in på speciella banor för att tillgodose för denna period alldeles särskilda behov. Privat ekonomisk verksamhet hade nödvändigtvis måst beskäras och fördelningen i så hög grad som möjligt göras oberoende av köpkraften. Så länge inga möjligheter till internationell handel förefunnos, hade denna kontroll förmått hindra ett ödesdigert fall i valutavärdet på den inhemska marknaden. Efter kriget hade den låga kursen på den tyska valutan skapat förhållanden ungefär motsvarande dem under blockaden. Kontrollen hade även då varit möjlig och nödvändig på grund av konsumenternas behov av skydd. Denna organisation hade emellertid ej uppvuxit på basen av nyskapade producentenheter, utan de äldre hade bibehållits, blott underkastade en betungande statskontroll. Socialiseringen avsåge just att skapa en ny utgångspunkt för den industriella driften genom att organisera ett intimt samarbete mellan alla dem, som voro knutna till industrien.

Frågan om arbetarnas medbestämmanderätt vid industriernas skötsel hade förut i sina allmänna drag fått sin lösning genom lagen om driftsråd. Kommissionens förslag avsåge nu att tillgodose kolindustriens speciella behov, utan att därmed föregripa utvecklingen av driftsrådssystemet.

Lagens giltighetsområde skulle enligt förslaget omfatta alla tyska, privata såväl som staterna tillhöriga kolgruvor jämte därmed förenade anläggningar för tillvaratagande av biprodukter samt beredande av koks och briketter. Hela industrien skulle sammanslutas under en enda gemensam förvaltning (Kohlengemeinschaft), som mot skäligt skadestånd skulle övertaga samtliga tyska kolgruvor, om så bleve nödvändigt genom expropriering. Samma bestämmelser skulle gälla ännu ej bearbetade kolfält. Expropriationsförfarandet och de principer, som skulle komma till användning vid fastställandet av skadeståndsbeloppen, skulle fastställas i en särskild lag. De särskilda driftsavgifter och brytningsrättigheter, som nu tillkomme jordägarna, skulle avskaffas genom lag eller överföras på kolförvaltningen.

Allt vinstöverskott skall inbetalas till riksskattkammaren utom i det fall, att regeringen medgiver dess användning till kolgruvindustriens utveckling. Fastställandet av kolpriserna får ej heller ske utan regeringens godkännande.

Kolförvaltningens administrativa organ skola vara dels rikskolrådet (Reichskohlenrat) dels rikskoldirektionen (Reichskohlendirektorium). Rikskolrådet, som skall utöva den högsta ledningen av industrien, skall bestå av 100 medlemmar, varav 15 väljas av arbetscheferna, 25 av arbetarna och 10 av förvaltningspersonalen vid kolgruvorna, 15 av de kolförbrukande industrierna och 10 av övriga konsumenter. Som representanter för statshushållets intressen skola vidare 5 experter utses av riksdagen och 5 av riksnäringsrådet. Slutligen skola 15 medlemmar med allmänteknisk och ekonomisk erfarenhet förordnas av rikskansleren. Kolrådets medlemmar utses för fyra år i sänder. Varje år skola 25 av medlemmarna ersättas med nya.

Koldirektionen tillsättes av rådet för fem år i sänder och skall bestå av fem medlemmar. Bland dessa utses en ordförande och en viceordförande, vilka skola utrustas med vidsträckt befogenhet.

Direktionen skall i överensstämmelse med en kolrådet årligen underställd ekonomisk plan leda kolförvaltningens affärer. Den skall emellertid äga en så hög grad av handlingsfrihet, att ej möjligheterna till en effektiv och lönande drift förminskas. Kolrådets samtycke skall särskilt erfordras för upprättandet av nya anläggningar, nedläggande eller sammanslagning av företag, fastställande ay gränser för gruvdistrikt och enskilda anläggningar, ävensom för ingående av kollektivavtal och fastställande av priser på gruvprodukter.

Hela den tyska kolindustrien skall uppdelas i ett tjugotal distrikt, som ur geografiska och ekonomiska synpunkter bilda enhetliga områden. Varje distrikt skall lyda under en generaldirektör, vilken liksom direktörerna för de särskilda gruvorna och anläggningarna anställes av koldirektionen mot fast lön jämte tantiem.

Ej blott produktionen utan även försäljningen av kol skall försiggå under offentlig kontroll. Rikskolrådet skall äga befogenhet att reglera partihandeln i folkhushållets gemensamma intresse. Distribueringen av hushållskol skall handhavas av de kommunala myndigheterna, som för detta ändamål få begagna sig av kooperativa organisationer och detaljaffärer som agenturer. Export- och importhandeln skall ledas av direktionen, som för detta ändamål kan använda sig av kommersiella mellanhänder. Löner och arbetsförhållanden skola fastställas genom avtal mellan kolrådet och vederbörande fackorganisationer.

Driftsråd och driftsutskott skola inrättas i enlighet med driftsrådslagen. För vart och ett av de förutnämnda gruvdistrikten skall vidare väljas ett distriktsråd. Till distriktsrådens befogenheter skall bl. a. höra att utse arbetarrepresentanterna i rikskolrådet, vilka sålunda samtidigt fungera som driftsrådsorganisationens centrala ledning.

Alternativ II. Som ovan nämnts skilde sig det andra förslaget från det anförda huvudsakligast i avseende på uppfattningen rörande den tidpunkt, vid vilken socialiseringen lämpligen kunde genomföras. Kommissionen utgick ifrån, sägs det i betänkandet, att för regleringen av kolindustrien erfordrades främst produktionsproblemets lösning. Därefter kunde man tänka på att nationalisera bolagen. På grund av flera skäl kunde de medlemmar, som samlat sig om detta förslag, ej dela de övrigas åsikt om lämpligheten av ett omedelbart och fullständigt avskaffande av det privata kapitalet. Kolgruvindustrien, som befunne sig i ett högst kritiskt läge, hade behov av de bästa och initiativkraftigaste industriledarna, till vilka man måste räkna många bland de nuvarande cheferna. Dessas ställning finge ej rubbas, utan borde man sträva efter att behålla dem som ansvariga tekniska ledare, under det man dock fråntog dem all monopolrätt och alla anspråk på spekulationsvinster.

I motsats till det förra förslaget, som ville förena samtliga kolgruvor under en gemensam förvaltning (Kohlengemeinschaft), innebär detta förslag sålunda, att de olika bolagen skola som förut handhava driften var för sig, men vara förpliktigade att till självkostnadspris leverera sina produkter till ett centralsyndikat — motsvarande det nuvarande »Reichskohlenverband» — under omedelbar ledning av rikskolrådet. Försäljningsprisen skola sedan av rådet regleras på grundval av nämnda inköpspris jämte ett tilläggspris, avseende att täcka följande på industrien belöpande allmänna omkostnader:

a) amortering av å kolgruvorna vilande skulder;
b) av rikskolrådet beslutade utgifter för industriens utveckling;
c) förräntning av bolagens eget kapital;
d) premier för produktionsökning och produktionsförbättringar;
e) avsättning av medel till gruvornas framtida expropriering;
f) prisnedsättningar för allmännyttiga företag.

Storleken av den näst sista utgiftsposten blir beroende av hur lång tid, som bestämmes för socialiseringens fullständiga genomförande. Förslagsvis har man räknat med en övergångsperiod av trettio år, men det framhålles, att denna tid också kan förkortas, därest den nya organisationen visar sig fungera så tillfredsställande, att densamma kan anses i stånd att direkt övertaga industriens ledning.

Huruvida det provisorium, som sålunda enligt denna senare plan förutsättes komma att tillämpas under den närmaste mansåldern, skall visa sig ägnat att främja produktionsutbytet, kan givetvis ur åtskilliga synpunkter disku-

teras. En av majoritetsförslagets anhängare, Paul Umbreit, som i Reichsarbeitsblatt lämnat en framställning av betänkandet, framhåller, hurusom den allmänna osäkerhet, som måste komma att göra sig gällande under övergångstiden, är ägnad att förlama affärsledningen mer än en omedelbar socialisering. Att de kommissionsledamöter, som äro att anse såsom representanter för företagarintresset, likaväl kunnat åtminstone subsidiärt ansluta sig till detta förslag, får väl förklaras därav, att man å detta håll i det längsta vill räkna med en kommande reaktion mot socialiseringssträvandena och i avvaktan därpå söker åtminstone vinna uppskov med de omläggningar av produktionsordningen, som den nu rådande opinionen kräver.

Vill man se ett uttryck för den uppfattning i socialiseringsfrågan, som inom industriella kretsar i allmänhet torde vara förhärskande, bör man, såsom av det sagda framgår, icke söka detta i någotdera av de förslag, som framkommit från 1920 års socialiseringskommission, utan torde ett sådant snarare vara att finna i ett något senare framkommet betänkande, det s. k. *Essenmemorandum*. Detta projekt leder sitt ursprung från en av riksnäringsrådet och rikskolrådet gemensamt tillsatt kommitté eller närmast från densammas arbetsutskott, bestående av — förutom ordförande — tre arbetstagar- och tre arbetsgivarrepresentanter, bland de senare trustledaren Hugo Stinnes. Tvenne av medlemmarna, representerande de socialistiska och kristliga gruvarbetarförbunden, togo i åtskilliga punkter avstånd från det av ordföranden jämte arbetsgivarna formulerade förslaget, och den tredje löntagarrepresentanten, som företrädde förvaltningspersonalens fackorganisation, framlade reservationsvis ett i väsentligen annan riktning gående motförslag.

Såsom huvudpunkten i socialiseringsfrågan framhålles i detta memorandum, att produktionsmedlen på möjligast rationella sätt böra utnyttjas i hela samhällets intresse och att envar, som deltar i produktionen, erhåller behörig delaktighet av rättigheter och ansvar. Detta behöver ingalunda förutsätta de industriella företagens överförande direkt i statens ägo; vad särskilt kolindustrien beträffar, vore det med hänsyn till denna industris centrala betydelse för hela näringslivet enligt kommitterades mening oriktigt att lösgöra densamma från det allmänna ekonomiska systemet och låta den intaga en särskild undantagsställning. I stället borde utvecklingen av samhällets ekonomiska krafter främjas genom hela näringslivets organisation enligt koncentrationsprincipen, så att industrier, som i tekniskt eller kommersiellt hänseende vore av varandra beroende, också komme i samarbete inbördes. För speciellt kolindustriens vidkommande skulle en dylik koncentration innebära, dels att kolgruvorna och de därav beroende fabrikerna bragtes i närmare förbindelse och ekonomisk gemenskap, dels att de särskilda gruvbolagen sammansloges och ombildades på sätt, som bäst vore ägnat att främja en enhetlig och rationell driftsledning. Arbetarnas intresse av att skaffa sig medbestämmanderätt vid företagens ledning borde tillgodoses genom att en viss del av bolagens aktiekapital emitterades i form av småaktier (om förslagsvis 100 mark) eller genom utfärdande av andelsbevis å motsvarande belopp, vilka efterhand kunde få utbytas mot aktier.

Från socialiseringssträvandets anhängare, såväl de, som stå på den marxistiska socialismens grund, som de, vilkas idéer kommit till uttryck i socialiseringskommissionens »minoritetsförslag», har Essenprogrammet, såsom lätt är att förstå, mötts med en genomgående kritik. Den koncentration av näringslivet, som där framhålles som det helas kärnpunkt, är, såsom lätt kan påvisas, endast en konsekvent utveckling ur den förtrustningspolitik, som under sammanbrottstiden efter kriget med synnerlig energi bedrivits inom den tyska storindustrien och som har sin främste representant just i Stinnes. Om man ock medger, att en utveckling efter dessa riktlinjer kan vara ägnad att öka industriens produktionskapacitet, synes det desto mera brista i fråga om effektiva garantier för samhällskontrollen över näringslivet. Så har t. ex. Rathenau i korthet karakteriserat förslaget såsom ett försök att återuppliva det gamla tyska småstatsväsendet i form av ett eller annat dussin »ekonomiska hertigdömen». Det föreslagna sättet att lösa frågan om arbetarnas delaktighet i driftens ledning och avkastning har också kritiserats såsom föga i stånd att stimulera det personliga intresset för arbetet och ingalunda gagneligt för stärkande av samhällssolidariteten, men desto mer ägnat att framskapa den trångsynta yrkesegoism, som bland annat tagit sig uttryck i gruvarbetarnas förutnämnda samförstånd med arbetsgivarna vid genomförande av prisförhöjningarna. I det motförslag till Essenkommitténs memorandum, vilket som nämnt framlagts av den i utredningen deltagande tjänstemannarepresentanten, har också detta andelssystem bestämt förkastats och i stället förordats införande av arbetspremier för stimulerande av den individuella arbetsintensiteten, medan personalens gemensamma intressen skola tillgodoses genom representation i driftsledningen. Reservationen utgår i övrigt principiellt från samma åskådning som socialiseringskommissionens s. k. majoritetsförslag, men söker undgå den kritik, som riktats mot detsamma, bland annat genom decentralisation av förvaltningen. Sålunda förutsättes, att i spetsen för vart och ett av de föreslagna koldistrikten skall ställas en av centralförvaltningen tämligen oberoende direktion, inom vilken regeringen, den vid företaget anställda personalen och konsumenterna skola vara lika starkt företrädda. Nettoavkastningen av gruvdriften skall enligt detta förslag delas i tre lika stora delar, att avsättas till reservfond, till socialt arbete bland industriens personal och till amortering av de förutvarande ägarnas i industrien insatta kapital. Staten skall däremot ej hava någon andel i vinsten, utan hänvisas — såsom ock i kommitténs memorandum förutsättes — att taga ut sin tribut i form av skatter.

Meddelanden från socialattachéerna m. fl.

Avvecklingen av statskontrollen över den engelska kolindustrien.

1920 års lagstiftning rörande statskontroll. Såsom förut omnämnts i Soc. Medd.,[1] är *kolgruvelagen av den 16 augusti 1920* byggd på principen om kolindustriens återställande på den privata äganderättens grund och den under kriget införda statskontrollens avveckling. Tillsvidare skulle dock kontrollen bibehållas och vederbörande regeringsmyndighet beklädas med befogenhet att under tiden till den 31 augusti 1921 samt, med parlamentets medgivande, ytterligare till den 31 mars 1922 utfärda föreskrifter om fortsatt kontroll i följande hänseenden:

1) export- och bunkerkvantiteter;
2) pris vid gruvöppningen för kol, som såldes på brittisk marknad, samt för bunkerkol;
3) arbetslönen i kolgruvorna.

Samtidigt förlängdes *1920 års lag om fördelning av vinsten* inom kolgruveindustrien till den 31 augusti 1921, med rätt dock för vederbörande regeringsmyndighet att däri vidtaga jämkningar med parlamentets sanktion, utan att den lagfästade principen om vinstens rättvisa fördelning mellan gruvbolagen rubbades. Då innehållet av denna märkliga lag tidigare icke återgivits i Soc. Medd., torde en kortfattad redogörelse för huvudbestämmelserna däri vara erforderlig.

Enligt lagen skall samtliga gruvbolags vinst under löpande budgetår inflyta till en gemensam fond. Överstiger den samlade vinstsumman ett belopp, som anses svara mot den genomsnittliga vinsten före kriget, skall sistnämnda belopp jämte 10 procent av överskottet gå till delning mellan bolagen enligt vissa grunder (se nedan). Om åter den samlade vinsten understiger 90 procent av vinsten före kriget, skall av statsmedel tillskjutas vad som erfordras, för att den bolagen tillkommande behållningen skall uppnå nämnda procenttal, detta dock endast om vinstminskningen kan anses hava förorsakats av någon efter den 1 januari 1920 utfärdad kontrollbestämmelse.

Med avseende å vinstens fördelning mellan bolagen gälla följande grunder. Ett belopp, högst svarande mot den genomsnittliga vinsten före kriget, skall fördelas bland bolagen i samma proportion, som varje företags vinst före kriget ägde till den sammanlagda vinsten inom industrien. Av de 10 procent av eventuellt överskott, som skola tillfalla bolagen, skall hälften fördelas i samma proportion, som varje företags produktion äger till totalproduktionen inom industrien, medan hälften går till de företag, som under löpande år redovisa överskott (över vinsten före kriget), att fördelas i proportion till storleken av varje företags överskott.

Den genomsnittliga vinsten av kolindustrien under åren närmast före kriget beräknades uppgå till 22 miljoner £, och med inberäknande av överskott samt vissa avdrag, som på grund av gällande skattelagstiftning medgivas vid vinstens uppskattning, ansågs lagen komma att tillföra bolagen en vinstsumma av 26 à 28 miljoner om året.

Att märka är, som nämnt, att bolagen garanterats viss minimivinst endast under den förutsättningen, att inträffad vinstminskning kan hava förorsakats av statskontrollen, något som också särskilt betonades av handelsministern, Sir Robert Horne, vid lagens behandling i parlamentet.

Statskontrollens betydelse i vissa viktigare hänseenden. Statskontrollen över den engelska kolgruveindustrien har varit av stor betydelse för landet i flera hänseenden.

[1] Soc. Medd., årg. 1920, sid. 923 och 1155, årg. 1921, sid. 126.

Dess förnämsta ändamål har varit att tillförsäkra landets näringsliv och de enskilda hushållen bränsle till rimliga priser. I och för detta syfte har kolets pris vid gruvöppningen varit underkastat reglering, varjämte tidigare även gällt maximipriser i engros- och detaljhandeln, och har härtill under tider av knapp tillgång kommit ransonering utav förbrukningen. För att säkerställa konsumtionen inom landet har därjämte exporten måst underställas kontroll och begränsning enligt tid efter annan utfärdade bestämmelser. Särskilt var detta en tvingande nödvändighet, så länge akut brist rådde på världens kolmarknad och utomordentliga höga priser kunde ernås vid utförsel till andra länder.

Såsom ett led i statskontrollen ingick också att reglera distributionen från kolfälten, varvid vissa företag medgåvos rätt att exportera, medan andra ålades att ställa sin produktion till den inhemska marknadens förfogande. Då exportpriset betydligt översteg det kontrollerade priset vid försäljning inom landet, hade denna anordning givetvis en djupt ingripande verkan på de enskilda företagens ekonomi. I den mån arbetslönen och andra omkostnader stegrades, kom det kontrollerade inhemska priset i själva verket att icke oväsentligt understiga den genomsnittliga produktionskostnaden. Medan sådana gruvföretag, som medgivits rätt till export, hade högst betydande vinster att uppvisa, arbetade en stor del av de företag, som hänvisats till inhemsk marknad, med förlust. För att utjämna denna orättvisa blev det nödvändigt att träffa anstalter för vinstens fördelning bland samtliga företag efter någon gemensam grund. Det är detta syfte, som den förut beskrivna lagen av år 1920 tjänar.

Slutligen ingick som ett led i statskontrollen att reglera arbetslönen i eller vid gruvorna. I och med det att staten i yttersta hand övertog finansiell garanti för industrien, blev det också dess uppgift att träda i bolagens ställe vid förhandlingar med arbetarna om lönevillkoren. Medan lönen tidigare enligt 1912 års lag om minimilöner fastställts distriktsvis på grundval av viss produktionsmängd, med ledning av gällande marknadspriser för kol el. dyl., fördes nu förhandlingarna på nationell basis, och de lönetillägg, som medgivits under och efter kriget, utgå i allmänhet med lika belopp per dag eller skift för samtliga arbetare inom industrien, oberoende av förhållandena inom olika distrikt. Den nuvarande gruvarbetarlönen sammansättes därför av dels ett belopp, växlande för olika distrikt och beräknat efter skiftande grunder, dels vissa tillägg av lika storlek för alla arbetare i landet. I sistnämnda fall kan tillägget antingen vara absolut fastställt till beloppet eller till sin storlek beroende på den totala produktionskvantiteten. Förhållandet belyses närmare av efterföljande sammanställning, som angiver beloppet av de olika lönetillägg, som sedan krigets början kommit vuxna arbetare till del:

A. *Distriktslön med därå beräknade tillägg:*
   a) Distriktslön före kriget.
   b) Procentuellt tillägg till distriktslönen i samband med 7-timmarsdagens införande sommaren 1919.
   c) I mars 1920 medgivet 20 % tillägg å distriktslönen (garanterat minimitillägg 2 s. per skift).

B. *Av distriktslönen oberoende tillägg:*
   a) Under kriget medgivna tillägg med sammanlagt 3 s. per skift (war wage).
   b) På förslag av kolkommissionen 1919 medgivna 2 s. per skift (Sankey wage).
   c) I november 1920 medgivet tillägg, baserat på total produktionsmängd (för närvarande 1 s. 6 d. per skift).

Frågan om arbetslönens reglering på nationell basis. Bland gruvarbetarnas övervägande flertal råder den meningen, att arbetslönen inom industrien även framdeles bör fastställas efter för hela landet gemensamma grunder. En huvudbestämmelse i kolgruvelagen av den 16 augusti 1920 är emellertid, att lönen efter förloppet av nuvarande övergångstid skall regleras distriktsvis på basis bl. a. av vinsten å kolbrytning

inom de olika distrikten. Enligt arbetarnas förmenande skulle detta vara ägnat att, såsom Smillie yttrade vid arbetarpartiets årskongress i juni 1920, göra den sämsta lönen i det sämsta distriktet bestämmande för hela lönenivån. Arbetarna hava därför också rest ett häftigt motstånd mot den nya lagen och avböjt att deltaga i de nämnder av Whitley-typ, som enligt lagen skulle kunna upprättas i och för kontroll över arbetsvillkoren inom industrien.

I själva verket är meningsskiljaktigheten i denna fråga endast att betrakta som en fas i den stora striden om kolgruvedriftens nationalisering. En reglering av arbetslönen på nationell basis torde näppeligen kunna tänkas, utan att principen om vinstens fördelning bland företagen efter gemensamma grunder åtminstone i någon mån upprätthålles och därmed också en bärande grundtanke i statskontrollen.

Enligt arbetarnas uppfattning innehåller den efter strejken i oktober 1920 träffade uppgörelsen en bestämd utfästelse i sådan riktning, vilket emellertid bestrides på annat håll. I överenskommelsen talas om nödvändigheten att träffa anstalter för att reglera lönerna inom kolindustrien, så att rådande anomalier undanröjas och framtida svårigheter avlägsnas. För detta ändamål skulle respektive huvudorganisationer omedelbart gå i författning om utarbetande av förslag till reglering av lönerna inom industrien med hänsyn tagen bl. a. till industriens vinst och till de grunder, som borde gälla för användning av eventuellt överskott, vilket förslag fortast möjligt och senast den 31 mars 1921 skulle underställas regeringen.

Att härmed avsågs upprättandet av en för hela landet gemensam nämnd för arbetslönernas reglering synes man allmänt hava antagit, medan delade meningar råda om arten av nämndens uppgifter. I arbetartidningen »Daily Herald» förklarades det, att »lika säkert som efter natt kommer dag», en för hela landet gemensam lönenämnd betyder statlig kontroll över hela landets kolgruvor såsom en enhet, samt att statlig kontroll innefattar och måste leda till statlig äganderätt. En sådan tolkning bestrides emellertid på motsatta sidan, där man håller före, att nämndens uppgift endast vore att utarbeta grunderna för lönens reglering framdeles.

Någon enighet har hittills heller icke uppnåtts vid de förhandlingar, som jämlikt strejkuppgörelsen förts i en kommitté av representanter för huvudorganisationerna å ömse sidor. Av vissa frågor, som gruvarbetarförbundet underställt sina medlemmar i och för omröstning, framgår, att striden i första rummet gäller, huruvida tillägget till distriktslönen skall utgå med ett för hela landet lika belopp, växlande efter hela produktionsmängden, eller med vissa procent å distriktslönen. Vidare gäller omröstningen frågan om garanterad minimivinst för bolagen samt om lönereglering genom central nämnd eller distriktsnämnder.

Frigivandet av exporten och den inhemska marknaden. Under tiden hava förhållandena på kolmarknaden utvecklat sig därhän, att frågan om statskontrollens avveckling lösts tidigare än som kunnat förmodas. I det häftiga prisfall, som inträffade på engrosvarumarknaden mot slutet av förra året, deltog även kol, och från att exportpriset i Bristolkanalens hamnar tidigare nått så högt som 120 s. per ton — i Newcastle ända till 150 s. per ton — hade i december priset för bästa amiralitetskol i södra Wales fallit till 75 s. och i början av februari till 57 s. 6 d. I och med detta prisfall, som alltjämt fortsatt, undanrycktes givetvis grunden för exportrestriktionerna, vilka som nämnt direkt föranletts av de exceptionella priserna på världsmarknaden. Sedan den 28 december 1920 vissa lättnader medgivits i fråga om bunkerkol, lämnades dylikt alldeles fritt genom en förordning av den 10 januari 1921 och samtidigt medgavs åt vissa distrikt att utan hinder exportera kol, koks och patentbränsle, under förutsättning att den inhemska marknadens behov blivit täckta.

Den 1 februari kungjordes sedan, att även kontrollen över den inhemska marknaden komme att slopas efter samma månads förlopp. Orsaken härtill angavs vara den ökade kolproduktionen i förening med minskad efterfrågan inom- och utomlands, som bragt exportpriset ned till och i vissa fall under det inhemska priset. I

och med detta beslut upphävdes såväl det kontrollerade priset vid gruvöppningen som gällande bestämmelser om varans distribution i och för inhemsk förbrukning. Att kontrollens avveckling komme att medföra en stegring i det inhemska priset har på vissa håll befarats, men det uppgives, att gruvbolagen endast ogärna skulle skrida till en sådan åtgärd med hänsyn till verkan därav på produktionskostnaderna för industrien.

Frågan om den finansiella garantiens upphörande. Då, såsom förut visats, finansieringen av kolindustrien under kontrollperioden helt och hållet varit beroende på resultatet av exporthandeln, har givetvis prisfallet på världsmarknaden kommit att på det närmaste beröra industriens ekonomiska läge. Vid slutet av år 1920 fanns uti den gemensamma fond, till vilken överskjutande vinster levereras och varur tillskott erhålles enligt förut omnämnda grunder, ett överskott på 18 miljoner £, varav staten skulle kunna göra anspråk på allra största delen, sedan bolagens lagliga anspråk blivit tillgodosedda. Under januari månad beräknades emellertid industrien arbeta med en förlust av 2 miljoner i veckan, vartill i synnerhet bidrog, att det lönetillägg med 2 s. per skift för vuxna, som medgivits efter strejken, från den 3 januari under närmaste fyraveckorsperiod automatiskt ökades till 3 s. 6 d. i enlighet med villkoren i strejkuppgörelsen. Sistnämnda ökning baserade sig på produktionen under fem veckor närmast före den 18 december, som utgjorde i genomsnitt 5·2 miljoner ton per vecka.[1]

På grund av den allmänna depressionen nedgick emellertid produktionen ganska betydligt under januari, varför nyss omnämnda lönetillägg under följande fyraveckorsperiod (31 jan.—26 febr.) nedgått till 1 s. 6 d. per skift. Denna minskning i lönekontot synes dock långt ifrån hava utplånat det deficit, med vilket industrien för närvarande laborerar. Så vitt nu kan överskådas, beräknas det existerande överskottet komma att vara förbrukat vid slutet av nästkommande mars, och enligt gällande lag skulle därefter staten vara förpliktad att intill den 31 augusti 1921 tillskjuta vad som brister uti den bolagen garanterade vinsten. Inom parlamentet torde emellertid råda bestämd motvilja mot att på detta sätt subsidiera landets största industri och uteslutet är icke, att med stöd av vinstfördelningslagen statens förpliktelse att efter kontrollens upphörande i övrigt garantera visst vinstbelopp kan komma att bestridas. En förutsättning för den statliga garantien är nämligen, såsom tidigare anmärkts, att uppkommen minskning i vinsten förorsakats av någon efter den 1 januari 1920 utfärdad kontrollbestämmelse. Frågan synes därför vara, om staten i någon mån kan göras ansvarig för sådan brist, som inträffar efter det kontrollen över priser och distribution upphört.

I pressen har uppgivits, att regeringen ämnar framlägga förslag om den finansiella garantiens upphörande efter den 31 mars.[2] I trontalet ställdes också i utsikt en fullständig avveckling av statskontrollen vid snarast möjliga tillfälle. Om följderna härav på kolindustrien och marknadsläget är det ännu icke möjligt att uttala ens en förmodan, i all synnerhet som industriens ekonomiska läge givetvis kommer att röna en vital inverkan av resultatet utav de pågående förhandlingarna om lönens framtida reglering. Dessa förhandlingar, som föras inför slutna dörrar, synas, såsom förut antytts, bland annat gälla, om arbetslönen framdeles skall regleras på nationell basis med bibehållande av den gemensamma vinstfördelningens princip enligt någon mellan parterna träffad överenskommelse. Skulle de sämre företagen icke längre komma i åtnjutande av någon finansiell garanti eller understöd ur någon gemensam vinstfond, torde de, enligt vad som uppgivits i pressen, ställas inför utsikten att nödgas nedlägga sin verksamhet i brist på lönande avsättning för produktionen.

London den 21 februari 1921. *Erik Sjöstrand.*

---

[1] Se Soc. Medd., årg. 1921, sid. 131.

[2] En lag härom — Coal Mines (Decontrol) Act — utfärdades den 26 mars. Om händelsernas utveckling därefter torde en närmare framställning komma att lämnas i nästa häfte av denna tidskrift.

Ny engelsk lag om arbetslöshetsförsäkring.[1]

Den nu rådande utomordentligt svåra arbetslösheten i England har nödsakat statsmakterna att vidtaga extra ordinära mått och steg, varom tidigare förmälts i Sociala Meddelanden. Den mest betydelsefulla åtgärden är otvivelaktigt införandet av den nya arbetslöshetsförsäkring, varigenom c:a 12 miljoner arbetare göras delaktiga av ett visst understöd, som enligt de ursprungliga bestämmelserna i lagen av den 9 augusti 1920 utgick med 15 s. i veckan för män och 12 s. för kvinnor samt hälften härav för minderåriga. Härtill kommer det för demobiliserade utgående särskilda understödet, belöpande sig till 20 s. i veckan för män och 15 s. för kvinnor (29 resp. 25 s. under den första demobiliseringstiden).

Särskilt i tvenne avseenden hava emellertid de nya försäkringsbestämmelserna visat sig otillräckliga under nuvarande förhållanden. En olägenhet, som strax framträdde, var att enligt lagens ursprungliga lydelse endast personer, som i samband med anställning i försäkringspliktigt yrke erlagt fyra veckors avgift *efter* den nya lagens ikraftträdande den 8 november 1920, kunde komma i åtnjutande av arbetslöshetsunderstöd. En följd härav var, att hela den massa av arbetslösa, som förefanns under november månad och oavbrutet tillväxte, hade endast mycket begränsade utsikter att bliva delaktiga av lagens förmåner. För att råda bot härå blev det nödvändigt att genom en tilläggslag av den 23 december 1920 göra de redan arbetslösa understödsberättigade, för tiden intill den 31 mars 1921, mot villkor endast att anställning i försäkringspliktigt yrke innehafts under tio veckor sedan slutet av 1919 eller fyra veckor sedan den 4 juli 1920.

Vidare har den rådande långvariga och omfattande arbetslösheten påkallat en utsträckning av understödsperioden. Denna var enligt 1920 års lag begränsad till åtta veckor under lagens första år, därefter stigande till femton veckor. De enligt tidigare lagstiftning försäkrade arbetarna, utgörande inemot fyra miljoner, voro dock berättigade till fjorton veckors understöd, medan demobiliserade arbetslösa hade rätt till femton veckors fortsatt understöd efter den 8 november 1920.

På grund av dessa bestämmelser började för allt större skaror av arbetslösa understödsperioden att utlöpa redan i början av innevarande år. Då parlamentet sammanträdde i mitten av februari, hotades på detta sätt även en mängd demobiliserade att bliva alldeles blottställda på existensmedel. Redan under adressdebatten ställdes därför från regeringshåll i omedelbar utsikt en väsentlig utsträckning av understödsperioden, och genom en lag av den 3 mars 1921 hava också dessa löften infriats. Tillika har genom denna lag understödsbeloppet och i samband därmed försäkringsavgifterna (jämte statens bidrag) höjts icke oväsentligt, om också långtifrån till samma belopp, som krävts av den organiserade arbetarrörelsen. Lagen är, vad gäller avgifternas och understödets belopp, av provisorisk karaktär samt upphör i dessa hänseenden att gälla den 1 juli 1923. För att börja med *avgifterna*, hava arbetarnas och arbetsgivarnas bidrag höjts med 1 resp. 2 pence per vecka, vad vuxna män beträffar, och 1 resp. 1½ pence för vuxna kvinnor samt för minderåriga i proportion. Avgifternas storlek jämte statens bidrag enligt de nya bestämmelserna framgår av följande sammanställning:

	Bidrag per vecka (i pence)		
	från arbetaren	från arbetsgivaren	från staten
Vuxna män	5	6	2⅔
» kvinnor	4	5	2½
Män under 18 år	2½	3	1⅔
Kvinnor under 18 år	2	2½	1⅓

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1921, sid. 42 ff. samt sid. 228.

Att märka är, att de nya avgifterna icke skola börja erläggas förrän efter den 3 instundande juli, medan det förhöjda understödet omedelbart kommer de försäkrade till del.

Vad *arbetslöshetsunderstödets belopp* beträffar, har detta av parlamentet höjts till 20 s. per vecka för män och 16 s. för kvinnor, medan regeringens förslag ursprungligen sträckte sig endast till 18 resp. 15 s. Att en så väsentlig förhöjning kunnat vidtagas utan omedelbar förhöjning i försäkringsavgifterna förklaras därav, att den under krigsåren uppsamlade arbetslöshetsfonden å c:a 20 milj. £ ansetts kunna tagas i anspråk. Under det av regeringen gjorda antagandet, att arbetslöshetssiffran framdeles och intill början av juli 1922, d. v. s. till utgången av det första nya försäkringsåret, i medeltal kommer att utgöra 9·5 %, skulle fonden vid sistnämnda tidpunkt vara förbrukad. För det återstående sista året av de nya avgifts- och understödsbestämmelsernas giltighetstid måste uppenbarligen förutsättas en lägre arbetslöshetsprocent.

Av allra största betydelse äro, som nyss antyddes, de nya lagbestämmelserna om utsträckt *understödsperiod*, vilka ock äro av permanent karaktär. Under vardera av närmast instundande två åtta-månadersperioder erhålles understöd under högst 16 veckor, d. v. s. inemot halva tiden. Från den 3 juli 1922 utgår därefter understöd under högst 26 veckor av varje försäkringsår.

Jämte det att sålunda understödsperioden betydligt utsträckts, har bestämmelsen i 1920 års lag, att varje understödsvecka måste motsvaras av sex avgiftsveckor, satts ur kraft för tiden 8 nov. 1920—2 juli 1922; med avseende å rätt till understöd för tiden därefter skola 25 veckoavgifter anses som inbetalda utöver de faktiskt erlagda. I överensstämmelse med vad som redan medgavs genom 1920 års tilläggslag med avseende å tiden intill den 31 mars 1921, har vidare bestämmelsen om viss avgiftsbetalning såsom första villkor för erhållande av rätt till understöd suspenderats intill den 2 juli 1922. I stället skall som villkor för erhållande av understöd enligt lagen intill sistnämnda datum gälla, att anställning i försäkringspliktigt yrke innehafts under minst tjugu veckor sedan slutet av 1919. Vad demobiliserade beträffar, erfordras dock endast tio veckors dylik anställning och i undantagsfall kan kravet å viss tids anställning alldeles eftergivas.

Såsom garanti för att understödet icke kommer ovärdiga till del, har i den nya lagen uppställts det villkor, att den arbetslöse i vanliga fall är anställd i försäkringspliktigt yrke samt att han verkligen sökt arbete på hel tid, men varit ur stånd att erhålla dylikt. För övrigt gäller liksom tidigare, att den arbetslöse skall vara arbetsduglig, men ur stånd att erhålla lämpligt arbete. Likaså gäller fortfarande som diskvalifikationsgrund, att anställningen förlorats på grund av arbetskonflikt eller till följd av dåligt uppförande eller att platsen frivilligt uppgivits utan skälig anledning.

Tilläggas må, att de 25 veckoavgifter, vilka, enligt vad förut sagts, krediteras de försäkrade, icke skola tagas i beräkning, då den ursprungliga bestämmelsen om tolv veckors fullgjord inbetalning åter träder i kraft den 3 juli 1922, lika litet som de komma i betraktande vid eventuell återbetalning av erlagda avgifter till den försäkrade.

Tilläggas må också, att arbetsministern kan reducera de nu provisoriskt fastställda avgiftsbeloppen, dock högst med 2 pence av arbetsgivares och arbetares sammanlagda bidrag samt i lika proportion för bägge.

Av intresse kan slutligen vara att återgiva ett meddelande av arbetsministern i underhuset, att av de c:a 1 200 000 arbetslösa, som voro registrerade vid tiden för den nya lagens ikraftträdande den 3 mars 1921, endast omkring 100 000 icke voro berättigade till understöd enligt lagen. Vad som i detta hänseende åtgjorts i England står också alldeles utan motstycke i världen. Det totalbelopp, som för närvarande utbetalas i understöd enligt här ifrågavarande lagstiftning, uppgives till mer än 1 milj. £ i veckan.

London den 23 mars 1921. *Erik Sjöstrand.*

Kongressen i Paris angående vinstandelsfrågan.

Den 4, 5 och 6 februari 1921 sammanträdde i Paris en kongress, bestående av representanter för såväl arbetsgivare som arbetare, i och för diskussion av frågan om arbetsanställdas andel i vinst.

Icke mindre än 64 arbetsgivarorganisationer, 49 arbetarsammanslutningar och 23 handelskamrar hade åtlytt uppropet från Comité de Défense et de Développement économique att sända representanter. Ett lagförslag angående arbetsanställdas andel i vinst föreligger sedan någon tid och en enquête har igångsatts bland de franska handelskamrarna för utrönande av deras ståndpunkt. Bland de närvarande märktes ett flertal parlamentariker.

Kongressen öppnades den 4 februari under ordförandeskap av de la Villesboisnet. Den förste talaren var deputeraden Justin Godard, i egenskap av rapportör inför deputeradekammarens arbetsutskott angående lagförslaget ifråga. Enligt detta skall det obligatoriskt åligga arbetsgivarna inom kommersiella och industriella företag att utbetala en viss del av vinsten till sina arbetare. För egen del är Godard emellertid icke anhängare av att delaktigheten i vinsten skulle vara obligatorisk.

Vid den efterföljande diskussionen beslöts att till en början begränsa frågan till att gälla, huruvida åliggandet att utbetala en viss andel i vinsten åt arbetsanställda bör vara obligatoriskt eller ej. Meningarna härom voro ganska blandade. Det skäl, som framdrogs för ett obligatoriskt åliggande, var huvudsakligen, att arbetsgivarna eljest icke skulle följa systemet. För jämförelses skull erinrades om, hur lagen om arbetaraktier av år 1917 fallit helt i glömska. Motståndarna till denna åsikt framhöllo däremot, att ett lagligt tvång skulle kunna göra förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare mera spänt. De betonade vidare, att för den händelse obligatorisk skyldighet infördes, en mängd olika former och tillämpningssätt måste upptagas i lagen.

Efter en längre diskussion av ett flertal framlagda förslag antogs med 57 röster mot 10 en resolution av i huvudsak följande innehåll:

Beträffande allmänna företag, nödvändiga för nationens liv, såsom järnvägar, gruvor m. m., samt sådana företag, som uppstått genom koncession från statens, departementens eller kommunernas sida, borde lagen av den 26 april 1917 angående arbetaraktier tillämpas i största möjliga utsträckning; beträffande aktie- och kommanditbolag skulle en undersökning företagas angående laglig förpliktelse till utgivande av arbetaraktier eller utbetalande av andel i vinst; beträffande övriga företag borde på privat initiativ från arbetsgivare och arbetare frivilliga försök göras för åstadkommande av en förbättring av livsvillkoren ur såväl finansiell, materiell som moralisk synpunkt. Samtidigt som arbetarna erhölle rätt till finansiell delaktighet, borde en utveckling företagas av deras organisationer för sjukdoms-, arbetslöshets- och ålderdomsförsäkring. Vidare borde myndigheterna besluta om tillsättandet av blandade kommittéer, till lika antal bestående av representanter för de båda parterna, med uppgift att studera tillämpningen av arbetarnas andel i vinsten inom olika yrkeskategorier.

Före kongressens åtskiljande tillsattes en permanent kommission på 14 personer, bestående av representanter för arbetsgivar- och arbetarsammanslutningarna, för utarbetande av en inlaga till myndigheterna.

De omdömen, som i pressen fällts om kongressen, ha varit av skiftande art. Under det att i allmänhet den borgerliga pressen, speciellt arbetsgivarnas organ, La Journée Industrielle, fäster stor vikt vid de uppnådda resultaten, utsättes kongressen från fackföreningshåll för en skarp kritik. Jouhaux framhåller sålunda i Le Peuple, att i själva verket inga fackföreningsorganisationer tillhörande C. G. T. voro representerade på kongressen. De arbetarorganisationer, som deltogo däri, tillhörde huvudsakligen de katolska sammanslutningarna.

Paris den 19 februari 1921.

Gunnar Löwegren.

Förslag till inrättande av ett allmänt immigrationskontor i Frankrike.

Frankrikes otillräckliga tillgång på inhemsk arbetskraft liksom den i följd därav uppkomna importen av utländsk sådan var redan före kriget ett allmänt känt faktum. Strax före krigsutbrottet uppgick antalet utlänningar med fast anställning i Frankrike till cirka 600 000.

Åren närmast före 1914 importerades större kontingenter arbetare för gruvornas och jordbrukets räkning, då väsentligen från Italien, Belgien, Luxemburg, Polen och kolonierna. Under kriget, då man behövde ersättning för den arbetarstam, som mobiliserats vid fronten, fick man ytterligare utöka denna arbetarimmigration.

År 1916 upprättade ammunitionsministeriet (Ministère de l'Armement) en särskild avdelning för att kontrollera rekryteringen, anställningsvillkoren, invandringen m. m. samt tillse, å ena sidan att den utländska arbetskraften finge allt erforderligt skydd, å andra sidan att den inhemska arbetskraftens berättigade intressen gentemot immigrationen tillvaratoges.

Denna organisation visade sig i längden ej praktisk. Dess verksamhet överflyttades därför på socialministeriet, som organiserade kontrollen på följande sätt: I Paris inrättades ett centralkontor för frågor rörande utländsk arbetskraft och vid sidan därav en speciell arbetsförmedling för utländska arbetare, vid gränserna åter lokalkontor, som anordnade särskild bevakning över immigrerande arbetare, varvid dessa underkastades vaccinering, fotografering o. s. v.; därutöver funnos för övervakande av den utländska arbetskraften byråer i olika trakter av landet, vilka arbetade i samverkan med de olika arbetsförmedlingsanstalterna.

Under åren 1916—1918 uppgick antalet invandrade utländska arbetare, vilka stått under denna kontroll, till 81 897, därav 22 849 portugiser, 15 212 spanjorer, 24 274 greker, 5 846 italienare, 1 306 polacker samt 12 110 av andra nationaliteter, inklusive elsass-lothringar och nordafrikaner.

Dessa siffror omfatta dels sådana arbetare, som på eget initiativ invandrat, dels sådana, som kollektivt engagerats. Däri ingå däremot icke följande grupper:

1. Arbetare som invandrat utan att ha passerat genom gränsdepåerna för utländska arbetare.
2. Jordbruksarbetare som engagerats genom jordbruksministeriets försorg. Deras antal uppgick till 133 360 personer, huvudsakligen spanjorer.
3. Kolonialarbetare och kineser, som invandrat efter åtgärder från franska administrativa myndigheters sida, men under sin vistelse i Frankrike äro underkastade en speciell disciplinär kontroll av krigsministeriet. Av sistnämnda kategori fanns vid vapenstillståndet alltjämt kvar i Frankrike cirka 140 500 personer, därav 59 568 nordafrikaner (34 536 från Algier, 12 675 marockaner och 12 357 från Tunis), 42 757 indokineser, 3 469 madagasser och 34 595 kineser.

Vid fredsslutet upphörde importen på statligt initiativ av utländsk arbetskraft och vidtogos i stället vissa gränsspärrningsåtgärder. Dessutom återskickades de redan i landet befintliga utländska arbetarna, detta av rädsla för att den egna avmobiliserade arbetarstammen ej skulle få full sysselsättning. Det visade sig emellertid snart, att den nationella arbetskraften ej på långt när räckte till, utan att man återigen fick vända sig till den utländska och nu i ännu högre grad, då det gällde att återuppbygga och förnya allt, som förstörts av kriget.

Efter talrika konferenser hade socialministeriet, utrikesministeriet samt ministeriet för den industriella rekonstruktionen enats om följande riktlinjer vid frågan om utländsk arbetskraft:

1) att i första rummet söka efter och gynna den rent europeiska arbetskraften (framför den exotiska och koloniala);

2) att vidare i första hand söka europeisk arbetskraft från Frankrikes allierade eller från neutrala länder.

Under senare delen av år 1919 — efter fredsslutet — har den invandring, som ägt rum genom immigrationsförmedlingen, omfattat 26 892 arbetare (10 844 italienare, 8 792 spanjorer, 7 131 portugiser och 125 övriga), vartill kommo genom jordbruksministeriet införskrivna 61 080 spanska jordbruksarbetare; under 1920 uppgick antalet till 129 503 arbetare (75 526 italienare, 17 363 spanjorer, 14 651 polacker, 13 401 belgier, 6 741 portugiser, 439 maltesare, 907 tjeko-slovaker, 475 övriga).

Anlitandet av utländsk arbetskraft har självfallet givit upphov till en del mellanfolkliga underhandlingar och överenskommelser, eftersom övriga länder velat försäkra sig mot alltför stark utvandring samt fordrat av Frankrike olika förmåner för immigranterna. Frankrike har i fråga härom år 1919 ingått två principiella avtal, ett med Polen och ett med Italien. Sedermera har avtal träffats med Tjeko-Slovakien, som endast oväsentligt skiljer sig från det polska avtalet. Det polska har i stort sett följande innebörd:

1. Fullständig likställighet för den importerade arbetskraften beträffande arbetsvillkor, lön, försäkring etc.
2. Fri ut- och invandring från det ena landet till det andra med undantag för sådana fall, där man av sanitära skäl eller på grund av arbetsbrist inom det egna landet måste ingripa hämmande.
3. Årliga avtal om de kategorier och det antal av arbetare, som kunna bli föremål för kollektiv rekrytering. För den skull skall en kommission bildas, sammansatt av bl. a. arbetare och arbetsgivare. Den skall sammanträda en gång varje år, alternativt i Paris och Warschau.
4. Endast den offentliga arbetsförmedlingen får användas vid kollektiv rekrytering. Arbetarna skola, innan de lämna hemlandet, undergå en undersökning beträffande deras fysik och yrkesskicklighet.
5. Enskilda värvningskontrakt äga giltighet, såvida de överensstämma med överenskommelsens allmänna principer.

Detta avtal har senare kompletterats av en serie formulär för individuella kontrakt och kollektiva ansökningsformulär, som industriidkarna ha att insända vid kollektiv värvning av utländsk arbetskraft.

Det fransk-italienska avtalet, undertecknat i Rom den 30 september 1919, senare godkänt av franska deputeradekammaren och för närvarande under behandling i franska senaten, innehåller förutom samma bestämmelser, som återfinnas i den polska överenskommelsen beträffande arbetares in- och utvandring, ytterligare klausuler om absolut likställdhet mellan inländska och utländska arbetare beträffande försäkring, understöd m. m. Bland annat skola samma arbetslöshetsbidrag utgå som till franska arbetslösa. Med avseende på eventuellt utgående av understöd har som grund för överenskommelsen legat principen, att understöd och vård av olik art skall utgå frånsett nationalitet. Omkostnaderna för denna vård falla däremot ej helt på den stat, varest arbetaren för tillfället uppehåller sig, utan i vissa fall, såsom vid långvarig sjukdom, kan den ena staten begära återbetalning av den andra.

Denna immigrationsfråga är givetvis av stor social och ekonomisk betydelse för Frankrike. Man har sökt på olika sätt nedbringa de stora kostnader, som den nuvarande immigrationskontrollen ådrager staten. Man har även sökt åstadkomma effektivare skydd mot invandring av olämpliga element och bättre bevakning av legitima krav i frågan från landets egna arbetare.

Deputeradekammarens finansutskott har på förslag av sin tidigare rapportör, nuvarande justitieministern Bonnevay, föreslagit som enda effektiva medlet härvidlag att upprätta ett nationellt immigrationskontor, som skulle övertaga hithörande arbete, vilket nu är fördelat på icke mindre än fem ministerier: social-, jordbruks- och inrikes-

ministerierna samt ministerierna för hygien och för de befriade områdena.[1] De fördelar, som skulle vinnas genom en dylik centralisation, ligga i öppen dag. Kontoret skulle vara uppdelat i tre avdelningar:

1. En avdelning för den allmänna säkerheten, som skulle stå under ledning av en representant för inrikesministeriet och handlägga alla ärenden, som angå fotografering, rättslig övervakning m. m.

2. En hälsovårdsavdelning, under vilken bl. a. skulle sortera karantänsanstalterna vid gränsen.

3. En rekryteringsavdelning, som skulle kontrollera arbetsanskaffningen och arbetsförhållandena såväl vid själva invandringen som under arbetarnas uppehåll i Frankrike.

Denna sistnämnda avdelning bleve den mest betydande och bleve egentligen bara en utvidgning av den nuvarande sektionen i socialministeriet. På grund av dess nära förbindelse med arbetsmarknaden inom jordbruket måste den nära samarbeta med jordbruksministeriet. Vidare skulle det åligga denna avdelning att sammanföra och verifiera de ansökningar, som från industriens sida inlämnas beträffande anskaffande och värvning av främmande arbetskraft, och skulle avdelningen därvid särskilt:

1) pröva om importen verkligen kunde anses nödvändig med hänsyn till den tillgängliga franska arbetskraften;

2) pröva huruvida bestämmelserna angående skydd för den nationella arbetskraften och de internationella överenskommelserna riktigt uppfyllas, särskilt beträffande lika lönevillkor för in- och utländska arbetare.

Paris den 20 februari 1921.

Gunnar Löwegren.

Franskt förslag till socialförsäkringslag.

Socialministern Daniel-Vincent har nu fått godkänt av ministerrådet ett lagförslag angående socialförsäkring, för vilket jag, så snart det officiella trycket föreligger, skall utförligt redogöra, men anser jag mig redan nu böra lämna följande kortfattade referat av detsamma.

Försäkringen är obligatorisk för alla löntagare — inkl. arrendatorer — av båda könen, vilkas årliga inkomst icke överstiger 10 000 francs. Även mindre lantbrukare och självägande under trettio år kunna, om de så önska, använda sig av försäkringen, förutsatt att deras årsinkomst ej överstiger 10 000 francs; likaså äga förutvarande frivilliga eller obligatoriska försäkringstagare efter övergång till annan sysselsättning kvarstå inom försäkringen. Sedan de ingått i försäkringen, åtnjuta samtliga försäkringstagare, både frivilliga och obligatoriska, samma förmåner.

Försäkringsverksamheten skall erhålla sina inkomster till lika delar från de försäkrade, från arbetsgivarna och från staten.

Inkomstklasser. De försäkrade indelas allt efter sina inkomster i sex klasser. Till första klassen höra de, vars årliga inkomster understiga 1 200 francs, till andra klassen inkomster mellan 1 200 och 2 400 francs, tredje klassen 2 400 till 4 000, fjärde klassen 4 000 till 6 000, femte 6 000 till 8 000 och sjätte 8 000 till 10 000 francs.

Premier. De avgifter, som skola betalas av de försäkrade och av arbetsgivarna, bestämmas till 5 % av genomsnittliga årsinkomsten för varje klass, alltså resp. 45, 90, 160, 250, 350 och 450 francs. De äro oberoende av om försäkringstagaren är gift eller ogift. Löntagarens andel avdrages av hans arbetsgivare på lönen och inbetalas av arbetsgivaren samtidigt som dennes andel till försäkringskassan.

[1] Jfr h. 4, sid. 357.

Försäkringstagarens och arbetsgivarens åligganden. Den försäkrade har endast att ombesörja sin inskrivning som försäkringstagare och att avhämta sitt försäkringsbrev. Arbetsgivarna ha att till försäkringsverket regelbundet meddela förteckningar över den personal, som är skyldig att försäkras, samt att regelbundet till försäkringskassan inbetala de fastställda avgifterna.

Förmåner. Varje försäkringstagare, som på övligt sätt blivit inskriven och som fullgör sina betalningsskyldigheter, åtnjuter följande förmåner:

1) I händelse av sjukdom eller invaliditet erhålles läkarvård, fri medicin eller specialbehandling samt ett dagligt understöd, motsvarande halva lönen, detta under sex månader. Dessa understöd förvandlas sedan till ett månatligt bidrag under de närmast följande fem åren, och efter dessa fem och ett halvt år till en invaliditetspension, av vilken den försäkrade får vara i åtnjutande under hela den tid, som han är oförmögen till arbete. De dagliga bidragen i händelse av fullständig oförmåga till arbete variera mellan 1·50 och 15 francs, de månatliga understöden från 45 till 250 francs och pensionerna från 500 till 3 000 francs allt efter den klass, till vilken den försäkrade hör.

2) I händelse av moderskap erhålles fri läkarvård och fri medicin samt ett dagligt bidrag, varierande mellan 1·50 och 15 francs under sex veckor före förlossningen och sex veckor därefter, varjämte utgår ett månatligt understöd av 15—60 francs under ett år.

3) Vid uppnådda 60 år erhålles en pension, varierande mellan 500 och 3 000 francs allt efter den försäkrades klass.

4) Vid dödsfall erhåller den avlidnes familj ett bidrag på 150—1 500 francs.

5) Vid varje barns födelse erhåller familjen ett bidrag på 200 francs, varav 100 omedelbart vid födelsen, 50 efter sex månader och 50 efter tolv månader. Detta understöd fördubblas, om både fadern och modern äro försäkrade.

6) Om försäkringstagarna ha barn under 16 år att försörja, ökas penningbidragen med följande belopp för varje barn: 50 centimes för det dagliga understödet vid sjukdom, 10 francs för det månatliga understödet, 100 francs för invaliditetspensionen eller i händelse av dödsfall.

7) Den försäkrades make eller maka samt deras barn under 16 år ha rätt att utan särskilda premier åtnjuta fri läkarvård och fri medicin.

Försäkringskassor. Försäkringsverksamheten skall handhavas av ett antal distriktskassor, uppgående till 20 à 25 i hela landet, vilka kassor skola ha ett kontor i varje kommun med över 10 000 invånare. Varje sådan kassa står under självständig förvaltning av en nämnd, sammansatt av representanter för de försäkrade, för arbetsgivarna samt för det allmänna. Avdelningskontoren styras på liknande sätt. Varje kassa har ansvar för sin förvaltning. Den uppbär avgifterna från arbetsgivarna och arbetarna inom sitt distrikt, men vid sidan av densamma kunna upprättas självständiga ömsesidiga kassor för arbetsgivarna eller fackföreningarna, vilka kassor tillförsäkra sina medlemmar de minimiförmåner, som lagen föreskriver. Då en försäkringstagare förklarat sig välja en sådan kassa, inbetalar distriktskassan till denna den del av premierna, som motsvarar den övertagna risken. Distriktskassan ombesörjer förmedelst sina avdelningskontor, att de försäkrade komma i åtnjutande av de förmåner, som försäkringen medgiver dem. De ömsesidiga kassorna göra på samma sätt beträffande sina försäkringstagare.

I varje distrikt skall dessutom finnas ett socialförsäkringskontor, som skall ha att övervaka tillämpningen av denna lag. Detta kontor skall ledas av en nämnd, bestående av ombud för arbetsgivarna och de försäkrade, representanter för socialministern, finansministern och ministern för hygien samt av direktörerna för vissa inrättningar för social hygien och förtänksamhet. Dessa kontor skola ha en filial inom varje arrondissement. Kontorens åligganden skall huvudsakligen vara att ombesörja försäk-

ringstagarnas inskrivning och uppdelning i klasser och att utfärda försäkringsbreven. De skola även bestämma om de åtgärder, som eventuellt böra vidtagas mot arbetsgivare eller mot direktörerna för försäkringskassorna, i händelse att de ej följa lagens föreskrifter.

Statens penningbidrag. De kostnader, som komma att åligga staten för denna försäkring, bliva följande:

1. Staten tar helt och hållet på sin räkning a) kostnaderna för försäkringskassornas förvaltning och omkostnaderna för försäkringskontoren, b) kostnaderna för bidrag till familjerna.
2. Staten deltager dessutom i a) kostnaderna för invaliditetsförsäkringen, b) kostnaderna för ålderdomsförsäkringen.
3. Staten åtager sig delvis kostnaderna för avvecklingen av lagen den 5 april 1910 om arbetar- och lantmannapensioner.[1]
4. Staten deltager i kostnaderna för upprättande av vårdanstalter o. d.

Paris den 24 mars 1921.

Gunnar Löwegren.

Driftsrådslagstiftningen i Tyskland.[2]

Den tyska rikslagstiftningen har ännu icke hunnit lösa de uppgifter, som artikel 165 i den nya riksförfattningen av den 10 augusti 1919 ålägger den med hänsyn till den ekonomiska demokratien. Driftsrådslagen av januari 1920 är det enda definitiva lagverk i frågan, som hittills kommit till stånd. De tvenne andra rådsinstitutioner, som enligt ovannämnda artikel i riksförfattningen skola tillkomma, nämligen distriktsnäringsråd och ett riksnäringsråd såsom ekonomiskt parlament för det tyska riket, äro ännu icke definitivt upprättade. Ett provisoriskt riksnäringsråd har visserligen upprättats genom en regeringsförordning av den 4 maj 1920.[3] Dess provisoriska karaktär är given redan därigenom, att den mellersta instansen, nämligen distriktsnäringsråden, ännu icke upprättats, och så länge denna länk i kedjan saknas, kan det definitiva riksnäringsparlamentet icke heller komma till stånd.

Man har dock under tiden arbetat ganska flitigt på att förbereda distriktsnäringsråden. Arbetsministeriet och rikshushållningsministeriet ha emellertid hittills haft skilda uppfattningar i ämnet, och man tar icke fel, om man antager, att just dessa motsättningar mellan de båda ministerierna varit den väsentligaste orsaken till dröjsmålet. Att uppfattningarna i denna fråga divergera mycket starkt inom det tyska samhället är för övrigt ingen nyhet. Frågan om en dylik demokratisk institution för näringslivet har varit uppe flera gånger i den politiska diskussionen under de senaste årtiondena. Redan i början på 1880-talet utarbetade den socialdemokratiska riksdagsfraktionen ett fullständigt lagförslag rörande ekonomisk demokrati i det tyska riket, vilket förslag 1883 av Ignatz Auer framlades i den tyska riksdagen. Det avsåg av arbetstagare och arbetsgivare paritetiskt sammansatta arbetskamrar för olika landsdelar, vilka kamrar skulle ha till ändamål att tillvarataga industriens intressen inom var sitt distrikt, att på anfordran till regeringen inkomma med utlåtanden i frågor rörande distriktets näringsliv samt även att på eget initiativ utarbeta utredningar och betänkanden rörande samma frågor. Allt vad näringspolitik och socialpolitik inom distriktet angår skulle falla inom arbetskamrarnas uppgifter. I spetsen för det hela skulle sedan ställas ett inom riksregeringen upprättat arbetsdepartement.

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1911, sid. 489.
[2] Jfr Soc. Medd. årg. 1920, sid. 424.
[3] Jfr Soc. Medd. årg. 1921, sid. 104.

Detta socialdemokratiska förslag, som för övrigt i kompletterat skick flera gånger framfördes i riksdagen, blev av riksdagens flertal alltid förkastat. När sedan kejsar Wilhelm II hade övertagit regeringen, utlovade han i ett manifest upprättandet av paritetiska arbetskamrar, som skulle främja den sociala freden på arbetsmarknaden. Dylika förslag ha även från riksregeringens sida utarbetats flera gånger, men i riksdagen rönt samma öde som socialdemokraternas, fastän motiven för riksdagens avböjande hållning torde varit av annan art. Det sista förslaget sysselsatte riksdagen ännu under kriget, och huvudtvistemålet rörde sig denna gång icke så mycket om kamrarnas uppgifter som om deras organisation. Den ena uppfattningen gjorde gällande, att arbetskamrarna måste vara territoriellt organiserade och omfatta hela industrien inom resp. distrikt. Därigenom skulle de bliva ett faktiskt uttryck för hela det industriella näringslivet inom distriktet. Denna organisationsform skulle icke omöjliggöra en facklig uppdelning av kamrarna, vars arbetsgivar- och arbetstagarrepresentanter för de speciella yrkena och industrierna kunde sammanträda var för sig, när det gällde utlåtanden om deras särskilda näringsgrupp. — Den andra uppfattningen däremot ville icke gå med på dylika allmänna, territoriellt organiserade arbetskamrar, utan åsyftade en facklig organisation av desamma, så att minst en arbetskammare skulle finnas för varje särskild industrigren, dock så att för industrien i fråga även flera kammare skulle kunna upprättas, vardera omfattande ett visst distrikt. Kampen om den fackliga eller den territoriella arbetskammaren blev aldrig avgjord.

En annan skiljaktighet i uppfattningarna rörande dylika näringskamrar förefanns under ett årtionde inom arbetarlägret. Den tyska socialdemokratien hade ända från början på 1880-talet intill omkring 1905 fordrat paritetiskt sammansatta arbetskamrar, sålunda kamrar, i vilka arbetsgivarna och arbetarna skulle vara lika representerade. Omkring år 1905 gjorde sig emellertid inom fackföreningskretsar en uppfattning gällande, som ogillade partiets krav på paritetisk sammansättning av dessa kamrar. Man förklarade från denna sida, att arbetsgivarna i sina handels-, hantverks- och industrikamrar redan hade en fullständig laglig representation för sina intressen såväl ifråga om social- som näringspolitik. Endast arbetarna hade icke erhållit någon dylik laglig institution såsom deras intresseförfäktare, när det gällde dylika frågor. Följden var, att vid lagstiftningsarbetet i det tyska riket såväl som i de enskilda staterna arbetsgivarnas kamrar tillfrågades och hade tillfälle att yttra sig i sådana frågor, som intresserade dem, medan arbetarna ignorerades. Den flygel inom fackföreningsrörelsen, som avböjde den paritetiska kammaridéen, förklarade, att det för arbetarna icke funnes den ringaste anledning att understödja projekt, som ginge ut på att skaffa arbetsgivarna en ännu starkare position, än den de i verkligheten redan hade inom sina särskilda arbetskamrar, och att man sålunda icke hade något annat att göra än att av lagstiftningen kräva samma rättighet för arbetarna, som denna redan tillerkänt arbetsgivarna. Man måste sålunda fordra upprättandet av särskilda arbetarkamrar i stället för paritetiska arbetskamrar. På den fackliga kongressen i Köln år 1905 erhöll denna uppfattning majoritet, och det socialdemokratiska partiet å sin sida böjde sig genast härför samt understödde under de följande åren fackföreningarnas krav på rena arbetarkamrar. Någon verklig aktualitet uppnådde detta krav emellertid icke efter 1905 års kongress, ty när regeringen slutligen i riksdagen sökte realisera det årtionden gamla socialpolitiska kravet, bestämde den sig utan vidare för den paritetiska principen, och oppositionen från den socialistiska sidan till förmån för den rena arbetarkammaren var knappast någonsin annat än en hövlighetsdemonstration för det fackliga kongressbeslutet av år 1905. De icke socialistiska fackorganisationerna hade under hela tiden hållit fast vid kravet på paritetiska arbetskamrar, och en icke ringa del av den socialistiska fackföreningsrörelsen var utan tvivel trots kongressbeslutet fortfarande ävenledes anhängare av paritetsprincipen, som ju utan allt tvivel måste giva en helt annan vikt åt dylika kammares uttalanden, än vad fallet skulle bli, om vidkommande uttalanden skulle komma från en ren arbetarkammare.

Efter revolutionen har den nya riksförfattningen i artikel 165 nu uppdragit konturerna även för de nya arbetskamrarna. Artikeln i fråga gör slut på den gamla striden såväl inom riksdagen som inom arbetarkretsarna. Den bestämmer, att ett arbetarråd (= arbetarkammare), skall finnas inom varje industridistrikt, men att detta arbetarråd skall tillsamman med arbetsgivarnas representanter bilda ett distriktsnäringsråd. Lösningen av de gamla striderna synes ju vara ganska enkel. Arbetstagarna få sina rena arbetarkamrar, regeringen och de borgerliga partierna sina paritetiska arbetskamrar. Endast den fackliga principen har skjutits åt sidan, i det man icke längre har för avsikt att upprätta arbetskamrar för speciella näringsgrupper.

Emellertid synes det vara stor svårighet att finna en slutgiltig lösning i praktiken för denna segslitna fråga. Ty sedan nu riksförfattningen har avgjort de gamla principstriderna, ha ändock de två ministerier, som äro direkt intresserade i frågans lösning, två olika recept. Arbetsministeriet föreställer sig lösningen sålunda: Arbetsgivarna inom distrikten representeras av handels-, industri-, hantverks- och lantbrukskammare. Arbetstagarna åter erhålla inom varje distrikt en arbetarkammare eller, såsom den också kallas, distriktsarbetarråd. Dessa två representationer bilda paritetiska utskott för jordbruk, handel, industri och hantverk. Men vid sidan därutav äro de även väljare av representanterna till distriktsnäringsrådet, så långt det gäller representation för arbetsgivare och arbetstagare. Till distriktsnäringsrådet skola dessutom även konsumenterna och de fria yrkena välja representanter. Högsta instans skall sedan vara för arbetsgivarna industri- och handelsdagen, hantverkskammardagen samt lantbruksrådet, samtliga valda av arbetsgivarna i respektive kamrar inom de olika distrikten. Arbetstagarna åter erhålla ett riksarbetarråd, som väljes inom de olika distriktens arbetarkamrar. Dessa arbetsgivarnas och arbetstagarnas riksråd välja var för sig representanter till riksnäringsrådet, i vilket även konsumenterna och de fria yrkena skola vara representerade.

Ett vida längre gående förslag har utarbetats av rikshushållningsministeriet. Även detta avser en uppdelning på tre instanser. Den lägsta instansen består här av industri-, handels-, hantverks- och lantbrukskamrar samt vid sidan därutav arbetarkamrar för industri, handel och hantverk. Lantbrukskamrarna skola vara gemensamma för arbetsgivare och arbetstagare, så att en särskild arbetarrepresentation icke behöver bildas inom denna grupp. Den andra instansen skulle sedan bli distriktsnäringsrådet, som bildas av representanter för arbetsgivarna och arbetstagarna, valda av ovannämnda korporationer. Utom arbetsgivare och arbetstagare tillkallas representanter för konsumenterna, tjänstemännen, de fria yrkena och andra liknande grupper. Arbetstagarnas representanter i distriktsnäringsrådet bilda ett distriktsarbetarråd med självständiga, omfångsrika uppgifter särskilt på det socialpolitiska området. — Den sista instansen är även enligt detta förslag, riksnäringsrådet, som skall till $^3/_5$ väljas av distriktsnäringsråden och till lika stor del av arbetsgivarnas och arbetstagarnas fackliga samarbetsorganisationer eller andra fackliga organisationer. Den återstående fjärdedelen skall bestå av representanter för tjänstemannakåren, de fria yrkena, förbrukarna o. s. v. Distriktsnäringsrådens representanter i riksnäringsrådet väljas till hälften vardera av resp. arbetsgivar- och arbetstagarfraktioner. Liksom i den mellersta instansen skola också arbetstagarrepresentanterna i riksnäringsrådet bilda ett självständigt riksarbetarråd med egna, särskilt socialpolitiska uppgifter.

Skillnaden i de båda förslagen är ganska betydelsefull. De organisatoriska instanserna äro visserligen desamma, men deras sammansättning skiljer sig på flera viktiga punkter. Medan arbetsministeriet utgår från allmänna territoriella arbetarkamrar i den lägsta instansen, omfattande ett preussiskt regeringsdistrikt, vill rikshushållningsministeriet lägga arbetarrepresentationens underbyggnad på facklig grundval. Gentemot arbetsgivarnas industri- och handelskamrar etc., som förbli rena arbetsgivarorganisationer, ställes en arbetarkammare, som bildas av arbetstagarrepresentanter för samma yrkesgren. Arbetsgivarrepresentationen och arbetarkamrarna sända sedan sina ombud till ett gemensamt, paritetiskt bildat utskott, som för vidkommande yrkes- eller industri-

gren skall bilda den officiella yrkesrepresentationen och övertaga en hel del uppgifter. Det gemensamma utskottet, som man tänker benämna »Wirtschaftskammer», skall behandla alla för arbetsgivarna och arbetstagarna gemensamma uppgifter, medan de särskilda kamrarna representera parternas speciella intressen. Likaså lägger rikshushållningsministeriet för uppbyggandet av den mellersta instansen särskild vikt på parternas fackliga representation.

Ännu större blir skillnaden mellan de båda förslagen i fråga om den högsta instansen, riksnäringsrådet. Här vill arbetsministeriet först bilda särskilda arbetsgivar- och arbetstagarrepresentationer, valda för hela näringslivet, alltså icke på facklig grundval. Någon förbindelse mellan riksnäringsrådet och distriktsnäringsråden finnes icke i detta förslag. Rikshushållningsministeriet däremot vill sammankoppla de båda paritetiska institutionerna så långt som möjligt och vill vid sidan därutav även tillgodogöra sig alla de erfarenheter, strömningar och uppfattningar, som göra sig gällande i arbetsgivarnas och arbetstagarnas fria fackliga organisationer och deras fria gemensamma samarbete.

Utan tvivel är rikshushållningsministeriets utkast det betydelsefullaste och bäst genomarbetade av de två stora projekten. Arbetsministeriets förslag har den stora svagheten, att det fullständigt åsidosätter de fria fackliga organisationerna och bygger på den byråkrati, som mer eller mindre stark en gång måste uppträda i det undre nätet av näringsråd. Dessa näringsråd få ifrån början sina bestämda sig lagligt tilldelade uppgifter, de olika kamrarna få anställa tjänstemän, jurister, nationalekonomer, industrikunniga arbetsgivar- eller arbetarrepresentanter o. s. v., och dessa tjänstemän blir det sedan, som i praktiken leda hela arbetet, så långt den lagliga ramen tillåter det. Rikshushållningsministeriet däremot skjuter beslutsamt hela detta byråkratiska element åt sidan och vill ha in de fria organisationernas representanter direkt i näringsråden. Likaså är rikshushållningsministeriet vida konsekventare i fråga om själva byggnaden av det hela. Medan arbetsministeriet t. ex. bygger upp den lägsta instansen för arbetsgivarnas del på facklig grund (hantverks-, industri-, handels- och lantbrukskammare), vill det för arbetstagarnas del utesluta de fackliga korporationerna och i stället framskapa ett distriktsråd av alla arbetstagare, oavsett vilket fack eller vilken industrigren de tillhöra. Sedan skola representanter för den fackliga arbetsgivarrepresentationen och den icke fackliga arbetstagarrepresentationen bilda ett gemensamt utskott, vilket utan tvivel måste stöta på svårigheter. Rikshushållningsministeriet påvisar också särskilt denna svaghet i motförslaget och säger, att vid valet till icke fackliga arbetarkamrar av helt naturliga skäl endast sådana arbetstagare utses, av vilka väljarna kunna vänta sig, att de på verksammaste sätt skola företräda de allmänna arbetarkraven inför arbetsgivarna, medan deras fackliga sakkunskap kommer att träda i bakgrunden. Det blir därför tvivelaktigt, om i arbetsministeriets distriktsarbetarråd komma att sitta tillräckligt med personer, som på de speciella fackområdena förfoga över erforderliga kunskaper. Då de paritetiska fackutskottens uppgifter icke äro blott av socialpolitisk, utan även av näringspolitisk natur, kommer det mycket an på, att de besättas med sakkunniga personer. Så länge arbetstagarna icke ha invalt sådana representanter i arbetarrådet, utan på grund av väljarkårens sammansättning nöjt sig med att endast söka förespråkare för de allmänna arbetarkraven, kommer deras medverkan inom det paritetiska utskottet eller distriktsnäringsrådet i huvudsak endast att stå på papperet, och hela pariteten blir blott skenbar. Rikshushållningsministeriet vill undvika alla sådana svårigheter och nackdelar samt giva det hela en fackligt enhetlig underbyggnad, där sakkunskapen på båda sidor kommer till sin rätt och där slutligen även de förut befintliga fria fackliga organisationerna få ett direkt inflytande.

Oppositionen mot rikshushållningsministeriets förslag synes icke vara av så särdeles stor betydelse. Den utgöres av extremisterna på båda sidorna, dels de arbetsgivarkretsar, som icke vilja ha arbetstagare med i institutioner, som skola behandla näringspolitiska och ekonomiska frågor, dels de radikala arbetstagarkretsar, som se klasskampsprincipen urvattnas, så snart en arbetare sättes vid samma bord som en arbetsgivare.

Dessa båda kretsar motarbeta förslaget, men de äro knappast heller varmare anhängare av arbetsministeriets förslag. De radikala elementen bland arbetstagarna vilja över huvud icke veta av någon annan rådsorganisation än den, som ger hela makten i samhället åt arbetarna enligt kommunistiska synpunkter, och motsvarande radikalism bland arbetsgivarna ser helst arbetstagarna uteslutna från allt, som icke direkt rör deras löne- och arbetsförhållanden eller deras socialpolitiska skydd.

Däremot torde för närvarande de stora utslagsgivande organisationerna bland arbetsgivarna och arbetstagarna i detta land i huvudsak ansluta sig till grundtankarna i rikshushållningsministeriets förslag, som de just på grund av de stora koncessioner, som däruti göras åt de fria fackliga organisationerna, anse vara det lämpligaste och det, som är utsatt för den minsta faran att byråkratiseras. Dessutom anses den fackliga grundvalen i rikshushållningsministeriets förslag vara den enda, som säkerställer sakkunskapen och undviker politisering av rådsorganisationen.

Som ovan nämndes, kan den definitiva översta instansen, riksnäringsrådet, icke komma till stånd, förrän regering och lagstiftning enas om vilka vägar man vid det praktiska genomförandet av åberopade författningsparagraf skall slå in på. Då emellertid det tyska rikets ekonomiska situation låtit det framstå som önskvärt att få riksnäringsrådet upprättat så fort som möjligt, beslöt regeringen genom den förutnämnda förordningen den 4 maj 1920 inkalla ett provisoriskt riksnäringsråd med säte i Berlin. Det består av 326 medlemmar, däribland 68 representanter för jord- och skogsbruk, 6 för trädgårdsodling och fiske, 68 för industrien, 44 för handel, banker och försäkringsväsende, 34 för samfärdsel och offentliga företag, 36 för hantverk, 30 för förbrukarna och 16 för tjänstemannakåren och de fria yrkena, jämte 12 rörande de enskilda landsdelarnas ekonomiska liv särskilt sakkunniga personer samt 12 av riksregeringen efter egen prövning utnämnda personer. Vid utseendet av dessa medlemmar iakttages full paritet mellan arbetsgivare och arbetstagare, och för övrigt är den bestämmande synpunkten, att det ekonomiska livets verkligen sakkunniga skola ha sin plats i riksnäringsrådet. Medlemskap i riksdagen utesluter icke medlemskap i riksnäringsrådet. Rådets medlemmar äro representanter för hela folkets ekonomiska intressen och endast bundna av sitt eget samvete. Bindande mandat äro förbjudna. De åtnjuta immunitetsrätt för sitt görande och låtande inom riksnäringsrådet och äro berättigade att förvägra vittnesmål med hänsyn till alla informationer, de såsom medlemmar av rådet erhållit, vare sig av enskild eller offentlig art. Rådet väljer själv sin styrelse, bestående av ordförande med ställföreträdare och sekreterare. I styrelsen måste arbetsgivare, arbetstagare och de till de andra grupperna hörande medlemmarna vara representerade. Rådet och dess utskott äro berättigade att såsom sakkunniga tillkalla utomstående personer. Rådets sammanträden äro offentliga, men efter beslut med $^2/_3$ majoritet kan allmänheten uteslutas från ett sammanträde. Utskottens sammanträden äro däremot slutna, såvida icke med samma majoritet offentlighet beslutes. Riksregeringens representanter ha tillträde till riksnäringsrådets och dess utskotts sammanträden och ha därstädes full yttrandefrihet. Ävenså ha de enskilda staterna rättighet att sända befullmäktigade representanter, vilka under förhandlingarna äga yttra sig om resp. regeringars ställning till de frågor, som behandlas.

Socialpolitiska och näringspolitiska lagförslag av mera grundläggande betydelse skola av riksregeringen föreläggas riksnäringsrådet till yttrande, innan de framläggas i den lagstiftande församlingen. Rådet kan för behandling av näringspolitiska och socialpolitiska frågor upprätta ständiga utskott, som av vidkommande ministerier ävenledes måste lämnas tillfälle att yttra sig, innan viktigare förordningar få utfärdas eller ändras på väsentliga punkter. Intager utskottet i en principiell fråga en från regeringens ståndpunkt avvikande ställning, kan regeringen kräva, att frågan hänskjutes till avgörande i plenum. Ävenså kan utskottet själv besluta att överlämna en fråga till plenarbehandling.

Denna institution har upptagit sin verksamhet den 30 juni 1920. Dess förhandlingar ha vunnit stor uppmärksamhet inom alla kretsar. Allmänt anses detta närings-

politiska parlament vara av den största betydelse för landet, och stora förhoppningar knytas till den nya institutionen, som naturligtvis har goda förutsättningar till sakkunnig verksamhet på sitt område. Svårigheterna uppstå först, när de partiskiljande momenten vinna inflytande på rådets förhandlingar. I de flesta frågor, som hittills behandlats, har det nog lyckats att kompromissa ihop arbetsgivarnas och arbetstagarnas skilda uppfattningar, och det allmänna intrycket är, att sakkunskap och strävan efter det bästa för landets näringar varit utslagsgivande under årets förhandlingar. I en stor och viktig fråga har man emellertid icke lyckats övervinna de meningsskiljaktigheter, som nu en gång finnas mellan arbetsgivare och arbetstagare i detta land, och som äro lika mycket av politisk som ekonomisk innebörd. Denna fråga rör socialiseringen av bergsbruket, som av regeringen underkastats riksnäringsrådets granskning. Här ha arbetsgivarnas privatekonomiska och arbetstagarnas socialistiska syn på tingen hittills omöjliggjort ett gemensamt utlåtande. Arbetsgivarna vilja giva samhället en så omfattande ekonomisk organisation som möjligt, men samtidigt säkerställa det privata initiativets inflytande på näringslivet. Arbetstagarna vilja åter socialisera så stora delar av näringslivet som möjligt, och dessa tvenne skilda uppfattningar äro naturligtvis svåra att få ihop. Liknande principiella meningsskiljaktigheter i andra frågor äro naturligtvis tänkbara och kunna inkräkta på det rent sakliga avgörandet av de frågor, som rådet har att befatta sig med.

Så snart regering och lagstiftning hunnit besluta om rådsorganisationens definitiva lagliga gestaltning, skulle sålunda den ekonomiska demokratien i Tyskland ha funnit sin positiva lösning. Den går fram på två linjer. Å ena sidan har man den fria fackliga organisationen, där arbetsgivare och arbetstagare mäta sina krafter på arbetsmarknaden och slutligen med varandra ingå avtal om reglering av de dem emellan stridiga områdena. Det gäller här ifrån början väl i huvudsak frågor rörande lön och arbetstid, men regleringen har i detta land under åren kommit till att omfatta allt mer av socialpolitik och näringspolitik och resulterade slutligen i den stora samarbetsorganisationen, som skildrats i en tidigare redogörelse.[1] Då staten emellertid icke kan nöja sig med de avtal, de fria organisationerna sinsemellan ingå, ofta nog för mycket kort tid och utan någon säkerhet för förnyande, när de en gång ha utgått, måste man över till den lagbundna ekonomiska demokratien. Denna är oberoende av arbetsmarknadens konjunkturer. Den kan icke slås sönder, därför att arbetsgivare och arbetstagare råka i någon konflikt med varandra eller föredraga en avtalslös period framför en period med kollektivavtal. Den lagbundna ekonomiska demokratien börjar på arbetsplatsen alldeles liksom de fria organisationerna, vilka ju bestå av arbetsgivarna och arbetstagarna på de enskilda arbetsplatserna. I driftsråden ha arbetstagarna fått sin lagbundna representation på själva arbetsplatsen och inom de företag, där de ha sysselsättning. Men därutöver finns ett stort antal betydelsefulla frågor, som äro gemensamma för industrien inom ett visst territoriellt område, och dessa kunna icke avgöras av driftsråden på de olika arbetsplatserna, utan de måste få en sakkunnig behandling av personer, som ha sin verksamhet inom vidkommande distrikt. För detta ändamål skola alltså distriktsnäringsråden upprättas. Slutligen står i spetsen för det hela riksnäringsrådet såsom ett ekonomiskt parlament för sakkunnigt bearbetande av alla sociala, näringspolitiska och samhällsekonomiska frågor.

Berlin den 17 mars 1921.

Wilhelm Jansson.

---

[1] Soc. Medd. årg. 1921, sid. 102

Det industriella läget i Förenta Staterna i februari 1921.

(Rapport från svenska konsulatet i Chicago.)

Det framhålles inom fackkretsar med bestämdhet, att depressionen nådde sitt lägsta stadium under helgdagarna mellan jul och nyår, samt att med det nya året efter alla tecken att döma en början till förbättring inträtt, men att arbetslösheten ännu är mycket stor och att, vad somliga industrier beträffar, depressionen just begynt göra sig kännbar.

Enligt en i december månad 1920 igångsatt undersökning av Department of Labor kan antalet arbetslösa vid 1920 års utgång beräknas till nära 3 1/2 miljoner.[1] Denna siffra är grundad på undersökningar, företagna vid 182 industricentra i 35 stater. Antalet anställda utgjorde här 9 402 000 den 1 januari 1920 och 6 070 648 den 1 januari 1921. Fördelningen mellan olika industrigrenar är följande:

Automobil- och dithörande industrier	539 927	arbetslösa el.	69·2 %
Byggnadsbranschen	559 250	» »	52·4 %
Textil, trikåvaror och kläder	644 510	» »	35·5 %
Läder, lädervaror och skodon	145 278	» »	35·0 %
Sågverk, trävaror och möbler	254 658	» »	32·2 %
Metall och metallprodukter, elektriska varor och gjutgods	873 094	» »	30·4 %
Tegel, lergods, glas och cement	104 155	» »	19·8 %
Slakterier och livsmedel	210 480	» »	19·0 %
Summa för 35 stater	**3 331 352**		
Beräknad arbetslöshet i Mississippi	35 000		
Beräknad arbetslöshet i Alabama	40 000		
Arbetslöshet i 41 städer i återstående 11 stater	67 114		
Samtliga 48 stater	**3 473 466**		

Den stat, som drabbats svårast, är Michigan, centrum för automobilindustrien, där arbetsstyrkan reducerats med 82 %, därnäst komma Ohio och Indiana med bådadera 50 %, Illinois med 44 %, Connecticut med 43 %, Massachusetts med 38 %, Wisconsin med 32 %, New York med 28 % och New Jersey med 22 %.

Alla dessa stater höra till de fjorton nordöstra staterna från Wisconsin och Illinois i väster till New Jersey och Pennsylvania i söder, vilka omfatta 48·4 % av hela Förenta Staternas invånarantal och vilka äro de egentliga industristaterna, något som tydligt framgår därav, att 81·9 % av samtliga arbetslösa eller 2 844 154 tillhöra dessa stater.

Anmärkningsvärt är, att så stor arbetslöshet funnits i Indiana och Illinois, varifrån jämförelsevis liten klagan förnummits. Till mera än 10 % av invånarantalet hava de arbetslösa uppgått i följande 21 städer, varav 7 ligga i New England:

[1] Industrial Employment Survey Bulletin 1921, nr 1.

	Invånare	Arbetslösa	%	Huvudindustri
Manchester, New Hampshire	78 200	21 000	26·9	Textil
New Bedford, Massachusetts	121 217	30 000	24·8	Maskiner och gjutgods
Fall River, »	120 485	25 000	20·8	Textil
Passaic, New Jersey	63 824	12 000	18·8	»
Kalamazoo, Michigan	48 858	9 000	18·4	Automobiler
Battle Creek, »	36 164	6 500	18·0	»
Lorain, Ohio	37 295	6 154	16·5	Stål
Detroit, Michigan	993 678	160 000	16·1	Automobiler
Lawrence, Massachusetts	94 270	14 000	14·9	Textil
Haverhill, »	53 884	7 920	14·7	»
Patterson, New Jersey	135 866	20 000	14·7	Siden
Bridgeport, Connecticut	143 152	20 000	14·0	Textil och maskiner
Chattanooga, Tennessee	57 895	7 500	13·0	Automobiler
Scranton, Pennsylvania	137 700	18 000	13·0	Stål
Lynn, Massachusetts	99 148	12 000	12·1	Skodon
Racine, Wisconsin	58 593	7 000	11·9	Automobiler
Canton, Ohio	87 091	10 335	11·9	Stål för automobiler
Toledo, »	243 109	28 627	11·8	Automobiler
Troy, New York	72 013	8 000	11·1	Textil och maskiner
Cleveland, Ohio	796 836	81 000	10·1	Automobiler
Newark, New Jersey	414 216	41 000	10·0	Textil

Dessa siffror göra icke anspråk på att vara absolut exakta. Det är ju tänkbart, att resultatet av den sannolikhetsberäkning, varpå de baserats, blivit för högt. Att arbetslösheten vid förra årets slut dock var större än någon föreställt sig framgår därav, att de av undersökningen direkt berörda industrianläggningarna — sådana som hade över 500 arbetare — uppvisade en skillnad av 1 802 755 personer mellan antalet anställda 1920 och 1921. Beräkningen omfattade 182 städer. Det är visserligen möjligt, att ett större antal av dem, vilka räknats som arbetslösa, fått anställning inom industrier, som ej inbegripits i undersökningen, och särskilt att ett stort antal negrer, som under krigsåren emigrerat från södern till de norra industricentra, återvänt till sin hemtrakt och funnit arbete vid socker- och bomullsplantagerna. Men å andra sidan bör framhållas, att så omfattande anläggningar som järnvägarna och kolgruvorna icke medtagits.

Under januari månad har emellertid driften återupptagits, om än delvis med reducerad arbetstid vid textilfabrikerna i östern. Även ett flertal automobilfabriker i Michigan och Ohio hava ånyo börjat arbeta i liten skala. Skofabrikerna i New England rapportera likaledes ökad produktion med återanställning av arbetare. Dessa industrier, vilka voro de, som först blevo lidande av depressionen, äro också de första, som fått känning av en börjande förbättring. Stålindustrien kan däremot ej uppvisa ett liknande uppsving. Medan flera stålverk i Youngstown- och Chicagodistrikten, vid vilka arbetet så gott som nedlagts vid jultiden, åter satts i gång, hava andra minskat arbetsstyrkan; flerstädes har en reduktion åstadkommits, fastän driftsinskränkning ej företagits, genom en återgång från åtta timmars till tolv timmars arbetsdag. Vad de mekaniska verkstäderna och gjuterierna angår, förefaller det, som om antalet anläggningar, vilka ökat driften, uppvägas av fabriker, som tvingats till att entlediga arbetare eller förkorta arbetstiden. Generellt kan sägas, att arbetslösheten minskats i östern

med undantag av New York, varifrån ytterligare minskning av arbetsanställda rapporteras, men att den tilltagit i de västra och södra staterna.

En av anledningarna härtill är, att tvenne industrier, som ännu i november och december 1920 hade fullt arbete, under januari sett sig nödsakade att betydligt inskränka driften. Vid kolgruvorna upprätthölls brytning av 12 miljoner ton bituminöst kol per vecka ända till början av januari, men de sista veckorna har arbetet reducerats, så att för närvarande mindre än 8 miljoner ton brytas per vecka. Järnvägarnas godstrafik har minskats så ansenligt, att de nu hava flera hundra tusen godsvagnar till övers, under det att ännu i november en allvarlig vagnsbrist gjorde sig gällande. Följden är, att under januari över 30 000 arbetare avskedats allenast vid de järnvägar, som utgå från Chicago (New York Central Rail Road och Pennsylvania Rail Road icke inräknade).

Vad Chicago vidkommer, har situationen försämrats under januari. Enligt rapport från statens platsanskaffningsbyrå har antalet platssökande för varje hundratal lediga platser stigit från 159·7 i november och 276·8 i december till 356 i januari. Den av Department of Labor angivna siffran arbetslösa, 86 000 för själva Chicago och 26 000 för Calumetdistriktet (Hammond-Indiana Harbor) påstås från fackföreningshåll betydligt understiga den verkliga, vilken uppgives till närmare 200 000. Inom byggnadsbranschen äro 60 % av arbetarna sysslolösa, i metallindustrien 40 %, i skrädderibranschen 35 %. Möbelfabrikerna sysselsätta mindre än hälften av normal arbetsstyrka och stålverken 30—40 %. De elektriska fabrikerna arbeta med full fart i Chicagodistriktet, medan fabrikerna inom denna bransch i östern börjat avskeda personalen. Den kommitté, som i december tillsattes för att söka finna utvägar att skaffa tillfälligt arbete åt arbetslösa, har icke presterat några resultat, och hittills hava inga av de offentliga arbeten, vilka planerats, satts i gång. Förhållandena i Chicago torde därför antagligen komma att förvärras snarare än förbättras.

Driftens återupptagande har i allmänhet skett i förening med lönesänkningar, och i de flesta fall hava arbetarna funnit sig häri. Flera fackföreningar hava uppmanat sina medlemmar att hellre godtaga en lägre avlöningsskala än strejka. Snickeriarbetarförbundet i Seattle erbjöd t. ex. självmant en minskning på 12·5 %. Lönesänkningarna tyckas, enligt de uppgifter, som stå till buds, endast hava företagits, där den ekonomiska situationen tvingat till ett val mellan driftens inskränkning och nedläggande eller minskade produktionskostnader, och hava drabbat alla anställda i samma proportion från chefen till grovarbetaren. Även företag, som av brist på beställningar i större eller mindre grad inskränkt driften, men vars finansiella ställning är god, hava bibehållit löneskalan oförändrad. Sänkningarna variera betydligt, inom textil-, skodons- och skrädderiindustrierna i medeltal 22·5 %, inom andra industrier 10—20 %. I allmänhet betyda dessa sänkningar en återgång till 1919 års löner.

I detta sammanhang bör framhållas, hurusom det vid ett stort antal industriella företag införda representationssystemet, enligt vilket arbetarna genom valda kommitterade förhandla med arbetsledningen, synbarligen visat sig besitta förmågan att åstadkomma ett vänskapligare förhållande mellan arbetare och arbetsledning. I en föregående rapport har anförts, huru vid ett par större fabriker arbetarna frivilligt föreslogo en lönesänkning för att möjliggöra driftens bibehållande utan personalindragning.[1] Under januari har exemplet följts vid flera andra större bolag, bland vilka må nämnas Standard Oil Co of New Jersey, vars arbetare, 12 000 till antalet, erbjudit sig avstå från hälften av de dyrtidstillägg, som under de senaste två åren givits dem. Liknande uppgörelser i godo hava träffats mellan fabrikskommittéerna och arbetsledningen, t. ex. vid Holt Manufacturing Co, Peoria, Illinois, Bethlehem Shipbuilding Co, Fore River Co och flera andra skeppsvarv, General Electric Co, Inland Steel Co, Midvale Steel and Ordnance Co samt ett flertal textil- och maskinfabriker i New York och New England. Att arbetarna vid ett så stort antal av de

[1] Jfr h. 4, sid. 353.

anläggningar, där ett representationssystem införts, ådagalagt vilja att taga sin andel av de svårigheter, det industriella läget fört med sig, har vunnit nya anhängare för systemet. Vad som särskilt synes vara av intresse är, att bland de bolag, som detta år infört representation, finnas flera, vars verksamhet icke är direkt fabriksmässig, och vilka därför enligt gängse åsikt icke äro så lämpliga för ett kommittésystem av vanlig typ. Hit höra Amerikas största järnvägsbolag, Pennsylvania Rail Road med 175 000 arbetare, Peoples Gas Light & Coke Co, och Commonwealth-Edison Co, vilka förse Chicago med gas samt med elektricitet, samt stuveribolagen vid hamnen i Seattle.

I allmänhet taget har prisnivån ytterligare sänkts under januari månad, och levnadsomkostnaderna hava därigenom delvis minskats. Emellertid hava ännu icke minutpriserna fallit i samma proportion som engrospriserna, och den ytterligare höjningen av hyrorna, som företagits i ett flertal städer, har nära nog uppvägt den lindring, som livsmedlens lägre priser kunnat erbjuda. Det kan därför antagas, att prissänkningarna följts av minskad köpkraft, och att den önskade jämvikten på en lägre prisnivå ännu ej vunnits. Ojämnheten av prisfallet, vad olika industrialster angår, visar hän mot en fortsatt justering. Avvecklingen är således ingalunda avslutad. Att den finansiella påkänningen skärpes, allt eftersom rekonstruktionen fortskrider, framgår av följande siffror:

November 1920: antal konkurser 1 050 med $ 30 758 136·00 passiva;
December 1920: » » 1 525 » $ 58 871 545·00 »

Dessa äro de högsta siffror sedan januari 1915, då 2 900 betalningsinställelser ägde rum, medan skuldsumman är den högsta, som någonsin rapporterats; närmast i ordningen kommer juni 1914, då den belöpte sig till nära 57 miljoner. Vad januari angår, hava ännu inga siffror offentliggjorts. Emellertid förefaller läget ej vara hotande, ty Federal Reserve Board uttalar i sin senaste rapport en optimistisk förhoppning, att normala förhållanden snart skola inträda.

Att det värsta är överstånd och att de flesta industrier kunna vidmakthålla eller så småningom öka driften torde få anses sannolikt. Avhjälpandet av arbetslösheten kommer emellertid troligen ej att fortskrida i samma tempo som driftsökningen, och Amerika kommer därför under de närmaste månaderna att erbjuda ytterst få arbetstillfällen för emigranter.

Chicago den 24 februari 1921.

Författningar rörande sociala frågor.

I Svensk författningssamling hava under tiden 21 mars—20 april 1921 publicerats följande författningar rörande sociala frågor.

N:r	Årg. 1921	Daterad
121.	K. förordn. ang. införselmonopol jämte fastställande av högsta pris å socker . . .	24 mars
141.	K. kung. om tillämpning av lagen om fri rättegång beträffande medborgare i vissa främmande stater	8 april
146.	Lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen om allmän pensionsförsäkring	15 »
149.	K. kung. ang. fastställande av nytt grundtal för dyrtidstillägg att gälla tillsvidare från och med april månad år 1921	8 »

Kortare meddelanden.

— Arbetsmarknad och arbetslöshet. —

Arbetsmarknaden i England under februari 1921. Depressionen inom näringslivet gjorde sig även under februari på ett synnerligen kännbart sätt gällande inom de flesta näringsgrenar. Byggnadsämnesindustrien arbetade dock fortfarande under goda konjunkturer och en någorlunda tillfredsställande arbetstillgång förefanns jämväl för jordbruks- och byggnadsarbetare.

Antalet arbetslösa inom fackorganisationerna ökades under månaden från 6·9 till 8·5 %; frånser man mars månad 1912, då allmän strejk pågick vid kolgruvorna, är denna arbetslöshetssiffra den högsta, som förekommit sedan vintern 1908—09. Bland de enligt arbetslöshetslagen försäkrade ökades arbetslösheten samtidigt från 8·2 till 9·5 %. Härtill kom c:a $^3/_4$ miljon partiellt arbetslösa. — Vid arbetsförmedlingsanstalterna voro den 25 februari anmälda cirka 1·2 miljon arbetssökande mot något över en miljon den 28 januari. Antalet lediga platser hade samtidigt nedgått från 47 000 till 42 000.

Antalet arbetsinställelser, som påbörjats under februari, var 63 och antalet från föregående månad ännu pågående 49. Antalet av samtliga arbetsinställelser berörda arbetare var omkring 28 000 mot 23 000 förra månaden och 110 000 i februari 1920. Löneförbättringar kommo under februari 70 000 arbetare till godo, varemot för ungefär $1^1/_2$ miljon inrapporterades lönesänkning.

(Labour Gazette.)

Arbetsmarknaden i Tyskland under februari 1921. Den förbättring i arbetsmarknadens allmänna läge, som februari månad i vanliga fall brukar medföra, synes innevarande år hava helt uteblivit. Som huvudorsak till depressionen framhålles i den officiella månadsrapporten den allmänna osäkerhet, som gör sig gällande inom näringslivet i anledning av krigsskadeersättningsfrågan. De statistiska siffror, varmed detta belyses, giva emellertid knappast vid handen, att det allmänna läget i Tyskland varit sämre, än vad det på grund av världskrisen gestaltat sig i andra, av krigets direkta efterräkningar mindre kännbart berörda länder.

Enligt fackorganisationernas uppgifter uppgick arbetslöshetssiffran vid månadens slut till 4·7 % mot 4·5 i januari. Antalet av offentliga medel understödda arbetslösa minskades däremot med något över 1 %, från 433 000 till 428 000. Arbetsförmedlingsstatistiken visar också en förskjutning i gynnsam riktning. Antalet arbetssökande på 100 lediga platser minskades bland männen från 257 i januari till 251 i februari, bland kvinnorna från 135 till 133. Däremot antyda sjukkassornas statistik någon försämring av arbetstillgången, enär antalet försäkringspliktiga medlemmar gått ner med c:a 0·6 %.

(Reichsarbeitsblatt.)

Arbetslöshetslagstiftningen i Danmark. Den i andra häftet av Soc. Medd. (sid. 136) omförmälda danska lagen om tillfälliga statsbidrag i anledning av arbetslösheten, som från början var avsedd att tillämpas endast under första kvartalet av innevarande år, har erhållit förlängd giltighet intill utgången av november 1921.

Arbetslöshetsfrågan i Belgien. Från och med innevarande år ha i Belgien ändrade bestämmelser om statsbidrag till arbetslöshetsunderstöd trätt i kraft, på grund av en den 30 december 1920 utfärdad förordning. De nya bestämmelserna innebära, att den extraordinära understödsverksamhet, som införts under kriget och sedermera med vissa modifikationer fortgått, nu definitivt avskaffats och man i stället återgått till den före 1914 tillämpade ordningen med statsunder-

stödda, kommunala arbetslöshetsfonder, genom vilka de fackliga arbetslöshetskassorna subventionerats. Vid krigsutbrottet funnos 29 sådana fonder, omfattande tillsammans 101 kommuner och 126 000 genom respektive arbetslöshetskassor anslutna arbetare. Under kriget blevo flertalet kassor nödsakade att nedlägga verksamheten, men en del fortsatte dock att i mån av tillgång understödja sina medlemmar, och efter fredsslutet har rörelsen åter raskt utvecklats, så att medlemsantalet på hösten 1920 uppgick till c:a 800 000. Vid samma tidpunkt hade också 84 kommunala fonder trätt i verksamhet, omfattande sammanlagt 627 kommuner. Från statens sida hade denna rörelse redan under 1920 understötts på så sätt, att kassorna erhöllo statsbidrag, motsvarande 50 % av medlemmarnas egna avgifter — under förutsättning att dessa ej överstego 75 centimes per vecka för säsongarbetare och 50 centimes för övriga arbetare — medan de kommunala fonderna gottgjordes med hälften av sina förvaltningsomkostnader såsom ersättning för den tillsyn, som genom dem utövades över kassorna. Förordningen den 30 december 1920 har härutinnan ej gjort någon ändring, utan allenast stadfästat den redan tillämpade ordningen att gälla även för framtiden. Därutöver innebär emellertid sagda författning ett betydelsefullt steg för understödsverksamhetens konsolidering genom de föreskrifter, som fastställts angående upprättande av en nationell kristidsfond.

Ifrågavarande fond, som förvaltas av en särskild, av regeringen förordnad styrelse, har till syfte att lämna understöd vid sådan extraordinär arbetslöshet, som förorsakats av större industriella kriser och vars avhjälpande överstiger de vanliga understödsorganisationernas resurser. Fondens medel skola sålunda kunna tagas i anspråk för följande tre kategorier av arbetslösa:

1. Medlemmar av arbetslöshetskassor, vilka varit arbetslösa utöver för understöds utbekommande stadgad maximitid.

2. Medlemmar av sådana kassor, vilkas tillgångar icke räcka till att utbetala stadgeenligt understöd.

3. Arbetslösa, vilka icke genomgått den för understöds erhållande stadgade karenstiden. (Denna punkt har karaktär av övergångsstadgande, med tillämpning till en början endast under tiden intill den 1 april 1921, men har sedermera erhållit förlängd giltighet för arbetslösa, som före sagda dag erhållit medlemskap i någon kassa.)

De ur fonden utgående understöden skulle som regel bestämmas till samma belopp, som lämnas av respektive arbetslöshetskassor, dock högst 3 francs för arbetsdag med tillägg av 60 centimes för varje familjemedlem. Av fondens utgifter uttaxeras 15 % å arbetslöshetskassorna genom avdrag å dem tillkommande statsbidrag; 10 % uttagas av vederbörande kommuner.

Fondens grundkapital utgjorde vid årsskiftet 30 miljoner francs, vilket emellertid hastigt nog torde hava smält ihop till följd av att fondens mellankomst från första början kommit att starkt tagas i anspråk under den rådande krisen. Den belgiska arbetslöshetsstatistiken, som efter att ha legat nere alltsedan kriget åter togs upp i november 1920, visade redan vid slutet av första månaden 7·2 % arbetslösa, vilken siffra vid årsskiftet ökats till 17·4 % och den 31 januari 1921 ytterligare till 19·8 %. Då därtill kom, att flertalet understödstagare hade bakom sig en lång arbetslöshetsperiod, varunder deras egna besparingar, om sådana funnits, blivit uttömda, gjorde sig redan i januari starka krav gällande på höjning av de ur kristidsfonden utgående understödsbeloppen. Dessa krav hava också av regeringen bifallits så till vida, att understödsbeloppet höjts till 5 francs per dag för familjeförsörjare, med tillägg av 1·50 för hustrun och 1 francs för varje barn, medan övriga arbetslösa över 18 år erhålla 4 francs och minderåriga 3 francs. I samband härmed har borttagits den förutnämnda bestämmelsen om maximigräns för arbetslöshetskassornas statsbidrag, så att detta numera alltid utgår med 50 % av medlemsavgifterna, hur höga dessa än äro (kungörelse den 7 mars 1921).

Vid sidan av dessa åtgärder för avhjälpande av de mest kännbara sviterna av den pågående krisen har också ett första steg tagits för en framtida, mera rationell arbetslöshetsförsörjning, i det regeringen anmodat belgiska sektionen av Internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande att utarbeta utredning och förslag angående genomförande av obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. Sektionen har för denna utredning tillsatt en särskild kommitté, vilken höll sitt första sammanträde den 1 februari detta år.

(Revue du Travail.)

Åtgärder mot arbetslösheten i Schweiz. Under den arbetslöshetskris, som bröt in över Schweiz i början av 1918 och även följande år gjorde sig kännbart gällande, sökte myndigheterna vid sidan av de direkta understödsåtgärder, för vilka förut redogjorts i denna tidskrift (årg. 1920, sid. 414), även råda bot mot arbetsbristen genom igångsättande av åtskilliga produktiva arbeten. Sålunda utfärdades i maj 1919 ett förbundsrådsbeslut angående anordnande av nödhjälpsarbeten och i juli samma år ett annat dylikt beslut rörande åtgärder för främjande av byggnadsverksamheten. På grund av det förbättrade läget å arbetsmarknaden inställdes denna understödsverksamhet, i vad den avsåg arbeten av nödhjälpskaraktär, från den 15 april 1920. Med hänsyn till den rådande bostadsbristen fortsattes däremot alltjämt subventioneringen av sådan byggnadsverksamhet, som avsåg uppförande av bostadshus (förbundsrådsbeslut den 11 maj 1920). Då arbetstillgången under sista vintern åter försämrats, hava grunderna för sagda subventionering ånyo måst ändras för tillgodoseende av jämväl arbetslöshetssynpunkten. Ett nytt förbundsrådsbeslut om åtgärder för bekämpande av arbetslösheten har följaktligen utfärdats den 19 februari 1921.

Enligt detta beslut kunna statsbidrag erhållas till belopp motsvarande högst 10 % av byggnadskostnaderna för bostadshus och 20 % för andra, direkt samhällsnyttiga byggnadsföretag. Dessutom kunna särskilda ersättningar erhållas för merkostnader, som en arbetsgivare ådrager sig genom att för avhjälpande av arbetslöshet använda fackligt okvalificerad arbetskraft. Förutsättning för erhållande av ifrågavarande bidrag är i varje fall, att vidkommande kanton deltager med lika stort belopp. I bostadshus, som uppförts med dylikt bidrag av allmänna medel, skola hyrorna under de närmaste femton åren begränsas till 6—8 % av byggnadskostnaderna. Därest huset före sagda tids förlopp försäljes, skall hälften av vinsten — d. v. s. skillnaden mellan försäljningspriset och byggherrens egna kostnader för företaget — överlämnas till förbundet och kantonen, att dem emellan fördelas i förhållande till storleken av de vid byggnadens uppförande lämnade subventionerna.

De åligganden med avseende å understödsverksamheten, som förut ålegat folkhushållningsdepartementets arbetslöshetsavdelning, hava numera överflyttats på den nyinrättade arbetsbyrån (jfr h. 2, sid. 133).

— Arbetstid. —

Socialstyrelsens handläggning av arbetstidsärenden under första kvartalet 1921. Omfattningen av det arbete, som socialstyrelsens arbetarskyddsbyrå under första kvartalet 1921 nedlagt på handläggning av ärenden rörande arbetstidslagen, framgår av följande sammandrag.

	Ingående	Utgående
Ärenden rörande 6 § av arbetstidslagen (nödfallsarbeten)	186	6
» » 7 § » » (annat övertidsarbete) .	56	462
Förfrågningar angående »	11	11
Remisser från arbetsrådet för utredning	8	8
Arbetsrådets beslut, avskrift till yrkesinspektörerna	116	116
Ärenden rörande bagerilagen	3	3
Summa	380	606

Ärenden angående extra arbeten, utförda med stöd av 6 § av arbetstidslagen (nödfallsarbeten), hava under kvartalet inkommit till ett antal av inalles 186, därav 183 anmälningar om utsträckning av arbetstiden under högst två dygn och 3 ansökningar om rätt till utsträckning av arbetstiden under mer än två dygn. Av de senare blevo två beviljade. Efter olika slag av orsaker, som föranlett utsträckning av arbetstiden, fördelade sig ärendena sålunda: skada eller fara för skada å arbetsmaskiner 21, å driftmotorer 6, genom eldsvåda 15, å fartyg 3, å gas-, vatten- och avloppsledningar 85, å kraftledningar och elektriska anläggningar 8, genom is och snö 8, genom storm och oväder 18, å transport- och lyftanordningar 5, genom uteblivande av arbetare 2, å varor och fabrikat 2, å ångpannor och ångledningar 10, genom översvämning 5.

Ansökningar enligt 7 § av arbetstidslagen hava handlagts till ett antal av 458, varav beviljades 419 ansökningar för säsong- och 33 för tillfälligt arbete. Avslagna blevo 1 och återförvisade 5 ansökningar. På olika slag av arbetare fördelade sig ansökningarna sålunda: diversearbetare 5, driftsarbetare 444, eldare och maskinister 8, reparatörer och montörer 4, kuskar och chaufförer 1, transport- och stuveriarbetare 1.

Arbetstiden å svenska fartyg. På ansökning av Waxholms nya ångfartygsaktiebolag m. fl. skärgårds- och mälarrederier om undantag i vissa fall från tillämpningen av lagen den 24 oktober 1919 om arbetstiden å svenska fartyg, har Kungl Maj:t medgivit, att de undantag från tillämpningen av ovannämnda lag, som bemälda bolag fått tillgodonjuta år 1920, skola medgivas tills vidare under år 1921, under villkor att de fartyg, undantagen avse, icke nyttjas till passagerares befordran i vidsträcktare fart än den, som angives uti de för fartygen gällande passagerarfartygscertifikat.

De sålunda medgivna undantagen innebära, 1) att arbete, som utföres av ende styrmannen och av ende maskinisten får undantagas från tillämpningen av nämnda lag, under villkor att ende styrmannen och ende maskinisten erhålla vardera såväl minst en dags tjänstledighet under var och en av månaderna maj—september som ock utöver avtalad månadslön ersättning per dag med minst 1/75 av månadslönen för mistning av i samma lag stadgad ersättning för övertid; 2) att sjöman, tillhörande däcksmanskapet, under en tid av fyra på varandra följande veckor får användas till skeppstjänst sammanlagt högst 252 timmar samt till övertidsarbete högst 72 timmar.

— Levnadskostnader. —

Levnadskostnadernas förändringar i England. I h. 3 av *Labour Gazette* hava publicerats följande resultat av de officiella beräkningarna av levnadskostnadernas stegring från krigsutbrottet till början av mars månad innevarande år:

Utgiftsökning i % sedan juli 1914:

	1918	1919		1920							1921		
	juli	jan.	juli	jan.	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	mars
Livsmedel . . .	110	130	109	136	158	162	167	170	191	182	178	163	149
Samtliga levnadskostnader	100—105	120	105—110	125	152	155	161	164	176	169	165	151	141

Beträffande de beräkningsmetoder, som kommit till användning vid dessa undersökningar, hänvisas till Soc. Meddelanden, årg. 1919, sid. 737 samt årg. 1920, sid. 836.

Prisstegringen på livsmedel, som fortgått nästan oavbrutet månad för månad sedan sommaren 1919, nådde i början av november 1920 sin kulmen. Det prisfall, som därefter inträdde, omfattade i november endast socker, i december även bröd, mjöl och margarin samt i januari och februari flertalet varuslag. Livsmedelskostnaderna nedgingo följaktligen för varje månad, så att stegringen sedan krigsutbrottet i början av mars 1921 utgjorde endast 149 % mot 191 % vid ingången av november månad 1920.

Hyresstegringen för arbetarlägenheter uppskattades till 42 % den 1 november 1920, vilken ökning huvudsakligen hänförde sig till förhöjningar av reparationskostnader, fastighetsskatter samt avgifter för vattenförbrukning o. d. Till mars 1921 har denna post undergått någon ökning, så att stegringen då utgjorde 44 %. Priserna å beklädnadsartiklar hava fallit för varje månad i allt hastigare tempo; i början av oktober utgjorde den genomsnittliga stegringen sedan krigsutbrottet 330 %, i november 320 %, i december 305 %, i januari 290 %, i februari c:a 255 % och i mars 240 %. Posten bränsle och lyse har ej undergått någon förändring under de senaste månaderna, utan uppgick stegringen i början av mars till c:a 140 % eller lika mycket som i september 1920. Huvudorsaken härtill var, att priset på stenkol, som nu ligger 145 à 150 % högre än 1914, varit oförändrat sedan hösten 1920.

Under uttrycket »samtliga levnadskostnader» innefattas utgifterna för livsmedel, bostad, beklädnad, bränsle och lyse, tvättmedel, husgeråd, resor m. m. För samtliga dessa poster uppgick stegringen till 176 % i början av november 1920. Sedan dess hava levnadskostnaderna sjunkit, så att de den 1 mars 1921 voro 141 % högre än före krigsutbrottet. Vid samtliga dessa beräkningar har man antagit, att ingen omläggning eller inskränkning av konsumtionen ägt rum.

Levnadskostnadernas förändringar i Förenta Staterna. I anslutning till förut i Soc. Meddelanden publicerade uppgifter (årg. 1920, sid. 1161) angående levnadskostnadernas förändringar i Förenta Staterna, lämnas här nedan en sammanställning av arbetsdepartementets statistiska byrås undersökningar över levnadskostnadsstegringen i 32 städer i skilda delar av landet.

Utgiftsposter	Utgiftsökning i % från år 1913 till								
	dec. 1914	dec. 1915	dec. 1916	dec. 1917	dec. 1918	juni 1919	dec. 1919	juni 1920	dec. 1920
Livsmedel	5·0	5·0	26·0	57·0	87·0	84·0	97·0	119·0	78·0
Kläder	1·0	4·7	20·0	49·1	105·3	114·5	168·7	187·5	158·5
Bostad	0·0	1·5	2·3	0·1	9·2	14·2	25·3	34·9	51·1
Bränsle och lyse	1·0	1·0	8·4	24·1	47·9	45·6	56·3	71·9	94·9
Möbler och husgeråd . . .	4·0	10·6	27·3	50·6	113·6	125·1	163·5	192·7	185·4
Diverse	3·0	7·4	13·3	40·5	65·3	73·2	90·2	101·4	108·2
Samtliga levnadskostnader:	**3·0**	**5·1**	**18·3**	**42·4**	**74·4**	**77·3**	**99·3**	**116·5**	**100·4**

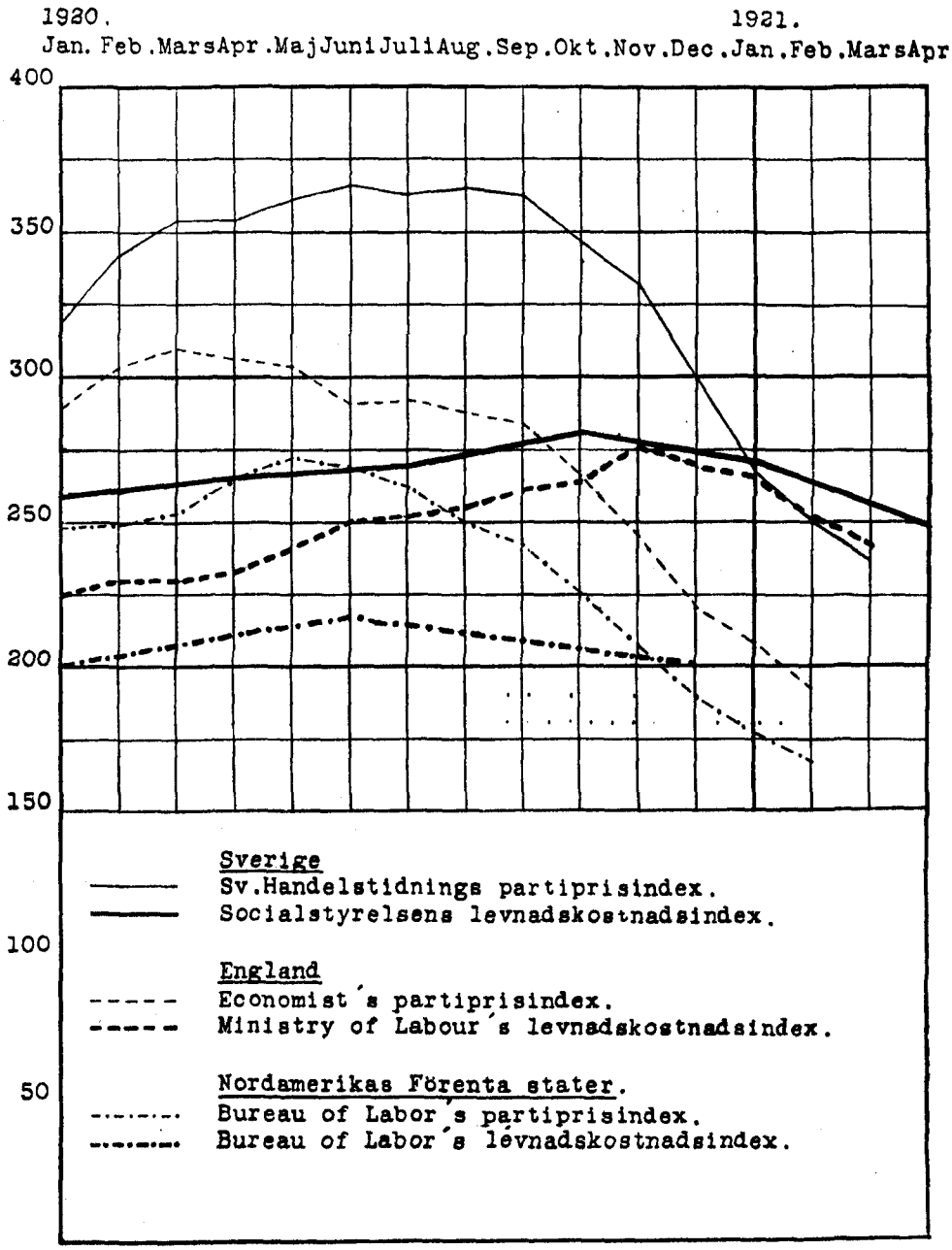
Tabellen visar, att levnadskostnaderna under förra hälften av år 1920 stego avsevärt, varefter ett lika markerat prisfall inträdde, så att den sammanlagda ökningen sedan krigsutbrottet var lika hög vid slutet av år 1920 som ett år tidigare (c:a 100 %). Jämföras stegringstalen för de särskilda huvudposterna vid början och slutet av år 1920, finner man, att livsmedel och beklädnad visa fallande, men alla övriga poster stigande priser. Livsmedelsprisernas nedgång fortsatte även under de första månaderna av innevarande år; i januari 1921 var stegringen sedan år 1913 72 % och i februari 58 %.

Ovanstående beräkningar gälla ej för Förenta Staterna i deras helhet. Sedan ett par år tillbaka företager emellertid »The National Industrial Conference Board» regelbundna undersökningar häröver. Enligt en rapport från svenska generalkonsulatet i New York visade den senaste av dessa undersökningar, avseende den 1 december 1920, att de totala levnadskostnaderna stigit med c:a 90 % sedan krigsutbrottet.

(Monthly Labour Review.)

Parti- och minutprisernas växlingar under senaste året. Efterföljande diagram åskådliggör prisväxlingarna i Sverige, England och Nordamerikas Förenta Stater sedan början av år 1920. För varje land hava medtagits tvenne indexserier, avseende partipriser resp. levnadskostnader, nämligen för Sverige Svensk Handelstidnings partiprisindex och socialstyrelsens levnadskostnadsindex, för England Economist's partiprisindex och Arbetsministeriets levnadskostnadsindex samt för Förenta Staterna Arbetsdepartementets parti- och levnadskostnadsindices. Ifrågavarande partiprisindices finnas publicerade i bl. a. konjunkturöversikterna i Kommersiella Meddelanden; beträffande levnadskostnadsindextalen hänvisas till ovanstående uppsatser rörande England och Amerika samt för Sveriges vidkommande till översikten å sid. 469 i detta häfte. Den omständigheten, att basperioden för samtliga partiprisindexserier samt för den amerikanska levnadskostnadsindexen är år 1913, men för den svenska och engelska levnadskostnadsindexen juli 1914, torde vara av relativt ringa betydelse.

Av diagrammet framgår, att prisstegringen under hela tiden sedan början av år 1920 varit störst i Sverige och minst i Förenta Staterna; med avseende å levnadskostnadernas stegring har dock en utjämning skett mellan Sverige och England. Dessutom framträda följande för samtliga länder gemensamma drag i utvecklingen;

1) såväl parti- som minutpriserna stego under början av år 1920; under senare hälften av året inträffade däremot ett prisfall, som fortsatt under år 1921;

2) partiprisernas stegring sedan krigsutbrottet var under större delen av år 1920 starkare än detaljprisernas, men till följd av att partipriserna fallit hastigare än detaljpriserna, kom partiprisernas stegring att vid slutet av 1920 ligga under detaljprisernas; kurvorna skära varandra;

3) prisfallet träffade tidigast partipriserna och först några månader efteråt detaljpriserna.

Beräknas den procentuella nedgången av partipriserna sedan stegringsmaximum under år 1920 till februari 1921, som är den sista tidpunkt, för vilken man har jämförbara tal i samtliga länder, finner man, att prisfallet utgjort 32 % i Sverige, 39 % i England och likaledes 39 % i Förenta Staterna. Då partiprisernas fall började något senare i Sverige än i de båda andra länderna, torde man kunna anse, att någon större skillnad i prisfallets intensitet ej förefinnes. Verkställes motsvarande beräkning även för levnadskostnadernas vidkommande, varvid jämförelsen lämpligen inskränkes till att gälla endast för Sverige och England, för vilka länder uppgifter för de sist förflutna månaderna föreligga, erhåller man till resultat, att nedgången från stegringsmaximum till mars—april 1921 uppgick till 11 % i Sverige och 13 % i England.

— Olycksfallsförsäkring. —

Riksförsäkringsanstaltens årsberättelse för 1919. Av de uppgifter om riksförsäkringsanstaltens verksamhet under år 1919, som meddelas i anstaltens nu utkomna årsberättelse, framgår, att hela antalet arbetare, å vilka olycksfallsförsäkringslagen ägde tillämplighet, sagda år utgjort omkring 1 1/3 miljon, fördelade på nära 300 000 arbetsgivare. Till belysning av den aktuella frågan om i vad mån dessa arbetsgivare begagnat sig av rätten att taga försäkring i annan inrättning än riksanstalten — jämför socialförsäkringskommitténs i förra häftet av denna tidskrift omnämnda utlåtande — kan anföras följande tablå, där för jämförelse medtagits jämväl motsvarande approximativa siffror för olycksfallsförsäkringslagens första år, 1918:

	Arbetsgivare		Arbetare	
	1918	1919	1918	1919
Riksförsäkringsanstalten	274 000	267 000	947 000	907 000
Ömsesidiga bolag	26 000	30 000	403 000	443 000
Summa	**300 000**	**297 000**	**1 350 000**	**1 350 000**

Tablån utvisar, att en ej obetydlig överflyttning av försäkringar från riksförsäkringsanstalten till ömsesidiga bolag under 1919 ägt rum. Inalles hava från dylika bolag under året inkommit 4 261 anmälningar om inträde av nya delägare; de högsta siffrorna utvisa olycksfallsförsäkringsbolaget Land och Sjö samt Lantbrukarnas olycksfallsförsäkringsbolag med vardera c:a 1 200 anmälningar.

— Strejker, lockouter, medlings- och skiljedomsförfarande. —

Den norska skiljedomslagens avskrivning. Norska regeringen har i skrivelse den 22 februari 1921 meddelat stortinget, att regeringen icke funnit skäl föreligga att framlägga förslag om förlängd giltighet för 1919 års provisoriska lag om obligatorisk skiljedom vid arbetstvister.[1] Någon enskild motion i ämnet hade vid förslagstidens utgång ej heller väckts. Ifrågavarande lag, vilken ursprungligen var avsedd att gälla till den 1 april 1920, men sedermera prolongerats för ytterligare ett år, upphör följaktligen att gälla med mars månads utgång detta år.

Lagen blev som bekant på sin tid genomförd i strid mot både arbetsgivarnas och arbetarnas mening, och de erfarenheter, som vunnits under densammas tillämpning, synas ingalunda varit ägnade att bringa de därav närmast berörda parterna till en gynnsammare uppfattning om den obligatoriska skiljedomens gagnelighet för arbetsfredens främjande. Norska arbetsgivarföreningens tidskrift Arbeidsgiveren ägnar sålunda den på avskrivning ställda lagen bland annat följande eftermäle:

---

[1] Soc. Medd. årg. 1919, sid. 733; årg. 1920, sid. 485.

»Erfaringerne fra det sidste aar har voldt dens død. Man lærte, at domstolen var en høist usikker indretning, hvor der kunde være likesaa mange meninger som medlemmer. Selv om arbeiderne var fornøiet med resultatet, saa lærte de mange dissenser dem, at de stod overfor en altfor farlig chanseseilads, om utenforstaaende og som oftest ogsaa uforstaaende mænd skulde faa den endelige avgjørelse. Man fik ogsaa konstatert, hvad man vidste paa forhaand, at naar voldgiften først er sat i sving, saa kommer den til at umuliggjøre alle forhandlinger og ødelægge enhver mæglingsmands autoritet. Programmet om tvungen voldgift i tvister, der er saa omfattende, at de blir landsskadelige, kan synes tiltalende, men det er helt upraktisk. Har man en lov ender det med, at voldgiftsdomstolen blir anvendt i alle tilfælder. Man faar offentlig regulering av alle arbeidsforhold.»

— Ålderdoms- och invaliditetsförsäkring. —

Pensionsstyrelsens årsberättelse för 1919. Till belysning av den allmänna pensionsförsäkringens utveckling under åren 1915—1919 kunna meddelas följande uppgifter ur pensionsstyrelsens nu föreliggande berättelse för år 1919, sammanställda med motsvarande, i Sociala Meddelanden förut återgivna siffror för föregående år.[1]

	1915	1916	1917	1918	1919
Antal ansökningar om pension	137 342	69 166	39 948	33 673	37 112
därav avseende äkta makar	19 270	8 731	5 523	5 269	5 603
Antal avslagna ansökningar	7 973	11 474	6 145	5 692	5 194
därav på grund av obestyrkt invaliditet	4 204	6 473	3 335	2 572	2 184
» » » » för hög årsinkomst	1 979	3 366	1 782	1 974	1 361
Antal utfärdade pensionsbrev	103 394	109 878	34 142	27 220	23 867
därav för kvinnor, i procent	*65·3*	*62·6*	*60·0*	*59·0*	*55·7*
Sammanlagda årliga pensionsbeloppet, miljoner kr.	6·2	6·5	2·8	2·1	2·1
i medeltal för varje pensionerad, kr.	60·15	59·32	66·60	77·39	88·32
Antal ansökningar om sjukvård	1 481	2 567	2 534	2 953	2 620
» utan ansökan upptagna sjukvårdsärenden	688	476	190	180	181
» till förnyad prövning upptagna »	7	304	681	942	888
» beslut om sjukvårdande åtgärder	761	2 222	2 127	2 327	2 078
därav under året behandlade fall	346	999	1 575	1 736	1 749

Av det för 1919 anvisade anslaget å en halv miljon kronor för den sjukvårdande verksamheten har använts c:a 498 000 kronor, därav 478 000 för egentlig sjukvård eller yrkesutbildning och återstoden för resekostnader, läkarutlåtanden m. m.

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1917, sid. 369; årg. 1918, sid. 337; årg. 1919, sid. 469; årg. 1920, sid. 437.

Sveriges offentliga arbetsförmedling.

Mars månad år 1921.

Under hänvisning till de efterföljande tabeller, som närmare redogöra för den offentliga arbetsförmedlingen i olika delar av landet,[1] lämnas här en sammanfattande framställning av dess viktigaste resultat under mars månad.

Översikt av verksamheten under *mars* månad 1921.

	Manliga avdeln.			*Kvinnliga avdeln.*			*Tillsammans*		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
Stockholms stad	8 158	1 344	1 213	3 201	3 262	2 088	11 359	4 606	3 301
Stockholms län	4 896	1 197	1 112	354	486	163	5 250	1 683	1 275
Uppsala stad och län	850	312	251	139	176	117	989	488	368
Södermanlands län	1 284	321	253	235	311	118	1 519	632	371
Östergötlands län	1 920	774	608	498	531	257	2 418	1 305	865
Norrköping	1 680	152	135	819	249	145	2 499	401	280
Jönköpings län	771	373	338	166	191	76	937	564	414
Kronobergs län	228	47	41	110	162	75	338	209	116
Norra Kalmar län	185	132	129	42	65	31	227	197	160
Södra Kalmar län	558	201	177	123	157	84	681	358	261
Gottlands län	208	80	59	24	66	6	232	146	65
Blekinge län	2 088	712	661	348	475	193	2 436	1 187	854
Kristianstads län	991	466	369	315	479	205	1 306	945	574
Malmöhus län: Malmö	3 036	494	445	1 352	875	508	4 388	1 369	953
Malmöhus län: Lund	342	74	60	179	100	73	521	174	133
Malmöhus län: Landskrona	717	260	248	120	54	24	837	314	272
Malmöhus län: Hälsingborg	1 427	244	217	330	209	130	1 757	453	347
Malmöhus län: Ystad	300	94	75	166	101	51	466	195	126
Malmöhus län: Trälleborg	443	148	145	52	45	35	495	193	180
Malmöhus län: Eslöv	162	86	79	42	46	27	204	132	106
Malmöhus län: Skurup	60	55	41	26	52	20	86	107	61
Hallands län	582	423	365	202	163	71	784	586	436
Göteb. o. Bohus län	290	192	170	130	173	63	420	365	233
Göteborg	6 650	1 080	971	1 410	1 145	708	8 060	2 225	1 679
Älvsborgs län	1 322	405	369	359	119	50	1 681	524	419
Skaraborgs län	782	568	328	205	549	155	987	1 117	483
Värmlands län	660	312	282	206	287	140	866	599	422
Örebro län	981	281	226	301	448	228	1 282	729	454
Västmanlands län	1 711	412	346	255	348	166	1 966	760	512
Kopparbergs län	515	116	114	210	330	165	725	446	279
Gävle stad och län	551	149	149	133	145	108	684	294	257
Västernorrlands län	1 387	356	346	67	103	35	1 454	459	381
Jämtlands län	191	50	48	116	191	104	307	241	152
Västerbottens län	265	74	69	110	153	89	375	227	158
Norrbottens län	97	60	57	95	133	86	192	193	143
Tillsammans mars 1921	46 288	12 044	10 496	12 440	12 379	6 594	58 728	24 423	17 090
» febr. 1921	*47 937*	*10 546*	*9 364*	*12 275*	*9 465*	*5 378*	*60 212*	*20 011*	*14 742*
» mars 1920	13 592	10 346	7 865	8 251	13 698	6 464	21 843	24 044	13 829
» » 1919	19 063	9 378	7 536	13 014	13 878	6 846	32 077	22 756	14 382
» » 1918	17 849	10 267	7 675	15 219	10 671	6 244	33 068	20 938	13 919

[1] De särskilda anstalterna uppräknas i tablån här ovan; med avseende å anstalternas olika kontor hänvisas till förteckningen å omslagets 3:e sida.

Översikt av verksamheten för huvudgrupper av arbete.

Yrkesgrupper	Arbetssökande personer	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar per 100 led. pl.			Tillsatta platser per 100 lediga		
					mars 1921	febr. 1921	mars 1920	mars 1921	febr. 1921	mars 1920
Manliga avdelningen										
Jordbruk m. m.	4 653	5 223	3 724	2 517	140	164	95	68	61	57
Skogshushållning	373	428	517	504	83	53	72	97	94	78
Gruvdrift och malmförädling	818	817	17	17	.	.	.	.	.	.
Industri och hantverk m. m.	22 839	23 360	3 570	3 442	654	731	168	96	98	76
Handel och samfärdsel	7 327	7 458	1 052	889	709	770	159	85	82	66
Husligt arbete	2	2	4	3	.	.	.	.	.	.
Allmän och litterär verksamhet	46	46	35	33	.	.	.	.	.	.
Annat arbete	8 393	8 954	3 125	3 091	287	332	166	99	99	96
Summa	**44 446**	**46 288**	**12 044**	**10 496**	**384**	**455**	**131**	**87**	**89**	**71**
Kvinnliga avdelningen										
Jordbruk m. m.	562	577	1 957	477	30	32	29	24	22	26
Skogshushållning	—	—	—	—	—	—	—	—	.	—
Gruvdrift och malmförädling	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Industri och hantverk m. m.	3 678	3 879	294	188	1319	1431	91	64	73	48
Handel och samfärdsel	1 431	1 602	1 187	770	135	173	62	65	72	46
Husligt arbete	4 497	6 155	8 768	5 079	70	85	62	58	61	52
Allmän och litterär verksamhet	131	140	169	76	83	117	66	45	56	40
Annat arbete	73	87	4	4	.	.	.	.	.	.
Summa	**10 872**	**12 440**	**12 879**	**6 594**	**100**	**130**	**60**	**58**	**57**	**47**
Tillsammans										
Jordbruk m. m.	5 215	5 800	5 681	2 994	102	113	77	53	46	48
Skogshushållning	373	428	517	504	83	53	72	97	94	78
Gruvdrift och malmförädling	813	817	17	17	.	.	.	.	.	.
Industri och hantverk m. m.	26 517	27 239	3 864	3 630	705	787	151	94	96	69
jord-, sten- och glasindustri	849	855	276	272	310	374	.	99	100	.
metall- och maskinindustri	9 228	9 862	155	124	6040	6998	166	80	88	55
trävaruindustri	2 957	2 979	85	78	.	.	119	.	.	68
byggnadsverksamhet	5 070	5 210	2 691	2 646	194	251	178	98	99	87
läder-, hår- och gummiindustri	597	614	18	8	.	.	.	.	.	.
textilindustri	1 811	1 846	8	6	.	.	.	.	.	.
beklädnadsindustri	2 057	2 135	184	128	1160	1426	81	70	78	48
närings- och njutningsämnesindustri	990	1 225	827	258	375	440	187	77	88	74
kemisk-teknisk och belysningsindustri	246	254	89	89	.	.	.	.	.	.
trämasse- och pappersindustri	546	548	19	18	.	.	.	.	.	.
grafisk industri	874	874	11	7	.	.	.	.	.	.
ej särskilt specificerade	1 797	1 887	56	51	.	.	160	.	.	75
Handel och samfärdsel	8 758	9 060	2 239	1 659	405	483	97	74	77	58
kontors-, bank- o. d. personal	566	574	112	74	518	784	.	66	71	.
butiks- och magasinspersonal	1 144	1 199	208	162	591	808	145	80	71	75
hotell- och restaurangpersonal	954	1 021	966	616	106	125	56	64	78	48
landtransport	1 651	1 705	358	282	488	588	92	80	84	85
sjötransport	4 377	4 495	590	511	762	777	268	87	82	89
ej särskilt specificerade	66	66	15	14	.	.	.	.	.	.
Husligt arbete	4 499	6 157	8 772	5 082	70	85	62	58	61	52
Allmän och litterär verksamhet	177	186	204	109	91	144	67	53	56	42
Annat arbete	8 466	9 041	3 129	3 095	289	334	170	99	99	96
Summa	**54 818**	**58 728**	**24 423**	**17 090**	**240**	**301**	**91**	**70**	**74**	**58**

Utanför de orter, där anstalterna äro belägna, tillsattes under månaden 1 620 platser, varav 1 266 manliga och 354 kvinnliga; motsvarande tal under samma månad föregående år voro resp. 1 226, 932 och 294 samt under nästlidna månad resp. 1 303, 1 052 och 251.

	Arbetsförmedlingsanstalter	Jordbruk m. m.			Skogshushållning			Gruvdrift o. malmförädling			Jord-, sten- o. glasindustri			Metall- o. maskinindustri		
		Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T.p.
	Manliga avdelningen	**5 228**	**3 724**	**2 517**	**428**	**517**	**504**	**817**	**17**	**17**	**887**	**276**	**272**	**9 020**	**152**	**122**
1	Stockholms stad	32	—	—	5	—	—	2	—	—	45	11	9	2 043	43	28
2	Stockholms län	1 569	632	556	127	54	52	—	—	—	42	—	—	1 050	7	6
3	Uppsala stad och län	312	186	134	21	20	18	3	—	—	40	—	—	102	1	1
4	Södermanlands län	189	153	86	10	1	1	1	—	—	2	—	—	568	5	4
5	Östergötlands län	552	489	281	34	4	3	50	—	—	15	1	1	234	3	3
6	Norrköping	140	71	57	—	16	16	—	—	—	3	—	—	291	1	1
7	Jönköpings län	95	68	33	4	2	2	5	—	—	2	—	—	137	—	—
8	Kronobergs län	32	24	18	—	—	—	—	—	—	5	—	—	25	—	—
9	Kalmar län	100	121	94	3	42	42	1	—	—	82	—	—	70	5	5
10	Gottlands län	64	42	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	220	133	85	41	—	—	80	—	—	272	13	13	261	1	1
12	Kristianstads län	280	284	193	7	—	—	2	—	—	1	—	—	132	8	8
13	Malmöhus län: Malmö	47	90	47	—	—	—	—	—	—	2	—	—	556	5	5
14	Hälsingborg	80	61	41	—	2	2	10	—	—	17	—	—	852	11	9
15	Övriga anstalter	328	250	184	—	—	—	—	—	—	19	—	—	411	12	12
16	Hallands län	82	93	44	3	126	123	—	—	—	27	—	—	80	2	—
17	Göteborgs och Bohus län	51	71	52	—	—	—	—	—	—	2	—	—	14	—	—
18	Göteborgs stad	61	52	38	1	92	92	1	—	—	27	235	235	1 802	9	6
19	Älvsborgs län	64	43	20	6	—	—	118	—	—	28	—	—	117	16	14
20	Skaraborgs län	293	408	177	—	—	—	—	—	—	24	4	2	104	1	1
21	Värmlands län	50	64	39	—	21	21	1	—	—	21	3	3	151	8	8
22	Örebro län	216	184	131	12	11	9	27	13	13	17	1	1	64	—	—
23	Västmanlands län	255	201	137	31	10	10	442	—	—	—	—	—	285	1	1
24	Kopparbergs län	71	27	26	28	9	9	68	4	4	6	—	—	50	4	4
25	Gävle stad och län	9	3	3	1	1	1	—	—	—	21	—	—	80	1	1
26	Västernorrlands län	6	13	10	17	87	84	—	—	—	117	8	8	20	5	3
27	Jämtlands län	11	4	4	51	12	12	1	—	—	—	—	—	16	3	1
28	Västerbottens län	13	6	5	20	4	4	—	—	—	—	—	—	3	—	—
29	Norrbottens län	1	1	1	6	3	3	5	—	—	—	—	—	2	—	—
	Kvinnliga avdelningen	**577**	**1 957**	**477**	—	—	—	—	—	—	**18**	—	—	**842**	**8**	**2**
1	Stockholms stad	6	1	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	176	3	2
2	Stockholms län	58	153	58	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Uppsala stad och län	21	25	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Södermanlands län	19	64	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Östergötlands län	35	118	38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Norrköping	11	15	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	—	—
7	Jönköpings län	6	57	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Kronobergs län	14	33	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	43	87	47	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Gottlands län	1	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	51	195	40	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
12	Kristianstads län	32	184	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
13	Malmöhus län: Malmö	11	82	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45	—	—
14	Hälsingborg	8	32	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Övriga anstalter	38	116	25	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—
16	Hallands län	14	65	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	Göteborgs och Bohus län	32	58	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Göteborgs stad	7	28	2	—	—	—	—	—	—	3	—	—	102	—	—
19	Älvsborgs län	1	16	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Skaraborgs län	30	161	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Värmlands län	20	66	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Örebro län	31	144	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	Västmanlands län	40	112	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—
24	Kopparbergs län	31	71	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Gävle stad och län	6	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Västernorrlands län	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Jämtlands län	—	24	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	Västerbottens län	9	22	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	Norrbottens län	1	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Trävaru-industri			Byggnads-verksamhet			Läder-, hår- o. gummi-industri			Textil-industri			Beklädnads-industri			Närings- o. njut-ningsämnes-industri			Kem.-tekn. o. belysnings-industri			
Ans.	L.p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L. p.	T.p.	Ans.	L.p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	
2 967	**85**	**78**	**5 205**	**2 691**	**2 646**	**458**	**10**	**8**	**722**	**3**	**2**	**838**	**15**	**12**	**844**	**251**	**221**	**180**	**82**	**82**	
176	2	1	1 449	129	117	43	3	2	19	—	—	82	2	—	307	221	199	29	1	1	1
139	10	10	598	121	117	9	—	—	12	—	—	25	1	1	67	3	3	4	1	1	2
14	4	4	55	5	1	3	—	—	—	—	—	17	—	—	11	1	1	1	—	—	3
29	—	—	59	4	4	1	—	—	—	—	—	4	—	—	4	—	—	—	—	—	4
299	9	6	254	154	152	10	—	—	13	—	—	—	—	—	12	1	1	6	—	—	5
137	—	—	214	33	33	28	—	—	277	—	—	26	1	1	32	—	—	4	—	—	6
97	—	—	51	102	102	6	—	—	7	—	—	23	—	—	8	—	—	15	—	—	7
1	—	—	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
83	40	40	33	90	90	—	—	—	—	—	—	1	—	—	6	—	—	2	—	—	9
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
34	1	1	142	513	513	9	—	—	1	—	—	13	—	—	11	—	—	11	—	—	11
50	1	1	87	14	12	24	—	—	9	—	—	13	—	—	26	4	3	—	—	—	12
155	—	—	466	128	128	70	4	4	9	—	—	164	5	5	67	—	—	58	—	—	13
30	—	—	139	64	63	56	1	1	3	—	—	34	—	—	32	2	—	19	30	30	14
54	1	1	178	310	307	79	—	—	15	—	—	27	1	1	115	9	9	5	—	—	15
53	—	—	74	190	188	17	—	—	48	—	—	5	—	—	16	2	1	1	—	—	16
49	—	—	32	101	99	—	—	—	—	—	—	4	—	—	3	—	—	1	—	—	17
781	2	2	542	30	22	46	2	1	36	1	—	61	2	2	65	—	—	16	—	—	18
31	—	—	192	240	235	13	—	—	257	2	2	21	2	2	6	—	—	5	—	—	19
26	2	—	64	11	11	6	—	—	1	—	—	—	1	—	9	4	1	—	—	—	20
97	3	3	68	82	82	27	—	—	4	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	21
17	—	—	100	16	16	2	—	—	4	—	—	293	—	—	9	—	—	1	—	—	22
54	2	1	170	149	149	1	—	—	3	—	—	7	—	—	9	—	—	1	—	—	23
31	—	—	68	35	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	1	—	—	—	24
40	2	2	51	110	110	7	—	—	2	—	—	15	—	—	14	1	1	1	—	—	25
391	3	3	58	38	38	1	—	—	—	—	—	2	—	—	5	1	1	—	—	—	26
5	—	—	9	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	4	—	—	—	—	—	27
91	3	3	30	15	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	28
3	—	—	10	7	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29
12	—	—	**5**	—	—	**156**	**3**	—	**1124**	**5**	**4**	**1 297**	**169**	**116**	**881**	**76**	**32**	**74**	**7**	**7**	
4	—	—	—	—	—	6	1	—	35	2	2	198	88	49	81	22	11	17	3	3	1
—	—	—	—	—	—	1	—	—	18	—	—	21	—	—	6	—	—	1	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	2	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	32	—	—	9	2	2	2	1	—	—	—	—	5
—	—	—	—	—	—	11	—	—	462	1	1	103	6	6	58	2	1	—	1	1	6
—	—	—	2	—	—	—	—	—	4	—	—	21	—	—	2	3	2	2	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	11
1	—	—	—	—	—	—	—	—	35	—	—	13	10	8	1	4	1	—	—	—	12
1	—	—	—	—	—	56	—	—	69	—	—	341	23	21	71	1	1	37	—	—	13
—	—	—	—	—	—	18	—	—	1	—	—	11	1	—	5	—	—	—	—	—	14
1	—	—	—	—	—	30	1	—	63	—	—	92	4	4	39	3	3	1	—	—	15
—	—	—	—	—	—	1	—	—	101	—	—	8	—	—	—	2	1	—	—	—	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	7	—	—	—	3	1	3	—	—	17
1	—	—	2	—	—	11	1	—	76	2	1	277	14	6	81	10	3	12	2	2	18
4	—	—	—	—	—	20	—	—	220	—	—	57	2	2	4	1	—	—	—	—	19
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	15	4	—	—	—	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	63	14	14	—	—	—	—	—	—	21
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	64	—	—	10	—	—	—	—	—	22
—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	2	2	—	1	1	—	1	1	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	2	2	—	—	—	24
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	6	—	—	—	—	—	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	1	—	—	—	—	27
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	28
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29

	Arbetsförmedlingsanstalter	Trämasse- o. pappersindustri			Grafisk industri			Industri o. hantverk, ej specific.			Kontors-, bank- o. d. personal			Butiks- o. magasinspersonal		
		Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.
	Manliga avdelningen	**343**	**3**	**3**	**324**	**11**	**7**	**1622**	**41**	**39**	**412**	**86**	**57**	**903**	**112**	**102**
1	Stockholms stad	24	—	—	105	8	6	394	8	6	239	68	42	400	52	45
2	Stockholms län	9	—	—	22	1	1	126	1	1	31	—	—	38	2	2
3	Uppsala stad och län	—	—	—	1	—	—	20	1	1	—	—	—	12	—	—
4	Södermanlands län	1	—	—	9	—	—	142	—	—	—	—	—	33	—	—
5	Östergötlands län	6	—	—	8	—	—	40	1	1	2	1	1	11	9	9
6	Norrköping	50	—	—	14	—	—	64	1	1	5	—	—	12	3	3
7	Jönköpings län	14	—	—	3	—	—	66	—	—	2	—	—	6	1	1
8	Kronobergs län	67	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	1	—	—	—	—	—	48	5	5	1	—	—	9	—	—
10	Gottlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	11	—	—	—	—	—	98	—	—	—	—	—	12	2	2
12	Kristianstads län	4	—	—	4	—	—	6	—	—	1	—	—	4	1	—
13	Malmöhus län: Malmö	6	—	—	40	—	—	168	3	3	36	3	3	117	9	9
14	Hälsingborg	3	—	—	8	—	—	48	—	—	5	—	—	24	1	1
15	Övriga anstalter	2	—	—	5	—	—	94	2	2	3	—	—	7	4	4
16	Hallands län	15	—	—	2	—	—	1	—	—	1	—	—	2	—	—
17	Göteborgs och Bohus län	2	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	4	—	—
18	Göteborgs stad	43	—	—	86	2	—	72	3	3	59	13	10	147	16	15
19	Älvsborgs län	—	—	—	—	—	—	56	7	7	4	—	—	7	—	—
20	Skaraborgs län	—	—	—	3	—	—	27	1	1	1	—	—	3	—	—
21	Värmlands län	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	3	—	—
22	Örebro län	17	—	—	4	—	—	19	1	1	2	—	—	19	3	3
23	Västmanlands län	1	—	—	4	—	—	88	—	—	10	—	—	8	—	—
24	Kopparbergs län	5	—	—	—	—	—	5	—	—	1	—	—	3	2	2
25	Gävle stad och län	1	—	—	5	—	—	9	2	2	1	—	—	7	1	1
26	Västernorrlands län	57	3	3	1	—	—	10	3	3	1	—	—	3	4	3
27	Jämtlands län	4	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	6	—	—
28	Västerbottens län	—	—	—	—	—	—	3	1	1	2	1	1	3	1	1
29	Norrbottens län	—	—	—	—	—	—	4	1	1	1	—	—	3	1	1
	Kvinnliga avdelningen	**205**	**16**	**15**	**50**	**—**	**—**	**215**	**15**	**12**	**162**	**26**	**17**	**296**	**91**	**60**
1	Stockholms stad	58	7	6	9	—	—	6	4	3	112	18	14	165	47	32
2	Stockholms län	—	—	—	—	—	—	25	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Uppsala stad och län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
4	Södermanlands län	4	—	—	1	—	—	8	—	—	—	—	—	11	—	—
5	Östergötlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	2	4	5	2
6	Norrköping	7	—	—	33	—	—	2	—	—	—	—	—	7	3	3
7	Jönköpings län	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
8	Kronobergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
10	Gottlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	1	—	5	3	1
12	Kristianstads län	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	1
13	Malmöhus län: Malmö	34	—	—	4	—	—	75	8	8	29	3	—	45	7	7
14	Hälsingborg	27	—	—	2	—	—	68	—	—	2	1	1	3	1	—
15	Övriga anstalter	3	—	—	—	—	—	20	1	1	1	—	—	7	7	7
16	Hallands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
17	Göteborgs och Bohus län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Göteborgs stad	49	9	9	1	—	—	2	—	—	7	—	—	24	10	2
19	Älvsborgs län	1	—	—	—	—	—	3	—	—	3	—	—	—	—	—
20	Skaraborgs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
21	Värmlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
22	Örebro län	8	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	1	1
23	Västmanlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
24	Kopparbergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1
25	Gävle stad och län	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Västernorrlands län	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—
27	Jämtlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—
28	Västerbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	3	—	—
29	Norrbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	1	1

Hotell- o. restaurang-personal			Land-transport			Sjötransport			Handel och samfärdsel, ej specific.			Husligt arbete			Allmän o. litterär verksamhet			Annat arbete			
Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L. p.	T.p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L. p.	T. p.	
181	**27**	**21**	**1 611**	**242**	**201**	**4 337**	**582**	**505**	**64**	**3**	**3**	**2**	**4**	**3**	**46**	**35**	**33**	**8 954**	**3 125**	**3 091**	
56	16	14	460	65	44	611	102	91	6	1	1	2	4	3	11	30	30	1 618	578	574	1
1	—	—	134	6	5	84	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	807	358	357	2
—	—	—	18	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	214	94	91	3
—	—	—	24	1	1	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	157	157	4
2	1	1	67	9	9	26	1	—	4	—	—	—	—	—	—	1	1	275	140	139	5
1	1	—	88	5	3	96	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	198	20	20	6
2	—	—	20	2	2	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	205	198	198	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	79	23	23	8
2	—	—	6	—	—	38	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	257	29	29	9
—	—	—	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	141	37	37	10
8	—	—	29	1	1	135	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	699	48	45	11
6	—	—	16	4	3	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	310	150	149	12
4	—	—	167	20	20	379	106	100	36	—	—	—	—	—	—	—	—	489	121	121	13
7	—	—	50	10	9	360	43	43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150	19	18	14
—	—	—	47	13	13	106	20	20	—	—	—	—	—	—	1	—	—	528	95	95	15
1	—	—	25	4	3	93	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	35	6	6	16
—	1	1	20	1	1	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	83	17	17	17
14	2	—	264	77	64	1 764	299	241	15	2	2	—	—	—	31	3	2	716	238	236	18
—	—	—	25	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	362	95	89	19
2	1	1	10	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	209	134	134	20
3	—	—	17	—	—	59	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	153	130	126	21
4	—	—	17	2	2	9	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	127	50	50	22
6	—	—	30	5	5	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	287	44	43	23
7	2	2	21	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	147	28	27	24
1	—	—	23	2	2	148	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	115	26	26	25
—	1	—	15	—	—	345	8	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	338	182	182	26
2	2	2	1	1	1	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70	28	28	27
1	—	—	7	4	4	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	90	37	34	28
1	—	—	8	4	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52	43	40	29
890	**989**	**595**	**94**	**111**	**81**	**158**	**8**	**6**	**2**	**12**	**11**	**6 155**	**8 768**	**5 079**	**140**	**169**	**76**	**87**	**4**	**4**	
322	271	181	21	10	6	23	3	2	2	12	11	1 868	2 710	1 784	71	56	28	17	4	4	1
40	20	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	183	312	92	1	1	1	—	—	—	2
11	8	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	104	139	97	—	—	—	—	—	—	3
16	21	15	2	1	1	—	—	—	—	—	—	172	224	90	1	1	1	—	—	—	4
44	39	27	4	3	2	—	—	—	—	—	—	341	345	177	13	16	7	11	—	—	5
10	17	6	1	3	1	—	—	—	—	—	—	60	195	114	3	6	3	40	—	—	6
15	18	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	109	113	55	—	—	—	—	—	—	7
11	8	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	81	118	55	3	2	2	—	—	—	8
7	9	3	2	3	1	—	—	—	—	—	—	100	123	64	—	—	—	—	—	—	9
2	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	34	6	1	2	—	—	—	—	10
35	26	22	—	2	—	—	—	—	—	—	—	250	247	130	—	—	—	—	—	—	11
39	48	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	182	231	134	1	1	1	—	—	—	12
58	49	27	29	62	47	—	—	—	—	—	—	441	625	385	6	15	5	—	—	—	13
26	35	23	1	1	1	6	—	—	—	—	—	144	137	99	2	1	—	6	—	—	14
11	16	12	7	3	3	—	—	—	—	—	—	261	236	170	4	11	5	3	—	—	15
7	8	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	70	85	46	—	2	1	—	—	—	16
16	18	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	66	95	39	3	4	1	1	—	—	17
29	55	21	15	11	7	129	5	4	—	—	—	561	986	650	12	12	1	9	—	—	18
2	11	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42	78	39	2	11	1	—	—	—	19
12	34	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	152	339	114	—	—	—	—	—	—	20
6	15	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	108	189	98	2	2	2	—	—	—	21
22	16	16	7	12	12	—	—	—	—	—	—	154	272	162	—	8	2	—	—	—	22
17	18	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	182	204	111	3	10	8	—	—	—	23
47	43	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	125	212	101	2	1	1	—	—	—	24
2	7	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	106	129	108	4	4	1	—	—	—	25
10	16	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	56	80	28	—	—	—	—	—	—	26
42	66	47	1	—	—	—	—	—	—	—	—	67	96	54	—	4	2	—	—	—	27
12	13	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	78	112	67	6	4	3	—	—	—	28
19	26	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	72	102	65	—	—	—	—	—	—	29

Antalet arbetslösa inom arbetarorganisationerna den 28 februari 1921.

Fackförbund	Redovisade avdelningar	Redovisade medlemmar[1]				Arbetslösa					Orsak		Arbetslediga på grund av					Arbetslöshetsdagar			
		Män				Män												Antal redovisade			Antal dagar under febr. 1921
		Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor	Tillsammans	Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor	Tillsammans Antal	Tillsammans %	arbetsbrist	tillfällig orsak	sjukdom	arbetskonflikt	värnplikt	annan orsak	Tillsammans	avdeln.	medlemmar	arbetslösa	
Bageri- o. konditoriindustriarb.-förb.	*16*	1 683	549	486	**2 718**	*312*	*1*	*38*	**351**	**12·9**	*351*	—	*36*	—	*15*	2	**53**	*15*	1 608	*171*	**3 829**
Bleck- och plåtslagareförbundet	36	1 086	86	—	**1 172**	331	8	—	**339**	**28·9**	333	6	42	4	11	4	**61**	28	1 091	334	**6 694**
Bokbindareförbundet	13	241	37	627	**905**	20	13	72	**105**	**11·6**	105	—	32	—	5	2	**39**	7	709	87	**1 440**
Bryggeriindustriarbetareförbundet	21	1 861	33	636	**2 530**	22	—	54	**76**	**3·0**	72	4	105	—	16	—	**121**	6	1 021	61	**1 522**
De förenade förbunden	41	2 008	117	279	**2 404**	508	33	81	**622**	**25·9**	620	2	40	—	22	83	**145**	30	1 759	560	**10 723**
Elektriska arbetareförbundet	101	5 029	147	—	**5 176**	1 061	24	—	**1 085**	**21·0**	1081	4	67	44	95	35	**241**	68	4 467	1 041	**24 165**
Gjutareförbundet	87	3 371	338	9	**3 718**	686	64	—	**750**	**20·2**	734	16	153	33	56	21	**263**	54	2 621	503	**10 220**
Grov- o. fabriksarbetareförbundet	211	20 998	1 399	1 830	**24 227**	6 148	426	726	**7 300**	**30·1**	6205	1095	716	2296	232	1283	**4 527**	133	15 556	6 483	**112564**
Gruvindustriarbetareförbundet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Handelsarbetareförbundet	94	4 876	697	1 641	**7 214**	377	27	61	**465**	**6·4**	465	—	93	38	32	—	**163**	48	5 827	462	**10 246**
Hattarbetareförbundet	2	64	—	—	**64**	3	—	—	**3**	**4·7**	3	—	1	—	—	—	**1**	—	—	—	—
Litografiska förbundet	14	722	72	—	**794**	72	4	—	**76**	**9·6**	76	—	13	—	9	—	**22**	6	681	76	**1 824**
Kommunalarbetareförbundet	70	6 691	232	253	**7 176**	199	7	7	**213**	**3·0**	212	1	317	—	24	4	**345**	19	2 011	175	**3 834**
Metallindustriarbetareförbundet	103	—	—	—	**41 767**	—	—	—	**9 729**	**23·3**	—	—	—	—	—	—	—	84	37 886	7 983	**170864**
Därav: Järnbruksarbetare	45	—	—	—	**11 356**	—	—	—	**2 856**	**25·1**	—	—	—	—	—	—	—	33	9 273	2 062	**31858**
Mek. verkstadsarbetare	58	—	—	—	**30 411**	—	—	—	**6 873**	**22·6**	—	—	—	—	—	—	—	51	28 613	5 921	**139006**
Murareförbundet	27	1 317	144	—	**1 461**	527	47	—	**574**	**39·3**	574	—	24	5	6	—	**35**	20	799	343	**8 035**
Måleriarbetareförbundet	37	1 400	69	1	**1 470**	578	18	—	**596**	**40·5**	523	73	5	1	21	—	**27**	27	1 232	510	**12 018**
Pappersindustriarbetareförbundet	13	1 917	59	—	**1 976**	126	10	—	**136**	**6·9**	130	6	98	520	71	4	**693**	6	812	112	**2 471**
Pälsvaruarbetareförbundet	9	266	62	434	**762**	79	18	100	**197**	**25·9**	197	—	18	—	9	3	**30**	5	578	167	**4 462**
Sadelmakare- o. tapetserareförb.	39	1 026	83	112	**1 221**	366	1	—	**367**	**30·1**	367	—	27	—	7	—	**34**	26	970	323	**4 549**
Sko- och läderindustriarbetareförb.	33	3 392	522	1 653	**5 567**	581	77	41	**699**	**12·6**	699	—	105	2	47	—	**154**	22	2 596	265	**6 546**
Skorstensfejeriarbetareförbundet	7	252	10	—	**262**	6	—	—	**6**	**2·3**	6	—	4	—	5	—	**9**	3	165	6	**104**
Skrädderiarbetareförbundet	43	1 123	198	2 248	**3 569**	215	31	806	**1 052**	**29·5**	1052	—	77	10	14	—	**101**	30	2 711	961	**21 111**
Slakteri- o. charkuteriarbetareförb.	16	347	35	27	**409**	18	2	3	**23**	**5·6**	23	—	8	—	7	—	**15**	8	319	22	**584**
Stenindustriarbetareförbundet	28	1 157	125	—	**1 282**	175	13	—	**188**	**14·7**	170	18	28	1	14	17	**60**	13	671	154	**3 374**
Stuckatörförbundet	2	38	1	—	**39**	29	1	—	**30**	**76·9**	30	—	—	—	—	—	—	2	39	30	**596**
Sågverksindustriarbetareförbundet	109	8 202	1 087	5	**9 294**	1 760	234	3	**1 997**	**21·5**	1799	198	379	201	206	187	**973**	57	5 842	1 659	**29 772**
Textilarbetareförbundet	36	2 094	198	2 816	**5 108**	352	35	263	**650**	**12·7**	650	—	186	—	22	17	**225**	16	2 595	471	**5 090**
Tobaksindustriarbetareförbundet	10	753	75	3 721	**4 549**	27	—	—	**27**	**0·6**	27	—	235	—	4	10	**249**	3	3 393	27	**568**
Transportarbetareförbundet	24	1 939	46	—	**1 985**	263	—	—	**263**	**13·2**	223	40	69	1	5	—	**75**	12	1 300	223	**5 411**
Träarbetareförbundet	123	6 529	843	15	**7 387**	2 277	279	6	**2 562**	**34·7**	2556	6	207	108	75	9	**399**	104	6 859	2 493	**51 653**
Tunnbinderiarbetareförbundet	16	416	28	—	**444**	94	—	—	**94**	**21·2**	94	—	1	—	2	—	**3**	13	436	94	**2 094**
Typografförbundet	5	113	27	7	**147**	14	1	1	**16**	**10·9**	16	—	2	—	3	1	**6**	2	124	15	**304**
Väg- o. vattenbyggnadsarbetareförb.	9	620	9	—	**629**	94	2	—	**96**	**15·3**	60	36	14	3	4	—	**21**	6	480	89	**2 075**
Summa	**1395**	[2] —	[2] —	[2] —	**147426**	[2] —	[2] —	[2] —	**30687**	**20·8**	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	**873**	**107158**	**25 900**	**518742**

[1] Jfr noten å nästa sida. — [2] Enär uppgifter icke kunnat erhållas från samtliga organisationer, hava slutsummor icke nedräknats.

Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna.

Den 28 februari 1921.

Februari månad medförde en jämförelsevis ringa förändring av arbetslöshetssiffran. Av de 147 426 medlemmar, som de rapporterande fackföreningarna tillsammans redovisat, voro 30 687 eller 20·8 % arbetslösa den 28 februari, mot 20·2 % den 31 januari.[1] Av de mera betydande fackförbunden hade, såsom vidstående tabell utvisar, måleriarbetareförbundet den högsta arbetslöshetssiffran, 40·5 %. Mellan 30 och 40 % arbetslösa förekommo i övrigt inom murare-, träarbetare-, grov- och fabriksarbetare- samt sadelmakare- och tapetserareförbunden.

Levnadskostnader under första kvartalet 1921.

På grundval av från 49 ombudsorter inhämtade prisuppgifter har socialstyrelsen numera verkställt beräkningar rörande levnadskostnadernas allmänna stegring från juli 1914 till 1 april 1921. Angående de åtgärder, som av styrelsen från och med år 1920 vidtagits för erhållande av ett ytterligare förbättrat prisstatistiskt primärmaterial, hänvisas till Soc. Medd., häfte 5, årg. 1920, sid. 540 ff. I efterföljande sammanställning lämnas redogörelse för de förändringar, som träffat de olika posterna.

I indexberäkningen ingående huvudposter.

Livsmedel, lyse och bränsle. De prisuppgifter, som beträffande posterna livsmedel, lyse och bränsle användas vid indexberäkningen, avse samtliga kvartalets sista månad. För livsmedel insamlas uppgifter varje vecka å färskvaror (smör, ägg, kött, fläsk och fisk), varefter medeltal tages för de fyra veckorna; övriga varor noteras endast en gång i månaden, omkring den 15. Vid samma tidpunkt inhämtas jämväl noteringar å lyse- och bränsleartiklar. Under hänvisning till sammandragstabellen för livsmedelspriserna (sid. 472—473) och tabellerna över kreaturs- och fiskpriser i vissa större städer (sid. 484—488) må följande anföras rörande de under kvartalet iakttagna prisväxlingarna å de särskilda varuslagen.

[1] Till följd av det skydd, som dessa uppgifter åtnjuta enligt 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen, kan icke meddelas, i vad mån siffrorna avse hela antalet medlemmar inom fackförbunden. På grundval av dessa siffror kunna alltså inga slutsatser dragas beträffande fackförbundens verkliga *medlemsantal eller rörande förändringar* i detta hänseende.

Medelpriset å *mjölk*, som under sista kvartalet 1920 höll sig i stort sett oförändrat och under december utgjorde 43 och 18 öre per liter för resp. oskummad och separerad mjölk, har under innevarande kvartal varit underkastat en ganska kraftig sänkning. Genomsnittspriset för oskummad mjölk beräknades sålunda under januari till 42 öre, under februari till 39 öre och under mars till 38 öre per liter; för separerad vara noterades under samma månader resp. 17, 15 och 14 öre per liter. Prisfallet har omfattat samtliga orter, å vilka noteringar inhämtas. De lägsta priserna å oskummad mjölk under mars månad hava noterats i Lidköping och Halmstad, resp. 27 och 29 öre per liter; de högsta i Malmberget och Kiruna, 55 öre per liter. Prisfallet från december till mars har varit störst i Umeå, där en nedgång inträffat med ej mindre än 11 öre per liter. Den under samma tid konstaterade minsta prissänkningen är 2 öre per liter (å 10 orter).

Vad *smör* beträffar, fortsatte den under förra kvartalet konstaterade prissänkningen jämväl under januari och februari och det i betydligt hastigare tempo än förut. Medelpriserna under dessa båda månader hava varit för mejerismör 5·94 och 5·21 kr. per kg. samt för landssmör resp. 5·90 och 5·15 kr. Under mars har en obetydlig prisförhöjning ägt rum, i det att medelpriset för mejerismör då utgjorde 5·28 kr. och för landssmör 5·17 kr. per kg. I fråga om prisrelationen mellan de båda smörsorterna har tidigare i Sociala Meddelanden framhållits, att å en del ombudsorter, speciellt i Norrland, landssmöret betingat ett pris, som, i vissa fall ganska betydligt, överstigit priset å mejerismör, en omständighet som enligt uppgift torde hava sin förklaring därutav, att landssmöret å ifrågavarande orter anses vara av högre kvalitet. Denna prisskillnad förmärktes särskilt under december månad förra året, då medelnoteringen för landssmör låg 6 öre högre per kg. än för mejerismör. Ehuruväl en dylik prisskillnad fortfarande kan konstateras här och var, har emellertid en tendens till prisutjämning visat sig, och under det nu tilländalupna kvartalets samtliga månader har den genomsnittliga prisnivån varit lägre för landssmör än för mejerismör. Priserna å *ost*, vilka under senare hälften av förra året i det närmaste kvarstodo oförändrade, utvisa nu en rätt betydande nedgång. Från december till mars har en sänkning av medelpriset ägt rum med c:a 70 öre per kg. för helfet och 55 öre för halvfet ost. Jämväl *margarin* har gått ned, från 3·76 kr. per kg. i december till 3·31 kr. i mars.

Det för denna årstid vanliga prisfallet å *ägg* har kännetecknat äggmarknaden under kvartalets alla månader. Det under december månad 1920 konstaterade genomsnittspriset å färska ägg (7·76 kr. per tjog) har sålunda successivt nedgått till 4·03 kr. per tjog under mars.

*Potatis*priset har i stort sett varit oförändrat under kvartalets olika månader med en medelnotering av 69 öre per 5 liter under januari, 70 öre under februari och 68 öre under mars.

Såväl *gula ärter* som *bruna bönor* hava gått ned i pris från december till mars, det förra varuslaget med 6 öre per kg., det senare med 21 öre per kg. *Havregryn* har under samma tid sjunkit med 19 öre per kg. Ett särskilt

markerat prisfall har ägt rum beträffande *risgryn*, å vilket varuslag tillgången nu är riklig. Medelnoteringen för december var 1·50 kr. och för mars 94 öre per kg.

I fråga om *mjöl* hava åtskilliga prisväxlingar förekommit, samtliga i nedåtgående riktning. Minutmedelpriset å vetemjöl, som för december noterades med 95 öre per kg., sjönk under januari till 87 öre beroende på stark import av amerikanskt mjöl. Efter ytterligare nedgång i partiprisnivån och därmed följande lägre minuthandelspriser kunde för februari registreras en medelnotering av 76 öre per kg. och för mars av 72 öre per kg. Sammalet rågmjöl och rågsiktmjöl hava likaledes träffats av det allmänna prisfallet, med en sänkning under kvartalet av resp. 5 och 7 öre per kg. Priserna å *bröd*, som under föregående kvartal i stort sett kvarstodo oförändrade trots mjölprisernas växlingar, hava nu fallit, ehuru ej i så stor utsträckning som man med hänsyn till mjölets prisnedgång haft anledning förvänta. För hårt rågbröd har prissänkningen varit obetydlig, likaså för surlimpa. De övriga brödslagen visa följande nedgång i medelpriset per kg. från december till mars: sötlimpa 13 öre, mjukt vetebröd 18 öre och skorpor 41 öre.

Under föregående kvartal konstaterades, att jämsides med en sjunkande tendens å kreatursmarknaden samtliga slag av *kött* varit föremål för större eller mindre prissänkning. Jämföras minutpriserna å kött under det nu gångna kvartalet med för samma tid beräknade medelpriser för olika slag av kreatur, levande vikt, i enlighet med från slakthusen lämnade uppgifter (sid. 486—487), visar det sig, att såväl beträffande kött som kreatur ett fortsatt prisfall ägt rum, dock ej så markerat som under föregående kvartal. I regel har köttet varit underkastat samma prissänkning i procent räknat som fallet varit beträffande levande kreatur. Det köttslag, som sjunkit mest i pris, är gödkalvstek, och har medelpriset å denna vara gått ned från 4·59 kr. per kg. under december till 4·11 kr. under mars. Spädkalvstek har under samma tid sjunkit med i runt tal 30 öre per kg. och nötkött med 35 öre. Fårkött har i det hela taget ej undergått någon prisförändring; emellertid kan för närvarande en viss tendens till stegring spåras, såsom vanligen är fallet vid denna årstid. Beträffande *fläsk* har prisnedgången varit betydligt starkare än för kött; under december utgjorde medelpriset för färsk och salt svensk vara resp. 4·06 och 4·33 kr. per kg. och under mars 3·31 och 3·48 kr., alltså en nedgång med resp. 75 och 85 öre per kg. Svinpriserna hava förändrats i ungefär samma proportion som fläskpriserna.

Av de noterade sorterna *färsk fisk* företer sillen en väsentlig prisnedgång. Medelnoteringen, som för december utgjorde 94 öre per kg., var i februari nere i 64 öre. Marsnoteringen ligger 3 öre högre per kg. En mindre sänkning utvisa gädda och strömming. Å de övriga fiskslagen hava priserna varit så gott som oförändrade. De med ledning av insända noteringar från Stockholms stads slakthus- och saluhallsstyrelses noteringskommission samt från Göteborgs stads fiskhamnsauktioner framräknade partimedelpriserna utvisa ej någon enhetlig tendens. Under februari synes emellertid partiprisnivån hava varit betydligt lägre än under de båda övriga kvartalsmånaderna.

Priset å *salt sill*, som alltsedan början av förra året varit i stadigt sjunkande, har under sista kvartalet ytterligare gått ned. Medelpriset har för januari och februari månader varit 98 öre och för mars 95 öre per kg.

Priset å *kaffe* är alltjämt i nedgående, och mot decembernoteringen, 2·64 kr. per kg., svarar i mars 2·31 kr. Under januari rådde emellertid ganska starka prisfluktuationer på kaffemarknaden, förorsakade av det utav regeringen utfärdade interimistiska importförbudet å kaffe och den senare framlagda propositionen om förhöjd tull. Sedan kaffetullen av riksdagen avslagits, hava priserna varit i stadigt fallande. *Socker*priset, vilket som bekant fortfarande är statsreglerat, har under samtliga månader hållit sig oförändrat i 1·78 kr. per kg.

För belysande av de prisförändringar beträffande livsmedel, som ägt rum under kvartalet meddelas följande sammanställning av medelpriserna för vissa viktigare varuslag under december 1920 och mars 1921 samt den procentuella sänkningen under denna tid dels för varje varuslag särskilt, dels i genomsnitt för samtliga livsmedel, varå noteringar inhämtas. Vad ägg beträffar, torde böra påpekas, att under normala år prissänkningen plägar uppgå till c:a 30 % för tiden december—mars, vilket bör beaktas vid bedömandet av den nu iakttagna sänkningen (48 %).

	Priser i öre				Priser i öre		
	dec. 1920	mars 1921	sänkn. i %		dec. 1920	mars 1921	sänkn. i %
Osk. mjölk . . l.	43	38	11·6	Sötlimpa . . . kg.	108	95	12·0
Mejerismör . . kg.	648	528	18.5	Vetebröd b.m.mj. »	149	132	11·4
Helfet ost . . . »	492	423	14·0	Nötkött, stek . . »	364	326	10·4
Ägg, färska . . tj.	776	403	48·1	Gödkalv, » . . . »	459	411	10·5
Margarin . . . kg.	376	331	12·0	Färsk fårstek . . »	348	343	1·4
Vetemjöl . . . »	95	72	24·2	Färskt fläsk . . »	406	331	18·5
Rågmjöl, samm. »	53	48	9·4	Salt fläsk svenskt . . »	433	348	19·6
Rågsikt . . . . »	72	65	9·7	Salt fläsk amerik. . . »	356	302	15·2
Havregryn . . . »	95	76	20·0	Salt sill . . . . »	104	95	8·7
Risgryn . . . . »	150	94	37·3	Kaffe . . . . . »	264	231	12·5
Spisbröd . . . . »	113	111	1·8	*Samtl. livsmedel*	—	—	*13·4*

Vad slutligen *lyse* och *bränsle* beträffar, hava från och med år 1920 från flertalet ombudsorter inkommit prisuppgifter å kol och koks, varför medelpriser regelbundet framräknats jämväl för dessa varuslag. Från oktober, då den sedan lång tid tillbaka fortgående prisstegringen avstannade, har en enastående rask prisnedgång ägt rum, och man kan säga, att marsnoteringarna för såväl kol som koks i runt tal äro 6 kr. lägre per hl. än de i december framräknade medelpriserna. På grund av de relativt låga priserna hava kol och koks i större utsträckning än förut kommit till användning för industriella ändamål och för centraluppvärmning, en omständighet som haft till följd, att efterfrågan på ved blivit mindre och vedpriserna i och med det-

Livsmedelskostnadernas (inkl. bränsle och lyse) förändringar 1914—1921.

Indextal (juli 1914 = 100).

År	Medeltal för						Aritmetiska (»oväg-da») medeltal	»Väg-da» indextal	Relativ sedel-cirkulation [2]
	Mejeri-prod., ägg o. marga-rin (10 varu-slag)[1]	Bröd, mjöl och gryn (11 varu-slag)	Kött (8 varu-slag)	Fisk (9 varu-slag)	Övriga födoäm-nen (6 varu-slag)	Bränsle och lyse (7 varu-slag)			
1914 Juli	100	100	100	100	100	100	**100**	**100**	105
3:e kv.	101	109	98	102	103	107	**103**	**103**	121
4:e kv.	110	118	95	102	112	108	**108**	**107**	128
1915 1:a kv.	112	124	106	103	128	112	**114**	**113**	133
2:a kv.	114	135	122	102	135	119	**121**	**121**	130
3:e kv.	124	133	137	118	129	135	**129**	**124**	131
4:e kv.	141	124	140	142	130	151	**138**	**128**	136
1916 1:a kv.	143	124	144	150	137	159	**143**	**130**	144
2:a kv.	146	125	157	152	138	167	**148**	**134**	151
3:e kv.	152	126	182	176	150	187	**162**	**142**	156
4:e kv.	170	131	193	196	168	192	**175**	**152**	168
1917 1:a kv.	179	159	192	203	202	207	**190**	**166**	185
2:a kv.	190	161	193	188	225	228	**197**	**175**	201
3:e kv.	203	158	190	202	228	264	**208**	**181**	210
4:e kv.	237	161	212	251	221	330	**235**	**201**	233
1918 1:a kv.	275	173	285	286	241	347	**268**	**227**	260
2:a kv.	283	188	445	323	237	352	**305**	**255**	285
3:e kv.	304	189	506	377	234	372	**330**	**277**	307
4:e kv.	414	244	490	430	266	395	**372**	**320**	339
1919 1:a kv.	400	255	467	354	295	414	**364**	**335**	340
2:a kv.	403	256	474	307	284	389	**352**	**328**	328
3:e kv.	383	264	476	303	259	370	**343**	**311**	313
4:e kv.	383	274	407	294	240	393	**332**	**308**	314
1920 1:a kv.	331	278	360	272	243	410	**316**	**293**	316
2:a kv.	303	296	349	255	243	447	**316**	**295**	320
3:e kv.	308	301	355	277	241	500	**331**	**304**	326
4:e kv.	325	293	329	266	237	488	**323**	**301**	322
1921 1:a kv.	276	257	287	245	225	407	**283**	**266**	312
Jan.	304	274	302	257	231	440	**301**	**283**	316
Febr.	270	253	282	242	226	404	**280**	**262**	315
Mars	253	243	276	236	219	376	**267**	**253**	304

[1] Från och med 1920 9 varuslag.

[2] För ytterligare belysning av frågan rörande penningens under kristiden minskade köpkraft har i denna kolumn insatts av professor Gustav Cassel beräknade och genom välvilligt tillmötesgående styrelsen tillhandahållna indextal rörande den relativa sedelcirkulationen. (Rörande principerna för cirkulationssiffrornas beräkning hänvisas till professor Cassels bok: Dyrtid och sedelöverflöd.)

samma billigare. Medelpriset för björkved har sjunkit från 105·00 kr. per storfamn under december till 82·60 kr. under mars samt för barrved under samma tid från 82·50 kr. till 64·80 kr. per storfamn. Denna prisnedgång på ved måste betraktas såsom särskilt kraftig. Genomsnittspriset å fotogen, som en längre tid kvarstått oförändrat i 67 öre per liter, har under mars fallit till 63 öre.

Sammanfattning av livsmedelsprisernas förändringar under kristiden. Till belysande av de allmänna förändringar, som med avseende å livsmedelspriserna (inberäknat bränsle och lyse) ägt rum i detaljhandeln från tiden före världskrigets utbrott till och med mars 1921, meddelas å sid. 465 tvenne indexserier, vilka utarbetats på sätt förut beskrivits i Sociala Meddelanden (årg. 1920, sid. 752 ff.).[1]

Av dessa indexserier är det den »vägda», som kommer till användning vid beräknandet av de totala levnadskostnadernas förändringar.

Bostad. Enligt vad som framgått av uppgifter från ett flertal hyresnämnder i riket (jfr Soc. Medd., årg. 1920, sid. 1027), har vid senaste undersökningstillfället den 1 oktober 1920 den genomsnittliga stegringen av bostadshyrorna sedan 1914 beräknats till c:a 55 %, vilken siffra nu kvarstår oförändrad. En gång om året, den 1 oktober, beräknas ny stegringsprocent, som därefter bibehålles t. o. m. den 1 juli påföljande år.

Beklädnad. Beklädnadspostens stegring har beräknats med ledning av de prisuppgifter å vissa slag av tyger, garner, kläder och skodon, vilka liksom förut inhämtats genom socialstyrelsens ombud. Uppgifterna avse de priser, som gälla omkring den 20 i kvartalets sista månad. En närmare redogörelse för insamlingsförfarandet och de under innevarande år vidtagna förändringarna härutinnan ävensom för de vanskligheter, som göra sig gällande vid försöken att erhålla ett fullt tillförlitligt prismaterial på detta område, återfinnes i häfte 5, sid. 549 ff. av Soc. Medd., årg. 1920.

Omstående tabell åskådliggör de prisförändringar, som till beklädnadsposten hörande artiklar varit underkastade från krigets början fram till april 1921.

Den nu slutförda undersökningen visar, att det starkt markerade prisfall, som under föregående kvartal konstaterades beträffande samtliga i tabellen intagna varuslag, fortsatt jämväl under innevarande års första kvartal. Utefter hela linjen har emellertid prissänkningen nu varit betydligt större än förut; särskilt gäller detta i fråga om kläder och tyger. Under förutsättning att vederbörande hushåll sökt bibehålla samma standard, synes man, med ledning av de siffror, som här sammanställts, vara berättigad draga den slutsatsen, att utgifterna för beklädnadsposten sjunkit med i runt tal 17 % sedan föregående undersökningstillfälle den 1 januari (nedgången föregående kvartal har beräknats till c:a 9 %), och den genomsnittliga stegringen

[1] För de varuslag, som till följd av varuknapphet eller annan orsak varit försvunna ur marknaden, hava prisförändringarna beräknats vara underkastade samma procentuella förskjutningar som därmed närmast jämförbara ersättningsvaror.

Beklädnadsartiklar.

(Medelpris för socialstyrelsens ombudsorter.)

Beklädnadsartiklar	1914 (mitten)	Dec. 1916	1917	1918	1919	Jan. 1920	April 1920	Juli 1920	Okt. 1920	Jan. 1921	April 1921
	Kr	Kr.	Kr	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Tyger och garner:											
Ylletyg (till damklänning) . pr m.	2·50	5·00	7·00	13·50	13·75	12·50	12·75	12·50	12·00	10·05	7·45
Bomullstyg (till dito) . . . pr m.	0·50	0·80	1·15	2·50	1·90	1·90	2·15	2·85	2·85	2·00	1·55
Ullgarn . . » kg.	6·50	20·00	27·00	50·00	45·00	46·00	41·25	39·25	30·30	25·15	17·50
Herrkläder:											
Herrkostym, best. .	65·00	90·00	120·00	205·00	228·00	245·00	265·00	280·00	290·00	270·00	232·00
» konf.	40·00	60·00	80·00	130·00	135·00	150·00	175·00	190·00	200·00	178·00	149·00
Vinteröverrock, best.	70·00	95·00	118·00	195·00	217·00	240·00	260·00	265·00	275·00	259·00	223·00
» konf.	40·00	60·00	75·00	123·00	130·00	145·00	165·00	175·00	185·00	165·00	136·00
Bomullsskjorta . .	2·00	3·00	4·00	7·25	7·25	7·00	6·75	7·00	7·25	6·50	5·25
Ylletröja	3·50	6·50	9·25	14·50	14·00	13·50	14·50	17·00	17·25	14·75	11·25
Yllekalsonger . . .	3·50	6·50	9·00	14·25	14·00	13·75	14·75	17·50	17·75	15·50	12·00
Yllestrumpor . . .	1·25	2·50	3·10	5·50	4·75	5·00	5·10	5·20	5·10	4·40	3·50
Arbetsblus	2·15	—	—	—	7·25	7·50	7·90	8·20	8·50	7·50	6·25
Skodon:											
Kängor, smorläder .	9·50	16·50	21·00	29·00	31·00	33·00	34·00	34·50	34·50	30·50	24·50
Stövlar	16·50	31·50	38·00	63·00	62·50	66·00	66·00	67·00	67·50	59·50	43·00
Kängor av boxkalv:											
mans-	13·00	19·50	26·00	39·25	40·25	43·50	44·50	45·75	46·50	41·50	34·75
dam-	11·50	17·00	23·00	36·75	37·50	40·00	41·50	42·50	43·50	39·00	32·25
barn-	7·00	10·50	13·50	19·50	17·25	18·50	18·85	20·25	21·25	19·25	16·75
Halvsulning och klackning . . .	3·50	5·50	6·75	8·25	9·75	10·25	10·70	11·65	11·75	11·35	10·15

sedan 1914 belöper sig nu till c:a 195 %. Det torde böra framhållas, att denna procentsiffra givetvis endast är ett uppskattat medeltal, som i varje fall ej kan betecknas såsom för högt.

Skatter. Skatteposten, som under ett år kvarstått oförändrad, beroende därpå, att omräkning endast verkställes en gång om året, nämligen till 1-aprilindexen, har varit föremål för en rätt kraftig uppgång. Anledningen härtill är, att denna gång räknats med de skatter, som förfalla till betalning under kalenderåret 1921. Det har därvid varit nödvändigt att utgå från att inkomsterna i kronor räknat stigit avsevärt fram till åren 1919 och 1920, för vilka års inkomster resp. kommunal- och kronoskatt innevarande år erläggas.

Övriga utgifter. Beräkningar, företagna på grundval av uppgifter från ledande firmor samt med hänsyn till den betydelse, som hithörande utgiftsposter anses hava i en normalfamiljs budget, verkställas kvartalsvis och avse dels priser omkring den 20 i kvartalets sista månad, dels taxor såvitt möjligt fr. o. m. kvartalsskiftet. Den nu avslutade undersökningen ger vid handen, att posten »övriga utgifter» under innevarande kvartal visat en sänkning, och uppgår den procentuella stegringen från juli 1914 numera till 135 %. Motsvarande siffra för förra kvartalet var 145 %. Minskningen är huvudsakligen betingad av sänkta priser på husgeråd av olika slag samt tvätt- och renhållningsmedel.

Sammanfattning. Levnadskostnadsindex.

Det må observeras, att samtliga å sid. 465 angivna stegringssiffror, vilka framräknas månatligen, endast avse den förhöjning, som drabbat priserna å livsmedel, lyse och bränsle, och äro sålunda noga att skilja från det av socialstyrelsen vid varje kvartalsskifte meddelade indextalet för de totala levnadskostnadernas allmänna stegring under kristiden. Sistnämnda tal inbegriper nämligen utom livsmedelskostnaderna jämväl kostnaderna för bostad, beklädnad, skatter och »övriga utgifter», vilka utgiftsposter delvis förete väsentligt andra prisrörelser.

Den nu senast utförda beräkningen rörande levnadskostnadernas stegring avser prisläget omkring den 1 april 1921 och hänför sig som förut till en s. k. normalfamiljs (man, hustru och två barn) budget före kriget, slutande på en total utgiftssumma av c:a 2 000 kr. per år. Denna budget har uppdelats på ovan omnämnda huvudposter i enlighet med de numera definitiva resultaten av 1913—1914 års levnadskostnadsundersökning. Därefter har på samma sätt som förut (se Soc. Medd., årg. 1918, sid. 188—189) utgiftsstegringen beräknats för varje särskild huvudpost under förutsättning av en i huvudsak oförändrad levnadsstandard, alltså med bortseende från de besparingar och omläggningar i hushållningen, vilka på grund av dyrtiden i större eller mindre utsträckning måst göras. Det må påpekas, att beräkningarna äro grundade på uppgifter, inhämtade från styrelsens ombudsorter, varför de sålunda närmast äro belysande för förhållandena i städer och stadsliknande samhällen. Då de äro byggda på medelpris för samtliga dessa orter, kan det givetvis inträffa, att inom några orter prisförskjutningarna för flera eller färre varuslag varit avvikande från de beräknade medeltalen. Emellertid torde det kunna fastslås, att de nedan angivna indextalen få betecknas såsom minimisiffror.

Storleken av den procentiska ökningen av *årsbudgetens särskilda huvudposter*, beräknade enligt prisförhållandena vid tiden före krigets utbrott (mitten av år 1914) och vid tidpunkten för resp. levnadskostnadsberäkningar, belyses genom följande översikt:

	Föda- och njutningsämnen	Bostad	Bränsle och lyse	Beklädnad	Skatter	Övriga utgifter	Summa utgifter	Ökn. l. minskn. i % fr. närmast föreg. beräkn
1914 juli . .	100	100	100	100	100	100	**100**	—
1916 dec. . .	152	108	168	160	109	125	**139**	+ 39·2
1917 maj . .	174	108	190	170	109	130	**152**	+ 9·1
sept. . .	180	112	240	210	109	150	**166**	+ 9·3
1918 1 jan. .	214	112	275	250	109	175	**192**	+ 15·6
1 april .	229	112	280	270	114	185	**203**	+ 5·8
1 juli .	258	112	286	285	114	195	**219**	+ 8·2
1 okt. .	281	112	305	350	114	220	**242**	+ 10·5
1919 1 jan. .	323	120	381	350	114	225	**267**	+ 10·0
1 april .	327	120	367	320	160	215	**265**	— 0·5
1 juli .	318	120	326	310	160	210	**257**	— 3·0
1 okt. .	311	130	294	330	160	215	**257**	—
1920 1 jan. .	307	130	307	345	160	220	**259**	+ 0·5
1 april .	287	130	333	370	290	230	**265**	+ 2·4
1 juli .	287	130	372	390	290	235	**270**	+ 1·8
1 okt. .	298	155	400	390	290	245	**281**	+ 4·3
1921 1 jan. .	286	155	380	355	290	245	**271**	— 3·6
1 april .	247	155	316	295	372	235	**249**	— 8·0

Som av ovanstående framgår, utgör den allmänna stegringen av levnadskostnaderna från juli 1914 till det senaste undersökningstillfället, den 1 april 1921, 149 % och kan sålunda betecknas med indexsiffran 249. Detta innebär, att en normalfamilj med en årsbudget före kriget av 2 000 kr. numera måste giva ut 4 988 kr. för att kunna uppehålla sin tidigare levnadsstandard.

I jämförelse med indexsiffran vid närmast föregående kvartalsskifte visar den nu framräknade en nedgång med 22 enheter eller 8 %. Bidragande till sänkningen hava varit förskjutningar i *nedåtgående* riktning av posterna livsmedel, lyse och bränsle, beklädnad samt »övriga utgifter». Livsmedelspostens sänkning, som i främsta rummet orsakat indextalets nedgång, hänför sig till starkt markerade prisfall å så gott som samtliga i budgeten ingående varuslag. I detta sammanhang torde böra erinras om att prisuppgifterna på livsmedel samt lyse och bränsle äro de i följande tabell sid. 472—473 angivna och för mars månad insamlade. I avsevärd mån har också beklädnadsposten bidragit till levnadskostnadsindexens nedgång; av mindre betydelse är minskningen för grupperna lyse och bränsle samt »övriga utgifter». Den starka *uppgång*, vilken, såsom förut framhållits, inträffat med avseende på skatterna, har blott i ringa grad kunnat motverka indextalets nedgång. Hyresposten kvarstår vid detta beräkningstillfälle oförändrad.

Livsmedelskostnadernas förändringar å vissa orter i riket.

Utgifter för livsmedel, lyse och bränsle för en normalfamilj med en utgiftsstat år 1914 av c:a 2 000 kronor.[1]

A. Juli 1914 = 100.

Ort	1914		1915	1916	1917	1918	1919	1920	1920		1921
	Juli	2:dra halv-året							3:dje kvar-talet	4:de kvar-talet	1:sta kvar-talet
Stockholm	100	106	123	140	179	283	330	307	314	306	272
Södertälje	100	106	121	138	178	273	319	298	305	298	257
Uppsala	100	108	125	142	185	281	334	314	313	314	287
Nyköping	100	104	119	138	180	268	319	293	297	298	262
Eskilstuna	100	105	120	136	183	267	319	289	292	295	257
Linköping	100	107	123	143	188	277	330	306	311	313	276
Norrköping	100	105	121	138	179	267	320	298	306	300	257
Motala	100	104	125	146	190	280	332	310	316	313	271
Jönköping	100	104	122	141	179	271	326	304	308	305	270
Växjö	100	105	123	142	178	267	322	300	304	301	262
Kalmar	100	104	120	140	182	260	297	277	284	280	250
Västervik	100	103	119	136	175	261	307	291	293	295	255
Visby	100	106	122	137	170	249	305	289	295	290	255
Karlskrona	100	105	127	145	181	253	303	284	286	288	254
Kristianstad	100	108	130	149	192	283	318	296	304	297	260
Malmö	100	104	124	142	187	281	318	295	304	294	261
Lund	100	105	127	145	186	278	312	292	296	293	261
Landskrona	100	106	130	146	189	275	325	306	314	311	274
Hälsingborg	100	105	126	145	185	276	313	293	301	297	265
Ystad	100	105	131	148	188	281	312	297	307	300	258
Halmstad	100	106	127	146	187	274	310	290	298	294	259
Göteborg	100	106	127	147	192	299	337	318	323	319	284
Lysekil	100	105	119	139	180	268	312	297	299	301	257
Vänersborg	100	104	122	143	186	285	330	308	299	311	277
Borås	100	106	127	145	187	282	322	306	309	309	274
Tidaholm	100	103	121	142	177	260	307	285	285	289	257
Karlstad	100	108	122	143	182	274	327	311	315	317	276
Örebro	100	107	123	142	182	267	321	300	307	302	263
Kopparberg	100	107	121	142	183	272	331	312	319	314	273
Västerås	100	105	123	142	182	276	333	307	311	308	266
Falun	100	105	119	139	180	275	326	308	313	313	276
Domnarvet och Borlänge	100	105	121	142	186	288	334	—	—	—	—
Ludvika	100	103	116	137	180	268	328	302	307	309	272
Gävle	100	107	120	142	184	278	325	312	318	315	283
Söderhamn	100	108	121	140	184	280	334	317	317	319	287
Sundsvall: staden	100	105	120	144	184	282	337	318	323	307	279
sågverksdistriktet	100	103	117	143	189	283	333	317	321	317	286
Nyland	100	103	114	140	184	266	322	—	—	—	—
Östersund	100	106	118	139	181	270	317	305	308	307	278
Umeå	100	106	117	141	187	269	324	308	315	313	278
Luleå	100	104	117	137	182	270	322	310	319	315	277
Boden	100	107	119	138	183	277	330	—	—	—	—
Malmberget och Gällivare	100	104	115	128	168	257	323	309	316	313	284
Kiruna	100	104	116	130	169	262	325	316	325	322	289
Samtliga orter	**100**	**105**	**121**	**139**	**181**	**270**	**320**	**298**	**304**	**301**	**266**

[1] Såsom framhållits i Soc. Medd. årg. 1920, sid. 748, hava dessa tabeller varit föremål för en omräkning, varvid de tidigare publicerade indextalen för åren 1914—1919 undergått smärre förändringar.

Det må observeras, att samtliga i ovanstående tabeller meddelade indexsiffror äro medeltal för de angivna tidsperioderna.

B. Den genomsnittliga utgiftssumman för samtliga orter (»riksmedeltalet») = 100.

Ort	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1920		1921
									3:dje kvartalet	4:de kvartalet	1:sta kvartalet
Stockholm	119	120	121	119	117	124	123	122	122	120	121
Södertälje	105	108	106	104	103	106	105	105	105	104	101
Uppsala	102	103	103	101	102	103	104	104	102	104	107
Nyköping	98	99	98	97	98	98	99	97	97	98	97
Eskilstuna	101	103	102	100	104	101	103	100	99	101	99
Linköping	96	97	98	98	100	98	99	98	98	99	99
Norrköping	100	103	103	102	102	101	103	103	104	102	99
Motala	93	94	97	97	98	97	97	97	97	97	95
Jönköping	95	93	93	92	91	92	94	94	93	93	93
Värnamo	—	—	—	—	—	—	—	89	89	88	88
Växjö	89	88	90	89	86	86	89	88	88	87	86
Kalmar	102	101	101	102	102	97	94	94	95	94	95
Västervik	93	93	92	91	90	90	89	91	90	91	89
Visby	97	96	96	92	89	87	91	92	92	91	90
Karlskrona	101	100	105	103	100	93	95	95	94	95	95
Kristianstad	96	96	102	101	100	99	94	94	94	93	91
Malmö	101	101	104	103	105	105	101	100	101	99	99
Lund	99	99	103	102	101	101	96	97	96	96	97
Landskrona	99	97	105	102	101	99	99	100	100	100	100
Hälsingborg	99	98	103	102	101	101	97	97	98	97	97
Ystad	98	96	103	100	99	99	93	94	96	94	92
Halmstad	101	99	103	102	101	99	95	95	96	95	95
Varberg	—	—	—	—	—	—	—	92	93	91	91
Göteborg	102	102	106	106	107	112	107	108	107	107	107
Lysekil	101	101	100	101	100	100	99	101	99	101	98
Vänersborg	99	98	99	100	100	103	101	99	96	101	101
Borås	98	99	102	102	101	102	98	100	99	100	100
Lidköping	—	—	—	—	—	—	—	94	93	95	93
Tidaholm	97	97	99	100	96	95	94	94	92	94	95
Karlstad	99	101	99	100	98	99	100	102	101	103	102
Arvika	—	—	—	—	—	—	—	101	102	101	100
Örebro	100	101	101	100	99	98	99	99	100	99	98
Kopparberg	93	93	93	94	94	93	96	97	97	96	94
Västerås	100	100	101	101	100	101	104	102	102	102	100
Falun	99	99	97	98	98	100	101	101	101	102	102
Avesta	—	—	—	—	—	—	—	98	98	98	94
Domnarvet och Borlänge	93	93	93	94	95	96	97	—	—	—	—
Ludvika	97	97	94	95	97	99	100	98	98	100	99
Mora	—	—	—	—	—	—	—	103	103	103	103
Gävle	101	101	99	101	101	102	101	104	104	104	105
Söderhamn	96	97	95	95	97	98	99	101	99	101	103
Sundsvall: staden	104	103	101	105	104	106	108	108	108	104	106
sågverksdistriktet	98	98	93	99	101	101	101	103	102	102	104
Nyland	100	98	92	97	99	95	98	—	—	—	—
Kramfors	—	—	—	—	—	—	—	101	100	101	105
Östersund	102	102	99	101	101	101	101	104	103	103	106
Umeå	97	95	90	94	96	93	95	96	97	97	97
Vilhelmina	—	—	—	—	—	—	—	109	108	109	115
Luleå	103	104	100	101	104	103	105	108	109	108	108
Boden	101	103	100	100	103	104	105	—	—	—	—
Malmberget och Gällivare	116	115	110	106	107	110	117	119	120	120	123
Kiruna	118	116	110	107	107	111	117	122	123	123	125
Samtliga orter	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Medelpris per år (1913—1920) och per månad (mars 1920—mars 1921)

	Varuslag	Kvantitet	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	Mars 1920	April 1920
			öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre
1	Mjölk: oskummad	l.	14	15	16	19	25	× 38	47	44	44	44
2	handskummad	»	8	8	9	10	15	× 24	—	26	26	26
3	separerad	»	6	6	7	8	12	× 19	23	19	19	19
4	Smör: borda- (mejeri-)	kg.	236	239	292	××310	× 401	× 587	729	657	665	695
5	mat- (lands-)	»	213	218	260	295	× 358	× 546	727	651	648	687
6	Ost: helfet, okryddad	»	164	162	197	257	× 305	× 372	624	524	556	538
7	halvfet, »	»	121	119	149	191	× 234	× 332	500	374	397	390
8	Margarin: växt-, bästa sort	»	135	144	170	216	—	—	433	376	381	381
9	Ägg: svenska, färska	tjog	159	171	198	287	343	725	681	578	469	426
10	» konserverade	»	137	151	169	204	307	615	716	588	464	362
11	Potatis: gammal	hl.	—	—	—	526	× 955	× 1200	1271	60	919	902
12	»	5 l.	28	30	36	33	× 58	× 68	71	968	56	55
13	färsk	»	46	80	87	76	146	287	102	191	—	—
14	Ärter, gula	kg.	31	35	57	55	× 68	× 66	78	69	69	69
15	Bruna bönor	»	48	49	75	111	199	× 173	214	180	147	144
16	Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort [2]	»	31	33	40	××38	× 42	× 50	× 75	91	78	91
17	råg-, » » »	»	22	23	32	××29	× 36	× 41	× 56	56	57	57
18	rågsikt-, » » »	»	27	29	39	××34	—	—	× 73	73	73	74
19	Gryn: havre- (ångpreparerade)	»	36	42	52	50	× 68	× 82	99	101	106	106
20	ris-, bästa sort svenska (»R. T.»)	»	41	41	46	52	× 75	× 73	111	176	181	180
21	Rågbröd: hårt, grovt spisbröd	»	41	43	54	53	× 62	× 73	96	111	106	107
22	hårt, knäckebröd	»	—	—	—	—	—	—	—	139	135	136
23	mjukt, limpa, söt	»	38	40	48	49	× 60	× 75	96	105	98	103
24	» » sur (»grovbröd»)	»	30	31	38	38	× 45	× 49	64	71	68	70
25	Vetebröd: skorpor, ordinära [4]	»	76	78	88	90	× 117	× 130	230	254	232	249
26	mjukt, bil- bakat med vatten [4]	»	43	46	53	54	× 68	× 88	116	128	114	124
27	ligaste sort » » mjölk [4]	»	60	61	67	66	× 88	× 144	167	145	133	142
28	Nötkött, färskt: stek	»	122	116	140	198	219	567	563	398	386	388
29	soppkött	»	100	95	119	169	193	507	490	333	321	323
30	Kalvkött, stek: gödkalv	»	131	130	154	208	× 215	546	512	493	488	494
31	spädkalv	»	72	70	87	122	× 148	357	312	274	279	273
32	Fårkött: färskt, stek	»	133	130	158	215	258	626	600	431	441	448
33	salt, svenskt	»	114	118	139	194	241	546	547	385	404	396
34	Renkött, färskt, stek	»	119	121	140	184	261	509	557	442	458	465
35	Fläsk: färskt	»	133	129	191	238	× 270	× 388	605	449	460	450
36	salt, svenskt (sidfläsk)	»	140	137	198	246	× 287	× 404	619	470	482	473
37	» amerikanskt »	»	—	—	—	—	—	—	—	364	378	370
38	Fisk, färsk: abborre	»	75	76	80	99	122	211	202	191	210	190
39	gädda	»	108	110	117	149	188	317	333	312	326	283
40	sill	»	84	85	45	68	91	149	110	102	71	86
41	strömming	»	38	39	43	56	65	123	114	106	116	104
42	torsk	»	55	57	62	82	111	196	160	139	147	134
43	rödspotta (»spätta»)	»	79	81	89	123	167	295	244	219	227	193
44	kolja	»	—	—	—	—	—	—	—	152	159	148
45	salt: sill, prima	»	[1] 45	45	57	97	105	145	148	120	126	123
46	strömming	»	30	31	36	61	78	100	105	74	69	72
47	Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	56	58	72	111	152	298	223	156	161	163
48	Kaffe (obränt), prima Santos	»	170	159	161	209	× 315	× 307	316	331	362	363
49	Socker, bit-	»	67	65	66	× 68	× 70	× 92	× 133	× 168	× 165	× 165
50	Salt (matsalt)	»	—	10	10	18	19	31	32	31	30	30
51	Svagdricka	l.	6	6	7	8	10	14	16	16	16	16
52	Fotogen, Water White	»	20	21	23	27	37	—	71	60	57	58
53	Ved: björk- osågad, hemkörd (per	famn	2560	2680	2890	3810	5520	7850	8220	10810	9310	9400
54	barr- »storfamn»: 3·56 kbm)	»	2040	2110	2310	3060	4500	6020	6740	8230	7400	7490
55	Bränntorv	100 kg.	196	220	220	385	670	1085	896	964	881	911
56	Kol: antracit- (»valnöt») hemkörd	hl.	401	411	581	717	803	—	—	2069	1877	1886
57	eng. hushålls- (fyrkol) hemkörd	»	234	242	367	548	707	—	—	1664	1514	1554
58	Koks: gasverks- (krossad) [3] hemkörd	»	165	157	211	292	418	—	—	1177	1057	1053
59	eng. kamin- » hemkörd	»	189	190	248	339	521	—	—	1249	1125	1127

[1]) Uppgifterna för år 1913 avse sill av märket »K. K. K.». — [2]) Uppgifterna avse för juni 1920 leringen av brödsäd salufördes ej rena vetebrödstyper, vadan de meddelade priserna avse kvalitekoks. — × Maximipris. — ×× Eljest fastställda pris. (Beträffande maximiprisbestämmelser å olika varuslag

för samtliga orter (44 orter åren 1913—1919 samt 49 orter fr. o. m. år 1920).

Maj 1920	Juni 1920	Juli 1920	Aug. 1920	Sept. 1920	Okt. 1920	Nov. 1920	Dec. 1920	Jan. 1921	Febr. 1921	Mars 1921	Höjning (+) eller sänkning (−) i %		
öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	mars 1914—mars 1921	mars 1920—mars 1921	
44	43	42	44	43	43	44	43	42	39	38	+ 171·4	− 13·6	1
26	26	26	26	25	26	26	25	25	22	22	+ 175·0	− 15·4	2
19	18	18	18	18	18	18	18	17	15	14	+ 133·3	− 26·3	3
636	601	599	704	692	685	668	648	594	521	528	+ 126·6	− 20·6	4
649	608	594	684	672	677	668	654	590	515	517	+ 146·2	− 20·2	5
529	510	501	498	497	499	497	492	480	448	423	+ 161·1	− 23·9	6
381	367	349	347	355	355	356	344	343	315	288	+ 140·0	− 27·5	7
380	371	367	368	372	372	369	376	365	335	331	+ 139·9	− 18·1	8
393	414	476	576	587	663	757	776	648	531	403	+ 192·0	− 14·1	9
367	[3]) 413	—	—	—	580	640	645	578	470	331	+ 148·9	− 28·7	10
908	865	860	831	1131	1098	1109	1108	1127	1114	1084	—	+ 18·0	11
55	53	52	55	72	69	69	69	69	70	68	+ 151·9	+ 21·4	12
—	—	282	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18
69	69	69	69	69	69	70	69	68	66	63	+ 103·2	− 8·7	14
138	136	131	125	119	114	109	106	102	92	85	+ 84·8	− 42·2	15
91	97	98	95	93	99	99	95	87	76	72	+ 132·3	− 7·7	16
57	57	[57	57	56	54	54	53	50	49	48	+ 128·6	− 15·8	17
74	74	74	75	73	73	72	72	68	66	65	+ 150·0	− 11·0	18
103	102	101	100	99	100	99	95	92	80	76	+ 111·1	− 28·3	19
183	185	187	184	180	168	157	150	134	111	94	+ 141·0	− 48·1	20
108	111	113	114	114	114	114	113	113	113	111	+ 170·7	+ 4·7	21
138	139	141	141	140	141	141	141	139	137	135	—	0·0	22
105	107	109	109	109	108	108	108	104	99	95	+ 143·6	− 3·1	23
72	72	72	72	73	72	72	72	70	66	65	+ 109·7	− 4·4	24
253	260	264	263	264	266	268	265	250	230	224	+ 198·7	− 3·4	25
127	133	134	136	136	136	136	137	128	120	117	+ 165·9	+ 2·6	26
148	148	152	150	149	149	150	149	143	134	132	+ 120·0	− 0·8	27
390	400	411	415	414	406	382	364	355	334	326	+ 171·7	− 15·5	28
326	333	344	349	351	342	318	299	291	272	263	+ 165·7	− 18·1	29
492	502	499	499	503	493	475	459	449	424	411	+ 211·4	− 15·8	30
262	266	269	269	277	278	265	261	251	232	230	+ 215·1	− 17·6	31
466	475	467	486	436	397	358	348	347	336	343	+ 154·1	− 22·2	32
406	407	406	397	385	369	332	312	300	299	296	+ 150·8	− 26·7	33
460	—	—	—	—	406	375	408	425	390	380	+ 199·2	− 17·0	34
433	432	435	440	453	458	437	406	388	345	331	+ 154·6	− 28·0	35
455	454	453	456	465	472	456	433	411	365	348	+ 154·0	− 27·8	36
361	355	347	349	351	353	358	356	350	324	302	—	− 20·1	37
168	166	180	192	196	198	191	187	189	193	190	+ 137·5	− 9·5	38
281	288	315	329	333	325	314	299	300	301	288	+ 146·2	− 11·7	39
98	102	124	143	132	113	115	94	90	64	67	+ 109·4	− 5·6	40
102	105	100	88	97	103	115	109	112	102	98	+ 157·9	− 15·5	41
136	133	142	137	137	132	142	129	135	127	130	+ 124·1	− 11·6	42
188	201	233	226	223	224	230	218	226	226	218	+ 172·5	− 4·0	43
148	150	147	142	146	144	160	143	153	139	151	—	− 5·0	44
119	117	116	121	120	117	110	104	98	98	95	+ 106·5	− 24·6	45
71	69	78	82	85	77	76	74	77	73	66	+ 100·0	− 4·3	46
164	162	154	154	151	152	146	145	146	135	131	+ 133·9	− 18·6	47
368	362	357	325	311	295	274	264	253	246	231	+ 45·3	− 36·2	48
[4]165	[4]165	[4]166	[4]177	[4]177	[4]177	[4]177	[4]178	[4]178	[4]178	[4]178	+ 178·1	+ 7·9	49
31	31	31	31	31	31	30	30	29	28	28	—	− 6·7	50
16	16	16	17	17	17	17	17	17	17	17	+ 183·3	+ 6·3	51
58	61	62	64	67	67	67	67	67	68	63	+ 215·0	+ 10·5	52
9980	10540	11020	11270	11240	11190	10990	10500	9830	8880	8260	+ 218·9	− 11·3	53
7930	8490	8840	9020	9010	8990	8740	8250	7660	6970	6480	+ 211·5	− 12·4	54
950	992	1029	1009	1036	1042	1014	960	861	807	747	+ 257·4	− 15·2	55
1925	2046	2178	2288	2306	2280	2244	2081	1785	1563	1477	+ 273·9	− 21·3	56
1665	1737	1848	1872	1858	1778	1697	1423	1181	907	792	+ 248·9	− 47·7	57
1093	1196	1289	1327	1388	1316	1259	1066	746	595	524	+ 231·6	− 50·4	58
1186	1305	1373	1406	1417	1394	1347	1118	788	601	526	+ 189·0	− 53·2	59

två orter. — [3]) Uppgifterna avse 1919 75 % utmalning. — [4]) Under tiden för den statliga regter närmast motsvarande de i varulistan angivna. — [5]) T. o. m. år 1919 avse uppgifterna okrossad hänvisas till Soc. Medd., årg. 1920, noten å sid. 680.)

	Varuslag (Jfr sid. 472)	Kvantitet	Stockholm			Södertälje			Uppsala			Nyköping		
			Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars
1	Mjölk: oskummad	l.	48	46	46	46	42	42	45	43	43	38	36	36
2	handskummad	»	—	—	—	—	—	—	25	—	—	—	—	—
3	separerad	»	20	18	18	15	12	11	20	18	18	14	12	12
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	570	515	530	581	505	534	615	531	542	568	515	525
5	mat- (lands-)	»	532	489	504	572	504	527	626	550	562	562	523	520
6	Ost: helfet	»	489	449	460	490	400	413	561	544	467	492	467	442
7	halvfet	»	340	314	295	—	300	250	392	388	312	355	333	300
8	Margarin, växt-	»	362	342	337	376	330	338	359	330	330	363	383	337
9	Ägg: färska	tjog	770	635	400	583	506	410	608	555	446	562	488	334
10	konserverade	»	563	488	—	—	—	—	570	383	—	—	450	300
11	Potatis: gammal	5 l.	79	87	83	63	63	63	71	70	72	48	48	48
12	»	hl.	1357	1445	1322	964	1071	1071	1013	1000	1067	750	762	750
13	färsk	5 l.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Ärter, gula	kg.	62	59	57	53	52	52	57	50	49	58	53	56
15	Bruna bönor	»	97	89	78	88	80	76	91	90	81	108	93	79
16	Mjöl: vete-	»	92	80	78	87	76	73	87	77	74	85	75	72
17	råg-	»	54	52	53	53	50	50	46	45	45	47	43	45
18	rågsikt-	»	68	65	64	68	66	66	64	64	61	63	61	61
19	Gryn: havre-	»	92	82	77	90	78	76	90	80	76	92	79	74
20	ris-	»	134	109	86	125	106	81	107	100	81	133	112	84
21	Rågbröd: grovt spisbröd	»	120	120	103	115	108	107	104	104	100	100	100	100
22	knäckebröd	»	143	143	139	129	127	125	147	148	144	109	109	109
23	limpa, söt	»	127	123	122	114	100	100	121	121	105	91	84	88
24	» sur	»	94	90	90	—	—	—	93	91	81	—	—	—
25	Vetebröd: skorpor	»	319	274	262	300	200	200	300	300	300	207	216	217
26	mjukt, bakat med vatten	»	156	151	150	129	114	114	140	140	126	144	121	120
27	mjukt, » » mjölk	»	206	175	176	143	129	129	150	166	132	167	143	142
28	Nötkött, färskt: stek	»	391	367	359	363	348	350	415	376	340	375	363	341
29	soppkött	»	308	286	282	294	257	261	328	321	294	321	289	252
30	Kalvkött: gödkalv	»	555	507	487	393	373	405	470	450	446	497	459	433
31	spädkalv	»	297	272	281	201	171	174	243	220	220	261	237	205
32	Fårkött: färskt	»	422	419	449	350	330	387	410	371	348	346	348	312
33	salt	»	292	316	326	250	250	275	307	294	288	300	263	263
34	Renkött, färskt	»	498	429	405	—	—	363	—	400	—	—	—	—
35	Fläsk: färskt	»	446	398	391	381	340	350	416	358	329	419	363	361
36	salt, svenskt	»	449	398	388	392	344	350	418	357	336	433	350	350
37	» amerikanskt	»	334	300	304	—	—	—	358	350	—	—	325	325
38	[1]) Fisk, färsk: abborre	»	221	220	242	170	212	200	190	158	225	147	137	148
39	gädda	»	319	323	330	267	297	286	299	300	304	283	262	263
40	sill	»	108	71	72	104	56	88	110	93	79	92	64	64
41	strömming	»	126	117	106	105	86	84	118	115	99	95	73	70
42	torsk	»	188	167	178	188	192	207	192	196	194	155	150	150
43	rödspotta	»	255	244	288	258	247	263	238	231	209	238	—	148
44	kolja	»	196	164	197	192	172	188	196	189	174	203	158	171
45	salt: sill	»	104	95	90	96	92	90	98	96	87	75	75	75
46	strömming	»	78	75	76	75	90	—	100	100	85	50	—	—
47	Kabeljo	»	143	142	142	144	151	131	150	150	143	163	162	142
48	Kaffe	»	250	234	215	250	230	230	262	270	219	278	261	234
49	Socker ×	»	174	174	174	174	174	174	180	180	180	179	179	179
50	Salt	»	32	32	31	28	29	29	30	30	30	28	30	25
51	Svagdricka	l.	24	23	24	15	15	15	22	24	24	15	15	15
52	Fotogen	»	61	61	52	65	65	57	67	67	67	61	61	52
53	[2]) Ved: björk-	famn	13720	11830	10430	11830	10170	9500	11290	10610	10400	10150	8970	7550
54	barr-	»	10090	8480	7560	8500	7880	7500	7730	7080	7050	7260	6910	6190
55	Bränntorv	100 kg.	1083	1083	—	—	1167	1167	933	833	833	—	—	—
56	Kol: antracit-	hl.	1829	1727	1525	1750	1800	1700	1767	1725	1600	—	1800	1800
57	eng. hushålls-	»	1167	934	800	—	—	—	—	—	—	—	—	—
58	Koks: gasverks-	»	593	574	461	650	600	590	567	500	500	650	650	650
59	eng. kamin-	»	638	595	496	—	—	—	—	—	—	—	—	—

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Uppsala under jan. lake 210 och sik 235 öre; för Nyköping under hela kvartalet gös 300 öre; för Eskilstuna under jan. gös Linköping under jan. gös 375, hälleflundra 400, lake 250, röding 460, rödtunga 350, sik 275, sjötunga 425, 370, sik 300, sjötunga 370, vitling 100 och ål 590 öre samt under mars gös 360, hälleflundra 400, kotlettfisk Norrköping vitling under jan. 125, under febr. 100 samt under mars 115 öre; för Värnamo under jan. vitling 150 öre. — [2]) I Motala har betalats för avfallsved under jan. 42·70, under febr. 43·90 samt under mars

Eskilstuna			Linköping			Norrköping			Motala			Jönköping			Värnamo			
Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	
39	37	37	38	36	36	39	37	37	38	36	35	41	36	36	35	34	32	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	16	16	20	17	17	—	—	—	2
14	12	12	14	12	12	15	12	12	16	12	12	—	—	—	15	13	12	3
568	513	528	575	505	524	593	510	535	566	501	515	630	550	550	594	520	510	4
565	510	522	552	496	506	559	494	518	566	495	502	594	509	527	527	450	450	5
500	525	500	483	463	415	500	483	483	465	422	383	450	450	419	494	467	445	6
313	325	325	331	319	302	346	367	367	325	300	275	250	250	233	375	350	308	7
363	325	328	369	331	328	375	350	350	356	327	325	370	340	340	364	335	343	8
507	517	380	561	513	343	609	537	368	553	487	349	602	538	489	671	505	403	9
—	550	—	—	—	—	400	—	—	450	—	—	—	—	—	600	—	—	10
60	68	68	71	71	68	63	61	61	46	46	46	46	50	51	48	54	59	11
1031	1094	1031	922	950	886	1000	992	1050	867	800	778	900	—	—	840	769	821	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
60	54	50	60	60	52	65	55	55	50	49	49	65	60	60	72	72	68	14
99	86	83	100	100	81	80	85	80	97	88	88	80	80	80	95	92	82	15
84	72	70	82	72	68	85	73	70	86	74	69	84	74	71	82	70	68	16
52	50	51	46	44	42	52	48	48	45	43	41	53	58	50	48	45	43	17
68	67	65	63	59	57	68	61	61	64	62	60	69	65	65	67	64	63	18
90	83	79	85	75	75	90	80	75	98	79	79	90	80	80	92	83	77	19
145	128	117	136	100	82	140	90	90	126	100	79	144	128	90	133	108	100	20
84	85	85	120	115	105	104	103	103	114	113	108	117	117	117	132	137	133	21
101	101	102	148	143	141	135	135	135	137	132	131	148	148	148	143	147	147	22
130	120	118	103	98	92	100	98	98	125	111	108	94	74	74	102	91	89	23
—	—	—	78	69	68	76	—	—	88	88	—	—	—	—	72	68	68	24
250	200	210	272	213	215	250	250	250	220	213	210	201	205	205	180	165	165	25
150	125	128	122	108	108	135	123	123	135	129	123	115	115	115	—	—	—	26
160	137	143	142	117	120	120	116	116	—	—	—	139	139	139	95	100	120	27
375	327	325	346	336	322	388	348	332	348	341	323	354	328	327	340	302	295	28
293	264	264	302	294	283	338	296	292	288	276	264	278	277	276	288	261	254	29
483	448	445	497	469	438	512	461	406	394	373	355	397	396	398	397	369	356	30
257	223	219	—	—	—	267	271	259	214	173	177	225	228	230	220	198	200	31
407	390	388	354	355	378	415	378	402	316	334	330	298	296	295	302	298	298	32
—	—	—	313	293	313	350	350	213	263	233	250	—	—	—	—	300	300	33
—	400	425	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
413	376	352	357	327	316	433	369	356	342	313	299	390	350	347	324	304	295	35
425	375	375	381	346	323	475	383	350	350	319	300	400	350	350	368	350	350	36
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	37
155	160	175	251	266	249	233	210	223	200	206	200	—	—	—	200	184	175	38
301	289	265	308	304	300	300	308	304	330	336	335	279	310	300	295	288	222	39
93	55	75	101	63	64	91	53	53	96	60	77	83	53	58	98	65	64	40
116	98	103	114	90	88	96	58	60	115	97	85	110	116	106	99	85	100	41
187	188	184	159	155	170	139	134	124	121	120	146	139	133	150	182	139	144	42
224	228	225	258	254	268	227	225	200	233	231	228	199	—	—	259	225	235	43
179	149	195	180	150	180	178	146	165	197	153	158	115	119	141	188	137	122	44
88	88	88	100	98	90	80	100	92	99	99	98	91	90	90	100	97	93	45
—	—	—	100	100	100	72	72	70	100	—	—	—	—	—	—	—	—	46
154	140	137	180	145	138	150	125	150	147	147	138	150	150	125	150	135	150	47
275	288	263	245	224	205	250	250	242	225	200	202	228	220	200	275	268	258	48
179	179	179	175	175	175	173	172	172	177	177	177	175	175	175	175	175	175	49
29	29	29	29	29	29	30	25	27	29	29	29	30	25	25	27	27	27	50
17	17	17	—	—	—	18	18	18	20	20	20	15	14	14	20	20	20	51
67	67	59	65	65	55	63	67	60	64	67	58	68	68	68	70	70	65	52
11210	9910	8900	11210	11280	10200	11810	7750	7800	10400	9170	8460	10230	10300	7500	8140	6790	6350	53
8190	6690	6410	10000	9440	8360	9630	6300	6300	7390	7300	6590	8130	8200	6100	5990	5230	4730	54
1043	1043	1043	1047	917	917	750	700	700	817	608	693	—	—	—	517	550	425	55
1750	1475	1450	1988	1650	1600	1500	1300	1300	1800	1700	1700	1800	1250	1200	—	—	—	56
—	—	—	—	—	—	1000	1000	1000	—	—	—	—	—	750	—	—	—	57
730	650	500	688	638	650	700	700	600	—	—	—	795	530	530	—	—	—	58
800	700	600	738	650	650	700	700	600	750	625	550	750	—	450	800	500	500	59

gös 350, lake 250 och sik 200 öre, under febr. gös 315, lake 230 och sik 250 öre samt under mars gös 310, 330 och lake 225 öre, under febr. gös 285 och lake 225 öre samt under mars gös 325 och lake 220 öre; för vitling 125 och ål 550 öre, under febr. gös 375, hälleflundra 400, kotlettfisk 175, lake 260, röding 500, rödtunga 165, lake 250, piggvar 400, röding 440, sik 300, sjötunga 325, slätvar 350, vitling 110 och ål 590 öre; för hälleflundra 375, lake 265 och sik 270 öre, under febr. lake 205 och sik 265 öre samt under mars lake 210 och 41·50 kr. per famn. — ˣ Maximipris.

	Varuslag (Jfr sid. 472)	Kvantitet	Växjö			Kalmar			Västervik			Visby		
			Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars
1	Mjölk: oskummad	l.	36	36	32	38	35	35	40	36	34	36	36	34
2	handskummad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	separerad	»	15	15	15	12	12	12	20	18	12	12	12	12
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	576	501	530	548	504	523	577	481	519	545	496	500
5	mat- (lands-)	»	479	438	529	527	496	508	534	450	472	529	472	474
6	Ost: helfet	»	475	463	406	550	517	483	483	400	425	505	472	445
7	halvfet	»	300	300	250	—	—	—	—	—	—	329	325	300
8	Margarin, växt-	»	365	348	325	350	320	320	385	350	323	360	325	320
9	Ägg: färska	tjog	557	435	299	620	448	315	575	479	375	562	481	310
10	konserverade	»	—	—	—	—	—	—	600	—	—	540	—	250
11	Potatis: gammal	5 l.	46	46	38	60	60	56	46	53	46	75	75	75
12	»	hl.	763	763	625	933	892	850	—	—	—	720	720	720
13	färsk	5 l.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Ärter, gula	kg.	80	80	70	79	71	69	70	70	60	62	62	62
15	Bruna bönor	»	100	100	90	100	80	76	110	110	88	119	102	93
16	Mjöl: vete-	»	84	74	71	84	72	69	84	74	71	86	76	73
17	råg-	»	53	52	51	49	47	47	49	50	46	49	49	49
18	rågsikt-	»	68	68	66	65	62	61	69	69	65	67	67	65
19	Gryn: havre-	»	90	80	80	89	75	74	100	90	80	100	80	80
20	ris-	»	130	100	98	147	97	76	155	155	90	134	105	86
21	Rågbröd: grovt spisbröd	»	120	120	120	135	133	134	128	130	130	85	85	85
22	knäckebröd	»	141	140	138	141	140	139	135	135	135	150	150	150
23	limpa, söt	»	91	84	84	83	74	73	90	90	90	100	100	90
24	» sur	»	58	53	54	55	53	53	56	56	56	55	55	55
25	Vetebröd: skorpor	»	249	219	219	213	208	207	250	250	200	220	220	200
26	mjukt, bakat med vatten	»	90	85	85	116	107	107	117	117	108	104	104	92
27	mjukt, » » mjölk	»	131	120	120	143	121	117	—	—	—	116	116	106
28	Nötkött, färskt: stek	»	319	305	298	339	330	329	363	331	325	300	276	282
29	soppkött	»	294	274	265	287	276	271	275	250	250	246	237	240
30	Kalvkött: gödkalv	»	400	400	393	460	444	444	400	350	350	307	305	304
31	spädkalv	»	236	208	210	256	244	254	238	225	225	—	—	—
32	Fårkött: färskt	»	310	300	310	305	328	326	303	281	275	295	300	301
33	salt	»	300	300	267	—	—	350	225	225	250	242	225	225
34	Renkött, färskt	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Fläsk: färskt	»	348	314	298	379	338	340	375	293	287	328	263	258
36	salt, svenskt	»	350	300	300	400	350	350	375	350	325	335	265	268
37	» amerikanskt	»	—	—	—	—	—	—	350	300	—	—	—	—
38	[1]) Fisk, färsk: abborre	»	218	219	219	200	225	—	93	113	100	—	225	—
39	gädda	»	305	287	238	281	272	261	242	250	212	256	225	225
40	sill	»	92	59	69	102	75	75	—	60	—	93	75	60
41	strömming	»	110	106	90	111	100	94	67	66	50	42	33	33
42	torsk	»	100	91	126	101	100	98	75	78	57	122	109	98
43	rödspotta	»	231	219	205	200	150	150	—	—	—	250	275	300
44	kolja	»	144	129	141	—	—	—	—	—	—	—	163	160
45	salt: sill	»	120	98	93	125	130	128	80	80	80	90	99	93
46	strömming	»	—	—	—	90	90	—	—	—	—	—	—	—
47	Kabeljo	»	—	—	—	125	125	—	180	180	—	150	147	138
48	Kaffe	»	220	233	226	254	243	236	269	275	244	254	255	236
49	Socker ×	»	172	172	172	175	175	175	175	175	175	175	175	175
50	Salt	»	30	30	30	29	25	29	30	30	30	30	30	30
51	Svagdricka	l.	20	20	20	18	18	18	15	15	15	12	12	12
52	Fotogen	»	70	70	70	63	63	63	65	65	50	66	66	66
53	[2]) Ved: björk-	famn	7510	6680	6170	8530	6940	6800	8540	7830	7120	11040	10400	8900
54	barr-	»	4760	4080	3830	6200	5810	5430	6410	6050	5700	8760	8280	7120
55	Bränntorv	100 kg.	617	600	600	—	—	—	—	—	—	—	—	—
56	Kol: antracit-	hl.	1700	1700	1500	—	—	—	1700	1750	1600	1825	1833	1850
57	eng. hushålls-	»	—	—	—	—	—	—	—	—	700	—	—	—
58	Koks: gasverks-	»	—	—	—	620	425	425	—	900	500	850	750	675
59	eng. kamin-	»	800	700	550	600	425	425	800	750	500	825	750	700

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Kalmar under jan. för Visby under jan. flundra 150 och sik 275 öre, under febr. flundra 140, gös 350 och lax 400 öre samt under 450 öre. — [2]) I Visby har betalats under jan. för alved 106·80 och för tvetved 60·50, under febr. för alved

Karlskrona			Kristianstad			Malmö			Lund			Landskrona			Hälsingborg			
Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	
40	37	37	32	32	32	32	32	30	32	32	30	32	30	30	32	32	32	1
28	25	25	16	16	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
18	15	15	12	12	12	11	11	10	10	10	9	12	12	12	10	10	10	3
578	505	526	523	471	485	522	480	505	521	472	493	565	480	515	532	495	510	4
542	461	490	516	470	485	—	—	—	508	—	485	—	—	—	—	—	—	5
570	513	490	530	480	480	555	550	525	479	480	419	500	488	488	510	483	466	6
425	400	325	400	380	380	350	350	355	358	358	336	350	350	317	413	410	309	7
360	330	330	350	320	320	344	328	318	350	317	316	349	323	318	350	320	320	8
612	468	325	584	458	296	620	521	311	637	500	319	634	477	312	544	461	302	9
—	—	—	550	450	—	600	—	—	475	—	—	—	—	—	431	400	—	10
73	73	73	75	75	75	90	90	85	87	93	89	92	91	93	85	82	80	11
1250	1292	1292	1200	1150	1167	1275	1260	1220	1383	1350	1250	1467	1333	1367	1355	1300	1310	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
70	70	70	70	70	70	72	73	69	75	75	75	79	77	70	75	75	67	14
100	80	80	90	70	70	95	88	75	106	101	93	100	83	71	99	79	70	15
88	78	75	80	70	67	87	76	72	88	75	72	84	74	70	88	75	71	16
50	50	50	42	40	40	60	55	55	55	54	53	45	45	46	51	51	50	17
70	68	68	62	60	60	73	68	67	71	69	67	67	63	63	71	69	66	18
90	75	75	85	70	70	87	77	71	91	77	74	97	75	71	95	79	70	19
—	138	88	110	85	84	105	100	70	125	100	85	123	105	94	100	100	90	20
110	110	105	118	117	117	145	147	145	130	130	123	100	100	100	—	—	—	21
150	150	150	156	153	153	178	175	170	165	160	147	162	163	163	167	167	167	22
82	76	71	79	69	69	71	71	64	72	72	65	79	76	76	88	79	79	23
54	53	54	58	50	50	47	47	47	47	46	43	49	49	49	56	50	50	24
224	234	219	225	225	225	208	208	208	200	—	—	221	221	221	212	212	210	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	117	114	114	—	—	—	26
109	108	103	123	123	123	130	133	112	134	132	121	—	—	—	127	118	118	27
349	344	336	306	290	288	407	386	362	393	383	377	348	353	354	380	361	338	28
297	290	290	260	240	241	355	334	296	305	300	300	314	305	303	325	319	292	29
456	431	401	446	450	413	524	493	464	500	496	452	495	483	445	475	469	470	30
266	254	243	298	264	253	302	294	282	290	288	275	267	274	270	245	240	240	31
341	346	359	344	345	388	377	381	373	365	379	400	385	377	381	360	390	410	32
300	275	288	—	400	400	—	—	—	—	—	—	—	350	350	—	—	—	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
391	352	332	365	336	318	411	345	338	390	350	350	380	350	350	339	314	308	35
395	350	340	425	350	300	490	471	455	450	413	400	400	350	350	450	400	350	36
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37
150	152	150	167	200	183	187	173	181	180	—	225	—	—	—	—	—	—	38
250	250	240	310	350	290	329	354	323	357	371	304	350	350	356	325	300	300	39
72	56	53	—	75	91	101	77	91	108	93	96	91	90	90	97	85	81	40
88	93	107	100	83	94	112	113	96	—	—	—	—	—	—	113	113	118	41
56	47	60	100	96	88	104	97	91	105	100	96	89	82	88	93	86	84	42
204	200	181	200	194	196	202	215	209	221	224	204	170	163	163	171	192	175	43
—	—	—	175	147	—	125	117	—	162	162	160	—	—	—	88	113	118	44
100	100	100	100	120	120	125	135	142	124	122	122	128	126	127	121	121	121	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46
—	125	150	—	—	—	—	100	125	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47
210	205	200	200	200	200	258	265	261	273	288	238	250	250	250	268	277	207	48
174	174	174	173	178	173	173	174	174	172	172	172	168	168	168	175	175	175	49
36	35	33	25	25	25	29	30	25	31	30	26	26	27	27	30	29	29	50
17	17	17	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	17	17	17	51
65	65	57	62	62	53	62	62	53	64	64	55	62	62	62	62	62	54	52
8440	7870	7180	10080	7560	7560	12320	11670	10770	10970	9180	8480	14000	14000	12100	12470	10460	9950	53
—	—	—	7560	5670	5990	11520	10870	9880	9110	8250	7680	12200	12200	9700	9830	8060	7690	54
900	800	700	750	600	600	1110	1067	927	937	853	793	—	—	—	875	743	733	55
2000	2000	2000	1400	1200	1200	1750	1458	1402	1700	1488	1400	2000	1700	—	1750	1588	1513	56
1600	1000	1000	1150	800	650	1250	908	806	1050	713	700	1060	817	715	1133	800	775	57
700	450	450	—	525	380	755	555	555	719	425	425	765	630	500	685	685	460	58
717	450	450	700	500	450	800	600	600	675	488	444	900	700	594	742	567	535	59

mört 100 och ort 200 öre, under febr. flundra 125 och ort 200 öre samt under mars flundra 125 och mört 100 öre; mars flundra 100 och hälleflundra 350 öre; för Malmö ål under jan. 425, under febr. 445 samt under mars 94·80 samt under mars för alved 78·80 kr. per famn. — × Maximipris.

	Varuslag (Jfr sid. 472)	Kvantitet	Ystad			Halmstad			Varberg			Göteborg		
			Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars
1	Mjölk: oskummad	l.	32	30	30	32	29	29	34	32	32	45	40	38
2	handskummad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	25	25
3	separerad	»	12	10	10	13	12	12	15	12	12	20	20	20
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	522	463	483	554	509	524	567	498	507	598	550	550
5	mat- (lands-)	»	—	—	—	535	478	488	541	455	471	575	500	500
6	Ost: helfet	»	538	500	460	543	490	435	432	388	344	400	350	320
7	halvfet	»	380	345	335	360	330	310	350	228	225	275	225	230
8	Margarin, växt-	»	353	323	323	360	330	330	349	330	320	360	320	320
9	Ägg: färska	tjog	560	456	281	546	462	312	554	468	292	645	538	381
10	konserverade	»	500	—	—	413	—	—	—	—	—	488	—	—
11	Potatis: gammal	5 l.	75	75	75	75	76	75	75	75	75	94	80	80
12	»	hl.	1100	1100	850	1430	1400	1423	1375	1350	1267	1350	1200	1100
13	färsk	5 l.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Ärter, gula	kg.	74	73	66	80	75	65	74	73	70	80	80	75
15	Bruna bönor	»	96	78	71	100	80	75	97	88	82	95	80	75
16	Mjöl: vete-	»	84	72	69	84	74	71	85	74	71	86	76	73
17	råg-	»	53	50	47	50	46	46	45	45	43	53	52	49
18	rågsikt-	»	70	64	65	65	63	61	68	67	64	73	72	69
19	Gryn: havre-	»	90	75	73	90	75	75	92	79	76	90	70	70
20	ris-	»	150	100	90	135	85	65	125	100	98	100	—	—
21	Rågbröd: grovt spisbröd	»	—	—	—	142	142	142	150	150	150	94	92	92
22	knäckebröd	»	162	152	150	165	165	165	160	160	160	111	109	109
23	limpa, söt	»	70	70	65	84	81	80	84	79	72	126	121	121
24	» sur	»	49	50	46	58	55	55	61	64	69	67	64	64
25	Vetebröd: skorpor	»	281	279	271	208	171	171	210	190	190	287	250	250
26	mjukt, bakat med vatten	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	135	127	127
27	mjukt, » » mjölk	»	165	165	160	148	136	133	—	—	—	162	152	152
28	Nötkött, färskt: stek	»	337	323	304	339	307	297	372	342	338	420	375	375
29	soppkött	»	278	273	254	290	258	246	275	245	241	335	306	300
30	Kalvkött: gödkalv	»	449	418	411	403	392	385	333	308	304	525	488	450
31	spädkalv	»	228	223	229	264	245	253	233	227	226	310	250	256
32	Fårkött: färskt	»	287	273	286	296	297	299	288	289	299	390	381	356
33	salt	»	—	—	—	310	300	292	—	—	—	—	—	—
34	Renkött, färskt	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	483	450	438
35	Fläsk: färskt	»	377	325	303	374	339	301	343	300	300	440	400	363
36	salt, svenskt	»	413	369	316	421	366	340	392	318	313	450	400	375
37	» amerikanskt	»	375	350	—	—	—	—	325	292	275	—	—	—
38	[1]) Fisk, färsk: abborre	»	—	—	200	233	—	178	—	—	150	—	250	275
39	gädda	»	325	375	369	335	350	329	—	—	—	370	356	375
40	sill	»	88	70	71	93	55	60	65	42	41	113	65	70
41	strömming	»	75	70	71	130	108	103	—	142	—	163	150	163
42	torsk	»	85	83	64	86	60	84	57	35	61	138	103	131
43	rödspotta	»	265	275	263	206	190	198	200	200	159	250	231	275
44	kolja	»	105	138	135	114	106	130	106	71	127	168	122	163
45	salt: sill	»	134	134	131	88	80	80	80	88	84	93	93	88
46	strömming	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
47	Kabeljo	»	—	—	—	165	—	160	122	120	110	100	100	100
48	Kaffe	»	253	237	239	236	223	225	242	233	200	218	218	200
49	Socker[x]	»	174	174	174	173	173	173	175	175	175	172	172	172
50	Salt	»	31	29	29	25	25	25	25	25	25	30	25	25
51	Svagdricka	l.	13	13	13	15	15	15	15	15	15	20	20	20
52	Fotogen	»	62	62	53	63	63	53	58	58	50	61	61	51
53	[2]) Ved: björk-	famn	10560	8900	7650	10440	9760	9240	8900	8430	7240	13450	12100	12000
54	barr-	»	8480	7230	5980	8630	8490	8150	7120	6760	6410	10500	10000	9500
55	Bränntorv	100 kg.	725	667	650	797	692	727	681	525	425	—	833	667
56	Kol: antracit-	hl.	1583	1367	1300	—	1700	—	1550	1400	1400	1550	1200	1100
57	eng. hushålls-	»	800	646	646	1050	900	650	—	700	600	1000	850	750
58	Koks: gasverks-	»	725	500	500	775	—	—	—	—	—	560	460	385
59	eng. kamin-	»	633	475	463	—	575	469	675	500	463	670	550	425

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Halmstad under mars flundra 80, kotlettfisk 140 och vitling 80 öre. — [2]) I Halmstad har betalats för bokved under jan. 108·80, 54·90 kr. per famn. I Varberg har betalats för bokved under jan. 94·90, under febr. 87·80 samt under mars

Lysekil			Vänersborg			Borås			Lidköping			Tidaholm			Karlstad			
Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	
40	40	40	40	35	35	44	39	39	33	30	27	32	30	30	45	40	35	1
25	25	25	—	20	20	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
—	—	—	18	12	13	20	15	15	14	12	10	12	12	12	15	13	13	3
597	510	543	622	536	520	594	513	543	570	485	510	582	507	500	603	505	533	4
575	488	500	593	505	512	538	504	522	528	458	490	580	495	490	610	508	537	5
425	363	363	438	390	392	407	369	354	408	392	392	450	450	450	450	418	380	6
—	—	—	—	—	—	286	263	243	258	242	242	338	325	300	325	300	287	7
360	330	330	360	330	320	380	380	330	370	320	327	364	346	346	370	329	330	8
553	455	303	613	487	392	558	493	336	573	478	332	551	435	354	627	545	454	9
—	300	—	—	—	—	500	—	—	—	—	—	—	—	—	550	—	—	10
78	78	78	75	75	75	88	96	81	83	83	75	75	62	63	100	100	100	11
1500	1500	1500	1500	1500	1200	1194	1111	1083	1333	1317	1267	1200	1200	1200	1333	1250	1250	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
75	75	75	77	76	76	75	65	65	52	45	52	62	68	63	70	60	60	14
100	100	100	107	83	77	90	80	80	93	80	77	100	100	100	99	80	80	15
87	75	72	86	76	73	84	74	70	87	77	74	88	77	73	84	74	69	16
48	46	45	50	49	47	50	48	46	45	40	40	52	49	48	46	46	44	17
67	65	63	68	68	66	67	65	63	65	60	60	72	70	69	66	64	62	18
90	80	75	90	76	75	85	75	75	90	80	70	95	80	80	85	75	75	19
160	100	80	113	100	83	130	100	—	127	100	87	150	122	120	100	80	75	20
125	125	125	90	100	90	115	116	118	100	100	100	135	135	135	115	110	110	21
140	145	145	140	140	125	154	156	155	162	157	157	150	150	149	135	134	134	22
95	90	90	110	100	105	106	103	103	96	96	93	100	100	100	122	106	106	23
75	70	70	100	70	65	73	66	66	—	—	—	80	80	80	91	79	79	24
185	178	178	320	250	250	206	203	203	143	143	143	203	200	200	290	231	230	25
120	110	110	125	100	107	100	106	109	114	114	86	—	—	—	130	100	100	26
130	120	130	165	122	110	144	119	119	110	110	103	160	158	158	150	128	128	27
350	350	350	355	356	364	351	340	338	378	331	325	400	358	350	340	326	316	28
300	300	300	300	294	288	292	268	263	323	278	275	300	258	250	300	266	260	29
350	313	300	381	331	325	394	363	357	468	435	425	416	376	366	418	421	420	30
225	200	214	198	193	193	221	218	216	240	210	188	236	208	208	273	269	275	31
320	300	300	337	333	325	325	327	328	355	325	325	358	288	308	358	370	374	32
—	—	—	—	—	—	200	—	250	367	358	333	300	—	330	350	—	—	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
350	320	320	377	292	280	368	331	322	380	297	275	370	320	295	400	358	350	35
400	370	370	425	350	350	377	350	336	408	375	333	400	300	330	417	367	363	36
350	350	350	—	—	—	300	—	250	358	358	300	—	—	—	—	325	300	37
—	—	—	—	—	—	194	176	174	173	154	158	—	—	—	250	240	228	38
—	—	—	—	300	250	305	297	287	218	225	225	—	—	—	318	299	299	39
65	50	60	76	55	74	89	48	59	67	50	50	100	50	46	83	40	54	40
—	—	—	—	136	125	134	116	107	126	115	98	126	—	125	145	138	132	41
69	55	71	135	111	138	105	84	110	131	117	144	125	125	125	202	190	207	42
150	150	150	200	231	242	246	228	254	220	241	216	243	—	250	247	255	258	43
68	55	71	145	120	131	144	111	147	119	116	130	146	133	148	176	149	168	44
80	95	95	100	100	100	85	80	80	82	82	80	100	80	80	101	93	96	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46
—	80	80	120	100	100	124	118	100	122	122	103	150	150	175	140	136	138	47
281	300	250	250	225	205	255	250	250	258	242	250	235	265	240	276	248	252	48
176	176	176	177	177	177	177	177	177	170	170	170	175	175	175	179	179	179	49
25	25	25	30	29	27	25	25	25	28	27	28	30	30	30	26	27	26	50
15	15	15	15	15	15	—	—	—	13	13	13	17	17	17	20	20	20	51
65	65	55	63	64	57	62	62	62	65	65	65	70	70	60	64	64	57	52
10380	10380	10000	12000	12000	11000	10570	9580	9310	9300	8500	8110	8440	6800	6300	10710	9610	8510	53
8500	8500	8000	8000	8000	7500	8360	7400	6560	6920	6130	5740	5230	4850	4790	8820	7810	6620	54
1133	1083	1000	—	—	—	—	—	—	775	775	600	—	—	—	—	—	—	55
1700	1500	—	—	1500	1500	1650	1280	1060	1583	1417	1238	—	—	1500	1375	1267	1100	56
—	850	850	—	—	—	—	—	—	1283	1050	817	—	—	—	900	900	900	57
—	—	—	775	500	500	—	—	—	570	500	495	750	600	600	650	425	425	58
750	500	500	—	550	550	575	450	380	592	558	517	—	—	—	575	575	475	59

jan. flundra 80, hälleflundra 300 och vitling 80 öre, under febr. flundra 80 och vitling 70 öre samt under under febr. 101·60 samt under mars 96·60 och för ribbved under jan. 58·00, under febr. 60·40 samt under mars 74·80 kr. per famn. — × Maximipris.

	Varuslag (Jfr sid. 472)	Kvantitet	Arvika			Örebro			Kopparberg			Västerås		
			Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars
1	Mjölk: oskummad	l.	45	40	40	42	40	40	42	42	39	43	39	39
2	handskummad	»	25	20	20	—	—	20	—	—	19	—	—	—
3	separerad	»	20	15	15	16	12	12	19	19	16	18	12	12
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	644	550	532	573	500	500	605	505	520	580	517	517
5	mat- (lands-)	»	618	500	500	571	493	500	608	505	520	615	532	525
6	Ost: helfet	»	500	450	435	460	417	392	430	410	370	467	444	431
7	halvfet	»	—	—	—	365	325	267	333	300	300	317	300	300
8	Margarin, växt-	»	360	340	340	350	320	320	388	338	331	347	325	323
9	Ägg: färska	tjog	557	415	445	551	493	360	603	475	450	598	544	411
10	konserverade	»	540	—	—	—	—	—	500	—	—	—	—	—
11	Potatis: gammal	5 l.	70	70	63	52	50	45	—	—	43	55	55	55
12	»	hl.	1375	1344	1203	900	825	775	1000	—	840	1071	1071	1071
13	färsk	5 l.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Ärter, gula	kg.	70	70	70	60	50	50	62	58	56	53	48	47
15	Bruna bönor	»	104	94	94	90	75	75	95	77	79	100	88	83
16	Mjöl: vete-	»	86	75	72	80	70	69	85	75	72	89	78	73
17	råg-	»	50	46	46	45	44	43	50	47	45	48	45	43
18	rågsikt-	»	69	67	65	61	59	58	70	67	64	65	63	63
19	Gryn: havre-	»	95	80	80	85	70	70	88	77	75	92	77	74
20	ris-	»	150	110	88	115	118	90	135	121	111	120	103	79
21	Rågbröd: grovt spisbröd	»	—	—	—	90	90	88	88	86	86	98	98	97
22	knäckebröd	»	145	135	135	124	102	102	115	115	114	113	116	114
23	limpa, söt	»	108	92	92	114	113	100	97	95	90	104	104	104
24	» sur	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Vetebröd: skorpor	»	300	200	200	300	267	217	240	211	211	200	200	200
26	mjukt, bakat med vatten	»	116	112	112	143	143	140	105	105	105	130	114	114
27	mjukt, » » mjölk	»	—	—	—	143	143	144	107	108	108	119	113	113
28	Nötkött, färskt: stek	»	337	323	328	343	325	302	400	369	350	366	358	340
29	soppkött	»	289	271	271	265	248	206	305	288	285	305	300	283
30	Kalvkött: gödkalv	»	380	400	400	402	396	379	435	400	400	457	427	425
31	spädkalv	»	200	200	200	245	224	225	295	250	250	250	250	250
32	Fårkött: färskt	»	322	336	350	328	325	353	335	331	356	405	400	400
33	salt	»	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
34	Renkött, färskt	»	—	—	—	480	440	—	500	488	475	—	—	—
35	Fläsk färskt	»	382	360	350	397	372	325	390	353	350	406	371	348
36	salt, svenskt	»	400	400	400	400	400	323	425	375	351	400	400	350
37	» amerikanskt	»	350	300	300	—	—	300	331	292	300	—	—	—
38	[1])Fisk, färsk: abborre	»	233	200	211	167	156	166	213	211	191	—	—	—
39	gädda	»	340	300	278	308	333	329	350	350	346	276	283	240
40	sill	»	93	53	56	82	51	61	87	60	55	83	54	55
41	strömming	»	123	138	150	112	93	91	102	94	90	87	80	78
42	torsk	»	150	141	140	146	160	147	170	153	169	194	197	199
43	rödspotta	»	—	—	—	235	228	217	225	250	244	225	218	200
44	kolja	»	—	113	119	165	145	199	160	136	161	164	150	156
45	salt: sill	»	88	88	93	80	80	80	104	98	96	90	85	80
46	strömming	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
47	Kabeljo	»	150	150	150	150	—	—	130	130	120	135	125	119
48	Kaffe	»	250	215	215	233	202	200	255	232	237	248	237	230
49	Socker ×	»	177	177	177	175	174	174	182	182	182	181	181	181
50	Salt	»	25	25	25	25	25	25	30	28	26	20	19	20
51	Svagdricka	l.	15	15	15	—	—	—	—	—	—	20	20	20
52	Fotogen	»	65	65	60	64	64	64	70	70	64	69	65	65
53	[2]) Ved: björk-	famn	10000	9000	8000	10870	10080	10080	7120	6510	5990	10150	9760	9430
54	barr-	»	8100	7000	6070	8980	7720	8190	4630	4410	4410	7240	6880	6880
55	Bränntorv	100 kg.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
56	Kol: antracit-	hl.	1600	1350	900	1650	1350	1350	1900	1525	1500	1800	1300	1300
57	eng. hushålls-	»	1400	1167	700	—	700	700	—	—	—	—	—	—
58	Koks: gasverks-	»	850	550	500	695	520	520	—	625	588	663	525	525
59	eng. kamin-	»	—	—	—	575	525	525	900	675	—	850	—	—

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Arvika under jan. lake 200 öre; för Västerås under jan. flundra 350, gös 330 och lake 200 öre, under febr. gös 300 och lake Avesta under jan. gös 350, havslax 150, hälleflundra 340 och lake 260 öre, under febr. gös 385, havslax 150 ribbved 72·00 kr. per famn. I Söderhamn har under jan. betalats för knubb 46·60 kr. per famn. —

Falun			Ludvika			Avesta			Mora			Gävle			Söderhamn			
Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	
44	44	42	42	42	40	40	35	35	50	50	45	50	47	47	50	45	45	1
20	20	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	23	22	—	—	—	2
20	20	18	—	—	—	15	12	12	—	—	—	23	18	18	25	23	15	3
610	528	537	603	530	524	595	505	516	627	550	550	626	546	549	656	556	550	4
616	540	545	603	530	524	603	511	520	—	550	—	664	551	558	700	570	561	5
450	420	429	425	400	350	447	428	376	442	425	400	478	438	397	450	438	363	6
350	320	313	—	—	250	350	305	300	—	300	250	318	243	225	—	300	200	7
361	341	330	365	330	320	367	348	320	380	360	360	384	348	335	373	344	343	8
765	646	476	786	612	495	614	519	443	694	566	480	711	587	508	788	593	481	9
600	—	—	660	—	—	—	—	—	600	—	—	670	525	—	—	—	—	10
84	88	84	70	70	65	63	60	60	—	—	70	58	60	64	54	60	58	11
1571	1500	1500	1286	1286	1286	—	—	—	1286	1179	1143	823	881	1005	900	1000	1000	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
69	70	65	68	67	67	60	55	49	62	60	58	66	62	58	70	70	65	14
97	85	89	95	85	80	102	100	80	107	106	95	100	96	94	113	108	97	15
86	75	72	92	82	77	90	77	72	90	80	71	86	75	71	90	80	77	16
46	44	44	50	49	48	45	42	44	50	50	48	54	50	49	52	51	49	17
67	67	63	69	68	67	68	67	64	70	70	66	72	69	67	71	71	68	18
85	75	75	85	77	75	92	80	74	98	90	84	91	81	77	95	82	80	19
137	114	107	132	100	100	—	100	100	150	142	125	146	117	109	158	121	115	20
99	94	92	89	91	89	103	102	99	100	105	100	106	106	105	100	95	95	21
120	117	114	114	116	114	125	122	125	136	126	127	123	122	120	125	120	120	22
117	113	112	130	130	100	100	100	100	108	108	92	126	126	124	148	120	120	23
70	70	70	91	96	92	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24
245	201	199	250	250	250	270	180	180	250	250	250	200	194	190	287	273	230	25
134	109	109	150	124	133	115	100	100	108	108	92	127	121	124	159	157	125	26
134	111	111	—	—	154	—	—	—	—	—	—	147	146	142	163	165	130	27
413	397	397	363	338	353	389	360	351	400	375	375	359	341	328	400	354	350	28
322	306	300	310	278	287	324	299	288	300	280	280	307	287	278	311	277	266	29
485	475	452	450	413	400	413	373	382	520	500	500	481	448	431	567	500	492	30
252	247	250	300	288	258	253	247	227	295	275	275	275	250	237	290	271	275	31
430	412	409	400	375	—	375	340	341	360	313	350	363	366	362	400	400	400	32
—	320	350	333	340	340	—	—	300	—	—	—	293	291	295	388	300	300	33
—	—	—	500	—	—	—	—	—	—	358	375	406	400	400	500	425	444	34
420	363	350	395	352	335	389	348	350	413	350	350	402	347	324	400	382	368	35
418	360	350	400	377	350	392	375	350	425	350	350	438	370	345	442	400	375	36
363	300	300	350	325	267	—	—	—	335	300	277	350	288	275	350	350	295	37
—	233	241	200	170	—	—	—	—	—	—	—	200	200	150	150	150	150	38
345	350	350	356	350	350	291	278	263	—	350	325	294	299	316	311	300	300	39
80	69	57	86	55	63	75	54	53	83	71	75	88	60	58	—	59	50	40
100	100	100	112	100	98	104	88	84	100	89	95	117	107	105	114	105	91	41
195	188	200	145	125	128	150	163	150	150	150	125	149	149	152	150	150	150	42
233	247	241	225	250	250	—	250	—	—	—	—	200	244	208	244	238	225	43
150	151	149	144	130	115	150	147	163	144	119	100	160	188	182	150	150	150	44
107	97	97	100	93	85	81	75	70	100	100	98	96	94	88	100	100	100	45
77	73	73	—	—	—	60	50	60	50	50	50	50	47	39	—	—	—	46
155	161	157	142	138	127	145	150	—	—	—	—	168	148	—	175	—	—	47
250	271	246	250	258	225	255	240	250	275	225	225	246	249	243	263	245	238	48
179	179	179	182	181	182	182	182	182	182	181	180	181	180	180	190	190	188	49
27	29	28	28	27	25	28	27	28	30	30	30	28	29	27	36	30	30	50
—	—	—	12	—	—	15	15	15	—	—	—	16	16	16	—	—	—	51
70	70	70	69	70	68	65	65	65	78	75	75	69	69	64	70	70	70	52
9970	8010	7360	9140	7250	7250	7760	7060	7060	—	—	—	10810	10060	8980	7560	6930	6760	53
6350	5810	5700	6620	5040	5040	5640	5290	5290	6050	5670	5670	8380	7540	7110	5670	5040	4980	54
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55
1900	1700	1700	1650	1650	1250	2100	1700	1550	1875	1850	1600	2000	1500	1500	—	—	—	56
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1500	1300	933	—	—	—	57
1000	—	500	950	950	550	900	700	650	—	—	—	725	600	525	—	—	—	58
1000	583	550	—	—	—	—	—	—	1000	900	—	875	800	650	—	—	—	59

gös 375 och lake 190 öre, under febr. gös 350, hälleflundra 400 och lake 200 öre samt under mars gös 360 och 200 öre samt under mars gös 310 och lake 200 öre; för Falun under hela kvartalet vitling 100 öre; för och vitling 95 öre samt under mars gös 375 och havslax 155 öre. — [2]) I Arvika har under jan. betalats för × Maximipris.

	Varuslag (Jfr sid. 472)	Kvantitet	Sundsvall: staden			Sundsvall: sågverksdistriktet			Kramfors			Östersund		
			Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars
1	Mjölk: osk ummad	l.	50	45	45	51	48	45	50	45	45	50	45	45
2	handskummad	»	30	25	30	35	25	27	—	—	—	30	27	27
3	separerad	»	25	—	20	25	—	20	30	25	25	25	22	22
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	620	552	551	641	549	542	673	592	551	636	556	555
5	mat- (lands-)	»	687	595	567	694	590	557	700	586	533	693	560	576
6	Ost: helfet	»	473	419	420	463	402	373	480	470	413	496	458	436
7	halvfet	»	325	292	238	325	290	250	350	225	263	—	350	350
8	Margarin, växt-	»	385	338	332	379	349	344	400	358	364	373	348	342
9	Ägg: färska	tjog	766	681	502	774	623	514	863	610	543	826	676	516
10	konserverade	»	680	500	400	695	483	375	775	—	—	660	—	—
11	Potatis: gammal	5 l.	60	58	62	62	58	57	—	75	74	63	68	62
12	»	hl.	1143	957	1166	1125	916	1000	964	964	964	920	873	850
13	färsk	5 l.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Ärter, gula	kg.	69	66	62	66	65	62	80	80	60	66	61	61
15	Bruna bönor	»	106	78	76	109	83	77	108	100	82	106	92	91
16	Mjöl: vete-	»	86	75	72	88	76	73	88	78	71	88	78	75
17	råg-	»	49	50	48	51	51	49	55	55	55	53	51	50
18	rågsikt-	»	70	67	66	73	70	68	72	72	66	70	70	68
19	Gryn: havre-	»	88	79	74	93	82	76	100	90	81	85	75	75
20	ris-	»	147	115	95	145	107	102	168	115	105	137	137	104
21	Rågbröd: grovt spisbröd	»	110	110	105	108	105	104	125	124	124	121	119	119
22	knäckebröd	»	122	116	115	121	117	117	138	132	134	133	131	129
23	limpa, söt	»	104	98	98	114	102	102	125	105	105	107	101	102
24	» sur	»	80	83	83	80	83	83	—	—	—	90	85	88
25	Vetebröd: skorpor	»	225	240	240	225	228	225	330	307	268	300	288	263
26	mjukt, bakat med vatten	»	130	129	129	127	129	129	145	135	135	147	145	139
27	mjukt, » » mjölk	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	176	156	156
28	Nötkött, färskt: stek	»	368	346	331	349	332	325	288	266	252	360	329	313
29	soppkött	»	288	270	265	276	256	243	229	216	197	309	274	261
30	Kalvkött: gödkalv	»	508	479	462	475	446	419	—	—	—	560	525	479
31	spädkalv	»	286	261	247	255	245	219	240	204	189	296	238	228
32	Fårkött: färskt	»	368	364	384	335	344	341	—	233	250	344	310	325
33	salt	»	288	300	267	325	300	250	300	—	300	325	300	325
34	Renkött, färskt	»	430	442	—	—	—	—	—	—	—	350	338	338
35	Fläsk: färskt	»	424	386	362	419	388	363	388	347	334	429	378	350
36	salt, svenskt	»	425	400	375	425	380	360	400	—	—	450	400	358
37	» amerikanskt	»	340	325	294	363	321	306	375	350	300	355	313	300
38	[1]) Fisk, färsk: abborre	»	—	—	—	—	—	—	250	250	—	200	250	225
39	gädda	»	300	300	306	298	290	293	350	350	—	300	309	346
40	sill	»	99	79	78	95	74	68	85	64	80	100	80	72
41	strömming	»	131	116	118	127	108	105	—	—	—	133	116	100
42	torsk	»	200	200	188	—	—	—	150	117	100	150	150	150
43	rödspotta	»	250	268	238	—	—	—	—	—	—	250	281	190
44	kolja	»	200	200	200	—	—	—	150	144	125	150	150	150
45	salt: sill	»	104	105	98	104	104	97	101	96	94	100	100	100
46	strömming	»	—	—	—	—	53	45	60	60	45	125	—	—
47	Kabeljo	»	—	—	—	150	—	—	—	—	—	—	—	—
48	Kaffe	»	259	234	221	247	222	209	295	305	263	268	247	220
49	Socker[x]	»	179	182	182	182	183	184	189	190	185	184	184	184
50	Salt	»	25	25	24	29	28	28	34	28	30	30	30	30
51	Svagdricka	l.	14	14	18	12	14	14	15	15	15	20	20	20
52	Fotogen	»	71	71	71	69	71	71	75	85	85	75	75	75
53	[2])Ved: björk-	famn	10150	9400	8580	8330	8020	7700	7750	7000	7000	7840	7520	7450
54	barr-	»	8180	7620	6870	6480	6320	6120	5500	5500	5500	6800	6030	6030
55	Bränntorv	100 kg.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
56	Kol: antracit-	hl.	2500	1800	1800	—	—	—	—	—	—	2505	1900	1867
57	eng. hushålls-	»	1550	1200	1200	—	—	—	—	—	—	—	—	—
58	Koks: gasverks-	»	1100	680	550	—	—	—	—	—	—	975	725	617
59	eng. kamin-	»	1100	650	600	—	—	—	—	—	—	—	—	—

[1]) Prisuppgifter hava meddelats även å följande fisksorter, som kostat per kg.: för Kramfors under hela 300 öre samt under mars lake 150 och sik 250 öre; för Luleå sik under jan. 225, under febr. 235 samt under för Kiruna under jan. hälleflundra 275, röding 275 och sik 215 öre, under febr. hälleflundra 270 och sik 225 under jan. för brädved 70·60 och för plankknubb 80·60, under febr. för plankved 70·60 samt under mars för distriktet har under jan. betalats för brädved 56·70 kr. per famn. Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag 45·50 per famn samt i Kiruna under hela kvartalet björkved till 66·00 och barrved till 58·80 kr. per famn. —

Umeå			Vilhelmina			Luleå			Malmberget o. Gällivare			Kiruna			Samtliga orter			
Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	
42	42	35	57	48	47	50	40	40	60	60	55	60	60	55	42	39	38	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	22	22	2
21	21	18	—	—	—	20	20	20	—	—	—	—	—	—	17	15	14	3
614	518	528	671	591	550	660	601	600	661	575	555	670	576	551	594	521	528	4
619	515	505	—	567	525	663	598	558	660	562	547	673	586	556	590	515	517	5
500	490	467	450	475	467	540	450	425	500	455	420	500	440	413	480	448	423	6
383	375	350	—	—	—	—	—	—	460	—	—	—	—	—	348	315	288	7
366	344	350	350	340	328	378	329	327	380	358	352	367	352	342	365	335	331	8
728	589	495	838	675	614	818	661	437	840	644	569	862	657	558	648	531	408	9
690	483	--	—	—	—	650	550	—	733	550	—	663	—	—	578	470	331	10
56	70	63	—	—	—	70	73	70	88	88	88	77	77	88	69	70	68	11
—	—	—	1000	1000	1000	905	--	—	—	—	—	—	—	—	1127	1114	1084	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
70	70	70	76	76	72	77	77	72	73	66	74	74	73	72	68	66	68	14
120	120	105	138	138	117	108	113	90	127	123	123	129	117	89	102	92	85	15
90	80	77	90	81	78	95	85	80	91	81	77	88	77	75	87	76	72	16
55	54	54	55	55	55	59	55	54	53	53	52	52	50	50	50	49	48	17
75	75	73	73	70	70	72	70	70	72	71	70	70	69	70	68	66	66	18
94	84	85	98	86	86	100	90	80	99	92	88	94	88	80	92	80	76	19
144	150	125	—	—	—	140	132	113	148	130	126	142	139	103	134	111	94	20
115	115	115	135	135	130	102	100	100	137	131	132	125	125	121	118	118	111	21
135	135	135	145	145	140	125	120	120	155	143	143	138	138	130	139	137	135	22
107	100	100	100	96	96	120	115	108	123	123	123	133	133	117	104	99	95	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70	68	65	24
250	240	240	400	300	300	350	340	340	300	300	300	263	231	231	250	230	224	25
124	100	100	—	167	167	150	142	142	—	—	—	—	—	—	128	120	117	26
—	—	—	—	—	—	—	148	148	200	200	200	—	—	—	148	134	132	27
290	279	285	266	250	240	295	291	263	266	255	249	305	288	289	355	334	326	28
217	201	198	230	230	215	227	229	191	221	213	207	231	233	236	291	272	263	29
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	449	424	411	30
245	204	213	170	160	150	235	225	222	208	171	199	210	205	216	251	232	230	31
348	323	350	300	300	300	328	309	297	288	270	279	312	272	310	347	336	343	32
300	313	300	—	—	—	300	325	—	327	306	—	300	250	—	300	299	296	33
358	328	325	—	—	—	370	345	338	329	302	311	329	316	298	425	390	380	34
347	309	301	400	375	340	385	369	331	391	353	335	410	366	354	388	345	331	35
400	308	300	—	—	—	400	400	—	400	375	325	430	—	390	411	365	348	36
350	330	300	345	335	305	383	340	350	348	342	325	360	350	350	350	324	302	37
—	—	—	—	—	—	119	135	125	—	—	—	125	150	—	189	196	190	38
258	250	250	—	—	—	190	178	188	226	212	215	256	228	200	300	301	288	39
—	86	75	—	—	—	—	—	—	81	79	74	72	69	61	90	64	67	40
150	—	—	—	—	—	122	125	113	—	113	98	—	90	105	112	102	98	41
150	168	—	—	—	—	125	125	110	117	109	96	118	101	96	135	127	130	42
250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	226	226	218	43
190	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	158	159	151	44
103	100	98	88	93	83	102	104	100	94	91	92	93	97	94	98	98	95	45
79	78	76	56	56	50	75	70	71	92	82	—	70	100	88	77	78	66	46
—	150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	146	135	131	47
220	210	220	247	245	230	275	263	246	284	310	292	298	262	250	258	248	231	48
185	186	186	190	190	190	195	195	195	189	189	189	185	184	185	178	178	178	49
28	26	26	38	36	36	25	25	25	36	37	38	33	30	30	29	28	28	50
18	18	18	—	—	—	20	20	20	20	20	20	18	18	18	17	17	17	51
70	70	70	80	80	80	75	85	75	—	—	—	90	90	90	67	68	68	52
7450	7450	6620	4880	4880	4880	7830	7650	7890	7140	7140	7140	8380	7660	7310	9880	8880	8260	53
6350	6530	4420	—	—	—	5870	5340	5160	5950	5950	5950	7660	6240	6240	7660	6970	6480	54
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	861	807	747	55
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1800	1785	1568	1477	56
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1181	907	792	57
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	746	595	524	58
1200	675	650	—	—	—	1300	—	—	—	—	—	—	—	—	788	601	526	59

kvartalet sik 350 öre; för Umeå under jan. lake 150, röding 250 och sik 245 öre, under febr. lake 190 och sik mars 210 öre; för Malmberget under jan. lake 260 och sik 215 öre samt under febr. och mars sik 225 öre; öre samt under mars hälleflundra 280 och sik 225 öre. — [2]) I Sundsvall: staden har betalats bakved 70·60, för »kockved» 75·60 och för ribb- och brädved 55·40 kr. per famn. I Sundsvall: sågverks- har tillhandahållit sin personal bränsle till följande priser: i Malmberget under hela kvartalet björkved till

× Maximipris.

Medelpriser (partipriser utan förbindelse) jan. 1920—mars 1921.

(Enligt veckonoteringar från Stockholms stads slakthus- och saluhallsstyrelses noteringskommission.)

Slag	Kvantitet	Jan. 1920	Febr. 1920	Mars 1920	April 1920	Maj 1920	Juni 1920	Juli 1920	Aug. 1920	Sept. 1920	Okt. 1920	Nov. 1920	Dec. 1920	Jan. 1921	Febr. 1921	Mars 1921
		Medelpris (öre)														
Fisk och *fiskvaror*:[1]																
Abborre, stor	kg.	169	229	194	158	140	119	138	208	169	184	190	119	161	189	231
liten	»	108	140	131	111	60	57	—	158	108	121	133	75	75	165	170
Braxen	»	—	—	175	150	118	114	144	147	140	150	150	—	100	105	200
Gråsej	»	—	—	—	—	—	125	—	90	—	—	—	—	—	—	—
Gädda, levande	»	260	—	—	—	280	217	—	320	290	249	237	206	233	288	313
slaktad	»	281	355	331	175	263	201	350	329	281	237	236	180	235	243	274
Gös	»	366	418	400	325	326	276	288	324	294	330	338	313	324	284	329
Hällefundra, stor	»	288	350	313	285	260	263	225	255	219	232	225	244	262	238	235
liten	»	—	250	250	175	145	150	150	150	150	175	—	—	—	—	200
Id	»	—	—	175	134	115	120	159	140	135	139	133	125	140	—	150
Kolja, svensk	»	155	154	141	120	117	109	116	97	125	121	125	106	120	91	144
Kummel	»	—	—	—	—	—	200	163	—	—	—	—	—	—	—	—
Kungsfiundra	»	130	—	—	—	—	—	—	—	93	117	100	—	115	—	105
Lake, stor	»	219	213	201	158	125	125	—	100	—	—	200	133	177	195	181
insjö- liten	»	125	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	110	130
Lax, färsk	»	—	625	738	625	675	524	513	720	538	920	675	667	750	—	691
Långa	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Piggvar	»	—	—	—	275	175	150	—	—	255	251	258	175	200	273	—
Röding	»	—	—	—	317	—	—	350	425	343	363	316	283	445	454	459
Rödspotta, stor	»	174	148	131	108	118	165	186	144	131	148	178	155	170	168	164
liten	»	—	100	94	83	—	—	—	130	95	119	165	—	135	—	—
Sik, stor	»	—	—	—	238	247	250	275	288	259	255	231	200	204	200	235
liten	»	—	—	—	225	175	175	—	—	225	—	—	—	—	—	—
Siklöja	»	—	—	—	—	—	—	—	178	—	230	—	—	—	—	—
Sill, färsk	låda[2]	3267	2550	3167	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2200	2250
» »	kg.	70	55	—	63	70	—	50	105	103	90	85	70	59	—	—
Sjötunga, stor	»	—	—	—	176	149	160	163	186	169	173	220	—	290	—	320
liten	»	—	—	—	98	100	98	123	123	125	127	—	—	—	—	238
Slätvar	»	250	250	250	200	160	138	225	—	250	230	219	178	208	199	298
Strömming	»	105	75	88	61	56	66	91	58	48	65	83	65	77	63	54
Torsk, stm. huvud	»	113	84	76	55	76	—	75	60	61	67	85	63	75	55	70
svensk huvudlös	»	165	151	184	138	151	163	159	134	139	154	156	124	147	81	130
Vitling, stor	»	100	64	55	43	74	58	61	47	60	56	78	65	71	35	43
liten	»	25	30	28	—	50	—	40	—	32	36	50	—	—	—	20
Ål, levande, stor	»	—	—	—	—	—	—	—	400	390	—	—	—	—	—	—
liten	»	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	—	—	—	—
Skaldjur:																
Hummer	tjog	—	—	—	—	—	—	—	—	2400	—	—	—	—	—	—
Krabbor	»	—	—	—	—	—	—	—	—	1725	1575	1450	1267	—	—	—
Kräftor, stora	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
små	»	—	—	—	—	—	—	—	412	294	200	—	—	—	—	—
Räkor, stora	kg.	—	300	260	275	—	200	—	—	—	—	—	—	280	193	217
kokta små	»	150	210	125	—	—	—	—	—	—	225	—	—	—	125	—

Marknadens läge i fråga om fisk och fiskvaror:

	Tillgång	*Efterfrågan*	*Tendens*
1/1—6/1	knapp	medelmåttig	svävande
7/1—12/1	»	»	»
13/1—19/1	»	livlig	fast
20/1—26/1	»	»	»
27/1— 2/2	riklig	medelmåttig	fallande
3/2— 9/2	god	»	svävande
10/2—16/2	god	medelmåttig	svävande
17/2—23/2	»	»	»
24/2— 2/3	»	»	»
3/3— 9/3	otillr.	mycket livlig	stigande
10/3—16/3	knapp	livlig	fast
17/3—23/3	god	»	svävande
24/3—30/3	»	»	»

[1]) Prisuppgifterna avse slaktad fisk av ordinär storlek, där ej annat uppgives.
[2]) Vikt omkring 85 kg.

Fiskpriser i Göteborg

Medelpriser jan. 1920—mars 1921.

(Enligt noteringar från Göteborgs fiskhamnsauktioner.)

Slag	Jan. 1920	Febr. 1920	Mars 1920	April 1920	Maj 1920	Juni 1920	Juli 1920	Aug. 1920	Sept. 1920	Okt. 1920	Nov. 1920	Dec. 1920	Jan. 1921	Febr. 1921	Mars 1921
	Öre per kg.														
Sill, stor	65	27	33	42	71	—	113	114	63	61	77	54	48	17	25
» blandad	65	19	18	19	38	—	—	78	51	38	54	39	22	13	13
» liten	21	12	10	6	—	—	—	—	—	26	31	25	36	7	7
Kolja, stor	110	101	114	93	67	85	55	55	75	75	100	86	102	72	141
» halvstor	126	96	92	71	58	69	44	48	63	69	93	79	107	65	122
» liten	76	59	49	37	36	40	25	28	36	40	48	39	50	16	37
Vitling	78	66	59	49	39	43	19	19	27	34	52	35	54	24	41
Torsk, stor	79	81	91	61	74	70	67	55	70	79	82	58	79	45	65
» liten	68	46	51	32	34	25	25	20	25	37	50	29	49	22	37
Långa	169	137	145	120	140	96	125	106	111	118	115	130	127	99	122
Gråsik	—	85	83	54	68	49	67	54	56	63	71	55	54	35	56
Tunga, röd	255	315	309	110	94	106	136	121	120	141	193	245	279	243	248
» äkta	587	1101	624	328	273	291	804	985	847	720	268	248	462	339	552
Rocka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Piggvar	349	565	374	292	296	268	473	419	294	291	251	213	378	263	313
Slätvar	193	300	271	191	203	207	314	282	199	207	193	148	240	183	276
Rödspotta	172	193	171	79	114	136	150	127	120	145	171	123	187	169	180
Hälleflundra	278	388	373	267	236	244	279	275	214	200	203	220	295	265	281
Havskatt	—	49	56	37	43	37	71	78	110	—	—	—	27	28	46
Marulk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kummel	—	—	—	—	113	128	119	92	69	93	74	—	—	—	—
Makrill	—	—	—	—	212	61	60	65	91	134	122	—	—	—	—
Tonfisk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Stör	—	210	188	214	124	145	—	—	—	—	158	—	148	141	159
Tillförsel:															
Antal båtar	543	684	656	775	1 282	1 570	1 144	1 050	1 724	1 272	792	838	694	1 037	643
» lådor	65 890	84 517	34 328	13 602	17 443	18 826	24 388	20 474	25 874	26 479	23 214	23 044	58 256	182160	33 798

Anm. Ovanstående noteringar avse de priser, som av fiskeriidkarna erhållits vid fiskhamnsauktionerna i Göteborgs stads fiskhamn, och äro sålunda att betrakta såsom förstahandspriser utan inräknande av några transport- eller distributionskostnader.

De från Stockholm erhållna noteringarna åter avse de priser, som av partihandlare i fisk betingats vid försäljning till minuthandlare. Ifrågavarande noteringar avse sålunda vara, som oftast passerat en eller flera mellanhänder.

Kreatursslag	Stockholm			Eskilstuna			Linköping		
	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars
Kreatursprisər. (Öre per kg. levande vikt.)									
Kor:									
Extra prima	144	125	128	141	135	108	126	116	108
Kl. 1. Yngre, fullt feta, köttiga	129	113	116	129	120	98	113	105	98
» 2. Äldre, fullt feta, köttiga	112	98	101	109	98	83	97	91	85
» 3. Mindre feta	67	63	76	64	50	50	80	74	67
» 4. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	62	60	50
Kvigor (och stutar):									
Extra prima	156	133	131	154	145	123	135	126	118
Kl. 1. Fullt feta, köttiga	136	118	121	139	125	106	117	109	100
» 2. Mindre feta	77	73	86	81	60	60	98	90	80
» 3. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	83	80	65
Tjurar:									
Extra prima	151	130	131	—	—	—	147	136	123
Kl. 1. Fullt köttiga (minst 700 kg.)	136	115	116	—	—	—	134	124	112
» 2. Fullt köttiga (500—700 »)	121	103	106	120	119	108	114	106	98
» 3. Mindre köttiga	88	80	86	85	85	81	93	86	80
» 4. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	81	78	65
Oxar:									
Extra prima	154	130	131	—	—	—	124	114	105
Kl. 1. Fullt feta, köttiga	134	113	116	140	121	106	109	99	90
» 2. Mindre feta	77	73	86	98	75	75	93	84	75
» 3. Magra, simpla	—	—	—	—	—	—	73	66	58
Kalvar:									
Sötmjölkskalvar (90—100 kg.)	279	263	253	219	210	194	255	232	198
» (70—90 »)				212	200	191	197	179	158
Skummjölkskalvar	229	213	203	183	170	161	123	113	107
Får:									
Yngre, feta	135	148	159	119	125	140	116	124	145
Äldre, »	125	138	149	108	105	120	95	98	114
Lamm	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Svin:									
Slakterisvin (75—100 kg.)	218	198	191	213	175	168	199	177	168
Rena, större svin (100—170 kg.)	208	188	181	195	160	153	195	173	163
Suggor	144	118	116	162	140	129	156	128	128
Tillförseln till offentliga slakthus.[1]	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.
Tjurar	265	272	253	28	47	21			
Kor	2 283	2 054	2 287	177	240	186	1 452	1 888	1 361
Övriga nötkreatur				15	35	34			
Gödkalvar	428	527	620	132	179	277	159	190	245
Spädkalvar	158	124	165	290	271	309	403	317	306
Får och lamm	234	176	450	79	71	101	158	160	184
Svin	1 257	1 777	2 095	233	278	508	334	620	587
Spädgrisar	10	16	18	3	4	6	—	—	—
Hästar och föl	67	99	119	28	25	31	53	47	48
Beräknad konsumtion av kött- och fläskvaror.									
Nötkreatur	4 024	3 955	4 863	231	219	253	—	—	—
Gödkalvar	3 426	4 363	6 398	147	193	296	—	—	—
Spädkalvar	5 696	3 828	5 080	376	275	389	—	—	—
Får och lamm	4 648	4 736	6 357	100	92	123	—	—	—
Svin[4]	7 845	8 731	11 615	261	319	543	—	—	—
Spädgrisar	180	72	140	4	4	11	—	—	—
Hästar och föl	119	203	225	31	31	34	—	—	—

[1]) I Göteborg tillförseln till kreatursmarknaden och slakthuset. — [3]) Större kalvar. — [3]) Mindre

Norrköping			Karlskrona			Malmö			Hälsingborg			Göteborg		
Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars	Jan.	Febr.	Mars
—	—	—	—	—	—	134	123	116	130	130	117	—	—	—
114	105	100	—	—	—	120	108	104	118	107	107	123	118	114
94	85	80	—	—	—	104	94	89	100	89	93	101	103	95
79	70	65	—	—	—	79	78	74	85	78	77	67	70	70
54	45	40	—	—	—	56	58	55	—	—	—	—	—	—
134	125	120	—	—	—	160	134	135	—	—	135	—	—	—
127	108	105	—	—	—	146	123	118	143	135	126	140	133	124
89	83	75	—	—	—	115	109	99	126	124	118	120	111	105
54	48	40	—	—	—	75	75	75	105	94	95	—	—	—
143	140	130	—	—	—	155	129	128	148	138	127	—	—	—
133	130	120	—	—	—	141	118	113	136	127	118	134	128	119
123	120	110	—	—	—	131	110	107	125	118	111	122	116	105
88	85	85	—	—	—	113	98	88	107	106	99	110	106	95
69	70	70	—	—	—	79	75	76	—	—	—	—	—	—
124	115	110	—	—	—	—	140	—	—	—	—	—	—	—
113	100	95	—	—	—	125	—	—	134	130	125	137	128	119
71	65	65	—	—	—	—	—	—	124	120	115	127	115	105
—	—	—	—	—	—	—	—	—	105	105	108	—	—	—
238	195	180	—	—	—	226	181	155	152	150	145	218	223	210
238	195	180	—	—	—	178	149	133	137	130	123	178	168	160
205	160	145	—	—	—	143	123	110	113	113	113	131	125	125
121	115	115	—	—	—	117	133	140	115	115	117	132	133	138
96	90	90	—	—	—	97	105	97	—	—	—	111	108	110
124	119	117	—	—	—	128	258	—	128	130	130	—	—	—
188	160	170	—	—	—	205	183	179	259	235	226	195	175	175
196	170	170	—	—	—	198	176	169	264	235	229	186	165	165
143	115	115	—	—	—	131	116	114	171	153	155	123	115	115
st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.
			38	90	94	462	319	202	71	50	69	669	679	417
527	651	732	163	192	109	942	1 157	729	489	460	477	1 705	1 861	1 655
			94	139	146	820	824	788				482	661	649
[3])894	[3])402	[3])555	6	24	29	558	674	620	59	22	20	582	645	490
[3])351	[3])271	[3])462	141	126	180	232	229	154	24	15	11	774	610	668
133	97	83	19	23	22	352	290	561	30	12	17	818	555	501
208	257	388	401	453	694	2 119	2 917	3 232	453	869	1 265	4 616	4 114	3 587
2	1	—	—	11	—	76	72	14	1	5	12	159	280	268
37	52	54	22	28	14	75	59	53	55	18	17	247	169	199
537	657	747	341	203	255	650	784	917	398	400	517	—	—	—
[3])474	[3])494	[3])657	93	161	192	552	581	602	212	221	259	—	—	—
[3])546	[3])497	[3])720	408	403	667	599	561	503	486	300	324	—	—	—
213	186	189	268	287	289	478	332	654	334	204	235	—	—	—
295	380	566	570	236	511	2 089	2 271	2 351	845	958	1 131	—	—	—
6	2	5	—	17	3	82	69	14	10	18	31	—	—	—
42	61	63	27	32	19	76	66	60	34	21	19	—	—	—

kalvar. — [4]) Ej amerikanskt fläsk.

Kreatursprisər för Stockholm, Malmö och Göteborg 1913—mars 1921.

Medelpris (öre) för kg. levande vikt per år (1913—1920) och per månad (jan. 1920—mars 1921) för alla tre orterna.

Kreatursslag (Jfr sid. 486)	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	Jan. 1920	Febr. 1920	Mars 1920	April 1920	Maj 1920	Juni 1920	Juli 1920	Aug. 1920	Sept. 1920	Okt. 1920	Nov. 1920	Dec. 1920	Jan. 1921	Febr. 1921	Mars 1921
Kor:																							
Extra prima[1])	61	61	94	—	119	309	282	167	184	175	168	169	173	173	171	171	170	163	146	139	139	124	122
Kl. 1.	55	53	77	100	106	202	236	148	159	153	149	150	156	156	152	152	151	144	132	126	124	113	111
» 2.	50	48	71	91	95	233	203	127	134	133	131	131	136	136	135	133	130	120	107	103	116	98	95
» 3.[2])	41	36	53	76	76	184	141	96	102	103	102	101	103	106	105	105	101	88	70	67	71	70	73
Kvigor (och stutar):																							
Extra prima[3])	66	66	93	115	129	339	301	185	195	185	180	182	191	192	190	193	190	186	169	164	158	134	133
Kl. 1.	60	58	80	105	117	289	257	163	168	163	161	163	171	173	169	169	166	160	146	141	141	125	121
» 2.	50	47	65	87	91	231	198	126	135	129	127	129	133	134	132	132	127	120	108	102	104	98	97
Tjurar:																							
Extra prima[4])	65	63	90	—	122	315	267	166	182	165	163	165	167	173	177	176	170	163	147	145	153	130	130
Kl. 1.	62	58	82	105	112	278	234	152	162	149	149	151	157	160	163	163	158	149	134	131	137	120	116
» 2.	58	54	76	100	103	259	215	139	148	136	136	138	144	147	150	150	145	135	120	119	125	110	106
» 3.[5])	50	44	60	89	86	218	175	120	132	121	118	120	126	130	132	132	127	114	97	95	104	95	90
Oxar:																							
Extra prima[6])	63	61	92	—	126	342	295	186	205	185	185	183	193	198	190	193	190	185	169	160	154	135	131
Kl. 1.[7])	57	54	78	104	115	293	258	159	168	157	159	159	166	168	166	163	161	157	144	138	132	121	118
» 2.[8])	48	45	66	89	92	230	200	123	132	122	123	122	128	132	126	132	130	118	105	105	102	94	96
Kalvar:																							
Sötmjölkskalvar:																							
(90—100 kg.)[9])	73	67	87	105	104	299	285	241	275	274	269	270	268	248	215	207	216	230	224	229	241	222	206
(70—90 »)[9])	67	62	79	99	96	281												207	203	207	210	193	182
Skummjölkskalvar.	57	49	69	85	83	243	226	173	200	190	186	187	184	171	152	154	162	164	161	165	168	154	146
Får:																							
Yngre	58	55	70	92	113	299	257	178	172	187	211	222	220	198	188	179	157	138	133	127	128	138	146
Äldre	53	47	62	83	101	278	236	157	153	166	186	197	196	174	164	152	137	123	118	113	111	117	119
Svin:																							
Slakterisvin	82	74	129	168	167	220	359	242	290	258	251	229	229	217	220	246	259	246	231	225	206	185	182
Rena, större svin	81	71	161	164	157	172	348	236	281	251	246	226	226	213	213	240	254	242	224	216	197	176	172
Suggor	68	58	122	151	160	221	279	165	192	179	183	164	162	150	147	160	173	171	157	145	133	116	115

[1]) Uppgifterna för år 1913 avse Stockholm och Malmö, för 1914 och 1915 endast M., för 1917—juni 1918 endast M. samt därefter St. och M. — [2]) Uppgifterna för åren 1913—1917 avse St. och M. — [3]) Uppgifterna för år 1913 avse St. och M., för 1914—april 1918 endast M. samt därefter St. och M. — [4]) Uppgifterna för maj—sept. 1914 avse endast M., för okt. 1914—dec. 1915 St. och M., för april 1917—april 1918 endast M. samt därefter St. och M. — [5]) Uppgifterna för åren 1913—1917 samt för april—aug. 1918 avse St. och M. — [6]) Uppgifterna avse för år 1913 St. och M., 1914 M. och Göteborg, 1915 och sept. 1917—april 1918 endast M., maj 1918—juli 1919 St. och M. samt därefter endast St. — [7]) Uppgifterna avse okt.—dec. 1920 endast St. och G. — [8]) Uppgifterna avse för jan., maj, juni och okt. 1918, för juli—sept. 1919 St. och M. samt för april—juli 1920 och jan.—mars 1921 St. och G. — [9]) Uppgifterna avse 1913—mars 1919 endast M. och för april 1919 St. och M.

Arbetsmarknaden under april månad 1921.

Även under april månad har läget på arbetsmarknaden varit mycket otillfredsställande. Antalet hos arbetsförmedlingsanstalterna gjorda ansökningar om arbete var ungefär lika stort som under mars månad. De lediga platserna ökades däremot med några tusental, av vilka emellertid flertalet avsågo kvinnligt arbete och de övriga till stor del nödhjälpsarbeten. Antalet ansökningar om arbete på 100 lediga platser nedgick sålunda till 203, gentemot 240 föregående månad. Det av fackföreningarna redovisade antalet arbetslösa medlemmar uppgick emellertid ännu den 31 mars till den förut aldrig uppnådda siffran 24·6 %. Hela antalet organiserade och oorganiserade arbetslösa i landet uppskattades i slutet av april till ungefär 60 000. Av dessa voro vid samma tidpunkt 20 000 direkt understödda genom stat och kommun; motsvarande antal var i slutet av februari 10 000, sålunda en fördubbling inom loppet av två månader. Samtidigt voro vid skogssällskapets statsarbeten sysselsatta 10 000 man, vartill kommer det antal på ett par tusen, som kommunerna berett arbete vid sina egna nödhjälpsarbeten.

Av de större exportindustrierna voro liksom under de föregående månaderna järnbruken och mekaniska verkstäderna framför allt svårt utsatta. Redan i början av månaden hade järnbruken permitterat eller entledigat c:a 40 % av sin arbetsstyrka. Antalet arbetare hos verkstadsföreningens medlemmar, som under september månad 1920 hade uppgått till 59 500, uppskattades i slutet av april till 40 000; flertalet mekaniska verkstäder i landet arbetade dessutom med en arbetstid under 35 timmar i veckan. Textilindustrien företer också bilden av en näring i svårt betryck; 7 000 arbetare eller 25 % av arbetsstyrkan hava permitterats eller avskedats; textilfabrikerna drivas i genomsnitt 35 timmar i veckan och ändå lärer av produktionen $^2/_3$ få läggas på lager. Under de senaste veckorna hava dessutom farhågorna ökats för arbetstillgången inom landets största exportnäring, sågverksindustrien. Genom den ytterligt ringa försäljning, som hittills kunnat verkställas, har sagda arbetstillgång inskränkts till ett minimum med utsikter till fullständig stagnation längre fram, vilket kommer att få synnerligen menliga följder för arbetsmarknaden i Norrland, särskilt under instundande vinter. För cellulosafabrikerna och pappersbruken tyckes läget arta sig lika tröstlöst. Beträffande byggnadsverksamheten rapporterades bl. a. från Stockholm och Skåne endast obetydligt ökad arbetstillgång. I stort sett synes dock läget även inom detta fack ännu kunna betecknas såsom mycket tryckt.

Den merkantila verksamheten gav alltjämt ringa sysselsättning. Likaså fortgick stagnationen inom sjöfarten.

Jordbruket och trädgårdsskötseln företedde alltjämt behov av ny arbetskraft, särskilt av fast personal. Brist rådde som vanligt å arbetskraft för mjölkning. Utbudet av okvalificerad arbetskraft för jordbruket synes

däremot, trots industriarbetarnas obenägenhet för lantarbete, hava avsevärt överstigit efterfrågan. Efter vad särskilt från Östergötland och Skåne framhållits, har jordbrukets behov av arbetskraft varit mindre än motsvarande tid i fjol. I Skåne behövdes som vanligt i april extra arbetskraft för betodlingen, men försvårades rekryteringen till följd av lönefrågans svävande läge. Vid slutet av månaden uppnåddes överenskommelse om nytt avtal mellan parternas förhandlingsdelegerade, men arbetarnas organisation vägrade att bekräfta uppgörelsen, vadan lönetvisten kvarstod olöst ännu under maj.

Kvinnlig arbetskraft synes i det hela hava varit livligt efterfrågad för husligt arbete och för jordbruket samt även för hotell- och restauranggöromål; i sistnämnda hänseendet måste dock undantag göras för Göteborg, där ställningen även inom denna bransch varit tryckt.

Antalet ansökningar om arbete *på 100 lediga platser* vid de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna under april samt under föregående månader och år framgår av efterföljande sammanställning:

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec
1902—1912 . . .	182	150	119	104	106	119	118	101	93	104	141	134
1913	153	138	110	97	99	112	107	96	89	98	129	117
1914	125	127	107	91	93	104	99	133	121	128	192	182
1915	202	181	147	125	118	135	134	122	110	110	141	113
1916	138	124	109	90	85	92	82	88	79	87	106	97
1917	110	124	118	108	93	94	88	83	81	100	115	105
1918	137	167	158	143	136	156	147	131	115	109	125	139
1919	179	162	141	111	99	100	101	97	92	92	113	110
1920	125	112	91	80	84	92	94	95	98	110	155	153
1921	*246*	*301*	*240*	*203*	—	—	—	—	—	—	—	—
Därav inom jord- och skogsbruk:												
1918	70	87	91	77	74	80	88	106	95	85	99	116
1919	122	95	90	69	67	64	74	104	94	83	110	95
1920	95	85	77	64	71	63	68	87	85	84	111	123
1921	*120*	*102*	*100*	*81*	—	—	—	—	—	—	—	—
Övriga näringsgrupper:												
1918	160	196	184	168	153	175	168	145	124	119	133	143
1919	192	181	157	126	109	110	109	94	91	97	114	113
1920	133	121	96	86	88	101	102	98	104	127	174	159
1921	*276*	*354*	*288*	*249*	—	—	—	—	—	—	—	—

Växlingarna på arbetsmarknaden under de senaste åren framgå även av efterföljande tablå, avseende antalet *arbetslösa inom fackföreningarna* i procent av hela det redovisade medlemsantalet:

	31/1	28/2	31/3	30/4	31/5	30/6	31/7	31/8	30/9	31/10	30/11	31/12
1911	—	12·0	10·4	6·7	3·5	3·2	2·9	3·1	2·8	4·8	4·4	8·5
1912	11·1	8·4	6·5	5·2	3·7	3·3	2·8	2·7	2·9	3·6	5·7	8·4
1913	8·9	7·1	5·7	4·0	2·6	2·7	2·5	2·8	2·2	2·6	4·4	7·5
1914	10·4	7·5	6·5	5·1	3·2	3·1	3·0	8·1	7·7	8·1	10·3	15·0
1915	14·8	12·0	11·2	8·5	6·7	6·3	4·0	3·6	3·5	3·8	4·5	7·7
1916	8·0	6·7	5·2	4·7	3·3	2·7	2·7	2·2	2·2	2·8	2·2	5·4
1917	5·9	5·5	7·0	4·4	2·8	3·1	3·3	2·8	2·4	2·8	2·4	5·8
1918	6·0	5·0	4·9	5·0	4·0	4·6	4·2	3·5	3·7	3·2	3·4	7·3
1919	7·5	7·6	8·1	7·5	6·1	4·6	3·8	3·2	3·1	3·2	3·8	7·2
1920	7·6	7·5	4·5	3·5	2·9	3·4	2·8	3·0	2·9	4·3	7·0	15·8
1921	*20·2*	*20·3*	*24·6*	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Arbetslöshetens utbredning inom olika fack framgår närmare av tabellen å sid. 580.

Arbetstillgången under första kvartalet 1921

enligt uppgifter från industriidkare m. fl.

Följande översikt över arbetstillgång m. m. inom olika yrken och näringar under första kvartalet av år 1921 är, liksom föregående redogörelser av samma slag, till huvudsaklig del grundad på uppgifter, som å särskilda frågeformulär insamlats från arbetsgivare inom olika näringsgrenar. Frågeformulären hava fortfarande till största delen infordrats genom socialstyrelsens ombud i orterna, vilka för närvarande uppgå till ett antal av 47, varav 22 äro föreståndare för arbetsförmedlingskontor, tillhörande Sveriges offentliga arbetsförmedling. Direkt av socialstyrelsen hava emellertid dylika uppgifter insamlats från arbetsgivare i Stockholm med närmaste omnejd ävensom från sådana arbetsgivare i landsorten, som i regel sysselsätta minst 200 arbetare.

För ifrågavarande kvartal hava besvarade formulär återkommit från 2 322 arbetsgivare med 233 474 arbetare, varav *2 311* arbetsgivare med *232 982* arbetare inom industri och hantverk samt transportarbete. En bearbetning av de inkomna svaren har givit vid handen, att arbetstillgången under första kvartalet 1921, i jämförelse med samma kvartal föregående år, ansågs såsom *bättre* av 75 arbetsgivare med 7 404 arbetare (3 %), såsom *oförändrad* av 366 arbetsgivare med 37 393 arbetare (16 %) och såsom *sämre* av 1 870 arbetsgivare med 188 185 arbetare (81 %).

Följande sammanställning möjliggör ett närmare bedömande av *arbetstillgången inom industri och hantverk under första kvartalet 1921* i jämförelse med motsvarande förhållande under föregående år:

	Antal redovisade arbetare (medeltal)	Arbetare (i %) anställda hos arbetsgivare, vilka angivit arbetstillgången såsom: A. mycket god, B. god eller medelgod, C. mindre än medelgod.											
		1:a kvartalet			2:a kvartalet			3:e kvartalet			4:e kvartalet		
		A.	B.	C.	A.	B.	C.	A.	B.	C.	A.	B.	C.
1911 . . .	178 648	9	78	13	10	77	13	11	74	15	10	79	11
1912 . . .	197 904	13	75	12	18	77	5	21	74	5	19	75	6
1913 . . .	252 047	20	74	6	21	76	3	20	75	5	17	78	5
1914 . . .	253 115	16	76	8	18	76	6	7	61	32	13	64	23
1915 . . .	264 540	20	65	15	20	68	12	29	63	8	29	64	7
1916 . . .	281 793	38	61	6	38	57	5	39	55	6	39	56	5
1917 . . .	273 888	33	53	14	29	53	18	26	54	20	17	62	21
1918 . . .	258 230	10	62	28	12	65	23	14	64	22	9	60	31
1919 . . .	256 612	5	47	48	9	54	37	12	60	28	14	67	19
1920 . . .	301 335	18	71	11	20	72	8	11	61	28	3	37	60
1921 . . .	232 982	1	20	79	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Då läget på arbetsmarknaden givetvis inverkar på och återspeglas i den offentliga arbetsförmedlingens verksamhet, meddelas ur de månatliga redogörelserna för nämnda verksamhet till ytterligare jämförelse efterföljande sammanställning, utvisande tillgång och efterfrågan på arbetskraft.

På 100 *lediga platser* kommo följande antal *ansökningar om arbete:*

	1:a kvartalet 1921			4:e kvartalet 1920			1:a kvartalet 1920		
	mars	febr.	jan.	dec.	nov.	okt.	mars	febr.	jan.
Jordbruk	102	113	122	123	109	84	77	88	97
Skogsbruk	83	53	110	121	137	86	72	66	85
Övriga näringsgrenar	288	354	276	159	174	127	96	121	133
Samtliga »	240	301	246	153	155	110	91	112	125

Redan siffrorna för 1920 års sista kvartal angåvo, såsom närmare påvisades i den i tredje häftet av denna tidskrift införda översikten, ett synnerligen ogynnsamt konjunkturläge, och detta har, som av förestående tablåer framgår, under det senaste kvartalet ytterligare försämrats. Förutom det att arbetstillgången för det övervägande antalet av de redovisade arbetarna betecknats såsom mindre god eller dålig, bör också läggas märke till den i tabellen å sid. 494 framträdande avsevärda minskningen av antalet såväl arbetsgivare som arbetare, vilken i huvudsak beror därpå, att många företag reducerat eller helt inställt driften.

Med ledning av nämnda tabell, som utgör en sammanfattning av de lämnade uppgifterna från arbetsgivare inom industri och hantverk, har utarbetats efterföljande allmänna översikt över *arbetstillgången inom vissa större näringsgrupper:*

	Arbetare (i %) anställda hos arbetsgivare, vilka angivit arbetstillgången såsom:								
	A. mycket god, B. god eller medelgod, C. mindre än medelgod								
	1:a kvart. 1921			4:e kvart. 1920			1:a kvart. 1920		
	A.	B.	C.	A.	B.	C.	A.	B.	C.
Malmbrytning och metallindustri	—	17	83	1	34	65	22	65	13
Jord- och stenindustri	—	10	90	7	23	70	9	66	25
Trävaruindustri	—	24	76	5	56	39	10	75	15
Pappers- och grafisk industri	—	16	84	4	44	52	16	82	2
Livsmedelsindustri	—	63	37	2	74	24	5	84	11
Textil- och beklädnadsindustri	1	6	93	—	11	89	31	68	1
Läder-, hår- och gummivaruindustri	—	9	91	1	22	77	24	71	5
Kemisk-teknisk industri	2	12	86	—	16	84	9	83	8

Depressionen har, så långt man av dessa siffror kan döma, tämligen likformigt drabbat de olika industrigrupperna. Frånser man livsmedelsindustrien, som av naturliga orsaker alltid har jämnare arbetstillgång än andra industrier, vero inom samtliga de anförda grupperna över tre fjärdedelar av de redovisade arbetarna anställda vid företag, vilka betecknat arbetstillgången såsom mindre god eller dålig. Skärskådar man var för sig de i varje huvudgrupp ingående särskilda näringsgrenarna, visar det sig också, att undantagen från den allmänna depressionen äro lätt räknade.

Metallindustrien torde vara den näring, där nedgången gjort sig allra mest kännbar; även om denna industri i och för sig icke varit värre beträngd än vissa andra branscher, måste den dominerande betydelse, densamma intager i hela landets ekonomiska liv, dock medföra, att en kris på detta område blir dubbelt betänklig. Vid järnbruken beräknas vid mitten av kvartalet endast hälften av arbetarstammen hava haft sysselsättning och då endast med reducerad drift. Åt de övriga bereddes, i den mån så kunde ske, tillfälligt

arbete med skogsavverkning o. d. Vid gruvdriften torde läget hava varit något bättre än inom förädlingsindustrierna, bl. a. beroende på den tyska järnindustriens ökade köpkraft. Inom mekaniska industrien utgjordes de relativt få företag, som betecknat arbetstillgången såsom någorlunda tillfredsställande, huvudsakligen av järnvägsverkstäder och likartade specialföretag. Bland skeppsvarven är det endast flottans karlskronavarv och ett par mindre betydande privatföretag, som haft tillräckligt med arbete.

Inom *jord- och stenindustrien* hade kolgruvorna, som ännu under föregående kvartal rapporterade god arbetstillgång, nu också nåtts av depressionen. Från torvindustrien betecknades avsättningsmöjligheterna som mycket dåliga i fråga om såväl bränntorv som torvströ, till följd av de sjunkande priserna å resp. stenkol och halm. Vad glasindustrien beträffar, hade fönsterglasbruken till följd av avsättningssvårigheter redan i december nedlagt driften, och vid småglasbruken utbröt i februari öppen lönekonflikt, som pågick hela kvartalet; endast buteljglasbruken uppehöllo alltjämt driften, om ock med knapp arbetstillgång. Byggnadsämnesindustrien och övriga hithörande branscher arbetade likaledes med få undantag under tryckta konjunkturer.

Inom *trä-* och *pappersindustrierna* voro pappersbruken de, som tidigast träffades av konjunkturskiftningen, och krisen har här också gjort sig starkare gällande än inom flertalet andra branscher. Av de redovisade företagen är riksbankens pappersbruk det enda, som kunnat beteckna arbetstillgången såsom tillfredsställande. För industrien i dess helhet beräknades driften vid mitten av kvartalet vara reducerad till 40 % av det normala. För trämassefabrikerna och sågverken kom nedgången något senare. Arbetsgivarna synas inom båda dessa branscher hava inriktat sig på att tillsvidare hålla produktionen vid ungefär hälften av det normala. Frågan om produktionskostnadernas nedbringande genom lönesänkningar har särskilt inom cellulosaindustrien givit anledning till omfattande arbetskonflikter. Från snickeri- och möbelfabrikerna har allmänt klagats över bristande avsättning till följd av den ringa byggnadsverksamheten och allmänhetens med hänsyn till det väntade prisfallet starkt framträdande återhållsamhet i fråga om nyanskaffningar.

Inom *livsmedelsindustrien* har den utländska konkurrensen på ett besvärande sätt gjort sig kännbar särskilt för kvarnarna; delvis torde detta vara en efterverkan av den långvariga arbetskonflikten inom denna bransch föregående år, som föranledde importörerna att införskriva mjöl i stället för oförmald spannmål. Såsom en följd av den allmänna ekonomiska depressionen får väl anses den minskade avsättning, som förmärkts inom en del av de hithörande njutningsämnesindustrierna, choklad- och konfekttillverkningen samt en del av tobaksindustrien (cigarrfabriker). Inom bryggeri- och sockerindustrierna var arbetstillgången i stort sett normal.

Textil- och beklädnadsindustrien är säkerligen den grupp, som lidit mest av konkurrensen med utländska importvaror. De egentliga textilfabrikerna hava, med undantag allenast av trenne ullspinnerier, genomgående

Näringsgrenar	Hela antalet		Tillgång å arbete: Mycket god		God		Medelgod		Mindre god	
	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.
Malmbrytning och metallindustri:										
Malmgruvor	53	7 877	—	—	9	1 090	8	2 970	9	605
Malmförädlingsverk	77	20 335	—	—	3	556	7	601	10	1 920
Järn- och stålmanufaktur	87	8 097	—	—	4	160	6	203	14	1 997
Mekaniska verkstäder	256	29 754	2	318	14	1 594	29	3 610	49	6 662
Skeppsvarv	26	8 782	—	—	3	1 207	—	—	8	3 794
Elektromekanisk industri	26	6 497	—	—	—	—	3	1 695	7	1 173
Annan metallindustri	57	3 311	—	—	1	40	2	92	4	493
Jord- och stenindustri:										
Kolgruvor	7	2 666	—	—	—	—	1	448	6	2 218
Torvindustri	33	397	—	—	1	10	1	5	6	124
Stenbrott och stenhuggerier	37	2 782	—	—	1	48	4	156	10	406
Kakel-, porslins- och lerkärlsindustri	17	2 468	—	—	1	83	—	—	5	587
Tegelbruk	86	1 894	1	4	1	8	4	76	24	438
Glasbruk	21	1 679	—	—	—	—	1	95	2	480
Cementfabriker, kalkbruk m. m.	48	4 097	—	—	4	535	5	170	16	1 542
Trävaruindustri:										
Sågverk	236	20 232	2	94	25	2 511	28	3 436	98	8 473
Snickeri- och möbelfabriker	160	6 546	—	—	2	144	4	139	38	1 387
Annan trävarufabrikation	17	582	—	—	1	132	1	47	2	18
Pappers- och grafisk industri:										
Trämassefabriker	61	7 788	—	—	6	861	6	1 158	20	2 802
Pappersbruk	29	6 427	—	—	1	153	—	—	5	1 184
Bokbinderier och annan pappersind.	50	3 097	1	7	6	130	4	72	8	478
Boktryckerier och grafiska anstalter	88	5 401	2	69	6	370	22	895	36	2 052
Livsmedelsindustri:										
Kvarnindustri	20	934	1	31	—	—	8	340	6	260
Bagerier	42	1 631	—	—	12	366	13	555	15	656
Sockerindustri	24	3 606	—	—	6	690	14	2 180	4	736
Choklad- och konfektfabriker	28	2 397	—	—	1	7	6	777	11	773
Bryggerier och bränn erier	60	4 183	—	—	26	2 250	24	1 408	8	364
Tobaksfabriker	9	4 203	—	—	1	113	5	1 932	3	2 158
Annan livsmedelsindustri	38	1 391	2	31	16	399	10	455	5	307
Textil- och beklädnadsindustri:										
Bomullsindustri	40	9 403	—	—	—	—	—	—	9	2 115
Jute- och linneindustri	11	2 438	—	—	—	—	—	—	2	611
Ylleindustri	50	4 086	1	87	1	352	1	28	5	416
Trikåfabriker	20	1 805	—	—	—	—	1	14	2	52
Skrädderi- och sömnadsyrket	65	4 883	1	85	1	90	9	444	22	2 228
Annan hithörande industri	63	3 179	2	64	6	358	5	316	21	1 362
Läder-, hår- o. gummivaruindustri:										
Garverier och läderfabriker	18	1 005	—	—	—	—	—	—	2	35
Skofabriker	55	6 281	—	—	3	199	6	427	15	1 483
Gummivarufabriker	7	1 914	—	—	—	—	1	275	2	220
Annan läder-, hår- och gummivaruind.	35	1 268	—	—	—	—	1	22	6	175
Kemisk-teknisk industri:										
Ljus-, tvål-, olje- och färgfabriker	25	864	—	—	1	85	3	47	9	355
Konstgödningsfabriker	8	1 037	2	236	3	422	1	136	2	243
Tändsticksfabriker	8	6 567	—	—	—	—	—	—	2	3 375
Annan kemisk-teknisk industri	34	1 913	—	—	4	287	4	225	8	512
Byggnadsverksamhet	72	2 856	—	—	1	25	8	664	22	693
Kraft-, belysnings- och vattenverk	41	6 946	5	1 848	9	2 025	15	1 039	9	1 789
Handel och varulager	40	1 939	—	—	6	139	18	805	14	800
Land- och sjötransport	26	6 044	—	—	5	1 807	1	50	8	1 045
Summa	**2 311**	**232 982**	**22**	**2 874**	**191**	**19 246**	**285**	**28 007**	**589**	**61 596**
Summa 4:de kv. 1920	2 376	276 846	41	8 435	380	50 071	456	53 410	682	78 852
» 3:dje » »	2 482	301 622	281	32 577	866	125 769	590	57 909	498	62 462
» 2:dra » »	2 511	317 978	353	63 380	1 257	169 159	539	59 615	246	19 750
» 1:sta » »	2 510	308 894	332	56 261	1 194	163 233	601	57 097	244	24 181

Dålig		Arbetstillgången i jämförelse med motsvarande tid föregående år						Tillgång å arbetskraft					
		Bättre		Oförändrad		Sämre		Brist		Normal tillgång		Överflöd	
A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.	A-g.	Arb.
27	3 212	4	1 232	13	1 449	36	5 196	—	—	9	629	44	7 248
57	17 258	3	548	5	357	69	19 430	—	—	9	558	68	19 777
63	5 737	—	—	7	296	80	7 801	—	—	18	1 552	69	6 545
162	17 570	3	1 691	30	3 470	223	24 593	2	176	77	8 301	177	21 277
15	3 731	1	116	2	1 091	23	7 575	—	—	8	2 958	18	5 824
16	3 629	—	—	3	1 695	23	4 802	—	—	7	2 360	19	4 137
50	2 686	1	6	1	40	55	3 265	—	—	8	420	49	2 891
—	—	—	—	—	—	7	2 666	—	—	—	—	7	2 666
25	258	—	—	2	32	31	365	—	—	12	138	21	259
22	2 172	4	184	5	1 015	28	1 583	—	—	9	297	28	2 485
11	1 798	1	83	1	10	15	2 375	—	—	4	363	13	2 105
56	1 368	1	4	17	211	68	1 679	—	—	9	247	77	1 647
18	1 104	—	—	1	95	20	1 584	—	—	6	281	15	1 398
23	1 850	3	239	13	961	32	2 897	—	—	6	586	42	3 511
83	5 718	8	990	44	4 814	184	14 428	1	1	55	5 719	180	14 512
116	4 876	3	109	5	160	152	6 277	2	43	6	833	152	5 670
13	385	1	2	2	139	14	441	—	—	5	178	12	404
29	2 967	1	44	7	1 615	53	6 129	—	—	13	1 481	48	6 807
23	5 090	—	—	2	347	27	6 080	—	—	3	481	26	5 946
31	2 410	—	—	8	157	42	2 940	1	8	18	1 038	31	2 051
22	2 015	—	—	15	546	73	4 855	—	—	39	1 791	49	3 610
5	303	2	95	4	75	14	764	—	—	2	54	18	880
2	54	2	54	17	748	23	829	1	9	22	843	19	779
—	—	—	—	19	2 772	5	834	—	—	7	907	17	2 699
10	840	1	7	1	108	26	2 282	—	—	7	797	21	1 600
2	161	5	287	41	3 105	14	791	1	22	31	1 614	28	2 547
—	—	—	—	4	1 306	5	2 897	—	—	2	286	7	3 967
5	199	11	356	15	500	12	535	—	—	17	572	21	819
31	7 288	2	267	—	—	38	9 136	—	—	11	2 160	29	7 243
9	1 827	—	—	—	—	11	2 488	—	—	1	274	10	2 164
42	3 203	—	—	—	—	50	4 086	1	3	11	661	38	3 422
17	1 739	—	—	—	—	20	1 805	—	—	8	418	12	1 387
32	2 036	—	—	5	288	60	4 595	—	—	29	2 390	36	2 493
29	1 079	2	44	8	412	53	2 723	—	—	31	1 423	32	1 756
16	970	—	—	—	—	18	1 005	—	—	4	137	14	868
31	4 172	1	84	6	401	48	5 796	1	6	14	1 817	40	4 458
4	1 419	—	—	1	16	6	1 898	—	—	1	275	6	1 639
28	1 071	—	—	—	—	35	1 268	—	—	8	200	27	1 068
12	377	2	95	1	10	22	759	—	—	5	300	20	564
—	—	—	—	5	658	3	379	—	—	1	20	7	1 017
6	3 192	—	—	1	1 391	7	5 176	—	—	2	2 052	6	4 515
18	889	2	200	9	644	23	1 069	—	—	12	664	22	1 249
41	974	4	110	12	688	56	1 558	—	—	16	725	56	1 631
3	245	6	543	20	3 296	15	3 107	—	—	13	1 110	28	5 836
7	195	—	—	8	317	32	1 622	—	—	14	515	26	1 424
12	3 142	1	14	6	2 158	19	3 872	—	—	3	1 835	23	4 209
1 224	**121 259**	**75**	**7 404**	**366**	**37 393**	**1 870**	**188 185**	**10**	**268**	**593**	**52 210**	**1 708**	**180 504**
817	86 078	167	25 451	665	71 743	1 544	179 652	30	2 825	1 079	120 774	1 267	153 247
247	22 905	440	73 219	1 205	134 962	837	93 441	313	46 793	1 878	214 973	291	39 856
116	6 074	837	145 219	1 295	144 744	389	28 015	569	92 677	1 810	211 382	132	18 919
139	8 122	901	139 419	1 261	137 986	348	31 489	407	63 235	1 875	219 463	228	26 196

betecknat arbetstillgången såsom otillfredsställande. I industriens båda huvudcentra, Norrköping och Borås, uppgives arbetstiden i allmänhet vara nedsatt till hälften. Inom skrädderi- och konfektionsbranschen var läget ej lika odelat ogynnsamt, men flertalet företag klagade även här över prisfall och bristande köplust. Sedan mitten av mars låg arbetet inom en stor del av industrien nere på grund av lönekonflikt.

Likartade voro konjunkturerna inom *läder- och gummivaruindustrien*. Garverier, handsk- och pälsvarufabriker betecknade undantagslöst läget såsom otillfredsställande, och detsamma var, med endast ett par undantag, också fallet inom borst- och gummivarutillverkningen. Inom skoindustrien funnos ännu en del företag, som hade någorlunda normal arbetstillgång, men vid det stora flertalet fabriker voro även här driftsinskränkningar vidtagna eller åtminstone påtänkta.

Inom den *kemisk-tekniska industrien* bildade konstgödningsfabrikerna ett avbrott mot den allmänna depressionen; särskilt de skånska fabrikerna hade till följd av den tidiga våren mer än medelgod arbetstillgång. Tändsticksfabrikerna däremot hade överallt reducerat arbetstiden, och även inom övriga hithörande branscher var läget övervägande tryckt. Av de under kristiden i stor utsträckning nystartade fabrikerna för tillverkning av fettämnen och andra kemiska preparat hava många nedlagt driften.

Inom *byggnadsverksamheten* förefanns här och var någon arbetstillgång vid företag, som genom fjolårets arbetskonflikt blivit försenade och som oavsett årstiden måste färdigställas, ävensom vid byggen av kommunal karaktär, vilka mer eller mindre direkt drevos som nödhjälpsarbeten. Eljest voro arbetstillfällena här givetvis mycket begränsade.

Grupperna *handel* och *samfärdsel* följde i stort sett industriens allmänna konjunktursvängning. Vad beträffar den viktigaste transportarbetarkategorien, stuveriarbetarna, synas endast ett par av de skånska hamnstäderna, Hälsingborg och Ystad, hava företett normal arbetstillgång.

Från *jordbruket* borde på grund av den tidiga våren större efterfrågan å arbetskraft hava kunnat förväntas än eljest vid denna årstid. Med hänsyn till de fallande produktprisen synes emellertid från lantmännens sida en allmän strävan hava gjort sig gällande att till det yttersta begränsa arbetsstyrkan, och något överflöd å platser fanns därför i allmänhet icke.

Skogshanteringen har också erbjudit mycket begränsade arbetstillfällen, beroende dels på snöbristen, dels på de ogynnsamma konjunkturerna å trävarumarknaden.

Något mått å hur mycket den industriella produktionen i vårt land i sin helhet reducerats genom den depression, varunder näringslivet lidit under de senaste månaderna, kan tyvärr icke erhållas ur det summariska uppgiftsmaterial, som ligger till grund för socialstyrelsens kvartalsöversikter på detta område. För belysning av denna fråga kunna emellertid anföras några siffror ur en av Skandinaviska kreditaktiebolagets statistiska avdelning föranstaltad och i dess kvartalsskrift för mars 1921 publicerad undersökning. Det material, som härvid anlitats, är kvantitativt betydligt mindre än socialstyrel-

sens — inalles ett åttiotal representativa företag ur olika industrier — men är ur kvalitativ synpunkt av värde genom de exakta upplysningar, som erhållits rörande produktionens och arbetstidens minskning m. m. Vad produktionsbegränsningen beträffar, hava uppgiftslämnarna indelats i fyra grupper, allteftersom tillverkningen under första kvartalet utgjorde högst 25, 50, 75 eller 100 % av normal drift. De redovisade företagen fördela sig i det närmaste lika, d. v. s. med cirka en fjärdedel på vardera av dessa grupper. En gruppering efter arbetstidens längd ger vid handen, att 16 % av företagen hade en arbetsvecka av högst 30 timmar, 25 % arbetade 30—36 timmar, 12 % mellan 36 och 42 timmar samt 47 % över 42 timmar i veckan. Ehuru det normala behovet av arbetskraft genom åttatimmarsdagen ökats, uppgåvo endast 17 % av uppgiftslämnarna den nuvarande arbetsstyrkan vara större än den, som sysselsatts före kriget. Vid mer än hälften av fabrikerna hade personalen minskats med 25 % eller mer, och ungefär en fjärdedel arbetade med mindre än halv arbetsstyrka. Till belysning av framtidsutsikterna anföres slutligen, att 40 % av uppgiftslämnarna hade en inneliggande orderstock, motsvarande allenast tillverkningen under $^1/_2$ månad, medan 37 % hade beställningar för $^1/_2$—3 månader och endast 23 % hade arbete för tid därutöver.

Fylleriförseelserna och deras orsaker under första kvartalet 1921.[1]

Antal fylleriförseelser. Antalet under första kvartalet 1921 inträffade fylleriförseelser, om vilka socialstyrelsen före den 1 maj erhållit uppgifter från åklagar- och polismyndigheterna, utgjorde, som av efterföljande huvudtabell framgår, 6 784. Av dessa begingos 6 629 av män och 155 av kvinnor.

Sammanlagda antalet fylleriförseelser under varje kvartal fr. o. m. år 1919 samt dessa tals storlek i förhållande till medeltalet förseelser per kvartal år 1917 har utgjort som följer:

	År 1917 medeltal per kv.	År 1918 medeltal per kv.	År 1919				År 1920				År 1921
			1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.
Antal	4 630	4 714	5 980	9 598	9 697	9 828	11 973	12 036	11 473	10 307[2]	6 784[2]
Indextal . .	100	102	129	207	209	212	259	260	248	223	147
Förseelser per 100 000 inv.	80	81	103	165	166	169	205	206	196	176	116

[1] Föregående kvartalsrapporter återfinnas i Soc. Medd., årg. 1917, sid. 781 ff., 1069 ff. och 1430 ff., årg. 1918, sid. 475 ff., 799 ff., 888 ff., och 1174 ff., årg. 1919, sid. 120 ff., 582 ff. och 901 ff., årg. 1920, sid. 287 ff., 609 ff. och 905 ff. samt årg. 1921, sid. 14 ff. och sid. 325 ff.

[2] Uppgifterna för fjärde kvartalet 1920 hava här som på övriga ställen i redogörelsen kompletterats med 209 senare rapporterade förseelser.

[3] Preliminär siffra.

Den nedgång i fyllerifrekvensen, som började göra sig gällande under senare halvåret 1920, synes sålunda ha framträtt än kraftigare under innevarande år, så att talen nu i stort sett ligga omkring en tredjedel lägre än närmast föregående kvartal. Framhållas må emellertid, att den nu föreliggande preliminära siffran för första kvartalet torde komma att något höjas genom senare inkommande uppgifter.

Fördelas fylleriförseelserna på månader, visar, i olikhet med förra året, januari en avsevärt lägre siffra än februari och mars, vilket framgår av följande översikt:

	Antal fylleriförseelser, inträffade under												
	jan.	febr.	mars	april	maj	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	ej uppg.
År 1920 . .	4 031	4 045	3 897	4 219	4 178	3 632	3 607	4 084	3 773	4 190	3 265	2 852	16
År 1921 . .	2 014	2 351	2 419	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

Hur redovisningskvartalets samtliga fylleriförseelser fördelade sig på vissa ortsgrupper och olika delar av landet, åskådliggöres av nedanstående tablå:

Antal fylleriförseelser	Stockholms stad	Östra Sverige	Småland och öarna	Södra Sverige	Västra Sverige	Norra Sverige	Hela riket	Per 100 000 inv.
i städer med mer än 10 000 inv. .	1 411	444	183	793	2 043	427	**5 301**	**883**
i övriga städer	—	174	240	140	493	114	**1 161**	**365**
å landsbygden	—	32	39	58	59	134	**322**	8
tillhopa	1 411	650	462	991	2 595	675	**6 784**	**116**

Sammanställas ovanstående siffror med motsvarande för föregående kvartal, befinnes fyllerifrekvensens genomsnittliga nedgång i såväl större som mindre städer utgöra c:a en tredjedel. Landsbygden visar en starkare tillbakagång (c:a 45 %), varvid dock är att märka, att de ovannämnda resterande rapporterna i främsta rummet införväntas från vissa landsfiskalsdistrikt.

Ser man på olika landsdelar, förete östra och norra Sverige den kraftigaste minskningen (över 40 %), medan i Småland och öarna förseelserna sjunkit med blott c:a 15 %. Anmärkningsvärt är, att fyllerifrekvensen i Stockholm och Göteborg, som närmast föregående kvartal höll sig så gott som oförändrad, nu nedgått med omkring en tredjedel (c:a 36, resp. 29 %).

Av samtliga fylleriförseelser i riket begingos, som ovan nämnts, 155 eller 2·3 % av kvinnor, varav 84 i Stockholm, 39 i Göteborg, 16 i Malmö samt 16 i övriga städer.

Fylleriförseelsernas fördelning. I huvudtabellen å sid. 501 fördelas de fylleriförseelser, beträffande vilka berusningsmedlet uppgivits, efter de olika slag av rusdrycker, som angivits såsom huvudorsak till berusningen (kol. 4—12), samt meddelas vissa uppgifter om åtkomstsättet för rusdryckerna (kol. 13—18). I omstående tablå ha dessa uppgifter omräknats i relativa tal, varjämte även meddelas vissa jämförelsesiffror för föregående kvartal (och år).

Vad beträffar den betydelse de olika berusningsmedlen tilldelats i de inkomna rapporterna, synas förändringarna från föregående kvartal vara mindre betydande. Det övervägande flertalet av samtliga fyllerifall (85·4 %

Fylleriförseelserna fördelade efter berusningsmedel och åtkomstsätt.

Tidsperiod och område	Samtliga fylleriförseelser		Antal förseelser med känt berusningsmedel	Förseelser (i %), huvudsakl. förorsakade genom följande slag av berusningsmedel											Förseelser (i %) genom rusdrycker, som huvudsakligen erhållits					
	antal	per 100 000 inv.		sprit-drycker	vin	öl (andra malt-drycker)	sprit-drycker och vin	sprit-drycker och öl	sprit-drycker, vin och öl	vin och öl	rus-drycker, tillhopa	denaturerad sprit	tekniska preparat	surrogat, tillhopa	från utminuteringsställe	från bolagsutskänkningsställe	från restaurang, ölstuga o.d.	genom förm. av andra, vid priv. samkväm o. d.	genom olaglig rusdrycks-hantering	på flera av nu ang. (eller obekant) sätt
1917, hela året . .	18 521	320	18 310	13·8	5·2	16·7	2·7	28·7	6·8	13·5	87·4	6·8	5·8	12·6	22·9	47·3		[2]—	0·1	17·1
1918, » » . .	18 854	325	18 638	23·5	12·6	1·2	10·0	7·1	3·8	5·1	63·3	27·9	8·8	36·7	31·2	23·6		[2]—	3·1	5·4
1919, » » . .	35 103	602	34 616	39·6	4·5	3·9	7·4	13·9	4·1	3·2	76·6	22·6	0·8	23·4	11·0	6·0	16·9	20·2	10·3	12·2
1920, » » . .	45 789	783	44 914	57·2	1·1	3·6	2·7	27·8	2·9	1·5	96·8	2·8	0·4	3·2	11·3	13·5	16·3	28·8	11·4	15·5
1920: 1 kvartalet .	11 973	205	11 780	61·7	1·2	2·7	2·7	24·2	2·8	1·3	96·6	3·1	0·3	3·4	12·0	14·3	14·7	26·3	14·1	15·2
» 2 » .	12 036	206	11 812	57·3	1·1	3·5	3·1	26·4	3·3	1·5	96·2	3·4	0·4	3·8	13·1	13·3	17·2	27·8	12·5	12·3
» 3 » .	11 473	196	11 253	53·3	1·1	4·5	2·6	31·5	2·7	1·6	97·3	2·2	0·5	2·7	10·8	12·3	17·3	29·7	9·3	17·9
» 4 » .	10 307	176	10 069	56·3	1·2	3·6	2·1	29·3	2·7	1·5	96·7	2·6	0·7	3·3	9·2	14·0	15·7	31·8	9·2	16·8
1921: 1 » .	**6 784**	**116**	**6 638**	**56·1**	**0·6**	**4·8**	**1·4**	**29·3**	**2·0**	**0·7**	**94·9**	**4·1**	**1·0**	**5·1**	**10·6**	**9·4**	**13·1**	**41·2**	**8·5**	**12·1**
Därav i																				
Stockholm	1 411	336	1 305	71·6	2·5	7·5	2·0	13·8	0·8	0·6	98·8	1·2	—	1·2	4·3	6·4	15·2	32·9	36·9	3·1
Göteborg	1 472	734	1 463	53·2	0·2	8·3	0·6	24·9	2·3	0·9	90·4	9·0	0·6	9·6	6·3	11·2	19·3	48·2	0·7	4·7
övriga städer . . .	3 579	325	3 550	51·6	0·2	2·1	1·5	37·3	2·2	0·7	95·6	3·4	1·0	4·4	14·1	10·3	9·8	41·5	1·8	18·1
landsbygden . . .	322	8	320	55·0	—	8·1	—	25·3	2·5	1·5	92·4	1·3	6·3	7·6	16·5	4·1	13·1	40·0	3·1	15·6
Indextal																				
1917, medeltal pr kv.	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	—	—	—	—	—	—
1920: 1 kvartalet .	259	256	257	1 153	59	42	256	217	107	25	285	116	12	68	—	—	—	—	—	—
» 2 » .	260	258	258	1 074	52	55	298	237	126	29	284	128	18	77	—	—	—	—	—	—
» 3 » .	248	245	246	951	50	66	241	270	97	29	273	81	22	54	—	—	—	—	—	—
» 4 » .	223	220	220	900	48	48	174	225	88	24	243	85	25	57	—	—	—	—	—	—
1921: 1 » .	**147**	**145**	**148**	**591**	**17**	**42**	**72**	**148**	**42**	**8**	**157**	**88**	**24**	**59**	—	—	—	—	—	—
Därav i [1]																				
Stockholm	152	149	145	1 297	45	37	90	93	25	7	164	24	—	14	—	—	—	—	—	—
Göteborg	180	174	180	803	13	53	75	191	69	9	178	211	90	194	—	—	—	—	—	—
övriga städer . . .	148	138	147	513	4	36	74	158	41	7	160	74	29	55	—	—	—	—	—	—
landsbygden . . .	70	73	71	169	—	42	—	89	31	11	84	25	24	24	—	—	—	—	—	—

[1] Medeltal per kvartal år 1917 för resp. orter = 100.
[2] Ingår under rubriken »från utminuteringsställe.

mot 85·6 % föregående kvartal) uppges sålunda hava förorsakats av förtäring av spritdrycker (inkl. maltdrycker). Anmärkningsvärt är emellertid, att den i och för sig visserligen ganska obetydliga surrogatsupningen icke visat någon nedgång (338 fall eller 5·1 % av samtliga mot 331 eller 3·3 % fjärde kvartalet 1920). Liksom tidigare har särskilt från Göteborg redovisats ett jämförelsevis stort antal dylika förseelser (9·6 %).

Tablån synes vidare giva vid handen, att de från utminuteringsställen erhållna rusdryckernas betydelse såsom fylleriorsak skulle något ökats (från 9·2 % till 10·6 %), medan däremot de förseelser, som tillskrivits utskänkt spirituosa m. m. (22·5 %), gått tillbaka sedan föregående kvartal (29·7 %). Största förskjutningen bland de uppgivna fylleriorsakerna visa emellertid de alkoholvaror, som redovisas såsom åtkomna »genom andra» eller vid »privata samkväm», vilka angivas hava förorsakat över 40 % av samtliga fyllerifall mot c:a 32 % föregående kvartal. Hembränningen synes fortfarande vara på retur och angives såsom av större betydelse endast i huvudstaden.

Jämförelse mellan fylleriförseelserna i Sverige och dess grannländer. Liksom i föregående kvartalsredogörelser må slutligen i jämförelsesyfte en sammanställning göras mellan den svenska fylleristatistiken och motsvarande uppgifter för Norge, som lämnas i »Meddelelser fra det Statistiske Centralbyrå»:

Fylleriförseelser:		År 1917 medelt. per kv.	År 1918 medelt. per kv.	År 1919 1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	År 1920 1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	År 1921 1 kv.
Sverige	antal	4 630	4 714	5 980	9 598	9 697	9 828	11 973	12 036	11 473	10 307	6 784
	indextal	100	102	129	207	209	212	259	260	248	223	147
Norge	antal	7 777	5 729	7 788	10874	10285	8 468	8 106	8 805	8 651	8 983	8 447
	indextal	100	74	100	140	132	109	104	113	111	116	109

Av intresse är jämväl att sammanställa fylleriförseelserna i de fyra nordiska huvudstäderna, som skett i nedanstående tablå:

Antal fylleriförseelser i	År 1917	År 1918	År 1919	År 1920	1 kv. 1921
Stockholm (419 500 inv.)	3 705	6 264	11 114	10 119	1 411
Kristiania (258 341 inv.)	13 672	12 217	16 938	13 624	3 450
Köpenhamn[1] (699 706 inv.)	4 865	2 269	4 225	5 047	
Helsingfors (160 860 inv.)	5 133	(2 928)	5 488	12 307	2 890

[1] Jämte Frederiksberg och Gentofte.

Fylleriförseelserna och deras orsaker under första kvartalet 1921.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Område	Hela antalet fylleri-förseelser	Därav sådana, rörande vilka berusnings-medlet uppgivits	Antal fylleriförseelser, där huvudsakliga berusningsmedlet utgjordes av									Antal förseelser genom rusdrycker (kol. 4—10), som erhållits					
			sprit-drycker (bränn-vin, konjak, punsch o. d.)	vin	öl (andra malt-drycker)	sprit-drycker och vin	sprit-drycker och öl	sprit-drycker, vin och öl	vin och öl	rusdrycks-surrogat		från utminuteringsställe	från bolagsutskänkningsställe	från restaurang, ölstuga o. d.	genom förmedling av andra, vid priv. samkväm o. d.	genom olaglig rusdrycks-hantering	på flera av nu angivna (eller obekant) sätt
										den. sprit	tekn. prep.						
Stockholms stad	**1 411**	**1 305**	**934**	**33**	**98**	**26**	**179**	**11**	**8**	**16**	**—**	**56**	**84**	**197**	**429**	**482**	**41**
Östra Sverige	**650**	**640**	**309**	**—**	**13**	**7**	**253**	**20**	**1**	**33**	**4**	**69**	**98**	**67**	**280**	**6**	**33**
Södertälje . .	36	34	16	—	2	1	13	1	1	—	—	7	1	7	15	—	4
Uppsala . . .	88	88	52	—	1	1	32	2	—	—	—	9	5	6	50	1	17
Västerås . . .	49	48	31	—	1	1	9	1	—	5	—	4	2	7	26	3	1
Nyköping . .	22	22	14	—	—	1	6	1	—	—	—	1	1	—	19	—	1
Eskilstuna . .	62	62	54	—	—	—	4	—	—	4	—	6	10	10	32	—	—
Linköping . .	42	42	22	—	1	—	17	—	—	1	1	6	7	5	22	—	—
Norrköping . .	145	145	11	—	3	1	117	1	—	9	3	7	51	11	29	—	35
Övriga städer .	174	167	92	—	5	2	44	11	—	13	—	26	20	11	75	2	20
Landsbygden .	32	32	17	—	—	—	11	3	—	1	—	3	1	10	12	—	5
Småland och öarna . .	**462**	**456**	**236**	**1**	**5**	**1**	**198**	**8**	**1**	**9**	**1**	**86**	**54**	**18**	**167**	**5**	**113**
Jönköping . .	89	89	42	—	—	—	45	1	—	1	—	6	6	5	27	—	44
Kalmar . . .	62	62	32	—	—	1	29	—	—	—	—	7	3	7	41	—	4
Västervik . .	32	32	22	—	—	—	9	—	—	1	—	8	1	1	16	5	—
Övriga städer .	240	237	112	1	1	—	109	7	1	6	—	50	44	3	67	—	67
Landsbygden .	39	38	28	—	4	—	4	—	—	1	1	15	—	2	16	—	3
Södra Sverige	**991**	**980**	**644**	**1**	**3**	**10**	**275**	**16**	**3**	**25**	**3**	**177**	**100**	**129**	**414**	**—**	**132**
Karlskrona . .	40	40	17	—	—	—	21	—	—	1	1	6	7	4	13	—	8
Kristianstad .	75	75	54	—	—	2	18	1	—	—	—	14	6	3	44	—	8
Malmö	377	369	313	1	2	5	25	2	—	19	2	87	39	38	150	—	34
Lund	39	39	29	—	—	—	8	1	—	1	—	9	—	17	8	—	4
Landskrona .	67	67	27	—	—	—	37	1	—	2	—	18	3	22	17	—	5
Hälsingborg .	144	144	81	—	1	—	57	3	1	1	—	6	30	13	81	—	13
Ystad	13	13	10	—	—	—	3	—	—	—	—	2	—	2	8	—	1
Trälleborg . .	38	38	17	—	—	—	21	—	—	—	—	11	1	2	17	—	7
Övriga städer .	140	137	67	—	—	3	60	5	1	1	—	19	10	19	50	—	38
Landsbygden .	58	58	29	—	—	—	25	3	1	—	—	5	4	9	26	—	14

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Område	Hela antalet fylleri-förseelser	Därav sådana, rörande vilka berus-nings-medlet upp-givits	Antal fylleriförseelser, där huvudsakliga berusnings-medlet utgjordes av									Antal förseelser genom rusdrycker (kol. 4—10), som erhållits					
			sprit-drycker (bränn-vin, konjak, punsch o. d.)	vin	öl (andra malt-drycker)	sprit-drycker och vin	sprit-drycker och öl	sprit-drycker, vin och öl	vin och öl	rusdrycks-surrogat		från utminuteringsställe	från bolagsutskänk-ningsställe	från restaurang, ölstuga o. d.	genom förmedling av andra, vid priv. samkväm o. d.	genom olaglig rus-dryckshantering	på flera av nu angivna (eller obekant) sätt
										den. sprit	tekn. prep.						
Västra Sverige	**2 595**	**2 585**	**1 311**	**5**	**163**	**28**	**732**	**63**	**26**	**180**	**27**	**224**	**254**	**371**	**1 198**	**46**	**285**
Halmstad . . .	83	83	53	—	—	—	11	6	—	13	—	9	8	3	38	—	12
Göteborg . . .	1 472	1 463	779	3	122	9	364	33	13	131	9	92	164	283	705	10	69
Uddevalla . .	74	74	32	—	4	—	33	—	1	4	—	12	2	3	45	1	7
Trollhättan . .	70	70	30	—	4	2	30	—	1	3	—	11	10	1	36	—	9
Borås	93	93	50	1	1	1	39	—	1	—	—	12	10	1	45	—	25
Karlstad . . .	106	106	60	1	1	4	22	5	2	5	6	4	7	17	46	—	21
Kristinehamn .	26	26	15	—	—	1	2	—	—	6	2	6	—	3	9	—	—
Örebro	119	119	37	—	5	4	63	8	—	2	—	9	2	4	21	35	46
Övriga städer .	493	492	225	—	23	7	204	10	8	14	1	61	46	53	232	—	85
Landsbygden .	59	59	30	—	3	—	14	1	—	2	9	8	5	3	21	—	11
Norra Sverige	**675**	**670**	**288**	**1**	**39**	**17**	**262**	**13**	**10**	**10**	**30**	**88**	**36**	**89**	**247**	**26**	**144**
Falun	31	31	15	—	2	—	5	—	—	3	6	1	—	3	12	5	1
Gävle	116	116	30	—	7	—	76	—	1	1	1	8	15	17	40	1	33
Söderhamn . .	36	36	6	—	—	—	26	1	—	2	1	—	11	4	8	1	9
Härnösand . .	44	41	9	—	5	—	20	4	2	—	1	4	—	8	6	—	22
Sundsvall . .	97	96	27	—	2	1	66	—	—	—	—	22	—	9	24	—	41
Östersund . .	85	85	70	—	—	3	5	3	1	1	2	11	2	13	49	—	7
Luleå	18	18	9	—	—	4	1	—	—	2	2	2	—	—	11	—	1
Övriga städer .	114	114	50	1	4	9	36	4	2	1	7	18	5	17	44	9	13
Landsbygden .	134	133	72	—	19	—	27	1	4	—	10	22	3	18	53	10	17
Hela riket: städerna	**6 462**	**6 318**	**3 546**	**41**	**295**	**88**	**1 866**	**123**	**44**	**269**	**45**	**647**	**613**	**829**	**2 607**	**555**	**753**
Hela riket: landsb.	**322**	**320**	**176**	—	**26**	—	**81**	**8**	**5**	**4**	**20**	**53**	**13**	**42**	**128**	**10**	**50**
Summa för 1 kv.	**6 784**	**6 638**	**3 722**	**41**	**321**	**89**	**1 947**	**131**	**49**	**273**	**65**	**700**	**626**	**871**	**2 735**	**565**	**803**
1920: 4 kvart.	10 307	10 069	5 669	115	365	214	2 954	275	146	265	66	923	1 414	1 582	3 200	929	1 690
» 3 »	11 473	11 253	5 994	119	508	297	3 545	303	178	250	59	1 218	1 380	1 949	3 346	1 051	2 000
» 2 »	12 086	11 812	6 765	125	418	367	3 120	394	180	395	48	1 544	1 569	2 033	3 278	1 478	1 467
» 1 »	11 973	11 780	7 266	142	319	315	2 859	334	152	361	32	1 409	1 683	1 735	3 097	1 656	1 807
År 1920 . . .	**45 789**	**44 914**	**25 694**	**501**	**1 610**	**1 193**	**12478**	**1 306**	**656**	**1 271**	**205**	**5 094**	**6 046**	**7 299**	**12921**	**5 114**	**6 964**
» *1919* . . .	**35 103**	**34 616**	**13 725**	**1557**	**1 368**	**2 550**	**4 802**	**1 422**	**1108**	**7 810**	**274**	**3 826**	**2 063**	**5 849**	**6 999**	**3 582**	**4 213**
» *1918* . . .	**18 854**	**18 633**	**4 379**	**2340**	**218**	**1 865**	**1 326**	**712**	**948**	**5 199**	**1 651**	**5 808**	**4 390**		**·**	**582**	**1 008**
» *1917* . . .	**18 521**	**18 310**	**2 519**	**960**	**3 066**	**490**	**5 259**	**1 248**	**2464**	**1 238**	**1 066**	**4 196**	**8 650**		**·**	**16**	**3 144**

Arbetslönernas stegring 1913—1920 i Sverige och vissa andra länder.

Den inom socialstyrelsen pågående undersökningen rörande arbetslönernas genomsnittliga stegring inom olika yrkesgrenar under tiden 1913—1920, vilken utgör en fortsättning av den förut utförda undersökningen av lönestegringen t. o. m. år 1919,[1] föreligger i det närmaste färdig. Den ännu återstående granskningen av vissa siffror torde icke i någon nämnvärd mån komma att influera på den beräkning av den genomsnittliga lönestegringen för de olika industrigrenarna tillsammantagna, vilken utförts på undersökningens närvarande stadium. Resultaten av denna beräkning kunna därför redan nu meddelas, ehuru med betoning av att siffrorna måste anses som endast *preliminära* och alltså kunna visa sig vara något lägre eller högre än de definitiva siffror, som senare komma att framläggas. I varje fall blir den möjliga skillnaden mellan de preliminära och de definitiva siffrorna med största sannolikhet endast obetydlig.

Beräkningen grundar sig på uppgifter från 3 236 företag, från vilka redovisats 280 215 arbetare. I genomsnitt för samtliga dessa arbetare skulle under år 1920 löneinkomsten hava utgjort 11·85 kronor per dagsverke och 3 226 kronor per år och arbetare. Dessa siffror beteckna en ökning från motsvarande tal år 1913 med 210 resp. 196 %. Motsvarande tal särskilt för vuxna män, för vuxna kvinnor och för minderåriga visas av nedanstående tablå, jämte lönestegringen från år 1919:

	Inkomst per dagsverke			Inkomst per år och arbetare		
	Kronor	Ökning i %		Kronor	Ökning i %	
	1920	1913—20	1919—20	1920	1913—20	1919—20
Manliga arbetare . .	13·17	205	15	3 596	190	13
Kvinnliga » . .	7·85	236	28	2 134	228	31
Minderåriga » . .	5·54	215	24	1 456	200	23

Lönestegringen sedan 1913 har alltså under år 1920, i motsats till vad fallet varit under föregående år, för såväl minderåriga som kvinnliga arbetare — i särskild grad dock för de senare — varit starkare än för de manliga.

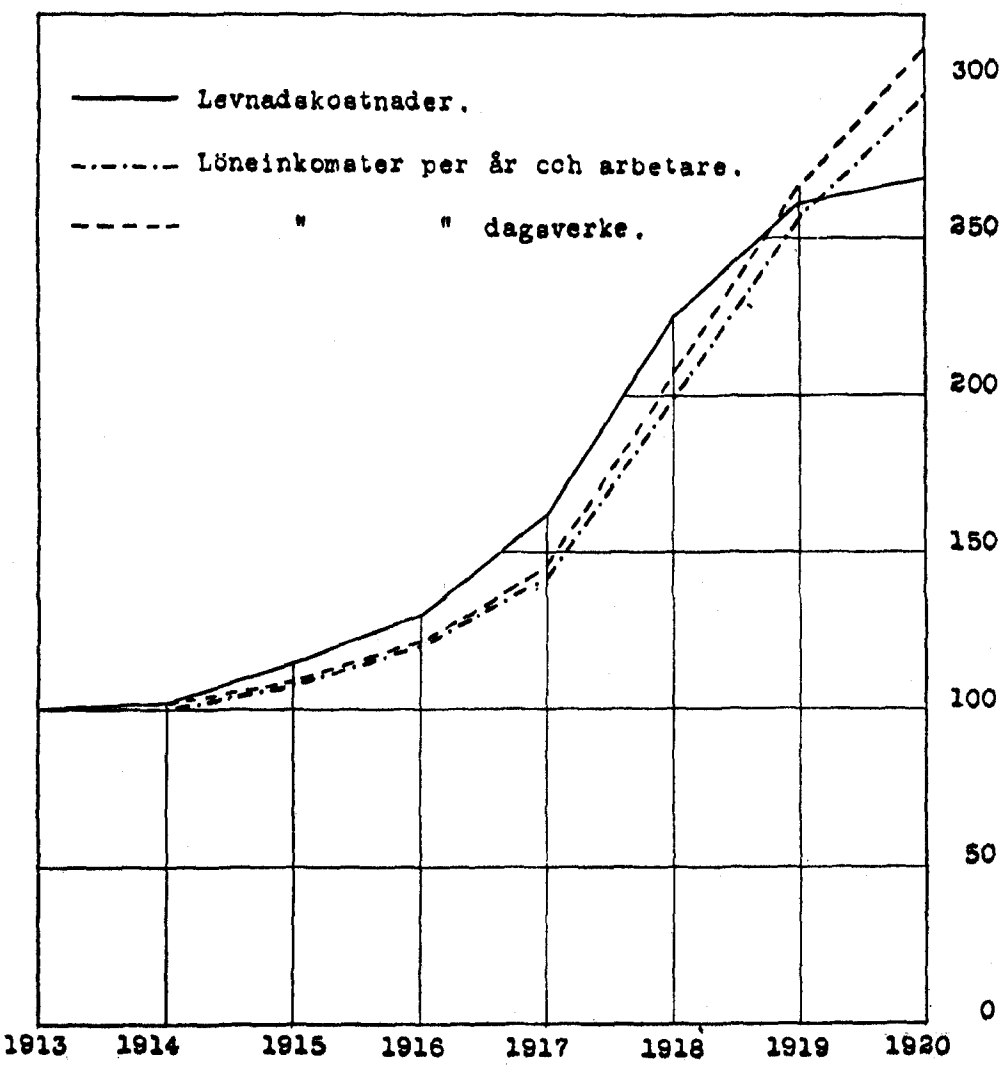
Därest relativa antalet män, kvinnor och minderåriga varit detsamma år 1920 som år 1913 och lönestegringen inom varje särskild kategori varit den, som utvisas av den anförda tablån, blir den genomsnittliga lönestegringen under tiden 1913—1920 för alla arbetare tillsammantagna 210 % per dagsverke liksom ovan, däremot 195 % per år och arbetare i stället för

[1] *Jfr* Soc. Medd. årg. 1920, sid. 585.

ovan angivna 196 %. De indextal, som skulle angiva den allmänna lönenivåns genomsnittliga höjd år 1920, om löneinkomsterna år 1913 antagas vara lika med 100, kunna sålunda beräknas till 310 resp. 295. Motsvarande indextal för föregående år meddelas här nedan, jämte de genomsnittliga levnadskostnadernas indextal.

Indextal	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
Levnadskostnader	100	102	115	130	162	225	261	269
Löneinkomster per dagsverke	100	102	108	120	146	207	266	310
Löneinkomster per år och arbetare	100	100	107	120	143	200	256	295

Med ledning av dessa indextal har nedanstående diagram uppgjorts.

Man finner, att medan levnadskostnaderna från år 1919 till år 1920 ökats med endast 3 %, arbetslönerna stigit med i genomsnitt 17 % per dagsverke och med 15 % per år och arbetare, och att därigenom lönernas stegring från år 1913, vilken år 1919 var ungefär densamma som levnadskostnadernas, år 1920 blivit större än levnadskostnadsökningen.

Det må ännu en gång erinras, att de anförda siffrorna endast belysa förhållandena i genomsnitt för samtliga näringsgrenar inom industrien. I detta sammanhang kan det förtjäna påpekas, att de kontantlöner, som fastställdes inom lantbruket för tjänsteåret 1920—1921, överstego 1913 års löner med c:a 210 %, vilken stegring nära överensstämmer med den ovan för industriarbetarna beräknade genomsnittliga ökningen av dagsförtjänsterna under samma tid.[1]

Från vissa främmande länder föreligga uppgifter, som möjliggöra en jämförelse mellan daglönernas stegring där och i Sverige. Sålunda har den norska arbetsgivarföreningens statistiska kontor beräknat stegringen av de manliga arbetarnas dagsförtjänst från 1914 till maj 1920 och till november 1920. Beräknas med ledning av dessa uppgifter ett genomsnitt för året 1920, erhållas de siffror, som redovisas i den nedan anförda tablån. I Danmark offentliggöres i »Statistiske Efterretninger» en kvartalsstatistik rörande timförtjänsterna, vilken hittills framförts till det fjärde kvartalet 1920 (jfr sid. 566); jämförelsesiffror meddelas för året 1914. För jämförelse med lönestegringen i Sverige har man räknat med ett medeltal för de fyra kvartalen av år 1920, varjämte de danska timförtjänsterna omräknats till dagsförtjänster, med hänsyn tagen till arbetstidens förkortning sedan 1914. Beträffande England föreligger en i »Labour Gazette» publicerad beräkning av den genomsnittliga stegringen av arbetarnas veckoförtjänster under tiden från 1914 till juli 1920. Slutligen hava indextal, utvisande timförtjänsternas genomsnittliga stegring i Förenta Staterna meddelats i »Monthly Labor Review» (jfr sid. 568); med ledning av tillgängliga data rörande arbetstidens samtidiga förkortning hava motsvarande indextal för dagsförtjänsterna kunnat beräknas.

I efterföljande tablå hava de sålunda erhållna resultaten sammanställts med motsvarande svenska siffror. Man har här även för Sveriges vidkommande tagit året *1914* till utgångspunkt och beräknat indextal på basis av detta års lönenivå, vilken satts lika med 100.

Till jämförelse meddelas i tablån även indexsiffror utvisande levnadskostnadernas stegring i resp. länder.[2] Genom att kombinera dessa indextal med dem, som framställa penninglönernas stegring, kan man erhålla uttryck även för reallönernas stegring i de olika länderna.

Indextal, utvisande arbetslönernas och levnadskostnadernas höjd år 1920 jämförd med år 1914 (= 100).

	Sverige	Norge	Danmark	England	För. Stat.
Levnadskostnader	269	314	256	250	205
Genomsnittlig dagsinkomst	304	364[3]	308	275	216

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1921, sid. 204

[2] Jfr Soc. Medd. årg. 1921, sid. 413 och 449.

[3] Siffran är ett medeltal mellan de i den norska undersökningen angivna siffrorna för »exportindustri» och »övrig industri».

Arbetslönerna synas alltså i genomsnitt hava stigit avsevärt mycket mera i Norge än i Sverige, ungefär lika mycket i Danmark som i Sverige, avsevärt mindre däremot i England och minst i Förenta Staterna. De skiljaktigheter, som här föreligga, utjämnas emellertid i väsentlig mån, om hänsyn tages till den samtidigt inträdda levnadskostnadsstegringen, med avseende varå de resp. länderna förete nära nog samma ordningsföljd. Reallönernas ökning under åren 1914—1920 har sålunda, om till grund för beräkningen läggas de i tablån anförda siffrorna, i alla de ifrågavarande länderna hållit sig inom gränserna 5—20 %.

Svenska arbetsgivareföreningens lönestatistiska årsbok 1919.

Svenska arbetsgivareföreningens lönestatistiska årsbok för 1919 är uppställd i överensstämmelse med motsvarande publikation för 1918. Statistiken omfattar sammanlagt 125 397 arbetare vid 969 olika företag, mot resp. 114 588 arbetare och 798 företag föregående år. Vilka industrier, som representeras i statistiken, framgår av tabellen å sid. 509—510. Inom eldfasta lervaruindustrien, cement-, stenkols-, socker- och superfosfatindustrierna äro samtliga inom riket verksamma arbetsföretag redovisade, och lönestatistiken är sålunda för sagda industrier till sin omfattning alldeles fullständig. För vissa av de andra industrierna, såsom för den mekaniska verkstadsindustrien, elektriska installationsföretagen, metallverken, rörläggningsföretagen, den s. k. eskilstunaindustrien, tegelbruken, porslinsfabrikerna, kritbruken, glasbruken, kvarnarna, de skattepliktiga maltdrycksbryggerierna, pappersbruken, boktryckerierna, tändsticksfabrikerna, garverierna, skofabrikerna, gummivarufabrikerna, krut- och sprängämnesfabrikerna samt elektro-kemiska fabrikerna är omfattningen visserligen mer eller mindre ofullständig, men dock ganska tillfredsställande, medan åter för några andra, såsom stenhuggerierna, sågverken, snickeri- och möbelfabrikerna, käxfabrikerna, slakterierna, reseffektfabrikerna, skrädderierna samt handsk- och skinntröjfabrikerna, de uppgifter, som finnas framlagda, måste behandlas med stor varsamhet såsom baserade endast på enstaka stickprov.

Frånräknar man mekaniska verkstadsarbetare och elektriska installationsmontörer, rörande vilka föreligger statistik över timlönerna, men någon sammanställning beträffande årslöner ej kunnat verkställas, återstå 87 437 arbetare, vilka med hänsyn till anställningens varaktighet uppdelats sålunda:

årsarbetare (anställda minst $^{11}/_{12}$ av året)	20 790 eller	23·8 %
säsongarbetare (anställda $^{11}/_{12}$—$^{13}/_{12}$ av normalsäsongen) . .	7 234 »	8·3 %
mera lösa arbetare	59 413 »	67·9 %
	Summa 87 437 eller	100·0 %

Års- och säsongarbetarna, som alltså tillsammans utgöra 28 024, kunna uppdelas på följande sätt:

fack- och förrådsarbetare (egentliga industriarbetare)	20 671	eller 73·8 %
arbetare vid kraftmaskiner (maskinister o. d.)	1 119	» 4·0 %
hjälparbetare, kuskar, vakter o. d.	5 526	» 19·7 %
överåriga (i regel över 70 år)	708	» 2·5 %
Summa	28 024	eller 100·0 %

De *årsanställda fackarbetarna*, förmän undantagna, hava fördelats på löneklasser sålunda:

	Årsarbetare (fack- och förrådsarbetare) med en arbetsförtjänst av										Summa arbetare
	under 800 kr.		800—1 199 kr.		1 200—1 799 kr.		1 800—2 999 kr.		minst 3 000 kr.		
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	
Vuxna arbetare											
manliga . .	—	—	12	0·11	53	0·46	3 428	30·00	7 932	69·43	**11 425**
kvinnliga .	—	—	21	1·65	449	35·16	791	61·94	16	1·25	**1 277**
Minderåriga											
manliga . .	8	1·45	94	17·09	221	40·18	197	35·82	30	5·46	**550**
kvinnliga .	12	4·53	76	28·68	140	52·83	37	13·96	—	—	**265**

Det erinras med avseende å dessa siffror, att 1914 endast 9·5 % av de vuxna manliga arbetarna och ingen enda av de kvinnliga nådde upp till en årsförtjänst av 1 800 kronor. En jämförelse med 1918 är, vad de vuxna manliga arbetarna angår, icke så belysande, enär löner över 3 000 kronor detta år ej särskilt redovisades och den högsta löneklassen, 1 800 kronor och däröver, redan då omfattade c:a 94 % av de manliga årsarbetarna.

De allmänna *årsmedellönerna* för fackarbetare ställa sig sålunda:

Manliga:	År 1917 Kr.	År 1918 Kr.	Stegring %	År 1919 Kr.	Stegring %
18—70 år	1 882·03	2 597·86	38·0	3 401·15	30·9
minderåriga	922·92	1 387·56	50·3	1 784·90	28·6
Kvinnliga:					
18—70 år	1 053·22	1 515·44	43·9	1 967·68	29·8
minderåriga	667·43	1 068·00	60·0	1 344·61	25·9

Det kan vara av intresse att påpeka, att enligt socialstyrelsens lönestatistiska utredning årsmedellönerna för vuxna manliga arbetare för 1918 och 1919 beräknats till resp. 2 502 och 3 186 kr., motsvarande en stegring av 27 %. För kvinnliga arbetare voro motsvarande siffror resp. 1 113 och 1 634 kr., vilket gör en stegring med 47 %.[1] Att årsmedeltalen enligt socialstyrel-

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1920, sid. 588.

sens undersökning genomgående ligga lägre än enligt arbetsgivareföreningens torde ha sin naturliga förklaring särskilt i sistnämnda statistiks begränsning till de s. k. årsarbetarna, vilka i allmänhet måste förutsättas stå på en högre lönenivå än den stora massan mera lösa arbetare. Vad de kvinnliga arbetarna beträffar, måste dessutom beaktas, att i arbetsgivareföreningens statistik icke ingår textilindustrien, som däremot högst väsentligt influerar på socialstyrelsens siffror särskilt för 1918, då hithörande arbetare på grund av råvarubrist fingo sina årsinkomster kännbart reducerade.

Förutom förutnämnda statistik över inom olika näringsgrenar erhållna årsmedellöner innefattar årsboken i likhet med föregående år även en undersökning rörande de genomsnittliga *timlönerna* för olika fack. De sålunda beräknade medeltalen avse, i motsats mot de ovan anförda, icke endast årsarbetarna, utan samtliga redovisade fack- och förrådsarbetare, alltså även sådana, som mera tillfälligt arbetat vid ett företag. Ett sammandrag av denna statistik lämnas i efterföljande tabell, varest inkomsten per timme å ordinarie tid är beräknad i genomsnitt för varje i undersökningen ingående industri, oavsett yrkesspecialitet och löneform, d. v. s. utan hänsyn till huruvida lönen utgått efter tid eller ackord.

Vid samtliga de arbetsföretag, som för året deltagit i lönestatistiken — med undantag dock för den mekaniska verkstadsindustrien och de elektriska installationsföretagen, från vilka inga uppgifter om arbetslönernas sammanlagda belopp föreligga — hava till arbetspersonalen i dess helhet, med inräkning av sådana särskilda förmåner, som direkt sammanhänga med arbetet, utbetalats sammanlagt c:a 159 miljoner kronor. Därtill komma arbetsgivarnas utgifter för sjukkasseavgifter och annan sjukhjälp, olycksfallsförsäkring, direkt ersättning vid olycksfall, avsättning till arbetarnas pensionering samt till samlingslokaler, bibliotek, föreläsningar, resestipendier m. m., utgörande sammanlagt omkring 5 miljoner kronor.

Löneutvecklingen 1914—19 för fack- och förrådsarbetare inom olika industrigrenar.[1]

Industrigrenar	Timpenning (inkl. extra förmåner) på ordinarie tid, oavsett löneformen													
	för vuxna manliga fack- och förrådsarbetare							för vuxna kvinnliga fack- och förrådsarbetare						
	År 1914 öre	År 1915 öre	År 1916 öre	År 1917 öre	År 1918 öre	År 1919 öre	Ökning 1914/1919 i %	År 1914 öre	År 1915 öre	År 1916 öre	År 1917 öre	År 1918 öre	År 1919 öre	Ökning 1914/1919 i %
Verk f. framställn. av andra metaller än järn o. stål	.	.	61·0	76·5	96·5	131·7	.	.	.	—	—	—	—	.
Järn- och stålmanufaktur	56·4	60·9	66·5	80·7	104·4	130·7	131·7	23·7	25·0	27·7	34·7	45·9	59·8	152·3
Mekaniska verkstäder:														
Yrkesarbetare	55·6	58·4	64·9	76·7	109·7	149·9	169·6	—	—	—	—	—	—	.
Icke yrkesarbetare . . .	46·9	48·6	54·0	63·0	94·4	127·0	170·8	—	—	—	—	—	—	.
Fabriker f. elektr. apparater	.	.	.	.	82·0	135·7	.	.	.	.	.	50·7	76·5	.
Metallmanufaktur	.	.	.	.	112·7	143·4	.	.	.	.	.	60·3	79·5	.
Stenkolsgruvor	.	.	65·1	79·8	121·3	141·4	.	.	.	—	—	—	—	.
Stenbrott o. stenhuggerier	.	.	.	.	79·8	126·4	.	.	.	.	.	93·1	—	.
Kalkbruk	.	.	.	62·6	95·9	122·2	.	.	.	.	—	—	—	.
Kritbruk	.	.	.	53·2	80·7	109·7	.	.	.	.	42·1	55·8	56·3	.
Cementbruk	.	.	.	57·7	85·9	124·7	.	.	.	.	38·5	55·3	79·4	.
Tegelbruk	.	.	.	57·1	92·7	124·2	.	.	.	.	38·1	58·6	72·4	.
Porslinsfabriker	50·4	51·6	55·8	70·1	106·3	139·3	176·4	31·0	30·2	33·6	40·6	62·4	80·2	158·7
Buteljglasbruk	50·1	54·7	59·8	71·2	86·3	127·6	154·7	14·7	15·7	17·2	—	31·9	—	.
Fönsterglasbruk	65·1	70·6	74·8	85·0	100·1	136·9	110·3	—	—	—	25·0	—	55·3	.
Småglasbruk	47·6	50·1	52·6	58·1	75·9	122·2	156·7	17·3	17·6	19·2	22·2	33·2	49·6	186·7
Sågverk	.	.	.	.	88·9	122·0	.	.	.	.	.	50·0	60·2	.
Snickeri- o. möbelfabriker	46·8	49·7	54·6	67·5	97·3	120·9	158·3	28·8	32·2	37·6	46·8	60·1	77·2	168·1
Musikinstrumentfabriker .	58·4	61·5	64·2	74·4	98·2	126·5	116·6	—	—	—	—	—	52·8	.
Korkfabriker	.	.	67·3	98·8	.	.	.	.	.	33·1	65·2	.	.	.
Korgmöbel- o. barnvagnfabr.	.	.	.	63·2	82·4	111·5	.	.	.	.	29·8	39·2	60·7	.
Pappersbruk och pappers-massefabriker	37·9	39·7	44·7	54·1	76·2	104·2	174·9	26·7	28·2	32·3	38·8	55·8	66·7	149·8
Bokbinderier	.	.	56·8	69·0	115·7	147·4	.	.	.	32·4	38·5	60·5	78·1	.
Litografiska anstalter . .	.	.	.	68·2	106·0	147·6	.	.	.	.	43·2	42·0	80·9	.
Boktryckerier	.	.	.	81·7	121·2	175·4	.	.	.	.	58·0	87·7	130·6	.
Kvarnar	42·7	45·6	50·6	59·7	90·0	123·3	188·8	—	23·7	—	—	—	—	.
Pressjästfabriker	.	42·2	40·4	47·4	74·5	96·8	.	.	.	—	—	—	—	.
Käxfabriker	.	.	.	44·2	68·6	118·8	.	.	.	.	29·9	40·4	78·3	.
Självständiga råsockerbruk: Årsarbetare	37·4	39·7	44·2	55·0	81·4	111·6	198·4	25·5	23·7	28·6	34·1	45·2	65·3	156·1
Kampanjarbetare . . .	38·7	38·8	47·8	67·9	104·2	128·7	232·6	26·1	19·4	29·2	52·0	64·8	75·0	187·4
Efterkampanjarbetare .	38·7	37·7	46·8	59·8	95·2	121·5	214·0	17·7	25·6	24·6	38·8	51·7	71·3	302·8
Självst. sockerraffinaderier	40·9	44·0	48·0	55·8	82·8	120·6	194·9	28·2	32·1	38·4	48·3	61·8	78·6	178·7

[1] De punkter, som stå insatta i kolumnerna, utmärka, att inga uppgifter föreligga för det år och den industrigren, vartill punkterna hänföra sig, medan streck angiva, att inga arbetare redovisats.

Löneutvecklingen 1914—19 för fack- och förrådsarbetare inom olika industrigrenar. (Forts.)

Industrigrenar	Timpenning (inkl. extra förmåner) på ordinarie tid, oavsett löneformen													
	för vuxna manliga fack- och förrådsarbetare							för vuxna kvinnliga fack- och förrådsarbetare						
	År 1914 öre	År 1915 öre	År 1916 öre	År 1917 öre	År 1918 öre	År 1919 öre	Ökning 1914/1919 i %	År 1914 öre	År 1915 öre	År 1916 öre	År 1917 öre	År 1918 öre	År 1919 öre	Ökning 1914/1919 i %
Kombinerade sockerfabr.: Årsarbetare	40·5	43·3	44·5	51·5	73·5	109·7	170·9	36·5	31·1	32·4	36·2	45·6	68·5	87·7
Kampanjarbetare	37·0	38·2	44·7	54·9	87·1	116·5	214·9	32·7	31·4	33·9	35·2	49·3	69·7	113·1
Efterkampanjarbetare	36·5	35·4	47·3	54·3	82·2	112·2	207·4	37·0	41·1	42·5	51·1	59·9	79·3	114·3
Choklad- och karamellfabr.	·	·	41·7	50·7	96·0	123·0	·	·	·	21·3	28·4	38·4	54·2	·
Brännvinsbrännerier	·	32·4	34·1	·	·	95·3	·	·	—	—	·	·	—	·
Sulfitbrännerier	·	·	52·3	64·6	86·3	111·5	·	·	·	—	—	—	—	·
Brännvinsdestilleringsverk	·	48·9	45·0	52·9	·	127·3	·	·	—	—	—	·	95·3	·
Maltdrycksbryggerier: Skattepliktiga	49·7	50·2	52·3	61·7	86·0	121·4	144·3	37·3	36·5	37·0	45·0	64·1	89·2	139·1
Skattefria	45·3	47·3	49·0	59·2	86·3	121·2	167·5	37·2	37·9	35·3	47·5	74·5	106·2	185·5
Margarinfabriker	·	·	46·3	·	·	125·5	·	·	·	28·4	·	·	74·1	·
Slakterier	·	50·1	52·5	68·3	102·2	144·0	·	·	30·6	29·0	40·6	66·4	109·3	·
Skrädderier	·	·	·	·	·	181·6	·	·	·	·	·	·	93·7	·
Garverier	43·2	49·2	55·0	68·7	103·1	140·7	225·7	—	—	28·0	41·0	58·4	76·9	·
Handsk- o. skinntröjfabr.	·	·	50·9	56·3	80·5	125·3	·	·	·	35·4	41·2	54·7	85·2	·
Skofabriker	49·3	53·3	58·0	67·2	100·7	148·2	200·6	30·6	33·2	35·1	39·7	61·1	87·0	184·3
Gummivarufabriker	·	49·5	57·2	71·3	88·2	126·2	·	·	26·1	31·9	44·2	55·2	77·4	·
Reseffektfabriker	·	·	56·8	72·9	104·7	139·5	·	·	·	33·1	41·4	59·0	70·7	·
Oljeslagerier, färg-, såp- och tvålfabriker	·	43·7	47·6	56·2	93·1	125·0	·	·	—	25·7	33·0	66·5	77·2	·
Benmjölsfabriker	39·1	41·6	45·3	·	·	·	·	24·0	25·3	27·2	·	·	·	·
Superfosfat-, svavelsyre- och salpetersyrefabriker	50·4	51·3	54·6	68·9	94·7	131·3	160·5	45·3	44·9	36·2	43·9	74·3	70·6	54·1
Krut- o. sprängämnesfabr.	·	76·3	65·3	81·4	111·7	131·5	·	·	48·9	40·3	49·1	66·7	87·5	·
Tändsticksfabriker	39·0	40·7	47·7	55·4	78·6	99·7	155·6	28·1	24·9	28·3	33·3	51·6	61·1	164·5
Garvämnesfabriker	42·0	44·1	60·3	79·1	113·5	158·1	276·4	—	—	—	—	—	—	·
Elektro-kemiska fabriker	·	51·6	58·4	79·3	116·7	130·6	·	·	—	—	65·3	80·1	—	·
Elektriska installationer: Nybörjare o. klass 1 tillsammans	·	·	·	·	·	114·9	·	·	·	·	·	·	—	·
Klasserna 3, 4 och 6 tillsammans	·	·	·	·	·	153·7	·	·	·	·	·	·	—	·
Förläggning o. -montering	·	·	·	·	97·7	151·1	·	·	·	·	·	—	—	·
Väg- och vattenbyggnader	56·0	55·0	66·2	92·6	134·3	183·0	226·3	—	—	—	—	—	—	·
Stuverirörelse	69·1	69·7	80·1	98·9	135·5	224·2	224·5	—	—	47·3	55·0	—	—	·
Höganäs- o. Bjuv-verken, utom stenkolsgruvorna	42·1	44·0	51·7	58·9	87·1	100·4	138·5	—	—	—	—	—	—	·
Hyllinge- o. Skrombergaverken, utom stenkolsgruvorna	·	·	50·2	59·2	89·3	105·6	·	·	·	30·3	35·0	47·6	6·1	·

Arbetstiden å vissa lantegendomar åren 1919—1920.

Beträffande jordbrukets arbetstid meddelas numera i de av socialstyrelsen årligen utgivna berättelserna angående arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk detaljerade uppgifter rörande dagsverkets genomsnittliga längd m. m. för olika arbetargrupper och landsdelar under sommar och vinter, varemot inga exakta uppgifter hittills förelegat med avseende på sammanlagda antalet arbetstimmar per arbetare under olika månader samt för helt år. Dylika beräkningar torde visserligen få anses giva det bästa siffermässiga uttrycket för den effektiva arbetstiden och den successiva förkortning och förlängning densamma i samband med årstidernas växling undergår under årets lopp, men äro förknippade med speciella svårigheter bland annat därigenom, att fullt tillförlitligt primärmaterial torde kunna erhållas endast från gårdar med genomförd driftsbokföring. Med hänsyn till att spörsmålet om normalarbetsdag inom jordbruket skall upptagas till behandling å den internationella arbetskonferens, som är avsedd att hållas i Genève innevarande år, och önskvärdheten att på grund härav förebringa allsidig belysning av rådande arbetstidsförhållanden vid det svenska jordbruket, hemställde på sin tid den socialpolitiska delegation, som har att bl. a. förbereda Sveriges deltagande i sagda konferens, att en undersökning av nyss antytt slag måtte komma till utförande. Sedan socialstyrelsen med anledning härav ingått till Kungl. Maj:t med förslag i ämnet, anbefalldes styrelsen genom kungl. skrivelse den 23 juli 1920 att i enlighet med detta förslag verkställa ifrågavarande undersökning. Då denna numera slutförts, framläggas här huvudresultaten av densamma.

För anskaffande av de för utredningen nödiga primäruppgifterna hava inga särskilda åtgärder behövt vidtagas, enär de i huvudsak kunnat hämtas ur det material, som ligger till grund för en av Kungl. Maj:t anbefalld och genom lantbruksstyrelsen anordnad undersökning rörande jordbrukets produktionskostnader, vilken f. n. utföres vid Sveriges allmänna lantbrukssällskaps driftsbyrå, vars föreståndare, agronomen L. Nanneson, benäget ställt materialet från ett antal representativt utvalda egendomar till styrelsens förfogande. De för produktionskostnadsundersökningen avsedda uppgifter, som här kommit till användning, äro å gårdarna förda dagsverkslistor, varå för nominativt angivna arbetare alla under bokföringsåret utgjorda dagsverken vecko- eller månadsvis inprickats, varjämte för varje avlöningsperiod särskild redovisning lämnats för därunder utfört övertidsarbete. För att möjliggöra uträkning av antalet utgjorda arbetstimmar erfordrades ytterligare kännedom om dagsverkets längd samt omfattningen av sådant extraarbete, som möjligen ej upptagits i dagsverkslistan. Uppgifter härom hava införskaffats

Tab. A. Antal lantegendomar och å dessa redovisade lantarbetare inom olika län.

Län	Antal egendomar	Antal redovisade fasta manliga arbetare: Stall- och ladugårdspersonal	Kör-karlar (och drängar)	Egentliga jordbruksarbetare	Yrkesmän	Övriga arbetare	Summa	Antal redovisade förpare	Antal redovisade kvinnliga arbetare: Mjölkerskor	Fasta kvinnliga arbetare	Tillfälliga kvinnliga arbetare	Summa
Stockholms	11	52	73	49	24	19	217	53	—	2	2	4
Uppsala	4	18	27	13	9	5	72	24	—	8	—	8
Södermanlands	12	50	74	61	22	24	231	26	2	—	—	2
Östergötlands	2	19	22	6	6	10	63	3	3	—	—	3
Jönköpings	1	3	2	3	—	—	8	2	—	—	—	—
Kronobergs	1	2	5	—	—	—	7	13	—	—	—	—
Kalmar	1	1	3	2	1	1	8	—	—	—	4	4
Blekinge	1	4	6	8	—	2	20	—	—	4	2	6
Kristianstads	1	4	9	5	—	2	20	—	—	—	—	—
Malmöhus	9	36	72	68	15	5	196	7	—	—	3	3
Hallands	6	30	62	5	4	2	103	31	2	1	1	4
Göteborgs och Bohus	1	3	8	6	1	4	22	—	—	—	—	—
Älvsborgs	2	4	12	—	3	—	19	7	—	—	—	—
Skaraborgs	13	50	74	55	30	12	221	57	5	—	—	5
Örebro	1	5	15	9	2	1	32	4	—	—	—	—
Västmanlands	6	22	39	25	11	5	102	10	—	—	—	—
Kopparbergs	1	2	3	6	—	1	12	—	—	—	—	—
Gävleborgs	1	3	4	—	—	—	7	—	—	—	—	—
Samtliga län	**74**	**308**	**510**	**321**	**128**	**93**	**1 360**	**237**	**12**	**15**	**12**	**39**
Därav i												
Mellersta Sverige	57	234	361	235	109	82	1 021	199	10	10	6	26
Södra Sverige	17	74	149	86	19	11	339	38	2	5	6	13
Samtliga arbetare: under 18 år		—	19	18	41	3	44	125	—	—	1	—	1
Samtliga arbetare: 18—59 år		—	229	463	202	89	29	1 012	76	5	5	2	12
Samtliga arbetare: 60 år och däröver		—	50	15	45	30	14	154	15	—	—	—	—
Samtliga arbetare: utan uppg. ålder		—	10	14	33	6	6	69	146	7	9	10	26

genom särskilda till gårdarna utsända formulär, varå anteckning jämväl skett om arbetarnas yrkesspecialitet och ålder m. m.

I tab. A lämnas en översikt av antalet undersökta gårdar och redovisade arbetare inom olika län. Gårdarnas antal är 74 (varav dock omkring 15 äro självständigt redovisade utgårdar), och tillhöra de flesta Mälarprovinserna, Skåne, Halland och Västergötland, inom vilka landskap sammanlagt 64 egendomar äro belägna. Återstoden är mera glest fördelad på andra provinser i mellersta och södra Sverige. Sålunda representeras ett så betydande jordbruksdistrikt som Östergötland av endast två gårdar, båda dock ganska betydande. De två nordligaste i undersökningen ingående jordbruken återfinnas i Dalarnes bergslag och södra Gästrikland.

De klimatiska o. a. skiljaktigheter, som förefinnas inom de landsdelar, där ifrågavarande jordbruk äro belägna, betinga vissa olikheter i arbetstidshänseende, varför det ansetts lämpligt att med hänsyn härtill fördela egendomarna i två distrikt, inom vilka arbetstidsförhållandena komma att i det följande särskilt belysas. Dessa distrikt benämnas mellersta och södra

Sverige, av vilka det senare omfattar de i Blekinge, Skåne och Halland belägna gårdarna, under det att alla övriga hänförts till mellersta Sverige. Även inom detta distrikt förekomma visserligen icke oväsentliga differenser med avseende på arbetstiden, men på grund av materialets begränsning har ytterligare uppdelning ej ansetts böra företagas. Mellersta Sverige omfattar 57 och södra Sverige 17 gårdar.

Å dessa gårdar hava under bokföringsåret sysselsatts 1 360 fasta manliga arbetare (1 021 i mellersta och 339 i södra Sverige), varmed förståtts sådana, som å samma egendom haft sin huvudsysselsättning och stadigvarande anställning under minst två månader. Till följd härav äro dessa arbetare ock de, som vid denna undersökning huvudsakligen avses. I dagsverkslistorna upptagas emellertid även, förutom en del tillfälliga arbetare, 237 manliga torpare och 39 kvinnliga arbetare med mera stadigvarande anställning, vilkas arbetstidsförhållanden jämväl skola i någon mån belysas. Hela redovisade arbetarantalet uppgår således till 1 636. Från ackordsarbetare bortses helt och hållet, men det förtjänar i detta sammanhang erinras om att sådana tidvis i ganska stor utsträckning, och däribland företrädesvis kvinnor, sysselsättas inom jordbruket, särskilt vid rotfruktsskötseln, varför av den ringa förekomsten av här redovisade kvinnor ingen slutsats kan dragas med avseende på i vad mån kvinnlig arbetskraft i verkligheten kommit till användning.

Beträffande bokföringsåret har vid utväljandet av gårdarna iakttagits, att detsamma ingenstädes sträckte sig in på det tjänsteår, som ingick under oktober månad 1920, för att resultaten ej måtte påverkas av den reglering av arbetstiden, som då började tillämpas på grund av kollektiva överenskommelser mellan lantarbetsgivarnas och lantarbetarnas organisationer.[1] I nedanstående tablå lämnas en översikt av de olika gårdarnas bokföringsperioder jämte antalet därunder upptagna arbetare. Härav framgår, att redovisningstiden växlar mellan 1 november 1918—31 oktober 1919 och 1 september 1919—31 augusti 1920 samt att densamma för de största egendoms- och arbetargrupperna infaller under tiden mars—maj 1919 till samma tidpunkt 1920.

Bokföringsår	Mellersta Sverige		Södra Sverige		Hela området		
	Antal egendomar	Antal arbetare	Antal egendomar	Antal arbetare	Antal egendomar	Antal arbetare	Därav fasta manl. arb.
1/11 1918—31/10 1919	4	74	—	—	4	74	49
1/1 1919—31/12 »	9	178	2	59	11	237	199
1/3 » —29/2 1920	4	63	1	17	5	80	72
14/3 » —13/3 »	8	189	—	—	8	189	141
1/4 » —31/3 »	7	205	7	169	14	374	335
15/4 » —14/4 »	—	—	1	8	1	8	7
1/5 » —30/4 »	10	240	—	—	10	240	208
1/6 » —31/5 »	5	72	1	13	6	85	78
1/7 » —30/6 »	5	101	4	68	9	169	135
1/8 » —31/7 »	4	108	1	56	5	164	126
1/9 » —31/8 »	1	16	—	—	1	16	15
Summa	57	1 246	17	390	74	1 636	1 360

[1] Se Soc. Medd. årg. 1921, sid. 5 ff.

Tab. B. Redovisade fasta manliga arbetare, fördelade efter anställningstid under redovisningsåret samt levnadsålder.

Landsdelar och yrkesgrupper	Antal arbetare, som under redovisningsåret haft stadigvarande arbete						Summa arbetare	Därav			
	under 3 månader	3–4 månader	5–6 månader	7–8 månader	9–10 månader	11–12 månader		under 18 år	18–59 år	60 år och däröver	utan uppgiven ålder
I. **Mellersta Sverige** . . .	**11**	**50**	**150**	**141**	**175**	**494**	**1 021**	**104**	**747**	**122**	**48**
a. Stall- o. ladugårdspersonal	9	12	32	32	21	128	234	14	176	36	8
b. Körkarlar (och -drängar)	2	14	63	50	43	189	361	11	325	14	11
c. Egentliga jordbruksarb.	—	11	30	35	68	91	235	36	149	33	17
d. Yrkesmän	—	7	12	10	17	63	109	3	73	27	6
e. Övriga arbetare	—	6	13	14	26	23	82	40	24	12	6
II. **Södra Sverige**	—	**51**	**39**	**42**	**45**	**162**	**339**	**21**	**265**	**32**	**21**
a. Stall- o. ladugårdspersonal	—	5	5	6	7	51	74	5	53	14	2
b. Körkarlar (och -drängar)	—	28	23	22	13	63	149	7	138	1	3
c. Egentliga jordbruksarb.	—	20	10	10	21	25	86	5	53	12	16
d. Yrkesmän	—	—	1	—	1	17	19	—	16	3	—
e. Övriga arbetare	—	3	—	4	3	1	11	4	5	2	—
Samtliga arbetare	**11**	**101**	**189**	**183**	**220**	**656**	**1 360**	**125**	**1 012**	**154**	**69**
Därav:											
Stall- och ladugårdspersonal	9	17	37	38	28	179	308	19	229	50	10
Körkarlar (och -drängar) . .	2	37	86	72	56	257	510	18	463	15	14
Egentliga jordbruksarbetare	—	31	40	45	89	116	321	41	202	45	33
Yrkesmän	—	7	13	10	18	80	128	3	89	30	6
Övriga arbetare	—	9	13	18	29	24	93	44	29	14	6

De fasta manliga arbetarna hava med hänsyn till arbetets art indelats i vissa yrkesgrupper med flera eller färre yrkesspecialiteter, vilka ofta i olika landsdelar hava växlande benämningar. Först redovisas stall- och ladugårdspersonalen som en enhetlig grupp av djurskötare, ehuru stallpersonalen icke sällan har från ladugårdspersonalen något avvikande arbetstid. Hit höra dels kuskar, fodermarskar, stallfodrare, stalldrängar, stallpojkar m. fl. i häststallet, dels i kostallet sysselsatta ladugårdsförmän (överryktare, förste ryktare) samt ladugårdskarlar (ladugårdsbiträden, andra och tredje ryktare), varjämte stundom finnas särskilda svin- och ungdjursskötare, fårherdar m. m. De med arbetet ute på fälten sysselsatta arbetarna uppdelas på två grupper, körkarlar (och -drängar) samt övriga (egentliga) jordbruksarbetare, av vilka de förra köra dragarna och utom den egentliga arbetstiden äro skyldiga att rykta dessa samt rengöra stallarna, medan de senare äro befriade från detta extra arbete men i övrigt hava samma arbetstid. Till körkarlarna räknas alltid de s. k. fördrängarna eller förkörarna, under det att de i arbetet deltagande rättarna eller befallningsmännen fördela sig på båda kategorierna, beroende på om de hava rykt eller ej. De många slag av yrkesmän, som finnas å större gårdar, äro sammanförda till en grupp. Häri ingå sålunda snickare (slöjdare, huggedrängar), smeder och smedslärlingar, motorskötare, maskinister och eldare, trädgårdsmästare och trädgårdsdrängar, skogvaktare, mjölnare m. fl. Slutligen hava till gruppen

Tab. C. Fasta manliga arbetare, fördelade i åldersgrupper.

Landsdelar och yrkesgrupper	Antal arbetare	Av 100 arbetare var följande antal												
		under 15 år	15–17 år	18–20 år	21–24 år	25–29 år	30–34 år	35–39 år	40–44 år	45–49 år	50–54 år	55–59 år	60–64 år	65 år och däröver	av okänd ålder
I. **Mellersta Sverige**	1 021	2·6	7·6	7·6	3·6	8·4	9·5	11·2	10·2	8·9	7·8	5·9	4·6	7·4	4·7
a. Stall- o. ladugårdspersonal	284	1·8	4·7	2·6	1·7	8·1	6·8	11·1	12·4	12·8	10·7	9·0	8·6	6·8	3·4
b. Körkarlar (och -drängar)	361	—	3·0	6·7	4·2	13·9	13·6	16·9	12·7	10·0	7·5	4·7	1·9	1·9	3·0
c. Egentliga jordbruksarb.	235	—	15·3	14·9	5·5	4·7	8·5	5·1	7·2	6·0	6·0	5·5	4·3	9·8	7·2
d. Yrkesmän	109	1·8	0·9	3·6	—	3·6	8·3	13·8	8·3	9·2	11·9	8·3	8·3	16·5	5·5
e. Övriga arbetare	82	25·6	23·2	11·0	6·1	2·4	3·7	—	3·7	1·2	1·2	—	1·2	13·4	7·3
II. **Södra Sverige**	339	1·2	5·0	5·0	7·4	13·6	10·0	11·2	12·4	7·7	4·7	6·2	5·6	3·8	6·2
a. Stall- o. ladugårdspersonal	74	2·7	4·0	1·3	4·1	1·3	5·4	10·8	16·2	12·2	12·2	8·1	9·5	9·5	2·7
b. Körkarlar (och -drängar)	149	—	4·7	3·3	8·7	21·5	16·1	15·4	12·8	8·1	2·0	4·7	0·7	—	2·0
c. Egentliga jordbruksarb.	86	—	5·8	7·0	9·3	13·9	5·8	7·0	9·3	2·3	1·2	5·8	9·3	4·7	18·6
d. Yrkesmän	19	—	—	15·8	—	5·3	—	5·3	15·8	15·8	15·8	10·5	10·5	5·2	—
e. Övriga arbetare	11	18·2	18·2	18·1	9·1	—	9·1	—	—	—	—	9·1	9·1	9·1	—
Samtliga arbetare	1 360	2·2	7·0	7·0	4·6	9·7	9·6	11·2	10·7	8·6	7·0	6·0	4·8	6·5	5·1
Därav:															
Stall- och ladugårdspersonal	308	1·6	4·5	2·3	2·3	6·5	6·5	11·0	13·3	12·7	11·0	8·8	8·8	7·5	3·2
Körkarlar (och -drängar) . .	510	—	3·5	5·7	5·5	16·1	14·3	16·5	12·7	9·4	5·9	4·7	1·6	1·4	2·7
Egentliga jordbruksarbetare	321	—	12·8	12·8	6·5	7·1	7·8	5·6	7·8	5·0	4·7	5·6	5·6	8·4	10·3
Yrkesmän	128	1·6	0·8	5·5	—	3·9	7·0	12·5	9·4	10·1	12·5	8·6	8·6	14·8	4·7
Övriga arbetare	93	24·7	22·6	11·8	6·5	2·1	4·3	—	3·2	1·1	1·1	1·1	2·1	12·9	6·5

»övriga arbetare» hänförts en del gårdskarlar och diversearbetare, vanligen ålderstigna eller mycket unga, samt ett antal lantbrukselever ävensom några yrkesmän (skogvaktare, nattvakter, fiskare), vilka hava annan arbetstid än den för dylika arbetare vanliga.

I tab. B lämnas en översikt av de fasta manliga arbetarnas anställningstid under redovisningsåret. De, som tjänstgjort minst 11 månader å samma arbetsplats, anses härvid som »årsarbetare», vilka utgöra inemot hälften eller 48 % av samtliga arbetare. Det relativt låga procenttalet förklaras bl. a. av att resp. bokförings- och tjänsteår ingenstädes fullt sammanfallit, varför de här som årsarbetare upptagna merendels haft anställning under minst två tjänsteår i följd. De mest stationära lantarbetarna synas vara yrkesmännen samt arbetarna i stall och ladugård, bland vilka resp. 63 och 58 % äro årsarbetare, medan av egentliga jordbruksarbetare och »övriga arbetare» endast resp. 36 och 26 % haft anställning under helt år. Den större rörligheten bland dessa arbetare torde sammanhänga med att relativt många daglönare förekomma inom ifrågavarande yrkesgrupper.

Med avseende på åldersfördelningen hava i tab. A och B de där upptagna arbetarna med känd ålder inordnats i tre åldersgrupper, och tab. C redovisar de fasta manliga arbetarnas procentiska fördelning inom ett antal smärre åldersklasser.

Sistnämnda tabell ger vid handen, att endast 2·2 % av arbetarna uppgivits vara under 15 år, och även om det kan antagas, att bland dem, för vilka

åldersuppgift ej lämnats, åtskilliga äro minderåriga, synes härav framgå, att dylik arbetskraft endast i ringa mån användes som fasta arbetare inom det större jordbruket. Ynglingar i åldern 15—20 år förekomma däremot i jämförelsevis stor utsträckning. Dessa torde till stor del utgöras av äldre lantarbetares söner, vilka efter skolåldern taga anställning å samma gård som fadern, under det att de kvarbo i föräldrahemmet. Först vid värnpliktsålderns inträde lämna de detta, och många återvända sedan ej till jordbruksnäringen, utan övergå till annat yrke i städer och industrisamhällen, vilket torde vara orsaken till den starka sänkning, som åldersklassen 21—24 år företer. De följande åldersklasserna äro talrikare företrädda, och den relativt stora förekomsten av äldre arbetare är anmärkningsvärd. Sålunda har omkring en fjärdedel av samtliga arbetare överskridit 50 år.

Vad åldersfördelningen inom de olika yrkesgrupperna beträffar, finner man, att de högre åldrarna äro relativt starkast representerade bland yrkesmännen samt stall- och ladugårdspersonalen, inom vilka grupper resp. 44·5 och 36·1 % av arbetarna äro 50 år och däröver samt resp. 23·4 och 16·3 % fyllt 60 år. Av alla arbetare, som fyllt 60 år, tillhör omkring en tredjedel stall- och ladugårdspersonalen. Körkarlarna utgöras till övervägande del av män i de kraftigaste åren, varemot jämförelsevis många yngre och överåriga personer förekomma bland de egentliga jordbruksarbetarna. Nu angivna åldersfördelning häntyder på, att ynglingarna pläga erhålla sin första anställning som jordbruksarbetare men efter hand bliva körkarlar för att, då krafterna vid mera framskriden ålder börja avtaga, så småningom ånyo övergå till de egentliga jordbruksarbetarnas kategori. — Bland de redovisade arbetare, som ej fyllt 15 år (till antalet 30), voro 5 stallpojkar, 2 smedslärlingar samt 19 till gruppen »övriga arbetare» hänförda diversearbetare och vallpojkar i åldern 13—14 år, varjämte 4 vallpojkar voro 8—12 år. Flertalet av dessa minderåriga arbetare hade regelbunden sysselsättning allenast under sommarmånaderna.

Undersökningsresultaten rörande arbetstiden inom olika landsdelar, yrkes- och åldersgrupper meddelas i tab. D och E, av vilka den förra redogör för antalet arbetstimmar i genomsnitt per arbetare under årets olika månader och den senare för det av årsarbetare utgjorda genomsnittliga timantalet, därvid ock arbetarna fördelats i vissa arbetstidsgrupper. I båda tabellerna skiljes mellan ordinarie och samtliga arbetstimmar, varvid med ordinarie (A-tid) avses det arbete, som utförts inom det för resp. gårdar och arbetargrupper gällande arbetstidsschemat, under det att i samtliga arbetstimmar (B-tid) dessutom ingår allt extraarbete. Detta utgöres i huvudsak av egentligt övertidsarbete, rykt samt stall- och ladugårdsturer, d. v. s. det arbete, som vikarier för stall- och ladugårdspersonalen utföra under hithörande arbetares vanligen var tredje söndag infallande ledighet. För rykten, som körkarlarna alltid äro skyldiga att varje morgon (även å söndagar) fullgöra, lämnas ingen särskild ersättning, varför det härmed förenade arbetet med viss rätt även kan betraktas som ordinarie, men då det är av speciell natur och den tid, som härför åtgår, är mycket växlande å olika gårdar, har det ansetts lämpligt att medräkna det endast i B-tiden. Även för stall- och

Tab. D. Genomsnittlig nettoarbetstid för fasta manliga arbetare under redovisningsårets olika månader.

Landsdelar och yrkesgrupper	Antal utgjorda arbetstimmar i genomsnitt per arbetare under											
	jan.	febr.	mars	april	maj	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.
A. Ordinarie arbetstimmar.												
I. Mellersta Sverige	**208**	**208**	**240**	**235**	**255**	**228**	**266**	**253**	**251**	**248**	**219**	**202**
a. Stall- och ladugårdspersonal	278	261	286	278	290	269	289	285	278	286	275	276
b. Körkarlar (och -drängar)	186	191	225	222	245	214	259	242	243	236	202	177
c. Egentliga jordbruksarbetare	184	191	224	219	243	214	258	242	243	234	197	175
d. Yrkesmän	192	195	230	222	243	218	261	244	244	239	206	184
e. Övriga arbetare	185	190	224	220	247	214	260	246	243	236	197	172
II. Södra Sverige	**221**	**214**	**239**	**233**	**252**	**230**	**264**	**255**	**252**	**259**	**231**	**216**
a. Stall- och ladugårdspersonal	258	243	259	254	266	251	270	264	259	265	252	254
b. Körkarlar (och -drängar)	206	205	233	226	247	227	266	256	253	258	224	200
c. Egentliga jordbruksarbetare	211	208	231	224	248	213	256	249	246	253	220	204
d. Yrkesmän	218	208	234	228	244	223	261	249	250	260	225	211
e. Övriga arbetare	208	202	200	216	238	220	243	244	236	254	240	215
Samtliga arbetare: under 18 år	200	202	238	228	245	220	256	246	243	244	214	194
Samtliga arbetare: 18—59 år	212	209	240	234	254	228	266	254	252	250	222	205
Samtliga arbetare: 60 år och däröver	221	218	245	242	260	238	272	259	256	259	238	218
Samtliga arbetare: utan uppgiven ålder	197	203	237	232	254	222	259	249	249	241	210	189
Tillhopa	**212**	**210**	**240**	**234**	**254**	**228**	**266**	**254**	**251**	**251**	**222**	**205**
Därav: Stall- och ladugårdspersonal	273	256	279	272	283	264	285	280	273	280	269	270
Därav: Körkarlar (och -drängar)	191	195	227	223	246	218	261	246	246	242	208	183
Därav: Egentliga jordbruksarbetare	191	194	225	220	245	214	257	244	244	239	208	183
Därav: Yrkesmän	196	198	231	228	243	219	261	245	245	243	209	188
Därav: Övriga arbetare	187	192	222	220	246	214	258	246	242	237	202	177
B. Samtliga arbetstimmar.												
I. Mellersta Sverige	**221**	**220**	**253**	**248**	**269**	**240**	**280**	**266**	**263**	**261**	**232**	**215**
a. Stall- och ladugårdspersonal	282	265	291	283	294	272	294	290	282	290	278	280
b. Körkarlar (och -drängar)	213	217	253	248	278	240	288	272	268	268	229	205
c. Egentliga jordbruksarbetare	188	195	227	224	248	218	262	245	244	237	201	178
d. Yrkesmän	195	198	232	226	248	222	264	248	246	241	208	187
e. Övriga arbetare	193	199	234	230	257	220	264	255	250	243	203	179
II. Södra Sverige	**233**	**224**	**251**	**245**	**262**	**242**	**275**	**268**	**264**	**269**	**241**	**228**
a. Stall- och ladugårdspersonal	262	247	264	257	270	255	275	270	264	269	257	258
b. Körkarlar (och -drängar)	227	224	258	247	268	250	287	280	275	278	242	222
c. Egentliga jordbruksarbetare	216	205	236	229	251	217	260	254	251	257	223	207
d. Yrkesmän	218	209	234	228	244	223	261	249	251	262	226	211
e. Övriga arbetare	211	208	204	219	240	228	243	246	238	257	249	217
Samtliga arbetare: under 18 år	206	209	247	236	254	228	263	255	250	252	219	199
Samtliga arbetare: 18—59 år	226	223	254	248	269	241	281	269	266	264	235	219
Samtliga arbetare: 60 år och däröver	225	222	251	248	265	243	276	263	259	264	238	224
Samtliga arbetare: utan uppgiven ålder	208	213	248	246	267	234	270	259	258	248	224	202
Tillhopa	**224**	**221**	**253**	**247**	**267**	**241**	**279**	**267**	**263**	**263**	**234**	**218**
Därav: Stall- och ladugårdspersonal	277	260	284	276	287	268	289	285	278	284	273	274
Därav: Körkarlar (och -drängar)	217	219	253	248	272	243	288	274	270	267	232	209
Därav: Egentliga jordbruksarbetare	195	198	229	225	249	218	261	247	246	242	206	186
Därav: Yrkesmän	199	200	232	227	247	222	264	248	247	246	212	191
Därav: Övriga arbetare	195	200	231	229	255	220	262	254	249	244	208	188

Tab. E. Fasta manliga årsarbetare, fördelade efter antalet under redovisningsåret utgjorda arbetstimmar.

Landsdelar och yrkesgrupper	Antal arbetare	Antal arbetare, som under året utgjort följande antal arbetstimmar															Genomsnittligt antal arbetstimmar per år
		under 2400	2400 till 2499	2500 till 2599	2600 till 2699	2700 till 2799	2800 till 2899	2900 till 2999	3000 till 3099	3100 till 3199	3200 till 3299	3300 till 3399	3400 till 3499	3500 till 3599	3600 till 3699	3700 till 3799	3800 och däröver	
A. Ordinarie arbetstimmar.																		
I. Mellersta Sverige	**494**	**17**	**44**	**101**	**95**	**80**	**27**	**12**	**15**	**17**	**14**	**17**	**24**	**11**	**7**	**7**	**6**	**2 810**
a. Stall- och ladugårdspersonal	128	—	—	1	1	3	2	8	13	16	13	16	24	11	7	7	6	3 317
b. Körkarlar (och -drängar)	189	8	22	56	49	43	10	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2 627
c. Egentliga jordbruksarbetare	91	7	15	24	24	14	4	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2 605
d. Yrkesmän	63	1	4	15	13	17	10	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 683
e. Övriga arbetare	23	1	3	5	8	3	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	2 655
II. Södra Sverige	**162**	**—**	**6**	**3**	**17**	**57**	**25**	**22**	**13**	**5**	**1**	**4**	**2**	**5**	**2**	**—**	**—**	**2 866**
a. Stall- och ladugårdspersonal	51	—	—	—	2	6	8	6	10	5	1	4	2	5	2	—	—	3 084
b. Körkarlar (och -drängar)	68	—	—	1	5	39	12	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 786
c. Egentliga jordbruksarbetare	25	—	6	1	6	5	5	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2 694
d. Yrkesmän	17	—	—	1	4	6	—	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2 794
e. Övriga arbetare	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 725
Samtliga arbetare: under 18 år	28	1	5	6	6	4	1	2	—	—	1	1	—	—	1	—	—	2 709
Samtliga arbetare: 18—59 »	522	14	35	82	93	122	42	26	21	13	11	16	20	15	5	3	4	2 813
Samtliga arbetare: 60 år och däröver	97	2	7	10	13	11	9	6	7	9	3	4	6	1	3	4	2	2 944
Samtliga arbetare: utan uppgiven ålder	9	—	3	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 521
Tillhopa	**656**	**17**	**50**	**104**	**112**	**187**	**52**	**34**	**28**	**22**	**15**	**21**	**26**	**16**	**9**	**7**	**6**	**2 824**
Därav: Stall- och ladugårdspersonal	179	—	—	1	3	9	10	14	23	21	14	20	26	16	9	7	6	3 250
Körkarlar (och -drängar)	257	8	22	57	54	82	22	11	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2 669
Egentliga jordbruksarbetare	116	7	21	25	30	19	9	1	2	1	—	1	—	—	—	—	—	2 624
Yrkesmän	80	1	4	16	17	23	10	8	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2 706
Övriga arbetare	24	1	3	5	8	4	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	2 658
B. Samtliga arbetstimmar.																		
I. Mellersta Sverige	**494**	**7**	**15**	**36**	**45**	**71**	**60**	**55**	**57**	**44**	**18**	**21**	**22**	**13**	**12**	**10**	**8**	**2 971**
a. Stall- och ladugårdspersonal	128	—	—	1	1	3	2	2	12	20	12	18	21	11	12	10	8	3 366
b. Körkarlar (och -drängar)	189	—	—	1	7	25	35	44	43	23	4	5	1	1	—	—	—	2 961
c. Egentliga jordbruksarbetare	91	5	9	21	20	25	6	2	1	1	—	1	—	—	—	—	—	2 649
d. Yrkesmän	63	1	4	11	11	13	15	6	1	—	—	—	—	1	—	—	—	2 731
e. Övriga	23	1	2	2	6	5	2	1	—	—	2	2	—	—	—	—	—	2 778
II. Södra Sverige	**162**	**—**	**5**	**3**	**9**	**15**	**18**	**32**	**36**	**20**	**8**	**5**	**2**	**6**	**3**	**—**	**—**	**2 998**
a. Stall- och ladugårdspersonal	51	—	—	—	2	4	8	4	10	5	2	5	2	6	3	—	—	3 131
b. Körkarlar (och -drängar)	68	—	—	—	—	—	3	22	24	14	5	—	—	—	—	—	—	3 043
c. Egentliga jordbruksarbetare	25	—	5	2	4	3	7	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	2 745
d. Yrkesmän	17	—	—	1	3	7	—	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2 810
e. Övriga	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 725
Samtliga arbetare: under 18 år	28	1	3	3	5	5	1	2	2	2	1	2	—	—	—	1	—	2 838
Samtliga arbetare: 18—59 »	522	5	13	28	38	64	65	77	84	50	22	19	17	18	12	5	5	2 983
Samtliga arbetare: 60 år och däröver	97	1	4	4	11	15	10	7	7	12	3	5	7	1	3	4	3	3 013
Samtliga arbetare: utan uppgiven ålder	9	—	—	4	—	2	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 713
Tillhopa	**656**	**7**	**20**	**39**	**54**	**86**	**78**	**87**	**93**	**64**	**26**	**26**	**24**	**19**	**15**	**10**	**8**	**2 978**
Därav: Stall- och ladugårdspersonal	179	—	—	1	3	7	10	6	22	25	14	18	23	17	15	10	8	3 299
Körkarlar (och -drängar)	257	—	—	1	7	25	38	66	67	37	9	5	1	1	—	—	—	2 983
Egentliga jordbruksarbetare	116	5	14	23	24	28	13	3	2	2	1	1	—	—	—	—	—	2 669
Yrkesmän	80	1	4	12	14	20	15	11	2	—	—	—	—	1	—	—	—	2 748
Övriga arbetare	24	1	2	2	6	6	2	1	—	—	2	2	—	—	—	—	—	2 776

ladugårdsturerna äro körkarlarna i regel pliktiga att i tur och ordning ställa sig till förfogande, men erhålles härför oftast övertidsbetalning. För ytterligare belysning av siffrorna i förenämnda två tabeller meddelas tab. F—H, av vilka tab. F visar den totala arbetstidens förändringar under olika månader och tab. G åskådliggör förhållandet mellan ordinarie och samtliga arbetstimmar, under det att i tab. H en beräkning verkställts rörande den faktiska arbetstiden per dag.

Vad dagsverkets ordinarie längd beträffar, är denna för djurskötare vanligen 10 timmar året om, men å vissa gårdar, särskilt i mellersta Sverige, intill 1 timme längre och å andra, speciellt i södra Sverige, intill 1 timme kortare, varjämte icke sällan åtminstone stallpersonalen har något kortare arbetsdag under vintermånaderna. Övriga arbetargrupper hava i stort sett gemensam, men för olika gårdar och årstider varierande arbetsdag, vilken under den brådaste tiden i regel utgör 10 timmar, å vissa mellansvenska egendomar 9 à 9½ timmar. Denna sommararbetstid tillämpas i mellersta Sverige vanligen under månaderna april—september (icke sällan maj—september, å den nordligast belägna gården juni—september), men i södra Sverige, där arbetet å åkern till följd av det mildare vinterklimatet i större omfattning kan bedrivas jämväl under den strängare årstiden, dessutom så gott som alltid även under oktober och ofta under mars eller någon del därav. Under höstmånaderna förkortas arbetsdagen successivt till 7 à 7½ timmar å de flesta mellansvenska och 8½ à 9 timmar å flertalet sydsvenska gårdar, vilka minima infalla under december—januari, varefter dagsverkslängden så småningom ånyo utökas till maximum.[1]

De i förenämnda tabeller meddelade siffrorna giva vid handen, att bland de olika arbetargrupperna den av tjänsten även under sön- och helgdagar bundna stall- och ladugårdspersonalen uppvisar den längsta genomsnittliga arbetstiden, och då denna under de olika månaderna väsentligen är beroende av dagantalet, förete månadsmedeltalen endast smärre variationer, varvid februari såsom den kortaste månaden framträder med årets lägsta siffra. Anmärkningsvärt är, att av denna grupp mera arbete synes uttagas i mellersta än i södra Sverige. Sålunda uppgick A-tiden per årsarbetare i den förra landsdelen till i genomsnitt 3 317 timmar mot 3 084 timmar i den senare, alltså en skillnad på 233 timmar. Till gruppen hörande arbetare beräknas hava utfört i genomsnitt 3 250 ordinarie arbetstimmar, medan antalet samtliga arbetstimmar utgjorde 3 299, vadan övertiden under året sålunda belöpte sig till endast 49 timmar. Övertidsarbete har uppkommit huvudsakligen vid skjutsning samt vid av sjukdom bland husdjuren, kalvning o. d. påkallad extra tillsyn i ladugårdarna, ävensom genom att personalen stundom fullgör sina egna frisöndagar mot den särskilda ersättning, som härför utgår. — Beräknas på grundvalen av de i tab. D meddelade månadsmedeltalen den genomsnittliga dagsverkslängden under antagande, att var tredje söndag är fri,

---

[1] Angående dagsverkets ordinarie längd för egentliga jordbruksarbetare tjänsteåret 1920/21 under olika månader och inom olika landsdelar, se närmare Soc. Medd. årg. 1921, sid. 208 ff.

Tab. F. Arbetstidens förändringar för fasta manliga arbetare under olika månader (samtliga arbetstimmar).

Landsdelar och yrkesgrupper	Samtliga arbetstimmar i genomsnitt per månad	I % av medeltalet per månad utgjorde antalet arbetstimmar under											
		jan.	febr.	mars	april	maj	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.
I. Mellersta Sverige	**247**	**99**	**89**	**102**	**100**	**109**	**97**	**113**	**108**	**106**	**106**	**94**	**87**
a. Stall- och ladugårdspersonal	283	100	94	103	100	104	96	104	102	100	102	98	99
b. Körkarlar (och -drängar)	247	86	88	102	100	111	97	117	110	109	106	93	83
c. Egentliga jordbruksarbetare	222	85	88	102	101	112	98	118	110	110	107	91	80
d. Yrkesmän	226	86	88	103	100	110	98	117	110	109	107	92	83
e. Övriga arbetare	227	85	88	103	101	113	97	116	112	110	107	89	79
II. Södra Sverige	**250**	**93**	**90**	**100**	**98**	**105**	**97**	**110**	**107**	**106**	**103**	**96**	**91**
a. Stall- och ladugårdspersonal	262	100	94	101	98	103	97	105	103	101	103	98	98
b. Körkarlar (och -drängar)	254	89	88	100	97	106	98	113	110	108	109	95	87
c. Egentliga jordbruksarbetare	234	92	88	101	98	107	93	111	109	107	110	95	88
d. Yrkesmän	235	93	89	100	97	104	95	111	106	107	111	97	90
e. Övriga arbetare	230	92	90	89	95	104	97	106	107	103	112	108	94
Samtliga arbetare	**248**	**90**	**89**	**102**	**100**	**108**	**97**	**113**	**108**	**106**	**106**	**94**	**88**

befinnes den totala effektiva arbetstiden utgöra 9·6—10 timmar i mellersta och omkring 9 timmar i södra Sverige.

De övriga arbetargrupperna uppvisa, vad A-tiden beträffar, sinsemellan tämligen likvärdiga arbetstidssiffror, vilka dock för egentliga jordbruksarbetare och »övriga arbetare», väl på grund av att hithörande rätt talrika daglönare relativt lätt torde kunna taga sig ledighet, i regel äro något lägre än för de vanligen statavlönade körkarlarna och yrkesmännen. De olika månaderna förete däremot betydande differenser med avseende på arbetstimmarnas antal, i första rummet på grund av den växlande ordinarie dagsverkslängden, men även till följd av arbetsdagarnas med månadernas längd och därunder infallande sön- och helgdagar varierande antal, varjämte medeltalen påverkas av att dessa arbetargrupper i olikhet med stall- och ladugårdspersonalen vid flertalet gårdar å påsk-, pingst-, midsommar-, jul- och nyårsaftnar beredas ledighet halva dagen samt ofta även alla lördagar under den tid, då arbetsdagen är som längst, sluta någon timme tidigare än eljest. Den lägsta genomsnittliga arbetstiden kommer på december, då arbetsdagarna å alla gårdar äro kortast och inskränkas av julhelgen. Månaderna januari—mars utvisa kontinuerligt stigande siffror, men för april sänkes timantalet, beroende på att påsken infallit under denna månad såväl 1919 som 1920. Maj företer en betydande stegring, men för juni medföra midsommaren och den under denna månad år 1919 infallande pingsten de lägsta medeltalen efter februari. På juli, som har 31 dagar men inga helgdagar, falla årets högsta arbetstidssiffror. Augusti och september uppvisa sinsemellan ungefär samma arbetsresultat, som är något mindre än för juli, och oktober ansluter sig för södra Sveriges vidkommande hit, medan för Mellan-

Tab. 6. Förhållandet mellan ordinarie och faktiskt utgjorda arbetstimmar för fasta manliga arbetare under olika månader.

Landsdelar och yrkesgrupper	På 100 ordinarie arbetstimmar kom följande antal faktiskt utgjorda arbetstimmar under												
	jan.	febr.	mars	april	maj	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	hela året
I. Mellersta Sverige	**106**	**106**	**105**	**106**	**105**	**105**	**105**	**105**	**105**	**105**	**106**	**106**	**106**
a. Stall- och ladugårdspersonal	101	102	102	102	101	101	102	102	101	101	101	101	101
b. Körkarlar (och -drängar)	115	114	112	112	111	112	111	112	110	111	113	116	113
c. Egentliga jordbruksarbetare	102	102	101	102	102	102	101	100	101	102	102	102	102
d. Yrkesmän	102	102	101	102	102	102	101	102	101	101	101	102	102
e. Övriga arbetare	104	105	104	105	104	103	102	104	103	103	103	104	105
II. Södra Sverige	**105**	**105**	**105**	**105**	**104**	**105**	**104**	**105**	**105**	**104**	**104**	**106**	**105**
a. Stall- och ladugårdspersonal	102	102	102	101	102	102	102	102	102	102	102	102	102
b. Körkarlar (och -drängar)	110	109	109	109	109	110	108	109	109	108	108	111	109
c. Egentliga jordbruksarbetare	102	101	102	102	101	102	102	102	102	102	101	101	102
d. Yrkesmän	100	100	100	100	100	100	100	100	100	101	100	100	101
e. Övriga arbetare	101	103	102	101	101	101	100	101	101	101	104	101	100
Samtliga arbetare: under 18 år	103	103	104	104	104	104	103	104	103	103	102	103	105
Samtliga arbetare: 18—59 »	107	107	106	106	106	106	106	106	106	106	106	107	106
Samtliga arbetare: 60 år och däröver	102	102	102	102	102	102	101	102	101	102	102	103	102
Samtliga arbetare: utan uppgiven ålder	106	105	105	106	105	105	104	104	104	103	107	107	108
Tillhopa	**106**	**105**	**105**	**106**	**105**	**106**	**105**	**105**	**105**	**105**	**105**	**106**	**105**
Därav: Stall- och ladugårdspersonal	101	102	102	101	101	102	101	102	102	101	101	101	102
Körkarlar (och -drängar)	114	112	111	111	111	111	110	111	110	110	112	114	112
Egentliga jordbruksarbetare	102	102	102	102	102	102	102	101	101	101	101	102	102
Yrkesmän	102	101	100	102	102	101	101	101	101	101	101	102	102
Övriga arbetare	104	104	104	104	104	103	102	103	103	103	103	103	104

sverige dagsverkets förkortning gör sig gällande. I novembersiffrorna kommer den nu över allt vidtagna förkortningen till synes.

Betraktar man medeltalen för de två landsdelar, varå materialet uppdelats, finner man, att arbetstiden för här ifrågavarande arbetargrupper, i olikhet med vad fallet är beträffande stall- och ladugårdspersonalen, är längre i södra än i mellersta Sverige, och detta gäller icke endast vintermånaderna utan även för de årstider, då arbetsdagen överallt nått sitt maximum. För körkarlarna utgör exempelvis A-tidens årsmedeltal 2 627 timmar i mellersta och 2 786 timmar i södra Sverige (för samtliga gårdar 2 669 timmar). Skillnaden belöper sig alltså till 159 timmar.

Det extraarbete, som utföres av lantarbetarna, utgöres till största delen av rykt samt stall- och ladugårdsturer, vilket arbete, såsom ovan framhållits, huvudsakligen påvilar körkarlarna, för vilka extratimmarna därför komma att överstiga de ordinarie med 10—15 %. Ryktiden, som växlar mellan 1/4 och 1 timme, har uppskattats till i genomsnitt nära 3/4 timme per dag och arbetare för samtliga gårdar, nämligen till jämnt 3/4 timme i mellersta och något över 1/2 timme i södra Sverige. Huvudsakligen på grund av den kortare ryktiden i sistnämnda landsdel stiga extratimmarna därstädes mindre än i mellersta Sverige, så att med avseende på B-tiden ovan anmärkta differens mellan de båda landsdelarna under högsäsongen utjämnas. Medverkande

orsak härtill är emellertid, att egentligt övertidsarbete synes förekomma i jämförelsevis mindre utsträckning i Sydsverige, vilket åter torde sammanhänga med den relativt goda tillgången på tillfällig arbetskraft särskilt i Skåne, varigenom arbetsstyrkan lättare kan utökas efter rådande arbetsbehov. Å vissa gårdar i mellersta Sverige synas under skörden somliga arbetare få omkring 1 timmes övertidsarbete i genomsnitt per dag, men i stort sett torde icke heller inom denna landsdel dylikt övertidsarbete vara av väsentlig betydelse, och även den bråda tidens stegrade arbetsbehov tillgodoses sålunda i allmänhet endast genom den längre ordinarie arbetstiden. För årsarbetande körkarlar utgör B-tiden 2 983 timmar eller 314 timmar mer än A-tiden. Motsvarande skillnad belöper sig i mellersta Sverige till 334 timmar och i södra Sverige till 257 timmar. Genom extraarbetets större omfattning i mellersta Sverige minskas med avseende på B-tiden differensen mellan de två distrikten till 82 timmar per år, vilka huvudsakligen infalla under vintermånaderna.

Egentliga jordbruksarbetare och yrkesmän hava för år räknat 40 à 45 samt »övriga arbetare» inemot 120 extratimmar, varav största delen kommer på Mellansverige. Sistnämnda arbetargrupps längre övertid beror huvudsakligen på att hithörande diversearbetare icke sällan hava extra rykt- och söndagstjänstgöring.

Om allt av arbetarna inom grupperna b—e utfört arbete antages infalla å vardagar och månadsmedeltalen divideras med härvid funna antal arbetsdagar, erhålles för körkarlarna en genomsnittlig daglig arbetstid, som under årets lopp växlar mellan cirka $8^1/_2$ och $10^1/_2$ timmar, medan motsvarande medeltal för övriga arbetargrupper utvisa omkring 1 timme kortare arbetsdag.

Betraktar man den för olika åldersgrupper beräknade arbetstiden, befinnas de 60 år fyllda arbetarna hava det högsta antalet ordinarie arbetstimmar, vilket till synes överraskande förhållande förklaras därav, att den inom denna kategori talrikt förekommande stall- och ladugårdspersonalen med sin långa arbetsdag tryckt sin prägel på hela gruppen. Samma omständighet medför emellertid, att med avseende på B-tiden ifrågavarande åldersgrupp för årsarbetarnas vidkommande uppvisar endast obetydligt högre och för de flesta månader t. o. m. något lägre siffror än gruppen 18—59 år, inom vilken flertalet körkarlar med sitt mera omfattande extraarbete ingår. På de arbetare, som icke fyllt 18 år, faller i regel lägsta antalet arbetstimmar.

Vad beträffar utnyttjandet av den i anförda siffror återspeglade arbetstiden, må erinras om att särskilt djurskötarnas långa arbetsdag vanligen till en del utfylles av lättare arbeten samt tillsyn och att speciellt förmännens sysselsättning i stor utsträckning synes bestå av övervakning. Av utearbetarna torde väl under vintermånaderna, åtminstone där skogs- eller annat för denna årstid särskilt lämpligt arbete ej förekommer, ofta krävas mindre ansträngning än under högsäsongen. Större betydelse har likväl den improduktiva tid, som bortgår vid ut- och inryckning, d. v. s. den tid, som åtgår för tillryggaläggande av vägen mellan huvudgården och de från denna mer

Tab. H. Genomsnittlig arbetstid per dag för fasta manliga arbetare under redovisningsårets olika månader.

Landsdelar och yrkesgrupper	Genomsnittlig arbetstid i timmar per dag under											
	jan.	febr.	mars	april	maj	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.
A. Ordinarie arbetstimmar.												
I. **Mellersta Sverige**	8·0	8·5	9·1	9·6	9·6	9·8	9·7	9·4	9·5	9·0	8·4	7·8
a. Stall- och ladugårdspersonal	9·6	9·5	9·9	9·6	9·7	9·6	9·6	9·8	9·6	9·5	9·5	9·5
b. Körkarlar (och -drängar)	7·4	8·0	8·7	9·8	9·6	9·1	9·6	9·8	9·8	8·7	8·1	7·1
c. Egentliga jordbruksarbetare	7·4	8·0	8·6	9·1	9·5	9·1	9·6	9·8	9·8	8·7	7·9	7·0
d. Yrkesmän	7·7	8·1	8·8	9·8	9·5	9·8	9·7	9·4	9·4	8·9	8·2	7·4
e. Övriga arbetare	7·4	7·9	8·6	9·2	9·7	9·1	9·6	9·5	9·8	8·7	7·9	6·9
II. **Södra Sverige**	8·5	8·7	9·0	9·5	9·5	9·4	9·6	9·4	9·5	9·4	8·9	8·3
a. Stall- och ladugårdspersonal	8·9	8·8	8·9	8·8	8·9	9·0	9·0	9·1	8·9	8·8	8·7	8·8
b. Körkarlar (och -drängar)	8·2	8·5	9·0	9·4	9·7	9·7	9·9	9·8	9·7	9·6	9·0	8·0
c. Egentliga jordbruksarbetare	8·4	8·5	8·9	9·3	9·7	9·1	9·5	9·6	9·5	9·4	8·8	8·2
d. Yrkesmän	8·7	8·7	9·0	9·5	9·6	9·5	9·7	9,6	9·6	9·6	9·0	8·4
e. Övriga arbetare	8·3	8·4	7·7	9·0	9·3	9·4	9·0	9·4	9·1	9·4	9·6	8·6
Samtliga arbetare: under 18 år	8·0	8·4	9·2	9·5	9·6	9·4	9·5	9·5	9·3	9·0	8·6	7·8
Samtliga arbetare: 18—59 »	8·5	8·7	9·2	9·8	10·0	9·7	9·9	9·8	9·7	9·3	8·9	8·2
Samtliga arbetare: 60 år och däröver	8·8	9·1	9·4	10·1	10·2	10·1	10·1	10·0	9·8	9·6	9·3	8·7
Samtliga arbetare: utan uppgiven ålder	7·9	8·5	9·1	9·7	10·0	9·4	9·6	9·6	9·6	8·9	8·4	7·6
Tillhopa	8·2	8·6	9·1	9·6	9·6	9·3	9·7	9·4	9·5	9·1	8·5	7·9
Därav: Stall- och ladugårdspersonal	9·4	9·3	9·6	9·4	9·4	9·4	9·5	9·7	9·4	9·3	9·3	9·3
Därav: Körkarlar (och -drängar)	7·6	8·1	8·7	9·3	9·6	9·3	9·7	9·5	9·5	9·0	8·3	7·3
Därav: Egentliga jordbruksarbetare	7·6	8·1	8·7	9·2	9·6	9·1	9·5	9·4	9·4	8·9	8·1	7·3
Därav: Yrkesmän	7·8	8·3	8·9	9·3	9·5	9·3	9·7	9·4	9·4	9·0	8·4	7·5
Därav: Övriga arbetare	7·5	8·0	8·5	9·2	9·6	9·1	9·6	9·5	9·3	8·8	8·1	7·1
B. Samtliga arbetstimmar.												
I. **Mellersta Sverige**	8·5	9·0	9·5	10·1	10·2	9·8	10·2	9·9	9·9	9·5	8·9	8·3
a. Stall- och ladugårdspersonal	9·7	9·6	10·0	9·8	9·8	9·7	9·8	10·0	9·7	9·7	9·6	9·7
b. Körkarlar (och -drängar)	8·5	9·0	9·7	10·3	10·7	10·2	10·7	10·5	10·3	9·7	9·2	8·2
c. Egentliga jordbruksarbetare	7·5	8·1	8·7	9·3	9·7	9·3	9·7	9·4	9·4	8·8	8·0	7·1
d. Yrkesmän	7·8	8·3	8·9	9·4	9·7	9·4	9·8	9·5	9·5	8·9	8·3	7·5
e. Övriga arbetare	7·7	8·3	9·0	9·6	10·1	9·4	9·8	9·8	9·6	9·0	8·1	7·2
II. **Södra Sverige**	9·0	9·1	9·5	10·0	9·9	9·9	10·0	9·9	10·0	9·8	9·3	8·8
a. Stall- och ladugårdspersonal	9·0	9·0	9·1	8·9	9·0	9·1	9·2	9·3	9·1	9·0	8·9	8·9
b. Körkarlar (och -drängar)	9·1	9·3	9·7	10·3	10·5	10·6	10·6	10·3	10·6	10·3	9·7	8·9
c. Egentliga jordbruksarbetare	8·6	8·5	9·1	9·5	9·8	9·2	9·6	9·8	9·7	9·5	8·9	8·3
d. Yrkesmän	8·7	8·7	9·0	9·5	9·6	9·5	9·7	9·6	9·7	9·7	9·0	8·4
e. Övriga arbetare	8·4	8·7	7·8	9·1	9·4	9·5	9·0	9·5	9·2	9·5	10·0	8·7
Samtliga arbetare: under 18 år	8·2	8·7	9·5	9·8	10·0	9·7	9·7	9·8	9·6	9·3	8·3	8·0
Samtliga arbetare: 18—59 »	9·0	9·3	9·8	10·3	10·5	10·3	10·4	10·3	10·2	9·8	9·4	8·8
Samtliga arbetare: 60 år och däröver	9·0	9·3	9·7	10·3	10·4	10·3	10·2	10·1	10·0	9·8	9·5	9·0
Samtliga arbetare: utan uppgiven ålder	8·3	8·9	9·5	10·3	10·5	10·0	10·0	10·0	9·9	9·2	9·0	8·1
Tillhopa	8·6	9·0	9·5	10·1	10·1	9·8	10·1	9·9	9·9	9·6	9·0	8·4
Därav: Stall- och ladugårdspersonal	9·6	9·5	9·8	9·5	9·6	9·6	9·6	9·8	9·6	9·5	9·4	9·4
Därav: Körkarlar (och -drängar)	8·7	9·1	9·7	10·3	10·7	10·3	10·7	10·5	10·4	9·9	9·3	8·4
Därav: Egentliga jordbruksarbetare	7·8	8·3	8·8	9·4	9·8	9·3	9·7	9·5	9·5	9·0	8·2	7·4
Därav: Yrkesmän	8·0	8·3	8·9	9·5	9·7	9·4	9·8	9·5	9·5	9·1	8·5	7·6
Därav: Övriga arbetare	7·8	8·3	8·9	9·5	10·0	9·4	9·7	9·8	9·6	9·0	8·3	7·3

Tab. I. Genomsnittlig frånvarotid (på grund av sjukdom eller ledighet) för fasta manliga arbetare.

Landsdelar och yrkesgrupper	Genomsnittlig frånvarotid under												
	jan.	febr.	mars	apr.	maj	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	hela året
A. Arbetsdagar.													
I. **Mellersta Sverige**	1·7	1·7	1·5	1·8	1·6	1·6	1·7	2·2	1·8	1·8	1·8	1·9	10·9
a. Stall- och ladugårdspersonal	1·5	1·5	1·2	1·6	1·1	1·4	1·4	1·7	1·5	1·6	1·5	1·6	7·8
b. Körkarlar (och -drängar)	1·6	1·6	1·5	1·6	1·5	1·5	1·8	2·3	1·7	1·7	1·6	1·8	11·8
c. Egentliga jordbruksarbetare	2·0	1·9	1·7	2·1	1·9	1·9	1·9	2·3	2·1	1·8	2·1	2·1	13·0
d. Yrkesmän	1·8	1·7	1·5	1·8	1·7	1·4	1·7	2·6	1·9	1·7	1·7	1·9	10·8
e. Övriga arbetare	2·1	2·4	2·1	2·5	2·0	2·5	1·3	2·1	2·1	2·7	2·5	2·7	12·0
II. **Södra Sverige**	1·8	1·9	2·0	2·0	1·4	1·6	1·5	1·7	1·9	1·7	1·8	1·8	11·1
a. Stall- och ladugårdspersonal	1·6	1·7	1·6	1·8	1·6	1·8	1·2	2·1	1·6	1·4	1·7	1·4	9·9
b. Körkarlar (och -drängar)	1·8	1·6	2·0	1·7	1·2	1·2	1·2	1·5	1·8	1·7	1·6	1·8	10·8
c. Egentliga jordbruksarbetare	1·9	2·5	2·4	2·5	1·6	2·1	2·1	1·7	2·0	2·2	2·2	2·2	16·2
d. Yrkesmän	1·3	2·7	1·8	4·0	1·6	1·2	1·5	2·0	3·0	1·6	1·5	1·0	8·8
e. Övriga arbetare	1·3	2·5	3·9	1·4	1·1	1·6	1·9	0·9	2·3	0·9	1·1	2·8	12·3
Samtliga arbetare: under 18 år	1·8	1·6	2·3	2·0	1·7	2·2	1·8	2·3	2·0	2·1	2·3	2·6	14·0
Samtliga arbetare: 18—59 »	1·7	1·7	1·6	1·8	1·4	1·5	1·6	2·0	1·7	1·7	1·7	1·8	10·7
Samtliga arbetare: 60 år och däröver	2·3	2·2	1·9	2·1	2·1	1·6	2·0	2·5	2·1	2·1	1·7	1·9	11·4
Samtliga arbetare: utan uppgiven ålder	1·3	2·0	1·1	2·0	2·1	1·9	1·6	1·6	1·9	1·5	2·4	1·8	12·4
Tillhopa	1·7	1·8	1·7	1·8	1·5	1·6	1·7	2·1	1·8	1·8	1·8	1·9	11·0
Därav:													
a. Stall- och ladugårdspersonal	1·6	1·6	1·3	1·6	1·3	1·5	1·4	1·8	1·5	1·6	1·5	1·5	8·5
b. Körkarlar (och -drängar)	1·7	1·6	1·6	1·6	1·4	1·4	1·6	2·1	1·7	1·7	1·6	1·8	11·5
c. Egentliga jordbruksarbetare	2·0	2·1	1·9	2·2	1·8	2·0	2·0	2·1	2·0	1·9	2·1	2·1	13·8
d. Yrkesmän	1·7	1·8	1·5	1·9	1·7	1·8	1·7	2·6	1·9	1·7	1·6	1·9	10·8
e. Övriga arbetare	2·0	2·4	2·3	2·3	1·7	2·4	1·4	2·0	2·1	2·4	2·4	2·7	12·1
B. Ordinarie arbetstimmar.													
I. **Mellersta Sverige**	14	15	14	17	16	16	17	22	18	16	15	15	100
a. Stall- och ladugårdspersonal	14	15	12	16	12	14	14	17	15	16	14	15	77
b. Körkarlar (och -drängar)	12	13	14	14	15	15	18	23	17	16	13	14	107
c. Egentliga jordbruksarbetare	16	15	16	20	19	19	19	23	20	17	17	16	116
d. Yrkesmän	14	15	14	17	17	13	17	27	19	16	14	15	100
e. Övriga arbetare	17	21	19	24	20	25	13	20	20	24	21	21	101
II **Södra Sverige**	15	17	19	20	14	16	15	17	19	17	16	16	104
a. Stall- och ladugårdspersonal	14	15	14	17	15	17	12	20	15	13	15	12	90
b. Körkarlar (och -drängar)	15	15	19	17	12	12	12	15	18	17	15	16	102
c. Egentliga jordbruksarbetare	17	23	24	25	16	21	21	17	20	22	20	19	159
d. Yrkesmän	11	24	16	40	16	11	15	20	29	16	13	9	76
e. Övriga arbetare	11	23	36	15	11	16	19	9	23	10	10	27	116
Samtliga arbetare: under 18 år	14	13	21	20	16	21	18	22	20	19	19	21	181
Samtliga arbetare: 18—59 »	14	15	15	17	14	15	16	20	17	16	15	15	99
Samtliga arbetare: 60 år och däröver	19	20	18	21	21	16	19	24	20	19	14	16	108
Samtliga arbetare: utan uppgiven ålder	10	17	10	20	21	19	16	16	18	14	20	14	108
Tillhopa	14	15	15	18	15	16	17	21	18	17	16	15	101
Därav:													
a. Stall- och ladugårdspersonal	14	15	13	16	12	15	13	18	15	16	15	14	81
b. Körkarlar (och -drängar)	13	14	15	15	14	14	16	21	17	16	14	14	105
c. Egentliga jordbruksarbetare	16	18	18	22	18	20	20	21	20	18	18	17	126
d. Yrkesmän	14	15	14	18	16	13	17	26	19	16	14	15	95
e. Övriga arbetare	16	21	21	22	17	23	14	18	20	21	20	22	104

eller mindre avlägsna arbetsställena för dagen, och vilken alltid inräknas i arbetstiden. Ifrågavarande tid, vilken av naturliga skäl är mycket svår att beräkna men som å flertalet gårdar ungefärligen uppskattats, växlar mellan en kvart och 2 timmar per dag och har i genomsnitt för samtliga utearbetare enligt denna uppskattning befunnits utgöra jämnt 1 timme, därav i mellersta Sverige 1 timme och 5 minuter samt i södra Sverige $^3/_4$ timme.

I tab. I redogöres för arbetarnas av sjukdom eller ledighet under olika månader samt hela året förorsakade *frånvaro*, beräknad dels i dagar och dels i det antal ordinarie arbetstimmar, som dessa frånvarodagar motsvara.[1] Härav framgår, att under året frånvarotiden tämligen jämnt fördelar sig med $1^1/_2$—2 dagar eller 15—20 timmar i genomsnitt per arbetare och månad, varvid bortavaron bland egentliga jordbruksarbetare och »övriga arbetare» av skäl, som i det föregående berörts, plägar vara större än inom övriga tre yrkesgrupper. Mot årslön anställda arbetare hava i regel rätt att under tjänsteåret utan löneavdrag åtnjuta ledighet från arbetet under 7 helgfria dagar, vilka vanligtvis dock ej utfås i en följd. Denna praxis har även stadfästs genom det för tjänsteåren 1919—1922 gällande riksavtalet, vari stadgas, att fridagarna skola efter överenskommelse mellan parterna fördelas på minst två perioder och ej få uttagas under pågående sådd och skörd. Om fridagarna anses motsvara 70 timmar per år och dessa mått tillämpas även på här ifrågavarande arbetare, skulle skillnaden mellan anförda tal och den i tabellen beräknade sammanlagda frånvarotiden ungefär motsvara bortovaro på grund av sjukdom. Den totala frånvarotiden under året utgör i genomsnitt per arbetare 11 dagar, motsvarande 101 arbetstimmar. Anmärkningsvärt är, att den minsta frånvaron synes förekomma bland de till den av tjänsten mest bundna yrkesgruppen, stall- och ladugårdspersonalen, hörande arbetarna, vilka varit borta i medeltal $8^1/_2$ dagar eller 81 timmar. Motsvarande siffror för körkarlarna utgöra $11^1/_2$ dagar och 105 timmar. Bland de olika åldersgrupperna företer kategorien 18 år och därunder den längsta och gruppen 18—59 år den kortaste frånvarotiden.[2]

I följande tablå angives det av *torparna* å resp. huvudgårdar utgjorda genomsnittliga antalet arbetstimmar under olika månader och för helt år, varvid medräknats såväl de såsom kontraktsenlig arbetsprestation som de därutöver utförda dagsverkena. Framhållas bör, att å dagsverkslistorna ofta blott redovisas dagsverken utgjorda från torpen, vilket icke behöver innebära, att desamma alltid utförts av torparna personligen, enär dessa för fullgörande av dagsverksskyldigheten i sitt ställe kunna sända annan person. Någon

---

[1] Här inräknas icke stall- och ladugårdspersonalens frisöndagar liksom ej heller den partiella ledighet, som övriga arbetargrupper åtnjuta vissa helgdagsaftnar.

[2] Anmärkas kan å ena sidan, att många arbetare ej synas uttaga alla fridagar, vartill de äro berättigade, utan föredraga att erhålla motsvarande extra ersättning, å den andra, att flyttande arbetare äga rätt till 2 eller flere dagars flyttningsledighet utan avdrag å friveckan. Sådan ledighet har icke inverkat på den här beräknade frånvarotiden, enär bokföringsåret, såsom ovan framhållits, ej sammanfaller med tjänsteåret. Hade så skett, skulle emellertid vissa frånvarosiffror sannolikt blivit något högre.

särskiljning av arbetarna med hänsyn härtill har ej kunnat ske. Å andra sidan bortses från s. k. hjondagsverken (av kvinnor), som torparna stundom äro skyldiga att prestera.

Antal av torpare utgjorda arbetstimmar i genomsnitt per arbetare under

jan.	febr.	mars	april	maj	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	helt år
103	103	117	123	137	134	145	138	135	124	103	95	**1481**

Av de å dagsverkslistorna redovisade *kvinnliga arbetarna* voro 12 mjölkerskor, vilka dagligen uppgivits vara bundna av sitt arbete 3 à 4 timmar, samt 15 arbeterskor, som under längre eller kortare tid (dock minst 2 månader) regelbundet utfört fulla dagsverken. Dessutom upptogos 12 tillfälliga kvinnliga daglönare, vilka under avsevärd tid jämförelsevis ofta men ej dagligen återkommit som dagsverkare å listorna. Dessa arbetare och speciellt de till första och tredje gruppen hörande voro i regel hustrur till statare eller andra fasta arbetare å gårdarna, varför uppgifterna i någon mån synas kunna tjäna till ledning vid bedömandet av i vilken utsträckning sådana kvinnor ägna sig åt förvärvsarbete inom jordbruket. Arbetsprestationerna, uttryckta i timmar, redovisas i följande tablå:

Yrkesgrupper	Antal av kvinnliga arbetare utgjorda arbetstimmar i genomsnitt per arbetare												
	jan.	febr.	mars	april	maj	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	helt år
Mjölkerskor	90	87	96	91	82	87	113	91	93	86	83	92	**1068**
Andra fasta kvinnliga jordbruksarbeterskor	179	183	251	202	233	188	245	236	229	216	236	212	**2889**
Tillfälliga kvinnliga jordbruksarbeterskor	18	69	66	48	97	47	102	127	142	88	53	—	—

Mjölkerskorna synas sålunda på sitt arbete nedlägga i genomsnitt 80 à 90 timmar per månad eller omkring 1 070 timmar per år. De fasta jordbruksarbeterskornas arbetsprestation synes efter timantalet räknat icke understiga männens; de höga medeltalen för vissa månader bero på förekomsten av kvinnlig ladugårdspersonal på ett par smärre egendomar. Endast två kvinnor inom denna grupp hava haft anställning under hela tjänsteåret, och för dessa uppgår medeltalet till inemot 2 900 timmar. För de tillfälliga arbeterskorna slutligen växla månadsmedeltalen mellan c:a 18 timmar i januari och omkring 140 timmar under skördetiden.

Sveriges offentliga arbetsförmedling under år 1920.

I. Arbetsförmedlingsfrågans nuvarande läge.

Nedanstående tablå visar på vilka orter den offentliga arbetsförmedlingen under år 1920 hade kontor (huvud- eller avdelningskontor). Det framgår av tablån, att offentliga arbetsförmedlingsanstalter finnas inom rikets samtliga län.

Landsdelar	*Kontor i verksamhet*
Stockholms stad	*Stockholm*[1], avdelningskontor å Södermalm samt fackarbetskontor för måleri-, bleck- och plåtslageri- samt bageriyrkena.
Stockholms län	*Stockholm*, Södertälje, Norrtälje.
Uppsala län	*Uppsala*, Enköping, Skutskär, Tierp.
Södermanlands län	*Eskilstuna*, Nyköping, Strängnäs, Flen, Katrineholm, Gnesta.
Östergötlands län	*Norrköping; Linköping*, Söderköping, Skänninge, Vadstena, Motala, Valdemarsvik, Mjölby, Ödeshög, Åtvidaberg, Kisa, Finspång, Borensberg.
Jönköpings län	*Jönköping*, Eksjö, Tranås, Vetlanda, Värnamo, Gislaved, Nässjö.
Kronobergs län	*Växjö*, Ljungby, Älmhult.
Kalmar län	*Västervik*, Vimmerby; *Kalmar*, Oskarshamn, Nybro, Torsås.
Gottlands län	*Visby*.
Blekinge län	*Karlskrona*, Ronneby, Karlshamn, Sölvesborg.
Kristianstads län	*Kristianstad*, Hässleholm, Ängelholm, Tomelilla, Åstorp.
Malmöhus län	*Malmö*[1]; *Lund; Landskrona; Hälsingborg*[1]; *Ystad; Trälleborg; Eslöv; Skurup*.
Hallands län	*Halmstad*, Laholm, Falkenberg, Varberg, Kungsbacka.
Göteborgs och Bohus län . .	*Göteborg*[1]; *Uddevalla*, Strömstad, Lysekil, Kungälv, Marstrand.
Älvsborgs län	*Borås*, Vänersborg, Trollhättan.
Skaraborgs län	*Skövde*, Skara, Mariestad, Tidaholm, Falköping, Lidköping, Hjo, Töreboda, Gråstorp.
Värmlands län	*Karlstad*, Kristinehamn, Filipstad, Arvika, Säffle.
Örebro län	*Örebro*, Askersund, Lindesberg, Karlskoga, Kopparberg, Laxå, Nora, Odensbacken.
Västmanlands län	*Västerås*, Köping, Arboga, Sala.
Kopparbergs län	*Falun*, Avesta, Mora, Leksand, Ludvika, Borlänge.
Gävleborgs län	*Gävle*, Hudiksvall, Söderhamn, Storvik, Ljusdal, Bollnäs.
Västernorrlands län	*Sundsvall*, Härnösand, Sollefteå, Ånge.
Jämtlands län	*Östersund*, Strömsund, Sveg.
Västerbottens län	*Umeå*, Skellefteå.
Norrbottens län	*Luleå*, Piteå, Kiruna, Boden.

[1] I staden finnes även särskilt sjömansförmedlingskontor.

Vid 1920 års början funnos inalles 35 arbetsförmedlingsanstalter, av vilka 24 voro länsanstalter och de återstående 11 fristående kommunala anstalter. Bland de sistnämnda äro emellertid inräknade Malmöhus läns anstalter, 8 till antalet, vilka från länets landsting åtnjuta årligt anslag. Endast 3 anstalter, Stockholms, Norrköpings och Göteborgs, kunna alltså anses vara uteslutande kommunala. Erinras bör dessutom, att åtskilliga till länsanstalterna hörande avdelningskontor även uppbära kommunala anslag, varjämte samtliga anstalter åtnjuta statsanslag.

Någon förändring av antalet anstalter inträffade icke under året. Däremot tillkom ett nytt avdelningskontor, i Oskarshamn, samt 4 specialkontor för sjömansförmedlingen, i Stockholm, Malmö, Hälsingborg och Göteborg. Av de under föregående år befintliga avdelningskontoren indrogos under året Alingsås och Mellerud, vadan antalet dylika kontor, som vid föregående årsskifte utgjorde 93, vid årets slut uppgick till 92. Vad de kommunala anstalterna beträffar, är det alltjämt endast Stockholmsanstalten, som upprättat avdelningskontor.

Hela antalet offentliga arbetsförmedlingskontor — inberäknat de förutnämnda specialkontoren för sjömansförmedlingen — utgjorde således vid årets utgång 131. Några anstalter hava, utom filialkontor, även ett eller flera ombud anställda.

II. Arbetsförmedlingsverksamheten under år 1920.

Antalet ansökningar såväl som antalet lediga och tillsatta platser vid de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna företedde under år 1920 en minskning i jämförelse med de närmast föregående åren, en återspegling av den depression, som efter krigsårens högkonjunktur varit rådande inom näringslivet. Huvudresultaten av verksamheten framgår av *tab. A.*

Den procentuella ökningen (minskningen) av frekvensen vid arbetsförmedlingsanstalterna under åren 1918—1920 framträder i följande siffersammanställning:

Ökning (minskning) av antalet	Manliga avdelningen			Kvinnliga avdelningen			Tillsammans		
	1918	1919	1920	1918	1919	1920	1918	1919	1920
Arbetsansökningar .	+ 14·3	— 4·1	— 6·2	+ 44·0	— 29·9	— 15·4	+ 26·3	— 15·9	— 9·7
Lediga platser . . .	— 17·7	— 12·2	+ 2·0	+ 13·4	+ 12·0	— 7·0	— 5·4	— 0·7	— 2·8
Tillsatta platser . .	— 4·1	— 9·3	— 1·0	+ 13·7	— 4·7	— 5·0	+ 2·7	— 7·7	— 2·8

Minskningen av antalet lediga platser har, som härav framgår, under 1920 helt och hållet fallit på kvinnliga avdelningen, medan 1919 ett motsatt förhållande var rådande. Å manliga avdelningen har antalet lediga platser ökats med 2 %, varemot antalet anmälningar om arbete minskats med c:a 6 %, vilket också medfört nedgång i fråga om tillsättningsresultatet.

Tab. A. Antalet arbetsansökningar, lediga och tillsatta platser under olika månader.[1]

Månad	*Manliga avdeln.*			*Kvinnliga avdeln.*			*Tillsammans*		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
Januari	15 566	8 446	6 848	7 808	10 213	5 108	23 374	18 659	11 956
Februari	12 977	7 915	5 988	7 620	10 485	5 388	20 597	18 400	11 376
Mars	13 592	10 846	7 365	8 251	13 698	6 464	21 843	24 044	13 829
April	12 721	10 692	7 648	7 560	14 691	6 271	20 281	25 383	13 919
Maj	12 644	10 953	8 197	6 922	12 213	5 569	19 566	23 166	13 766
Juni	13 122	11 119	8 393	6 724	10 526	5 444	19 846	21 645	13 837
Juli	13 599	11 840	9 394	6 379	9 469	4 566	19 978	21 309	13 960
Augusti	16 014	13 124	9 457	8 031	12 313	5 753	24 045	25 437	15 210
September	17 129	14 261	10 847	11 142	14 706	7 929	28 271	28 967	18 776
Oktober	19 472	14 310	11 509	12 579	14 801	8 812	32 051	29 111	20 321
November	17 244	7 937	6 837	10 418	9 904	6 135	27 662	17 841	12 972
December	14 365	5 660	5 029	6 947	8 285	5 234	21 312	13 945	10 263
Hela året 1920	178 445	119 689	97 512	100 881	126 816	72 673	278 826	246 005	170 185
» » 1919	190 228	117 391	98 546	118 688	135 818	76 484	308 916	253 209	175 030
» » 1918	198 277	133 750	109 327	169 245	121 253	80 236	367 522	255 003	189 563
» » 1917	173 440	162 504	113 950	117 494	106 929	70 560	290 934	269 433	184 510
» » 1916	163 865	156 634	113 578	108 421	109 102	68 324	272 286	265 736	181 902

Huru antalet arbetsansökningar samt lediga och tillsatta platser fördela sig på årets olika månader, framgår jämväl av tab. A. September och oktober voro efter vanligheten de månader, som företedde den starkaste frekvensen med hänsyn till såväl antalet ansökningar om arbete som antalet lediga platser; de flesta platstillsättningarna kommo också på dessa månader. Vad antalet arbetssökande beträffar, uppvisade även november månad anmärkningsvärt höga siffror, varemot arbetstillgången då var starkt reducerad. Månaderna mars—juli företedde en påfallande jämn omsättning med i det närmaste konstant tillsättningsresultat. I jämförelse med föregående år visade juni månad ökning beträffande såväl arbetsansökningar som lediga och tillsatta platser. Antalet ansökningar var därjämte under årets fyra sista månader och antalet lediga platser under de tre första månaderna större än motsvarande tid 1919. I fråga om tillsatta platser företedde september och december en om ock obetydlig ökning.

Ännu tydligare belyses arbetsmarknadens läge under årets olika månader av de tal, som angiva proportionen mellan å ena sidan antalet lediga platser samt å andra sidan antalet arbetsansökningar och antalet tillsatta platser. Dessa proportionstal återfinnas i efterföljande tablå, som upptager motsvarande siffror jämväl för 1919.

---

[1] Talen för varje särskild månad angiva hela det under månaden disponibla antalet lediga platser, således med inräknande även av dem, som kvarstått aktuella från föregående månad. Dessa sistnämnda platser hava däremot i siffrorna för hela året inräknats endast en gång, varav förklaras, att dessa äro mindre än de enskilda månadernas siffror tillsammantagna. Dessa dubbelräkningar förklara även, att antalet lediga platser i tabellbilagan är större än i texttabellerna.

På 100 *lediga platser* kommo:

	Ansökningar om arbete						*Tillsatta platser*					
	Män		Kvinnor		Tillsammans		Manliga		Kvinnliga		Tillsammans	
	1919	1920	1919	1920	1919	1920	1919	1920	1919	1920	1919	1920
Januari . . .	246	184	180	76	179	125	82	81	57	50	67	64
Februari . . .	215	164	121	73	162	112	80	76	56	51	67	62
Mars	203	131	97	60	141	91	80	71	51	47	68	58
April	166	119	75	51	111	80	81	72	48	43	61	55
Maj	140	115	66	57	99	84	88	75	49	46	64	59
Juni	137	118	69	64	100	92	82	75	49	52	64	64
Juli	128	115	71	67	101	94	79	79	48	48	64	66
Augusti . . .	133	122	63	65	97	95	76	72	46	47	60	60
September . .	121	120	67	76	92	98	78	76	50	54	63	65
Oktober . . .	119	136	69	85	92	110	78	80	53	60	65	70
November . .	159	217	77	105	113	155	81	86	57	62	67	73
December . .	165	254	67	84	110	158	83	89	56	63	68	74
Hela året	162	149	87	79	122	113	84	81	56	58	69	69

Under årets samtliga månader förekom ett överskott av manlig arbetskraft, vilket var störst under december, minst under maj och juli. Å kvinnliga avdelningen företeddе endast november överskott, övriga månader däremot ett väsentligt underskott å arbetskraft. I fråga om tillsättningsresultatet, som visade relativt högre procenttal för manliga än för kvinnliga avdelningen, förete de olika månaderna något större växlingar än närmast föregående år. I april tillsattes det relativt lägsta antalet platser, 55 %, och i december det högsta antalet, 74 %.

Utanför de orter, där anstalterna äro belägna, tillsattes under år 1920 inalles 20 074 platser, varav 16 316 manliga och 3 758 kvinnliga, mot 13 131 resp. 4 135 år 1919. Dessa siffror giva dock endast ett svagt uttryck för de offentliga anstalternas verkliga betydelse för omgivande trakt, enär vid samtliga länsanstalter alla platser, som tillsatts inom respektive län, redovisas såsom förefintliga inom orten.

III. Verksamheten vid de särskilda anstalterna.

Upplysningar rörande verksamhetens omfattning vid de olika anstalterna inhämtas av omstående *tab. B.* En jämförelse med 1919 års siffror visar, att 16 anstalter under år 1920 nått högre slutresultat, d. v. s. större antal tillsatta platser än föregående år, under det för övriga 19 anstalter en tillbakagång är att anteckna.

Beträffande förhållandet mellan tillgång och efterfrågan å arbete utvisar tabellen, att relativa antalet arbetsansökningar varit störst vid några av de kommunala anstalterna i Malmöhus län, i första rummet Ystad samt därnäst Hälsingborg och Lund. Arbetsförmedlingen i Älvsborgs län, som 1919 hade den avgjort högsta siffran — mer än tre gånger så många ansökningar som lediga platser — kom nu i fjärde rummet. Relativt minsta antalet ansökningar förekom liksom förra året i Kristianstads län.

Tab. B. Verksamheten vid de särskilda anstalterna under år 1920.

Anstalter	*Manliga avdeln.*			*Kvinnliga avdeln.*			*Tillsammans*			*På 100 lediga platser*						*Jordbruksförmedlingen, i % av*		
										Ansökningar om arbete			Tillsatta platser					
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Män	Kvinnor	Tillsammans	Män	Kvinnor	Tillsammans	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
Stockholms stad	29 066	16 970	14 732	32 019	35 522	24 289	61 085	52 492	39 021	171	90	116	87	68	74	0·4	0·1	0·1
Stockholms län	22 580	11 924	9 748	3 032	5 024	1 798	25 612	16 948	11 546	189	60	151	82	36	68	49·3	58·7	64·9
Uppsala stad och län	7 134	3 805	3 106	1 833	2 413	1 526	8 967	6 218	4 632	187	76	144	82	63	74	42·7	47·6	50·9
Södermanlands län	5 048	4 222	3 048	2 020	3 051	1 314	7 068	7 273	4 362	120	66	97	72	43	60	36·1	42·7	40·3
Östergötlands län	9 728	6 678	5 041	4 287	4 971	2 565	14 015	11 649	7 606	146	86	120	75	52	65	43·6	49·0	51·6
Norrköping	4 619	2 814	2 407	2 456	2 346	1 428	7 075	5 160	3 835	164	105	137	86	61	74	26·0	24·3	25·9
Jönköpings län	3 063	2 186	1 702	1 176	1 704	684	4 259	3 890	2 386	141	69	109	78	40	61	21·5	29·9	20·5
Kronobergs län	742	780	424	765	1 299	504	1 507	2 079	928	95	59	72	54	39	45	19·4	24·9	18·8
Norra Kalmar län	732	550	398	442	585	359	1 174	1 135	757	133	76	103	72	61	67	24·5	33·3	25·1
Södra Kalmar län	1 245	1 135	839	812	1 340	560	2 057	2 475	1 399	110	61	83	74	42	57	32·4	38 7	40·1
Gottlands län	1 117	780	539	287	621	146	1 404	1 401	685	143	46	100	69	24	49	33·0	40·0	35·0
Blekinge län	5 641	3 679	2 997	2 719	3 386	1 966	8 360	7 065	4 963	153	80	118	81	58	70	23·7	34·4	29·9
Kristianstads län	4 110	4 314	2 983	2 498	4 939	2 011	6 608	9 253	4 994	95	51	71	69	41	54	48·4	56·3	56·3
Malmöhus län: Malmö	8 040	4 977	4 150	10 653	11 806	7 051	18 693	16 783	11 201	162	90	111	83	60	67	6·9	13·0	11·2
Malmöhus län: Lund	2 762	1 442	1 219	980	869	570	3 742	2 311	1 789	192	113	162	85	66	77	29·2	50·1	48·3
Malmöhus län: Landskrona	1 123	860	714	495	551	398	1 618	1 411	1 012	131	90	115	83	54	72	35·2	49·3	52·3
Malmöhus län: Hälsingborg	7 318	3 364	3 123	2 578	2 365	1 613	9 896	5 729	4 736	218	109	173	93	68	83	10·7	16·5	15·6
Malmöhus län: Ystad	1 600	805	740	858	552	428	2 458	1 357	1 168	199	155	181	92	78	86	26·2	33·8	28·4
Malmöhus län: Trälleborg	2 394	1 793	1 598	401	415	298	2 795	2 208	1 896	134	97	127	89	72	86	24·6	40·9	38·1
Malmöhus län: Eslöv	2 421	1 703	1 595	419	472	312	2 840	2 175	1 907	142	89	131	94	66	88	51·8	67·4	69·7
Malmöhus län: Skurup	733	727	533	250	405	210	983	1 132	743	101	62	87	73	52	66	79·0	78·9	80·2
Hallands län	2 151	2 077	1 233	956	1 756	695	3 107	3 833	1 928	104	54	81	59	40	50	34·0	41·1	36·5
Göteb. och Bohus län	2 251	1 446	1 136	1 102	1 453	630	3 353	2 899	1 766	156	76	116	79	43	61	28·1	29·5	23·8
Göteborg	22 710	18 279	16 852	9 397	12 281	7 544	32 107	30 560	24 396	124	77	105	92	61	80	3·7	3·5	3·1
Älvsborgs län	3 261	1 651	1 392	441	750	255	3 702	2 401	1 647	198	59	154	84	34	69	7·9	17·0	12·6
Skaraborgs län	3 885	4 027	2 461	2 416	4 520	1 799	6 301	8 547	4 260	96	53	74	61	40	50	45·1	46·6	45·3
Värmlands län	1 455	1 428	982	1 093	1 922	866	2 548	3 350	1 848	102	57	76	69	45	55	24·4	29·0	25·5
Örebro län	4 536	4 012	3 010	3 074	4 803	2 523	7 610	8 815	5 533	113	64	86	75	53	63	34·5	35·8	35·8
Västmanlands län	5 702	3 893	2 500	2 771	3 800	2 009	8 473	7 693	4 509	146	73	110	64	53	59	41·6	58·0	48·6
Kopparbergs län	3 136	1 674	1 369	1 805	2 831	1 451	4 941	4 505	2 820	187	64	110	82	51	63	9·8	14·3	12·6
Gävle stad och län	2 390	1 685	1 529	1 442	1 819	1 238	3 832	3 504	2 767	142	79	109	91	68	79	6·3	7·9	6·1
Västernorrlands län	1 480	1 193	1 020	794	997	486	2 274	2 190	1 506	124	80	104	85	49	69	3·3	5·7	4·6
Jämtlands län	1 509	816	669	1 638	1 731	1 166	3 147	2 547	1 835	185	95	124	82	67	72	10·4	15·6	12·2
Västerbottens län	1 643	1 177	981	1 220	1 544	965	2 863	2 721	1 946	140	79	105	83	63	72	10·8	11·7	11·8
Norrbottens län	1 100	823	742	1 252	1 473	1 116	2 352	2 296	1 858	134	85	102	90	76	81	1·9	3·0	2·5
Tillsammans år 1920	178 445	119 689	97 512	100 381	126 316	72 673	278 826	246 005	170 185	149	79	113	81	58	69	20·5	24·8	22·7

Tab. C. Verksamheten inom olika yrkesgrupper under år 1920.

Yrkesgrupper	*Manliga avdeln.*			*Kvinnliga avdeln.*			*Tillsammans*			*På 100 lediga platser*					
										Ansökningar om arbete			Tillsatta platser		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Män	Kvinnor	Tillsammans	Män	Kvinnor	Tillsammans
Jordbruk och skogshushållning m. m.															
Jordbruk m. m.	50 492	46 034	33 343	6 679	14 877	5 318	57 171	60 911	38 661	110	45	94	72	36	63
Skogshushållning	5 102	6 182	4 869	—	—	—	5 102	6 182	4 869	83	—	83	79	—	79
Gruvdrift och malmförädling	935	449	291	1	5	2	936	454	293	208	20	206	65	40	65
Industri och hantverk m. m.															
Jord-, sten- och glasindustri	3 803	2 215	1 755	21	109	82	3 824	2 324	1 837	172	19	165	79	75	79
Metall- och maskinindustri	10 458	4 409	3 215	735	227	154	11 193	4 636	3 369	237	324	241	73	68	73
Trävaruindustri	2 338	1 319	1 005	22	62	43	2 360	1 381	1 048	177	35	171	76	69	76
Byggnadsverksamhet	16 664	7 855	6 947	—	2	2	16 664	7 857	6 949	212	—	212	88	100	88
Läder-, hår-, gummi- o. d. industri	530	176	131	185	80	50	715	256	181	301	231	279	74	63	71
Textilindustri	1 115	155	109	1 498	201	90	2 613	356	199	719	745	734	70	45	56
Beklädnadsindustri	632	214	115	2 481	1 684	914	3 113	1 898	1 029	295	147	164	54	54	54
Närings- och njutningsämnesindustri	5 007	3 304	3 036	1 968	1 454	750	6 975	4 758	3 786	152	135	147	92	52	80
Kemisk-teknisk och belysningsindustri	362	369	339	294	211	123	656	580	462	98	139	113	92	58	80
Trämasse- o. pappersindustri	433	285	205	280	359	175	713	644	380	152	78	111	72	49	59
Grafisk industri	245	124	93	85	50	25	330	174	118	198	170	190	75	50	68
Industri *o. hantverk*, ej särskilt specif.	3 383	1 377	1 175	568	307	236	3 951	1 684	1 411	246	185	235	85	77	84
Handel och samfärdsel.															
Kontors-, bank- och försäkringspersonal	1 260	692	472	1 371	311	217	2 631	1 003	689	182	441	262	68	70	69
Butiks- o. magasinspersonal	4 201	2 393	2 041	2 469	1 307	774	6 670	3 700	2 815	176	189	180	85	59	76
Hotell-, kafé- och restaurangrörelse	891	1 007	805	9 603	14 079	8 085	10 494	15 086	8 890	88	68	70	80	57	59
Landtransport	6 627	5 738	3 716	707	1 376	551	7 334	7 114	4 267	115	51	103	65	40	60
Vattentransport	17 531	9 848	9 415	758	333	209	18 289	10 181	9 624	178	228	180	96	63	95
Handel o. samfärdsel, ej särskilt specif.	47	92	74	77	385	365	124	477	439	51	20	26	80	95	92
Husligt arbete	14	28	17	67 439	86 897	53 536	67 453	86 925	53 553	50	78	78	61	62	62
Allmän och litterär verksamhet	216	256	219	1 417	1 885	878	1 633	2 141	1 097	84	75	76	86	47	51
Arbete, ej hänförligt till annan grupp	46 159	25 168	24 125	1 723	115	94	47 882	25 283	24 219	183	1 498	189	96	82	96
Tillsammans år 1920	178 445	119 689	97 512	100 381	126 316	72 673	278 826	246 005	170 185	149	79	113	81	58	69

IV. Verksamheten inom olika yrkesgrupper.

Verksamhetens fördelning på olika yrkesgrenar framgår av *tab. C.* I vad mån förskjutningar i fråga om de större huvudgrupperna under de senaste åren ägt rum, utvisas av nedanstående sammanställning.

Relativa antalet tillsatta platser inom olika yrkesgrupper:

	1902—12 %	1913 %	1914 %	1915 %	1916 %	1917 %	1918 %	1919 %	1920 %
Jordbruk och skogshushållning	19·5	23·9	23·1	22·5	25·0	27·4	26·4	25·1	25·6
Gruvdrift och malmförädling	0·1	0·2	0·3	0·6	0·4	0·6	0·3	0·1	0·2
Industri och hantverk	16·5	15·0	15·3	15·6	16·0	12·9	13·8	14·6	12·2
Handel och samfärdsel	14·4	14·1	14·3	13·2	12·3	11·0	10·4	10·7	15·7
Husligt arbete	33·6	33·9	32·7	28·7	27·0	26·8	27·8	31·0	31·5
Allmän och litterär verksamhet	0·3	0·6	0·3	0·4	0·5	0·4	0·6	0·5	0·6
Arbete, ej hänförligt till annan grupp	15·6	12·3	13·5	19·0	18·8	20·9	20·7	18·0	14·2
Summa	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

Procentsiffran för industri och hantverk har sjunkit i förhållande till föregående års, och detsamma har även varit fallet med arbete, ej hänförligt till annan grupp. Övriga huvudgrupper utvisa som synes en relativ ökning.

Vad särskilt *jordbruksförmedlingen* beträffar, framgår densammas växlande omfattning vid de olika anstalterna av de sista kolumnerna i *tab. B.* Mer än hälften av de tillsatta platserna kommo på jordbruket vid sju anstalter, nämligen Skurup (80 %), Eslöv (70 %), Stockholms län (65 %), Kristianstads län (56 %), Landskrona (52 %), Östergötlands län (52 %) och Uppsala län (51 %). Relativt höga siffror (40 % och däröver) företedde i övrigt anstalterna i Lund samt Västmanlands, Skaraborgs, Södermanlands och södra Kalmar län.

Antalet ansökningar om arbete i förhållande till antalet lediga platser var i likhet med 1919 avsevärt större inom textilindustrien än inom övriga yrkesgrenar (734 ansökningar per 100 platser). Anmärkningsvärt höga relationstal uppvisade även grupperna läder-, hår- och gummivaruindustri (279), kontors-, bank- och försäkringspersonal (262) samt metall- och maskinindustrien (241). Det lägsta relationstalet förekom inom gruppen hotell-, kafé- och restaurangrörelse (70). Förhållandet mellan antalet lediga och tillsatta platser var gynnsammast inom grupperna vattentransport samt arbete, ej hänförligt till annan grupp, vilka uppvisade resp. 95 och 96 tillsatta platser på 100 lediga. Lägst i förevarande avseende kommo åter grupperna allmän och litterär verksamhet med 51, beklädnads-, textil- och pappersindustrierna med resp. 54, 56 och 59, hotell-, kafé- och restaurangrörelse likaledes med 59 samt landtransport med 60 tillsatta platser på 100 lediga.

	Arbetsförmedlingsanstalter	Jordbruk m. m.			Skogshushållning			Gruvdrift o. malmförädling			Jord-, sten- o. glasindustri			Metall- o. maskinindustri		
		Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L. p	T. p.
	Manliga avdelningen															
1	Stockholms stad	146	26	22	13	128	117	4	—	—	64	17	15	2 515	947	628
2	Stockholms län	12 086	8 486	7 051	1 540	1 828	1 387	—	—	—	97	83	58	1 044	104	55
3	Uppsala stad och län	3 424	2 770	2 019	271	337	237	17	—	—	194	59	50	344	48	35
4	Södermanlands län	2 245	2 660	1 547	210	363	279	2	13	9	17	12	10	300	149	115
5	Östergötlands län	5 556	5 302	3 480	343	398	312	139	61	41	76	71	53	381	209	121
6	Norrköping	1 738	1 220	934	64	125	111	3	—	—	31	1	1	255	100	63
7	Jönköpings län	886	965	434	374	238	190	—	—	—	166	264	215	150	131	73
8	Kronobergs län	229	328	128	13	12	6	—	—	—	80	157	76	33	51	19
9	Kalmar län	798	936	564	110	202	133	—	—	—	17	54	39	71	56	30
10	Gottlands län	439	379	223	65	60	36	—	—	—	112	124	89	3	3	2
11	Blekinge län	1 428	1 560	964	24	232	190	—	—	—	1 113	285	258	259	148	66
12	Kristianstads län	2 666	3 786	2 349	87	38	34	11	15	9	213	203	154	67	40	12
13	Malmöhus län: Malmö	1 073	1 980	1 087	—	18	20	—	—	—	20	18	24	587	187	124
14	Hälsingborg	970	887	676	8	58	58	219	—	—	138	9	6	308	46	21
15	Övriga anstalter	4 771	5 303	3 995	9	22	22	7	3	3	187	92	83	485	208	120
16	Hallands län	911	1 289	603	36	186	123	1	1	1	102	59	28	197	216	109
17	Göteborgs och Bohus län	676	634	333	10	107	103	—	—	—	339	63	54	65	27	20
18	Göteborgs stad	1 118	978	738	17	20	15	4	—	—	205	88	78	2 140	1 304	1 120
19	Älvsborgs län	281	531	201	4	26	25	2	3	1	44	68	42	224	76	52
20	Skaraborgs län	2 502	3 963	1 619	159	117	93	75	117	70	212	231	176	59	70	36
21	Värmlands län	517	748	381	88	170	115	3	—	—	109	100	62	24	14	5
22	Örebro län	2 069	2 533	1 520	184	352	166	136	88	79	168	168	118	192	106	31
23	Västmanlands län	2 908	2 870	1 712	268	356	191	56	75	33	3	6	3	241	73	43
24	Kopparbergs län	352	352	248	488	313	262	202	78	37	60	21	16	198	102	79
25	Gävle stad och län	207	189	144	54	132	120	27	3	3	17	52	46	187	207	172
26	Västernorrlands län	67	90	58	1	25	16	—	—	—	7	—	—	18	34	12
27	Jämtlands län	255	234	164	482	382	319	3	—	—	1	—	—	25	2	1
28	Västerbottens län	203	197	136	98	62	54	—	—	—	10	6	6	36	39	30
29	Norrbottens län	21	46	23	87	125	85	24	5	5	1	—	—	50	23	21
	Kvinnliga avdelningen															
1	Stockholms stad	115	47	36	—	—	—	—	—	—	16	84	77	569	152	105
2	Stockholms län	529	1 466	446	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—
3	Uppsala stad och län	403	524	340	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Södermanlands län	308	672	211	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Östergötlands län	560	1 085	444	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—
6	Norrköping	98	141	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	2	2
7	Jönköpings län	80	472	56	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Kronobergs län	63	207	51	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	156	463	187	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Gottlands län	25	182	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	554	1 328	521	—	—	—	—	—	—	—	10	1	—	—	—
12	Kristianstads län	531	1 804	462	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2
13	Malmöhus län: Malmö	209	990	165	—	—	—	—	—	—	—	10	—	117	58	37
14	Hälsingborg	91	149	65	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Övriga anstalter	472	1 288	378	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—
16	Hallands län	144	585	101	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	Göteborgs och Bohus län	265	302	88	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Göteborgs stad	68	232	19	—	—	—	—	—	—	4	7	4	23	29	7
19	Älvsborgs län	11	96	7	—	—	—	1	8	2	—	—	—	—	—	—
20	Skaraborgs län	389	1 696	310	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Värmlands län	105	430	90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Örebro län	553	1 710	461	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	Västmanlands län	621	1 358	478	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	1
24	Kopparbergs län	184	355	106	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Gävle stad och län	34	96	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Västernorrlands län	9	71	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Jämtlands län	71	202	59	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	Västerbottens län	107	209	94	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	Norrbottens län	24	52	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Trävaru-industri			Byggnads-verksamhet			Läder-, hår o. gummi-industri			Textil-industri			Beklädnads-industri			Närings- o. njut-ningsämnes-industri			Kem.-tekn. o. belysnings-industri			
Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p.	
211	128	81	5 981	1 894	1 599	31	29	11	12	6	5	69	19	5	3 026	2 541	2 476	72	41	35	1
180	81	61	2 129	374	279	21	3	3	7	—	—	58	5	4	211	59	46	54	8	8	2
40	33	31	276	39	28	3	3	—	1	—	—	22	2	1	68	20	14	—	—	—	3
49	46	42	133	47	40	—	—	—	3	1	1	—	1	—	11	5	2	—	—	—	4
163	86	64	579	287	234	27	7	5	47	1	1	3	8	2	85	54	38	3	2	2	5
128	52	34	567	687	602	9	3	3	551	32	16	4	3	1	75	33	23	10	5	4	6
87	50	31	119	98	77	5	1	1	4	1	1	6	2	2	22	17	11	29	—	—	7
6	2	1	11	9	4	1	—	—	—	—	—	2	13	1	13	17	4	—	—	—	8
18	23	16	204	151	129	—	—	—	—	—	—	3	—	—	27	3	1	78	74	78	9
—	—	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	6	3	—	—	—	10
25	7	3	191	600	532	18	4	4	34	—	—	13	10	2	35	75	63	1	—	—	11
19	4	1	70	22	8	5	—	—	6	1	1	45	1	1	66	37	22	—	—	—	12
91	39	13	1 199	317	297	24	11	6	26	2	2	68	35	18	191	22	9	8	24	22	13
18	16	15	594	256	248	100	4	3	12	—	—	20	—	—	105	8	2	23	104	104	14
51	32	16	387	375	347	157	48	39	24	3	3	17	15	9	449	70	60	3	4	4	15
84	14	5	226	236	198	14	6	5	30	23	12	10	2	—	68	27	6	1	—	—	16
11	4	1	99	243	239	1	—	—	8	—	—	7	3	1	27	12	4	21	3	1	17
382	175	153	1 216	724	639	60	49	36	80	56	47	80	72	46	273	142	119	44	88	81	18
28	13	7	397	519	487	28	—	—	262	18	10	18	—	—	14	6	4	—	3	1	19
27	31	22	99	94	74	2	2	2	2	2	2	1	3	1	44	45	21	—	—	—	20
70	5	2	52	46	16	7	—	—	—	—	—	—	—	—	9	6	4	—	—	—	21
48	17	9	175	67	53	9	7	6	5	6	5	141	7	7	44	50	43	7	7	5	22
21	19	14	379	48	28	1	—	—	—	4	2	4	—	—	15	12	7	—	—	—	23
109	119	92	318	185	179	1	1	1	1	2	—	1	1	—	22	26	24	—	—	—	24
124	90	82	272	254	240	4	5	5	—	—	—	28	5	4	50	13	10	2	—	—	25
70	73	57	102	134	114	—	1	—	—	—	—	2	7	2	14	9	6	1	—	—	26
24	15	6	29	16	9	—	—	—	—	1	1	1	—	—	15	11	6	1	—	—	27
219	172	133	260	192	170	2	3	1	—	—	—	6	9	6	16	9	8	4	10	4	28
35	15	13	104	107	77	—	—	—	—	—	—	3	4	2	8	6	5	—	—	—	29
19	55	37	—	—	—	19	26	16	70	48	22	1 167	1 007	539	875	463	290	162	107	55	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	38	24	2	24	26	14	12	3	2	8	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	—	—	9	24	11	5	11	9	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	2	2	6	16	10	—	—	—	4
—	—	—	—	2	2	1	6	1	37	—	—	37	25	11	40	71	28	3	—	—	5
—	—	—	—	—	—	2	3	—	770	32	18	79	41	28	54	38	22	1	9	5	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	18	15	10	11	24	8	18	40	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	9	6	2	3	—	—	—	—	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	10	9	6	60	60	60	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	14	4	4	3	14	3	—	—	—	11
—	—	—	—	—	—	1	—	—	10	—	—	68	93	53	33	21	6	—	—	—	12
1	5	1	—	—	—	63	33	21	240	18	7	647	407	151	295	157	58	31	9	—	13
—	—	—	—	—	—	40	7	6	28	—	—	32	16	7	43	30	20	1	—	—	14
—	—	—	—	—	—	23	—	—	55	1	1	26	10	10	30	16	12	—	—	—	15
—	—	—	—	—	—	6	—	—	20	10	8	8	11	2	12	36	11	—	—	—	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	—	3	21	7	1	—	—	17
1	12	5	—	—	—	19	8	5	144	65	19	176	79	17	327	235	130	9	5	1	18
1	—	—	—	—	—	11	—	—	68	29	13	21	16	7	2	18	1	—	2	—	19
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	12	14	12	93	241	64	—	—	—	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	6	2	11	—	—	1	7	2	—	—	—	21
—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	87	24	8	24	68	13	—	—	—	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	5	5	13	9	11	26	14	—	1	1	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	2	6	8	6	20	30	13	—	—	—	24
—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	2	—	5	7	3	32	6	4	—	—	—	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	8	2	2	16	6	—	1	1	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	7	—	17	8	5	—	—	—	27
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	1	—	—	—	—	28
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	5	1	5	11	6	—	—	—	29

	Arbetsförmedlingsanstalter	Trämasse o. pappersindustri			Grafisk industri			Industri o. hantverk, ej specific.			Kontors-, bank- o. d. personal			Butiks- o. magasinspersonal		
		Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.
	Manliga avdelningen															
1	Stockholms stad	27	27	17	97	39	16	528	386	348	594	277	162	2 070	1 435	1 170
2	Stockholms län	9	1	—	10	1	—	205	21	19	60	7	6	284	78	62
3	Uppsala stad och län	1	—	—	1	1	1	144	61	37	—	1	1	53	10	8
4	Södermanlands län	1	—	—	2	2	1	280	125	95	1	—	—	37	12	6
5	Östergötlands län	5	7	4	13	—	—	203	66	49	45	16	9	68	47	40
6	Norrköping	26	9	8	16	2	1	77	49	37	10	2	2	19	65	56
7	Jönköpings län	34	5	3	1	—	—	39	9	7	9	4	4	16	3	3
8	Kronobergs län	—	—	—	—	—	—	4	3	3	8	1	1	2	1	—
9	Kalmar län	—	—	—	1	—	—	80	35	34	12	—	—	16	2	2
10	Gottlands län	—	—	—	—	—	—	5	3	1	2	—	—	1	—	—
11	Blekinge län	1	3	3	—	—	—	134	32	30	7	1	1	36	17	17
12	Kristianstads län	—	—	—	2	—	—	23	7	6	2	1	—	22	12	10
13	Malmöhus län: Malmö	4	1	—	18	3	2	645	115	106	192	82	50	409	102	92
14	Hälsingborg	15	—	—	2	4	3	166	35	29	8	1	1	54	12	9
15	Övriga anstalter	—	—	—	6	1	1	157	41	36	4	3	3	85	64	62
16	Hallands län	17	1	1	2	—	—	80	18	11	28	3	1	28	10	9
17	Göteborgs och Bohus län	40	40	40	1	—	—	11	3	2	6	1	1	24	7	4
18	Göteborgs stad	68	51	40	69	76	68	128	118	92	187	296	209	762	519	423
19	Älvsborgs län	2	—	—	1	—	—	192	139	98	10	4	—	16	5	4
20	Skaraborgs län	—	—	—	—	—	—	54	8	8	19	7	7	39	14	14
21	Värmlands län	2	—	—	—	—	—	21	13	7	—	—	—	7	1	1
22	Örebro län	50	28	8	2	—	—	79	66	40	14	2	2	29	22	19
23	Västmanlands län	—	—	—	—	—	—	51	14	8	6	—	—	7	1	1
24	Kopparbergs län	32	14	14	—	—	—	9	10	5	—	1	—	19	7	7
25	Gävle stad och län	13	7	7	1	—	—	41	45	39	—	6	3	24	5	2
26	Västernorrlands län	35	53	23	—	—	—	11	5	3	4	1	1	8	5	3
27	Jämtlands län	9	3	1	—	—	—	19	6	5	18	2	1	21	5	3
28	Västerbottens län	42	49	36	—	—	—	24	12	12	16	6	5	40	10	10
29	Norrbottens län	—	—	—	—	—	—	28	15	13	8	2	2	10	4	4
	Kvinnliga avdelningen															
1	Stockholms stad	108	190	81	40	11	5	47	20	17	744	160	111	971	543	303
2	Stockholms län	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	—	23	11	3
3	Uppsala stad och län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	7
4	Södermanlands län	3	1	—	—	—	—	30	15	12	—	—	—	12	5	4
5	Östergötlands län	1	3	1	1	—	—	2	3	—	22	9	4	67	61	44
6	Norrköping	2	—	—	10	1	1	9	14	11	4	13	4	23	30	12
7	Jönköpings län	5	—	—	2	—	—	—	—	—	19	2	—	19	16	11
8	Kronobergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	3	1	1
9	Kalmar län	—	—	—	—	—	—	1	—	—	7	2	1	21	1	—
10	Gottlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	4	1	—
11	Blekinge län	—	8	—	1	—	—	14	2	2	3	1	1	53	17	12
12	Kristianstads län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	40	16	10
13	Malmöhus län: Malmö	52	75	30	10	30	12	315	205	141	426	67	46	699	356	191
14	Hälsingborg	16	4	1	2	1	—	74	25	21	8	2	1	34	36	26
15	Övriga anstalter	3	5	5	2	2	2	56	15	15	7	1	1	52	20	16
16	Hallands län	1	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	18	9	4
17	Göteborgs och Bohus län	34	30	30	—	—	—	—	—	—	1	1	1	22	16	9
18	Göteborgs stad	54	90	27	12	10	5	—	2	1	53	22	11	133	127	35
19	Älvsborgs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	7	4	7	9	2
20	Skaraborgs län	—	—	—	—	1	—	2	2	2	9	5	4	21	9	4
21	Värmlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	5	2	—
22	Örebro län	6	—	—	1	—	—	3	2	2	2	1	1	16	4	2
23	Västmanlands län	—	—	—	—	—	—	6	9	8	4	1	1	39	9	7
24	Kopparbergs län	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	16	6	6
25	Gävle stad och län	—	—	—	—	—	—	3	4	4	1	2	2	10	9	5
26	Västernorrlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	16	11	5
27	Jämtlands län	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	—	50	18	14
28	Västerbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	10	8	62	34	30
29	Norrbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	13	13	28	11	11

Hotell- o. restaurangpersonal			Landtransport			Sjötransport			Handel o. samfärdsel, ej specific.			Husligt arbete			Allmän o. litterär verksamhet			Annat arbete			
Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	
232	302	241	1 751	1 866	902	3 295	1 934	1 828	18	3	3	9	6	5	69	130	111	8 232	5 079	4 940	1
73	62	51	580	126	104	430	15	15	2	—	—	—	3	2	5	4	4	3 495	585	588	2
14	12	10	126	59	27	18	4	3	—	—	—	—	—	—	10	5	4	2 112	696	600	3
10	19	12	60	75	60	64	336	301	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 623	605	528	4
35	37	28	476	275	206	115	45	36	—	2	1	—	3	1	10	8	8	1 356	351	311	5
22	20	17	157	112	60	129	51	39	—	1	1	—	—	—	—	7	6	728	417	388	6
13	16	13	57	40	31	32	6	5	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1 088	642	601	7
14	12	10	15	6	4	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	311	190	172	8
13	11	10	46	10	8	59	24	15	1	2	1	—	—	—	—	1	1	423	170	131	9
15	11	6	10	10	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	460	180	177	10
16	14	12	131	144	87	417	48	48	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1 757	771	716	11
14	20	10	62	22	16	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	704	400	348	12
27	23	14	589	619	277	897	278	274	14	5	5	2	—	—	—	2	2	1 956	1 706	1 706	13
21	10	5	172	124	76	3 377	1 661	1 647	—	—	—	—	1	—	6	—	—	982	222	220	14
7	22	22	328	173	154	194	263	262	—	—	—	—	—	—	4	8	7	3 201	1 165	1 151	15
15	15	5	104	63	35	86	1	1	1	7	3	—	—	—	4	8	5	166	78	72	16
13	18	11	42	32	15	193	8	6	—	—	—	—	—	—	3	12	5	654	321	296	17
76	126	100	1 001	1 588	1 159	7 226	5 068	4 837	5	67	58	3	12	7	76	43	35	7 495	6 788	6 752	18
3	4	4	111	33	21	6	4	4	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1 618	466	430	19
53	47	38	56	24	15	1	—	—	—	—	—	—	1	—	7	7	7	474	293	256	20
2	1	1	18	13	7	25	11	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	505	452	377	21
32	55	36	113	144	50	55	1	1	4	1	1	—	—	—	11	8	7	969	882	809	22
12	15	12	116	84	57	38	39	31	—	—	—	—	1	1	—	4	3	1 576	400	354	23
66	70	57	153	106	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	1 110	284	261	24
19	27	24	157	179	158	381	3	3	—	—	—	—	—	—	—	1	1	782	497	466	25
2	17	8	25	56	23	411	25	24	—	—	—	—	—	—	—	3	2	702	731	673	26
34	34	24	56	19	12	18	2	1	—	—	—	—	—	—	6	2	2	497	137	114	27
26	18	18	47	52	32	22	19	19	1	4	1	—	—	—	3	3	3	568	342	297	28
12	11	6	68	43	34	21	16	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	620	496	441	29
3 506	5 480	3 243	128	176	63	49	28	24	75	389	363	22 356	27 518	18 390	845	927	450	143	81	62	1
293	386	202	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 081	3 088	1 117	13	26	12	—	—	—	2
108	169	101	2	2	1	—	—	—	—	—	—	1 289	1 713	1 049	7	8	7	—	—	—	3
86	141	77	30	16	12	—	—	—	—	—	—	1 534	2 306	980	8	8	6	—	—	—	4
294	458	247	12	33	10	—	—	—	—	1	1	2 970	3 681	1 707	109	137	65	126	—	—	5
126	247	143	10	41	16	—	—	—	—	—	—	543	1 992	1 099	21	30	11	695	—	—	6
89	161	78	7	—	—	—	—	—	—	—	—	882	1 272	488	18	47	32	6	1	1	7
71	155	68	—	—	—	—	—	—	1	—	—	602	933	369	11	14	7	—	—	—	8
113	255	120	—	—	—	—	—	—	—	—	—	882	1 196	541	3	10	4	—	—	—	9
43	82	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	207	341	96	7	14	5	—	—	—	10
275	424	261	18	19	12	—	—	—	—	—	—	1 778	2 240	1 147	4	4	2	—	—	—	11
272	569	221	2	2	2	—	—	—	—	—	—	1 584	2 564	1 251	3	6	3	—	—	—	12
698	1 214	489	285	1 186	237	3	1	—	—	—	—	6 864	9 709	5 407	50	139	30	148	32	28	13
262	351	166	3	16	5	59	25	25	—	—	—	1 766	1 780	1 259	10	25	11	109	—	—	14
186	276	187	85	42	38	—	1	1	1	1	1	2 308	2 458	1 434	6	24	15	89	—	—	15
73	208	93	4	8	7	—	—	—	—	—	—	617	1 124	453	15	41	21	35	—	—	16
114	197	91	5	4	3	—	2	1	—	—	—	616	877	381	18	44	19	18	—	—	17
542	612	176	59	295	100	629	249	141	—	3	—	6 711	11 026	6 825	81	113	16	352	—	—	18
26	128	22	6	6	—	—	—	—	—	—	—	267	883	187	9	72	10	—	—	—	19
229	620	190	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 702	4 018	1 204	8	32	8	—	—	—	20
73	156	69	—	2	—	1	1	—	—	—	—	885	1 725	696	7	8	6	2	3	1	21
239	494	237	27	43	30	—	—	—	—	—	—	2 087	3 673	1 745	25	65	24	—	—	—	22
259	333	226	4	8	5	—	1	—	—	—	—	1 805	2 187	1 231	15	36	23	—	—	—	23
384	615	325	10	5	4	—	—	—	—	—	—	1 197	1 904	950	32	106	39	—	—	—	24
122	215	100	3	6	4	1	1	1	—	—	—	1 172	1 432	1 053	55	71	37	—	—	—	25
139	303	123	3	2	1	6	8	3	—	—	—	607	771	324	8	31	3	—	2	2	26
520	576	413	4	4	1	—	—	—	—	—	—	953	1 087	671	17	13	3	—	—	—	27
221	271	161	—	—	—	—	—	—	—	—	—	802	1 229	663	11	12	8	—	—	—	28
240	376	228	—	—	—	10	23	13	—	—	—	922	1 383	819	1	3	1	—	—	—	29

Bostadsförhållandena år 1920 i vissa av Stockholms och Göteborgs förstadssamhällen.

I slutet av föregående år insamlades i samband med mantalsskrivningarna uppgifter för en allmän bostadsräkning,[1] omfattande 89 särskilda orter och däribland även vissa förstadssamhällen omkring Stockholm och Göteborg.[2] Sedan de angivna bostadsuppgifterna på ort och ställe undergått förberedande granskning och komplettering, insändes de till socialstyrelsen, där bearbetningen nu avslutats bl. a. i fråga om nämnda förstadsområden.

Av Stockholms förstadssamhällen deltogo i bostadsräkningen köpingarna Lidingö och Sundbyberg samt Solna socken med de därinom belägna municipalsamhällena Hagalund, Nya Huvudsta, Lilla Alby och Råsunda. Omkring Göteborg hava medtagits Fässbergs kommun med Mölndals municipal-

Tab. A. Folkmängd och bostadsbestånd i de undersökta orterna år 1920.

Orter	Folkmängd enl. bostadsräkningen	Antal hus med bostadsläg.	Genomsnittl. antal läg. per hus	Antal till bostad anv. el. avsedda lägenheter	Därav		Antal bostadslägenheter som voro				Antal		
					bostadsläg.	blandade läg.	av ägaren begagn.	fritt upplåtna	uthyrda	outhyrda	bostadsrum	kök	rum tillhopa
Förstadsorter till Stockholm . . .	87 819	2 773	3·5	9 666	9 223	443	1 252	621	7 306	44	19 989	9 016	29 005
Därav													
Lidingö (köp.) . .	9 195	1 199	2·0	2 355	2 188	172	647	248	1 264	29	7 221	2 280	9 451
Sundbyberg (köp.) .	6 778	841	5·1	1 787	1 687	50	206	28	1 455	8	2 885	1 612	4 497
Solna:													
Hagalund (m:e) . .	5 056	294	4·5	1 318	1 255	58	118	28	1 114	5	1 628	1 205	2 888
Nya Huvudsta (m:e)	3 845	175	5·2	904	874	30	84	6	782	2	1 121	853	1 974
Lilla Alby (m:e) .	1 009	77	3·6	277	265	12	30	20	214	1	682	255	937
Råsunda (m:e) . .	4 472	85	13·4	1 137	1 107	30	18	8	1 079	2	2 691	1 043	3 734
Solna s:n i övrigt .	7 964	602	3·2	1 943	1 852	91	154	298	1 398	2	3 811	1 818	5 629
Förstadsorter till Göteborg . . .	38 436	2 060	3·8	7 767	7 547	220	1 311	512	5 678	51	11 616	7 321	18 937
Därav													
Fässberg:													
Mölndal (m:e) . . .	6 433	622	2·5	1 536	1 479	57	392	124	955	8	2 587	1 421	4 008
Fässbergs s:n i övrigt	5 509	558	2·3	1 287	1 259	28	418	140	669	37	2 009	1 250	3 259
Örgryte:													
Krokslätt (m:e) . .	5 789	295	4·7	1 373	1 341	32	207	45	1 087	2	1 846	1 246	3 092
Gårda (m:e) . . .	7 061	151	11·0	1 662	1 605	57	46	49	1 510	—	2 102	1 578	3 680
Lunden (m:e) . . .	5 707	158	8·3	1 278	1 246	27	132	11	1 102	1	1 518	1 215	2 733
Örgryte s:n i övrigt	2 937	281	2·3	636	617	19	121	143	350	3	1 554	611	2 165

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1920, sid. 975.

[2] Dessa båda städer hava anordnat särskilda kommunala bostadsräkningar och därför ej medtagits i den allmänna undersökningen.

samhälle och Örgryte kommun med municipalsamhällena Krokslätt, Gårda och Lunden. Någon fullständig bild av bostadsförhållandena inom de båda storstädernas samtliga förstadsområden lämnar bostadsräkningen icke, då åtskilliga såväl invid Stockholm som Göteborg liggande betydande samhällen utelämnats, men torde den likväl få anses giva en representativ bild av bostadsvillkoren och deras utveckling under de senaste åren inom våra båda största städers förortsrayoner, varjämte av de här framlagda talen vissa slutsatser torde kunna dragas även beträffande utvecklingen inom respektive moderstäder, från vilka motsvarande siffror ännu icke föreligga.

Inom de ovannämnda orterna redovisas, såsom tab. A utvisar, beträffande stockholmssamhällena sammanlagt 2 773 och beträffande göteborgsorterna 2 060 hus med till bostad använda eller avsedda lägenheter. Dessa lägenheters antal uppgick till resp. 9 666 och 7 767, och inrymde de sammanlagt resp. 29 005 och 18 937 rum (boningsrum och kök), bebodda av resp. 37 819 och 33 436 personer. Tillväxten av bostadsutrymmet, uttryckt genom antalet nytillkomna rum sedan föregående bostadsräkning år 1913 (i Sundbyberg och Lidingö köping år 1912), synes hava varit störst i de utom municipalsamhällena liggande delarna av Solna och Fässberg, där ökningen utgjorde resp. 40 och 52 %, vilket antyder den fortgående utbredningen av storstädernas faktiska bostadsområden in över de nämnda kommunerna. Inom municipalsamhällenas snäva gränser har däremot ökningen av naturliga skäl varit betydligt mindre, där den icke, såsom i Lunden, helt upphört. Byggnadssättet i de olika samhällena avspeglas i stora drag av det genomsnittliga antalet lägenheter per hus. Hyreskasernens dominerande betydelse ger sig sålunda tillkänna genom de höga medeltalen för Råsunda och Gårda, resp. 13·4 och 11·0 lägenheter per hus, medan däremot en- och tvåfamiljshusen äro förhärskande inom Lidingö och de mera lantliga delarna av de deltagande kommunerna. Jämföras siffrorna med dem för år 1913 (1912), synas i synnerhet omkring Stockholm de talrika nytillkomna egnahemmen och villorna medfört någon sänkning av det genomsnittliga lägenhetsantalet.

Av de enbart till bostad använda lägenheterna voro i stockholmssamhällena 1 252 eller 13·6 % begagnade av ägaren, 621 eller 6·7 % fritt upplåtna, 7 306 eller 79·2 % uthyrda och endast 44 eller 0·5 % outhyrda, medan inom göteborgsrayonen fördelningen var resp. 1 311 (17·4 %), 512 (6·8 %), 5 673 (75·2 %) och 51 (0·6 %). I jämförelse med förhållandena sju år tidigare framträder en ökning av antalet lägenheter, bebodda av ägaren, inom vissa orter (Sundbyberg, Hagalund, Mölndal) samt — åtminstone om man bortser från Lidingö och Fässberg — ett praktiskt taget fullständigt försvinnande av den reserv av outhyrda lägenheter, som vid föregående bostadsräkning förekom i betydande utsträckning särskilt i orterna omkring Stockholm. Bland de av ägaren begagnade lägenheterna uppgivas år 1920 för stockholmsförstäderna 60 (därav i Sundbyberg 53) och för göteborgssamhällena 74 såsom upplåtna i samband med delägarskap i bostadsförening.

Folkmängdens och bostadsutrymmets förändringar sedan föregående bostadsräkning i här ifrågavarande orter åskådliggöres av efterföljande tablå:

Förstadsorter till Stockholm	Folkmängd enligt bostadsräkningen			Antal rum (och kök)			Förstadsorter till Göteborg	Folkmängd enligt bostadsräkningen			Antal rum (och kök)		
	1913 (1912)	1920	ökn. i %	1913 (1912)	1920	ökn. i %		1913	1920	ökn. i %	1913	1920	ökn. i %
Lidingö . .	4 987	9 195	84·4	[1] 5 524	9 451	71·1	Mölndal . .	5 160	6 433	24·6	3 156	4 008	27·0
Sundbyberg.	5 075	6 778	33·5	3 820	4 497	17·7	Fässbergs s:n						
Hagalund . .	4 316	5 056	17·1	2 489	2 833	13·8	i övrigt .	3 638	5 509	51·3	2 149	3 259	51·7
NyaHuvudsta	3 044	3 345	9·9	1 846	1 974	6·9	Krokslätt .	5 274	5 789	9·8	2 805	3 092	10·2
Lilla Alby .	934	1 009	8·0	790	887	12·3	Gårda . . .	6 573	7 061	7·4	3 474	3 680	5·8
Råsunda . .	2 896	4 472	54·5	3 606	3 734	3·6	Lunden . .	5 816	5 707	–1·9	2 784	2 733	–1·9
Solna s:n i							Örgryte s:n						
övrigt . .	5 629	7 964	41·5	[2] 4 023	5 629	39·9	i övrigt .	2 545	2 937	15·4	[2] 1 757	2 165	23·2
Samtliga	26 881	37 819	40·7	22 098	29 005	31·3	Samtliga	29 006	33 436	15·3	16 125	18 937	17·4

Härav framgår, att medan i göteborgstrakten folkmängdsökning och bostadstillskott hållit ungefär jämna steg, har omkring Stockholm det senare blivit långt efter. Att trångboddheten, såsom nedan skall uppvisas, likväl i stort sett föga ökats, förklaras genom utfyllandet av det i sistnämnda ortsgrupp år 1912—1913 förefintliga stora antalet lediga bostäder, som i vissa fall (Råsunda) uppgick ända till en fjärdedel av samtliga.

Huru de enbart till bostad använda lägenheterna fördelade sig på vissa storleksgrupper framgår av tab. B.

Tab. B. Bostadslägenheternas fördelning på vissa storleksgrupper år 1920.

Orter	Av bostadslägenheterna bestodo nedanstående antal av									Samtliga bostadslägenheter	Därav i %	
	1 kök utan rum	1 rum utan kök	2 o. fl. rum utan kök	1 o. fl. rum med del i kök	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 rum och kök	5 o. fl. rum och kök		småläg. (t. o. m. 2 rum o. kök)	större läg. (3 o. fl. rum o. kök)
Stockholms först.	394	557	60	28	4 108	2 059	809	421	787	9 223	78·1	21·9
Därav												
Lidingö	65	105	14	4	738	379	226	185	517	2 188	59·8	40·2
Sundbyberg	83	110	6	6	766	492	120	65	39	1 687	86·7	13·3
Solna:												
Hagalund	92	108	3	—	782	221	41	7	1	1 255	96·1	3·9
Nya Huvudsta . . .	71	50	1	—	551	156	34	7	4	874	94·9	5·1
Lilla Alby	9	18	5	4	104	72	24	16	18	265	78·1	21·9
Råsunda	5	78	11	2	328	248	211	116	118	1 107	60·3	39·7
Solna s:n i övrigt . .	69	98	20	12	889	496	158	75	95	1 852	82·6	17·4
Göteborgs först. .	472	390	27	45	4 474	1 335	444	149	211	7 547	89·4	10·6
Därav												
Fässberg:												
Mölndal	36	95	7	25	714	417	109	34	42	1 479	87·5	12·5
Fässbergs s:n i övrigt	200	26	6	8	580	264	95	33	47	1 259	86·1	13·9
Örgryte:												
Krokslätt	74	118	5	6	822	202	80	19	15	1 341	91·5	8·5
Gårda	77	76	3	2	1 189	172	48	15	23	1 605	94·6	5·4
Lunden	74	52	3	2	903	149	48	10	5	1 246	94·9	5·1
Örgryte s:n i övrigt .	11	23	3	2	266	131	64	33	79	617	70·7	29·3

[1] Avser det stadslikt bebyggda området. — [2] Outhyrda lägenheter ej medräknade.

Jämföras nu meddelade siffror med motsvarande från föregående bostadsräkning, framträder kristidens inverkan dels i de största lägenheternas minskning i antal genom uppdelning, dels genom nedgången av relativa antalet lägenheter om 3 och flera rum och kök. Lägst med avseende på frekvensen av dylika större lägenheter ligger Hagalund med 3·9 %, följt av Nya Huvudsta, Lunden och Gårda med något över 5 % större lägenheter, under det att det största antalet dylika bostäder förekomma i Lidingö och Råsunda (c:a 40 %) samt Örgryte socken (nära 30 %), vilka sålunda framträda såsom till väsentlig del bostadsområden för de mera bemedlade.

Huru de ovan antydda förändringarna i bostadsbestånd och folkmängd inverkat på boendetätheten belyses av tab. C.

Tab. C. Boendetätheten i begagnade bostadslägenheter åren 1913 (1912[1]) och 1920.

Orter	Antal boende per 100 rum i begagn. bostadslägenheter		Därav i lägenheter om									
			enkelkök, enkelrum m. m.		1 o. fl. rum med del i kök		1 rum och kök		2 rum och kök		3 o. fl. rum och kök	
	1913	1920	1913	1920	1913	1920	1913	1920	1913	1920	1913	1920
Förstadsorter till Stockholm	*132*	135	*213*	201	*122*	123	*199*	189	*141*	141	*76*	85
Därav												
Lidingö	*83*	104	*148*	172	—	(100)	*195*	174	*150*	124	*66*	78
Sundbyberg	*146*	150	*174*	188	(*167*)	(162)	*184*	184	*147*	151	*94*	98
Solna:												
Hagalund	*190*	184	*246*	241	—	—	*213*	197	*157*	156	*105*	114
Nya Huvudsta	*151*	172	*220*	232	—	—	*212*	191	*144*	142	*94*	97
Lilla Alby	*120*	123	*133*	128	—	(111)	*174*	167	*121*	134	*83*	86
Råsunda	*111*	120	*154*	196	—	(175)	*177*	198	*115*	130	*84*	90
Solna s:n i övrigt	*135*	147	*258*	196	(*100*)	112	*201*	198	*140*	145	*76*	90
Förstadsorter till Göteborg	*182*	179	*188*	207	*190*	158	*221*	219	*170*	162	*101*	105
Därav												
Fässberg:												
Mölndal	*166*	168	*187*	176	*170*	156	*198*	199	*160*	158	*101*	118
Fässbergs s:n i övrigt	*165*	172	*191*	202	—	(156)	*226*	226	*171*	158	*107*	109
Örgryte:												
Krokslätt	*190*	189	*183*	218	—	(160)	*221*	218	*185*	170	*99*	108
Gårda	*195*	195	*173*	194	*245*	(67)	*220*	218	*169*	170	*93*	105
Lunden	*211*	210	*227*	252	(*200*)	(800)	*229*	230	*179*	169	*129*	125
Örgryte s:n i övrigt	*142*	141	*125*	208	—	(188)	*254*	238	*161*	152	*91*	87

Enligt tabellen visa av stockholmssamhällena alla utom de tätast befolkade, Hagalund och Nya Huvudsta, ökning uti den genomsnittliga boendetätheten, medan i samtliga göteborgsorter utom Fässberg minskning eller stillestånd kan iakttagas. Den tendens till utjämning, som sålunda förekommit orterna emellan, motsvaras av en (med undantag för Sundbyberg) allmän stegring av boendetätheten i de större lägenheterna och en nästan lika genomgående minskning beträffande de likväl alltjämt starkt befolkade smålägenheterna.

Vill man ha en klarare bild av de faktiska boendeförhållandena, böra dock förestående genomsnittstal jämföras med siffrorna för antalet bostadslägen-

[1] Siffrorna för Lidingö och Sundbyberg avse år 1912.

heter med mer än 2 boende per rum, satta i relation till samtliga lägenheter inom samma storleksgrupp. I tab. D återgivas dessa relationstal för lägenheter fr. o. m. ett t. o. m. fyra rum (3 rum och kök).

Tab. D. Bostadslägenheter med mer än 2 boende per rum år 1920.

Förstadsorter till Stockholm	Av 100 mindre läg. hade följande antal mer än 2 boende per rum	Därav lägenheter om				Förstadsorter till Göteborg	Av 100 mindre läg. hade följande antal mer än 2 boende per rum	Därav lägenheter om			
		1 rum	2 rum	3 rum	4 rum			1 rum	2 rum	3 rum	4 rum
Samtliga	22·1	30·9	28·8	12·5	1·7	Samtliga	36·0	31·2	43·7	21·8	9·7
Därav						Därav					
Lidingö	15·4	20·8	22·5	7·7	1·3	Fässberg:					
Sundbyberg . . .	21·4	25·6	27·1	15·1	3·3	Mölndal	27·7	25·7	34·0	21·4	12·0
Solna:						Fässbergs s:n i övrigt	32·6	29·1	44·2	19·0	6·3
Hagalund	30·0	37·0	32·0	20·0	9·8	Örgryte:					
Nya Huvudsta . .	27·2	38·0	30·7	11·5	3·0	Krokslätt	36·5	34·0	42·3	24·3	13·8
Lilla Alby	15·7	21·7	18·0	18·9	4·2	Gårda	41·9	25·2	47·4	26·7	14·6
Råsunda	16·5	32·1	27·9	9·5	—	Lunden	41·2	48·8	45·5	23·6	8·3
Solna s:n i övrigt .	28·7	36·1	32·1	11·9	0·7	Örgryte s:n i övrigt	34·5	30·6	51·3	16·8	3·1

Enligt denna tabell äro samhällena omkring Göteborg betydligt mera trångbodda än stockholmsförstäderna. Därjämte kan den olikheten iakttagas, att i de förstnämnda tvårumslägenheterna (d. v. s. i regel om 1 rum och kök), men i de senare vanligtvis enkelrummen och enkelköken är den bostadstyp, som i största utsträckning är överbefolkad.

Vad slutligen angår de vid bostadsräkningen uppgivna *hyrorna* för uthyrda lägenheter, meddelas i tab. E å nästa sida de för resp. orter beräknade medeltalen. Härav framgår, att hyresnivån i stockholmssamhällena ligger betydligt högre än i göteborgssamhällena.

Dyrast av de förra var Råsunda med en årshyra av i genomsnitt 250 kr. per rum och därnäst Lidingö med 234 kr., billigast åter Nya Huvudsta och Hagalund med resp. 163 och 168 kr. per rum. Uträknas hyran per boende, erhålles en föga mer än hälften så stor hyreskostnad för göteborgs- som för stockholmsförstäderna.

Ser man åter på hyresstegringen under de senaste sju åren, befinnes denna omkring Stockholm hava varit lägst 45 % (Nya Huvudsta) och högst 68 % (Lilla Alby) efter medelhyran per rum räknat. Avsevärt starkare, åtminstone relativt sett, har emellertid hyresstegringen varit i Göteborgs förstäder, där motsvarande stegring utgjort lägst 60 % (Gårda) och högst 96 % (Mölndal). Bilden blir ungefär densamma, om hänsyn tages enbart till arbetarhushållens typiska familjebostad, lägenheten om 1 rum och kök, för vilken hyresökningen varit 44—57 % omkring Stockholm och 59—72 % vid Göteborg. För större lägenheter visar hyresstegringen betydliga variationer, delvis till följd av de små absoluta talen, men i allmänhet har ökningen för de större lägenheterna

Tab. E. Medelhyra för lägenheter av olika storlek åren 1918 och 1920.

Orter		Medelhyra per år i kr. för uthyrda lägenheter[1] om												Årlig medelhyra, kr.	
		1 kök utan rum	1 rum utan kök	2 o. fl. rum utan kök	1 o. fl. rum med del i kök	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 rum och kök	5 rum och kök	6 rum och kök	7 o. fl. rum och kök	samtliga	per rum	per person
Förstadsorter till Stockholm	1918	*146*	*147*	*410*	*(200)*	*234*	*362*	*557*	*764*	*995*	*1 192*	*1 621*	*343*	*130*	*98*
	1920	208	235	618	591	348	552	846	1 233	1 608	1 874	2 700	511	288	133
Därav															
Lidingö	1912	*(50)*	*170*	*(578)*	—	*251*	*558*	*595*	*808*	*1 082*	*1 269*	*1 660*	*576*	*155*	*151*
	1920	205	258	(684)	(533)	387	606	922	1 304	1 820	1 980	3 210	680	284	184
Sundbyberg	1912	*151*	*156*	*(300)*	*(200)*	*236*	*364*	*476*	*645*	*(724)*	*(965)*	*(1 467)*	*299*	*122*	*79*
	1920	217	221	(775)	(650)	361	547	754	1 068	(1 001)	(1 275)	(1 900)	449	187	118
Solna:															
Hagalund	1918	*152*	*146*	—	—	*218*	*518*	*568*	*(475)*	—	—	—	*224*	*110*	*55*
	1920	208	289	(350)	—	326	483	658	(700)	—	—	—	337	168	87
Nya Huvudsta	1918	*141*	*146*	—	—	*221*	*519*	*400*	*(625)*	*(650)*	—	—	*225*	*113*	*57*
	1920	206	221	—	—	319	475	600	(864)	(525)	—	—	335	168	91
Lilla Alby	1918	*(121)*	*127*	*(200)*	—	*215*	*521*	*472*	*(578)*	*(700)*	*(1 117)*	—	*306*	*112*	*84*
	1920	(218)	257	(450)	(275)	338	515	769	1 084	(1 650)	(1 900)	(2 750)	507	188	140
Råsunda	1918	*(150)*	*190*	*(408)*	—	*289*	*447*	*640*	*859*	*1 018*	*1 185*	*(1 450)*	*507*	*156*	*140*
	1920	(272)	262	(688)	(519)	421	704	956	1 418	1 689	2 179	—	813	250	207
Solna s:n i övrigt	1918	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	1920	192	207	(400)	(712)	(814)	478	669	927	1 425	(1 242)	(1 469)	426	167	105
Förstadsorter till Göteborg	1918	*79*	*88*	*(277)*	*71*	*154*	*229*	*338*	*498*	*460*	*(542)*	*1 296*	*166*	*79*	*39*
	1920	125	139	252	213	247	391	548	860	1 029	1 965	2 927	281	132	67
Därav															
Fässberg:															
Mölndal	1918	*54*	*64*	*(370)*	*55*	*100*	*168*	*227*	*(286)*	*(360)*	*(450)*	*(400)*	*116*	*55*	*30*
	1920	119	96	(328)	219	172	357	461	898	(1 117)	(1 300)	—	240	104	59
Fässbergs s:n i övrigt	1918	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	1920	97	189	(120)	(300)	228	367	499	675	—	1 588	—	224	115	57
Örgryte:															
Krokslätt	1918	*75*	*(75)*	*(510)*	—	*147*	*250*	*386*	*519*	*(587)*	*(650)*	*(965)*	*168*	*78*	*39*
	1920	133	131	(276)	(176)	244	421	628	747	(1 102)	—	(1 195)	278	130	66
Gårda	1918	*100*	*99*	*(224)*	*(108)*	*174*	*274*	*340*	*589*	*(678)*	*(800)*	*(1 755)*	*191*	*90*	*44*
	1920	155	182	(294)	—	276	435	568	889	(1 243)	(2 000)	(2 775)	301	144	71
Lunden	1918	*89*	*86*	—	*(84)*	*164*	*245*	*362*	*(450)*	*(500)*	—	—	*169*	*85*	*38*
	1920	155	145	(195)	(162)	275	400	627	(798)	(1 170)	—	—	284	139	68
Örgryte s:n i övrigt	1918	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	1920	107	185	—	—	202	388	465	(946)	(820)	(2 613)	(4 450)	425	168	94

varit något starkare än för småLägenheterna. Den genomsnittliga hyresökningen i de två ortsgrupperna inom de olika lägenhetskategorierna framgår av nedanstående sammanställning:

Hyresökning, i %, mellan åren 1918 (1912) och 1920 i	1 kök utan rum	1 rum utan kök	2 o. fl. rum utan kök	1 o. fl. rum med del i kök	1 rum och kök	2 rum och kök	3 rum och kök	4 rum och kök	5 rum och kök	6 rum och kök	7 o. fl. rum och kök	samtl. lägenheter
Stockholmssamhällena	42	60	51	(196)	49	52	52	61	62	57	67	49
Göteborgssamhällena	58	58	—	(200)	60	71	62	73	(124)	(263)	(126)	69

Då emellertid lägenhetsinnehavarnas inkomster merendels stigit ännu raskare än hyrorna, har hyresprocenten, d. v. s. hyran i % av den taxerade inkomsten,

[1] Ersättning för ev. centralvärme frånräknad.

nedgått från omkring 18 à 20 till 9 à 10 % i stockholmsförstäderna och från c:a 14 à 16 till 6 à 8 % i orterna omkring Göteborg. Huru dessa procenttal gestalta sig inom de särskilda orterna, framgår av nedanstående tablå:

a = hyran i % av lägenhetsinnehavarens taxerade inkomst. b = hyran i % av hushållets taxerade totalinkomst.	Hyresprocent i genomsnitt för hushåll, vilkas föreståndare taxerats till en inkomst (i kr.) av									Hyresprocent för samtliga hush.
	under 800	800—1 199	1 200—1 999	2 000—2 999	3 000—3 999	4 000—4 999	5 000—5 499	5 500—5 999	6 000 och däröver	
Förstadsorter till Stockholm . .	a (73·8)	43·9	24·8	15·6	11·0	9·2	9·0	10·1	9·9	10·7
	b (*30·4*)	*16·6*	*15·2*	*11·3*	*8·9*	*7·8*	*7·9*	*8·6*	*9·2*	*9·0*
Förstadsorter till Göteborg . . .	a (46·0)	20·4	12·3	9·5	7·9	6·7	6·6	6·7	4·4	7·6
	b (*16·5*)	*11·2*	*8·1*	*6·3*	*6·2*	*5·6*	*5·5*	*6·0*	*4·2*	*6·1*

Undantagas de lägsta inkomstgrupperna, för vilka de abnormt uppdrivna hyresprocenterna mindre torde giva uttryck för hyresbelastningens faktiska storlek än för brister i inkomstredovisningen, förete procenttalen en jämn sänkning från de lägre till de högre inkomstklasserna, vilken visar det avsevärt avtagande hyrestrycket vid stigande inkomst, låt vara att särskilt för de högsta inkomstgrupperna till sänkningen medverkar det vid taxeringsförfarandet tillämpade tillvägagångssättet att i årsinkomsten inräkna viss del av eventuellt förefintlig förmögenhet.

Registrerade sjukkassors verksamhet åren 1916—1918.

Ur berättelsen rörande de registrerade sjukkassornas verksamhet under åren 1916—1918 må meddelas följande.

Registrerade sjukkassor och deras medlemmar. Den 31 december 1916 utgjorde antalet registrerade sjukkassor 1 278 med 608 995 medlemmar. Vid samma tidpunkt åren 1917 och 1918 uppgick antalet kassor bägge åren till 1 284 och antalet medlemmar till resp. 646 602 och 692 265. Förutom dessa kassor funnos emellertid i verksamhet resp. 24, 25 och 28 registrerade fortsättningskassor, omfattande resp. 56 974, 63 794 och 70 951 medlemmar.

Den koncentration av sjukkasserörelsen till allt större kassor, som kunnat konstateras redan tidigare, har fortsatt även under här ifrågavarande år, såsom framgår bl. a. därav, att medelantalet medlemmar, som i sjukkassor och fortsättningskassor tillsammans år 1915 utgjorde 497, ökat till 515 år 1916, 545 år 1917 och 585 år 1918.

Av sjukkassornas medlemmar år 1916 voro 416 763 eller 68·4 % män och 192 232 eller 31·6 % kvinnor. För de följande åren var motsvarande fördelning 68·1 % män och 31·9 % kvinnor år 1917 samt 76·7 % män och 32·3 % kvinnor år 1918. I fortsättningskassorna bestod medlemsbeståndet år 1916

av 43 188 eller 75·8 % män och 13 786 eller 24·2 % kvinnor, år 1917 av 75·4 % män och 24·6 % kvinnor samt år 1918 av 74·4 % män och 25·6 % kvinnor.

Ett jämförelsevis stort antal kassor räknade endast manliga medlemmar, under det att sjukkassor med endast kvinnliga medlemmar voro mycket fåtaliga. Inom det övervägande antalet kassor voro emellertid båda könen representerade. Närmare angivet gestaltade sig förhållandena på följande sätt:

Antal kassor med:	1916	1917	1918
endast manliga medlemmar	199	192	186
» kvinnliga »	35	34	35
både män och kvinnor	1 035	1 053	1 056

De flesta kassor — 1 180 år 1918 — utfäste i stadgarna understöd i form av såväl sjukhjälp som begravningshjälp, d. v. s. voro sjuk- och begravningskassor; enbart sjukkassor voro blott ett hundratal. Allt eftersom medlemmarna på grund av sitt delägarskap varit tillförsäkrade olika slag av understöd, gestaltade sig förhållandena på följande sätt:

Antal medlemmar tillförsäkrade:	1916	1917	1918
sjuk och begravningshjälp	486 531	515 559	550 479
endast sjukhjälp	101 697	110 501	121 278
» begravningshjälp	20 767	20 542	20 508

Sjukkassornas ekonomiska förhållanden. Totala inkomst- och utgiftssummorna under åren *1916—1918* voro följande:

	Inkomster			Utgifter		
	1916	1917	1918	1916	1917	1918
Sjukkassor	11 216 036	12 126 820	13 725 701	10 046 408	10 021 451	14 802 086
Fortsättningskassor	231 041	256 133	297 215	189 414	186 407	211 181

En översikt av sjukkassornas inkomster och utgifter samt behållning eller brist i genomsnitt per medlem meddelas i efterföljande tabell, där de olika kassaposterna sammanförts under sina viktigaste rubriker.

Inkomster	1916	1917	1918	Utgifter	1916	1917	1918
Regelbundna avgifter	14·60	14·92	15·64	Kontant sjukhjälp	13·95	12·71	17·95
Uttaxerade bidrag	0·09	0·07	0·18	Läkarvård	0·24	0·24	0·81
Statsbidrag	2·67	2·67	2·53	Läkemedel	0·10	0·11	0·17
Kommunbidrag	0·29	0·31	0·34	Moderskapshjälp	0·28	0·27	0·29
Arbetsgivarbidrag	0·88	0·82	0·55	Begravningshjälp	1·27	1·28	1·90
Räntor	0·98	1·01	1·20	Förvaltningskostnader	1·68	1·77	2·18
Övriga inkomster	0·65	0·64	0·81	Övriga utgifter	0·10	0·10	0·11
	Summa 19·56	19·94	21·20		Summa 17·52	16·48	22·86
Under året uppkommen förlust	—	—	1·66	Under året uppkommen vinst	2·04	3·46	—
	Summa 19·56	19·94	22·86		Summa 19·56	19·94	22·86

För fortsättningskassorna hava de tre årens inkomster belöpt sig till i genomsnitt resp. 4·17, 4·17 och 4·41 kr. per medlem, medan utgifterna

stannat vid resp. 3·42, 3·03 och 3·57 kr. Huvudparten av inkomsterna inflöto i form av medlemsavgifter, i det att varje medlem erlade en genomsnittlig årlig avgift av resp. 2·58, 2·62 och 2·78 kr. Av utgifterna gick större delen till understöd i form av kontant sjukhjälp, nämligen i medeltal resp. 2·99, 2·65 och 2·53 kr. per medlem.

En jämförande översikt av tillgångar och skulder, absolut och i förhållande till antal medlemmar lämnas i efterföljande tablå:

	Sjukkassor				Fortsättningskassor			
	Tillgångar	Per medl.	Skulder	Per medl.	Tillgångar	Per medl.	Skulder	Per medl.
1916 . . .	13 328 182	21·88	872 535	1·43	170 626	2·99	7 531	0·13
1917 . . .	15 504 590	23·98	927 923	1·44	245 094	3·84	7 053	0·11
1918 . . .	15 423 282	22·2	2 006 151	2·90	321 175	4·53	3 496	0·05

Sjukkassornas behållna tillgångar hava under åren 1916 och 1917 ökats med resp. 8·1 och 17·0 %, under år 1918 däremot minskat med 8·0 %. Det sistnämnda årets ogynnsamma resultat har föranletts av de avsevärt stegrade utgifterna för sjukhjälp och begravningshjälp under senare halvåret 1918 till följd av den allmänt inom hela landet grasserande farsot, som benämnts spanska sjukan.

Sjukdomsfrekvens. En översikt över de antal sjukdomsfall och sjukdagar, för vilka sjukhjälp utgått under åren 1916—1918, lämnas här nedan:

Sjukkassor	Antal sjukdomsfall	Antal sjukdagar	Sjukdomsfall per 100 medlemmar			Sjukdagar per 100 medlemmar			Sjukdagar per sjukdomsfall		
			Män	Kv.	S:a	Män	Kv.	S:a	Män	Kv.	S:a
1916 . .	200 617	4 698 050	37·7	28·4	35·0	812·6	836·5	819·5	21·6	29·4	23·4
1917 . .	189 279	4 488 039	33·9	24·5	31·1	744·2	723·6	738·1	21·9	29·6	23·7
1918 . .	314 201	6 359 110	53·7	36·4	48·5	1 015·7	904·4	982·3	18·9	24·8	20·2
Fortsättningskassor											
1916	1 270	95 634	2·24	2·45	2·29	170·5	178·7	172·4	76·1	73·1	75·3
1917 . .	1 336	98 166	2·18	2·16	2·17	149·4	158·5	151·6	68·6	73.4	69·7
1918 . .	1 426	99 291	2·11	2·15	2·12	135·2	142·4	137·0	64·2	66·2	64·7

Såväl sjukdomsfrekvensen som det genomsnittliga antalet understödsdagar synes som regel vara större för män än för kvinnor, medan beträffande sjukdomsfallens varaktighet förhållandet varit motsatt.

Moderskapsförsäkringen. De registrerade sjukkassorna hava under åren 1916—1918 meddelat moderskapshjälp i sådan omfattning, som efterföljande tablå giver vid handen:

Antal kassor som lämnat moderskapshjälp	Medelantalet medlemmar		Antalet barnsbördsfall		Antal dagar m. moderskapshjälp		
	Hela antalet	Kvinnor	Hela antalet	Per 100 kvinnor	Hela antalet	Per 100 kvinnor	Per barnsbördsfall
1916 . . . 375	339 753	118 789	5 007	4·2	129 030	108·6	25·8
1917 . . . 396	368 642	127 988	5 925	4·6	157 994	123·4	26·7
1918 . . . 405	412 609	144 967	6 712	4·6	181 791	125·4	27·1

Olycksfall vid lastning och lossning av fartyg år 1920.[1]

I likhet med föregående år har inom socialstyrelsen företagits en arbetarskyddsstatistisk utredning beträffande under år 1920 timade olycksfall inom stuveriyrket. Baserad på de olycksfallsanmälningar, som insänts till styrelsen från yrkesinspektörerna i de olika distrikten, omfattar denna utredning 982 olycksfall, av vilka 8 med dödlig utgång. Motsvarande siffror för föregående år voro resp. 807 och 10. Det större antalet under 1920 inrapporterade olycksfall torde icke berättiga till antagandet av en livligare olycksfallsfrekvens, utan lärer få tillskrivas den omständigheten, att även de smärre olycksfallen inrapporteras med större samvetsgrannhet, sedan olycksfallsförsäkringen och anmälningsskyldigheten till riksförsäkringsanstalten kommit mera in i det allmänna medvetandet.

Olycksfallens fördelning på yrkesinspektionsdistrikt och olika slag av arbetsgivare framgår av efterföljande tabell:

Arbetsgivare	Antal arbetsgivare										Antal olycksfall									
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	Summa	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	Summa
	yrkesinspektionsdistriktet										yrkesinspektionsdistriktet									
Handelsfirmor	5	—	—	—	1	17	—	—	1	24	11	—	—	—	1	25	—	—	1	38
Industriella företag . . .	4	6	3	4	5	9	6	4	9	50	4	11	5	6	9	11	8	8	13	75
Järnvägsföretag	1	3	—	—	—	1	—	—	—	5	1	47	—	—	—	1	—	—	—	49
Skeppsmäklare och speditörer	—	—	—	—	1	5	—	—	—	6	—	—	—	—	1	23	—	—	—	24
Rederier . . .	3	—	—	1	—	16	1	1	—	22	53	—	—	1	—	154	1	1	—	210
Stat o. kommun	1	—	—	1	3	1	—	1	—	7	1	—	—	1	3	3	—	3	—	11
Stuvare och stuverifirmor .	3	2	2	2	18	9	—	3	12	46	157	12	18	2	171	95	—	42	78	575
Summa	17	11	5	8	23	58	7	9	22	160	227	70	23	10	185	312	9	54	92	982

Bland de industriella företagen intaga sågverken första platsen, och av järnvägsföretagen är det huvudsakligen de, vilka liksom Oxelösund—Flen—Västmanlands och Stockholm—Nynäs järnvägar hava egna stuveriavdelningar, som komma ifråga. Skeppsmäklare och speditörer utöva endast undantagsvis stuverirörelse, medan däremot de mera betydande rederibolagen i allt större utsträckning hava upprättat egna stuveriavdelningar. Statliga och kommunala företag förekomma likaledes endast i undantagsfall som ar-

[1] Soc. Medd., årg. 1915, sid. 629; årg. 1917, sid. 74 och 1 473; årg. 1918, sid. 1 099; årg. 1919, sid. 719 samt årg. 1920, sid. 645.

betsgivare, då däremot de rena stuveriföretagen, om icke till numerären så dock ifråga om arbetarnas och olycksfallens antal, stå främst.

Olycksfallens orsaker. Olycksfallens fördelning på orsaker har uppgivits som följer:

Skär- och slagverktyg	2	Vinschar (ombord)	204
Andra handverktyg	17	Därav i samband med annan anledning	131
Transportredskap	67	Lastning och lossning för hand:	
Luckor och skärstockar	22	Personers fall	26
Kättingslängor, rälslängor, stroppar o. d.	11	Föremåls fall	67
Kolmått, gripskopor o. d.	101	På annat sätt	169
Förtöjningsredskap	4	Personers fall (utan samband med föregående)	80
Ställningar, stegar, bockar, banor o. d.	31	Föremåls fall (utan samband med föregående)	90
Andra redskap (för handbärning)	16	På här ej angivet eller okänt sätt	55
Taljor och block	6	Summa	982
Kranar (i land)	14		

Utan att någon mera ingående förklaring av tablån synes erforderlig, torde ett framhållande av vissa synpunkter dock äga sitt intresse.

Största antalet, eller över en fjärdedel av samtliga olycksfall, hava tillkommit under lastning och lossning för hand. Hit har räknats allt arbete, som utförts utan hjälp av maskinella anordningar, såsom vinschar, kranar o. d. ävensom själva stuvningen av last i fartygsrum eller dess uppläggning å kajer eller i magasin, såvida ej under sådant arbete uppkomna olycksfall varit att härleda till användande av vissa i nomenklaturen upptagna redskap eller anordningar. Som framgår av tablån, är denna olycksfallsgrupp uppdelad på trenne underavdelningar, »personers fall», »föremåls fall» och »på annat sätt», av vilka de båda första ej tarva någon närmare förklaring. Största delen av de under den tredje underavdelningen inbegripna olycksfallen utgöras av muskelsträckningar vid lyftning och bärning för hand. Hit hava ock räknats ett avsevärt antal skador, uppkomna genom att arbetarna stuckit eller skurit sig å spikar i lådor eller andra skarpa föremål, samt klämskador under lastning och lossning för hand.

Den i fråga om antalet närmast kommande olycksfallsorsaken, uppgående till c:a 20 % av samtliga fall, är att hänföra till fartygsvinschar. De allmännast förekommande skadorna hava härvid förorsakats därigenom, att arbetare, särskilt luckbasar och de som sysselsatts i lastrum, erhållit slag av under upphissning eller nedfirning varande last eller av vinschlöparen, den tomma lastkroken eller däri hängande tom kättingslänga. Utslitna och trasiga vinschlöpare av ståltina utgöra en ofta återkommande olycksfallsorsak, som mången gång medför allvarsamma och svårartade hand- och fingerskador, av vilka till och med en, som i det efterföljande relateras, haft dödlig utgång. Bland övriga orsaker under denna grupp märkas nedfallande lastbommar, oskyddade eller illa skyddade kuggväxlar samt i ett par fall materialfel hos vinschar. Ett avsevärt antal av här omnämnda olycksfall

äro av den art, att de genom vissa åtgärders vidtagande böra kunna förebyggas. Sålunda kunna slag av medelst vinsch transporterad last eller av vinschlöpare och hisskrok undvikas genom iakttagande av nödig försiktighet samt därigenom, att luckbasen i tid varskor i lastrummet befintliga arbetare att taga sig i akt för nedfirande last. Likaså kunna de på grund av trasiga vinschlöpare förorsakade skadorna förebyggas genom att för slitna stållinor ej användas.

De flesta av de genom fartygsvinschar föranledda olycksfallen hava även haft andra bidragande orsaker. Slag av kättingslängor och hisskrokar hava redan omnämnts, personers och föremåls fall äro likaledes en återkommande olycksfallsorsak i samband med lastning och lossning medelst vinsch, varjämte kolmått och gripskopor ofta utgöra en bidragande anledning därtill.

Dessa sistnämnda och liknande lastnings- och lossningsredskap giva i och för sig själva anledning till ett ej obetydligt antal olycksfall, eller omkring 10 %. I nästan samtliga fall gäller det klämskador och slag, som uppstått på grund av otillfredsställande låsinrättning för måttens eller gripskopornas byglar ävensom bristande anordningar för tippningen.

Bland övriga redskap och arbetsanordningar, som hava givit anledning till olyckshändelser, fäster man sig vid det relativt stora antalet under rubriken transportredskap. Det är både handkärror av skilda slag och järnvägsvagnar, som härvid komma i fråga, och särskilt i de större hamnarna, där vagnsväxling å kajerna äger rum i avsevärd utsträckning, hava olycksfall av denna anledning varit ganska allmänna. De allra flesta hava dock varit av lindrigare beskaffenhet.

Olyckor, förorsakade av brustna kättingslängor, börja bliva allt sällsyntare, och detsamma är förhållandet med ställningar och landgångar, i vad som rör dessas beskaffenhet, en omständighet, som tydligt påvisar, att kontrollen, vilken särskilt inriktats på dessa båda områden, även medfört åsyftad verkan. Sålunda komma på dessa olycksfallsorsaker endast resp. 1·1 och 3·2 % av samtliga under år 1920 inträffade olycksfall, medan motsvarande relationstal voro för år 1919 resp. 1·9 och 4·5 %, för 1918 resp. 3·5 och 5·4 % samt för 1915, det första år, varunder yrkesinspektionens verksamhet omfattade även stuveriyrket, resp. 5·2 och 9·6 %.

Vid påläggning och avtagning av luckor och skärstockar hända alltjämt, förutom nedstörtande i lastrum, varom mera härnedan, en hel del olycksfall, särskilt i form av skador å händer och fingrar, ådragna genom klämning mellan luckor, resp. skärstockar och luckkarmar. Oförsiktighet från arbetarnas sida ävensom felande handtag och slitna luckor äro härvid i ungefär lika mån bidragande orsaker. Vid urlyftning och isättning av tyngre skärstockar medelst vinsch eller kran åsamkas de därmed sysselsatta arbetarna ofta kläm- eller krosskador till följd av därvid använda olämpliga stroppar eller därigenom, att vinschlöparen slås direkt om skärstocken.

En sammanfattning av alla olycksfall på grund av personers eller föremåls fall, vare sig detta varit att anse som självständig anledning eller bidragande orsak till olycksfallen ifråga, visar följande tablå:

Fall från ställning, landgång o. d.	26	Nedfallande last	103
Fall å kaj, däck o. d.	60	Utslirande av last ur längor o. d.	46
Nedstörtande i lastrum	22	Fallande lastnings- och lossningsmaterial	17
Nedstörtande i sjön, i pråm, på kaj o. d.	18	Summa	292

Någon särskild förklaring av denna tablå torde ej vara erforderlig; dock bör anmärkas, att den oftast förekommande orsaken till fall från ställningar varit frånvaron av räcke, att nedstörtande i lastrum dels förorsakats av medelst vinsch eller kran transporterad last, dels inträffat vid avtagning eller påläggning av luckor och skärstockar, samt att nedfallande last även innefattar ras av massgodslaster i fartygsrum, kolgårdar och magasin m. m. Fall i lastrum hava oftast förorsakat svårartade skador, därav även sådana, som medfört döden, och jämväl de under rubriken »utslirande av last ur längor» upptagna olycksfallen hava varit av allvarsam art. Det rör sig härvid i allmänhet om trälast — plankor, props o. d. — men även om järnrör och stångjärn, som glida ur längorna, eller kolstycken, som under upphissningen falla ur kolmått och gripskopor. Dessa olyckor böra kunna undvikas, i förra fallet genom att kättingslängan ordentligt anbringas och åtdrejas, i det senare genom att kolmåtten ej ösas för fulla samt att i båda fallen lasten under upphissningen ej tillåtes pendla och slå mot luckkarmar och andra föremål.

Tid och plats för olycksfallen. Olycksfallsfrekvensen under årets olika månader framgår av följande tablå:

Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Okänt	Summa
72	44	53	61	94	113	100	130	98	97	66	52	2	982

Olycksfallens fördelning på skilda hamnar utgjorde som följer:

Bromölla	3	Iggesund	5	Nordmaling	3	Sundsvall	9
Degerhamn	2	Jönköping	4	Norrköping	20	Svartvik	2
Dynäs	2	Kalmar	3	Nynäshamn	3	Sölvesborg	3
Essvik	2	Karlshamn	12	Oxelösund	45	Trälleborg	8
Gustavsberg	3	Karlskrona	14	Piteå	7	Uddeholm	2
Gävle	39	Kramfors	16	Ronneby	3	Uddevalla	14
Göteborg	274	Landskrona	15	Skellefteå	18	Ystad	7
Halmstad	18	Limhamn	7	Skoghall	2	Åhus	11
Hargshamn	2	Luleå	19	Skutskär	10	Örebro	2
Holmsund	5	Långed	2	Stockholm	231	Övriga hamnar (vardera 1 olycksfall)	21
Hortlax	3	Malmö	91	Stugsund	8	Summa	982
Hälsingborg	8	Mem	2	Surahammar	2		

Som av denna tablå framgår, komma tillhopa 596 olycksfall, c:a 60 % av samtliga, på rikets tre största städer, medan sammanlagt 159 fall inträffat, huvudsakligen under trälastning, i de norrländska hamnarna.

Olycksfall med dödlig påföljd. Av de under året inrapporterade olycksfallen hava, som ovan nämnts, 8 haft dödlig utgång. Två inträffade i första distriktet (Stockholm), ett i 2:a (Oxelösund), två i 5:e (Malmö), ett i 6:e (Göteborg) och två i 9:e (Nyhamn och Rundvik). Beträffande dessa olycksfall må anföras följande:

1. Vid kollossning medelst vinsch från ångare råkade en som luckbas anställd stuveriarbetare rispa sönder en av högra handens fingrar på en vinschlöpare av stålwire. Trots omedelbar läkarhjälp uppstod blodförgiftning, varför handen måste amputeras, men kunde den skadade dock ej räddas till livet, utan avled å sjukhus efter nära fem månaders vistelse därstädes.

2. Vid malmlastning med s. k. lokkran hade en stuveriarbetare utan kranskötarens vetskap under kranens *förflyttning* å spåren *satt sig* på kranstativet. Då kranen under förflyttningen svängdes, råkade arbetaren komma i kläm mellan den rörliga kranarmen och stativet, varvid bröstet intrycktes och han ljöt en ögonblicklig död.

3. Vid lastning av klorat i kaggar, av vilka sex, vardera vägande c:a 50 kilogram, längats i en tågstropp samt medelst kran transporterades från kaj till fartyg, slirade samtliga kaggar ur stroppen, då lasten närmade sig lucköppningen, samt föllo ned, dels i rummet, dels på däcket, där en som luckbas tjänstgörande stuveriförman så hårt träffades av en av de nedfallande kaggarna, att han några timmar senare avled. Ifrågavarande sätt att medelst tågstropp länga flera kaggar eller fat på en gång är ur säkerhetssynpunkt förkastligt och bör ej få förekomma. Vid lastning eller lossning av fatgods av mindre storlek torde lämpligast böra användas antingen starka nät eller s. k. lastbord.

4. Under påläggning av luckorna efter lossningsarbetets avslutande å en större ångare skulle, sedan skärstockarna insatts med tillhjälp av vinsch, den vid vinschlöparen fästade kroken hissas upp för att ej vara i vägen vid påluckningen. Härvid fångade den öppna kroken i en av skärstockarna, som jämte ett par luckor lyftes från sin plats och föll ned i lastrummet, i fallet dragande med sig en av de med påluckningen sysselsatta stuveriarbetarna, som därvid erhöll så svåra skador i huvudet, att han omedelbart avled.

5. En som tillfällig stuveriarbetare anställd sjöman, vilken äntrat upp till nocken av en lossande ångares lastbom för att lägga till rätta vinschlöparen, som skurit på sidan av blockskivan, förlorade under detta arbete av en eller annan anledning taget och störtade plötsligt ned i det under belägna nästan tomma lastrummet — ett fall på c:a 20 meter — där han till följd av allvarsamma skador i huvudet omedelbart avled. Det torde böra anmärkas, att den ifrågavarande vinschlöparen kunnat, utan att någon behövt äntra till väders, läggas till rätta genom att fira ned bommen och utföra arbetet från däck. Som detta förfarande emellertid är mera tidsödande, har den angivna utvägen tillgripits med ovan nämnda sorgliga påföljd, som i viss mån måste tillskrivas arbetsledningens uraktlåtenhet att vidtaga nödiga försiktighetsåtgärder.

6. Vid transport av styckegods medelst en s. k. magasinskärra från lossande ångare till kaj råkade en därmed sysselsatt stuveriarbetare att stiga miste på den sluttande landgången, föll baklänges ned på kajen, dragande kärran med sig, och slog huvudet mot ett å kajen befintligt tomfat, med påföljd att han miste medvetandet och måste föras till sjukhus, där han avled en vecka senare till följd av de vid fallet ådragna skadorna.

7. Under lastning av props från flotte till ångare i en norrländsk hamn råkade en å flotten sysselsatt arbetare, som skulle springa ur vägen för en under upphissning varande »propssling», att halka, varvid han föll i vattnet mellan fartyget och flotten samt drunknade. Det bör i detta sammanhang påpekas, att arbete med lastning av props från flotte är särdeles farligt, till följd av att flottens övre yta, där arbetarna uppehålla sig, är mycket slipprig, varför stor försiktighet är av nöden till undvikande av olycksfall av här angivna slag.

8. Slutligen omkom en arbetare genom drunkning vid förhalning av en pråm, som skulle lastas med flis. De närmare omständigheterna vid detta olycksfall äro ej kända, då ögonvittnen till händelsen ej finnas.

Meddelanden från socialattachéerna.

Frågan om den engelska fattigvårdens omorganisation.

År 1909 framlades i England ett av särskilda kommitterade avgivet betänkande rörande fattigvårdens omorganisation. Till betänkandet var fogad en minoritetsreservation, som ådragit sig särskild uppmärksamhet och vari förordades, att de av fattigvården omhänderhavda uppgifterna skulle övertagas av andra myndigheter, så att fattigvård i gammal mening icke längre skulle komma att existera.

Under kriget gjordes sedermera ett försök att i denna mycket omdebatterade fråga få ett positivt beslut till stånd, och inom det numera upphävda rekonstruktionsministeriet tillsattes en kommitté för frågans vidare utredning.

Inom kommittén ernåddes också majoritet för ett förslag, som anses beteckna en kompromiss mellan majoriteten och minoriteten i 1909 års kommitté, men som i viktiga punkter synes ansluta sig till minoritetens linje och som också utan reservation undertecknats av bl. a. Mrs B. Webb.

Enligt förslaget skulle först och främst vården av fattiga sjuklingar och hjälplösa (inkl. spädbarn och mödrar), av utblottade barn i skolåldern samt sinnessjuka överflyttas från fattigvårdsmyndigheterna till respektive kommunala myndigheter för hälsovård, undervisning och vård av sinnessjuka. I samband härmed skulle större vikt läggas på förebyggande åtgärder o. dyl. De allmänna arbetsinrättningarna skulle upphöra att finnas till såsom en institution, och fattigvårdsanstalterna skulle övertagas av kommunerna.

För arbetslösa, som äro dugliga till arbete, men i behov av hjälp, skulle av vederbörande kommunalmyndighet upprättas särskilda institutioner, benämnda »Prevention of Unemployment and Training Committees», med uppgift att reglera arbetstillgången, vad beträffar kommunens företag, underlätta platsanskaffning genom den offentliga arbetsförmedlingen, träffa anstalter för yrkesutbildning, underlätta utflyttning till andra kommuner m. m. I samband med tillkomsten av denna nya myndighet skulle de enligt Unemployed Workmen Act vid tiden för 1907 års kris inrättade »Distress Committees» försvinna.

Återstå alla de fall, då hjälp i hemmen (kontant eller in natura) utgår till åldringar, barn, allehanda till följd av kriget hjälpbehövande m. fl. För att samordna hela denna understödsverksamhet föreslogs upprättandet av en annan ny myndighet, »Home Assistance Committee». Denna myndighet skulle i det väsentliga övertaga den s. k. yttre fattigvårdens uppgifter. Närmare bestämt skulle verksamheten bestå i att anställa undersökning av de hjälpsökandes ekonomiska förhållanden, tillsyn över understödstagarna, administration av hjälpverksamheten, övertagande av målsmanskap för föräldralösa eller eljest värnlösa barn, beredande i erforderliga fall av anstaltsvård i samverkan med vederbörande myndigheter, åtgärder i och för utkrävande av laglig understödsplikt samt förande av register över understödstagarna.

En mycket stor del av de hjälpsökande utgöres givetvis av åldringar, vilka därjämte komma i åtnjutande av ålderdomspension enligt 1908 års lag med senare tillägg. Emellertid förutsättes det tillsvidare icke, att de för denna lags administration upprättade pensionsnämnderna skulle indragas, utan ställes detta på framtiden. Likaså skulle de för vård av genom kriget hjälpbehövande inrättade nämnderna (Local War Pensions Committees) tillsvidare bibehållas.

En viktig punkt i förslaget är, att det med nuvarande fattigvårdssystem i vissa fall

förenade tvånget till arbete (Workhouse Test) skulle upphöra. För vissa kategorier av arbetslösa, såsom arbetsskygga och försumliga individer, ävensom lösdrivare, förutsättes dock tvång till arbete inom för ändamålet särskilt inrättade kolonier, varav endast en eller två anses erforderliga för hela landet.

Till detta förslag har regeringen genom dåvarande presidenten för Local Government Board, Dr Addison, givit sin principiella anslutning vid debatt i underhuset i början av år 1919. Förslag om realiserandet till viss del av de i kommittébetänkandet förordade åtgärderna framlades också i augusti 1920 för parlamentet, men rönte en ganska omild behandling i underhuset för att slutligen alldeles avslås av representationens andra hälft. Regeringens förslag avsåg att förläna grevskapsråd och större städer rätt att inrätta och upprätthålla sjukhus, att övertaga dylika från fattigvården samt att lämna bidrag till frivilliga sjukvårdsanstalter o. dyl. Likaså skulle vederbörande lokalmyndigheter kunna upplåta egna byggnader åt olika statsmyndigheter att tagas i bruk för deras egna ändamål. Det bestämmande motivet för överhusets avslagsbeslut torde ha varit fruktan för att i kraft av dessa bestämmelser sjukvården efter hand skulle helt och hållet få övertagas av det allmänna.

En följd av kriget och de goda arbetstillfällen, som i samband därmed skapades, har varit, att antalet av fattigvårdens understödstagare högst väsentligt nedgått. Medan hela antalet understödstagare vid slutet av tredje kvartalet 1915 uppgick till 687 737, hade motsvarande siffra år 1918 nedgått till 551 262 för att ett år senare stiga till 560 312. Av de sistnämnda voro 463 009 vanliga understödstagare, medan 83 172 utgjordes av sinnessvaga, 12 274 av personer, som erhöllo läkarhjälp i hemmen, samt 1 857 av tillfälliga understödstagare (lösdrivare). Av de vanliga understödstagarna voro 178 792 intagna på anstalt, medan 284 217 åtnjöto fattigunderstöd i hemmen.

Nedgången i antalet understödstagare har naturligtvis också till stor del varit beroende på införandet av lagstadgad ålderdomspension samt obligatorisk försäkring mot invaliditet, sjukdom och arbetslöshet. Speciellt märkes, att en stark minskning inträffade under år 1911, då det bestämdes, att tidigare erhållet fattigvårdsunderstöd icke längre skulle diskvalificera för åtnjutande av ålderdomspension.

Å andra sidan är det emellertid uppenbart, att det understöd, som socialförsäkringen erbjuder, i många fall måste bliva otillräckligt på grund av stegrade levnadskostnader även med de höjda understödsbelopp, som numera utgå. Till belysning härav meddelas följande tablå över de understödsbelopp, som utgå inom socialförsäkringens olika grenar, jämförda med de före kriget gällande:

Shillings per vecka:	Sjukunderstöd		Invaliditetspension	Moderskapsunderstöd	Ålderdomspension (maximum)	Arbetslöshetsunderstöd	
	Män	Kv.				Män	Kv.
Före kriget	10	7½	5	30	5	7	7
Numera	15	12	7½	40	10	20	16

Då man besinnar, att stegringen i levnadskostnaderna för en arbetarfamilj den 1 mars 1921 uppgick till 141 % utöver nivån före kriget, inses, att understödet till de försäkrade i många fall måste ställa sig otillräckligt i förhållande till nödvändiga utgifter för uppehället. På grund härav har också genom 1919 års nya lag om ålderdomspensioner bestämts, att fattigunderstöd i hemmet skall bortfalla såsom diskvalifikationsgrund för pensions erhållande. Denna anordning, som genomfördes i öppet uttalat syfte att bättre tillgodose behovet i de enskilda fallen, betraktas dock endast såsom provisorisk i avvaktan på en definitiv lösning av frågan om understöd i hemmen i enlighet med det förut refererade kommittéförslaget. Likaså har införts den bestämmelsen, att för personer, som äro tillfälligt intagna på fattigvårdsanstalt, fortsatt pension må utgå under högst tre månader efter intagandet.[1]

[1] Jfr. Soc. Medd. årg. 1920, sid. 51 och 309.

I arbetartidningen »The Daily Herald» har gjorts gällande, att bestämmelserna om pensionsbeloppets beroende av viss inkomst äro ägnade att i många fall driva pensionärerna till fattighuset. Till jämförelse med den till ett maximum av 10 sh. i veckan uppgående lagliga ålderdomspensionen erinras också om att kostnaderna för en på anstalt intagen understödstagare uppgå till i genomsnitt 21 s. 7 d. per vecka, för en straffånge till 42 s. 9 d. per vecka och för en vanlig fånge till 30 s. 10 d. per vecka.

En fråga, som på sista tiden ådragit sig en viss uppmärksamhet, är, om arbetslöshetsunderstöd enligt den nya försäkringslagen skall kunna utgå jämte fattighjälp under någon form. Visserligen får enligt lagen understöd icke utgå till dem, som äro intagna på allmän fattigvårdsanstalt, men däremot befinner sig frågan om annan fattighjälp kan åtnjutas jämte understöd i ett svävande läge. De enligt arbetslöshetsförsäkringslagen inrättade speciella domstolarna (med representanter för arbetsgivare och försäkrade såsom bisittare) hava visserligen besvarat frågan med nej, men från deras utslag torde vädjan komma att ske till en såsom högre instans fungerande opartisk domare.

London den 4 april 1921.

Erik Sjöstrand.

Den engelska kolgruvekonflikten våren 1921.

I. De sakliga tvistepunkterna.

De av arbetsgivarna påyrkade lönereduktionerna. De i undertecknads rapport den 21 februari omnämnda förhandlingarna mellan arbetsgivare och arbetare inom kolgruveindustrien ledde icke till någon uppgörelse inom den till 31 mars bestämda terminen.[1] Strax före sistnämnda datum lämnade parlamentet sitt samtycke till en av regeringen föreslagen lag om den finansiella statsgarantiens upphörande den 1 april. Då de nu gällande kolpriserna, framför allt vid export, i de allra flesta distrikt icke förslå att täcka produktionskostnaderna, hade arbetsgivarna funnit sig nödsakade att för driftens upprätthållande påyrka betydande lönereduktioner, uppgående i ett par distrikt (South Wales och Cumberland) till i genomsnitt inemot £ 2 i veckan eller därutöver och i flertalet övriga distrikt varierande mellan £ 1 och £ 2 i veckan, såsom närmare utvisas av följande tablå:

Distrikt	Genomsnittlig veckolön						Minskning (el. ökning)		
	Förutvarande			Föreslagen					
	£	s.	d.	£	s.	d.	£	s.	d.
Skottland	5	0	10	3	17	11	— 1	2	11
Northumberland	4	15	4	3	7	4½	— 1	7	11½
Durham	4	12	7	3	5	1	— 1	7	6
South Wales	4	17	2	2	17	9	— 1	19	5
South Yorkshire	5	0	10	5	1	9	+		11
West Yorkshire	4	12	7	3	16	1	—	16	6
Lancashire & Cheshire	4	10	9	3	9	8	— 1	1	1
Midland, Notts m. fl.	4	17	7½	4	4	9½	—	12	10
South Derby	4	10	3½	4	2	11½	—	7	4
Leicester	4	3	5	4	9	10	+	6	5
North Staffordshire	3	18	10	2	14	6½	— 1	4	3½
Cannock	4	4	9½	3	18	10	—	5	11½
Salop	4	8	0	3	0	6	— 1	7	6
Warwickshire	4	9	10	3	17	0	—	12	10
Cumberland	4	15	4	2	11	9½	— 2	3	6½
Forest of Dean	4	0	2½	2	4	11	— 1	15	3½
Somerset	3	19	9	2	3	3½	— 1	13	5½

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1921, sid. 425—428.

Förestående siffror, som representera ett genomsnitt av lönen för såväl vuxna som minderåriga manliga och kvinnliga arbetare, äro hämtade ur Times, medan avvikande uppgifter lämnats från andra håll. Exempelvis har i arbetartidningen Daily Herald lämnats följande uppgifter rörande föreslagen lönereduktion för olika kategorier i South Wales:

	Genomsnittlig veckolön								
	Förutvarande			Föreslagen			Minskning		
	£	s.	d.	£	s.	d.	£	s.	d.
Kolbrytare	4	9	3	2	13	6½	1	15	8½
Uppfordrare	4	0	9	2	5	9	1	15	0
Hantlangare	3	13	11½	1	18	11½	1	15	0

Oöverensstämmelsen mellan uppgifterna från respektive håll torde delvis förklaras därav, att gruvarbetarförbundet räknat med fem dagars arbetsvecka, medan i vissa distrikt arbetas sex dagar i veckan.

Förhandlingsläget vid konfliktens början.[1] De av arbetsgivarna påyrkade reduktionerna motiveras, såsom nyss antyddes, med att nu rådande kolpriser icke medgiva högre lön inom de skilda distrikten. Det uppgives därjämte, att arbetsgivarna förbundit sig att utbetala de erbjudna lönerna med eftergivande tillsvidare av det överskott, som kan uppkomma å driften, sedan en viss minimivinst tilldelats bolagen, och att de under nu rådande depression till och med vore villiga att uppoffra all vinst för att tillförsäkra arbetarna deras lön. I princip sägas också bägge parter vara eniga därom, att jämte minimilönen skall utgå en standardvinst till bolagen samt att därutöver uppkommande överskott skall fördelas mellan arbetsgivare och arbetare enligt grund, varom överenskommelse kan träffas.

Däremot råder meningsskiljaktighet rörande minimilönens och standardvinstens absoluta belopp samt grunden för överskottets fördelning, ävensom framför allt i den principiella frågan om bibehållandet av den gemensamma vinstfond, som upprättades under kriget, och i samband härmed om lönens reglering på nationell basis eller distriktsvis.

Arbetarnas ståndpunkt. Enligt arbetarnas uppfattning skulle en återgång till lönens reglering distriktsvis, såsom var fallet före kriget, medföra alltför stora löneskillnader mellan olika delar av landet. Att skillnaden skulle bliva högst betydande framgår också redan av de genomsnittssiffror för olika distrikt, som nyss meddelats. Av uppgifter från arbetsgivarhåll finner man också, att medan i en typisk gruva i Yorkshire den nya ackordslönen skulle uppgå till £ 7 s. 4 d. 4. i veckan, ackordslönen i South Wales skulle på grundval av de sista månadernas brytning variera mellan £ 4 s. 10 och £ 5.

Alldeles frånsett dessa ojämnheter anse emellertid arbetarna, att de minimilöner, som nu erbjudas, ställa sig alltför låga, baserade som de äro på en utomordentligt stark depression inom gruvindustrien. I fullt medvetande därom, att förlusten å gruvindustrien i dess helhet under sistlidna februari månad uppgick till 4·5 milj. £ och att en högst väsentlig lönereduktion skulle följa av industriens återställande på rent ekonomisk basis, har gruvarbetarförbundets sekreterare, Frank Hodges, framkastat möjligheten av att staten under nu rådande tryckta konjunkturer skulle tillskjuta ett belopp av förslagsvis högst 100 milj. £ i understöd för beredande av såväl lägre kol priser inom landet som högre löner än de erbjudna. Detta skulle vara ägnat att åstadkomma en vändning till det bättre i de ekonomiska konjunkturerna och tillföra statskassan ökade intäkter samt medföra besparingar i utgående arbetslöshetsunderstöd.

[1] Arbetet nedlades kl. 12 på natten till den 1 april 1921.

Arbetsgivarnas ståndpunkt. I principiell motsats härtill göres på arbetsgivarhåll och överhuvud taget i ledande kretsar gällande, att kolgruveindustrien bör återställas på ekonomisk basis i anpassning till det över hela världen rådande marknadsläget. Vad förslaget om statsunderstöd beträffar, anser man detta strida mot den politik, som staten alltsedan krigets slut fullföljt inom andra näringsområden. Kolindustriens arbetare skulle därigenom försättas i en privilegierad undantagsställning och återgången till fria marknads- och löneförhållanden skulle fördröjas och försvåras. Förr eller senare måste i varje fall lönenivån anpassa sig efter produktens marknadspris och de internationella konkurrensförhållandena i likhet med arbetslönen inom andra industrier. Att nu söka undgå konsekvenserna härav skulle heller icke bidraga att bereda marken för en fredlig lösning av lönefrågan längre fram. I överensstämmelse härmed hade också tidigare åtgärder vidtagits för statskontrollens successiva avveckling och senast beslut fattats av parlamentet om den finansiella statsgarantiens upphörande den 1 april.

Vad kravet på bibehållandet av gemensam vinstfond och nationell lönebasis beträffar, anser man jämväl detta strida mot sunda ekonomiska principer. Den rådande skillnaden mellan olika distrikt ifråga om det ekonomiska resultatet av driften och därav beroende lönenivå är till en del grundad på skilda naturliga produktionsbetingelser, till väsentlig del åter på administrativa och tekniska förhållanden. Somliga gruvor äro mera välskötta än andra, beroende på större kapitalstyrka, bättre arbetsmetoder, modernare utrustning m. m. I det övervägande antalet fall brytes kolet med handredskap, men en del gruvor — 10 % av hela antalet — använda maskiner för samma ändamål. I somliga gruvor uppfordras kolet med dragare, i andra gruvor användes mekanisk dragkraft. Smärre eller mindre användbart kol utnyttjas mycket olika, beroende på förekomsten av industriella hjälpföretag, elektriska kraftstationer o. s. v. Det har sålunda uppgivits, att 50 milj. ton årligen kunde utvinnas genom mera ekonomiska metoders användning. Härtill kommer ytterligare, att under kontrollperioden och vid de höga priser, som stått att erhålla, brytningen av mera givande flötser icke bedrivits på långt när så intensivt som tidigare och att arbetet upptagits i sämre gruvor, som under normala förhållanden icke ansetts räntabla.

Vid sådant förhållande skulle, anser man, en fördelning av vinsten oberoende av gruvornas ekonomiska bärighet verka såsom premie åt mindre välskötta företag och såsom en hämsko å strävandena att nedbringa kostnaderna genom förbättrad teknik och administration.

Uttalanden i underhuset den 5 april. Slopandet av den gemensamma vinstfonden behöver emellertid icke nödvändigtvis medföra, att lönens reglering på en nationell basis alldeles övergives och distrikten i detta hänseende lämnas helt och hållet åt sig själva. Tänkas kan, att en nationell minimilön fastställes, med vissa av lokala förhållanden betingade avvikelser. Tanken på en lösning i sådan riktning framkastades under debatten i underhuset den 5 april och rönte icke avgjort motstånd på något håll.

Regeringens ställning angavs av premierministern vid sistnämnda tillfälle vara, att kravet å industriens upprätthållande med understöd av statsmedel icke kunde godkännas och att den statliga kontrollen måste upphöra. Detta medför den finansiella statsgarantiens försvinnande och slopandet av alla lagliga föreskrifter om vinstens fördelning efter någon gemensam grund. Däremot står det givetvis parterna öppet att träffa uppgörelse om utjämning av vinst- och lönenivå inom industrien i dess helhet.

London den 5 april 1921.

Erik Sjöstrand

II. Järnvägsmännens och transportarbetarnas ifrågasatta sympatistrejk.

I och med det att den till kl. 10 på kvällen den 15 april utsatta sympatistrejken bland järnvägsmän och transportarbetare avblåsts endast sex timmar innan den skulle hava tagit sin början, har den första fasen i den engelska kolgruvekonflikten fått sin avslutning. I det längsta vägrade allmänheten att tro på någon utvidgning av arbetsnedläggelsen och därav följande revolutionär tillspetsning av konflikten. Men för dem, som togo del av de i pressen publicerade sammandragen av protokoll från förhandlingarna mellan regeringen och parterna i kolgruvestriden den 10 och 12 april, tedde sig dock en uppgörelse i dåvarande läge såsom utesluten, och då trippelalliansen[1] den 13 april bekräftade sitt tidigare strejkbeslut — vilket till följd av de fyra dagar förut inledda förhandlingarna tillsvidare förlorat sin kraft — syntes en mera omfattande strid vara oundviklig. Mot arbetarnas krav på en nationell minimilön och en gemensam vinstfond för hela industrien stod gruvägarnas — av regeringen understödda — yrkande på distriktsuppgörelser och frihet från all statskontroll. Endast såtillvida kunde talas om ett närmande, att premierministern ställde i utsikt en principiell uppgörelse i lönefrågan, omfattande hela landet, och ett visst understöd av statsmedel åt de lägst betalda arbetarna under någon övergångstid. Men då regeringen vidhöll den uppfattningen, att lönen för framtiden måste bestämmas av de olika distriktens ekonomiska bärkraft och att en särskild beskattning av de ekonomiskt mera givande distrikten icke kunde komma ifråga, såsom oundvikligen ledande till förnyad statskontroll, var de bägge ståndpunkternas principiella oförenlighet nog så skarpt markerad.

Bakom trippelalliansens, som det troddes, eniga front skymtade nu också ledningen för hela den organiserade arbetarrörelsen. Ett hundratal arbetarledare tillkännagåvo i ett manifest den 14 april sin fulla anslutning till gruvarbetarnas krav och lovade trippelalliansen sitt stöd samt tillsatte en aktionskommitté, vari det parlamentariska arbetarpartiet, fackföreningskongressens styrelse och det brittiska arbetarpartiet företräddes av vardera tre representanter. Analogien med det »council of action», som på sin tid kommit till stånd för att förhindra ett väpnat ingrepp till Polens förmån mot bolsjevikernas angrepp, syntes vara fullständig.

Den hotande aktionen var så mycket mera betänklig, som begreppet »sympatistrejk» ingalunda vunnit hävd i England som något slags lagligt stridsmedel i industriella konflikter. Vad speciellt järnvägsmännen beträffar, betraktades dessa såsom bundna av gällande personliga avtal med respektive bolag, vari stipulerades en veckas uppsägningstid. I trots härav hade de visserligen för egna syftens vinnande etablerat strejk i september 1919, men läget var nu såtillvida ett annat, som efter strejken kommit till stånd en förhandlingsordning med bestämda regler för tvisters handläggning. Det var ingen hemlighet, att järnvägsmännens sympati för gruvarbetarna förnämligast dikterades av oro över vad som kunde hända vid den till slutet av augusti 1921 utsatta avvecklingen av statskontrollen över järnvägarna. Den så gott som enhälliga anslutningen från lokalavdelningarna kunde knappast heller tolkas annorlunda än som ett försök att på omvägar få till stånd ett avgörande i deras egna livsfrågor. Att en tvekan rörande det försvarliga i en sådan taktik skulle göra sig gällande hos järnvägsmännens ledare är därför nog så förklarligt. Vad den tredje parten i trippelalliansen, transportarbetarna, beträffar, ansågo sig även dessa kämpa »pro aris et focis», d. v. s. för bibehållande av den standardminimilön, som tillerkänts dem av den statliga skiljedomstolen i lönefrågor. Även mot dem kunde sålunda göras gällande, att de stodo i begrepp att övergiva den lagliga grund, vilken de tidigare valt för sina lönestriders utkämpande.

---

[1] Gruvarbetarnas, järnvägsmännens och transportarbetarnas samorganisation.

Otvivelaktigt bildade det gemensamma intresset att upprätthålla arbetarklassens lönestandard under rådande depression ett sammanhållande element av mycken styrka. Sannolikt skulle också den önskade anslutningen hava vunnits genom ett klokt utnyttjande av det ur allmänt mänsklig synpunkt behjärtansvärda i gruvarbetarnas vägran att underkasta sig en lönereduktion, som ansetts vara utan motstycke i den engelska arbetarrörelsens historia. Men det får icke förglömmas, att denna anslutning måst vinnas på bekostnad av den i engelska fackföreningskretsar talrikt företrädda moderation, som vant sig att bedöma varje industriell konflikt efter dess egna förtjänster och att till det yttersta anlita de fredliga utvägar, som stå till buds. Detta förklarar också, varför den arbetarnas »generalstab», som redan förefinnes in nuce,[1] inträdde så sent på trippelalliansens sida och endast ställde i utsikt ett obestämt moraliskt stöd. De ansträngningar, som gjorts från det mera aggressiva byggnadsarbetarförbundets sida att få till stånd ett aktivt ingripande från andra utomstående organisationer, hava icke haft framgång, och textilarbetare, maskin- och skeppsbyggnadsarbetare m. fl. större förbund avvakta alltjämt den stund, då de som det synes oundvikliga lönenedsättningskraven komma att riktas mot dem. Det försök, som i mitten av nästlidna mars gjordes att begagna trippelalliansen som hävstång för en allmän aktion, strandade också på alliansens vägran att låta sig brukas för andra än egna syften.

Trots svagheten i den grund, på vilken en sympatistrejk av större eller mindre omfattning skulle hava stött sig, torde emellertid en sådan hava kommit till stånd, om den icke i sista stund bragts att stranda genom en rent taktisk manöver. Ett större antal medlemmar av underhuset fingo den 14 april på eget initiativ till stånd ett sammanträffande inom parlamentets murar mellan representanter för bägge parterna. Mycken sympati för gruvarbetarnas sak skall därvid hava kommit till synes och liksom för att räcka handen till försoning framkastade arbetarnas förtroendeman, Frank Hodges, möjligheten av en diskussion i själva lönefrågan med undanskjutande av principfrågan om gemensam vinstfond. Något protokoll från detta sammanträde finnes icke, men enligt samstämmiga vittnesbörd skall Hodges lika bestämt hava visat på möjligheten av underhandling om en provisorisk uppgörelse i lönefrågan som han vidhöll kravet på gemensam fond för utjämning av löneskillnaderna inom industrien. En ytterligare trevare i fredlig riktning utgör ett i Times för den 15 april infört brev från Hodges, vari han framlägger förslag om en tonavgift å allt brutet kol för skapande av en gemensam lönefond. Ändamålet med detta förslag, som sedermera upptagits av andra, säges uttryckligen vara att få till stånd en utjämning av lönenivån utan återinförande av statskontroll, som regeringen principiellt motsatt sig.

Den av Hodges framförda kompromisstanken blev formellt anledningen till att sympatistrejken helt oväntat avblåstes. Ett rykte vet också berätta, att föga mer än hälften av järnvägsmännen kunde påräknas för en strejk, och att manfallet bland transportarbetarna också skulle hava blivit stort, om strejkbeslutet trätt i kraft.

Att, sådan situationen var, Hodges desavouerades av sin egen styrelse, är knappast ägnat att förvåna. Snarare är det anmärkningsvärt, att detta beslut fattades med endast en rösts majoritet, vilket tyder på förekomsten av ett starkt moderat element i gruvarbetarförbundets ledning. Samma försonliga stämning kan givetvis icke påräknas uti de djupa arbetarleden, där känslorna svallade högt av harm över strejkens avblåsning.

London den 19 april 1921.

Erik Sjöstrand.

---

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1920, sid. 929.

Socialiseringen av den tyska kaliindustrien.

Den tyska socialiseringskommissionen har vid sina arbeten numera hunnit slutbehandla frågan om kaliproduktionens socialisering. Kommissionen har, liksom när det var fråga om kolsocialiseringen,[1] ej heller i kalifrågan kommit till ett enhälligt beslut. I bedömandet av kaliproduktionens läge i Tyskland råder full enighet, och kommissionen har i ett särskilt kapitel av sin rapport framlagt sina synpunkter på detta problem. Men när det sedan blir fråga om utvägarna ur den kritiska situationen delar sig kommissionen i fyra olika riktningar, varav tvenne kunna anses som företrädande principiellt motsatta grundåskådningar, medan de båda övriga representera i vissa delar avvikande särmeningar.

Kommissionen lämnar i sitt betänkande en framställning om den tyska kaliindustriens utveckling och den kris, i vilken den befinner sig sedan en lång följd av år. Före kriget hade Tyskland världsmonopol inom kaliproduktionen. Detta monopol är slut, sedan Elsass avträtts till Frankrike. Dessutom är, enligt vad kommissionen uppgiver, en ny kaliproduktion att vänta i Spanien. Men enbart förlusten av monopolet på kali har icke vållat det nuvarande läget, ty redan långt före kriget hade de tyska kaliproducenterna genom att på ett oförnuftigt sätt öka antalet kaliproducerande verk utöver det verkliga konsumtionsbehovet bringat sin industri i en kritisk situation. Sålunda hade den avsättningsbara produktionsmängden reducerats från 171 450 deciton per verk år 1880 till 41 010 deciton år 1919. Vägen ut ur detta läge ser kommissionen i en inskränkning av antalet producerande verk och produktionens förläggande till ett mindre antal prestationsdugliga företag för att på så sätt koncentrera verkens produktionsförmåga och arbetsintensitet. Detta motiveras bland annat även därmed, att man under de närmaste åren icke kan räkna med någon större ökning i den inländska konsumtionen. I östra Tyskland ha stora jordbruksområden, som konsumerade mycket kali, genom fredsslutet avskilts från tyska riket. Det tyska jordbruket visar dessutom tydlig tendens till extensiv drift. Tvångshushållningen med spannmål har under de senaste två åren ävenledes bidragit till en reduktion av kaliförbrukningen inom riket. Omsättningen på utlandet befinner sig likaså i en svår kris. Konkurrensen från Elsass kännes redan på den utländska marknaden, och det gäller därför för den tyska industrien att under närmaste tid utveckla avsättningens organisation och genom en bättre propaganda antingen konkurrera eller samarbeta med de utländska kaliverken på världsmarknaden.

Rikskalirådet har för sin del till socialiseringskommissionen avgivit ett uttalande om huru detta råd, som numera enligt kalilagen representerar industrien,[2] tänker sig problemets lösning. I huvudsak går rådets förslag ut på att sådana kaliverk, som förplikta sig att under en tid av trettio år inställa driften och överföra sin produktionsandel på andra verk, skola få full ersättning härför intill den 31 december 1953. Nya verk eller schakt skola ej få anläggas, men ägarna av de sålunda improduktiva fälten böra härför erhålla skälig ersättning.

Socialiseringskommissionen var enhällig i den uppfattningen, att genomförandet av detta förslag skulle vara fördelaktigt i förhållande till det nuvarande läget, men kommissionen tvivlar på att målet kan uppnås endast på denna väg. Enhällig var också uppfattningen om att vid inställandet av driften arbetare och anställda skola ha ersättning. I övrigt skilja sig kommissionens vägar.

Den ena huvudgruppen, som man kanske får beteckna såsom arbetsgivarnas, vill följa rikskalirådets förslag, men skärpa detta med ett lagligt tvång till driftsnedläggelse, om den frivilliga begränsningen av produktionen ej ger tillfredsställande re-

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1921, sid 419.
[2] Jfr Soc. Medd. årg. 1920, sid. 318.

sultat. Kaliindustriens självförvaltningskorporation skulle sålunda erhålla rättighet att efter en frist på ett eller två år genomföra nedläggandet av sådana verk, som arbeta mindre ekonomiskt. Walter Rathenau vill för sin del närmare precisera begreppet »mindre ekonomiskt» därhän, att verk, som ha mer än 20 % högre produktionskostnader än de tio bästa arbetande verken i genomsnitt uppvisa, skola nedläggas. Dessutom vill man förstärka allmänhetens inflytande i rikskalirådet genom att i detsamma insätta ett större antal direkta och indirekta konsumenter samt nationalekonomiska och tekniska sakkunniga — men icke statsfunktionärer — och slutligen skulle enligt detta förslag rikskalirådet göras mera oberoende från kalisyndikatet genom att erhålla juridisk kapacitet.

Till ovanstående förslag ansluta sig fem av de sjutton ledamöter, som deltagit i denna frågas behandling inom kommissionen, bl. a. industrirepresentanterna Rathenau och von Siemens. Därtill komma ytterligare fyra ledamöter, som i huvudsak biträda samma uppfattning, men i en reservation föreslå, att för det monopol, som kaliproducenterna genom förslagets genomförande erhålla, en motprestation från deras sida skall tillkomma det allmänna. Denna motprestation skall lämnas sålunda, att av den produktion, som frigöres genom nedläggandet av vissa verk, en större del överföres på de staten tillhöriga verken.

Den andra huvudgruppen representeras av de sju socialisterna inom kommissionen. Dessa vilja komma fram till en fullständig socialisering av kalibergsbruket och kräva sålunda överförandet av äganderätten till kalibergverken och kalifabrikationsdriften samt rätten till alla kaliförekomster i landet på en socialekonomisk korporation, kallad »Deutsche Kaligemeinschaft». Denna skall erhålla ensamrätten att bryta kali och driva de i rikskalilagen angivna fabrikerna. Produktionens ledare, förvaltningspersonal och arbetare skola med hjälp av premier intresseras för största möjliga produktivitet och nedsättning av produktionskostnaderna. Korporationens eventuella vinst skall användas dels till fondering, dels till främjandet av kaliproduktionen, understöd åt kaliforskningsinstitutet, ökande av jordbrukets intensitet samt socialt arbete bland de inom industrien anställda.

Korporationens organ skola vara rikskalirådet, rikskalidirektionen och generaldirektörerna i de fem kalidistrikten, Hannover, Halle, Magdeburg, Nordhausen och Eisenach. Rikskalirådet skall bestå av ombud för arbetsledare, förvaltningspersonal och arbetare, ävensom av vetenskapligt sakkunniga samt representanter för jordbruket, konsumenterna och kemisk-tekniska industrien. Rådet väljer direktionen, som skall bestå av minst tre och högst fem personer och som har att leda affärerna enligt de allmänna riktlinjer, som rådet fastställer. Distriktsdirektörerna erhålla var och en vid sin sida ett kontrollerande utskott, bestående av representanter för rikskalirådet.

För själva avsättningen skall en särskild organisation i form av ett aktiebolag upprättas. Av aktierna tilldelas 45 % de hittillsvarande ägarna av kalibergverken och kalifabrikerna; 55 % erhåller »Kaligemeinschaft».

Slutligen avger en av kommissionens ledamöter, professor Lederer, ett särskilt yttrande, som går ut på att sammansluta de nuvarande verken och ägarna i en trust, i vilken det allmänna, alltså riket och staterna, skulle få 49 % av aktierna och de hittillsvarande kaliproducenterna sålunda ha majoritet. Trusten skall kontrolleras av rikskalirådet, som skall äga rättighet till de produktionspolitiska åtgärder, det anser nödvändiga. Likaså skall rådet godkänna trustens priser, såvida dessa icke äro betingade av den internationella konkurrensen.

Berlin den 21 april 1921.

Wilhelm Jansson.

Frågan om införande av åtta timmars arbetsdag inom jordbruket i Frankrike.

Ett förslag till lagstadgande av 8 timmars arbetsdag vid jordbruket har för någon tid sedan framlagts för deputeradekammaren av herrar Albert Thomas m. fl.[1] Genom deputeraden Paul Mercier har sedan jordbruksutskottet (commission de l'agriculture), efter att noggrant hava studerat lagförslaget och dess konsekvenser samt motiven för detsamma, framlagt ett utlåtande, vari lagförslaget avstyrkes.

Förslagsställarnas motiv för införande av 8 timmars arbetsdag vid jordbruket äro följande:

Man klagar för närvarande mycket över att efter kriget, då jordbruket har stort behov av arbetskraft, jordbruksarbetarna i stor utsträckning övergiva lantbruksarbetet för att vandra till städerna och industrien. Förslagsställarna anse, att orsaken till denna omflyttning är att söka i de dåliga lönerna, vilka äro alldeles otillräckliga, samt de underhaltiga hygieniska förhållandena med avseende å lantarbetarnas bostäder m. m. Arbetstiden för lantarbetare uppgår på sina ställen till 12 à 14 timmar per dygn, uppgiva förslagsställarna, varför det måste anses nödvändigt att snarast möjligt åstadkomma en lagstiftning, som ändrar förhållandet till det bättre.

Själva lagförslaget innehåller följande:

Inom alla lantbruksföretag, trädgårdar och vingårdar, av vilken natur de än vara må, privata eller offentliga, även om de ha karaktären av undervisnings- eller välgörenhetsanstalter, skall den effektiva arbetstiden för arbetare eller anställda av bägge könen och av alla åldrar begränsas till antingen 8 timmar per dag, 48 timmar per vecka eller 2 496 timmar per år och den dagliga arbetstiden i intet fall få överstiga 10 timmar.

Genom särskilda förordningar skall bestämmas, inom vilken tid och under vilka villkor lagen skall tillämpas. Härvid skola arbetarnas och arbetsgivarnas organisationer beredas tillfälle att yttra sig. Förordningarna måste ta hänsyn till de överenskommelser, som eventuellt existera mellan arbetarnas och arbetsgivarnas organisationer, och skola kunna ändras i överensstämmelse med internationella överenskommelser på detta område. Berörda förordningar skola fastställa:

1) arbetstidens fördelning, så att tid fastställes för arbetsvilan under veckan;
2) den tid, inom vilken 8-timmarslagens bestämmelser skola vara genomförda;
3) de tillfälliga jämkningar i lagen, som kunna tillåtas för att i extraordinära fall öka arbetstiden;
4) de permanenta undantag från lagen, som måste medgivas vissa kategorier arbetare, vilka endast utföra vakttjänst o. d. (t. ex. herdar);
5) de åtgärder, som skola vidtagas för kontroll av lagens efterlevnad, ävensom vilka formaliteter, som äro att iakttaga vid tillämpandet av de medgivna jämkningarna i lagen.

Arbetstidens begränsning får i intet fall bliva orsak till lönereduktioner. De kollektivavtal, som nu äro i kraft, skola upphöra för varje område och kategori av arbetare i och med att förordningar för dessa områden och kategorier utfärdats. Lagen skall vara giltig även för Algeriet och kolonierna.

Merciers rapport behandlar mycket ingående de konsekvenser, som lagens genomförande skulle få för landet, och redogör därvid även för de lagbestämmelser, som finnas på detta område i andra länder. Rapporten innehåller en historisk återblick på de strävanden, som förefunnits, och de förslag, som framlagts för införande av en

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1920, sid. 1027.

kortare arbetstid för lantarbetare i Frankrike. Därvid påpekas, att ehuru rörelsen för införande av 8 timmars arbetsdag pågått cirka 30 år, denna fråga först år 1905 utvidgades att omfatta även lantarbetare. Detta skedde på en jordbrukskongress i Guerche. Anmärkningsvärt är, att ännu så sent som år 1910 Vaillant och Albert Thomas i sin motion om 8 timmars arbetsdag icke ansågo sig kunna kräva sådan för mer än vissa grupper av jordbruksarbetare, sådana i storjordbruk och jordbruk med intensiv skötsel. De huvudsakliga motiv, som framförts för införande av 8 timmars arbetsdag för jordbruksarbetare, ha varit av hygienisk och rent social karaktär.

Det viktigaste argumentet för 8-timmarslagens tillämpning även på jordbruket är enligt det nu föreliggande förslaget jordbruksarbetarnas flyttning från landet till industrisamhällena. Det gäller sålunda, framhåller rapportören, att undersöka, om ett införande av 8 timmars arbetsdag på landet skulle råda bot för detta förhållande. Han anser detta synnerligen tvivelaktigt. Invandringen till industrisamhällena är beroende på flera olika orsaker, och bland dessa torde arbetstidens längd icke ensam vara den avgörande.

För jämförelse med förhållandena i andra länder påvisar rapporten, att 8 timmars arbetsdag är lagstadgad för jordbruket endast i Tjeko-Slovakien — genom en lag den 19 december 1918 — i Tyskland sedan slutet av januari 1919 och i Italien, där frågan avancerat längst på grund av de starka arbetarsammanslutningarna. Dessutom existera bestämmelser angående jordbruksarbetets arbetstid i Australien, Indo-Kina, Mexico och Equador.

Rapporten redogör även för lantarbetarnas egen ståndpunkt till denna fråga. Den första jordbruksarbetarkongressen hölls den 4 och 5 april 1920 i Limoges. Det var jordbruksarbetarförbundet, tillhörande C. G. T., som anordnade denna kongress.

Före Lyonkongressen 1919 hade jordbruksarbetarna haft följande fyra organisationer:

1) Franska trädgårds- och jordbruksarbetarförbundet, som särskilt omfattade trädgårds- och jordbruksarbetare i departementen Seine, Seine-et-Oise och Seine-et-Marne.

2) Skogsarbetarförbundet, vars medlemmar arbetade i skogarna om vintern och i vanligt jordbruksarbete om sommaren. Detta förbund omfattade huvudsakligen departementen Cher, Nièvre, Yonne m. fl.

3) Södra jordbruksarbetarförbundet, som speciellt omfattade södra Frankrikes vingårdsarbetare (departementen Hérhault, Aude, Pyrénées-Orientales, Gard och Arles).

4) Marnes vingårdsarbetarförbund.

För närvarande uppskattar man jordbruksarbetarförbundets medlemsantal till cirka 30 000.

Vid den ovannämnda kongressen i Limoges i april 1920 behandlades frågan om flykten från jordbruksarbetet, och man föreslog då följande åtgärder för att råda bot mot denna:

a) Löner för jordbruksarbetare motsvarande levnadsomkostnaderna och de löner, som utgå inom industrien.

b) Samma sociala lagar för jordbruksarbetare som industriarbetare.

c) Reglering av arbetstiden och fastställande av 8 timmars arbetsdag.

De resolutioner, som fattades på denna kongress beträffande lantarbetarnas ställning, sammanfalla ej med det nu framlagda lagförslaget. För att lösa dessa problem ansåg Limogeskongressen, att man måste införa en fullständigt ny regim för det franska jordbruket på socialistisk grund. Beträffande genomförande av 8-timmars dagen fastslog kongressen, att man ville ha denna lag genomförd i sin helhet. Om vissa jämkningar måste medges på grund av klimatiska förhållanden, ansåg man, att detta borde ske i form av en arbetsvecka på 44 timmar med en daglig maximiarbetstid av 10 timmar.

Jordbruksarbetarförbundet och förslagsställarna till det nu behandlade lagförslaget äro sålunda i åtskilliga punkter av olika uppfattning.

Det synes, säger rapportören, möta oöverstigliga svårigheter att genomföra en enhetlig arbetsregim för jordbruket inom hela landet. Arbetets natur och de lantliga vanorna fordra dessutom en viss frihet vid arbetstidens ordnande. Man måste vid

genomförandet av enhetliga arbetstidsreformer åstadkomma en fullständig omvälvning i lantmännens liv och vanor, och rapportören frågar sig, om förslagsställarna äro övertygade om, att de ha jordbruksbefolkningens majoritet med sig för en ändring av den art, som de föreslagit. Varom icke, anser rapportören det strida mot de demokratiska principerna att söka genomföra en reform mot majoritetens önskan.

Rapportören tager därefter fasta på det förhållandet, att proportionen mellan antalet arbetsgivare och arbetare på landet sedan 1911 förskjutit sig. Under det att det 1911 kom 3 arbetare på 5 arbetsgivare, har förhållandet nu ändrats till 1 arbetare på 2 arbetsgivare. Detta är — anser han — visserligen intet skäl för att hindra lantarbetarna att komma i åtnjutande av sina rättigheter, men är en omständighet, som förtjänar beaktas, då det gäller en radikal omläggning av arbetstid och hittillsvarande vanor inom jordbruket i dess helhet.

Rapportören övergår sedan till att studera de olika lantarbetarnas levnadsförhållanden. Som lantarbetare i detta ords egentliga mening vill han endast medtaga de fasta daglönarna, varemot han ej som sådana vill räkna skördearbetare, betplockare m. fl., som endast äro tillfälliga säsongarbetare.

För att få redogörelsen för arbetsförhållandena på landet fullständig, borde uppgifter föreligga från alla distrikt. Lantbrukssällskapens nationalförbund (Confédération nationale des associations agricoles) håller för närvarande på med en dylik utredning i och för den internationella arbetskonferensen i Genève under innevarande år. Intill dess resultatet av denna utredning föreligger, har emellertid rapportören begagnat sig av redan tillgängliga uppgifter, vilka härröra från jordbruksdepartementets enquête år 1911, vilken omfattade löner, arbetstid, levnadsvillkor och frågan om arbetarnas övergivande av lantbruksarbetet.

Rapportören framlägger distrikt efter distrikt, vilken arbetstid som tillämpas vinter och sommar, enligt denna enquête. Av denna tablå framgår, att visserligen siffrorna för arbetstiden ofta överstigit 10 timmar, men att i medeltal för hela året antalet timmar per dag ej mycket överstiger denna siffra. Av tablån framgår dessutom, säger rapportören, tydligt lantarbetets oregelbundenhet, vilket bl. a. påvisas genom konkreta exempel, där på grund av väderleksförhållanden jordbruksarbetarna måst vara sysslolösa i flera månader för att sedermera få arbeta så mycket strängare, då vädret åter blivit gynnsamt.

Rapportören anser ej, att de argument, som legat till grund för 8-timmars dagens lagstadgande för industrien, förefinnas för dess införande vid jordbruket. Motiven för lagens genomförande på detta område äro av helt annan natur. Man får sålunda ej vid avgörandet av denna fråga anlägga en humanitär synpunkt, utan frågan är av rent ekonomisk natur. Innan ett avgörande sker, bör man därför undersöka:

1) vilken den nuvarande situationen är i detta avseende i övriga länder;

2) huruvida ett genomförande av den föreslagna lagen skulle återföra jordbruksarbetarna till lantarbetet;

3) huruvida ett genomförande av lagen skulle vidhålla jordbruksproduktionen vid dess nuvarande höjd.

Den första av dessa punkter besvaras med att utskottet ej anser, att Frankrike bör gå de internationella överenskommelser, som kunna komma att träffas, i förväg.

Angående den andra frågan anser rapportören ej, att ett genomförande av lagen skulle vara tillräckligt för att avhjälpa flykten från jordbruksarbetet.

Den sista punkten är delvis avhängig av den andra. Det synes vara osannolikt, att lagen skulle kunna åstadkomma en ökning av arbetsproduktiviteten vid jordbruket. Sannolikt är, att den skulle medföra en sänkning av produktionen. En minskning av arbetsdagen torde, trots lagens bestämmelser, komma att ha till resultat en sänkning av arbetslönerna, och detta å sin sida skulle medföra, att jordbruksarbetarna finge ytterligare anledning att överge lantarbetet — ett resultat, som sålunda vore rakt motsatt det av förslagsställarna åsyftade.

På grund av dessa förhållanden avstyrker utskottet det framlagda lagförslaget.

Angående franska statens officiella delegerade vid den blivande internationella arbetskonferensen i Genève meddelade socialministern vid senatens sammanträde den 4 april 1921, att regeringen hade beslutat giva dessa representanter instruktion om att hemställa, att frågan om 8-timmars dagens tillämpning vid jordbruket måtte strykas från konferensens dagordning.

Paris den 21 april 1921.

Gunnar Löwegren.

Författningar rörande sociala frågor.

I Svensk författningssamling hava under tiden 21 april—20 maj 1921 publicerats följande författningar rörande sociala frågor.

N:r	Årg. 1921	Daterad
157.	K. cirkulär ang. ökat företräde för svenska varor vid upphandling för statens behov	15 april
174.	K. förordn. ang. maximipris å socker	29 »
190.	K. kung. ang. höjning för år 1921 av ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring	22 »
211.	Lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen om sjukkassor	6 maj
212.	Lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen om understödsföreningar	6 »
214.	K. skrivelse ang. anordnande av kontroll över bränsleförbrukningen inom vissa av statsverket disponerade byggnader och lokaler	29 april
222.	K. förordn. om ändrad lydelse av 2, 3 och 6 §§ i förordn. om byggnadsskatt	24 mars

---

Kortare meddelanden.

— Allmänna sociala frågor. —

Den allmänna arbetsplikten i Bulgarien. Genom en den 5 juni 1920 utfärdad lag infördes i Bulgarien allmän arbetsplikt för alla män, som fyllt 20 år, och kvinnor över 16 år, med undantag för flickor av muhammedansk bekännelse. Arbetsplikten skall fullgöras av män under ett år och av kvinnor under sex månader. I händelse av försörjningsplikt mot anhöriga kan dock under vissa förutsättningar tiden nedsättas till hälften eller fullständig befrielse medgivas. I samband med en i april 1921 företagen revision av lagen har dessutom bl. a. medgivits elever vid lantbruksläroverk och andra yrkesskolor att åtnjuta avdrag motsvarande den tid, varunder de i och för inträde i bemälda läroanstalter ägnat sig åt praktiskt arbete. Svenske ministern i Konstantinopel och Sofia, genom vars bemedling den senast utfärdade lagtexten kommit socialstyrelsen till handa, beledsagar densamma med följande kommentar:

»Lagen i fråga har sitt huvudsakliga intresse såsom varande ett av de medel, varmed den nuvarande agrarregeringen i Sofia söker att återuppbygga landet efter de gångna krigsåren. Den kommunistiska karaktär, som givetvis vidlåder ifrågavarande lagbestämmelser, har visserligen framkallat opposition utanför regeringskretsarna, men synes man likväl utan några egentliga svårigheter ha kunnat igångsätta lagens tillämpning. Under min vistelse i Sofia förekom sålunda ett uppbåd av studerande ungdom, vilka användes för diverse arbeten i stadens parker och planteringar. Från regeringens sida väntar man betydande resultat av denna civila värnplikt. I vad mån dessa förhoppningar kunna realiseras eller hur denna lag kommer att återverka på de sociala och inrepolitiska förhållandena i Bulgarien kan givetvis ännu icke överskådas. I varje fall ger densamma uttryck åt en fast vilja hos regeringen att även med tillgripande av radikala medel söka höja landets produktionsförmåga och inre välstånd.»

— Arbetsförmedling. —

Arbetsförmedling av sjömän under första kvartalet 1921. I enlighet med de rapporter, som under årets tre första månader insänts till socialstyrelsen från den offentliga arbetsförmedlingens avdelningar för sjömansyrket i Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg samt Sveriges redareförenings förhyrningskontor, har verksamheten omfattat sammanlagt 1 517 förmedlade platser, av vilka 14 besatts av utlänningar.

Antalet förhyrningar, fördelade på olika huvudgrupper av bemanningen, framgår av följande sammanställning, som jämväl upptager motsvarande siffror för åren 1919 och 1920.

	Antal förhyrda sjömän (jan.—mars)			Därav utlänningar		
	1919	1920	1921	1919	1920	1921
Befälhavare	2	1	1	—	—	—
Styrmän	9	22	10	—	—	—
Maskinister	8	27	16	—	—	—
Däckspersonal	1 222	1 346	637	9	7	14
Maskinpersonal	809	1 163	599	4	4	—
Kökspersonal	299	523	254	3	2	—
Summa	**2 344**	**3 082**	**1 517**	**16**	**13**	**14**

Av de under gruppen köks- och uppassarpersonal förmedlade platserna hava 20 besatts av kvinnor, samtliga förhyrda vid den offentliga arbetsförmedlingens kontor.

Rapporter hava förutom från den offentliga arbetsförmedlingen i nämnda 4 hamnar insänts från 19 förhyrningskontor, av vilka 6 icke förmedlat någon anställning under första kvartalet. Högsta antalet kommer på Göteborg med 730, härnäst komma Stockholm med 254, Malmö med 190 och Hälsingborg med 126 förmedlade platser.

Av de uppgifter rörande antalet platssökande sjömän samt lediga och tillsatta platser, som mer eller mindre fullständigt lämnats från förhyrningskontoren, framgår, att som en följd av den allmänna depressionen inom sjöfartsnäringen arbetslösheten bland sjömännen avsevärt tilltagit. Från samtliga de platser, där någon förhyrning över huvud ägt rum, anmäles sålunda överflöd på arbetskraft.

Fullständiga uppgifter, utvisande relationen mellan antalet platssökande och lediga platser samt antalet ansökningar om arbete på hundra lediga platser, hava insänts från 19 hamnar, nämligen: Gävle med resp. 125 och 16, Göteborg 1 918 och 896 (214 %), Halmstad 229 och 23, Hudiksvall 12 och 0, Hälsingborg 1 026 och 126 (814 %), Härnösand 29 och 1, Kalmar 510 och 12, Karlshamn 165 och 22, Karlskrona 120 och 0, Landskrona 104 och 30, Malmö 931 och 203 (459 %), Oskarshamn 122 och 30, Oxelösund 84 och 10, Stockholm 1 471 och 321 (458 %), Söderhamn 4 och 2, Trälleborg 45 och 6, Västervik 46 och 0, Ystad 16 och 1 samt Åhus 50 och 5. Medeltalet ansökningar om arbete på 100 lediga platser var för ovannämnda 19 hamnar 411, medan motsvarande siffra för närmast föregående kvartal utgjorde 178 och för första kvartalet 1920 var 157.

De under kvartalet förmedlade 1 517 platserna voro fördelade på följande bemanningskategorier: befälhavare 1, styrmän 10, maskinister 16, bästemän 10, konstaplar 1, båtsmän 15, timmermän 16, matroser 206, lättmatroser 184, jungmän 137, annan däckspersonal 68, donkeymän 21, smörjare 32, motormän 18, eldare 393, kollämpare 118, annan maskinpersonal 17, stuertar 32, kockar 57, annan manlig köks- och uppassarpersonal 145 samt kvinnlig köks- och uppassarpersonal 20.

Den offentliga arbetsförmedlingen i Danmark. Antalet arbetsförmedlingskontor, som enligt i Soc. Medd. förut återgivna uppgifter (årg. 1920, sid. 432) vid slutet av finansåret 1918/19 utgjorde 69, har enligt arbetsanvisningsdirektörens senaste årsberättelse ökats så, att den 31 mars 1920 förutom centralkontoret i Köpenhamn funnos 87 huvud- och 33 filialkontor.

Verksamhetens omfattning under de två sista finansåren framgår av följande sammanställning:

	Arbetssökande		Lediga platser		Tillsatta platser	
	1919/20	1918/19	1919/20	1918/19	1919/20	1918/19
Män	265 129	325 376	69 864	72 626	65 638	68 023
Kvinnor	41 085	50 441	34 576	28 136	30 684	24 863
Summa	**306 214**	**375 817**	**104 440**	**100 762**	**96 322**	**92 886**
Därav: personligen anmälda	70 961	62 902	—	—	33 810	53 779
medlemmar av arbetslöshetskassor	235 253	312 915	—	—	62 512	39 107

I stort sett var arbetstillgången bättre under det senaste redogörelseåret än det närmast föregående. I genomsnitt kunde 54·2 % av de arbetssökande erhålla plats inom en månad, mot 38·8 % året förut. Antalet tillsatta platser på 100 lediga utgjorde båda åren 92·2.

Den offentliga arbetsförmedlingen i Norge. Enligt den i Soc. Medd. (årg. 1920, sid. 433) förut refererade årsberättelsen för 1919, funnos vid sagda års slut 46 arbetsförmedlingskontor, varjämte ytterligare 2 tillkommit under 1920. Verksamhetens utveckling i övrigt belyses av följande siffror:

	Arbetssökande			Lediga platser			Tillsatta platser		
	1918	1919	1920	1918	1919	1920	1918	1919	1920
Män	83 961	100 107	109 013	62 664	63 037	56 188	44 956	47 886	43 966
Kvinnor	35 060	36 280	40 207	50 622	61 732	58 988	28 623	30 251	32 526
Summa	**119 021**	**136 387**	**149 220**	**113 286**	**124 769**	**115 176**	**73 579**	**78 137**	**76 492**

Antalet arbetssökande på 100 lediga platser utgjorde under 1920 som följer:

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Män	219	218	195	156	148	132	145	183	187	198	263	500
Kvinnor	64	60	61	55	59	63	67	71	73	80	85	100

Såsom en jämförelse med tablån å sid 530 ger vid handen, voro ovan anförda norska relationstal för männens vidkommande genomgående högre än motsvarande svenska. Vad kvinnorna åter beträffar, visa siffrorna för flertalet månader en ganska god överensstämmelse.

(Statistiske Meddelelser.)

— Arbetslöner. —

Arbetslönerna i Danmark under fjärde kvartalet 1920. Enligt den av statistiska departementet på grundval av arbetsgivarföreningens uppgifter utarbetade statistiken hava arbetarnas genomsnittliga timförtjänster från 1914 till fjärde kvartalet 1920 ökats, som följande tablå utvisar:

Öre per timme	Köpenhamn			Övriga orter			Hela landet		
	1914	1920 3 kv.	1920 4 kv.	1914	1920 3 kv.	1920 4 kv.	1914	1920 3 kv.	1920 4 kv.
Manliga arbetare:									
Yrkesarbetare	67·1	258	263	54·8	210	218	61·3	235	242
Icke yrkesarbetare	47·5	213	214	40·8	182	186	45·5	194	197
Tillsammans	61·0	239	242	48·2	195	200	55·0	215	219
Kvinnliga arbetare	32·3	134	136	25·7	121	122	29·6	129	131
Samtliga arbetare	**54·4**	**214**	**216**	**44·9**	**185**	**190**	**50·2**	**199**	**203**

Ökningen från tredje till fjärde kvartalet beror icke i nämnvärd mån på några under det senaste kvartalet genomdrivna löneförhöjningar, utan är i huvudsak en följd av den från 1 augusti genomförda allmänna löneregleringen. Det är nämligen de under juli månad utgående lägre lönerna, som pressat ner medelsiffran för tredje kvartalet

(Statistiske Efterretninger.)

Lönesänkning inom brittiska handelsflottan. Enligt beslut av National Maritime Board den 22 april 1921 skola lönerna för samtliga inom den brittiska handelsflottan anställda vid påmönstring från och med den 6 maj genomgående sänkas med £ 2. 10. 0 per månad vid tjänst å fartyg, som påmönstrar besättning med månadshyra, och £ 0. 8. 6 per vecka för tjänst å fartyg, som påmönstrar manskap med veckoavlöning. Beslutet är beroende på godkännande av vederbörande facksammanslutningar. Kock- och stewartunionens representanter inom National Maritime Board reserverade sig emot dess beslut och lämnade såsom protest sammanträdet efter beslutet. Å andra sidan synas den viktigaste organisationens, sjömans- och eldarunionens, representanter inom National Maritime Board icke rest några svårigheter, och förväntas denna organisation komma att godkänna lönenedsättningen, vilken därigenom torde vara säkerställd.

Rörande hittillsvarande löner bör framhållas, att utöver de i respektive tariffer angivna löneskalorna utgått ett genomgående tillägg av £ 3. 0. 0 per månad för befäl och besättning med månadshyra och £ 0. 10. 0 per vecka vid veckoavlöning, utgörande s. k. war risk bonus. Den föreslagna lönenedsättningen belöper sig således icke fullt till hela detta krigstidstillägg, utan erhållas de effektiva lönerna efter den 2 maj genom att lägga £ 0. 10. 0 till löneskalorna inom respektive lönegrader vid månadshyra och £ 0. 1. 6 vid veckoavlöning.

Frågan om revision av övertidsbetalningen har hänskjutits till underavdelningar inom National Maritime Board för de olika tjänsteklasserna, för beslut inom loppet av en månad. Frågan om en permanent lösning av sjöfolkets lönefrågor har överlämnats till utredning av en kommitté, bestående av nio representanter för vardera av redarna och inom sjöfarten anställda.

Lantarbetarnas löneförhållanden i Förenta Staterna. På grundval av de inom Förenta Staternas jordbruksdepartement årligen utarbetade berättelserna rörande årsväxten har i Monthly Labor Review sammanställts följande tablå över de manliga lantarbetarnas genomsnittliga löner under åren 1913—1920:

Lantarbetargrupper	Absoluta tal, dollars								Indextal							
	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
Fast anställda arbetare:																
i egen kost, månadslön	30·31	29·88	30·15	32·88	40·48	48·80	56·29	64·95	100	99	99	108	133	161	186	214
i arbetsgivarens kost, månadslön	21·88	21·05	21·26	23·25	28·87	34·92	39·82	46·89	100	98	99	109	135	163	186	219
Tillfälliga daglönare:																
i egen kost, skördetiden	1·94	1·91	1·92	2·07	2·54	3·22	3·83	4·36	100	98	99	107	131	166	197	225
i egen kost, annan tid	1·50	1·45	1·47	1·62	2·02	2·68	3·12	3·59	100	97	98	108	135	175	208	239
i arbetsgivarens kost, skördetiden	1·57	1·55	1·56	1·69	2·08	2·65	3·15	3·60	100	99	99	108	132	169	201	229
i arbetsgivarens kost, annan tid	1·16	1·13	1·13	1·26	1·56	2·07	2·45	2·86	100	97	97	109	135	178	211	247

Sammanställer man detta med den jämförliga svenska statistik, som framlagts i tredje häftet av denna tidskrift (sid. 205), finner man, att den relativa lönestegringen inom jordbruket i vårt land varit vida större än i Amerika. De svenska siffror, som närmast motsvara de i tablån angivna amerikanska indextalen för 1920, äro nämligen resp. 320, 332, 316, 330, 313 och 330. Medan de amerikanska lönerna under den period, statistiken avser, mer än fördubblats, hava de svenska sålunda mer än tredubblats.

Under innevarande år torde en ej oväsentlig sänkning i de amerikanska lantarbetarlönerna vara att emotse. Enligt uppgifter i en facktidning, Wallace's Farmer, räknade man i april 1921 med en genomsnittlig nedsättning med c:a 30 % åtminstone i de norra centralstaterna. Särskilt för okvalificerad arbetskraft beräknades lönerna komma att sjunka nära nog till den före kriget gällande nivån, varemot de mera yrkeskunniga arbetarna förväntades kunna erhålla nästan samma löner som 1920.

Lönestegringen i Förenta Staterna 1907—1920. Den av arbetsstatistiska byrån i Washington utarbetade fortlöpande statistiken över i Förenta Staterna gällande arbetslöner har nu fullföljts även för 1920.[1] Undersökningens huvudresultat hava framlagts i följande tablå, där såväl löneökningen som den samtidigt pågående förkortningen av arbetstiden uttryckts genom indextal med utgångspunkt från år 1913, vars siffror satts = 100.

Indextal	1907	*1913*	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
Genomsnittlig timlön	90	*100*	102	103	107	114	133	155	199
Arbetstid per vecka	105	*100*	100	99	99	98	97	95	94
Arbetslön per vecka	92	*100*	102	102	106	112	130	148	189

Det är att märka, att denna statistik helt och hållet grundar sig på uppgifter om gällande normallöner inom olika näringsgrenar och å olika orter. En undersökning, avseende de faktiska arbetsförtjänsterna inom skilda yrken, måste, såsom i redogörelsen framhålles, giva ett annat resultat icke blott med avseende å de absoluta talen utan även i fråga om förskjutningen år från år. Åtminstone under de senaste åren hava nämligen de faktiska arbetsförtjänsterna ökats mera än de avtalsenliga lönerna, efter vad framgår av en inom ovannämnda byrå utarbetad s. k. generalindex, vilken bl. a. å sid. 505 i detta häfte kommit till användning för jämförelse mellan lönestegringen i Amerika och vårt land.

(Monthly Labor Review.)

Lönestegringen i Kanada 1901—1920. Arbetsdepartementet i Kanada har som bilaga till senaste häftet av sin tidskrift, Labour Gazette (mars 1921), framlagt en inom departementet utarbetad statistik över arbetslöner och arbetstid inom olika näringsgrenar under de senaste tjugo åren. Lönerna äro beräknade på samma sätt som i Förenta Staternas ovan refererade statistik, d. v. s. på grundval av uppgifter om gällande lönesatser inom olika yrken. Den egentliga undersökningen är begränsad till 5 näringsgrupper med tillsammans 21 yrkesgrenar, nämligen byggnadsverksamhet (7 fack), metallindustri (5 fack), grafisk industri (2 fack), spårvägar (1 fack) och järnvägar (6 fack). För samtliga dessa grupper — utom den sistnämnda, där timavlöning icke förekommer — har vid sidan av de erhållna timlönsuppgifterna även beräknats genomsnittliga veckolönen, med hänsynstagande till gällande normal arbetstid. Med utgångspunkt från 1913 har vidare lönenivåns förskjutningar år från år åskådliggjorts genom följande indextal, innefattande ett genomsnitt för samtliga de angivna yrkesgrenarna:

Indextal	1901	1907	*1913*	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
Timlön	65	82	*100*	101	102	105	115	135	158	190
Veckolön	70	84	*100*	101	101	110	115	132	151	179

Under år 1916 inträdde, särskilt inom den under krigets högkonjunktur arbetande metallindustrien, en förlängning av arbetstiden, som medförde, att genomsnittslönen per vecka detta år visade en större ökning än timlönen. Redan påföljande år inträdde emellertid som synes en utjämning, och sedan har här som i andra länder den allmänna förkortningen av normalarbetstiden gjort sig märkbar.

Till komplettering av förevarande statistik, vilken huvudsakligen avser yrkesutbildade arbetare inom olika fack, har även utarbetats en sammanställning av vissa grovarbetarlöner under åren 1911—1920. Genomsnittliga lönestegringen har här visat sig ej oväsentligt större än för de i ovanstående tablå medtagna yrkena. För skogsarbetare får man sålunda, om 1913 års timlöner sättas = 100, för 1920 indextalet 203, och för okvalificerade fabriksarbetare kommer man till en ännu högre siffra, 215. Räknar man med veckolönerna, bliva motsvarande indextal resp. 191 och 198.

Förslag om lagstadgad standardlön i Australien. I slutet av december 1919 tillsattes en kommitté för utredning av frågan om fastställande av en för hela Australien gällande grundlön (Basic Wage), vilken borde vara anpassad efter levnadskostnaderna för en gift man med hustru

[1] Jfr Soc. Medd. årg. 1920, sid. 524.

och tre barn under 14 år samt taga hänsyn till »skälig levnadsstandard». Kommitténs betänkande, sådant det nyligen framlagts inför förbundsparlamentet, upptager veckolöner varierande mellan £ 5 s. 6 d. 2 och £ 5, s. 17 allt efter levnadskostnaderna i de skilda staterna. Utlåtandet var enhälligt, då arbetsgivarnas representanter i kommittén endast hade smärre meningsskiljaktigheter att anföra. Statsministern, Mr Hughes, gav emellertid vid betänkandets framläggande i parlamentet otvetydigt tillkänna, att det för närvarande icke kunde bli tal om att genomföra det förslag, kommittén uppgjort, med hänsyn till därmed förbundna utgiftsökningar ej minst för statsverkets vidkommande.

— Arbetsmarknad och arbetslöshet —

Arbetsmarknaden i England under mars 1921. Mars månad medförde en ytterligare försämring av arbetstillgången och en avsevärd ökning av arbetslösheten. Byggnadsverksamheten, byggnadsämnesindustrien och jordbruket hade liksom föregående månad ganska gott om arbete, men eljest gjorde sig depressionen gällande inom nästan alla näringsgrenar.

Antalet arbetslösa ökades under månaden inom fackföreningarna från 8·5 till 10 % och bland de enligt arbetslöshetslagen försäkrade från 9·5 till 11·3 %. Härtill kommo 838 000 partiellt arbetslösa. — *Vid arbetsförmedlingsanstalterna voro den 24 mars anmälda cirka 1·4 miljon arbetssökande* mot 1·2 miljon den 25 februari. Antalet lediga platser hade samtidigt nedgått från 42 000 till 41 000.

Antalet arbetsinställelser, som påbörjats under mars, var 42 och antalet från föregående månad ännu pågående 63. Antalet av samtliga arbetsinställelser berörda arbetare var omkring 31 000 mot 28 000 förra månaden och 134 000 i mars 1920. Löneförbättringar kommo under mars allenast 11 000 arbetare till godo, under det för 350 000 inrapporterades lönesänkning.

(Labour Gazette.)

Arbetsmarknaden i Tyskland under mars 1921. De statistiska siffror, som bruka användas såsom mätare av konjunkturerna å arbetsmarknaden, visa för mars månad en genomgående förbättring. Sålunda minskades arbetslösheten inom fackorganisationerna från 4·7 till 3·6 % och antalet av offentliga medel understödda arbetslösa från c:a 429 000 till 417 000 eller med 2·7 %. Arbetsförmedlingsstatistiken företedde samtidigt en nedgång av antalet arbetssökande på 100 lediga platser från 251 till 228 bland männen och från 133 till 124 bland kvinnorna. Å andra sidan ökades antalet försäkringspliktiga — d. v. s. i arbete varande — medlemmar i sjukkassorna med 0·7 %.

I den av riksarbetsministeriet framlagda officiella arbetsmarknadsöversikten gör man emellertid gällande, att den förbättring, varom dessa siffror vittna, endast är skenbar. Sålunda framhålles, att den osäkerhet, som genom ententens hotande våldsåtgärder utbretts över det politiska och ekonomiska livet, också satt sin prägel på arbetsmarknaden, samt att de viktigaste industriområdena i västra och mellersta Tyskland och särskilt de utslagsgivande näringsgrenarna visa sämre siffror än riksmedeltalet, som väsentligt influeras av den vid vårens annalkande ökade arbetstillgången inom jordbruk och byggnadsverksamhet.

(Reichsarbeitsblatt.)

Arbetsmarknaden i Förenta Staterna under mars 1921. Avdelningen för arbetsmarknadsfrågor (Employment Service) inom Förenta Staternas arbetsdepartement har från och med innevarande år börjat utgiva en månadspublikation, Industrial Employment Survey Bulletin, med särskilt syfte att följa utvecklingen å arbetsmarknaden och i översiktlig form framlägga sammanställningar av förändringarna å detta område. De siffror, som man för bedömande av arbetsmarknadsläget i främsta rummet synes vilja bygga på, avse antalet inom industrien anställda arbetare, varom uppgifter inhämtas från representativa företag i olika industricentra. I föregående häfte av Sociala Meddelanden (sid. 442) återgavs efter första numret av nämnda bulletin en undersökning angående minskningen av den inom industrien sysselsatta arbetsstyrkan under år 1920. Sedermera har efter likartad metod anordnats en månadsvis fortlöpande statistik på grundval av uppgifter från 1 424 företag, som vartdera normalt sysselsatt över 500 arbetare. Sammanlagda antalet arbetare vid dessa företag uppgick enligt avgivna uppgifter till 1 628 134 den 31 januari, 1 612 611

den 28 februari och 1 587 786 den 31 mars 1921. Minskningen utgjorde sålunda under februari 15 523 eller c:a 1 % och under mars 24 825 eller 1·5 %.

Av de olika industrigrupperna företedde järn- och stålverken den största relativa minskningen av arbetsstyrkan, 7·8 % under februari och 6·5 % under mars. Bland de näringsgrenar däremot, som ökat arbetsstyrkan, märkes i främsta rummet vagn- och automobilindustrien, med 18·8 % ökning under februari och 28·1 % under mars.

— Arbetstid. —

Fråga om 44 timmars veckoarbetstid i Australien. I slutet av september 1920 uppdrogs åt domaren Beeby, president i New South Wales Board of Trade, att i egenskap av Royal Commissioner verkställa utredning och avgiva utlåtande med anledning av framkommet förslag om minskning av den ordinarie veckoarbetstiden för vissa industrier i staten Nya Sydwales från 48 till 44 timmar. I sitt numera föreliggande utlåtande, som genom generalkonsulatet i Sydney kommit socialstyrelsen till handa, anbefaller Beeby en förkortning av arbetsveckan inom byggnadsindustrien till 44 timmar, fördelade på fem dagar om 8 timmar samt en lördag om 4 timmar. Denna veckoarbetstid förordas även för arbetare inom järnindustrien. Med hänsyn likväl till de rådande förhållandena — bl. a. bristen på kvalificerad arbetskraft — bör förändringen inom denna industri genomföras först efter viss tids förlopp. Efter överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetare eller efter medgivande av Industrial Court skall veckoarbetstiden inom såväl byggnads- som järnindustrierna kunna fullgöras på 5 dagar om 8 ¾ timmar. Beträffande byggnadsindustrien ha vissa undantag stipulerats med avseende å kontinuerlig drift, nödvändiga reparationer å maskineri m. m.

— Bostadsförhållanden. —

Den nya danska bostadslagen. Bostadskommissionens i tredje häftet av denna tidskrift omnämnda lagförslag har nu i vissa delar blivit genomfört, genom en efter riksdagens beslut den 1 april 1921 ikraftträdd lag. Den nya lagen innehåller bestämmelser om hyresreglering, pensionatsverksamhet, förbud mot rivning av bostadshus, skattebefrielse för nybyggda hus samt understöd åt byggnadsverksamheten. Kapitlen om bostadsförmedling, bostadsinspektion och fastställande av stadsplaner, som enligt kommissionens förslag jämväl skulle ingå i den avsedda lagstiftningen, hava däremot lämnats åsido. Lagens giltighetstid har vidare begränsats till ett år i stället för fyra, som i förslaget avsetts. Det till byggnadslån avsedda anslaget har med hänsyn till denna begränsning också ansetts kunna nedsättas från 30 till 10 miljoner kronor. I övrigt hava beträffande lagens detaljbestämmelser en del mer eller mindre väsentliga ändringar under riksdagsbehandlingen vidtagits.

— Föreningsväsen. —

Landsorganisationen i Sverige under år 1920. Enligt en i landsorganisationens tidskrift Fackföreningsrörelsen publicerad statistik har organisationens medlemsantal under det sist gångna året samt föregående årtionde ökats som följer:

	Antal organisationer		Antal medlemmar		
	Förbund	Avdeln.	Män	Kvinnor	Summa
1920 december	31	2 799	247 242	32 787	280 029
» november	31	2 780	248 822	32 955	281 777
» oktober	31	2 790	246 478	32 927	279 405
» september	31	2 798	250 346	32 908	283 254
» augusti	31	2 786	251 862	32 001	283 863
» juli	31	2 780	248 529	31 905	280 434
» juni	31	2 772	249 231	31 756	280 987
» maj	31	2 759	248 471	30 790	279 261
» april	31	2 731	246 119	30 458	276 577

	Antal organisationer		Antal medlemmar		
	Förbund	Avdeln.	Män	Kvinnor	Summa
1920 mars	31	2 625	237 023	30 018	267 041
» februari	31	2 588	234 731	28 796	263 527
» januari	31	2 602	232 704	28 399	261 103
1919 december	31	2 652	230 994	28 002	258 996
1918 »	30	2 305	198 396	23 789	222 185
1917 »	28	1 953	171 744	14 402	186 146
1916 »	28	1 672	132 564	8 238	140 802
1915 »	27	1 502	104 652	6 056	110 708
1914 »	27	1 478	95 693	5 514	101 207
1913 »	26	1 433	91 989	5 263	97 252
1912 »	27	1 392	81 200	4 322	85 522
1911 »	26	1 449	75 456	4 470	79 926
1910 »	27	1 576	79 461	5 715	85 176

Under året har ett förut fristående fackförbund, typografförbundet, anslutit sig till landsorganisationen, varemot handskarbetareförbundet upphört genom sammanslagning med de förenade förbunden, vilket förklarar, att hela antalet redovisade förbund blivit oförändrat. Typografförbundet räknade vid anslutningen c:a 7 000 medlemmar, och kommer på detta fack alltså 1/3 av medlemsökningen under året, inalles 21 000 arbetare. Av de 14 000 nyvunna medlemmarna kommo 4 840 på grov- och fabriksarbetareförbundet, 1 768 på sko- och läderindustriarbetareförbundet, 1 534 på kommunalarbetareförbundet, 1 298 på sågverksindustriarbetareförbundet, 1 229 på skrädderiarbetareförbundet och 1 082 på bryggeriarbetareförbundet. Över huvud framträdde ökning av medlemsantalet i 24, minskning i 7 fackförbund.

Denna statistik ger vid handen, att medlemsökningen under 1920 avtagit något i styrka, jämfört med de närmast föregående fyra åren. Den starka ökningen under dessa sistnämnda år torde i någon mån finna sin förklaring däri, att arbetarantalet under dessa år ökats högst avsevärt inom industrien och därmed jämförliga näringar. I och med lågkonjunkturens inträdande under sista kvartalet 1920 minskades antalet arbetare, och detta återspeglas som synes i landsorganisationens medlemsstatistik. Huruvida medlemsminskningen fortsatt under innevarande års första kvartal, då ju arbetarstammen ytterligare reducerats, är icke bekant, men högst sannolikt.

Anmärkningsvärt är, att de kvinnliga medlemmarnas antal företer en procentuellt starkare ökning (17 %) under 1920 än de manliga (7 %).

— Levnadskostnaden. —

Levnadskostnadsundersökningen på landsbygden. Den inom socialstyrelsen pågående undersökningen av levnadskostnaderna och livsmedelsförbrukningen bland de mindre bemedlade på landsbygden[1] har numera fortskridit så långt, att större delen av primärmaterialet kommit styrelsen tillhanda.

De inkomna hushållsböckerna, som väsentligen hänföra sig till kalenderåret 1920, fördela sig på olika landsdelar och socialgrupper såsom framgår av nedanstående tablå:

	Östra Sverige	Småland o. öarna	Södra Sverige	Västra Sverige	Norra Sverige	Hela riket
Statavlönade lantarbetare	107	27	35	38	3	210
Daglönare	17	8	13	13	40	91
Jordtorpare	4	7	6	19	3	39
Yrkesmän och hantverkare	10	12	2	3	13	40
Övriga	1	8	4	6	24	43
Summa	**139**	**62**	**60**	**79**	**83**	**423**

[1] Jfr Soc. Medd., årg. 1920, sid. 188.

Från samtliga undersökningsorter hava till och med sistlidne mars månad inkommit tillsammans 423 under ett helt år förda räkenskapsböcker. Då hela antalet utdelade böcker utgjorde 835, hava sålunda vid nämnda tidpunkt ungefär hälften av de personer, som erhållit hushållsbok, fullföljt bokföringen under ett års tid. I betraktande av de särskilda svårigheter, som möta en undersökning av levnadskostnaderna bland samhällsgrupper med endast delvis genomförd penninghushållning, får det uppnådda resultatet anses såsom synnerligen gott. Flertalet av de slutförda böckerna synes även i kvalitativt avseende vara fullt tillfredsställande, ehuruväl redovisningen av naturahushållningen, såsom var att vänta, i ett stort antal fall blivit mindre fullständig. Genom direkta förfrågningar hos vederbörande bokförare torde det emellertid bliva möjligt att avhjälpa de ofullständigheter, varmed hushållsböckerna visat sig vara behäftade.

Jämsides med utförandet av detta tidsödande kompletteringsarbete har det befunnits lämpligt att successivt bearbeta det föreliggande materialet, varvid början gjorts med storbrukets typiska lantarbetare, de s. k. statarna, vilka i stället för kost och logi i arbetsgivarens hus erhålla »stat» av till eget hushåll erforderliga livsförnödenheter jämte för familj avsedd bostad. En ingående redogörelse för statarnas levnadskostnader och livsmedelsförbrukning beräknas enligt den för undersökningen uppgjorda planen kunna publiceras mot slutet av innevarande år. Enär emellertid från jordbrukets arbetsgivar- och arbetarorganisationer under hand framställningar gjorts att redan dessförinnan erhålla ett åtminstone ungefärligt begrepp om de i undersökningen representerade statavlönade lantarbetarnas kontanta inkomster och utgifter och dessas fördelning på olika budgetposter, hava inom socialstyrelsen verkställts vissa preliminära beräkningar med ledning av ett 20-tal från Mälarprovinserna härrörande hushållsböcker, och meddelas de därvid erhållna resultaten i efterföljande översikt.

De undersökta familjerna omfattade i medeltal 4·5 medlemmar. Av uppgiftslämnarna voro 3 förmän, 2 yrkesmän, 5 kreatursskötare samt 10 egentliga jordbruksarbetare. Den i hushållsböckerna redovisade kontanta inkomsten uppgick i medeltal per hushåll till 1 629 kr. eller, om direkta driftskostnader för kreaturshåll och trädgårdstäppa etc. frånräknas, till 1 486 kr. Fördelningen på olika inkomstkällor belyses närmare i nedanstående sammanställning:

Kontanta inkomster i medeltal per hushåll:	Mannens arbete		Hustruns arbetsinkomst	Barnens arbetsinkomst	Försålda produkter	Inackordering o. uthyrn.	Övriga inkomster	Bruttoinkomst	Driftskostnader	Nettoinkomst
	Huvudinkomst	Biförtjänst								
Kronor	1 019·0	124·8	87·6	93·5	236·8	66·0	1·7	**1 629**·4	143·9	*1 485·5*
Procent	62·5	7·7	5·4	5·7	14·5	4·1	0·1	**100**·0	8·8	*91·2*

De kontanta utgifternas relativa fördelning redovisas i följande tablå:

Kontanta utgifter i medeltal per hushåll:	Födo- o. njutningsämnen	Lyse	Inventarier	Beklädnad	Skatter	Övriga utgifter	Summa utgifter
Kronor	679·0	27·5	92·0	423·5	63·6	196·0	**1 481**·6
Procent	45·8	1·9	6·2	28·6	4·3	13·2	**100**·0

Trots att behovet av födoämnen till väsentlig del tillgodoses genom i staten ingående mjölk, spannmål, potatis m. m., användas mer än två femtedelar av penningutgifterna till födo- och njutningsämnen. Utgifterna för beklädnad utgjorde en osedvanligt stor andel (28·6 %) av utgifterna, varemot skatteposten var anmärkningsvärt låg. I budgeten saknas hyresutgifter, beroende på att arbetsgivaren avgiftsfritt tillhandahåller bostad för här berörda hushåll.

Hushållsböckernas uppgifter om de inköpta varumängderna inbjuda till jämförelse med motsvarande tal ur socialstyrelsens levnadskostnadsundersökning 1913—1914 för arbetare och lägre tjänstemän i städer och stadsliknande samhällen. För att underlätta en dylik jämförelse hava i efterföljande sammanställning endast sådana varuslag medtagits, som i regel ej av arbetsgivaren tillhandahållas in natura och ej heller anskaffas av lantarbetaren och hans familj genom egen produktion.

Konsumerade kvantiteter i medeltal per hushåll:	Nötkött, kg.	Kalvkött, kg.	Salt sill, kg.	Kabeljo, kg.	Margarin, kg.	Socker, kg.	Kaffe, kg.	Maltdrycker, l.	Sprit drycker, l.
Lantarbetare (1920) . . .	8·8	1·8	35·8	0·7	8·3	92·4	16·0	0·9	5·9
Stadsarbetare (1913/14) .	29·2	10·4	14·9	1·2	20·4	84·9	17·2	15·3	7·3

Ett bidrag till frågan om levnadskostnadernas stegring under kristiden för här ifrågavarande befolkningsskikt kan erhållas genom att beräkna skillnaden i kostnad för de inköpta mängderna livsmedel, kläder, lyse etc. vid olika tidpunkter. Härvidlag torde i avsaknad av prisnoteringar för landsbygden de prisuppgifter, som månatligen insamlas av socialstyrelsen för städer och stadsliknande samhällen, kunna komma till användning. Under förutsättning att prisförhållandenas utveckling kan antagas vara likartad i städerna och å landsbygden, finner man, att här representerade lantarbetares penningutgifter stegrats från juli 1914 till mars innevarande år med c:a 160 %. Till jämförelse må nämnas, att enligt socialstyrelsens senast framräknade levnadskostnadsindex utgjorde levnadskostnadernas stegring för stadsarbetarna i medeltal för hela riket under motsvarande period 149 %. Det är emellertid att märka, att i levnadskostnadsindexen för städerna medräknats samtliga i en arbetarbudget ingående poster (livsmedel, bostad, bränsle och lyse, beklädnad, skatter samt övriga utgifter) varemot de för landsbygden utförda beräkningarna endast avse sådana förnödenheter, som ej ingå i av arbetsgivaren tillhandahållna naturaförmåner utan måste anskaffas genom inköp.

— Strejker, lockouter, medlings- och skiljedomsförfarande. —

Medlingslagstiftningen i Tyskland. Det i tyska riksarbetsministeriet utarbetade förslaget till förlikningsordning, för vars huvudinnehåll förut redogjorts i denna tidskrift (årg. 1920, sid. 486), har nu, efter det yttranden däröver inhämtats från fackorganisationer och andra intresserade korporationer, i anledning av därunder framkomna anmärkningar underkastats en ingående omarbetning och därefter i reviderat skick publicerats i Reichsarbeitsblatt. I redaktionellt hänseende företer det nya förslaget en väsentlig koncentration — antalet paragrafer har nedbringats från 278 till 126 — och även i vissa frågor av principiell innebörd ha betydelsefulla förändringar genomförts.

Beträffande de officiella förlikningsmyndigheternas organisation bibehålles det ursprungliga utkastets anordning med tre instanser, medlingsnämnder för smärre administrativa områden landsmedlingsnämnder, vilkas områden i regel skola sammanfalla med distriktsnäringsrådens, samt slutligen för hela riket en riksmedlingsnämnd. Samtliga nämnder bestå av ett efter behovet avpassat antal avdelningar, vilka i de lägre instanserna benämnas kammare, i riksmedlingsnämnden senater. Man skiljer i landsnämnderna och riksnämnden mellan revisionskammare (resp. revisionssenater), vilka skola handlägga från lägre instans inkomna besvärsmål, samt medlingskammare (medlingssenater) med uppgift att i första hand upptaga frågor, som beröra flera av de lägre nämndernas jurisdiktionsområden. Bland medlingskamrarna kunna en del inrättas som specialkammare för särskilda arbetsområden; inom varje nämnd skall finnas minst en kammare för frågor, som röra arbetare, och en för personal i tjänstemannaställning.

Beträffande medlingsförfarandet och därmed sammanhängande rättsfrågor har i det omarbetade förslaget först och främst den viktiga ändringen vidtagits, att beslut, huruvida en skiljedom skall tilläggas för parterna bindande verkan, skall avkunnas icke av någon utomstående administrativ myndighet, såsom ursprungligen ifrågasatts, utan av vederbörande revisionskammare (resp. revisionssenat). Bestämmelsen om särskild hemlig omröstning för besluts fattande om arbetsinställelse i det fall, att varken frivillig uppgörelse eller bindande skiljedom kommit till stånd, har likaledes borttagits utom i fråga om allmännyttiga företag, för vilka dylik omröstning med dubbel majoritet fortfarande stipuleras. — Anmärkas må slutligen, att all handläggning av individuella rättstvister uteslutits från medlingsnämndernas befogenhet, som sålunda inskränkts till endast frågor av kollektiv räckvidd.

Sveriges offentliga arbetsförmedling.

April månad år 1921.

Under hänvisning till de efterföljande tabeller, som närmare redogöra för den offentliga arbetsförmedlingen i olika delar av landet,[1] lämnas här en sammanfattande framställning av dess viktigaste resultat under april månad.

Översikt av verksamheten under *april* månad 1921.

	Manliga avdeln.			*Kvinnliga avdeln.*			*Tillsammans*		
	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser
Stockholms stad	8 814	1 063	924	3 458	3 738	2 095	**12 272**	**4 796**	**3 019**
Stockholms län	4 871	1 671	1 576	426	775	189	**5 297**	**2 446**	**1 765**
Uppsala stad och län	880	293	261	183	238	161	**1 063**	**531**	**422**
Södermanlands län	1 595	406	364	252	328	139	**1 847**	**734**	**503**
Östergötlands län	1 959	910	811	530	649	326	**2 489**	**1 559**	**1 137**
Norrköping	1 457	148	119	773	392	290	**2 230**	**540**	**409**
Jönköpings län	996	606	516	180	196	86	**1 176**	**802**	**602**
Kronobergs län	401	238	222	93	160	65	**494**	**398**	**287**
Norra Kalmar län	369	118	111	49	55	31	**418**	**173**	**142**
Södra Kalmar län	316	278	269	102	158	86	**418**	**436**	**355**
Gottlands län	178	50	47	18	75	13	**196**	**125**	**60**
Blekinge län	1 495	752	702	380	447	236	**1 875**	**1 199**	**938**
Kristianstads län	722	451	371	325	832	290	**1 047**	**1 283**	**661**
Malmöhus län: Malmö	2 830	517	487	1 369	1 203	717	**4 199**	**1 720**	**1 204**
Malmöhus län: Lund	305	85	82	170	116	90	**475**	**201**	**172**
Malmöhus län: Landskrona	815	211	200	113	70	34	**928**	**281**	**234**
Malmöhus län: Hälsingborg	1 471	219	202	437	270	198	**1 908**	**489**	**400**
Malmöhus län: Ystad	197	91	84	80	91	43	**277**	**182**	**127**
Malmöhus län: Trälleborg	382	177	169	48	54	46	**430**	**231**	**215**
Malmöhus län: Eslöv	162	91	75	44	48	18	**206**	**139**	**93**
Malmöhus län: Skurup	82	59	50	22	51	17	**104**	**110**	**67**
Hallands län	415	241	206	209	315	111	**624**	**556**	**317**
Göteb. o. Bohus län	251	140	119	116	165	59	**367**	**305**	**178**
Göteborg	5 980	1 753	1 626	1 549	1 396	876	**7 529**	**3 149**	**2 502**
Älvsborgs län	1 496	698	678	458	241	156	**1 954**	**939**	**834**
Skaraborgs län	895	511	342	274	608	165	**1 169**	**1 119**	**507**
Värmlands län	546	285	242	199	354	149	**745**	**639**	**391**
Örebro län	999	393	350	337	544	246	**1 336**	**937**	**596**
Västmanlands län	2 222	923	740	322	405	225	**2 544**	**1 328**	**965**
Kopparbergs län	619	110	105	253	330	193	**872**	**440**	**298**
Gävle stad och län	564	147	146	135	151	93	**699**	**298**	**239**
Västernorrlands län	961	160	150	114	207	72	**1 075**	**367**	**222**
Jämtlands län	262	100	96	172	263	141	**434**	**363**	**237**
Västerbottens län	235	56	48	150	185	124	**385**	**241**	**172**
Norrbottens län	125	81	73	102	130	90	**227**	**211**	**163**
Tillsammans april 1921	**45 867**	**14 032**	**12 563**	**13 442**	**15 235**	**7 870**	**59 309**	**29 267**	**20 433**
» mars 1921	*46 288*	*12 044*	*10 496*	*12 440*	*12 379*	*6 594*	*58 728*	*24 423*	*17 090*
» april 1920	12 721	10 692	7 648	7 560	14 691	6 271	20 281	25 383	13 919
» 1919	17 573	10 556	8 574	12 201	16 247	7 737	29 774	26 803	16 311
» » 1918	18 605	11 780	9 170	17 422	13 361	7 669	36 027	25 141	16 839

[1] De särskilda anstalterna uppräknas i tablån här ovan; med avseende å anstalternas olika kontor hänvisas till förteckningen å omslagets 3:e sida.

Översikt av verksamheten för huvudgrupper av arbete.

Yrkesgrupper	Arbetssökande personer	Ansökningar om arbete	Lediga platser	Tillsatta platser	Ansökningar per 100 led. pl.			Tillsatta platser per 100 lediga		
					april 1921	mars 1921	april 1920	april 1921	mars 1921	april 1920
Manliga avdelningen										
Jordbruk m. m.	4 690	5 871	4 280	3 182	127	140	80	75	68	60
Skogshushållning	369	414	886	878	47	83	58	99	97	66
Gruvdrift och malmförädling	1 189	1 265	129	129	981	.	.	100	.	.
Industri och hantverk m. m.	22 107	22 916	4 367	4 173	525	654	155	96	96	78
Handel och samfärdsel	6 924	7 128	1 140	970	625	709	142	85	85	69
Husligt arbete	2	2	3	3	.	.	.	.	.	.
Allmän och litterär verksamhet	55	57	6	5	.	.	.	.	.	.
Annat arbete	8 004	8 714	3 271	3 223	266	287	177	99	99	96
Summa	**43 340**	**45 867**	**14 032**	**12 563**	**327**	**384**	**119**	**90**	**87**	**72**
Kvinnliga avdelningen										
Jordbruk m. m.	669	677	2 517	711	27	30	29	28	24	27
Skogshushållning	—	—	391	391	—	—	—	100	—	—
Gruvdrift och malmförädling	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Industri och hantverk m. m.	3 788	4 009	480	335	835	1319	67	70	64	42
Handel och samfärdsel	1 816	1 955	1 638	1 059	119	135	48	65	65	40
Husligt arbete	4 880	6 555	10 041	5 281	65	70	55	53	58	47
Allmän och litterär verksamhet	119	124	162	88	77	83	53	54	45	43
Annat arbete	104	122	6	5	.	.	.	.	.	.
Summa	**11 376**	**13 442**	**15 235**	**7 870**	**88**	**100**	**51**	**52**	**58**	**43**
Tillsammans										
Jordbruk m. m.	5 359	6 048	6 747	3 893	90	102	65	58	53	50
Skogshushållning	369	414	1 277	1 269	32	83	58	99	97	66
Gruvdrift och malmförädling	1 189	1 265	129	129	981	.	.	100	.	.
Industri och hantverk m. m.	25 895	26 925	4 847	4 508	555	705	133	93	94	69
jord-, sten- och glasindustri	946	965	451	441	214	310	161	98	99	74
metall- och maskinindustri	9 605	9 800	243	210	4033	6040	149	86	80	65
trävaruindustri	2 785	2 868	140	130	2049	.	98	93	.	70
byggnadsverksamhet	3 900	4 081	3 107	3 009	131	194	180	97	98	84
läder-, hår- och gummiindustri	585	564	21	17	.	.	.	.	.	.
textilindustri	1 906	1 948	18	17	.	.	.	.	.	.
beklädnadsindustri	2 019	2 124	307	217	692	1160	61	71	70	33
närings- och njutningsämnesindustri	889	1 101	347	281	317	375	114	81	77	73
kemisk-teknisk och belysningsindustri	313	302	21	16	.	.	.	.	.	.
trämasse- och pappersindustri	784	762	117	115	651	.	.	98	.	.
grafisk industri	398	402	16	8	.	.	.	.	.	.
ej särskilt specificerade	*1 915*	*2 008*	*59*	*47*	.	.	*130*	.	.	*68*
Handel och samfärdsel	8 740	9 083	2 778	2 029	327	405	83	73	74	51
kontors-, bank- o. d. personal	640	656	79	53	.	513	.	.	66	.
butiks- och magasinspersonal	1 122	1 154	175	135	659	591	132	77	80	69
hotell- och restaurangpersonal	1 201	1 267	1 416	903	89	106	48	64	64	44
landtransport	1 658	1 715	456	376	376	488	69	32	80	34
sjötransport	4 055	4 227	592	504	714	762	285	85	87	93
ej särskilt specificerade	64	64	60	58	.	.	.	.	.	.
Husligt arbete	4 882	6 557	10 044	5 284	65	70	55	53	58	47
Allmän och litterär verksamhet	174	181	168	93	108	91	55	55	53	43
Annat arbete	8 108	8 836	3 277	3 228	270	289	181	99	99	96
Summa	**54 716**	**59 309**	**29 267**	**20 433**	**203**	**240**	**80**	**70**	**70**	**55**

Utanför de orter, där anstalterna äro belägna, tillsattes under månaden 2 922 platser, varav 2 052 manliga och 870 kvinnliga; motsvarande tal under samma månad föregående år voro resp. 1 447, 1 159 och 288 samt under nästlidna månad resp. 1 620, 1 266 och 354.

	Arbetsförmedlings-anstalter	Jordbruk m. m.			Skogshus-hållning			Gruvdrift o. malmförädling			Jord-, sten- o. glasindustri			Metall- o. maskin-industri		
		Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T.p.
	Manliga avdelningen	**5 871**	**4 230**	**3 182**	**414**	**886**	**878**	**1265**	**129**	**129**	**909**	**451**	**441**	**9 482**	**229**	**198**
1	Stockholms stad	26	5	4	3	—	—	1	—	—	32	—	—	2 548	43	30
2	Stockholms län	1 541	755	697	86	19	19	121	—	—	78	84	84	805	46	46
3	Uppsala stad och län	374	232	204	19	8	8	4	—	—	46	—	—	81	2	2
4	Södermanlands län	160	151	111	26	11	10	—	—	—	16	8	8	733	11	10
5	Östergötlands län	447	364	280	35	—	—	96	1	1	11	2	1	336	8	7
6	Norrköping	152	69	58	3	14	14	—	—	—	3	—	—	250	2	2
7	Jönköpings län	130	153	63	2	42	42	2	—	—	2	1	1	208	2	2
8	Kronobergs län	25	26	13	—	—	—	—	—	—	39	31	31	15	7	7
9	Kalmar län	95	126	112	2	66	66	—	—	—	35	—	—	65	1	—
10	Gottlands län	62	36	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	257	182	139	8	1	1	44	—	—	259	6	6	198	7	7
12	Kristianstads län	282	288	218	13	—	—	1	—	—	12	2	2	81	8	8
13	Malmöhus län: Malmö	40	54	29	—	—	—	—	—	—	9	1	1	602	7	5
14	Hälsingborg	76	55	43	—	23	23	16	—	—	14	—	—	411	—	—
15	Övriga anstalter	339	261	213	—	—	—	—	—	—	11	6	6	412	5	4
16	Hallands län	96	111	79	1	39	39	—	—	—	16	—	—	46	2	1
17	Göteborgs och Bohus län	48	59	40	1	—	—	—	—	—	4	2	2	27	—	—
18	Göteborgs stad	76	107	84	—	491	491	—	—	—	15	286	286	1 674	22	14
19	Älvsborgs län	38	51	35	26	—	—	69	11	11	45	4	4	109	31	29
20	Skaraborgs län	297	337	177	4	4	4	—	—	—	59	11	4	191	4	4
21	Värmlands län	71	106	69	1	7	7	1	—	—	39	4	2	62	—	—
22	Örebro län	200	162	133	11	9	7	38	20	20	17	1	1	68	4	4
23	Västmanlands län	363	378	195	41	37	37	747	97	97	3	—	—	354	9	9
24	Kopparbergs län	56	29	28	27	8	8	120	—	—	12	2	2	71	1	1
25	Gävle stad och län	32	75	75	17	32	32	1	—	—	21	—	—	53	2	1
26	Västernorrlands län	25	10	5	12	56	56	—	—	—	111	—	—	11	2	1
27	Jämtlands län	36	32	30	71	10	9	1	—	—	—	—	—	13	2	3
28	Västerbottens län	25	15	14	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
29	Norrbottens län	2	1	1	4	7	5	3	—	—	—	—	—	6	1	1
	Kvinnliga avdelningen	**677**	**2 517**	**711**	—	**391**	**391**	—	—	—	**56**	—	—	**368**	**14**	**12**
1	Stockholms stad	3	4	2	—	15	15	—	—	—	4	—	—	207	12	12
2	Stockholms län	60	255	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
3	Uppsala stad och län	48	62	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Södermanlands län	20	56	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Östergötlands län	35	135	53	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Norrköping	9	31	24	—	112	112	—	—	—	—	—	—	7	—	—
7	Jönköpings län	6	49	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
8	Kronobergs län	12	54	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	27	96	54	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Gottlands län	3	27	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	129	181	92	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Kristianstads län	39	369	37	—	10	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Malmöhus län: Malmö	12	85	20	—	106	106	—	—	—	—	—	—	37	2	—
14	Hälsingborg	8	30	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Övriga anstalter	26	134	34	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—
16	Hallands län	10	113	10	—	23	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	Göteborgs och Bohus län	27	58	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Göteborgs stad	8	94	58	—	—	—	—	—	—	3	—	—	105	—	—
19	Älvsborgs län	1	17	1	—	85	85	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Skaraborgs län	24	136	23	—	—	—	—	—	—	46	—	—	4	—	—
21	Värmlands län	18	82	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Örebro län	28	172	36	—	40	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	Västmanlands län	61	120	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—
24	Kopparbergs län	34	43	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Gävle stad och län	2	18	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Västernorrlands län	4	19	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Jämtlands län	6	40	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	Västerbottens län	14	31	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	Norrbottens län	3	6	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Trävaruindustri			Byggnadsverksamhet			Läder-, hår- o. gummiindustri			Textilindustri			Beklädnadsindustri			Närings- o. njutningsämnesindustri			Kem.-tekn. o. belysningsindustri			
Ans.	L.p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L. p.	T.p.	Ans.	L.p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	
2 852	**138**	**128**	**4 078**	**3 107**	**3 009**	**447**	**17**	**18**	**659**	**2**	**2**	**865**	**30**	**15**	**734**	**216**	**208**	**224**	**9**	**6**	
277	6	4	1 277	216	175	46	6	4	17	—	—	111	8	1	306	188	188	30	4	1	1
125	17	15	385	286	252	3	—	—	6	—	—	40	—	—	29	2	2	7	—	—	2
20	1	1	53	6	6	1	—	—	—	—	—	16	—	—	12	2	2	—	—	—	3
64	7	7	71	13	13	2	—	—	—	—	—	4	—	—	6	—	—	—	—	—	4
307	37	33	238	862	860	6	1	1	19	1	1	3	—	—	12	4	2	7	—	—	5
114	2	2	151	25	21	18	—	—	264	—	—	20	3	2	28	—	—	2	—	—	6
180	6	6	54	210	210	15	—	—	3	—	—	18	—	—	3	—	—	12	—	—	7
3	2	2	6	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
121	1	1	36	169	169	—	—	—	1	—	—	5	2	1	8	—	—	3	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
16	—	—	55	433	431	9	—	—	1	—	—	6	—	—	8	3	2	3	—	—	11
31	1	1	47	14	14	13	—	—	9	—	—	9	—	—	13	4	2	—	—	—	12
172	1	1	373	101	100	65	1	1	8	—	—	162	4	3	58	1	1	113	—	—	13
29	—	—	101	48	48	61	—	—	21	—	—	33	—	—	26	—	—	24	—	—	14
64	1	1	128	304	301	97	3	3	17	—	—	21	—	—	109	1	1	5	1	1	15
31	—	—	51	74	74	10	—	—	29	—	—	11	—	—	12	—	—	—	—	—	16
31	—	—	12	35	35	—	—	—	—	—	—	4	—	—	1	—	—	1	—	—	17
558	1	1	384	63	56	44	5	3	21	—	—	46	10	6	49	4	2	5	3	3	18
20	2	1	140	360	360	8	—	—	232	—	—	27	—	—	12	—	—	5	1	1	19
40	16	16	26	6	6	10	—	—	2	1	1	—	—	—	8	1	1	—	—	—	20
70	4	4	64	32	28	25	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	21
15	—	—	66	16	16	4	—	—	4	—	—	311	—	—	8	—	—	—	—	—	22
64	25	25	164	235	235	2	—	—	3	—	—	3	—	—	8	1	1	2	—	—	23
44	—	—	53	19	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	24
81	2	2	44	7	7	6	—	—	1	—	—	9	1	1	10	2	2	4	—	—	25
289	—	—	36	38	38	2	1	1	—	—	—	4	—	—	2	1	—	1	—	—	26
11	—	—	14	3	3	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	27
71	4	4	34	4	4	—	—	—	—	—	—	1	2	1	3	2	2	—	—	—	28
4	2	1	20	23	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29
16	**2**	**2**	**3**	**—**	**—**	**117**	**4**	**4**	**1289**	**16**	**15**	**1 259**	**277**	**202**	**367**	**131**	**73**	**78**	**12**	**10**	
5	—	—	1	—	—	5	3	3	41	1	1	257	126	85	108	44	31	25	6	6	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	37	2	2	32	—	—	1	1	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1	2	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	—	—	10	5	3	2	4	1	—	—	—	5
—	—	—	—	—	—	4	—	—	455	—	—	78	5	3	43	1	—	—	—	—	6
—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	25	—	—	3	2	—	6	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	—	—	—	—	—	—	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	—	—	14	35	33	5	3	2	—	—	—	12
2	—	—	—	—	—	43	—	—	66	—	—	288	44	32	62	9	6	33	—	—	13
—	—	—	—	—	—	16	—	—	77	—	—	11	—	—	3	—	—	—	—	—	14
—	—	—	—	—	—	21	1	1	56	—	—	75	3	2	15	3	2	—	—	—	15
—	—	—	—	—	—	1	—	—	94	—	—	7	—	—	4	5	2	—	—	—	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	17
4	2	2	—	—	—	13	—	—	80	11	10	269	22	12	74	24	14	14	6	4	18
5	—	—	—	—	—	13	—	—	323	1	1	44	9	9	2	—	—	—	—	—	19
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	8	7	13	17	8	—	—	—	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	1	1	34	13	12	2	—	—	—	—	—	21
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	109	—	—	8	2	1	—	—	—	22
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	1	1	3	2	—	—	—	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	2	—	—	—	24
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	8	—	—	—	—	—	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	2	—	—	—	27
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	28
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29

	Arbetsförmedlingsanstalter	Trämasse- o. pappersindustri			Grafisk industri			Industri o. hantverk, ej specific.			Kontors-, bank- o. d. personal			Butiks- o. magasinspersonal		
		Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L. p.	T. p.
	Manliga avdelningen	**525**	**109**	**109**	**361**	**14**	**7**	**1880**	**45**	**37**	**459**	**53**	**36**	**850**	**81**	**76**
1	Stockholms stad	37	—	—	143	10	4	477	6	3	262	27	15	396	45	45
2	Stockholms län	49	1	1	16	—	—	149	3	3	38	1	1	41	2	2
3	Uppsala stad och län	—	—	—	1	—	—	22	2	2	—	—	—	11	1	1
4	Södermanlands län	2	—	—	10	—	—	188	2	2	1	—	—	42	—	—
5	Östergötlands län	5	—	—	12	—	—	41	2	1	11	1	—	9	5	4
6	Norrköping	38	—	—	10	—	—	60	—	—	4	1	1	15	2	2
7	Jönköpings län	2	—	—	3	—	—	74	—	—	—	—	—	1	—	—
8	Kronobergs län	101	56	56	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	3	—	—	2	—	—	49	8	8	5	—	—	3	—	—
10	Gottlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	4	—	—	—	—	—	57	—	—	4	—	—	4	3	2
12	Kristianstads län	—	—	—	5	—	—	1	1	—	—	—	—	2	—	—
13	Malmöhus län: Malmö	7	—	—	42	—	—	161	6	6	32	1	1	101	2	2
14	Hälsingborg	4	—	—	12	—	—	52	5	5	10	—	—	24	1	—
15	Övriga anstalter	3	—	—	8	—	—	97	1	1	7	1	1	15	3	3
16	Hallands län	8	—	—	1	—	—	4	1	1	1	—	—	6	1	1
17	Göteborgs och Bohus län	—	—	—	—	—	—	—	2	—	7	—	—	—	—	—
18	Göteborgs stad	32	1	1	77	4	3	80	1	—	54	20	17	119	11	10
19	Älvsborgs län	111	51	51	1	—	—	89	1	1	2	—	—	3	—	—
20	Skaraborgs län	—	—	—	2	—	—	31	—	—	1	—	—	3	1	1
21	Värmlands län	—	—	—	—	—	—	37	—	—	—	—	—	2	—	—
22	Örebro län	7	—	—	6	—	—	18	—	—	1	—	—	22	1	1
23	Västmanlands län	2	—	—	4	—	—	108	1	1	10	—	—	12	1	1
24	Kopparbergs län	19	—	—	—	—	—	3	—	—	2	—	—	2	—	—
25	Gävle stad och län	53	—	—	3	—	—	11	1	1	1	—	—	6	—	—
26	Västernorrlands län	28	—	—	1	—	—	12	—	—	—	—	—	3	—	—
27	Jämtlands län	5	—	—	—	—	—	3	—	—	2	—	—	4	—	—
28	Västerbottens län	5	—	—	—	—	—	3	1	1	3	1	—	3	2	1
29	Norrbottens län	—	—	—	2	—	—	3	1	1	1	—	—	1	—	—
	Kvinnliga avdelningen	**287**	**8**	**6**	**41**	**2**	**1**	**178**	**14**	**10**	**197**	**26**	**17**	**804**	**94**	**59**
1	Stockholms stad	61	1	—	9	1	—	9	1	1	143	18	10	144	43	19
2	Stockholms län	—	—	—	—	—	—	27	2	1	1	—	—	4	—	—
3	Uppsala stad och län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
4	Södermanlands län	4	—	—	5	—	—	12	—	—	—	—	—	13	—	—
5	Östergötlands län	—	—	—	—	—	—	3	—	—	1	1	1	9	3	2
6	Norrköping	7	2	2	21	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	1
7	Jönköpings län	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
8	Kronobergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar län	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
10	Gottlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Blekinge län	—	—	—	—	—	—	2	1	1	—	—	—	5	—	—
12	Kristianstads län	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	1	1
13	Malmöhus län: Malmö	31	—	—	2	1	1	52	9	6	37	4	3	59	9	7
14	Hälsingborg	27	—	—	1	—	—	57	1	1	2	—	—	3	19	19
15	Övriga anstalter	5	—	—	—	—	—	8	—	—	1	—	—	6	1	1
16	Hallands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
17	Göteborgs och Bohus län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Göteborgs stad	68	3	2	1	—	—	1	—	—	9	3	3	33	7	3
19	Älvsborgs län	18	2	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	—	—
20	Skaraborgs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	2
21	Värmlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Örebro län	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
23	Västmanlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24	Kopparbergs län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Gävle stad och län	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	1	1	—
26	Västernorrlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Jämtlands län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—
28	Västerbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	3	1	1
29	Norrbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	2	2

Hotell- o. restaurang-personal			Land-transport			Sjötransport			Handel och samfärdsel, ej specific.			Husligt arbete			Allmän o. litterär verksamhet			Annat arbete			
Ans.	L. p.	T.p.	Ans.	L. p.	T.p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L. p.	T. p.	Ans.	L.p.	T.p.	Ans.	L. p.	T. p.	
135	**78**	**68**	**1615**	**328**	**271**	**4 006**	**572**	**487**	**63**	**33**	**32**	**2**	**3**	**3**	**57**	**6**	**5**	**8 714**	**3 271**	**3 228**	
48	17	14	561	95	83	655	79	51	7	4	4	1	1	1	18	1	1	1 535	302	296	1
7	1	1	121	8	7	80	1	1	1	1	1	—	—	—	4	—	—	1 139	444	444	2
—	—	—	31	3	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	185	36	32	3
1	—	—	38	3	3	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	223	200	200	4
4	2	1	78	12	12	22	—	—	6	—	—	—	—	—	1	—	—	258	108	107	5
—	2	1	74	7	3	79	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	172	21	13	6
1	—	—	20	5	5	5	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	261	186	186	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	212	111	108	8
1	1	1	21	2	2	48	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	180	19	19	9
5	3	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	109	11	11	10
6	2	2	23	9	6	101	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	431	105	105	11
3	—	—	15	5	5	6	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	178	128	121	12
5	1	1	148	30	29	369	58	58	24	1	1	—	1	1	—	—	—	389	247	247	13
5	2	1	43	8	5	361	62	62	—	—	—	—	—	—	—	—	—	148	15	15	14
1	3	3	38	12	10	95	39	39	—	—	—	—	—	—	1	—	—	475	73	73	15
—	—	—	12	2	1	57	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	22	11	10	16
4	—	—	12	—	—	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	54	41	41	17
18	26	25	181	87	72	1 839	318	261	23	27	26	—	1	1	25	2	1	660	263	263	18
2	1	—	31	3	3	22	5	5	—	—	—	—	—	—	3	—	—	501	177	177	19
7	7	7	8	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	205	123	121	20
2	—	—	12	—	—	18	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	141	131	131	21
1	3	2	18	12	4	8	2	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	175	163	160	22
5	—	—	38	4	4	18	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	271	132	132	23
3	3	3	9	3	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	195	45	42	24
1	—	—	43	4	4	65	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	101	21	21	25
1	2	2	12	—	—	95	2	2	—	—	—	—	—	—	—	1	1	316	47	44	26
3	2	1	11	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	85	49	49	27
—	—	—	7	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	78	18	16	28
1	—	—	8	2	2	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65	44	39	29
1132	**1338**	**885**	**100**	**133**	**105**	**221**	**20**	**17**	**1**	**27**	**26**	**6555**	**10041**	**5 281**	**124**	**162**	**88**	**122**	**6**	**5**	
390	378	244	20	10	10	30	5	4	1	27	26	1910	2 974	1 591	64	58	30	21	6	5	1
29	29	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	232	484	118	2	2	2	—	—	—	2
19	15	11	1	—	—	—	—	—	—	—	—	112	155	110	1	1	1	—	—	—	3
20	23	10	1	2	1	—	—	—	—	—	—	175	247	117	—	—	—	—	—	—	4
43	54	37	3	1	1	—	—	—	—	—	—	380	429	217	9	17	11	12	—	—	5
12	28	18	1	4	3	—	—	—	—	—	—	86	206	126	1	2	1	47	—	—	6
18	23	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	105	119	63	2	3	1	1	—	—	7
9	12	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70	93	45	1	—	—	—	—	—	8
13	19	9	2	—	—	—	—	—	—	—	—	101	98	54	—	—	—	—	—	—	9
8	12	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	36	3	—	—	—	—	—	—	10
45	49	36	2	6	2	—	—	—	—	—	—	195	208	103	—	—	—	—	—	—	11
43	64	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	189	350	173	—	—	—	—	—	—	12
55	94	49	47	71	63	1	—	—	—	—	—	534	768	423	8	1	1	—	—	—	13
32	37	27	1	3	3	16	3	3	—	—	—	171	172	120	1	5	3	11	—	—	14
17	25	24	4	2	1	—	—	—	—	—	—	232	258	180	2	3	3	6	—	—	15
10	17	12	1	1	1	—	—	—	—	—	—	80	152	59	2	3	3	—	—	—	16
14	14	9	—	1	—	1	1	1	—	—	—	64	89	42	—	1	1	2	—	—	17
49	45	18	14	21	11	173	11	9	—	—	—	605	1 124	724	13	23	6	22	—	—	18
9	12	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	104	42	—	11	8	—	—	—	19
22	55	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	153	386	102	2	2	—	—	—	—	20
12	19	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	126	238	107	1	1	1	—	—	—	21
29	33	19	1	11	9	—	—	—	—	—	—	159	283	141	—	2	—	—	—	—	22
38	47	33	1	—	—	—	—	—	—	—	—	211	230	144	2	4	3	—	—	—	23
59	64	47	—	—	—	—	—	—	—	—	—	154	217	115	3	3	2	—	—	—	24
10	9	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	103	115	78	4	8	3	—	—	—	25
16	28	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	91	153	52	1	7	3	—	—	—	26
69	81	59	—	—	—	—	—	—	—	—	—	90	137	72	2	2	2	—	—	—	27
21	27	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	107	119	93	3	3	3	—	—	—	28
21	25	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	74	97	67	—	—	—	—	—	—	29

Antalet arbetslösa inom arbetarorganisationerna den 31 mars 1921.

Fackförbund	Redovisade avdelningar	Redovisade medlemmar[1]				Arbetslösa					Orsak		Arbetslediga på grund av					Arbetslöshetsdagar			
		Män				Män												Antal redovisade			
		Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor	Tillsammans	Helt betalande	Halvt betalande	Kvinnor	Tillsammans Antal	Tillsammans %	arbetsbrist	tillfällig orsak	sjukdom	arbetskonflikt	värnplikt	annan orsak	Tillsammans	avdeln.	medlemmar	arbetslösa	Antal dagar under mars 1921
Bageri- o. konditoriindustriarb.-förb.	18	1 339	33	654	2 026	100	13	50	163	8·0	163	—	39	—	28	—	67	16	1 987	161	4 061
Bleck- och plåtslagareförbundet	37	1 126	92	—	1 218	345	8	—	353	29·0	349	4	41	4	15	4	64	28	1 110	349	7 590
Bokbindareförbundet	16	796	136	1 830	2 762	87	12	251	350	12·7	335	15	90	—	32	13	135	11	2 557	326	6 163
Bryggeriindustriarbetareförbundet	22	2 160	53	906	3 119	242	23	75	340	10·9	340	—	115	—	22	—	137	9	2 564	123	2 977
De förenade förbunden	47	2 401	124	311	2 836	730	45	115	890	31·4	890	—	45	—	26	—	71	35	2 160	795	14 728
Elektriska arbetareförbundet	116	5 269	144	—	5 413	1 296	23	—	1 319	24·4	1302	17	57	93	133	41	324	76	4 547	1 249	23 281
Gjutareförbundet	91	3 521	352	8	3 881	1 070	107	—	1 177	30·3	1143	34	144	35	47	197	423	66	2 866	881	16 028
Grov- o. fabriksarbetareförbundet	255	24 330	1 433	1 908	27 671	8 551	521	950	10 022	36·2	9113	909	865	2268	310	1796	5 239	175	19 193	8 546	155 902
Gruvindustriarbetareförbundet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Handelsarbetareförbundet	90	4 691	706	1 589	6 986	495	54	104	653	9·3	653	—	164	14	52	—	230	58	6 150	653	16 274
Hattarbetareförbundet	3	74	1	15	90	7	—	—	7	7·8	7	—	3	—	—	—	3	—	—	—	—
Litografiska förbundet	15	777	74	—	851	92	12	—	104	12·2	104	—	11	—	13	—	24	—	—	—	—
Kommunalarbetareförbundet	74	7 613	272	281	8 166	223	8	10	241	3·0	237	4	339	—	24	—	363	21	2 222	166	3 966
Metallindustriarbetareförbundet	116	—	—	—	45 205	—	—	—	11 244	24·9	—	—	—	—	—	—	—	96	40 596	8 830	199 788
Därav: Järnbruksarbetare	47	—	—	—	11 282	—	—	—	2 999	26·6	—	—	—	—	—	—	—	36	8 756	2 110	40 322
Mek. verkstadsarbetare	69	—	—	—	33 923	—	—	—	8 245	24·3	—	—	—	—	—	—	—	60	31 840	6 720	159 416
Murareförbundet	35	1 877	180	—	2 057	684	60	—	744	36·2	742	2	34	23	4	1	62	23	1 285	524	11 433
Måleriarbetareförbundet	25	1 099	49	—	1 148	386	17	—	403	35·1	346	57	5	1	13	—	19	21	983	356	8 629
Pappersindustriarbetareförbundet	20	2 735	83	10	2 828	195	21	4	220	7·8	199	21	104	1501	80	5	1 690	10	918	193	5 204
Pälsvarnarbetareförbundet	9	251	44	394	689	115	30	162	307	44·6	307	—	8	—	8	—	16	3	399	238	5 152
Sadelmakare- o. tapetserareförb.	42	1 063	87	111	1 261	253	2	—	255	20·2	255	—	25	—	10	—	35	29	1 211	255	5 368
Sko- och läderindustriarbetareförb.	34	3 512	497	1 706	5 715	856	125	108	1 089	19·1	1089	—	76	1	66	44	187	20	2 901	453	7 205
Skorstensfejeriarbetareförbundet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skrädderiarbetareförbundet	49	1 856	197	2 617	4 670	275	46	681	1 002	21·5	1002	—	93	1405	14	—	1 512	30	4 165	989	23 073
Slakteri- o. charkuteriarbetareförb.	17	702	31	99	832	33	1	9	43	5·2	43	—	18	1	6	1	26	6	647	39	682
Stenindustriarbetareförbundet	36	1 295	131	—	1 426	271	25	—	296	20·8	260	36	29	31	13	—	73	15	819	246	5 254
Stuckatörförbundet	3	47	1	—	48	30	—	—	30	62·5	30	—	—	—	—	—	—	3	48	30	606
Sågverksindustriarbetareförbundet	126	9 121	1 337	18	10 476	3 201	559	2	3 762	35·9	3691	71	373	327	230	315	1 245	71	6 555	2 891	47 558
Textilarbetareförbundet	42	2 722	260	3 577	6 559	572	76	854	1 502	22·9	1502	—	222	1	42	14	279	18	3 732	1 360	25 924
Tobaksindustriarbetareförbundet	9	702	68	3 692	4 462	20	—	6	26	0·6	26	—	207	—	8	3	218	4	3 434	26	458
Transportarbetareförbundet	34	2 336	99	—	2 435	786	36	—	822	33·8	750	72	106	24	13	14	157	20	1 327	721	11 742
Träarbetareförbundet	146	7 370	957	18	8 345	2 545	354	5	2 904	34·8	2871	33	220	281	89	42	632	127	7 736	2 807	57 621
Tunnbinderiarbetareförbundet	14	413	27	—	440	143	3	—	146	33·2	146	—	14	—	3	—	17	12	422	142	2 932
Typografförbundet	18	571	181	24	776	41	17	4	62	8·0	62	—	13	—	15	—	28	12	714	62	1 751
Väg- o. vattenbyggnadsarbetareförb.	7	325	3	1	329	84	1	—	85	25·8	85	—	10	—	1	—	11	5	286	83	1 600
Summa	1566	[2] —	[2] —	[2] —	164 720	[2] —	[2] —	[2] —	40 561	24·6	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	[2] —	1020	123 534	33 494	672 900

[1] Jfr noten å nästföljande sida. — [2] Enär uppgifter icke kunnat erhållas från samtliga organisationer, hava slutsummor icke nedräknats.

Arbetslösheten inom arbetarorganisationerna.

Den 31 mars 1921.

Mars månad medförde en fortgående höjning av arbetslöshetssiffran. Av de 164 720 medlemmar, som de rapporterande fackföreningarna tillsammans redovisat, voro 40 561 eller 24·6 % arbetslösa den 31 mars, mot 20·8 % den 28 februari.[1]

Inom de fackförbund, som omfatta ett större antal säsongarbetare, rörde sig arbetslöshetssiffran, såsom förestående tabell utvisar, nästan genomgående mellan 33 och 36 %.

En sammanställning av tillgänglig arbetslöshetsstatistik från Sverige och vissa andra länder visar följande procenttal för månaderna mars 1920—mars 1921.

	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.	Mars
Sverige	4·5	3·5	2·9	3·4	2·8	3·0	2·9	4·3	7·0	15·8	20·2	20·8	*24·6*
Norge	2·6	3·8	2·3	1·4	1·9	1·8	2·1	2·8	4·2	9·0	10·5	13·1	*14·9*
Danmark	6·3	3·7	2·7	2·1	2·5	3·0	3·4	4·5	8·5	15·5	19·7	23·2	*23·6*
England	1·1	0·9	1·1	1·2	1·4	1·6	2·2	5·3	3·7	6·1	6·9	8·5	*10·0*
Tyskland . . .	1·9	1·9	2·7	3·9	6·0	5·9	4·5	4·2	3·9	4·1	4·5	4·7	*3·6*
Nederländerna .	7·7	8·0	7·3	5·9	4·9	5·0	4·1	—	—	—	—	—	—
Belgien	—	—	—	—	—	—	—	—	7·2	17·4	19·3	22·7	—
Kanada	3·1	2·5	2·4	2·1	2·4	2·4	3·3	6·1	10·2	13·1	13·1	16·1	—
Massachusetts .	4·1	—	—	14·6	—	—	16·4	—	—	26·0	—	—	—
Nya Syd-Wales .	7·2	3·5	2·6	7·1	4·5	6·5	8·3	8·3	6·5	7·1	10·0	—	—

Livsmedelspriser och levnadskostnader.

Livsmedelspriser under april månad 1921.[2] De noteringar av minuthandelspriser å livsmedel, som meddelas i efterföljande sammandragstabell för socialstyrelsens ombudsorter (fr. o. m. 1920 till antalet 49), hava inhämtats och bearbetats på ungefär samma sätt, som tidigare varit fallet.[3] Under hänvisning till denna tabell må följande anföras rörande de under de senaste månaderna inträffade prisförändringarna å de olika varuslagen.

Under föregående kvartals samtliga månader konstaterades starka prisfall beträffande flertalet i budgeten ingående varuslag. *Prisnedgången* har fort-

[1] Till följd av det skydd, som dessa uppgifter åtnjuta enligt 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen, kan icke meddelas, i vad mån siffrorna avse hela antalet medlemmar inom fackförbunden. På grundval av dessa siffror kunna alltså inga slutsatser dragas beträffande fackförbundens verkliga medlemsantal eller rörande förändringar i detta hänseende.

[2] Preliminära uppgifter.

[3] För de förändringar i fråga om inhämtandet av det prisstatistiska primärmaterialet, som företagits vid ingången av år 1920, har redogörelse lämnats i häfte n:r 5, årg. 1920.

Medelpris per år (1913—1920) och per månad (april 1920—april 1921)

	Varuslag	Kvantitet	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	April 1920	Maj 1920
			öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre
1	Mjölk: oskummad	l.	14	15	16	19	25	× 38	47	44	44	44
2	handskummad	»	8	8	9	10	15	× 24	—	26	26	26
3	separerad	»	6	6	7	8	12	× 19	23	19	19	19
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	236	239	292	××310	× 401	× 587	729	657	695	636
5	mat- (lands-)	»	213	218	260	295	× 358	× 546	727	651	687	649
6	Ost: helfet, okryddad	»	164	162	197	257	× 305	× 372	624	524	538	529
7	halvfet, »	»	121	119	149	191	× 234	× 332	500	374	390	381
8	Margarin: växt-, bästa sort	»	135	144	170	216	—	—	433	376	381	380
9	Ägg: svenska, färska	tjog	159	171	198	237	343	725	681	578	426	393
10	» konserverade	»	137	151	169	204	307	615	716	533	382	367
11	Potatis: gammal	hl.	—	—	—	526	× 955	×1200	1271	60	902	908
12	»	5 l.	28	30	36	33	× 58	× 68	71	963	55	55
13	färsk	»	46	80	87	76	146	237	102	191	—	—
14	Ärter, gula	kg.	31	35	57	55	× 63	× 66	78	69	69	69
15	Bruna bönor	»	48	49	75	111	199	× 173	214	130	144	138
16	Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort [3]	»	31	33	40	××38	× 42	× 50	× 75	91	91	91
17	råg-, » » »	»	22	23	32	××29	× 36	× 41	× 56	56	57	57
18	rågsikt-, » » »	»	27	29	39	××34	—	—	× 73	73	74	74
19	Gryn: havre- (ångpreparerade)	»	36	42	52	50	× 68	× 82	99	101	106	103
20	ris-, bästa sort svenska (»R. T.»)	»	41	41	46	52	× 75	× 78	111	176	180	183
21	Rågbröd: hårt, grovt spisbröd	»	41	43	54	58	× 62	× 78	96	111	107	108
22	hårt, knäckebröd	»	—	—	—	—	—	—	—	139	136	138
23	mjukt, limpa, söt	»	38	40	48	49	× 60	× 75	96	105	103	105
24	» » sur (»grovbröd»)	»	30	31	38	38	× 45	× 49	64	71	70	72
25	Vetebröd: skorpor, ordinära [4]	»	76	78	88	90	× 117	× 180	230	254	249	253
26	mjukt, bil- bakat med vatten [4]	»	43	46	53	54	× 68	× 88	116	128	124	127
27	ligaste sort » » mjölk [4]	»	60	61	67	66	× 83	× 144	167	145	142	148
28	Nötkött, färskt: stek	»	122	116	140	193	219	567	563	398	388	390
29	soppkött	»	100	95	119	169	193	507	490	333	323	326
30	Kalvkött, stek: gödkalv	»	131	130	154	203	× 215	546	512	493	494	492
31	spädkalv	»	72	70	87	122	× 148	357	312	274	273	262
32	Fårkött: färskt, stek	»	133	130	158	215	258	626	600	431	448	466
33	salt, svenskt	»	114	118	139	194	241	546	547	385	396	406
34	Renkött, färskt, stek	»	119	121	140	184	261	509	557	442	465	460
35	Fläsk: färskt	»	133	129	191	233	× 270	× 388	605	449	450	433
36	salt, svenskt (sidfläsk)	»	140	137	198	246	× 287	× 404	619	470	473	455
37	» amerikanskt »	»	—	—	—	—	—	—	—	364	370	361
38	Fisk, färsk: abborre	»	75	76	80	99	122	211	202	191	190	168
39	gädda	»	108	110	117	149	188	317	333	312	283	281
40	sill	»	34	35	45	68	91	149	110	102	86	98
41	strömming	»	38	39	43	56	65	123	114	106	104	102
42	torsk	»	55	57	62	82	111	196	160	139	134	136
43	rödspotta (»spätta»)	»	79	81	89	128	167	295	244	219	193	188
44	kolja	»	—	—	—	—	—	—	—	152	148	148
45	salt: sill, prima	»	[1] 45	45	57	97	105	145	148	120	123	119
46	strömming	»	30	31	36	61	73	100	105	74	72	71
47	Kabeljo av långa med fenor o. stjärt	»	56	58	72	111	152	293	223	156	163	164
48	Kaffe (obränt), prima Santos	»	170	159	161	209	× 315	× 307	316	331	363	363
49	Socker, bit-	»	67	65	66	×68	× 70	× 92	× 133	× 168	× 165	×165
50	Salt (matsalt)	»	—	10	10	13	19	31	32	31	30	31
51	Svagdricka	l.	6	6	7	8	10	14	16	16	16	16
52	Fotogen, Water White	»	20	21	23	27	37	—	71	60	58	58
53	Ved: björk- (osågad, hemkörd (per	famn	2560	2630	2890	3810	5520	7850	8220	10310	9400	9980
54	barr- (»storfamn»: 3·56 kbm)	»	2040	2110	2310	3060	4500	6620	6740	8230	7490	7930
55	Bränntorv	100 kg.	196	220	290	385	670	1085	896	964	911	950
56	Kol: antracit- (»valnöt»)	hl.	401	411	531	717	803	—	—	2069	1886	1925
57	eng. hushålls- (fyrkol) hemkörd	»	234	242	367	543	707	—	—	1664	1554	1665
58	Koks: gasverks- (krossad) [5] hemkörd	»	165	157	211	292	413	—	—	1177	1053	1093
59	eng. kamin- » hemkörd	»	189	190	248	339	521	—	—	1249	1127	1186

[1]) Uppgifterna för år 1913 avse sill av märket »K. K. K.». — [2]) Uppgifterna avse för juni 1920 leringen av brödsäd salufördes ej rena vetebrödstyper, vadan de meddelade priserna avse kvalitekoks. — [6]) Preliminära siffror. — × Maximipris. — ×× Eljest fastställda pris. (Beträffande maximipris-

för samtliga orter (44 orter åren 1913—1919 samt 49 orter fr. o. m. år 1920).

Juni 1920	Juli 1920	Aug. 1920	Sept. 1920	Okt. 1920	Nov. 1920	Dec. 1920	Jan. 1921	Febr. 1921	Mars 1921	April 1921[6])	Höjning (+) eller sänkning (−) i %		
öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	öre	april 1914—april 1921	april 1920—april 1921	
43	42	44	43	43	44	43	42	39	38	37	+ 164·3	− 15·9	1
26	26	26	25	26	26	25	25	22	22	21	+ 162·5	− 19·2	2
18	18	18	18	18	18	18	17	15	14	14	+ 133·3	− 26·3	3
601	599	704	692	685	668	648	594	521	528	550	+ 140·2	− 20·9	4
608	594	684	672	677	668	654	590	515	517	543	+ 158·6	− 21·0	5
510	501	498	497	499	497	492	480	448	423	398	+ 145·7	− 26·0	6
367	349	347	355	355	356	344	343	315	288	274	+ 130·3	− 29·7	7
371	367	368	372	372	369	376	365	335	331	322	+ 133·3	− 15·5	8
414	476	576	587	663	757	776	648	531	403	301	+ 140·8	− 29·3	9
[2]) 413	—	—	—	580	640	645	578	470	331	—	—	—	10
865	860	831	1131	1098	1109	1108	1127	1114	1084	1013	—	+ 12·3	11
53	52	55	72	69	69	69	69	70	68	66	+ 135·7	+ 20·0	12
—	282	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
69	69	69	69	69	70	69	68	66	63	61	+ 103·3	− 11·6	14
136	131	125	119	114	109	106	102	92	85	81	+ 76·1	− 43·8	15
97	98	95	93	99	99	95	87	76	72	69	+ 122·6	− 24·2	16
57	57	57	56	54	54	53	50	49	48	48	+ 128·6	− 15·8	17
74	74	75	73	73	72	72	68	66	65	66	+ 153·8	− 10·8	18
102	101	100	99	100	99	95	92	80	76	75	+ 108·3	− 29·2	19
185	187	184	180	168	157	150	134	111	94	86	+ 120·5	− 52·2	20
111	113	114	114	114	114	113	113	113	111	110	+ 168·3	+ 2·8	21
139	141	141	140	141	141	141	139	137	135	135	—	− 0·7	22
107	109	109	109	108	108	108	104	99	95	95	+ 150·0	− 7·8	23
72	72	72	73	72	72	72	70	66	65	65	+ 116·7	− 7·1	24
260	264	263	264	266	268	265	250	230	224	222	+ 196·0	− 10·8	25
133	134	136	136	136	136	137	128	120	117	116	+ 169·8	− 6·5	26
148	152	150	149	149	150	149	143	134	132	130	+ 116·7	− 8·5	27
400	411	415	414	406	382	364	355	334	326	319	+ 165·8	− 17·8	28
333	344	349	351	342	318	299	291	272	263	259	+ 161·6	− 19·8	29
502	499	499	503	493	475	459	449	424	411	404	+ 208·4	− 18·2	30
266	269	269	277	278	265	261	251	232	230	217	+ 201·4	− 20·5	31
475	467	486	436	397	358	348	347	336	343	352	+ 158·8	− 21·4	32
407	406	397	385	369	332	312	300	299	296	290	+ 145·8	− 26·8	33
—	—	—	—	406	375	408	425	390	380	371	+ 196·8	− 20·2	34
432	435	440	453	458	437	406	388	345	331	324	+ 151·2	− 28·0	35
454	453	456	465	472	456	433	411	365	348	338	+ 148·5	− 28·5	36
355	347	349	351	353	358	356	350	324	302	286	—	− 22·7	37
166	180	192	196	198	191	187	189	193	190	167	+ 128·8	− 12·1	38
288	315	329	333	325	314	299	300	301	288	252	+ 152·0	− 11·0	39
102	124	143	132	113	115	94	90	64	67	83	+ 159·4	− 3·5	40
105	100	88	97	103	115	109	112	102	98	94	+ 168·6	− 9·6	41
133	142	137	137	132	142	129	135	127	130	119	+ 108·8	− 11·2	42
201	233	226	223	224	230	218	226	226	218	191	+ 144·9	− 1·0	43
150	147	142	146	144	160	143	153	139	151	137	—	− 7·4	44
117	116	121	120	117	110	104	98	98	95	92	+ 109·1	− 25·2	45
69	73	82	85	77	76	74	77	73	66	66	+ 106·3	− 8·3	46
162	154	154	151	152	146	145	146	135	131	122	+ 117·9	− 25·2	47
362	357	325	311	295	274	264	253	246	231	216	+ 36·7	− 40·5	48
[4]) 165	[4]) 166	[4]) 177	[4]) 177	[4]) 177	[4]) 177	[4]) 178	[4]) 178	[4]) 178	[4]) 178	[4]) 178	+ 178·1	+ 7·9	49
31	31	31	31	31	30	30	29	28	28	27	—	− 10·0	50
16	16	17	17	17	17	17	17	17	17	17	+ 183·3	+ 6·3	51
61	62	64	67	67	67	67	67	68	63	61	+ 205·0	+ 5·2	52
10540	11020	11270	11240	11190	10990	10500	9830	8880	8260	7850	+ 204·3	− 16·5	53
8490	8840	9020	9010	8990	8740	8250	7660	6970	6480	6180	+ 200·0	− 17·5	54
992	1029	1009	1036	1042	1014	960	861	807	747	743	+ 264·2	− 18·4	55
2046	2178	2288	2306	2280	2244	2081	1785	1563	1477	1452	+ 268·5	− 23·0	56
1737	1848	1872	1858	1778	1697	1423	1181	907	792	757	+ 233·5	− 51·3	57
1196	1289	1327	1388	1316	1259	1066	746	595	524	511	+ 225·5	− 51·5	58
1305	1373	1406	1417	1394	1347	1118	788	601	526	534	+ 193·4	− 52·6	59

två orter. — [3]) Uppgifterna avse 1919 75 % utmalning. — [4]) Under tiden för den statliga regter närmast motsvarande de i varulistan angivna. — [5]) T. o. m. år 1919 avse uppgifterna okrossad bestämmelser å olika varuslag hänvisas till Soc. Medd., årg. 1920, noten å sid. 680.)

satt under april, ehuru ej i så hastigt tempo som förut, och omfattar denna månad 43 varuslag av de 57, å vilka noteringar inhämtats. Bland dessa må särskilt nämnas oskummad mjölk, ost, ägg, vetemjöl, kaffe samt bränsle- och lyseartiklar. Den prisförskjutning i *uppåtgående* riktning, som ägt rum beträffande tillhopa 6 varuslag, bl. a. smör, har endast i ringa mån kunnat motverka indextalets nedgång. *Oförändrade* sedan mars äro medelpriserna å 8 varuslag, däribland vissa brödsorter och bitsocker.

Sammanfattning av livsmedelsprisernas förändringar under kristiden. Till belysande av de allmänna förändringar, som med avseende å livsmedelspriserna ägt rum i detaljhandeln från tiden före världskrigets utbrott till och med april 1921, meddelas efterföljande indexserier, vilka utarbetats på sätt förut beskrivits i Sociala Meddelanden (årg. 1920, sid. 752 ff.).

		År 1914			År 1915				År 1916				År 1917			
	Juli 1914	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.
Aritmetiska (»ovägda») medeltal .	100	103	108	114	121	129	138	143	148	162	175	190	197	208	235
»Vägda» medeltal .	100	103	107	113	121	124	128	130	134	142	152	166	175	181	201

	År 1918				År 1919				År 1920				År 1921	
	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	Apr.[1]
Aritmetiska (»ovägda») medeltal .	268	305	330	372	364	352	343	332	316	316	331	323	283	258
»Vägda» medeltal .	227	255	277	320	335	328	311	308	293	295	304	301	266	248

Enligt vad såväl den »ovägda» som den »vägda» indexserien giver vid handen, har den allmänna prisnivån i fråga om livsmedel, lyse och bränsle under april månad visat tendens till ytterligare nedgång, och den »vägda» indexsiffran är nu 5 enheter lägre än i mars.

Levnadskostnadernas allmänna förskjutningar under kristiden. Det må noga observeras, att samtliga ovan angivna stegringssiffror endast avse den förhöjning, som drabbat priserna å livsmedel, lyse och bränsle. För att däremot få en fullständig bild av prisstegringens inverkan å en familjs hela utgiftsstat måste tydligen undersökningen utsträckas till att omfatta även övriga i budgeten ingående poster, såsom hyra, kläder, skatter m. m., vilka utgiftsposter förete delvis väsentligt andra prisrörelser. En dylik beräkning finnes publicerad i häfte 5 av Sociala Meddelanden 1921 (sid. 469), och enligt denna uppgick den allmänna stegringen av levnadskostnaderna från juli 1914 till tiden omkring den 1 april 1921 till c:a 149 % mot 171 % vid närmast föregående undersökningstillfälle, den 1 januari 1921.

[1] Preliminära siffror.

Statistiska Centralbyrån
Biblioteket
Fack
102 50 STOCKHOLM 50